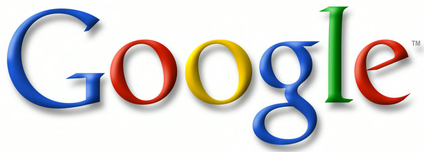

VE
RI
TAS

AANHANGSEL

OP HET

AARDRIJKSKUNDIG WOORDENBOEK DER NEDERLANDEN.

AARDRIJKSKUNDIG
WOORDENBOEK
DER
NEDERLANDEN,
BIJEENGEBRAGT

DOOR

A. J. van der Aa,

ONDER MEDEWERKING VAN EENIGE VADERLANDSCHE GELEERDEN.

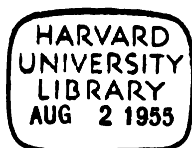
DERTIENDE DEEL.

Derde Aflevering.

TE *GORINCHEM*, BIJ
J. NOORDUYN EN ZOON.

1850.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
AUG 2 1955

AANHANGSEL

OP HET

AARDRIJKSKUNDIG WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

N. B. De met * geteekende zijn bijvoegsels en verbeteringen op art., welke reeds in het Woordenboek zijn opgenomen; die met § komen mede reeds in het Woordenboek voor, doch worden hier in zijn geheel verbeterd opgegeven.

—

A.

§ AA of Ade, water in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, dat, onder Alkemade, uit de *Kielpoel* komt, en met eenen noordoostelijken loop in de *Ringvaart-van-het-Haarlemmermeer* uitloopt.

* AA (DE), oudtijds Ade, vereenigt zich niet ver van de voormalige waterpoort, de Kleine-Hekel genaamd (waar thans eene schutsluis ligt), met de hoofdgracht der vesting 's Hertogenbosch, en is door eenen steenen beer van de Zuid-Willems-vaart afgesloten. Over deze riv. liggen op onderscheidene punten houten en steenen bruggen, waaronder eene bij Heeze, lang 4,90 ell., en eene steenen brug bij Asten, lang 4,50 ell. Van Stipdonk tot 's Hertogenbosch heeft de Aa een verval van omtrent 16,50 ell. — De lengte dezer rivier van Asten naar 's Hertogenbosch is 30 uren; terwijl de regte afstand tusschen die plaatsen, slechts ongeveer 10 uren is.

AA (BOECULOSCHE-), riv., prov. *Overijssel*. Zie Boekuloscher-Aa. W.

§ AA (HAVELTER-), water in *Drenthe*, zijnde een vervolg van den *Dwingeler-stroom* of de *Oude-Vaart*, welke dien naam bekomt ter hoogte van *Havelte*, van waar zij zuidwaarts loopt en hier en daar eenigen toevoer van water bekomt. Zie voorts het W.

AA (KLEINE-), water, prov. *Noord-Braband*. Zie Sosa (De). W.

AA (DE MOLEN-), riv. in het *Zuidenvelderdingspil*, prov. *Drenthe*, gem. *Emmen*, loopende langs de grenzen der provincie van het Zuiden naar het Noorden in een grooter water, de Ruiten-Aa.

* AA (DE NIEUWE-RUITEN-) wordt in de wandeling het Moddermans-diep genaamd, als zijnde tijdens de Fransche regering, op last van wijlen den met lof bekenden Jan Rumkes Modderman, destijds Sous-Prefect, gegraven.

* AA (NIEUWER-TER-) ligt kant. en ½ u. Z. W. van *Loenen*. De kerk aldaar, is in 1841 aanmerkelijk verbeterd en van eenen nieuwen predikstoel voorzien.

§ AA (DE OUDE-) of de Oude-Aade, water in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, loopende uit het *Zweiland*, bewesten den Waterloos-polder, in eene zuidoostelijke rigting naar Hoogmade, alwaar het, door den Does versterkt, den naam van Wijde-Aa aanneemt.

AA (OVER-), geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Overaa. W.

AA (SCHARMER-), riv., prov. *Groningen*. Zie Scharmer-Ee. W.

AA (SLOCHTER-), water, prov. *Groningen*. Zie Slochter-Aa. W.

AA (STRIJPSTER-), water, prov. *Noord-Braband*. Zie Sosa (De). W.

* AA (TER-), geh., ligt gedeeltelijk gem. *Loenersloot-Oukoop-en-Ter-Aa*, gedeeltelijk gem. *Ruwiel*, en telt 23 h. en ruim 300 inw., van welke 8 h. en ruim 70 inw. onder *Loenersloot-Oukoop-en-Ter-Aa* en 15 h. met 130 inw. onder *Ruwiel*.

* AA (TER-), Het wapen van het voorm. kast. Ter-Aa, in de prov. *Utrecht*, is verdeeld in zes fascen, van goud en sabel.

* AA (DE WESTERWOLDSCHE-) heeft zich vroeger in de *Dollard* uitgestort, bij de Bellingewolderschans, waar in de vijftiende eeuw voor haar eene zijl was gelegd.

* AA (DE WOLD-) neemt voorbij Ruinerwold de Koekanger-Aa op.

§ AABROEK of Abroek, pold. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. en kant. *Breda*, gem. *s'Prinsenhage*; palende N. aan de Emer, O. aan de rivier de Mark, Z. aan de vestingwerken der stad Breda, W. aan het Buurstede-Heike.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 92 bund. 78 v. r. 44 v. ell., en wordt op de Mark van het overtollige water ontlast door eene steenen sluis, wijd 0,88, hoog 1,00 ell., en eene houten sluis, wijd 1,22 en hoog 1,30 ell., beide van eene drijfdeur en schuif voorzien. Het land ligt 0,35 ell. boven A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, tevens Penningmeester en twee Gezworenen.

AACHTEKERKE, d., prov. *Zeeland*. Zie Aagtekerke. W. en A.

AACKMARIJP, d., prov. *Friesland*. Zie Akmarijp. W. en A.

§ AADE, b., prov. *Zuid-Holland*. Zie Ade. W. en A.

AAFTINKBRUG, brug in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, op de scheiding tusschen de gem. *Borculo* en *Nede*, ½ u. Z. van Gelselaar, op den weg van Borculo naar Diepenheim, over de Bolksbeek.

* AAGT (HET) ligt kant. *Onderdendam*, gem. en 10 min. W. Z. W. van *Eenrum*, terwijl een klein gedeelte van de westzijde van het Aagt het Eksternest of Aaksternest genoemd, zijnde eene kleine boerenhofstede, onder de gem. *Kloosterburen* behoort. — In vroegere eeuwen was dit een meer van omstreeks 2000 ell. breed, dat ook onder den naam van *Aegt* voorkomt; palende N. W. aan Nieuwe-klooster, N. O. aan Eenrum, Z. O. aan Abtstok en Z. W. aan den Hoorn. Het

water ontlastte zich door de Grijssloot, langs de Leenster- en Tuinsterwier naar de Vlakkerijk in de Hunse, ten deele door de Swalvetogt en verder oostwaarts had het eene afwatering langs Rollingeweer om Maarslag heen (alwaar men de lage landen nog de meren noemt), naar Schilligeham, vallende hier in het Oude-Reitdiep.

In den omtrek van *het Aagt*, vindt men nog vele heuvelen, als overblijfselen van vroegere zeedijken en ook natuurlijke hoogten, waaronder zelfs Heidensche grafheuvelen, zoo als uit brokstukken van daarin gevondene lijkbussen gebleken is.

* AAGTEKERKE, gem., paalt N. aan de gem. Oostkapelle, O. aan de gem. Grijpskerke, Z. aan Meliskerke, W. aan Domburg. Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 837 bund. 2 v. r. 60 v. ell. belastbaar land.

Het d. Aagtekerke, oudtijds Agathenkyrca genaamd, ligt 2 u. N. W. van Middelburg, 2½ u. W. van Vere, 3 u. N. N. W. van Vlissingen, ¾ u. Z. W. van Oostkapelle. In 1844 is in de kerk aldaar een welluidend orgel geplaatst, zijnde een geschenk van den Ambachtsheer F. G. Graaf van Limburg Styrum.

* AAGTEKLOOSTER (ST.), eigenlijk St. Agatha-klooster, ligt in het arr. en 9 u. O. van *'s Hertogenbosch*.

§ AAGTENDIJK (ST.) of St. Aagtenweg, oudtijds St. Aechtendijk of St. Aechtenweg, dijk in het balj. van *Blois*, prov. *Noord-Holland*, door Graaf Floris V aangelegd, om het zeewater, dat bij storm en hooge vloeden, door de zeegaten in de Zuiderzee en van daar in het IJ en het Wijkermeer wordt opgevoerd, te keeren. Deze dijk neemt een begin aan den lagen Hoflanderweg, gem. *Wijk-aan-Zee-en-Wijk-aan-Duin*, nevens het voormalige huis Adrichem, ongeveer 5 min. N.O. van Beverwijk, en liep oorspronkelijk van daar eerst oost- en vervolgens noordoostwaarts langs de Monnikenweiden en den oever van het Wijkermeer, achter het huis Assumburgh om, tot aan den Uitgeester-Lagendijk; op welk punt, ten jare 1575, een dam is gelegd over de kil op den Assendelver-dijk, die toen en tot op den huidigen dag was genaamd de Nieuwendam, en destijds van eene sluis in de kil voorzien, zijnde er toen aldaar nog doorvaart uit het Wijkermeer, door de kil, in den Ham, de Kromme-IJe en het Langemeer.

Van de vroegste tijden af heeft deze dijk veel van inbraken te lijden gehad, en, behalve de vroegere, in de jaren 1625, 1628, 1633, 1651, 1663 en 1675, nog drie te gelijk in het jaar 1717, als wanneer ook de Assendelverdijk, op zes plaatsen te gelijk, doorbrak, waarom de respective besturen van dezen dijk, den Nieuwendam en den Assendelverdijk, uithoofde der zoo aanmerkelijke toegenomene verlanding van het Wijkermeer, waardoor sedert onheugelijke jaren de doorvaart langs de Kil was vervallen, onder goedvinden van het hooger bestuur, besloten, om, in plaats van alle die doorbraken van omringdijken te voorzien, nader aan den toenmaligen oever van het Wijkermeer, eene nieuwe overdijking van den St. Aagten- op den Assendelverdijk te leggen, hetwelk dan ook in 1718 werd tot stand gebragt; te gelijker tijd werden deze beide dijken aanmerkelijk verhoogd en verzwaard, en gezamenlijk 2454 roeden (9133 ell.) verkort, waardoor tevens ongeveer 155 bunders werden binnengedijkt. De scheiding tusschen den St. Aagtendijk en den Assendelverdijk werd als toen bepaald te zijn nevens de Vlietsloot onder *Assendelft*. De St. Aagtendijk heeft alzoo nu eene lengte van 5570 Ned. ell. en behoort als een gemeene dijk thans onder het bestuur, en valt ten laste van de dorpen *Heemskerk*,

Uitgeest, *Wijk-aan-Duin*, *Castricum*, *Bakkum* en *Limmen*, alsmede van de Damheeren (het bestuur van den bovengenoemden in 1357 gelegden Nieuwendam); welke zes dorpen, benevens de Damheeren, uit hun midden ieder eenen Heemraad verkiezen, van welke, om de twee jaren bij beurten, één Dijkgraaf en één Secretaris en Penningmeester is; terwijl, nevens dit bestuur, door éénen van ieder der zes dorpen benoemden Hoofd-Ingeland de jaarlijksche rekening wordt opgenomen, en de contributie, naar mate der te vallen onkosten, bepaald.

AAI, Poeloe-Aai, eil. in *Oost-Indië*. Zie Ay. W.

AAKSTERVELD, streek lands, in den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Ameide*; palende W. en N. W. aan den Tienhovensche-polder, N. aan het d. Ameide, O. aan Liesveld en Zevenhoven, Z. aan Meerkerksbroek. — Het is een gedeelte *van den Polder van Ameide*, en ligt 0,80 onder A. P.

*AALBEEK ligt ¼ u. N. N. W. van *Hulsberg*.

*AALBURG, oudtijds Alborch, ligt 3½ u. W. N. W. van *'s Hertogenbosch*. De kerk heeft eenen spitsen toren. In de nabijheid is een pontveer op het Hemertsche-eiland. In de twaalfde eeuw werden de kerk en tienden van dit dorp door Andreas van Kuyk, den vijf en twintigsten Bisschop van Utrecht, aan de abdij van St. Truijen geschonken. Thans is het eene heerl., toebehoorende aan Jonkheer Willem Gerrit van Kretschmar, woonachtig te Borculo. — Aalburg is de geboorteplaats van den Godgeleerde Johannes van Vechoven, geb. 13 September 1657 † 16 Augustus 1727, als Predikant te Dordrecht.

AALBURG (DE POLDER-VAN-), pold. in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, *Tweede* distr., arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Wijk-en-Aalburg*; palende N. aan de Dalvensche of Zeedam en de Aalburgsche-steeg tegen den Polder-van-Wijk, O. aan den Rivierdijk, Z. aan het Klein-Kattendijkje en de Hoofdsloot tegen den Polder-van-Heesbeen, W. aan de Bossche-steeg en de Kromme-Nol.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 288 bund. 67 v. r. 95 v. ell., tot aan de binnenkruin van den rivierdijk; telt 94 h., waaronder 50 boerderijen, en wordt door den watermolen, welke tevens den Polder-van-Heesbeen bemaalt, door dien polder, en vervolgens in het afgesloten Oud-Maasje, opgemalen zijnde, door de Doeversche sluis op het Oud-Maasje van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,55 boven A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen Polderschout, eenen Secretaris en vier Leden.

Aan den noordoostkant van dezen polder ligt, aan en tegen den Maasdijk, het dorp Aalburg, en in gemelden dijk ontstond, den 9 Januarij 1764, op omtrent 500 ell. beneden den Pruimendijk, eene verzinking, in dier voege, dat het binnenbeloop, benevens het zandpad, over de lengte van omtrent 40 ell., bijna 2 ell. nederzonk, ofschoon het rivierwater nog 1.25 ell. beneden den kruin des dijks stond; men bleef echter toen voor verdere onheilen bewaard.

*AALDEN ligt 2 u. N. W. van Dalen, ruim ¼ u. Z. W. van Zweelo. Het telt ruim 17 h. en 110 inw. Men heeft er eene gem. der Christelijk-Afgescheidenen. Zie voorts het art. Zweelo. W.

AALDERING, havez. in *Zalland*. Zie Alerdink.

AALDIJK (DE), rivierdijk in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hekelingen-en-Vriesland*, loopende ten N. langs het Spui, bezuiden den Ouden-en-Nieuwen-Uitslag van Putten, van den Toldijk tot aan den Zanddijk.

*AALDONK telt 36 h. en 230 inw.

* AALKEET-BINNEN-POLDER (DE) paalt N.W. aan de Boonervliet, N. aan den Aalkeet-Buitenpolder. O. aan Groot-Vettenoord, Z. aan Klein-Vettenoord, Jong-Vettenoord en den Spuipolder. Hij watert uit op de Boonervliet. Het land ligt 1.99 ell. onder A. P.

* AALKEET-BUITEN-POLDER (DE) paalt N.W. aan de Boonervliet, N. O. aan den Broek-polder, O. aan Vlaardingen en Groot-Vettenoord, Z. aan den Aalkeet-binnen-polder. Hij watert uit op de Boonervliet. Het land ligt 2,21 ell. onder A. P.

AALSDIJK (DE), binnendijk in het polderdistr. *Buren*, prov. *Gelderland*, loopende van den Bandijk te *Zoelmond*, in eene zuidoostelijke en zuidelijke rigting naar Buren, waar hij zich aan den Lingendijk aansluit en dienen moet om het Nederbetuwsche kwelwater te keeren.

AALSHORST, buit. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en 2 u. O. van *Zwolle*, gem. en ½ u. Z. van *Dalfsen*.

Dit buit. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 125 bund. 21 v. r. 26 v. ell. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door Mevrouw de weduwe Louis Reijnvis Feith geboren Johanna Theodora Barones van Dedem.

§ AALSMEER, kant., is vervallen en behoort thans tot het kant. *Nieuwer-Amstel*.

* AALSMEER, d., behoort tot het kant. *Nieuwer-Amstel* en stond voorheen in de riemtalen op 20 riemen, doch werd in 1398 op 10 riemen verminderd. — Bl. 14 De eerste die er het leeraarambt waarnam, is geweest Engelbertus Eghondanus, die in het jaar 1586 herwaarts kwam en in het jaar 1602 ontslagen werd. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de bekwame Kanselredenaar Johannes van Spaan, van 1749 tot 1751, die het werk der nieuwe psalmberijming heeft helpen voltooijen en tevens een niet onverdienstelijk Nederduitsch dichter was. — Er bestaat aldaar eene Spaarbank. — In April 1844 ontstond er een felle brand, waarbij 46 huizen en eene Doopsgezinde kerk in de asch werden gelegd. — Het wapen van Aalsmeer is een veld van goud, met eenen leeuw van keel, houdende in zijne voorste klaauwen eene kronkelende aal.

AALSMEER-EN-KAMPSTER-POLDER (DE), pold. in het *Westerkwartier*, prov. en arr. *Groningen*, kant. *Zuidhorn*, gem. *Oldehove*; palende N. aan het Reitdiep.

Deze pold. welke sedert onheugelijke tijden bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 192 bund. 94 v. r. 67 v. ell.

* AALSMEER-EN-KUDELSTAART behoort tot het kant. *Nieuwer-Amstel*, grenst N. W. aan het Haarlemmermeer, N. aan de gem. Rietwijkeroord, O. aan Nieuwer-Amstel, Z. O. aan Uithoorn, Z. aan Kalslagen-en-Bilderdam en Leymuiden-en-Vriesekoop, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3050 bund. 36 v. r. 53 v. ell., waaronder 3029 bund. 49 v. r. 21 v. ell. belastbaar land, telt 373 h., bewoond door 497 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2500 inw.

AALSMEER-OP-DEN-UITWEG-IN-DE-NIEUWE-VERMANING, Doopsgez. gem., die niet tot de algemeene Societeit der Doopsgez. behoort. Zij telt 290 zielen, onder welke ruim 120 leden en heeft ééne kerk, welke door vier Liefdepredikers of Broeders-Vermaners bediend wordt. — Deze gem. staat in bijzondere betrekking met die van Balk in de prov. *Friesland*, want toen de Friesche Doopsgezinden zich in 1789 vaneen scheurden, koos deze gem. de zijde van die van Balk, genaamd de Oude-Friezen, omtrent wier toestand een belangrijk berigt

voorkomt in het uitmuntende werk van Ds. S. Blaupot ten Cate, *Geschiedenis der Doopsgezinden in Friesland*, Leeuw. 1839, bl. 370.

AALSMEER-OP-DEN-UITWEG-IN-DE-OUDE-VERMANING, Doopsgez. gem., niet tot de algemeene Societeit der Doopsgezinden behoorende Zij telt 240 zielen, onder welke ruim 100 leden, en heeft ééne kerk, waarin de dienst door vier Liefdepredikers verrigt wordt.

AALSMEER-OP-DEN-ZIJDWEG, Doopsgez. gem., tot de algemeene Societeit der Doopsgez. behoorende, en uit 160 zielen, onder welke 70 leden, bestaande. Zij heeft ééne kerk, waarin de dienst door éénen vasten Predikant wordt waargenomen. — Deze gem. is ontstaan uit de Vereeniging van de Waterlandsche Doopsgez. met de Vlamingen, welke hier in 1690 plaats had, terwijl in het jaar 1805 de Doopsgezinde gem. aan den Uithoorn, zich ook bij haar voegde.

* AALST, d., ligt 2½ u. W. Z W. van Zalt-Bommel, ½ u. O. ten Z. van Poederoijen. De huizen van dit d. staan grootendeels alleen aan weerszijden van den Maasdijk. — De kerk, een oud gebouw, met eenen korten en vierkanten toren en lage spits, staat met enkele huizen beneden dien dijk. — De R. K. behooren tot de stat. van *Ammerzoden*. — Er is hier een schuitenveer op Veen en eenen watermolen, volgens eene geheel bijzondere inrigting, voor eenige jaren onder directie van den Waterstaat gebouwd.

* AALST, gem., grenst N. W. aan de gem. Gestel, N. O. aan Stratum, O. aan Zes-Gehuchten, Z. O. aan Heeze, Z. en W. aan Waalre; telt 89 h., bewoond door 106 huisgez., uitmakende eene bevolking van 570 inw. — Thans behoort de heerl. Aalst in eigendom aan Jonkheer Mr. M. A. J. van der Beke Pastreels, woonachtig te Eindhoven.

* AALST (TER-) ligt 1½ u. N. ten O. van *Breda*, ½ u. W. van *Oosterhout*.

* AALSTRAAT is eene b. (geen geh.), liggende 2½ u. Z. O. van *Breda*, 2½ u. O. Z. O. van *Ginneken*, 5 min. O. van *Gilze*; met 23 h. en 110 inw.

AALSUMER-POLDER (DE), onbehuisde pold. in het *Westerkwartier*, prov. en arr. *Groningen*, kant. *Zuidhorn*, gem. en 20 min. N. W. van *Oldehove*; ½ u. N. van *Aalsum*, tot welks boerderijen deze polder behoort; palende W. en N. aan het Reitdiep, O. aan den Oldehoofsterpolder, Z. aan den Provincialen rivierdijk.

Deze pold., welke in het jaar 1837 bedijkt of liever door uitlegging der dijk vergroot is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van bijna 50 bund., en loost zijn water door een duikerpomp of klief, in het Reitdiep uit. Het polderbestuur bestaat uit de landbouwers die bezitters der beklemminge zijn. — De vorige dijk minder hoog en zwaar dan de tegenwoordige brak bij den vloed van den 4 Februarij 1825 door, zoodat deze polder als toen geheel overstroomde.

* AALSVOORT, beter Aalsvort, ligt 4½ u. O. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 2 u. W. van *Grave*, 20 min. Z. W. van *Herpen*; met 11 h. en 60 inw.

* AALTEN, kant., beslaat eene oppervlakte van 23,439 bund. en bevat in 3 gem., Aalten, Winterswijk en Dinxperlo, 2435 h., bewoond door 3021 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 16,000 inw.

* AALTEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8268 bund. 33 v. r. 47 v. ell., waaronder 7787 bund. 59 v. r. 17 v. ell. belastbaar land. — Het d. Aalten zou, volgens sommigen, de plaats zijn, welke door zekeren Gerward vermeld wordt onder den naam van Alladna, als in het jaar 828 aan de St. Maartenskerk te

Utrecht geschonken zijnde. — De eerste, die in de Herv. gem. te AALTEN het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest ANTONIUS KEPPEL, die in het jaar 1602 herwaarts kwam en in het jaar 1613 emeritus werd. Van 1613 tot 1627 is AALTEN bediend door den Predikant van Winterswijk; doch in 1627 bekwam het weder eenen eigen Predikant in THEODORUS DUYM, die er in 1644 overleed. — Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* te AALTEN bestaat niet meer.

§AALTJE-MEER of AALTJES-MEER, meertje, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, ½ u. Z. Z. W. van Rinsumageest, ½ u. N. van Roodkerk. Het is in verbinding door de Engeloon met de *Murk* en door de Leegemeer met de *Zwartebroek*.

*AAM ligt arr. en 2 u. N. van *Nijmegen*.

AAMSLOOT (DE), water, prov. *N.-Holland*. Zie NAAMSLOOT (DE). W.

AAMSVEEN of ARMSVEEN, veen in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, gem. *Lonneker*, omtrent 1½ u. Z. O. van *Enschede*, aan de grenzen van Pruissen, onder welk rijk het voornaamste gedeelte behoort.

AAN-DE-ZEEDIJK, geh., prov. *Overijssel*. Zie AFSCHEID. W. en A.

AANDIJKE-POLDER (DE), pold. in *Axeler-Ambacht*, prov. *Zeeland*. Zie ANDIJKE-POLDER (DE). W.

AANGIUM, d., prov. *Friesland*. Zie ANJUM. W. en A.

AANHEM, oude naam van de havez. ANEM, in *Zalland*, prov. *Overijssel*. Zie ANEM. W. en A.

AANREEP, geh., prov. *Drenthe*. Zie ANREEP. W. en A.

AANREEPER-DIEP, watertje, prov. *Drenthe*. Zie DOORSER-DIEP. W.

*AANSCHOT ligt kant. en 1½ u. N. van *Eindhoven*, ½ u. Z. W. van *Son*. Men telt er 10 h. en 55 inw.

AANSTOOTER-ZAND (HET), zandvlakte, prov. *Gelderland*. Zie OTTERLOOSCHE-ZAND (HET). W.

*AANWAS is eene b., 10 u. O. Z. O. van *Breda*, 2½ u. Z. ten O. van *Bergen-op-Zoom*, 10 min. W. van *Ossendrecht*; met een veertigtal meestal goede huizen en boerenwoningen en ongeveer 260 inw.

§AANWAS (DE), pold. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*; palende N. aan de Oude-Heide en den West-Graaf-Hendrik-polder, O. aan den verdronken Aanwas, Z. aan het Westland, W. aan de Rubeer. — Deze pold., welke in het jaar 1482 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 164 bund. 31 v. r. 36 v. ell., met de dijken, waaronder 152 bund. 65 v. r. 8 v. ell. schotbaar land; en watert uit door eene steenen heul in den Sas- of Stoofdijk, met twee openingen, ieder wijd 2.20 en hoog 1.57 ell., met het water van het *Westland* en de *Rubeer*, in den pold. West-Graaf-Hendrik, verder in de haven van Steenbergen en voorts in de Vliet. Het land ligt 1.00 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezworenen, eenen Secretaris en eenen Penningmeester.

§AANWAS (VERDRONKEN-), pold. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*; palende N. aan de geslechte vestingwerken van Steenbergen, O. aan het Oudeland, Z. aan het verdronken Westland, W. aan den Aanwas.

Deze pold., welke in het jaar 1482 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 41 bund. 57 v. r. 58 v. ell. met de dijken, waaronder 38 bund. 52 v. r. 53 v. ell. schotbaar land, en

watert uit door eene steenen sluis, genaamd de Tragel, gelegen in de kade, nabij de groote inundatiesluis, hebbende twee openingen, wijd 1.80 en 1.62 ell., elk voorzien van eene drijfdeur, hoog 1.64 ell. Gemelde inundatiesluis, gebouwd in 1685, is wijd 4.65, hoog 2.31 ell., voorzien met een paar puntdeuren en eene schuif, en dient thans tot uitloozing in de haven van Steenbergen, van het water van dezen en eenige andere polders, alsmede van de geheele inundatie-linie, op de Steenbergsche-haven en verder op de Vliet. Het land ligt 0.70 ell. onder A. P. Deze pold. heeft het zelfde bestuur als de vorige.

§ AANWASSEN (DE) of DE GECOMBINEERDE-BUITEN-POLDER, onbehuisde, bezomerkade pold. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Raamsdonk*; palende N. aan de voorgronden tegen het Oude-Maasje, het Klapooren-poldertje en het Nieuwe-Klapooren-poldertje, O. aan het Poldertje-ten-Oosten-de-Kilsluis, Z. aan de Noord- of Nieuwen-Buitendijkschen-Hooipolder en het Poldertjeachter-de-Hoeven, W. aan de buitengronden tegen de Reesloot.

Deze pold., welke vóór 1798 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 115 bund. 94 v. r. 68 v. ell. met de kaden, en watert uit: op het Oude-Maasje; het oostelijke deel door eene steenen sluis, even boven het Keizersveer, in den grooten weg der eerste klasse, no. 3, wijd 0,76, hoog 0,97 ell., voorzien van eene vloeddeur en schuif; het westelijk deel door eene steenen sluis en twee houten duikers; de eerste, gelegen in de Noordkade van het westelijk gedeelte van den Noord- of Nieuwen-Buitendijksche-Hooipolder, even beoosten de Ramsluis, wijd en hoog 1.20 ell., voorzien van een drijfdeurtje, dient hoofdzakelijk om, wanneer de polder met vloedwater vervuld is, het door de Ramsluis des te spoediger te ontlasten, en zet het water eerst af op den Nieuwe-Buitendijksche-Hooipolder en door dezen op het Oude-Maasje; de houten duikers, wijd 0,55 en 0,465, en hoog 0,49 en 0,39 ell., zijn respectivelijk beide voorzien van eene klep. Het land ligt 0,20 ell. boven A. P. De hoogte der kaden is van 1,90 à 2,00 ell. Het bestuur bestaat uit twee Poldermeesters. Deze pold. is door den grooten weg der eerste klasse van Gorinchem naar Breda, in twee deelen gescheiden. Het onderhoud der kaden, sluizen en duikers, is ten laste van den geheelen polder, aan welken ook de voorgronden langs het Oude-Maasje behooren.

AANWASSEN-TEN-OOSTEN-VAN-HET-CAPELSCHE-ACHTERSTE-VEERPAD (DE) of DE OOSTERSCHE-AANWASSEN, onbehuisde pold. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, *Tweede* distr., arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*, gem. *Capelle*; palende N. aan de Scheisloot, O. aan den Meeuwensche-Gantel, Z. aan het Oude-Maasje, W. aan het Capelsche-Achterste-Veerpad.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 38 bund. 10 v. r. 79 v. ell. met de kaden, en wordt door eenen houten duiker, op den Meeuwensche-Gantel en vervolgens op het Oude-Maasje, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,35 ell. boven A. P. De hoogte der kade is van 2,00 à 2,20 ell. Hij staat onder het polderbestuur van Zuidewijn-Capelle en dat van Nederveen-Capelle, elk voor zoo verre zijn polder strekt, oefenende het laatst gezegde het toezigt over het sluisje en de waterleiding uit. — Deze pold. is voor omtrent de helft in Zuidewijn-Capelle en voor de andere helft in Nederveen-Capelle gelegen, terwijl in de kosten van onderhoud van het sluisje, Nederveen-Capelle ½ en Zuidewijn-Capelle ½ moeten dragen.

AANWASSEN-TEN-WESTEN-VAN-HET-CAPELSCHE-ACHTERSTE-VEERPAD (DE) of DE WESTERSCHE-AANWASSEN, onbehuisde pold. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, *Tweede* distr., arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*, gem. *Capelle*, onder *Nederveen-Capelle*; palende N. aan de Scheisloot, O. aan het Capelsche-Achterste-Veerpad, Z. aan het Oude-Maasje, W. aan den Polder-over-den-Gantel.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 106 bund. 88 v. r. 16 v. ell. met de kaden, en wordt, gecombineerd met den Polder-over-den-Gantel, door twee steenen sluizen en een houten duiker op het Oude-Maasje, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,50 ell. boven A. P. De hoogte der kaden is van 2,00 à 2,20 ell. De buitenranden van dezen polder zijn zoo hoog gelegen, dat zij de kade vervangen. Het polderbestuur is het zelfde als dat van Nederveen-Capelle.

§ AA-POLDER (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie ADER-POLDER.

AAR (KERKBUURT-VAN-TER-), b. prov. *Zuid-Holland*. Zie KERKBUURT. W.

§ AAR (KORTER-), b. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Leyden*, kant. en 1½ u. O. van *Woubrugge*, gem. *Ter-Aar*, ¼ u. O. van de Kerkbuurt.

§ AAR (LANGER-), d. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3½ u. O. N. O. van *Leyden*, kant. en 1 u. O. N. O. van *Woubrugge*, gem. *Ter-Aar*, 25 min. N. van de Kerkbuurt.

De R. K., die er wonen, maken, met de overige uit de voorm. gem. Ter-Aar, eene stat. uit, welke tot het aartspr. van *Holland-en-Zeeland*, dek. van *Rijnland*, behoort, 1200 zielen, onder welke 760 Communikanten, telt, en door eenen Pastoor bediend wordt. De kerk is aan den H. ADRIANUS toegewijd.

AAR (POLDER-VAN-KORTER- en POLDER-VAN-LANGER-), twee pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie KORTER-AARSCHE-POLDER en LANGER-AARSCHE-POLDER. W.

*AAR (TER-) maakt met *Vrijhoeve* thans de gem. Ter-Aar-en-Vrijhoeve uit. — De voorm. gem. TER-AAR bevatte het d. Langer-Aar, benevens de b. Korter-Aar en Aardam, en besloeg, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1868 bund. 1 v. r. 97 v. ell., waaronder 1855 bund. 18 v. r. 60 v. ell. belastbaar land. — In het jaar 1843 is in deze gem. eene nieuwe Herv. kerk gesticht, ter plaatse, waar de andere gestaan heeft.

*AARD (DEN) of HOOGEN-AARD, ligt 1½ u. Z. O. van *Breda*, 1½ u. O. Z. O. van *Ginneken*, 1½ u. W. N. W. van *Gilze*. Men telt er 3 h. en 20 inw.

AARD (LAGEN-), b. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. en 1½ u. Z. O. van *Breda*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Ginneken*, gem. *Ginneken-en-Bavel*, een gedeelte van het geh. *Lijndonk-en-Lagen-Aard* uitmakende, 10 min. Z. van Lijndonk

*AARDAM ligt 3½ u. O. ten N. van *Leyden*, 1 u. O. van *Woubrugge*, 10 min. Z. O. van de *Kerkbuurt van Ter-Aar*.

AARDAPPELEN-EILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie SCHIEDAM: W.

AARDAPPELEN-EILAND (GROOT-), eil. in *Oost-Indië*. Zie ROTTERDAM. W.

AARDAPPELEN-GAT (HET), vaarwater in het *Haringvliet*, prov. *Zuid-Holland*, tusschen de Slijkplaat en de Meneersche-plaat.

AARDEGAT (HET), water in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Made-en-Drimmelen*. — Het komt voort uit de *Diepe-Gijster*,

en loopt in eene noordwestelijke rigting, tusschen de Amer-plaat en de Voorste-plaat door, in den *Amer* uit.

* AARDENBROEK ligt arr. en 6½ u. N. ten O. van *Arnhem*, kant. en 3 u. O. ten Z. van *Apeldoorn*.

AARDENBURG, dek., prov. *Zeeland*, apost. vic. *Breda*.

Dit dek., hetwelk in het jaar 1843 is opgerigt, bevat de volgende 9 parochiën: Aardenburg, Eede, Groede, Hoofdplaat, IJzendijke, Oostburg, Philippine, Sluis en Vlissingen. Het wordt bediend door 9 Pastoors en drie Kapellaans, als een te Aardenburg, een te IJzendijke en een te Vlissingen. Men telt er 9500 zielen, onder welke 6800 Communikanten, onder welke echter niet begrepen zijn de militairen met hunne huisgenooten. Bovendien behooren van de burgerlijke gem. *Heille*, nog kerkelijk onder *Middelburg* in *Vlaanderen* 310 zielen, onder welke 260 Communikanten; van de burgerlijke gem. St. Kruis, kerkelijk onder *St. Margariet* in Vlaanderen 140 zielen, onder welke ruim 110 Communikanten; van de burgerlijke gem. Philippine kerkelijk onder *Bonchaute* 120 zielen, onder welke 90 Communikanten, en van de burgerlijke gem. IJzendijke, kerkelijk onder *Waterland-Oudeman* 270 zielen, onder welke 200 Communikanten. — De gezamenlijke par. hebben 9 afzonderlijke begraafplaatsen.

AARDENBURG, gem., beslaat eene oppervlakte van ongeveer 1640 bund. — Aldaar is in 1844 eene zeepziederij en in 1846 eene steenbakkerij opgerigt. — De eerste Herv. Predikant werd niet in 1778, maar in 1578 beroepen. — De voorm. Fransche kerk, welke geen toren had, is tot een pakhuis ingerigt.

AARDENBURGSCHE-POLDER, naam, welken men veelal geeft aan den Izabelle-polder, gem. *Aardenburg*. Zie Izabelle-polder. W.

AARDSWOUDE, d., prov. *Noord-Holland*. Zie Aartswoud. W. en A.

AARDTSCHE-SLUIS (DE), sluis in de *Betuwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Herwen*, op den Ouden-Rijn, wijd 1.25 ell., de vloer ligt op 0.30 ell. onder middelbare stand.

AARDTSCHE-VEER (HET), pontveer in de *Betuwe*, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Herwen*, over den Oude-Rijn, in den weg van Aardt op Zevenaar.

* AAREE, *lees:* AAREL.

AAR-EN-VRIJHOEVEN (TER-), gem. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woubrugge* (17 k. d., 20 m. k., 2 s. d., 1e afd.), palende N. aan de Noord-Hollandsche gem. Leymuiden-en-Vriesekoop en Kalslagen-en-Bilderdam, O. aan Zevenhoven en Nieuwkoop, Z. aan de Aar, die haar van Noorden en Aarlanderveen scheidt, W. aan Oudshoorn-en-Gnephoek, Woubrugge en Rijnsaterwoude. — Deze gem. is bij besluit van Z. M. d.d. 10 Julij 1840, No. 96, uit de vroeger afzonderlijke gem. Ter-Aar en Vrijhoeven zamengesteld; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1945 bund. 71 v. r. 77 v. ell., waaronder 1932 bund. 35 v. r. 88 v. ell. belastbaar land; telt 231 h. bewoond door 333 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1700 inw., die meest in den landbouw en veenderij hun bestaan vinden. — De Herv., die er ruim 500 in getal zijn, maken gedeeltelijk de gem. *Ter-Aar* uit, en behooren voor een klein gedeelte tot de gem. *Aarlanderveen*. — De R. K., welke men er 1150 aantreft, maken voor het grootste gedeelte de gem. *Langeraar* uit, terwijl eenigen te *Aarlanderveen* parochiëren. Men heeft in deze gem.

eene school, in de kerkbuurt. — Het wapen dezer gem. is het zelfde als van de vroegere gem. Ter-Aar

*AARLANDERVEEN, gem., behoort tot het kant. *Alphen;* paalt N. aan de gem. Ter Aar-en-Vrijhoeven, O. aan Nieuwkoop-en-Noorden, Z. O. aan de Mije, die haar van Bodegraven scheidt, Z. met eenen hoek aan Zwammerdam, waarvan zij door den Rijn gescheiden is, Z. O. en Z. aan den Rijn, die haar van Alphen en Rietveld scheidt, W. aan de Aar, waardoor zij van Oudshoorn-en-Gnephoek gescheiden is. — Deze gem. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2264 bund. 2 v. r. 13 v. ell., waaronder 2249 bund. 61 v. r. 12 v. ell. belastbaar land, telt 580 h., bewoond door 591 huisgez. uitmakende eene bevolking van 2700 inw. — De Herv., die er 2000 in getal zijn, maken gedeeltelijk met die van de voorm. gem. Vrijhoeven, eene gem. uit, welke tot de klass. van *Leyden,* ring van *Woerden,* behoort, en 1100 zielen, onder welke 460 Ledematen, telt. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Florentius Marcus, die in het jaar 1590 herwaarts kwam en in het jaar 1600 naar Oegstgeest vertrok. Het beroep geschiedt door den kerkeraad. — Het dorp Aarlanderveen ligt O. ten Z. van Leyden. — Het wapen dezer gem. is een schild van zilver, met twee kruislings liggende zwaarden, waarop een doodshoofd, vergezeld van eenen jagthoorn en pointe.

AARLANDERVEEN (DROOGGEMAAKTE-POLDER-AAN-DE-WESTZIJDE-VAN-), pold. in *Rijnland,* prov. *Zuid-Holland.* Zie Drooggemaakte-Polder-Westzijde. W.

*AARLANDERVEENSCHE-RIJNBUURT ligt 3 u. O. Z. O. van *Leyden,* kant. en ten N. van *Alphen,* waarvan het slechts door den Rijn gescheiden is, 1 u. Z. ten W. van *Aarlanderveen.* — Het is eene behuisde streek langs den lagen Rijndijk, beginnende ten N. W. aan de Aarbrug, tegenover Alphen en eindigende ten Z. O. voorbij Zwammerdam, aan de Ziende, zijnde eene lengte van ruim 1 uur gaans en onderscheiden in twee deelen, als: het Westelijke deel tegen over Alphen, of de Lage-zijde-van-den-Rijn-over-Alphen en het oostelijke deel of de Lage-zijde-van-den-Rijn-over-Zwammerdam.

*AARLE, d., ligt 7 u. Z O. van 's Hertogenbosch, nabij de Zuid-Willemsvaart, waaraan het eene losplaats heeft. — In 1847 is de oude Hervormde kerk voor afbraak verkocht doch de toren blijven staan, en meer nabij de kom van het d., ter plaatse genaamd den Kouwenberg, eene nieuwe gebouwd, welke den 6 Augustus 1848 is ingewijd, zijnde een koepelvormig gebouw, zonder orgel. — In 1844 is er eene R. K. kerk aanbesteed, welke den 20 October 1846 is ingewijd. Deze kerk, even als de voorgaande, aan de H. *Maagd* Maria toegewijd, is een ruim gebouw, met eenen hoogen toren en van een orgel voorzien. — Ook zijn nog te Aarle een wind-, graan- en schorsmolen, een wateroliemolen en eene katoenspinnerij.

*AARLE (HOOGEN-) ligt 2½ u. N. O. van *Eindhoven,* kant. en 1 u. N. O. van *Helmond,* 1½ u. Z. van *Gemert.* Men telt er 260 h. en 1340 inw.

*AARLE-RIXTEL grenst ten O. aan Bakel-en-Milbeze en ten Z. aan Helmond. — Deze gem. bevat, behalve de d. Aarle en Rixtel, de geb. het Groenewoud, Heikant, Laar, Opstal, Overbrug en Strijp; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1400 bund. 79 v. r. 30 v. ell., waaronder 1400 bund.

60 v. r. belastbaar land, telt 170 h., bewoond door 244 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1300 inw. Men heeft er, behalve de klokgieterij, 1 kunstwolfabrijk, 1 katoenfabrijk, 1 leerlooijerij, 1 verwerij, 1 bierbrouwerij, 1 olie- en 1 koornmolen. — Van de voormaals in die gem. bestaan hebbende kasteelen en adellijke huizen, zijn thans nog alleen aanwezig: het Guldenhuis, Heurkenshuis en Kannelust. — Het wapen der gem. Aarle-Rixtel bestaat uit een in vieren gedeeld schild van azuur, hebbende in elk vak eenen leeuw van goud; ter regterzijde van het schild staat de Moeder Gods, houdende in de linkerhand het kindeken Jezus en in de regterhand eenen palmtak, alles van goud.

AAROU-EILANDEN, eil. in *Oost-Indië*. Zie Aroeëilanden. W.

AARPERSTRAAT, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Erpenstraat. W.

§ AART-ELOIJENBOSCH, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. en gem. *Sliedrecht*; palende N. aan Grobbendonk, O. aan Colsterweer, Z. aan de Sneepkil. Zij is met de platen Grobbendonk, Colsterweer, Bijlandsche-waard en Floris-van-den-Tempel, 96 bund. groot.

AART-GIJZENHOEK, kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de Oostkust van het *Sundasche* eil. *Borneo*.

* AARTSWOUD, in den omtrek meest Aardswoude geschreven en in de wandeling Eerswoud of Ierswoud geheeten, wordt bij sommigen ook Arendswoude genoemd. — In 1404 ontstond hier een gat in den zeedijk, hetwelk gedempt, doch in 1573 geopend werd, tot ontzet van Alkmaar, dat door de Spanjaarden belegerd werd. In genoemd jaar ging de kerk aan de Hervormden over, en werd tot hunnen eersten Leeraar benoemd Michaël Petrus, gewezen R. K. Priester. Sedert heeft Aartswoud zijnen eigen Leeraar gehad. — De kerk is een oud en groot gebouw, in 1515 gesticht, en is voorzien van eenen dikken, zwaren toren, zonder spits. Volgens de overleveringen zou de spits van dezen toren, tot twee malen toe, door het onweder in den brand zijn geraakt en daarna niet weder opgemetseld. — Men heeft te Aartswoud een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat in het jaar 1838 opgerigt is, 25 Leden telt en eene spaarbank heeft.

AARTSWOUDERBRAAK. Zie Braak. Wbk. en A.

AAS (DE) behoort tot het kant. *Medemblik*.

AASCHE-POLDER (DE), pold., prov. *Utrecht* Zie Oud-Aaschepolder. W.

* AASDOM, oudtijds Asichdorm, behoort tot het kant. *Loenen*. In eenen brief van Albrecht van Beijeren, Graaf *van Holland*, van het jaar 1387, wordt reeds gesproken van Asichdorm in Amstelland, zoo dat het toen tot Holland schijnt behoord te hebben, hoewel sommigen willen, men onder dit Asichdorm het tegenwoordige Nieuwer-Amstel verstaan moet.

AAST, geh. in *Opper-Gelder*, in het *Land-van-Kessel*, prov. *Limburg*, arr. en 6 u. N. van *Roermonde*, kant. en 1¼ u. O. Z. O. van *Horst*, gem. en ¼ u. N. van *Grubbenvorst*; met 5 h. en 25 inw.

AATSVELD, streek lands, in *Gooiland*. Zie Aetsveld. W.

ABAHANDEE, negerd. in *Opper-Guinea*. Zie Cormantijn (Klein-). W.

* ABBEGASTER-RYGE ligt arr., kant. en 1¼ u. W. van *Sneek*.

* ABBEKERK-EN-LAMBERTSCHAGEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 781 bund. 96 v. r. 84 v. ell., waaronder 773 bund. 23 v. r. 36 v. ell. belastbaar land; en telt 154 h., bewoond door 195 huisgez., uitmakende eene bevolking van 750 inw.

De dorpen Abbekerk en Lambertschagen zijn kerkelijk reeds sedert 1572 gecombineerd. De eerste, die in deze gem. het leeraaramt heeft waargenomen, is geweest SIXTUS RIPPERTUS, die in het jaar 1572 herwaarts kwam, en in het zelfde jaar naar Medemblik vertrok.

* ABBENBROEK, gem., paalt O. aan Geervliet en Zuidland, en bestaat uit de polders: het Oudeland, de Nieuwlander-polder en nog gedeelten in den Nieuwenhoornsche, Oudenhoornsche en Zuidlandsche-polders, benevens gedeelten van de Nieuwekade en van Nieuw-Hoenderhoek, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 940 bund. 25 v. r. 28 v. ell., waaronder 915 bund. 5 v. r. 98 v. ell. belastbaar land; telt 113 h., bewoond door 124 huisgez., uitmakende eene bevolking van 650 inw.

* ABBENES is thans binnen de bedijking van het *Haarlemmermeer* begrepen.

* ABBESTEE ligt kant. en 1¼ u. N. W. van *Schagen*.

* ABBEWEER ligt kant. en ¾ u. N. W. van *Onderdendam*.

* ABBEWIER lag in het kw. (niet arr.) *Oostergoo*.

ABBINGEWERF, voorm. aanzienlijke heerde in het *Westerkwartier* der prov. *Groningen*, gem. *Hoogkerk*, van welke men evenwel de juiste plaats, waar zij gestaan heeft, niet meer weet aan te wijzen.

* ABCOUDE ligt in het kant. en 2 u. N. N. W. van *Loenen*.

Onder de Predikanten van ABCOUDE vinden wij vermeld den Latijnsche Dichter JOHANNES WESTENBURGH, die er van 1625 tot 1627 stond. — De R. K. kerk is aan de H. H. COSMUS en DAMIANUS toegewijd.

ABCOUDE (KLOOSTER DER-ZUSTEREN-VAN-), voorm. kloost. te *Leyden*. Zie FRANCISKANER-KLOOSTER.

* ABCOUDE-BAAMBRUGGE ligt in het kant. *Loenen*, en telt 185 h., bewoond door 235 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1200 inw. — Het wapen bestaat uit een veld van keel, met drie zuilen van zilver.

* ABCOUDE-PROOSTDIJ-EN-AASDOM ligt kant. *Loenen*, en telt 167 h., bewoond door 225 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1100 inw.

ABCOUDER-SLUIS, voorm. sluis in den *Diemerdijk*, in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*. Zie KOSTVERLOREN-SLUIS. W.

* ABEELE (DE) ligt ¾ u. N. N. O. van *Vlissingen*, gem. en ¼ u. N. van *Oost-Souburg*. — Het wapen van DEN ABEELE is een veld van zilver met drie afgekorte fasces van keel.

* ABEJ is abusivelijk bl. 34, vóór ABBEKERK geplaatst.

ABELSTOK of eigenlijk ABTSTOK, til of brug in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, over de trekvaart van Ulrum naar Groningen, 10 min. W. van Mensingeweer, in den rijweg van Mensingeweer en Hoorn. Vroeger reed men hier over eene met steen gemaakte bedding door het Zijldiep, dat zich bij Schouwerzijl in de Hunze ontlast, en om die onder water liggende dam of doorrid niet te missen, hadden de Abten van het klooster in de Marne hierbij eene stok geplaatst, welke men Abtstok noemde. Later hebben de Geestelijken van Nijenklooster hier eene brug doen leggen, en het onderhoud van de Abelstokstertil bleef tot in 1826 een servituut van de boerderijen van Nijenklooster; toen echter is zij eene provinciale brug geworden, en wordt sedert voor rekening der provincie Groningen onderhouden.

ABELTJESHUIS, in de wandeling ook ABELTJESHOBJESHUIS genaamd, kleine boerderij en herberg in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 4½ u. Z. O. van *Winschoten*, gem. en 1¼ u. O. van *Vlagtwedde*,

¼ u. O. N. O. van Bourtange, op de Muntersche grenzen, in welks nabijheid men de greppel en de zwarte scheidspaal tusschen de koningrijken Nederland en Hannover vindt.

* ABIGAELSHOOP ligt aan het *Pad-van-Wanica*, ter regterhand komende van *Poele-Pantjesbrug;* palende N. aan den verl. houtgr. de Vier-Kinderen, Z. aan den verl. houtgr. Abigaelslust.

ABIGAELSLUST, kostgr. in *Nederlands Guiana*, kol. *Suriname*, aan het *Pad-van-Wanica*, ter regterhand komende van *Poele-Pantjesbrug;* palende N. aan den kostgr. Abigaelshoop, Z. aan den kostgr. Anna'slust; 250 akk. grond.

* ABIGAELSLUST, vroeger Land-van-Stap-Arons, ligt aan de *Warappa-kreek*, ter linkerzijde in het afvaren; palende bovenwaarts aan de katoenpl. Waterloo, benedenwaarts aan het Land-van-Moed-en-Kommer, de Negers noemen haar Pikien-Stap-Arons.

ABINGA, voorm. stins, prov. *Friesland.* Zie Abbinga. W. en A.

ABINGAWEER, d., prov. *Friesland.* Zie Abngwier. W.

ABKOVEN, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, *Tweede* distr., arr. en 5 u. Z. W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en ¾ u. Z. van *Tilburg*, gem. en ½ u. N. O. van *Goirle;* met 37 h. en ongeveer 200 inw.

ABOEBOE, d. in *Oost-Indië.* Zie Abubu. W.

ABOENG, volkstam in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, welke met de Batakhs van gelijke afkomst zijn.

* ABORO; *staat:* Amalla, Amaica en Amatoeli, *lees:* Ama-lla, Ama-lca en Ama-Toeli.

ABRAHAMS-DIEP (HET) of het Oude-diep, klein vaarwater in het *Gooregt*, prov. *Groningen*, gem. *Slochteren*, dat bij Martenshoek, in eene zuidwestelijke rigting, in het *Winschoterdiep* valt, makende de scheiding tusschen de gem. *Hoogezand* en *Slochteren* uit. — Dit is aldaar de oudste scheepvaart tot den afvoer van turf.

* ABSDALE, eigenlijk Abtsdale, ligt ½ u. Z. W. van *Hulst*, op den grooten weg van *Hulst* naar *Axel*, in den pold. van *Abtsdale*. Men telt er 14 h. en ongeveer 70 inw.

* ABSHOVEN telt 6 h. en ongeveer 50 inw.

ABTSHOEF (DE), naam, welken men ook wel geeft aan de Wolfshoef, in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband.* Zie Wolfshoef.

* ABTSPOEL ligt ¼ u. N. van *Leyden*, 1¼ u. Z. O. van *Noordwijk-Binnen*, 20 min. Z. van *Oegstgeest*, in *de Poelgeester-buurt.*

ABTS-POLDER ('S), naam, onder welken den Proost-polder, in *Staats-Vlaanderen*, in oude stukken voorkomt. Zie Proost-polder. W.

* ABTS-POLDER (OOST-) ligt in de gem. *Kethel-en-Spaland.* Deze pold., welke grootendeels uitgeveend is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 234 bund.; telt 8 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de Schie, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Molenmeester en vier Schouwers.

* ABTS-POLDER (WEST-) ligt in de gem. *Kethel-en-Spaland.* — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 116 bund.; telt 5 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de Schie, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 2.13 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen Molenmeester en vier Schouwers.

* ABTSREGT grenst O. aan Pijnacker, Z. aan Ackersdijk, W. aan de Schie, die haar van het Hof-van-Delft en St. Maartensregt scheidt, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 469 bund. 59 v. r. 5 v. ell., waaronder 466 bund. 51 v. r. 5 v. ell. belastbaar

land; telt 22 h., bewoond door 25 huisgez., uitmakende eene bevolking van 150 inw.

* ABTSWOUDE ligt gedeeltelijk in de gem. *Hof-van-Delft*, gedeeltelijk in de gem. *St. Maartensregt-en Dorppolder*, 2½ u. van *Rotterdam*, ½ u. van *Delft*. — In deze b. wordt het huis, waar de Dichter Poot geboren is, nog aangewezen.

ABTSWOUDER-POLDER (DE) of Lage-Abtswouder-polder, gemeenlijk Papsouscbe-polder, pold. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *'sGravenhage*, kant. *Delft*, gedeeltelijk gem. *Hof-van-Delft*, gedeeltelijk gem. *St. Maartensregt-en-Dorppolder*; palende N. aan den Krakeel-polder, O. aan de Schie, Z. aan den Noord-Kethel-polder en den Zonsche-polder, W. aan den Kerk-polder.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 374 bund. 64 v. ell.; telt 4 h. en 3 boerderijen onder *Maartensregt-en-Dorppolder*, en wordt door vier molens, op de Schie, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 2.30 ell. onder A. P.

ABTSWOUDER-POLDER (HOOG-), pold. in *Delfsland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie Krakeel-polder. W.

§ ABWEILER, d. in het balj. *Luxemburg*, kw., arr. en 1½ u. Z. ten W. *Luxemburg*, kant. en 1½ u. N. O. van *Esch-aan-de-Alsette*, gem. en ruim 20 min. N. W. van *Bettemburg*. Men telt er 18 h. en 130 inw., die kerkelijk tot de par. van *Bettemburg* behooren, doch hier eene filiaalkerk hebben. — Deze sectie der gem. *Bettemburg* heeft een eigen gemeentewoud, groot 11 bund. 97 v. r. 40 v. ell.

* ACCARIBO wordt door de Negers Gran-Pranasche genoemd.

ACCRON, stranddistr., in *Opper-Guinea*. Zie Akron. W.

§ ACHEVILLE of beter Hachevilie, Fransche naam van het d. Helzingen, in het grooth. *Luxemburg*. Zie Helzingen.

* ACHLUMER-KONVENT is, volgens sommigen, in 1157, volgens anderen, in 1165 gesticht.

* ACHT ligt 1½ u. van Eindhoven. — De *St. Anthoniuskapel* aldaar werd eertijds bediend door eenen Priester Benificiant. Zij is sedert het begin der voorgaande eeuw vervangen door eene schuurkerk, aldaar door de R. K. geplaatst, en mede aan den H. Antonius toegewijd, die nog, als eene tweede kerk van Woensel, door den Pastoor en Kapellaans van die par. bediend wordt. — Ook is er eene school. — In November 1848 werd er, ter linkerzijde van den straatweg op Eindhoven, eene Germaansche begraafplaats ontdekt. Eenige aldaar opgedolvene urnen zijn naar de verzamelplaats van het Noordbrabandsche genootschap opgezonden.

ACHT (NIEUW-), b. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1½ u. N. W. van *Eindhoven*, gem. *Woensel-en-Eckart*, 1 u. N. van Woensel, ½ u. Z. W. van Acht, waarvan het eene b. is; met 50 h. en ruim 310 inw.

* ACHT-EN-ZESTIG-MORGEN of de Laagjes paalt W. en N. aan Varkensoord, O. aan Oost-IJsselmonde, Z. aan Smeetsland.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 64 bund. 78 v. r. 80 v. ell., alles schotbaar land, en wordt, met den polder *Dirk-Smeetsland*, *Meester Arend van der Woudensland* en de de *Een-en-vijftig-Morgen*, door eene sluis, op de Maas, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Lage-Heemraden.

ACHTERAFSCHE-POLDER, pold. in *Rijland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie Waddinxveen (De Nieuwe-Droooggemaakte-Polder-van-). W.

ACHTERBERG, geh. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 6 u. Z. O. van *Amersfoort*, kant., gem. en 30 min. N. N. O. van *Rhenen*; met 199 h. en 1160 inw.

*ACHTERBOERKENS paalt N. aan de Hillekes, O. aan het Vlaanderenbosch en de Lage-Doak, Z. aan de Sprang en W. aan het Kibbelvaartje. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 31 bund. 42 v. r. 43 v. ell., doch wordt op 35 bund. 95 v. r. 39 v. ell. schotbaar land gerekend. Hij wordt door een houten sluisje, voorzien van eene klep en schuif, wijd 0,48 en hoog 0,42 ell., op het Kibbelvaartje en vervolgens op de Mark, van het overtollige water ontlast. Het land ligt omtrent gelijk A. P. De kaden van dezen pold. zijn van geringe hoogte.

*ACHTERBOSCH, geh., gem. *Lieshout*, ligt 2½ u. N. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. N. W. van *Helmond*. Men telt er 6 h. en ongeveer 40 inw.

*ACHTERBOSCH, geh., gem. *St. Oedenrode*, moet wegvallen.

ACHTERBOSCH, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, *Derde* distr., arr. en 4½ u. O. van *Eindhoven*, kant., gem. en ¼ u. O. N. O. van *Asten*; met 10 h. en 50 inw.

ACHTERBOSCH, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, *Derde* distr., arr. en 1 u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. W. van *Helmond*, gem. *Nunen-Gerwen-en-Nederwetten*, ¼ u. W. van Nunen; met 2 h. en ongeveer 20 inw.

*ACHTERBROEK, b. in den *Crimpenrewaard*, ligt 3½ u. O. N. O. van *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Berkenwoude-en-Achterbroek*.

*ACHTERBROEK, geh., gem. *Lierop*, ligt 1¼ u. Z. Z. O. van *Helmond*, ¼ u. N. W. van *Lierop*.

ACHTERBROEK, pold. in den *Crimpenrewaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Berkenwoude-en-Achterbroek*; palende N. W. aan Kattendijksblok en Middelblok, N. O. aan den Beijersche-polder, Z. O. aan den Beijersche-polder, Klein-Stolwijk en den Berkenwoudsche-polder, Z. W. aan den Nesse-polder. Deze pold. wordt verdeeld in het Oosteinde en het Westeinde; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 452 bund., waaronder 426 bund. schotbaar land; telt 25 h., alle boerderijen, en wordt door twee sluizen, op den IJssel, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,36 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen Polderschout, drie Heemraden en eenen Secretaris.

ACHTERBROEK (HET OOSTEINDE-VAN-), gedeelte van den polder *Achterbroek* in den *Crimpenrewaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Berkenwoude-en-Achterbroek*; palende N. W. aan Middelblok, N. O. en Z. O. aan den Beijersche-polder, Z. aan Stolwijk, Z. W. aan het Westeinde van Achterbroek. Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 221 bund.; telt 15 h., alle boerderijen, en wordt door twe sluizen, op den IJssel, van het overtollige water ontlast.

ACHTERBROEK (HET WESTEINDE-VAN-), polderland, prov. *Zuid-Holland*. Zie WESTEINDE-VAN-ACHTERBROEK (HET). W. en A.

ACHTER-DEN-DIJK, naam, welken men wel eens geeft aan het kw. HONDSHOLREDIJK van de gem. *Naaldwijk-Hondsholredijk-en-de-Oranje-polder*, in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie HONDSHOLREDIJK.

ACHTERDIEP, b. in de voorm. regtstoel van *Sappemeer*, prov. *Groningen*, arr. en 3½ O. Z. O. van *Groningen*, kant. en ½ u. O. N. O.

van *het Hoogezand*, gem. en 10 min. N. van *Sappemeer*; met 54 h. en 270 inw.

* ACHTEREIND ligt 1¼ u. Z. Z.O. van *Eindhoven*, ¼ u. Z.O. van *Aalst*.

ACHTERHOEF-POLDER, pold., prov. *Z. Holland*. Zie Hoef-polder. W.

ACHTERHOEK, buit. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en ¾ uur N. O. van *Deventer*, gem. en ¾ u. Z. O. van *Diepenveen*.

Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 80 bund. 72 v. r. 9 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer W. A. van de Graaff, woonachtig te Deventer.

ACHTERHOEK, geh. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 3¼ u. N. O. van *Deventer*, kant., gem. en 2 u. Z. van *Raalte*, met 10 h. en 60 inw.

ACHTERHOEK (DEN), geh. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. en ruim 3 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 1 u. Z. Z. O. van *Oudenbosch*, gem. *Rucphen-Vorenseinde-en-Sprundel*, 10 min. N. O. van Rucphen; met 20 h. en 180 inw.

ACHTERHOUT, geh. in het *Wold-Oldambt*, prov. *Groningen*, arr., kant., gem. en 10 min. Z. W. van *Winschoten*.

ACHTERKLAP-POLDER (DE), pold. in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Hillegersberg*, gem. *Bleiswijk*; palende N. en W. aan den Binnenwegsche-polder-van-Zegwaard, O. aan den Achterhoef-polder en den Overbuurtsche-polder, Z. aan den laatstgenoemden polder.

* ACHTERLAND of Achterlandsch-polder grenst N. aan Ammers-Graveland, O. aan den Oud-Goudwaardsche-polder, Z. aan Peulwijk, en wordt W. door den boezem van den Overwaard van den Laag-Bloklandsche-polder en den Brandwijksche-polder gescheiden. Hij watert uit door molens op den gemelden boezem.

* ACHTERPOORT ligt in het kant. *Schoonhoven* en paalt N. aan het dorp Haastrecht, O. aan de Hofkampen tegen de Vliet, Z. aan Hoog-Bilwijk, W. aan den Bergambachter-boezem.

ACHTER-SCHULPVLAK (HET), duinvallei in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Alkmaar*, gem. *Bergen*.

Aan het westelijk einde van deze duinvallei, welke eene oppervlakte beslaat van 34 bund. 18 v. r. 90 v. ell., staat eenig eikenhout, kennelijk aldaar op den regel geplant, doch het is kort en verwaaid. Dat zelfde schulpvlak, voor ongeveer veertig jaren gehakt, is toen niet weder uitgeloopen en, ofschoon het aangewaaide berkenzaad wel hier en daar weder eenig nieuw gewas heeft voortgebragt, gelijkt het nu meer naar eene grasrijke vallei.

§ ACHTERSENBOSCH, prov. *Noord-Braband*. Zie Achterbosch.

ACHTERSLUIS-POLDER (DE), pold. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Haarlem*, kant. en gem. *Zaandam*, palende N. aan den Zeedijk, O. aan het Barndegat, Z. aan het IJ, W. aan de Zaan.

Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 84 bund.

ACHTERSTE DIEP (HET), ook Exloscherdiep genaamd, water in *Oostermoerderdingspil*, prov. *Drenthe*. Het ontstaat in de markte van *Valthe*, gem. *Odoorn*, loopt zoo Noordwaarts af, langs Exlo, in die zelfde gem. door de markte van *Buinen*, gem. *Borger*, in de markte van *Drouwen*, en vereenigt zich met het *Voorste-diep*, om de Hunse of zoogenaamde Oostermoersche-vaart te vormen.

ACHTERSTE-KIEVITSWAARD (DE), pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*. Zie Kievitswaard (De Achterste-). W.

ACHTERSTRAAT, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, *Eerste* distr., arr. en 4 u. O.

van 's *Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. Z. Z. O. van *Oss*, gem. en 5 min. Z. van *Nistelrode;* met 20 h. en ruim 100 inw.

* ACHTERVELD, lees: ACHTEVELD. Deze buurs. ligt in het kant. en ½ u. Z. van *Nijkerk*, aan de Utrechtsche grenzen. Men telt er 103 h. en ruim 880 inw. — De R. K., die er ruim 800 in getal zijn, maken, met die uit de naburige gem. Woudenberg, eene stat. uit, welke tot het aartspr. van *Gelderland* behoort, door eenen Pastoor bediend wordt, en 880 zielen, onder welke 640 Communikanten, telt. De kerk, aan den H. Josephus toegewijd, is een nieuw steenen gebouw, met eenen netten toren en van een orgel voorzien. Deze stat. heeft eene eigene begraafplaats.

ACHTERVLAK, duinvallei, prov. *Noord-Holland*. Zie Spijkerboor. W.

ACHTERWEG, geh. in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1¾ u. O. ten N. van *Rotterdam*, kant. en 2¼ u. O. ten Z. van *Hillegersberg*, gem. *Cappelle-en-het-Slot-te-Cappelle-op-den-IJssel.*

ACHTERWETERING (DE), waterleiding in *Zalland*, prov. *Overijssel*, gem. *Kamperveen*, loopende langs den Hoogeweg. Zij begint aan de binnenlanden in het Zuiden en loopt in de *Reeve* uit.

ACHTEVELD, buurs., prov. *Gelderland*. Zie Achterveld. W. en A.

* ACHTHOVEN, gem., telt 15 h., bewoond door even zoo vele huisgez., uitmakende eene bevolking van 120 inw.

ACHTHOVEN, pold. in het *Land-van-Vianen*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Leksmond-Achthoven-en-Lakerveld*, de heerl. Achthoven uitmakende en palende N. W., N. en N. O. aan de buitenwaarden der Lek, O. aan Spinhoven, Z. aan West Lakerveld en Z. W. aan den Zederik. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 467 bund.; telt 22 h., meestal boerderijen, en wordt door twee molens, op de Zederik, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,09 onder A. P.

* ACHTHOVEN, pold. in *Rijnland*, paalt N. aan den Does-polder, onder *Woubrugge*, O. aan den Honddijksche-polder en den Lagenwaardsche-polder, Z. aan den Rijn, W. aan den Does-polder, onder *Leyderdorp*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 374 bund. en wordt door eenen molen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,58 ell. onder A. P.

ACHTHOVENSCHE-UITERWAARDEN, pold. in het *Land-van-Vianen*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Leksmond-Achthoven-en-Lakerveld;* palende N. aan de Lek, O. aan de Kersbergsche-waarden, Z. aan Spinhoven en Achthoven, W. aan de Sluisse-waarden.

§ ACHTHUIZEN, geh. op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 6 u. Z. O. van *Brielle*, kant. en 2¼ u. O. ten Z. van *Sommelsdijk*, gem. en 1 u. W. van *Ooltgensplaat;* met 14 h. en 1600 inw. — In dit geh. staat de R. K. kerk van de stat. *Ooltgensplaat*, aan de H. Maria *Hemelvaart* toegewijd, en in 1848 gebouwd.

* ACHT-KARSPELEN ligt kant. *Bergum*, beslaat eene oppervlakte van 10,321 bund. 97 v. r. 55 v. ell., waaronder 10,187 bund. 49 v. r. 13 v. ell. belastbaar land; telt 1515 h., bewoond door 1477 huisgez., uitmakende eene bevolking van 8000 inw. Het grietenijhuis staat te Buitenpost.

* ACHTMAAL ligt in het *Vierde* distr., van *Noord-Braband*, 4 u. Z. W. van *Breda*, 4 u. Z. W. van *Ginneken*, 1 u. Z. W. van *Zundert*, ¾ u. W. van *Wernhout*.

Dit geh. is vrij uitgestrekt en telt 150 h. en 720 inw. Ook heeft er vroeger eene kapel gestaan, welke omtrent het jaar 1780 is gesloopt.

ACHTMORGEN (DE), onbehuisde pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, *Tweede* distr., arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gedeeltelijk gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, gedeeltelijk gem. *Werkendam*; palende Z. aan den Middelwaard van Bink, O. aan de Bruine-kil, Z. aan den Nelissenwaard en W. aan het Steurgat. — Deze pold. omkaad in het jaar 1839, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9 bund. 85 v. r. 85 v. ell., thans bestaande uit bouw-, grient- en rietland. Hij watert uit op de Bruine-kil. Het land ligt 0,50 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 2,20 ell. Hij staat onder het bestuur van den eigenaar, zijnde de Heer G. van Houweningen.

*ACHTTIENHOVEN, gem., prov. *Utrecht*, beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster, van 1080 bund. 90 v. r. 51 v. ell., waaronder 1055 bund. 74 v. r. 41 v. ell. belastbaar land; telt 51 h., bewoond door 71 huisgez, uitmakende eene bevolking van 380 inw.

* ACHTTIENHOVEN, gem. in *Zuid-Holland*, bestaat uit de pold. Noord-Achttienhoven en Zuid-Achttienhoven; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 426 bund. 10 v. r. 48 v. ell., waaronder 426 bund. 8 v. r. 94 v. ell. belastbaar land, telt 17 h., bewoond door 26 huisgez., uitmakende eene bevolking van 140 inw. — Het bebouwde gedeelte ligt N. ten W. van Woerden, Z. Z. O. van Noorden.

ACHTTIENHOVEN (NOORD-), pold. in het grootwaters. van *Woerden*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woerden*, gem. *Achttienhoven*; palende N. aan Naarden. O. aan Westveen, Z. aan Zuid-Achttienhoven, W. aan de gem. Nieuwkoop.

ACHTTIENHOVEN (ZUID-), pold. in het grootwaters. van *Woerden*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woerden*, gem. *Achttienhoven*; palende N. aan Noord-Achttienhoven en Westveen, O. aan Oud-Kamerik, Z. O. aan de Mijzijde, Z. W. aan den Zegvelder-polder, W. aan Nieuwkoop.

* ACKERSDIJK, pold., *lees:* ACKERSDIJKSCHE-POLDER, paalt Z. aan den Schieveensche-polder, W. aan de Schie. — Deze pold. wordt door twee molens, op de Schie, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 2,32 onder A. P.

* ACKERSTEE, *lees:* ACKERSTEIN.

ACKERWOLDE, d., prov. *Friesland*. Zie Akkerwoude. W.

* ACQUOY ligt Z. W. van *Culenborg*, W. ten Z. van *Beest*. — Ruim ½ u. N. W. van het dorp liggen sluizen in den Meerdijk (niet in den Diefdijk). — In het jaar 1844 is hier eene nieuwe Herv. kerk gebouwd, welke den 10 November van dat jaar ingewijd is, zijnde een steenen gebouw, met eenen steenen toren, doch zonder orgel. — Het wapen van Acquoy is van zilver, met twee gebretesseerde fasceu van keel; met eenen loopenden hond van sabel in het hoofd.

ACRA, stranddistr. in *Afrika*. Zie Akra. W.

ADAMS-KLOOSTER, naam, welken men bij verbastering geeft aan het Adhams-klooster te *Zutphen*. Zie Adhams-klooster.

ADDKWIEN, naam, welken de Negers geven aan de koffijplant. *Leliendal*, in de kol. *Suriname*. Zie Leliëndal. W.

ADDINK, landgoed in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, kw., distr., arr. en 1½ u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 2¼ u. Z. W. van *Lochem*, gem. en 20 min. W. van *Vorden*. — Het beslaat, met

de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 50 bund. 70 v. r. 50 v. ell., en behoort in eigendom aan Mr. D. EVEKINK, Advocaat te Zutphen.

*ADE ligt 1½ u. O. N. O. van Leyden, 1 u. W. N. W. van Woubrugge, 5 min. W. van Hoogmade en den Frederiks-polder.

*ADEGEEST ligt arr., kant. en 1 u. Z. W. van *Leyden*, gem. en 5 min. N. van *Voorschoten*.

ADELBERTUS-KLOOSTER, voorm. abdij in de heerl. *Egmond*, prov. *Noord-Holland*. Zie EGMOND (ABDIJ-VAN-). W.

ADELEN, voorm. state, in de Friesche griet. *Menaldumadeel*, onder *Berlikum*, welke van de familie VAN ADELEN, te Sexbierum afkomstig was, doch reeds lang gesloopt is. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans weiland.

ADENAKOEMA, d. in *Afrika*, in *Opper-Guinea*, aan de *Goudkust*, in het stranddistr. *Hante*.

ADER-POLDER, ook AA-POLDER genaamd, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woubrugge*, gem. *Alkemade*; palende N. aan de ringvaart des Haarlemmermeers, O. aan de Ade, Z. aan den Buurster-polder, W. aan de Balgerij. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 57 bund. en wordt door eenen molen, op de ringvaart van het Haarlemmermeer, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,70 ell. onder A. P.

ADEWERD of ADEWERTH, d., prov. *Groningen*. Zie ADUARD. W. en A.

ADEYLAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Key*.

ADIARSA, gouvernementsdistr., in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Krawang*, aan de Tjitarom of Westergrenzen, tegen het Buitenzorgsche. — In dit distr. wordt de Javaansche taal meer of min zuiver gesproken, dewijl zich aldaar voorheen (1565—1568) volkplantingen uit het Oosten van het eiland hebben nedergezet.

ADICOURADI, berg in *West-Indië*, in het noordwestelijke gedeelte van het eil. *Aruba*, ten O. van den berg Annaboei. — Men heeft in de kwartsader van dezen berg, die den Luitenant-Generaal KRAIJENHOFF in zijne tegenwoordigheid, in 1824, door mineurs en sappeurs, bij middel van petards, heeft doen openen, ter diepte van 1,70 ell. stukken kwarts gevonden, waarover kleine stipjes, korreltjes of lovertjes goud verspreid lagen.

ADJIE, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

ADJOA, berg in *Afrika*, in *Opper-Guinea*, aan de *Goudkust*, stranddistr. *Hante*.

ADIRIDJO, distr. in *Oost-Indië*, op het eil *Java*, resid. *Banjoemaas*. — De grond is er hoog en bergachtig, doch in het zuidelijke gedeelte vlak, nattig en drassig.

ADMANS-KLOOSTER (HET), bij verbastering HET ADAMS-KLOOSTER geheeten, voorm. kloost. te *Zutphen*, op het *Oudewand*. — Dit kloost., hetwelk bewoond werd door Nonnen van de Franciskaner orde, moet gestaan hebben daar, waar nu de TAPIJTFABRIJK is.

ADMIRAAL-DIRKSZ, fort, prov. *N.Holland*. Zie DIRKSZ-ADMIRAAL. W.

ADMIRAAL-DE-RUYTER, ADMIRAAL-TROMP en ADMIRAAL-ZOUTMAN, twee forten en eene kustbatterij, prov. *Zeeland*. Zie RUYTER (ADMIRAAL-DE-), W. TROMP (ADMIRAAL-) W. en ZOUTMAN (ADMIRAAL-). W.

ADODO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Vordate*, aan den zeekant, uit een twintigtal huizen bestaande.

ADORNE-POLDER of ADOURNE-POLDER, pold. in het *Land-van-Kadzand*, prov. *Zeeland*, arr. *Middelburg*, distr. en kant. *Sluis*, gem.

Nieuwvliet; palende N. aan de Noordzee, O aan den Baanst-polder, Z. aan de Nieuwe-haven, W. aan de Schorren van den Zwarte-polder. Hij is in 1619 bedijkt, door JEAN ADOURNE, destijds Heer *van Biervliet* en beslaat 56 bund. 47 v. r. 66 v. ell.

*ADORP, gem., ligt kant. *Onderdendam;* paalt Z. aan de gem. Groningen en Noordijk, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2209 bund. 28 v. r. 35 v. ell., waaronder 2168 bund. 22 v. r. 66 v. ell. belastbaar land; telt 156 h., bewoond door 198 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1100 inw. — Het d. ADORP ligt 1 u. N. N. W. van *Groningen*, aan de Oude-Hunse of het Reitdiep, en de Groote- en Kleine-Aa, van welke beide laatste het zijnen naam ontleent. Deze Aa-stroomen slingeren zich om de zoogenaamde Hammen, die ongeveer 50 bund. groot zijn. — Het kerkje heeft een orgel. — Vroeger stond er te ADORP mede een stompen toren, met schietgaten voorzien, doch deze is in het jaar 1794 gesloopt, en de thans bestaande van hout gebouwde toren in 1849 vernieuwd.

ADORPER MEEDEN, streek land, in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. *Appingedam*, kant. *Onderdendam*, gem. en ¼ u. N. van *Adorp;* met vijf boerderijen, behoorende tot het d. Adorp.

ADRIAANS-POLDER, pold. in het eil. *Noord-Beveland*, prov. *Zeeland*, distr. en arr. *Goes*, kant. en gem. *Kortgene;* palende N. aan den Oud-Kortgene-polder, O. aan den Anna-polder, Z. aan de Zuidvliet, W. aan den Stads-polder-van-Kortgene. — Deze pold., welke in het jaar 1715 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 57 bund. 85 v. r. 97 v. ell, waaronder 54 bund. 80 v. r. schotbaar land; en wordt door eene sluis, op den Stadspolder, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en eenen Gezworene.

§ ADRIANA-POLDER (DE), pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Stellendam;* palende N. aan de schorren tegen het Haringvliet, O. aan den Eendragt-polder, Z. aan de schorren tegen het Brouwershavenschezeegat en aan den Groote-Zuider-polder. — Deze pold, welke in het jaar 1769 bedijkt is, vloeide in het zelfde jaar weder onder, doch werd in 1770 herdijkt en toen langs de oostzijde afgesneden, zoo als nog aan den loop van den dijk te zien is, welk gedeelte naderhand in den Eendragt-polder is ingesloten. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 193 bund. 76 v. r 19 v. ell. — Door dezen polder, welke zijnen naam ontleent van de echtgenoot des toenmaligen Ambachtsheeren IMAN CAU en door den Eendragt-polder, werden in 1780 Goedereede en Overflakkee tot één eiland vereenigd.

ADRIANA-THEODORA-POLDER, pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Ooltgensplaat;* palende N. aan den Maria-polder, O., Z. en W. aan de gorzen tegen het Volkerak. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, met de daarvoor liggende gorzen, eene oppervlakte van 166 bund. 91 v. r. 90 v. ell., en wordt door twee duikers, op het Volkerak, van het overtollige water ontlast.

*ADRICHEM. Het huis door ANTONY VAN DER BURG gebouwd is, nadat het omtrent de helft der vorige eeuw aanmerkelijk was vertimmerd, in het jaar 1810 gesloopt. De boerenwoning, het tuinmanshuis, de vijvers en grachten bestaan er nog, doch de plaats, waar het kasteel gestaan heeft, is geheel opgeruimd en beplant. — Het wapen der Heeren van ADRICHEM heeft eene lambel van azuur in het hoofd.

*ADRICHEM, katoenplant., ligt aan de *Matappicakreek*, ter regterzijde in het afvaren. De Negers noemen haar FISKARI.

*ADUARD, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3062 bund. 25 v. r. 40 v. ell., waaronder 2989 bund. 51 v. r. 25 v. ell. belastbaar land, en telt 299 h. bewoond door 346 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1850 inw. Men heeft er een Godshuis, waarin 14 oude lieden en 18 kinderen zijn opgenomen, en een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 26 December 1834 is opgerigt en 12 Leden, benevens een honnorair Lid, telt.

*ADUARD (KLEIN-) was, van het N. naar het Z., 300 schreden lang en van het W. naar het O. 250 schreden breed, met eene breede gracht en steenen ringmuur omgeven.

*ADUARDER-VOORWERK ligt W. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. N. O. van *Zuidhorn*.

*ADUARDERZIJL ligt W. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. O. van *Zuidhorn*, ½ u. N. N. O van *Ferwerd*, waartoe het kerkelijk behoort, telt 14 h., bewoond door 25 huisgez., uitmakende eene bevolking van 120 inw., welke meest met sjouwen of het optrekken van schepen langs het Reitdiep hun bestaan vinden. — Deze sluis werd in 1501 bevestigd door HUGO VAN LEISSENICH, Saksisch Stadhouder in Friesland, met overleg van Graaf EDZARD. — In het jaar 1580 werd ADUARDERZIJL op den 14 Augustus door het volk van RENNENBERG veroverd, waarbij aan onze zijde JOHAN BUWINGA ten gevolge van eene bekomene wonde sneuvelde. De schans vervolgens hernomen zijnde, bemagtigde RENNENBERG die weder stormenderhand op den 23 Mei 1581. — Den 25 Julij 1672 deed eene afgezondene troep van den Bisschop van Munster, die Groningen belegerde, eenen aanval op de ADUARDERZIJL, doch werd hier, door de onzen, onder de Kapiteins CLANT en RIPPERDA, benevens STUART, Overste van de Dragonders, met groot verlies aan dooden en gekwetsten, afgeslagen; waarop de vlugtende vijand door de boeren achtervolgd, nog een groot aantal manschappen verloor. — De tegenwoordige steenen sluis werd in het jaar 1706 gebouwd.

ADWARTH, ADWIRTH en AETWERTH, oude namen van het d. ADUARD, prov. *Groningen*. Zie ADUERD. W.

AEBINGA of ABINGA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr., kant. en 2 u. N. van *Leeuwarden*, 5 min. Z.W. van *Hijum*, waartoe zij behoorde. — Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 18 bund. 76 v. r. 70 v. ell., in eigendom bezeten wordt door Mevrouw de Douairière VAN SCHELTINGA, geb. VAN EYSINGA, woonachtig te Leeuwarden.

AECKER-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland*. Zie MIDDELVELDSCHE-AKER-POLDER. W.

AECKINGA, b., prov. *Friesland*. Zie AACKINGA. W.

AED-LEVWERD, volgens de overlevering een oud gebouw, dat als het eerste beginsel der st. *Leeuwarden*, prov. *Friesland*, moet beschouwd worden. Zie LEEUWARDEN. W.

*AEGUM ligt kant. en 1½ u. O. van *Rauwerd*. Aldaar is in 1838 de kerk afgebroken, en de toren alleen staan gebleven.

*AEKAMP ligt gedeeltelijk kant. *Winschoten*, gedeeltelijk kant. en 3 u. O. van *Zuidbroek*, ter wederzijden van de Oude-Ee, welke hier de scheiding tusschen Oostwolde en Finsterwolde uitmaakt. Men telt er onder *Finsterwolde* 30 h. en 150 inw.

AELSUM, d., prov. *Friesland*. Zie AALSUM. W.

AEMINGA, voorm. state, prov. *Friesland*. Zie EMINGA. W.

AEMSFORT, oude naam van de st. AMERSFOORT, prov. *Utrecht*. Zie AMERSFOORT. W. en A.

AEMSTELREDAM, oude naam van de st AMSTERDAM, prov. *Noord-Holland*. Zie AMSTERDAM. W. en A.

AEMSVEEN, veen, prov. *Overijssel*. Zie AMSVEEN.

AENGEBORREN, geh. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 2½ u. Z. W. van *Appingedam*, gem. en ½ u. W. ten Z. van *Ten-Boer*, onder *Woltersum*.

AENGTERP, b., prov. *Friesland*. Zie ANGTERP.

AENGWIERUM, oude naam van het d. ENGWIERUM, prov. *Friesland*. Zie ENGWIERUM. W.

* AENGWIRDEN beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4064 bund. 83 v. r. 71 v. ell., waaronder 4042 bund. 27 v. r. 20 v. ell. belastbaar land, en telt 405 h, bewoond door 540 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2800 inw. — De Herv., die er 1690 in getal zijn en twee kerken hebben, als: éene te Tjalleberd en éene te Terband, maken de gem. van Tjalleberd-Lunjeberd-Gersloot-Terband-en-een-gedeelte-van-Heerenveen uit. — Het grietenijhuis van AENGWIRDEN staat bij Heerenveen.

AENSTOOT, oude naam van het d. OTTERLOO, prov. *Gelderland*. Zie OTTERLOO. W.

AEPEN, buurs. in *Gelderland*. Zie APPEN. W.

AERNEM, oude naam van de st. ARNHEM. Zie dat woord. Wbk. en A.

* AERT (TER-) ligt ½ u. N. W. van *Assen*, 1 u. Z. W. van *Vries*. Men telt er 4 h. en ruim 30 inw.

AESINGA, voorm. adell. h., prov. *Groningen*. Zie ASINGA. W.

AESTERMAR, oude naam van het d. OOSTERMEER, prov. *Friesland*. Zie OOSTERMEER. W.

* AFFERDEN, in *Opper-Gelder*, heeft een gierpontenveer over de Maas, in den weg van dit dorp op Vorthem.

* AFFERDEN-DRUTEN-EN-DEEST. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest HENRICUS DE BRUIN, die in het jaar 1615 herwaarts kwam en in het jaar 1659 overleed.

AFFETA, stranddistr. en st. in *Afrika*. Zie FETA. W.

AFGELATEN-VEN (DE), poel in de heide in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheiden-en-Hinkelenoord*.

AFMEETING (DE), pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, *Tweede* distr., arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Werkendam*; palende N. aan de Weeren over de Bakkers-kil, O. aan den Wieringer-wal en den Borcharen-polder, Z. aan het Heimans-gaatje, W. aan de Bruine-kil. — Deze pold., welke in het jaar 1841 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9 bund. 64 v. r., en watert uit door eenen duiker met eene klep op de Bruine-kil. De hoogte der dijken is 2.64 ell. Het land ligt 0.80 ell. boven A. P. Hij wordt door den eigenaar bestuurd. — En maakt een gedeelte uit van de zoogenoemde *Weeren-over-de-Bakkerskil*.

* AFSCHED wordt ook wel de KAMPER-ZEEDIJK genoemd. Men telt er 29 h. en 150 inw. — Er is eene school, welke gemiddeld door 25 leerlingen bezocht wordt.

AFSNIJDING-VAN-WEERENSTEIN, onbehuisde pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*. Zie JOACHIMMEER-VELD. W.

AGASTALDABURG, plaats, vermeld in 1049, als liggende in dat gedeelte van het distr. *Isloa*, van het graafs. *Amelande*, dat door Keizer Hendrik aan Bernoldus, den twintigsten Bisschop van Utrecht, geschonken werd. Men meent daarvoor te moeten houden de hofstede Oldehof, gem. *Markelo*, in *Overijssel*.

AGATENKYRECA, ouden naam van het d. Aagtekerke, prov. *Zeeland*. Zie Aagtekerke W.

*AGATHA (ST.) ligt ½ u. Z. O. van Cuyk en bijna even zoover N. W. van Oeffelt. Men heeft er eene olieslagerij.

AGATHA (DE SLUISPOLDER-VAN-), pold. prov. *Noord-Braband*. Zie Sluispolder-van-St. Agatha W.

AGATHA'S-KONVENT (ST.), voorm. kloost. in *Rijnland*, digt aan de wallen der stad Leyden, buiten de Rijnsburgsche-poort. Het werd bewoond door Nonnen van de orde van St. Augustinus. In den Spaanschen oorlog is het geheel omvergehaald en bij de vierde vergrooting van *Leyden* gedeeltelijk in die stad getrokken.

AGENG, bosch in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, distr. *Wonosobo*.

AGENORIA, verl. plant. in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*, aan de *Beneden-Saramacca*, ter linkerzijde in het afvaren; palende bovenwaarts aan den militairen post Nassau, benedenwaarts aan de suikerplant. Kent; 500 akk. groot.

AGGEMA, voorm. burg in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 2½ u. N. W. van *Appingedam*, kant. en 3½ u. N. O. van *Onderdendam*, gem. *Uithuizermeeden*.

AGILMARI, oude naam van het Eggemeer, prov. *Utrecht*. Zie Eggemeer. W.

AGNES-KONVENT (ST.), voorm. kloost. te *Groningen*. Zie Agnieten-klooster.

AGNIETEN-EILAND of Poeloe-Pangang, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, 2 m. N. W. van Onrust.

AGNIETEN-KLOOSTER (ST.), voorm. kloost. te *Elburg*. Zie Franciscaner-klooster. W.

AGNIETEN-KLOOSTER (ST.) of St. Agnes-konvent, voorm. kloost. te *Groningen*, bij de *Oude-Ebbingestraat*. — Dit kloost. was bewoond door Nonnen van den derden regel van den H. Franciscus. De gebouwen zijn meerendeels gesloopt en dienen overigens tot woningen voor arme lieden.

AGNIETEN-KLOOSTER (ST.), voorm. kloost. te *Hoorn*, achter de *Grootekerk*. — Dit kloost. was in het jaar 1385 gesticht voor Nonnen, die naar den derden regel van den H. Franciscus leefden In een oud handschrift leest men daaromtrent: » Anno 1385 syn tot Hoorn gekomen Susteren van de derde ordre van S. Franciscus, en verkregen » van de Regent en Burgemeesttren der Stede, om een Convent te setten, op dat land achter die Groote Kerke, met conditiën, dat sy » die Weel, dat is dat water, dat achter dat Convent placht te loopen, souden aenhalen en stoppen, met koeiemesse, en int jaer » 1397 soo is geconsacreert den Hoogen Autaer, S. Agniet. 1435 » noch gewyt haer houte kerk, en Ao. 1462 soo is die steenen kerk » van Sint Agniet gewijt." — Het had op het groote kerkhof tot zijnen ingang, en strekte zich van daar noordwaarts tot aan het Sint. Geerten-klooster, dat van voren breed was, tot dat het tegen het Cecilia-klooster aankwam, waarop het erf smaller werd, en wat noordwaarts strekte tot aan de Turfhaven. In het jaar 1593 heeft men door het

achtereinde dezer twee kloosters, eene nieuwe straat gelegd, de *Gravenstraat* genoemd. — In het jaar 1586 werd dit klooster verbouwd tot een Admiraliteitshuis. Thans is een gedeelte van dit gebouw afgestaan tot onderwijs aan de leerlingen van de Clinische school, en het overige dient tot andere nuttige einden.

AGNIETEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Kampen*, op den *Vloeddijk*, dat in de vijftiende eeuw gesticht was en bewoond door 26 Nonnen van den derden regel des H. Franciscus. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans de Stads-Armenschool en eene Bewaarschool voor de minvermogende klasse.

* AGNIETEN-KLOOSTER, te *Rhenen*. — De grond, waar het gestaan heeft, zijn thans tuinen, waaronder nog onderaardsche gangen zijn; ook zijn de zijmuren nog overblijfselen daarvan. *

AGNIETEN-TOREN (ST), voorm. toren te *Hoorn*, aan de *Stadsvest*, thans de *Jodenbuurt*. — Deze toren, welke in het jaar 1508 gebouwd werd, ontving zijnen naam naar het St. Agnieten-klooster, waar achter hij stond

AGOENG of Agong, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, op de scheiding van de distr. *Timbangantang*, met *Tjikoeboelan*.

AGOENG of Agong, berg in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Bali*, aan de Oostzijde. — Het is de hoogste berg van het eiland, daar hij 3400 ellen bereikt, en eene werkzame vulkaan, uit welks krater, op den top, onophoudelijk zware rookwolken opstijgen.

AGONNA, stranddistr. in *Afrika*, in *Opper-Guinea*, aan de *Goudkust*, rijk *Assiantie*.

AHANTAH, stranddistr. in *Opper-Guinea*. Zie Hante. W.

§ AHN, d. in het balj. van *Remich-en-Grevenmacher*, regtsgeb. *Grevenmacher*, grooth. *Luxemburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Luxemburg*, kant., kw. en 2 u. Z. ten W. van *Grevenmacher*, ½ u. N. ten O. van *Wormeldingen*, aan den Moezel, die te dezer plaatse de Ober-Donvennesbach opneemt; met 35 h. 210 inw. — De inw., die alle R. K. zijn, hebben hier eene filiaalkerk, welke tot de par. van *Nieder-Donven* behoort. — Men heeft er een gemeentewoud, dat 95 bund. 8 v. r. 20 v. ell. groot is.

AHNEM, havez. in *Zalland*, prov. *Overijssel*. Zie Anem W.

AHOESING of Ahusing, d. op het *Moluksche* eil. *Amboina*.

AI, Poeloe-Ai, eil. in *Oost-Indië*. Zie Ay, Poeloe-Ay. W.

AJA, d. in *Oost-Indië*. Zie Aown W.

AIDOEMA, eil. in *Oost-Indië*, een der *Papoesche-eilanden*. — Het vormt met de eilanden Kapa-Mirra en Druman, de westzijde der Iris-straat.

AJER (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*. Zie Hoorn. W.

AJER-BANGIES, resid. en st. in *Oost-Indië*. Zie Ayer-Bangies (1). W.

AJER-GOEROE-GOEROE (Donderend water), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Amboina*, kust van *Hitoe*, welke zich ten O. van het strand *Toekoesema*, in het gesp. *Olie-Helawan*, met eene bruisenden waterval in zee stort. — Het water dezer rivier, dat zeer helder en uitmuntend is, wordt door de zeevarenden, die deze kust aandoen, bij voorkeur gezocht.

AJER-MENDIDI, d. in *Oost-Indië*. Zie Komolombai. W.

---

(1) Eveneens zoeke men de overige woorden, welke niet op Ajer gevonden worden op Ayer.

AJER-MIRA, riv. in *Oost-Indië*. Zie MOORDENAARS-RIVIER. W.

AJER-MOTA (WATER DER OOGEN), twee bronnen in *Oost-Indië*, op het eil. *Madura*, kon. *Madura*. — Deze bronnen zouden, volgens de overlevering, ontstaan zijn door den rouw van eenen bruidegom, wiens bruid door den duivel (satang) was weggehaald.

AILSUM, voorm. kast. in *Fivelgo*, prov *Groningen*, arr., kant. en 3 u. W. ten Z. van *Apingedam*, gem. en 1 u. O. van *Ten-Boer*, ½ u. W. van *Wittewierum*, waartoe het behoorde.

AIMISTADI, plaats, vermeld in een testament van Bisschop WILLIBRORDUS, in de achtste eeuw, als liggende in het land der Turingers.

AJO, berg in *West-Indië*, op het eil. *Aruba*, in het noordoostelijke gedeelte.

AJOEN-AJOEN, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Buitenzorg*, distr. *Tjibaroessa*.

AJOU, d. in *Oost-Indië*. Zie AOWN W.

AJOU-EILANDEN, groep eil. in *Oost-Indië*. Zie FAN. W.

AIRSAIN, HARSAIN of AIRSIN, afzonderlijk liggende pachthoeve in de heerl. *Differdingen*, grooth. *Luxemburg*, kw. arr. en 4½ u. W. Z W. van *Luxemburg*, kant. en 1½ u. W. ten N. van *Esch-aan-de-Alzette*, gem. en ½ u. W. van *Differdingen*, doch kerkelijk tot de par. Rodingen behoorende. — Deze hoeve behoorde vroeger tot de Fransche gem. *Saulnes* of *Sonnes*, maar is bij art. 31 van het grenstractaat van Kortrijk, sedert 1820 aan het grooth. toegevoegd.

* AKAT ligt op 3° 16′ Z. B.

AKERENDAM of AKREDAM, buit. in het balj. van *Blois*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. N. van *Haarlem*, kant., gem. en ten Z. even buiten het vl. *Beverwijk*, aan den straatweg van Alkmaar op Haarlem. Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 11 bund. 96 v. r. 94 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door den Heer A. HUYGENS.

AKER-POLDER, pold. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*. Zie MIDDELVELDSCHE-AKER-POLDER. W.

* AKERSLOOT, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2526 bund. 40 v. r. 40 v. ell., waaronder 2489 bund. 5 v. r. 39 v. ell. belastbaar land; telt 162 h, bewoond door 193 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1000 inw. — De eerste, die in deze gem., na hare scheiding van Limmen, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest DIRK CLAESZOON, die in het jaar 1600 herwaarts kwam, en in het jaar 1609 naar Egmond-op-Zee vertrok. — Te AKERSLOOT is een veer over het Noord-Hollandsche-kanaal.

AKERSLOOT-HERTOG-EN-BLIJVERS-POLDERS, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie AKKERSLOOT-HERTOG-EN-BLIJVERS-POLDERS.

AKERWEG, weg in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, in eene westelijke rigting, loopende van Sloten tot in het droogtemalen Haarlemmermeer, waardoor hij bijna geheel vernield is. Vroeger liep hij, door of langs dat meer, tot aan den Drecht en Zuid-Schalkwijk door het mede door dat meer vernielde dorp Nieuwerkerk.

* AKHOUMA ligt in het rijk *Adon* (niet *Adom*).

AKKEREINDE, b. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr. en 3 u. N. N. O. van *Groningen*, kant. en 2½ u. N. O. ten N. van *Hoogezand*, gem. en 1½ u. N. O. van *Slochteren*, 10 min. W. van Siddeburen; met 13 h. en ongeveer 60 inw.

AKKERENVEN (DE, poel in de heide in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*.

AKKEROORD, buit. in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3½ u. N. O. van *Rotterdam*, kant. en ½ u. Z. W. van *Gouda*, gem. en 50 min. N. O. van *Moordrecht*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 206 bund. 50 v. r. 29 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer G. G. Snellen.

§ AKKERS (DE), onbehuisde pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Geertruidenberg*; palende N. en O. aan de Donge, Z. aan Allemanshil, W. aan de onbekade Akkers. — Deze pold., welke in het jaar 1837 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 24 bund. 88 v. r. 60 v. ell. en wordt door drie houten duikers, voorzien met kleppen van 0,35 tot 0,50 ell. wijd, op de Donge, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,20 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 2,00 ell. Hij staat onder het bestuur van de eigenaren.

§ AKKERS (DE), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

AKKERS (DE), geh. in de bar. van *Breda*, *Vierde* distr., prov. *Noord-Braband*, arr. en 2½ u. W. Z. W. van *Breda*, 1½ u. en Z. Z. O. van *Oudenbosch*, gem. *Rucphen-Vorenseinde-en-Sprundel*, ½ u. O. van Rucphen, 10 min. Z. van *Sprundel*, waartoe het behoort; met 4 h. en 30 inw.

AKKERSLOOT (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Alkemade*, loopende uit de *Oude Ade*, Oostwaarts naar de Rijpwetering, bezuiden den Akkersloot-polder.

AKKERSLOOT-HERTOGS-EN-BLIJVER-POLDERS, droogmakerij in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woubrugge*, gem. *Alkemade*; palende N. aan de Zomersloot, die haar van den Waterloos-polder scheidt, O. aan de Rijpwetering, Z aan de Akkersloot, die haar van den Blaauwe-polder scheidt en W. aan de Oude Ade, die haar van den Vrouwe-Venne-polder scheidt. — Deze droogmakerij, welke in het jaar 1814 bedijkt is, bestaat uit den Akkersloot-polder, den Blijver-polder en den Hertogspolder; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 136 bund. waaronder 130 bund. 69 v. r. 34 v. ell. schotbaar land, en wordt door eenen molen op de Akkersloot van het overtollige water ontlast.

AKKERSLOOT-POLDER (DE), pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woubrugge*, gem. *Alkemade*; palende N. aan den Hertogs-polder, O. aan de Rijpwetering, Z. aan de Akkersloot, die hem van den Blaauwe-polder scheidt en W. aan de Oude-Ade, die hem van den Vrouwe-Venne-polder scheidt. — Deze pold. maakt uit het zuidelijk gedeelte van de gecombineerde Akkersloot-Hertogs-en-Blijver-polders.

AKKERWOUDE, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*. Zij bevat de dorpen: Akkerwoude, Murmerwoude, Dantumawoude, Wouterswoude en Driezum, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4029 bund. 77 v. r. 37 v. ell., waaronder 3937 bund. 24 v. r. 3 v. ell. belastbaar land.

* AKKERWOUDE ligt in het kant. en 1 u. Z. Z. W. van *Dockum*. — Dit d. heeft eene uitvaart naar de Woudvaart loopende. — In 1849 is te Akkerwoude de kerk en toren afgebroken, en daarvoor eene nieuwe kerk en toren gebouwd.

* AKKERWOUDE-EN-MURMERWOUDE, kerk. gem., telt 1350 zielen, onder welke ongeveer 90 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest NICOLAAS JOHANNIS, die in het jaar 1602 hier in dienst was en in 1629 eenen opvolger verkreeg.

* AKKRUM, kant., behoort thans tot het kant. *Heerenveen.*

AKKRUM, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, eene oppervlakte beslaande van 2075 bund. 15 v. r. 75 v. ell., waaronder 1979 bund. 66 v. r. 16 v. ell.

* AKKRUM, d, ligt in het kant. *Heerenveen.* — De Herv., die er 520 in getal zijn, onder welke 220 Ledematen, maken, sedert het jaar 1843, eene afzonderlijke gem. uit, welke tot de klass. van *Heerenveen*, ring van *de Lemmer*, behoort. De eerste, die in dez gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest GEORGE PHILIP KITS VAN HEYNINGEN, die den 15 December 1844 herwaarts kwam en er nog staat. — Men heeft in dit d. ook nog eenen oliemolen, eene zeepziederij, eene herhalingschool en een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 1 Januarij 1819 opgerigt is en 45 leden telt. — In de kerk was vóór de Reformatie eene prebende gesticht. — Hier heeft ook een konvent van Graauwe-Zusters gestaan, Aalsum of het Aalsumer-klooster genaamd, hetwelk in tijd van oorlog tot eene sterkte heeft gediend, nadat het in Oost-Dongeradeel was overgebragt. Mede plagt hier oudtijds de state Douma te staan.

§ AKKRUM-EN-TERHORNE, voorm. kerk. gem., prov. *Friesland*, klass. van *Heerenveen*, ring van *de Lemmer*, welke 740 zielen, en onder deze 210 Ledematen telde, en tot eerste Predikant gehad heeft LAURENTIUS TACONIS, die in het jaar 1611 herwaarts kwam en in het jaar 1647 overleed. Sedert het jaar 1843 maken echter Akkrum en Terhorne ieder eene afzonderlijke gem. uit.

* AKMARIJP ligt in het kant. *Heerenveen.* — De toren is er in 1844 afgebroken en door een klokhuis vervangen. — Vroeger stonden hier nog de staten: Abbema, Molla, Donia, Unia, Bangma en Buvema.

* AKRA of ACRA, ook INKRAN, is het gezondste land van de geheele Goudkust.

AKRA, eil. in *Opper-Guinea.* Zie INKRAN. W.

AKRAS (GROOT-), staat in *Afrika*, in *Opper-Guinea*, aan de *Goudkust*, onder het opperbestuur van den Koning van Assiantie. Het is een schoon land met eene hoofdstad van den zelfden naam.

AKREDAM, buit., prov. *Noord-Holland.* Zie AKERENDAM.

AKUNNI (GROOT-), onbekende landstreek in *Afrika*, in *Opper-Guinea*, aan de *Goudkust*, aan het rijk Assiantie grenzende.

* ALABAN, distr., behoorde in vroeger tijd onder de *Vijftig-Kotta's* en maakte ook later, met deze afdeeling en de distr. *Lintouw* en *Boea*, benevens een gedeelte van *Agam*, den hoofdzetel de Padrische magt op Sumatra uit.

ALABAN-PANJONG, vallei in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Ayer-Bangies.* — Dit dal was in den laatsten oorlog tegen de Padries een der punten, waar deze laatste zich vestigden. In Julij 1835 werd het echter door de Nederlanders langzamerhand al naauwer en naauwer ingesloten. Onze landgenooten gaven daarbij vele bewijzen van volharding, bekwaamheid en dapperheid, ook de verdedigers, door het gunstigste terrein geholpen, toonden blijken van waakzaamheid, kunde en hardnekkigheid. De Luitenant-Kolonel MICHIELS en de Majoor DE

Stoelze vermeesterden eindelijk alle de versterkingen, op den 16 Augustus 1837, en zoo werden de stoutmoedige heldhaftigheid, volhardende opoffering en onverdroten ijver der Nederlanders met de schoonste zege bekroond.

*ALACCA, reg. 2 en 6, staat: *Rekoemoni* lees: *Roehoemoni.*

ALAM (TANDJONG-), fort in *Oost-Indië.* Zie Tandjong-Alam. W.

ALAMBERTSKADE, naam, onder welken de D. A. Lambrechtskade, prov. *Noord-Holland*, wel eens verkeerdelijk voorkomt. Zie D. A. Lambrechtskade.

ALANG-DJIWAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta.* — Aldaar was in 1827 door den, in Nederlandsche dienst zijnde, Tommongong Wongso Diwirio eene vesting aangelegd. — Den 28 November van dat jaar werd dit dorp door de muitelingen tot den grond toe afgebrand.

ALAS, st. in *Oost-Indië.* Zie Allas. W.

ALATHINGE, plaats vermeld als te behooren tot het voorm. graafs. *Amelande*, en wel in het *Eerste* distr. thans *de Lijmers* genaamd, waarvan de goederen in de negende eeuw door Graaf Rotgarius aan de kerk van St. Maarten te Utrecht geschonken werden.

ALBA (HEUVEL-VAN), hoogte in het *Land-van-Altena.* Zie Alva Heuvel-van). W.

ALBADA, voorm. state in de Friesche griet. *Dantumadeel*, 8 min. N. O. van *Driezum*; waartoe zij behoorde. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans nog eene kleine terp. De daartoe behoord hebbende gronden worden in eigendom bezeten door den Heer J. G. van der Meulen, woonachtig te Driezum.

ALBERDA, eigenlijke naam van den Borg-van-Ennum, prov. *Groningen.* Zie Ennum (Borg-van-). W.

ABEMARLE, naam welken het Huis de Voorst prov. *Gelderland*, weleens naar eenen zijner vroegere bezitters, den Graaf van Albemarle, gegeven wordt Zie Voorst (Het Huis-de-).

ALBERT-ANNES-MEER, meer in de Friesche griet. *Dantumadeel*, 25 min. N. O. van Rinsumageest. Het staat door de voorm. Woudvaart met het *Klaaske-meer* en met de *Trekvaart naar Rinsumageest* in verbinding; doch is thans slechts eene poel.

ALBERTS-KLOOSTER, voorm. abdij, prov. *Noord-Holland.* Zie Egmond (Abdij-van-). W.

ALBERTUS-POLDER (ST.), voorm. pold. in *Asseneder-Ambacht*, in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, distr. *Hulst*, arr. *Goes*, kant. *Axel*, gedeeltelijk gem. *Sas-van-Gent*, gedeeltelijk tot de Belgische gem. *Assenede* behoorende; palende N. aan den St.-Pieterspolder, O. aan het Sassegat, Z. aan Sas-van-Gent, W. aan den Bank-polder, den Pennemans-polder, den Maria-polder en den St.-Pieterspolder. Reeds in 1285 waren deze gronden bedijkt door Jan van Namen en Maria d'Artois, doch zij werden in 1483 overstroomd, later herdijkt, maar in den strijd tegen Spanje weder aan de golven prijs gegeven.

ALBION, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-der-Molukkos*, O. van het eil. *Celebes*, voor de Baai-van-Tolo.

*ALBLAS of beter Alblas-polder, grenst N. en O. aan het Hilleke van den Dam, Z. aan het Vloedspui, W. aan de haven van de Hooge-Zwaluwe. — Deze pold., welke vermoedelijk in het jaar 1800 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9 bund. 50 v. r., en wordt door eene steenen sluis, wijd 1.25 ell., voorzien van eene vloeddeur, dragende het jaartal 1812, op het Vloedspui en verder op de

rivier den Amer, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,40 ell. onder A. P. De hoogte der dijken is van 1.80 tot 1.90 ell. Het polderbestuur bestaat uit de Eigengeërfden. — In het jaar 1812 moet de sluis van dezen polder grootendeels zijn vernieuwd geworden, doch de eerste daarstelling, mitsgaders de bekading des polders, moet reeds vele jaren te voren hebben plaats gehad.

* ALBLAS (OUD-), gem., bevat in het noordelijke deel den Nesse-polder en den Noordzijdsche-polder, en in het zuidelijke, de Zuidzijdsche-polder en Noord-Matena, heeft 3158 bund. 51 v. r. 79 v. ell. belastbaar land; telt 119 h., bewoond door 172 huisgez., uitmakende eene bevolking van 840 inw.

De eerste, die in de gem. Oud-Alblas, in vereeniging met Alblasserdam, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Johannes Blokzius, die in het jaar 1584 herwaarts kwam, en in het jaar 1585 naar Klundert vertrok. In het jaar 1600 werden echter Oud-Alblas en Alblasserdam kerkelijk gescheiden en toen bekwam Oud-Alblas tot Predikant Henricus Swalm, die in het jaar 1603 naar Beijerland vertrok. Onder de Predikanten, die vroeger te Oud-Alblas gestaan hebben verdient melding: Gerard Croese, die zich door geleerdheid onderscheidde en onder anderen geschreven heeft eene *Historie der Kwakers*, welke, wegens onpartijdigheid, geprezen wordt. Hij heeft hier van 1678 tot 1707, toen hij emeritus werd, het evangelie verkondigd. — De Herv. kerk is in 1841 door eene geheel nieuwe vervangen, die den 21 November van hetzelfde jaar is ingewijd, en van eenen ouden toren, doch van geen orgel voorzien is. — Het wapen van Oud-Alblas bestaat uit een veld van goud, met vijf schuinsche ruiten (*losanges*) van sabel, geplaatst drie en twee.

ALBLAS (ZUIDZIJDE-VAN-OUD-), pold. in den *Alblasserdam*. Zie Zuidzijde-van-Oud-Alblas. W.

ALBLAS-POLDER, pold., prov. *N.Braband*. Zie Alblas. W. en A.

*ALBLASSERDAM, reg. 6 staat: Huigenhil, lees: Ruigenhil. — Deze gem. paalt Z. alleen aan het Buitenland-van-Papendrecht; heeft 927 bund. 34 v. r. 96 v. ell. belastbaar land; telt 241 h., bewoond door 445 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2100 inw. — De oude naam van het d. Alblasserdam is Waelsronde, als liggende tegenover den ouden ingang der Waal bij Oostendam. — De eerste, die in deze gem. na de scheiding van Oud-Alblas, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Petrus Costerus, die reeds sedert 1585, in de combinatie van *Alblasserdam-en-Oud-Alblas*, het leeraarambt had waargenomen, doch bij de scheiding te Alblasserdam bleef, en in het jaar 1627 emeritus werd.

ALBORCH, oude naam van het d. Aalburg, prov. *Noord-Braband*. Zie Aalburg. W. en A.

§ ALBRANDSWAARDSCHE-POLDER of Aalbrantswaard, pold. in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Poortugaal-en-Albrandswaard*; palende N. aan Zwaandijk en Oud-Rhoon, O. aan Jan-Cornelis-polder en de Haven-van-Rhoon, Z. aan den Johanna-polder en den Genever-polder, en W. aan den Buiten- en Binnen-Kijvelandsche-polder en den Oudelandsche-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 205 bund. alles schotbaar land; telt 16 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, drie Heemraden en eenen Secretaris en Penningmeester.

* ALBRANDSWAARD-EN-KIJVELANDEN, gem., is sedert het jaar 1842 met *Poortugaal* vereenigd, en maakt daarmede de gem. *Poortugaal-en-Albrandswaard* uit.

* ALBRECHTSBERG, *staat:* Zie Aalbrechtsberg, *lees:* Zie Aalbertsberg.

ALCMARIA, Latijnsche naam van de st. Alkmaar, prov. *Noord-Holland*. Zie Alkmaar W. en A.

* ALDEGONDE, kast., werd door de Heeren van Souburg opgetrokken, door die van Borssele vergroot en verfraaid en door die van Bourgondië tot een vorstelijk verblijf ingerigt.

ALDENHAGE, voorm. kast. in de *Neder-Betuwe*, prov. *Gelderland*. Zie Oldenhaag. W.

ALDENHUIS, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franekeradeel*, arr. en 3½ u. W. ten Z. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *Harlingen*, onder Tjum.

ALDENSELE, oude naam van het stadje Oldenzaal, prov. *Overijssel*. Zie Oldenzaal. W.

ALDENTHORP, oude naam van het voorm. riddermatig goed Alendorp, prov. *Utrecht*. Zie Alendorp. W.

* ALDERSMA, heerd (geen heerl.), ligt 20 min. N. O. van *Ezinghe*.

* ALEM ligt 5½ u. N. van *Boxtel*, 3 u. W. N. W. van *Oss*. — Er is hier een rijksvoetveer op Rossem over de Maas.

ALEM-MAREN-EN-KESSEL, gem., paalt W. en N. aan de Maas, O. aan Lith, Z. O. aan Nuland, Z. aan Rosmalen, Z. W. aan Empel. Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2407 bund. 11 v. r. 14 v. ell., alles belastbaar land; telt 187 h., bewoond door 234 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1100 inw.

ALEMSCHE-WAARD, pold. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, *Eerste* distr., arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Alem-Maren-en-Kessel;* palende N. en O. aan de Maas, Z. aan den Middelwaard, W. aan den Maasdijk. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 105 bund. 49 v. r. 20 v. ell., en watert door een sluisje, op de Maas uit.

ALEMSCHE-OVERWAARD (DE), pold., gedeeltelijk in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, *Eerste* distr., arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Alem-Maren-en-Kessel*, gedeeltelijk in den *Bommeler-waard*, prov. *Gelderland*, *Benedendistrikt*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Driel;* palende N. aan Rossum, O. en Z. aan de Maas. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 47 bund. 29 v. r. 4 v. ell., en watert uit op de Maas.

* ALEMSGEWANDE ligt 1¾ u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, 2½ u. W. ten Z. van *Oss*, 1½ u. Z. van Alem. Men telt er 12 h. en 50 inw. Ten N. is een voetveer over de Maas op den Bovenwaard, onder Driel. — Door de Blaauwesluis watert alleen de pold. het Hoog-Hemaal (en niet het Laag-Hemaal) uit.

* ALENDORP heette oudtijds Aldenthorp. — Bl. 82, reg. 4, staat: *Blijenberg* lees: *Blijenburgh*.

ALENGEHUISEN, geh. prov. *Groningen*. Zie Alingahuisen.

§ ALERDINK, Allerding of Aalderink, havez. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 5 u. O. N. O. van *Deventer*, kant. en 1½ u. N.W. van *Raalte*, gem. en ½ u. W. van *Heino*. — Deze havez., welke eene oppervlakte beslaat van 204 bund. 32 v. r. 70 v. ell., wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Mr. B. J. van Sonsbeek.

ALEVELD, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en

1½ u. W. van *Utrecht*, kant en 1 u. Z. ten O. van *Maarssen*, gem. en ½ u. O. van *Vleuten*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, en verdere getimmerten eene oppervlakte van 2 bund. 10 v. r. 40 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer Simon Petrus Wilhelmus Hendrikus van Bylevelt en Mej. Alijda Odilia Wilhelmina van Bylevelt.

ALFEN, drie d., één prov. *Noord-Braband*, één prov. *Gelderland* en één prov. *Zuid-Holland*. Zie Alphen. W.

ALIAN, d. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ads. res. *Magellang*.

§ ALIJSAMBACHT of Aliasambacht, gedeelte van den pold. *Reeuwijk*, in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Gouda*, gem *Reeuwijk*; palende N. aan de Broekvelden van Zwammerdam en de Sloene, O. aan Ravensberg, Z. aan Schravenbroek, W. aan de Zaden; beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 58 bund. 90 v. r. 7 v. ell., en tellende 4 h., waaronder 2 boerderijen.

* ALINGAHUISEN, ook Alingehuisen gespeld, ligt in *Hunsingo*, kant. en 1½ u. W.Z.W. van *Onderdendam*, gem. en ¼ u. Z.W. van *Winsum*.— Nog niet lang geleden vond men hier doodkisten enz., waaruit te vermoeden is, dat hier voorheen eene kapel en een kerkhof bestonden; misschien heeft dit goed wel aan de abdij Selwert behoord.

ALINGAHUIZEN, geh. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*. Zie Allingahuisen.

ALINGAWIER, d., prov. *Friesland*. Zie Allingawier. W.

ALISSE, naam, onder welken het d. Elst, in de *Over-Betuwe*, prov. *Gelderland*, reeds in de zevende eeuw voorkomt. Zie Elst. W.

ALITA, staat in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Celebes*, in het binnenland, N van *Wadjoe*.

ALIZO, riv., vermeld bij Dio Cassius en andere schrijvers, welke door sommigen voor den IJssel wordt gehouden.

* ALKEMADE, gem., paalt N. aan het Haarlemmermeer, O. aan de Noordhollandsche gem. Leymuiden-en-Vriesekoop en aan Rijnsaterwoude, Z. aan Woubrugge en Hoogmade, W. aan de Vrije-en-Lage-Boekhorst en Warmond.

Deze gem. bevat de dorpen: Oude-Wetering, de Kaag, de Rijpwetering en Roelof-Arendsveen; de buurten: Nieuwe-Wetering en Ade, en de polders: de Lijker-polder, de Veender-polder buiten de bedijking, den Googer-polder, den Ader-polder, den Noord-polder, den Middel-polder, den Kever-polder, den Buurter-polder, de Kas, Noordveen, den Oude-Hooi, den Hoorn-polder, de Akkersloot-Hertogs-en-Blijver-polders, den Blaauwe-polder en gedeelten van den Roode-polder, den Vrouwe-Venne-polder, den Waterloos-polder en den Drooggemaakte-Veender-polder; heeft 2508 bund. 2 v. r. 27 v. ell. belastbaar land, en telt 383 h, bewoond door 629 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3200 inw. Men heeft er 2 R. K. kerken. — Het wapen dezer gem. is een veld van zilver met eenen leeuw van sabel, gekroond van goud.

* ALKEMADE, ridderhofst. ligt 20 min. N. O. van *Warmond*.

ALKEMADE-POLDER, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Noordwijk*, gem. *Warmond*; palende N. W. aan Warmonderdam, N. O. aan den Floris-Schouten-Vrouwen-polder, Z. O. aan den Groot-Heinmeer-polder, Z. W. aan den Simons-polder en het Buitenwater. Het land ligt 1,030 onder A. P. — In dezen pold. ligt het voorm. h. van dien naam.

*ALKMAAR, arr., bevat slechts drie kant.: Alkmaar, Schagen en den Helder; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 80,562 bund. 35 v. r. 69 v. ell., waaronder 75,127 bund. 62 v. r. 7 v. ell. belastbaar land; telt 8602 h., bewoond door 11,210 huisgez., uitmakende eene bevolking van 53,600 inw.

*ALKMAAR, kant. no. 1 en no. 2 maken thans slechts een kant. uit. Zie het volgende art.

§ALKMAAR, kant., prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar;* palende N. aan het kant. Schagen, O. aan het kant. Purmerende, Z. aan het kant. Beverwijk en W. aan de Noordzee, bevattende de volgende 20 gem.: Alkmaar, Akersloot, Bergen, Wimmenum, St. Pancras, Oudorp, Egmond-binnen-en-op-den-Hoef-en-Binnegom, Egmond-aan-Zee, Heilo-en-Oesdom, Limmen, Koedijk-en-Huiswaard, Oud-Carspel, Schoorl-Hargen-en-Camp, Veenhuizen, Heer-Hugowaard, Noord-en-Zuid-Scharwoude, Broek-op-Langendijk, Oterleek, Zuid-en-Noord-Schermer en Schermerhorn, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 30,815 bund. 29 v. r. 30 v. ell., waaronder 30,370 bund. 63 v. r. 45 v. ell. belastbaar land; telt 4632 h., bewoond door 5170 huisgez., uitmakende eene bevolking van 24,600 inwoners.

ALKMAAR, gem., heeft 1350 bund. 70 v. r. 28 v. ell. belastbaar land; telt 2076 h., bewoond door 2079 huisgez., uitmakende eene bevolking van 10,000 inw. — Bl. 87, reg. 4 en 5, *staat:* BADESSIUS *lees:* BARDESSIUS. — In 1849 werden op de markt te ALKMAAR aangevoerd 19,154 stapels zoetemelksche kaas, wegende 4,234,776 Ned. ponden, waaronder begrepen 316,997 ponden hooikaas. — De eerste tweede Predikant te ALKMAAR was JAN ARENDS beroepen uit Emden in 1573 en in dat jaar, gedurende het beleg, overleden. De eerste derde Predikant was EVERARDUS HENRICUS GEESTERANUS, die in het jaar 1582 herwaarts kwam, en in het jaar 1596 overleed. De eerste vierde Predikant was PETRUS NIEUROODE, die in het jaar 1631 herwaarts kwam, en in 1639 overleed. Het beroep geschiedt door den kerkeraad. — De eerste, die in de Luthersche gem. te ALKMAAR het leeraarambt heeft waargenomen is geweest THOMAS FUGENIUS, die in het jaar 1638 herwaarts kwam, en, na de gem. omtrent een half jaar bediend te hebben, naar Enkhuizen vertrok. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding de door hunne uitgegevene werken bekende HENRICUS VAN BORN van 1658 tot 1662; FRANCISCUS SMIT, van 1728—1738; CHRISTIANUS CAROLUS. HENRICUS VAN DER AA, van 1739—1742, en JOHAN WILHELM STATIUS MULLER van 1794—1795. — Nadat de Nationale Synode te Dordrecht, in het jaar 1619, haar vonnis had uitgesproken, begonnen de Remonstranten te ALKMAAR, tegen het einde van Mei, buiten de stad te vergaderen, eerst aan het einde van den Voorhout in de open lucht, daarna in een huis te Oudorp. Hier werd met zoo grooten toeloop gepredikt, dat de Regering daar tegen een plakkaat afkondigde. Toch hielden de Remonstranten, den 16 Junij, op den Breeweg in den Hout, eene vergadering van omtrent twee duizend menschen, en toen de Schout haar trachtte te storen, weerstond men hem; maar den volgenden dag verdroeg men schelding en slagen zonder te scheiden; en den 28 Julij, binnen de stad vergaderd, werden er zelfs door het geweer der soldaten gewond, zonder dat nogtans de vergadering uiteen ging, waarop meer krijgsvolk in de stad werd gebragt. In 1622 werd de gemeente, des

Zondags voor- en namiddags, op het klokgelui der groote kerk verzameld. Zij behoorde in den beginne tot de aanzienlijkste gemeente der broederschap. In 1621 werden twee Leeraars tot hare bediening in commissie gesteld, even zoo in 1624, toen met Wormer en Schoorl en, nadat zij van vaste Leeraars was voorzien, behield zij er twee tot 1749. In 1627 werd des Zondags » voor en na noen en weder des avonts." gepredikt, en wel des voormiddags op twee plaatsen te gelijk, dewijl men » het volck op eene plaets daer wel 800 menschen in conden, niet en wiste te laten." In de week was er bovendien tweemaal zamenkomst, op Dingsdag- en Donderdagavond, maar er kwamen niet veel menschen van aanzien. Reeds in 1630 beriep deze gem. tot haren vasten Leeraar Wouter Cornelisz. van Waerder, voorm. Predikant te Nieuwkoop en in 1619 geschorscht. Dit beroep, gedaan tegen de algemeene orde, die nog slechts tijdelijke bediening in commissie aan de gemeente verleende, baarde den Directeuren veel moeite, maar eindigde toch in 1632, met opheffing en onderwerping aan de orde. Toen werd, den 28 April, Christiaan Sopingius voor een half jaar te Alkmaar gesteld en Wouter Cornelisz., naar Nieuwkoop verplaatst, vertrok derwaarts in November. Als de eerste vaste Predikant alhier moet echter beschouwd worden Jan Cornelisz. Kuyleman, vroeger Predikant te Leymuiden, die er in 1632 kwam, en waarschijnlijk reeds in het volgende jaar vervangen werd door Matheus Adriani Burgius, na in 1632 reeds tot Ambtgenoot te hebben bekomen Johannes Polyander, die van Nieuwkoop herwaarts kwam, en waarschijnlijk in 1653 overleden is. Sedert werd de Remonstrantsche gem. te Alkmaar door twee Predikanten bediend tot in het jaar 1749, toen Cornelius Nozeman naar Haarlem beroepen werd, en Kilianus van der Burg er alleen bleef. — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten, verdient melding de Nederduitsche Dichter en Geschiedschrijver Caspar Brandt, van 1682—1683. — De eerste Predikant in de Doopsgez. gem. te Alkmaar is geweest Hans de Ries, die omstreeks 1598 herwaarts kwam, en in 1638 overleed. Hij was bij de Waterlandsche gem. Ook bestond hier eene Vlaamsche, die vroeger is te niet gegaan, en eene Friesche, die zich in 1809 met de Waterlandsche vereenigde. — Bl. 89. De begraafplaats te Alkmaar, aan het einde van den Hout, is door ligging en aanleg een der fraaiste van geheel Nederland. — Behalve de reeds in het Woordenboek genoemde liefdadige inrigtingen is er nog eene Moederlijke societeit en sedert kort ook een Vrouwen-Hulpgenootschap voor de uitbreiding van het Evangelie in China. Ook is er eene Bank van Leening; en het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* heeft er eene Spaarbank, eene Bewaarschool, met ruim 100 leerlingen, en eene Naai- en Breischool voor Behoeftige Meisjes, met 30 leerlingen. — Onder de beroemde mannen, welke Alkmaar heeft voortgebragt, verdienen nog gemeld te worden: de Geneeskundige Cornelis Dekker, bijgenaamd Bontekoe, naar het uithangbord van zijns vaders huis, geb. in 1647, † 16 Januarij 1688, als Hoogleeraar te Frankfort aan de Oder. — De Staatkundigen: Adriaan Baart, die in 1684 Pensionaris zijner geboortestad was, en de Luitenant-Generaal Dominique Jacques de Eerens, geb. 17 Maart 1781, † 30 Mei 1840, te Buitenzorg op het eil. Java, als Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië. — De Latijnsche Dichter Johannes Forestus (Johan van Foreest), † 27 October 1652. — De Nederduitsche Dichter Hermanus Coster, geb. in 1743, † 21 November 1781. — De Schilders: Nikolaas van der Heck;

Zacharias Paulusz, uit het begin der zeventiende eeuw; Cezar van Everdingen, geb. in 1606, † in 1679; diens broeders Aldert van Everdingen, geb. in 1621, † in 1675, en Jan van Everdingen; Emanuel de Witt, geb. in 1607, † in 1692; Gillis Schagen, geb. 24 Junij 1616, † 18 Junij 1668 en Jan Teunisz Blankhof, geb. in 1628. — De Wiskundige Cornelis Drebbel was geb. in 1571, † in 1635. — Bl. 91, reg. 12 v. o. *staat:* 1591, *lees:* 1491.

* ALKMAAR, kl. eil., heet bij de inlanders Poeloe-Mindjangan, d. i. Herten-eiland en ligt 5 min. N. O. van Onrust. Het was voorheen zeer vermakelijk, doch is thans onbewoond.

ALLAM (TANDJONG-), fort in *Oost-Indië.* Zie Tandjong-Alam. W.

ALLADNA, plaats vermeld, als door zekere Geeward de Heere, in 828 aan de St. Maartenskerk te Utrecht geschonken en welke men voor het dorp Aalten houdt.

ALLANG (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië.* Zie Alang (Hoek-van-). W.

ALLARTS-POLDERTJE (HET KLEINE-), pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen;* palende N. aan de zoogenaamde Akkers tegen den Amer, O. en Z tegen den Emilia-polder, W. aan den Groote-polder of de Nollen — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4 bund. 37 v. r., en wordt door eenen houten duiker, wijd 0,40 ell., voorzien van eene deur en schuif, op den Amer van het overtollige water ontlast. Aan de benedenzijde van dit poldertje vindt men echter nog eenen wachter met eene schuif voorzien, wijd 1,90 ell. en strekkende alleen om den polder des winters, door het in- en uitlaten der vloeden, te verbeteren. Het land ligt 0,10 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is van 1,60 tot 1,70 ell. Deze pold. wordt door den eigenaar zelve bestuurd.

ALLAS (STRAAT-), zeeëngte in *Oost-Indië.* Zie Alass. W.

ALLEMA, voorm. state, prov. *Friesland.* Zie Alma.

ALLEMANSHIL, pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Geertruidenberg*, palende N. aan de buitengronden tegen de Donge en aan Ruimersdijk, O. aan de Donge, Z. aan de vestingwerken van Geertruidenberg en W. aan den Emilia-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1808 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, met de kaden, eene oppervlakte van 17 bund. 15 v. r. 70 v. ell., en watert uit op de Donge, door een houten sluisje, wijd 1,00 ell., voorzien van eene klep en schuif en twee houten duikers, wijd 0,55 en 0,65 ell., voorzien met kleppen. Het land ligt 0,10 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is van 1,50 tot 1,70 ell. boven A. P. Het polderbestuur bestaat uit de Eigengeërfden.

ALLEMANSWAARD, pold. in het graafs. *Megen*, prov. *Noord-Braband*, *Eerste* distr., arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Oijen-en-Teeffelen;* palende N. en O aan de Maas, Z. aan den Hemelrijkschen-waard en den Maasdijk, W. aan den Hemelrijkschen waard en de Maas. — Deze pold beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 131 bund. 60 v. r. 75 v. ell., en watert uit door den Hemelrijksche-waard op den Amer, wordende het water op den gezegden waard afgezet door eene steenen sluis, gelegen in de kade, nabij den Maasdijk, wijd 1,40 hoog 1,55 ell., voorzien met eene drijfdeur, door welke sluis mede de Polder-van-Oijen uitwatert. Het zomerpeil is 4,15 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is aan het

boveneinde omtrent 7,80, aan het benedeneinde 7,25 ell. boven A. P. Met uitzondering van het beneden- en boveneinde, bestaat deze bekading uit den hoogen oever. Het polderbestuur bestaat uit de Eigengeërfden. Het boveneinde der kade van dezen waard is aan de Schouw van het Dijkbestuur te Oijen onderworpen. — Tegen dezen waard is gelegen het pontveer van Oijen op Alphen, behoorende aan den Heer van Oijen; de Maas heeft aldaar eene breedte van 160 ell.

ALLENDORP of Allerdorp, voorm. riddermatig goed, prov. *Utrecht*. Zie Alendorp. W. en A.

ALLER (OUD-) ligt in de gem. *Putten*, prov. *Gelderland*, en beslaat, met de daartoe behoorende vier boerenplaatsen, Klein-Olden-Aller, de Wildeman, de Blankevoort en de Heetkamp, eene oppervlakte van 208 bund. 22 v. r. 22 v. ell.

ALLERBACH, beek in het grooth. *Luxemburg*. — Zij ontspringt ½ n. Z. W. van het d. Remerschen en werpt zich een weinig beneden het d. Schengen in de *Moezel*.

ALLERBORN, eene der drie meijerijen der oude heerl. *Reuland*, grooth. *Luxemburg*. Zij bevatte het westelijke gedeelte en daarin de d. en geh. Asselborn, Boxhorn, Biwisch, Watermal, Sassel en den Bockenmühl, benevens gedeelten van Rimmeling, Ourth, Nieder-Besling, Wampach, Lengeler, en Altgert. De meesten dezer plaatsen behooren thans tot het grooth. *Luxemburg*, Ourt en Watermal tot *België* en Lengeler tot *Pruissen*.

ALLERBORN, d. in de heerl. *Reuland*, meijerij van *Asselborn*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 5 u. N. W. van *Diekirch*, kant. en 1¾ u. N. W. van *Wiltz*, gem. en ¼ u. N. N. O. van *Ober-Wampach*. — Men telt er 13 h. en 90 inw. die allen R. K. zijn en hier eene filiaalkerk hebben, die tot de par. van *Ober-Wampach* behoort.

ALLERDINK, havez. in *Zalland*. Zie Alerding.

ALLERTSMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, arr. en 3½ u. N. ten O. van *Leeuwarden*, kant. en 1½ u. W. ten Z. van *Holwerd*, 10 min. Z. van *Ferwerd*. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenplaats, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 16 bund. 20 v. r. 50 v. ell. en in eigendom bezeten wordt door den Heer H. Bolman c. s., woonachtig te Leeuwarden.

ALLERTSSOOG, h. op de scheiding van de prov. *Friesland*, *Groningen* en *Drenthe*, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, arr. en 6 u. N. O. van *Heerenveen*, kant. en 3 u. O. N. O. van *Beetsterzwaag*, ½ u. N. O. van *Sigerswolde*. Vermoedelijk is deze naam afkomstig van den Heer Allart Scheltinga, van Arum, die in deze veenen vele eigendommen bezat.

ALLESBORN, d. in het grooth. *Luxemburg*. Zie Allerborn.

ALLEUZEN, voorm. heerl. in den *Grooten-Zuid-Hollandsche-waard*. Zie Allotsen. W. en A.

ALLIEN-KOTTA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*. — Den 9 Julij 1837 werd deze plaats, die door de Padris versterkt was, door de onzen tot onderwerping gebragt.

ALLINGAHUIZEN, voorm. geh. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 1½ u. W. ten Z. van *Appingedam*, gem. en ¾ u. Z. van *'t Zandt*, onder *Eenum*.

ALLINGEHUIZEN, geb. in *Hunsingo*. Zie ALINGAHUIZEN. W. en A.

ALLINGAWIER telt 26 h. en 155 inw. — Er zijn geene R. K., maar de 14 Doopsgez, die er wonen, behooren tot de gem. van *Makkum*.

ALLOO, zeeëngte in *Oost-Indië*. Zie ALOR.

* ALLOYSEN, werd ook ALLOYZE gespeld. — Het wapen was van zilver, met twee gebretesseerde fascen van keel, zijnde de drie blokken boven- en de vier onderwaarts geplaatst.

ALLOYSEN-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie DUBBELDAM (ALOISE-POLDER-VAN-). W.

ALMA of ALLEMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kollumerland-en-Nieuw-Kruisland*, arr. en 5 u. N. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2¼ u. Z. O. van *Dockum*, 10 min. N. van *Oudwoude*, waartoe zij behoorde.

ALMAHEERD, boerenhofstede in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 8 u. W. van *Appingedam*, kant. en 4 u. W. ten N. van *Onderdendam*, gem. en 5 min. W. van *Ulrum*. Het is de zuidelijkste boerderij van het geb. Klens; hebbende eene oppervlakte van 20¼ bund. en waarvan de beklemminge, die eene altoos durende huur van *f* 131—50 jaarlijks doet, is toebehoorende aan de erven van den Landbouwer H. ZWOL.

ALMAHEIRA, naam, welken de Ternatanen geven aan het eil. GILOLO, in *Oost-Indië*. Zie GILOLO. W.

ALMALOH, oude naam van de plattelandst. ALMELO, prov. *Overijssel*. Zie ALMELO. W. en A.

§ ALMARI en ALMEER, oude namen van het HAARLEMMERMEER. Zie ALECHMEER. W.

ALMEERDORP, voorm. d. in *West-Friesland*, hetwelk zoude gestaan hebben, ter plaatse, waar nu Medemblik gevonden wordt.

§ ALMELO, arr., prov. *Overijssel*; palende N. en O. aan het Koningrijk Hannover, Z. O. aan de Pruissische prov. Rijnland, Z. aan de prov. Gelderland en W. aan het arr. Deventer. Het maakt het grootste gedeelte van het voorm. kwart. *Twenthe* uit, bevat de volgende 5 kant.: Almelo, Delden, Enschede, Oldenzaal en Ootmarssum; heeft eene oppervlakte van 100,301 bund. land, en telt 10,257 h. en 57,000 inw.

* ALMELO, gem., telt 649 h., bewoond door 664 huisgez.; uitmakende eene bevolking van ongeveer 3250 inw. Er bestaan aldaar nog 1 stoombleekerij, 1 stoomkorenmolen. Ook is er eene bank van leening. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest CHRISTOPHORUS LEDEBOER, die in het jaar 1619 herwaarts kwam, en in het jaar 1657 emeritus werd. De eerste tweede Predikant was HENRICUS KAMERLING, die in het jaar 1653 herwaarts kwam en in het jaar 1655 naar Ruinen vertrok.

ALMELO (AMBT-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3789 bund. 42 v. r. 6 v. ell., waaronder 3788 bund. 30 v. r. 34 v. ell. belastbaar land; telt 599 h., bewoond door 578 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3180 inw. Er zijn in deze gem. nog 1 leder- en vellenbereiderij, 1 katoen-spinnerij en eene glanserij van manufacturen, beide door stoom bewogen (zijnde bij de laatste tevens een stoom-koornmolen), voorts nog 3 stoom-bleekerijen. — Door het invoeren der kunstbleekerijen en meer en meer bekend worden met en invoeren der nieuwe weefwijze, kunnen de fabrijkaten spoediger en goedkooper worden afgeleverd. De vorderingen in deze nieuwe

weefmanier gemaakt oordeelde men in het jaar 1840 genoegzaam om het onderwijs in de weefscholen te kunnen doen staken, en is het getal onderwezene voldoende om het aangeleerde te kunnen mededeelen. Dat eene vereeniging van zoo velen in één gebouw, en voor de zedelijkheid en voor de gezondheid, vooral van kinderen, nadeelig was, bleek spoedig; doch daarenboven werd het tevens van veel belang geacht, dat, even als voor dezen, de landbouw met de weverij weder afwisselend gedreven werden. — Het wapen van Ambt-Almelo bestaat uit een veld van goud, met drie fascen van azuur, beladen met twaalf blokjes van zilver, geplaatst vijf, vier en drie.

ALMEN ligt in het kant. *Zutphen*. — De kerk te Almen, te klein voor de gem. zijnde, is in 1849 vergroot en verfraaid, en den 4 November weder ingewijd, nadat de gem. zich, gedurende vijf maanden, en in het schoollokaal, en in de kapel te Harfsen vereenigd had. Tot deze vergrooting hebben de gemeenteleden, door aankoop van zitplaatsen, eene som van ongeveer 6000 gulden bijeen gebragt, die, met eene kleine toelage uit het kerkenfonds, toereikend was tot volvoering van het plan, hetwelk Kerkvoogden zich hadden voorgesteld. Deze kerk is een vierkant gebouw, met eenen spitsen toren en van een orgel voorzien.

* ALMEN-EN-HARFSEN. De eerste, die hier het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Godefridus Buchzeus, die in het jaar 1598 herwaarts kwam en in het jaar 1602 naar Varsseveld vertrok.

* ALMENUM, ligt kant. *Harlingen*. De voorm. kerk van het dorp, thans de hoofdkerk van Harlingen, wordt ook genoemd de Dom van Almenum. — De lijnbaan, welke het laatst in werking is geweest, is tot eene traankokerij van de Groenlandsch visscherij van Harlingen ingerigt. — Aan den zeedijk ten N. van *Harlingen*, onder het beheer van Almenum, staat de gedenkzuil voor Caspar Robles. Zie voorts op het art. Harlingen, bl. 176—178. — De twisten tusschen de geslachten Harliga en Harns hebben niet opgehouden, dan met de uitroeijing of althans het te niet gaan van het geslacht van Harliga, omstreeks het jaar 1170.

ALMERE, oude naam van het Haarlemmermeer. Zie Almeremeer. W.

ALMERS of Almersma, voorm. burgt in *Hunsingo*, in het *Halveambt*, prov. *Groningen*, arr. en 4 u. N. W. van *Appingedam*, kant. en 2½ u. N. O. van *Onderdendam*, gem. *Uithuizen*. — Deze burgt is spoorloos verdwenen, zoodat men de plaats, waar hij gestaan heeft, niet meer weet aan te wijzen.

ALMERSDORP, huis in de *Vier-Noorderkoggen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 3 u. N. van *Hoorn*, kant. en ½ u. W. van *Medemblik*, gem. en 10 min. N. W. van *Opperdoes*, gedeeltelijk in gebruik tot magazijn voor zeilen en andere noodwendigheden ten dienste van den Westfriesche-Zeedijk. — Dit gebouw is denkelijk het eenige overblijfsel van een dorp, vroeger daar ter plaatse gestaan hebbende en door de zee verzwolgen; althans op de kaarten van Beekenrode wordt nog het d. Almerdorp of Almersdorp gevonden. Het huis beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 7 v. r. 50 v. ell., en behoort aan het Dijksbestuur van Westfriesland.

* ALMKERK ligt W. N. W. van *'s Hertogenbosch*, W. N. W. van *Heusden*, Z. W. van *Woudrichem*. Er ligt aldaar eene steenen brug over de Alm, de Brugdam genaamd. — Er worden te Almkerk twee paardenmarkten gehouden, als: eene den 8 Julij en de andere den eersten Vrijdag na 1 October.

* ALMKERK-EN-UITWIJK paalt N. O. aan Rijswijk, Z. W. aan Bussen; beslaat eene oppervlakte van 1491 bund. 99 v. r. 94 v. ell.; telt 228 h., bewoond door 270 huisgez, uitmakende eene bevolking van 1400 inw. — Tot deze gem. behoort ook gedeeltelijk de Oud-Altenasche-polder. — Het wapen dezer gem. bestaat uit een veld van goud, met twee salmen van zilver.

ALMKERKSCHE-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Uppelsche-polder. W.

ALMOESKERK, naam, onder welken het d. Groede, prov. *Zeeland*, op sommige oude kaarten voorkomt. Zie Groede. W.

* ALMONDE. Het wapen van deze heerl. bestond uit een veld van sabel, met drie St. Andrieskruisen van goud.

ALMSLUIS (DE), eene der drie sluizen met gemetselden koker, in den *Nieuwendijk*, *Land-van-Altena*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Almkerk-en-Uitwijk*, ¼ u. van Almkerk, zijnde wijd 5.00 ell.

* ALMSTEIN. Het wapen dezer heerl. was van goud, met twee gekruisde staven met geleliede punten, aan het boveneind van keel.

* AMOE, bl. 104, *moet zijn* ALOE of liever ALLOO. Het is een veilig vaarwater.

ALOETOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Babber*, een der zuidelijke *Moluksche-eilanden*. — Het is de hoofdplaats der bevolking aan de oostzijde van dat eil. De inw. zijn zeer verraderlijk en hoogst gevaarlijk voor de schepen, welke er de kust aandoen, daar zij, zoodra zij er slechts gelegenheid toe zien, het schip afloopen, de opvarenden vermoorden; al hetgeen er van waarde aan boord is rooven, en vervolgens het vaartuig verbranden.

§ ALOISE-POLDER of Alloysen-polder, pold. prov. *Zuid-Holland*. Zie Dubbeldam (Aloisen-polder-van-). W.

ALONG-ALONG-OMBA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ads. res. *Magelang*, aan de Lessong. — Den 20 Mei 1820 had er een ontmoeting plaats van de elfde mobile kolonne, onder bevel van den Majoor Michielsen, en eene troep muitelingen, welke den onzen den overtogt over de rivier trachtte te betwisten. In den tijd van één uur nogtans, was alles de rivier overgetrokken, en de vijand, nu verder door de kolonne steeds opgedreven en vervolgd wordende, verloor daarbij eenig volk en verspreidde zich in kleine troepjes.

ALOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Ombay*, een der *Zuidwester-eilanden-van-Banda*. — Er is aldaar een Posthouder, die onder den Resident van Timor Koepang staat, en er wordt door de Timorezen handel gedreven, die er ijzerwerken, Chinesche goederen en lijnwaden aanvoeren, en daarvoor eenige vogelnestjes en levensmiddelen ontvangen. De strandbewoners te Alor, belijden het Islamismus in naam.

ALOLO, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, tot de *Kleine-Sunda-eilanden* behoorende, Z. van het eil. *Floris*.

ALOSO (HOEK-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de zuidkust van het *Sandelhout-eiland*.

ALPHEIM, oude naam van het d. Alphen, prov. *Noord-Braband*. Zie Alphen. W. en A.

§ ALPHEN, kant., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*; palende N. aan het kant. Woubrugge, O. aan het kant. Woerden, Z. aan het kant. Gouda, Z. W. aan het kant. Voorburg, W. aan het kant. Leyden, en bevattende de volgende tien gem.: Alphen-en-Rietveld, Oudshoorn-en-Gnephoek, Aarlanderveen, Zwammerdam, Roskoop-en-Zuidwijk, Middelburg, Hoogeveen,

Benthorn, Benthuizen en Hazerswoude. Het beslaat eene oppervlakte van 13,470 bund. 32 v. r. 80 v. ell., waaronder 13,171 bund. 12 v. r. 37 v. ell. belastbaar land. Men telt er 2352 h., bewoond wordende door 2939 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 13,000 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden, maar ook de volgende fabrijken hebben: 11 steen- en pannenbakkerijen, 2 kalkbranderijen, 3 leerlooijerijen, 6 scheepstimmerwerven, 2 touwslagerijen, 1 loodwitfabrijk, 2 vernisfabrijken, 1 fabrijk van beenzwart, waarbij in het jaar 1838 ook eene sal-amoniakstokerij in werking is gebragt, 1 kaarsenmakerij, 1 bierbrouwerij, 5 houtzaag-, 1 tras- en 8 korenmolens.

*ALPHEN, d. in *Rijnland*, ligt O. Z. O. van Leyden, aan (niet op) den Hoogen Rijndijk. — In het jaar 1846 werd aan de kerk te ALPHEN ten geschenke gegeven een keurig bewerkt zwaar massief zilveren doopbekken, in den vorm van eene platte vaas, rustende op een voetstuk van palisander- en satijnhout, in gothischen stijl vervaardigd. — Er is te ALPHEN ook eene bank van leening.

*ALPHEN, d. in de bar. van *Breda*, in de achtste eeuw ook ALPHEIM genoemd, ligt Z. O. van *Ginneken*, Z. O. van *'s Prinsenhage*, N. N. O. van Baarle-Nassau. — Onder dit d., op de Molenheide, zijn in het jaar 1793 en 1843 grafheuvels geopend, waaruit onderscheidene urnen zijn opgedolven, vooral in het laatstgemelde jaar zijn er, door de zorg van den Heer PROSPER CUYPERS, onder medewerking van den Heer PIETER CORNELIS HENDRICKX, Burgemeester der gemeente, meer dan 100 urnen uitgehaald.

ALPHEN, pold. in het *Land-tusschen-Maas-en-Waal*, prov. *Gelderland*, distr. en arr. *Nijmegen*, kant. *Druten*, gem. *Appeltern*; palende N. aan Wamel, O. aan Maasbommel, Z. aan de Maas, W. aan Dreumel. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 851 bund. 03 v. r. 31 v. ell., waaronder 800 bund. schotbaar land; telt 174 h., waaronder 80 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Maas, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 2 Leden.

ALPHEN-BOSCHHOVEN, b. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. en 3¼ u. Z. O. van *Breda*, kant. en 3 u. Z. O. van *Ginneken*, gem. *Alphen-en-Riel*, ¼ u. Z. ten W. van Alphen. Het is dat gedeelte van het geh. *Boschhoven*, hetwelk tot de gem. *Alphen-en-Riel* behoort. Men telt er 16 h. en 100 inw.

*ALPHEN-EN-RIEL, behoort tot het 11 k. d., 16 m. k. en gedeeltelijk tot het 2, gedeeltelijk tot het 6 s. d.; paalt N. W. aan Gilze-en-Rijen, N. O. aan Tilburg, O. aan Goirle en aan België, Z. aan Baarle-Nassau, W. aan Chaam; en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5531 bund. 50 v. r. 11 v. ell., waaronder 3605 bund. 84 v. r. 68 v. ell. heiden en duinen; telt 287 h., bewoond door 359 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1800 inw. — Het geh. Boschhoven behoort slechts gedeeltelijk tot deze gem. Men heeft er 2 bierbrouwerijen, 7 leerlooijerijen, 3 olie- en 3 korenmolens.

*ALPHEN-EN-RIETVELD behoort tot het 7 k. d., 19 m. k., 2 s. d., 1e afd.; paalt Z. alleen aan Boskoop, W. aan Hazerswoude. Zij bevat de pold. Groote-polder of Achter de Kerk-en-Zanen ook wel de Zaansche-polder geheeten, de Nesse en Rijneveld, benevens een gedeelte van den Rietveldsche-polder en den Steker-polder; en heeft 2305 bund. 7 v. r. 90 v. ell.

belastbaar land; telt 626 h., bewoond door 642 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 3000 inw. — Bij de fabrijk van beenzwart, die er bestaat, is in 1838 nog eene sal-amoniakstokerij in werking. — Het departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* te Alphen bezit eene bouwkundige teekenschool, eene herhalingschool, eene spaarbank en een ziekenfonds.

ALPHENI-CASTRA, oude plaats, op de oude reiskaarten voorkomende. Zie ALPHEN, d. in *Rijnland*.

ALPHEN-OISTERWIJK ligt in het *Vierde* distr., van *Noord-Braband*, 3¼ u. Z. O. van *Breda*, 3 u. Z. O. ten O. van *'s Prinsenhage*. Men telt er 39 h. en 300 inw.

ALPHENSCHE-DIJK, geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*. Zie DRUISDIJK. W.

ALPHENSCHE-MIDDELWAARD (DE), gedeelte hooiland, in het land tusschen *Maas-en-Waal*, prov. *Gelderland*, distr. arr. *Nijmegen*, kant. *Druten*, gem. *Appeltern*, eene oppervlakte beslaande van 10 bund. 13 v. r. 16 v. ell.

ALSEMGEEST, voorm. buit. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 2¼ u. Z. van *'s Gravenhage*, kant. en ¼ u. W. van *Naaldwijk*, gem. *'s Gravezande-en-Zand-Ambacht*, 10 min. Z. van *'s Gravezande*. — Thans is het eene boerderij en tuinderij, met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte beslaande van 16 bund. 20 v. r. 16 v. ell., en in eigendom bezeten wordende door den Heer Mr. C. B. NEDERBURGH, woonachtig te Leyden.

.ALSETTO, *lees:* ALSETTE.

§ ALSINGEN, d., grooth. *Luxemburg*. Zie ALSINGEN. W. en A.

ALTENBURG, huis en herberg, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, arr. en 1 u. Z. O. van *Leeuwarden*, kant. *Bergum*, ¼ u. W. en onder *Suawoude*, aan het Lang-Deel.

§ ALTEKLEIN (niet ALTEKLEEN), pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Melissant-Noorderschorren-en-Wellestrijpe*; palende N. aan Oud-Melissant, W. aan den Polder-van-Dirksland, Z. en O. aan den Diederik-polder. — Deze pold. is in het jaar 1489 bedijkt.

* ALTEKLEIN, pold. in het eil. *Duiveland*, ligt in de gem. *Nieuwerkerk-Kapelle-en-Botland*.

ALTEKLEIN, pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Ooltgensplaat*; palende N. W. aan den Galathesche-polder, N. O. aan den Wei-polder, Z. O. en Z. aan den Maria-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1602 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 34 bund.

* ALTEKLEIN, pold. in het eil. *Noord-Beveland*, paalt N., O. en Z. aan de schorren tegen de Ooster-Schelde, W. aan Oud-Noord-Beveland. — Dit poldertje is in het jaar 1670 bedijkt.

ALTENA, hoeve, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*, arr. en 3¼ u. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1¼ u. O. ten N. van *Bergum*, 20 min. ten Z. O. van *Twijzel*, waartoe zij behoort.

ALTENA, pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Goedereede*. — Dit poldertje, hetwelk weleer een gedeelte der gracht van de stad Goedereede uitmaakte, is den 9 November 1628 verkocht, om in 1631 bedijkt te worden.

ALTENA (DE), h. in de *Over-Betuwe*, prov. *Gelderland*, distr., arr. en ½ u. W. ten N. van *Nijmegen*, kant. en 1¼ u. Z. ten W. van *Elst*, gem. en 1 u. Z. van *Valburg*, onder *Oosterhout*. — Er is aldaar een voetveer op Weurt, Beuningen enz.

ALTENA (LAND-VAN-) ontlast, met een gedeelte van het *Land-van-Heusden*, zijn water: 1°. door de drie sluizen in den Nieuwendijk, onder Almkerk, te zamen wijd 13,58 ell.; 2°. door de vier sluizen genaamd: de Emmikhovensche-, Vierbansche-, Post- en Peereboomsche-sluis, te zamen wijd 12,06 ell., en 3°. bij overstrooming, wanneer zulks wordt vergund, door de defensive inundatiesluis in den Groenendijk, aan de Bakkerskil onder De Werken, wijd 7,53 ell. Tot ontlasting van het overtollige water bij inundatie, kan des noods gebruik gemaakt worden van 7 binnen-hulpgaten, bepaald bij besluit in 1798, gewijzigd in 1820, als volgt:

No. 1, wijd 35,00 ell., onder Dussen, Z. de Oudestraat.
» 2, » 33,80 » » » N. » »
» 3, » 62,90 » » » Z. » Kalversteeg.
» 4, » 50,60 » » » N. » »
» 5, » 179,00 » » Almkerk, » » Doornsche sluis.
» 6, » 169,63 » » De Werken, voor Johannisseland, ten W. van den grooten weg no. 3, allen voorzien van dammen, die alsdan weggeruimd worden; en
» 7, in den Zuid-Schenkeldijk van Nieuw-Altena, wijd 75,36 ell.;

kunnende verder bij noodzakelijkheid nog vier andere buiten-hulpgaten gegraven worden, als: no. 1, wijd 75,30 ell., in den Oudheusdensche-zeedijk, bij de Oudheusdensche-sluis; no. 2, wijd 45,22 ell., in den Nieuw-Dussensche-Buitendijk, ten O. van de Vogelwerfsche-Steeg; no. 3, wijd 45,22 ell., in voornoemden dijk, ten W. van den grooten weg no. 3; no. 4, wijd 45,00 ell., in den Buitendijk-van-Nieuw-Altena, aan de Bakkerskil onder De Werken; terwijl nog een groot aantal kleine sluizen, gedeelten van deze landen doen afwateren, zoo als: de Bovenlandsche-, Eethensche-, Broeksche-, Drongelsche-, Gansoijensche-, Gendersche-, Oudheusdensche-sluis, enz. — Den 18 Januarij 1849 brak, ten gevolge van het met ijs verstopt blijven der Werkendamsche killen, des morgens omstreeks drie ure, de kade van den Vervoornsche-polder, op onderscheidene plaatsen, door, waardoor die pold. al zeer spoedig vol water stond. Omstreeks 11 ure vielen er twee gaten in den Noord-Schenkeldijk en een gat in den Werkensche-dijk, waardoor ook de Nieuwe-Altenasche-polders onderliepen, en toen nu nog dien zelfden dag in den avond, tusschen 10 en 11 ure, de kisting in het hulpgat No. 5 en een weinig later ook die in het hulpgat No. 6 bezweek, werd het geheele Land-van-Altena, met uitzondering van den Op-Andelsche-polder, overstroomd. Bij deze ramp heeft men geen menschenlevens te betreuren gehad, noch is daarbij eenig vee verdronken, maar er zijn daarbij een aantal arbeiderswoningen geheel vernield en zeer vele anderen swaar beschadigd, nevens andere verliezen, vooral van ingezamelde en te veld staande vruchten. — Het wapen van het Land-van-Altena bestaat in een schild van goud, met twee opstaande en rugwaarts gekeerde baarsen van keel. Het schild is gedekt met eene kroon van goud, met dertien paarlen en ter wederzijden vastgehouden door eenen geluipaarden leeuw van natuurlijke kleur.

ALTENA-ONDER-EVERDINGEN en **ALTENA-ONDER-VIANEN**, twee pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie Outena. W.

ALTENA (OUD-LAND-VAN-) bestaat, behalve eenige boezemlanden, uit de navolgende polders: den Werkensche-polder, Jannisseland, den Sleeuwijksche-polder, den Nieuwe-Ban, den Oude-Ban, Honswijk, den Rijswijksche-polder, den St. Rombouts-polder, den Polder-van-Uitwijk, den Hodenpeils-waard, de Koeweide, het Laag, den Zandwijksche-polder, den Oud-Uppelsche-polder, den Oude-Doorn, den Polder-van-Ganswijk, den Polder-den-Duil, het Giessens-Broek, het Andelsbroek, het Eendeveld, de Andel- en Giessensche-weide, den Opperste- of Op-Andelsche-polder, daaronder begrepen de zoogenaamde Blaauwe-Steen en den Hil, te zamen groot 4991 bund. 12 v. r. 42 v. ell., waaronder 4070 bund. schotbaar land. Het land ligt 1,01 ell. onder A. P. en het maalpeil is 0,78 ell. boven A. P. — Dijkgraaf en Hoogheemraden van het Oud-Land-van-Altena, voeren de schouw:

1°. Over den Maasdijk, van den steenen paal, op de limiet tusschen de gemeenten van Veen en Andel, tot in de vestingwerken van Woudrichem, lang	7,833 ell.
2°. In de stad Woudrichem, over het gedeelte genaamd de Hoogstraat, lang	158 ell. (1).
3°. Over de Merwededijk van de vestingwerken van Woudrichem af, tot aan de herberg *de Zwaan*, te Werkendam.	8,126 ell.
	16,117 ell.
4°. Over den ouden Binnen-Zeedijk, tusschen gemelde herberg *de Zwaan*, te Werkendam, en de zoogenaamde Kornsche of Vierbansche sluis, met alle de in dien dijk gelegene sluizen, ter lengte van	9,634 ell.
Totaal	25,751 ell.

Wordende van laatstgemelden Oud-Binnen-zeedijk, slechts het gedeelte tegen den Vervoorne-polder, ter lengte van 2129 ell., op eene bepaalde hoogte onderhouden.

* ALTENASCHE-POLDERS (DE NIEUWE-) of het Nieuwland-van-Altena, paalt N. en O. aan den Oud-Altenasche Binnen-Zeedijk, Z. aan de Kornsche-Gantel en W. aan den Nieuwendijk en Schenkelbinnen- of Groenendijk. — Daaronder worden verstaan 3 polders, als: den Uppelsche-polder, den Nieuwe-Doorn-polder en den Emmikhovensche-polder. — Reg. 2 van ond. *staat:* Deze pold. — beslaat *lees:* Deze polders — beslaan

ALTENASCHE-ZEEDIJK (DE NIEUW-), dijk, prov. *Noord-Braband.* Zie Schenkel-Binnendijk (De) W. en Nieuwendijk (De) W.

ALTENASCHE-ZEEDIJK (DE OUD-) of Oud-Altenasche-Binnen-Zeedijk, dijk, prov. *Noord-Braband.* Zie Ganswijksche-dijk W. Kornsche-dijk A., Uppelsche-dijk W. Verlaatsche-dijk W. en Werkensche-dijk W.

---

(1) Voor zoo verre de waterkeering door de vestingwerken te Woudrichem, buitengemelde Hoogstraat, nog vervangen is, wordt zij door de Militaire Genie onderhouden, over de lengte van 1628 ell.

ALTENAUW, geh. in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 2 u. N. N. W. van *Groningen*, kant. en 1 u. N. N. O. van *Zuidhorn*, gem. en ½ u. N. ten W. van *Aduard*, ¾ u. Z. W. van *Fransum*, waartoe het behoort.

ALTENHOF, groote hoeve in de heerl. *Heisdorff*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 1¼ u. N. W. van *Luxemburg*, gem. *Steinsel*, kerkelijk tot *Kopstal* behoorende en bewoond door 7 zielen.

ALTFORST-EN-APPELTERN. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest HELMICHIUS BISCHOFF, die in het jaar 1610 herwaarts kwam en in het jaar 1615 eenen opvolger bekwam in THEODORUS HENKELIUS.

ALTHENA, landstreek prov *Noord-Braband*. Zie ALTENA (LAND-VAN-). W. en A.

§ ALT-LINSTER, op oude kaarten verkeerdelijk ALENSTER gespeld, d. in de heerl. *Linster*, grooth. *Luxemburg*, arr. en 2¾ u. N. N. O. van *Luxemburg*, kw., kant. en 3¼ u. W. ten N. van *Grevenmacher*, gem. en 20 min. N. ten W. van *Jung-Linster*, aan de Ober-Erenz. — Men telt er 18 h. en 140 inw., allen R. K., die tot de par. van *Jung-Linster* behooren, doch hier eene filiaalkerk hebben, waarin somwijlen de godsdienst verrigt wordt.

§ ALTSCHEID, gem. in het graafs. *Wiltz*, grooth. *Luxemburg*, kw. en arr. *Diekirch*, gem. *Wiltz*; palende N. aan Wilwerwiltz, N. O. aan Consthum, O. aan Hoscheid en Bourscheid, Z. aan Goesdorf, W. aan Wiltz en Eschweiler. — Zij bevat de d. Altscheid, Kautenbach en Merkoltz; de geh. Merkoltzermül en Schuthurg en de groote hoeve Kaan of Kahn; telt 92 h. en 515 inw., die tarwe, rogge, gerst, haver, boekweit en aardappelen aankweeken en paarden en runderen aanfokken. — In het kerkelijke behooren de inw., die allen R. K. zijn, tot de par. *Kautenbach*, *Merkoltz* en *Consthum*, hebbende ééne kerk te Kautenbach en ééne te Merkoltz, benevens nog eene filiaalkerk te Altscheid. — Het d. ALTSCHEID, veelal ALSCHEID gespeld, ligt 1¼ u. O. van Wiltz, 3 u. N. W. van Diekirch. — Men telt er 20 h. en 130 inw., die kerkelijk tot de par. *Merkoltz* behooren, welke par. hier echter eene filiaalkerk heeft.

§ ALT-TRIER, veelal, hoewel verkeerdelijk ALTRIER gespeld, geh. in de heerl. *Befort*, grooth. *Luxemburg*, kw. en 2¼ u. N. W. van *Grevenmacher*, arr. en 3 u. O. Z. O. van *Diekirch*, kant. en 1¼ u. Z. ten W. van *Echternach*, gem. en ¼ u. W. van *Bech*; met 18 h. en ongeveer 160 inw., die kerkelijk tot de par. van *Hemstal* behooren. — Met *Hirschberg* te zamen, heeft dit geh. een gemeentewoud, dat 72 bund. 50 v. r. 10 v. ell. groot is en tot het boschdistr. van *Grevenmacher* behoort. — Men vindt te ALT-TRIER sporen van een Romeinsch legerkamp.

ALTWEERT, geh., prov. *Limburg*. Zie WEERT (ALT-). W.

*ALTWIES is een d. (geen geh.) Het ligt ¼ u. W. ten N. van *Mondorf*, in een fraai dal, aan de beek de Aspelt, die hier de scheiding tusschen het grooth. en de Fransche Republiek uitmaakt. Men telt er 97 h. en 620 inw. — De inw., die kerkelijk tot de par. van *Mondorf* behooren, hebben hier eene filiaalkerk. — Er is een gemeentewoud, groot 15 bund. 61 v. r. 80 v. ell. — Gedurende het gunstige jaargetijde, wanneer de gezondheidsbron te Mondorf wordt bezocht, zijn vele badgasten te ALTWIES gehuisvest.

ALVERSHOOL, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, *Derde* distr., arr. en 2 u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 1¼ u.

W. N. W. van *Helmond*, gem. *Nunen-Gerwen-en-Nederwetten*, ½ u. N. van *Nunen*, onder *Gerwen*; met 15 h. en 80 inw.

*ALZETTE, *staat:* zie Olzet. *lees:* zie Elze. W.

*ALZINGEN, d., bevat 64 h. en 420 inw., en heeft, daar het aan den weg van Luxemburg naar Metz ligt, veel doortogt. — De par. Altzingen behoort tot het apost. vic. van *Luxemburg*, dek. van *St. Pieter* te *Luxemburg*.

§ALZINGEN, *lees:* Altzingen, in het Fr. Hachevilue, heerl. en d. in het grooth. *Luxemburg*. Zie Helzingen.

AMABAY of Amabien, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*, N. O. van Koepang; met 12,000 zielen.

§AMALIESTEIN of Ameliestein, voorm. adell. h. in het *Land-van-Vianen**, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4½ u. N. N. O. van *Gorinchem*, gem. en ½ u. W. Z. W. van *Vianen*, in het *Viaansche-bosch*, aan den grooten klinkerweg op Gorinchem. Heer Hendrik enz. Zie voorts het art. in het Woordenboek.

*AMAMA lag arr. en 3 u. Z. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. Z. W. van *Bergum*, 5 min. O. van Garyp. — Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans eene hoeve.

AMANATAM (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de Zuidkust van het eil. *Timor*

AMANDEL-EILAND (HET), naam, onder welken ook het eil. Kelang, in *Oost-Indië*, bekend is. Zie Kelang. W.

AMANOEBANG (BOGT-VAN-), baai in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de Zuidkust van het eil. *Timor*, tot het rijk *Amarassi* behoorende. — In deze bogt is eene parelbank, en verder om het Zuidoosten zijn riffen en klippen, waarop tripang gevangen wordt.

AMANTELO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Amboina*.

AMARASSI, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*, Z. O. van Koepang. — De Radja van dit rijk, welke schatting betaalt aan de Nederlanders, voert den titel van Keizer, en in zijne staten wordt het witte sandelhout gevonden. Men telt er 8000 zielen.

*AMARASSI ligt in het rijk *Amarassi*, en is de residentie van het Opperhoofd van dat rijk. — De Nederlanders komen er timmerhout halen. — Het Nederlandsch gouvernement heeft er eenen Posthouder.

AMARASSI (DE), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor* Hij wordt na den Timauw voor den hoogsten gehouden.

AMASIS, Lat. naam van de riv. de Eems. Zie dat woord. W.

AMBACHTEN (DE VIJF-), anders ook de Noordwaterring geheeten, de oudste en grootste waterring van het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*. Hij heeft den ouden naam behouden, ofschoon er thans *elf* ambachten in gevonden worden, daar hij, behalve een gedeelte van Serooskerke, de heerlijkheden en ambachten van Westkapelle, Poppekerke, Boudewijnskerke, St. Janskerke, Zoutelande, Meliskerke, Mariakerke, Grijpskerke, Aagtekerke, Domburg en Oostkapelle, en dus in het geheel bijna 6000 bund. omvat. — Den vroegeren naam had de waterring naar de oudste bedijkingen aan de *Walacren* of bewalde akkers, op welke de Domburg met hare onderhoorigheden lag, te weten: Poppekerke, Boudins- of Boudewijnskerke, Meliskerke, Mariakerke en Grijpskerke. Hij was toen door eenen stroom, de *Swalinge* en *Pekelinge*, van de oostelijke gronden gescheiden, en het was in dien stroom, dat bedijkt werden de Honderdgemeten, onder Grijpskerke, welke thans tot de Oostwaterring behooren,

Hondegemsambacht en het deel van Sereeskerke, hetwelk bij de VIJF-AMBACHTEN geteld werd. Vóór 1300 waren ook ten Z. de Werendijk en de Zoutelanden gewonnen; want reeds in het jaar 1260 vindt men gesproken van tienden in de Pekelinge, en gewaagt MELIS STOKE van Zoutelande. — Het oudste berigt van de waterring zelve is van 1293.

AMBACHTEN (DE VRIJE), voorm. ambachten, prov. *Noord-Holland.* Zie VRIJE-AMBACHTEN. W.

AMBACHTSBRUG, brug in *Schieland,* prov. *Zuid-Holland,* gem. en in het dorp *Moordrecht,* over de dubbele dijkwetering.

AMBACHTSDIJK (DE), voorm. dijk in *Staats-Vlaanderen,* in het *Land-van-Kadzand,* prov. *Zeeland,* distr. *Sluis,* gem. *Kadzand,* loopende, in eene noordoostelijke rigting, van het Oude-Land-van-Kadzand naar den Antwerpen-polder en scheidende de Watering-van-Zuidzande van de Vierhonderd-bezuiden-de-kerk-van-Kadzand en van Strijdersgat. Hij beschermde het Ambacht-van-Kadzand en de daarbij gelegen leenen. Het Sluissche-pad (zie dat art. W.) liep er over.

AMBACHTSCHE-POLDER, pold. in den *Zwijndrechtsche-waard,* prov. *Zuid-Holland,* arr. en kant. *Dordrecht,* gem. *Hendrik-Ido-Ambacht;* palende N. aan de Waal, O. aan de Buitengronden tegen de Noord of Merwede, Z. aan den Zwijndrechtsche-polder en den polder Heer-Oudelands-Ambacht, W. aan den pold. Sandelinge-Ambacht. — Deze pold. wordt op de Waal van het overtollige water ontlast.

* AMBACHTS-POLDER, pold. in *Rijnland,* prov. *Zuid-Holland.* Zie HAZERSWOUDE (AMBACHTS-POLDER-VAN-). W.

AMBACHTS-POLDER (DE VIER-), pold. in *Rijnland,* prov. *Zuid-Holland.* Zie VIER-AMBACHTS-POLDER. W.

* AMBAL, in dit reg. zijn door de overtrooming, die ten gevolge van den gevallen regen van 20—31 Januarij 1842, heeft plaats gehad, vier bruggen weggestroomd; terwijl 400 jonken sawa- en 800 bouw indigovelden zijn ondergeloopen.

* AMBARAWA, *staat:* resid. *Kadoe, lees:* resid. en reg. *Samarang.*

AMBARAWA, st., in *Oost-Indië,* op het *Sundasche,* eil. *Java,* resid. *Samarang,* ads. resid. *Salatiga,* distr. *Ambarawa* liggende op 475 ell. boven de oppervlakte der zee. — Het is de hoofdplaats van het distrikt, en men heeft het tot eene vesting gemaakt, aan welke Prins WILLEM FREDERIK HENDRIK, de broeder des Konings, in Junij 1837, den eersten steen gelegd heeft. — Den 3 December 1835 heeft eene hoos, in het kamp der genie te Ambarawa, groote schade aangerigt.

AMBAUWANG (DE), een der monden, waardoor de *Pontianak* zich op de westkust van het eil. *Borneo,* in de *Indische-zee* ontlast.

AMBLAU, ligt op 3° 55′ Z. B. en 145° O. L. — Op dit eil. had den 16 December 1841, des morgens tusschen een en twee ure, eene aardbeving plaats; dit verschijnsel was vergezeld van eene zware zeebeving, ten gevolge waarvan onderscheidene huizen en Moorsche tempels van de strandnegorijen ingestort of door aanspoeling van hooge zeeën medegesleept zijn geworden. Tot den 21 December duurden aldaar de bevingen, hoewel in mindere mate, voort, zoo dat men niet zonder vrees was voor grootere onheilen, welke evenwel gelukkig niet gevolgd zijn.

AMBOENI (DE), riv. in *Oost-Indië,* in het eil. *Borneo,* aan de *Noordoostkust,* welke zich in de *Zee van Soeloe* ontlast.

AMBOENTEN (DE), riv. in *Oost-Indië,* in het eil. *Madura.*

AMBOINA, eil., is de geboorteplaats van den schilder JULIUS JANSEN, geb. in 1720, † in 1780. — Op AMBOINA werd, den 16 December

1841, des morgens omstreeks twee ure eene aardbeving waargenomen met horizontale beweging, welke ruim eene minuut heeft aangehouden, maar niet zeer hevig is geweest. Dit verschijnsel werd omtrent een kwartier later gevolgd door eene zeebeving. Het was donker en men was dus niet in de gelegenheid om de werking en beweging der zee naauwkeurig waar te nemen; uit de nog aanwezige sporen bleek het echter, dat de zee 18 ell., op sommige plaatsen zelfs meer, boven haar hoogste standpunt gerezen was en herhaalde malen met zware golfslagen ver buiten hare oevers was gespoeld. Van de gouvernements orembaijen en de andere vaartuigen van het haven-departement, welke op het drooge in eene loods stonden, waren enkele, met het rijzen van het water, tot op eenen aanmerkelijken afstand, medegesleept geworden. Gebouwen en vaartuigen hadden echter geene schade geleden, alleen waren in de binnenbaai te Galama, een paar inlandsche huizen door het rijzende en terugstootende water weggespoeld. Sedert eenige dagen was het buitengewoon warm geweest en had de Thermometer van Fahr. gewoonlijk tegen den middag in de schaduw op 92° en 95° gestaan.

* AMBON. De Herv. gem. heeft 300 Leden, behalve 1585 Leden onder de 7529 Maleische Christenen, met twee Predikanten, bijgestaan door een of twee Zendelingen, door de beschikking en op kosten van het Nederlandsche Zendelinggenootschap te Rotterdam.

* AMBONOG, *lees:* AMBOONG.

AMBONSCHE-EILANDEN, resid. in *Oost-Indië.* Zie Amboina. W.

AMBTSLUIS (DE), sluis in den *Tielerwaard*, prov. *Gelderland*, in den *Noorder-Waaldijk*, in het d. en nabij de kerk van *Dalem.*

AMBT-WINSSEN, buurs., prov. *Gelderland.* Zie Winssen (Ambt-). W.

* AMBY, gem., beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 722 bund. 15 v. r. 50 v. ell., waaronder 705 bund. 28 v. r. 25 v. ell. belastbaar land; telt 141 h., bewoond door 147 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 750 inw. — In deze gem. liggen de h. Severen en Guesselt. Het d. Amby ligt ¾ u. N. O. van Maastricht.

* AMEIDE, gem., paalt Z. aan de gem. Meerkerk. Zij bestaat voornamelijk uit de polderlanden: Liesveld, Aaksterveld en Zevenhoven en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 527 bund. 9 v. r. 21 v. ell., waaronder 421 bund. 38 v. r. 80 v. ell. schotbaar land; telt 165 h., bewoond door 222 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1070 inw. — Het d. Ameide ligt 2¼ u. W. Z. W. van Vianen. — Het is de geboorteplaats van den Waterbouwkundige Adrianus François Goudriaan, geb. 1 Augustus 1768, † 2 Junij 1829.

* AMEIDE (POLDER-VAN-), pold. in den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Ameide;* palende W. en N. aan den Polder-van-Tienhoven, N. aan de Lek, O. aan de Zouwedijk, Z. aan Meerkerksbroek. — Deze pold., welke in het jaar 1284 bedijkt is, bevat 430 bund. 33 v. r. 46 v. ell., en wordt, in vereeniging met den *Polder-van-Tienhoven* en *Middelbroek*, door vijf molens, nabij Noordeloos staande, bemalen, en stort het polderwater op den boezem van den Overwaard. Het polderbestuur bestaat uit eenen Polderschout, twee Heemraden en eenen Secretaris-Penningmeester.

AMEIDE-EN-TIENHOVEN. De eerste, die hier het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Gervatius Driel, die in het jaar 1588 herwaarts kwam, en in het jaar 1590 overleed. Onder de Predikanten, welke hier gestaan hebben, verdient melding de geleerde

nan Gerard van Bruggel, die zich als zedeschrijver, beoefenaar der natuurlijke en vaderlandsche geschiedenis, penningkundige en Latijnsche en Nederduitsche Dichter heeft doen kennen. Hij stond er van 1758 tot 1759.

AMEIDESCHE-SLUIZEN, gemetselde sluizen, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 10 min. O. van *Ameide*, vroeger gediend hebbende, om het water van den Zederik, met behulp van 13 windmolens, op de Lek te voeren. Sedert het aanleggen van het Zederikkanaal en het oprigten van den stoomwatermolen aan den Arkelschendam zijn, in 1828, de molens afgebroken en later van de vier sluizen, drie afgedamd. — Van die sluizen ontleent eene kleine verzameling huizen, onder de gemeente Ameide behoorende, den naam Aan de sluizen. — In 1672 was hier door de Staatsche troepen eene verschansing opgeworpen, welke door de Franschen werd ingenomen, ten gevolge waarvan Ameide werd geplunderd en verbrand.

* AMELAND, eil., heeft gemeenschap met de Friesche kust door een veer op Holwerd. — Het beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 6070 bund. 45 v. r. 41 v. ell., waaronder 5993 bund. 81 v. r. 81 v. ell. schotbaar land; telt 420 h., bewoond door 481 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 2000 inw. — Het grietenijhuis staat te Nes. — De stat. der R. K. behoort tot het aartspr. van *Friesland*. — De vlag van het eil. bestaat uit zes horizontale strepen, afwisselend blaauw en wit; in de drie blaauwe eene staande halve maan van wit.

* AMELANDE, is ook wel Hameland, Hamelande, Hammeland en Hamarland genaamd en schijnt ook *Trahammolant*, d. i. Overhameland, genaamd te zijn. De naamsoorsprong is onzeker. Dit land behoorde niet onder Saksen en was in verscheidene onderdeelen of distrikten verdeeld.

* AMELISWAARD of Ameliswerd, reg. 30 *staat:* Jonkheer Mr. Hendrik, *lees:* Jonkheer Hendrik. — Het wapen van deze heerl. is een veld, verdeeld in acht golvende fascen van goud en keel. Dat der ridderhofstad is van goud met drie hanen van sabel, met kammen, baarden en pooten van keel, en vergezeld in het hoofd van de letters A en H.

* AMELISWAARD, veelal Nieuw-Ameliswerd, is bij scheiding des boedels van Mr. Paulus Bosch van Drakestein (zie het vorige art. in het Woordenboek) toebedeeld aan Jonkheer Mr. Willem Bosch van Drakestein, Lid van de Ridderschap der prov. Utrecht. — Het wapen van Nieuw-Ameliswaard is een veld van goud met drie hanen van sabel, met kammen, baarden en pooten van keel.

AMELTE, geh. in *Rolder-dingspil*, prov. *Drenthe*, arr., adm. en jud. kant., gem. en ½ u. O. ten Z. van *Assen*. Vroeger stonden er 2 h., thans slechts nog één h., bewoond door 2 huisgez., bestaande uit 8 zielen.

* AMEN, *staat: Rolde*, dingspil, *lees: Rolder-dingspil*. — Het geh. Amen ligt 1½ u. Z. ten W. van Rolde en telt er 4 h. en 40 inw.

AMENERODE, naar men wil, de oorspronkelijke naam van de ridderhofst. Nijenrode, prov. *Utrecht*. Zie Nijenrode. W.

AMENEURTBOLLEN, plaat in het Noorden van de *Zuiderzee*, Z. W. van Terschelling, N. van den mond van het Schuitengat.

AMENOEBAN, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*. — Dit rijk ligt Z. Z. O. van Koepang en telt 12,000 zielen. Op de Zuidwestkust is een berghol, waaruit een zoo hevige luchtstroom voortkomt, dat het ongenaakbaar is; de oorzaak van dit zeldzaam natuurverschijnsel is nog niet ontdekt.

AMER-DIEP, watertje, prov. *Drenthe*. Zie DOUNSER-DIEP. W.

AMERICA, landg. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3 u. N. van *Leyden*, kant. en 2½ u. N. O. van *Noordwijk*, gem. en ¼ u. N. ten O. van *Hillegom*, aan den grooten klinkerweg tusschen Haarlem en Leyden.

*AMERONGEN, gem., bevat den Koornwaardsche-polder, den Brienensche-polder en den Amerongensche-polder; heeft ongeveer 3000 bund. belastbaar land; telt 283 h., bewoond door 344 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1950 inw. — Het d. AMERONGEN, van ouds LOTE genaamd, ligt 2½ u. W. N. W. van Rhenen. — Het gemeentehuis is een aanzienlijk gebouw. Ten Z. van het d. is het Wielsche-veer over den Rijn. — Het wapen dezer gem. is een schild van keel, met eene bande, vergezeld ter wederzijden van drie leliën, alles van zilver.

AMERONGEN, fort in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Sumatra*, resid. *Ayer-Bangies*, in het lands. *Raauw*. — Er houdt aldaar een Adsistent-Resident zijn verblijf. — In het jaar 1833 verdedigde zich in dat fort de Majoor EYLERS, met eene kleine bezetting, deels uit Batahks bestaande, tegen eenen overmagtigen vijand. Gedurende veertien dagen kampten de dapperen inwendig tegen honger en gebrek, uitwendig tegen talrijke vijanden, door dweeperij opgewonden, zonder dat zij het echter opgaven.

*AMERONGEN (HET HUIS-TE-) was vroeger eene ridderhofst. Het staat ten Z. W. van de kerk van Amerongen.

AMERONGENSCHE-POLDER, pold. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Rhenen*, gem. *Amerongen*; palende N. aan het dorp, O. aan Rhenen, Z. aan den Rijn, W. aan eenen anderen polder. — Deze pold., welke in het jaar 1784 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 500 bund., alles schotbaar land; en wordt door 3 sluizen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast.

AMERONGENSCHE-WAARDEN, uiterwaard in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Rhenen*, gem. *Amerongen*; palende N. W. en N. aan den Lekdijk-bovendams en het dorp, O. aan Rhenen, Z. aan de Geldersche-waarden. — Deze uiterwaard, welke in het jaar 1784 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 500 bund. alles schotbaar land; telt 2 h., waaronder het Huis te-Amerongen, in eene bedijking besloten. De uiterwaard watert uit op den Rijn, door een sluisje, wijd 1,10 ell., welks vloer 1,80 ell. onder middelbaren rivierstand ligt.

AMERONGENSCHE-WATERING (DE), water in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, welke aan den Rijndijk, een begin neemt, in eene noordwestelijke rigting de grensscheiding tusschen de gem. *Leersum* en *Amerongen* uitmaakt, daarna, zuidwestwaarts loopende, eerst de grensscheiding tusschen *Amerongen* en *Over-en-Neder-Langbroek* en eindelijk tusschen deze laatste gem. en *Wijk-bij-Duurstede* vormt, waarna het zich in den *Kromme-Rijn* ontlast.

AMERONGEN-VAN-TUYL, wijk der st. *Bandjarmasing*, in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*. Er ligt aldaar eene schans.

AMERPLAAT (DE), onbehuisde pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*; palende N. W. aan omkade gronden en aan de Keesjeskil, N. O. aan het Gat-van-de-Zuiderklip, Z. O. aan het Diepe-Gat, Z. W. aan de onomkade Amerplaten. — Deze pold., welke in

het jaar 1839 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 69 bund., en watert uit op de Keesjeskil. Het land ligt 0,45 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 2,64 ell. en wordt bestuurd door den eigenaar.

AMERPLATEN (DE), vier platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*. gem. *Made-en-Drimmelen*; palende N. W. aan het Gat-van-Kerkesloot en de Keesjeskil, N. O. aan de omkade Amerplaat, Z. O. aan het Aarde-gat, Z. aan den Amer.

AMERSCHOT; adell. h. in het graafs. *Zutphen*, in de heerl. *Borculo*, prov. *Gelderland*, distr., arr. en 5 u. O. van *Zutphen*, kant. en 2¼ u. Z. O. van *Lochem*, gem. en ¼ u. Z. W. van *Borculo*.

AMERSENFORT, oude naam van de st. Amersfoort, in *Eemland*, prov. *Utrecht*. Zie Amersfoort. W.

* AMERSFOORT, arr., bevat de volgende 3 kant.: Amersfoort, Rhenen en Wijk-bij-Duurstede; beslaat, volgens het kadaster., eene oppervlakte van 70,769 bund. 19 v. r. 17 v. ell., waaronder 69,529 bund. 96 v. r. 86 v. ell. belastbaar land, en telt 7730 h., bewoond door 9721 huisgez., uitmakende eene bevolking van 51,000 inw.

* AMERSFOORT, kant. no 1 en 2 maken thans slechts één kant. uit. Zie het volgende art.

AMERSFOORT, kant., prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*; palende N. aan de Zuiderzee, O. aan de prov. Gelderland, Z. aan de kant. Rhenen en Wijk-bij-Duurstede, W. aan het arr. Utrecht en de prov. Noord-Holland. — Het bevat de volgende 11 gem.: Amersfoort, het Hoogland, Stoutenburg, Duits, Bunschoten, Eemnes-Binnen-en-Buitendijks, Baarn, de Vuursche, Soest, Leusden en Woudenberg; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 29,689 bund. 9 v. r. 31 v. ell., waaronder 29,370 bund. 55 v. r. 25 v. ell. belastbaar land, en telt 4347 h., bewoond door 5234 huisgez., uitmakende eene bevolking van 15,000 inw.

AMERSFOORT, synagogaal ressort der Nederduitsche Israëlieten, prov. *Utrecht*, verdeeld in eene hoofdsynagoge, zijnde die te Amersfoort, vier ringsynagogen, als: te Utrecht, te Maarssen, Wijk-bij-Duurstede en te Veenendaal, benevens twee bijkerken: te Rhenen en te IJsselstein, staande onder het rabinaal ressort van eenen Opper-Rabijn, die te Amersfoort zijne standplaats heeft. Men telt er 430 zielen.

* AMERSFOORT, gem., beslaat eene oppervlakte van 2262 bund. 18 v. r. 29 v. ell., waaronder 2200 bund. 12 v. r. 13 v. ell. belastbaar land; telt 2311 h., bewoond door 2630 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 13,000 zielen. — De eerste, die hier het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Rutgerus Topander, die in het jaar 1579 herwaarts kwam. De eerste tweede Predikant is geweest Hermannus Rutgerman, die in het jaar 1579 herwaarts kwam. De eerste derde Predikant is geweest Everardus Lotius, die in het jaar 1586 herwaarts kwam. — Het orgel in de Herv. kerk door ouderdom en gebreken bijna onbruikbaar geworden zijnde, is in het jaar 1845 vervangen door een geheel nieuw sierlijk orgel, op eene veel voegzamere plaats van het kerkgebouw, vervaardigd door den Heer Naber, orgelmaker te Deventer. — De eerste, die in de Evangel. Luth. gem. te Amersfoort het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Wilhelmus Georgius Schubler, die omtrent het jaar 1683 beroepen werd en in 1702 tot Veldprediker onder een Deensch regiment werd

aangesteld. — De Remonstrantsche gem. werd, in 1621, met Woudenberg en Bunschoten, bediend, en voor de drie laatste maanden door Henricus Hollinoerus. Door de vergadering in 1624, werden voor het geheele Sticht drie Predikanten, doch geene bijzondere gemeenten aan elk hunner aangewezen. Zij waren Isaacus Frederici, Johannes Monachius en Mattheus Adrianus Burgius. In 1630 werd voor het halfjaar Henricus Welsing bij continuatie aangesteld. Bij de verzorging der kerken met vaste Leeraars behoorde Amersfoort onder de plaatsen, naar welke Theophilus Rijckewaert commissie kreeg, om over de bediening en het onderhoud te spreken. Toen werd zij nog of weder bediend door Welsing, en deze bleef daar tot de komst, in 1632, van Samuel Naeranus, voormaals Predikant te Vlaardingen, die in 1641 overleed. Gedurende de dienst van zijnen opvolger Nicolaas Lachterop, bekwam de gem. in 1652 eenen tweeden Predikant in Henricus Monachius. Dit schijnt echter niet om de uitbreiding der gemeente, maar om de zwakke dienst van den eersten Predikant geschied te zijn. Het duurde slechts tot 1657, toen de Broederschap zich genoodzaakt zag, wegens herhaalde oneenigheid tusschen Leeraar en gem., de beide Leeraren te ontslaan, waarop alleen Justus Geesteranus van Zwammerdam beroepen werd, die in 1662 naar Alkmaar vertrok. Na het beroepen van Dirk Cocquyt, naar Hoorn, in 1812, werd de gem. om de maand bediend door de Predikanten Jan Jacob van Oorde en Gerard Brandt Maas, voorts door den Curator verzorgd, tot dat de Leeraar van Utrecht in 1816 de geregelde dienstvervulling op zich nam. — De gem. van de oude Clerezij der R. K. telt hier ongeveer 170 zielen, en heeft eene kerk, welke door eenen Pastoor bediend wordt. Zij was vroeger in twee parochien verdeeld, welke sedert 1835 inééngesmolten zijn. De kerk van de opgehevene parochie is echter aan deze gebleven, als verbonden zijnde en dienende tot kapel aan het seminarium, hetwelk in het jaar 1726 tot opleiding van Priesters, ten dienste van die gezindte, alhier is gesticht. Het gebouw van dit seminarium heeft in de laatste jaren belangrijke herstellingen ondergaan. De kweekelingen, welke daarin gehuisvest worden, en wier getal ongeveer 20 à 30 bedraagt, genieten in dat gesticht zoowel lager, als middelbaar en hooger onderwijs, terwijl diegenen onder hen, welke tot den geestelijken stand bestemd zijn, inzonderheid de godgeleerdheid beoefenen. Het opperbestuur van dit seminarium behoort aan den Aartsbisschop der Clerezy en het inwendig beheer wordt, onder toezigt van Provisoren, uitgeoefend door eenen President. Voor het onderwijs zijn er twee Professoren en enkele andere leermeesters. Uit dit gesticht worden de geestelijken getrokken, welke bij de kerkgemeenten van deze gezindte in Nederland en op het eiland Noordstrand, in Denemarken, in bediening gesteld worden, door den Aartsbisschop van Utrecht en door den Bisschop van Haarlem, ieder voor zoo veel hun ressort betreft. — Behalve het klooster der Franciskanen had men hier, vóór de Reformatie, nog de volgende kloosters: het St. Jansklooster, achter *de Kamp*, thans vervangen door eene in het jaar 1841 gebouwde Paardenstalling voor het garnizoen; het St. Maria'shof, aan den *Singel*, waarvan de gebouwen thans dienen tot Burgerweeshuis; het St. Agnieten-klooster, op de *Glashorst*, thans het Lokaal van de Arrondissements-Regtbank; het St. Agatha-klooster, op *het Zand*, dat na de Kerkhervorming in burgerhuizen veranderd of tot andere gebruiken geschikt gemaakt is; het St. Barbara-klooster, in de *Muurhuizen*, waarvan de gebouwen

thans dienen tot school voor R. K. kinderen; het Cellezusters-klooster, later vervangen door het bovengenoemde St. Mariashof; het Minderbroeders-klooster, op den *Singel*, naast St. Pietersgasthuis, tegenwoordig dienende tot Kazerne; ook had men er nog de Heilige-Geest-kapel, op de *Langestraat*, thans de Luthersche kerk, en de St. Annakapel, in de *Pothstraat*, tegenwoordig ingerigt tot liefdadig gesticht, genaamd de Poth. — Men heeft te Amersfoort nog eene Bank van Leening. Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, bezit eene Departementaalschool met 60 leerlingen, eene Herhaling- en Handwerkschool, de Anna Paulownabewaarschool, eene Leesbibliotheek en eene Commissie tot werkverschaffing aan behoeftigen. — Er bestaan te Amersfoort thans twee zijdeweverijen. In 1837 zijn er twee nieuwe fabrijken tot het weven van katoenen stoffen opgerigt en in 1838 eene likeurstokerij. Verder heeft men er nog 2 boekdrukkerijen, 4 leerlooijerijen, 1 kunstazijnfabrijk. — Behalve de reeds in het hoofdwerk vermelde zijn aldaar nog de volgende vermaarde mannen geboren: de Godgeleerden: G. de Bruin, geb. 6 Maart 1618 † 7 Julij 1653 als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Utrecht en Jacobus Dermout, geb. 22 Februarij 1802, † 26 November 1845, als Predikant te Leyden. — De Schilders: Jacomo van Staveren, uit de zeventiende eeuw; Matthias Withoos, geb. in 1627, † in 1703, zijne zonen Johannes Withoos, geb. in 1648, † in 1685; Pieter Withoos, geb. in 1654, † in 1693, en Frans Withoos, † in 1705; Johannes Hoorn, geb. in 1753, † in 1833; Jan Apeldoorn, geb. 27 Jan. 1765, † 10 Feb. 1838; alsmede de Schilderes Alida Withoos, uit de zeventiende eeuw.

AMERSFORTHE en AMESFORDE, oude namen van Amersfoort.

AMERSGAT (HET), water, prov. *Zuid-Holland*, in het *Scheurdiep* uitloopende.

AMERZODEN, d., prov. *Gelderland*. Zie Ammerzoden. W. en A.

AMFOANG, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*, op het midden der Zuidoostkust. Men telt er 12,000 zielen.

AMFOANG, bergketen op het eil. *Timor*. — Welke over het geheele eiland loopt en op vele plaatsen steil en moeijelijk te beklimmen is.

AMISFURTUM, Latijnsche naam van de st. Amersfoort, prov. *Utrecht*. Zie Amersfoort. W. en A.

AMIT, d. in *Oost-Indië*, resid. *Amboina*. Zie Ameth. W.

AMMELROIJEN, naam, dien de landlieden geven aan het d. Ammerzoden. Zie dat woord. W. en A.

*AMMERS (GROOT-) paalt Z.-W. aan Laag-Blokland; bevat ook de pold. de Binnen-Nes en de Buiten-Nes; heeft 1358 bund. 51 v. r. 79 v. ell. schotbaar land, en telt 160 h., bewoond door 181 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1000 inw. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Martinus Bachusius, die in het jaar 1591 herwaarts kwam en in het jaar 1594 overleed of vertrok. — Het d. Groot-Ammers ligt ruim ¼ u. W. Z. W. van Nieuwpoort, aan den Lekdijk, en heeft over de Lek een schuitenveer op Ammerstol.

*AMMERS-GRAVELAND grenst N. aan Gelkenes, O. aan den Langeraksche-polder, Z. aan Achterland, W. aan den Polder-van-Brandwijk. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 609 bund. 60 v. r. 87 v. ell., waaronder 513 bund. 38 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; telt 38 h., waaronder 20 boerderijen. Het land ligt 0,88 ell. onder A. P.

*AMMERSTOL, gem., ligt in het kant. *Schoonhoven;* zij bestaat uit een gedeelte van den Bergambachtsche-polder en een gedeelte Buitenland; heeft 59 bund. 90 v. r. 25 v. ell. belastbaar land, telt 88 h., bewoond door 111 huisgez., uitmakende eene bevolking van 490 inw. — Bij het d. AMMERSTOL is een schuitenveer, over de Lek op Groot-Ammers. — Behalve de in het Woordenboek genoemde, genoot dit d. nog vele vrijheden. Zoo gaf WILLEM III, Graaf *van Holland*, den 27 October 1321 aan AMMERSTOL vrijheid, zoo als die van Dordrecht hadden. In dezen giftbrief wordt deze plaats genoemd: »dat » ambacht van AMMERS, daar onze tol staat, leggende binnen deze pa- » len, opwaards tot 's Heeren JANS onzen broeder ambacht strekkende, » en nederwaarts scheidende tusschen *Woehorsland* en *de Geer,* te » veldwaards scheidende, tot de Nieuwe watering toe, welk ambacht » de Graaf aan zich zelven gehouden heeft." Den 16 Mei 1322 gaf de zelfde Graaf aan zijn ambacht *Ammers daar zijn tol staat* het zelfde regt en vrijheid, dat hij aan de poorters van Oudewater gegeven had, en zoo zij daarmede niet bekend mogten zijn, konden zij het bij de Schepenen van die plaats halen. — Den 27 Julij 1327 gaf die Graaf aan zijne poorters van AMMERS eene weekmarkt, zooals men elders hield om te houden op Woensdag.

*AMMERZODEN, gem., telt 305 h., bewoond door 328 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1800 inw. — Het d. ligt 1½ u. Z. ten W. van Zalt-Bommel, 20 min. O. N. O. van Well. — De Herv. kerk is een oud gebouw, waarvan alleen de vierkante toren, met spitsleijen dak en het achterpand in zijn geheel is, zijnde het overige eenen bouwval. — De R. K. maken eene par. uit, welke tot het dek. van *Zalt-Bommel* behoort, 960 Communikanten telt, en door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend wordt. De pastorij wordt door eenen Minderbroeder bediend, die aan den Vikaris wordt voorgesteld door den Heer van Ammerzoden, LOUIS ALEXANDER ALPHONSE Baron DE WOELMOND, als in huwelijk hebbende eene Gravin DE RIBAUCOURT, woonachtig te Op-Leeuw in Belgisch-Limburg. — De R. K. oefenden eertijds hunne godsdienst op het kasteel, dat altijd aan eene R. K. familie heeft toebehoord. Dit heeft nog plaats bij overstroomingen. Naderhand is het pastoorshuis hetwelk in het jaar 1742 bij aankoop verkregen werd, tot de godsdienstoefening gebruikt. Na nog eenigen tijd in eene aangelegene schuur de godsdienst verrigt te hebben, bouwden de R. K., in 1792, de bidplaats of het kerkenhuis, dat nog in wezen en in het jaar 1828 hernieuwd en vergroot is. Deze kerk, aan den H. WILLIBRORDUS toegewijd, staat in het Zuidwesten van het dorp, en is een eenvoudig gebouw, met een kloktorentje met puntig spitsje. In den gevel leest men:

DoMVS oRatIonIs VoCabItVr,
In ea qVI petIt aCCIpIt.

(d. i.: Het wordt genoemd een huis des gebeds, die daarin bidt ontvangt), wordende door de hoofdletters het jaar waarin de vernieuwing en vergrooting van de kerk heeft plaats gehad aangewezen. — De aflaat van *Portiuncula* (gedeeltelijke aflaat), in de wandeling *Pasjonkelen* genaamd, wordt door den Priester dezer kerk gegeven, in Augustus, zijnde alsdan eene bedevaartsdag. — Het wapen van AMMERZODEN is als dat van Arkel, doch heeft een goud veld met twee gebretesseerde fascen van keel.

*AMMERZODEN (KASTEEL-TE-) is een deftig huis, met vier ronde doch ongelijke torens, waarvan de eene van eene peer voorzien is.

*AMMERZODEN-WELL-EN-WORDRAGEN (POLDER-VAN-), ligt in het kant. *Zalt-Bommel;* telt 310 h., en wordt door 2 sluizen, op de Maas, van het overtollige water ontlast.

AMOE, naam, welken de Negers geven aan den houtgrond NARAMOE, in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*. Zie NARAMOE. W.

AMOENTAI of AMONTAY, rijk in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*. — De landstreek is onvruchtbaar, men vindt er rijstbouw en veel klapperboomen. Van de hooger liggende streken, worden rijst, katoen, was en vogelnestjes aangevoerd.

AMOENTAI of AMOENTAY, st. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, rijk *Amoentai*. — Deze plaats strekt tot verblijfplaats aan den Sultan van AMOENTAI, is zeer welvarend en telt 1100 of 1200 h. en 8000 inw. Hier omstreeks houdt men zich bezig met het graven van goud, maar vooral van eene soort van edelgesteente, *batoe-marabahan* genoemd, waarvan men ringen en andere sieraden vervaardigt. In de rivier worden soms topazen en smaragden gevonden. — Een zoon van den Sultan, Pangerang Noà, bezit aldaar een dalam of zoogenaamd paleis, zeer weinig gelijkende echter naar een gebouw van dien naam in Europa. Bij dit dorp vereenigen zich met de hoofdrivier twee wateren, namelijk: eene spruit, Soengi-Pamintangan, en ter oostzijde, een kleine stroom, Soengi-Balangan geheeten. Te Amoentai is het volk aan eene zekere grondbelasting voor de bewaterde rijstvelden (sawahs) onderworpen, bedragende meestal twee gulden voor 1,90 ell. breedte van den grond. De breedte is de eenige maatstaf, waarnaar die belasting berekend wordt, staande het aan elk vrij, zijn veld zoo ver in de lengte uit te strekken, als het hem goeddunkt, zonder daar iets meer voor te betalen.

AMOERA, distr. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Celebes*, resid. *Menado*.

* AMOERA, golf, reg. 2 *staat: Manado, lees: Menado*.

* AMOERA, d., reg. 4, *staat: Menada, lees: Menado*.

AMOR, Latijnsche naam van het watertje DE MIJ, prov. *Zuid-Holland*. Zie MIJ. W.

AMPAL of AMPAT, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, op de Westkust van het eil. *Sumatra*, 0° 44″ Z. Br.

AMPALO, kampong of d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in de *Menang-Kabausche-Bovenlanden*, distr. *Alaban*. Er is hier een fort dat 190 ell. boven de oppervlakte der zee ligt.

AMPANAM, st. in *Oost-Indië*. Zie APPANAM. W. en A.

AMPAT, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*. Zie AMPAL.

§ AMPAT-LAWANG of LINTANG, distr. in *Oost-Indië*, in het Z. O. van het eil. *Sumatra*, ads. resid. *Benykoelen*, N. W. van Passumahlebar, met zeer vruchtbaren grond.

* AMPEL, ligt 640 ell. boven de oppervlakte der zee. Den 2 September 1828, werd een detachement infanterie en kavallerie en een eenponderskanon, onder geleide van de Luitenants GILLY en BOERER uit Merden door den Majoor COLSON naar Ampel gezonden, om den vijand voor het aanbreken van den dag aan te vallen; naauwelijks was dit detachement twee palen voortgerukt, of het stiet op eenen voorpost der muitelingen, welke door den Luitenant GILLY met zooveel beleid werd aangevallen, dat hij zich niet op *Ampel* kon repliëren, waardoor onze troepen zich in de gelegenheid zagen, bijna ongemerkt dit dorp te naderen, en eene magt van nagenoeg drie honderd man, waarvan een groot gedeelte te paard, die gedurende eenigen tijd het vuur onzer troepen weerstond, nam eindelijk, tegen eenen algemeenen aanval niet bestand zijnde, in verwarring de vlugt, waarvan het zwakke peloton kavallerie op eene zeer doelmatige wijze gebruik maakte; zoo dat 12 vijandelijke lijken op het slagveld werden

geteld, terwijl de vijand overigens aan dooden en gewonden nog veel geleden had, en onderscheidene lansen en ander wapentuig verloor. Het verlies onzer troepen bestond in eenen doode en vier gewonden.

§AMPINAM, baai en haven in *Oost-Indië*. Zie Appenam. W. en A.

AMPO-BONO, plaats in *Oost-Indië*. Zie Bono (Ampo-). W.

AMPSEN of Amssen, adell. h. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, distr., arr. en 3 u. O. ten N. van *Zutphen*, kant. en ½ u. N. van *Lochem*, gem. en ¾ u. Z. O. van *Laren*, in de buurs. *Ampsen*.

AMSSEN, buurs. prov. *Gelderland*. Zie Ampsen. W.

AMSTEL (DE), heeft tot aan den Omval eene breedte van 120 ell. — De waterstand is Amstels boezempeil of 0.58 ell. onder A. P. — De Amstelsluis heeft drie openingen voor de scheepvaart.

De middelste opening,	wijd	7,00	ell.
De beide uiterste,	»	8,50	»
De lengte der schutkolken is	»	52,30	»
De diepte der slagbalken,	»	2,80	»

onder A. P.

Er zijn doorgeschut in 1847, 10,000, in 1848, 10,155 vaartuigen.

AMSTEL (HET DEPARTEMENT-VAN-DEN), maakte, volgens de Staatsregeling van 23 April 1798, het vierde departement der Bataafsche republiek uit. Het paalde N. aan het IJ, O., Z. en W. aan het departement Texel, zoodat het nagenoeg het tegenwoordige arr. Amsterdam besloeg. — Het Departement was verdeeld in 7 ringen, van welke de 6 eerste Amsterdam en de zevende Weesp tot hoofdplaats hadden, en telde ruim 238,000 inw.

§AMSTEL (NIEUWER-), kant., prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*; palende N. aan de kant. Amsterdam No. 1, 2 en 4, O. aan het kant. Weesp en aan de prov. Utrecht, Z. aan het arr. Leyden en W. aan het Legmeer, aan het Haarlemmermeer en voor een gedeelte ook aan het kant. Amsterdam No. 1. Het bevat de zeven gem. Nieuwer-Amstel, Ouder-Amstel, Rietwijkeroord, Aalsmeer-en-Kudelstaart, Leymuiden-en-Vriesekoop, Kalslagen-en-Bilderdam en Uithoorn; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 16,004 bund. 54 v. r. 64 v. ell., waaronder 15,721 bund. 92 v. r. 41 v. ell. belastbaar land, en telt 2082 h., bewoond door 2492 huisgez., uitmakende eene bevolking van 13,000 inw.

*AMSTEL (NIEUWER-), gem., heeft 5583 bund. 60 v. r. 36 v. ell. belastbaren grond; telt 1010 h., bewoond door 1107 huisgez., uitmakende eene bevolking van 6000 inw. Men heeft er ook, behalve de in het Woordenboek opgegeven fabrijken, 1 fabrijk van drukinkt. — Onder Nieuwer-Amstel werd den 1 Januarij 1764 geboren de als Taal- en Letterkundige, Dichter en Wijsgeer evenzeer beroemde Mr. Johannes Kinker. Hij overleed den 15 September 1845, te Amsterdam, na van 1817—1830 Hoogleeraar in de Nederlandsche taal- en letterkunde te Luik te zijn geweest.

§AMSTEL (OUDER-), kant., bestaat niet meer, en is thans bij de kant. *Nieuwer-Amstel*, *Amsterdam No.* 1 en *Weesp* ingedeeld.

*AMSTEL (OUDER-), gem., is belastbaar groot 3040 bund. 80 v. r. 36 v. ell.; telt 1360 h., bewoond door 1590 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2100 inw.

AMSTEL (WESTER-), buit. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 1½ u. Z. van *Amsterdam*, kant. en gem. *Nieuwer-Amstel*, 1½ u. N. van *Amstelveen*, aan den Amstel.

AMSTELBURGT, voorm. buit. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Nieuwer-Amstel*.

AMSTELDIEP (HET), vaarwater in de *Zuiderzee*, waarvan de westwal droog valt en steil is. De oostwal of Breehorn is meest zeer vlak en valt droog. Zij is het verlengde van de Balg en loopt tusschen het Balgzand en de Westwal daarvan ter eener zijde en de Breehorn ter andere zijde, Z. W. van Wieringen tot aan de sloot, en heeft 50—125 palm water.

* AMSTELEIND, ligt 4 u. O. N. O. van 's Hertogenbosch, behoort tot het kant. *Oss* en telt 19 h. en ruim 100 inw. Volgens overlevering heeft voorheen aldaar een kasteel gestaan, genaamd Amstelhuis, en bewoond door de Jonkheeren VAN AMSTEL, waarvan alhier nog afstammelingen, onder de namen van Jonkheeren DEVENTER bekend zijn.

AMSTELHOEK, voorm. buit. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en ½ u. Z. van *Amsterdam*, kant. *Nieuwer-Amstel*, 2 u. N. O. van *Amstelveen*, gem. *Ouder-Amstel*, 1½ u. N. van *Ouderkerk*, aan *den Omval*.

* AMSTELLAND, voorm. balj., besloeg in *Noord-Holland*, de Vier kantons der stad Amsterdam (uitgenomen de gem. Sloten-Sloterdijk-Osdorp-en-de-Vrije-Geer), benevens het grootste gedeelte van het kant. Nieuwer-Amstel en, in de prov. *Utrecht*, een klein gedeelte van het kant. Loenen. — Het wapen van AMSTELLAND was verdeeld in acht fascen, afwisselend van goud en sabel; over het geheel een St. Andrieskruis, geschakeerd van zilver en keel.

* AMSTELLAND, dek., telt ongeveer 52,000 zielen en 37,000 Communikanten.

AMSTELLAND, dep. van het voorm. koningrijk *Holland*. Het paalde W. en N. aan de Noordzee, O. aan het dep. Utrecht, Z. aan het depart. Maasland, en bevatte nagenoeg het zelfde als de tegenwoordige provincie NOORD-HOLLAND. Dit departement werd in twee kwartieren verdeeld, waarvan het eerste Haarlem en het tweede Hoorn tot hoofdstad had.

AMSTELLAND, hofst. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 1½ u. Z. van *Amsterdam*, kant. en gem. *Nieuwer-Amstel*, 1½ u. O. N. O. van Amstelveen, aan den Amstel.

* AMSTELLAND (HOOGHEEMRAADSCHAP-VAN-). Het boezempeil is 0,16 ell. onder A. P.

AMSTELMOND, voorm. buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, gem. en 1 u. N. W. van Mijdrecht, aan den Amstel, niet ver van de plaats, waar die rivier een begin neemt, waarvan het huis grootendeels gesloopt is en de gronden thans tot weilanden dienen.

AMSTELREVEEN, oude naam van het d. AMSTELVEEN, prov. *Noord-Holland*. Zie AMSTELVEEN.

AMSTELRUST, buit. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en ¾ u. Z. van *Amsterdam*, kant. en gem. *Nieuwer-Amstel*, 2 u. N. O. van *Amstelveen*, aan den Amstel.

* AMSTELVEEN. Door den storm van den 29 November 1839 is een gedeelte der kerk aldaar ingestort.

* AMSTELWIJK, buit. op het eil. van *Dordrecht*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 1½ u. Z. ten W. van *Dordrecht*, gem. *Wieldrecht*, aan den grooten weg van Dordrecht naar Willemsdorp.

AMSTELWIJK, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1½ u. O N. O. van *'s Gravenhage*, kant. en 1 u. N. O. van *Voorburg*, gem. *Veur-en-Noordsijde-van-den-Leydschen-dam*, ½ u. N. van

den Leydschen-dam. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 26 bund. 82 v. r. 40 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Jacobus Verteegaal.

AMSTERDAM, arr., bevat de volgende 7 kantons: Amsterdam no. 1—4, Nieuwer-Amstel, Naarden en Weesp; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 45,546 bund. 56 v. r. 14 v. ell., waaronder 43,901 bund. 40 v. r. 95 v. ell. belastbaar land, en telt 29,307 h., bewoond door 52,447 huisgez., uitmakende eene bevolking van 252,000 inw.

Bl. 162. * AMSTERDAM (DE ZES-KANTONS-DER-STAD-) zijn thans tot vier verminderd. Zie het volgende art.

' AMSTERDAM (DE VIER-KANTONS-DER-STAD-) bevatten te zamen 25,004 h., bewoond door 46,547 huisgez., uitmakende eene bevolking van 222,000 inw.

Kant. No. 1, palende N. aan het IJ, O. aan het kant. Nieuwer-Amstel, Z. aan het kant. Amsterdam No. 2, W. aan het kant. Amsterdam No. 3, bevat de burgerwijken No. 1—16, benevens de gem. Watergraafsmeer of Diemermeer-en-Omringdijk.

Kant. No. 2, palende N. aan de kant. Amsterdam No. 1 en 3, O. en Z. aan het kant. Nieuwer-Amstel, W. aan het kant. Amsterdam No. 4, bevat de burgerwijken No. 28, 33, 35—60 geheel en 34—52 gedeeltelijk, mitsgaders de buitenwijken No. 1 en 2.

Kant. No. 3, palende N. aan het IJ, O. aan het kant. Amsterdam No. 1, Z. aan het kant. Amsterdam No. 2, W. aan het kant. Amsterdam No. 4, bevat de burgerwijken No. 17—27, 29—32 geheel en 34—52 gedeeltelijk.

Kant. No. 4, palende N. aan het IJ, O. aan de kant. Amsterdam No. 2 en 3, Z. aan de kant. Amsterdam No. 2 en Nieuwer-Amstel, W. aan het kant. Haarlem, bevat gedeelten van de burgerwijken No. 35—52, alsmede 53 en 54 geheel, mitsgaders de buitenwijken No. 3 en 4 en de gem. Sloten-en-Sloterdijk-Osdorp-en-de-Vrije-Geer.

AMSTERDAM, Nederlandsch Israëlitisch synagogaal ressort, verdeeld in 1 hoofdsynagoge, zijnde die te Amsterdam; 8 ringsynagogen, als: te Uithoorn, te Weesp, te Hilversum, te Haarlem, te Alkmaar, aan den Helder, te Hoorn en te Zaandam, en 3 bijkerken, te Medemblik, te Edam en te Monnickendam, staande onder het rabinaal ressort van eenen Opper-Rabbijn, welke te Amsterdam zijne standplaats heeft. Men telt er 23,000 zielen.

AMSTERDAM, Nederlandsch Portugeesch Israëlitisch ressort, bestaande uit ééne hoofdsynagoge te Amsterdam, en eene ringsynagoge te Naarden hoewel ter laatstgemelde plaats alle de leden tot de Nederlandsche Israëliten behooren. Dit ressort wordt bediend door eenen Opper-Rabbijn, te Amsterdam woonachtig, men telt er zonder Naarden, 3200 en met Naarden 3350 zielen.

AMSTERDAM, gem., behoort tot de kant. *Amsterdam No.* 1—4. Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1388 bund. 46 v. r. 44 v. ell., waaronder 881 bund. 60 v. r. 10 v. ell. belastbare grond; telt 24,532 h., bewoond door 45,969 huisgez., uitmakende eene bevolking van 219,000 inw.

Er bestaan thans 3 fabrijken van stoomwerktuigen. Voorts zijn er nog in den laatsten tijd de volgende fabrijken opgerigt: 1 stoomsuikerraffinaderij, 1 disteleerderij van likeuren enz., 1 olie- en vernisstokerij, 1 kunst- of snelazijnmakerij, 1 ijzergieterij, 1 brouwerij

van vreemde bieren, 1 palmoliefabrijk, 3 stoom-korenmolens, waarvan één ook tevens pelmolen is, 1 stoom-rijst- en garstpelmolen, 1 stoom-rijstpellerij, 1 affineerfabrijk, 1 pijpgazfabrijk, 1 fabrijk van draagbaar gaz. Ook is er onder de diamantslijperijen eene, die door stoom met 2 machines werkt, en eene fabrijk van chemicaliën, die mede door stoom gedreven wordt. — In 1848 zijn aldaar binnengekomen 1937, uitgevaren 1999 zeeschepen. — Bl. 174. De beide dokken zijn afgescheiden van het IJ, door dijken, breed 4 ell. en liggende op 3.40 ell. onder A. P. Het Ooster-dok bevat, zonder 's Rijks Marinedok, dat daarin besloten ligt, 84,000 v. ell. ruimte en staat in gemeenschap met het groote Entrepôtdok. De Oosterdoksluis heeft twee kokers, met twee paar vloed- en een paar ebdeuren. De grootste koker is wijd 15,67 ell; de schutkolk lang 66,00 ell., diep op den slagbalk 6,23 ell. onder A. P. De kleinste koker is wijd 9,37 ell.; de schutkolk lang 42,00 ell.; diep op den slagbalk 5,00 ell. onder A. P. — De Westerdoksluis heeft twee kokers met drie paar vloed- en een paar ebdeuren; de grootste koker is wijd 14,13 ell; de schutkolk lang 43,67 ell.; diep op den slagbalk 5,13 ell. onder A. P. De kleinste koker is wijd 8,15 ell.; de schutkolk lang 29,00 ell.; diep in den slagbalk 3,81 ell. onder A. P. — Bl. 180. Ter vervanging van het oude zoogenaamde Rasphuis, op den *Heiligen-weg*, is thans bestemd het nieuw gebouwde Huis van Arrest en Justitie, bij de *Leydschepoort*, waarmede in het jaar 1845 eenen aanvang is gemaakt, en dat naar de plans en onder directie van den Heer J. G. van Gendt en den Architect Warnsinck, is opgetrokken, geheel volgens het cellulaire stelsel of dat van afzonderlijke opsluiting. Het hoofdgebouw heeft den vorm van een kruis, waarvan drie armen tot gevangenis dienen en de andere of voorste vleugel de noodige localen tot de huisdienst, de administratie en voor de regterlijke magt bevatten, een voorgebouw, waarin de hoofdingang gevonden wordt, bevat de woningen voor den Cipier, den Geneeskundige en den Portier; op de beide zijden zijn woningen voor de gevangenbewaarders aangebragt, wordende de geheele gevangenis door eenen ringmuur omgeven. De drie vleugels hebben te zamen 208 cellen, behalve nog eenige andere groote vertrekken voor zieken; in den zuidelijken vleugel is het gedeelte voor de vrouwelijke gevangenen, met aangrenzende wasscherij, afgescheiden. De cellen zijn allen overwelfd en hebben ijzeren ramen; zij zijn allen voorzien van een privaat, eene waschbak, waterpijp en kraan, en kunnen allen door middel van gas verlicht worden, terwijl er de noodige toestellen zijn om in elke cel te kunnen schellen, voor het geval dat de gevangene hulp mogt behoeven. De deuren, waarin schaftkleppen of spiegaten gemaakt zijn, komen allen uit op den grooten gang of corridor, in het midden van elken vleugel, terwijl ijzeren trappen en gallerijen langs de muren dier corridors de toegang tot de cellen der twee bovenverdiepingen verleenen, en waardoor het geheele binnenruim in eenen oogopslag overzien kan worden. Twee groote regenbakken verzamelen het water van de daken, waaruit het door middel van perspompen naar de verschillende reservoirs, op alle verdiepingen, gevoerd wordt, waaruit dagelijks de waterbakken voor elke cel moeten gevuld worden, zoodat ieder gevangene eene bepaalde hoeveelheid water daags ter zijner beschikking heeft. Voorts zijn er afgeschotene wandelplaatsen op het open terrein, rondom de gevangenis gelegen, ten einde de gevangenen onder behoorlijk toezigt en zonder dat zij elkander zien beweging in de open lucht te verschaffen. Alle cellen kunnen

verwarmd en het geheele jaar door van versche lucht voorzien worden, door middel van drie groote heetwatertoestellen in den kelder, alsmede door verschillende in de muren en onder de vloeren gemetselde kanalen en groote luchtkokers, die de bedorven lucht uit de cellen naar buiten voeren. In de cellen zijn de luchtkanalen met ijzeren roosters gedekt; zij bevatten overigens nog het noodige tot het uitspreiden van hangmatten, het bergen van kleine benoodigdheden en werden ieder van een houten bankje en kleine tafel voorzien; behalve deze meubels en een gedeelte der deuren, is in deze gevangenis alles van ijzer en steen gebouwd. — Bl. 181. In het jaar 1836 is de voormalige Beurs afgebroken en later vervangen door eene in het Damrak en op den *Dam*, doordien de voorm. groote vischmarkt destijds bij den Dam is getrokken. Dit gebouw is den 10 September 1845, in tegenwoordigheid van Koning WILLEM II, ingewijd en voor den handel geopend. Het is lang 78 ell., bij eene breedte van 39,54 ell., op de hardsteenen buitenbekleeding gemeten. De ruimte voor de beursbezoekers is 2840 v. ell. Het geheele gebouw rust op 3400 palen, ieder ter lengte van ongeveer 16 ell., en is van metselwerk in den Iönischen en Dorisch-Griekschen stijl opgetrokken. Het peristylium is hoog 17,70 ell. Daarin zijn 42 Iönische zuilen, hoog 11,40 ell., waarvan 14 in het front. Hier prijkt op een steenen voetstuk een bronze beeld van MERCURIUS, een geschenk van Koning WILLEM II. De overdekte galerij, rondom de overdekte plaats, die haar licht ontvangt door 29 groote schuiframen, is 11 ell. breed en 7,40 ell. hoog. Het dak hiervan rust aan de binnenzijde op 30 Dorische kolommen. De zoldering dier galerij is versierd met een honderdtal rosetten, waar tusschen 47 ronde vensters of lichtgaten zijn aangebragt. Behalve den hoofdingang of het front op den Dam, zijn er nog ter wederzijden ingangen, en wel aan den kant van het water en van de Warmoesstraat. Boven den hoofdingang, welke door acht arduinsteenen trappen wordt betreden en door ijzeren hekken is afgesloten, staat in gulden letters:

MDCCCXLV.

Ter plaatse, waar de oude beurs gestaan heeft, is thans eene open plaats, genaamd het Oude-Beursplein, in de wandeling het Rembrandsplein, waarop men het plan heeft een standbeeld voor den beroemden REMBRAND VAN RIJN op te rigten, wanneer voor de daartoe benoodigde gelden zal zijn ingeschreven. — Bl. 196 en 197. In het jaar 1849 is in de Noorderkerk een orgel geplaatst, dat door den Heer H. KNIPSCHEER vervaardigd en den 16 September van dat jaar ingewijd is. — De Eilandskerk is mede in 1844 van een orgel voorzien. — De Amstelkerk heeft sedert 1843 ook een orgel, dat door de Heeren BATZ *en Comp.* vervaardigd, uit vrijwillige bijdragen van Leden der Hervormde gemeente bekostigd en den 10 Julij ingewijd is. — Bl. 202. In het jaar 1839 werden in de R. K. kerk het Roode Hert een nieuw fraai orgel geplaatst, dat den 13 Augustus van dat jaar is ingewijd. — Bl. 204. In de Armenische kerk wordt, sedert het begin van 1850, door eenen Leeraar der vrije Schotsche kerk, voor de Israëieten gepredikt. — Bl. 206 en 208. Het Buitengasthuis en het Nederlandsch Israëlitisch Oude-Mannen-en-Vrouwen-en-Ziekenhuis zijn in 1843 erkend als gestichten voor krankzinnigen. — Bl. 208. Het Genootschap tot beoefening van deugd en kunde is niet in 1755, maar in 1795 opgerigt. — Bl. 209. Het Collegie Zeemanshoop telt ongeveer 2000 Leden, van welke 500 Koopvaardij-Kapiteins, die, als Leden

van Zeemanshoop, van de fokkemast van hun schip eene eigen kleine roode vlag voeren, welke het nommer bevat, waarop de Kapitein op de lijst van het collegie voorkomt, zoo dat die schepen, als zij elkander op zee ontmoeten, zich onderling dadelijk herkennen en berigten van elkander overbrengen kunnen. Onmiddellijk met dit collegie is eene weldadige stichting tot onderhoud van zeevarenden, weduwen en weezen van Koopvaardij-Kapiteins verbonden. — Bl. 208—210. In 1841 is er, op het *Gasthuishof*, opgerigt eene instelling van weldadigheid, onder den naam van R. K. Gesticht van Liefde St. Bernardus, bestemd tot verzorging en verpleging van oude hulpbehoevende R. K. personen. Voorts heeft men er nog eene werkplaats van liefdadigheid, twee weduwen- en weezenfondsen en eene bank van leening. — Bl. 213. Het Legaat van Monnikhof is onlangs, bij regterlijk vonnis, vernietigd. — Bl. 214. In plaats van het Letterkundig Genootschap: *Tot Nut en Beschaving* leze men: Het Zoölogisch Genootschap: *Natura Artis Magistra*, dat, in 1838 gesticht, zijn gebied vier malen mogt uitbreiden en thans (1850) ongeveer 1600 leden telt, onder welke de aanzienlijksten in den lande. De toegang tot dit genootschap is de Middellaan der plantaadje. Gezellig verkeer en wetenschappelijke kennis worden daar vereenigd, terwijl de tuinen een sieraad der stad zijn. Men vindt er vreemde dieren van onderscheidene soort, welke hier, of in de vrije lucht of opgesloten leven; vogelen, viervoetige dieren, slangen enz. treft men er aan. De groote dieren, zoo als de leeuwen, tijgers en beeren, zijn aan de overzijde van de gracht, welke de beide afdeelingen van den tuin van een scheidt; de inrigting, waarvan het terrein onlangs weder zeer vergroot is, is even bezienswaardig als de verzameling belangrijk is. Merkwaardig is aldaar ook het binnen eenen zeer korten tijd verzamelde Natuurkundig kabinet. — Behalve de in het Woordenboek. opgenoemde schouwburgen, heeft men in Amsterdam nog twee Salons de Variété, eene in de *Nes* en eene in de *Amstelstraat*, waar men, meestal uit het Fransch vertaalde, vaudevilles ten tooneele voert; alsmede de Vaudeville Français op den *Singel*, waar men de nieuwste Fransche stukjes geeft. — Men heeft in Amsterdam ook nog eene, in 1845 opgerigte en in Mei 1846 geopende Zwemschool en Badinrigting, aan den *Westerdoks-dijk*, geplaatst in een eenvoudig maar net gebouw, dat eene woning van den Directeur, eene ruime koffijkamer en vertrekken ten dienste der badende bevat; er zijn vijf waterkommen, van welke no. 1, voor geoefende zwemmers, 150, no. 2, voor het onderwijs, 420, no. 3, voor badenden, 600, no. 4, voor badende kinderen, 180 en no. 5, voor militairen, 720 v. ell. in oppervlakte beslaan; zij zijn van onderscheidene diepte, van ½ tot 3½ ell., naar mate zij voor eerstbeginnende of meer geoefende zwemmers bestemd zijn. Voorts heeft men er twaalf binnenbaden, inzonderheid voor vrouwen en kinderen ingerigt. Ook bestaan er nog badinrigtingen in het logement de Doelen, in de *Doelenstraat*, alsmede in een daartoe zeer net ingerigt vaartuig in het Rok-in. — Bl. 217. De Wiskundige Gerrit Moll, † 17 Januarij 1838. — Bl. 218. De Dichter Cornelis Loots, was geb. 6 Junij 1765. — De Latijnsche Dichter Cornelis Gijsbertszoon Plemp, † in December 1638. Reg. 16, *staat:* Jeronimo Bosch, *lees:* Jeronimo de Bosch. — De Schilder Jan Baders was geb. 1756; Warnard van den Valkert was geb., volgens eenigen in 1572, volgens anderen in 1580; Abraham Sterk was geb. in 1645,

† in 1718; JAN GRIFFIER was geb. omstreeks 1630; ABRAHAM RADEMAKER is † 22 Januarij 1735; JAKOB APEL, in Mei 1751; JAN VAN HUYSUM was geb. 15 April 1682, † 8 Februarij 1749.

Onder de te AMSTERDAM geboren vermaarde mannen verdienen ook nog de volgende te worden genoemd: De Godgeleerden: MATHIAS VAN BOSSEM, geb. in 1527, † 4 Februarij 1599, als Kanselier aan de Hoogeschool te Douay; JACOBUS BOSSIUS, anders genaamd à CASTRI, geb. in 1550, † in 1639, als Bisschop van Roermond; PETRUS CODDAEUS (PIETER KODDE), geb. in 1648, † 18 December 1710, Aartsbisschop van Sebaste, Pausselijke Vicaris in de Nederlanden; LODEWIJK DÖGEN, geb. 21 Januarij 1658, † 24 October 1724, als Evangelisch-Luthersch Predikant te Dordrecht; FRANCISCUS FABRITIUS, geb. 10 April 1663, † 27 Julij 1738, als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te Leyden; ADAM DAEMEN, die in 1707 Pauselijk Vicaris der Vereenigde Nederlanden werd, en in 1711 daarvan afstand deed; FRANCISCUS BURMAN, geb. 3 October 1708, † 10 April 1793, als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Utrecht; PETRUS RIETVELD, geb. 31 Julij 1739, † 22 Junij 1784, als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Leyden; WILLEM VAN OOSTERWIJK HULSHOFF, geb. in 1771, † 17 Mei 1793; ABRAHAM LENS, geb. in 1777, † 9 Augustus 1848, en WOPKE CNOOP KOOPMANS, geb. 23 September 1800, † 4 Maart 1847, als Hoogleeraar aan de kweekschool van de Algemeene Doopsgezinden Societeit. — De Regtsgeleerden: DIEDERIK SCHAEP, geb. in 1627, † in 1702, na 42 jaren Secretaris zijner geboortestad te zijn geweest; SIBERTUS CORMANS, geb. 13 Junij 1643, † 28 September 1679, als Hoogleeraar aan de Hoogeschool te Leyden; EDUARD HAGEMAN, geb. 20 November 1749, † 20 November 1847, als Hoogleeraar in het Staats- en Bijzonder Regt aan de Hoogeschool te Leyden, na eerst eenen leerstoel te Harderwijk te hebben bekleed; TOBIE CONSTANTIJN DE BORDES, geb. in 1773, † 3 October 1845, als Procureur-Generaal bij den Hoogen Raad der Nederlanden; JACOB HENDRIK VAN REENEN, geb. in 1783, † 3 Augustus 1846, als eerste Curator van het Athenaeum te Amsterdam, na eerst Hoogleeraar daaraan te zijn geweest; ANNE WILLEM HUYDEKOPER, geb. 18 Augustus 1796, † 30 Augustus 1841, als Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, en JACOB PETER VAN WALREE, geb. 3 September 1798, † 22 Januarij 1849, als Regter in de Arrondissements-Regtbank zijner geboorteplaats. — De Geneeskundigen: LUCAS SCHACHT, geb. in 1634, † 10 Maart 1689, als Hoogleeraar in de Geneeskunde aan de Hoogeschool te Leyden; JACOBUS VALLAN, geb. 19 Augustus 1637, † 16 Mei 1720, als Hoogleeraar in de Geneeskunde te Utrecht; ARNOLDUS SEIJEN, geb. 18 September 1640, † 21 October 1678 en PETRUS HOTTON, geb. 18 Junij 1648, † 10 Januarij 1709, als Hoogleeraren in de Genees- en Kruidkunde aan de Hoogeschool te Leyden; HERMANUS OOSTERDIJK SCHACHT, geb. 8 Junij 1679, † 15 Februarij 1744, als Hoogleeraar in de Theoretisch-Praktische Geneeskunde aan de zelfde hoogeschool; JOSEPH SERRURIER, geb. 3 Februarij 1706, † 15 April 1742, als Hoogleeraar in de Geneeskunde te Utrecht; ANDREAS BONN, geb. in 1738, † 3 September 1818, als Hoogleeraar in de Ontleed- en Heelkunde aan de Doorluchtige school te Amsterdam en DANIËL DYLIUS, geb. 30 April 1776, † 9 Maart 1817, als Hoogleeraar in de Geneeskunde te Utrecht. — De Wis-, Aardrijks- en Zeevaartkundigen: AREND HENDRIK VAN GELDER, geb. 11 Januarij 1756, † 18 Augustus 1819, als Predikant bij de Doopsgezinden te Amsterdam; en IZAÄK RIEWERT SCHMIDT, † 26 Januarij 1826, als Leeraar in de Wiskunde aan de

Artillerie en Genieschool te Delft. — De Natuurkundige Adriaan Gilles Camper, geb. 31 Maart 1759, † in Januarij 1820, als Lid der Tweede Kamer van de Staten-Generaal. — De Landbouwkundige Jan Kops, geb. 6 Maart 1756, † 9 Januarij 1849, als rustend Hoogleeraar in de Landbouwkunde aan de Hoogeschool te Utrecht. — De Geschiedschrijvers: Isaäk Commelin, geb. 19 October 1598, † 3 Januarij 1676; diens zoon Casparus Commelin, geb. 28 Februarij 1636, † 1693 en zijn broeder Jacob Commelin, en Jan Konijnenburg, geb. in 1758, † 8 Januarij 1831, na 37 jaren Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en kerkelijke geschiedenis, aan de kweekschool der Remonstranten te zijn geweest. — De Oostersche taalgeleerde Joannes Willmet, geb. 13 November 1780, † 22 October 1835, als rustend Hoogleeraar in de Oostersche taal- en Oudheidkunde aan het Athenaeum te Amsterdam. — De Nederduitsche Letterkundigen: Daniël Hooft, geb. in 1752, † 30 November 1828; Pieter Weiland, geb. 5 November 1754, † 26 Januarij 1842, als Emeritus Predikant bij de Remonstrantsche gemeente te Rotterdam; Jan Fokke; diens broeder Arend Fokke Simonsz., geb. 3 Julij 1755, † 15 November 1812, die beide niet onbekwame Dichters waren; Jacob de Vos Willemsz., geb. in 1774, † 23 Julij 1845, als Secretaris van de vierde klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, en Pieter Gerardus Witsen Geysbeek, geb. 30 of 31 December 1774, † 31 October 1833, die tevens de Nederlandsche lier hanteerde. — De Nederduitsche Dichters: Hendrik van Halmale geb. in 1654, Hendrik Havart, die in 1692 eene vertaling van de *Tristia* van Ovidius uitgaf; Hendrik Grauwhart, geb. in 16 Mei 1661, † 14 Mei 1732; Lambert Bidloo, geb. 30 Augustus 1638, † 11 Junij 1724; Abraham Bogaert, geb. in 1663, † in 1727; Hermannus van den Burg, geb. 14 December 1682, † 10 Februarij 1732; Gillis de Flines, geb. 19 Februarij 1690, † 23 December 1749; Bernardus Elikink, geb. in 1701, † 21 Junij 1767, als Predikant te Papendrecht; Hendrik de Bosch, geb. in 1720, † 30 Julij 1772; Pieter Meijer, geb. in 1718, † 16 Mei 1781; Gerardus Outhof, die zich echter meer als Geleerde dan als Dichter onderscheidde; Gerard Muyser, geb. in 1726, † in 1757; Cornelis Nicolaas Bastert, † 19 Junij 1806; Jan Loot Dirksz., geb. 1749, † 6 December 1822; Jan van Eyk, geb. 7 Augustus 1757, † 7 Februarij 1822, als Predikant te Loosduinen; Hendrik de Flines, geb. 24 October 1760, † 29 April 1832, die tevens een zeer bekwaam Teekenaar was; Samuel Iperusz. Wiselius, geb. 4 Februarij 1769, † 15 Februarij 1844 als Directeur van Policie te Amsterdam; Willem de Clercq geb. 15 Januarij 1795, † 4 Februarij 1844; en Sibout Cornelis Klinkhamer, geb. 13 Julij 1804, † 13 April 1834, die tevens geen onverdienstelijk Regtsgeleerde was. — De Latijnsche Letterkundigen: Johannes Sartorius, † in 1568 of 1570; Cornelis de Pauw, geb. in 1739, † in 1799; Benjamin Petrus van Wesele Scholten, geb. 23 September 1763, † 26 April 1829 en Mr. Jan Ten Brink, geb. 8 September 1771, † 2 October 1839, als Hoogleeraar in de Oude Letterkunde aan de Hoogeschool te Groningen, terwijl hij tevens eene eervolle plaats onder de Nederduitsche dichters bekleedde. — De Latijnsche-Dichter Laurens Laurentius, die mede de Nederlandsche lier hanteerde, † 28 Januarij 1672, als Predikant in zijne geboorteplaats. — De Schilders: Simon Jansz. Kies, Cornelis van der Voort, uit de zestiende eeuw, Frederik Sustris of de Suster, geb. in 1526, † in 1599; Dirk Barenden, geb. in 1534, † in 1592; Assuerus van Londerzeel, die tevens

een beeldsnijder en graveur was, geb. in 1548; Cornelis Janssen, geb. in 1590, † in 1665; Johan van Noordt, geb. in het begin der zeventiende eeuw; Theodorus de Graaf of de Grave; Pieter Danckerts de Ry, geb. in 1605, † in 1659; Simon de Vlieger, geb. in 1612; Latombe, geb. in 1616, † in 1676; Adriaan Bakker, † in 1686; Johan Pieter Nedik, geb. in 1616; Izaäc Ducart, geb. in 1630, † in 1697; Willem Kalf, geb. in 1630, † in 1693; Reynier de la Haye, uit het midden der zeventiende eeuw; Cornelis Kik, geb. in 1635, † in 1675; Jan van As, geb. in 1635, † in 1695; Jacob van den Bosch, geb. in 1636, † in 1676; Hendrik Minderhout, geb. omstreeks 1637, † in 1696; Jan van Pee, geb. 1640; Jan Pietersz. Zomer, geb. 10 Maart 1641, † 18 Mei 1726; Jacob Esselens; David van der Plas, geb. in 1647, † in 1704; Johannes van den Bent, geb. omstreeks 1650, † in 1690; Frans Dancks of Danks, bijgenaamd Schilpad, geb. omstreeks 1650; Jan Hoogzaat, geb. in 1654; Michiel Middelstee, geb. omstreeks 1659, † in 1709; Justus van Huysum, geb. in 1659, † in 1716; David Colyns, uit de laatste helft der zeventiende eeuw; Michiel Carré, geb. in 1666, † in 1728; Jurriaan Pool, geb. in 1666, † in 1745; Alexander van Gaelen, geb. in 1670; Gerard Rademaker, geb. in 1672, † in 1711; Dirk Valkenburg, geb. in 1675, † in 1721; Henricus Spilman, geb. in 1721; Philip van Dijk, geb. 10 Januarij 1683, † 2 Februarij 1753; Wilhelmus Troost, geb. in 1684; Louis Chalon, geb. in 1687, † in 1741; Isaak Vogelesanck, geb. in 1688, † 1 Junij 1753; Gerard Melder, die vooral een bekwaam teekenaar was, geb. 17 April 1693, † 1754; Pieter Barbiers, geb. in 1717, † in 1780; Jan Stolker, geb. in 1722, † in 1768; Jacobus Buys, geb. in 1724, † in 1801; Hendrik Pothoven, geb. in 1725; Gerrit Toorenburg, geb. in 1737, † in 1785; Johannes van Dregt, † in 1807; Daniel du Pré, geb. in 1757, † in 1817; Wijnand Hendriks, geb. in 1744, † 28 Januarij 1831; Bartholomeus Barbiers, geb. in 1740, † in 1801; diens zoon Pieter Barbiers, geb. in 1772, † 10 September 1837; Anthony Andriessen, geb. 23 Januarij 1746, † 19 November 1815; Andreas J. Duncan, die tevens de Nederduitsche lier handteerde, † 13 Augustus 1834; Johannes Christoffel Schultz, geb. in 1749, † in 1812; Jan Linthorst, geb. in 1775, † in 1815; Jan Ekels de Jonge, geb. in 1759, † in 1793; Carel Lodewijk Hansen, geb. in 1765, † 12 Julij 1840; Jan Hulswit, geb. 11 April 1766, † 8 Augustus 1822; Pierre Recco, geb. in 1766; Chretien du Bois, geb. in 1766, † in 1837; Hendrik Voogd, geb. in 1767, † 4 September 1839; F. S. Bianchi, geb. in 1767, † na 1826; Izaäk Uytenbogaart, geb. in 1767; Jan Evert Morel, geb. in 1777, † in 1808; Abraham Johannes Ruytenschildt, geb. 26 April 1778, † 13 Mei 1841; Albertus Jonas Brandt, geb. 22 November 1788, † in Februarij 1821; Cornelis Apostool, † 13 Februarij 1844; en Hendrik Breukelaar de Jonge, geb. 4 Julij 1809, † 6 Junij 1839. — De Glasschilder, Pieter Jansen, geb. in 1612, † in 1672. — De Teekenaars: Oswald Wijnen, uit de zeventiende eeuw; Hendrik de Winter, geb. in 1710, † in 1782; Nicolaas Hartman Matthysz., geb. 5 December 1715, † 5 Maart 1760; Cornelis Ploos van Amstel, die tevens de kunst verstond om met kleuren te drukken, geb. 4 Januarij 1726 † 20 December 1798; Izaak Schmidt, geb 11 Julij 1740, † 17 Mei 1818; Cornelis Mertens, geb. in 1745, † in 1821; Cornelis Buys, geb. in 1745, † in 1826; Steven Goblé, geb. 19 April 1749, † 16 April 1799; Jacques Kuyper, geb. 29 Junij 1761, † 4 November

1808; D. Kerkhoff, geb. in 1766, † in Maart 1821, en Hermanus Fock, geb. 1 November 1766, † in 1823. — De Plaatsnijders en Etsers: Herman Muller, geb. omstreeks het midden der zestiende eeuw; Jan Wierckx, geb. in 1550; diens broeders Jeronymus Wierckx, geb. in 1551 en Antonie Wierckx, geb. in 1552; Cornelis Danckerts de Rij, die tevens een bekwaam Bouwmeester was, geb. in 1561, † in 1634; zijne zonen Dancker Danckerts en Justus Danckerts; Nicolaas Visscher, geb. omstreeks 1580; Reinier van Persijn, die omstreeks 1640 bloeide; Lambertus Visscher, uit de zeventiende eeuw; Gerard Valck, geb. in 1626; Michiel Mozijn, geb. omstreeks 1630; Abraham Bloteling, geb. in 1634; Jacob van Meurs, uit de eerste helft der zeventiende eeuw; Albert Meijeringh, geb. in 1645, † in 1714; Lambertus Visscher uit de zeventiende eeuw, Jacobus Gole, geb. omtrent 1660, † omstreeks 1730; Christiaan Hagens, uit de tweede helft der zeventiende eeuw; Mathias Pool, geb. in 1670; Joseph Mulder, † vermoedelijk in 1710; Hendrik Hulsberg, † in 1729; Jan Caspar Philips, geb. in het laatst der zeventiende eeuw, diens neef Caspar Philips Jacobsz., geb. in 1732, † in 1789; Philippus Endelich, geb. in 1709; Jurriaan Cootwijk, geb. in 1714; Willem de Broen, uit de achttiende eeuw; Jacobus van der Schley, geb. 26 Julij 1715, † in 1779; diens broeder Philippus van der Schley, geb. in 1724, † 29 October 1817; Izaak de Wit Jansz., geb. in 1744, † in 1809; H. P. Schouten, geb. 28 November 1747, † in 1822; Jan Evert Gravé, geb. in 1759, † in 1805; Johannes de Frey, die in 1814 bloeide, Jacobus van Meurs, † 1 Mei 1824; en Jacob Smies, geb. 11 Junij 1765, † 11 Augustus 1833. — De Beeldhouwers: Christiaan Wilmser, geb. in 1742, † in 1814, en Jan Swart, geb. in of omtrent 1753, † in 1793. — De Bouwmeesters: Philippus Vingboon, die in 1715 een werk over de bouwkunst schreef; Johannes Bouman, geb. in 1706; Petrus Johannes Duivene, geb. in April 1760, en Barztholomeus Wilhelmus Henricus Ziesenis, geb. omtrent 1762, † 1 Mei 1820. — De Stempelsnijders: Pieter van Abeele, uit de zeventiende eeuw, en Jurriaan Pool, die in 1653 de gedenkpenning ter eere van den Admiraal M. H. Tromp vervaardigde. — De Munt- en Penningkundige Hendrik Westhoff Jr., geb. 21 Februarij 1774, † 9 Maart 1848. — De Toonkunstenaars: Jan Chalon, die tevens een bekwaam Etser was, geb. in 1738, † in 1795; Jan Louis Pieter Leonard Freubel, † den 21 Mei 1828, en Joseph Franc Mendes, geb. 4 Mei 1816, † 14 October 1841. — De Tooneelkunstenaars: Maarten Corver, geb. in 1727, † in 1793, en Dirk Sardet, geb. in 1747, † in 1817. — De Staatslieden: Cornelis Calkoen, geb. in 1695, † in 1704, na als Gezant bij den Turkschen Keizer het tractaat van Belgrado te hebben helpen bemiddelen en als Minister bij den Koning van Polen tot het sluiten van het viervoudig verbond te hebben bijgedragen; Anton Reinhard Falck, geb. in 1776, † 16 Maart 1843, en Hendrik Doeff, Oud-Opperhoofd van den handel op Java, geb. 2 December 1777, † 19 October 1835. — De Zeeheld Cornelisz. Janszoon de Haan of het Haantje, gesneuveld den 19 April 1633. — De Zeevaarder Jakob le Maire, die den 14 Junij 1616, als Opperkoopman, eene reis rondom de wereld ondernam, van welke hij in Julij 1617 terugkeerde, en op welke men de *Straat-le-Maire*, het *Staten-eiland*, het *Prins-Maurits-eiland* en het *Barnevelds-eiland* ontdekte. — Onder de te Amsterdam geboren vrouwen verdienen mede nog melding: de Dichteressen: Adriana

Spilberg, geb. in 1697; Maria Louisa Griethuizen, geb. Carelius, geb. in 1744, † in 1815. — De Teekenaressen: Christina Chalon, geb. omtrent 1748, † in 1801; Anna de Frey, † in 1808, en Christina Josepha Schmetterling, geb. 19 December 1796, † 18 Maart 1840. — De Plaatëtster Maria de Wilde, die in 1703 leefde, en de Tooneelkunstenares Catharina Elizabeth Pont, geb. Fokke. — Bl. 255. Het wapen van Amsterdam is thans een veld van keel, met een pal van sabel, ter wederzijden gezoomd van goud en beladen met drie St. Andrieskruisjes van zilver. De vlag is rood, wit en zwart, met het stads wapen in het midden.

AMSTERDAM (KLEIN-), naam, welken men wel eens geeft aan het geh. het Heiken, in de bar. van *Breda*, prov. *Noord Braband*, en andere ellendige plaatsen in ons vaderland. Zie Heiken (Het). W.

AMSTERDAM (KLEIN-), vroegere naam van den verl. houtgr. St. Domingo, in de kol. *Suriname*. Zie Domingo (St.). W.

*AMSWEER ligt ¾ u. O. ten Z. van *Appingedam*, ¾ u. Z. W. van *Delfzijl*.

ANALABOU (DE), riv. en st. in *Oost-Indië*. Zie Anna-labou. W.

ANAM, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, op de Westkust van het eil. *Sumatra*.

ANAMABOU of Annamaboe, voorm. negerst. in *Opper-Guinea*, aan de *Goudkust*. — De Engelschen, die in de nabijheid een fort bezitten, hebben haar, op het einde der vorige eeuw, verwoest.

ANBOLA-LIPIROK, landstreek in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in het Noorden van het lands. *Batta*.

ANDAGILE, gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*, gebied van *Gorontalo*.

*ANDEL (DEN) ligt kant. en 1 u. N. N. W. van *Onderdendam*, 1½ u. N. W. van *Winsum*, ½ u N. W. van *Baflo*.

*ANDEL (OP-), is zeer klein en als eene b. van Neer-Andel te beschouwen. — De kerk heeft er een rond koepeltorentje, en er is een pontveer op Poederoijen.

*ANDEL (OP-EN-NEER-), paalt W. en N. W. aan Giessen, Z. aan Veen en Meeuwen-Hill-en-Babylonienbroek; beslaat, volgens het kadaster eene oppervlakte van 612 bund. 35 v. r. 18 v. ell., waaronder 590 bund. 28 v. r. 68 v. ell. belastbaar land, telt 129 h., bewoond door 148 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 700 inw. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Sebastiaan Helt, die in het jaar 1603 herwaarts kwam en in het jaar 1615 is overleden.

ANDELSCHE-BROEK (HET), pold., in het *Land-van-Altena*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Heusden*, gem. *Op-en-Neer-Andel*; palende N. aan den Alm, O. aan de Potkade tegen het Pompeveld, Z. aan de Midgraaf, W. aan het Giessensche-Broek. — Deze pold., welke met eene kleine kade bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 60 bund. 24 v. r. 58 v. ell., en wordt door eene bermsloot, langs de Midgraaf, waardoor het water onmiddellijk met dat van het Giessensche-Broek en dat van den Duil gemeenschap heeft, in het Giessensche-Broek en vervolgens in den polder den Duil, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,72 ell. onder A. P. Hij wordt bestuurd door het Gemeentebestuur van Op-en-Neer-Andel, daar deze polder nagenoeg geheel het eigendom van de gem. Op-en-Neer-Andel is, welke daarvan de inkomsten trekt.

ANDELSCHE-EN-GIESSENSCHE-WEIDE, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Giessensche-Weide. W.

ANDELSCHE-POLDER (DE OPPER-), pold., prov. *Noord-Braband.* Zie Op-Andelsche-polder. W.

* ANDELST-SETTEN-EN-IN-INDOORNIK maakten vroeger twee gemeenten uit, die van Andelst-en-Indoornik en van Setten. De eerste, die in de gem. Andelst-en-Indoornik het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Bartholdus Joachimi Blankaart, die in het jaar 1631 herwaarts kwam, en in het jaar 1638 naar Herwen vertrok. Setten werd daarmede vereenigd in 1657, en toen bekwam de combinatie tot eersten Leeraar Cornelius Cornelii, die in 1708 overleed.

ANDERE-WERELD, geh. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 3 u. W. ten N. van *Appingedam*, kant. en ½ u. O. ten N. van *Onderdendam*, gem. *Middelstum*, met lage landerijen.

ANDERSCHE-DIEP (HET), riv. prov. *Drenthe.* Zie Gasterensche-diep. W.

§ ANDETHANNA, oude plaats, welke op de reiskaart van Peutinger voorkomt. Zie Anven (Nieder-) A. en Echternach. W.

ANDEWADAK, meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Soemedang.* Het levert, behalve veel visch, ook een aantal lekkere watervogels op, onder welke vele wilde eenden, die zeer groot, voedzaam en smakelijk zijn, en naar hare gewone verblijfplaats *andewadak* genoemd worden.

*ANDIJK, ligt kant. *Enkhuizen*, heeft 1471 bund. 60 v. r. 43 v. ell. belastbaar land; telt 308 h., bewoond door 350 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1740 inw. — Andijk is niet in 1685 maar in 1665 van Lutjebroek gescheiden. Het was vroeger ook kerkelijk met *Wervershoof* vereenigd, doch uit liefdegaven is een kerkje gesticht in de b. Munnikey, zie dat woord. Het heeft met *Wervershoof* een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 7 September 1835 is opgerigt, 20 leden telt en een ziekenfonds, eene spaarbank en eene herhalingschool, met ongeveer 40 leerlingen, bezit.

ANDIJK geh., prov. *Zeeland.* Zie Aandijk. W.

ANDILEM (POELOE), twee onbewoonde eilandjes in *Oost-Indië*, in de *Welkomstbaai*, aan de westkust van het eil. *Java*, resid. *Bantam.*

ANDJOK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. resid. *Patjitan.*

ANDIR, GOENONG-ANDIR, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen.* Deze berg is 1062 ell. hoog.

ANDREE-NJAN-JOE-OPPO, naam, welken de Negers geven aan de katoenplant. Frederikslust, kol. *Suriname.* Zie Frederikslust. W.

* ANDRIES (NIEUW ST.-) of Willem, is een regelmatige vijfhoekige redoute van aarde met natte gracht, alles te zamen omringd door eenen bedekten weg met glacis, dienende tevens tot waterkeering, als liggende op den lagen Rossumsche buitenwaard. In het fort is een bomvrije toren van de zelfde gedaante als het fort, met de benoodigde lokalen voor buskruid, enz. en een plateau voor geschut te gebruiken.

* ANDRIES (ST.) of Oud-St.-Andries, heeft over het Schansgat of Kanaal-van-St.-Andries een rijkspontveer op den Rossumsche-waard.

ANDRIES-ARENTSKREEK (DE), voorm. water in *Staats-Vlaanderen*, in *Hulster-Ambacht*, prov. *Zeeland*, hetwelk in Axeler-Ambacht ontstond en vroeger met gedeelten van het *Hellegat* is ingedijkt.

* ANDRIESGAT, *lees:* ANDRIES (KANAAL-VAN-ST.-). — Dit kanaal loopt in het Schansgat (niet Schansegat) uit.

ANDRIESGIFT, suikerplant. in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*, aan de *Beneden-Commewijne*, ter regterzijde in het afvaren; palende bovenwaarts aan de suikerplant. *Pieterszorg*, waarmede zij nu vereenigd is, benedenwaarts aan de verl. plant. Leyderdorp; 416 akk. groot.

*ANDRINGA, in *Utingeradeel*, ligt arr., kant. en 3 u. N. van *Heerenveen*. — Deze state, beslaande eene oppervlakte van 9 bund. 89 v. r. 90 v. ell., wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door Jonkheer WILCO HOLDINGA LIJCKLAMA à NIJEHOLT, Grietman van Utingeradeel.

*ANDRINGA, in *Lemsterland*, ligt arr. en 8 u. Z. W. van *Heerenveen*, kant. *de Lemmer*. — Deze state beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 62 v. r. 10 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer WILCO VAN ANDRINGA DE KEMPENAER, Grietman van Lemsterland.

*ANDRINGA, in *Franekeradeel*, lag 2½ u. W. van *Leeuwarden*, kant. en 2½ u. O. ten N. van *Franeker*, 8 min. Z. O. van *Sweins*. —

*ANEM, oudtijds AANEEM, reg. 3, *staat*: 1767 *lees*: 1677.

ANERWERDERBUREN, voorm. heerde in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. N. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en ½ u. Z. W. van *Oldehove*, onder *Niehove*. Thans is het eene boerderij.

ANGEHORREN, geh. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*. Zie AYNGEHORREN.

ANGELINE-POLDER, naam, die gegeven is aan de in 1847 bedijkte SAVOOIJAARDSPLAAT, prov. *Zeeland*. (Zie dat art. W.) — Het bestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, eenen Gezworene en eenen Ontvanger.

§ANGELSBERG, d. in de heerl *Mersch*, grooth. *Luxemburg*, kw. arr. en 3½ u. N. ten O. van *Luxemburg*, kant. en ¾ u. O. N. O. van *Mersch*, gem. en ¾ u. N. W. van *Fischbach*; met 24 h. en 160 inw. Men heeft er eene kapel, waarin de dienst door den Pastoor van *Meysemburg* wordt waargenomen.

*ANGELSLOO of DEN ANGELSLO ligt in het arr., judic. kant. en ruim 6½ u. Z. O. van *Assen*, en telt 6 h. en ongeveer 50 inw. — Tusschen ANGELSLOO en Emmen stond oudtijds een groot bosch, waarin zich wilde zwijnen ophielden, doch dat thans geheel verdwenen is.

*ANGEREN ligt in het kant. en 2 u. O. van *Elst*. — Daar de R. K. geene kerk bezaten, maakten zij van de kerk in het naburig *Huissen* gebruik; doch in het jaar 1846 hebben de R. K., uit eigen middelen, eene nieuwe kerk gesticht, die aan den H. BAVO is toegewijd en een kloktorentje heeft, doch van geen orgel voorzien is. Daar de Kapellaan van *Huissen* van ouds de hoedanigheid van Pastoor van ANGEREN heeft bekleed, werd die statie door gezegden Kapellaan in het geestelijke bediend tot in het jaar 1848, toen, mede uit eigen middelen, bij de kerk eene pastorij gebouwd werd, en men er eenen eigen Pastoor bekwam.. — JACOBUS DE RHOER overleed 12 December 1813, als Hoogleeraar te Groningen.

*ANGEREN-EN-LOO telt ongeveer 50 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest MELCHIOR FRENSELIUS, die in het jaar 1608 herwaarts kwam, en in het jaar 1609 reeds door CHRISTIANUS ELSRAATS opgevolgd werd.

*ANGERLO beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2885 bund. 51 v. r. 89 v. ell., waaronder 2869 bund. 92 v. r. 76 v. ell. belastbaar land; telt 238 h., bewoond door 300 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1600 inw.

ANGORA, landg. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3½ u. Z.W. van *Breda*, kant. en 3½ u. Z.W. van *Ginneken*, gem. *Zundert-en-Wernhout*, 1½ u.W. van *Groot-Zundert*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 106 bund. 21 v. r. 67 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer G. G. VAN DER HOEVEN, woonachtig te Breda.

ANGRINA (VILLA), plaats vermeld als liggende in het graafs. *Amelande*, doch onzeker, welke daarmede bedoelt wordt.

ANJAR, rijk in *Oost-Indië*. Zie Giandjar. W.

ANGTERP of Aengterp, ook wel Angsterp gespeld, geh. prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 1 u. W. van *Sneek*, kant. en 1¼ u. Z. van *Bolsward*, 20 min. W. van *Tjerkwerd*, waartoe het behoort; met 2 h. en 20 inw.

ANJAR, Poeloe-Andjar, eil. in *Oost-Indië*, in de riv. Palembang, ter plaatse, waar zij de Kembang opneemt.

ANJAWAR, geb. en poststation in *O. Indië*. Zie Tjiandjawar. W.

ANJER (KALIE-), riv. en d. in *Oost-Indië*. Zie Kalie-Anjar. W.

ANJER (PIEK-VAN-), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, ads. resid. *Anjer*.

ANJUM, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Oost-Dongeradeel*, beslaande eene oppervlakte van 2510 bund. 60 v. r. 14 v. ell., waaronder 2462 bund. 60 v. r. 11 v. ell. belastbaar land.

*ANJUM, in *Menaldumadeel*, ligt kant. en 10 min. Z. W. van *Berlikum* en telt 10 h. en ruim 50 inw.

ANKAHOELOE, gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*.

ANKELAAR (DEN), hofst. op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 5¼ u. N. van *Arnhem*, kant., gem. en 1 u. N. O. van *Apeldoorn*, in de buurs. *Ankelaar*. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende bouw- en weilanden en akkermaalsbosschen, eene oppervlakte van 43 bund. 18 v. r. 8 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer L. van Bronckhorst.

*ANKEVEEN heeft 472 bund. 3 v. r. 77 v. ell. belastbaar land; telt 76 h., bewoond door 118 huisgez., uitmakende eene bevolking van 510 inw. — De toren en het koor der Herv. kerk te Ankeveen zijn in 1835 afgebroken. — De R. K. kerk is een klein net gebouw, met een vierkant kloktorentje. — De dorpschool telt gemiddeld 70 leerlingen.

ANKEVEEN (HET HUIS-TE-), voorm. adell. h., voorheen onder het *Nederkwartier* der prov *Utrecht*, thans prov. *Noord-Holland*, arr. en ½ u. O. ten Z. van *Amsterdam*, kant. en 1½ u. Z. O. van *Weesp*, midden in de gem. *Ankeveen*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans weiland. De daartoe behoord hebbende gronden, worden in eigendom bezeten door Mejufvrouw de Wed. H. van Blaricom, woonachtig te Ankeveen.

§ ANKEVEENSCHE-BRUG, b. in *Gooiland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 3½ u. O. ten Z. van *Amsterdam*, kant. en bijna 1½ u. Z. O. van *Weesp*, gem. *Weespercarspel*, ½ u. N. van *Ankeveen*. — Dit geh. ontleent zijnen naam van eene enkele ophaalbrug over de Weespervaart; terwijl ook aldaar de Ankeveensche-dorpsvaart, door eene sluis met twee paar deuren, in genoemde vaart uitloopt. — Er staan aldaar 5 h., uitmakende het noordelijk uiteinde van het dorp. — De Hilversumsche, 's Gravelandsche en Loosdrechtsche veerschuiten naar en van Amsterdam komen hier dagelijks door.

§ ANKEVEENSCHE-POLDER, dit art. vervalt en daarvoor leze men:

ANKEVENSCHE-POLDER (HOLLANDSCH-), pold. in *Gooiland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Weesp*, gem. *Weespercarspel*; palende N. aan de Hilversumsche-weide, de Meent genaamd, O. aan het Naarder-en-Bussemer-Eng, Z. aan den Stichts-Ankeveensche-polder, W. aan den Broeke-polder en den Heintjeraks-polder. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 371 bund.

waaronder 340 bund. 42 v. r. 50 v. ell. schotbaar land; telt weinige h., waaronder 4 kleine boerderijen, en wordt door eenen molen en eene sluis, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vijf der voornaamste Ingelanden. Het land ligt 0,42 ell. onder A. P.

ANKEVEENSCHE-POLDER (STICHTS-), pold., voorheen tot het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht* behoord hebbende, thans mede onder *Gooiland* begrepen, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Weesp*, gem. *Ankeveen*; palende N. aan den Hollandsch-Ankeveensche-polder, O. aan 's Graveland, Z. aan het Horstermeer, W. aan den Bleik-polder en den Spiegel-polder — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 477 bund. 53 v. r 31 v. ell., waaronder 472 bund. 3 v. r. 7 v. ell. schotbáar land; bevat de 76 h., waaruit de gem. Ankeveen bestaat, onder welke eenige boerderijen van geringen omvang. Het overtollige water ontlast zich door twee molens en twee sluizen, in de Nieuwe-Vecht. Het land ligt 0,40 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit vijf der voornaamste Ingelanden.

ANKEVEENSCHE-VAART (DE), watertje, voorheen onder de prov. *Utrecht*, thans tot de prov. *Noord-Holland* behoorende, en van het d. Ankeveen oostwaarts naar 's Gravenland loopende en westwaarts zich te Nederhorst (den Berg) in de Nieuwe-Vecht ontlastende.

* ANKUM, ook wel ANCKUM, ligt arr., kant. en 2¼ u. O. ten N. van *Zwolle*, telt 85 h. en 530 inw. — Er is aldaar in 1844 eene nieuwe school gebouwd, welke gemiddeld door 150 leerlingen bezocht wordt.

* ANLOO, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9156 bund. 93 v. r. 9 v. ell., waaronder 9000 bund. 65 v. r. 4 v. ell. belastbaar land; telt 449 h., bewoond door 481 huisgez., uitmakende eene bevolking van bijna 2500 inw.

ANNA, landhoeve in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, *Derde* distr., arr. en 6 u. W. N. W. van *Eindhoven*, kant. en 3 u. W. van *Oirschot*, gem. en ½ u. N N. O. van *Hilvarenbeek*, 20 min. N. O. van Westerwijk. — Deze landhoeve, is in 1835 door den toenmaligen Prins VAN ORANJE, later Koning WILLEM II, aangelegd.

ANNA (ST), naam van het voorm. fort KLEINE-PAS, behoorende tot de voorm. vesting SLUIS, prov. *Zeeland*. Zie PAS (HET KLEINE-). W.

* ANNABERG is geen geh., maar was voormaals een klooster, dat ook ST. ANNENBONK en van ouds ST. ANNENBOSCH genoemd werd. — De plaats, waar het gestaan heeft, is nog kenbaar aan eenen heuvel, waarop vier zware populierboomen staan.

ANNABOEI, berg in *West-Indië*, op de *Noordwestkust* van het *Curaçaosche* eil. *Aruba*, ten O. van den berg *Hoerisibona*.

ANNABUREN (ST.), b., prov. *Friesland*. Zie ANNEBUREN (ST.).

ANNA-FRISO-POLDER, pold. in het eil. *Noord-Beveland*, prov. *Zeeland*, distr. en arr. *Goes*, kant. *Kortgene*, gem. *Wissekerke-Geersdijk-'s Gravenhoek-en-Kampens-Nieuwland*; palende N. aan de schorren tegen de Roompot, Z. aan den Maria-polder, W. aan den Rip-polder en den Jacoba-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1747 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 102 bund.

ANNA-JACOBA-POLDER, pold., prov. *Zeeland*, distr., arr., gedeeltelijk kant. *Zierikzee*, gem. *Bruinisse*, gedeeltelijk kant. *Tholen*, gem. *St. Philipsland*; palende N. aan het Krammer, O. aan het eiland St. Philipsland, Z. aan de Mosselkreek, W. aan het Mastgat en het Zijpe. — Deze pold., welke in het jaar 1847 bedijkt is,

beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 765 bund. 8 v. r. 30 v. ell., waaronder ongeveer 711 bund. schotbaar land; als, volgens het kadaster, 701 bund. 88 v. r. 10 v. ell. onder *Bruinisse*, en 63 bund. 20 v. r. 20 v. ell. onder *Philipsland;* telt 25 h., waaronder 3 boerderijen, en wordt door eene sluis, op het Zijpe, van het overtollige water ontlast. De polder maakt thans met *St. Philipsland* een eiland uit; terwijl door het Provinciaal Bestuur, aan de Regering is voorgesteld, om hem, uit dien hoofde met de gemeente *St. Philipsland* te vereenigen. Eigenaar van dezen polder is de Heer W. F. DEL CAMPO, genaamd CAMP.

ANNA-KAPEL (ST.), in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Kempenland*, prov. *Noord-Braband*, gem. en ¼ u. W. van *Best*, ¾ u. O. van Oirschot. In deze kapel welke tot de par. van *Best* behoort, wordt door den Kapellaan dier par. de dienst gedaan.

ANNA-KAPEL (ST.), voorm. kapel in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr., kant., gem. en ¼ u. Z. van *Deventer*, ter plaatse waar nu de *Teuge* of Stadsweide is. — Deze kapel werd in 1580 afgebroken.

ANNA-KLOOSTER (ST.), voorm. kloost., prov. *Groningen*. Zie ANNEN (ST.) W. en A.

ANNA-KLOOSTER (ST.), voorm. kloost. te *Kampen*, op den *Broerweg*. — Dit klooster werd bewoond door Cellezusters. De kapel waarin vroeger drie kerkdiensten gesticht waren, heeft sedert het einde der achttiende eeuw tot in 1812 gediend tot Fransche kerk; thans dient zij, sedert het jaar 1823, tot Kerk voor de Doopsgezinden, terwijl de overige gebouwen tot eene Stadsstal en tot een Werkhuis gebezigd worden.

ANNA-KLOOSTER (ST.), voormalig klooster te *Schiedam*, bij de *Noord-Molenstraat*, in de naar dit kloost. genoemde *St. Anna-Zusterstraat*. — Het werd bewoond door Augustijner Nonnen en was vroeger een Leprozenhuis. Op den 16 Januarij 1571 verkocht het zeker huis, daaraan belend, voor 1400 guld. aan de stad, die daar een pesthuis oprigtte. Den 22 Januarij 1594 verviel het beheer van het kloostergebouw weder aan Leproosmeesteren. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans particuliere gebouwen.

ANNA-KLOOSTER (ST.), voorm. nonnenklooster te *Utrecht*. Zie AKKELSKLOOSTER. W.

* ANNALAND (ST.), beslaat eene oppervlakte van 1820 bund., waaronder 1546 bund. belastbaar land, 158 bund. schorren en 46 bund. slikken. Men telt er 255 h., bewoond door 390 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1860 inw. onder welke 16 R. K. en 15 Christelijke Afgescheiden, zijnde de overige allen Hervormd. Zij vinden meest in den landbouw, de scheepvaart en stoofpotterij of meekrapbereiding hun bestaan. Voorheen verlieten jaarlijks meer dan 500 personen deze gem., om als droogers, stampers, drijvers en mindere werklieden in de meestoven in Zeeland, Noord-Braband en Zuid-Holland te gaan arbeiden. Zij vertrokken met hun geheele gezin, tegen de maand September, en kwamen in April of soms in Mei des volgenden jaars terug. De meekrap werd toen bijna uitsluitend door ingezetenen van het eiland Tholen en voornamelijk door St. Annalanders bewerkt. In 1814 gingen uit deze gem. 40 droogers, vele stampers en ondermans, de meestoven elders bedienen, thans is dat getal zeer verminderd, daar zij niet zelden in de meestoven blijven wonen. Men heeft er thans ééne meestoof, terwijl er, door eene vereeniging van 20 landbouwers nog eene gebouwd wordt, welke in den loop van dit jaar (1850) voltooid en in werking gebragt

zal worden, voorts zijn er twee windkorenmolens en een rosmolen, en men telt er 25 vaartuigen, te zamen metende nagenoeg 500 tonnen, en éénen Zeehondvanger, welke er zeer dikwijls levert aan hen, die daarmede op de kermissen reizen. In het jaar 1849 ving hij 50 zeehonden; vroeger bloeiden hier ook eene grutterij en eene bierbrouwerij, die echter beide thans niet meer in werking zijn. De Christelijke Afgescheidenen behooren tot de gem. van *Oosterland*. — De R. K. die er wonen, parochiëren te Tholen. — Men is reeds in 1490 begonnen het kruis-broederen-klooster te bouwen. — Den 23 Mei 1692 ontstond te St. Annaland een zwaren brand, waardoor 54 huizen en 35 schuren, mitsgaders de voornaamste dorps- en kerkelijke geschriften eene prooi der vlammen zijn geworden. — Het wapen van St. Annaland bestaat in een veld van azuur, met eene vrouw (St. Anna), die een kind op den regter arm houdt, en op een terras staat, alles van goud, ten opschrift hebbende: *Altyt het groede.*

ANNAMABOE, voorm. st., op de *Goudkust*. Zie Anamaboe.

* ANNAPAROCHIE (ST.) ligt kant. en ½ u. N. van *Berlikum*, en telt eene bevolking van 2280 inw., onder welke ruim 2200 Herv. 4 Evangel. Luth. en 9 R. K. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Mattheus Dirksz., die in het jaar 1575 herwaarts kwam, en in het jaar 1596 alhier gestorven is. Het beroep geschiedt door de omslagpligtige landeigenaren van het Oude-Bild. — De kerk aldaar is in 1848 aanmerkelijk hersteld en verbeterd; ook het orgel is in het volgende jaar geheel vernieuwd. — Het huis van Jonkheer Willem van Haren, werd den 31 (niet 11) December 1752 eene prooi der vlammen. — Dit d. maakt met Vrouwen-parochie een departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* uit, dat den 16 Mei 1821 is opgerigt en ruim 30 Leden telt. — In vroegeren tijd plagt te St. Annaparochie eene weekmarkt gehouden te worden, blijkens een octrooi van Koning Filips van Spanje, gegeven in Maart 1574: om in St. Annaparochie alle Maandagen eene weekmarkt en bovendien twee vrije jaarmarkten te mogen houden, gelijk mede een later octrooi van den 4 November 1579 vergunt, om de jaarmarkt in Annaparochie te stellen op den 14 Mei, in plaats van den 28 April, mits jaarlijks in plaats van drie, zes Caroliguldens (7 guld. 20 cents) betalende. — Tegenwoordig wordt de jaarmarkt er altijd gehouden op den tweeden Dingsdag na den 12 Mei.

§ ANNA-PAULOWNA-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie Paulowna-polder (Anna). W.

ANNA-POLDER, pold. in de heerl. *Prinseland*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oudenbosch*, gem. *Dinteloord-en-Prinseland*; palende N. aan den Kooi- of Karolina-polder, O. aan den Dintel-polder en den Ouden Prinselandsche-polder, Z. aan den Maria-polder en Koningsoord, W. aan den drie Vrienden-polder. — Deze pold. welke, volgens Kuyslaar, in 1756 en volgens anderen in 1755 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 315 bund. 92 v. r. 3 v. ell., doch wordt schotbaar op 344 bund. 70 v. ell. berekend, en wordt van het overtollige water ontlast, door twee steenen sluizen, de eene wijd 1,57, hoog 1,39 ell., voorzien van eene schuif en gelegen in den Zuiddijk tegen den Maria-polder, en de andere wijd 1.35 ell., voorzien van eene schuif en eene drijfdeur, en gelegen aan den Noordwesthoek tegen den Karolina-polder, sedert 1782 watert hij uit door eerst gemelde sluis in den Maria-polder, en verder op de Vliet, voormaals geschiedde dat door de laatstgemelde sluis op het Krammer.

Het land ligt 0,60 ell. onder A. P. De naam van dezen pold. is ontleend van Prinses ANNA, Gemalin van WILLEM IV. — Bij den storm van 24 Februarij 1837 is hij door overstorting van den Dwarsdijk tusschen den Kooi- of Karolina-polder en den ST. ANNA-POLDER voor een groot gedeelte dras geworden.

§ ANNA-POLDER (ST.), pold. op den Noordwesthoek van het eil. *Noord-Beveland*, prov. *Zeeland*. Zie ANNA-FRISO-POLDER.

* ANNA-POLDER (ST-), pold. op den Zuidoosthoek van het eil. *Noord-Beveland*, is calamiteus.

* ANNA-POLDER (DE GROOTE-ST.-), gem. *Nieuwvliet*, in de wandeling meest DE DROOGTE genoemd, ontlast zijn water, wat het noordelijk deel betreft, in den St. Jans-polder en verder door de watering van Kadzand; wat het zuidelijk deel betreft, in de watering van Groede; daarin staan, behalve het dorp Nieuwvliet, 3 hofsteden, van welke 2 tot dat dorp behooren. — Het polderbestuur over dezen en den Nieuwenhoven-polder, bestaat uit eenen Dijkgraaf, eenen Gezworene en eenen Ontvanger-Griffier.

* ANNA-POLDER (DE KLEINE-ST.-), gem. *Nieuwvliet*; grenst niet O. aan den Henricus-polder en Z. aan den Lodijk-polder, maar aan beide die zijden aan den Crane-polder. Hij ontlast zijn overtollig water in den Eyken-polder (waterring Kadzand), en de eigenaars beheeren hem zonder eigenlijk polderbestuur.

* ANNA-POLDER (ST.), in het *Land-van-Voorne*, ligt gem. *Rockanje-Strijpe-Lodderland-Stuifakker-St. Anna-polder-en-Schapengors*; paalt Z. aan den Nieuw-Hellevoetsche-polder en den Quack-polder.

* ANNA-TER-MUIDEN (ST.), heeft 393 bund. 41 v. r. 54 v. ell. belastbaar land; telt 45 h., bewoond door 53 huisgez., uitmakende eene bevolking van 260 inw. — Omstreeks het jaar 1445 is een gedeelte van ST. ANNA-TER-MUIDEN aan de stad Sluis afgestaan en in de vestingwerken der plaats opgenomen, waarom de regering van Sluis, van toen af, den titel voerde van: *Baljuw, Burgemeesteren en Schepen van Sluis, Waterregt* en NIEUW-MUIDEN. — Bl. 283, reg. 20 *en* 21, *hale men het volgende door:* en een gedeelte van het grondgebied in de vestingwerken van Sluis opgenomen.

ANNA-WILHELMINA-POLDER (DE), onbehuisde pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gedeeltelijk gem. *den Bommel*, gedeeltelijk gem. *Ooltgensplaat*; palende N. aan het Krammer en den Kruis-polder, O. aan de gorzen tegen het Krammer en W. aan den Lodewijks-polder. — Deze pold., welke in 1806 bedijkt is, en met den Lodewijks-polder, op Oude-Tongeschen grond, eene gemeene bedijking uitmaakt, draagt dien naam naar de echtgenoote van eenen der bedijkers, de Heer J. W. RAVEN. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 191 bund. 49 v. r. 3 v. ell., waaronder 181 bund. 71 v. r. 12 v. ell. schotbaar land, als onder *den Bommel* 141 bund. 49 v. r. 23 v. ell, waaronder 133 bund. 58 v. r. 40 v. ell. schotbaar land, en onder *Ooltgensplaat* 49 bund. 99 v. r. 80 v. ell., waaronder 48 bund. 12 v. r. 72 v. ell. schotbaar land; en wordt door eene sluis, op het Krammer, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Gezworenen. — Deze pold. is ingevloeid den 15 Januarij 1808, doch in het zelfde jaar weder herdijkt.

ANNEBUREN (ST-), ST. ANNABUREN of ST. ANNEBUIREN, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr., kant. en ½ u. N. ten W. van *Sneek*, onder *Tirns*.

ANNEKERKE, voorm. d. in den *Groote-Zuidhollandsche-waard*, prov. *Zuid-Holland*. — Het was een der twee en zeventig dorpen, die bij den watervloed van 18 November verdronken en een der vier en dertig, die sedert niet weder te voorschijn gekomen zijn.

*ANNEN, ligt arr., judic. en adm. kant. en 2½ u. N. O. van *Assen*, 20 min. N. O. van Anloo. Men telt er 87 h., bewoond door 98 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 460 inw. — Er wordt hier eene varkensmarkt gehouden, welke invalt den 3 November en waarop in het jaar 1849 523 varkens waren aangebragt.

*ANNEN (ST), ligt kant. *Appingedam*, ½ u. W. N. W. van *Ten-Boer*.

ANNENDAAL (ST.-), voorm. kloost., prov. *Noord-Braband*. Zie Annamarie (St.-). W. en A.

*ANNERVEEN of Nieuw-Annerveen, ligt 4 u. van *Assen*, 1½ u. van *Anlo*, ½ u. van de grenzen van Groningen. — De eerste, die in dit dorp de dienst als Hulpprediker heeft waargenomen, is geweest Jacob Witkop, die in het jaar 1836 herwaarts kwam, en in het zelfde jaar naar Metslawier vertrok. — Het bouwland bestaat hier uit afgegraven veengrond.

ANNERVEEN (OUD-), geh. in *Oostermoerderdingspil*, prov. *Drenthe*, arr., judic. en adm. kant. en 3½ u. N. O. van *Assen*, gem. en 1 u. N. W. van *Anloo*, ½ u. N. W. van *Annerveen*; telt met Nieuw-Annerveen 32 h. en 180 inw.

*ANNERVEENSCHE-COMPAGNIE ligt ½ u. N. O. van *Annerveen*. — Deze kolonie beslaat thans reeds, ten gevolge der veengraving, ruim 600 bund. vruchtbaar land, bezit kerk, pastorij en school en 75 huizen, met ruim 450 inw., veel vertier, een geregeld trekschuitenveer op de stad Groningen en kalkbranderij; ook wordt aldaar de zoo veel omvattende fabriek van den scheepsbouw uitgeoefend.

*ANNERVEENSTER KANAAL (HET), of ook wel naar een der eerste aanleggers het *Greevelinks-Kanaal* genaamd, is gegraven tot afvoer van turf, en wel uit de hooge veenen onder de gemeente van *Anlo*, genaamd de Anner-en-Eexterveenen. Het loopt uit op het Kielster-kanaal in de provincie Groningen, waardoor een ruim middel van afvoer geopend is. Hoewel niet zoo groot als de Smilder- en Hoogeveensche vaarten, is het daarom niet minder belangrijk, maar kan als een ander sprekend bewijs dienen, welken gunstigen invloed het graven van meerder kanalen voor Drenthe zou kunnen hebben, en hoe gereedelijk die provincie in een rijk en bloeijend oord zou kunnen worden herschapen. Eerst toch omstreeks het jaar 1770 werd die vaart door eene particuliere Maatschappij daargesteld, midden door onbewoonde veenen, en alzoo door een geheel woest en eenzaam oord; reeds omstreeks 1780 werden er onderscheidene huizen aangebouwd en begon nijverheid zich alom te verspreiden. Het is deze vaart, welke, wat den aanleg van het werk zelf betreft, tot voorbeeld voor het graven van de Dedemsvaart in Overijssel heeft gestrekt.

ANNEVELD, geh. in *Zalland*, prov. *Overijssel*. Zie Aneveld. W.

*ANNEVOSDIJK was vroeger eene heerl., welke tot wapen had een veld van synopel, met een hoofd van goud, waarop een loopende vos van keel, met eenen vogel in den mond.

*ANREEP, ook wel Anrijp en Anrep gespeld, ligt Z. ten O. van *Assen* en telt 5 h. en 40 inw.

ANREEPERDIEP (HET), water in *Rolderdingspil*, prov. *Drenthe*. Het ontstaat in de markte van Witten, nabij Assen, en vereenigt zich met andere kleine stroompjes om het *Duurserdiep* te vormen.

ANSEMBURG, voorm. heerl. in het grooth. *Luxemburg*, te zamengesteld uit de d. Ansemburg, Keispelt en Meispelt. Tijdens het Oostenrijksche bestuur bragt zij van elke 1000 flor. 1 flor. 19 sols 10 den. op.

* ANSEMBURG, d., was de hoofdplaats der heerl. *Ansemburg*, en ligt ten Z. O. van Tuntingen, aan de Attert. Men telt er 18 h., waaronder het kast., en ruim 100 inw.

ANSEMBURG, kast. in de heerl. *Ansemburg*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 2¼ u. N. W. van *Luxemburg*, kant. en 1¼ u. Z. W. van *Mersch*, gem. en ¼ u. Z. O van *Tuntingen*, te *Ansemburg*, op eenen verheven rotsgrond. — Dit kast. was vroeger het eigendom van het geslacht VAN RAVILLE, doch is thans slechts door eenen pachter bewoond. Het klimop, dat van den rotsgrond, waarop het kasteel zich verheft, tot eene verbazende hoogte eene der zijden van het gebouw bekleedt, heeft, hoe eeuwenheugend ook, nog niets van zijne frischheid verloren. Aan den voet van de rots breidt zich eene bekoorlijke vallei uit, waarvan het lagchende groen op het bevalligst afsteekt bij de donkere schaduw der nabijgelegene bosschen en tegen de dorre, bruine rotswanden, die het landschap omgeven. Eenige rijk bebouwde velden verhoogen de fraaiheid van dit schilderachtig oord, dat naar alle zijden door landstreken is omringd, die overal belangwekkende gezigtspunten opleveren. — In het jaar 1451 was JAN VAN RAVILLE, Heer van ANSEMBURG onder de Edelen die den 25 October van dat jaar de acte teekende, waarbij PHILIPS *de Goede* als Hertog van *Luxemburg* werd erkend.

* ANSJOL, heet eigenlijk de ANSJOLEENE-VAART, doch wordt bij verbastering ANSJOL of ANJOL gespeld. — Deze vaart is bij resolutie van 19 November 1640, op voorstel van den Directeur FRANÇOIS CARON, en op kosten van hem en den fabrikant ZILVERBERGEL, ten Oosten van de stad Batavia gedolven.

ANSON, klein eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*. — Het dekt, met de eilandjes Tonga en Oedjong, de rivier van Priaman.

ANTONG, d. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Java*, resid. *Pasoeroewan*. — Men heeft aldaar puinen en steenen met opschriften in de Kawi-taal.

* ANTONIE (ST.) is een fort, ongeveer 750 ell. van den hoofdwal der vesting 's Hertogenbosch. — Het is een kroonwerk, bestaande uit twee halve en twee heele bastions; is geheel bekleed en door eene natte gracht omringd, waarover eene houten brug ligt; heeft geene buitenwerken of gebouwen; is aan de stadszijde zonder borstwering en door eene barrière gesloten.

* ANTONIE-POLDER (ST.), pold. in de *Langestraat*, ligt in het kant. *Oosterhout*. — Deze pold. bevat slechts één h., en wordt door eenen houten duiker, wijd 0.57 ell., hoog 0.41 ell., voorzien van eene klep en schuif, op den Zuid-polder en met dezen op de Donge, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.10 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 1.60 ell. — Hij is, door den vloed van 4 Februarij 1825, overstroomd geworden.

* ANTONIE-POLDER (ST.), in het *Land-van-Strijen*, beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster, van 454 bund, waaronder 349 bund. belastbaar land, en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast. — De grond is er meestal zeer derrie- of veenachtig, zoodat men op eenige plaatsen geen voet diep behoeft te graven, om het veen te vinden; op sommige plaatsen treft men echter gewone en goede klei aan. — De Ambachtsheer is WIGBOLD ALBERT WILLEM Graaf VAN LIMBURG

Stiebus Noordwijk. — Het wapen der heerl. St. Antonie-polder, bestaat uit een veld van azuur, met het beeld van St. Antonius van goud.

* ANTONIE-POLDER (ST.), d. aan den ringdijk van den pold. van dien naam, ligt kant. en 1½ u. W. N. W. van *'s Gravendeel*, ½ u. N. W. van *Maasdam*. — De kerk. gem. van St. Antoniepolder was aanvankelijk met *Cillaartshoek* vereenigd, zijnde de eerste Predikant, die deze beide dorpen bediend heeft, geweest Frans Janszoon ten Asterboek. In 1611 werd deze combinatie in twee gemeenten gescheiden, terwijl de Predikant Abraham Mellinus, die haar tot dus verre bediend had, te St. Antonie-polder bleef. — De kerk is niet klein, en heeft in de laatste jaren aanzienlijke verbeteringen ondergaan. De beschilderde glazen, die toen zeer defect waren, zijn bij deze vernieuwing niet kunnen blijven bestaan. — De school wordt in den zomer gemiddeld door 30 en in den winter door 50 kinderen bezocht.

* ANTONIS (ST.), buurs. in het *Rijk-van-Nijmegen*, ligt kant. *Nijmegen*, en telt 43 h. en 220 inw.

* ANTONIS (ST.), d. in de heerl. *Boxmeer*, ligt ½ u. N. N. O. van *Oploo* en telt ruim 190 inw. — De kerk heeft eenen spitsen toren en is van een orgel en drie altaren voorzien.

* ANTONIUS-BANK (ST.) behoort tot de gem. *Cadier-en-Keer*.

ANTONIUS-KONVENT (ST.), voorm. kloost., prov. *Overijssel*. Zie Albergen. W.

* ANTOON (ST.) lag aan de oostzijde van het kanaal van Neuzen op Gend, op omstreeks 1200 ell. ten Z. O. buiten de vesting. Het was eene achthoekige sterreschans, met hoofdgracht, bedekten weg en voorgracht omgeven.

ANTUMER-WIERDE, heuvel in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, N. W. van *Garnwerd*, O. van het Aduaderdiep en van den rijweg van Aduaderzijl naar Garnwerd. — Deze heuvel is onbehuisd; beslaat eene oppervlakte van 7 bund., en is 5,15 ell. hoog boven het zomerpeil aan gemelde sluis. Op deze terp of wier, die misschien in ver vervlogene eeuwen, door opgebragte aarde, ontstaan is, vindt men eene merkwaardige bron, die, zelfs bij langdurige droogte, aanhoudend water opwelt.

ANTWERPEN (HOLLANDSCH-GEDEELTE-DES-VOORMALIGEN-BISDOMS-VAN-), een der R. K. kerkdistricten, hetwelk onder de benaming van apostolisch vicariaat is ingesteld, nadat het bisdom van *Antwerpen*, ten gevolge van het tusschen Paus Pius VII en de Fransche republiek in 1801 gesloten concordaat, was vernietigd. Het toenmalige Bataafsche gedeelte van dat, overigens in het aartsbisdom van *Mechelen* ingelijfde diocees, bevatte de dekenaten van Breda en Bergen-op-Zoom, waarover het geestelijk bestuur in 1803, door den Paus, aan eenen Apostolischen Vicaris-Generaal, in den persoon van A. van Dongen, werd opgedragen. Na het overlijden van dien Vicaris-Generaal, in 1826, is het bestuur over dat vicariaat aan eenen Apostolischen Administrateur ad interim, met name Joannes van Hooydonk, toebetrouwd, onder wiens bestuur, bij Pausselijke breve van 9 Maart 1841, het Zeeuwsche gedeelte van het voormalig bisdom Gent daarbij is ingelijfd, waarmede het alsnu het apost. vicar. van *Breda* uitmaakt.

ANTWERPSCHE-VEER (HET), veer prov. *Noord-Braband*. Zie Lange-Jansveer (Het). W.

§ ANVEN (NIEDER-), gem. in het balj. van *Luxemburg*, meijerij van *Sandweiler*, grooth. van *Luxemburg*, kw., arr. en kant. *Luxemburg*;

palende N. aan de gem. Junglinster, N. O. aan Betzdorf, O. aan Flaxweiler, Z. aan Schuttringen, W. aan Eich en Steinsel. — Deze gem. bevat de d. Nieder-Anven, Ober-Anven, Hostert, de b. Ern-ster, Rammeldingen en Senningen, en de geh. Brennerei (Distillerie), Engelshof, Hohenhof, Senninger-Papiermühl, Senningerberg, Waldhof en Weistel. — Men telt er ruim 360 h. en 2300 inw., die de par. van Hostert uitmaken. — De grond is niet hoog, zijnde slechts door heuvelen doorsneden en bestaat meest uit klei of leem. Er worden gemiddeld 2800 zakken tarwe, 1400 zakken rogge, 3600 zakken gerst, 120 zakken haver, 100 zakken knollen, 40 zakken hennip en 6 zakken linzen gewonnen. De veestapel bestaat uit 460 paarden, 280 runderen en 400 varkens. Er zijn 2 papierfabrijken, 1 olie- en 5 korenmolens. — Het d. NIEDER-ANVEN of NIEDER-ANWEN ligt 2¼ u. N. O. van Luxemburg, 20 min. Z. O. van Hostert, waartoe het kerkelijk behoort, en aan den grooten weg van Luxemburg naar Trier. Het is van hooge oudheid, naardien het op de kaart van PEUTINGER onder den naam van ANDETHANA voorkomt. Men vindt er eene kapel die tot de par. *Hostert* behoort en telt er 73 h. en 490 inw., die geregtigd zijn tot het kappen van brandhout in het dorpswoud, dat eene oppervlakte beslaat van 155 bund. 73 v. r. 10 v. ell.

§ ANVEN (OVER), *lees:* ANVEN (OBER), d. in het balj. van *Luxemburg*, meijerij van *Sandweiler*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en 2 u. N. O. van Luxemburg, gem. en 20 min. N. W. van Nieder-Anven, 10 min. O. van Hostert; met 57 h. en 170 inw. Er is eene filiaalkerk van de par. Hostert.

AOCASTORP, oude naam van het d. OUDORP, prov. *Noord-Holland*. Zie OUDORP. W.

APEKINDEREN, naam, onder welken de b. ABEEKINDEREN, prov. *Zeeland*, op sommige kaarten voorkomt. Zie ABEEKINDEREN. W.

* APEL (TER-) ligt kant. *Winschoten*, 4 u. Z. ten O. van *Vlagtwedde*, aan de Ruiten-Aa, op het hoogste punt der prov. Groningen, nabij de grenzen der prov. Drenthe. — Sommigen willen dat het Huis des lichts uit de overblijfselen en op de fundamenten van een veel ouder klooster, dat reeds in 1216 gebouwd werd, is opgetrokken. — De laatste R. K. Priester te Ter-Apel was JOANNES TEEMSEN, die den 2 Julij 1613 aldaar overleed. — Bl. 294. De kerk met blaauwe pannen gedekt, prijkt met een hol achtzijdig koepeltorentje met een rond dak en vergulde windwijzer. Vroeger vond men hier 4 gebouwen, die een vierkant plein, het kerkhof, omgaven, van welke gebouwen nog drie aanwezig zijn, het zuider en hoogste gedeelte is de kerk, het ooster en een gedeelte van het noorder de pastorie, waarvan het westeinde tot school dient. Het westergebouw is afgebroken, aan de binnenzijde van het ooster- en het noordergebouw, naar de zijde van het plein, is een verwulfde gang of gallerij, met brandglazen, waarop onder anderen ook de hel afgebeeld is, eenige duivels zweven om het vuur, en slepen ook eenen Monnik naar dien poel des verderfs. Op een ander glas leest men: HANS HESSE *droste to Wedde* in de oostermuur, op een zerk, het jaartal 1560, in den noordermuur dat van 1554. Ten N. O. van de kerk is een ruime herberg *het wapen der stad Groningen*, waarbij eene groote zerken put. De kastelein heeft den titel van Kommandeur. — TER-APEL is door bosschen van eikenboomen omgeven, zoo als dat van Ruigelage, Eikenhorst, Dennekamp (Sparrebosch), Tellingkamp (Eiken) 't Kloosterhold

enz. — Bl. 295, reg. 35 *staat:* Verucidijk lees: Verweidijk. De Munnekendijk loopt naar Valthe in Drenthe, verders heeft men hier den Gorgasdijk, den Spanjaarsberg, den Bisschopsdam, de Hanetang, Ruitenbroek, 't Monnikemoer enz.

APELDERHAVE, voorm. hof op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, bij *Apeldoorn*, welke men op het jaar 1393 vermeld vindt.

§ APELDOORN, kant., prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*; palende N. aan het kant. Elburg, O. aan den IJssel, Z. aan het kant. Arnhem, W. aan het kant. Nijkerk. Het bevat de gem.: Voorst, Apeldoorn, Brummen en Epe; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 70,626 bund. telt 3664 h., bewoond wordende door 4932 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 27,000 inw.

* APELDOORN, gem., behoort thans geheel tot het kant *Apeldoorn*. Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 33,941 bund. 22 v. r. 41 v. ell., telt 1430 h., bewoond door 1843 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 9800 inw., onder welke ongeveer 2060 Hervormden, ruim 400 Afgescheidenen, 11 Waalsch Hervormden, 8 Engelsch Hervormden, 6 Engelsch Episcopalen, 12 Doopsgez., 7 Remonstranten, 40 Evang. Luth, 3 Hersteld Evang. Luth., 1320 R. K. en 30 Nederd. Isr. — De Christelijk-Afgescheidenen zijn in drie gem. verdeeld. — De Evang. Luth. worden tot de gem. van *Arnhem* gerekend. — De Isr., behooren tot de ringsynagoge te *Arnhem*. — Men heeft er 9 scholen, als: ééne te Apeldoorn, ééne te Beekbergen, ééne te Beemte, ééne te Hoenderloo, ééne te Koolwijk, ééne te Loenen, ééne te Loo, ééne te Oosterhuizen, ééne te Uddeld en ééne te Uchgelen, alsmede te Apeldoorn eene Armschool en eene Kostschool voor Jonge Heeren, welke gezamenlijk door 1250 leerlingen bezocht worden. — Men heeft in deze gem. ruim 40 papiermolens, alsmede eene koperpletterij en eene deken- en duffelfabrijk. — Het d. Apeldoorn is misschien het Apoldro, vermeld in 793 te liggen in het lands. *Felua*. — Aldaar is in het jaar 1842 een geheel nieuw Raadhuis gebouwd, waar, behalve het gemeentebestuur, ook het kantongeregt zitting houdt. — De Herv. kerk, een geschenk van Koning Willem I, die den 5 Junij 1842 voltooid is, is een fraai kruisgebouw, met eenen houten toren, en sedert 1844 van een orgel voorzien. — In 1847 en 1848 is er mede eene R. K. kerk gebouwd, welke den 9 Mei 1848 is ingewijd. — Bij koninklijk besluit is in Januarij 1844 het bestuur der gem. Apeldoorn gemagtigd, om aldaar vier veemarkten te doen houden, te weten: den vierden Maandag in April, den eersten Maandag in Mei, den laatsten Woensdag in October en den eersten Woensdag in November van ieder jaar. — Er is aldaar een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat in December 1834 opgerigt is en ruim 30 leden telt.

APELDOORN-EN-HET-LOO, kerk. gem., prov. *Gelderland*, klass. van *Arnhem*, ring van *Apeldoorn*. Men heeft er ééne kerk te Apeldoorn, en telt er 4400 zielen, onder welke 1440 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest . . . . Theodori, die in het jaar 1597 overleed.

APELDOORNSCHE-KANAAL (HET), ook Griftkanaal genoemd, kanaal op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gegraven volgens den loop der Grift. Zie dat woord in het Woordenboek. — Dit kanaal vangt aan te Apeldoorn, ten N. van den grooten weg tusschen Utrecht en Deventer, en heeft aldaar eene beschoeide havenkom, waarin zich de Sprengenbeek ontlast, door eenen dubbelen houten afleidingsduiker, welke beek

de eenige aanvoerder is van het bovenwater, dat uit verscheidene sprengen of waterbronnen en beken, bewesten den weg van Apeldoorn naar Arnhem, voortkomt. De geheele lengte van het kanaal, van de havenkom te Apeldoorn af tot aan den IJssel, bedraagt 32,200 ell., met in begrip der 5 schutkommen, elk lang 40 ell., de breedte op den bodem is 6,50 ell. Het wordt verdeeld in 6 kanaalpanden, als volgt:

1°	pand	van de	havenkom af	tot aan de		1e schutsluis,	lang		755	ell.
2°	»	»	»	1e tot aan de		2e	»	»	2064	»
3°	»	»	»	2e	» » »	3e	»	»	6355	»
4°	»	»	»	3e	» » »	4e	»	»	10152	»
5°	»	»	»	4e	» » »	5e	»	»	1907	»
6°	»	»	»	5e schutsluis tot aan den linker IJsseloever,				»	3587	»

De 5 schutsluizen hebben ieder twee boven- en onderdeuren, en worden genaamd: no. 1 of de Apeldoornsche schutsluis, no. 2 of de Koudhoornsche schutsluis, no. 3 of de Vaassensche schutsluis, no. 4 of de Bonenberger schutsluis, no. 5 of de Hezenberger schutsluis. — Over het kanaal liggen 24 houten ophaalbruggen en 3 draaivonders of voetbruggen. — Over het 1e pand geen, over het 2e pand no. 1 of Broeksbrug, over het 3e no. 2 of Papegaaibrug, no. 3 of Ramsbrug, no. 4 of Jonasbrug, no. 5 of Kannenbergerbrug, over het 4e pand no. 6 of Schobbertsbrug, no. 7 of Zuukbrug, no. 8 of Dragterbrug, no. 9 of Horsterbrug, no. 10 of Dijkhuizerbrug, no. 11 of Vemderbrug, no. 12 of Olstbrug, no. 13 of Bonenbergerbrug, over het 5e pand no. 14 of Giftbrug, no. 15 of Vosbergerbrug, no. 16 of Vosbergervoetbrug, no. 17 of Hoornschevoetbrug, no. 18 of Oostindischebrug, no 19 of Kazerbrug, no. 20 of Suikerbrug, no. 21 of Vlessenbergerbrug, no. 22 of Manenbergerbrug, no. 23 de voetbrug het Molenvonder, no. 24 of Kloosterbrug, no. 25 of Berghuizerbrug en over het 6e pand no. 26 of Hazenbergerbrug en no 27 of Hattemerbrug, welke laatstgenoemde steenen landhoofden heeft.

APELDOORNSCHE-SLUIS of Schutsluis No. 1, sluis op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, 10 min. N. van Apeldoorn. — Het is eene der vijf schutsluizen van het Apeldoornsche kanaal.

API (POELO), eil. in *Oost-Indië*. Zie Api (Gomono). W.

API (TANDJONG), kaap in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-Zee*, aan de westkust van het eil. *Borneo*.

APKERKI, naam, welken de Negers geven, aan de koffijplant. Kerkshoven, in de kol. *Suriname*. Zie Kerkshoven. W.

APOLDRO, oude naam van eene plaats in het landschap *Felua*, vermeld in 793, waarschijnlijk Apeldoorn. Zie dat art. W. en A.

APPE, uitwatering, prov. *Groningen*. Zie Apt. W. en A.

APPELAAR (DE), voorm. water in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, dat door de bedijking van dien naam verdwenen is.

*APPELAAR (DE NIEUWE-), is volgens sommigen bedijkt in 1667. Hij is schotbaar groot 238 bund. 40 v. r. 6 v. ell.; telt 4 h., alle boerderijen, en wordt door eene steenen sluis over het Stoutersgat, wijd 1,56 ell., voorzien met twee vloeddeuren en eene schuif, op de Dintel van het overtollige water ontlast; deze sluis draagt het jaartal 1708. Het land ligt 0,44 ell. onder A. P.

*APPELAAR (DE OUDE-) of Schuddebeurs-Oude-Appelaar-en-Dorpsoons is schotbaar groot 398 bund. 98 v. r. 50 v. ell., telt 3 h.,

waaronder 1 boerderij en wordt door eene steenen sluis, wijd 2.30 ell., waarvan een paar puntdeurtjes en eene schuif op de Dintel van het overtollige water ontlast; zij is in 1807 vernieuwd en in 1832 is de vloer 0.57 ell. verhoogd geworden. Het land ligt 0.30 ell. onder A. P.

APPELBOOMGAARD (DE), pold., prov. *N. Braband*. Zie ZALM. (DE). W.

APPELBURG, prov. *Groningen*. Zie GARREWEER (HET HUIS-). W. en A.

*APPELSCHE of APPELSCHA telt 265 h., met 1290 inw., onder welke 1230 Herv., 14 Christelijk-Afgescheidenen, 9 Doopsgez. en 6 R. K., welke laatste tot de statie van *Steggerda* worden gerekend. — Men heeft er eene school, die gemiddeld door 150 leerlingen bezocht wordt.

*APPELTERN, gem., paalt N. aan Wamel en Druten, O. aan Horssen, Z. aan de Maas en W. aan Dreumel; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3310 bund. 48 v. r. 75 v. ell., waaronder 3253 bund. 35 v. r. 98 v. ell. belastbaar land, telt 414 h., bewoond door 488 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 2600 inw., onder welke ruim 2300 R. K. en 280 Herv. — De 4 scholen zijn: te Appeltern, Alphen, Altforst en Maas-Bommel. — Men heeft te APPELTERN een rijksvoetveer over de Maas op Megen, het Megensche-veer genaamd. — APPELTERN is de geboorteplaats van Mr. JACOB HENDRIK, Graaf VAN RECHTEREN, geb. den 27 November 1787, † den 9 Julij 1845, als Gouverneur der provincie Overijssel.

*APPELTERN (HET HUIS-TE-) vindt men reeds in het jaar 1150 in de geschiedenis vermeld. Het werd in 1686 herbouwd door den Heer ZWEERS DE LANDAS; beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 19 bund. 79 v. r. 34 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer GODERT WILLEM VAN RECHTEREN, woonachtig te Zwolle, prov. Overijssel.

APPELTHORNA, oude naam van het d. APPELTERN, prov. *Gelderland*. Zie APPELTERN. W. en A.

*APPENAM, AMPANAM of AMPNIAM (niet APPANIAM) heeft eene haven, welke tot legplaats dient voor schepen, welke hier ververschingen komen halen.

*APPINGEDAM, arr., bestaat uit de kant. Appingedam en Onderdendam; beslaat eene oppervlakte van 69,379 bund. 98 v. r. 6 v. ell., waaronder 67,435 bund. 28 v. r. 24 v. ell. belastbaar land; telt 7679 h., bewoond door 9429 huisgez., uitmakende eene bevolking van 51,000 inw.

*APPINGEDAM, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 26,596 bund. 12 v. r. 43 v. ell., waaronder 26,178 bund. 27 v. r. 14 v. ell. belastbaar land; telt 3188 h., bewoond door 5557 huisgez., uitmakende eene bevolking van 19,000 inw.

*APPINGEDAM, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2483 bund. 55 v. r. 97 v. ell., waaronder 2424 bund. 84 v. r. 57 v. ell. belastbaar land; telt 558 h., bewoond door 644 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 3300 inw. — De Herv., die er ruim 2800 in getal zijn, maken de gem. Appingedam, Jukwerd, Opwierde, Solwerd-en-Marssum en Tjamsweer uit. — Bl. 305 en 307. Er was voor eenige jaren in de gem. APPINGEDAM ook eene fabrijk van moutwijn en brandewijn uit aardappelen opgerigt, doch deze is, ten gevolge van ziekte en misgewas der aardappelen niet lang na de oprigting weder opgebroken, er bestaat ook een Bank van Leening en een godshuis. — Bl. 309. JACOBUS PERIZONIUS was geb. 26 October 1651, † 6 April 1715.

APPELTHORNA, dit art. moet weg vallen.

APSPOEL, verkeerde spelling van Abtspoel, adell. h., prov. *Zuid-Holland*. Zie Abtspoel. W.

* APT of Appe maakt de grensch eiding tusschen de kerkelijke gem. Appingedam en Tjamsweer uit.

AQUAE VETERES, Lat. naam van de st. Oudewater, prov. *Zuid-Holland*. Zie Oudewater. W. en A.

* ARCEN ligt 2¼ u. N. van *Venlo*, 1¼ u. N. van *Velden*. De R. K. kerk, aan de H. H. Petrus en Paulus toegewijd, heeft eenen boogen spitsen toren. — Men heeft, een groot kwartier ten N. van het d., een veer over de Maas op *Broekhuizen*. Ook is er een water-graanmolen. Even buiten het dorp ten Z. O. ligt het kasteel van Arcen. Zie het volgende art.

ARCEN (HET KASTEEL VAN), buit. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, distr., arr. en 7 u. N. van *Roermond*, kant. en 2¼ u. N. van *Venlo*, gem. *Arcen-en-Velden*, 5 min. Z. O. van *Arcen*. — Dit buit. heeft een heerenhuis, omgeven door eenen muur met natte gracht, en onderscheidene bijgebouwen; beslaat eene oppervlakte van 7 bund. 47 v. r. 10 v. ell. en wordt in eigendom bezeten door de erfgenamen van wijlen den Heer Baron von Wijmar, woonachtig te Arcen en in Pruissen.

* ARCEN-EN-VELDEN, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4170 bund. 75 v. r. 40 v. ell., waaronder 3970 bund. 83 v. r. 40 v. ell. belastbaar land; telt 272 h., bewoond door 327 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1680 inw.

* ARDJOENO of Welierang, ook Radjoena gespeld, is 2330 ell. hoog, toont zich werkzaam door steeds opstijgenden rook; aan de helling of den voet zijn bronnen van aardolie (naphta) of minjaktana en mineraalbronnen van verschillenden aard.

§ AREMBERGER-POLDER of Arembergsche-polder, pold. in de heerl. *Niervaart*, voorheen tot *Zuid-Holland* behoord hebbende, thans prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gedeeltelijk gem. *Zevenbergen*, gedeeltelijk gem. *Klundert*; palende N. aan den Blok-polder, O. aan den Bredasche-polder, Z. aan den Pelgrims-polder, W. aan den Nassau-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 185 bund. 66 v. r. 32 v. ell.; als: onder *Zevenbergen* 69 bund. 65 v. r. 15 v. ell.; onder *Klundert* 116 bund. 1 v. r. 17 v. ell. Hij heeft eene steenen heul, wijd 1.65 ell., weleer van eene schuif voorzien, waardoor hij uitwatert in den Nassau-polder, en met het water van dezen, door opmaling, in het Zevenbergsche-kanaal en vervolgens op het Hollands-diep. Het land ligt 1.05 ell. onder A. P. De Agent van het Domein te Klundert heeft het bestuur over dezen polder; doch voor zoo veel de gecombineerde uitwatering met den Blok-polder, den Nassau-polder en Bloemendaal betreft, is het beheer aan eenen Dijkgraaf, vier Gezworenen en eenen Penningmeester opgedragen.

AREMERSWEET, plaats, vermeld in eenen giftbrief van Dirk II, Graaf *van Holland*, waarbij hij de abdij van Egmond begiftigde met alle de bebouwde gronden tusschen Aremersweet en Winnemersweet. Het lag in de prov. *Noord-Holland*, ten Z. van de abdij, beneden Backum.

ARENBERG, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr., kant. en 40 min. N. O. van *Utrecht*, gem. en 10 min. W. van *de Bilt*, aan de Biltstraat. — Dit buit. wordt in eigendom bezeten door Jonkheer D. W. J. Strick van Linschoten.

ARENBERGER-POLDER (DE), een der drie pold., waaruit de *Beemster* bestaat, in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant.

Purmerende, palende W. en N. aan den Middel-polder, O. aan de gem. Oostduizen-en-Hobrede, Z. aan den Boven-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1612 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1904 bund. 84 v. r. 47 v. ell., waaronder 1671 bund. 31 v. r. 41 v. ell. schotbaar land; en wordt door 12 molens, op de Schermerboezem, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het dijksbestuur van de Beemster.

ARENDSDORP, landg. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en ¼ u. N. van *'s Gravenhage*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, niet ver van Wassenaar, aan den Wassenaarsche-weg.

* ARENDSDUIN was voorheen een landg, thans eene boerderij en ligt 1 u. N. W. van *Naaldwijk*, ¼ u. N. W. van *'s Gravezande*.

ARENDSHEIM, volgens sommigen de eigenlijke naam van Arnhem. Zie dat woord. W. en A.

* ARENDSNEST ligt 6 u. van *'s Hertogenbosch*, 2 u. O. ten Z. van *Veghel*, gem. en 20 min. Z. O. van *Boekel*, met 10 h. en 50 inw.

ARENDSVLUGT, landg. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, *Eerste* distr., arr. en 4 u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en 3 min. N. W. van *Oss*. — Dit landg., hetwelk, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 50 v. r. 80 v. ell., wordt in eigendom bezeten, door de R. K. gemeente te Oss, en thans gebezigd, als huis van liefde, school en pensionaat voor meisjes.

ARENDSWOUDE, volgens sommigen, de ware naam van het d. Aartswoud, prov. *Noord-Holland*. Zie Aartswoud. W. en A.

* ARENSGENHOUD, beter Arensgenhout, ligt ¼ u. W. van *Hulsberg*.

ARESDORF, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie Arsdorf. W. en A.

ARGALINGA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, op den berg *Tjermai*, waarop het het hoogste dorp is, liggende ruim 3800 ell. boven de oppervlakte der zee.

ARIEN, buurs., prov. *Overijssel*. Zie Arriën. W.

ARIENSCHIPPER-POLDER (DE), pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, gedeeltelijk kant. *Dordrecht*, gem. *de Mijl-Krabbe-en-Nadort*, gedeeltelijk kant. *'s Gravendeel*, gem. *'sGravendeel-en-Leerambacht*.

ARINKWEH (DE), waterval in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in de *Karang Itan*. — Deze waterval wordt voor een der belangrijkste van het eil. Borneo gehouden en levert een heerlijk en ontzagverwekkend schouwspel op.

ARIS, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, tot de *Manahassa* behoorende.

* ARKAHALVE, *lees*: ARKAHALOE of Arkahoeloe. In de mijnen aldaar is veel bergkristal, benevens een steen, die om zijne hardheid staalsteen genoemd wordt.

* ARKEL ligt W. Z. W. van Heukelom, en heeft eene in 1849 nieuw gebouwde, zeer fraaije pastorij. Nabij dit d. is een voetveer over de Linge op Spijk, het Kleine-Spijksche-veer genaamd.

* ARKEL (LAND-VAN-). Het dijkscollegie van het Land-van-Arkel-beneden-de-Zouwe heeft het bestuur over de polders van den Banne van Gorinchem, den polder van Arkel, de polders der gem. Schelluinen, Hoornaar en Hoog-Blokland, behoorende van laatstgenoemde gem. de polders de Hooge- en Lage-Beemd, genaamd het Oude land van de Beemd, tot het *Waterschap van*

den Overwaard. Zie dat woord. — Het wapen van het LAND-VAN-ARKEL bestaat in een veld van zilver, met twee gebretesseerde fascen van keel.

ARKEL (POLDER-VAN-), pold. in het *Land-van-Arkel*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Arkel-en-Rietveld*; palende N. aan de Hooge-Beemd, O. aan het Zederik-kanaal en de Linge, Z. aan het Hooge land, de Korte-Slagen, de Lange-Slagen en de Haar, W. aan Lang-Scheiwijk en den Over-Giessensche-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1284 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 465 bund.; telt 74 h., waaronder 22 boerderijen, en watert uit door eenen duiker of heulsluis welke dit water leidt naar de molens staande in de lage Giessen. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout en vier Heemraden.

*ARKEL-EN-RIETVELD bestaat uit den Polder-van-Arkel, Rietveld, den Vrouwen-Huiswaard en de Linge-gorzen; bevat het d. Arkel, benevens de h. Rietveld; heeft, volgens het kadaster, 811 bund. 86 v. r. 9 v. ell. belastbaar land; telt 96 h., bewoond door 119 huisgez., uitmakende eene bevolking van 600 inw. Arkel ligt beneden den Zouwendijk en Rietveld daarboven.

ARKELSCHE-DIJK, rivierdijk in het *Land-van-Arkel*, prov. *Zuid-Holland*, loopende bewesten het Zederik-kanaal en de Linge, van de stad Gorinchem af, door het d. Arkel tot aan den Hoog-Bloklandschewweg, alwaar de Bazel-dijk begint. Over den kruin loopt de groote klinkerweg op Vianen.

ARKELSCHE-HOEVE, polderland in het *Land-van-Arkel-boven de-Zouwe*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Nieuwland*; palende N. aan Quakernaak, O. aan Reijerskoop, Z. aan Kort-Nieuwland, W. aan het Zederik-kanaal.

ARKELSCHE-HEERENHUIS (HET), h. in het graafs. *Leerdam*, Zie GORINCHEMSCHE-HUIS. W.

* ARKELSCHEN-DAM, ligt ¾ u. O. N. O. van *Gorinchem*, 1½ u. Z. van *Meerkerk*, ½ u. N. van *Arkel*. — Er zijn eene gemetselde buitensluis en eene dergelijke binnensluis.

*ARKELSTEIN schijnt reeds vroeg tot een vast verblijf voor de Drosten van Zalland geschikt geweest te zijn; want wij vinden, dat DIRK VAN DORNETE, in het jaar 1412, door FREDERIK VAN BLANKENHEIM, tot Ambtman in Zalland werd aangesteld, op voorwaarde, dat hij daar zou wonen, en uit den brief, welke deze aanstelling bevat, is op te maken, dat DIRKS voorzaat, HENDRIK VAN GRAMSBERGE, daar insgelijks zijne huisvesting had gehad, hetwelk ook nog van elders kon bevestigd worden. In de onlusten met de Gelderschen leed het dikwijls aanstoot. Immers, ofschoon wij niet gevonden hebben, wanneer het door dezen werd ingenomen, blijkt het, dat de Bisschop het in het jaar 1510 heroverde. In het jaar 1521 viel het nogmaals in de handen der Gelderschen. Tien jaren later zien wij, dat het reeds in verval begon te geraken, en in of kort na het jaar 1539 werd de wal geheel geslecht, ingevolge van welke omstandigheid dan ook de eed, dien de Drosten van Zalland aan de drie steden, wegens de bewaring van deze sterkte, plagten af te leggen, in het jaar 1554, toen UNICO RIPPERDA dien doen moest, eenige verandering onderging. Het huis zelf was in het jaar 1576 reeds dermate vervallen, dat het niet langer tot woning voor zulk eenen ambtenaar kon dienen, en hoewel die van Deventer eenigen tijd daarna voorstelden, dat de Drost dáár of binnen hunne stad zijn verblijf moest houden, was dit van geen gevolg. Onderwijl behielden de Drosten het genot van de opkomsten

der landerijen, bij ARNHEMSTEIN behoorende, tot in het eerste gedeelte der achttiende eeuw, wanneer hun in plaats daarvan eene jaarlijksche som van 350 gulden werd toegelegd. Naderhand zijn huis en land door de Staten verkocht.

ARKENHEEMSCHE-DIJK (DE), dijk op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, zich uitstrekkende langs de Zuiderzee, tusschen de gemeente Putten en Bunschoten, kerspel Spakenburg. — Deze dijk is gelegd op last van REINALD III, Hertog *van Gelder*, daartoe gegeven in 1356, op verzoek van de gemeene Geërfden der kerspelen Nijkerk en Putten, en dient om de Arkenheemsche-polder tegen overstrooming te beveiligen.

* ARKENS of ENKENS telt 7 h. en ruim 40 inw.

* ARKUM telt 4 h. en 30 inw.

* ARKUMER-HEM telt 4 h., allen boerderijen, en wordt door 4 molens van het overtollige water ontlast.

ARLER, voorm. adell. h. op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 7 u. N. W. van *Arnhem*, kant., en 2 u. Z. van *Harderwijk*, gem. *Putten*. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men nog eene boerderij van dien naam.

ARMDIJK (DE), dijk, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, — Het is dat gedeelte van den eerste Bildtdijk, hetwelk zich uitstrekt van Dijkshoek, tot de plaats, waar de tweede Bildtdijk begint. — Deze dijk dient om het zeewater te keeren.

ARMELO, oude naam van het d ERMELO, zie dat art. W.

ARMKSTAATS-HEIDE, voorm. heideveld, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, ½ u. N. van *Bergum*. — Dit heideveld besloeg eene oppervlakte van ongeveer 84 bund. Het behoort thans aan den Heer Dr. NICOLAAS YPEIJ, woonachtig te Ryperkerk en te Leeuwarden, door wiens verstandige en onbekrompene weldadigheid het in 1849 geheel ontgonnen is.

ARMOEDERHOEK, geh op het eil. *Schouwen*, prov. *Zeeland*, arr. en 3 u. W. ten N. van *Zierikzee*, kant. en 3¼ u. Z. W. van *Brouwershaven*, gem. *Haamstede*.

* ARNEMUIDEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 490 bund., waaronder 486 bund. belastbaar land; telt 182 h., bewoond door 298 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1340 inw. — Er is te ARNEMUIDEN een veer over het Arnemuidschegat. — ARNEMUIDEN was mede de geboorteplaats van den Teekenaar en Graveur CRISPIJN DE PASSE, geb. in 1560. — Het wapen der stad, thans ook dat der gemeente, is een gouden veld, met eene golvende fasce van azuur; daarop is staande eenen burg van keel, vergezeld van twee enkele arenden in het hoofddeel en eenen dubbelen arend in het onderdeel, allen van sabel.

ARNESTEIN, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant., gem. en ¼ u. O van *Middelburg*, op den weg naar Arnemuiden.

* ARNHEM, arr., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 227,703 bund.; telt 16,924 h., bewoond door 22,042 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 119,000 inw.

* ARNHEM, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 18,725 bund.; telt 3449 h., bewoond door 4474 huisgez., uitmakende eene bevolking van 23,500 inw.

* ARNHEM, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 6755 bund. 48 v. r. 31 v. ell.; telt 2609 h., bewoond door 3261 huisgez., uitmakende eene bevolking van 17.000 inw. — Bl. 329. De naam

vindt men in 1431 Arnhem gespeld. — Bl. 333. De eerste Predikant, Johannes Fontanus, kwam hier in het jaar 1578 en overleed in het jaar 1615. De eerste tweede Predikant was Jacobus Borschetus, die in het jaar 1598 herwaarts kwam en in het jaar 1609 overleed De eerste derde Predikant was Jacobus Bruno, die in het jaar 1599 herwaarts kwam en in het jaar 1607 naar Utrecht vertrok. De eerste vierde Predikant was Cornelius Duncanus, die in het jaar 1617 herwaarts kwam en in het jaar 1619 naar Utrecht werd beroepen. De eerste vijfde Predikant was David Blanken, die in het jaar 1721 herwaarts kwam en in het jaar 1788 overleed. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding: de door hunne schriften bekende Johannes d'Outrein, van 1691—1702; Ewaldus Kist, van 1789—1797, Johannes van Voorst 1797—1800, Ahasuerus van den Berg, van 1778—1807 en Hendrik Herman Donker Curtius van 1802—1839. — In de Groote- of Eusebiuskerk vindt men eene grafzerk, waarop te lezen staat:

Ahasuerus van den Berg, geb. 20 Februarij 1732, gest. 6 Januarij 1807.

Nu ken ik langer boei nog band
Aan 't aardsche en aardsche dingen,
Daar boven is mijn vaderland
Bij al de Hemellingen.

Op de begraafplaats staat een monument voor H. H. Donker Curtius. Bl. 334. Behalve de beide in het woordenboek vermelde kerken, is in 1838 nog de Nieuwe- of Koepelkerk voor de Herv. gebouwd. — De eerste Predikant bij de Waalsche gem. te Arnhem is geweest Daniël Vernejou, die in het jaar 1684 herwaarts kwam, en in het jaar 1693 vertrok. Uit de Synodale acten schijnt echter te blijken dat er in 1640 reeds eene Waalsche gemeente aldaar gevestigd was. — Bl. 335. Het Gasthuis strekt alleen om er 29 oude burgers te onderhouden, wordende er thans geene krankzinnigen meer verpleegd. — Behalve de in het Woordenboek opgegeven liefdadige gestichten en inrigtingen, heeft men thans nog te Arnhem eene in 1841 nieuw gebouwd Protestantsche Bestedelingshuis, het R. K. Weeshuis, het Algemeen Ziekenhuis, de Militaire Infirmerie, eene Spaarbank en eene Werkplaats van Liefdadigheid. — De Tusschenschool van het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, telt tegenwoordig 740 leerlingen. Ook zijn er eene Herhalingschool met 60 à 70 leerlingen; Bewaarscholen en Werkscholen. — Het in 1847 gestichte Gebouw voor Zangvereenigingen enz., *Musis Sacrum* genaamd, heeft eene zaal welke eene oppervlakte beslaat van ruim 1100 vierkante ellen; naast deze is nog eene ruime zaal voor concerten enz. — Bl. 336. Carolus Gallus, eigenlijk Karel de Haan, was geb. 16 Augustus 1533. — Christophorus Brouwer overleed in 1617 (niet 1671.) — Johan van der Sande † in 1602. — Theodorus de Rycke, meer bekend onder den naam van Ryckius, was geb. 12 Februarij 1740, † 7 Januarij 1790, als Hoogleeraar der Historiën en Welsprekendheid aan de Hoogeschool te Leyden. — Antoon Sminck Pitloo was geb. 1791. — Onder de vermaarde Arnhemmers, verdienen nog melding: de Regtsgeleerde Cornelis Adrianus van Enschut, geb. 21 Januarij 1778, † 2 Augustus 1835, als rustend Hoogleeraar in de Regten te Utrecht. — De Latijnsche Taalgeleerden: Gulielmus Coetierius, geb 10 Maart 1647, † 16 December 1723 als Hoogleeraar te Franeker; en Henricus Verbeek, geb. 9 September 1750, 15 † in Maart

1815, als Rector der Latijnsche scholen te Dordrecht. — De Oostersche Taalgeleerden EVERARDUS SCHEIDIUS, geb. 24 December 1724, † 27 April 1794, als Hoogleeraar in de Oostersche talen en Hebreeuwsche oudheden te Leyden, na eerst eenen leerstoel in de Oostersche en Grieksche talen te Franeker bekleed te hebben. — De Kunstschilder MATTHYS WULFRAET, geb. 1 Januarij 1648, † in 1727. — De Teekenaar en Plaatsnijder ROBERT VAN VOERST, geb. in 1596. — Ook zag te ARNHEM het eerste levenslicht de Schilderes MARGARETHA WULFRAET, geb. 19 Februarij 1678.

* ARNHEMMER-EN-VELPERBROEK. De sluis, waardoor het water in dezen pold. wordt binnen gelaten, is wijd 2,48 ell. De vloer ligt op 0,42 ell. onder middelbare rivierstand.

* AROUW, *staat:* Zie AROE, *lees:* Zie AROU.

* ARRIEN of ARIEN, telt 34 h.

* ARSDORF, geh., bestaat alleen uit eene groote pachthoeve met bijbehoorende gebouwen, bewoond door 14 zielen.

§ ARSDORF, d. vervalt en daarvoor leze men:

ARSDORF, gem. in de heerl. *Bondorff*, meijerij van *Roodt*, grooth. *Luxemburg*, kw. en arr. *Diekirch*, kant. *Redingen*; palende N. aan Bauschleiden, N. O. aan Neunhausen, O. aan Wahl, Z. O. aan Folscheid, Z. aan Ell en Perl, W. aan Bondorff. — Zij bevat de d.: Arsdorf en Bilsdorf, en de alleenstaande molens en hoeven: Arsdorfermuhl, Brucherhof, Misère, Neumühle, Raibig of Barnichshof en Weissenhof, en telt 132 h., bewoond door 700 inw., die allen in landbouw en veeteelt hun bestaan vinden, en met die van het d. Neunhausen de kerkelijke parochie Arsdorf uitmaken, de parochiekerk staat te Arsdorf en eene filiaalkerk te Bilsdorf. — Deze gem. behoorde vroeger tot die van *Bondorf* en staat eerst onder het tegenwoordig bestuur op zich zelve.

* ARUBA (bl. 347. reg. 24) *staat:* lijeniet, *lees:* syeniet. — Den 15 Februarij, 1849 is te ARUBA een nieuw Protestantsch bedehuis ingewijd. De gem. bestond toen uit 400 Leden. Een vaste Leeraar is aldaar niet, doch een Godsdienst- en Schoolonderwijzer neemt de dienst waar. Somtijds wordt dat eil. bezocht door eenen Predikant van *Curaçao.*

ARUM, kad. gem. prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, bevat de dorpen Arum, Kimswerd en Lollum, en beslaat, volgens het kadaster eene oppervlakte van 2741 bund. 13 v. r. 37 v. ell., waaronder 2718 bund. 37 v. r. 88 v. ell. belastbaar land.

* ARUM, d., telt 150 h. en 1080 inw. In het jaar 1837 is aldaar eene geheel nieuwe kerk gebouwd, zijnde een steenen gebouw, met eenen spitsen toren; terwijl in het jaar 1840 daarin een orgel geplaatst is. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest BAUKE STOFFELS, die in het jaar 1583 herwaarts kwam en vóór het jaar 1596 naar Oosterend vertrok.

ARUMER-GROENDIJK, dijk, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, loopende, in eene zuidelijke rigting, van Arum naar Witmarsum.

* ARWERD ligt N. W. van *Appingedam*, ½ u. Z. W. van *Krewert*, waartoe het behoort en telt 4 h., en ruim 30 inw.

ARWERD, buurs. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 5 u. W. van *Appingedam*, kant. en 1 u. Z. W. van *Onderdendam*, gem. en 20 min. N. W. van *Adorp*; met 7 h. en ruim 50 inw.

§ ASBROEK, moerassige streek in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. W. van *Budel*.

ASBROEK, geh. in het graafs. *Horne*, prov. *Limburg*, arr. en 2 u. N. W. van *Roermond*, kant. en 5¼ u. N. O. van *Weert*, gem. en ¼ u. N. van *Roggel*; met 4 h. en 20 inw.

* ASCH is in het jaar 1629 kerkelijk van Buren gescheiden en bekwam toen tot Leeraar Isaäk Genius, aldaar overleden in 1644. Na het vertrek van den Predikant Jan Jacob Schilleman, naar Groot-Zundert, hetwelk in het jaar 1821 plaats had, werd Asch weder met *Buren* vereenigd, hetgeen geduurd heeft tot in het jaar 1840, toen het weder eenen afzonderlijken Predikant bekwam in Jan Pest Gz., die er nog staat. Het beroep is eene koninklijke collatie. — De kerk is een oud gebouw, met eenen toren, doch zonder orgel.

* ASCHAT telt 27 h., bewoond door 36 huisgez., uitmakende eene bevolking van 200 inw., en wordt in eigendom bezeten door den Heer V. E. P. M. Scholten van Aschat, te 's Gravenhage. — Het wapen dezer heerl. is van zilver, met drie weerhaken van sabel.

* ASCHDONK ligt ¾ u. O. van *Aarle*, ¾ u. O, N. O. van *Rixtel*.

ASCHED, geh., prov. *Overijssel*. Zie Afscheid. W. en A.

ASCHENDORPE, naam, waaronder de b. Assendorp, onder Zwolle in 1053 voorkomt. Zie Assendorp. W. en A.

ASCETE, naam van eene plaats in het distr. *Isloa*, graafsch. *Amelande*, hetwelk gehouden wordt te zijn het adell. h. Enschede bij *Gorssel*. Zie Ensenede.

ASCIBURGUM, overoud voorm. slot, hetwelk naar men wil eertijds zoude gestaan hebben, op de *Lijmers*, prov. *Gelderland*, niet ver van het d. Westervoort, doch waarvan men noch den tijd wanneer het gesticht is, noch dien wanneer het gesloopt werd, vindt opgegeven.

ASCUMANNEDELFT en ASCUMANNEDILF, oude namen van het d. Assendelft, in het balj. van *Blois*, prov. *Noord-Holland*. Zie Assendelft. W. en A.

ASELERBEEK (DE), Denneboomsbeek of Denneboom-Laa, watertje in *Overijssel*, dat uit *Borne* komt en onder *Ambt-Almelo* in de *Loo-Lee* valt. Het is eigenlijk het Noordelijkst gedeelte van de *Boekulosche-Aa*.

ASICHDOEM, oude naam vermeld op het jaar 1387. Zie Asdoem.

ASINEN of Asinan, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, distr. *Asinen*. Zij is de hoofdplaats van dat distr.

§ ASMUS, naam, onder welken het geh. Dassemus, prov. *Noord-Braband*, op sommige kaarten verkeerdelijk voorkomt. Zie Dassemus. W.

ASNON, plaats, vermeld als door zekeren Gerward de Heber, in 828, aan de St. Maartenskerk te Utrecht geschonken. De ligging daarvan is onbekend, alleen weet men dat zij in het voormalige graafsch. *Ameland* moet gelegen hebben.

* ASPAN, reg. 2, staat: *Tjeringin*. lees: *Tjiringin*.

* ASPELT ligt 2¾ u Z. O. van Luxemburg, ¾ u. W. N. W. van Frisingen, en behoort thans tot het kant. *Esch-aan-de-Alzette*. Men telt er 91 h. en 600 inw.; kerkelijk behoort tot dit d. de Krackelshof. Aspelt is de geboorteplaats van Peter van Aspelt, Lijfarts van den Luxemburgschen Graaf Hendrik IV, die in 1320 als Bisschop van Mentz overleed.

ASPELT (DE), groote beek in het grooth. *Luxemburg*, ontspringende bij de hoeve Collashof, gem. *Roeser*, en uitloopende in de *Moesel*. Deze beek maakt een deel der zuidelijke grenslijn van het grooth. uit, en eindigt in het Fransche kant. Kottenhofen (Cattenom) haren loop.

* ASPEREN, bar., ligt gedeeltelijk in de Zuidhollandsche gem. *Asperen*, gedeeltelijk in de Geldersche gem. *Herwijnen*. — Het wapen van deze bar. is een veld van zilver, met twee gebretesseerde fascen van keel, vergezeld in den regter bovenhoek van eene meerl van sabel.

* ASPEREN, gem., reg. 5, *staat:* Nieuwen Zuid-Lingendijk *lees:* Nieuwe-Zuider-Lingedijk — Deze gem. telt 207 h., bewoond door 217 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1200 inw. — Het stadje ASPEREN ligt ½ u. O. N. O. van Heukelom. — Het heeft eene beroemde paardenmarkt, welke invalt den 29 October.

ASPEREN (POLDER-VAN-), pold., prov. *Zuid-Holland* en *Gelderland*. Zie ASPERSCHE-VELD

ASPERSCHE-DUIKER-SLUIZEN, naam, welken men geeft aan de duikersluizen, gesticht in het bovenste gedeelte van den Zuider-Lingedijk, bestemd om de gemeenschap van het water van de beide gedeelten van den Asperschepolder daar te stellen.

* ASPERSCHE-LINGESLUIS, reg. 4, *staat:* nieuwe *Zuider-Lingedijk*, lees: *Nieuwe-Zuider Lingedijk*, — In 1796 werden op de beide Lingedijken, ter verdediging dezer sluis, twee batterijen aangelegd, genaamd Castor en Pollux. Thans liggen even boven die sluis in ieder der beide Lingedijken, defensive inundatie-sluizen mede bestemd om bij eene overstrooming der Betuwe, het vloedwater van de eene naar de andere zijde der Linge te voeren. Ook zijn ter dezer plaatse, sedert het jaar 1845, in aanbouw twee forten, een aan den noorderoever, zijnde een besloten fort, met eenen zwaren ronden gemetselden toren, en een aan den zuideroever, zijnde een open fort.

ASPERSCHE-VELD (HET), DE ASPERSCHE POLDER of POLDER-VAN-ASPEREN, pold. in de bar. van *Asperen*, gedeeltelijk prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Asperen*, gedeeltelijk prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Geldermalsen*, gem. *Herwijnen*; palende N. W., N. en N. O. aan de Uiterwaarden, O. aan de stad, Z. O aan den Nieuwe-Zuider-Lingedijk, Z. W. aan den Heukelumsche-polder. — Deze pold. beslaat onder *Herwijnen*, volgens het kadaster eene oppervlakte van 1025 bund. 75 v. r. 41 v. ell. Daarin staan onder *Herwijnen* twee h., zijnde boerderijen. Hij wordt door twee sluizen op de Linge van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat voor *Herwijnen* uit twee Poldermeesters.

ASSAM, marktplaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*, in het *Zuiderkwartier*. De aldaar gehouden wordende markt is den 4 Augustus 1761 geopend.

* ASSEL ligt 4 u. van *Grevenmacher*, en W. van *Bous*. Er zijn 40 h. en 182 inw.

* ASSELBORN, gem., bevat de d. Asselborn, Bivisch of Bivers, Boxhorn, Sassel en Stockem, benevens de geh. Demesbach en Rimlingen of Rumlingen en telt 740 inw. Men heeft er 1 R. K. kerk te Asselborn en 4 bijkerken te Bivisch, Boxhorn, Sassel en Stockem. — Het d. ASSELBORN ligt 2 u. W. N. W. van *Clerff* en telt 410 inw.

* ASSELSCHEUER is eene alleen staande hoeve (geen geh.), behoorende tot de gem. *Lorentzweiler* en heeft 13 bewoners.

ASSELT, alleenstaand h. op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 6 u. O. ten Z. van *Arnhem*, kant., gem. en ½ u. van Apeldoorn, met 17 bewoners.

* ASSELT (OVER-), gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2247 bund. 18 v. r. 20 v. ell.; telt 218 h., bewoond

door 259 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1500 inw. — Men vindt er nog de overblijfselen van het kast. de Nagelhorst. — Vroeger heeft hier ook gestaan Sleburg, dat thans echter gesloopt is. — Het d. ligt, Z. ten W. van Nijmegen, Z. O. van Wijchen, niet aan, maar nabij de Maas, waarover ten Z. van het d. een gierpontveer is, het Overasseltsche- of Tempelveer genoemd.

* ASSELT (OVER-EN-NEDER-) telt 40 zielen, onder welke ruim 20 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Petrus Calcarius, die, te voren Pastoor te Over-Asselt geweest zijnde, in het jaar 1608 hier Predikant werd, en in het jaar 1612 naar Groesbeek vertrok. Christianus Schoonhaner, hier gekomen in 1673 en overleden in 1705, heeft van 1680 tot aan zijnen dood tevens *Heumen-en-Malden* bediend. — Het beroep is eene collatie van den eigenaar van het kast. Schoonenberg.

* ASSEN, kant. of liever adm. kant., paalt W. ook nog aan het kant. Meppel, en heeft thans eene bevolking van ongeveer 31,700 inw.

ASSEN, judic. kant., prov. *Drenthe*, arr. *Assen*, bestaande uit het adm. kant., benevens de gem. Borger, Emmen en Odoorn; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 141,700 bund. 26 v. r. 59 v. ell., waaronder 140,573 bund. 16 v. r. 91 v. ell. belastbaar land; telt eene bevolking van ruim 39,000 inw.

* ASSEN, kerk. ring, telt thans 19 gem. en 19 kerken, waarin de dienst door 21 Predikanten wordt waargenomen, doordien in 1840 Gieterveen en de Zandvoort van *Gieten*, en in 1841 Annerveen, Eext en Anderen van *Anlo* afgescheiden en ieder eene afzonderlijke gem. geworden zijn.

* ASSEN, gem., heeft eene oppervlakte van 4748 bund. 9 v.r. 49 v.ell., waaronder 4661 bund. 71 v. r. 85 v. ell. belastbaren grond; telt 585 h., bewoond door 908 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 4250 inw., onder welke ongeveer 3700 Herv., 45 Evang. Luth., 194 R. K. en omtrent 250 Isr. zijn. — Behalve de in het Woordenboek vermelde fabrijken heeft men in de gem. Assen nog eene touwslagerij, eene borstelmakerij, eene wagenmakerij, twee katoenweverijen, eenen tweeden zaag- en eenen tweeden korenmolen. — Onder de middelen van bestaan der ingezetenen behoort ook de turfgraverij. — Bl. 367, reg. 27 en 28, *staat:* zuidelijke grenzen, *moet zijn:* noordelijke grenzen. — Het stadhuis, door een ander vervangen zijnde, is ingerigt: de onderverdieping ten deele voor eene kaserne, ten dienste van het hier garnizoen houdende detachement infanterie en ten deele voor eene bewaarschool, en de bovenverdieping voor een lokaal ten dienste van eene school van middelbaar onderwijs en voor eene teekenschool van het Departement Assen der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid. — In 1847 en 1848 is te Assen eene nieuwe Herv. kerk gebouwd, dewijl de oude te klein was geworden. Deze laatste wordt thans vertimmerd tot een stadhuis. De eerste is een fraai vierkant gebouw, met een smaakvol torentje en van een orgel voorzien. Men heeft eerst sedert 1835 twee Herv. Predikanten te Assen, zijnde de eerste tweede Predikant in deze gem. geweest Jan Hendrik Holwerda, die in het jaar 1835 herwaarts kwam en in 1837 naar Gorinchem vertrok. — De Christelijk-Afgescheidenen, die er ruim 210 in getal zijn, onder welke ongeveer 120 Ledematen, maken sedert het jaar 1840 eene gem. uit, welke tot eersten Leeraar gehad heeft Roelof Pieters Medema, die in het jaar 1842 herwaarts kwam en in het jaar 1844 naar Schildwolde vertrok. De kerk is een langwerpig

vierkant gebouw, met de pastorij onder één dak, zonder toren of orgel. — De Evang. Luth., die er wonen, behooren tot de gem. van *Groningen*. — Den 29 Junij 1833 werd het eerst eene R. K. gemeente gesticht, waarvan de tegenwoordige Aartspriester van Zalland en Drenthe, HENRICUS VAN KESSEL, de eerste Herder was. Boven de R. K. kerk leest men: KOMT ALLEN TOT MIJ DIE BELAST ZIJT EN BELADEN. — Behalve de in het Woordenboek opgegeven liefdadige inrigtingen, heeft men er nog eene Herhalingschool, met 60 leerlingen, en eene Brei- en Naaischool voor behoeftige meisjes, met 24 leerlingen, beide door het Departement ASSEN der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* opgerigt, terwijl men bezig is een fonds daar te stellen voor een Weeshuis. — Er zijn tegenwoordig drie hoofdscholen, allen in nieuwe gebouwen, welke gezamenlijk gemiddeld door 630 leerlingen bezocht worden. Het Gymnasium telt ruim 50 leerlingen, de school voor jonge Jufvrouwen bij de 30 leerlingen. — Het Gevangenhuis is afgebroken en vervangen door een ander, achter het Paleis van Justitie. Het bevat, behalve andere lokalen en eene ruime wandelplaats, 41 cellen, geschikt voor eenzame opsluiting, welke alle door buizen verwarmd kunnen worden. — Bl. 370. De kermis is opgeheven en daarvoor op den 24 Augustus in de plaats gesteld eene veemarkt, op welke in het jaar 1849 waren aangebragt 190 koeijen, 350 varkens en 100 schapen. De weekmarkt, welke zeer druk bezocht wordt, wordt gehouden des Donderdags.

*ASSENDELFT, gem., beslaat eene oppervlakte van 299 bund. 3 v. r. 29 v. ell., waaronder 2979 bund. 50 v. r. 60 v. ell. belastbaar land; telt 357 h., bewoond door 549 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2800 inw. — (bl. 370.) Reg. 5 en 4 van onderen *staat:* BAARDHOUD, *lees:* BAARTHOUT. (bl. 371.) Het d. ASSENDELFT vindt men in 1083 ook gespeld *Ascmandilf* en *Ascumannedelf*. — Er is aldaar een veer over het IJ op Spaarndam. Ook bestaat er een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat ruim 30 Leden telt, en een fonds voor behoeftige kraamvrouwen, alsmede een fonds tot bebouwing en betuining van ledig liggende erven, bezit.

ASSENDELFT, voorm. kast. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 2 u. O. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 2¼ u. N. O. van *Boxtel*, gem. *Berlicum-en-Middelrode*, ¾ u. Z. O. van *Berlicum*, te *Middelrode*. — Dit kast. is, in 1842, afgebroken, zijnde er niets meer van aanwezig dan de neerhuizing, thans tot eene boerderij ingerigt, en den steenen muur langs den weg, waarin eene honten poort.

ASSENDELVER-VEEN-POLDER (DE), pold. in het balj. van *Blois*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Haarlem*, kant. *Beverwijk*, gem. *Assendelft*. Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 318 bund.

*ASSENDORP, buurs., ligt 10 min. O. van *Zwolle*, en telt 64 h. en 300 inw. De marke is reeds vermeld in 1053, onder den naam van ASCHENDORPE, als eene plaats gelegen in het graafs. *Amelande*.

ASSENDORPERHOEK, geh. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 3¼ u. N. O. van *Deventer*, kant., gem. en ½ u. van *Raalte*, met 62 h. en 250 inw.

*ASTEN, kant., grenst N. O. aan het kant. Boxmeer en telt 3361 h., bewoond door 3781 huisgez., uitmakende eene bevolking van 22,500 inw. Men heeft er 18 bierbrouwerijen, 2 branderijen, 10 leerlooijerijen,

1 wol- of katoenfabrijk, 6 verwerijen, 4 steen- of pottenbakkerijen, 9 ros-olie- en 15 graanmolens.

*ASTEN, gem., grenst W. ook aan de gem. Lierop. Zij bevat de dorpen: Asten en Ommel, benevens de geh.: Achterbosch, Behelp, Bussel, Diesdonk, den Dijk, Kloostereind, Laarbroek, Leensel, Nachtegaal, Ommelschebosch, Oostaden, Oostappen, Opheusden, Stegen, Voordeldonk, Wolfsberg en 't Zand. Zij beslaat, volgens het kadaster, 6865 bund. 45 v. r. 50 v. ell. belastbaren grond; telt 525 h., bewoond door 598 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3050 inw. — Men heeft er 3 bierbrouwerijen, 2 leerlooijerijen, 1 katoenfabrijk, 2 verwerijen, 1 wolspinnerij, 1 ros-olie- en 2 koornmolens. Bl. 376. Het d. Asten ligt 8 u. van 's Hertogenbosch, 4 u O. Z. O. van Eindhoven, 2½ u. Z. O. van Helmond. — Het wapen dezer gem. is een gedeeld schild van azuur, ter regterzijde met twee fascen verzeld van acht Jumelles, en chef drie St. Andrieskruisen, alles van goud; ter linkerzijde met een geankerd kruis, verzeld en chef van vier en en pointe van twee turven alles van goud.

*ASTEN-EN OMMEL, kerk., gem., telt 60 zielen, onder welke 40 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest .... Gobelius, die in het jaar 1648 herwaarts kwam, en in het jaar 1650 door eenen anderen opgevolgd werd.

ASTHOFF, geh. in het balj. van *Diekirch*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. kant. en 1 u. O. van *Diekirch*, gem. *Bettendorf*.

ASTONA, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, nabij *Toeban*. Men treft aldaar een oud heilig graf aan.

ATAPOEPOE, rijk en d. in *Oost-Indië*. Zie Attapoepa. W. en A.

ATHAR, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in de *Padangsche-Bovenlanden*.

ATHUSSERMUHL, ook Neumuhl, molen, grooth. *Luxemburg*, gem. *Pettingen*. Hierbij heeft men eenen kunstmatigen heuvel die, volgens de overlevering, het graf van een Romeinsch Veldheer zijn zonde.

ATTAPOEPA of Atapoepoe, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*, waar men ontegensprekelijke bewijzen van koperlagen gevonden heeft.

*ATTELAKEN ligt 1½ van *Breda*, N. O. van Etten. Men telt er 50 h. en ongeveer 350 inw.

ATTEMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kollumerland-en-Nieuw Kruisland*, arr. en 5 u. N. N. O. van *Leeuwarden*, kant en 2½ u. Z. O. van *Dockum*, onder *Kollum*.

ATTERT, riv. in Luxemburg. Zie Atert. W.

ATTINGOLA, gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*

AUCKUM, buurs., prov. *Overijssel*. Zie Ankum. W.

*AUGSBUUR of Lutkewoude-en-Kollumerzwaag, (niet AUGSBUUR-LUTKEWOUDE-EN-KOLLUMERZWAAG); telt 740 zielen, onder welke 30 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen na de scheiding van *Oudwoude-en-Westergeest*, is geweest Lambertus Johannis, die in het jaar 1624 herwaarts kwam, en in het jaar 1654 overleed.

AUGSTERP, geb., prov. *Friesland*. Zie Augsterp.

*AUGUSTA-POLDER ligt gedeeltelijk gem. *Bergen-op-Zoom*, gedeeltelijk gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*. Hij is in het jaar 1787 bedijkt; ontleent zijnen naam van de Gemalin des Keurvorsten Karel Theodoor, Markgraaf *van Bergen-op-Zoom*; is schotbaar

groot 97 bund. 79 v. r. 26 v. ell., en watert uit door eene sluis, wijd 11,27 hoog 1,57 ell., met eene drijfdeur en schuif, in eene kil welke door de slikken en gorzen op de Ooster-Schelde uitloopt.

AUGUSTIJNEN-KLOOSTER, voorm. kloost. Zie ELISABETHCONVENT (ST.). W. EMMAUS. W. REGULIERS-KLOOSTER. W. en WILLIBRORDS-KONVENT (ST.). W.

AUGUSTINESSEN-KLOOSTER, kloost. in het *Land-van-Ravestein*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 6 u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 15 u. N. W. van *Grave*, gem. *Deursen-en Dennenberg*. — Het wordt bewoond door Nonnen van den regel van den H. AUGUSTINUS.

AUGUSTINUS, geh. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 9 u. N. van *Roermond*, kant. en 3 u. N. van *Horst*, gem. *Bergen*.

AUKE-HAM, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

AUKEMA-ZIJLTJE, sluis, prov. *Groningen*. Zie OCKEMA-ZIJLTJE. W.

AUSBURG (DE), beek, grooth. *Luxemburg*, welke bij Dalheim ontspringt en bij Stadtbredimus in den *Moesel* valt.

* AUSTERLITZ. Aldaar is in 1844 eene school opgerigt.

AUTEL, Fr. naam van de heerl. ELTER in het grooth. *Luxemburg*. Zie ELTER. W.

AUTENA, pold prov. *Zuid-Holland*. Zie OOTEMA. W.

AUTOKAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovelanden*, welke uit het *Meer der Tien-Kotta's* voortkomt, schuimend en bruischend zich naar de vlakte spoedt en bij Tika in de *Indische zee* valt.

* AUVERGNE-POLDER, vóór de bedijking 's HEER-BOUDEWIJNSLAND genoemd, is schotbaar groot 619 bund. 95 v. r.; en watert uit op de Eendragt, door eenen steenen sluis, in den dijk even beneden het veer van Tholen, wijd in den dag 1,78 hoog 2,30 ell., voorzien van eene vloeddeur en schuif. — In deze pold, welke geheel en al bouwland is, ligt het gehucht *Slikkenburg* en 17 verspreid liggende boerenhoeven en woningen, waaronder het tolhuis en 8 hofsteden, te zamen 26 h. — Daardoor loopt de groote weg van Bergen-op-Zoom naar Tholen; almede is daarin gelegen het Langewater, dat bij genoemd gehucht eene doorlaat heeft onder den straatweg. In 1848 is daarin ook eene meestoof gebouwd. — De buitendijk is op vier punten, ter gezamenlijke lengte van 1640 ell. over de breedte van 3 tot 12 ell., met streo bemat; ook liggen, in of tegen de Eendragt, acht rijen bolletjes ten N. en twee ten Z. der sluis. — De AUVERGNE-POLDER was vóór hare overstrooming, in 1540, volgens eene originele kaart van den jare 1555, zamengesteld uit eenige kleinere polders, waarvan het noordelijk gedeelte de Noord-Polder en het zuidelijk gedeelte oostwaarts 's Heer-Janskerke, W. daaraan grenzende het Oost-Nieuweland en het westelijk gedeelte eenen polder bevatte, waarin het zoogenaamde d. Slikkenburg, den Polder genaamd, gelegen was, op welke plaats men nog grondslagen van huizen ontdekt heeft.

AVENDORP, voorm. d. in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 5 u. N. van *Alkmaar*, kant. en ½ u. Z. W. van *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, dat in het begin der vorige eeuw nog uit een geh. met 5 h. bestond; thans staat er nog slechts 1 h. met 8 inw.

AVENHIL, pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Oud-Beijerland*, gem. *Heinenoord*; palende N. en O. aan het Buitenland, Z. aan den Oost-Zomerlandsche-polder, W. aan Kaleeland.

AVENHORN-EN-GROSTHUIZEN kerk. gem. Zie Grosthuizen-en-Avenhorn. W.

* AVENHORN-EN-OOSTMIJZEN grenst Z. ook aan de *Beemster*, en beslaat eene oppervlakte van 280 bund. 74 v. r. 49 v. ell., waaronder 277 bund. 92 v. r. 40 v. ell. belastbaar land; telt 57 h., bewoond door 85 huisgez., uitmakende eene bevolking van 390 inw. De R. K., die er wonen, parochiëren te *Goorn* (niet te Hoorn).

AVENHORNERTOGT (DE) water in *Dregterland*, prov. *Noord-Holland*, loopende, in eene noordwestelijke rigting, achter Avenhorn henen tot om de Goorn, waar het zich met de *Gouwe* vereenigt.

AVENSTEIN, voorm. adell. h., prov. *N.Braband*. Zie Avestein. W.

* AVEREEST, gem., telt 702 h., bewoond door 767 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3800 inw. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen is geweest Martinus van Ynorst, die in het jaar 1601 hier in dienst was. — Bl. 392, reg. 14 en 15, staat: *Zalland-en-Twenthe*. lees: *Zalland-Drenthe-en-Groningen*.

AVER-ENK, adell. h., prov. *Gelderland*. Zie Enk (Aver-). W.

AVERGOOR, landg. in de ambtmannij *Kolmschate*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en 1¼ u. N. van *Deventer*, gem. en 1¼ u. N. N. O. van *Diepenveen*, in de buurs. *Averlo*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, waaronder twee bouwmanswoningen, eene oppervlakte van 47 bund. 43 v. r.

* AVERLO is eene buurs. — Reg. 5, staat: Overgoor lees: Avergoor

AVERWOLDE, geh. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 3 u. N. O. van *Deventer*, kant. en 2 u. W. ten Z. van *Raalte*, gem. en 1 u. O. ten Z. van *Wijhe*, ter plaatse, waar vroeger het buit. Averwolde geweest is.

* AXEL, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4291 bund. 75 v. r., waaronder 4290 bund. 83 v. r. belastbaar land; telt 407 h., bewoond door 479 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2500 inw. — In 1843 is aldaar eene stijfselmakerij en in 1846 eene tabaksfabrijk opgerigt. Een der korenmolens is ook tot het slaan van olie ingerigt. — Voor de Christelijke Afgescheidenen is in 1842 een nieuw kerkgebouw gesticht. De gemeente dezer gezindte 100 zielen, onder welke 40 Ledematen tellende, wordt door den Predikant van Zaamslag bediend. — Op den 13 Mei 1840, sloeg, des avonds ten half acht ure, een hevige bliksemstraal in den stadhuistoren, zonder echter brand te veroorzaken. Hij ontblootte nagenoeg de geheele westzijde van de torenspits van hare bekleeding; ging vervolgens door de openingen, daar de klok hangt, naar buiten; wierp aan de oostzijde des torens een dertigtal dakpannen van het stadhuis en nam zijnen loop door de looden buis van den regenbak tot op de stoep van het gebouw. Deze buis werd op vijf plaatsen stuk geslagen en in den regenbak geslingerd, waarvan de geheele keel omvergeworpen, de arduinsteenen zerk, waarmede die bedekt was, omgekeerd, en een gedeelte er van een eind ver geslingerd werd. Het ijzeren deksel, waarmede de bak gesloten was, werd tot op het midden van de markt geworpen, terwijl in eene tegen den regenbak staande woning, de muur, waarop een arduinsteenen vensterkozijn rustte, werd verbrijzeld en het kozijn op twee plaatsen van een sprong. — De R. K. alleen uit het zuidelijke gedeelte der gem. parochiëren te *Zuiddorpe*, maar die uit het noordelijke te *Neuzen*. — Axel is mede de geboorteplaats van den Nederduitschen Dichter en Predikant Andreas Andriessen, die voornamelijk den

weg gebaand heeft tot eene verbeterde Psalmberijming, † 12 Januarij 1768. — Bl. 397. reg. 13, *staat:* regterzijde *lees:* linkerzijde — reg. 15, *staat:* linkerzijde *lees:* regterzijde.

AXELSCHE-GAT (HET), water in *Staats-Vlaanderen*. Zie Braakman. W.

* AXWIJK is eene b., geen d. Er bestaat aldaar geen kerk, zoo min van de Herv. als van de Doopsgez., beide staan te *Middelie*.

AYLVA STATE, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, arr. en 1¼ u. Z. W. van *Leeuwarden*, kant. en 2¼ u. N. N. W. van *Rauwerd*, onder *Hylaard*. — Deze state, welke bij menschen geheugen geen bewoner gehad had, is in het jaar 1724 op de poort na afgebroken.

AYSMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. en 4¼ u. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. Z. ten O. van *Dockum*, onder *Driezum*.

AZENRAY, gem., prov. *Limburg*. Zie Asenray. W.

AZEWIJNER-BRUG, brug, prov. *Gelderland*, in de gem. *Vuren-en-Dalem*, over de Herwijnensche-wetering, ¼ u. N. O. van Vuren.

B.

BAAKMARKT, geh. in het graafs. *Zutphen*. Zie Bakermarkt.

BAALDERBEEK of Balderbeek, riviertje in *Overijssel*. Het ontstaat in het graafs. Benthem, in den omtrek van Wilsum, uit twee hoofdtakken, die Hopsenbach en die Schappengräfte; loopt bij Tackman, onder den naam van Wilsummerbeek, op het gebied van Ambt-Hardenberg en neemt in het geh. Radewijk de naam van Radewijkerbeek aan; maakt vervolgens de grensscheiding tegen Gramsbergen uit; verlaat die weder, en haren loop onder eerstgenoemde gem. vervolgende, vloeit zij, onder den naam van Baalderbeek, naar het geh. Baalder, en valt omtrent ¼ uur boven stad Hardenbergh in de *Vecht*.

* BAAMBRUGGE, heeft eene brug over den Kromme-Angstel. In 1844 is aldaar eene nieuwe Herv. kerk gebouwd, welke den 20 October van dat jaar is ingewijd. Dit d. heeft, met *Abcoude*, een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 20 October 1824 is opgerigt en 20 Leden telt. — Het is de geboorteplaats van den geschiedkundige Johan Hugo van Bolhuis, geb. 20 December 1805, † 4 Februarij 1844. — Aan het tolhek aldaar is in 1849 een distributiekantoor der brievenposterij gevestigd, zoo voor de gem. Abcoude-Baambrugge, als voor Loenersloot.

BAAMBRUGSCHE-ZUWE, naam, welken men in de wandeling geeft aan de Vinkeveensche-Zuwe, prov. *Utrecht*. Zie Zuwe (De). W.

BAANEHEID, geh., prov. *Limburg*. Zie Bonneheid. W.

* BAANST-POLDER ligt niet gem. *Groede*, maar gem. *Nieuwvliet*.

BAANSUM, geh. prov. *Groningen*. Zie Baamsum. W.

BAAR, voorm. riv. in *Zuid-Holland*. Zie Bere. W.

BAARD, kad. gem. prov. *Friesland*, griet. *Baarderadeel*, bestaande uit de dorpen, Baard, Winsum, Oosterlittens, Britswerd, Wieuwerd en Bozum, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3381 bund. 20 v. r. 78 v. ell., waaronder 3348 bund. 22 v. r. 80 v. ell. belastbaar land.

*BAARD, d., telt met de b. *Geleburen* en *Faldens*, 46 h. en 280 inw. — De eerste, die in de Doopsgez. gem. aldaar het Leeraarambt alleen en bezoldigd heeft waargenomen, is geweest, Y. Y. Beem, die in het jaar 1825 derwaarts kwam en in het jaar 1859 naar Akkrum met der woon vertrok. Baard heeft met de omliggende dorpen een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat in het jaar 1847 opgerigt is en 35 Leden telt.

BAARDBUREN, b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr., kant. en 1½ u. Z. van *Leeuwarden*, ½ u. Z. W. van *Wirdum*, waartoe het behoort, aan den grooten weg op Leeuwarden; met 2 h en 12 inw.

*BAARDERADEEL is verdeeld in drie kadastrale gem: Jorwerd, Oosterwierum en Baard. — (bl. 5) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7277 bund. 79 v. r. 64 v. ell., waaronder 7194 bund. 99 v. r. 17 v. ell. belastbaar land; telt 715 h., bewoond door 943 huisgez., uitmakende eene bevolking van 4500 inw. — Het wapen van Baarderadeel bestaat uit een gedeeld schild van goud en azuur; het eerste met eenen halven dubbelen arend van sabel, uit de linkerzijde voortkomende; het tweede met twee zespuntige sterren van keel. Het schild is gedekt met eene gouden kroon.

BAARDONK, adell. h., prov *Noord-Braband*. Zie Barendonk. W.

*BAARDWIJK, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 900 bund. 51 v. r. 11 v. ell., alles belastbaar land; telt 155 h., bewoond door 251 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1280 inw. — Reg. 19, *staat:* de Hocheztadt, *lees:* de Hompesch, — Reg. 20 en 21, *staat:* Wisberg. *lees:* Wisbecq. — Het d Baardwijk ligt 1½ u. Z. W. van Heusden. — Het wapen van Baardwijk is een schild van goud, met een wagenrad van sabel.

*BAARDWIJKSCHE-OVERLAAT (bl. 12, reg. 6 van onderen). Het natuurlijk terrein, waarop het rijzen stortbed gelegd is, is 3,25 tot 3,75 ell. boven A. P. of 36 tot 86 duim. — (bl. 14) Sedert 1816 tot en met 1843 werkte de overlaat jaarlijks, uitgezonderd alleen in het jaar 1826. Zij werkte in 1788, 1790, 1822, 1823, 1829, 1835, 1842 en 1843, 19 reizen, te zamen gedurende 125 etmalen, zonder dat toen de Beersche-Maas overgeloopen heeft. — Bl. 15, reg. 5, *staat:* 1390 *lees:* 1398. — Bl. 37—39, *moeten de woorden:* Vóór 1818 — 1½ ell. *geheel wegvallen.*

BAARHUIZEN, voorm. stins, prov. *Friesland.* Zie Barrahuis. W.

*BAARLAND. Bl. 16, reg. 1 *staat:* 1595, *lees:* 1598, reg. 5, staat: *Dodyn* lees: Doedyn — Bl. 18. Het wapen van deze heerl. is van zilver, met twee fascen van keel.

*BAARLAND (HOF-TE-) is in het jaar 1840 voor afbraak verkocht.

BAARLAND-BAKENDORP-OUDELANDE-EN-STUIVEZAND, heerl. op het eil. *Zuid-Beveland.* Zie Baarland.

*BAARLAND-EN-BAKENDORP. gem., telt 109 h., bewoond door 125 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 600 inw.

BAARLAND-POLDER (NIEUWE-), pold. in het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, kant. *Heinkenszand*, gem. *Baarland-en-Bakendorp;* palende N. aan den Hugo-, Ida-, Vierloos-, Caneel- en Oud-Vierlandsche-polder, O. aan den Siguit-polder, W. aan den Stelle-polder.

BAARLAND-STELLE-POLDER, pold., prov. *Zeeland.* Zie Stellepolder (De Baarland). W.

*BAARLE, d., bl. 20, reg. 6, *staat:* 1689 *lees:* 1539

BAARLEBRUG, geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. Z. O van *Breda*, kant. en 4½ u. Z. O van *Ginneken*, gem. en 1½ u. Z. W. van *Baarle-Nassau;* met 3 h. en ruim 20 inw.

*BAARLE-NASSAU, gem., paalt N. alleen aan de gem. Chaam en Alphen-en-Riel; bevat, behalve het d. Baarle-Nassau, de geh. Baarlebrug, Casterle, Groot-Bedaf, Klein-Bedaf, Boschhoven, Eikelenbosch, Gorpeind, Heesboom, Heikant, Heimolen, Heyning, Hoogeind, Hoogbraak, Keyzershoek, Liefkenshoek, Loveren, Nijhoven, Oordel, Reth, Reuth, Schalluinen, Oude-Strumpt, Nieuwe-Strumpt, Ulicoten en Veldbraak; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7378 bund. 54 v. r. 92 v ell. belastbaar land; telt 315 h., bewoond door 348 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2000 inw De dienst in de Herv. kerk, welke sedert het uitbarsten van den Belgischen opstand gestaakt was, is, in het jaar 1838, weder opgevat door den destijds als Hulpprediker aldaar dienstdoende Proponent C. Rissius, zooals die dan ook thans nog eens in de maand door den Predikant van Chaam wordt waargenomen. Het d. Baarle-Nassau ligt Z. O. van Breda, 3½ u. Z. O. van Ginneken.

§BAARLOO, d. in het *Land-van-Kessel*. Zie Baarlo. A.

*BAARN, gem., beslaat eene oppervlakte van 2441 bund. 56 v. r. 58 v. ell., waaronder 2431 bund. 19 v. r. 28 v. ell. belastbaar land; telt 282 h., bewoond door 380 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1900 inw. — Bl. 22. Er bestaat te Baarn een Instituut voor Jonge Heeren, dat gunstig bekend staat.

BAARNE, voorm. riv. in *Zuid-Holland*. Zie Bere. W.

*BAARN-EN-EEMBRUGGE telt 680 zielen en ruim 300 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Cornelis Eessens, die in het jaar 1595 herwaarts kwam en in het jaar 1612 door eenen anderen vervangen was.

BAARNETRECHT, oude naam van Barendrecht, prov. *Zuid-Holland*. Zie Barendrecht.

BAARNSCHE-BOSCH, bosch in *Eemland*, prov. *Utrecht*, ½ u. W. van *Baarn*, met veel schoon en statig geboomte, alsmede twee fraaije vijvers en de paviljoenen Peking en Canton. — Het beslaat eene oppervlakte van 684 bund. 54 v. r. 8 v. ell.; er groeit daarin meest sparren-, eiken en beukenhout.

BAARS of Barns, geh. in *Vollenhove*, prov. *Overijssel*, arr. en 6½ u. N. ten O. van *Zwolle*, kant. en ½ u. N. van *Steenwijk*, gem. en 40 min. N. O. van *Steenwijkerwolde*.

*BAARSCHOT, b. onder *Vlierden*, ligt N. N. O. van *Asten*. Men telt er 7 h. en ruim 40 inw.

*BAARSCHOT, kast. of liever buit., ligt 1 u. N. N.W. van *Boxtel*, 7 min. N. O. van *Esch*, in het geh. *Kraaijenbroek*, aan de Lei of Esschestroom. — Het was eertijds een jagtverblijf der Heeren van het kast. van Haaren. Later is het in handen der Heeren Graven Schaesberg en van Styrum gekomen, die het tot een buitenverblijf hadden ingerigt, hetwelk in het jaar 1795 door zekeren van Eindhoven is gekocht, die het nagenoeg geheel gesloopt heeft en het in 1825 verkocht aan Mr. J. Sassen, Advocaat te 's Hertogenbosch, door wien het destijds weder tot een klein buitenverblijf is ingerigt.

*BAARSCHOT, b., ligt 2½ u. van *Oirschot*, Z. Z. O. van *Diessen*. Men telt er 39 h. en ongeveer 250 inw.

* BAARSDORP, in het eil. *Zuid-Beveland*, is geen geh. maar een dorpje. De vervallen kerk is sedert eenigen tijd weder hersteld, heeft eenen vierkanten toren, met korte spits, doch geen orgel en is met hoog geboomte omgeven. — Er wordt eenmaal in het jaar gepredikt door den Predikant van 's Heeren-Arends-kerke, die daarvoor eene toelage geniet. Dit voorregt is ook wel eens aan den Predikant van 's Heeren-Abts-en-Simoutskerke verleend geweest. — Baarsdorp is de geboorteplaats van Cornelis van Baersdorp, Lijfarts van Keizer Karel V, in 1565.

BAARSDORPER-MEER (HET) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 209 bund., en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast.

BAARSENWAARD (DE), waard in het graafs. *Culenborg*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. en gem. *Culenborg*, uitwaterende op de Lek, door een sluisje, wijd 0,90 ell., en welks vloer 0,90 ell. beneden middelbare rivierstand ligt.

BAARSJES, geh. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. kant. en ½ u. W. van *Amsterdam*, gem. *Sloten-Sloterdijk-Osdorp-en-de-Vrije-Geer*, 1½ u. N. O. van *Sloten*, 20 min. van *Sloterdijk*; met 54 h. en ruim 300 inw.

BAARSJES-POLDER, polderland in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Amsterdam*, gem. *Sloten-Sloterdijk-Osdorp-en-de-Vrije-Geer*, in den *Sloter-Binnenpolder*.

BAARWERTH, oude naam van het d. Baardwijk, prov. *Noord-Braband*. Zie Baardwijk. W. en A.

* BAAY ligt 20 min. N. O. van *Etten*, 10 min. Z. W. van *Leur*. Men telt er 7 h. en ruim 60 inw.

BAASDAMSBEEK, beek in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, onder *Tubbergen*; het ontstaat omtrent 1 u. O. van het d. *Haarle*, loopt door het geh. *Fleringen* en vervolgens, onder den naam van Molenbeek, door een gedeelte van Weerseloo in de *Loo-Lee*.

* BAASTERHOEVEN ligt W. N. W. van *Eindhoven*, 1 u. W. Z. W. van *Oirschot*, ½ u. N. W. van *Oostelbeers*, in een houtrijk oord en bevat 6 h., waaronder het Huis-te-Baast, Beukehoef, Lindehoef, Eikehoef en Masthoef en telt ruim 40 inw.

BABAI, eil. in *Oost-Indië*, in den *Doeson*, eene der rivieren van het eil. *Borneo*.

BABAKAN, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Krawang*, distr. *Tjiassem*, 1 mijl Z. van *Korong*, op den westelijken oever der Tjiassem

BABALANG of Moeära-Bekassie, land in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*, in de *Bataviasche-Ommelanden*, in het Oosterkwartier. Het is een eigendom van Chinezen.

BABAT, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

BABAO (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, aan de noordkust van het eil. *Timor*.

BABAUW, baai en d. in *Oost-Indië*. Zie Babao. W.

* BABI, reg. 6 *staat:* 245°, *lees:* 145°.

BABI of Poeloe-Babi, d. i. Varkenseiland, eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, tot de *Aroe-eilanden* behoorende.

BABI-BESAAR, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de westkust van het eil. *Sumatra*, tot de Babi-eilanden behoorende, waarvan het het grootste is. — Men herkent het, reeds op eenen afstand, aan het Suikerbrood, zijnde een vrij hooge kegelberg.

BABI-EILANDEN, groep eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, W. van *Sumatra*. — Men heeft er kokosnoten, klapperolie, varkens, buffels, water en brandhout.

BABOENTRI, naam, welken de Negers geven aan de suikerplant. *Kortenduur*, kol. *Suriname*. Zie Kortenduur. W.

BABYLONIENBROEKSCHENHOEK, pold. in het *Land-van-Heusden*. Zie Broekschenhoek. W.

* BABYLONIENBROEKSCHE-POLDER. Zie voorts Nieuwland (Het) W. en Oudland (Het). W.

BACCHEM, oude naam van het geh. Bakkum, in *Kennemerland*. Zie Bakkum. W.

§ BACHEVORTH, oude naam eener plaats, welke men vermoedelijk zoeken moet in het geh. Bavoort, niet ver van *Amersfoort*. Zie Bavoort.

§ BACKENHAGEN, verbasterde naam van de havezathe Bakkenhagen, in *Twenthe*, prov. *Overijssel*. Zie Bakkenhagen. W.

BACKESMUHLE, alleenstaande molen, grooth. *Luxemburg*, gem. *Bremsdorf*; met 6 bewoners.

* BADALA ligt in de resid. en reg. *Cheribon*.

BADE-KEMBANG, d. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Java*, resid. *Baglen*. — Hier werden de muitelingen, die 2500 man sterk waren, den 8 Februarij 1820 door den Majoor Michiels aangetast. Bij dit gevecht, dat van 's morgens 7 tot 's namiddags 3 ure geduurd heeft, hebben de muitelingen negen hunner Hoofden verloren, terwijl zij zich genoodzaakt zagen tot bewesten Kaliwien terug te trekken.

BADI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Catsjeli*.

§ BADJOA, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, rijk *Boni*.

BADONG, rijk in *Oost-Indië*. Zie Bali-Badong. W.

BAERLO of Baarlo, d. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 3¼ u. N. ten W. van *Roermond*, kant. en 1¼ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. en 1 u. Z. O. van *Maasbree*, ¼ u. van de Maas, aan den grooten weg van Maastricht over Venlo naar Weesel, langs den linker Maasoever, in boomrijke omstreken, tusschen bouwland gelegen. — Men telt er 217 h. en 1150 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. Ook heeft men er eenen windgraan- en oliemolen en een pontveer tegenover Steil, onder Teegelen. — De inw., die er allen R. K. zijn, onder welke 850 Communikanten, maken eene par. uit, welke tot het apost. vic. van *Limburg*, dek. van *Venlo*, behoort, en door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend wordt. De kerk, die aan den H. Petrus is toegewijd, ligt op eene hoogte, heeft eenen spitsen toren, en is van een orgel voorzien. — Even buiten het d. ligt het Kasteel-van-Baerlo (zie het volgende art.) en ruim ¼ u. meer noordelijk het kast. de Berckt. Zie dat woord.

BAERLO (HET KASTEEL-VAN-), kast. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 3¼ u. N. ten W. van *Roermond*, kant. en 1¼ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. en 1 u. Z. O. van *Maasbree*, even buiten het d. Baerlo. — Dit hecht vierkant gebouw, met breede gracht omgeven, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van ongeveer 170 bund., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Baron van Erp van 't Holt.

* BAEXEM, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 904 bund. 21 v. r. 10 v. ell., waaronder 871 bund. 62 v. r. 30 v. ell. belastbaar land; telt 91 h., bewoond door 98 huisgez., uitmakende eene bevolking van 540 zielen.

BAGGRI, naam, welken de Negers geven aan de suikerplant. SLOOTWIJK, in de kol. *Suriname*. Zie SLOOTWIJK. W.

BAGIJNENHOEK of BEGGIJNENHOEK, b. in de heerl. *Boxmeer*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 9 u O. ten Z. van *'Hertogenbosch*, kant. gem. en een wijk uitmakende van het vl. *Boxmeer*.

BAGOEBANG, oud. d. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Java*, resid. *Djapara*, reg. *Djawana*.

BAGTENAAR, water in den *Crimpenrewaard*, prov. *Zuid-Holland*, onder *Berg-Ambacht*, dat gedeeltelijk ten N. van Berg-Ambacht heen loopende, zich met eene oostelijke rigting in de Vliet ontlast.

BAHA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Rotti*, waar handel wordt gedreven.

BAHAI, GOENONG-BAHAI, heuvel in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de regterzijde der Doeson, aan welks helling men, tusschen lagen kwarts-glomeraat, eene laag van blaauwe klei opmerkt, waarin eene soort van bruinkolen voorkomt.

BAHI, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Aroe-eilanden* behoorende.

* BAHR heeft een voetveer over den IJsel, op het Rhederlaag.

* BAHR-EN-LATHUM telt 210 zielen, onder welke 120 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest WILHELMUS MOLENBRUS, die in het jaar 1614 herwaarts kwam, en in het jaar 1619 naar Brummen vertrok, tot aan 1614 had de Predikant van Westervoort de dienst hier waargenomen.

BAJA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Catsjeli*.

BAJANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, ads. res. en Z. van *Padang*.

BAKAL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, reg. *Temanggong*, distr. *Lempoejang*. — In den nacht van 17 September 1828 werd een detachement Europesche en Inlandsche infanterie, onder het bevel van den Luitenant DE GROOT, alhier door eene sterke troep muitelingen overvallen, welke echter ten laatste terug geslagen werden, nadat evenwel van onze zijde zes pradjoerits en een Europeaan gesneuveld waren.

* BAKEL ligt 4 u. O. N. O. van Eindhoven en 1 u. O. N. O. van Helmond.

* BAKEL-EN-MILHEZE paalt Z. ook aan Vlierden. Deze gem. bevat het d. Bakel, de b. Milheze en de geh. Brug, Esp, Geneneind, Hilakker, Hoefsrot, Kawei, Neerstraat, Nieuweind of Nijeneind, Overschot, Peterseind, Schaapstal, Schouw, Schutsboom, Straatsrot, Zand en een gedeelte van het geh. Molenhof. — Men heeft er ook 1 bierbrouwerij en 1 graanmolen.

BAKERBOS, voorm. kast. in den *Tielerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. W. van *Tiel*, kant. en ½ u. W. van *Geldermalsen*, gem. en 5 min. O. van *Deil*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eenen boomgaard. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 41 v. r. 20 v. ell., worden in eigendom bezeten door de Wed. R. VAN GELLICUM, woonachtig te Deil.

BAKERBOSCHHOF, pachth. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, distr., arr. en 4 u. N. van *Roermond*, kant. en 1 u. Z. van *Venlo*, gem. en ½ u. Z. O. van *Tegelen*, behoorende tot de goederen van het kasteel *Holtmühlen*. — Zij wordt thans in eigendom bezeten door den Heer G. J. DE RIJK, woonachtig te Steyl.

BAKERMARKT of BAAKMARKT, geh. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 1½ u. Z. ten O. van *Zutphen*, kant. en 2½ u.

N. O. van *Doesborgh*, gem. en ½ u. N. ten O. van *Steenderen*, tot de buurs. *Bauk* behoorende.

BAKERWEERD, BAAKERWEERD, BAKERWAARD of BAAKERWAARD, uiterwaard, in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. *Zutphen*, kant. *Doesborgh*, gem. *Steenderen*. — Deze uiterwaard, beslaat eene oppervlakte van 289 bund. 30 v. r., en wordt door eenen steenen duiker, wijd 0,53 ell., op den IJssel, van het overtollige water ontlast.

* BAKHUIZEN is een d., geen geh.

BAKI, naam, welken de Negers geven aan de suikerplant. FORTUIN, in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*. Zie FORTUIN. W.

BAKKERSBERG, berg in het *Rijk-van-Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, zijnde een der hoogste toppen van het *Groesbeeksche-gebergte*. Hij is 48 ell. hoog. Men heeft van dezen berg een ruim gezigt over de Waal, den Rijn en de Maas.

BAKKERSKIL of de NOORD-VAN-KRIMPEN, vaarwater in de *Nieuwe-Maas*, zijnde het Noordelijke der beide vaarwaters, waarin deze rivier verdeeld wordt door de plaat de Groote-Zaag.

BAKKERSPOLDER, pold. in *Rijnland*. Zie BUURTERPOLDER. W.

BAKKI, naam, welken de Negers geven aan de katoenplant. ZEEZIGT in de kol. *Suriname*. Zie ZEEZIGT. W.

BAKKOE (TANDJONG), kaap in *Oost-Indië*. Zie MAMPAWA (DE HOEK-VAN-). W.

* BAKKUM. Reg. 4 staat: *Castrium* lees: *Castricum*. — Dat BAKKUM eene zeer oude plaats is, blijkt uit eenen giftbrief van DIRK II, Graaf *van Holland*, waarbij ook BAKKUM onder de goederen behoorde, welke aan het klooster van Egmond geschonken werden.

BAKKUM (NOORD-), het noordelijkste gedeelte van de heerl. *Bakkum*, in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Haarlem*, kant. *Beverwijk*, gem. *Castricum*, digt aan de grenzen van *Egmond-Binnen*. Men telt er 4 h. en 30 inw.

BAKOVEN, redoute met steenen wachthuis, in *Westerwolde*, gem. en 1½ u. O. van *Vlagtwedde*, 15 min. N. van *Bourtange*, waartoe zij behoort. — In de nabijheid is eene pomp, ingevolge grenstractaat tusschen Nederland en Hannover van den 2 Julij 1824.

* BALAMBOANG, lands., werd na de verovering door de Nederlanders in Oost-Balamboang en West-Balamboang verdeeld, van welk laatste gedeelte Poegar de hoofdstad was, en waaronder Panardekan en Jamadjang, mitsgaders de nevens liggende districten stonden.

BALAMMEIPA, d. in *Oost-Indië* op het eil. *Celebes*, lands. *Lamatte*, aan de *Tanka*. Het bestaat uit 30 h. en is bewoond door kooplieden, die door den zeehandel rijk geworden zijn.

BALANG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*.

BALERBEEK, riviertje, prov. *Overijssel*. Zie BAALDERBEEK.

BALG (DE), vaarwater in het Noorden van de *Zuiderzee*, gaande van de reede van Texel tusschen door den Zuidwal van het Balgzand en den Portugeesche rug met 80—150 palm.

BALGHEIM, voorm. burgt in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 1½ u. N. van *Appingedam*, gem. en ½ u. Z. O. van *Bierum*, ¼ u. van *Holwierda*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij. — De daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 16 bund. 29 v. r. 70 v. ell., worden in eigendom bezeten door den Heer E. F. DE BOER, woonachtig te Holwierda.

* BALGOY ligt Z. ten W. van *Nijmegen*. Dit d. heeft vroeger eene afzonderlijke kerkelijke gemeente uitgemaakt en eenen eigen Predikant gehad. De eerste die hier in 1609 als Leeraar benoemd werd, was Bernardus a Mandeville, die er in 1640 overleed. Na het eindigen van de dienst van Reinerus Thielmans, werd het in 1661 met *Niftrik-en-Keent* vereenigd, thans behooren de Herv. tot de gem. *Neerbosch-Hees-Hatert-Balgoy-en-Keent*. — In 1846 is hier eene nieuwe Herv. kerk gebouwd, welke den 17 October 1847 is ingewijd. Het is een modern gebouw, met eenen kleinen toren, doch zonder orgel.

BALGOY (KASTEEL-TE-). Zie het art. Balgoy. W.

* BALGOY-EN-KEENT, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 639 bund 65 v. r. 68 v. ell., alles belastbaar land; telt 69 h., bewoond door 76 huisgez. — Er is in deze gem. slechts eene school te Balgoy, welke door 50 leerlingen bezocht wordt.

* BALI werd reeds in 1597 door den beroemden Nederlandschen zeevaarder Houtman op zijne eerste reis naar Indië bezocht, en tot het jaar 1684 hebben wij op dit eiland een kantoor gehad, doch dit is wegens de onbelangrijkheid van het eiland en den wantrouwenden aard der Vorsten opgebroken. Uit een staatkundig oogpunt beschouwd, hebben hier in 1846, 1848 en 1849 belangrijke gebeurtenissen plaats gehad, daar de Nederlandsche wapenen op den 18 Junij van eerstgemelde jaar eene roemrijke overwinning behaalden op den Radja van Bolèléng; doch eene latere expeditie meer binnenlands en het gevecht van 9 Julij 1848, voor Djagaraga, was voor de onzen noodlottig. In het volgende jaar mogt het den onzen, onder aanvoering van den Generaal Majoor Michiels, gelukken de oproerige Vorsten geheel tot onderwerping te brengen, hoewel wij daarbij onder anderen het verlies van den dapperen aanvoerder te betreuren hadden.

* BALI (PIEK-VAN), ook Karang-Asam, Karang-Assam of Karang-Asin, ligt N. van het vlek Karang-Asam.

BALI (STRAAT-VAN-), zeëngte in *Oost-Indië*, welke, tusschen de eil. Java en Bali door, uit de *Indische-Zee* in de *Zee-van-Java* loopt.

* BALI-BADONG is het meest bevolkt en meest beschaafde rijk van het eil. *Bali*. — De voornaamste plaatsen zijn Badong en Kazambo.

BALIEKAPPAN (BAAI-VAN-), baai in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de oostkust van het eil. *Borneo*.

BALILING, kon. en st. in *Oost-Indië*. Zie Bolèléng. W.

* BALINGE. Reg. 3 *staat*: Westerbeek, *lees*: *Westerbork*. Men telt er 12 h. en ruim 50 inw.

BALK, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, welke die geheele griet. bevat en alzoo eene oppervlakte beslaat van 8741 bund. 18 v. r. 68 v. ell., waaronder 8094 bund. 84 v. r. 12 v. ell. belastbaar land.

* BALK. De eerste, die in de Herv. gem. te Balk het leeraarsambt heeft waargenomen, is geweest Henricus Wellink, die in het jaar 1583 hier in dienst was. — De Herv. kerk is in het jaar 1842 van een orgel voorzien, hetwelk door de gebroeders G. W. en H. R. Lohman, orgelmakers te Groningen en Leyden vervaardigd is. — De weinige Evang.-Luth., die te Balk gevonden worden, wonen de bediening des H. Avondmaals bij te *Workum*, waar zulks tweemaal 's jaars door den Predikant van *Harlingen* geschiedt. — Balk is de geboorteplaats van den welsprekenden Godgeleerde Johannes de Bruine, geb. 7 Augustus 1657, † den 4 September 1722 als Predikant te 's Gravenhage, na eenige godgeleerde werkjes te hebben uitgegeven.

BALKEBRUG, brug, prov. *Friesland*, griet. *Leeuwarderadeel* over de Wurge, in den griadweg tusschen Hijum en Stiens.

BALKEND, voorm. state, prov. *Friesland*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr., kant. en 2 u. N. van *Leeuwarden*, 35 min. W. van *Hijum*, waartoe zij behoorde. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 36 bund. 1 v. r. 30 v. ell., in eigendom bezeten wordt door BERNE R. RINKES, woonachtig onder Finkum.

BALKGRAAFSCHE-SLUIS, sluis, prov. *Noord-Braband*. Zie GASSELSCHE-SLUIS.

BALKVEN, poel in de heide, in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*.

BALLEMA, voorm. burg, prov. *Groningen*. Zie BALMA.

BALLINGBUUR of BALLENBOER, b., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Doniawarstal*, arr. en 2 u. Z. O. van *Sneek*, kant. en 4½ u. N. O. van *de Lemmer*, 5 min. Z. van *Goingarijp*, waartoe het behoort; met 2 h. en 15 inw.

BALLER, geh. in *Overijssel*. Zie BAALDER. W.

BALLERANGAN, berg in *O. Indië*, op het eil. *Borneo*, res. *Pontianak*.

* BALLERKOELE vormt een langwerpig vierkant van 32 ell. middellijn van het N. naar het Z. en 28 van het O. naar het W. en is door eenen hoogen aarden wal omringd. Men vindt er nog sporen van aarden zitbanken.

BALLINGEHUIZEN, geh., prov. *Groningen*. Zie BALMAHUIZEN. W.

BALLUM, kad. gem., prov. *Friesland*, eil. en griet. *Ameland*; zij bevat de d. Ballum en Hollum, met hun behoor, en beslaat eene oppervlakte van 3206 bund. 76 v. r. 44 v. ell., waaronder 3205 bund. 85 v. r. 8 v. ell. belastbaar land.

* BALLUM. Op het voormalige koor der vroegere kerk is nu eene kleine hut over een vermaard graf gebouwd, gedekt met eene groote blaauwe grafsteen, ruim 3½ el lang en 2½ el breed, op welke een gewapend ridder in volle harnas gebeiteld is, benevens het wapenschildt der CAMMINGHA's.

BALLY, reg. 2 *staat*: 254° *lees*: 145°.

BALMA of BALLEMA, voorm. burg in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. N. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en ½ u. Z. W. van *Oldehove* en 20 min. Z. van *Niehove*, waartoe hij behoorde. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans te midden eener vereeniging van oude, bogtige rivierdijken, een paar boerenhofsteden en eenige dagloonerswoningen, welk gehucht *Balmahuizen* genoemd wordt. Zie dat woord. W.

BALOEBOER, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Soemadang*.

BALOENROE, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, Z. van het eil. *Celebes*. Het verheft zich 120 tot 150 ell. boven de oppervlakte der zee; is steil en met geboomte bedekt, uitgezonderd aan de noordzijde, waar het laag is, en in een zandstrand eindigt. Op eenigen afstand van den noordhoek is eene koraalbank, die zich ongeveer twee Engelsche mijlen ver uitstrekt. Van den zuidwesthoek van het eiland strekt een koraalrif eene halve Engelsche mijl ver in zee. Het strand is, op eenen kleinen afstand, met koraalrif omzoomd; daar buiten schijnt het water zeer diep te wezen, tot op eene halve mijl westwaarts, waar er geen grond met het handlood te vinden is.

BALOE-TANNA, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*. — Nabij dezen berg is eene heete bron, waarbij men eenige overblijfselen van een oud gebouw aantreft.

BALOTJIE, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, gouv. *Makassar*, ads. res. *Maros*. Het is zeer bergachtig.

BALSVOORT, landg. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, gedeeltelijk kw. *Oisterwijk*, gedeeltelijk kw. *Kempenland*, prov. *Noord-Braband*, gedeeltelijk arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Boxtel*, en daarvan ten deele gem. *Boxtel*, ten deele gem. *Haaren*, gedeeltelijk kant. *Tilburg*, gem. *Oisterwijk*, en eindelijk gedeeltelijk arr. *Eindhoven*, kant. en gem. *Oirschot*. — Dit landg. bestaat uit drie groote bouwhoeven en arbeiderswoning, bosschen en velden van welke twee der bouwhoeven onder *Haaren* en de derde bouwhoeve, benevens het arbeidershuisje onder *Oisterwijk* staan; het landg. beslaat eene oppervlakte van 25 bund. 3 v. r. 42 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Candidus ten Brink, woonachtig te Boxtel.

* BALVOORT ligt in de prov. *Noord-Braband*, en bestaat uit 2 h., met ongeveer 20 inw.

§ BAMALANG, st. in *Oost-Indië*. Zie Pamalang. W.

BAMBANGAN, d. in *O. Indië*, op het eil. *Sumatra*, res. *Palembang*.

BAMBUREN, voorm. b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 3½ u. O. van *Sneek*, kant. en 2 u. Z. Z. W. van *Bolsward*, 10 min. Z. van *Ferwoude*, waarvan niets meer bestaat.

BAMSUM, geh., prov. *Groningen*. Zie Baamsum. W.

BANANENEILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie Pisang. W.

* BANCK (DE) is eene niet uitwaterende polder of strook lands; groot, volgens het kadaster, 35 bund. 73 v. r. 51 v. ell.

* BANDA, eil., bl. 69, reg. 5, *staat:* voorzien. *lees:* voorgeschreven.

* BANDA, st., heeft eene Herv. gem., met 1300 zielen en 210 Ledematen, welke door eenen Predikant bediend wordt.

BANDAR of Bandjar, lands. in *Oost-Indië*, op de oostkust van het eil. *Borneo*, tusschen kaap St. Antonie en de Diepe-baai.

BANDAR-BALOE of Bandjar-Baloe, gebergte in *O. Indië*, op het eil. *Borneo*, res. *Bandjarmasing*. Het rijst ongeveer 100 ell. boven de oppervlakte der zee en bestaat uit dioriet, serpentijn, ook sionietkwartz enz.

BANDARLOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en afd. *Soerabaja*, distr. *Djenggolo No*. 4. In dit d. heeft den 2 November 1847 een felle brand gewoed, waardoor 36 h. in de asch zijn gelegd.

* BANDASCHE-EILANDEN. Het luchtgestel is daar niet *altijd*, maar *dikwerf*, ongezond.

BANDASCHE-VUURBERG, eil. in *Oost-Indie*. Zie Api (Goenong-). W.

BANDELANG, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de westkust van het eil. *Sumatra*, ads. resid. *Padang*.

BANDER (HOEK), kaap in *Oost-Indië*. Zie Bandar. W.

* BANDERA (GOENONG) is 486 ell. hoog.

BANDJAR, lands. in *Oost-Indië*. Zie Bandar.

BANDJARAN, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Krawang*.

BANDOEDONGKAL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, distr. *Boengas*.

* BANDONG, reg., is verdeeld in de 14 volgende distrikten: Timbangantang, Tjikoemboelang, Oedjong-Brom, Banjarang, Tjilokatot, Kappo, Tjisondari, Boengga, Tjitjalingka, Madjalaga, Limbanang, Tjipitjang, Radjamandala en Tjihea.

BANDONGAN, distr. in *Oost-Indië*. Zie Badoeng. W.

BANENHEIDE, geh., prov. *Limburg*. Zie Bannenheide. W.

BANGA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *West-Dongeradeel*, arr. en 6½ u. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1½ u. Z. O. van *Holwerd*, 15 min. W. van *Hantumhuizen*, waartoe zij behoorde. — De daartoe behoord hebbende gronden, eene oppervlakte beslaande van 27 bund. 92 v. r. worden in eigendom bezeten door den Heer Y. H. Banga c. s., woonachtig te Hantumhuizen.

BANGAAI, eil. in *Oost-Indië*. Zie Bongay. W.

BANGAMA of Bangema, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr., kant. en 1½ u. W. van *Sneek*, 10 min. N. O. van *Abbega*, waartoe zij behoorde. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenplaats.

* BANGART (DE) telt 29 h. en 180 inw., als: 13 h. en ongeveer 100 inw. onder *Ooster-en-Wester-Blokker*, en 16 h. en ruim 80 inw. onder *Zwaag-Hoog-en-Laag-Zwaagdijk*. — Deze streek is bekend om de heerlijke aalbeziën, die er groeijen, vroeger was zij dit nog meer door hare schoone kersenboomgaarden, die in den kersentijd door eene menigte menschen uit alle oorden van Noord-Holland werden bezocht, doch daar deze laatsten niet meer bestaan, wordt ook dit gehucht niet meer zooveel als vroeger bezocht.

* BANGEWEER ligt op de hoogste plaats van eene zandachtige streek, welke in sommige plaatsen een el hooger is dan in het omliggende land.

* BANG'IL, regents. Reg. 6, *staat:* Parangoena *lees:* Panangoengan

* BANGKA, groep eil. Reg. 3, *staat:* Biarre *lees:* Biaroe

BANGKIJKER-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie Elsteeester-polder. W.

BANGMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, arr., kant. en 3 u. N. W. van *Heerenveen*, 5 min. Z. van *Akmarijp*, waartoe zij behoorde.

BANGSIE, kaap in *O.-Indië*, aan de Oostkust van het eil. *Sumatra*.

BANJAK, groep eil. in *O.-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

§ BANJAARD, naam, onder welken men verstaat alle de banken en droogten bewesten het eil. *Schouwen* en in den mond der *Oosterschelde* gelegen, zich 1½ à 2 mijlen bewesten de duinen uitstrekkende. Het Westgat loopt genoegzaam midden daardoor heen; aan het noordeind heeft men het Nieuwe-Zand, naar het midden de Zeehonden- en Krabbenplaten en in het Zuiden het Noordland en de Hompel.

BANJARANG, d. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Java*, resid. en 17 palen W. van *Cheribon*, 197 palen W. van *Batavia*, 380 palen O. van *Soerabaja*. Het is het gewoon verblijf van den Resident.

BANJER (DE BAAI-VAN-), baai in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de Zuidkust van het eil. *Borneo*.

* BANJERMASING, *lees:* BANDJARMASING,

* BANJOEMAS, beter Banjoemaas, resid., ligt tusschen 126° 15′ en 127° 54″ O. L. en paalt W. alleen aan Cheribon.

BANKALIS, eil., oud d. en kaap in *Oost-Indië*. Zie Bangkalis. W.

* BANKEN (DE) ligt gem. *Uithoorn*, en telt 3 h. en 20 inw.

BANKING, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, aan den zuidkant van de *Baai-van-Boni*.

BANKONG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, de grensscheiding tusschen *Dajolohgor*, de resid. *Tagal* en *Cheribon* uitmakende.

BANKVEN, poel in de heide in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Hilvarenbeek*.

BANKWEG (DE), weg in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *'s Gravezande-en-Zandambacht*, in eene zuidwestelijke rigting van Vlugtenburg, langs den Nieuwlandsche-polder, naar de duinen loopende.

BANLOO, geh., prov. *Drenthe*. Zie BALLOO. W.

BANNINK, adell. h. in de ambtmannij van *Colmschate*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en 1¼ u. O. van *Deventer*, gem. en 2 u. Z. O. van *Diepenveen*. — Dit adell. h. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 358 bund. 26 v. r. 29 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer SAMUEL JOAN SANDBERG, woonachtig te Zwolle.

BANSEMA, voorm. burg in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 3¼ u. N. W. van *Groningen*, kant. en 1¼ u. N. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en ¼ u. Z.W. van *Oldehove*, onder *Niehove*, waartoe bij behoorde. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij.

BANSUM, geh. in *Fivelgo*. Zie BONSUM.

BANTAM, kaap in *O.-Indië*, aan de oostkust van het eil. *Sumatra*.

* BANTENGEMBANG ligt resid. *Batavia*, in de *Bataviasche Ommelanden*, kw. *Bekasi*.

BANTER-PITEH, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Buitenzorg*. — Deze plaats maakte vroeger het middelpunt van de stad Padjadjarang uit, en lag binnen eenen vrij hoog opgeworpen wal besloten, waar achter men zich eenen geruimen tijd tegen eene aanmerkelijk sterkere magt moet hebben kunnen verdedigen.

BANTHIE, naam, welken de inlanders geven aan de BAAI-VAN-BONTHAIN in *Oost-Indie*. Zie BONTHAIN (BAAI-VAN-).

BANTOOL-KARANG, reg. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*, prov. *Mataram*, met ruim 53,000 zielen.

§ BANTUL, *lees:* BANTOOL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*, prov. *Mataram*, reg. *Bantool-karang*.

BARAAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*.

BARAM, berg en kaap in *Oost-Indië*. Zie BARRAM.

BARANG (GROOT-), eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Banda*.

BARANG (KLEIN-), eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Banda*.

BARAON, kaap in *Oost-Indië*. Zie BARRAM.

BARAT, voorm. st. in *Oost-Indië*, op *Poeloe-Ay*, waarvan geen spoor meer aanwezig is.

BARAT, voorm. d. in *Oost-Indië*, op *Poeloe-Rhan*, alwaar de eerste bevolking der Banda-eilanden zou gewoond hebben.

*BARBARACONVENT (ST.) of ST. BARBARAKLOOSTER, voorm. kloost. te *Amersfoort*, in de *Muurhuizen*. Het werd bewoond door zusters, die naar den regel van den H. FRANCISCUS leefden. De gemelde zusters zijn van Bunschoten, alwaar zij onder het bestuur van den Pastoor geleefd hadden, te Amersfoort komen wonen, in het jaar 1422. Daar hebben zij GERRIT SCHEEPRINK, Pater van de Agnes-zusteren, verzocht, dat hij haar tot biechtvader wilde zijn. Omtrent dezen tijd hebben zij den regel van den H. FRANCISCUS aangenomen. WINDELMODIS SARTBRINK, eene godvruchtige maagd, werd tot haar gezonden uit het convent der Agneszusteren, en is hare eerste moeder geworden. Zij begonnen kleine huisjes te bouwen en leefden in de uiterste armoede, gingen somtijds naar het klooster der Agnes-zusteren, om de onderrigtingen van den voorzegden GERRIT SCHEEPRINK en de mis te hooren, en om er de Communie te ontvangen. Zij leefden bijna vijftig jaar lang naar den regel van

den H. Franciscus en timmerden eene kapel, die ingewijd werd ter eere van St. Barbara: welke Heilige Maagd den naam ook heeft gegeven aan het konvent. Thans dienen de gebouwen tot eene School voor R. K. kinderen.

BARBERSEILANDEN (ST.), groep eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee van Karimata*, W. van het eil. Borneo.

BARCHUS, erve vermeld in 1188 als gelegen onder *Diepenheim*.

BARDEL, buurs. prov. *Overijssel*. Zie Baalder. W.

BARDEWIJK, d., prov. *Noord-Braband*. Zie Baardwijk. W. en A.

BAREEN, naam, welken de Negers geven aan de koffijplant. Berlijn en aan den houtgr. Berlijn, in de kol. *Suriname*. Zie Berlijn.

*BARENDONK, beter Barendonck, beslaat eene oppervlakte van 42 bund. 3 v. r. 80 v. ell. en wordt in eigendom bezeten door den Heer A. Thijssen.

* BARENDRECHT schijnt zijnen tegenwoordigen naam afgeleid te hebben van Heer Berewoods-drecht, onder welken naam het in oude archieven voorkomt.

* BARENDRECHT, kerk. gem., telt ruim 1900 zielen, onder welke 500 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Michiel. . . . . . . , die in 1574 hier in dienst was, doch in 1575 opgevolgd werd door Johannes Gerardi, die in 1579 naar Ouderkerk aan den IJssel vertrok.

* BARENDRECHT (OOST-EN-WEST-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2173 bund. 20 v. r. 51 v. ell., waaronder 2073 bund. 65 v. r. 13 v. ell. belastbaar, meest zeer goed wei- en bouwland; telt 232 h., bewoond door 377 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1900 inw., die meest in de veeteelt, den graan- en vlasbouw hun bestaan vinden. — De bedijking van Oost-en-West-Barendrecht bevat vier polders; als: het Binnenland, het Buitenland, den Zuidpolder en den Ziedewijpolder, benevens den bezomerkaden Vredepolder.

BARENDRECHT-EN-CARNISSE (BINNENLAND-VAN-OOST-EN-WEST-) pold. in den *Riederwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-Barendrecht*; palende N. aan Charlois en IJsselmonde, O. aan Ridderkerk en Heer-Jansdam, Z. aan den Buitenlandsche-polder, W. aan Rhoon. — Deze pold., welke in het jaar 1361 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene opperpervlakte van 753 bund., waaronder 748 bund. schotbaar land, en wordt door twee molens en eene sluis van het overtollige water ontlast.

BARENDRECHT-EN-CARNISSE (BUITENLAND-VAN-OOST-EN-WEST-), pold. in den *Riederwaard*. Zie Buitenland-van-Oost-en-West-Barendrecht (Het). W. en A.

BARENHAAR, streek beide in het dingspil *Zuidenveld*, prov. *Drenthe*, O. ten Z. van Emmen.

BARGE (NOORD-EN-ZUID-), twee geh., prov. *Drenthe*. Zie Berge (Noord-) W. en Berge (Zuid-). W.

BARGENHEEM, plaats in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, gem. *Stedum*, aan de *Drie-Borgenlaan*, waar weleer een slot gestaan heeft, van hetwelk de grondslagen nog gedeeltelijk in den grond zitten. — Hier zijn wagenvrachten met baksteenen, vele dufsteenen, brokken van oude pannen, kogels, hoofden en beenderen van menschen, alsmede eene doodkist, een geraamte en een roestige degen daarneven gevonden.

* BARGERMEER (HET) of het Emmermeer ligt O. van Noord-Barge. Het is eene vrij aanzienlijke plas, eene oppervlakte beslaande van meer dan een half uur omtrek.

BARGERVEENEN, uitgestrekte veengrond in het dingspil van *Zuidenveld*, prov. *Drenthe*, welke zich van *Zuid-Barge* ten Z. uitstrekt tot aan de markte van Schonebeek, meer dan een uur gaans ver, en ten O. twee uren gaans, tot aan de grenzen van Hannover.

BARIE, d. in *Oost-Indië*, aan de Noordwestkust van het eil. *Floris*, staande onder het gezag van den Sultan van Bima.

BARINGAN, lands. in *Oost-Indië*, op de Zuidkust van het eil. *Celebes*. Het land is tamelijk wel bevolkt.

BARITO (DE) of BARITTI, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*. Het is een der monden waardoor de *Bandjarmasing*, in de *Zee-van-Java* uitloopt. Zij is aan hare monding 72 mijl breed.

BARKMAN, buurs., prov. *Overijssel*. Zie BERKUM. W.

* BARLAKE, geh., ligt aan de zamenvloeijing van de Mark in de Nieuwe-vaart. Men heeft er een rijks voetveer genaamd Aan-het-Poortje-van-de-Barlake.

BARLAKE (DE) of de BARLAAKE, voorm. water, prov. *Noord-Braband*, dat van Haseldonk voorbij de Oudenbosch liep, west- en zuidwestwaarts in het diep van den Appelaar, alwaar zij haren naam verloor en zoo voorts langs het diep van den Dintel, tot in het Volkerak, doch is nu voor een groot gedeelte door de indijking van den Appelaar, afgesneden.

BARLEHAAR, b., prov. *Overijssel*. Zie BAARLE. W.

BARLEHIEM, buurs., prov. *Friesland*. Zie BARTELEHIEM.

* BARLHAM beslaat, met de onderhoorige gronden, eene oppervlakte van 83 bund. 17 v. r. 12 v. ell.

BARNAR, volgens de overlevering, eene st. welke zou gelegen hebben in het dingspil *Zuidenveld*, prov. *Drenthe*, gem. en ½ u. Z. O. van *Emmen*, achter de buurs. Angelslo.

BARNEGAT, geh. in *Hunsingo*. Zie BARNSJEGAT. W.

* BARNEVELD, gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, nog de buurs. Achteveld en Terschuur; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 17,606 bund. 62 v. r. 58 v. ell., waaronder 17,600 bund. 4 v. r. belastbaar land; telt 782 b., bewoond door 956 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 5600 inw., onder welke 4900 Herv., ruim 650 R. K., 4 Evang. Luth., en ongeveer 40 Isr. — De Evang. Luth. (bl. 118) behooren tot de gem. van *Arnhem*. — De R. K. maken de stat. van *Barneveld* uit en behooren gedeeltelijk tot de stat. van *Achteveld*. — De eerste, die in de Herv. gem. te BARNEVELD het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest JOANNES HATTEMIUS, die in 1619 herwaarts kwam en in 1630 overleed. — Er zijn 9 scholen als: vier te Barneveld, twee te Voorthuizen, eene te Garderen, eene te Kootwijk en ééne te Achteveld, welke gezamenlijk gemiddeld door 540 leerlingen bezocht worden. — Men heeft in deze gem. wolkammerijen en weverijen, eene grutterij en gortpelterij, eenen zaagmolen, looijerijen, eene aardappelenmeelfabrijk, eene spaarbank, een godshuis ter verpleging en verzorging van zieken en oude lieden, een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 3 Januarij 1845 opgerigt is en 40 leden telt, eene volkszangschool, met 70 leerlingen, en eene herhalingsschool, met 90 leerlingen. — Ook worden er schapenmarkten gehouden, waar gemiddeld 20 à 30,000 schapen worden aangevoerd.

BARNEVELDSCHE-DIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Holland*. Zie ZANDDIJK (DE). W.

BARO, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Lingga-eilanden* behoorende.

BAROE, staat in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, gouv. *Makassar*.

BAROE, riv. en lands. in *Oost-Indië*. Zie BEROE.

BAROE (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*. Zie MONNIKKENDAM. W.

BAROE (TANDJONG-), kaap in *Oost-Indië*. Zie BARRO. W.

BAROELO (DE) of DE MAKKA, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, rijk *Borneo-Proper*, die zich in de *Chinesche-zee* ontlast.

BARRACOU, d. en riv. in *Opper-Guinea*. Zie BERKOE. W.

* BARRADEEL beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 6109 bund. 85 v. r. 57 v. ell., waaronder 5938 bund. 71 v. r. 46 v. ell. belastbaar land; telt 739 h., bewoond door 1023 huisgez., uitmakende eene bevolking van 4000 inw. — De zetel van het bestuur en het grietenijhuis zijn te Sexbierum.

BARRAKOU, d. in *Opper-Guinea*. Zie BERKOE. W.

BARRAM, BARAM of BARAON, kaap in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-zee*, aan de Noordwestkust van het eil. *Borneo*.

BARRAM of BARAM, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, kon. *Borneo-Proper*.

* BARRE-POLDER (DE) ligt gedeeltelijk in de gem. *Hazerswoude*, gedeeltelijk in de gem. *Soeterwoude*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 245 bund. 98 v. r. alles schotbaar land; als: onder *Hazerswoude*, 64 bund. 52 v. r., en onder *Soeterwoude*, 181 bund. 46 v. r., en telt 24 h., waaronder 11 boerderijen, als: 10 h. en 4 boerderijen onder *Hazerswoude*; 13 h. en 7 boerderijen onder *Soeterwoude*. Hij wordt door eenen molen en eene sluis, op den Rijn, van het overtollige water ontlast; is sedert 1841 met den *Ouden-Groenendijksche-polder* vereenigd, met welke hij onder één bestuur staat, bestaande uit den Burgemeester, vier Poldermeesters en eenen Secretaris.

BARREVOETER-ZUSTEREN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Haarlem*. Zie KARMELITESSEN-KLOOSTER. W.

BARREWINKEL, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Kempenland*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1 u. Z. van *Eindhoven*, gem. *Aalst*.

* BARSINGERHORN wordt in de wandeling BARREGORN genaamd. — De toren is een klokkehuis en staat van de kerk afgescheiden. — Het Raadhuis is in het jaar 1622 gebouwd, doch later vrij wat verbeterd. — In het jaar 1517 moest dit dorp zware schatting opbrengen aan den zoogenaamden *Zwarten hoop*, ten einde zich van plundering en afbranden vrij te koopen. — In het jaar 1574 kreeg BARSINGERHORN, eenen eigen Leeraar, doch van 1637—1644 was het herderloos. — In de vorige eeuw werd het dorp door eenen fellen brand geteisterd, waardoor kerk en toren, alsmede eenige huizen, in de asch werden gelegd.

BARSINGERHORN, pold. in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Barsingerhorn-Kolhorn-en-Haringhuizen*; palende N. aan den Wieringerwaard, O. aan de Zuiderzee, Z. O. aan den Weere-polder, Z. aan Haringhuizen, W. aan de Nes-Kaag, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 964 bund.

* BARSINGERHORN-KOLHORN-EN-HARINGHUIZEN, gem., bevat ook het geh. de *Kreil*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1378 bund. 59 v. r. 81 v. ell., waaronder 1357 bund. 55 v. r. 21 v. ell. belastbaar land; telt 337 h., bewoond door 433

huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1800 inw., onder welke ruim 1550 Herv. — Men heeft in deze gem. drie scholen, als: ééne te Barsingerhorn, ééne te Haringhuizen en ééne te Kolhorn, welke gezamenlijk gemiddeld door 300 leerlingen bezocht worden.

BARSINGER-WAD, geh., prov. *Noord-Holland*. Zie Wadt (het). W.

BARTELEHIEM of Barlehiem, buurs., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, arr. en 2 u. N. ten O. van *Leeuwarden*, kant. en 2½ u. N.W. van *Bergum*, ½ u. W. N. W. van *Oudkerk*, waartoe zij behoort, aan de Dockumer-trekvaart. Vroeger stond hier een nonnenklooster, Bethlehem geheeten. Zie dat woord.

*BARTELMEET, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 63 bund. 37 v. r. 20 v. ell., waaronder 59 bund. 14 v. r. 50 v. ell. schotbaar land; bevat 1 h., zijnde eene boerderij, en wordt door eene heul, in den Oostersche-polder, van het overtollige water ontlast.

BARTLOMÉ, naam, welken de Negers geven aan de verl. plant. Leydersdorp, in de kol. *Suriname*. Zie Leydersdorp. W.

BARVOETERZUSTER-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Haarlem*. Zie Karmelitessen-klooster.

*BARWOUTSWAARDER, b. en pold. De b. Barwoutswaarder, telt 77 h. bewoond door 79 huisgez. uitmakende eene bevolking van 390 inw. In den pold. staan 77 h. waaronder 14 boerderijen. Hij wordt op den Rijn van het overtollige water ontlast.

*BARWOUTSWAARDER-EN-BEKENES, bevat 382 bund. 38 v. r. 50 v. ell., belastbaar land; telt 128 h., bewoond door 127 huisgez., uitmakende eene bevolking van 620 inw.

BASA, kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Malakka*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

BAS-BELAIN, d., grooth. *Luxemburg*. Zie Beling (Nieder). W.

BASCHARAGE *staat:* zie Cherange (Nieder), *lees:* Kerschen (Nieder).W.

BASOEKI, resid. in *Oost-Indië*. Zie Besoeki. W.

BASSAR-EILANDJES (DE) of de Bassara-eilandjes, groep eil. in *Oost-Indië*, in den *Archipel-van-St.-Lazarus*, N. van Ceram.

BASSAWAHAN, meer in *O.-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*. Het is zeer breed en bijzonder vischrijk.

*BASSO ligt in de resid. *Padangsche-Bovenlanden*. De Nederlanders hebben er een fort.

BASTARD-EILANDEN, groep eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, N. van het eil. Floris.

BATAAFSCHE-REPUBLIEK, naam, welken men aan het Koningrijk der Nederlanden gaf van het jaar 1795 tot in 1806. Zie voorts het Algemeen overzigt bl. 38 en 39.

BATAH, eil. in *Oost-Indië*. Zie Botta. W.

BATAHAN, distr. in *Oost-Indië*, op het *Sundasche* eil. *Celebes*, resid. *Menado*, tot de *Manahassa* behoorende.

BATANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, welke onder den naam Kali-Lojahan, in het gebergte *Boetak*, resid. *Djocjokarta*, ontspringt; vervolgens, onder den naam Kali-Lombone, naar het d. Batang loopt, waar zij, onder de brug, ruim 37 ell. breed is, en den naam van Batang aanneemt, onder welken zij, in de resid. *Pekalongang*, in de *Zee-van-Java* valt.

BATANG-TAMPEI, d. in *Oost-Indië* op het eil. *Tanbeenee*.

*BATAVIA, resid., is verdeeld in vier kwartieren: het Noorderkwartier, het Oosterkwartier, het Westerkwartier en het Zuiderkwartier.

* **BATAVIA**, st. (bl. 134). Den 18 October 1834 zijn door de Indische regering maatregelen beraamd ter verfraaijing en verbetering van BATAVIA. Te dien einde is, onder anderen, bepaald geworden, dat in de voornaamste buurten elk erf langs den weg zoude worden voorzien van eene nette afscheiding, welke moet bestaan — wanneer het erf bebouwd is met een steenen woonhuis, in de verponding aangeslagen voor 5 guld. of daarboven — uit een houten of steenen hek, of wel uit pilaren met kettingen verbonden, naar den smaak van den eigenaar; en voor alle andere erven, zonder onderscheid, van eenen netten bamboezen pagger, met houten stijlen, volgens een door den Resident te geven model, waarvan niet mogt worden afgeweken, of wel uit eene hegge van joelenboomen, mits behoorlijk gesnoeid en onderhouden wordende; alles ter beoordeeling van den Resident. Voorts is destijds bepaald, dat alle warongs en andere soortgelijke opstallen achter de hierboven vermelde paggers moeten worden geplaatst, die, voor zoo veel noodig, moeten voorzien zijn, van openingen en toonbanken aan den binnenkant, ter uitstalling van koopwaren van den inlandschen winkelier en kleinhandelaar; dat de paggers moeten zijn geplaatst in behoorlijke rooilijnen, eene genoegzame breedte overlatende aan de publieke wegen, dat de wegen en oevers der rivieren door geene materialen, gereedschappen, onreinheden of andere voorwerpen van welken aard ook, belemmerd of ontsierd mogen worden; en dat de steenen of houten huizen onmiddellijk aan den weg gelegen, door de eigenaars, voor zoo veel het zigtbaar gedeelte betreft, in zindelijken staat moeten worden onderhouden. — Bl. 141. Er zijn te *Batavia* ongeveer 3600 Christenen, onder welke 2500 Herv., met ruim 1800 Ledematen. — Bl. 140. De Herv. kerk aan het *Koningsplein* (de Willemskerk) is niet in 1832, maar in 1839, gebouwd. Voorts heeft men nog eene Herv. kerk buiten de stad, te Parapatan, in 1832 door den Zendeling MEDHURST gesticht, en er is een vertrek in het Armhuis, aan het *Molenvliet*, mede tot Herv. kerk ingerigt. — Bl. 151. De Geschied- en Scheikundige WILLEM HOMBERG is in 1715 te Parijs overleden. BATAVIA is mede de geboorteplaats van den Landhuishoudkundige CHRISTIAAN FREDERIK KLEYNHOFF VAN ENSPYK, geb. 19 Maart 1761, † 10 Mei 1817, als Hoogleeraar in de Landhuishoudkunde aan de hoogeschool te Leyden, en van den Nederduitsche dichter EVERHARD KRAAYVANGER, geb. op het einde der zeventiende eeuw.

* **BATAVIASCHE-OMMELANDEN**, zijn verdeeld in zeven kwartieren.

BATENBORG, voorm. burg in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en ½ u. N. W. van *Appingedam*, gem. en 1¼ u. Z. Z. O. van *'t Zandt*, ¼ u. Z. Z. O. van *Oosterwijtwert*, waartoe hij behoorde. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, waartoe behooren 31 bund. 51 v. r. 80 v. ell., onder beklemming bezeten en bewoond wordende door HINDRIK DERK SWART.

* **BATENBURG**, gem., paalt O. aan Bergharen; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 735 bund. 98 v. r. 47 v. ell., waaronder 729 bund. 32 v. r. 90 v. ell. belastbaar land, en telt 104 h., bewoond door 122 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 700 inw. — Er ligt te BATENBURG een gierpontenveer over de Maas.

* **BATENBURG-EN-NIFTRIK** telt 120 zielen, onder welke 60 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest WILHELMUS ISFORDINK, die in het jaar 1608 herwaarts kwam en in het jaar 1615 naar Ezer vertrok.

*BATH (FORTH-) heeft de gedaante van eene vierhoekige redoute, geheel van aarden wallen met natte grachten en van eenen bedekten weg voorzien; daartoe behooren nog twee aarden lunetten nabij den weg naar Rilland en de *Oost-* en *Westbatterij* op den zeedijk. — De huizen zijn, binnen het fort, aan elkander gebouwd en vormen met 's rijks gebouwen eenen regthoek, waarvan de binnenruimte een met boomen beplant plein is. — De voornaamste gebouwen zijn: de Hervormde kerk, een net vierkant gebouw met koepeltorentje, een groot en klein Arsenaal, een Brandspuithuis, eene Affuitloods, twee Kasernegebouwen, twee Kruidmagazijnen en een Wachthuis, allen goed onderhouden. In het fort staan 34 partikuliere en gemeentehuizen, 9 lands gebouwen en eene kerk, en buiten het fort op den dijk 3 houten huizen, waaronder de gebouwen van de administratie der in- en uitgaande regten. — Men heeft er een overzetveer op Ossendrecht en Woensdrecht en een beurtveer op Bergen op-Zoom.

*BATH-EN-BATH (FORT-), gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 295 bund. 49 v. r. 80 v. ell., belastbaar land, en telt 37 h., bewoond door 37 huisgez., uitmakende eene bevolking van 450 inw., onder welke 150 militairen.

*BATHMEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2760 bund., waaronder 2718 bund. 34 v. r. 20 v. ell. belastbaar land; telt 251 h., bewoond door 271 huisgez., uitmakendeeen bevolking van ongeveer 1600 inw.

*BATH-EN-RILLAND maakte vroeger geen afzonderlijke kerk. gem. uit maar behoorde onder *Krabbendijke*, waarvan zij in 1790 afgescheiden werd, als wanneer zij tot eersten Predikant bekwam Johannes Schotte, die er in Maart 1791 bevestigd werd en aldaar overleden is.

*BATINGE was eene der achttien in 1698 erkende havezathen van *Drenthe*.

*BATIPOE. Ook in de jaren 1837 en 1838 bewees de bevolking van Batipoe ons groote diensten in den oorlog, welke in het Padangsche gevoerd werd.

BATOA, d. in *Oost Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Sumadang*, Z. van de Indramajoe.

*BATOE, ook Gobla-Batoe, klein eil., ligt op 9° 16′ Z. B., 141° 46′ O. L.

BATOE, berg in *O.-Indië*, op het eil. *Java*, ads. resid. *Buitenzorg*.

BATOE (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Sumatra*, met eene zuidwestelijke rigting in de *Indische-zee* uitloopende.

BATOE-API, plaats in *Oost-Indië*, in het Zuiden van het eil. *Borneo*, waar men in 1846, op eene diepte van 17 ellen, eene veel belovende steenkolenlaag heeft gevonden.

BATOE-BANJAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

BATOE-BANKING, d. in *O.-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*.

BATOE-BARROE of Batoe-Borroe, kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

BATOE-KARANG, kaap in *Oost Indië*, in de *Straat-van-Karimata*, aan de Oostkust van het eil. *Sumatra*.

BATOE-LAJANG, batterij in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de Pontianak een mijl beneden de stad van dien naam. — Deze batterij bestaat uit opeengestapelde rotsblokken.

BATOE-NANTEJ, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de Doeson.

BATOER, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Bangli*.

BATOE-RADJA, d. in *O.-Indië*, op het eil. *Sumatra*, res. *Palembang*.

* BATOER-WAGGI, *lees:* BATOE-WANGI,

BATOE-SIRAP, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Krawang*.

BATOE-WANGI, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Soekapoera*.

BATOOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, distr. *Sidajo*.

BATO'S-ERF wordt tegenwoordig in eigendom bezeten en bewoond door den Heer H. W. POST.

BATOTELA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Catsjeli*.

BATTA BATTA, d. in *O.-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*.

BATTENOORD, pold. op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Nieuwe-Tonge-en-Klinkerland*; palende N. aan den Klinkerlandsche-polder en den Noordlandsche-polder, O. aan den Oudelandsche-polder van de Oude-Tonge, Z. O. aan den Zuiderlandsche-polder, Z. en W. aan de St. Jacobsgorzen tegen de Grevelingen. — Deze pold., ter bedijking uitgegeven in het jaar 1445, is groot, volgens het kadaster, 370 bund. 48 v. r. 30 v. ell., waaronder 305 bund. 94 v. r. 76 v. ell. schotbaar land; telt 6 boerderijen en 1 bouwschuur, benevens 5 huizen op den dijk. Hij wordt door eene sluis, door den polder Klinkerland, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en drie Gezworenen. — Vóór dezen pold. liggen de gorzen van den voormaligen St. Jacobs-polder. Zie JACOBSGORZEN (ST.).

BATTENOORD, geh. op het eil. *Goedereede-en-Overflakke*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 5 u. O. Z. O. van *Brielle*, kant. en 1 u. Z. O. van *Sommelsdijk*, gem. *Nieuwe-Tonge-en-Klinkerland*, ½ u. Z. van Nieuwe-Tonge; met 11 h. en ongeveer 80 inw. — Er is ook een overzetveer op Bruinisse en andere aan de overzijde der rivier gelegen plaatsen.

BAUKENS, voorm. burg in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en ¾ u. O. ten Z. van *Appingedam*, gem. en ¾ u. Z. ten O. van *Delfzijl*, onder Weiwert.

BAUSCHLEYDEN, d., grooth. *Luxemburg*. Zie BOULAIDE. W. en A.

BAUTER-BOLLANG, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, res. *Tagal*.

* BAVEL ligt ¾ u. O. ten Z. van *Ginneken*, en heeft de volgende wijken: Kerkeind of Dorp, IJpelaarseind, Tervoort, Lijndonk en Bol-en-Eikberg. — De kerk is een kruisgebouw, met vierkanten toren, gedekt door een afgeknotte spits en een kloktorentje op het kruis.

BAVEMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, arr., kant. en 3 u. N. W. van *Heerenveen*, 5 min. Z. van *Akmarijp*, waartoe zij behoorde.

BAVESBEEK (DE), beek in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, onder *Vriezenveen*, dat voor een gedeelte de grensscheiding tusschen deze gem. en *Tubbergen* uitmaakt; zich met de *Geestersche-Aa* vereenigt en in de *Hollandsche Graven* valt; bij hoogen winterwaterstand dient deze beek ook voor turfvaart.

BAVINKSVAART (DE), vaart in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, onder *Ambt-Almelo*, zij begint aan de grenzen van Borne en is, sedert eenige jaren doorgegraven langs den straatweg tot in de *Koldergraven*.

BAVOORT of BAVOORTSCHE-MOLEN, geh. in *Eemland*, prov. *Utrecht*, arr., kant. en ½ u. Z. van *Amersfoort*; gem. en ¾ u. O. ten Z. van

Leusden; met 3 h. en ongeveer 20 inw. — Dit geb. is eigenlijk het oude BACHERVOIRT, dat men wel eens voor eenen ouden naam van Amersfoort gehouden heeft.

BAWAHASAM, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid *Bandjarmasing*, aan de Doeson; bestaande uit 7 of 8 h., ter wederzijde van de rivier, door omtrent 160 zielen, meest Dajakkers, bewoond.

BAWEAN, eil. in *Oost-Indië*. Zie LOBBAK. W.

BAWERNO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

§ BAWIN of TANGAN-TIGA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en 22 palen Z. van *Samarang*, 389 palen O. van Batavia, 232 palen W. van Soerabaja, op eenen driesprong van den grooten postweg.

BAZAR-BEZAAR. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*.

BAZIUS-LANDEKE, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie LANDEKE-VAN-HOOGSTRATEN (HET). W.

* BEAUFORT heeft ijzerwerken, lakenfabrijken eene verwerij enz. en een zeer fraai kasteel.

BEAUMONT, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie HEYNINGEN (WEST-). W.

* BEAUMONT (OUD-EN-NIEUW-) is groot met de kaden, 84 bund. 94 v. r. 30 v. ell. en watert uit op de Dintel door een houten sluisje, wijd 1,12, hoog 0,90 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, en wordt bestuurd door de eigenaren. Het zomerpeil is 0,23 onder A. P. — In 1793 bestond er een ontwerp tot het leggen eener inundatiesluis, in de gorzen buiten dezen polder; de put voor dit werk, toen reeds gegraven, is thans nog zigtbaar.

§ BEAUMONTS-POLDER, prov. *Noord-Braband*. Zie HEYNINGEN. (WEST-). W.

BEBA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, kon. *Goa*, 3 u. Z. van Makassar. — Dit dorp werd, den 21 Augustus 1819, door den Kolonel DE LA FONTAINE, die met 220 man uit het fort Rotterdam rukte, aangevallen, omdat ABOE BAKAR, aan het hoofd van 2000 muitelingen, die allen wel gewapend waren, zich aldaar gevestigd had. Na een zeer hardnekkig gevecht, waarin de onzen als leeuwen vochten, moesten de opstandelingen, met een verlies van 150 man het hazenpad kiezen.

BEBAHANG, voorm. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, Z. W. van Klatte. — Dit dorp werd den 13 Januarij 1827 door den Luitenant VAN STEENBERGEN ingenomen en verbrand.

BEBEJ, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Cheribon*.

BECKERICH, gem., gedeeltelijk in de heerl. *Clairfontaine*, gedeeltelijk in de heerl. *Useldingen*, gedeeltelijk in de heerl. *Siebenborne*, gedeeltelijk in de heerl. *Giersch*, grooth. *Luxemburg*, arr. *Diekirch*, kant. *Redingen*; palende N. aan de gem. Ell, Z. O. aan Saeul, Z. aan Siebenborne en Holscheid, W. aan de Belgische gem. Giersch. — Deze gem. bevat de d. Beckerich, Elvingen en Noerdingen, benevens de geh. Beckericher-muhl, Hovelingen, Huttingen, Schweich en Wasserbach. Zij telt 1460 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — De inw., die er allen R. K. zijn, maken de par. van Beckerich en Elvingen uit, terwijl zij te Noerdingen nog eene bijkerk hebben. — Het d. BECKERICH ligt 5 u. Z. W. van Diekirch, 1 u. Z. van Redingen. De inw. maken eene par. uit, welke door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend wordt.

BECKERICHERMUHL, geh. in de heerl. *Clairfontaine*, grooth. *Luxemburg*, arr. en 5 u. Z. W. van *Diekirch*, kant. en 1 u. Z. van *Redingen*, gem. *Beckerich*.

BEDAFSCHE-HEIDE, heideveld in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, gem. en 1½ u. O. van *Baarle-Nassau*. — Op deze heide, welke eene oppervlakte beslaat van 120 bund. 74 v. r. 50 v. ell., vindt men eene menigte heidensche grafheuvelen.

BEDDEWAARDE (KLEIN-), pold., prov. *Zeeland*. Zie SASPOLDER W.

BEDJAJO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*, aan de Lerang.

BEDOK, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*, lands. *Mataram*.

* BEDUM, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5036 bund. 53 v. r. 27 v. ell., waaronder 4963 bund. 37 v. r. 42 v. ell. belastbaar land. — Men heeft in het dorp BEDUM een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, hetwelk den 16 April 1845 opgerigt is, 19 leden telt, en twee herhalingscholen, ééne te Bedum en ééne te Zuidwolde, alsmede eene zangschool te Bedum heeft. — Bl. 203, reg. 10 en 11 van onderen *staat:* Onder haar behoorden, *lees:* Onder het vóorwerk, te dezer plaatse welk mede de school was gesticht, behoorden enz.

* BEEGDEN beslaat, eene oppervlakte, volgens het kadaster, van 922 bund. 25 v. r. 35 v. ell., waaronder 877 bund. 14 v. r. 85 v. ell. belastbaar land; telt 123 h., bewoond door 132 huisgez., uitmakende eene bevolking van 630 inw.

* BEEK, gem., beslaat eene oppervlakte van 1872 bund. 18 v. r. 70 v. ell., waaronder 1825 bund. 22 v. r. 20 v. ell. belastbaar land. — Het d. BEEK ligt 2¼ u. N. O. van *Maastricht*. De Herv. kerk aldaar is in 1845 van een orgel voorzien.

* BEEK, d. in de bar. van *Breda*, in de wandeling meestal DE BEEK genoemd, ligt 1 u. W. N. W. van *Breda*, ¾ u. N. ten W. van *'s Prinsenhage;* telt in de kom 80 h., ter wederzijde van den weg tusschen 's Prinsenhage en de Moerdijk gebouwd, en bewoond door 550 zielen. — De kerk, aan *O. L. Vrouwe Hemelvaart* toegewijd, is een zeer eenvoudig gebouw, welks klein vierkant torentje van een spitsje en uurwerk voorzien is.

BEEK (DE), riviertje in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, ontstaat in de *Vasser-weilanden*, onder *Tubbergen*, voert bij dit dorp den naam van BRAAKMANSBEEK of MARKGRAVEN, draagt onder *Albergen* den naam van HEINEMANSBEEK en ontlast zich even boven Almelo in de *Loolee*, op enkele kaarten wordt dit riviertje ook wel de AA genoemd.

* BEEKBERGEN telt onder de 1700 Herv., die er wonen, 500 Ledematen. De eerste, die in deze gem., in vereeniging met *Loenen*, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest HENRICUS ESSENIUS, die in het jaar 1598 herwaarts kwam en in het jaar 1605 door JOHANNES DRIBLANUS werd opgevolgd. Loenen is hiermede vereenigd geweest tot in 1625, in welk jaar het van BEEKBERGEN afgenomen werd en gevoegd bij *Hal*.

* BEEK-EN-DONK heeft eene bierbrouwerij en eenen korenmolen.

* BEEK-EN-GEUL, kerk. gem., behoort thans tot den ring van *Maastricht*. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest THEOPHILUS BRELIUS, die in het jaar 1654 herwaarts kwam en in het jaar 1663 naar Oost-Indië vertrok.

* BEEK-EN-UBBERGEN telt 180 zielen, onder welke ongeveer 100 Ledematen. Beek is tot 1666 vereenigd geweest met Groesbeek, Heumen en Malden, werd in 1666 van Heumem en Malden

gescheiden, in 1706 van Groesbeek en beriep toen tot afzonderlijken Leeraar Gerlacus Ribbius, na zijn vertrek, in 1718, werd Ubbergen met Beek vereenigd en de eerste, die in deze combinatie het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Anthonius Tabéé, die in het jaar 1719 herwaarts kwam en in het jaar 1721 naar Heemstede vertrok.

BEEKHORST, oud adell. h. in *Eemland*. Zie Lambalgen. W.

*BEEKHUIZEN, op de *Veluwe*, is, met het dennenbosch, groot 136 bund.

BEEKLOOP (DE), water in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Kempenland*, welke uit twee adertjes voortkomt, waarvan het eene zijnen oorsprong heeft in het ven *de Weyer*, gem. *Heeze*, en het andere in het *Rielven*, onder *Riel*, gem. *Zesgehuchten*, en voorts noordwaarts aanloopende, zich tusschen het geh. Hulst en het d. Geldrop, in den *Dommel* ontlast.

BEEKMANSBOSCH, bosch in het balj. van *Blois*, prov. *Noord-Holland*, gem. en ½ u. W. van *Velsen*. — Het beslaat eene oppervlakte van 7 bund. 99 v. r. 81 v. ell.; is meest beplant met elzen en esschen hakhout, en behoort in eigendom aan Jonkheer Lucas Borrel, woonachtig te Wijk-aan-Duin.

* BEEKSTAART ligt 8 min. O. van Nuenen en is eigenlijk eene verlenging van de kom van dat dorp. Men telt er ruim 160 inw.

* BEEKVLIET, in het balj. van *Brederode*, is thans eene boerderij, die den zelfden naam draagt en, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 2 bund. 74 v. r. 80 v. ell., in eigendom bezeten wordt door Jonkheer Lucas Borrel, woonachtig te Wijk-aan-Duin.

BEEKVLIET, boerderij in het balj. van *Blois*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 1½ u. N. van *Haarlem*, kant. en ½ u. Z. van *Beverwijk*, gem. en ½ u. Z. van *Velsen*. — Deze boerderij beslaat eene oppervlakte van 2 bund 97 v. r. 70 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door Andries Nieuwpoort.

BEEKVLIET, landg. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 1½ u. Z. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. Z. Z. O. van *Boxtel*, gem. en ½ u. van *St. Michielsgestel*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 4 bund. 57 v. r. 60 v. ell. — In het daartoe behoorende gebouw werd, den 14 November 1817, het kleine seminarie voor het bisdom van *'s Hertogenbosch*, overgeplaatst van het landg. *Veebeek*, gem. *Berlikum-en-Middelrode*, waar het den 15 April 1815 was opgerigt. In 1816 had men aan het gebouw op Beekvliet een vleugel bijgebouwd, en in 1821 en 1825 werd de vleugel verlengd en nog een tweede vleugel er bijgevoegd, terwijl de speelplaats met verschillende uitspanningsoefeningen werd verruimd. In 1825 werd het seminarie gesloten, doch in 1829 weder geopend. In dit gesticht worden de jongelingen onderwezen in alles wat men als voorbereiding beschouwt voor de theologische studiën in het R. K. seminarie te Haaren, waarvan het de eerste afdeeling is Meestal worden er 150 leerlingen in aangetroffen. Vóór het invoeren van het staatsexamen vertoefden er vele jongelingen, die zich voor de akademische studiën voorbereidden, doch het getal van deze is van lieverlede verminderd.

BEELAARDS-POLDER, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Hooislobben (De). W.

* BEEMD, reg. 7, staat: Bazeldonk lees: Baseldijk

BEEMD (DEN), boschje in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Udenhout*, groot 2 bund. 18 v. r. 70 v. ell.

* BEEMSTER heeft eene Spaarbank en een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 16 Januarij 1841 opgerigt is en 80 Leden telt. Ook is er in 1824 een Armenhuis voor Hervormden gesticht, waarin 5 mannen en 9 vrouwen zijn opgenomen. In 1847 heeft de R. K. gemeente, bij haar kerkgebouw, een eigene begraafplaats gekregen, die den 6 Mei van dat jaar is ingewijd. Het R. K. kerkgebouw, vroeger zonder toren, is in 1847 en 1848 van eenen steenen toren met houten spits en eene luiklok voorzien. — In 1850 is van Purmerende door de Middel-Beemster tot Avenhorn, met eenen zijtak naar de Rijp, een straatweg gelegd; waardoor dus gedeelten van de Purmerender-, Volger-, Middel- en Rijperwegen bestraat zijn.

BEEMSTER (MIDDEL-), een der vijf deelen waarin de *Beemster*, prov. *Noord-Holland* verdeeld is. Zie Middel-Beemster.

BEEMT, geh. in *Noord-Braband* en pold. in *Zuid-Holland*. Zie Beemd. W. en A.

BEERENBURG, voorm. adell. slot in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant., gem. en 10 min. N. van *'s Gravenhage*, aan den Scheveningsche weg. Het was gebouwd door de Heeren van Beerensteyn, die het lang bezeten hebben. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene fraaije bouwmanswoning.

* BEERENDRECHT. Het wapen van dit geslacht is van zilver met drie meerlen van keel.

BEERNINKSBEEK (DE), riviertje in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, dat in de Pruissische prov. *Rijnland* ontstaat en, onder *Losser*, in de *Dinkel* valt.

* BEERS, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1121 bund. 51 v. r. 5 v. ell., waaronder 1120 bund. 45 v. r. 47 v. ell. belastbaar land; telt 114 h., bewoond door 140 huisgez., uitmakende eene bevolking van 730 inw.

BEERS (KASTEEL-TE-), kast. in het *Nederambt-van-het-Land-van-Cuyk*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 8 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Grave*, gem. *Beers*. — Dit kast., hetwelk met grachten omgeven was, is in 1849 ten eenemale gesloopt en de grachten gedempt.

* BEERS (MIDDEL-) is de geboorteplaats van den Jezuit Willibrordus van der Heyden, die een *verhaal van de verrigting der Jezuiten in Friesland* geschreven heeft. Hij was in 1595 geb. en † in December 1658.

* BEERS (OOSTEL-WESTEL-EN-MIDDEL-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4167 bund. 82 v. r. 31 v. ell., waaronder 4055 bund. 15 v. r. 27 v. ell. belastbaar land; telt 187 h., bewoond door 204 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1020 inw. Men heeft in deze gem. 1 bierbrouwerij, 1 leerlooijerij, 1 ros-olie-, 1 graan-wind- en 1 graan-watermolen.

* BEERSCHE-MAAS (DE). Het onbedijkt gebleven vak tusschen Cuyk en Katwijk, heeft eene lengte van ongeveer 800; dat tusschen Groot-Linden en Gassel is lang omtrent 2500 ell. De bedijking tusschen die beide overlaten is nagenoeg 4700 ell. lang. — De Beersche Maas werkte boven het peil van 5,55 ell., voor zoo ver bekend is, als volgt:

JAREN.	Herhaalde werkingen.	Duurde te zamen in etmalen.	Hoogste overloop in duimen.	JAREN.	Herhaalde werkingen.	Duurde te zamen in etmalen.	Hoogste overloop in duimen.
1770	5	27	60	1810			63
1771	3	15	47	1815			15
1772	3	21	65	1816	3	25	57
1773	3	22	60	1817	2	15	31
1774	5	50	60	1818	2	15	26
1775	2	19	63	1819	1	8	64
1776	1	24	68	1820	1	5	107
1777	1	4	52	1821	3	7	11
1778	1	7	105	1822	1	1	
1779	1	25	58	1823	1	1	26
1780	1	4	16	1824	4	18	57
1781	1	5	94	1825	2	6	29
1782	1	3	10	1827	2	21	56
1783	3	19	52	1828	1	5	27
1784	1	9	123	1830	2	10	31
1785	1	4	47	1831	3	15	58
1787	2	7	11	1832	2	5	11
1789	1	7	89	1833	2	30	56
1791	1	10	50	1834	2	18	39
1792	2	11	16	1836	3	18	39
1793	1	8	11	1837	1	5	14
1796	2	9	86	1838	1	1	47
1797	1	1	5	1839	4	14	31
1798		3	onbek.	1840	2	11	25
1799	3	22	136	1841	3	21	34
1801	2	23	29	1843	1	1	1
1802	3	6	onbek.	1844	2	27	77
1803	1	2	47	1845	2	13	83
1804	3	14	68	1846	2	27	94
1805	1	5	84	1847	1	6	57
1806	4	47	71	1848	1	12	50
1807	3	22	52	1849	1	5	49
1808	2	9	11	voorj.			
1809	3	27	71	1850	1	24	125

Bl. 229. Ook in 1842 heeft de Beersche Overlaat mede niet gewerkt; doch de Baardwijksche overlaat is in de jaren dat de Beersche Maas niet werkte, in 19 reizen, te zamen 132 etmalen overgeloopen; doch daarentegen werkte dé Beersche Overlaat in 1785, 1801 en 1802 5 reizen, te zamen gedurende 34 etmalen. Het water van deze overlaat loosde vroeger door de vier sluizen van Empel, Meerwijk en van der Eigen, te zamen wijd 12,77 ell., in de Dieze, zijnde de Meerwijksche sluis, wijd 3,44 ell., in 1836 weggestroomd — Het

water ontlast zich in het Bergscheveld, zoodra het boven het nulpunt of inundatiepeil (d. i. 4,119 ell. boven A. P.) geklommen is.

* BEERSE, geh., wordt reeds vermeld in 1227 en telt 20 h.

* BEERS-EN-JELLUM telt 270 zielen, onder welke 50 Ledematen. De eerste, die in deze gemeente het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest HENRICUS BUSCHMAN, die in het jaar 1594 hier reeds was, en in het jaar 1616 overleed.

BEERSER-NIEUWLAND, een gedeelte van den polder van Beers-en-Jellum, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Rauwerd*, onder *Beers*; palende N. aan het Jellumer-Nieuwland, O. aan de Sneeker-trekvaart, Z. aan het Weidumer-Nieuwland, W. aan den Slagtedijk. — Deze pold., welke in het jaar 1835 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 234 bund. 47 v. r. 30 v. ell. alles schotbaar land; telt 17 h., waaronder 4 boerderijen en wordt door eenen groote molen, staande aan de Jellumer slotvaart, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit drie Gecommitteerden uit de Ingelanden.

BEERSINGE, naam, onder welken het d. PERSINGEN, prov. *Gelderland*, weleens voorkomt. Zie PERSINGEN.

* BEERTA, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9820 bund. 96 v. r. 24 v. ell., waaronder 9795 bund. 82 v. r. 4 v. ell. belastbaar land; telt 426 h., bewoond door 681 huisgez. uitmakende eene bevolking van ruim 3350 inw. — De 4 scholen worden gezamelijk gemiddeld door 430 leerlingen bezocht. Men heeft er een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 4 October 1844 opgerigt is en 25 Leden telt, alsmede eene afdeeling van het genootschap ter bevordering van Nijverheid, te Onderdendam gevestigd, dat den 18 December 1842 opgerigt is en 46 Leden telt.

* BEEST, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3225 bund. 99 v. r. 63 v. ell., alles belastbaar land; telt 381 h., bewoond door 433 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2240 inw. — Er zijn in deze gem. 3 Herv. kerken, als ééne te Beest, een te Rhenoy en ééne te Acquoy. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest JOHANNES GROTIUS, die in het jaar 1615 hier was, en in het jaar 1622 emeritus werd. — *Renoy* is met BEEST vereenigd geweest van 1631 tot 1642, gedurende de dienst van PETRUS CEPORINUS, daar beroepen in 1622 en overleden in 1642. — De drie scholen te Beest, Acquoy en Renoy worden gezamelijk gemiddeld door een getal van 200 leerlingen bezocht. — Er is te BEEST een pontveer over de Linge, naar Rumpt.

BEETGUM, kadastr. gem. prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Menaldumadeel*. Zij bestaat uit de dorpen: Beetgum en Menaldum, en beslaat eene oppervlakte van 2078 bund. 76 v. r. 9 v. ell., waaronder 2044 bund. 21 v. r. 57 v. ell., belastbaar land.

* BEETS, gem., prov. *Noord-Holland*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 383 bund. 64 v. r. 15 v. ell., waaronder 379 bund. 25 v. r. 61 v. ell. belastbaar land. — Men heeft te BEETS eenen zaagmolen. — In 1526 verloor BEETS, nevens elf andere dorpen, een zwaar geding tegen de stad Hoorn, over het maken van de sluis, te Schardam. — In 1572 leed het dorp veel last door het volk van den Overste RUICHAVER, dat hier ingelegerd was.

* BEETS, d., prov. *Friesland*, reg. 17, staat: *Beemtsterzwaag* lees: *Beetsterzwaag*

BEETSTERZWAAG, kadastr. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*. Zij bestaat uit de dorpen: Beetsterzwaag, Beets, en Olterterp en beslaat eene oppervlakte van 3717 bund. 78 v. r. 49 v. ell., waaronder 3672 bund. 87 v. r. 18 v. ell. belastbaar land.

* BEETSTERZWAAG-BEETS-EN-OLTERTERP, telt 1040 zielen, onder welke 250 Ledematen. Onder de hier gestaan hebbende leeraren verdient melding de welsprekende kanselredenaar Abraham Lees, van 1806—1809.

* BEEXHOEK is een onbehuisde pold., en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 81 bund. 89 v. r. 80 v. ell., waaronder 43 bund. 60 v. r. 60 v. ell. schotbaar land. Het polderbestuur bestaat uit de directie van den pold. Walcheren.

BEGA, d. in *Oost-Indië*, op het *Moluksche* eil. *Xoela-Besi*.

BEFERVOORDE, havez., prov. *Overijssel*. Zie Beverevoorde.

BEFORT, Duitsche naam van de heerl. en het vl. Beaufort in het grooth. *Luxemburg*. Zie Beaufort. W. en A.

BEFORTERBACH, beek in het grooth. *Luxemburg*, die na korten loop in de *Schwartze-Erentz* valt.

BEGGAARDEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Maastricht*. Zie Franciskaner-klooster. W. en A.

BEGGAARDEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Middelburg*, in de *Spanjaardstraat*. — Dit kloost. werd tijdens de Hervorming vernietigd. Thans dienen de gebouwen tot Stalling van eenen huurkoetsier en de kapel tot Fransche kerk.

* BEGGEN telt 23 h. en 140 inw., en met de Begger-Papiermuhl 27 h. en 165 inw. Het behoort kerkelijk tot *Weimerskirch*.

BEGGIJNEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Zwolle*. Zie Cecilia-klooster.

BEGGIJNHOF, voorm. kloost. te *Zierikzee*, in het zuidelijke gedeelte der stad, waar men nog de Beggijnestraat heeft. Het was gesticht in het jaar 1324 en werd in 1458 met de kerk in kolen gelegd, zoodat alleen de toren en gevelmuur der kerk staan bleven, welke voor eenige jaren nog aanwezig waren, doch in het jaar 1808 zijn afgebroken.

* BEGGIJNEN-POLDER, reg. 1, staat: *Binnen-Aesveldsche-polder*, lees: of Binnen-Aesveldsche-polder, pold.

* BEHLEN bestaat uit 4 h., te zamen met 30 inw. Het behoort tot het kant. *Grevenmacher*.

BEHOUDENKOST-POLDER, voorm. pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Alphen*, gem. *Hazerswoude*, thans een gedeelte uitmakende van den *Rietveldsche-polder*.

BEJADJOE, Soengei Bejadjoe, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

* BEIDWEILER heeft 33 h. en 216 inw. De par. Beidweiler, waartoe de kapellen van Eschweiler, Bruch en Weidig behooren, heeft 488 zielen.

BEIJARD (DEN), voorm. kloost. te *Maastricht*. Zie Josaphats-dal (St.). W.

BEIJEM, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 3½ u. N.W. van *Sneek*, kant. en 2 u. N. ten W. van *Bolsward*, ruim 35 min. N. O. van *Arum*, waartoe het behoort, ter plaatse waar de voorm. adell. state Beijem gestaan heeft; met 2 h. en 13 inw.

* BEIJERLUST, ligt aan den Hoflander-Weg en beslaat eene oppervlakte van 8 bund. 78 v. r. 7 v. ell. en behoort thans in eigendom aan Jhr. Mr. Hendrik Hoeufft van Velsen, te Amsterdam.

* BEIJERLAND (NIEUW-), gem., bevat 1333 bund. 73 v. r. 4 v. ell. belastbaar land. — Ten N. van het d. Nieuw-Beijerland is een pontveer over het Spui in den nieuw aangelegden grindweg van Brielle naar Oud-Beijerland; een dergelijke weg is aangelegd langs Piershil, naar Goudswaard.

* BEIJERLAND (OUD-), *staat:* d. *lees:* gem. — Deze gem. bevat 1660 bund. 18 v. r. 93 v. ell. belastbaar land. — Het d. Oud-Beijerland ligt N. W. van Dordrecht. — Over de Oude Maas is ten N. van het d. een rijksvoetveer op Rhoon. Zie Rhoonsche-veer. — In het jaar 1827 is de kerk te Oud-Beijerland met een orgel verfraaid, dat grootendeels uit vrijwillige bijdragen bekostigd is. De Israëlitische school wordt gemiddeld door 30, de dorpschool, die voor ongeveer 300 leerlingen is ingerigt, des winters door 300 en des zomers door 200 leerlingen bezocht. Bovendien is er in 1847 nog eene openbare school gesticht, waar tevens onderwijs in de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche talen gegeven wordt, en die des zomers en des winters gemiddeld door 100 leerlingen bezocht wordt. — Het Postkantoor is aldaar in 1831 gevestigd, zijnde er tot eerste Directeur benoemd Cornelis van Steenbergen, terwijl het kantoor den 1 November van dat jaar in werking gebragt is. — In het jaar 1837 is tot gerief der ingezetenen door het gemeente-bestuur eene prachtige hardsteenen pomp gezet, op den dijk, voor de gracht. — Ook is aldaar eene Bank van Leening.

* BEIJERLAND (ZUID-), gem., heeft 3128 bund. 74 v. r. 99 v. ell. belastbaar land. — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding, de Nederduitsche Dichter Abraham Nicolaas van Pellecom, die hier in het jaar 1809 kwam en in 1813 zijne dienst heeft nedergelegd, doch die in 1817 weder aanvaardde te 's Prinsenhage.

* BEIJERLANDSCHE-POLDER (GROOT-ZUID-), paalt O. aan den Numans-polder.

* BEIJERLANDSCHE-POLDER (KLEIN-ZUID-), paalt Z. aan Groot-Zuid-Beveland en den Numans-polder.

* BEIJERLANDSCHE-POLDER (OUD-), paalt N. mede aan den Bossche-polder.

BEIJERLANDEN (DE), naam, onder welken men, in de wandeling, de dorpen Oud-Beijerland, Nieuw-Beijerland en Zuid-Beijerland gezamenlijk verstaat. Zie voorts Beijerland. W.

* BEILEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 16,685 bund. 73 v. r. 14 v. ell., waaronder 16,597 bund. 38 v. r. 82 v. ell. belastbaar land; telt 445 h., bewoond door 555 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2730 inw. — Er zijn aldaar 400 Christelijk-Afgescheidenen, welke eene gem. uitmaken, die tot eerste Predikant gehad heeft Cobet Timmerman, die in het jaar 1836 herwaarts kwam en in het jaar 1837 naar Warfum vertrok. — De vijf scholen worden gezamenlijk gemiddeld door een getal van 380 leerlingen bezocht. — Men heeft er eene katoenweverij. — Op de voorjaarsmarkt werden er in 1849 136 runderen en 513 varkens aangebragt; op de najaarsmarkt 553 runderen, 3482 schapen en 1258 varkens. — Bl. 254, reg. 37, *staat:* haven *lees:* have.

* BEILER is een d. (geen geh.). Men telt er 22 h. en 155 inw., benevens eene kapel, die tot de par. van *Westerwijtwerd* behoort.

BEILERSTROOM, water, prov. *Drenthe*. Dit water wordt gevormd door onderscheidene beken ten N. W. van *Orvelte* en loopt N. van Westerbork, in eene westelijke rigting, naar Beilen, alwaar hij onderscheidene stroompjes opneemt, en schiet verder Z. W. aan en ten N. van Lheebroek tot nabij Dwingelo, waar hij den naam van Oude-vaart of Dwingeler-stroom (zie dat woord) aanneemt. — Deze stroom voedt thans de Drentsche hoofdvaart door middel der Beilervaart.

* BEILERVAART is in 1790 en 1791 gegraven en twee uren lang.

BEINSUM, buurs., prov. *Gelderland*. Zie Beinum. W.

* BEISTEN bestaat uit 3 h. met 33 inw.

BEIZERMUHL, molen te *Pratz*, in het grooth. *Luxemburg*, gem. en 25 min. N. van *Bethborn*.

* BEKENES, b., telt 50 h., bewoond door 49 huisgez., uitmakende eene bevolking van 220 inw.

BEKENES, pold., bevat 50 h., waaronder 8 boerderijen, en wordt op den Rijn van het overtollige water ontlast.

* BEKKEMATE (DE) *moet wegvallen*.

BEKKEN-POLDER, pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Goedereede*.

* BEKKUM, geh., ligt 2½ u. N. N. W. van *Rauwerd*.

BEKRAMMMING (DE), gedeelte lands van de heerl. *Crayestein*, in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. en gem. *Sliedrecht*.

BEL (DE), geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Boerenstraat. W.

BELAARDS-POLDER, pold. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*. Zie Hooislobben (De). W.

BELCRUMSBOSCH, voorm. lusthof van de Heeren van Breda, prov. *Noord-Braband*. Zie Speelhuis (Het). W.

* BELCRUM-POLDER wordt schotbaar gerekend op 66 bund. 52 v. r. 25 v. ell., en watert uit, op de Mark, door twee steenen sluisjes, met vloeddeuren en schuiven voorzien, het bovenste wijd en hoog 0,90 ell. en het benedenste 0,95 ell. — Deze pold., welke geheel aan het Domein van den Staat behoort, werd vóór de herdijking van de Mark en Dintel genoegzaam jaarlijks overstroomd; thans heeft dit echter geen plaats meer.

BELELING, kon. en st. in *Oost-Indië*. Zie Bolèleng. W.

BELES, naam welken de landlieden gemeenlijk geven aan het d. Belvaux, in het grooth. *Luxemburg*. Zie Belvaux.

* BELFELD, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1375 bund. 61 v. r. 30 v. ell., waaronder 1298 bund. 91 v. r. 85 v. ell. belastbaar land. — De school wordt gemiddeld door 40 leerlingen bezocht.

* BELLAIN (BAS-), *staat:* Zie Nieder-Beling. *lees:* Zie Beling (Nieder-).

* BELLAIN (HAUT) *staat:* Zie Ober-Beling, *lees:* Zie Beling (Ober-).

BELLAWAY, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, res. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Soekapoera*, lands. *Pondajang*.

* BELLEMERMEER, behoort gedeeltelijk tot de gem. *Broek-in-Waterland-Zuiderwoude-en-Uitdam*, gedeeltelijk tot de gem. *Nieuwendam-en-Zunderdorp*, gedeeltelijk tot de gem. *Ransdorp-Durgerdam-en-Holysloot*. Zij paalt W. aan Volgeweeren en Tweehonderd-Deymten. — Deze bedijking beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ongeveer 141 bund. als: onder *Broek-in-Waterland-Zuiderwoude-en-Uitdam* ongeveer 77 bund., onder *Nieuwendam-en-Zunderdorp*, 14 bund. 13 v. r. 15 v. ell. en onder *Ransdorp-Durgerdam-en-Holysloot*, 49 bund.

31 v. r. 80 v. ell., heeft onder *Nieuwendam-en-Zunderdorp* 1 h., zijnde eene boerderij, en wordt door eenen vijzelmolen, op den Boezem van Waterland, van het overtollige water ontlast.

BELLENBROEK, onbehuisde pold. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Boxtel*, gem. *St. Michielsgestel*; in den ring van den *Nieuw-St.-Michielsgestelsche-polder*, tusschen de Meeuwensche-werf en den weg van 's Hertogenbosch op den Dungen, door eene kleine kade afgescheiden. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 33 bund. 30 v. r. 69 v. ell., waaronder 28 bund. 40 v. r. 69 v. ell. schotbaar land, en wordt door een sluis, op het Bossche-veld, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee Geërfden.

BELLEVEN (HET), ven of poel in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. en 20 min. N. W. van *Reusel*. — Dit ven, uit hetwelk de Reusel gedeeltelijk voortkomt, beslaat een oppervlakte van 26 bund. 21 v. r. — Men vangt daarin veel baars en snoek.

* BELLEVUE, buit., draagt reeds sedert ruim 25 jaren den naam van WIJKERHOOG. Zie voorts dat woord.

BELLEVUE, buit. in het *Rijk-van-Nijmegen*, prov. *Gelderland*, arr., kant. en ½ u. Z. O. van *Nijmegen*, gem. *Ubbergen*. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 7 v. r. 30 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door Jonkheer F. A. J. DONKER VAN POLDERSVELDT.

BELLEVUE, buit. in het balj. van *Luxemburg*, kw., arr., kant. en gem. *Luxemburg*, buiten de *Eicherpoort* dier stad. Kerkelijk behoort het tot de par. van *Weimerskirch*.

BELLEVUE, alleenstaand h. in het grooth. *Luxemburg*, kw. en arr. *Diekirch*, kant. *Wiltz*, gem. *Harlingen*; met 6 bewoners.

* BELLINGEWOLDE, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7861 bund. 61 v. r. 26 v. ell., waaronder 7836 bund. 5 v. r. 19 v. ell. belastbaar land. Het is een lang hol gebouwd dorp, dat zich meer dan een half uur gaans langs eenen breeden boschrijken zandweg, met een goed onderhouden voetpad van het N. O. naar het Z. W. uitstrekt. De kerk ten N. W. van den weg is een ruim doch oud gebouw, met roode pannen gedekt, prijkende met een vrij goed orgel. De toren, die niet hoog is, en de gedaante van eene theebus heeft, staat ten W. afgezonderd van de kerk. — Men vindt hier, N. W. van den rijweg, 2 windmolens, eene achtzijdige en eene vierkanten standermolen, beide met pel- en roggesteenen voorzien. — Er is op het zuidwesteinde van het Hondenpad aan de zoogenaamde Bovenstreek, een in 1838 nieuw gebouwde fabrijk van mout- en brandewijn uit aardappelen, *Felix* genaamd. — Ook bestaat er een Instituut waarop eenige jongelingen in de nieuwere talen onderwezen worden. — De boerenhofsteden langs de rijweg, naar den Oldambster smaak gebouwd, zoodat woonhuis en schuur onder een even hoog en doorloopend dak verbonden zijn, hebben smalle doch zeer lange heerden lands, bestaande aan de Munstersche grenzen uit hoog veen, in het midden uit zand en aan de Westerwoldsche-Aa uit klei, waarvan dat ten Westen van dien stroom de Gaast genoemd, ongemeen vruchtbaar is. Ook bestaat te BELLINGEWOLDE een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 3 Maart 1835 opgerigt is en 40 Leden telt.

BELMONTE, buit. op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. W. van *Arnhem*, kant., gem. en ongeveer ¼ u. O. van *Wageningen*, op den Wageningschen berg. — Dit buit. beslaat, met de daartoe

behoorende gronden, eene oppervlakte van 48 bund. 91 v. r. 79 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Generaal Baron DE CONSTANT-REBECQUE DE VILLARS.

BELTENBEEK, riviertje in *Overijssel*, onder *Ambt-Hardenbergh*, dat in het *Bruchterbroek* ontstaat en bij de markte *Bergentheim* in de *Veldbeek* valt.

*BELTRUM ligt 1¼ u. van Groenlo. — Men telt er 160 h. en 1020 inw. De school wordt doorgaans door 200 leerlingen bezocht. In het jaar 1846 is hier eene bijkerk aanbesteed voor de R. K. der b. *Aeest*, BELTRUM en *Lindvelde*, behoorende tot de statie van *Groenlo*. Deze kerk, staande op de *Hassingkamp*, heeft eenen netten toren doch geen orgel.

BELTRUMEBRUG (DE), voorm. brug in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. Z. W. van *Eibergen*, in den weg van Zutphen naar Winterswijk. Deze brug is in 1835 in dien weg opgebroken en de waterleiding langs de noordzijde van den weg verlegd.

*BELVAUX behoort thans tot het kant. *Esch-aan-de-Alzette*. Het telt 61 h. en 370 inw., en met den Beleshof 62 en 380 inw.

BELVEDERE, landgoed in het balj. van *Brederode*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 20 min. W. van *Haarlem*, gem. *Bloemendaal-Tetterode-Aalbertsberg-en-den-Vogelenzang*, 25 min. Z. van *Bloemendaal*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 16 bund. 24 v. r. 19 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door Jonkheer P. H. BIERENS, woonachtig te Amsterdam.

BELVEDERE, buit. in het *Rijk van Nijmegen*, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Nijmegen*, 1 u. Z. O. van *Nijmegen*, gem. *Ubbergen*, in het d. *Beek*, op den kant. van den berg gelegen. — Het beslaat eene oppervlakte van 3 bund. 13 v. r. 80 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en des zomers bewoond door den Heer H. VAN BREKEL, die des winters te Rotterdam verblijf houdt.

*BELY (VROUW-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 15 bund. 99 v. r. 80 v. ell., waaronder 13 bund. 47 v. r. 80 v. ell. schotbaar land; bevat 1 h., zijnde ééne hofstede van den zelfden naam, en wordt door eene sluis, op den Schakerloo-polder, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het polderbestuur des vrije polders van Tholen, en maakt met het *Oudeland* ééne dijkaadje uit.

*BEMELEN, gem., bevat het d. Bemelen en het geh. Gasthuishove, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 354 bund. 89 v. r. 95 v. ell., waaronder 346 bund. belastbaar land.

BEMELEN (KASTEEL-TE-), voorm. kast. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, gem. Bemelen. — Dit kast. diende vroeger tot toevlugtsoord van eene bende volk, welke er zich een beroep uit maakte, om op de groote wegen te stroopen. De regering van Maastricht, door het meer toenemen dezer rooverijen hiertoe gedwongen, bestemde twee honderd man te voet, benevens vijftig te paard, om dit kwaad tegen te gaan, te gelijkertijd trof die Magistraat eene overeenkomst met onderscheidene Edellieden uit den omtrek, om haar daarin behulpzaam te zijn, onder anderen met HERMAN VAN BRONCHORST, die zijn huis te Stein, ter beschikking van de stadstroepen stelde, en haar met zijne ruiters bijstond en zulks tegen eene vergoeding van 250 gulden B. B. Luiks en ½ ton buskruid; deze maatregel had ten gevolg, dat het roofslot te BEMELEN, in 1490 belegerd, ingenomen en tot den grond toe geslecht wierd.

* BEMMEL, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4218 bund. 65 v. r. 64 v. ell., waaronder 4061 bund. 30 v. r. 20 v. ell. belastbaar land. — De 4 scholen in deze gem. zijn te Bemmel, te Ressen, te Angeren en te Doornenburg en worden gemiddeld door 530 leerlingen bezocht. Ook is er een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, den 1 Januarij 1845 opgerigt, dat ruim 20 Leden telt.

* BEMMEL-RESSEN-EN-DOORNIK maakte vroeger twee gem., namelijk Bemmel en Ressen uit. De eerste, die te Bemmel het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest GERHARD FONSONIUS, die in het jaar 1601 herwaarts kwam, en in het jaar 1602 ook te Ressen en te Lenth predikte. Tijdens de combinatie, op het laatst der zeventiende eeuw, werd daarin beroepen CASPARUS EYLBRACHT, die in het jaar 1683 derwaarts kwam, en in het jaar 1719 overleed. Toen in het begin der achttiende eeuw de beide kerken weder gescheiden werden, bekwam Bemmel tot Leeraar MARTINUS SNETHLAGE, die in het jaar 1723 naar Kampen vertrok, en Ressen kreeg tot Predikant, in 1706, JACOBUS EYLBRACHT, die in het jaar 1708 naar Ruinen vertrok. — In het jaar 1826, die beide gem. anderwerf vereenigd zijnde, werd in die combinatie beroepen JAN CHRISTIAAN KOBUS, die er nog staat.

BEMOE, WAY-BEMOE, riv. in *Oost-Indië*, in het *Ambonsche* eil. *Ceram-Laut*.

* BEMUURDE-WAARD is geen geh., maar een buitenwijk of voorstad ten N. van de stad *Utrecht*, onder *Lauwerecht*.

BENA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, rijk *Boni*, nabij *Badjoa*.

BENAREN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*.

BENAWE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*.

BENEDEN-DE-BENEDENSTE-SLUIS (HET POLDERTJE-), pold. in de heerl. *Willemstad*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Willemstad*; palende N. aan het Hollands-diep, O. aan de haven van de Nieuwe sluis, Z. aan den Ruigenhilsche-dijk, W. aan 's Landscontrescarpe. — Dit pold. bestaat uit buitengorzen, welke in het jaar 1819 bekaad zijn, met eene zomerkade, die slechts op eene bepaalde hoogte mag gehouden worden, als liggende binnen den verboden kring van de vesting Willemstad; beslaat, volgens het kadaster, 16 bund. 84 v. r. 80 v. ell. De uitwatering geschiedt door eenen duiker, welke in de zomerkade ligt. Dit poldertje, hetwelk jaarlijks verpacht wordt, om gehooid en beweid te worden, staat onder het bestuur van den Polder den Ruigenbil.

§ BENEDENDOOD of BLOEMPLAAT, bij het kadaster genoemd MIDDENPOLDER of BLOEMPLAAT, pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*; palende N. aan de grienden tegen de Ree, O. aan het Gat van de Zuiderklip. Z. W. aan de Eendekooi en N. W. aan het Gaatje. Deze pold., welke omstreeks het jaar 1813 bedijkt is, doch waarvan de kaden, in het voorjaar van 1830, met 0.20 à 0.30 ell. verhoogd zijn, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 40 bund. 82 v. r. 40 v. ell., waaronder 36 bund. schotbaar land; bevat 1 h., zijnde eene boerderij, en wordt door eene steenen niet overwelfde sluis, wijd 2.30 ell. met een paar buiten- en binnenpuntdeuren op het Gat van den Turfzak, van het overtollige water ontlast. De muren der sluis staan 0.40 à 0.50 ell. boven de kaden. Het land ligt 0.45 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 2.25 à 2.30 ell. Het polderbestuur bestaat uit de eigenaren.

BENEDENSTE-HIL, pold. in den *Biesbosch*. Zie Hil (Benedenste-). W.

*BENEDEN-POLDER-'S LANDS-VAN-RAVESTEIN. De rivierwerken tot dezen pold. behoorende, bestaan in twee dwarskribben en eene stroomleidende krib, mitsgaders een rijsberm ter hoogte van 64 ell., allen strekkende tot dekking van den Schaardijk onder Huisseling; voorts vindt men boven Ravestein nog een rijsberm, ter lengte van 50 ell., dienende tot behoud van den geheelen Schaardijk van Ravestein.

BENEDICTUS-KLOOSTER (HET), voorm. kloost., prov. *Groningen*. Zie Grijzemonniken-klooster. W.

BENERI, naam, welken de Negers geven aan de koffijplant. Lucyenburg, in de kol. *Suriname*. Zie Lucyenburg. W.

*BENGKOELEN heeft eene zeer kleine Hervormde gemeente, welke nog geen 100 zielen telt, onder welke maar weinige Ledematen. Zij heeft geen vasten Predikant, maar wordt van tijd tot tijd bezocht en gesticht door den Predikant van Padang.

BENJAAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, in de *Vallei-van-Selok*.

BENJOAR, eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*. Het is een der grootste van de *Saboe-eilandjes*.

BENKEMEN, voorm. h., prov. *Groningen*. Zie Karelsveld. W.

BENKO (GOENONG-), berg in *Oost-Indië*. Zie Goenong-Benko. W.

*BENNEBROEK, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervan 184 bund. 76 v. r. 59 v. ell., waaronder 181 bund. 25 v. r. 87 v. ell. belastbaar land; telt 88 h., bewoond door 92 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 440 inw.

BENNEBROEKER-POLDER (DE), pold. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Haarlem*, gem. *Bennebroek*; palende N. aan de Glippervaart, O. aan de ringsloot van het Haarlemmermeer, Z. aan de Rochelsvaart, W. aan het d. Bennebroek. — Deze pold. beslaat eene oppervlakte van 75 bund. en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast.

BENNEKINO, erve, reeds vermeld in 1188, als liggende onder *Delden*, prov. *Overijssel*.

*BENNEMEER paalt N. en O. aan den Abbekerkerban, Z. en W. aan den Twiskerban.

*BENNINGBROEK ligt 1½ u. van *Medemblik*, ¾ u. O. van *Zijbecarspel*. Men telt er 66 h. en 390 inw., onder welke nagenoeg 270 Herv., 120 R. K. De eerste, die te Benningbroek afzonderlijk het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Gisbertus Sithopaeus, die in het jaar 1574 herwaarts kwam, en in het jaar 1578 overleed. — De kerk was vroeger een langwerpig vierkant gebouw, waarvan het koor hooger was dan het overige gedeelte, doch in 1803 is het koor er afgenomen. Op de kerk staat een houten toren van middelmatige hoogte. In deze kerk is een orgel door den Heer Huibert Dikstaal, in het jaar 1817, geschonken. — De enkele Doopsgez. en de 2 Evangel.-Luth., die er wonen, behooren tot hunne respective gem. te *Hoorn*. — De school wordt door ongeveer 70 leerlingen bezocht.

*BENNINGBROEK-EN-NIBBIXWOUDE telt 250 zielen, onder welke 120 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen bij de vereeniging in 1680 en niet in 1660, zoo als in het Wbk. te onregt staat, is geweest Simon Curtius, die in het jaar 1668 te Nibbixwoude kwam, en in het jaar 1683 overleed. Balthasar Cambron, te Benningbroek beroepen in 1671, overleed aldaar in 1679, waarna de vereeniging plaats had en S. Curtius, Predikant te

Nibbixwoude, voor beide plaatsen beroepen, te Benningbroek als hoofdplaats ging wonen.

*BENSCHOP, gem., bevat, behalve het d. Benschop, ook nog het geh. de Polsbroekerdam, en beslaat eene oppervlakte van 2269 bund. 35 v. r. 20 v. ell., waaronder 2215 bund. 24 v. r. 8 v. ell. belastbaar land. De inw. vinden voornamelijk hun bestaan in het maken van kaas en boter en in de hennepteel. Ook is er een korenmolen, staande aan den Polsbroekerdam. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Gerrit Adriaans van Zijl, die in het jaar 1585 herwaarts kwam. — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten, verdient melding de Nederduitsche Dichter Bernardus Elikink, van 1732—1734. — De kom van het d. Benschop bestaat uit eenige nette, in het driekant gebouwde huizen. De Predikant Theodorus Bussinge heeft, in het jaar 1805, in de kerk tegen den toren, eene naald doen plaatsen, die geregeld, door de werking van het groote uurwerk, het uur en de maan aanduidt, en waaronder men eene godsdienstige uitlegging in rijm leest. Ook is in de kerk een monument aanwezig, ter gedachtenis van den onvergetelijke Isaac Insen, in leven Mr. Metselaar te Amsterdam, waarop staat vermeld, dat hij, tijdens den watersnood van het jaar 1571, aan Benschop, Langerak, Goudriaan en Ameide, ieder acht duizend gulden gaf. Aan deze kerk is, in het jaar 1825, door eenen onbekende geschonken een zilveren doopbekken en, in het jaar 1827, door eenige Notabelen drie koperen kerkkroonen, de koperen blakers voor den predikstoel en voor den lessenaar van den voorzanger, alsmede een koperen doopvont. Achter de kerk, is in het jaar 1829, eene behoorlijke begraafplaats aangelegd, allezins voldoende voor de gemeente, omringd met een hek, voorzien van twee uitgangen, met het opschrift: Gedenkt te sterven. — De R. K. kerk, aan den H. Victor toegewijd, heeft, met de daarbij gebouwde nette pastorij, een fraai aanzien; daarbij is eene afzonderlijke begraafplaats voor die gezindte aangelegd. — Het wapen van Benschop bestaat uit een veld van goud, met eene fasce van sabel, over het geheel loopt eene bande geschakeerd met zilver en keel.

BENSCHOPPERDIJK (DE), dijk of weg, in den *Lopikerwaard*, prov. *Utrecht*, welke aan den Polsbroekerdam een begin neemt, en, in eene oostelijke rigting, ten Z. van de Voorwetering, door de gem. *Benschop*, naar IJsselstein loopt.

BENT-EN-DELFPOLDER, pold. in *Rijnland*. Zie Langeland. W.

BENTENE, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*, tot de *Manahassa* behoorende.

*BENTHORN, bevat 85 bund. 5 v. r. 28 v. ell. belastbaar land; gem., telt 2 h., bewoond door 2 huisgez., uitmakende eene bevolking van 16 inw.

*BENTHUIZEN, gem., bevat 687 bund. 73 v. r. 35 v. ell., belastbaar land; telt 95 h., bewoond door 97 huisgez., uitmakende eene bevolking van 500 inw., die, op 15 na, allen Herv. zijn en, met die van *Benthorn* en *Hoogeveen-in-Rijnland* eene kerk. gem. uitmaken, welke tot eerste Leeraar gehad heeft Engelbert Sibelius, die in het jaar 1608 hier was, en in het jaar 1610 een opvolger bekwam.

BENTHUIZER-POLDER, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Alphen*, gem. *Benthuizen;* palende N. aan het Langeland, O aan Hazerswoude en Benthorn, Z. aan den Binnenwegsche-polder, W. aan Palenstein. — Deze pold., welke in het

jaar 1748 bedijkt is, wordt door eene sluis, op de Noordaa, en voorts op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout en twee Heemraden.

BENYSTEN, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franekeradeel*, arr. en 4 u. Z. W. ten W. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. Z. O. ten O. van *Harlingen*, ½ u. Z. van *Achlum*, waartoe het behoort. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene hoeve.

BENZEROTH, huis, grooth. *Luxemburg*, arr. *Luxemburg*, kant. en gem. *Mersch*, kerkelijk tot *Feulen* behoorende.

BEOOSTEN-HEINOOMSVAART, pold., prov. *Utrecht*. Zie HEINOOMSVAART (BEOOSTEN-). W.

BEOOSTEN-SCHELDE, gedeelte der prov. *Zeeland*. Zie ZEELAND-BEOOSTEN-SCHELDE. W.

BERAPI, een der toppen van den vuurberg *Dempo*, in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, adsis. res. *Bengkoelen*. Hij doet bestendig rookwolken opstijgen.

BERBECHEL, geh. in het grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en 1½ u. Z. W. van *Diekirch*, gem. *Feulen*.

BERBEK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kediri*, reg. en dsitr. *Berbek*, 2 palen van den berg *Lieman*.

*BERBURG telt, met de daartoe behoorende ijzerwerken 130 h. en 650 inw. — De kapel te Lellig behoort tot de par. van *Manternach*.

*BERCHEM in het balj. van *Luxemburg*, heeft 220 inw.

*BERCHEM, gem., ligt kant. *Oss*, en bevat 1333 bund. 65 v. r. 86 v. ell. belastbaar land. De inw. vinden meest in den landbouw hun bestaan. — Ook heeft men er 1 bierbrouwerij, 1 leerlooijerij, 1 grutterij, 1 koren- en 2 oliemolens. — De Herv., die er vroeger woonden maakten met die van *Nistelrode*, de gem. van Berchem-en-Nistelrode uit. — De kermis valt in op den eersten October — LAMBERTUS HORX was geboren den 26 Mei 1705.

BERCHEM, voorm. klein fort of redoute, prov. *Zeeland*, tot de werken van het *Retranchement* behoord hebbende. Zie dat woord.

BERCHEM, buurs., prov. *Gelderland*. Zie BARCHEM. W.

BERCHEM-EN-NISTELRODE, voorm. kerkelijke gem., prov. *Noord-Braband*, klass. van *'s Hertogenbosch*, ring van *Oss*. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest LEONARDUS AALSTIUS, beroepen in 1649 en vertrokken naar Lith c. a. in 1653. — Onder de Leeraaren, die hier gestaan hebben, verdient melding de geleerde HERMAN GERARD VAN BREUGEL, die zich als zedeschrijvers, beoefenaar der Natuurlijke Historie, Penningkunde en Vaderlandsche geschiedenis en als Latijnsch en Nederduitsch Dichter heeft doen kennen. Hij stond aldaar van 1755 tot 1758. Zie voorts het art. OSS-HEESCH-BERCHEM-GEFFEN-EN-NULAND.

BERCKT, kast. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 5½ u. N. ten W. van *Roermond*, kant. en 1½ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. en ½ u. Z. O. van *Maasbree*, ½ u. N. van Baerlo, waartoe het kerkelijk behoort, 2 à 3 min. van de Maas, tusschen fraaije wouden, bosschen en akkerland. Het is, in 1840, door den tegenwoordigen eigenaar den Heer Baron JAN LODEWIJK VAN SCHEERPENZEEL HEUSCH, geheel nieuw opgebouwd, en beslaat, met de daartoe behoorende bosschen, weiden en bouwlanden, eene oppervlakte van ongeveer 290 bund.

*BERDORF, gem., bevat ook de geh. Kalkesbach, Lauffenwehr, Michelskirch en Schleiterhof, heeft rijke steengroeven

en telt 920 inw., van welke 740 in het d. Beaufort zelf, die eenig voordeel genieten van den doortogt van reizigers en goederen van Diekirch naar het naburige Echternach. — In de kerk is een altaar, dat reeds bij de Heidensche godsverering is gebruikt. Het is vierkant van gedaante, met het beeld van Hercules en drie andere goden versierd.

* BERELDINGEN, geh., heeft 40 h. en behoort kerkelijk tot *Wolferdingen*.

BERENCLAUW, landg., prov. *Gelderland*. Zie Berenklauw. W.

BERENSTEIN, oude naam van het buit. Landlust, prov. *Utrecht*. Zie Landlust.

* BERG, gem., telt 800 en in de kom van het d. 220 inw. — Men heeft er een modern kasteel, het bijzonder eigendom van Z. M. den Koning Groot-Hertog, waarnevens nog een gedeelte van het oude staat, dat zeer wel bewaard is gebleven.

* BERG, d. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, ligt 1½ u. O. N. O. van Maastricht op eene hoogte van ongeveer 60 ell. Men telt er 67 h. en ongeveer 330 inw. — De R. K. behooren tot de par. (niet stat.) *Berg-en-Terblijt*. — De kerk, aan den H. Monulphus toegewijd, heeft eenen toren en is van een orgel voorzien. — De dorpschool wordt door ruim 60 leerlingen bezocht.

* BERG, d. in het voorm. hert. *Gulik*, ligt 1 u. O. van *Maastricht*. De kapel is aan den H. Michaël toegewijd.

§ BERG, Soesterberg of den Berg, geh. in de heerl. *Soest-Baarn-en-Ter-Eem*, prov. *Utrecht*, arr., kant. en 1½ u. W. van *Amersfoort*, gem. en 1¼ u. Z. O. van *Soest*, nagenoeg 2 u. N. O. van *Utrecht*, nabij den grooten weg van Utrecht op Amersfoort; met 46 h. en 270 inw. — In dit geh. staat de kerk van de R. K. statie *Soesterberg*, zie dat woord. Door de hooge ligging en omgelegene landgoederen is het een aangenaam oord.

* BERG (DEN), d. in de heerl. *Nederhorst*. In het jaar 1803 is aan de kerk van den Berg een fraai orgel ten geschenke gegeven door den Heer Hendrik Rappard, die na zeven en veertigjarige evangeliedienst, van 1754—1801, in de gem. van Nederhorst-den-Berg, door aankoop, eigenaar van de heerlijkheid was geworden. Het kerkhof loopt niet ruim 20 ell., maar 12 ell., schuins op. — In het jaar 1811 werd de R. K. kerk gesticht, welke eenen kleinen toren heeft en van een orgel voorzien is.

* BERG (OP-DEN-) stond voorheen gem. *Wijk-en-Aalburg*, in de nabijheid van den gemeentetoren te Wijk, op een heuvel, die thans met vruchtboomen beplant is. — Dit h. is door brand verwoest. Er bestaan daarvan nog dikke puinbrokken; weleer heeft het, volgens een oud regt, tot eene vrijplaats gestrekt voor iemand, die eenen manslag begaan had. Een der latere bezitters heeft zich, nog in de vorige eeuw, van dat regt bediend, ten voordeele van twee Edellieden, die eene neêrlaag gedaan hadden en hier hunne toevlugt namen.

* BERG-AMBACHT heeft 1 touwslagerij, 1 leerlooijerij en 1 korenmolen. — De eerste die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Clementius Roseus, die in het jaar 1578 herwaarts kwam en in het jaar 1579 naar Lekkerkerk vertrok. — Zuidwaarts van het d. is een voetveer over de Lek.

BERGAMBACHTSCHE-SLUIS, sluis in den *Krimpenrewaard*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Bergambacht*. Het is eene steenen sluis, met valschut, wijd 0,60 ell.

*BERGE (NOORD-) telt 68 h. en 400 inw. In 1846 is er eene school opgerigt, welke gemiddeld door 70 leerlingen bezocht wordt.

*BERGE (ZUID-) telt 31 h., met 200 inw. en heeft eene winterbijschool, welke gemiddeld door 50 leerlingen bezocht wordt.

BERGEN, d. in de landmeijerij van *Bettemburg*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 2 u. Z. Z. W. van *Luxemburg*, kant. en ¾ u. N. O. van *Esch-aan-de-Alzette*, gem. en ¼ u. O. van *Monnerich*, aan de vereeniging van de Messe en de Alzette; met 36 h., 225 inw. en eene kapel, welke tot de par. van *Steinbrukke* behoort.

*BERGEN, gem. in *Kennemerland*, paalt Z. ook aan Wimmenum; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3684 bund. 2 v. r. 46 v. ell., waaronder 3645 bund. 27 v. r. 92 v. ell. belastbaar land, en telt 168 h., bewoond door 177 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1000 inw. welke meest hun bestaan vinden in den landbouw enz. — Ook is er een korenmolen. — De eerste Herv. Predikant, die er in 1581 (niet in 1578) kwam heette ADRIAAN CLAASZ. VAN RAAPHORST en ook wel KATWIJK genoemd. — De Evang. Luth., die hier weinig in getal zijn, en de Doopsgez., van welke men 3 telt, behooren tot hunne respectieve gem. te *Alkmaar*. — Bij het overlijden van WILLEM LODEWIJK Grave van Nassau, is deze heerl., door erfenis, overgegaan aan de Heeren MOLKRT, door wien zij eindelijk verkocht is aan den tegenwoordigen eigenaar. — BERGEN is een zeer aangenaam d., dat zeer schilderachtig gelegen is. Het uitgestrekte Bergerbosch lokt des zomers, vooral op Pinksteren, velen derwaarts. Men gevoelt zich daar geheel in Gelderland verplaatst. BERGEN mag met regt het lustoord van het anders zoo naakte en boomlooze Noord-Holland genoemd worden. — De kerk werd in 1574 door de Spanjaarden in brand gestoken en alzoo ten eenenmale vernield. De R. K. kerk te BERGEN, die aan de H. H. PETRUS en PAULUS is toegewijd, werd, nadat de vorige met de pastorij, den 6 Junij 1809, afgebrand was, opgebouwd uit de giften, door eene kollecte bijeengebragt en den 11 October 1810 ingewijd. — Er heeft in dit d., reeds van vóór de Hervorming af, jaarlijks een kinderfeest plaats. Daags voor ST. MATTHIAS worden, niet alleen alle kinderen, die school gaan, maar ook die jonger zijn, al waren zij ook den vorigen dag geboren, in het schoolgebouw bijeen gebragt om eenige, naar eenen bijzonderen vorm, gebakken broodjes, te ontvangen, welke uitgedeeld worden, door Heeren Kerkmeesteren, die daartoe verpligt zijn jaarlijks drie zakken tarwe te laten verbakken, volgens eene uiterstewilsbeschikking, waarbij tevens aan de kerk eenige landerijen gemaakt werden, waarvoor missen moesten worden gelezen. — Bl. 291, reg. 38, *staat:* BERGEN werd in het jaar 1573, door SONOI, in kolen gelegd; *lees:* BERGEN heeft, in de spaansche tijden, gedurende het beleg van Alkmaar veel geleden;

*BERGEN, gem. in *Opper-Gelder*, wordt ten W. door de Maas van de gem. Vierlingsbeek gescheiden, bevat mede het geh. Augustinus; heeft 12,437 bund. 45 v. r. 50 v. ell., alles belastbaar land. — De vijf scholen, die er zijn, worden gezamelijk gemiddeld door 670 leerlingen bezocht. — De R. K. kerk, aan den H. PETRUS toegewijd, is in 1827 gebouwd; heeft eenen toren en is van een orgel voorzien. — Men heeft er een gierpontveer over de Maas, in den weg van dit d. naar Vierlingsbeek.

BERGEN (DE), pold. in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Heerewaarden*, palende W. en N. aan de Maas, O. aan de waard genaamd den Ham, Z. aan den Kesselsche-waard. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene

oppervlakte van 87 bund. 52 v. r; watert door den Kesselsche-waard op de Maas, uit, is, door buitengewoon hooge oevers, aan de zijde der Maas, als bekaad aan te merken, en staat onder het bestuur van twee Gecommiteerden.

§ BERGEN (DE), b. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. N. N. O. van *Breda*, kant. en 1 u. N. O. van *Oosterhout*, gem. en 10 min. van *Raamsdonk*; met de R. K. kerk van de stat. *Raamsdonk*. Zie voorts dat art.

* BERGEN (HET HUIS-TE-) of Hof-te-Bergen, dat in 1720 gebouwd was, werd, in het jaar 1829, afgebroken en in plaats daarvan een heerenhuis, naar den tegenwoordigen trant, gebouwd, het Hof genaamd, van breede vijvers omgeven, waarover eene breede steenen brug toegang verleent. Thans wordt het in eigendom bezeten door den Heer Willem Philip Barnaart van Bergen, te Haarlem.

* BERG-EN-DAAL, plant. Hier werd in het jaar 1839, door tusschenkomst van de ijverige broedergemeente te Paramaribo, een net kerkje gebouwd, dat, den 26 September van dat jaar, door broeder Tanu en broeder Stanke, beiden van Paramaribo, en broeder Bleicher, van den buitenpost Worsteling Jacobs, ingewijd werd. De ligging van dit kerkje, op eene hoogte, is zeer schilderachtig. Het steekt met het torentje boven de omliggende gebouwen uit, en maakt, van de riv. gezien, eene treffende vertooning.

BERGENHUIZEN, geh., prov. *Limburg*. Zie Bergerhuizen. W. en A.

* BERGEN-OP-DEN-HOEF, moet geheel wegvallen.

* BERGEN-OP-ZOOM, voorm. markgr., had tot hoofdplaats de stad Bergen-op-Zoom, en was verdeeld in 4 kwartieren, als: 1) het Noordkwartier, bevattende de stad Bergen-op-Zoom en de heerl. Steenbergen, de regtsgebieden van Standaarbuiten, Fijnaart en Heyningen en vroeger de Ruigenhil-polder; 2) het Oostkwartier, de regtsgebieden van Oudenbosch, de St. Maartens-polder, Oud- en Nieuw-Gastel, Hoeven, Rucphen en Zegge; 3) het Zuidkwartier, de regtsgebieden van Ossendrecht, Woensdrecht, Hoogerheiden, Putten, Zuidgeest, Burgvliet en Huibergen, en 4) het Westkwartier, de regtsgebieden van Wouw, Moerstraten, Vorenseinde, Halsteren, Noordgeest, de Bijemoer, Oud-Glimes- en Auvergne-polders.

* BERGEN-OP-ZOOM, kant., beslaat eene oppervlakte van 23,471 bund.; telt 3872 h., bewoond door 6559 huisgez., uitmakende eene bevolking van 22,000 inw.

BERGEN-OP-ZOOM, dek., prov. *Noord-Braband*, in het apost. vic. van *Breda*. Dit dek. bevat de volgende 24 par.: Bergen-op-Zoom, Fijnaart-en-Heyningen, Gastel, Halsteren, Heerle, Hoeven, Hoogerheiden-en-Woensdrecht, Huybergen, Klundert, Kruisland, Lepelstraat, Nispen, Ossendrecht, Oudenbosch, Prinseland, Putten, Roosendaal, Rucphen, Standaarbuiten, Steenbergen, Willemstad, St. Willebrord (het Heike), Wouw en Zegge. — Men heeft er 24 kerken, welke door even zoo veel Pastoors en door 19 Kapellaans bediend worden; en men telt er 40,000 zielen, onder welke 29,500 Communikanten, ook is er nog een geestelijk gesticht van opvoeding voor jonge jufvrouwen te Roosendaal, met eenen Priester. — De R. K. hebben in dit dek. 19 afzonderlijke begraafplaatsen.

* **BERGEN-OP-ZOOM**, gem., besluat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5129 bund. 89 v. r. 95 v. ell., waaronder 3010 bund. 39 v. r. 72 v. ell. belastbaar land. — Volgens sommigen wordt de naamsoorsprong van BERGEN-OP-ZOOM afgeleid van *bergen*, beteekenende zooveel als *haven* of veilige ligplaats en *op de Zoom* zooveel als aan den rand of zoom der Schelde. — Bl. 299. In 1742 en 1743 is de versterking van BERGEN-OP-ZOOM door den Gouverneur VAN DER DUYN volbragt. — De schans Moermont ligt ½ u. van de stad, Pinssen bijna in het midden en Rover 1 u. van de stad. Kijk-in-de-Pot is eene kleine lunette (geen schans). In 1741 worden daarbij twee lunetten gevoegd, die met hun drietal nu eene geretrancheerde vlakte vormen tusschen de Bossche- en Waterpoorten. Ook is er buiten deze linie eene redoute aangelegd Op het Schor genaamd. Bl. 301. Men heeft er 1282 woonhuizen, 79 pakhuizen en schuren, 3 graanmolens, 1 rosoliemolen, 3 bierbrouwerijen, 4 grutterijen, 2 zoutziederijen, 2 zeepziederijen, 5 leerlooijerijen, 10 pottebakkerijen, 1 scheepstimmerwerf en 1 koffijstrooprosmolen Het Stadhuis, is eene der oudste gebouwen van de stad, het is versierd met drie levensgroote beelden: de Standvastigheid, de Voorzigtigheid en de Regtvaarigheid, de voorgevel is gebouwd in 1611 en heeft den grooten brand in 1327 zoo mede alle belegeringen zonder veel schade doorgestaan, waarom men boven in den voorgevel met gulde letters leest: *mille periculis supersum* (d. i.: Ik ben duizend gevaren te boven gekomen). — De Kazerne, oudtijds en ook nog het Markgravenhof of Prinsenhof genoemd, is een zeer uitgestrekt gebouw of liever een zamenhang van onderscheidene gebouwen, alle in den gothischen smaak op verschillende tijden aangelegd. Het werd waarschijnlijk omtrent het jaar 1290 door GERAARD VAN WEZEMALE, eerste bijzondere Heer VAN BERGEN, gesticht, doch is daarna aanmerkelijk vergroot, vooral door de Heeren uit het huis VAN GLIMES, wier stamwapen niet alleen boven de poort of voornamen ingang, maar op meer plaatsen werd gezien, doch, ten gevolge van het destijds bestaande verbod van met openbare adellijke onderscheidingsteekenen te prijken, na het jaar 1795 weggebroken. Voorheen pronkte dit hof met eenen zeldzamen hoogen toren van eene achtkantige gedaante, welke op iedere verdieping verbreedde en diensvolgen van boven aanmerkelijk dikker was dan beneden. Deze toren, door ouderdom bouwvallig wordende, is in het jaar 1780 tot op de hoogte der overige gebouwen, afgebroken nadat bevorens de spits, op last van den Prins VAN AUVERGNE, er afgenomen en het plat met eene sierlijke balustrade omringd was. Ook was deze toren merkwaardig wijl bij aan de noordzijde onderscheidene voeten overhelde, hetgeen men vermeent opzettelijk te zijn geschied. Hetgeen er tegenwoordig nog de aandacht der kunstkenners trekt, zijn de ruitwijze gevormde ijzers voor de ramen aan de voorzijde van dit gebouw, alhoewel geen bevallige uitwerking aan het oog vertoonende, zijn zij echter, door hun zonderling en kunstig maaksel, een voorwerp van bewondering, uithoofde van de juiste afdeeling der gaten door welke de ijzere staven elkander doorkruisen. — Bl. 302. Op den solder van het Arsenaal worden geene wapentuigen meer gevonden. De Affuitloots heeft geen verdieping. — Bl. 303. Boven den ingang der Groote kerk, leest men dit opschrift: DOMUS MEA DOMUS ORATIONIS VOCABITUR (d. i.: Mijn huis wordt een bedehuis genoemd). — Aangezien de in 1622 gedeeltelijk ter nedergestorte gewelven en muren der kerk tot in het jaar 1700 waren blijven liggen, zijn toen de

zware arduinsteenen tot grondslagen der vestingwerken gebezigd; terwijl een gedeelte van den grond in 1751 tot eene wapenplaats, tegenwoordig de Paradeplaats genoemd, werd ingerigt. — Vroeger had Bergen-op-Zoom drie Predikanten, hebbende de eerste Predikant Geraardus Pauli, in het jaar 1585 tot ambtgenoot gekregen Jacobus Baselius die in het jaar 1615 is overleden. De eerste derde Predikant was Jacobus Belwerk, die in het jaar 1711 derwaarts kwam en in het jaar 1723 naar Maastricht vertrok. Na het vertrek van den Predikant J. W. van Yerhoven Lehmann, hetwelk in het jaar 1809 plaats had, is echter de derde leeraarsplaats onvervuld gebleven, zoodat de gem. ook nu nog slechts door twee Predikanten bediend wordt. — De Predikanten werden voorheen beroepen door een *collegium qualificatum*, waarbij, behalve de leden des kerkeraads, ook drie leden uit de stadsregering tegenwoordig waren; thans geschiedt het beroep alleen door den breeden kerkeraad. — Bl. 304. In de R. K. kerk zijn, ingevolge de uitdrukkelijke begeerte van Koning Willem I, op den 28 October 1829, de stoffelijke overblijfsels der voormalige Heeren en Markgraven van Bergen-op-Zoom ter aarde besteld. — Men heeft te Bergen-op-Zoom ook nog eene Spaarbank en een Instituut voor Jonge Jufvrouwen, onder het bestuur van 11 Nonnen, en eene school voor behoeftige kinderen met 150 à 160 leerlingen. — Bl. 305. Onder de vermaarde mannen welke te Bergen-op-Zoom geboren zijn verdient ook melding, de Godgeleerde Pontiaan van Hattem, naar wien zekere secte in de Hervormde kerk de Hattemisten genoemd worden, † in 1706. — De Geschiedschrijver Marius Zuerius van Boxhorn was geb. in 1612. De Schilder Thomas Willebrord Bosschaerts, † in 1656. — Bl. 313. De voorjaarsmarkt te Bergen-op-Zoom wordt gehouden in de vierde week na Paschen en de najaarsmarkt in de laatste week in November.

* BERGENSHUIZEN bestaat uit vier bouwhoeven, genaamd Bergenshuizensche-hoeve no. 1, 2, 3 en 4, met drie arbeiderswoningen. — De hier vroeger op een heuveltje gestaan hebbende ruime kapel, met breede steenen banken en een leijen dak voorzien, was waarschijnlijk niet alleen met een godsdienstig doel gesticht, maar tevens tot toevlugtsoord op deze heidevlakte voor reizigers of verdwaalden.

BERGENSTEIN (NIEUW-), buit. op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, kw., arr. en 5½ u. N. van *Arnhem*, kant. gem. en 10 min. N. W. van *Apeldoorn*, aan den straatweg van Deventer en Zutphen op Holland. Het beslaat eene oppervlakte van ruim 1 bund., en wordt in eigendom bezeten door den Heer W. H. Mulder, woonachtig te Apeldoorn. — Het huis is in het jaar 1835 afgebrand.

* BERG-EN-TERBLIJT beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 168 bund. 41 v. r. 40 v. ell., waaronder 154 bund. 69 v. r. 85 v. ell, belastbaar land; telt 145 h., bewoond door 157 huisgez., uitmakende eene bevolking van 800 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden, en eene par. uitmaken, welke tot het apost. vic. van *Limburg*, dek. *Meerssen*, behoort. — De school wordt gemiddeld door een getal van 65 leerlingen bezocht.

* BERGERBOSCH. — Omtrent het jaar 1730 deed Willem Adriaan, *Graaf van Nassau*, aldaar een fraai huis bouwen het Hof te Bergen genaamd, hetwelk in het jaar 1829 door een modern heerenhuis vervangen is.

BERGERBRUG, geb., prov. *Noord-Holland*. Zie Bergerbrug. W.

* BERGERHUIZEN eigenlijk BERGERHUIZEN ligt 7 min. N. van *Noorbeek*. Men telt er 14 h. en 80 inw.

§ BERGERMEER, meer, prov. *Drenthe*. Zie BARGERMEER. W. en A.

* BERGEYK, gem., bestaat uit 5141 bund. 42 v. r. 6 v. ell., alles belastbaar land. — Men heeft er 1 bierbrouwerij, 1 korenmolen en 1 teerstokerij. — De R. K., die er 1750 in getal zijn, onder welke 1300 Communikanten, maken er twee par. uit, die van Bergeyk-op-'t-Hof en Bergeyk-op-'t Loo. Zie de volgende art.

BERGEYK-OP-'THOF, R. K. par. prov. *Noord-Braband*, apost. vic. van *'s Hertogenbosch*, dek. *Eindhoven*. — Deze par. telt 910 zielen, onder welke 700 Communikanten en wordt door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend. De kerk, aan den H. PETRUS toegewijd, is de oude parochiekerk van *Bergeyk*. Zie dat art. W.

BERGEYK-OP-'T LOO, R. K. par., prov. *Noord-Braband*, apost. vic. van *'s Hertogenbosch*, dek. *Eindhoven*. — Deze par. telt 840 zielen, onder welke 600 Communikanten en wordt door eenen Pastoor bediend. De kerk, aan den H. PETRUS toegewijd, is een steenen met stroo gedekt gebouw, zonder toren of orgel.

* BERGEYK-WESTERHOVEN-RIETHOVEN-EN-BORKEL, kerk. gem., had tot eersten Predikant ROBBERTUS VOGELSANG, die in het jaar 1650 te Bergeyk kwam, en in 1680 overleed. Bergeyk had eerst afzonderlijk eenen Predikant, de eerste was PHILIPPUS DE LA MYNE, die er in 1648 werd beroepen en in 1649 naar Lith-en-Lithoijen vertrok. In 1675 werden Westhoven en Riethoven hierbij gevoegd, gedurende de dienst van R. VOGELSANG.

* BERGH, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8036 bund. 33 v. ell. — De 60 Isr., welke er zijn, hebben eene bijkerk te 's Heerenberg, die tot de ringsynagoge van Doetinchem behoort. Ook worden in deze gem. eene fabrijk van calicots of katoenweverij, eene steenbakkerij en eene pannebakkerij gevonden. De voor eenigen tijd hier bestaan hebbende chocoladefabrijk en fabrijk van eau de cologne zijn te niet.

* BERGH (DEN), graafs., beslaat, sedert dat in het jaar 1816 een gedeelte daarvan aan het koningrijk Pruissen, is overgegaan, niets meer dan de gem. Bergh. Zie dat woord. W. en A. — Bl. 320. OTTO VAN DER LEK stierf in 1428. Reg 26 *staat*: WILLEM III, *lees*: WILLEM IV.

BERGHUIZERBRUG of BRUG No. 25, brug op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Heerde*, ¼ u. Z. van Hattem. Het is eene houten ophaalbrug gelegen over het 5e pand van het *Apeldoornsche-kanaal*, in den weg van den grindweg naar het erve Berghuis of den Belt, onder Heerde.

BERGLUST, landgoed in het *Rijk van Nijmegen*, prov. *Gelderland*, arr., kant. en ½ u. Z. O. van *Nijmegen*, gem. *Groesbeek* en ¼ u. N. W. van *Ubbergen*, op den berg aan de oude Kleefsche baan. — Dit landgoed beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 26 bund. 82 v. r. en wordt in eigendom bezeten door Jonkheer F. A. T. DOMMER VAN POLDERVELDT, woonachtig te Ubbergen.

* BERGSCHANS, voorm. schans in *Zalland*, prov. *Overijssel*, gem. *Zwollerkarspel*, tusschen de Koterschans en de stad Zwolle, tot versterking van welke stad zij diende. Ter plaatse, waar zij gelegen heeft, ziet men thans den SPOOLDERBERG. Zie dat art. W.

BERGS-VAN-ST.-GEERTRUID- (HUIS-DES-), voorm. kloost., prov. *Noord-Braband*. Zie KARTHUIZERS-KLOOSTER. W.

BERGUM, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*. Zij bevat de dorpen: Bergum, Garyp en Eernewoude, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4922 bund. 63 v. r. 66 v. ell., waaronder 4596 bund. 44 v. r. 76 v. ell. belastbaar land.

* BERGUMER-HEIDE (DE) is in de laatste jaren door ontginning, bebouwing, het aanbouwen van boerenwoningen en aanleggen van bosschen geheel onkenbaar geworden, zijnde thans eene buurschap van nijvere landbouwers, waar sedert 1844 de godsdienst onder de leiding van eenen Hulppredikant werd waargenomen in het armhuis en schoolgebouw. — In het jaar 1849 werd er eene nieuwe pastorie en in 1850 eene kerk gebouwd. Beide staan ten N. van den straatweg naar Groningen. De eerste Predikant die in deze gem., welke tot de klass. van *Leeuwarden*, ring van *Bergum* behoort, het leeraarambt heeft waargenomen is geweest U. K. Thoden van Velzen.

BERGUMERBOSCH, voorm. landh., prov. *Friesland*. Zie Hooghuis. W.

§ BERG-VAN-SION, voorm. kloost., prov. *Zeeland*. Zie Zion. W.

* BERINGEN ligt ¼ u. N. O. van *Mersch*, aan-de-Alzette en heeft 60 h. met 320 inw.

BERINGERBERG, geh. in het grooth. *Luxemburg*, bij *Beringen*; met 5 h. en ruim 20 inw.

BERIOE (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Ceram*, die met eenen zuidelijken loop in de *Zee van Banda* uitloopt.

BERK (DEN), geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, arr. en ruim 2¼ u. Z. W. van *Breda*, kant. en 1¼ u. Z. O. van *Oudenbosch*, gem. *Rucphen-Vorenseinde-en-Sprundel*, 10 min. van *Sprundel*, waartoe het behoort; met 7 h. en ruim 30 inw.

* BERKEL ligt N. ten O. van *Tilburg* en telt 65 h. en 380 inw.

* BERKEL (DE) heeft te Zutphen eene breedte van 14 ell. — De haar omringende moer- en veenplassen worden onder water gezet, op ongeveer 4,85 ell. boven A. P.

* BERKEL-ENSCHOT-EN-HEUKELUM beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2088 bund. waaronder 2015 bund. 69 v. r. 85 v. ell. belastbaar land. Men heeft er ook 1 olie- en 1 korenmolen.

BERKENBOSCH, voorm. kast. in het *Overkwartier-van-het-Land-van-Cuyk*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Oploo-St. Antonis-en-Ledeakker*, ¼ u. N. W. van *Ledeakker*, waartoe het behoorde. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men niets meer dan de sporen der grachten welke het omringd hebben.

BERKENBOSCH, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant. en 1¼ u. N. W. van *Middelburg*, gem. *Oostkapelle*.

* BERKENRODE, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 48 bund. 59 v. r. 43 v. ell., waaronder 46 bund. 18 v. r. 29 v. ell. belastbaar land; telt 14 h., bewoond door 14 huisgez., uitmakende eene bevolking van 60 inw. — Berkenrode is de geboorteplaats van den Schilder Christiaan van Pol, geb. in 1527, † in 1590.

* BERKENRODE, voorm. adell. h., had tot wapen een veld van keel, met eenen leeuw, gevierendeeld van zilver en sabel en gekroond van goud.

BERKENRODE, buit. in het *Land-van-Voorne*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 1¼ u. Z. W. van *Brielle*, gem. *Rockanje*. — Dit buit., bestaande uit heerenhuis en verdere getimmerten, bosch, tuin, boomgaard en weiland, beslaat eene oppervlakte van 24 bund. 50 v. r.

* BERKENSTEIN, reg. 3 staat: *'s Maartensdijk*, lees: *Maartensdijk*, — reg. 9 *staat:* St. Maartensdijk, *lees:* Maartensdijk,

* BERKENWOUDE, d., vindt men het eerst vermeld in het jaar 1526, als wanneer de Heer van de Leck aan zijnen zwager Jan van Polanen geeft, de tienden van dit ambacht. In het jaar 1842 is aldaar eene nieuwe pastorij gebouwd. — Den 2 Augustus 1708 onderging Berkenwoude eene felle ramp, doordien 15 huizen, waaronder het schoolhuis en even zooveel schuren of hooibergen door eenen brand vernield werden, welke vermoedelijk door het broeijen van hooi ontstaan was. — Dit d. is de geboorteplaats van Johannes de Frennerij, geb. 11 October 1741, † 22 October 1819, als Hoogleeraar en Predikant te Middelburg.

* BERKENWOUDE, pold., grenst N. W. aan den Well-polder, N. aan Achterbroek, N. O. aan Stolwijk, O. aan Zuidbroek, Z. aan de Lek, W. aan den Krom-polder.

* BERKENWOUDE-EN-ACHTERBROEK grenst Z. W. aan Ouderkerk-aan-den-IJssel, bevat 1131 bund. 5 v. r. 9 v. ell. belastbaar land. — Dit ambacht heeft eertijds behoord tot de heerlijkheid van de Lek; althans op den 8 Julij 1379 beleende Albrecht van Beijeren, Graaf *van Holland*, Jan van Polanen, Heer *van de Leck*, met de goederen, welke zijn vader van hem te leen had gehouden, onder anderen Berkenwoude-en-den-Achterbroek *met de tienden boven hetgeen* Gerrit Snoey *daarin heeft*. Naderhand is het gekomen in het geslacht van Zuylen van Nijevelt, en vervolgens in dat van van der Capellen. — Dit ambacht verkreeg in den jare 1570, des Zaturdags na St. Agnietendag, van Jan, Heer *van de Leck*, het voorregt van te maken eene waterschap, gaande van Berkenwoude, door den dijk tot in den IJssel. Bij vonnis van het Hof van Holland, dat den 23 Julij 1529 tusschen Willem van Zuylen van Nijevelt, Ambachtsheer van Berkenwoude-en-den-Achterbroek, ter eenre, en de Gezworens van dat Ambacht voor sich zelven en in naam van de gemeene buren aldaar, ter andere zijde, is beslist, dat de landen van dat ambacht tolvrij zouden zijn. — De eerste die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Henricus Roseus, die in het jaar 1598 herwaarts kwam, en in het jaar 1600 naar Overschie vertrok.

* BERKESTEIN had vroeger tot wapen een schild van keel met drie zuilen van silver.

* BERKHEI (PAN-VAN-GROOT-) schijnt voorheen, ten minste in het laagste gedeelte, beweid te zijn geweest, hetgeen is af te leiden uit de greppen en wallen, nog voorhanden, en ook door lieden, wien het nog heugen mag, wordt bevestigd; thans ligt deze pan geheel verwilderd. Een gedeelte is met berkenhakhout (waaronder ook abeelen) en enkele elzenstruiken bezet. — De overige grond is digt bezet, met allerhande gras- en kruidgewassen, welke op sommige plaatsen de aangenaamste geuren verspreiden: in de laagste gedeelten wassen biezen en waterplanten; het een en ander is op vele plaatsen met doornen, liguster en besboompjes vermengd, welke elken zomer tot de hoogte van een paar voet opgroeijen. Deze ruigte maakt het gaan door de pan somtijds zeer bezwaarlijk.

* BERKHEY (PAN-VAN-KLEIN-) is in den zelfden toestand als de Pan-van-Groot-Berkhey, behalve dat aldaar geen hout wordt aangetroffen.

BERKHOFFOE, naam, welken de Negers geven aan de koffijplant. Rijnberk, in de kol. *Suriname*. Zie Rijnberk. W.

* BERKHOUT heeft tot eersten Predikant gehad . . . . Christiani, die omtrent 1578 herwaarts kwam en in het jaar 1584 eenen opvolger bekwam. — Er is aldaar in het jaar 1841 een orgel in de kerk

geplaatst dat den 5 September van dat jaar is ingewijd. — De R. K., die er 760 in getal zijn, parochiëren te *Goorn* en *Spierdijk*. — Het latere wapen van deze heerl. bestond uit twaalf kepers van goud en keel het schild geheel vullende, zijnde dat van Egmond, doch gebroken door een franc carton van azuur, beladen met eenen kraanvogel van zilver.

BERKHOUT, pold. in *Dregterland*, onder de *Veenkop*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Hoorn*, gem. *Berkhout-en-Baarsdorp*; palende N. W. aan het Baarsdorpermeer, N. aan den Wognumerban, O. aan Dampten, Z. en Z. W. aan de Naamsloot, W. aan den Spanbroekerban. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2004 bund., waaronder 1300 bund. schotbaar land; telt 263 h., waaronder 140 boerderijen, en wordt door molens op de Zuiderzee en ringsloot, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 6 Leden en Secretaris en doet rekening aan de Ingelanden.

* BERKHOUT-EN-BAARSDORP beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2570 bund. 5 v. r. 70 v. ell., waaronder 2553 bund. 33 v. r. 73 v. ell. belastbaar land. — De R. K., die er 760 in getal zijn, behooren gedeeltelijk tot de stat. *Spierdijk-en-Zuidermeer*, gedeeltelijk tot *Goorn-en-Grosthuizen*, en hebben in deze burg. gem. twee kerken, als: eene te Spierdijk en ééne te Goorn. — De school wordt gemiddeld door een getal van 160 leerlingen bezocht. — Het wapen dezer gem. bestaat uit den ridder Sint Joris.

* BERKMEER (HET), ligt ook gedeeltelijk in de gem. *Veenhuizen*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 267 bund., waarvan onder *Obdam*, 90 bund. 99 v. r. 15 v. ell.

BERKMEERDIJK, geh. in *Geestmerambacht*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 3 u. N. W. van *Hoorn*, kant. en 4 u. Z. W. van *Medemblik*, gem. *Obdam*; met 16 h. en 90 inw.

* BERKT of Laarberkt ligt 4½ u. W. van *Eindhoven*, 4½ u. Z. van *Oirschot*. Men telt er 37 h. en 170 inw.

* BERKT (HOOGEN) ligt 4¾ u. W. van *Eindhoven* en telt 29 h. en 120 inw.

* BERKTEN (DE) telt 66 h. en 290 inw. Deze uithoek is niet zeer vruchtbaar in hout of koorn.

BERKTVELD, boschje in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Udenhout*; groot 1 bund. 22 v. r. 40 v. ell.

BERKUM, pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*; palende N. aan de Schuddebeurs, O. aan het Nieuwland, Z. aan de Blaauwe-sluis, W. aan Elderensland, het Hooge- en Streepland. — Deze pold., die onder den *Roijalen-polder* behoort, heeft een houten sluisje aan de noordzijde des polders, wijd 0,60 ell., voorzien van een drijfdeurtje en eene schuif, en watert uit in de Schuddebeurs en vervolgens, met het water van dien polder, door middel van eenen watermolen, op den Amer. Hij pold. staat onder het bestuur van den Roijalen-polder. Het land ligt 0,85 ell. onder A. P.

* BERKUM, buurs., vindt men reeds vermeld in het jaar 1259. Men telt er 92 h. en 560 inw.

BERKUMER-TOGTSLOOT, ook wel Golsloot genaamd, waterloop in *Zalland*, prov. *Overijssel*, gem. *Dalfsen*, welke eenen aanvang neemt aan den *Hessenweg*, bij den hoek van Beese, en bij de *Lagebrug* in de *Steenwetering* valt.

* BERLÉ, in het Duitsch Berl, heeft 19 h. en 135 inw. De kerk, op den top eens bergs, heeft eenen hoogen spitsen toren. — De par. Berlé bestaat uit Berlé, Nothumb, Trentelhof, Closmuhl en Rechingerhof, heeft 280 zielen, eene kerk te Berlé en eene kapel te Nothumb. De kapel te Winselir behoort tot de par. Noertringen.

* BERLICUM-EN-MIDDELRODE beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2480 bund., waaronder 2396 bund. 39 v. r. 17 v. ell. belastbaar land Men heeft er 2 bierbrouwerijen, 3 leerlooijerijen, 1 koorn- en oliemolens.

BERLICUMSCHE-POLDER, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en kant. *'s Hertogenbosch*, gedeeltelijk kant. *Boxtel*, gem. *Berlicum-en-Middelrode*, gedeeltelijk kant. *'s Hertogenbosch*, gem. *Rosmalen*, palende N. aan de Groote-Wetering, den Nieuwendijk over de Heide en den weg naar het Spartelgat, O. aan de Wertssteeg, den Middelrodesche-dijk, de Steeg van de Heikampsche hoeven en de Zandstraat, Z. aan den Heeswijksche-dijk, de Achterstraat, den Provincialen Klinkerweg en de Aa, W. aan het Bossche-veld. — Deze pold. welke in 1845 en 1846 aan de noordwest- en zuidzijde bedijkt is en aan de oostzijde, alsmede voor een gedeelte ook aan den zuidkant, tegen hooge gronden is begrensd, beslaat volgens het kadaster eene oppervlakte van 962 bund. 26 v. r. 48 v. ell., als: 943 bund. 49 v. r. 98 v. ell., onder *Berlicum-en-Middelrode* en 18 bund. 76 v. r. 50 v. ell. onder *Rosmalen*. Hij heeft eenen steenen sluis in den dijk even ten Zuiden van het dorp Berlicum, wijd 1.00 ell., voorzien van eene drijfdeur en watert uit op de Aa. Het somerpeil is 3.30 ell. boven A. P. en de hoogte der dijken 6,65 ell. boven dat peil. Het polderbestuur bestaat uit eenen President, drie Leden en eenen Secretaris, die tevens Penningmeester is.

BERLIKUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Menaldumadeel*. Zij bevat de dorpen: Berlikum, Wier, Schingen en Slappeterp, benevens het geh. Klooster-Anjum, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1143 bund. 92 v. r. 91 v. ell., waaronder 1117 bund. 31 v. r. 21 v. ell. belastbaar land.

* BERN is een geh. (geen b.). Het bestaat uit twee landhoeven op den grond der voorm. abdij, met 16 inw.

* BERN, voorm. abdij. De grond wordt bijna geheel door den Maasdijk ingesloten, welke met zeer hoog opgaande ijpenboomen beplant is. — Men vindt er op het kerkhof nog blaauwe grafzerken en een steenen beeld, liggende in biddende houding op een praalbed, en voorstellende Heer Aernt van der Sluys, overleden den 28 November 1311. De steen heeft aanmerkelijk geleden, van Alkemade en van der Schelling hebben er, in hunne Beschrijving van deze abdij, thans in handschrift berustende bij de archiven van den Abt van Bern te Berlikum, eene afbeelding van bewaard, met een gedeelte van het randschrift. Het geheele omschrift is ons medegedeeld door Dr. Hermans (1). In de *Noord-Brabandsche Volks-Almanak* van 1845 komt eene afteekening van dezen steen voor, welke aldaar verkeerdelijk wordt opgegeven, als betrekking hebbende op Folcoldus, stichter van de abdij. — Bern is thans het eigendom van den Heer H. C. de Jonge van Heapt en Bern, op de Haarsteeg. — Het wapen dezer abdij was een schild

(1) *Bijdragen over Noord-Braband*, D. II, bl. 245.

doorsneden in zes horizontale deelen van azuur en keel, hebbende over het geheel een karbonkelsteen met acht stralen met geleliede punten, alles van goud, zijnde het wapen van het hertogdom Cleve, waar de abdij leenroerig aan pleeg te zijn.

BERN (POLDER-VAN-), pold., prov. *Noord-Braband.* Zie Heeptin-Bern (Polder-van). W.

BERNET (TER-), erve vermeld in 1181 als liggende onder *Diepenheim*, prov. *Overijssel.*

*BERNISSE, die destijds reeds gedeeltelijk verdroogd was, werd na dat in 1600 de Geervlietsche tol naar Dordrecht verplaatst was, gedeeltelijk ingedijkt, zoodat daarvan nu nog eenige sporen zigtbaar zijn.

BERNISSENDIJK (DE), dijk in het *Land-van-Voorne-en-Putten*, prov. *Zuid Holland*, een begin nemende te *Abbenbroek*, en in eene meest noordelijke strekking, door en langs *Heenvliet*, naar de *Nieuwe-Maas*, loopende.

BERNISSENOORD, geh. in het land *van-Voorne-en-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 2 u. O. Z. O. van *Brielle*, gem. *Heenvliet en-Koolwijks-polder.*

BERNSCHE-WAARDEN, buiten pold., prov. *Noord-Braband.* Zie Moffendijk (de-Waarden-boven-den). W.

BEROE, eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, tot de *Batjan-eilanden*, behoorende.

BEROE, ook wel Baroe, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de *Oostkust*, N. van Koeti, Z. O. van Bandar. Het heeft voormaals onder den Sultan van Bandjarmasing behoord, doch is in der tijd aan Nederland afgestaan, dat er evenwel nimmer eenig gezag schijnt geoefend te hebben.

BEROE (DE), Baroe of Koeran, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, met eenen oostelijken loop, in de baai *Koeran* uitloopende.

BEROE (HET NAAUW-VAN-) of de Engte-van-Beroe, zeeëngte in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, in de *Batjan-straat*, door het eilandje Beroe gevormd.

BERSELAAR of Besselaar, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. Z. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. W. Z. W. van *Veghel*, gem. en 1 u. N. W. van *St. Oedenrode.*

BERTANSCOTAN, ook Barogtanscotan, eene plaats (locus) vermeld in 805 en 807 te liggen in *Felua*, in het graafs *Amelande.*

*BERTRINGEN, gem., heeft 2 pottenbakkerijen, kalkovens en oliemolens. — Het dorp Bertringen, eigenlijk Bartringen telt ruim 200 h. en bijna 1100 inw., ligt nabij een schilderachtig dal, waarin onderscheidene groote vijvers, die de Petruse helpen vormen, zich tusschen hoog geboomte verbergen. — Er is een fraai kasteel, dat tot 1839 aan het geslacht der Barons d'Huart behoorde. De ban van Strassen is in 1849 van Bartringen afgenomen en maakt thans eene eigene gemeente uit.

BERUM of Bierum, voorm. burg in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 5½ u. W. N. W. van *Appingedam*, kant. en 2 u. N. W. van *Onderdendam*, gem. en 10 min. W. N.W. van *Eenrum.* — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans een boerenerf en behuizinge met gedeeltelijk vervallene grachten, hoven en singels omgeven, door den eigenaar zelven bewoond en gebruikt. — De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 45 bund. 7 v. r. 70 v. ell.,

behooren aan de Herv. kerk te Eenrum, en worden in beklemming bezeten door Onno Jacobs Knol, woonachtig te Eenrum.

BESAR (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*. Zie Kessaneas. W.

BESARI, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Soemedang*. Deze berg heeft volkomen den vorm van een suikerbrood en is boven zoodanig met steenen bezet, dat het een fort gelijkt, hoewel alles door de natuur gevormd is.

* BESCHOOT ligt gedeeltelijk gem. *Oudendijk*, gedeeltelijk gem. *Grosthuizen*; paalt N. aan Grosthuizen, O. aan Scharwoude en Schardam, Z. aan de Beemster uitwatering, W. aan Avenhorn en de Beemster. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 661 bund., als: onder *Oudendijk*, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 200 bund. 42 v. r. 73 v. ell., waaronder 394 bund. 10 v. r. 19 v. ell. schotbaar land; onder *Grosthuizen*, volgens het kadaster, ruim 220 bund.; telt onder *Oudendijk* 74 h. en 41 boerderijen, en wordt door 2 vijzelmolens, op de Beemster uitwateringsloot, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 6 Leden.

*BESEL beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2912 bund. 18 v. r. 80 v. ell., waaronder 2759 bund. 62 v. r. 50 v. ell. belastbaar land. — De par. behoort tot het apost. vic. van *Limburg*, dek. *Venlo*. — Men heeft er 9 branderijen, 5 bierbrouwerijen, 1 pannenfabrijk, 1 windkoren-, 1 waterrogge- en 1 wateroliemolen.

* BESI, Poeloe-Besi, ligt in de *Straat-Sunda* (niet *Straat-Banda*).

BESI (GOENONG-), berg in *Oost-Indië*. Zie Goenong-Bessie. W.

* BESOIJEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 785 bund., waaronder 754 bund. 79 v. r. 97 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 8 leerlooijerijen en 1 windschors- en graanmolen. — Den 3 Maart 1840 ontstond er te Besoijen een felle brand, waardoor zeven huizen met bijbehoorende stalling of schuren eene prooi der vlammen zijn geworden, terwijl de kerk der Hervormden mede veel schade leed en de pastorij geheel uitbrandde.

* BESOIJEN (BINNENPOLDER-VAN-) niet (BINNENPOLDER-VAN-) ligt binnen den ringdijk van de Langstraatsche-Binnenpolders, en is aan de zuidzijde aanmerkelijk hooger dan aan de noordzijde. — De dijk wordt door de verschillende dijkgelaagden onderhouden. — De schotbare grootte wordt naar de meting van het kadaster berekend. De lasten worden gedragen door de eigenaren der landen en gebouwde eigendommen. — Men telt er 99 h., waaronder 21 boerderijen. Hij watert uit op het Oude-Maasje, door twee steenen sluisjes in den dijk tusschen Sprangsloot en Besoijen, het benedenste wijd 1,10 ell., hoog 1 ell. en voorzien van eene drijfdeur, en het bovenste wijd 1 ell., hoog 1,05 ell. en voorzien van twee buiten- en een binnendrijfdeur. Het benedenste sluisje is in 1844 nog voorzien van eene tweede vloeddeur in het buitenfront.

* BESOIJEN (BUITEN-POLDER-VAN-) ligt voor een klein gedeelte ook gem. *Waalwijk*, en beslaat onder *Besoijen*, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 529 bund. 33 v. r. 65 v. ell., en onder *Waalwijk* 12 bund. 88 v. r. 35 v. ell., wordende de schotbare grootte naar de meting van het kadaster berekend. Deze polder heeft twee steenen sluizen en een houten duiker; als: eene steenen sluis nabij het Drongelsche-veer, wijd 0.80 ell. hoog 1.25 voorzien van eene vloed- en ebdeur; eene steenen niet overwelfde sluis, genaamd het Verlaat, aan het uiteinde van Sprangsloot, wijd 2.96 ell. hoog 2.10 ell., voorzien

van een paar puntdeuren en sponningen voor eene schuif aan de binnenzijde en eenen houten duiker aan de oostzijde van Sprangsloot, wijd 0.45 ell., voorzien van eene klep. Door de eerstgenoemde sluis watert bij uit op het Oude-Maasje; door de tweede sluis eerst op de Gantel en vervolgens op het Oude-Maasje, en door den houten duiker eerst op Sprangsloot en vervolgens op het Oude-Maasje. Het zomerpeil is 0,20 boven A. P.

BESONWO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, reg. *Toeban*.

BESSELAAR, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Besselaar.

* BESSENS ligt 1 u. W.N.W. van *Rauwerd*, 5 min. van *Wieuwerd*.

BESSER, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, reg. *Bodjo-Negero*.

* BEST heeft 1 graan- en 1 roe-oliemolen.

BESTMENBERG of Bestmenberg, berg in *Zalland*, prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Ommen*, ¼ u. Z. van Ommen.

BESWETERING, geh., prov. *Overijssel*. Zie Biswetering.

* BETHLEHEM, geh. in *Hunsingo*, ontleent zijnen naam van een klooster van dien naam, hetwelk hier gestaan heeft.

* BETHLEHEM, voorm. kloost. in den *Bangert*, is in de beeldstormerij afgebroken, maar had in 1507 veel te lijden van het volk van Bammaens. Er was evenwel een groot gedeelte van blijven staan, dat later in eene boerenwoning werd veranderd.

* BETHLEHEM, voorm. kloost. op het eil. *Schouwen*. Bl. 568 reg. 11 *staat:* in het jaar 1798 *lees:* tot in het jaar 1798.

BETHLEHEMSCHE-BEEK, riviertje in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, dat onder de gem. *Losser* in de weidegronden ontstaat, den weg van het dorp naar *Oldenzaal* doorsnijdt an zich in de *Dintel* ontlast.

* BETSIK of Bitsik heet eigenlijk Bitswijk, zoo als men het in 1400 genoemd vindt.

* BETTBORN, gem., bevat ook de alleenst. h. Horace en Beisermühl en telt thans ruim 1200 inw., waarvan nagenoeg 180 in het d. Bettborn zelf.

* BETTEMBURG, dek., bevat tegenwoordig 23 par., daar Bettingen thans tot *Koerich* behoort; telt 7 kapellen en 8 bijkerken.

BETTENDORF, gem. Hiervan zijn in 1828 het d. Bastendorf en eenige geh. afgenomen, die nu met deelen der gem. *Fouhren* en *Stoltzemburg* de gem. *Bastendorf* vormen. Het d. Bettendorf zelf heeft 780 inw. De par. Bettendorf telt 850 zielen.

* BETZDORF, het d. alleen telt 175 inw. De kapel van Olingen behoort tot de par. van *Rodenburg*.

* BETTEMBURG, kant. bestaat niet meer. Het is bij de jongste indeeling deels tot het kant. *Esch-aan-de-Alzette*, deels tot het kant. *Capellen* gebragt.

* BETTEMBURG, gem., telt 1200 inw. Het vl. (niet d.) Bettembure is eene fraaije plaats met 780 inw., aan de Alzette en den voet van eene hooge rots, met een modern kasteel.

BETTEWAARDE (KLEIN-), pold., prov. *Zeeland*. Zie Sas-polder (De). W.

* BETUWE (DE) is niet de vruchtbaarste maar een der vruchtbaarste streken van geheel Nederland.

* BETUWE (OVER-). Aldaar is nog zigtbaar het kanaal, gegraven, in 1608, tusschen Arnhem en Nijmegen, thans grootendeels verland en in den grooten weg tusschen genoemde steden zijn, in de gem. Elst, twee openingen ieder wijd 22.48 ell., met houten bruggen,

rustende elk op 16 steenen penanten, en dienende tot doorlating van het overstroomende water des Rijns.

BETZDORFF, voorm. kant., grooth. *Luxemburg;* palende W. aan het kant. Mersch, O. aan het kant. Grevenmacher, Z. aan de kant. Remich en Luxemburg, N. aan het kant. Echternach. — Men telde er ruim 11,000 inw. Thans behoort het deels tot het kant. *Grevenmacher*, deels tot het kant. *Luxemburg*.

*BEUGELSKAMP beslaat eene oppervlakte van 64 bund. 9 v. r. 69 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Johannes Bernardus van Blanken.

*BEUGEN-EN-RIJKEVOORT beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3471 bund.

BEUGT (HET), prov. *Noord-Braband.* Zie Buigt (Het). W.

BEUKELAAR, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, *Eerste* distr., arr. en 4 u. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en 10 min. N. O. van *Veghel;* met 26 h. en ruim 140 inw.

BEUKELENBERG, voorm. schorren, prov. *Noord-Braband*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, ten W. en N. van den Heenpolder, thans voor een groot gedeelte in dien polder ingedijkt, zijnde het overige nog onder dien naam bekend en komt daaronder ook voor in een handvest van het jaar 1286, waarin gesproken wordt van den Bokkelenbergh en Bokkelen-piete. Zie het art. Vierendijksche-schorren.

BEUKENHORST, buit., prov. *Noord-Braband.* Zie Buikenhorst. W.

BEUKENSTEIN, voorm. buit. in het balj. van *Brederode*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Velsen*. Het huis is in het jaar 1845 gesloopt.

*BEUKERSCHUT-EN-GRACHT. Bl. 371, reg. 1 *staat:* acht en veertig, *lees:* acht en zestig; reg. 3 en 4 *staat:* Wappenerveen; *lees:* Wanneperveen;

BEUKERSGRACHT, vaart, prov. *Overijssel.* Zie Beukerschut-en-Gracht. W. en A.

*BEULAKERWIJDE, wordt door den weg van Wanneperveen op Vollenhove verdeeld in Noorder-Beulakerwijde en Zuider-Beulakerwijde, ook Noorderwijde en Zuiderwijde geheeten.

*BEUNINGEN, gem., beslaat eene oppervlakte van 2068 bund. 78 v. r. 35 v. ell., waaronder 1959 bund. 78 v. r. 1 v. ell. belastbaar land. De twee scholen worden gezamenlijk door 130 leerlingen bezocht. — De R. K. kerk is in het jaar 1846 afgebroken en door eene andere vervangen.

BEURT, naam, welke men gewoonlijk geeft aan de Geuzenbuurt, geh. in *Dregterland*, prov. *Noord-Holland.* Zie Geuzenbuurt. W.

BEUSENBERG, geh. in het grooth. *Luxemburg*, kw. en arr. *Luxemburg*, kant. *Mersing*, gem. *Tunting*.

*BEUSICHEM, gem., paalt Z. O. aan Buren, Z. aan Buurmalsen; beslaat eene oppervlakte van 1587 bund. 21 v. r. 17 v. ell., waaronder 1502 bund. 34 v. r. 57 v. ell. belastbaar land. — Beusichem was vroeger ook kerkelijk met *Zoelmond* vereenigd, en de eerste, die in deze vereenigde gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Gillius Slottanus, die in 1592 van Mijns Heerenland beroepen werd, en in 1595 naar Schelluinen vertrok. In 1661 tijdens de dienst van Wernerus Franciscus, die hier sedert 1654 stond en Franciscus bleef toen alleen te *Beusichem*, waar hij in 1674 overleed. — De Evangel. Luth. behooren tot de gem. van *Culenborg*. — De Israël. tot de bijkerk te *Buren*. — De twee scholen worden gezamenlijk gemiddeld door 180 leerlingen bezocht.

BEUSICHEMMER-KADE, dijk in het graafs. *Buren*, prov. *Gelderland*, welke onder Zoelmond van den Hoogendijk afkomt, eerst eene noordwestelijke, voorts eene westelijke, voorbij het Beusichemmer veerhuis eene zuidelijke, daarna weder eene westelijke en eindelijk nogmaals eene zuidelijke rigting aanneemt, waarna hij aan de Kerswerf weder tegen den Hooge-dijk stuit.

* BEUSICHEMMER-VEER is een rijks pontveer over de *Lek*, 20 min. N. W. van *Beusichem*, in den grooten weg van Tiel naar Utrecht.

BEUSICHEMSCHE-WAARD (DE), pold. in het graafs. *Buren*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Culenborg*, gem. *Beusichem*; palende N. en N. O. aan de uiterwaarden tegen de Lek, Z. aan de heerl. Zoelmond, den Boon, Allemanswaard en de Rijsbosch, Z. W. aan de Kerswerf. — Deze pold., welke in het jaar 1751 reeds bedijkt was, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 100 bund. alles schotbaar land; telt 16 h., waaronder 2 boerderijen, en watert uit op de Lek, door eene sluis, wijd 1,20 ell.; de vloer ligt 0,07 ell., onder middelbaren rivierstand.

* BEUZENBARG, beter Beuzenberg, ligt ¼ u. Z. van *Holten*, en telt 85 h. en 510 inw.

* BEVELAND (NIEUW-NOORD-) is ingedijkt in 1616, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 494 bund. 72 v. r. 62 v. ell., waaronder 490 bund. 84 v. r. schotbaar land, als onder *Colijnsplaat*, volgens het kadaster 373 bund. 73 v. r. 26 v. ell., onder *Wissekerke-Geersdijk-en-Kampens-Nieuwland*, volgens het kadaster 117 bund. 10 v. r. 74 v. ell., alles schotbaar land. Men telt er 11 h. en 10 boerderijen, als 8 h. en 7 boerderijen onder *Colijnsplaat*; 13 h. en 3 boerderijen onder *Wissekerke-Geersdijk-en-Kampens-Nieuwland*, en wordt door twee overlaten, op den polder Oud-Noord-Beveland, van het overtollige water ontlast.

BEVELAND (NOORD-), heerl. op het eil. *Noord-Beveland*, prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, kant. *Kortgene*, gedeeltelijk gem. *Kats*, gedeeltelijk gem. *Colijnsplaat*; palende N. aan de Roompot, N. O. aan het Gemeenambacht, de heerl. Colijnsplaat en de Roompot, Z. O. aan de heerl. Kats, Z. W. aan de heerl. Kortgene, W. aan de heerl. Kortgene en 's Gravenhoek. — Deze heerl. bestaat uit gedeelten van de pold. Oud-Noord-Beveland, Nieuw-Noord-Beveland en den Fredericus-polder; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 468 bund. 6 v. r. 10 v. ell., waaronder 452 bund. 8 v. r. 4 v. ell. belastbaar land; telt 68 h., bewoond door 70 huisgez., uitmakende eene bevolking van 480 inw., die meest van den landbouw hun bestaan vinden. — De inw., die er allen Herv. zijn, behooren tot de gem. *Colijnsplaat*. — Men heeft in deze heerl. geen school, maar de kinderen genieten te *Colijnsplaat* onderwijs. — Deze heerl. behoort thans tot 's Rijks domein.

* BEVELAND (OUD NOORD-) ligt gedeeltelijk gem. *Colijnsplaat*, gedeeltelijk gem. *Kats*. — Het is een calamiteusepolder, welke volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaat van 1644 bund. 37 v. r. 37 v. ell., waaronder 1598 bund. 98 v. r. 44 v. ell. schotbaar land; als onder *Colijnsplaat* 1026 bund. 56 v. r. 2 v. ell., schotbaar land; onder *Kats* 527 bund. 42 v. r. 42 v. ell. schotbaar land. — Men telt er 324 h., waaronder 29 boerderijen, als 258 h. en 18 boerderijen onder *Colijnsplaat*; 48 h. en 11 boerderijen onder *Kats*. — Deze pold. wordt door eene kapitale zeesluis, op de Roompot, van het overtollige water ontlast. — Het is de eerste pold. van het eil. *Noord-Beveland*,

welke na den bekenden watervloed van 1558 herdijkt is, hebbende dit plaats gehad in 1598, ten gevolge van een octrooi van de Heeren Staten van Zeeland, verleend aan Maria van Nassau Gravinne van Hohenlo, geboren Prinses van Oranje, als administratice der goederen van den Heer Prins van Oranje, Grave van *Nassau-Buren* enz. — Daarvoor liggen aanzienlijke schorren, waarvan eerlang de indijking wordt te gemoet gezien, alzoo daartoe reeds in 1848 is octrooi verleend.

* BEVELAND (ZUID) bevat ook nog het d. *Ellewoutsdijk*, hetgeen (bl. 380 van onderen) is verzuimd op te geven. Bl. 387 reg. 9—6 van onderen *lezo men:* dat de landlieden in dit eiland onder de wapenen zouden gebragt worden, even als gedurenden den Spaanschen krijg was geschied en een gewapend schip naar het Oosterkwartier deed afzakken. — Het wapen van Zuid-Beveland bestaat in een veld van sabel, met eene gans van zilver, met bek en pooten van keel.

BEVERBRUG of Bedevaartsbrug, brug in de *Meijerij-van-'sHertogenbosch*, kw. *Oosterwijk*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Hilvarenbeek*, in het geh. *Houtakker*, over den Hilver. Deze brug schijnt haren naam ontleend te hebben van eene bedevaart, welke hier vroeger langs ging.

BEVERSHOEK, pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *'s Gravendeel*, gem. *'s Gravendeel-en-Leerambacht*.

BEVERSOORD, pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *'s Gravendeel*, gem. *'s Gravendeel-en-Leerambacht;* palende N. O. aan den Kilpolder, O. aan de Kil, Z. O. aan het Bijlepoldertje, Z. W. aan Meeuwenoord, W. aan den Strijenschepolder.

BEVERSOORD (OUD-), pold in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *'s Gravendeel*, gem. *Strijen;* palende N. O. aan Meeuwenoord, O. en Z. aan den Stoope-polder, Z. aan de gorzen tegen het Hollandsdiep, W. aan den Strijensche-polder.

BEVERT (DE), riviertje in *Zalland*, prov. *Overijssel*, ontstaat in de gemeente *den Ham*, in het *Hammer Flier*, en valt, in de buurschap *Noordmeer*, in den *Hammerbeek*.

§ BEVERVOORDE voorm. havezathe in het kw. *Twenthe*, prov. *Overijssel*, en 2 u. O. ten Z. van *Almelo*, kant. en 2 u. W. van *Oldenzaal*, gem. en 1 u. Z. W. van *Weerselo*.

Deze havezathe is gesloopt en de daartoe behoorende gronden, groot 46 v. r., worden thans in eigendom bezeten door den Heer J. H. Hulsman, woonachtig te Vriezenveen. — Het wapen van het geslacht van Bevervoorde is van goud, met eenen gekroonden en springenden bever van sabel.

BEVERWEERDSCHE-POLDER, pold. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Werkhoven;* palende N. aan Rijsenburg, O. aan Driebergen, Z. aan Cothen en het Goy, W. aan Odijk. — Deze pold., welke niet bedijkt is, doch alleen aan de bovenzijde of den zuidoostkant eene kade heeft, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 600 bund., zoo bouw-, wei- en hooiland, als boomgaard, akkermaals- en ander bosch, telt 11 gebouwen waaronder het riddermatig huis Beverweerd, 5 boerderijen en 1 korenmolen, gezamenlijk bewoond door ruim 70 zielen, wordt door 2 sluizen, op de Langbroeker-watering, van het overtollige water ontlast, en staat onder het bestuur van den eigenaar, den Heer Hendrik Jacob Carel Jan Baron van Heeckeren, Heer van *Enghuizen*, *Beverweerd* en *Odijk*.

* BEVERWIJK, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 17,099 bund. 89 v. r. 41 v. ell., waaronder 16,958 bund. 71 v. r. 7 v. ell. belastbaar land; telt 2969 h., bewoond door 4607 huisgez., uitmakende eene bevolking van 21,700 inw., die meest in de veeteelt en melkerij hun bestaan vinden.

* BEVERWIJK, gem., bevat 169 bund. 4 v. r. 97 v. ell. belastbaar land. — De eerste tweede Predikant bij de Herv. te BEVERWIJK is geweest JOHANNES DEMMENHORST, die in het jaar 1615 herwaarts kwam, en in het jaar 1619 naar *Leyden* vertrok. Na het vertrek van den Predikant JOHANNES AELSTIUS naar *Middelburg*, hetwelk in het jaar 1705 plaats had, is de tweede Predikants plaats onvervuld gebleven. — Sedert het jaar 1847 zijn de Predikanten van BEVERWIJK en *Velsen* van de dienst te *Wijk-aan-Zee* ontslagen, aangezien die gem. toen eenen afzonderlijken Predikant heeft bekomen. — Bl. 598 reg. 26 *staat:* VERMEGEN, *lees:* VERMEULEN, — reg. 31 *staat:* 1490 *lees:* 1489 — reg. 40 *staat:* 1519 *lees:* 1517.

* BEVINGEN behoort tot de gem. *Roeser* (niet *Boeser*).

BEXWERD, prov. *Groningen*. Zie BESWERD W.

* BEYREN, d., telt 80 h. en 400 inw. De kapel behoort tot de par. *Gostingen* (niet tot *Flaxweiler*).

BEZELERBEEK, riviertje in *Overijssel*, onder de gem. *Weerselo*, dat omtrent *Deurningen* uit *Losser* komt, en door *Hasselo* naar *Borne* loopt, in de *Bornschebeek-of-Bornsche-Aa*.

BEZWOREN-KERF, gedeelte polderland, in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Nieuwer-Amstel*, gem. *Aalsmeer-en-Kudelstaart*; volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 881 bund. Het is dat gedeelte van den *Groote-Uithoornsche-polder*, hetwelk onder *Aalsmeer-en-Kudelstaart* ligt.

BIANGON, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

BIDNINGAHEMI (VILLA), ook BIDNINGHEM geheeten, eene plaats vermeld in 796 te liggen in het graafsch. *Amelande*, aan de zeekant.

BIELAARD (GROOT-), hofst. op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, dist. *Veluwe*, arr. en 6 u. W. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2¼ u. Z. ten O. van *Nijkerk*, gem. en ½ u. W. van *Barneveld*. — Deze hofst. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 62 bund. en wordt in eigendom bezeten door den Heer VAN DOORNIK, woonachtig te *Deventer*.

BIELAARD (KLEIN-), hofst. op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 6 u. W. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2¼ u. Z. ten O. van *Nijkerk*, gem. en 20 min. W. van *Barneveld*. — Deze hofst. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4 bund. 40 v. r. 10 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer H. B. KEMPS, woonachtig te *Barneveld*.

BIEMA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, gouv. *Makassar*.

BIENGA, kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Karimata*, aan de Noordwestkust van het eil. *Billiton*.

BIENTORO, voorm. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, adс. res. *Magelang*. — Dit dorp is in Mei 1827, wegens, trouweloosheid en aanhoudende zamenspanning met de muitelingen, door onze troepen, onder de bevelen van den Kapitein TER HAVE, vernield.

BIERA, rijk en st. in *Oost-Indië*. Zie BIMA. W.

BIERA, kaap in *Oost-Indië*. Zie LASSEM. W.

BIERKADE, b. van het vl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. van *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 8 h. en ruim 40 inw.

BIERLAP, duinvallei in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, W. van *Wassenaar*.

* BIERT telt 12 h. en 70 inw. — Het kerkje dat er staat behoort tot de gem. *Simonshaven-en-Biert*.

* BIERT-EN-STOMPERT heeft 402 bund. 72 v. r. 64 v. ell. belastbaar land. — Men heeft in deze gem. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Simonshaven*.

BIERTSANT, oude benaming van zekere gronden gelegen in *Staats-Vlaanderen*. Zie BLOEMSANT.

* BIERTSCHE-POLDER beslaat eene oppervlakte van 226 bund. 1 v. r. 7 v. ell. schotbaar land; en wordt door eene sluis op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast.

* BIERUM bevat 4694 bund. 64 v. r. 74 v. ell. belastbaar land.

BIERUMER-MAAR, water, prov. *Groningen*. Zie HEEKT (DE). W.

* BIERVLIET bevat mede de Paulina-polder; beslaat, volgens het kadaster, 3940 bund., waaronder 3898 bund. 20 v. r. 94 v. ell. belastbaar land. Men heeft er ook eene meestoof en van het dorp is een voetveer op den Hoek. — Bl. 407 reg. 4 *staat:* 1638 *lees:* 1658.— Ook is er weder een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* opgerigt, hetwelk ruim 20 leden telt.

* BIES ligt 10 min. van *Schimmert*. — Men telt er 55 h. en 290 inw.

BIESBOS, poel in de heide, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Hilvarenbeek*.

BIESEN (DE), pold. in het *Land-van-Vianen*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gedeeltelijk gem. *Vianen*, gedeeltelijk gem. *Hagestein*, gedeeltelijk gem. *Everdingen-en-Zijderveld*; palende N. aan den Vinksweerd en het Hoogeland, O. aan de Engh, Z. aan Outena onder Vianen, W. aan Bloemendaal.

Deze pold., welke omstreeks het jaar 1580 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 626 bund. 77 v. r. schotbaar land; als onder *Vianen* 87 bund. 10 v. r.; onder *Hagestein* 521 bund. 17 v. r. en onder *Everdingen-en-Zijderveld* 54 bund. 50 v. ell. Hij wordt door eenen molen, op het Zederik-kanaal, van het overtollige water ontlast. Het bestuur bestaat uit eenen Schout, die tevens Secretaris is, twee Heemraden en Gecombineerden uit de landeigenaars of geërfden, benevens eenen Gaardermeester. — In het jaar 1824 is het Zederik-kanaal dwars door dezen pold aangelegd, sedert welken tijd de beide deelen aan elkander verbonden zijn door eenen duiker, liggende onder het kanaal, nabij den Biesenheuvel.

BIESHEUVEL, pold. in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Wijk-en-Aalburg*; palende N. aan de Midgraaf en den Mostaarddijk of Biesheuvel, O. aan den Zouten- of Gendersche-dijk, Z. aan de Broeksche-straat, W. aan de kade tegen het Oudland-van-Broek. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 89 bund. 86 v. r. 39 v. ell., en watert uit op de Wijksche uitwatering en vervolgens op den Alm door middel van eenen watermolen, hebbende 18,75 ell. vlugt, de middellijn van het waterrad is 4,30 ell. en de breedte van de schoepen 0,33 ell. Daarin staat slechts één h. Het land ligt 0,20 ell. onder A. P. Het bestuur bestaat uit eenen Polerschout, tevens Secretaris en drie Leden. — Aan den Noordoosthoek van dezen polder vindt

men de zoogenaamde Biesheuvel, bestaande in het overblijfsel van eenen ouden dijk, genaamd de Mostaartdijk, welke, ter plaatse, waar die met huizen bezet is, nog tot eene aanmerkelijke hoogte boven het maaiveld uitkomt.

*BIESLAND, heerl., heeft eene bevolking van 40 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden.

BIESLAND, geh. in het graafs. *Vroenhove*, prov. *Limburg*, distr., arr., kant en 20 min. Z. W. van *Maastricht*, gem. *Oud-Vroenhoven*.

BIESSELSCHE-BOSCH (HET), bosch in het *Rijk-van-Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, eene oppervlakte beslaande van 157 bund. 19 v. r. 80 v. ell. Daarin staan meest dennenboomen en eiken schaarhout.

BIESSENBEEK, riviertje in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, dat in de gem. *Losser*, in *Beuningen*, ontstaat en zich in den *Dinkel* ontlast.

BIESSER (HET), pold., prov. *N. Braband*. Zie Kleinpoldertje (Het). W.

* BIESSUM is in het ronde op eene terp gebouwd en in den omtrek bekend door de Biessumer-pruimenmarkt. Men telt er 29 h. en 130 inw.

* BIEST, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, telt 46 h. en 225 inw.

BIEST (DE), vijf onderscheidene plaatsen in het vl. *Boxmeer*, prov. *Noord-Braband*, voormaals uit lage gemeentegronden bestaande, alwaar vele biezen groeiden, en daarom waarschijnlijk aldus genaamd. Thans zijn zij in vruchtbare bouw- en weilanden veranderd, waarbij verschillende huizen worden gevonden.

BIESTERIJ, geh. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, gedeeltelijk arr. en 6¼ u. N. O. van *Deventer*, kant. en 2 u. N. van *Goor*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Rijssen*, gedeeltelijk arr., kant. en 1½ u. Z. W. van *Almelo*, gem. en 1 u. Z. van *Wierden*. Men telt er 2 h. met 15 inw. onder *Rijssen*.

BIESTER-POLDER (DE), pold. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Schalkwijk*; palende aan alle zijden aan Schalkwijk. — Deze pold., welke in het jaar 1710 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 102 bund. 53 v. r. 62 v. ell., waaronder 101 bund. 78 v. r. 42 v. ell. schotbaar land; telt 12 h., waaronder 1 boerderij, en wordt door eenen molen, op de Schalkwijksche-wetering, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Polderschout en twee Heemraden.

BIESTSCHE-WEG, weg in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Hilvarenbeek*, van het Zuiden naar het Noorden loopende.

BIEUWKETIL, geh., prov. *Groningen*. Zie Brieftetil. W.

BIEZEN (DE), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Made-en-Drimmelen*; liggende tusschen de Oostkil ten N., de Vlei ten O. en het Spijkerboor ten W.

BIEZEN (HOOGE-), pold., prov. *Utrecht*. Zie Hooge-Biezen. W.

BIEZEN (HOOGE-EN-LAGE-), geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, *Eerste* distr., arr. en 4 u. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en ½ u. N. W. van *Veghel*; met 26 h. en 140 inw.

BIEZENGORS-BENEDEN-DEN-AMER, drie platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

BIEZENGORS-BEOOSTEN-DE-VISCHPLAAT, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Made-en-Drimmelen*, tusschen het

Gat-van-den-Beneden-Nieuwe-Steekt ten W., het Gat-van-Kampen ten N. en het Gat-van-Honderddertig ten O.

BIEZENGORS-BEOOSTEN-HONDERD-DERTIG, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Made-en-Drimmelen*, liggende in het Gat-van-Vloeijen en ten Z. bespoeld wordende door het Gat-van-Kerkesloot en ten W. door het Gat-van-Honderddertig.

* BIGELBACH, reg. 2, staat: *Beisdorf.* lees: *Reisdorff.* — Er is hier eene bijkerk. De bevolking beloopt ruim 160 zielen.

* BIGGEKERKE, heerl., telt 61 h., met 450 inw. — Men heeft er in de kom van het d. 39 h. en 240 inw. — Het wapen dezer heerl. bestaat in een veld van keel, met zes leliën van zilver, geplaatst *en orle*.

BIGI-JOEDA, naam, welken de Negers geven aan de verl. houtgr. Reyersberg, in de kol. *Suriname*. Zie Reyersberg. W.

BIGOTO, eil. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, reg. *Bodjonegoro*.

BIJDORP, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en ½ u. N. van *Leyden*, kant. en 4½ u. Z. O. van *Noordwijk*, gem. *Oegstgeest-en-Poelgeest*, in de *Kerkbuurt*. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 26 v. r. 44 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer Samuel Jacob Le Poole, Lid van den Raad der stad Leyden.

BIJDORP, heerenhuis in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1½ u. O. van *Leyden*, kant. en 1½ u. Z. W. van *Woubrugge*, gem. en in de nabijheid van de kom der gem. *Koudekerk*. — Dit heerenhuis beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 22 v. r. 75 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer N. Samson.

BIJDUIN, buit. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en ½ u. W. van *Haarlem*, gem. *Bloemendaal-Tetterode-Aalbertsberg-en-de-Vogelenzang*, ½ u. Z. van Bloemendaal, bij Overveen. — Het wordt in eigendom bezeten door Mevrouw C. P. Duss, echtgenoot van den Heer P. A. Hebert.

BIJEL (NEDER-EN-OVER-, twee buurs., prov. *Gelderland*. Zie Biel (Neder-) en Biel (Over-). W.

* BIJEMOER (OUD-EN-NIEUW-) is schotbaar groot 208 bund. 60 v. r.; telt 6 h., waaronder 1 boerderij, en heeft eene sluis in den Bijemoersche-dijk, nabij Slikkenburg, wijd 0,87, hoog 1,45 ell. en voorzien van eene drijfdeur, waardoor hij op het zoogenaamde Langewater in den Auvergne-polder uitwatert. — Deze pold., welke door den grooten weg van Bergen-op-Zoom naar Tholen, die er dwars doorloopt en in 1819 is aangelegd, gescheiden wordt, ontvangt veel water van de hooge gronden, doch een binnenpolder zijnde, verderen zijne dijken geen onderhoud.

* BIJEMOERSCHE-DIJK, dijk in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Halsteren*, loopende van den Noordgeest naar het Hoog van Halsteren, en dienende tot rijweg.

BIJENLUST, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3 u. O. van *Leyden*, kant. *Alphen*, gem. *Alphen-en-Rietveld*.

* BIJGERIJ *moet geheel wegvallen*.

* BIJLANDSCHE-KANAAL, in de wandeling de Rijn genoemd, heeft eene breedte van 352,07 ell., eene hoogte van ongeveer 6,049 ell. boven A. P. en eene stroomsnelheid van omtrent 1,0771 ell. in 1′. De doorsnijding is lang 1900 ell., breed op het maaiveld 143 en op den bodem 117 ell., diep 2,50 ell.

* BIJLANDSWAARD ligt ¼ u. Z. van *Herwen* en bestaat uit 3 boerderijen. — Er is van Binnmen een voetveer op dezen waard, het Bijlandsche-veer genaamd.

* BIJLEVELD, waterschap. Reg. 4 en 5 *moeten de woorden* Harmelerwaard en Mastwijk *wegvallen.*

BIJLEVELD, geh. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 2 u. W. van *Utrecht*, kant. en 1½ u. W. van *Maarssen*, gem. en 10 min. O. van *Harmelen*; met 10 h. en 55 inw.

BIJLEVELD (DE), pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, kant. *Maarssen*, gem. *Harmelen*; palende N. en W. aan den Krommen-Rijn, die hem N. van het Oude-Land en N. W. van den Harmelerwaard scheidt, O. aan het Veldhuizen, Z. aan Reijerscop-Indijk, W. aan Haanwijk. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 396 bund. 62 v. r. 28 v. ell., waaronder 394 bund. 3 v. r. 57 v. ell. schotbaar land; telt 10 h., waaronder 6 boerderijen, en wordt door eenen molen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Schout, Secretaris en drie Poldermeesters.

* BIJLMER (DE), *lees:* BIJLMER (HOOG-), behoort thans tot de gem. *Weesperkarspel.*

* BIJLMERMEER, gem., is ten gevolge van Z. M. besluit van 20 December 1846, no. 24, met de gem. *Weesperkarspel* vereenigd. Zij besloeg afzonderlijk, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 591 bund. 76 v. r. 39 v. ell., waaronder 586 bund. 99 v. r. 84 v. ell. belastbaar land; telde 27 h., bewoond door 34 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 160 inw. Ook heeft men er 3 scheprad- en 2 vijzelwatermolens.

* BIJLMERMEER (HOOG-) moet wegvallen, als zijnde hetzelfde als het geh. Hoog-Bijlmer. Zie hierboven.

* BIJLMER-POLDER (OOST-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 424 bund., en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast.

* BIJLMER-POLDER (WEST-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 282 bund., en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast.

BIJSCHOOTEN, hofstede op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 6 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2½ u. Z. O. van *Nijkerk*, gem. en 1¼ u. N. van *Barneveld*, ¼ u. Z. van *Voorthuizen*, in de buurs. *Harseler.* — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 23 bund. 66 v. r. 59 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer A. L. Evenwijk, woonachtig te Voorthuizen.

BIJSTERS (DE), streek onbekade hooilanden, in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Oosterhout*, gem. *'s Gravenmoer*, langs de oostzijde van de 's Gravenmoersche-vaart, waarin zij uitwateren, eene oppervlakte beslaande van ruim 30 bund.

* BIJSTERS (DE) ligt binnen den ringdijk, in ééne bedijking met de verdere Binnen-polders van de Langestraat. Hij telt 45 h. en daaronder 14 boerderijen; heeft een steenen sluisje, onder den Oudendijk, bij de herberg *de Ploeg*, wijd 0,60 ell., voorzien van eene schuif en een drijfdeurtje, en watert uit, aan het boveneinde der haven van Waspik, door een steenen sluisje, wijd 0,55 ell., voorzien van een drijfdeurtje, en verder op het Oude-Maasje. In den weg genaamd het Kerkpad, even ten Z. van het dorp Waspik, is een houten duiker gelegen, waardoor het water van dezen en den Binnen-

Bijster-polder in gemeenschap kan worden gebragt. Ofschoon het water van dezen polder, tusschen de herberg de Ploeg en de haven van Waspik, door den Waspikschen-Binnen-polder loopt, heeft het nogthans, door middel van gestelde schuttingen geen gemeenschap met het water van dien binnenpolder.

* BIJSTERS (DE BINNEN-) ligt binnen den ringdijk van de Langestraatsche Binnenpolders; telt 52 h., waaronder 12 boerderijen; heeft eene houten brug in den weg aan de westzijde van Vrouwkensvaart, wijd 1,88 ell., aan de vaartzijde met sponningbalken voor eene schuif voorzien en watert uit op Vrouwkensvaart, en verder met een gedeelte van het water van 's Greveldnin-Capelle, door de sluis in den zeedijk van Vrouwkensvaart, op het Oude-Maasje. De sluis in den zeedijk van Vrouwkensvaart is wijd 2,17 ell. en voorzien van een paar puntdenren. — Deze pold. is aan de noordzijde, voor ruim een derde gedeelte, uitgeveend. — Aan de westzijde, op den afstand van ongeveer 200 elllen beoosten het kerkpad, ziet men nog de overblijfsels van eene in vroeger tijd gelegde kade, aansluitende tegen het aldaar bestaan hebbende retranchement.

BIJSTERVELD, adell. h. in de *Over-Betuwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 1¼ u. N. van *Nijmegen*, kant. en gem. *Elst*.

BIJSTERVELD, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. O. van *Eindhoven*, kant., gem. en 10 min. ten N. O. van *Helmond;* met 70 h. en 360 inw.

BIJVLIET, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en ¾ u. Z. O. van *'s Gravenhage*, kant. en ½ u. Z. W. van *Voorburg*, gem. *Stompwijk-Wilsveen-Leydschendam-Zuidzijde-en-Tedingerbroek*.

BIKKERSPOLDER, onbehuisde pold. in *Eemland*, prov. *Utrecht*, arr. en kant. *Amersfoort*, gem. *Bunschoten;* palende N. aan den Noorderpolder, O. aan de gemeente-singelgracht, Z. aan den St. Nicolauspolder en W. aan Dijkhuizen en Eemdijk. — Deze pold., welke niets dan weiland bevat, is onbedijkt, als liggende in den omtrek en kring van den Veldendijk; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 462 bund. 93 v. r., waaronder 453 bund. 67 v. r. 40 v. ell. schotbaar land, en wordt door eene sluis, op de Eem, van het overtollige water ontlast. — Het pelderbestuur wordt uit de ingelanden gekozen. — Deze polder en de *Rikvisschers-polder* komen op oude kaarten wel eens gezamenlijk onder den naam van *Frans-Jacobs-polder* voor.

BILA-BILA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*. — Hier hadden de Padris in 1849 eene sterkte, welke den 27 September van dat jaar, door de onzen, onder het bevel van den Majoor Hemmes, genomen werd.

BILACUS, plaats, welke men op de kaart van Peutinger vermeld vindt en waarmede vermoedelijk het tegenwoordige d. Wasserbillig, grooth. *Luxemburg*, bedoeld wordt. Zie Wasserbillig. W.

* BILDT (HET), beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7723 bund. 80 v. r. 45 v. ell., waaronder 7639 bund. 11 v. r. 45 v. ell. belastbaar land; telt 832 h., bewoond door 1228 huisgez., uitmakende eene bevolking van 6900 inw. — In deze grietenij zijn in de laatste jaren vele schulpwegen aangelegd, welke thans eene lengte hebben van ruim 25,000 ell. — De zetel van het bestuur en het grietenijhuis zijn te St. Anna-Parochie.

* BILGAARD ligt 20 min. van *Leeuwarden*.

BILIMBI, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de *Noordoostkust*, prov. *Menado*.

* BILSDORF is een d. (geen geh.), en behoort thans tot de gem. *Arsdorf*. Het bestaat uit eene kapel, 29 b. en 180 inw.

* BILT (DE), bevat 2215 bund. 98 v. r. 87 v. ell. belastbaar land. — Vroeger lagen er de abdij Oostbroek en het Vrouwenklooster. — In de Hervormde kerk is in 1845 een orgel geplaatst, vervaardigd door de orgelmakers LOHMAN te Leyden en Groningen. Dit orgel wordt bespeeld op twee klavieren en een aangehangen pedaal en heeft 16 registers.

* BILTSTRAAT. Reeds in 1816 en 1817 heeft men er versterkingen aangelegd en in het jaar 1824 is men begonnen om een aarden fort, dwars over dien weg, te bouwen, zijnde een hoornwerk, in het front open, met natte grachten en reduit, en behoorende tot de linie van Utrecht. In 1848 heeft het Bewind van Oorlog groote veranderingen aan dit fort gemaakt; de groote weg opgebroken en achter de buitenwerken heen gelegd; waardoor niet slechts de bevalligheid van deze streek is vernietigd, maar de gewigtige en eenige weg naar de *Bilt* en verder op gelegene steden, tot aanmerkelijk ongerief van het reizend publiek, handel en wandel, veel langer is gemaakt.

BINCKHORST-POLDER, pold. in *Delfland*. Zie VOORBURG (BINNENPOLDER-VAN-). W.

BINDERSEIND, b. van het plattelandstadje *Helmond* in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. O. ten N. van *Eindhoven*, kant. en gem. *Helmond*; met 194 h. en 880 inw.

BINGAARTSKERKE, voorm. leen en kast., prov. *Zeeland*. Zie daaromtrent het art. COXY. W.

* BINGERDEN, adell. h., ligt aan den IJssel, waarover hier ten N. aan de Nap een voetveer is. — Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 218 bund. 98 v. r. 1 v. ell.

BINGERDENSCHE-OVERLAAT (DE), overlaat, prov. *Gelderland*, in den regter *IJsseldijk*, lang 1570 ell., hoog 3 ell. boven middelbare rivierstand, dient tot ontlasting van het water, dat uit den Oude-Rijn in de Lijmers is overgeloopen. Heeft een steenen valsluisje, wijd 0,67 ell., waarvan de vloer gelijk ligt met den middelbaren rivierstand.

BINGERDENSCHE-SLUIS (DE), sluis, prov. *Gelderland*, gem. *Angerlo*, in den regter *IJsseldijk*, wijd 1,89 ell., liggende 0,26 ell. boven middelbaren rivierstand.

BINI, WAY-BINI, riv. in *Oost-Indië*, op het *Ambonsche* eil. *Boero*, aan de Noordkust. — Zij loopt met eene noordoostelijke rigting in de *Bogt-van-Catsjeli* uit.

BINKHORST-POLDER, pold. in *Delfland*. Zie VOORBURG (BINNENPOLDER-VAN). W.

BINNENDIJKEN, ook wel de DOMPEN geheeten, een der drie b., waaruit het eil. *Schiermonnikoog* vroeger bestond, doch welke door de vermindering des eilands geheel verdwenen is. Het was het zuidwestelijke gedeelte van dat eiland. — Hier stond weleer een buit., mede Binnendijken genaamd, zijnde het stamhuis der Vrijheeren en Vrouwen van Schiermonnikoog. Ter plaatse, waar dit buit. gestaan heeft, ziet men thans een diep water.

BINNENDIJKSCHE-POLDER (DE), pold. in *Eemland*, prov. *Utrecht*, arr. en kant. *Amersfoort*, gem. *Eemnes*.

BINNENPOLDER-VAN-ACHTTIENHOVEN, pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Maarsen*, gem. *Achttienhoven*.

BINNENRUST, hofstede, prov. *Friesland*. Zie GALLKERKEN. W. en A.

BINNEN-VECHT, kanaal in *Overijssel*. Zie VECHT (DE NIEUWE-). W.

BINNENWALD, bosch in het *Rijk-van-Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Groesbeek*. — Het is 169 bund. groot en meest bepoot met dennenboomen en eikenschaarhout.

BINNENWATERING (DE), water in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Voorburg*, in eene bogtige rigting, loopende van het Hoog-Kaatje naar de Zijde, nabij de gem. Veur.

* BINNENWEGSCHE-POLDER, pold. in *Rijnland*, paalt Z. O. aan den Honderd-en-Veertig-morgen, Z. aan den Hoefsche-polder en aan de Droogmakerij-van-Bloiswijk. — Deze pold. wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast. — Het polderbestuur bestaat uit gekozenen uit de Ingelanden.

BINNENWEGSCHE-POLDER, voorm. pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Alphen*, gem. *Hazerswoude*; palende N. aan den Gemeeneweg-polder, O. aan den Botter-polder, Z. aan 's Graven-Wildert, W. aan Vrije-Nook. — Deze pold. bestaat sedert ongeveer anderhalve eeuw niet meer, als zijnde destijds uitgeveend, en, met andere uitgeveende pold., bekend geweest als *Generale-polder* of *Noordplas*. Zie dat woord.

BINNENWETERING, waterloop in *Zalland*, prov. *Overijssel*, te *Kamperveen*, beginnende aan de zuidelijke grenzen, bij Wittenstein, en eindigende, na de gemeente tot aan de noordzijde doorloopen te hebben, in de *Reeve*.

* BINNENWIJZEND ligt N. O. van Hoorn, gem. *Westwoud-en-Binnenwijzend* (niet *Oudijk-Westwoud-en-Binnenwijzend*). — Bl. 452, reg. 20, *staat:* 1575, *lees:* 1516.

BINNENWIJZEND, pold. in *Dregterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Hoorn*, gem. *Westwoud-en-Binnenwijzend*; palende N. W. aan Westwoude, N. en N. O. aan Hoogcarspel, Z. O. aan den Hemmerban, Z. W. aan Ooster-Blokker. — Deze pold. beslaat eene oppervlakte van 340 bund.

BINOR, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Bezoeki*. — In dit distr. zijn, ten gevolge van zwaren en aanhoudenden regen, in Februarij 1847, vele bruggen weggeslagen en vele wegen vernield.

* BINSFELD ligt kant. en N. ten W. van *Clerff*. — De kapel behoort tot de par. *Holler*. BINSFELD heeft 320 inw.

BINTANG-LINGGIE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*.

BIO (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

BIRDAARD, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, bevattende de dorpen: Birdaard, Janum, Sybrandahuis, Rinsumageest en Roodkerk, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3762 bund. 80 v. r. 4 ell., waaronder 3641 bund. 2 v. r. 64 v. ell. belastbaar land.

* BIRDAARD, d., ligt W. Z. W. van *Dockum*, en telt 100 h. en ruim 420 inw.

* BIRDAARDERMEER bestaat niet meer, doch is thans miedland.

BIRGITTEN-KLOOSTER, kloost., prov. *N. Braband*. Zie MARIA-REFUGIE.

* BIROE is 25 u. lang en 10 breed, ligt op 1° 47′ N.B., 116° 54′ O.L. en bevat veel bosch. De inwoners oorlogen veel met die van de eilanden Goed-Fortuin en Nassau.

BIRONMANDI, kaap in *Oost-Indië*, in de *Clemensstraat*, aan de Westkust van het eil. *Billiton*.

BIRSTUMERMEER, meer, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, ½ u. N. van *Akkrum*, dat ten N. met het *Wijd-Deel* en ten Z. met het *Dokkumermeer* in verbinding staat. Het ontleent zijnen naam van het nabij gelegen geh. Birstum.

BISSCHOP-DAVIDSGRIFT, gegraven vaart, op de grenzen van de prov. *Gelderland* en *Utrecht*.

*BISSCHOPSGRAAF ontlast zich in de Linge door eene sluis, de Neust, in 1560 gelegd. Van Culenborg af tot aan de Nieuwebrug wordt zij de Meer genaamd.

*BISSCHOPSSCHANS, bl. 456, reg. 11 *staat:* de schans Lichtmis *lees:* de herberg Lichtmis.

*BISSEN, gem., telt 1260 inw. waarvan bijna 1200 in het d. — Er zijn ijzersmelterijen.

BISSEL, voorm. h., prov. *Gelderland*. Zie Bisselt. W.

BISSEN, gem., heeft ijzerfabrijken, looijerijen, houtzaagmolens, verwerijen enz. Het d. Bissen is eene zeer aanzienlijke plaats.

BISSIE (GOENONG-), berg in *Oost-Indië*. Zie Goenong-Bissie. W.

*BISTERVELD bestaat thans slechts uit 1 h. en 11 inw.

BISWETERING, buurs. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en 1½ u. W. van *Zwolle*, gem. *Zwollerkerspel*, 20 min. ten Z. W. van *Mastenbroek*, waartoe het kerkelijk behoort; met 5 h. en ruim 40 inw.

BITSWIJK, naam, onder welken het geh. Betsik, prov. *Noord-Braband*, in het jaar 1400, voorkomt. Zie Betsik.

BIZEMARK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de noordelijke landtong, resid. *Menado*, aan de *Bogt-van-Catsleji*.

*BLAARTHEM is een d. (geen geh.)

*BLAAUWCAPEL. Ten N. O. om het dorp op den Voordorpschendijk, is in 1818 en gedeeltelijk in 1819 een fort aangelegd, zijnde een hoornwerk en behoorende tot de linie van Utrecht. Het was vroeger in den keel gesloten, zoodat het d. daar binnen lag, met de kerk en 15 h., maar bij de in 1847 aangevangene veranderingen aan het fort, heeft men den keel geopend, door het wegruimen eener contre-escarpe. Thans (1850) is men aan het bouwen van eenen toren in dat fort. De overige 40 huizen van het d. staan langs den Voordorpschedijk. — De Herv. gem. te Blaauwcapel telt 400 zielen, onder welke 180 Ledematen. Hier is eerst eenigen tijd door den schoolmeester eene godsdienstige voorlezing gehouden, tot dat in 1638 het met Maartensdijk werd vereenigd, doch in 1640 daarvan gescheiden en met eenen eigen Predikant voorzien, zijnde Lubertus Spanitius, die in het jaar 1640 herwaarts kwam, en in het jaar 1644 naar Utrecht vertrok.

*BLAAUWE-KAMER zou verdwenen zijn in den vloed van 1570. Volgens H. van Dam, zijn er nog steenen, stompen en wortelen van boomen gevonden, alsmede eene steenen kist, waarvan het deksel tot eene stoep aan een boerenhuis onder Dirksland gebezigd is.

BLAAUWEKAMERSCHE-UITERWAARDEN, pold. in de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. en gem. *Wageningen*; palende N. aan den Dove, O. en Z. aan den Rijn, W. aan den Kommandeurs of Grieksche uiterwaard. — Deze pold. welke in het jaar 1595 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 44 bund. 55 v. r. 10 v. ell., en watert uit door eene steenen sluis in den Veerweg, wijd 1.40 ell. en liggende 0.64 ell. boven middelbaren rivierstand.

BLAAUWE-KEI (DE), boerenhoeve in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en ½ u. Z. van *Breda*, gem. en 1 u. Z.

van *Teteringen*, in het geh. *Molengracht*. — Van deze hoeve was het huis reeds in de dertiende eeuw onder den tegenwoordigen naam bekend. In het jaar 1648 werd dit huis door den Majoor-Kommandant van Breda ERASMUS VAN VALKENHAAN, herbouwd, ter gedachtenis waarvan boven de deur in eenen blaauwen steen uitgebouwen staat:

1648.
Den blaauwen kei ben ik genaamt,
En voor vier honderd jaar befaamt,
Dog die mij nu weer op doet staan
Dat is ERASMUS VALKENHAAN.

*BLAAUWE-POLDER, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woubrugge*, gem. *Alkemade*.

*BLAAUWE-SLUIS of ELDERENS, geh. in de heerl. *Zevenbergen*; telt 210 inw. — De steenen sluis, welke hier ligt, is wijd 4.66 ell.; de slagbalk ligt op 1.58 ell. onder A. P.

BLAAUWESTEEN, heuvel of bergje op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Ouddorp*, in den pold. *het Ouden land*, ter plaatse alwaar het kasteel Spreeuwenstein gestaan heeft en draagt dien naam, wijl aldaar tot het jaar 1791, op eenen blaauwen steen, de ban werd gehouden over burgerlijke en polderzaken. — In dit bergje vond men zekeren rooden steen, waarmede eenige h. in Ouddorp zijn opgehaald.

BLAAUWEMUTS of BLAAUWE-TOREN, voorm. kast. in het *Land-tusschen-Maas-en-Waal*, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. W. van *Apeltern*, 5 min. W. van *Maas-Bommel*. — Ter plaatse waar het gestaan heeft, ziet men thans niets dan bouwland. — De daartoe behoord hebbende gronden, beslaan eene oppervlakte van 1 bund. 22 v. r. 18 v. ell., en worden in eigendom bezeten door Vrouwe douaraire A. W. LODENUS, geboren D. E. DEYS, wonende te *Maas-Bommel*.

BLAAUWE-TOREN, voorm. toren in den *Tielerwaard*, prov. *Gelderland*, in het d. *Herwijnen*. Het was een oud rond gebouw, dat in 1821 is afgebroken.

BLAAUWHUIS, voorm. state, prov. *Friesland*. Zie OOSTERZEE. W.

BLABAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, reg. *Probolingo*.

*BLADEL-EN-NETERSEL beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3312 bund., waaronder 3240 bund. 11 v. r. 35 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 2 bierbrouwerijen, 3 leerlooijerijen, 1 sigarenfabriek en 1 koornmolen.

*BLADELIJNS-POLDER (GROOT-) beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster, van 95 bund. 37 v. r. 59 v. ell., waaronder 91 bund. 31 v. r. 7 v. ell. schotbaar land.

*BLADELIJNS-POLDER (KLEIN-) droeg in oude tijden ook den naam van SEBASTIAEN-CHRISTIAENS-POLDER.

BLAHAM, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, ten O. van den berg Panangaengan, met eene vervallene badplaats.

BLAMBANGNGAN of DE ZUIDOOSTHOEK, kaap in *Oost-Indië*, aan de zuidoostkust van het eil. *Java*, op 3° 46′ Z. B. en 132° 19′ O. L. In den vorm van een schiereiland de uiterste zuidoostelijke hoek van *Java* uitmakende.

BLANKAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pasoeroewan*. — Men heeft er overblijfsels van eenen uitgebreiden tempel, alsmede van groote beelden en twee gemetselde waterkommen of banken, aan de eene van welke men twee vrouwebeelden ziet.

BLANKEDELLE (DE BINNEN-EN-BUITEN-), twee stukken grasland in de *Vier-Noorderkoggen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Oude-Niedorp-en-Zijdewind*. Het eerste liggende in de *Oude-Niedorper-polder*, aan de ringsloot van het *Heer-Hugowaard*, het andere in den *Heer-Hugowaard*, aan den *Noord-ringdijk*, zijnde door dien dijk en ringsloot van elkander gescheiden. Zij zijn te zamen groot 3 bund. 13 v. r. 2 v. ell., en behooren aan de gemeente en Gereformeerde Armvoogden van Oude-Niedorp.

* BLANKENBURG, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 201 bund. 2 v. r. 46 v. ell. alles schotbaar land, en wordt door eene sluis, op de Nieuwe-Maas, van het overtollige water ontlast.

BLANKENBURG, voorm. hofst., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*, arr. en 5 u. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2¼ u. O. ten N. van *Bergum*, ¼ u. Z. van *Twijzel*, waartoe zij behoorde.

BLANKENBURG, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 2 u. O. van *'s Gravenhage*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, 1 u. W. van Wassenaar.

* BLANKENHAM. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest JACOBUS STRIJDONK, die in 1593 herwaarts kwam, en in 1601 reeds door GERARDUS CORNELII was opgevolgd.

BLANKESLOOT (DE), beek in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, onder *Ambt-Hardenbergh*, ontstaat aan de *Greupe* en loopt dwars door de *Mollinkvaart* in de waterleiding van den *Kloosterdijk* uit.

BLANNENHOF, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie WALDHOF.

* BLARICUM, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1002 bund. 89 v. r. 20 v. ell., waaronder 985 bund. 53 v. r. 69 v. ell. belastbaar land; telt 139 h., bewoond door 169 huisgez., uitmakende eene bevolking van 850 inw., onder welke 780 R. K. en 70 Herv. — De dorpschool wordt gemiddeld door 140 leerlingen bezocht.

* BLASCHEID is een d. (geen geh.). Men telt er, behalve de kerk, die tot het dek. van Mersch behoord, 21 h. en 118 inw. De par. BLASCHEID telt, met de inw. van het d. Eisenborn en de geh. Raashof, Klingelscheuer en Asselscheuer, 325 zielen.

* BLAZEKOP-BEZUIDEN-HET-WATER, reg. 4 en 5 *staat:* Saspolder, *lees:* Sakpolder,

BLEEKERIJ, voorstad of b. der stad *Maastricht*, prov. *Limburg*, gelegen aan de Maas, ten Z. en tusschen de vestingwerken der stad; met 24 h., meest alle herbergen en een voetveer op den waard onder Heughem.

* BLEEKMEER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 78 bund. 49 v. r. 15 v. ell., waaronder 75 bund. 45 v. r. 19 v. ell. schotbaar land, en bevat een huis zijnde eenen boerderij.

* BLEES behoort thans tot de gem. *Bastendorf*, doch kerkelijk tot *Diekirch*. Het heeft ruim 20 inw.

BLEES (DE), groote beek in het grooth. *Luxemburg*, die op de grenzen der gem. *Hosingen* en *Hoscheid* ontspringt, met vele bogten naar het Zuidoosten vloeit, de dorpen *Brandenburg* en *Bastendorf* bespoelt en bij Diekirch in de *Sure* valt.

BLEIJENBURG, voorm. adell. h. te *'s Gravenhage*. Zie BREDERODE. (HOF-VAN-). W.

BLEIJENBURG, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en ¾ u. Z. O. van *'s Gravenhage*, kant., gem. en ¼ u. Z. W. van *Voorburg*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 1 bund. 12 v. r. 23 v. ell., en wordt in eigendom

bezeten door Vrouwe Geertruida Cantzlaar, Wed. Laurentius Bernardus de Wit van der Hoop, woonachtig te Rotterdam.

BLEIJENDAAL, buit., prov. *Utrecht*. Zie Blijendaal.

BLEIJENDAAL, hofstede op het eil. *Tholen*, prov. *Zeeland*, arr. en 4 u. O. ten Z. van *Zierikzee*, kant. en 2 u. N. van *Tholen*, gem. en 20 min. Z. O. van *St. Annaland*. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 52 bund. 62 v. r. bouw- en weiland, en wordt in eigendom bezeten door den Heer Petrus Joannes van Linden, Koopman, en zijne echtgenoote Catharina Joanna Elsen, beiden woonachtig te Antwerpen.

* BLEINHEIM, reg. 4, *staat:* 24 December *lees:* 24 December 1833.

* BLEISWIJK, gem., heeft 1531 bund. 33 v. r. 21 v. ell. belastbaar land. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Jan Jansz van Bolsward, die in het jaar 1579 herwaarts kwam en in het jaar 1581 afgezet werd. — De Remonstranten, van welken er vroeger velen woonden, maakten destijds eene gem. uit. In het jaar 1610 werd Simon Episcopius aldaar beroepen, met goedvinden der Wethouders van Rotterdam, Ambachtsheeren van dit dorp, welk beroep de tegenstanders der Remonstranten vruchteloos zochten te stuiten. Hij bediende de gemeente, tot dat hij in 1612 tot Hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leyden beroepen werd. Na hem werd de gemeente door den onstuimigen Henricus Slatius bediend. In zijnen tijd zonderden zich de Contra-Remonstranten af. Hij werd, waartoe zelfs Grotius reeds vroeger geraden had, in 1618 door het Delftsche Synode afgezet. In de tweede helft van 1620 werd de gemeente drie maanden met *Soetermeer* en *Zevenhuizen* in commissie bediend door Paschier de Fijne. Door de vergadering in de schuilplaats (1624) werd de bediening dezer gemeente, gecombineerd met die van *Rotterdam*, opgedragen aan Reinerus Liesselius, Paschier de Fijne en Christophorus van Langerak. In 1630, met *Soetermeer* en *Zegwaart*, aan Nicolaas Hartzoeker. Bij de bezorging der gemeente met vaste Leeraars, in 1632, werd die van Bleiswijk nog slechts bij provisie voorzien en met *Soetermeer* bediend door Egbertus Estedum, die in 1635 Bleiswijk alleen bleef bedienen, waarvan hij zich in 1652 ontsloeg. In 1815, tijdens de bediening van Willem Hendrik van Masijk, werd deze gemeente met die van *Berkel* gecombineerd, terwijl de Predikant sedert in deze laatste gemeente woonde. Na zijn emeritaat, in 1846, werd de combinatie met *Berkel* opgeheven en veranderd in eene combinatie met *Zevenhuizen*, welke in het begin van 1847 aanving, en tot eersten Leeraar bekwam Marthinus Cohen Stuart, die in 1848 naar Alkmaar is beroepen, en nog door geen ander vervangen is. De gem. te Bleiswijk telt 10 zielen, onder welke 7 Ledematen. Onder de in deze gem. gestaan hebbende Predikanten verdient melding de Aardrijks-, Geschied- en Letterkundige Gerbrand Bruining, van 1792–1796. — De beide scholen worden gezamenlijk door 150 leerlingen bezocht, tellende die in het d. 120 en die aan den Kruisweg 30 leerlingen. — In de Herv. kerk is in het jaar 1842 een orgel geplaatst, vervaardigd de door orgelmakers L. van den Brink en Zoon, te Amsterdam, en den 21 Augustus van dat jaar godsdienstig ingewijd.

BLEKE (TER-), keurmedisch goed, dat men in het jaar 1400 vermeld vindt als gelegen bij *Elburg*.

BLEKSLEGEPOEL of Bleekslagerpoel, meertje in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, gem. en 1 u. Z. ten O. van *Onstwedde*. Het beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 28 v. r.

BLELING, kon. en st. in *Oost-Indië*. Zie Boleleng. W.

* BLERIK telt 297 h. en 1530 inw., die, behalve 3 Herv. en 3 Israël., allen R. K. zijn, onder welke 1050 Communikanten. — De kerk, aan den H. Lambertus toegewijd, is een oud vervallen gebouw, met een klein spits torentje midden op het dak.

BLESDIJK, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Westeinde*, bestaande uit de d. Blesdijk en Peperga; eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 2089 bund. 59 v. r. 71 v. ell., waaronder 2057 bund. 64 v. r. 46 v. ell. belastbaar land.

* BLESDIJK heeft, met het daartoe behoorende gedeelte van Blessebuurt, 76 h. en 460 inw., die hun bestaan vinden in landbouw en veeteelt. — Men telt er 340 Herv. en 120 R. K. — De vroeger hier gestaan hebbende kerk werd in 1413 in brand geschoten. De kap der door den storm van 29 November 1836 ingestorte kerk, droeg nog de duidelijke kenmerken van dien brand. Dit aloude kerkgebouw werd in 1843 verder afgebroken en in plaats daarvan een eenvoudig schoon bedehuis, met fraaije torenspits opgetrokken, dat den 24 Maart 1844 ingewijd werd. — Bij den watervloed van 1825 spoelde ook veel hout weg, hoewel de hooge akkers onder dit dorp van water bevrijd bleven.

* BLESKENSGRAAF-EN-HOFWEGEN, telt 730 zielen, onder welke 180 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Adolphus Noldenius, die in het jaar 1581 herwaarts kwam, en in het jaar 1582 naar Westmaas vertrok. Molenaarsgraaf is tot in 1584 met Bleskensgraaf vereenigd geweest.

* BLESSE (DE) of Blessebuurt, behoort voor de oostelijke helft tot het d. *Peperga* en voor de westelijke tot het d. *Blesdijk*. Zij ligt aan den straatweg van Leeuwarden op Zwolle. — Men telt er 150 inw., die meest hun bestaan vinden in handel en landbouw. — Behalve de pastorie der beide dorpen Peperga en Blesdijke, staat hier thans ook hunne school aan den straatweg, welke ruim 100 leerlingen telt. — Er worden hier jaarlijks twee markten gehouden, als: ééne op den derden Dingsdag in Mei en de tweede op den eersten Dingsdag in October.

* BLESSE (DE) of Blesse-sloot, beek of watertje, is bij het aanleggen van den straatweg van Leeuwarden op Zwolle verlegd geworden, bewesten de huizen der Blessebuurt, vloeit langs den straatweg en valt bij Blessebrug in de Linde.

* BLESSE-BRUG. Nog lang lag daar ten W. van de brug een gedeelte van eene schans, in 1672 aangelegd tegen de aanvallen der Munsterschen, doch deze is in het laatst der vorige eeuw vergraven.

BLIEK, uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*. Zie Blik.

BLIEK of Blik, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, hetwelk door eenen zeer grooten stompen rotskegel merkwaardig is, die zich ten Noorden van het dorp verheft en naar de kust, noordwestwaarts, met eenen onderscheidene honderde voeten hoogen wand afdaalt. De naam dezer rots is Mandellang.

BLIEKE (DE), geh. op het eil. *Ameland*, prov. *Friesland*, griet. *Ameland*, arr. en 7 u. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. N. van *Holwerd*, ½ u. N. van *Hollum*; met 5 h. en 30 inw.

BLIJDENSTEDE (KERSPEL-VAN-), naam, onder welken de tegenwoordige gem. Roswinkel, in *Dieverderdingspil*, prov. *Drenthe*, in oude stukken voorkomt. Zie Roswinkel.

* BLIJDENSTEIN. De abdij, welke hier reeds in de elfde eeuw zou gestaan hebben, was aan de H. Maria Magdalena toegewijd, en werd door Nonnen bewoond.

* BLIJDERHEID, geh., gem. *Kerkraede*, ligt kant. en 2 u. Z. O. van Heerlen. — Men telt er 121 h. en 580 inw.

BLIJENDAAL, buit. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr., kant. en 1½ u. W. van *Amersfoort*, gem. *Soest*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 2 bund. 92 v. r. 15 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door Vrouwe J. Schuyt, douairière Hendrik Philip Baron Snouckaert van Schauburg.

* BLIJHAM, d., behoorde oudtijds tot het *Wold-Oldambt*. — Bl. 483, reg. 5 en 6, *staat:* betere landouwen — verzwolgen had. *lees:* landouwen zou terug geven, en misschien betere dan hij verzwolgen had. — De spitsen toren staat afgezonderd ten W. van de kerk.

BLIJHAM, geh. in het *Gooregt*, prov. *Groningen*, arr. en 2¼ u. O. ten Z. van *Groningen*, kant., gem. en 1 u. Z. W. van *het Hoogezand*, niet ver van *Kropswolde*, waartoe het behoort.

BLIJK-POLDER, pold., voorheen tot het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht* behoorende, thans prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Weesp*, gem. *Nederhorst-den-Berg;* palende N. aan den Spiegelpolder, O. aan den Ankeveensche-polder en het Horster-meer, Z. aan den Meeruiterdijksche-polder, W. aan de Vecht en de Reevaart of Nieuwe-Vecht. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 158 bund. 39 v. r. Daarin ligt een gedeelte van de b. Overmeer, benevens een h., tegenover het d. den Berg. Hij watert door eenen molen op de Reevaart uit. Het land ligt 0,40 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit twee Molenmeesters en eenen Secretaris.

* BLIJT (TER-) of Ter-Blied, op de oude kaarten meestal enkel Bliet gespeld, ligt ½ u. Z. O. van Berg, aan den weg van Maastricht naar Valkenburg, en telt 29 h. en ruim 130 inw.

BLIK, d. in *Oost-Indië*. Zie Bliek.

BLIK of de Blick, uiterwaard tegen de Lek, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Hagestein;* palende N. aan de Lek, O. aan den Middelwaard, Z. aan den Lekdijk, W. aan den Pontwaard.

BLIKPLAAT (DE), plaat, prov. *Friesland*, in de *Lauwerszee*, grenzende Z. aan Nieuw-Kruisland en gelegen tusschen het Dockumerdiep ten W. en de Slenk ten N. en W.

BLIKSLAGEPOEL, meertje, prov. *Groningen*. Zie Blekslagepoel.

BLIMBING (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*. Zie Vlakkehoek. W.

BLIND-EILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie Boeta (Poeloe-).

BLINDING (OEDJONG-), kaap in *Oost-Indië*. Zie Oedjong-Blinding. W.

* BLINK (DE) was vroeger eene adell. heerd.

BLINKSLOOT (DE), riviertje in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, gem. *de Leek*, in eene kronkelende rigting loopende van Midwolde naar den Mensemaweg, te Tolbert, en dienende tot eene afwateringsloot der daaraan belendende landen.

BLINTJONG, land in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*, in de *Bataviasche-Ommelanden*, in het *Oosterkwartier*. Het wordt door Chinezen bezeten.

BLITA, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

BLITA (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, die met eenen westelijken loop in de *Indische-zee* uitloopt.

BLITANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de *Kapoeas*.

BLOCHEM (HET KLOOSTER-VAN-DE-H.-MAAGD-MARIA-TE-), voorm. kloost., prov. *Noord-Holland*. Zie Nieuwe-Licht (Het). W.

BLOEIJENDAAL, buit. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr., kant. en ½ u. O. van *Utrecht*, gem. en 7 min. Z. van *de Bildt*. — Dit buit. wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer H. WESSELING.

BLOEMENBEEK (DE), riviertje in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, onder *Losser*. Het ontstaat in de bouwlanden O. van de *Lutterkerk* en loopt uit in de *Dinkel*.

BLOEMENBERG, geh. in het *Land van Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 2 u. N. van *Maastricht*, kant. en 1¼ u. N. W. van *Meerssen*, gem. en 20 min. Z. O. van *Geulle;* met 3 h. en 11 inw.

*BLOEMENDAAL, d., bestaat genoegzaam uit twee buurten, éénе om de kerk, de andere 5 à 6 min. zuidelijker, beide aan eenen straatweg, die van de Zandpoort, rondom de kerk, naar Overveen en van daar, over den Zijlweg, naar Haarlem loopt. — Van het station van den Hollandschen ijzeren spoorweg geeft een griendweg een gemakkelijke toegang tot dit d., waar vele aanzienlijke familiën van elders, den zomer doorbrengen. Men vindt hier ook het Provinciaal-Geneeskundig gesticht voor Krankzinnigen, welk trotsch gebouw met de binnenplaatsen 1¼ bunder grond beslaat. — In het jaar 1848 is het oude gebrekkige orgel in de kerk te BLOEMENDAAL door een ander vervangen, waartoe de kosten meerendeels bestreden zijn uit een aanzienlijk legaat van Vrouwe JOHANNA JACOBA VAN DE VELDE, weduwe WILLEM BORSKI. Het orgel is vervaardigd door den Heer B. J. GABRY Az, orgelmaker te Gouda. Dit d. heeft, met de omliggende dorpen, eene Afdeeling der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, met eene spaarbank, leesinrigting en eene herhalingschool met 40 leerlingen. — BLOEMENDAAL is de geboortepl. van den geschiedkundige CORNELIS DE KONING LEENDERTSZOON, geb. 8 October 1758, † 18 November 1840.

BLOEMENDAAL, pold. in den *Alblasserwaard*. Zie BLOEMMENDAAL. W.

*BLOEMENDAAL, pold. in het *Land van Vianen;* paalt N. O. aan den polder Ganskampen, met welke hij, door middel van eenen houten duiker, liggende in den Ouden-Zederik, vereenigd is; beide polders, onder het bestuur van eenen Schout en twee Heemraden, worden door den Bloemendaalschen watermolen, staande aan de westzijde van het Zederikkanaal, op dat kanaal van hun overtollig water ontlast. BLOEMENDAAL is schotbaar groot 157 bund. 99 v. r.

BLOEMENDAAL, buit. in het *Westland van Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1 u. Z. ten W. van *'s Gravenhage*, kant. en 1¾ u. N. W. van *Naaldwijk*, gem. en ½ u. Z. W. van *Loosduinen*, nabij den klinkerweg naar Monster. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 104 bund. 9 v.r. 62 v.ell. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer J. D. VIRULY J. Dz.

*BLOEMENDAAL-TETTERODE-AALBERTSBERG-EN-DE-VOGELENZANG beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4028 bund. 88 v. r. 47 v. ell., waaronder 3998 bund. 43 v. r. 9 v. ell. belastbaar land.

*BLOEMENDAAL, *lees* BLOEMENDAL, boerenerve, ligt in de gem. *Gorssel*.

BLOEMENHEUVEL, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 3½ u. ten Z. W. van *Amersfoort*, kant. en 3 u. ten N. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. en 2 min. ten W. van *Zeyst*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 9 bund. 14 v. r. 80 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Jonkheer Mr. DAVID GEORGE PESTERS, woonachtig te Zeyst.

BLOEMERSDIJK, pold., prov. *Z.Holland*. Zie BLOEMMERSDIJK. W. en A.

BLOEMERSMA, *staat:* behuisde heerd lands, *lees:* edele heerd

* BLOEMHOF werd door tijdelijke giften en het aankoopen van landgoederen, de aanzienlijkste abdij uit geheel Fivelgo. Onder anderen was haar Abt permanent Voorzitter bij het zijlvest der drie Delfzijlen. Ook bezat zij, sedert het jaar 1231, het patronaatregt over de kerk te Scharmer, en sedert 1276 het collatieregt van Uithuizen. — De kerk en toren der abdij BLOEMHOF schijnen, spoedig na de instorting, weder hersteld te zijn, want men telde, in het jaar 1288 nog duizend Monniken in het klooster en zoo hoog in aanzien en magt was de Abt, dat hij in den geheelen omtrek als bevrediger en beslisser werd gekozen in de belangrijkste geschillen, zoo als in het jaar 1295 in die tusschen de geslachten der MENALDA's en SNELGERS; in 1370, doch met den Abt van *Ten-Boer,* in die tusschen de drie Delfzijlen enz. Naar de witte kleederen, die de kloosterlingen droegen, noemde men hen de Witte-Heeren, en het dorp *Wierum,* thans *Witte-Wierum.* Binnen de muren der abdij was eene school voor jongelieden gevestigd, welke eenen grooten naam schijnt gehad te hebben, doch in het jaar 1276 werd de lage- of kinderschool door dien Abt, op bevel van den Overste der Premonstreiten, daarvan afgescheiden en overgebragt in de parochiekerk van Wester-Emden. — Het oorspronkelijk handschrift der Ommelander kronijken van EMO is nog in de provincie Groningen aanwezig. Het zegel, nog in het archief van Groningen voorhanden, aan een charter van het jaar 1396, tot de herstelling der dijken in Fivelgo, is langwerpig, van rood was, en verbeeldt de Maagd MARIA met het kindje, en ter linkerzijde een knielende Heilige, met een randschrift: *Sigillum abbatis de Werum in Florido orto* (d. i. zegel van den Abt van Wierum *in Bloemhof*). Het contrazegel heeft een lam, dragende een boven den rug uitstekend vaandel, met omschrift: *Sigillum Werum Secretum* (d. is. geheim zegel van Wierum) (1).

BLOEMPJESVEN (DE), poel in het markgr. van *Bergen-op-Zoom,* prov. *Noord-Braband,* gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord.* — Zij beslaat eene oppervlakte van 50 v. r. 52 v. ell.

BLOEMPLAAT (DE), naam, onder welken de pold. BENEDENSTE-HIL, prov. *N.Braband,* bij het kadaster bekend staat. Zie HIL (BENEDENSTE). W.

BLOEMPLAAT (DE), plaat in den *Biesbosch,* prov. *Noord-Braband,* arr. *Breda,* kant. *Oosterhout,* gem. *Made-en-Drimmelen.*

BLOEMPLAAT, zandplaat in de *Waal,* prov. *Gelderland,* nabij de gem. Brakel, lang 350 breed 210 ell.

BLOEMPLAAT (DE VIERDE-PARTIJ-VAN-DE), pold., prov. *Noord-Braband.* Zie VIERDE-PARTIJ-VAN-DE-BLOEMPLAAT. W.

BLOISHUIS of BLOYSHUIS, adell. huis in de heerl. *Borculo,* prov. *Gelderland,* arr. en 5 u. O. van *Zutphen,* kant. en 2 u. Z. O. van *Lochem,* gem. *Borculo.*

* BLOK (DE GROOTE-), op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee,* is ter bedijking uitgegeven in het jaar 1600 en maakt, met den *Magdalena-polder,* eene dijkaadje uit.

* BLOK (DE NIEUWE-), op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee,* is in 1646 bedijkt en maakt met den *Heeren-polder* eene dijkaadje uit.

BLOKDIJK (DE), dijk, in *Dregterland,* prov. *Noord-Holland,* in eene noordoostelijke rigting van Hoorn, tusschen de gem. Oester-en-Wester-Blokker en Schellinkhout door, naar Hem en Venhuizen loopende.

---

(1) DRIESSEN, *Monumenta Gron. vet. aevi ined.,* p. 479 en volg.

BLOKHOVENSCHE-POLDER, pold. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Schalkwijk*. — Deze pold., welke in het jaar 1590 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, 373 bund. 93 v. r. 79 v. ell., waaronder 367 bund. 16 v. r. 71 v. ell. schotbaar land; telt 19 h., waaronder 14 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de Schalkwijker-wetering, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Polderschout en drie Heemraden.

BLOKHUISBRUG, brug in het balj. van *Woerden*, prov. *Zuid-Holland*, nabij Woerden in den grooten weg van Leyden op Utrecht.

* BLOKKER is thans gesplitst in twee statiën Ooster-Blokker en Wester-Blokker. Zie hieronder.

* BLOKKER (OOSTER-), d., maakt thans eene afzonderlijke statie uit, welke 300 zielen en onder deze 210 Communikanten telt, en door eenen Pastoor bediend wordt. De kerk aan den H. Bartholomeus toegewijd en in het jaar 1845 gebouwd, is een steenen gebouw, met eenen steenen toren, en van een orgel en 1 altaar voorzien. Deze par. heeft eene afzonderlijke begraafplaats. — Het noorderkruis van de kerk der Herv., wordt tot openbare school gebruikt, en is daarvan geheel afgescheiden.

* BLOKKER (OOSTER-EN-WESTER-), reg. 3 en 4, *staat:* Oudijk-Westwoud-en-Binnenwijzend, *lees:* Westwoud-en-Binnenwijzend. — Deze gem. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1383 bund. 84 v. r. 42 v. ell., waaronder 1376 bund. 78 v. r. 38 v. ell. belastbaar land. — De R. K. maken de twee statiën van Ooster-Blokker en Wester-Blokker uit.

* BLOKKER (WESTER-), d., maakt thans eene afzonderlijke R. K. stat. uit, welke 350 zielen en onder deze 300 Communikanten telt, en door eenen Pastoor bediend wordt. De kerk, aan den H. Michaël toegewijd, is een houten gebouw, zonder toren, en van een orgel en 1 altaar voorzien.

BLOKLAAN (DE), weg van omtrent 3000 ell. lengte, prov. *Utrecht*, gem. *Loosdrecht*, in eene westelijke rigting van de Turfschuren of Veendijk aan *de Vecht*, eenige minuten ten Z. van *Loenen* uitloopende. — Op dezen weg ligt eene aarden redoute met gemetseld verdedigbaar wachthuis, een weinig meer westelijk dan vroeger de batterij de Spion heeft gelegen en thans ook dien naam dragende. De grond, waarop de batterij gelegen heeft, wordt thans tot aardappelland gebruikt.

* BLOKLAND, heerl., beslaat, volgens het kadaster eene oppervlakte van 404 bund. 29 v. r. 30 v. ell.; telt 19 h., uitmakende eene bevolking van 150 inw., onder welke 120 R. K. en ongeveer 30 Herv.

BLOKLAND, pold. in het *Land-van-Montfoort*, prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *IJsselstein*, gem. *Willescop*; palende N. aan den pold. Willescop en Heeswijk, O. aan den pold. IJsselstein, Z. aan den pold. Benschop, W. aan den pold. Bateles. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 604 bund. 37 v. r. 30 v. ell.; telt 19 h., waaronder 18 boerderijen, en wordt door eene sluis, op den IJssel, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur is met dat van Willescop gecombineerd.

* BLOKLAND (HOOG-) paalt Z. ook aan Gorinchem; bevat 763 bund. 18 v. r. 90 v. ell. belastbaar land; telt 84 h. bewoond door 106 huisgez., uitmakende eene bevolking van 540 inw.

BLOKLANDSCHE-POLDER, pold. in *Eemland*, prov. *Utrecht*, arr. en kant. *Amersfoort*, gem. *Bunschoten*; palende N. aan den

Rikvisschers-polder, O. aan den St. Nicolaas-polder, Z. aan de Haar en Eemland, W. aan de Eem. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 278 bund. 77 v. r. 74 v. ell. Het polderbestuur bestaat uit twee Leden.

* BLOKPOLDER (DE), ligt met 113 bund. 40 v. r. 85 v. ell. in de gem. *Klundert* en met 1 bund. 91 v. r. 43 v. ell. in de gem. *Zevenbergen*. Hij heeft een steenen sluisje wijd 0,90 ell., voorzien van eene schuif, waardoor het water in den Nassau-polder ontlast en uit dezen wordt het door eenen molen in het Zevenbergsche kanaal opgemalen. Ofschoon deze pold., ten gevolge van zijne gebrekkige uitwatering op den Moerdijk, reeds voor vele jaren in den molenring van den Nassau-polder gebragt is, is hij evenwel onder het bestuur van het dijkkollegie van den Roijalen-polder gebleven.

* BLOKSPOLDER paalt W. ook aan den Proost-polder; beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster, van 33 bund. 2 v. r. 74 v. ell., waaronder 31 bund. 40 v. r. 21 v. ell. schotbaar land.

BLOKZIJL, gem., heeft 17 bund. 60 v. r. belastbaar land. — De hier bestaan hebbende leerlooijerij is sedert 1845 buiten werking, doch men heeft er 1 mattenfabrijk en 1 koornmolen, ook ingerigt tot oliemolen. — De eerste tweede Predikant, bij de Herv. is geweest Johannes Zwart, die in het jaar 1633 herwaarts kwam, en in het jaar 1633 overleed. — De haven is in het jaar 1845 bezocht door 994 geladene en 1016 ledige schepen. — In eene kolk aan de binnenzijde van den zeedijk, welke bij eene overstrooming in het jaar 1775 is ontstaan en in welks midden ruim 12 ell. water gevonden wordt, terwijl zij rondom gesloten is, ontstond den 14 April 1843 plotseling eene geweldige waterberoering, zoodanig dat het water op onderscheidene plaatsen ongeveer twee ellen hoog als fonteinen opsprong, hetwelk 7 à 8 minuten aanhield en tegen den oever aanbruischte, waarna het weder geheel stil werd. Zulks heeft ten gevolge gehad, dat het water, hetwelk vroeger zeer helder was, daarna dik en troebel bleef, zoodat de visch er niet meer in leven kon en men daarin, gedurende de beide volgende dagen, meer dan 100 pond paling met de hand en in fuiken vong. De kolk is nagenoeg ½ bunder groot en heeft oegenaamd geene gemeenschap met ander water.

* BLOMMERSDIJK paalt N. aan den Berg-polder en den Berg-en-Broek-polder, O. aan de Rotte, Z. aan de stad Rotterdam en den pold. Cool, W. aan Beukelsdijk, den Blijdorpsche-polder en den Berg-polder. De huizen in dit voorm. amb. maken eene voorstad van Rotterdam uit en zijn gebouwd ter wederzijden van de Schie en langs den regteroever der Rotte, waaronder het Proveniers- en Leproosbuis, de Paardenposterij en het gesticht Kuyls-fundatie langs het eerstgenoemde water staan; terwijl het Station van den Hollandschen ijzeren spoorweg insgelijks daarin geplaatst is.

* BLOMMERSDIJK (OOST-) ligt gem. *Rotterdam;* paalt N. aan den Berg-polder en den Berg-en-Broek-polder, W. aan de Schie en den Berg-polder, en bevat eene volkrijke b., langs de oostzijde der Schie en den regteroever der Rotte.

BLOMMERSDIJK (WEST-) bevat eene volkrijke b., langs de westzijde der Schie. — Hij ontlast zijn water, met dat van *Cool* en *Beukelsdijk*, op de Schie, door eenen, in 1845 aan de gebouwen van het spoorwegstation gebouwde stoomwatermolen.

BLONDROK (DE), water in *Staats-Vlaanderen*, in het *Vrije-van-Sluis*, prov. *Zeeland*, gem. *Waterlandkerkje*, in den *Catelijne-polder*.

Het loopt zeer kronkelende van het zuideinde van den Plattendijk noordwaarts tot de Catelijne-schans; hier wordt het vrij diep, en loopt eerst oost-, dan zuid-, wendt zich weder noordwaarts naar het voorm. fort St. Philip; valt hier door eene heul in den Oude-Passegeule-polder, en kromt zich daarna, steeds ondieper wordende, weder zuidwaarts; loopt voorbij het voorm. fort van Driegaten, tot het eindelijk, onmerkbaar drooger wordende, eindigt. — Op de kaart van Mocez is het goed afgebeeld, en uit die afbeelding wordt het waarschijnlijk, dat het, vóór het graven van de Brugsche-vaart, in 1505, in verband heeft gestaan met waters, waarvan de overblijfsels nog in het Tweede-deel-van-Prins-Willems-polder te zien zijn. Daar de Catelijne-polder nooit lang gevloeid heeft, is het diep en zeer zoet gebleven, en had ook uitmuntende snoek, baars en karper. In 1831 is echter de dijk, die het van het Groote-gat (een overblijfsel der Brugsche-vaart) scheidde, doorgegraven en dit is zoo gebleven. Hierdoor is het water nu minder zoet en onderscheidt de visch zich zoo veel niet. Het geh. Klein-Brabaud ligt in de kronkelingen van dit water en heeft daardoor een bekoorlijk voorkomen.

BLONKING (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Kadoe*.

* BLOOIS. Het wapen dezer heerl. bestaat in een schild van zilver, met een St. Andrieskruis, geschakeerd van zilver en keel, en een middenschild van goud, met eenen leeuw van keel.

BLOYSHUIS, adell. h., prov. *Gelderland*. Zie Bloishuis.

BLYA, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, bestaande uit de d. Blya, Hoogebeintum, Genum, Reitsum, Lichtaard, Jislum en Wanswerd, en eene oppervlakte beslaande van 2693 bund. 91 v. r. 93 v. ell., waaronder 2645 bund. 41 v. r. 65 v. ell. belastbaar land.

BOBBELAAR, boschje in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Cothen*. Het is groot 10 bund. 90 v. r. 90 v. ell.

BOBOANG, kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

BOCHOVEN, geh., prov. *Limburg*. Zie Boshoven. W.

BOCHURSI, naam van eene plaats, vermeld in 815, als te liggen in *Felua* (Veluwe), in het graafs. *Amelande*.

BOCKENMUHL, molen, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 6 u. N. W. van *Diekirch*, kant. en 2 u. W. N. W. van *Clerff*, gem. *Asselborn*.

BOCKENMUHL, molen, grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en 1 u. O. van *Diekirch*, gem. *Bettendorf*.

* BOCKHOLTZ, d. in de gem. *Goesdorff*, heeft 13 h. en ongeveer 100 inw.

* BOCKHOLTZ, gem. *Hosingen*, is een d. (geen geh.); telt 18 h. en ongeveer 130 inw., en heeft eene bijkerk tot de par. *Munshausen* behoorende.

BODAS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Pekalongan*, distr. *Bandar*. — Den 14 Januarij 1847 had in de nabijheid van dit d. in het gebergte eene zware afstorting van berggrond plaats, waardoor twee personen verschrikkelijk werden gekwetst en één het leven verloor, terwijl wijders daardoor drie Javaansche huizen en tien bouws padieveld vernield en vier buffels omgekomen zijn.

* BODEGRAAFSCHE-MIJE, *lees:* BODEGRAAFSCHE-MEIJE, ligt gedeeltelijk gem. *Bodegraven*, gedeeltelijk gem. *Nieuwkoop*, en telt

onder *Bodegraven* 46 h. en 310 inw. — De school, welke onder Bodegraven staat, wordt gemiddeld door 40 leerlingen bezocht.

* BODEGRAVEN bevat 2338 bund. 51 v. r. 55 v. ell. belastbaar land; telt 348 h., bewoond door 519 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2360 inw., onder welke 1520 Hervormden, 160 Christelijke Afgescheidenen, 60 Evang. Luth. en 720 R. K., 20 Remonstranten, 2 Doopsgezinden en 16 Nederduitsche Israëlieten. — Onder de te BODEGRAVEN gestaan hebbende Herv. Predikanten verdient melding WILLEM NICOLAAS MUNTING, van 1809—1812; onder de Evang. Luth. Predikanten JOHANNES LUCAS LOGGEN, een der medeoprigters en eerste bestuurders der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, die er van 1789—1804 stond. — De Christelijke Afgescheidenen hebben er eene in 1845 erkende gem., welke tot eersten Leeraar gehad heeft HENDRIK DIRKSE, die in het jaar 1847 herwaarts kwam, en in het jaar 1848 overleed. De kerk is een eenvoudig gebouw, zonder toren noch orgel. — Men heeft te BODEGRAVEN ook eene spaarbank. — Het is de geboorteplaats van den Schilder GIJSBERT VERHOECK, geb. in 1644, † in 1690.

BODEKEMASLAGTE, dijk in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, gem. *Zuidhorn*.

BODEMER, voorm. water, prov. *Zuid-Holland*, dat de westzijde van St. Adolfsland bespoelde, doch door indijking verdwenen is.

BODENS (DE), poel in de heide in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Hilvarenbeek*.

* BODJONEGORO, reg., is ook een ads. resid.; grenst N. aan Toeban, Z. O. aan Soerabaja, Z. aan Kediri, W. aan Madion, en bevat al het land der resid. *Rembang*, bezuiden de *Bengawan*.

BODJONEGORO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, reg. *Bodjo-Negoro*, 6 palen N. van den grooten weg. Het is de hoofdplaats van het reg., en men legt er zich op de zijdeteelt toe.

BODJONG-NEGARA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Serang*, distr. *Bantam*, aan de westzijde van de Baai-van-Bantam.

BODOET, POELOE-BODOET, onbewoond eil. in *Oost-Indië*, in de *Welkomstbaai*, N. O. van Poeloe-Andelem.

BODRI (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Kendal*. — Zij stroomt van het Praboe-gebergte en neemt een gedeelte van het water van den Oengaran op. Eerst loopt zij van het Zuiden naar het Westen, dan weder Noord, Noord ten Oosten en Noordwest, door de distrikten *Limbangan*, *Troeko* en *Perboean*. Bij den grooten weg is de brug, die er over ligt 47 ell. lang en 12,50 ell. hoog. Zij heeft geene zeer hooge oevers en loopt met drie monden, bij Kendal, in zee. Zij is van het d. Trongkol in het distr. Troeko, alhoewel slechts voor kleine vaartuigen bevaarbaar. Op twee mijlen vóór de monding ligt een kliprif in zee; zij is 25 palen lang.

BOE of BOHO, groep eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, N. W. van *Misole*.

BOEAJA LANGO, d. in *Oost-Indië*. Zie LANGO (BOEAJA-). W.

BOEAI-ROENDJONG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

BOEAR of BOEHAR, eil. in *Oost-Indië*, een der *Voorwals-Aroeeilanden*.

BOEDANG-BATOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg., afd., distr., onderdistr. en 8 palen Z. W. van *Serang*. Den 25 Februarij 1850 had hier een gevecht plaats tusschen een

detachement Djajangsekars en eene troep in opstand zijnde Lampongers, welke laatste met een verlies van zes dooden en eenige gekwetsten werden uiteen gedreven. Van onze zijde was een Distrikts-Mantri gesneuveld.

BOEDE, b. in *Dregterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. van *Hoorn*, kant. en 1¼ u. N. W. van *Enkhuizen*, gem. *Andijk*; met 30 h. en 150 inw.

* BOEDE (TER) had tot wapen een in geeren gedeeld schild van zilver en sabel, met een hoefd van keel, met drie losanges van goud.

BOEDING, gedeelte lands in den vrijdom van *'s Hertogenbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. en kant. *'s Hertogenbosch*, gem. *den Dungen*, een gedeelte uitmakende van den pold. *Meer-en-Boeding*, en eene oppervlakte beslaande van 76 bund. 31 v. r.

* BOEGAS ligt 195 palen O. van *Batavia*, 382 palen W. van *Soerabaja*, aan den grooten postweg.

BOEGELWARI (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, welke uit het *Prahoe-gebergte* ontspringt en, in de rigting van het Zuiden naar het Westen, door de Vorstenlanden, *Batang* en het distr. *Troeko* stroomt en zich in de *Zee-van-Java* ontlast.

BOEGISCHE-EILANDEN (DE), eilanden groep in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, ten Z. van het eil. Celebes, voor de Baai van Boni.

BOEHA, lands. in *Oost-Indië*, op de Zuidkust van het eil. *Celebes*. Het land is tamelijk wel bebouwd.

BOEHAR, eil. in *Oost-Indië*. Zie Bozäa.

*BOEIMEER (GROOT-), is schotbaar groot 140 bund. 93 v.r. 59 v. ell. en watert uit op de Mark, door eene steenen sluis wijd 1,15 ell., voorzien van eene drijfdeur.

BOEKAL, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Mensoelar-eilandjes* behoorende.

* BOEKEL, gem., paalt Z. aan Gemert, W. aan Erp; bestaat uit tien wijken, zijnde genoemd den Berkhout, het Leurke, de Peelstraat, de Zandhoek, de Kerkstraat, de Neerbruukt, het Molenwijk, den Elsen, de Peelsehuis en de Bovenstehuis; beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster van 3433 bund. waaronder 3299 bund. 18 v. r. 30 v. ell. belastbaar land, en telt 421 h., bewoond door 468 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2300 inw. Men heeft er 1 bierbrouwerij, 1 olie- en 1 korenmolen. — De R. K. kerk is aan de H. H. Agatha en Lucia toegewijd. — Er bestaan ook, onder de benaming van Oudekerk of Oudekerkerveld, in de gem. Boekel twee plaatsen, waar vroeger R. K. kerken gestaan hebben (zie voorts op Oudekerk W.). — De dorpschool wordt gemiddeld door een getal van 150 leerlingen bezocht. — Het wapen dezer gem. is van azuur met eene kerk van goud.

* BOEKEL, geh., had vroeger eene school, die, om het gering aantal leerlingen, in 1840, gesupprimeerd en aan die van Akersloot getrokken is.

* BOEKELO telt 79 h., bewoond door 82 huisgez., uitmakende eene bevolking van 420 inw., onder welke 10 Herv., de overige R. K., welke laatste tot de stat. *Wegdam* behooren. — De school, mede voor de buurs. Holthuizen en Eppenzolder bestemd, is in 1845 geheel vernieuwd. — De verdeeling der marke in deze buurs. is bij koninklijk besluit van 10 Mei 1842 goedgekeurd en thans volbragt.

BOEKHOLTZ, d., prov. *Limburg*. Zie Bocholz. W.

* BOEKHORST (DE VRIJE-EN-LAGE-) telt 7 h., bewoond door 12 huisgez., uitmakende eene bevolking van 80 inw. Eigenaar dezer heerl. is de Heer Mr. Hendrik Evenepoel, te Brussel.

BOEKHORST-POLDER, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Noordwijk*, gem. *Voorhout*; palende N. aan 's Gravendam, O. aan den Voorhouter-weg, Z. en W. aan de Haarlemmer-vaart. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 210 bund.; telt 10 h., waaronder 8 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de Haarlemmer-vaart, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en Secretaris van Voorhout, benevens twee Poldermeesters.

BOEKIT-DJARGAN, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*; ruim 1300 ell. hoog.

BOEKIT-GEDONG (Stambarg), distr. in *O. Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*, in hetwelk de *Kampar* ontspringt.

BOEKIT-TOENGGOEL, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, op de scheiding van het distr. *Oedjong-Brom*, reg. *Bandong*, en het distr. *Waniassa*, ads. res. *Krawang*, ongeveer 10 palen N. van Bandong; ruim 1400 ell. hoog.

BOEKOE (PUNT-) of de Zuidwestpunt, kaap in *Oost-Indië*, aan de Zuidwestkust van het eil. *Singkeb*.

BOEKOEAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de Doeson, door Dajakkers bewoond.

BOEKOOR, bosch in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, distr. *Bandar*, hetwelk djatihout oplevert.

BOELAKA, oud d. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, ads. resid. *Krawang*.

BOELAKKAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

BOELANG, d. in *Australië*, aan de Zuidkust van *Nieuw-Guinea*, in de *Kwaalbergsbogt*.

BOELANGA, baai in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, aan de Noordkust van het eil. *Celebes*.

* BOELESTEIN was reeds in 1340 bekend, en wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Theodorus Henricus Abbis van Waverveen.

BOELHOFF, havez., prov. *Gelderland*. Zie Boedelhof. W.

BOELI, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op den noordoostelijke landtong. Zij loopt met eene noordoostelijke rigting in de *Zee-van-Celebes* uit.

BOELOESSAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid., reg. en distr. *Samarang*, aan den mond der Boeloessar.

BOELOESSAR (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, welke in de bosschen van *Pringapoes* ontspringt, eerst noordoostelijk loopt, voorts, in eene noordwestelijke rigting, door de distr. *Oenarang*, *Singen* en *Samarang* vloeit en zich nabij het d. van den zelfden naam in de *Zee-van-Java* ontlast.

BOELS, alleenst. h. in het balj. van *Diekirch*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en kant. en 1 u. O. ten Z. van *Diekirch*, gem. en ¼ u. N. O. van *Erensdorf*; met 5 bewoners, die kerkelijk tot *Eppeldorf* behooren.

BOELSEMAHEERD, voorm. heerde, in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 3 u. W. ten Z. van *Appingedam*, gem. *Ten-Boer*, staande op de *Hemert*, dat kerkelijk onder *Lellens* behoort. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij met 46 bunders land, doende jaarlijks tot vaste huur 280 gulden aan den eigenaar van de beklemming.

BOEMI-KENTJANI, st. in *Oost-Indië*. Zie Marta-poera. W.

BOENDANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*.

BOENGAS of BONGAS, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*.

BOENGATTAN, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Besoeki*.

BOENGATTAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Besoeki*, distr. *Boengattan*. Er is aldaar eene posterij.

BOENGENG-BOENGENG, kaap in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Celebes*.

BOENGO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Demak*, distr. *Wedoong*. — Den 9 Januarij 1847 is aldaar brand ontstaan, waardoor 171 h. en 36 padi-schuren zijn vernield geworden.

BOENGOERANG, eil. in *Oost-Indië*. Zie NATOENA'S. (DE GROOT-). W.

BOENIAJOE, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Brebes*.

BOENINGEN buurs., prov. *Overijssel*. Zie BEUNINGEN. W.

BOENKOELAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Boleling*.

BOENOET, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de *Kapoeas*.

BOENTAMATTI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, reg. en 16 palen Z. van *Indramajoe*, aan de Tjimanok.

BOERANGS-EILANDJES (DE), eil. groep in *Oost-Indië*, in de *Straat-der-Molukkos*, aan de Westkust van het eil. *Celebes*.

BOERDIJK, vroeger genaamd BROERDIJK, geh. in de *Vier-Noorder-koggen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2½ u. N. van *Hoorn*, kant. en 1 u. W. ten Z. van *Medemblik*, gem. *Midwoud-en-Oostwoud*; palende N. aan het d. Midwoud, waartoe het behoort; met 2 h, bewoond door 12 zielen, en eenen korenmolen.

* BOERDONK heeft eene school. — Nabij dit geh. is een trekpontveer over de Zuid-Willemsvaart, in den weg van Erp naar Lieshout.

* BOEREN-GORS, maakt thans met den pold. *Nieuw-Vossemeer* eene gemeene bedijking uit; er was vóór hare bedijking, eene gors, de Hoogplaat genaamd. — Daarin ligt het noordoostelijke gedeelte van het dorp Nieuw-Vossemeer tot aan de dorpstraat., genaamd de Achterbuurt. Hij watert uit door eene steenen heul in den dorpsweg, wijd in den dag 0,69 ell., in den Polder-van-Nieuw-Vossemeer en vervolgens door den polder de Eendragt op de rivier van dien naam. Het zomerpeil is 0,45 ell. onder A. P.

BOERENGORS, pold. in de heerl. *Niervaart*. Zie BOERTJENSGORS.

§ BOERENGORSEN, pold. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*. Zie HENRIËTTA-POLDER. W.

BOEREN-POLDER (DE), voorm. pold. in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*; palende N. aan Elmare, O. aan den Gouden-polder, Z. aan den ouden Passegeule-polder, W. aan den Catelijne-polder; hij schijnt onder de parochie van St. Catrina behoord te hebben en vloeide in de zestiende eeuw, zoo niet vroeger. Thans maakt hij een gedeelte der *Brugsche dijklanden van Prins-Willems-polder* uit.

BOERENSCHUUR, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-der-Molukkos*, voor de *Baai-van-Gorantalo*.

* BOERENVERDRIET beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 153 bund. 9 v. r. 26 v. ell., waaronder 136 bund. 46 v. r. 60 v. ell. schotbaar land. Het land ligt 0,60 tot 0,85 boven A. P.; het zomerpeil is 0,10 onder A. P.

* BOERENVERDRIET (NIEUW-) paalt Z. aan de Postsloot; beslaat, zonder de kade, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 127 bund.

56 v. r. 68 v. ell. Het zomerpeil is 0,15 boven A. P. Aan den Zuidwesthoek en den Zuidkant is de kade van dezen polder met een aantal huizen bezet, wordende dit geb. de Hank genoemd.

* BOERENVERDRIET (OUD-) paalt N. aan de uitwatering van Emmikhoven en de Bleekkil, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 45 bund., waaronder 41 bund. 25 v. r. schotbaar land, als: onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk* 35 bund. 95 v. r. 90 v. ell., waaronder 32 bund. 21 v. r. 70 v. ell. schotbaar land, en onder *Emmikhoven-en-Waardhuizen* 9 bund. 4 v. r. 10 v. ell., waaronder 9 bund. 3 v. r. 30 v. ell. schotbaar land. Het zomerpeil is 0,10 ell. boven A. P.

* BOERO is geen st. maar een d. De Nederlanders hadden hier vroeger een fort, dat Mandasjak heette en thans verlaten is.

BOERO, kaap aan de Zuidkust van *Nieuw-Guinea*.

BOEROE-EILANDJES, eil. groep in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

BOEROENG (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*. Zie Kuiper. W.

BOERONBONG, kleine staat in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de Zuidelijke landtong.

BOERONG, eil. in *Oost-Indië*. Zie Vogels-eiland. W.

BOERONG, eil. in *Oost-Indië*, in de *Baai-van-Koepang*.

BOERONG (TANDJONG-) Vogelshoek of Noordoosthoek, kaap in *Oost-Indië*, aan de Noordoostkust van het eil. *Groot-Banda*.

BOERTKENSGORS, pold. in de heerl. *Niervaart*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Klundert*. Van dezen pold., welke voor het jaar 1688 bedijkt is en thans een gedeelte van den *Losecaats-polder-en-Boertkensgors* uitmaakt, weet men thans de afzonderlijke grootte niet meer aan te wijzen. Hij wordt bestuurd door den Rentmeester van het Domein van Prins Frederik *der Nederlanden*, te Klundert.

BOESINGEN, eene plaats, waarvan de kerk en tienden in de twaalfde eeuw, door Andreas van Kuyk, den vijf en twintigsten Bisschop van Utrecht, aan de St. Janskerk te Utrecht geschonken werden en waarmede misschien wel het tegenwoordige Beusichem bedoeld wordt.

BOETA (POELOE-) of Blind-eiland, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, N. van het eil. *Java*, aan de kust van *Krawang*, tot welke ads. resid. het behoort.

BOETAK, Goenong-Boetak, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*.

BOETANG, st. in *Oost-Indië*, op de Noordkust van het eil. *Java*, resid. *Samarang*, 6° 46′ Z. B., 127° 37′ O. L.

* BOETELO ligt 2½ u. N. ten O. van *Deventer*, en telt 34 h. en 220 inw.

* BOETJANG *lees:* BOETJONG.

BOETSJANG, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Tjanjor*, distr. *Tjikondan*.

BOEVINKSBRUG, brug in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, over de Berkel, in de buurs. *Groot-Dochteren*, in den weg van Laren naar Vorden.

BOEWAJA, Rawa-Boewaja, meer in het *Sundasche* eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, bijna de Tjidandoewi.

* BOEWANG-BESI, eil., heeft door eene aardbeving, die den 1 November 1835 plaats had, veel geleden. De muren van het fort Zeelandia weken uit, terwijl er mede eenige schade aan kerken en huizen viel. Den 27 Januarij 1837 deed er zich weder eene aardbeving

gevoelen, die in de volgende dagen door onderscheidene schokken gevolgd werd.

BOEWOOL of BOEWOEL, baai in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Celebes*.

BOEYKOLO, oud geh. in *Oost-Indië*. Zie BOEIKOLO. W.

* BOEZEM-POLDER ligt arr. *Rotterdam*, kant. *Gouda*; paalt N. aan de Zuidzijde, O. aan den Prinsendijk, Z. aan Sluipwijk, W. aan Reeuwijk en Zwammerdam. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 107 bund. 40 v. r. 65 v. ell.; telt 4 h., waaronder 3 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Wierikke, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Kroosheemraden.

BOEZEROENSHOEK, kaap in *Australië*, in de *Geelvinks-baai*.

* BOFFERDINGEN telt 27 h. en ruim 160 inw.

BOGADING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Lombok*, aan de Oostkust.

BOGANG, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

BOGELSKAMP, havez., prov. *Overijssel*. Zie BEUGELSKAMP. W. en A.

BOGORAMA-EN-PASSELEN, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*. — Dit distr., hetwelk tot in 1824 onder *Rembang* behoorde, is toen aan de resid. *Djapara* toegevoegd.

BOGT (DE), geh. in de heerl. *Steenbergen*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 7 u. W. van *Breda*, kant. en 2½ u. N. ten O. van *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, 20 min. Z. O. van Steenbergen, in den pold. *Oud-Cromwiel*; met 8 h. en 60 inw.

BOHM-KNI, het zuidoostelijke gedeelte van de *Vrijmansgronden*, kol. *Suriname*. Zie GRONDEN (VRIJMANS-). W.

* BOHMUHL is een alleenstaand h. (geen geh.) in de gem. *Schuttringen* (niet *Schultringen*) met 9 bewoners.

BOHO, groep eil. in *Australië*. Zie BOE.

BOHON-BATOE-SOELE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het door Dajakkers bewoonde binnenland. Hier houdt de Tommenggoeng TOENDAN, Opperhoofd van den stam Ot-Danom en tevens de rijkste Dajakker van geheel Borneo, zijn verblijf.

BOINTOSAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*. — Nabij dit dorp is op den top van eenen heuvel eene modderwel, welke als van eenen kegel afvloeit; de modder is met vele zoutdeelen bezwangerd. Ook meent men hieromtrent bronnen van aardpek of aardolie (naptha) ontdekt te hebben.

BOJOMATTI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Pekalongan*, distr. *Wiradesso*, met een belangrijk nipabosch.

* BOKHOVEN werd in 1499 eene baronij en in 1640 een rijksgraafs. De tegenwoordige eigenaar is de Heer GUSTAVE CHARLES MARIE LEVIS, Hertog *van Mirepoix en Lizan*, Oud-Pair van Frankrijk. — Het dorp, in oude oorkonden BUCKHOVEN, BOCHOVE, BENIKHOVE, BOUCKHOVEN en BOEKHOVEN gespeld, bestaat uit 34 ter wederzijden van den Maasdijk verstrooid staande huizen, met 200 inw. — Men heeft er eene school met onderwijzerswoning en raadkamer, en ten O. buiten het d. een schuitenveer op Ammerzoden en Hedel. — De kerk is een ruim kruisgebouw, met lagen vierkanten toren en hooge spits, een spits klokketorentje op het kruis en een orgel. — Het praalgraf in deze kerk is ter nagedachtenis van Graaf ENGELBERT VAN LIERE en zijne vrouw HELENE DE MONTMORENCY. Op eene sarcophaag van rood en zwart marmer zijn beide echtgenooten, in vorstelijk gewaad en met de kroon hunner waardigheid gedekt, in liggende houding voorgesteld. Men bewondert

hier niet minder het krachtig mannelijk voorkomen van den Graaf, dan de uitdrukking van zachtheid in het schoone gelaat der Gravin. Aan de noordzijde van het gedenkteeken, achter de kussens, waarop beider hoofden schijnen te rusten, vertoont zich een gevleugeld kinderhoofd, hetwelk men verzekert de beschouwing der kunstkenners overwaardig te zijn. Tegen de sarcophaag ziet men de familiewapens van LIERRE en MONTMORENCY, in wit marmer, uitgehouwen, het eene door eenen leeuw, het andere door eenen griffioen, als het ware, gedragen, en in het midden eene plaat van zwart marmer, met een grafschrift.

*BOKHOVEN, kast., daarvan bestaat niets meer dan de voormuur, welke eenen moestuin afsluit, en nu slechts als een gewone muur is, met eenen ingang, waarvoor een steenen bruggetje over de nog zigtbare gracht ligt. — Nabij de plaats van dit kast. staat nog een gebouwtje van eenen bijzonderen trant, dat, zoo men zegt, het jagthuis geweest is.

§ BOKHOVEN (HOOGE-POLDER-VAN-), pold. in de heerl. *Bokhoven*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Bokhoven*, palende N. aan de buitengronden langs de Maas, O. aan het dorp Bokhoven, Z. aan het Startdijkje tegen den Lagen Polder, W. aan het Eigendijkje tegen den Musschen- en Gelderschenwaard. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 138 bund. 67 v. r. 40 v. ell., en heeft vier houten duikers, waarvan twee in den Eigendijk, als: eenen aan den Zaaiwaard, wijd 0,32 ell., voorzien met eene schuif en eenen aan den Kruin-en-Rijswaard, wijd 0,46 voorzien met eene klep; benevens twee in het Startdijkje, wijd 0,28 en 0,26 ell., elk voorzien met eene schuif; door de twee eerstgemelde watert hij uit op den Musschen-en-Gelderschenwaard, en vervolgens op de Hedikhuizensche Maas, en door de twee laatstgemelde duikers in den Lagen Polder, en vervolgens naar de Vergereiudsche sluis en den watermolen. Het land ligt 2,20 ell. boven A. P. Het polderbestuur bestaat, met den Lage-polder gezamenlijk, uit eenen Dijkgraaf, drie Heemraden en een Secretaris-Penningmeester.

§ BOKHOVEN (LAGE-POLDER-VAN-), pold. in de heerl. *Bokhoven*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Bokhoven*; palende N. aan den Hooge-polder en de voorgronden tegen de rivier de Maas, O. aan de voorgronden tegen de Maas en den Achterdijk tegen den Binnenpolder van Engelen, Z. aan de Buitenpolders van Engelen en Vlijmen, W. aan den Buitenpolder van Hedikhuizen. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 141 bund. 38 v. r. 53 v. ell. met de kaden, en wordt, ingevolge contract van den 7 September 1632, in den Gecombineerde-Buitenpolder-van-Engelen-Vlijmen-en-Hedikhuizen en met het water van dien buitenpolder, op de Hedikhuizensche-Maas van het overtollige water ontlast. Het land ligt 2,00 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 4.75 ell. Deze pold. heeft het zelfde bestuur als de Hooge-polder. Onder de werken die deze pold. te onderhouden heeft, behooren voornamelijk vier kribben, tot dekking van den oever boven het voormelde veer gelegen.

§ BOKKENEILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie BANDIGAN. W.

BOKKENGAT (HET), een der vaarwaters van het *Goereesche-zeegat*, loopt tusschen den droogen Hinder en de Garnalenplaat naar het *Noorder Pampus*, met minstens 3,40 ell. diepte. Het is een zeer geschikt vaarwater, met genoegzame breedte.

BOKKENPOLDER (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie STUIJPOLDER. W.

BOKKENWAARD, uiterwaard, in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Zutphen*, gem. *Gorssel*; palende W. aan den IJssel. — Deze uiterwaard, beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 45 v. r. 10 v. ell., en watert door eenen houten duiker op den *IJssel* uit.

BOKKENWEIDE, duinvallei in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Alkmaar*, gem. en Z. W. van *Bergen*, N. van de *Heerenweide*.

BOL (DE), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made en-Drimmelen*; W. en N. bespoeld door het Gat van de Koekoek, O. en Z. door de Ham. Van deze plaat is een gedeelte omkaad. Zie het art. Bol (De). W.

* BOLGERIJ of Bolgarij, pold. in het *Land-van-Everdingen*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 238 bund. 42 v. r., waaronder 23 bund. 62 v. r. schotbaar land; telt 20 h., waaronder 19 boerderijen. De uitwatering geschiedt, gemeenschappelijk met Bolgerij onder *Vianen*, op het Zederikkanaal, door middel van twee watermolens, staande aan de oostzijde van dat kanaal. Het polderbestuur van Everdingen oefent geen gezag over de molens of de waterontlasting uit, welk gezag alleen bij het polderbestuur van Vianen berust. Het polderbestuur, hetwelk over dezen pold. en tevens over de pold. Everdingen, Zijderveld, Outena en Goudenes het bestuur heeft, bestaat uit eenen Polderschout en vier Heemraden.

BOLGERIJ of Bolgarij, pold. in het *Land-van-Vianen*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. en gem. *Vianen*; palende N. aan Autena, O. aan Bolgerij onder Everdingen, Z. aan Neder-Boeikoop, W. aan het Zederikkanaal. — Deze pold. wordt door den kruisweg in twee deelen gescheiden, wordende de landen ten O. van dien weg genaamd Ley-den-Bolgerij, die ten W., Sou-den-Bolgerij. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 393 bund., waaronder 383 bund. 36 v. r. schotbaar land; telt 13 h., waaronder 8 boerderijen.

* BOLGERY (LEY-DEN-) en BOLGERY (SOU-DEN-), zijn dus geen pold., maar slechts gedeelten van den pold. Bolgery, onder *Vianen*.

BOLIO of volgens sommigen Gessing, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Boeton*. — Het is de hoofdplaats van den Sultan der Boeton-eilanden, ligt op eenen steenachtigen steilen heuvel, en is omringd door eenen hoogen muur van klipsteen. De stad is volkrijk, en de huizen zijn op palen gebouwd. In hare nabijheid is de mond der Boeton, alsmede de zuiderengte van Straat-Boeton; zij heeft eene reede en veilige ankerplaats, welke door het eilandje Lowoe-Lowoe en de Kadatoewan-Eilandjes gedekt is. In de achttiende eeuw bevond zich hier een Nederlandsch Posthouder. — De omstreken van Bolio zijn zeer volkrijk; men bouwt er veel rijst, patatoes, oebie enz. Er zijn geiten, wilde zwijnen, hoenders, eenden enz. Het katoen, dat hier groeit, wordt door de Boetonnezen tot kleedjes verwerkt; er is ook scheepvaart en visscherij.

BOLLANG of Bolang, landg. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Buitenzorg*. Aldaar is in den nacht van 22 op 23 Julij 1842 brand ontstaan, waardoor 135 bamboezen woningen en een aantal rijstschuren eene prooi der vlammen zijn geworden.

BOLLEKENSLOOP, waterloop in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*. — Hij ontstaat in de heidevelden van *Woensdrecht*, en loopt in eene westelijke rigting langs *Korteven* door den *Prins-Karels-polder*, alwaar hij zich vereenigd met de afwateringen of slooten.

BOLLEKENSSTEEG, steeg of rijweg in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Dongen*, loopende van den Heogen Ham, langs het Klooster naar Klein-Dongen.

BOLLENDORP, geh. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 1¼ u. Z. Z. W. van *Alkmaar*, gem. *Heilo-en-Oesdom*, 10 min. Z. Z. W. van *Heilo*; met 19 h. en ruim 100 inw.

BOLO-AUN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*, distr. *Catsjeli*.

BOLOBOLO (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *Celebes*.

BOLSCHERBEEK, beek in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, die uit de gemeente *Haaksbergen* komt, door de gemeente *Ambt-Delden*, tot in de gemeente *Markelo* loopt, alwaar zij zich door de Vlijbeek en de Potlee, in de *Regge* ontlast.

BOLSIERSEMA, vroegere naam van den burg SCHATSBURG, prov. *Groningen*. Zie SCHATSBURG. W.

BOLSWAARD, ook genaamd OUDE-BOL, uiterwaard in de *Lek*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Leksmond-en-Lakerveld*, voor het d. Leksmond; palende N. aan de Lek, O. aan den pold. Eendragt, Z. aan de Binnen-Lek, W. aan de Haalstaart. — Deze uiterwaard is niet omkaad en neemt zoodanig af door de kracht der rivier en den slag van het water door de stoombooten veroorzaakt, dat hij niet meer aan de kadastrale meting beantwoordt en slechts 6 bunders groot is.

*BOLSWARD, kant., beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 16,464 bund. 89 v. r. 76 v. ell., waaronder 15,422 bund. 10 v. r. 5 v. ell. belastbaar land; telt 2767 h., bewoond door 3411 huisgez., uitmakende eene bevolking van 16,600 inw.

*BOLSWARD, gem., heeft 904 bund. 88 v. r. 39 v. ell. belastbaar land; telt 700 h, bewoond door 1012 huisgez., uitmakende eene bevolking van 4300 inw. — Behalve de in het Wbk. vermelde fabrijken, heeft men er nog 1 tabakskerverij. — De eerste, die te BOLSWARD als vaste Predikant het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest RUARDUS ACRONIUS, die, na den 30 Junij 1579 vergeefs beroepen te zijn, een tweede beroep aannam, nog in dat zelfde jaar aldaar kwam, en welligt in het jaar 1581 weder vertrokken is naar Kornjum, ten minste stond hij daar in 1582. SIXTUS RIPPERTI bediende in 1578 eenige plaatsen in het geheim; meer openlijk in 1579 Franeker en Bolsward; doch bij het lot werd hij nog in dat zelfde jaar aan Franeker toegewezen. De eerste tweede Predikant was waarschijnlijk JOHANNES BOGERMAN, die er in het jaar 1580 kwam en in het jaar 1592 naar Kampen vertrok. — De weinige Evang.-Luth., die er gevonden worden, wonen de bediening des H. Avondmaals bij te *Workum*., waar zulks tweemaal 's jaars door den Predikant van *Harlingen* geschiedt. — De stad wordt in het Latijn ook BOLSVERDA genaamd. — Bl. 553, reg. 7 *staat:* MDCCCXXII. *lees:* MDCCCXXIII. Reg. 30 *staat:* in het jaar 1572, *lees:* den 31 Augustus 1572. — Bl. 554. Er is in het jaar 1847 te BOLSWARD eene nieuwe R. K. kerk gebouwd, welke aan den H. FRANCISCUS is toegewijd. Het is een kruisgebouw, met eenen spitsen toren. Eene tweede R. K. kerk aan den H. MARTINUS gewijd is in 1850 nieuw gesticht en prijkt mede met eenen toren. — De Synagoge te BOLSWARD is den 14 Augustus 1840 ingewijd. — Bl. 555. Ook is er eene Bank van leening door eene administratie van liefdadigheid beheerd wordende; eene Stedelijke werkinrigting

voor behoeftigen in den winter en eene Spaarbank voor den handwerksman en arbeider. — Onder de beroemde mannen, die BOLSWARD heeft voortgebragt, verdienen melding: de Friesche Dichter JAN PIETER CORNELIS SALVERDA, geb. 28 Junij 1783, † 7 Maart 1836, en de Plaatsnijders: SCHELTE VAN BOLSWARD, geb. in 1586, diens broeder BOËTIUS VAN BOLSWARD, geb. in 1580 en MICHIEL ELGERSMA, † in 1764.

BOLTA, voorm. state prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 3¼ u. N. W. van *Sneek*, kant. en 2 u. N. ten W. van *Bolsward*, ¼ u. N. O. van *Arum*, waartoe zij behoorde.

BOLWERK, b., prov. *Noord-Braband*. Zie BOLBERG. W.

BOMA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*.

BOMBANG, onderdistr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Lebak*, distr. *Lebakprahiang*.

BOMBERG, geh. in *Opper-Gelder*, in het *Land-van-Kessel*, prov. *Limburg*, arr. en 6 u. N. van *Roermonde*, kant. en 1½ u. Z. O. van *Horst*, gem. en 1¼ u. N. van *Grubbenvorst*; met 6 h. en 30 inw.

BOM-BRAK, meertje, prov. *Friesland*. Zie BRAK (BOM).

BOMBOELA, mijn in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*. — Men vindt daarin veel bergkristal, benevens eenen steen, die om zijne hardheid staalsteen genoemd wordt.

BOMELA, BOMELIUM en BOMELIA-SALINARUM, Lat. namen van de st. ZALT-BOMMEL, prov. *Gelderland*. Zie ZALT-BOMMEL. W.

BOMMEL, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie BONNAL.

* BOMMEL (DEN), gem. op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, bestaat uit de pold. den Bommel, den Nieuwe-Blok, den Krammer-polder, den Molen-polder, benevens gedeelten van den Anna-Wilhelmina-polder, van den Groote-Blok, van den Tillepolder en den Uitslagpolder. Zij bevat het d. den Bommel en de b. Aan-de-Krammer-poldersluis, de Kranendijk en de Zuidzijde; heeft 2074 bund. 26 v. r. 26 v. ell. belastbaar land, en telt 159 h., bewoond door 243 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1200 inw. — Bl. 558. De meestoof is in het jaar 1731 en de korenmolen in 1735 gesticht. — De Herv, die er ruim 870 in getal zijn, onder welke 300 Ledematen, waren vroeger met *Ooltgensplaat* vereenigd, doch zijn in 1644 daarvan afgescheiden, als wanneer zij tot eersten Predikant bekwam ABRAHAM STAMPERIUS, die in 1646 overleed. — Het d. DEN BOMMEL telt in zijne kom 76 h., 12 schuren en 460 inw. — In 1820 is een particulier huis tot een dorpshuis verbouwd, hetwelk met een torentje op den voorgevel prijkt. — De dorpschool is in 1661 aangekocht en daartoe ingerigt. — Het wapen is van azuur, met eene kerk van goud.

* BOMMEL (DEN), pold., is reeds vóór 1511 bedijkt geweest, daar hij den 14 September van dat jaar ondervloeide. Hij is echter in 1526 herdijkt en ter bedijking uitgegeven door FILIPS VAN CLEVE, Hertog *van Ravestein en Oeltgensplate*, aan ADOLF HERDIJCK en VICTOR VAN DER ZICKELE; vloeide in 1530, doch werd het volgende jaar beverscht. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 749 bund.

* BOMMELERWAARD, eigenlijk BOMMELERWAARD, wordt door den Meidijk in twee polderdistrikten verdeeld, als: het Polderdistrikt-boven-den-Meidijk en het Polderdistrikt-beneden-den-Meidijk.

* BOMMENEDE (OUD-) is in het jaar 1412 bedijkt.

BOMME-RIEDEN, voorm. meertje, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, 1 u. Z. van *Akkerwoude*.

BOMOENG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*, tot de *Manakassa* behoorende.

BOMONTROE, naam, welken de Negers geven aan den kostgr. GOEDE-VRIEND, in de kol. *Suriname*. Zie GOEDE-VRIEND. W.

BON, kaap in *Oost-Indië*, aan de Oostkust van het eil. *Sumatra*.

BONAYE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*, distr. *Panakeke*.

BONDERPAAL of HEERENPAAL, grenspaal, prov. *Groningen*, gem. *Nieuweschans*, aan de Hannoversche grenzen.

* BONDORF, gem., is in de laatste jaren in tweeën gedeeld en maakt thans de gem. Bondorf en Arsdorf uit. Het d. BONDORF telt in de kom 120 h., en 680 inw.

BONENBURGER-BRUG of BRUG No. 13, brug op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 5 min. Z. O. van *Heerde*. — Het is eene houten ophaalbrug over het vierde pand van het Apeldoornsche-kanaal, gelegen in den weg van Heerde naar Veessen en Deventer.

BONENBURGER-SLUIS, sluis op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 5 min. Z. O. van *Heerde*. — Het is de schutsluis no. 4 in het Kanaal-van-Apeldoorn.

BONGAS, distr. in *Oost-Indië*. Zie BOSNOAS.

* BONGA, in *Baarderadeel*, ½ u. N. W. van *Hylaard*, in het geh. *Bekkum*, is thans eene boerderij.

BONGA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. en 4 u. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. Z. van *Dockum*, bij *Dantumawoude*.

BONGA of BUINGA, voorm. stins, prov. *Friesland*. Zie BONNEMA. W.

* BONGIER, beter BONGIERD, ligt N. O. van *Bozum* en bestaat uit 2 h., met 10 inw.

BONGKO, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Lebak*.

BONGSOK, berg in *Oost-Indië*. Zie PAKOSTA-BONGSOK. W.

BONKESLOOT (DE), water, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, loopende uit de Ee, nabij Snakkerburen, naar de Groote-Wielen.

* BONNAL, in het Duitsch BONNEL, behoort tot de gem. *Neunhausen*; telt 8 h. en ongeveer 80 inw.

BONNEMA, heerenh., prov. *Friesland*. Zie FORTUYN. W.

BONNEMA, voorm. burg in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 2½ u. W. Z. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. Z. ten W. van *Zuidhorn*, gem. en ½ u. N. W. van de *Leek*, onder *Tolbert*, waarvan thans niets meer aanwezig is.

BONNEN (KORTE-, LANGE- en NOORD-), twee pold. en eene streek lands, prov. *Zuid-Holland*. Zie KORTE-BONNEN W., LANGE-BONNEN W. en NOORD-BONNEN. W.

* BONNEVOIE, in het Duitsch BONNEWEG; telt 67 h. en 520 inw.

BONNINGA, voorm. state, prov. *Friesland*. Zie BUMA. W.

BON-PAYS, plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *Middendivisie*, O. van den Groote-Berg.

BONROMO (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, die in de *Bengawan* uitloopt, maar voor vaartuigen ontoegankelijk is.

BONS-MALADES, Duitsche naam van de b.-SICHENHOF, grooth. *Luxemburg*. Zie SICHENHOF.

BONSUM of BANSUM, buurs. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 1½ u. N. van *Appingedam*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Bierum*, onmiddellijk aan en ten O. van *Holwierda*; met 13 h. en 60 inw.

BONTALI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Grogol*.

* BONTEKOE ligt gem. *Pernis-en-'s Gravenambacht*, ruim ½ u. W. van Pernis; telt 2 h. en 20 inw. en heeft eene haven en een voetveer op Vlaardingen.

BONTEMANS, voorm. buit., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *het Bildt*, arr. en 2½ u. N. W. van *Leeuwarden*, kant. en ½ u. N. van *Berlikum*, 6 min. W. van *St. Anna-Parochie*, waartoe zij behoorde. — Thans is het eene boereplaats.

BONTHAIN of LOMPOE-BATANG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, een der toppen van het *Toroteagebergte*. De kruin is een smalle kam, bedekt met dwergboomen en weelderig mos; eene tweede kruin ten Westen, niet volkomen zoo hoog, is van de eerste door eene kloof gescheiden.

BONTINEILANDJES, eil. in *O. Indië*, in de *Baai-van-Goenong-Tello*.

BONTOBANGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Saleyer*, waarvan het de hoofdplaats is. Het is tevens de zetel van den voornaamsten Regent onder de kleine Vorsten of Radjah's, die over het eiland Saleyer het gebied voeren. Het ligt in het gebergte, en strekte voorheen ook tot verblijf van eenen Adsistent-Resident. De Radjah van BONTOBANGAN, zoowel als de andere Radjah's van het eiland, erkennen onderworpen te zijn aan het Nederlandsch gezag.

BOOGAARDEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Maastricht*. Zie FRANCISKANER-KLOOSTER. W.

BOOMKAAP, kaap in *O. Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Celebes*.

BOOMPJESBAAI, baai in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Borneo*.

BOOMPJES-OOSTHOEK en BOOMPJES-WESTHOEK, twee kapen in *Australië*, in de *Geelvinksbaai*.

* BOOMPOLDER (DE GROOTE-) bevat drie hofsteden.

BOOMSGAT (OOSTER- en WESTER-), twee zeegaten, in het Noorden van de *Zuiderzee*, welke tusschen de eilanden Vlieland en Terschelling, uit de Noordzee in het Vlie te samen komen, zijnde gescheiden door het Wester-Droogzand.

BOOMVLIET, voorm. water in *Zuid-Holland*, dat het eil. Dirksland van het eil. Sommelsdijk scheidde. Het was eene uitwatering van de naburige polders, hebbende in het begin der vijftiende eeuw nog gemeenschap met het buitenwater, doch is later, door de bedijkingen, een stilstaand water geworden en allengs verland.

* BOONENPOLDER heeft in 1847 weder eene steenen uitwateringsluis aanbesteed.

BOONERSCHANSERZIJL (DE), voorm. sluis in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, gem. en ½ u. Z. ten W. van *Nieuweschans*, bij de Boonerschans, waarvan zij haren naam ontleende. De sluis is reeds lang vervallen, doch men vindt hier eene geringe herberg op het zuidwesteinde van de Langeakker, ten O. van den rijweg en ten W. van de Moersloot. Zuidwaarts van deze herberg ziet men nog eenige heuveltjes, op welke vroeger batterijen lagen, die nu vervallen en met gras en

ruigte begroeid zijn. De hier wonende kastelein, is van eene oude familie, die zich BONNESCHANS schrijft.

* BOONERSLUIS is wijd 6,60 ell. en ligt 1,88 ell. onder middelbare eb.

BOORNBERGUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smallingerland*, bevattende de d. Boornbergum en Kortehemmen, en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3718 bund. 67 v. r. 77 v. ell., waaronder 3566 bund. 44 v. r. 14 v. ell. belastbaar land.

* BOORNZWAAG telt 13 h. en ruim 80 inw., onder welke 1 Doopsgez. en overigens allen Herv. De Doopsgez. behoort tot de gem. van de *Jouwe*, en de Herv. tot de gecombineerde gem. van *Langweer-Dijken-Terceleen-Boornzwaag*.

* BOORT telt 67 h. en 350 inw. Men maakt er thans niet meer zoo vele klompen als voorheen.

BOOSTER-EE, naam, welken veelal in de wandeling gegeven wordt aan den pold. BROOSTER-EEDE, in *Staats-Vlaanderen*, in het *Vrije-van-Sluis*, prov. *Zeeland*. Zie EEDE (OOSTER-).

BOOTJES-VEER of NIEUWE-VEER, rijksvoetveer in de heerl. *Steenbergen*, prov. *Noord-Braband*, over de Steenbergsche-vliet, in het voetpad tusschen Steenbergen en Dinteloord.

BOOTSUM, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 1½ u. W. ten N. van *Sneek*, kant. en ½ u. O. ten N. van *Bolsward*, 5 min. N. van *Hartwerd*, waartoe zij behoort; met 2 h. en 12 inw.

* BORCULO, heerl., heeft tot wapen een schild van goud, met drie schijven van keel.

* BORCULO, gem., bevat ook nog het geh. Heuven; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5408 bund. 3 v. r. 59 v. ell.; telt 603 h., bewoond wordende door 747 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 4150 inw., onder welke 3750 Herv., 60 Christelijk Afgescheidenen, 1 Doopsgez., 3 Evang. Luth., 240 R. K. en 110 Isr. — De Herv. gem. van BORCULO telt 1100 zielen en 650 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest MAGNUS UMBGROEVE, die in het jaar 1667 herwaarts kwam, en in het jaar 1690 emeritus werd. — De Christelijk Afgescheidenen maken eene gem. uit. — De R. K. statie telt ruim 170 Ledematen. Van het jaar 1795 had alhier de godsdienstoefening der R. K. op den huize den Rietelaar plaats, doch in het jaar 1845 is in het geh. Rietelaar een nieuw kerkje, met eene pastorie gesticht. Dit kerkje, aan de H. *Moedermaagd* toegewijd, is een fraai van buiten zich bevallig voordoend gebouw, met een sierlijk torentje met klok en van een altaar, dóch van geen orgel voorzien. — De Isr. hebben te BORCULO eene bijkerk, welke tot de ringsynagoge van *Zutphen* behoort.

BORDENLOOSCHE-DIJK (DE), dijk, op het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*. Zie MONNIKENDIJK.

* BORG (TER-), kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 21,309 bund.; telt 2199 h., bewoond door 2647 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 15,000 inw., die meest in akkerbouw en veeteelt hun bestaan vinden.

* BORG (TER-). De ijzergieterij verschaft aan 70 tot 80 arbeiders werk. — De Herv. kerk is in 1844 vernieuwd en beter ingerigt. — De R. K., die er 400 in getal zijn, maken, sedert 20 Maart 1850, met de buurs. *Ter-Gun*, onder *Ambt-Doetinchem*, de state Ter-Borg-en-Ter-Gun uit, welke hier eene kerk heeft, aan den

H. Gregorius geheiligd en in 1843 ingewijd. Het is een fraai en smakvol gebouw, met eenen kleinen koepeltoren, en van een orgel en een altaar voorzien.

BORG (TER-), voorm. burg, prov. *Groningen*. Zie Terborg. W.

§ BORG-EN-SILVOLDE (TER-), voorm. R. K. stat., welke sedert 20 Maart 1850 heeft opgehouden te bestaan, zijnde toen Silvolde eene afzonderlijke stat. geworden en Ter-Borg met Ter-Gun vereenigd. Zie het volgende art.

BORG-EN-TER-GUN (TER-), R. K. stat., prov. en aartspr. *Gelderland*. — Deze stat., waartoe eenige R. K. uit de burg. gem. *Wisch* en eenige uit de burg. gem. *Ambt-Doetinchem* behooren, heeft eene kerk te *Ter-Borg*, waarin de dienst door eenen Pastoor wordt waargenomen, telt 1200 zielen, onder welke 850 Communikanten en heeft eene eigen begraafplaats.

* BORGER, gem., paalt N. aan Gasselte, O. aan de prov. Groningen, Z. aan Odoorn, W. aan Rolde, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 13,020 bund. 75 v. r. 14 v. ell., waaronder 12,940 bund. 96 v. r. 99 v. ell. belastbaar land; telt 562 h., bewoond door 607 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3360 inw., onder welke 2870 Herv., 350 Christelijk Afgescheidenen, 50 R. K. en ongeveer 30 Isr. De Herv. gem. telt 600 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, was Alexander Tilerinck, die er in 1598 kwam en in 1634 emeritus werd. Het beroep is eene koninklijke collatie. — In deze gem. hebben belangrijke ontginningen plaats.

* BORGER-KOMPAGNIE of Borger-Compagnie telt onder *Sappemeer* 35 h. en 200 inw. onder *Veendam* 139 h. en 730 inw. en onder *Wildervank* 15 h. en 90 inw. — Er is aldaar eene school, onder *Veendam*, welke gemiddeld door 100 leerlingen bezocht wordt.

* BORGH (TER-) was een der achttien in 1698 erkende havezathen in Drenthe.

* BORGHAREN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 385 bund., waaronder 343 bund. 72 v. r. belastbaar land; telt 80 h., bewoond door 84 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 500 inw. — Het d. Borgharen ligt langs de Maas. — De par. der R. K. telt ruim 310 Communikanten. De kerk, aan den H. Martinus toegewijd, heeft eenen vierkanten toren, en is van een orgel en drie altaren voorzien. — De dorpschool telt gemiddeld 60 leerlingen.

* BORGHAREN (HUIS-TE-) ligt N. W. van Borgharen, aan de Maas, en is een rond vooruitspringend gebouw, met twee vierkante torens op de hoeken en door grachten omgeven. — Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 22 bund. en werd even als de gem. Borgharen vroeger bezeten door het oud geslacht van Harre. De eerste, dien wij er van opgeteekend vinden, was Oger, Sire van Harre in 1248, wiens afstammelingen, tot in het midden der vijftiende eeuw, dit kasteel bewoond hebben. Thans is het een eigendom van den Baron de Rosen te Luik.

* BORKEL. Aldaar is in 1843 eene nieuwe R. K. kerk gesticht, met eenen toren en van 3 altaren voorzien, doch zonder orgel.

* BORKEL-EN-SCHAFT, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2390 bund. 36 v. r. 3 v. ell.; telt 94 h., bewoond door 94 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 520 inw. Ook heeft men er eene bierbrouwerij.

BORKENS, landg. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 4 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 1½ u. N. O. van *Doetinchem*,

gem. *Zelhem.* — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 37 bund. 46 v. r. 80 v. ell.

BORN, heerl. in het balj. van *Echternach*, grooth. *Luxemburg*, kw. van *Grevenmacher*, arr. *Echternach.* — Zij bevat het d. Born en het geh. Girst en daarin 360 inw. — In eene oirkonde van het jaar 1322 wordt een ridder VAN BORN vermeld (JOHANNES SCHOBE *Armiger* DE BORN), die den Abt van Echternach verscheidene zijner goederen had verkocht. — In 1587 bezat JOHAN STEIN VON RINCKENSTEIN deze heerl.; doch hij verkocht haar in dat jaar aan JOHANN VON HATTSTEIN, die in het jaar 1600 als Afgezant van de Landvoogdes der Nederlanden bij de Rijks-vergadering te Spiers overleden. Hij verwekte bij FELICITAS VON HORNUNG 6 zonen en 3 dochters. Van de eerstgenoemden plantte alleen FILIPS den stam voort. Deze was Lid van den Luxemburschen raad, Gezant bij de hoven van Denemarken en Lotharingen en stierf in 1636, uit zijn huwelijk met FRANCISCA VAN GRESILLE 7 zonen en 9 dochters nalatende. De oudste dier zonen, FLORIS, huwde in het jaar 1654 ANNA MARGARETHA VAN MANDERSCHEID, en was de laatste mannelijke spruit van zijne lijn, want, toen hij in 1672 uit het leven werd gerukt, waren zijne vier jonge zonen reeds gestorven. Van zijne drie dochters huwde de tweede, REGINA JOHANNA, in 1682, met PHILIP JACOB FAUST VAN ASCHAFFENBURG; en bragt hem BORN tot huwelijksgoed. Na het overlijden van hare zonen kwam BORN door hare jongste dochter ANNA MARIA JOZEFA, die met LOTHARIUS VAN HORN, Heer *van Burgesch* huwde, in diens geslacht. Een achterkleinzoon van dezen, MATTHIAS CAMILLUS, Graaf VAN VILLERS, is nog heden in het bezit van BORN en de heerlijke regten aldaar, voor zoo verre die nog uitgeoefend worden. — Het d. BORN, ligt 2 u. Z. O. van Echternach, nabij de Sure, die hier de zoogenaamde Borner-Waag vormt. Het was tot op het jaar 1829 de hoofdpl. eener gem. die behalve uit het d. BORN, met de geh.: Dickweiler, Girst, Girsterklaus, Hinkel en Hinkelermühl bestond, maar toen werd gesupprimeerd en deels bij de gem. *Mompach*, waartoe het d. BORN kwam, gedeeltelijk bij de gem. *Rosport* werd gevoegd. — Men telt te BORN 33 h. en ruim 230 inw., benevens een kasteel, toebehoorende aan het geslacht DE VILLERS, alsmede een par. kerk die eertijds tot het landkapittel van *Bitburg* behoorde, maar thans aan het dek. van *Echternach* is toegevoegd. — Er ontspringt hier eene zoutbron, die reeds in 1507 werd bewerkt; doch sedert werd verlaten. Den 7 Aug. 1585 verwierf PIETER ERNST, Graaf VAN MANSVELD, van koning FILIPS II concessie om deze bron andermaal te mogen exploiteren, en dit geschiedde tot 1749, toen het werk plotseling werd gestaakt. In 1792 heeft de geestelijkheid van Echternach en in 1817 de baron DE VILLERS pogingen aangewend, om de werken te herstellen, doch beide keeren zonder belangrijke gevolgen. — Tot de par. BORN behoort nog het geh. Girst, waarmede zij 360 zielen telt.

BORNEO (ZEE-VAN-), naam, welken men ook wel geeft aan de ZEE-VAN-CELEBES. Zie CELEBES (ZEE-VAN-). W.

BORNER-WAAG, diepe plaats in de riv. de *Sure*, bij het d. *Born*, grooth. *Luxemburg.* De vischvangt is hier voordeelig; maar omstreeks den molen is eene gevaarlijke plek voor de schippers.

BORNIA-STATE, state in het Friesche d. *Weidum*, griet. *Baarderadeel*, arr. en 1½ u. Z. Z. W. van *Leeuwarden*, kant. en 1½ u. N. ten W. van *Rauwerd*, 5 min. Z. van het d. *Weidum*, waartoe zij behoort, aan de oostzijde van den Slagtedijk. Het is thans een net

landhuis, dat bezeten en bewoond wordt door de erven van den Heer Mr. Wybo Bernhardus Boma.

BORNSCHEBEEK of Bornsche-Aa, riviertje onder *Borne*, uit de *Beseler-*, de *Woolder-* en andere beekjes, in de naburige en deze gem., ontstaande, die alhier zoo menigvuldig zijn, dat de naam der gem. Borne (oudtijds voor bron gebruikelijk) daarvan ontleend is. — Dit riviertje ontlast zich in de *Loo-Lee* of *Almelosche-Aa* niet ver van Weleveld en eenige minuten boven de Boekulose-Aa.

BORNZIJL, brug, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, 2 min. Z. van *Cornjum*, over de Cornjumervaart, in den rijweg van dat dorp naar Leeuwarden.

BOROBO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, rijk *Boni*, nabij *Badjoe*.

BORONOESO, eil. in *Australië*, Z. van *Nieuw-Guinea*.

BORRAMBON, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*.

* BORRENDAMME, eigenlijk Borndamme, heeft gelegen even benoorden het Westerhoofd der haven van Zierikzee, alwaar, in 1820 of 1821 bij het verleggen van eenen zeedijk nog de overblijfselen van den toren zijn te voorschijn gekomen. — Het wapen was van zilver, met zes losanges van azuur.

* BORSSELE, gem., beslaat eene oppervlakte van 1580 bund., waaronder 1568 bund. 46 v. r. 48 v. ell. belastbaar land; telt 108 h., bewoond door 148 huisgez., uitmakende eene bevolking van 800 inw., onder welke 680 Herv. en 120 R. K.

BORST (DE), b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, arr. en 4 u. O. Z. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. O. van *Bergum*, 10 min. W. van *Oostermeer*, waartoe zij behoort.

BORSTLAPPESLUIS (DE), sluis in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, gem. en aan het boveneind van de haven van *Waspik*, wijd 1,07 en hoog 1,11 ell., voorzien van eene vloeddeur en aan de binnenzijde gemetselde sponningen voor eene schuif. Zij dient, om het water uit den Gecombineerden-Groote-Waspiksche-en-Raamsdonksche-Binnen-polder op de haven van Waspik en vervolgens in het Oude-Maasje af te zetten.

BORUGTANSCOTAN, oude plaats. Zie Bertanscotan.

* BOSCH in de bar. van *Breda* is geen geh., maar eene b. ten Noorden van de st. *Oosterhout*, alzoo genaamd naar het daarbij zijnde bosch van het voorm. huis van Strijen.

BOSCH (HET), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kollumerland-en-Nieuw-Kruisland*, arr. en 4½ u. O. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. Z. Z. O. van *Dockum*, ½ u. Z. W. van *Kollumerzwaag*, waartoe het behoort, aan de grenzen der griet.

BOSCH (HET), hofstede, prov. *Groningen*. Zie Fillinga.

BOSCH (HUIS-IN-'T), voorm. buit. op het eil. *Schouwen*, prov. *Zeeland*, arr. en 1 u. N. van *Zierikzee*, kant. en 1 u. Z. Z. O. van *Brouwershaven*, gem. en ½ u. W. van *Noordgouwe*. — Dit buit. bestaande in een schaarbosch, groot 5 bund. 31 v. r. 85 v. ell., wordt in eigendom bezeten door Jonkheer Mr. J. E. Schuurbeque Boeije, woonachtig te Zierikzee.

BOSCH (KAAP-VAN-DEN-), kaap in *Australië*, aan de Zuidkust van *Nieuw-Guinea*.

* BOSCH (TEN-) beslaat 3 bund. 46 v. r. 15 v. ell.

BOSCHBEEK, prov. *Noord-Braband*. Zie Zorgvliet. W.

* BOSCHBROEK of het Bosschbroek ligt gedeeltelijk gem. *'s Hertogenbosch*, gedeeltelijk gem. *Rosmalen*, gedeeltelijk gem. *St. Michielsgestel*, gedeeltelijk gem. *den Dungen* en gedeeltelijk gem. *Vught*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 837 bund. 1 v. r. 85 v. ell., als onder *'s Hertogenbosch* 392 bund. 2 v. r. 30 v. ell.; onder *Rosmalen*, 65 bund. 10 v. r. 20 v. ell.; onder *St Michielsgestel* 18 bund. 3 v. r. 30 v. ell.; onder *den Dungen* 272 bund. 16 v. r. 65 v. ell.; onder *Vught* 89 bund. 69 v. r. 40 v. ell. Onder *den Dungen* staat daarin een huis zijnde eene tapperij, genaamd Eikendonk (zie dat woord). Bosschbroek watert onmiddellijk op de Aa en de Dommel uit. Aangezien deze lage landen geene bekading hebben, zijn zij spoedig aan de overstrooming van die beide rivieren blootgesteld. Wijders zijn deze landen van het O. naar het W., in het jaar 1822, met de Zuid-Willemsvaart doorsneden.

BOSCH-EN-BERG, buit. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 1½ u. Z. van *Haarlem*, te *Bennebroek*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 11 bund. 9 v. r. 70 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer A. van Lith.

BOSCH-EN-DUINZIGT, landgoed in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant., gem. en 10 min. N. van *'s Gravenhage*, aan den *Benoordenhoutsche-weg*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 2 bund. 56 v. r. 31 v. ell.

BOSCH-EN-HOOFD, geh. op het eil. *Tholen*. Zie Boschhoofd. W. en A.

BOSCH-EN-HOVE, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en ½ u. N. ten O. van *Utrecht*, kant. en 2½ u. O. ten N. van *Maarssen*, gem. en 1½ u. Z. van *Maartensdijk*, ½ u. N. van *Blaauwcapel*. — Dit buit. wordt in eigendom bezeten door de erven van wijlen Baron A. Calkoen.

BOSCH-EN-HUIZEN, geh. in de heerl. *'s Hertogenrade*, prov. *Limburg*, arr. en 5¼ u. O. van *Maastricht*, kant. en 1½ u. Z. ten W. van *Kerkrade*, gem. en ½ u. W. van *Simpelveld*; met 28 h. en 110 inw.

* BOSCHHOOFD, eigenlijk Borshoofd, bestaat uit 6 h. met 12 woningen en ruim 70 inw. Er is een voetveer over de Eendragt. — Vroeger was er een pontveer, waarvan reeds in 1500 het veergeld geregeld werd. Het was toen een voornaam overgangspunt, dat in den Spaanschen oorlog versterkt was en waarbij men barakken voor troepen bouwde, waardoor hier allengs een geh. ontstond.

*BOSCHHOOFD, geh. in *Noord-Braband*. Zie Bosschenhoofd. W. en A.

* BOSCHHOVEN wordt verdeeld in Baarle-Boschhoven en Alphen-Boschhoven, en telt 29 h. en 200 inw., van welke 13 h. en 100 inw. onder *Baarle-Nassau* en 16 h. en 100 inw. onder *Alphen-en-Riel*.

* BOSCHKAPPELE, telt 175 h., bewoond door 182 huisgez., uitmakende eene bevolking van 920 inw. — De parochie maakt thans een deel uit van het apost. vic. van *Breda*. — Het veer op Zaamslag bestaat niet meer, daar sedert 5 of 6 jaren door aanslibbing van het Hellegat en het bedijken van een deel van dat voorm. vaarwater de communicatie te water aldaar geheel heeft opgehouden, zoo zelfs dat het schorre, hetwelk zich in het vaarwater heeft gevormd, almede binnen weinige jaren zal kunnen worden ingedijkt.

BOSCHKLOOSTER (HET), voorm. kloost. in *Zwolle*. Zie Mariënbosch W.

BOSCHLUST, buit. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 3 u. Z. van *Amsterdam*, kant. en gem. *Nieuwer-Amstel*, 2 u. Z.

ten W. van *Amstelveen*, aan de *Nes-en-Zwaluwenbuurt*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 2 bund. 14 v. r. 50 v. ell.

* BOSCHLUST, buit., prov. *Gelderland*, ligt ½ u. Z. W. van *Nijmegen*. — Dit buit., bestaande uit heerenhuis en verdere getimmerten, bloem- en moestuinen, vruchtenboomgaard, oranjerie, broeijerij, Engelsch plantsoen en slingerbosch, beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 62 v. r. 80 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Dirk van Aalst, woonachtig te Neerbosch.

* BOSCH-POLDER, in *Rijnland*, paalt N. aan den Rooden-polder, en ligt met 82 bund. 87 v. r. 34 v. ell. onder *Leyderdorp* en 62 bund. 25 v. r. 30 v. ell., waarvan 61 bund. 65 v. r. 52 v. ell. schotbaar land onder *Woubrugge*. Hij is bekaad in 1655.

BOSCH-POLDER, pold. in *Schieland*. Zie Bosch-polder.

BOSCHZIGT, heerenhuis in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en ¼ u. Z. van *Haarlem*, gem. *Berkenrode*. — Dit h. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 8 v. r. 40 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door Mej. Helena Breed.

BOSHOVEN, geh. in *Noord-Braband*. Zie Boschhoven. W. en A.

BOSKAMP, voorm. havez. in *Overijssel*. Zie Boschkamp. W.

* BOSKOOP, gem., is sedert 1 Januarij 1846 vereenigd met de gem. *Zuidwijk*, onder den naam van *Boskoop-en-Zuidwijk*. — Boskoop telde, vóór die vereeniging 256 h., bewoond door 405 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1950 inw., onder welke 1500 Herv., ruim 70 Remonstranten, ongeveer 400 R. K. en een tiental Isr. — De eerste, die in de Remonstrantsche gem. te Boskoop, na hare afscheiding van Zwammerdam, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Petrus Smient, die reeds sedert 1696 tevens Zwammerdam bediend had, maar in 1716 uit hoofde van zijne hooge jaren ontslagen werd van de verpligting om Zwammerdam mede te bedienen. — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de door zijne schriften bekende Abraham des Amorie van der Hoeven Jr., die er van 14 April 1844 tot 15 Junij 1845 stond. — De dorpschool wordt door 200 leerlingen bezocht. — Men heeft er een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, welke is opgerigt den 2 Februarij 1836 en ruim 50 leden telt.

* BOSKOOP-EN-MIDDELBURG telt 1570 zielen, onder welke 530 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Gerardus Jacobi Douwe, die in het jaar 1574 naar Stolwijk vertrok, doch in 1575 te Boskoop terugkwam. Het beroep geschiedt door den kerkeraad.

BOSKOOP-EN-ZUIDWIJK, gem. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Alphen*, (14 k. d., 19 m. k., 5 s. d.), palende N. aan de gem. Alphen-en-Rietveld, O. aan Zwammerdam en Middelburg, Z. aan Reeuwijk en Noord-Waddinxveen, W. aan Hazerswoude. — Deze gem. bestaat uit de voormalige gemeenten Boskoop en Zuidwijk, welke sedert 1 Januarij 1846 tot eene gemeente vereenigd zijn; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 648 bund. 78 v. r. 4 v. ell., waaronder 647 bund. 76 v. r. 25 v. ell. belastbaar land; telt 280 h., bewoond door 409 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1920 inw., van welke vele in de boomkweekerij en ook eenige in den landbouw hun bestaan vinden. Zie voorts dienaangaande het art. Boskoop. Wbk. — De Hervormden, die er ruim 1500 in getal zijn, behooren tot de gem.

Boskoop-en-Middelburg. — De Remonstranten, van welke men er ruim 100 aantreft, worden tot de gem. *Boskoop* gerekend. — De R. K. parochiëren te *Randenburg*, onder *Reeuwijk*. — De Israëliten behooren tot de ringsynagoge te *Alphen*.

BOSSCHEBROEK, pold., prov. *N.Braband*. Zie Boschbroek. W. en A.

* BOSSCHE-DIJK behoort gedeeltelijk tot de gem. *Oudenbosch*, gedeeltelijk tot de gem. *Hoeven-en-St.-Maartenspolder*, ligt 20 min. O. van *Oudenbosch*, 20 min. W. van *de Hoeven*, aan den straatweg op Oudenbosch; telt 16 h., bewoond door 19 huisgez., uitmakende eene bevolking van 110 inw., van welke 18 h. en 100 inw. onder *Oudenbosch*, 1 h. en 10 inw., onder *Hoeven-en-St. Maartens-polder*.

* BOSSCHENHOOFD ligt 1¼ u. Z. O. van *Oudenbosch*, ½ u. W. Z. W. van *de Hoeven*; telt 60 h. en 330 inw., van welke onder *Oudenbosch*, 8 h. en 40 inw., en onder *Hoeven-en-St.-Maartenspolder* 52 h. en 290 inw.

BOSSCHENWAARD (DE) of Bossewaard, pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *IJsselstein*, gem. *Vreeswijk*; palende W. en N. aan den Lekdijk, O. aan den Veerweg, Z. aan de Lek. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 51 bund. 55 v. r. 10 v. ell., en watert uit op de Lek en den IJssel, door een sluisje, wijd 0,50 ell.

* BOSSCHE-POLDER paalt W. alleen aan de Oostersche gorzen, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 117 bund. 86 v. r. 90 v. ell., als: onder *Goidschalksoord* 90 bund. 5 v. r. 70 v. ell.; onder *Oud-Beijerland* 14 bund. 54 v. r. 60 v. ell.; onder *Mijnsheerenland-van-Moerkerken* 13 bund. 26 v. r. 60 v. ell. en wordt door 1 sluis, op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast.

* BOSSCHESLOOT. Daarover ligt eene houten brug in den klinkerweg van 's Hertogenbosch naar Geertruidenberg, lang 4,20 ell.

BOSSCHESLUISJE (HET), sluisje in het markgraafschap van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Oud-en-Nieuw-Gastel*, aan het oosteinde van den pold. *Nieuw-Gastel*, wijd 1,33 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, en dienende om het overtollige water in den gezegden pold. op de Oudenbosschen-haven af te zetten.

BOSSCHEVELD, buit. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. Z. van *Amersfoort*, kant. en 1½ u. N. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Doorn*. — Dit buit. wordt in eigendom bezeten door den Heer J. A. Godin van Westreenen.

BOSSEKIL, kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Sliedrecht*, met eene oost-noordoostelijke rigting naar het *Maldiep* loopende.

BOSSEPOLDER of Bosch-polder, pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schiedam*, gedeeltelijk gem. *Delfshaven*, gedeeltelijk gem. *Oud-en-Nieuw-Mathenesse*; palende N. aan de scheidingsloot der buitenlanden van Nieuw-Mathenesse, O. aan de stad Delfshaven, Z. aan de Maas, W. aan de Keilen. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 34 bund., behalve de aanwassen; als onder *Delfshaven* ruim 26 bund., onder *Oud-en-Nieuw-Nathesse* 7 bund. 60 v. r. binnenlands en 5 bund. 19 v. r. gorsland, riet- en biezengewas. Het overtollige water van het binnenland ontlast zich door eenen duiker, liggende in de kade, die het van de gors scheidt. Het bestuur van den polder berust bij de eigenaars.

BOSSEWAARD, pold., prov. *Utrecht*. Zie Bosschenwaard (De).

* BOTERBEEK loopt bij het erve Snatergat in de *Schipbeek* uit.

* BOTERDIJK, ligt gem. *Uithoorn*, en telt 15 h. en 100 inw.

* BOTERHUISPOLDER, beslaat, onder *Oestgeest-en-Poelgeest* eene oppervlakte van 12 bund. 59 v. r. 21 v. ell.

* BOTERNESSER-POLDER paalt Noord aan den Lagewei-polder (niet Lageweg-polder).

BOTERPOLDER, pold., prov. *Z. Holland*. Zie BUTTERPOLDER. W. en A.

* BOTER-POLDER, in de *Langestraat*, paalt N. aan de Buitengronden, tegen het Zuidergat van de Donge, O. aan de haven van Raamsdonk en de huizen, genaamd het Steenpad, Z. en W. aan het geh. Sandoel. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 14 bund. 61 v. r. 61 v. ell., waaronder 14 bund. 85 v. r. schotbaar land; telt 19 h., en heeft twee houten duikers, wijd 0.58 en 0,49 ell., hoog 0.51 en 0,48 ell., beide voorzien van eene klep en schuif, waardoor hij op het Zuidergat van de Donge uitwatert. Het bestuur bestaat uit eenen Poldermeester, die tevens Penningmeester is. — Aan de noordzijde van dezen polder ligt nog een bekaad poldertje, groot 2 bund. 63 v. r. 10 v. ell.

* BOTERSLOOT beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 22 bund. 51 v. r. 43 v. ell. — Deze pold., heeft vermoedelijk zijnen naam van het oud adellijke geslacht BOTER ontleend. — In eene gracht in dezen pold. vindt men nog paalwerk, waarschijnlijk van eenen in overoude tijden bestaan hebbenden burg.

* BOTLAND heeft een wapen, bestaande uit tien in elkander getande geeren, ter regterzijde vijf van goud en ter linker- vijf van sabel. Ook vindt men het nog als gedeeld in geeren van zilver en sabel, met een hoofd van goud, beladen met eene bot van sabel.

BOTLEK, vaarwater in de *Nieuwe-Maas*, dat bezuiden langs het eil. *Rosenburg* loopt en lager weder den naam van *Nieuwe-Maas* aanneemt.

BOTLEK, buitengors in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Brielle*, gem. *Spijkenisse-en-Braband*, aan de noordwestzijde van de *Welplaat*.

BOTMA, hofst., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Oost-Dongeradeel*, arr. en 6 u. N. O. van *Leeuwarden*, 2 u. N. O. van *Dockum*, 5 min. W. van *Morra*, waartoe zij behoort. — Deze hofst. wordt in eigendom bezeten en bewoond door Mejufvrouw BARBERA PIETERS TERNSTRA, weduwe van den Heer FOLKERT KORNELIS BOTMA.

BOTNIA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. en 4 u. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. Z. van *Dockum*, 5 min. N. van *Dantumawoude*, waartoe zij behoorde.

BOTNIA, voorm. burg in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 2¼ u. N. N. W. van *Groningen*, kant. en 1¼ u. N. N. O. van *Zuidhorn*, gem. en ¼ u. O. van *Ezinge*, onder *Feerwerd*. — Ter plaatse waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij.

§ BOTSHUIS, adell. h., prov. *Gelderland*. Zie MENSINK. W.

BOTTEN (DE), droogte in het N. van de *Zuiderzee*, W. van het Marsdiep, een gedeelte van het *Vogelzand* uitmakende.

* BOTTESTEIN was reeds in 1340 bekend.

BOUANG, d. in *Oost-Indië*, resid. en reg. *Rembang*. Men treft er een heilig graf aan, dat van hoogen ouderdom is.

* BOUCHAUTER-HAVEN scheidt niet de distrikten *Sluis* en *Hulst* van elkander, maar de scheidingslijn dier beide distrikten loopt door den *Clara-polder*. Zie dat woord.

* BOUCHOLZ. *staat:* Zie BORKHOLTZ. *lees:* Zie BOCHOLTZ.

* BOUCQUET (HUIS-TE-) is van tijd tot tijd verbrokkeld en eindelijk het overschot in 1790 verkocht. Aan de eene zijde van het erf ziet men

eene bouwmanswoning en aan de andere eenen timmermanswinkel. Aan de slooten en grachten, die er rondom liggen, kan men nog zien, dat het een groot adellijk huis geweest is.

* BOUDELER heeft eene bijkerk en 13 h. met 100 inw.

* BOUDEWIJNSHAVELAND of BOUDEWIJNSHAVENSLAND paalt W. en N. aan de gem. Pernis, O. en Z. aan de gem. Rhoon. — Deze pold. beslaat eene oppervlakte van 84 bund. 84 v. r. 30 v. ell. schotbaar land. Hij watert uit in de Nieuwe-Maas. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Heemraden en eenen Secretaris.

* BOUDEWIJNSKERKE heeft tot wapen een veld van keel, met acht sterren van goud, geplaatst drie, twee en drie om een middenschild, dat in geeren van zilver en sabel gedeeld is.

BOUILLON, landg., prov. *Gelderland*. Zie BULJOEN. W.

* BOULAIDE bevat de d. Boulaide, Boschleiden en Surret; telt 1360 inw., van welke ruim 500 in het d. Boulaide, 380 inw. het d. Boschleiden en 480 inw. het d. Surret. — Het d. BOULAIDE of BAUSCHLEYDEN, is de geboorteplaats van JEROME en FRANCISCUS BUSLIDIUS. JEROME, een goed Schrijver en Staatkundige, overleed te Bordeaux in 1517; FRANCISCUS, Kardinaal, Aartsbisschop van Besançon en onderwijzer van FILIPS I, stierf in 1500.

* BOURGFRIED heet in het Duitsch BURFRID en behoort tot de gem. *Neunhausen*.

* BOURGLINSTER ligt ten N. van het Grunewald en is merkwaardig, om het kast. Bourglinster, hetwelk echter, wegens bouwvalligheid, niet meer bewoond kan worden.

* BOURSCHEID, gem. Het d. Bourscheid heeft eenen zeer schoonen bouwval van het kast. Bourscheid. — De kerk is sedert het jaar 1839 van het dek. *Fauxvillers* afgenomen en bij het dek. *Wilts* gevoegd.

* BOURTANGE telt 20 R. K., welke te *Oude-Pekela* parochiëren. — De Israëlieten, die er 40 in getal zijn, maken eene ringsynagoge uit, welke tot het synagogaal ressort *Groningen* behoort, en waarin de dienst door eenen Voorlezer wordt waargenomen. De synagoge, in het jaar 1842 gesticht, is een steenen gebouw, zonder toren.

BOUT-DU-MONDE (POLDER-LE-), naam, onder welken het achterste of oostelijke deel van den tegenwoordigen BEEDE-POLDER, in *Staats Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, arr. *Middelburg*, kant. en distr. *Sluis*, gem. *Eede*, welke oudtijds een deel van den pold. *Beooster-Eede* uitmaakte, is bedijkt geweest. Onder dezen naam komt het voor in de vredesverdragen van 1715—1717, ook is het op de kaart van *Staats-Vlaanderen* uitgegeven bij COVENS MORTIER EN ZOON, aldus genaamd.

BOUWENHENNIP, pold. in *Noord-Braband*. Zie KIEVITSWEERWAARD. (DE). W.

BOUWEROM (HET), gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in de sectie *Lagendijk*.

BOUWERSGRACHT, gracht in *Vollenhove*, prov. *Overijssel*, gem. *Giethoorn*. Zij begint aan het drooggemaakte Wijde bij den rijweg, niet ver ten Z. van de kerk, en eindigt, westwaarts loopende, in de *Giethoornsche-meer*.

BOUWERSZATHE, oud adell. landg. op den *Veluwenzoom*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, kw., arr., kant. en 3 u. N. O. van *Arnhem*, gem. en 1 u. N. ten O. van *Rheden*, 3 u. Z. van *Zutphen*, ½ u. W. van *Dieren*. — Dit landg. beslaat eene oppervlakte van ruim 800 bund.,

en wordt in eigendom bezeten door den Heer M. E. HAVELAAR, woonachtig te Elleeom.

BOVENBOER (DE), geh. in *Vollenhove*, prov. *Overijssel*, arr. en 5½ u. N. van *Zwolle*, kant. en 2 u. O. van *Vollenhove*, gem. en 20 min. N. W. van *Wanneperveen*, bestaande uit eenige boerderijen en aan alle zijden door uitgeveende streken omringde landerijen, zonder rijweg en alleen te water en langs een voetpad genaakbaar. Men telt er 10 h. en 40 inw.

BOVENCARSPEL, gem., is groot 858 bund. 64 v. r. 18 v. ell., waaronder 834 bund. 96 v. r. 91 v. ell. belastbaar land; telt 191 h., bewoond door 215 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1140 inw., onder welke ruim 590 Herv. en ruim 550 R. K.

BOVENCARSPEL, pold. in *Dregterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant. *Enkhuizen*, gem. *Bovencarspel*; palende N. aan den pold. Andijk, O. aan den banne van Enkhuizen en Westende, Z. aan den Dregterlandsche-Zeedijk, W. aan den pold. Grootebroek-en-Lutjebroek. — Deze pold., welke een gedeelte van den pold. *het Grootslag* uitmaakt, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 794 bund. waaronder 534 bund. 8 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; telt 191 h., waaronder 55 boerderijen, en wordt door watermolens, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Burgemeester en Ingelanden.

BOVEN-DE-BOVENSLUIS (POLDER-), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie WILLEMS-POLDER (DE). W.

* BOVENDOOD watert uit op het Gat van de Zuiderklip, door eene steenen nieuw overwelfde sluis, gebouwd in 1830, wijd 2,02 ell., voorzien van een paar puntdeuren tegen den vloed en eene deur tot keering van het polderwater; de muren zijn 1,08 ell. boven de kaden hoog. Het bestuur berust bij de eigenaren.

BOVEN-DWARSVAARTEN (OOSTER-EN WESTER-), veenkanalen, ten Z. van het Friesche dorp *Noordwolde*, griet. *West-Stellingwerf*.

BOVENHUIZEN, geh. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr. en 2½ u. O. ten Z. van *Groningen*, kant. en ½ u. N. van *Hoogezand*, gem. en 1 u. Z. Z. W. van *Slochteren*, 2 min. Z. van *Kolham*, waartoe het behoort; met 8 h. en ruim 40 inw.

BOVENKNIJPE, b. prov. *Friesland*. Zie KNIJPE (BOVEN-). W.

BOVENLANDSCHE SLUIS, sluis, prov. *Noord-Braband*. Zie DONGENSCHESLUIS. W.

BOVENNAGEL, boerenhoeve in de *Meijerij-van-'sHertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, kant. en 1½ u. W. Z. W. van *Veghel*, gem. en ½ u. W. van *St. Oedenrode*; in het geh. *Boschkant*. Daarbij ligt eene brug over den Dommel de Bovennagelsche-brug, ook Bommenagelsche-brug genaamd.

BOVENPOLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie DUBBELDAM (ALOÏSSENPOLDER-VAN-). W.

BOVENRIJGE (DE), buurs. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 5½ u. Z. W. van *Appingedam*, gem. en ½ u. Z. W. van *Ten Boer*, ½ u. N. van *Garmerwolde*, waartoe zij behoort; met 7 h. en ruim 50 inw.

* BOVENSLUIS ligt ½ u. ten O. van *Willemstad* en telt 6 h., waaronder 5 hoeven, met 60 inw.

BOVENVEENSCHE-WATERING, water in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Voorburg*, in eene bogtige rigting loopende van het Haagheatje naar de Zijde, bij Veur.

*BOXMEER, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 24,667 bund. 39 v. r. 71 v. ell., waaronder 23,835 bund. 77 v. r. 12 v. ell. belastbaar land; telt 2216 h., bewoond door 2752 huisgez., uitmakende eene bevolking van 16,000 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden.

*BOXMEER, gem., heeft 1114 bund. 87 v. r. 46 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er 3 graanmolens, waaronder 2 rosmolens, 1 oliemolen, 2 bierbrouwerijen, 1 leerlooijerij, 1 lakenfabrijk, 3 katoendrukkerijen, 2 steen- en pottebakkerijen en 1 zoutkeet. Ook worden er uitmuntende groote en kleine zilveren kerksieraden, alsmede altaren, beelden enz. vervaardigd.

*BOXMEER-SAMBEEK-EN-BEUGEN telt 130 zielen, onder welke 70 Ledematen. De eerste, die in de gem. Boxmeer-en-Beugen, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest F. W. Rappard, die in het jaar 1816 herwaarts kwam, en in het jaar 1819 naar Avereest, vertrok. Ingevolge koninklijk besluit van 22 September 1821 is Sambeek in 1822 met Boxmeer-en-Beugen, gecombineerd geworden.

*BOXTEL, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 19,014 bund.; telt 2634 h., bewoond door 2998 huisgez., uitmakende eene bevolking van 16,000 inw., die meest in den landbouw en het fabrijkwezen hun bestaan vinden.

*BOXTEL, gem., bevat het vl. Boxtel, de geh. Munsel, Onrooy, Langenberg, Kleinder-Liempde, Lennisheuvel, Tongeren, Roond, Luyssel, Breukelen, Hal, Heult en Selissen, alsmede een gedeelte van het d. Gemonde, waarvan de kerk vroeger juist op de grensscheiding van Boxtel en *St. Michiels-Gestel* en de toren onder Boxtel stond; maar, deze afgebroken zijnde, werd er eene andere kerk gebouwd, die thans met eenen toren prijkt en een fraai gebouw mag genoemd worden. De gem. Boxtel beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5173 bund., waaronder 4963 bund. 16 v. r. 61 v. ell. belastbaar land; telt 607 h., bewoond door 747 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 4500 inw., die meest in den landbouw en het fabriekwezen hun bestaan vinden. — Men heeft er, behalve de in het Wbk. genoemde damastfabrieken, 5 bierbrouwerijen, 1 zoutkeet, 3 korenmolens, 1 oliemolen, 2 rosmolens, 7 bierbrouwerijen, 1 grutterij, 6 leerlooijerijen en 1 papierfabriek. — Bl. 652. Vele honderde bunders der onbebouwde gronden onder deze gemeente zijn sedert eenige jaren verkocht en leveren thans de schoonste bouwlanden en de beste bosschen op, zooals blijkt uit de ingenomen gronden tusschen de Halsche barrière en Boxtel, de Lennisheuvelsche heide, de Tongersche heide en vele andere gronden, die meest allen door bijgeërfden zijn ingenomen en bebouwd geworden. — Er wonen onder Boxtel slechts 3 Israëlieten. — De 3 scholen, van welke ééne in het d. Boxtel, ééne te Gemonde en ééne te Tongeren staat, worden gezamenlijk door 500 leerlingen bezocht. — De bar. van Boxtel is door erfopvolging aan het huis van Salm-Kirburg gekomen. Zij was eertijds een *feudum mobile* of adellijk landgoed, waarvoor de Heer van Boxtel, het regt van poting en vruchtgebruik had op alle onbebouwde gronden of heidevelden, doch door de inlijving dezer landen in Frankrijk en de invoering der Fransche wetten, zijn alle leenregten komen te vervallen, zoodat, na de geregtelijke uitwinning der heerl. Boxtel, en procesvoering der gem. tegen den toenmaligen Heer, bij eerste en tweede gewijsde, den eigendom dier gronden aan de gem. is toegewezen, die

er vervolgens gebruik van heeft gemaakt, om er eenige honderd bunders van te verkoopen. Ook is de titel van baronie vervallen, zijnde tegenwoordig eigenaar van de heerl. BOXTEL de Erve G. C. BOGAERS, te Tilburg. — Bl. 653. Tot onderhoud der Kanunniken diende mede de benificiën, die aan onderscheidene altaren in de kerk van BOXTEL verknocht waren. — Het gestoelte der Kanunniken is niet meer in de kerk aanwezig. — Onder Koning WILLEM I hebben de toen nog levende Kanunniken een pensioen gekregen. — Het wonderwerk, hetwelk te BOXTEL zou geschied zijn wordt door den historieschrijver FOPPENS aldus verhaald: » In het jaar 1280 zeker Priester, ELIGIUS AECKER, » Rector van den Autaer van den H. Geest te Esch, bij Boxtel, het » sacrificie der Mis in de kerk te Boxtel Gode opdragende, stiet bij » onachtzaamheid of onoplettendheid den kelk om, en stortte het » H. *Bloed* JESU, dat uit witten wijn geconsacreerd was over den » corporaal en mappa (autaarkleed) uit. De witte kleur verandert » in Roode en doet aanstonds baarblijkelijk het bloed CHRISTI te voorschijn komen. ELIGIUS op dit gezicht verbaasd, neemt de doeken » heimelijk na huis, wascht dezelve, vrijft en beproeft alles om de » Roode kleur te verdrijven, maar te vergeefs." — Zoodra de Meijerij van 's Hertogenbosch, ten gevolge van den Munstersche vrede, aan de Algemeene Staten was ingeruimd, zijn de met bloed bevlekte doeken eerst op het klein Beggijnhof te 's Hertogenbosch, naderhand in de abdij van St. Michiel te Antwerpen bewaard gebleven; eindelijk heeft de toenmalige Heer van BOXTEL, AMBROSIUS, Grave *van Hoorne* en *Bassigny*, in het jaar 1652, met het kapittel van Hoogstraten een verdrag aangegaan, ten gevolge waarvan die doeken aan dat kapittel in deposito of bewaring zijn gegeven, zoo als zij dan ook nog tot heden toe in de hoofdkerk te Hoogstraten bewaard en alle jaren, op H. Drievuldigheidszondag, aan het van alle kanten derwaarts stroomende volk vertoond worden. — Bl. 654, reg. 3, *staat:* het dorp Vucht, *lees:* die barrière. — Sedert het jaar 1799 werd de kerk te BOXTEL door eene volkscommissie der R. K. beheerd, die vele kosten heeft aangewend, om dat gedeelte, hetgeen nog bestond, in orde te brengen; doch, vermits dit tot de oefening der R. K. godsdienst niet geschikt was, werd het door de geestelijkheid niet betrokken, vóór dat het in 1827 verbouwd was. Thans is de kerk, binnenwerks, 19,46 ell. lang en 6,37 ell. breed. Zij heeft een prachtig hoofdaltaar, eenen arduinsteenen vloer, fraai gesneden communiebank, hangenden predikstoel, met ovale trappen, welgeregelde biechtstoelen en sierlijk orgel, door den Heer SMITS, orgelmaker te Reek, vervaardigd; zoo dat zij tegenwoordig onder de schoonste kerken van het platteland mag gerekend worden. — Tot de par. van BOXTEL behooren de geh. Breukelen, Hal, Heult, Lennisheuvel, Kleinder-Liempde, Luyssel, Munsel, Onrooy, de Roond, Selissen en Tongeren. — Er bestaat te BOXTEL ook een Gasthuis voor arme Mannen, den 20 September 1650 gesticht, door ADRIAAN VAN BARENDONK en MAAYKEN, dochter van LUCAS LAMBERTS, echtelieden. — BOXTEL is ook de geboorteplaats van den bekwamen landmeter HENDRIK VERHEES, geb. 9 November 1744, † 23 April 1813. — Er worden te BOXTEL vier paarden- en beestenmarkten gehouden: de eerste op den laatsten Maandag in April; de tweede, Dingsdag na den eersten Maandag na den 12 Julij; de derde, Donderdag vóór den derden Vrijdag in September, en de vierde op den laatsten Maandag in October. De kermis valt in op den eersten Zondag in Julij. — Het wapen van BOXTEL is van keel, met twee fascen

van zilver, vergezeld van acht meerlen van goud, staande drie, twee en drie; het schild van achteren vastgehouden door St. Petrus, mede van goud.

* BOXTEL (BINNEN-), dit art. moet wegvallen.

* BOXTEL-ESCH-EN-LIEMPDE telt 110 zielen, onder welke 60 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Johannes Arlstius, die in het jaar 1649 door de Groote vergadering herwaarts beroepen werd. — Van 1735 tot 1749 is deze gem. door twee leeraaren bediend.

* BOXUM ligt Z. Z. O. van *Berlikum*, — Den 6 Februarij 1842 is de hooge stompe toren van dit dorp met zulk een geweld ingestort, dat de naburige huizen als door eene aardbeving geschokt, op hunne grondvesten schudden, terwijl het puin de lengte van ongeveer 35 ell. gronds in zijnen val bedekte. Sedert is er een spits op den toren geplaatst.

BOY (HOEK VAN-), kaap in *Oost-Indië*. Zie Zuidhoek (De). W.

BOZENHOVEN, pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Mijdrecht*; palende N. aan den pold. Hofland, O. aan de gem. Waverveen en Wilnis, Z. aan de gem. Wilnis, W. aan den Amstel of Meijert. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 946 bund. 86 v. r. 16 v. ell., waaronder 322 bund. wei- en hooiland, zijnde de overige 624 bund. veenakkers en water; telt 100 h., waaronder 12 boerderijen, en wordt door 1 sluis, op den Amstel, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 1 Polderschout, 2 Poldermeesters en 2 Hoofd-Ingelanden.

* BOZUM ligt 1 u. W. Z. W. van Rauwerd en telt, met de daartoe behoorende geh. Bongierd, Dijkshorne, Indijk, Kleiterp en Makkum 77 h. en 540 inw.

BOZUMER-NIEUWLAND, aangeslijkt land, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Baarderadeel*, tusschen den *Slagtedijk* ten W. en de *Sneekervaart* ten O., en palende N. O. aan het Oosterwierumer-Nieuwland, Z. W. aan de Bozumer-vaart. — Daarin staan geen huizen, doch 7 watermolens.

* BOZUMER-VAART komt niet uit het Zwaanwerder-meer, maar uit de Oosterwierumer-Zandvaart.

* BOZUMER-ZIJL ligt in het geb. *Dijkshorne*.

* BRAAIAAL of Braadaal ligt O. van *Vuren*. — Aldaar is het Brakelsch veer over de Waal.

BRAAK (DE), meertje in *Noord-Holland*. Zie Broek (De). W.

* BRAAK (DE), pold. in de *Vier-Noorderkoggen*, heet ook Aanzwoude-Braak. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 34 bund.

BRAAKEN (DE), buit. in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en ½ u. Z. van *'s Hertogenbosch*, gem. en 10 min. W. van *Vught*, aan den Heikant. — Dit buit. wordt in eigendom bezeten door den Heer W. I. Bremkom.

BRAAKMANSBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel*. Zie Beek (De).

BRAAK-POLDER, pold. in het baljuws. van de *Niedorper-koggen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Winkel*; palende N. aan het dorp Kolhorn, O. aan de Zoutkaag of Weere-polder en den nieuw ingedijkten polder de Groet, Z. aan den Oester-polder en Strijkmolens, W. aan de Krommegouwe; beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 77 bund. 81 v. r. 80 v. ell.; bevat slechts

eene boerderij en wordt door eenen molen, op de ringsloot of Kromme-Gouw, van het overtollige water ontlast.

BRAAY, baai in *Oost-Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *Floris*.

* BRABAND of BRABANDSCHE-POLDER, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 370 bund. 19 v. r. 14 v. ell., waaronder 222 bund. schotbaar land; telt 23 h., waaronder 4 boerderijen, en wordt met den polder van Hekelingen-en-Vriesland, welke één waterschot uitmaken, door twee molens, waarvan de eene den anderen het water toevoert, door ééne sluis op het Spui, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur is vereenigd met dat van *Spijkenisse* en bestaat gezamenlijk uit vijf Leden en eenen Secretaris.

BRABAND (NOORD-), thans ingevolge koninklijk besluit NOORD-BRABANT gespeld, beslaat eene oppervlakte van 511,671 bund.

BRABANDSCHE-VAARWATER (HET), vaarwater in de *Ooster-Schelde*, alleen voor binnenlandsche vaartuigen bruikbaar. Het loopt tusschen de Dortsman, de Vondelingen en de Middelplaat, met 60—245 palm diepte.

BRACLOG, bosch, vermeld in 855, als liggende in het graafs. *Hamelande*.

BRAK (BOM-), voorm. meertje, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, hetwelk ten W. door de Petsloot, met de *Zwarte Brak* en ten O. door de Petsloot met de *Dockumer trekvaart* in verbinding stond.

BRAK (GROOTE-) of WOLTERS-BRAK, meertje, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, hetwelk ten O. door de Petsloot, met de *Zwarte-Brak*, ten W. door de Petsloot, met de *Kleine-Brak* in verbinding staat.

BRAK (KLEINE), meertje, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, hetwelk ten W. door de Oosterburenvaart met de *Schiersloot*, ten O. door de Petsloot met de *Groote-Brak* in verbinding staat.

BRAK (ZWARTE-), prov. *Friesland*. Zie ZWARTE-BRAK (DE). W.

BRAKE (TER), voorm. buit., op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2½ u. O. N. O. van *Harderwijk*, gem. en 2½ u. N. O. van *Ermelo*, onder *Nunspeet*.

* BRAKEL, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1263 bund. 64 v. r. 79 v. ell., waaronder 1057 bund. 5 v. r. 14 v. ell. belastbaar land; telt 158 h. bewoond door 219 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1050 inw., onder welke 1040 Herv. en een tiental Christelijke Afgescheidenen. Het d. BRAKEL is eene uitgestrekte plaats, waarvan de huizen grootendeels ter wederszijde van den Waaldijk, doch de beste en voornaamste meer binnenwaarts staan. — Men heeft er een zeil-pontveer over de Waal, eenen steenen korenmolen, eenen steenoven en een gebouw, de Spijker genaamd. Zie dat woord. — De toren, nevens de kerk staande heeft eene hooge spits. — De paardenmarkt valt in den 25 September. — Het wapen van BRAKEL bestaat uit twee ruggelings gekeerde bermen (visschen) van zilver, op een veld van keel, dat bezaaid is met kerkruisjes, van onder gepitste kruisjes van goud.

* BRAKEL (HUIS-TE-). Bl. 671, reg. 10, *staat:* BRAAKHUIZEN VAN WAARDENBURG, *lees:* BROEKHUIZEN VAN WAARDENBURG, Reg. 23 *staat:* WILLEM IV, *lees:* WILLEM VI. — Van dit huis bestaan nog bouwvallen van eenen ouden toren, omringd door de oude gracht, die met de daarbij staande pijnboomen een schilderachtig gezigt opleveren. Op

den buitensten voorburg staat de tegenwoordige heerenhuizing, welke door den eigenaar bewoond wordt.

* BRAKELS-VEER, *lees:* BRAKELSCHE-VEER, is een zeilpontveer ten N. van het d. Brakel, op de zoogenaamde Braaiaal.

* BRAKELSVEER, veer over *het Spui*, beter het Brakelsveertje, ook Dribduitsveertje genoemd, is een schuitenveer in den weg van Hekelingen naar de Beijerlanden.

* BRAKENBURG. Reg. 5, *staat:* 18 v. r. *lees:* 81 v. r.

BRAKEN-POLDER of de Braken, pold. in de *Vier-Noorderkoggen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant. *Medemblik*, gem. *Obdam*. — Deze pold. bestaat uit de vier bedijkte meertjes de Waal, de Ooster-Braak, de Middel-Braak en de Zuider-Braak; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 81 bund., en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast.

BRAKEPYP, voorm. sluis, prov. *Friesland*. Zie Kerswerderzijl W.

BRAKKE (DE), herberg in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, distr. en 2¼ u. Z. O. van *Sluis*, arr. en 6¼ u. Z. van *Middelburg*, kant. en 1¾ u. Z. van *Oostburg*, gem. *Sint Kruis*, in den Brandkreek-polder, aan de grens tegen het Belgische d. St. Margariete, bij den weg van het eiland naar dat dorp. Zij komt dikwijls in aanmerking wegens een daar gevestigd kantoor van uit- en inklaring.

BRAKKEN (DE), b. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 9 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 2¼ u. Z. ten O. van *Bergen-op-Zoom*, gem. en ¼ u. W. van *Ossendrecht*. Deze b. bestaat uit vijf woningen onder één dak, bewoond door 15 inw.

BRAKKEPUT, plant. op het eil. *Curaçao*, N. W. van het *Spaansche water*.

BRAMAJA-MAISA TANDRAMAN, voorm. rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, waar thans de ads. resid. *Buitenzorg* gevonden wordt.

BRAMSLO, buurs., prov. *Overijssel*. Zie Brammelo. W.

* BRAND, *lees:* Brand (Den), telt 28 h. en ruim 190 inw. — Dit geh. ontleent waarschijnlijk zijne benaming van het afbranden van huizen, te dier plaatse.

BRAND (DEN), geh. in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 1½ u. Z. van *Oudenbosch*, gem. *Rucphen-Vorenseinde-en-Sprundel*, 10 min. O. van *Rucphen*, waartoe het kerkelijk behoort; met 31 h. en 180 inw.

* BRANDARIS, reg. 8, *staat:* *Malle* Sibsge *lees:* Malle Aedsge.

* BRANDENBURG, d., behoort sedert 1828 tot de gem. *Bastendorf*. Men telt er 90 h. en 480 inw. Het ligt aan de Blees en heeft zeer schoone bouwvallen van een Gothisch kasteel. De oude Heeren van Brandenburg stamden af van Godfried, den jongsten zoon van Frederik Graaf van Vianden. Zij deelden zich in twee takken, van welke de een met Godfried in de vijftiende de tweede met den *vicomte* d'Esclay in de zeventiende eeuw uitstierf.

* BRAND-EN-BUURSING of Brand-en-Bרusing, paalt N. en O. aan de rivier de Aa, Z. aan de Zuid-Willemsvaart, W. aan het Bossche-broek, tegen den dijk genaamd de Scheelestraat. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 162 bund. 5 v. r. 98 v. ell., waaronder 131 bund. 35 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; telt 9 h., waaronder 2 boerderijen, en watert uit op den oostelijken bermsloot van de Zuid-Willemsvaart en verder naar de Dieze. Het land ligt 3.20 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 4,10 ell. Het polderbestuur bestaat uit drie Gecommitteerden,

en bovendien is het Hoofd van het plaatselijk bestuur van den Dungen President. — Deze pold. heeft geene sluizen; hij is langen tijd van het overtollig water ontlast geworden door het graven van openingen in de kade, die den polder omringt en zulks op twee onderscheidene punten, namelijk aan de Aa en bij den Bermsloot, aan de Zuid-Willemsvaart; deze openingen worden, wanneer de polder dus ontlast is, weder gesloten, en naar behoefte andermaal opengemaakt. Het bestuur is voornemens, ter plaatse van gemelde doorgravingen, sluisjes te doen maken, zooals daar weleer ook schijnen bestaan te hebben. In de kade, op of langs de Scheelestraat gelegen, hebben, blijkens de situatie, van tijd tot tijd kleine doorbraken plaats gehad.

BRANDEND-EILAND (HET), eil. in *Oost-Indië*, tot de *Zuidwester-eilanden-van-Banda* behoorende; op 6° 32′ N. Br. en 134° 21′ O. L. Het is ⅓ mijl lang en en even zoo breed.

* BRAND-EN-VEER-POLDER heeft aan de zijde der Hooge-Zwaluwsche-haven nog twee bekade perceelen buitengrond, te zamen groot 4 bund. 39 v. r. 50 v. ell., welke ieder afzonderlijk, door middel van eenen kleinen houten duiker, uitwateren.

* BRANDERDIJK. Bij den brand, welke Grafhorst den 4 Mei 1849 trof, is ook een huis uit dit geh. eene prooi der vlammen geworden.

* BRANDWEREN (OUD-) ligt W. Z. W. van *Dockum*, en 1 u. N. W. van *Roodkerk*, waartoe het behoort. Vroeger was het een geh., thans ziet men er slechts één huis.

* BRANDWIJK-EN-GIJBELAND heeft 1110 bund. 83 v. r. 5 v. ell. belastbaar land, en telt 76 h. bewoond door 99 huisgez., uitmakende eene bevolking van 520 inw.

BRANSPENTIE, naam, welken de Negers geven aan de voorm. batterij of seinpost BRAMSPUNT, kol. *Suriname*. Zie BRAMSPUNT. W.

BRASILIEN of GREVILS-BRASIL, geh. in het grooth. Luxemburg, kw. arr. en 3½ u. N. van *Diekirch*, kant. en 2 u. N. W. van *Redingen*, gem. *Wahl*; met 11 h., en 115 inw., die kerkelijk tot de par. van *Rindschleiden* behooren.

BRASSI-BESAAR, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Brassi-eilandjes* behoorende.

BRASSI-EILANDJES, groep eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de Noordkust van het eil. *Sumatra*, nabij het *Koningshoofd*. Daartoe behooren de Gomee-eilandjes, Nansi of Nasi en Brassi-Besaar.

* BREDA, arr., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 163,382 bund. 4 v. r. 53 v. ell., waaronder 144,767 bund. 35 v. r. 37 v. ell. belastbaar land, en telt 18,254 h., bewoond wordende door 22,765 huisgez., uitmakende eene bevolking van 117,000 inw.

* BREDA, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 11,863 bund. 16 v. r. 13 v. ell., waaronder 11,204 bund. 99 v. r. 8 v. ell. belastbaar land, en telt 3344 h., bewoond door 4424 huisgez., uitmakende eene bevolking van 25,000 inw.

BREDA, apost. vic., zamengesteld uit die gedeelten der Nederlandsche provinciën *Noord-Braban* en *Zeeland*, welke hebben behoord tot het, bij de bulle van Z. H. Paus PIUS VII, van den 3° der calender van December 1801, opgeheven bisdom van Antwerpen, mitsgaders tot het, bij die zelfde bulle, ingestelde bisdom van Gent. — Het Noordbrabandsche gedeelte van het eerstgemelde bisdom is in 1803 tot Apostolisch vicariaat gevormd; terwijl het Zeeuwsche gedeelte van het laatstgemelde bisdom, bevattende de linkeroever der Wester-Schelde,

vroeger Oost-Vlaanderen, en de stad Vlissingen, bij de breve van Z. H. Gregorius XVI van den 9 Maart 1841, bij dat vicariaat is ingelijfd. Het bevat 127,000 zielen, waaronder 92,000 Communikanten, 76 kerkelijke gemeenten (parochiën), 75 parochiale kerken, 7 kapellen en 1 seminarie. Het personeel der dienstdoende Geestelijken in dit vicariaat telt 1 Kerkvoogd, 1 Secretaris, 4 Professoren, 76 Pastoors en Desservanten, 50 Kapellaans en Vicarissen. Die Geestelijken behooren, op weinig uitzonderingen na, tot de Seculieren. De overigen behooren tot de orde van Premonstreit, gevestigd geweest in de voormalige abdijen van Tongerloo en St. Bernardus. — Er is in dit vicariaat nog een van ouds bestaand klooster, te Oosterhout. Ook bezit dit vicariaat nog een bagijnhof, hetwelk lang vóór de Hervorming te Breda gevestigd was. Behalve deze beide oude instellingen vindt men in dit vicariaat eenige geestelijke vereenigingen van vrouwen, welke sedert het begin der loopende eeuw opgerigt zijn, en waarvan die te Dongen, te Roosendaal en te Etten, zich aan het onderwijs der jeugd toewijden; terwijl andere, elders gevestigde geestelijke zamenlevingen, ten dienste der lijdende menschheid werkzaam zijn. — Het vicariaat is verdeeld in 4 dekenaten, welke de namen dragen van Breda, Bergen-op-Zoom, Aardenburg en Hulst. — Het bestuur is, van wege den Paus, opgedragen aan eenen Kerkvoogd, die den titel voert van Apostolischen Vicaris, welke hoedanigheid sedert 1826 wordt bekleed door Monseigneur Joannes van Hooydonk, Bisschop van Dardanië in *partibus infidelium*, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, residerende te Hoeven, in het seminarie. Onder het oppergezag van den Apostolische Vicaris worden de dekenaten van het vicariaat beheerd door twee Landdekens.

* BREDA, gem., bevat 282 bund. 48 v. r. 64 v. ell., waaronder 71 bund. 84 v. r. 54 v. ell. belastbaren grond. Over de haven liggen twee bruggen: de Tolbrug, zijnde een enkele draaibrug, wijd in doorvaart 6,50 ell. en de Hoogebrug, bestaande gedeeltelijk uit steenen bogen, die door eene balancerende houten brug verbonden zijn. De stad is in het jaar 1201 met torens versterkt. Het schijnt dat de eerste huizen gestaan hebben ter plaatse, waar nu de Havermarkt en de Visscherstraat gevonden werden en dus in de nabijheid van het kasteel, hetwelk tusschen de jaren 840 en 850 door de Deenen gebouwd was. De eerste bewoners moeten visschers geweest zijn, waarom dit oord de Visschersdijk genoemd werd. — Bl. 685. In het jaar 1844 zijn voor het front der Haagpoort twee ravelijnen, genaamd A en B met bomvrije reduits aangelegd, alsmede een kanonkasemat, in het ravelijn Brandenburg. — Bl. 686. De zoogenaamde Nieuwekade, die langs de westzijde der haven loopt, werd voortijds Vlaanderenstad genaamd, terwijl die kade ook de Prinsenkade heette, om dat de vorstelijke jagten als zij te Breda kwamen, daar aanlegden. — Bl. 687. Men heeft thans (1850) te Breda de navolgende fabrijken: 1 tapijtfabrijk en karpettenfabrijk, 1 haardoekfabrijk, 1 fabrijk van wollen en katoenen geweven goederen, 1 band- en lintfabrijk, 1 linnenweverij, 3 hoedenfabrijken, 2 stroohoedenfabrijken, 4 leerlooijerijen, 2 touwslagerijen, 1 katoendrukkerij, 2 verwerijen, 3 kleederbleekerijen, 4 waschbleekerijen, 4 waskaarsenfabrijken, 3 kaarsenmakerijen, 2 zoutziederijen, 1 zeepziederij, 3 wind- en 2 stoomkorenmolens, 4 oliemolens, waarvan 2 door stoom gedreven worden, 1 windschorsmolen, 5 bierbrouwerijen, 1 kunstarijnmakerij, 2 mouterijen, 1 likeurstokerij, 5 boekdrukkerijen, 3 steendrukkerijen,

1 lettergieterij, 1 kopergieterij, 1 kunstverlakkerij en lampenfabrijk, 2 rijtuig-, 14 meubel-, 10 kagchel-, 2 geweer-, 1 orgel-, 2 pianofabrijken; voorts zijn er 10 horologiemakers, 17 goud- en zilversmeden, 2 goud- en zilvergalonfabrijken, 2 goud- en zilverdraadtrekkerijen, 1 steenhouwerij, 1 kunstwerker, 1 instrumentmaker en 1 kunstdraaijer. — In het jaar 1850 is het stedelijk bestuur gemagtigd geworden, om binnen de stad jaarlijks te doen houden twee paarden- en beestenmarkten, de eene op Donderdag en Vrijdag voor Palmzondag, de andere op Donderdag en Vrijdag in de week van de najaarsmarkt. — De wapens van JUSTINUS VAN NASSAU en ANNA VAN MERODE zijn niet meer boven de poort van het Gouvernement te zien. — Bl. 688. Het Paleis van Justitie werd in het jaar 1842 geheel veranderd en van eene ruime pleitzaal voorzien. Sedert dien tijd houdt de Kantonregter niet meer zijne zitting in dit gebouw, maar op het stadhuis. — Bl. 689. Het voorm. Statenhuis is tot Weeshuis voor de R. K. veranderd. — Onder de te BREDA gestaan hebbende Herv. Predikanten verdient ook melding de zoetvloeijende dichter REINIER PIETER VAN DE KASTEELE, die er van September 1796 tot 11 October 1811 stond. — Bl. 691. De kerk Markendaal is even als de toren in het jaar 1848 afgebroken. — Bl. 692. De R. K. kerk van de Brugstraat was reeds in 1637 tot godsdienstig gebruik ingerigt. Zij werd in het jaar 1714 omdat zij oud en vervallen was afgebroken en ruimer en fraaijer opgebouwd; terwijl zij later nog aanmerkelijk is vergroot. — Bl. 693. Behalve de in het Wbk. genoemde kapellen bestond vóór de Hervorming mede te BREDA de Onze Lieve Vrouwe Kapel, meestal de Gasthuis kapel geheeten, vroeger door de stad verhuurd voor de gymnastische oefeningen van het garnizoen, doch thans buiten gebruik. — Bl. 694. In het jaar 1844 is de oude Synagoge door eene opzettelijke daartoe gebouwde in de Cingelstraat vervangen. — Bl. 695. Het voorm. R. K. Weeshuis in de *Nieuwstraat* is thans ingerigt tot een gesticht van liefdadigheid voor de R. K. gemeente. — Onderste regel *staat:* 345, *lees:* 325. — Bl. 696. De in het Wbk. vermelde Liefdadige Commissie is in het jaar 1841 vervangen door eene Maatschappij tot leeniging en opbeuring van behoeftigen door het verschaffen van werk, thans onder de bescherming van H. M. de Koningin staande en een aantal leden tellende. Er bestaat te BREDA mede een Ziekensocieteit. — Bl. 697. Het BREDA's Genootschap van Wetenschappen en Letterkunde is in 1842 te niet gegaan. — Onder de beroemde mannen, welke te BREDA geboren zijn, verdienen nog melding de Godgeleerden: HENDRIK VAN DEN CORPUT, geb. 26 Mei 1536, † 22 Augustus 1601, als Predikant te Dordrecht, en ABRAHAM VAN DEN CORPUT, † in 1670 als Predikant te Giessen-Nieuwkerk. De Geschiedschrijver PIETER VAN OLDENBORCH geb. in 1749, † 14 Junij 1812. De Schilders WILLEM VAN APSEL, † 4 Augustus 1471, NICOLAAS VAN BERGEN, geb. in 1610, † in 1699, FERDINAND VAN KESSEL, geb. in 1660, † in 1696, NICOLAAS SMITS, geb. in 1672, † in 1731, NICOLAAS STEENWIJK, geb. in 1640, † in 1698. De Beeldhouwer JOHANNES ECKEMANS, geb. in 1749, † in 1815. De Teekenaar van bloem en fruitstukken JAN HENDRIK FREDERIKS, geb. 23 Augustus 1751, † 27 Maart 1817.

* BREDASCHE-POLDER ligt gedeeltelijk gem. *Klundert*, gedeeltelijk gem. *Zevenbergen*; beslaat, onder *Klundert*, volgens het kadaster, 23 bund. 3 v. r. 20 v. ell., alles schotbaar land; onder *Zevenbergen* 89 bund. 8 v. r. 80 v. ell., alles schotbaar land; telt 6 h.,

waaronder 2 boerderijen, als: onder *Klundert* 1 h., zijnde eene boerderij; onder *Zevenbergen* 5 h., waaronder 1 boerderij; heeft eene steenen sluis, wijd 1,04 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, waardoor hij op den polder het Hoogland en Jonkershoef en vervolgens, door de Korte- en Langewegschevliet en de sluis aan den Moerdijk, op het Hollandsdiep uitwatert.

* BREEDE telt 16 h. en 110 inw. — De kerk heeft in den zomer van 1849 aanzienlijke verbeteringen en verfraaijingen ondergaan en is toen tevens verrijkt met een voortreffelijk orgel, dat den 2 December van dat jaar voor het eerst bij de godsdienstoefening gebruikt werd.

BREEDENBROEK (GROOT-) *lees:* BREEDERBROEK (GROOT-).

BREEDENBROEK (KLEIN-) *lees:* BREEDERBROEK (KLEIN-).

* BREEDE-WEI maakt het verlengde van het Westgat uit. Het ligt tusschen de Vlakte en een gedeelte der Laan en het Bovengat en noordelijk gedeelte der Bollen; heeft 150—340 palm en is zeer breed.

BREED-WEER, gedeelte van de zoogenaamde *Gemeene landen* en den pold. *den Broek* onder Heemskerk, bevattende met de afgedolven landen 24 bund. 42 v. r. 60 v. ell. wei- en hooiland.

BREE-GOOY, voorm. water in het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, dat vroeger met een zuidelijken loop in *de Grevelingen* uitliep, doch door de bedijking van den polder Dirksland afgedamd is.

BREE-HIEL. Volgens sommigen de oude naam van de stad *Brielle*, prov. *Zuid-Holland*. Zie BRIELLE. W. en A.

BREEKOM, gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, tot de sectie *Schagen-Zuidzijde* behoorde.

BREELEE (DE), water, prov. *Zuid-Holland*. Zie LEE (DE BREE-). W.

BREEMSCAT, voorm. gors, thans een gedeelte van het *Land-van-Flakkee*. Het werd verkocht in 1415 door het geslacht van RENESSE aan het Convent van Brugge.

BREENKEULEN, plaats in *Overijssel*, van waar de inwoners van *Oldebroek*, op last van JOHANNES VAN VERNENBURCH, den acht en veertigsten Bisschop van Utrecht, in het jaar 1377, moesten beginnen de scheiding tusschen *Kamperveen* en *Oosterwolde*, thans Geldersche gracht geheeten, te delven.

BREESTRAAT, geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 5¼ u. W. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 3 u. N. W. van *Tilburg*, gem. en 20 min. W. van *Dongen*; met 11 h. en 60 inw.

* BREEVECHT ligt 10 min. N. van *Vreeland*; beslaat eene oppervlakte van 75 bund. 76 v. r. 41 v. ell., en behoort aan den Heer WILLEM HENDRIK SCHROMPERTS.

BREEWIJD, vaarw. ten N. van *N.-Holland*. Zie BREEDEWEI. W. en A.

BREKKEN (OUDEGAASTER-), meer, prov. *Friesland*. Zie OUDEGAASTER-BREKKEN. W.

* BREKLENKAMP, bavez., beslaat eene oppervlakte van 70 bund. 88 v. r. 2 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Mr. JAN HENDRIK ZEGERS, woonachtig te Lage, in Hannover.

BREMER, herb. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, kw., distr., arr. en 2 u. Z. van *Zutphen*, kant. en 2 u. O. N. O. van *Doesborgh*, gem. en ½ u. Z. O. van *Steenderen*, in de buurs. *Toldijk*, aan den grindweg van Zutphen op Emmerik.

* BRENKELAND, *lees:* BRENGKELAND.

* BRESKENS, gem., heeft 645 bund. 10 v. ell. belastbaar land; telt 254 h., bewoond door 287 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1800 inw., onder welke 1630 Herv., 200 R. K., en 10 Isr. — Reg. 23, *staat:* Fort-Imperial, *lees:* Fort-Napoleon, reg. 24, *staat:* Napoleon, *lees:* Fort-Imperial. — Bl. 725. De school wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht.

* BRESKENS (FORT-), fort in *Staats-Vlaanderen*. Zie HAVENFORT. W.

* BREUDIJK of BRUYDIJK, pold., paalt N. aan Gerverskop, O. aan de Haar, Z. aan het Oude-Land, W. aan Ravenswaay. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 429 bund. 76 v. r., waaronder 411 bund. 1 v. r. 88 v. ell. schotbaar land; telt 12 h., zijnde alle boerderijen, en wordt door eenen molen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Schout, Secretaris en twee Poldermeesters.

BREUDIJK, geh. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. W. N. W. van *Utrecht*, kant. en 1¼ u. W. van *Maarssen*, gem. en ¼ u. Z. van *Gerverskop*, aan den dijk van den zelfden naam, welke, in eene oostelijke rigting, van den Kromme-Rijn naar de Bijleveld loopt; met 21 h. en 170 inw.

* BREUGEL. Reg. 2, *staat:* kant. *Peelland*, *lees:* kw. *Peelland*, kant. *Eindhoven*,

* BREUKELEN-NYENRODES, gem., heeft het zelfde wapen als de heerl. Breukelen-Nyenrodes.

* BREUKELEN-ST.-PIETERS, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1275 bund. 35 v. r 15 v. ell.; telt 168 h., bewoond door 171 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 800 inw. — Men heeft in deze gem. geen school, maar die te *Tienhoven* dient mede voor deze gem. — Het wapen dezer gem. is het zelfde als dat van de heerl. Breukelen-St.-Pieters.

* BREUKELEN-ST.-PIETERS, heerl., telt 350 inw., en wordt thans in eigendom bezeten door Vrouw J. M. E. VAN KOLLEN, echtgenoot van den Heer LAAN WILLINCK, woonachtig op den huize Gunterstein, te Breukelen-St.-Pieters.

* BREUKELERVEEN, heerl., telt 370 inw. — Deze heerl. behoort in eigendom aan bovengenoemde Jonkvrouw J. M. E. VAN KOLLEN.

* BREUKELERVEEN, pold., paalt N. aan Loosdrecht, O. aan de heide van Hilversum, Z. aan Tienhoven en Westbroek, W. aan Breukelen-St.-Pieters, en staat onder het bestuur van Burgemeester en Poldermeesters.

* BREUKELERWAARD, in 1312 genaamd BROECLEDER-WEERT, heerl., beslaat eene oppervlakte van 169 bund. 74 v. r. 80 v. ell.; telt 3 h., bewoond door 24 inw., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer Mr. J. C. WALRAES, woonachtig te Amsterdam.

BREUR (TER-), voorm. kloost. te *Zwolle* en te *Deventer*. Zie DOMINIKANER-KLOOSTER. W. en MINDERBROEDERS-KLOOSTER. W.

* BREUSTERBOSCH ligt ¼ u. O. N. O. van *St. Geertruide*, telt 31 h. en ongeveer 180 inw.

* BREYVENSROT ligt 5 min. Z. van *Stamproy*, en telt 41 h. en ongeveer 210 inw.

BREZIL (GREVELS-), geh. in het grooth. *Luxemburg*. Zie BRASILIËN.

BRIDJO, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Patjietan*.

* BRIELLE, arr., heeft 41,371 bund. 79 v. r. 49 v. ell. belastbaar land; telt 5356 h., bewoond door 8096 huisgez., uitmakende eene bevolking van 39,000 inw.

*BRIELLE, kant., bevat 19,299 bund. 74 v. r. 13 v. ell. belastbaar land; telt 2533 h., bewoond door 3863 huisgez., uitmakende eene bevolking van 19,000 inw., die meest hun bestaan vinden in het aankweeken van granen en aardappelen.

*BRIELLE, gem., heeft 107 bund. 31 v. r. 82 v. ell. belastbaar land; telt 754 h., bewoond door 915 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 4420 inw., onder welke 3640 Herv., 50 Evang. Luth., 610 R. K. en 100 Isr. — De stad ligt ¼ u. van de Nieuwe-Maas, waarvan hier een schuiteveer is op het eil. Rozenburg dat bebediend word door zijlhengsten en roeibooten, in den winter met ijsloepen of schietschouwen. — In het jaar 1849 zijn hier ingeklaard 627 zeeschepen, uitgeklaard 761 zeeschepen, binnengekomen 627 zeeschepen, uitgevaren 761 zeeschepen. — Bl. 736. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient nog melding de door zijne schriften bekende Franciscus Ridderus, die er in 1648 kwam en in 1656 naar Rotterdam vertrok. — Bl. 739. Men heeft te Brielle ook eene haarspinnerij voor tapijten en eene Stads Bank van Leening. — Onder de aldaar geborene beroemde mannen verdient ook melding: de Godgeleerde Petrus Haack, geb. 10 October 1747, † 27 Julij 1824, als Predikant, met den titel van Hoogleeraar, te Amsterdam.

*BRIELTGENSPOLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 152 bund. 72 v. r. 81 v. ell., waaronder 109 bund. 50 v. r. 40 v. ell. schotbaar land, als: onder *Oosterhout*, volgens het kadaster, 150 bund. 2 v. r. 51 v. ell.; onder *Made-en-Drimmelen*, volgens het kadaster, 2 bund. 70 v. r. 30 v. ell., en wordt door eene steenen sluis aan de oostzijde van den polder, in den dijk van Steelhoven, onder Made, wijd 1,8 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, op het Steelhovensche-vaartje en vervelgens op de Donge van het overtollige water ontlast. — De uitwatering des polders is hoogst gebrekkig, uithoofde der zeer aanmerkelijke verlanding van het Steelhovensche-vaartje, welks bodem op sommige punten ongeveer ter gelijker hoogte als het zomerpeil gelegen is.

BRIENENHUIS, naam, onder welken de voorm. havez. thans het buitengoed Borgel, in *Zalland*, prov. *Overijssel*, in het jaar 1578 voorkomt als zijnde de plaats waar de Graaf van Rennenberg, tijdens het beleg van Deventer, in dat jaar verblijf hield. Zie voorts Borgel. W.

BRIENENS-POLDER, onbehuisde pold. in het eil. van *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Stad-aan-het-Haringvliet*; palende N. en N. O. aan de schorren tegen het Haringvliet, Z. aan de Oude-Stadsche-polder, W. aan den Johannes-polder en de Bezomerkade gorzen. — Deze pold., welke in het jaar 1844 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 52 bund. 86 v. r. 54 v. ell., en watert door eene sluis op het Haringvliet uit. Hij wordt door den eigenaar zelve bestuurd, zijnde de Heer Arnold Willem Baron van Brienen.

*BRIESKERKE had tot wapen een schild van zilver, met eene kerk van keel, het dak van azuur, op een terras van sinopel.

BRIEVERSWEG (DE), naam, welken men in de polderregisters geeft aan den Zwanenweg, in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*. Zie Zwanenweg (De). W.

*BRIGDAMME voert het zelfde wapen als Borssele, zijnde van sabel, met eene fasce van zilver, waarvan de onderste helft van keel tandswijze in de bovenste helft vat.

BRIGITTINNEN-KLOOSTER, kloost. in het *Land-van-Ravestein*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. O. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. N. O. van *Veghel*, gem. en 5 min. Z. van *Uden*. — Dit kloost., hetwelk bewoond wordt door Nonnen van de orde der H. BRIGITTA, is omtrent het jaar 1711 van Coudewater onder Rosmalen herwaarts overgebragt. De bewoneressen, 40 in getal, besturen eene meisjesschool en geven onderwijs in verschillende handwerken.

BRIGITTINNEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Rosmalen*, *staat:* Zie CAUWATER, *lees:* Zie COUDEWATER.

BRIJSLOOT, water, in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in eene Oostelijke rigting, loopende van de Schagervaart naar de Meersloot.

BRIJSLOOT (POLDER-BENOORDEN-DE-), gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn;* strekkende langs de noordzijde van de Brijsloot en deel uitmakende van de sectie *Schagen-Zuidzijde*.

BRIJSLOOT (POLDER-BEZUIDEN-DE-), gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn;* strekkende langs de zuidzijde van de Brijsloot en een deel uitmakende van de sectie *Schagen-Zuidzijde*.

BRILDIEP (HET), water in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, gem. *Oldekerk*, in eene Westelijke rigting loopende van het Kolonelsdiep bij de Wijksterwatermolen naar de Briltil in het Hoendiep, makende hier met de Schipsloot van Zuidhorn een kruiswater.

BRINK ('S HEEREN-), buit., prov. *Overijssel*. Zie HEEREN-BRINK-(DE). W.

BRINKGREVE, hav. in de ambtmannij *Colmschate*, prov. *Overijssel*, arr., kant en ½ u. N. O. van *Deventer*, gem. *Diepenveen*.

*BRITSUM ligt 1½ u. N. van *Leeuwarden*, ½ u. van den grindweg op die stad.

*BRITSWERDERMEER ligt ter plaatse, waar de *Jaanvaart* zich met de *Sneeker-zeilvaart* vereenigt.

BROE, naam, welken de Negers geven aan de koffijplant. GEERTRUIDENBERG, in de kol. *Suriname*. Zie GEERTRUIDENBERG. W.

BROEBOOK (DE), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, welke alle blijken draagt van voor een groot gedeelte te zijn ingestort.

*BROECK, geh., prov. *Limburg*, telt 33 h. en ruim 160 inw.

BROECK (AAN-HET-), geh., prov. *Limburg*. Zie BROUCK (AAN-HET-) (1).

BROECKHOIRNE, geh., prov. *Overijssel*. Zie USSELER BROECKHEURNE. W.

BROECLEDERWEERT, oude naam van de heerl. BREUKELERWAARD, prov. *Utrecht*. Zie BREUKELERWAARD. W. en A.

*BROEK, oudtijds BROECK, d., prov. *Friesland*, telt 29 h. en ongeveer 200 inw., onder welke 120 Herv., 70 Doopsgezinden en 8 Christelijk-Afgescheidenen. — De Doopsgezinden en Afgescheidenen behooren tot de gem. van *de Joure*. — De kerk heeft geen toren. — De dorpschool wordt gemiddeld door 35 leerlingen bezocht.

BROEK, geh. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. N. N. O. van *Breda*, kant. en 1 u. N. N. O. van *Oosterhout*, gem. en 20 min. Z. W. van *Raamsdonk*.

BROEK, buurs., prov. *Gelderland*. Zie EPSEBROEK.

---

(1) De namen, welke niet op BROECK of BROEK gevonden worden, zoeke men op BROUCK.

BROEK, buurs. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. Z. van *Zutphen*, kant. en 1 u. W. ten Z. van *Doetinchem*, gem. en ½ u. O. van *Wehl*; met 74 h. en 760 inw.

BROEK (DEN) of BROEKZIJDER-POLDER, pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Abcoude-Proostdijen-Aasdom*; palende N. aan de Beilermerlanden en de Noorden, Z. O. aan den Proostdijer-polder, W. aan den Holendrechter-polder.

BROEK (DEN), pold., prov. *N. Holland*. Zie UITGEESTERBROEK (HET). W.

BROEK (DEN), streek weiland in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant. en gem. *Edam*, in den *Zuidpolder*.

BROEK (HET), pold. in den *Lopikerwaard*, prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. en gem. *IJsselstein*; palende N. aan de gem. Montfoort, O. aan den pold. Neder-Oudland, Z. aan de gem. Benschop, W. aan de gem. Willescop. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 798 bund. 94 v. r. 78 v. ell., waaronder 1 bund. onbelastbaar land; telt 32 h., waaronder 24 boerderijen, en wordt door 2 molens, op den IJssel, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, vijf Heemraden en eenen Secretaris.

BROEKBEEK (DE) of DE MOLENBEEK, beek in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, welke in zuidelijk Drieschicht, gem. *Tubbergen*, ontstaat en door Geesteren naar Vriezeveen loopt waar zij zich ontlast in de *Zwarteplas*, die gemeenschap heeft met de Hollander-Grave.

* BROEK C. A. heeft 1700 bund. 43 v. r. 65 v. ell. belastbaar land; telt 306 h., bewoond door 315 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1500 inw., onder welke 930 Herv. en 650 R. K. Tot deze gem. behoort ook de Zuid-polder en een gedeelte van den Zuidplas-polder.

* BROEKE, voorm. ambacht en d. — De plaats, waar dit d. gelegen heeft, wordt aangewezen op het westelijk gedeelte van de *Molenplaat*.

BROEKHEURNE, geh. in *Overijssel*. Zie USSELER-BROEKHEURNE. W.

BROEKHEURNE (ESCHMARKTSCHE), dat gedeelte van de buurs. *Eschmarkt*, in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 6 u. O. Z. O. van *Almelo*, kant. en 1 u. Z. van *Enschedé*, gem. *Lonneker*, hetwelk aan het geh. Broekheurne grenst. Men telt er 42 h. en 300 inw.

* BROEKHOEK, ligt kant. *Oss*; telt 16 h. en 100 inw.

BROEKHOORN of BROECKHOIRNE, geh., prov. *Overijssel*. Zie USSELER-BROEKHEURNE W.

BROEKHORN of BROEKERHORN, geh. in het balj. der *Nieuwburgen*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 1½ u. N. N. O. van *Alkmaar*, gem. en ¼ u. O. van *Broek-op-Langendijk*, aan den dijk van den Heer-Hugowaard.

* BROEKHOVEN, geh., gem. *Tilburg*. — In het jaar 1826 is aldaar door den Heer P. C. VAN DOOREN een fraai en uitgestrekt gebouw gesticht, waarin de wolspinnerij en lakenvollerij met stoom wordt uitgeoefend. In vroegeren tijd had men in dit geh. een kast., het Huis-te-Broekhoven geheeten. Zie BROEKHOVEN (HUIS-TE-).

BROEKHOVEN, geh., prov. *Limburg*. Zie BROUCKHOVEN.

* BROEKHOVEN (HUIS-TE-) is reeds vóór vele jaren gesloopt, en vervangen door eene bouwmanswoning, het PANNENHUIS genaamd. De daartoe behoord hebbende gronden, welke eene oppervlakte van omtrent 10 bund. beslaan, zijn veranderd in weiland.

* BROEKHUIZEN, ridderhofst., was reeds in 1294 bekend. Zij heeft tot wapen een schild van zilver, met een kruis geschakeerd van goud en keel.

* BROEKHUIZERWATER. Daarover ligt in den grooten weg op Anholt, nabij Doesborgh, eene houten brug, rustende op drie vaste jukken en zeven schepen, lang tusschen de hoofden 79.50 ell., het dek breed 3.90 ell.

* BROEKHUYSEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1075 bund. 46 v. r. 15 v. ell. — Ook is er een windkorenmolen en een water-, olie- en graanmolen. Het d. Broekhuysen ligt aan de Maas. — De kerk heeft op het midden van het dak een klein spits koepeltorentje. — Ook is er een veer op Arcen.

BROEKHUYSEN (HET KASTEEL-TE-), buit. in *Opper-Gelder*, in het *Land-van-Kessel*, prov. *Limburg*, arr. en 7 u. N. van *Roermond*, kant. en 2 u. O. N. O. van *Horst*, gem. *Broekhuysen*, aan de Maas, nabij den grooten weg van Arnhem op Maastricht. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende landerijen, eene oppervlakte van 91 bund. 7 v. r. 60 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Karel Bovens, woonachtig te Maashees.

* BROEKHUYSENVORST. De kerk heeft eenen hoogen spitsen toren.

* BROEK-IN-WATERLAND, gem., is sedert 1841 vereenigd met de gem. *Zuiderwolde-en-Uitdam*, en maakt daarmede thans de gem. Broek-in-Waterland-Zuiderwoude-en-Uitdam uit. Zie het volgende art.

BROEK-IN-WATERLAND-ZUIDERWOUDE-EN-UITDAM, gem. in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant. *Edam*, (7 k. d., 10 m. k., 6 s. d.); palende N. aan de gem. Monnickendam, O. aan de Zuiderzee, Z. aan Ransdorp-Durgerdam-en-Holysloot en Nieuwendam-en-Zunderdorp, W. aan Landsmeer-en-Watergang. — Deze gem. bestaat uit de voormalige afzonderlijke gem. Broek-in-Waterland, Zuiderwoude-en-Uitdam; bevat de dorpen: Broek-in-Waterland, Zuiderwoude en Uitdam, benevens de Binnenweeren, de Woudweeren, de Tweehonderd-Deymten, het Eiland, alsmede gedeelten van het Bellermeer en van het Broekermeer; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2335 bund. 42 v. r. 36 v. ell., waaronder 2316 bund. 98 v. r. belastbaar land; telt 212 h., bewoond door 309 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1500 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — De Herv., die er 1400 in getal zijn, onder welke 700 Ledematen, maken de gem. van Broek-in-Waterland en Zuiderwoude-en-Uitdam uit. — De R. K., welke men er 50 telt, parochiëren te *Monnickendam*. — De 30 Evang.-Luth., de 10 Doopsgez. en de 10 Isr., die er wonen, behooren tot hunne respective gem. te *Monnickendam*. — Men heeft in deze gem. 3 scholen, als: ééne te Broek-in-Waterland, ééne te Zuiderwoude en ééne te Uitdam, welke gezamenlijk door 240 leerlingen bezocht worden. — Het wapen dezer gem. is het zelfde als dat van de voorm. gem. Broek-in-Waterland.

* BROEK-OP-LANGENDIJK beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 460 bund. 11 v. r. 90 v. ell., waaronder 458 bund. 93 v. r. 78 v. ell. belastbaar land; telt 131 h., bewoond wordende door 164 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 700 inw.

* BROEKPOLDER, pold., prov. *Zeeland*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 161 bund. 73 v. r. 32 v. ell., waaronder 159 bund. 53 v. r. 52 v. ell. schotbaar land; telt 7 boerderijen, en wordt door eene sluis op de Roolandpolder van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit een Dijkgraaf, 2 gezworenen, 1 Penningmeester en 1 Boekhouder.

BROEKPOLDER (DEN) of het Heukelemschebroek, pold. in den *Tielerwaard*, gedeeltelijk prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Geldermalsen*, gem. *Vuren*; gedeeltelijk prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Heukelum*; palende N. aan de buitengronden tegen de Linge, O. aan den polder binnen den Tienweg, den polder Leuven en den polder van Vuren, W. aan Hoog-Dalem, Laag-Dalem en het Spijksche-veld. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 524 bund; als: onder *Vuren* 455 bund. 23 v. r. 90 v. ell., onder *Heukelum* ruim 68 bund.

*BROEKPOLDER (OOST-EN-WEST-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 438 bund. 50 v. r. 70 v. ell., waaronder 428 bund. 52 v. r. schotbaar land, telt 35 h., waaronder 25 boerderijen, en wordt door twee molens, op den Rijn, van het overtollige water ontlast.

*BROEKPOLDER (OUDE-), in het kant. *Voorburg*, ligt gedeeltelijk gem. *Rijswijk*, gedeeltelijk gem. *Vrijenban-en-Biesland*, is groot, volgens het kadaster, 245 bund.

BROEKSBRUG of brug No. 1, brug op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*. Het is eene houten ophaalbrug over het tweede pand van het *Apeldoornsche-kanaal*.

*BROEK-SITTARD beslaat, volgens het kadaster, 210 bund. 22 v. r. 51 v. ell., waaronder 204 bund. 20 v. r. 10 v. ell. belastbaar land. — Onder deze gem. zijn in het jaar 1845 onder de aarde overblijfselen van eene oude houten brug gevonden, welke zoo in bouwstoffen en zamenstelling als wat de breedte betreft, de treffendste overeenkomst met de Drentsche veenbruggen heeft.

*BROEKSTERHUIZEN ligt Z. Z. O. van *Doekum*, ½ u. Z. van *Woutersweude*, waartoe het behoort.

*BROEK-THUIL-EN-'T WEEGJE behoort tot de gem. *Broek e. a.*

BROEKZIJDERPOLDER, pold., prov. *Utrecht*. Zie Broek (den).

BOEREN (TEN-), voorm. kloost. te *Zwolle* en te *Deventer*. Zie Dominikaner-klooster W. en Minderbroeder-klooster. W.

*BROMMELEN, ligt 20 min. Z. van *Geulle*.

BROMO, aanzienlijke boerenhofst. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 8½ u. W. ten N. van *Appingedam*, kant. en 4½ u. W. N. W. van *Onderdendam*, gem. en 1 u. W. Z. W. van *Kloosterburen*, ½ u. Z. W. van *Hornhuizen*, waar het kerkelijk onder behoort. Zij heeft eene oppervlakte van 50 bund. binnenland, 20 bund. polderland en 20 bund. kwelder en aanwas, en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Landbouwer Jacob Klazens Sijpkens. Den 2 October 1842 brandde deze hofstede, ten gevolge van hooibroei af, werd nog in dat zelfde najaar opgebouwd en nu Bromo genaamd.

BRONCKHORSTERVEER (HET), pont- en schuitveer in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, over den IJssel, tusschen Bronckhorst en Brummen.

*BRONGERSMA bestaat reeds sedert lang niet meer, de plaats, waar zij gestaan heeft, is waarschijnlijk aan een stuk bouwland getrokken.

*BRONNEGER behoort tot het adm. kant. *Dalen*.

BRONNENS, geh. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr. kant. en 3 u. W. ten Z. van *Appingedam*, gem. en ½ u. N. van *ten Boer*, onder *Lellens*.

BRONSBERGEN, voorm. kast., prov. *Gelderland*. Zie Brunsberg.

BROODELOOZESCHORREN, schorren, prov. *Noord-Braband*, gem. *Bergen-op-Zoom*, zijnde ten N. door het Krommegat, van den Auvergnepolder, ten Z. door het Bergensche diep van de Molenplaat en ten W.

door de Eendragt van het eil. Tholen gescheiden. Het was vroeger eene pold., welke reeds voor 1555 bekend en aan den Deurloopolder gebecht was, loopende alstoen de Eendragt oostwaarts daarvan.

BROODZUSTEREN (HET HUIS-DER-), voorm. kloost. te *Zierikzee*, dus genoemd, omdat de bewoneressen haar brood door bedelen verkregen of door haren handenarbeid verdienen moesten. — Het is te niet gegaan in het jaar 1575.

BROUAAN (DE BERG-VAN-), hofst. in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, arr. en 3½ u. Z. van *Middelburg*, kant. en ½ u. N. O. van *Oostburg*, gem. *Schoondijke*, ten W. aan den Oozemans-weg en ten N. van den straatweg. — Deze hofstede is op een vliedberg gebouwd, van welke haar naam afkomt en wordt thans in eigendom bezeten door Jhr. Jean Baptiste de Valkenaere Roels, te Brugge.

BROUCK (AAN-HET-), geh. in het *Land-van-Overmaas*, heerl. *Valkenburg*, prov. *Limburg*, distr., arr. en 1½ u. N. ten O. van *Maastricht*, kant. en ½ u. N. O. van *Meerssen*, gem. en 10 min. O. van *Geulle*, met 11 h. en 50 inw.

BROUCKHOVEN of Broekhoven, geh. in het *Land-van-Overmaas*, heerl. *Valkenburg*, prov. *Limburg*, distr., arr. en 1½ u. N. ten O. van *Maastricht*, kant. en ½ u. N. O. van *Meerssen*, gem. en 10 min. O. ten N. van *Geulle*; met 5 h. en 20 inw.

BROUWERSEILAND (HET) of Kompal, eil. in *Oost-Indië*, ten O. van het eil. *Borneo*. Het is door riffen omgeven.

BROUWERSEILANDEN, eilandengroep in *Oost-Indië*, ten O. van het eil. *Sumatra*, waarvan zij door de Vrouwenstraat gescheiden zijn. De voornaamste zijn Bangkalie of Bangkalis, Poeseratoes of Papaserat, Padang, Pantjoor en Rantaw.

* BROUWERSHAVEN, kant., telt 1231 h., bewoond door 1586 huisgez., uitmakende eene bevolking van 8000 inw., welke meest hun bestaan vinden in den landbouw.

* BROUWERSHAVEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 213 bund. 38 v. r. 22 v. ell., waaronder 212 bund. 24 v. r. 73 v. ell. belastbaar land; telt 221 h., bewoond wordende door 314 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1440 inw. — Bl. 782. Onder de vermaarde inboorlingen van Brouwershaven verdient melding de Godgeleerde Adriaan Cornelisz., † in 1556, als Kanunnik van St. Pieter en Hoogleeraar te Leuven. — Reg. 13, *van onderen, staat:* De regter helft, *lees:* De linker helft, Reg. 12, *van onderen, staat:* De linker helft, *lees:* De regter helft,

* BROUWERSHAVENSCHE-GAT. Het water rijst daarin 2,50 ell.

BROUWERSTRAAT (DE), zeeëngte in *Oost-Indië*, ten O. van het eil. *Sumatra*, welke de Brouwers-eilanden van Sumatra scheidt.

* BROUWMEER wordt in eigendom bezeten door de kinderen van wijlen Jonkheer Mr. Hugo Bowier en is tegenwoordig onbewoond.

* BRUCHEM is een klein d., met een gering aantal huizen, die zeer aangenaam bij de kerk verspreid liggen. Deze kerk is een klein oud kruisgebouw, met een kloktorentje. — In het jaar 1842 is in de kom van dit dorp, tegenover de kerk, eene aanzienlijke heerenhuizing gebouwd, genaamd Groenhoven, met den tuin eene oppervlakte beslaande van 92 v. r. 60 v. ell., en toebehoorende aan den Heer Hendrik Brouwers, Burgemeester van Kerkwijk. — Het wapen van Bruchem is een doorsneden veld van zilver en keel, hebbende in het midden een rad, vergezeld van zes tarven, drie onder en drie boven het rad, alles van de eene kleur in de andere, behalve de naaf, die van goud is.

BRUCHEMSCHE-WETERING, water in den *Bommeler-waard*, prov. *Gelderland*, gem. *Bruchem*, hetwelk in eene nagenoeg regte rigting loopt van de Leigraaf naar den Bruchemsche watermolen.

BRUCHTERBEEK, beekje in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, onder *Hardenbergh*, ontstaat in de *Brucht* en westwaarts loopende, ontlast het zich in de *Vecht*.

BRUCKENBERG, naam, onder welken de ijzerwerken in het d. *Berg*, in het grooth. *Luxemburg*, bekend zijn.

BRUEKEL, oude naam van het d. BREUKELEN, prov. *Utrecht*. Zie BREUKELEN. W.

BRUGGEBUREN, b., prov. *Friesland*. Zie WINSUMER-BRUGBUURT. W.

BRUGGEN, b. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1½ u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, gem. en ¼ u. O. N. O. van *Rosmalen*. — Het is een gedeelte van het geh. *Bruggen-Sprokkelbosch-en-Maleskamp*.

BRUGGENBOSCH, buit. op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 8 u. N. ten O. van *Arnhem*, kant. en 2 u. N. O. van *Apeldoorn*, gem. en 2 u. N. N. W. van *Voorst*, aan den straatweg van Deventer op Utrecht. — Dit buit., bestaande in heerenhuis, vijver, tuinen, weilanden enz., beslaat eene oppervlakte van 39 bund. 60 v. r. 89 v. ell.

BRUGGEN-SPROKKELBOSCH-EN-MALESKAMP, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1½ u. N. N. O. van *'s Hertogenbosch*, gem. en ¼ u. O. van *Rosmalen*; met 72 h. en 440 inw.

* BRUGSCHE-POLDER, heet ook ZOUTEPANNE-POLDER. Het eerste deel van dezen pold. wordt genaamd de Noord-polder. Zie dat woord.

* BRUHEZE heeft een wapen van sabel, met drie jagthorens van zilver, met tromp, mondstuk en banden van keel.

BRUIDIJK, geh., prov. *Utrecht*. Zie BREUDIJK. W.

BRUIDS-EILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie PENGANTEN (POELOE-). W.

* BREUL (DEN) telt 24 h. en 150 inw.

BRUINDIJK, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 3 u. N. W. van *Sneek*, kant. en 1 u. N. W. van *Bolsward*, 10 min. W. van *Schettens*, waartoe het behoort; met 4 h. en 17 inw.

* BRUINENHOEKSCHEN-WAARD was reeds vóór het jaar 1798 bedijkt, doch in 1817 zijn de dijken verhoogd en verzwaard. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 97 bund. 98 v. r. 60 v. ell.; als: onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk* 88 bund. 94 v. r. 60 v. ell., en onder *Werkendam* 9 bund. 4 v. r. Het zomerpeil is 0.35 ell. boven A. P.

* BRUINISSE bevat thans mede een gedeelte van den in 1847 bedijkten Anna-Jacoba-polder; telt 230 h., bewoond door 305 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1560 inw. — Bl. 791. Uit de haven van BRUINISSE bestaat gelegenheid, om te worden overgezet naar alle omliggende plaatsen en eilanden.

BRUK, geh. in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3½ u. W. ten N. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. W. ten Z. van *Heusden*, gem. *Drongelen-Haagoord-Gansoijen-en-Doeveren*, onder *Drongelen*.

BRUKKUM, d., prov. *Gelderland*. Zie BRUCHEM. W. en A.

* BRUMMEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8474 bund. 61 v. r. 66 v. ell., waaronder 8261 bund.

50 v. r. 29 v. ell. belastbaar land; telt 820 h., bewoond wordende door 1105 huisgez., uitmakende eene bevolking van 6040 inw., onder welke 4990 Herv., ruim 20 Evang. Luth., 30 Doopsgez., ongeveer 830 R. K. en bijna 50 Isr. Men heeft er 13 klompenmakerijen en een fabrijk van gemalen gips ter bemesting. Het d. Brunnen is reeds vermeld in 997, als liggende in *Felua*, in het graafs. *Amelande*. — Het ligt nabij den IJssel, waarover hier een pontveer is op Bronckhorst, het Bronckhorster-veer genaamd. — Men heeft in het jaar 1846 in de kerk te Brummen een orgel aangebragt, hetwelk door den Heer Holtgrave te Deventer vervaardigd en den 16 Augustus van dat jaar is ingewijd.

* BRUMMENSCHE-BEEK. Ter plaatse, waar deze beek in den IJssel valt, ligt eene lijnbrug over deze rivier, welke 5,60 ell. lang en 1,65 ell. breed is.

BRUMMENSCHE-UITERWAARDEN, uiterwaarden op den *Veluwenzoom*, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Apeldoorn*, gem. *Brummen*; palende N. aan de st. Zutphen, O. aan den IJssel, Z. aan de gem. Rhede, W. aan het d. Brummen. — Deze uiterwaarden beslaan eene oppervlakte van 314 bund. 97 v. r. 70 v. ell. en wateren uit op den IJssel door eenen houten duiker.

BRUNNEM, naam, voorkomende in de elfde eeuw als eene plaats gelegen in het graafs. *Amelande*, hetgeen men voor het voorm. kast. Brunsberg, prov. *Gelderland*, houdt. Zie Brunsberg. W.

* BRUNSSUM, gem., ligt in het kant. *Sittard*; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1288 bund. 12 v. r. 80 v. ell., waaronder 1168 bund. 89 v. r. 47 v. ell. belastbaar land; telt 228 h., bewoond door 239 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1000 inw.

BRUSSEL (NIEUW-), rijk in *Oost-Indië*. Zie Matan. W.

* BUCKHORST vindt men reeds vermeld in het jaar 1093. Het wapen van het geslacht Buckhorst bestond in eenen leeuw van sabel, gekroond van goud, met tong en nagels van keel, op een veld van zilver.

* BUDA. Door dit water zou de Dollaert (Braakman) met de Heede in gemeenschap hebben gestaan.

* BUDDINGE, reg. 3, *staat: Haakswold*, zie dat art., *lees:* Haagswold. Zie Dijkhuizen.

* BUDEL heeft, volgens het kadaster, 1464 bund. 50 v. r. belastbaar land, zijnde het overige heide en broekgrond; telt 405 h., bewoond door 461 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2190 inw., onder welke 2100 R. K. en 90 Herv. Men heeft er 2 graanmolens, 2 ros-oliemolens, 2 bierbrouwerijen, 2 leerlooijerijen, 1 verwerij en 1 steen- of potbakkerij.

* BUDEL-EN-GASTEL telt 95 zielen, onder welke 50 Ledematen. De eerste, die alhier het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Christianus Sextius, beroepen uit den Palts, die in het jaar 1648 herwaarts kwam en in het jaar 1652 overleed.

* BUDERSBERG, ligt Z. ten W. van *Luxemburg*, N. N. W. van *Dutlingen*, nabij den hooge St. Jansberg.

§ BUDINGEWOLDE, geh., prov: *Drenthe*. Zie Dijkhuizen. W.

* BUGGENUM, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 546 bund. 76 v. r. 10 v. ell., waaronder 511 bund. 8 v. r. 50 v. ell. schotbaar land.

* BUIKSLOOT, gem., is groot, volgens het kadaster, 416 bund. 75 v. r. 30 v. ell., waaronder 406 bund. 42 v. r. 15 v. ell. belastbaar land. De school wordt bezocht door ruim 120 leerlingen.

* BUINEN, geh., heeft ten O. rijke veenen, die sedert een geruimen tijd aan de snee gekomen zijn, en door eene menigte greppels en wijken een behoorlijk geregelde afwatering in het Groninger-kanaal hebben. Men heeft er eene school met 90 leerlingen. Otto van Runen die leenman was van de St. Maartenskerk te *Utrecht*, in de twaalfde eeuw, bezat hier een huis, dat bij in 1141 ten geschenke afstond aan het klooster en de kerk te Runen.

* BUINEN (NIEUW-) heeft 2 glasblazerijen. De school wordt er gemiddeld door 35 kinderen bezocht.

BUINERHEZE, plaats in *Oostermoerderdingspil*, gem. en ½ u. N. O. van *Borger*, 5 min. Z. van *Buinen*, alwaar eene schans ligt, door het volksgeloof geëerbiedigd als de overblijfselen eener voorm. stad, terwijl men wil, dat aldaar onder den grond dergelijke flinten straten te vinden zijn, als op den Hondsbrug, bezijden Odoorn, welke van eene verdwenen stad Hunsow zouden zijn. Voorts heeft men in 1839, op den esch aldaar, in den Valschen-akker, oude koperen en zilveren munten opgedolven. Zie voorts op Valschen-akker. W.

* BUINERVEEN heeft twee veldkalkbranderijen, welke in 1848 zijn opgerigt.

BUIRSERHEEGE, geh., prov. *Overijssel*. Zie Buurserheege.

* BUITENDELLEN (DE OOSTERSCHE-) beslaat, volgens het kadaster, met de kaden eene oppervlakte van 88 bund. 18 v. r. 11 v. ell. en zonder de kaden 84 bund. 25 v. r. 61 v. ell.

BUITENDIJK, gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, tot de sectie *Schagen-Zuidzijde* behoorende.

BUITENDIJKS, buurs. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 4 u. W. van *Zwolle*, kant., gem. en 1 u. W. van *Kampen*; met 6 h. en 50 inw.

BUITENDIJKSCHE-AKKERS, landerijen tusschen de *Zuiderzee* en den zeedijk in *Gooiland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, gedeeltelijk kant. en gem. *Naarden*, gedeeltelijk kant. *Weesp*, gem. *Muiden-en-Muidenberg*; palende N. en O. aan de Zuiderzee, Z. en W. aan de Gemeene-Weide en den Zeedijk, en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 126 bund. 14 v. r. 9 v. ell.; onder *Naarden* 118 bund. 14 v. r. 9 v. ell., en onder *Muiden-en-Muidenberg* 8 bund.

BUITENDIJKSCHE-HOOIPOLDER (DE NOORD- of NIEUWE-), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Hooipolder (De Noord-Buitendijksche-). W.

BUITEN-DWARSGRACHT, gracht in *Vollenhove*, prov. *Overijssel*, onder *Giethoorn*. — Zij begint aan het *Beulakerwijde*, tegen de limiet van *Ambt-Vollenhove*, en doorsnijdt, noordwaarts loopende, de *Zuider-* of *Jan-Hozen-*, *Cornelis-*, *Bouwers-* en *Tijsjesgracht* en eindigt aan de *Klossengracht*.

BUITENHUIZEN, geh. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en 3 u. N. O. van *Zwolle*, gem. *Nieuw-Leusen*.

* BUITENLAND-VAN-OOST-EN-WEST-BARENDRECHT, paalt N. aan den Binnenlandsche-polder, O. aan den Ziedewijsche-polder, Z. aan den Zuid-polder, W. aan Rhoon. – Deze pold., welke in het jaar 1555 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 418 bund., waaronder 402 bund. 30 v. r. 5 v. ell. schotbaar land; telt 16 h., waaronder 7 boerderijen, en wordt door eenen molen en eene sluis, op de Koedood, van het overtollige water ontlast.

BUITENLUST of Klein-Zorgvliet, buit. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant., gem. en 10 min. W. van *'s Gravenhage*, 20 min. O. ten Z. van *Scheveningen*, aan den Scheveningsche straatweg. —

Dit buit., voorheen een jagthuis van Koning Willem II, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 1 bund. 18 v. r. 30 v. ell.

BUITENLUST, herberg in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, gem. en 5 min. O. van *Ulrum*, aan den grindweg van Leens naar de Zoltkamp.

BUITENLUST, adell. h. in het *Land-van-Vianen*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4 u. N. O. van *Gorinchem*, kant. en gem. *Vianen*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 2 bund., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer J. J. Cambier. — Op dit buit. is de Generaal la Faijette, na zijne bevrijding uit Olmutz, eenigen tijd gehuisvest geweest.

BUITEN-NES, naam, welken men geeft aan de omkading van den *Binnen-Nes*, zijnde een pold. in de riv. de *Lek*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Sliedrecht*, gem. *Groot-Ammers-'s Graveland-Achterland-en-Peulwijk*, juist voor het d. Groot-Ammers; W. en N. aan de Lek, O. aan den Zaagmolenwaard, Z. aan den Alblasserwaardsdijk. De Binnen-Nes, waarop eene hofstede is gebouwd, beslaat eene oppervlakte van 32 bund. 9 v. r.; de Buiten-Nes 10 bund. 80 v. r. Beide, Buiten- en Binnen-Nes, behooren in eigendom aan den Heer C. Vrijhagen, te Amsterdam.

BUITENPOLDER (GECOMBINEERDE-), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Aanwassen (De).

BUITENPOST, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*. Zij bestaat uit de d. Buitenpost en Lutjepost; en is groot, volgens het kadaster, 1419 bund. 76 v. r. 31 v. ell., waaronder 1398 bund. 9 v. r. 62 v. ell. belastbaar land.

* BUITENPOST ligt 5 u. van *Leeuwarden*. — Reg. 10 *staat:* de Horne en Scharnehuizum, *lees:* en de Horne. — Men heeft te Buitenpost geen jeneverstokerij meer maar eenen zaagmolen. — De Doopsgez. behooren tot de gem. van *Surhuisterveen*. In dit d. staat het grietenijhuis, alsmede de fraaije Haersma-state.

* BUITENPOSTER-MADE is ½ u. lang en even zoo breed.

BUITENRUST, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant., gem. en 10 min. Z. van *Middelburg*, aan den Vlissingsche-weg. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 1 bund. 43 v. r. 41 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door Mevr. van Beeleerts, woonachtig te Middelburg.

BUITENSTE-OSSENDIJK, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Keizerswaard-en-den-Buitenste-Ossendijk. W.

* BUITENVELDERT. De statie aldaar telt, met het daaronder parochiërende gedeelte van het d. Sloten, 600 Communikanten.

BUITENWEG, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie Voorafsche-polder. W.

BUITENWEIDE, pold. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. en gem. *Vlaardingen*; palende N. aan het Louweland, O. aan Vlaardinger-Ambacht, Z. aan het Buitenland, W. aan de Stadshaven. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 38 bund. 21 v. r. Er staan daarin 1 tuinmanswoning en 1 boerderij. Hij maakt thans met het *Louweland* eene bedijking uit en ontlast het overtollige water op de Vlaardingsche-haven door eene steenen sluis, wijd 1,13 ell., en door twee duikers. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en eenen Wethouder van de stad Vlaardingen. — Het voorm. Hof van Vlaardingen, in deze buitenweide gelegen, is, na de slooping van het heerenhuis enz., eene openbare wandelplaats geworden, waarop het gemelde tuinmanshuis staat.

BUITENZORG, hofstede in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. Z. van *Amsterdam*, kant. *Nieuwer-Amstel*, 1 u. Z. O. van *Amstelveen*, gem. *Ouder-Amstel*, ½ u. Z. van *Ouderkerk*, in den *Ronde-Hoepenpolder*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 30 bund. 80 v. r.

BUITENZORG, landg. op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 10 u. N. O. van *Arnhem*, kant. en 2¼ u. O. N. O. van *Harderwijk*, gem. en 2¼ u. N. O. van *Ermelo*, onder *Nunspeet*. — Dit landg., bestaande uit heerenhuis en verdere getimmerten, moestuin, boomgaard, akkers met eikenplantsoen, wei- en bouwlanden, beslaat eene oppervlakte van 17 bund.

BUIZENPOLDER of BOZENPOLDER, voorm. pold. in *Staats-Vlaanderen*, in het *Land-van-Kadzand*, prov. *Zeeland*, arr. *Middelburg*, kant. *Oostburg*, distr. *Sluis*, gem. *Groede*; palende oudtijds N. aan den Gistelaar-en-Hugozotspolder, O. aan den Quadentijdspolder, Z. aan een poldertje, welks naam thans onbekend is, W. aan den Steenepolder. De eerst- en laatstgenoemde zijn nog onder die namen bekend. Hij vloeide in de zestiende eeuw; maar werd in 1609 in de bedijking van *Baarzande* begrepen, waarin hij een groot gedeelte van den Noord-Oost-hoek uitmaakt en ook op vele kaarten nog vermeld wordt; hij wordt echter niet meer als afzonderlijke polder beschouwd en heeft dus geen eigen bestuur. De grootte zal ruim 30 bund. bedragen.

* BULLEWIJK. De aldaar gevestigde statie van R. K. telt, met het daaronder parochiërende Ouderkerk, 580 Communikanten. — Toen de kerk op den 22 October 1818 geheel afgebrand was, is de buitenplaats Overkerk, in de nabijheid van Ouderkerk, in het jaar 1820 tot kerk en pastorij ingerigt, zoodat de R. K. kerk van BULLEWIJK, waaraan thans eene eigene begraafplaats is verbonden, thans eigenlijk staat in den Ronden-Hoepenpolder.

BULT (DE), h. in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, *Derde* distr., arr. en 4 u. Z. O. van *Eindhoven*, kant. en 1 u. Z. W. van *Asten*, gem. *Someren*, een gedeelte van het geh. *Slieven* uitmakende; met 5 h. en ruim 20 inw.

BULTJE (HET), geh. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 7 u. W. N. W. van *Appingedam*, kant. en 1 u. N. W. van *Onderdendam*, gem. en 20 min. N. O. van *Kloosterburen*; met 5 h. en 25 inw.

BULTIGE-EILAND (HET), eil. in *Australië*, ten N. van de *Geelvinksbaai*.

BUNKEMAAT (GASTHUIS-OP-), te *Zwolle*. Zie GRUSE (TEN-HEILIGE-). W.

* BUNNIK beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1281 bund. 78 v. r. 15 v. ell., waaronder 1280 bund. 67 v. r. 60 v. ell. belastbaar land. — De stat. der R. K. wordt door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend. — In het d. BUNNIK ligt eene brug over den Rijn. — De Herv. kerk en pastorie hebben in het jaar 1840 belangrijke verbeteringen ondergaan. — De R. K. kerk is in het jaar 1845 vergroot en vernieuwd. — Men vindt te BUNNIK nog de overblijfselen van het oude Kamminga. Zie dat woord.

* BUNNIK-EN-VECHTEN, kerk. gem., waartoe, behalve de Herv. van de burg. gem. Bunnik, ook die van Rijnauwen en een gedeelte van Zeyst behooren. — Zij telt 450 zielen, onder welke 220 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest GERARDUS CORNELII VLIEGER, die in het jaar 1610 hier in dienst was en ook nog in 1612 stond.

* BUNSCHOTEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2221 bund. 93 v. ell., waaronder 2217 bund. 30 v. r. 23 v. ell. belastbaar land; telt 192 h., bewoond door 252 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1210 inw. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Jacob Mot, die, hier Priester zijnde, tot de Hervorming overging, en wien in 1581 tevens opgedragen werd, om de dienst in eenige nabijgelegene dorpen van Gooiland waar te nemen. Hij stond hier nog in 1613. Het beroep geschiedt door den kerkeraad.

* BUNSCHOTEN (POLDER-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2088 bund. 21 v. r. 99 v. ell.; telt 2 h., zijnde boerderijen, en wordt door 4 sluizen, op de Eem en door eene sluis in de Zuiderzee, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Dijkgraaf en Hoogheemraden.

BUNSCHOTEN-IN-'T VELD of Bunschoten-te-Velde, streek lands in *Eemland*, prov. *Utrecht*, arr. en kant. *Amersfoort*, gem. *Bunschoten;* eene oppervlakte beslaande van 1100 bund. 25 v. r. 79 v. ell.

* BUNSCHOTERVEEN paalt O. aan de prov. Gelderland, Z. aan Neder-Duits, W. aan den St.-Nicolaas-polder. — Deze pold., welke binnen den Zeedijk ligt, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 529 bund. 49 v. r. 15 v ell., telt 2 h., zijnde boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Zuiderzee, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de ingelanden.

BUNTEN (GROOTE-), landg., prov. *Gelderl.* Zie Bunten (Groote-). W.

BURCHAREN-POLDER, pold. in den *Biesbosch*. Zie Borcharen-polder. W.

BURCKMEERDER-HUIZEN, geh. in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 7 u. Z. Z. W. van *Hoorn*, kant. en 3 u. Z. Z. W. van *Edam*, gem. *Nieuwendam-en-Zunderdorp*, ½ u. N. O. van Zunderdorp, aan het Burckmeer.

* BURDEN telt 12 h. en 70 inw. — De kapel behoort tot de par. van *Welscheid*.

* BUREN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1989 bund. 79 v. r. 34 v. ell., waaronder 1918 bund. 93 v. r, 95 v. ell. belastbaar land. — Op de paardenmarkten, welke Vrijdag voor Utrechtsche palmmarkt, een dag na Paschen en 26 en 27 September invallen, werden in 1849, 2000 paarden aangebragt. — De eerste, die in de Herv. gem. te Buren het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Johannes Florentius, die in het jaar 1588 hier in dienst was en kort daarna (in 1589) eenen opvolger bekwam. — Bl. 829, reg. 10, *staat:* 1614 *lees:* 1612 — Vóór de Hervorming had men te Buren ook eene kapel, aan den H. Matheus toegewijd, welke in 1396 gesticht was. Voorts een convent van de commanderie van St. Jan, afgebroken in 1590, en een Nonnenklooster, ter plaatse waar nu het Weeshuis is, gewijd aan de H. Anna, bij de stichting van het Weeshuis, 1612—1620 vernietigd. — Judocus Lommius (Josse van Lom), was geb. omstreeks 1500 en † omstreeks 1562 als Geneesheer te Brussel.

BURG (DEN), hofstede in *Gooiland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. Z. O. van *Amsterdam*, kant. en 1½ u. Z. O. van *Weesp*, gem. *Weespercarspel*, aan de Gravelandsche-vaart.

BURGENHEEM, voorm. heerde in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 3 u. W. van *Appingedam*, gem. en 25 min. ten Z. van *Stedum*. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene op-

pervlakte beslaande van 30 bund. 40 v. r. 10 v. ell., in eigendom bezeten en bewoond wordt, door den landbouwer JAN WOLDINGA.

BURGERWEG, weg in de *Zijpe*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zijpe-en-Hazen-polder*, loopende in eene westelijke strekking van den Eenigenburg naar den Zijpdijk. — Aan dezen weg staat de Doopsgez. kerk van de gem. Zuid-Zijpe, zijnde een houten gebouw, zonder toren of orgel. Deze weg is grootendeels beschulpt en voert naar de Pettenkluft.

* BURGHAREN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2106 bund. 48 v. r. 43 v. ell.; telt 251 h., bewoond door 263 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1490 inw. De par. behoort tot het apost. vic. van *'s Hertogenbosch*. De R. K. kerk is in het jaar 1829 gebouwd.

§ BURGHORN, eene der zeven sectiën, waarin de gem. *Schagen-en-Burghorn*, gem. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, verdeeld is. — Zij wordt begrensd W. en N. door den Nieuwendijk tegen de gem. Zijpe, O. door den Oudendijk tegen de sectiën Schagen-Zuidzijde en Lagendijk, Z. door den dijk en sloot tegen de gem. St. Maarten-Eenigenburg-en-Valkoog. — Deze sectie, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 311 bund. 82 v. r. 94 v. ell., waaronder 308 bund. 8 v. r. 28 v. ell. schotbaar land, en bevat in zich den Polder benoorden den Nieuwe weg en den Polder bezuiden den Nieuwe weg. Daarin staan 8 h., waaronder 6 boerderijen. Zij maakt eenen polder op zich zelven uit; heeft hare uitwatering door een duikersluisje in den Oudendijk en wordt bestuurd door haar eigen polderbestuur, bestaande uit drie Ledeu en eenen Secretaris.

* BURGVLIET ligt ½ u. Z. van *Bergen-op-Zoom*. Men telt er 6 h., waaronder eene hofstede, de Blaauwe-Hoef genaamd.

BURGVLIET, voorm. buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant. en 2 u. van *Middelburg*, ½ u. N. van *Oostkapelle*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene hofstede. De daartoe behoorende gronden, beslaan ruim 30 bund., en worden in eigendom bezeten en bewoond door den landbouwer J. WONDERGEM.

BURGWERD, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, bestaande uit de d. Burgwerd, Hichtum en Hartwerd, en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 1723 bund. 49 v. r. 60 v. ell., waaronder 1705 bund. 51 v. r. 43 v. ell. belastbaar land.

* BURINGEN is een d. (geen geh.), grooth. *Luxemburg*, liggende in het kant. *Esch-aan-de-Alzette*, en heeft 50 h. en ruim 260 inw. — Er is eene filiaalkerk, behoorende tot de par. van *Düttlingen*.

BURLO, bosch, vermeld in het jaar 855, als liggende in het graafs. *Amelande*.

* BURMERINGEN bevat ook het geh. Emmeringen, en de alleenstaande h. Frohmühl, Hensdorf en Weidemühl, en telt 875 inw., het d. BURMERINGEN alleen 385 inw.

BURUM, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kollumerland en-Nieuw-Kruisland*, bestaande uit de d. Burum, Augsbuurt en Munnikezijl, benevens geheel Nieuw-Kruisland, en eene oppervlakte beslaande van 2744 bund. 48 v. r. 6 v. ell., waaronder 2698 bund. 85 v. r. 7 v. ell. belastbaar land.

* BURUM telt 480 h. en 3000 inw. Tot dat d. behooren ook de buurten Warfstermolen en Vrouweklooster.

BURUM, geh. op het eil. *Ameland*. Zie BORRE. W.

BUS (DE), geh., prov. *Groningen*. Zie BOS ('T). W.

BUSLOCH. Volgens sommigen een oude naam van de stad *'s Hertogenbosch*. Zie dat woord.

BUSSCHE (TEN) of TEN BUSSCHENHUIS, voorm. kloost. te *Zwolle*, reeds voor 1443 buiten, doch in 1524 binnen die stad gevestigd, in een huis aan het klooster gemaakt door HARMEN TER BUSSCHE. De eigenlijke naam was MARIENBOSCH. Zie dat art. W.

BUSSEL, geh. in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. Z. van *Eindhoven*, kant., gem. en 25 min. N. van *Asten*, met 6 h. en ruim 30 inw.

* BUSSLOO ligt in de b. *Gietel*. — Op dit landg. aan den rijweg van Zutphen op Deventer staat eene R. K. bijkerk, welke in 1847 tot eene statie verheven is, en waarin de dienst door eenen Pastoor wordt waargenomen.

* BUSSUM, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 632 bund. 61 v. r. 57 v. ell., waaronder 604 bund. 23 v. r. 63 v. ell. belastbaar land. — In het jaar 1843 is in het d. BUSSUM eene nieuwe R. K. kerk gesticht, zijnde een langwerpig gebouw, met eenen koepelvormigen toren boven den gevel en van een orgel en altaar voorzien. De pastorij is er achter aan gebouwd. — Het wapen is van keel met vijf boekweitkorrels van goud.

* BUSSUM (OUD-) is een fraai uitgestrekt landgoed, met een aanzienlijk heerenhuis, oranjerie en andere bijgebouwen, beslaande eene oppervlakte van 108 bund. 43 v. r. 36 v. ell., en is een eigendom van den Heer ABRAHAM BREDIUS, te Amsterdam. De lommerijke dreven en aangename wandelpaden zijn voor een ieder toegankelijk. Het huis ligt 20 min. N. O. van Naarden en ½ u. Z. W. van Huizen.

BUTSHUIS, adell. h., prov. *Gelderland*. Zie MENSINK. W.

BUTTERVLIET, water, prov. *Zuid-Holland*. Zie BOTERVLIET. W.

* BUTTINGE telt thans 5 h. in de kom, de overige liggen verspreid. — Laatste regel, *staat:* sabel. *lees:* keel.

* BUURMALSEN beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2116 bund. 72 v. r. 94 v. ell., waaronder 2051 bund. 14 v. r. 55 v. ell belastbaar land.

BUURT-AAN-DEN-RIJNDIJK (DE), b., prov. *Zuid-Holland*. Zie HAZERSWOUDE-AAN-DEN-RIJNDIJK. W.

BUURZERHEEGE of BUURSERHEEGE, geh. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 5 u. Z. Z. O. van *Almelo*, kant. en 2 u. Z. ten W. van *Enschedé*, gem. en 1 u. O. van *Haaksbergen*.

BUZEN-POLDER, voorm. pold. in *Staats-Vlaanderen*. Zie BUIZEN-POLDER.

BYLAND, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. en gem. *Sliedrecht*; palende N. aan de Merwede, O. aan de Jonge-Janswaard, Z. aan de Sneepkil en W. aan Kolsterweer.

C.

CADEZANDT, oude naam van KADZAND, prov. *Zeeland*. Zie KADZAND. W.

* CADIER ligt 1 u. O. Z. O. van *Maastricht*, en telt in de kom van het d. 90 h. en 550 inw. — De kerk is aan het *H. Kruis* toegewijd. — De dorpschool wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht.

*CADIER-EN-KEER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 785 bund. 45 v. r. 50 v. ell. — Men heeft in deze gem. ééne school. Rondom het d. Cadier heeft men fraaije bergen, waarop het vee gaat weiden en waarin mergelsteen gevonden wordt.

CALANCA, voorm. fort in het hert. *Gulick*, en gediend hebbende tot verdediging van het tegenwoordige Limburgsche stadje Sittard, waarvan het ten O. gelegen was. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans het oude gevangenhuis. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 20 v. r., worden in eigendom bezeten door de Heeren AMERICA en BEYSENS woonachtig te Sittard.

*CALANDSOOG telt 400 Herv., onder welke 140 Ledematen. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, nadat het van Petten was afgescheiden, is geweest HENRICUS WESTIUS, die in het jaar 1620 herwaarts kwam en in het jaar 1624 naar Enkhuizen vertrok.

*CALMUS ligt 4 u. Z. W. van *Diekirch*, Z. O. van *Osperen*; telt 25 h. en 150 inw. en heeft eene kapel, tot de prov. *Siebenborn* behoorende.

CAMERIC, naam, waaronder het d. KAMERIK, prov. *Utrecht*, reeds in 1310 voorkomt. Zie KAMERIK. W.

*CAMMINGHA, in *Leeuwarderadeel*, heette OUD-OENEMA, en lag 20 min. W. van *Wirdum*, nabij den grooten weg naar Leeuwarden. — Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans een klein overblijfsel (de kelder en eene opkamer) van het kasteel en eene arbeiderswoning. De daartoe behoord hebbende gronden, eene oppervlakte beslaande van 1 bund., worden in eigendom bezeten door Mevrouw HELMICH, woonachtig te Zwolle.

*CAMPEN. De hier bestaan hebbende uitwateringsluizen zijn, door het gestadig aanwassen der vóórliggende schorren in het Hellegat, sedert eenige jaren, zoo gebrekkig geworden, dat er voor de belanghebbende polders geene behoorlijke uitwatering meer bestond; en aan de daarin gelegene landen jaarlijks belangrijke schade werd toegebragt. — De besturen der polders Stoppeldijk, Hengstdijk en Rummersdijk, Sir Paulus, Lamswaarde, Dullaert, Oost- en Westvogel, Oude Graauw en Langendam, benevens Groot Cambron, welke hun opperwater door gezegde sluizen ontlastten, zijn dus verpligt geweest naar eene meer voldoende uitwatering voor de polderlanden te zoeken en hebben, na rijpe overweging, besloten, om de tot hier toe bestaande uitwatering te veranderen, door middel van een nieuw te graven kanaal, loopende van de Campensche zeesluizen langs en door de polders Rummersdijk, Hoogland en 's Heer Arends, om aan den buitenhoek van laatstgenoemden polder, door middel van eene kapitale zeesluis, in de Wester-Schelde uit te wateren. — Deze werken, worden thans (1850) vervaardigd en het laat zich aanzien, dat zij nog in den loop van dit jaar zullen worden voltooid.

CAMPERDUIN. Deze duinen zijn zoodanig verstoven, dat er in 1666 eene woning en in 1679 een bakkersoven te voorschijn gekomen is, zoo dat men kan vooronderstellen, dat de grond, waarop zij liggen, vroeger bewoond was. Ook zijn deze duinen door verstuiving in het laatst der achttiende en in het begin der negentiende eeuw, zoo veel verlaagd, dat zij maar weinig hooger zijn, dan de overige sandduinen, langs de Zuidwestkust van de gemeente *Schoorl*, *c. a.* gelegen. Ter plaatse, waar thans de zoogenaamde voet van den CAMPERDUIN staat, stonden in het jaar 1806 nog bewoonbare huizen. Die duinen zijn thans meer breed dan hoog. Aan den voet ligt de plaats,

waar de laatste (derde) Camper-kerk gestaan heeft, zoo dat men daaruit kan opmaken, dat de duinen alhier, waaronder ook het Camperduin, van tijd tot tijd bij hooge vloeden, verbazend veel zijn afgenomen.

CAMSTRA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr., kant. en 1½ u. Z. van *Leeuwarden*, 20 min. W. Z. W. van *Wirdum*, aan den grooten weg van Leeuwarden naar Zwolle. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenplaats. De daartoe behoord hebbende gronden, eene oppervlakte beslaande van 8 bund. 22 v. r., worden in eigendom bezeten door Jhr. Mr. P. B. J. Vegelin van Claerbergen, woonachtig te Joure.

* CANACH is een der grootste dorpen van *Luxemburg*. Men telt er in de kom der plaats 180 h., en bijna 950 inw.

CANDIA of Kandia, voorm. fort op de *Lijmers*, prov. *Gelderland*, gem. en ¾ u. Z. ten W. van *Duiven*, ter plaatse, waar de Oude-Rijn in den Beneden-Rijn uitloopt. — Er bestaat aldaar eene boerderij van dien naam en een voetveer over laatstgenoemde rivier op de Angerensche waarden.

CANDIA, eilandje in de *Lek*, prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. N. van *Culenborg*, begroeid met riet en rijshout, lang 250, breed 32 en hoog 3 ell. boven middelbaren rivierstand,

* CANISVLIET, reg. 12, *staat:* fort St. Eloy, *lees:* fort St. Jan, bij den St. Eloy-polder,

CANNE (KASTEEL-TE-) of Kasteel-van-Kan, kast. in het graafs. *Vroenhoven*, prov. *Limburg*, arr., kant. en ¼ u. Z. W. van *Maastricht*, gem. *Oud-Vroenhoven*. — Dit kast. komt reeds in de twaalfde eeuw voor. De laatste der primitieve Heeren van Canne was Gijsbert de Canne, die in 1486, bij een oploop te Luik, op de trappen der kerk van St. Lambert gedood werd. Het kast. werd in 1600 door de Warrous, in 1700 door de familie van Doppf en laatstelijk door den onlangs overleden Baron de Thiers de Nedercanne in eigendom bezeten. Thans behoort het aan den Heer de Warrou de Thiers, woonachtig te Luik. Het beslaat eene oppervlakte van 40 bund. 15 v. r. 70 v. ell. Het daarbij liggende Nederlandsche gedeelte van het d. *Canne* bevat 1 h. en 8 inw. De ligging van dit d. is zeer schilderachtig en lokt des zomers vele wandelaars derwaarts.

* CANNENBORCH beslaat eene oppervlakte van 20 bund. 24 v. r. 16 v. ell. — De statie van *Vaassen-en-Epe* oefende eerst hare godsdienst op dit kast., doch dit door de Staten verboden zijnde, is zij op den *Oosterhof* overgebragt.

CANNENBORCHER-BRUG of brug no. 5, brug op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*. — Het is een houten ophaalbrug over het derde pand van het Apeldoornsche kanaal, in den weg van Deventer naar Vaassen.

CANNENBORCHSCHE-WAARDEN, uiterwaard op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Apeldoorn*, gem. *Epe*.

* CAPELLE bevat mede gedeelten van de geh. Vrouwkensvaart en Labbegat. De heerl. Zuidewijn-Capelle behoort niet tot deze gem. — Men heeft er 2 scheepstimmerwerven, 1 katoendrukkerij, 4 leerlooijerijen, 1 bierbrouwerij, 1 graan- en 1 oliemolen.

CAPELLEN, kant. in het grooth. *Luxemburg*, arr. *Luxemburg*; palende N. aan het kant. Redingen, O. aan Luxemburg en Esch-aande-Alzette, Z. aan de Fransche Republiek, W. aan België. — Het bevat de gem. Dippach, Garnich, Hobscheid, Kehlen, Koerich, Küntzig, Mamer, Nieder-Kerschen, Siebenborn en

Steinfort, en heeft ruim 19.000 bund. bebouwd land, 2427 h. en 15,250 inw Zie verder het art. Steinfort. W.

* CAPPELLE-EN-HET-SLOT-TE-CAPPELLE-OP-DEN-IJSSEL heeft 1472 bund. 51 v.r. 71 v. ell. belastbaar land en telt 1350 Herv. en 70 R.K.

* CAPWEILER ligt 3½ u. Z. W. van *Diekirch.*

* CARA *staat:* Zie Corn (Nieder-). *lees:* Zie Korn (Nieder-). W. en A.

CAROLINA, voorm. fort in de heerl. *Niervaart*, prov. *Noord-Braband*, gem. *de Klundert*, op den noordwesthoek van den *Groote-polder-van-Niervaart*, op en tegen den buitendijk, waar nog eenige overblijfselen van dit fort gevonden worden.

* CASTELLUM-TAXANDRIAE, *staat:* Zie Empel (Kasteel-van-). Zoek dit hier achter.

* CASTERENSHOEF ligt ¾ u. Z. van *Driel.* — Aldaar is de aanlegplaats van het schuitenveer van Empel.

* CASPER-ROBLES-DIEP, in de Friesche griet. *Achtkarspelen*, is misschien in 1571, gelijktijdig met het Oud-Caspar-Roblesdiep in het Westerkwartier der prov. Groningen, uitloopende in het Hoendiep naar Groningen, op last van den Kolonel Casper Robles, gegraven. In het jaar 1844 is het aanmerkelijk verbreed en verdiept.

CATERSCRUICE-TER-HOOGE-BRUGGE (CAPELLE-BIJ-), voorm. kapel in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, vermeld door S. Beninga, in diens *Chronijk der Vriesche Landen.* — Zij was gelegen te Noorder-Hoogebrug, misschien wel omstreeks Borgham, in de nabijheid van den Wolddijk. — De kapel bij Caterskruis heeft eenige geschiedkundige vermaardheid verkregen, door een aldaar gehouden mondgesprek in het jaar 1514, hetwelk één der laatste was, waardoor de Saksen beproeven wilden, om Graaf Edzard en Groningen tot het aannemen hunner onbetamelijke eischen over te halen.

CATHARINA (ST.), heerl., prov. *Zeeland.* Zie Coxy. W.

CATHARINA (ST.), plant. op het eil. *Curaçao*, *Oost-Divisie*, N. W. van St. Jorisbaai.

CATHARINABERG (ST.), voorm. kloost. te *Doesborgh.* Zie Kleine-Konvent (Het). W.

CATHARINA-EILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, Z. van Gilolo, in de *Ossa-baai.*

CATHARINAKERKE, voorm. d. in *Zeeland*, gelegen hebbende in de baronnij van *Borssele*, op het voorm. eil. van dien naam, zijnde den 15 November 1530 door eenen watervloed verzwolgen.

CATHARINA-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Zutphen.* Zie Wolfshuis. W.

* CATHARINA-PLAAT, gem. *Made-en-Drimmelen*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 50 bund. en wordt op het Gat-van-den-Hardenhoek, van het overtollige water ontlast.

CATHARINA-PLATEN (DE), drie platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gedeeltelijk arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*, gedeeltelijk arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Werkendam*, tusschen het Gat van de Kleine-Kil en de Kreek langs den Springer. Een gedeelte dezer platen is omkaad. Zie de art. Catharina-plaat W. en hierboven.

CATHARINA-POLDER, pold. in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, kant. *Hulst*, gem. *Axel* en *Boschcapelle*; palende N. aan het Hellegat of den Slotdijk, O. aan de pold. Stoppeldijk en Kieten Wulfsdijk, Z. aan de pold. Beoosten- en bewestenblij en Beoostenblij-benoorden Z. aan den pold. Beoostenblij-benoorden en aan den

Polder-van-Zaamslag. — Deze pold. beslaat eene kadastrale oppervlakte van 411 bund. 29 v. r. en is schotbaar groot 251 bund 59 v. r. 46 v. ell., daarin staat slechts eene boerenhofstede en eene bijzondere woning. Hij ontleent zijn naam van de dochter van een der voornaamste bedijkers CATHARINA SEYDLITZ, welke bedijking in het jaar 1846 tot stand is gekomen; hij watert uit op het zijkanaal van Axel naar Hulst, door de zoogenaamde sluis van Rijgersbosch en wordt beheerd door eenen Dijkgraaf, eenen Gezworene en eenen Ontvanger-Griffier.

§ CATHARINA'S-HUIS, voorm. kloost. te *Gouda*. Zie CATHARINA-KLOOSTER. W.

CATHARINEWIJK, kanaal in *Oostermoerderdingspil*, prov. *Drenthe*. Dit kanaal, hetwelk in 1839 gegraven is, loopt in eene noordoostelijke rigting van Gasselter-Nieuwveen naar het Groninger-Stadskanaal.

CATSBURG, aanzienlijk gebouw, in den vorm van eenen ouden burg gebouwd en tot logement, op eenen grooten voet, ingerigt, gestaan hebbende op het duin, nabij de stad *Brouwershaven*, op het eil. *Schouwen*, aldus genoemd ter eere van den aldaar geboren Dichter JACOB CATS. — Dit gebouw, van ruime zalen en vertrekken voorzien, waaruit men een heerlijk uitzigt op de zee had, was in 1844 gesticht, en werd in den beginne als een uitspanningsoord zeer bezocht door de ingezetenen van het naburig Zierikzee, doch deze, op eene te groote schaal aangelegde, onderneming heeft op den duur geen stand kunnen houden, zoodat zij geheel te niet is gegaan, en het gebouw, na voor afbraak te zijn verkocht, in 1848 geheel is gesloopt.

CATTENWIEL, water, prov. *Zeeland*. Zie ZOETEWIEL (DE). W.

*CAUMER, heeft eene wegens haar voortreffelijk water vermaarde fontein, de Koude-Bron, welke uit den Cerisberg voortkomt en de Caumerbeek voedt.

CAUMERBEEK (DE), beek in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, gem. *Heerlen*.

CECILIAKLOOSTER, voorm. kloost. te *Zwolle*, in de *Broerenstraat*. — Het was in het jaar 1300 door zekeren J. WEBENBOLDS gesticht en werd bewoond door maagden, die echter geene kloostergelofte deden, men noemde het gemeenlijk, gelijk nog heden, het KINDERHUIS, omdat de jonge meisjes van de burgers dier stad bij deze Begijnen konden besteed worden, ten einde in de gronden van de godsdienst en allerlei vrouwelijke handwerken onderwezen te worden. Dit gebouw kan dus beschouwd worden, als nog heden, op eene bijzondere wijze, aan een voornaam oogmerk van de eerste stichting te voldoen.

CELLEBROEDERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Schoonhoven*, aan de oostzijde van de *Oude-haven*. — Dit kloost. schijnt, in het begin der vijftiende eeuw, toen de pest hier te lande sterk woedde, te zijn gesticht ten dienste van Cellebroeders, te zamen levende, onder de verbindtenis om alle, zoo met pest, als met andere ziekten, besmette menschen, bij te staan, te dienen, te bewaken en de overledenen te begraven. — Tijdens de Hervorming is van dit klooster een Proveniershuis gemaakt, het OUDE-MANNENHUIS geheeten, hetwelk later is afgebroken.

CELLEBROERS-WETERING, water in *Zalland*, prov. *Overijssel*. Het begint aan de stad Kampen, bij de Cellebroerspoort en loopt door de Zwartendijkerssluis, in de *Reeve* uit.

*CELLEMUIDEN ligt gedeeltelijk gem. *Genemuiden*, gedeeltelijk gem. *Zwollerkerspel*; telt ruim 30 inw., en heeft 1 h. met 4 inw. onder *Genemuiden* en ongeveer 30 inw. onder *Zwollerkerspel*.

CELLEZUSTERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Amersfoort*. Het stond eerst bij de stadsvesten, de *Hage* genaamd. De Zusters kwamen in het jaar 1470 van Amsterdam te Amersfoort aan, waar zij eene woonplaats kochten. — In het jaar 1482 werden zij door het kapittel aangenomen en bouwde in 1492 eene kapel. In 1547 ruimden deze Zusters haar klooster in aan de Nonnen van Birkt, en gingen wonen in de *Pot;* doch dit klooster en de kapel zijn afgebroken.

CENTS, alleenstaande pachthoeve, grooth. *Luxemburg*, arr., kant. en 1½ u. O. van *Luxemburg*, gem. *Sandweiler*.

CERAMSCHE-EILANDEN of Ceram-Laut-eilanden, eil. in *Oost-Indië*, Z. O. van *Ceram*. De voornaamste zijn: Ceram-Laut, Groot-Keffing, Klein-Keffing, Gisser en Kilwari. — De inw. van deze groep eilanden, zijn allen de Mohhammedaansche godsdienst toegedaan, en stemmen ook in zeden en gewoonten volkomen overeen met de Mohhammedanen van Amboina en andere Moluksche eilanden.

* CHAAM. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, heette Paulus Horn van Hornsbroek.

* CHARLOIS is de geboorteplaats van den Godgeleerde Willem Nicolaas Munting, geb. 24 October 1785, † 13 Januarij 1849, als Predikant te Leyden.

* CHERIBON, stad. Aldaar is in 1842 eene kerk gesticht, ten dienste van de Herv. en R. K. De Herv. gem. telt 145 zielen, onder welke ruim 70 Ledematen.

CHERNEBUURSTER-MEER, naam, onder welken het voorm. Sensmeer, prov. *Friesland*, weleens verkeerdelijk voorkomt. Zie Sensmeer. W.

CHIAOU (GOLF-VAN-), inham der zee in *Oost-Indië*, aan de Noordoostkust van het eil. *Gilolo*.

CHINESCHE-HOEK, kaap in *Oost-Indië*. Zie Tjina. W.

CHIECENBAY, *lees:* CHICKENBAY.

CHRISTIAAN-CONDRY, Indiaansch d. in *Nederlandsch-Guiana*, kol. *Suriname*, aan de *Marowijne*, bestaande uit 26 woningen, met 150 inw. De woningen zijn zeer goede loodsen, van ongeveer 8 ell. lang, ruim 6 ell. breed en 6 ell. hoog en hebben meestal twee verdiepingen, en de daken koepelvormig, zeer net, met door elkander gevlochten teentjes, gedekt. Het d. is fraai en met wit zand bestrooid. De Indianen hebben aan de overzijde der rivier, op Fransch grondgebied, groote kostgronden. Over het algemeen zijn zij echter lui, en als zij pagalen enz. gemaakt hebben, gaan zij die verruilen, en koopen dram, welken zij zoo lang drinken tot alles op is. Beschonken zijnde, ontstaan er vechtpartijen, waarbij vrouwen noch kinderen ontzien worden.

*CHRISTOFFEL-POLDER (ST.), pold. in *Overflakkee*. — Deze pold., welke in het jaar 1489 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 48 bund. 16 v. r. 2 v. ell. schotbaar land; bevat geene h. of boerderijen, en wordt door eene sluis, door den polder van Onwaard, in de haven van Dirksland, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, vijf Gezworenen en eenen Penningmeester.

* CILLAARTSHOEK. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, na van Anthony-polder afgescheiden te zijn, is geweest Abraham Sprxius, die in het jaar 1611 herwaarts kwam en in het jaar 1618 naar Willemstad vertrok.

CINGEL (DE), weg in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, loopende eenige min. Z. van de kerk van *Nuland*, Oostwaarts naar *Geffen*.

CISTERSIENSER-ABDIJ, voorm. abdij, prov. *Overijssel*. Zie MARIËNDAAL. W.

CISTERSIENSER-KLOOSTER, te *Assen*. Zie MARIA'S-KAMP. W.

CIVITAS-EXIËNSIS, Latijnsche naam van de voorm. Friesche stad UITGONG. Zie voorts BEALIKUM. W.

CLAAS-JACOBSZ (SLUIS-VAN-), sluis, prov. *Noord-Holland*. Zie DIEMERDAMMER-SLUIS. W.

CLAEUWERS-AMBACHT-VAN-DE POEL, vroegere naam van de heerl. WEST-BARENDRECHT, prov. *Z.Holland*. Zie BARENDRECHT (WEST-). W.

CLARA-VALLIS, Latijnsche naam van het d. CLERFF, grooth. *Luxemburg*. Zie CLERFF. W. en A.

CLARISSEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Gouda*, aan de zuidzijde van de *Nieuwe-haven*. Het was bewoond door Zusters van boetvaardigheid of van den vijfden regel van den H. FRANCISCUS, welke zich in het jaar 1470 te Gouda gevestigd hadden. PIETER D'ENGUERCHIN, Dominikaner-Monnik en Pastoor van Gouda, vergunde haar den 10 Julij van dat jaar eene kapel met eenen toren, altaren en een kerkhof te hebben, en gaf haar verlof om een Biechtvader te kiezen. Den 18 October 1475 keurde de Raad van Gouda de gezegde vergunning goed. De gemelde Zusters leefden dus naar den derden regel tot het jaar 1486, toen INNOCENTIUS VIII haar tot de orde der Clarissen verhief en haar verlof gaf om eene Abdis te kiezen. — Dit kloost. is blijven staan tot in het jaar 1592, toen het, den 21 December, op bevel van de Regering is verkocht. De kerk en het verdere erf is tot eene STADSTIMMERWERF voor de stad veranderd. doch de kerk, onderwijl vervallen zijnde, werd kort na of omstreeks 1690 geheel afgebroken, en het ijzer- en houtwerk te gelde gemaakt. De overgeblevene Nonnen kochten nabij het koor der hoofdkerk, aan de noordzijde, eene woonplaats, welke zij na haren dood aan de R. K. kerk van Gouda, ten dienste der R. K. vergadering, lieten.

* CLAUSKINDEREN had tot wapen een veld van goud, met eenen burgtoren van keel.

CLAVEREN, naam, welken de ingezetenen wel geven aan het vl. CLERFF, in de heerl. *Clerff*, grooth. *Luxemburg*. Zie CLERFF. W. en A.

* CLERFF, kant., bevat thans 11 gem., doordien de gem. Constumb, Hosingen en Putscheid, van het nu opgehevene kant. *Vianden*, daarbij zijn gevoegd; het telt diensvolgens 15,200 inw.

CLERFF, heerl. In het jaar 1322 bekwam WALTER VAN CLERFF eenige goederen in leen van den Graaf VAN VIANDEN, onder bepaling, dat hij ten alle tijde zoude gereed zijn, om tegen 's Graven vijanden op te trekken, uitgezonderd tegen den Graaf VAN LUXEMBURG. Indien het mogt gebeuren, dat er een oorlog tusschen den Graaf VAN LUXEMBURG en den Graaf VAN VIANDEN ontstond, zoo vermogt Heer WALTER te doen, zoo als hij regtens vermeende, te moeten handelen.

* CLERFF, gem., in het Latijn CLARA-VALLIS, wordt door de ingezetenen meest CLIRAW, ook wel CLAVEREN geheeten. Het vl. CLERFF bevat, zonder de onderhoorigheden, 160 h. en 840 inw. Het kast. is een antiek gebouw en wordt door een ruim park omgeven. De kerk is aan den H. FELIX toegewijd.

CLINXWEER, oude naam van den voorm. burg SCHATSBURG, in *Fivelgo*, prov. *Groningen*. Zie SCHATSBURG. W.

COEHOORN, fort in het *Rijk van Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. W. van *Over-Asselt*, op den regter Maasoever, tegenover de vesting Grave, waartoe het behoort. Het is een kroonwerk,

dienende tot dekking en bruggenhoofd der vesting; heeft bekleedingsmuren, gedeeltelijk natte grachten, is van buitenwerken voorzien en in de keel aan de rivierzijde door eene muur gesloten. Daarin staan geene andere gebouwen dan een wachthuis.

COEHOORNSDIJK, dijk, prov. *Drenthe.* Zie ZWARTENDIJK. W.

COENDERSBURG, voorm. burg in het *Westerkwartier,* prov. *Groningen,* arr. en 4 u. Z. W. van *Groningen*, kant. en 2½ u. Z. ten W. van *Zuidhorn,* gem. en 1 u. O. van *Marum,* te *Nuis.* — Ter plaatse, waar deze burg, welke vroeger de familie COENDERS toebehoorde, gestaan heeft, ziet men thans, een paar minuten Z. van den rijweg, een klein onaanzienlijk heerenhuis, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 412 bund. 42 v. r. 50 v. ell., en in eigendom bezeten wordende door de erven wijlen den Heer BENEDICTUS VAN TEYENS, woonachtig te Beetsterzwaag.

COENOECO-POOS, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-divisie*, ten W. van het Spaansche water.

COENSDIKE, oude dijk in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland.* Zie GRAAF-JANSDIJK. W.

COERZAND, landg., prov. *Zuid-Holland.* Zie COUZAND.

*COEVERINGEN, geh. in de heerl. *Steenbergen*, ligt 2 u. van *Bergen-op-Zoom*, ½ u. van *Steenbergen*, en bestaat uit 9 woningen, bewoond door ongeveer 80 inw. — In een handvest van het jaar 1414 en op eene kaart van het jaar 1555 vindt men vermeld de *Vliete langes de Couweringhe vaert,* welke vliet de grensscheiding van Nieuw-Vossemeer uitmaakte en alzoo liep langs den Mattenburg-polder en den Schuddebeurs-polder, alwaar zij zich met de *Vertrijsenvaart* vereenigde, welke zich aan Hasershille in de *Eendragt* stortte.

COLENBERCH, voorm. adell. h. in de stad *Utrecht*, ten Z. van de *Oude-Gracht.*

*COLHAM. In het jaar 1847 is aldaar een Diaconie-Werkhuis opgerigt.

*COLHOL ligt ½ u. N. van *'t Zandt.* Het is eene streek van groote boerderijen, met vruchtbaar kleiland.

COLLENBERG, voorm. fort in het hert. *Gulick*, gediend hebbende tot verdediging van het tegenwoordig Limburgsche stadje Sittard, waarvan het ten Z. gelegen was. De plaats, waar het lag, is thans door tuinen ingenomen.

COLLENDOORN, voorm. havez. in *Zalland.* Zie KOLLENDOORN W.

COLLENDOORNER-VEEN, geh. en uitgestrekt hoogveen, van de Dedemsvaart doorsneden, in *Zalland,* prov. *Overijssel*, arr. en 11 u. N. O. van *Deventer,* kant. en 5 u. O. N. O. van *Ommen*, gem. *Ambt-Hardenbergh*, 40 min. N. van *Heemse;* met 15 h. en ruim 70 inw.

*COLMSCHATE, voorm. ambtmanny, in een stuk van 1565 COLLUMSCHATTE gespeld, omving, halvemaanswijze, bijna al datgene van de vrijheid der stad Deventer, hetwelk met de stad aan de zelfde zijde des IJsels gelegen is, en werd zelf, behalve door die vrijheid bepaald, ten Z. door de Geldersche buurs. Epse, ten O. gedeeltelijk door het kerspel van Bathmen en gedeeltelijk door dat van Holten, ten N. door de schoutambten van Raalte en Olst, ten W. voor een klein gedeelte door de zoo evengenoemde rivier. — Koning PHILIPS, zich ter goedmaking van de kosten des oorlogs, genoodzaakt ziende onderscheidene gedeelten zijner domeinen te verkoopen of te verpanden, gaf den 24 Julij 1576 aan Burgemeesteren, Schepen en Raad der stad Deventer » in » pandschap en beleeninge, het schoutampt van KOLMESCHATE, met den

» daaraan verknogten hoogen, middelbaren en lagen regtsdwang zoo » als dezelven door den Drost van Zalland en den Schout, ieder in » zijne betrekkinge, bediend waren, benevens den Hof te KOLMESCHATE, » voor stadspoort gelegen, met de daartoe behoorende landerijen, » voorts de Hoven te Borgel, te Gietele en te Olst, mitsgaders den » accijs der kerspelen van Deventer, Olst, Bathmen en Holten, zo » als die door den Kastelein in KOLMESCHATE en den Rentmeester van » Zalland waren bestierd en ontvangen, mits dezelven daarvoor op » zich namen de renten en andere lasten daar op staande, gerekend » op eene hoofdsomme van veertien duizend ponden van veertig vlaam- » sche grooten, en daarboven betaalden veertig duizend gelijke pon- » den, onder voorwaarde, dat deze pandschap niet zoude mogen ge- » lost worden om deselve aan iemand anders te verleenen, maar wel » om die wederom met de koninklijke domeinen te vereenigen, het » welke ten allen tijde, tegen medebetaling van de voorschreven veer- » tig duizend ponden van zulk geld als ten tijde der aflossing in 's » Konings Erf-Nederlanden gangbaar was, zoude mogen geschieden." Dan eer deze zaak met betrekking tot KOLMESCHATE haar vollen beslag kreeg, moest de Regering met de Ridderschap en de beide andere steden, welke staande hielden dat de Koning zonder voorkennis en believen der Landschap zulk eene verpanding niet doen konde, nog een nader verdrag aangegaan, waarvan de voorwaarden op dezen zin liepen. » Dat de Regering van Deventer in 't bestieren van dit Ampt » niets zoude mogen ondernemen strijdig met de regten en voorregten » der Provincie van Overijssel. Dat hetzelve, van ouds een deel van » Zalland geweest zijnde, daarvan niet zoude mogen afgezonderd wor- » den. Dat de ingezetenen van hetzelve, ieder naar zijnen staat, te » regt zouden staan gelijk voorheen; te weten een Riddermatige voor » den Stadhouder benevens Ridderschap en Steden, de overige voor » eenen Amptman daar toe door de Magistraat te stellen, en wel vol- » gens de manier van procederen bij Landregte beraamd, voorbehou- » dens het appel aan Stadhouder, Ridderschap en Steden; alles op » de zelfde wijze als het tot nu toe voor den Landdrost van Zalland » en den Schout van KOLMESCHATE was geschied; dat in Lands en » Rijks en andere zaken zoude geprocedeerd worden als van ouds; dat » Riddermatigen, zich binnen KOLMESCHATE aan lijfstraffelijke misdaden » schuldig makende, of in geldboeten vervallende, niet voor den Ampt- » man, maar voor den Landdrost van Zalland zouden te regt staan; » dat dit Ampt alle gewone en buitengewone schattingen en lasten, » nevens de andere ambten in Zalland, zoude blijven dragen; dat de » Regering de bezitters van hofhoorige goederen in het Hof te KOLMESCHATE » in 't betalen van koppelkoorn, koppelrenten, en diergelijken niet meer » dan te voren zoude bezwaren; dat eindelijk dezelve ook binnen dit » Ampt geene meer exactiën, accijsen, imposten of andere lasten zoude » mogen instellen, of reeds plaats hebbenden verminderen." Ter verzekering voor het nakomen dezer voorwaarden, werd door de Regering, den 7 Mei 1577, eenen bezegelden brief afgegeven. — In dezen staat bleven de zaken, ook na dat Deventer door RENNENBERG, in den jare 1578, aan de Staatsche zijde was overgebragt: doch toen deze stad, in den aanvang van 1587, wederom in 's Konings handen was gekomen, en de Spaansche Regering ter dier gelegenheid eene algemeene vergiffenis afkondigde, werd hierbij dit uitdrukkelijk beding gemaakt, dat alle aanspraak, welke de stad op Zijner Majesteits domeinen mogt hebben, voor altoos als afgedaan en vernietigd zoude gehouden worden. Ook

vertoonde de Ridderschap, in een verzoekschrift den Hertog van Parma aangeboden, »dat deze verpanding, zoowel als de verkoop van 's Bisschops » Hof binnen Deventer, mede aan die stad gedaan, tegen de voorregten » der Landschap aanliep, en dat de Koning dezelve thans ook naar het » regt des oorlogs wederom mogt intrekken." Desniettegenstaande wist de Regering te bewerken, dat zij nog in het zelfde jaar in het pandschap van dit Ampt bevestigd werd, en sedert is zij ook onafgebroken in het bezit daarvan gebleven.

COLMSCHATE, kerk. gem., prov. *Overijssel*, klass. en ring van *Deventer*. — Deze gem. welke vroeger een gedeelte van de gem. *Diepenveen* uitmaakte, is in het jaar 1842 opgerigt. De kerk is een steenen gebouw, met een klein torentje, doch zonder orgel.

COLUMBUS-EILANDEN, naam, welken de Engelschen geven aan de Bongaysche-eilanden, in *Oost-Indië*. Zie Bongaysche-eilanden. W.

COMBINATIE-POLDER, pold. in *Noord-Braband*. Zie Kerter (de) W.

COMMITTIMUS-VAN-ZEELAND. Zie Zeeland. W.

COMPAGNIE (DE), geh., prov. *Friesland*, ligt 1 u. N. O. van *Dragten*. Nadat hier sedert 1844 in het schoolgebouw door eenen Hulpprediker was gepredikt, is er in 1850 eene kerk en pastorij gebouwd. De kerk, welke den 1 April van dat jaar is ingewijd, is een langwerpig gebouw, met eenen spitsen toren, doch zonder orgel.

COMPAGNIE (DE), gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, pold. *Schagen*, sectie *Grootenwal*; palende N. aan Voor-de-Grootenwal, O. en Z. aan Barsingenhorn, W. aan Benoordende-Miederlaan en den Nieuwe-polder. Het beslaat eene oppervlakte van 14 bund. 45 v. r. 90 v. ell.

COMPAGNIE'S-DWARSVAART (DE), regt gegravene vaart, beginnende ½ u. O. N. O. van *Dragten*, in *Friesland*, en loopende van daar noordwestwaarts over eene lengte van bijna 2000 ell.

*CONSDORFF heeft het aanzien van een vlek, doordien dit d. in de kom der plaats 245 h. met 1400 bew. telt.

*CONTERN paalt N. aan Waldbredimus, W. aan Hesperingen.

*COPPERSHORN ligt 2½ u. van *Hoorn*, 1 u. Z. W. van *Medemblik*, gem. en 20 min. N. van *Twisk*. — Er staat thans slechts 1 h. met 8 inw., in welks nabijheid, onder de gem. *Abbekerk-en-Lambertschagen*, drie watermolens staan, welke ook de watermolens van Coppershorn genoemd worden.

CORAAL-PATIEN en CORAAL-TABAK, twee plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-Divisie*, de eerste W. de andere N. W. van St. Jorisbaai.

CORNELIS-GRACHT (DE), van ouds Cornelis Hamersloot, vaart in *Vollenhove*, prov. *Overijssel*, gem. *Giethoorn*. Zij begint aan het voetpad bij de Doopsgezinde kerk; doorsnijdt, westwaarts loopende, den Giethoornsche weg, en eindigt, bij Jonen, in het *Giethoornsche-Meer*.

CORNELIS-LANDEKE, pold. in den *Riederwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-Barendrecht*. — Deze pold., welke in het jaar 1561 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, 12 bund. 16 v. r. 10 v. ell., waaronder 11 bund. 8 v. r. 2 v. ell. schotbaar land; telt 3 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door eene sluis, op den polder Binnenland-van-Barendrecht, van het overtollige water ontlast.

CORNELISSENKAAG, gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem.

Schagen en-Burghorn, pold. *Schagen*, sectie *Schagen-zuidzijde*; palende N. aan den Wester-meer, O. aan Loeterdijk en de Driesprong, Z. aan IJskaag, Z. W. aan Valkoog, W. aan Buitendijk, en eene oppervlakte beslaande van 48 bund. 12 v. r.

CORNELISSENWERF, geh. in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. van *Alkmaar*, kant. en 5 min. Z. W. van *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 3 h. en 18 inw.

CORRIE, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Middel-Divisie*, N. W. van het Schottegat.

CORTEHOEVEN, naam, onder welken het d. KORTENHOEF, prov. *Noord-Holland*, op het jaar 1348 voorkomt. Zie KORTENHOEF. W.

*CORTGEEN, watert door twee duikers op de Noord uit. Er staan in dezen pold. geene h., noch boerderijen.

*CORTINGHUIS werd in het jaar 1338 door de Ommelanders ingenomen, die de bezetting, in Drenthsche hulptroepen bestaande, over de kling deden springen. Het schijnt later weder te zijn herbouwd geworden, want in het jaar 1360 kochten de Groningers en Ommelanders het op algemeene kosten, en sloopten het ten gronde, uit vrees voor de geduchte sterkte. Ook moest het zorg wekken dat het in handen gevallen was van HERMAN VAN KOEVORDEN, die, door zijn huwelijk met IDA VAN SELWERD het bezit van alle de rijke goederen der huizen van GROENENBERG en SELWERD had bekomen en wiens broeder Heer van Koevorden en Drost van Drenthe was. Ter plaatse waar het gestaan heeft, ziet men thans nog eene aanzienlijke hoogte, benevens de duidelijke sporen der grachten. Niet ver van dit slot liep eene tak van de Hunse, waarvan thans nog de sporen aanwezig zijn (1).

COSBURG, oude naam van het fort OOSTBURG in *O.-Indië*. Zie OOSTBURG. W.

§COTE, b. in *Zalland*, prov. *Overijssel*. Zie KOTE. W.

*COTHEN, gem. De R. K. van deze gem., maken sedert 1840 eene afzonderlijke statie uit, welke ruim 460 Communikanten telt en door eenen Pastoor bediend wordt.

*COTHEN, heerl., beslaat eene oppervlakte van 832 bund. 6 v. r. 88 v. ell. belastbaar land. Men telt er 76 h. en 560 inw. — De R. K. kerk, aan de H. H. PETRUS en PAULUS toegewijd, heeft geen toren maar een fraai orgel.

*COTHEN-EN-DWARSDIJK is geen pold., maar onder dezen naam komt de gem. COTHEN wel eens voor.

COTHENGOED, buit. op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 8 u. N. O. van *Arnhem*, kant. en 1 u. Z. van *Harderwijk*, gem. en in het d. *Ermelo*, aan den Zuiderzeesche straatweg. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 14 v. r. 30 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer TIMMERMAN, te Harderwijk.

*COTTICA-EN-PERICA grenst W. aan de divisie Matappica.

COUDENHOVEN, voorm. landg. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en ½ u. O. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 3 u. W. Z. W. van *Helmond*, gem. *Tongelre*. — Van dit landg. zijn de gebouwen afgebroken, en de grond, eene oppervlakte beslaande van 22 bund. 72 v. r. 10 v. ell., is in bouwland herschapen.

COURZAND of CORZAND, landg. in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 5½ u. N. W. van *Dordrecht*, kant. en 2 u. W. ten N.

---

(1) Men zie over dit oude kasteel: *Iets over het Cortinghuis*, door Mr. H. O. FEITH Jun., in den *Groninger Volks-Almanak*, Jaarg. 1839, bl. 136 en volg, alsmede *Het kasteel Selwerd*, door Dr. ACKER STRATINGH, in den zelfden *Almanak*, Jaarg. 1840, bl. 111 en volg.

van *Ridderkerk*, gedeeltelijk gem. en ½ u. W. van *Charlois*, gedeel--elijk gem. *Pernis-en-'s Gravenambacht*, ½ u. O. van Pernis, aan den mond der Koedood, waar men ook de Courzandsche-haven heeft. — Dit landg. beslaat met heerenhuis en annexe gebouwen, ingedijkte buitenplaats, moestuinen, bosch, boomgaard, weiland enz., eene oppervlakte van 67 bund. 97 v. r. 40 v. ell., waarvan 30 bund. 86 v. r. 60 v. ell. onder *Charlois*, en 37 bund. 10 v. r. 80 v. ell. onder *Pernis-en-'s Gravenambacht*, en wordt in eigendom bezeten door den Heer W. W. Kalis *en cons.*, woonachtig te Sliedrecht.

*COUWERVE had tot wapen een schild van zilver, met negen hermelijnen, staande vijf en vier; het hoofd van keel met drie St. Jacobsschelpen van goud.

*COXHORN (niet Coxhoorn) lag gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, 10 min. N. van *Wassenaar*. Deze buit., welke, volgens sommigen, een adellijk goed moet zijn geweest, is vereenigd met *Rijxdorp*.

COYENSPOLDER, voorm. pold. in het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, welke tot de par. *Hinkelenoord* behoorde, doch waarvan thans niets meer bestaat.

§ COYFINNE, voorm. stat., prov. *Friesland*. Zie Koyvinne. W.

*CRABBENDAM ligt nabij het Groot-Noordhollandsche-kanaal, niet verre van de plaats, waar men eene doorvaart-sluis heeft, om in het vaarwater den Grootesloot en de Zijpe te komen. Het was reeds in 1443 bekend, toen die van Alkmaar en Bergen een accoord maakten, wegens den dam, die gelegd was, om het water buiten te keeren, dewijl de Zijp nog water was. In 1573 werd te Crabbendam eene schans aangelegd, de eerste in dien tijd in het Noorderkwartier, op welke de Spaanschgezinden in 1575 eenen vergeefschen aanslag deden, en die thans geheel verdwenen is. — Men telt er 22 h. en ongeveer 120 inw. — Deze h. draagt den naam naar eenen dam, zijnde dit de eerste dam, welke in Noord-Holland gemaakt is, om het zeewater te keeren, dat door de voorm. uitwatering bij Petten van de rivier de Kinhem indrong en het land overstroomde. Bij laag water lagen aan dezen dijk vele krabben, waarvan hij zijnen naam bekwam.

CRAIJESTEIN, buit. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en ½ u. Z. van *'s Hertogenbosch*, gem. en 10 min. W. van *Vught*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van ruim 15 bund. en wordt in eigendom bezeten door den Heer A. W. Sopers, woonachtig te 's Hertogenbosch.

*CRAMMERS voert tot wapen een geruit schild van goud en keel.

CRANEBROUCK, oude naam van de voorm. vrije heerl. Kranebroek. Zie Kranebroek. W.

*CRANENBURG. In 1580 werd het huis of kasteel, op deze havez. staande, door burgers en soldaten uit Zwolle afgebrand. Deze buit. is in 1844 gesloopt.

CRANEPOLDER (DE), ware naam van De Kranepolder, in *Staats Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, zijnde genoemd naar de familie de Crane. Zie voorts het art. Kranepolder. W.

§ CRAWASSIBO, verl. plant., kol. *Suriname*. Zie Carrawassibo. W.

*CREVECOEUR ligt op de landpunt, gevormd door den linkeroever der Maas en den regteroever der hier daarin vallende Dieze. — Het fort bestaat aan de westzijde der sluis, uit eene vlakte, omgeven van eenen aarden hoofdwal, met 5 bastions, natte gracht en bedekte weg. In deze vlakte staat het ruime kommandantshuis, met woning voor den

Conducteur der artillerie, één groot en drie kleine kruidmagazijnen, een wachthuis en eene affuitloods, eene woning voor den veerman en eene kerk, welke den Herv. toebehoort, zonder toren, en geheel buiten godsdienstig gebruik, dienende nu tot arsenaal en kazerne. Aan de oostzijde der sluis, wordt het fort gedekt door een front van twee bastions, met natte gracht en onderscheidene buitenwerken, die grootendeels in vervallen toestand zijn. Daar het geheelenal door water omringd is, heeft de gemeenschap met den vasten oever plaats door eene rijks-roeiboot.

* CRIMPEN-OP-DEN-IJSSEL vindt men reeds, in onderscheiding van Crimpen-aan-de-Lek, vermeld, in eenen brief van 21 Maart 1276, bij welken aan Dirk van Alkemade het schotgeld van dit ambacht ter leen gegeven werd. — Voorheen maakte deze gem. een gedeelte uit van de Heerl. *van de Lek*, en werd door den Heer, omtrent het jaar 1440, ter leen in pandschap uitgegeven aan Hendrik van Naaltwijck. Deze gaf het over aan Hendrika van Naaltwijck, Aalbrechts dochter, Vrouwe *van Vliet*, welke, op den 1 October 1445, door Johan, Graaf van Nassau, met deze heerl. verleid werd. Omtrent het jaar 1540 was Ambachtsheer Daniel van Vliet, na wiens overlijden, zijne twee dochters, van welke de eene gehuwd was met Servaas Bleeick en de andere met Karel Reinierse, deze heerl. bekwamen, en die, op den 11 Maart 1550, voor eene som van 2450 gulden, verkochten aan Hendrik van Deventer, wonende te 's Hertogenbosch, in wiens geslacht zij schijnt gebleven te zijn, tot in het jaar 1615, toen Maurits, Prins *van Oranje*, in hoedanigheid van Heer van *de Lek*, deze heerl., als alleen in pandschap bezeten zijnde, loste. Nu werd zij door de familie van Nassau bezeten tot de splitsing van de heerl. *de Lek* in het jaar 1722, wanneer zij, bij openbaren verkoop, gekomen is aan Jan Bout, Lid der regering van Dordrecht, aan wiens afstammelingen zij nu nog behoort. — Voorheen was hier geen school, maar de gem. had aandeel in het schoolgebouw te Ouderkerk; doch in het jaar 1845 is ten behoeve van de gem. Crimpen-op-den-IJssel eene school gebouwd. — Het ambacht is verdeeld in twee pold. Langeland en Kortland, die ieder een bijzonder polderbestuur hebben.

* CRIMPENREWAARD, beter Krimpenrewaard, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 15,559 bund. 88 v. r. 89 v. ell., waaronder 15,451 bund. 59 v.r. 93 v.ell. belastbaar land, en bevat slechts de 12 volgende gem.: Ammerstol, Berkenwoude-en-Achterbroek, Crimpen-aan-de-Lek, Crimpen-op-den-IJssel, Gouderak, Haastrecht, 's Heeraartsberg-en-Berg-Ambacht, Lekkerkerk, Ouderkerk-aan-den-IJssel, Stolwijk, Vlist-en-Bonrepas en Zuidbroek. — De inw. vinden voornamelijk hun bestaan in het werken in de steenbakkerijen, waarvan er 18 gevonden worden, in den landbouw, de vee- en hennepteelt, de melkerij en de scheepvaart. Eenigen winnen ook den kost met de visscherij op de Lek en de Merwede. Andere werken in de grienden, waar zij wilgenhout kappen, om tot hoepels of rijsmaterialen ten dienste der dijkkaadjen te strekken. Ook het werken aan de dijken verschaft menigeen gelegenheid om in zijne behoeften te voorzien.

CRIMPENSCHE-SLUIS, steenen sluis in den *Crimpenrewaard*, gem. *Crimpen-op-den-IJssel*, en ¼ u. W. van Crimpen-aan-de-Lek, wijd 2,55 ell., liggende 1,97 ell. beneden middelbare eb.

CROESBEEK, van ouds Schapenbout genaamd, landg. in het balj. van *Brederode*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 10 min. Z. van

Haarlem, gem. *Bloemendaal-Tetterode-Aalbertsberg-en-de-Vogelenzang*, 2 u. Z. van Bloemendaal, 20 min. O. van den Vogelenzang. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 49 bund. 98 v. r. 45 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Mr. C. Dierkoot van Zuid-Schalkwijk, woonachtig te Amsterdam.

*CROMWIEL (NIEUW-) beslaat, volgens het kadaster, met de dijken, eene oppervlakte van 122 bund. 55 v. r. 5 v. ell., waaronder 116 bund. 99 v. r. 38 v. ell. schotbaar land; bevat het geh. de Bogt, het zuidelijk gedeelte van het geh. Welberg en eenige verstrooide hofsteden en woningen; te zamen 30 h.

CROMWIEL (OUD-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 94 bund. 21 v. r. 77 v. ell. met de dijken, waaronder 87 bund. 23 v. r. 41 v. ell. schotbaar land.

*CRUCHTEN, heeft 280 inw., de par. telt met de bewoners van Beisten, Schlederhof, Seilerhof, en Klein-Burgshof 330 zielen.

*CRUIS (ST.) ontleent zijnen naam van de vroeger daar gewoond hebbende Kruisheeren. — Deze Heeren bewoonden aldaar een uitgestrekt goed, ongeveer 80 bund. groot en hielden een collegie, dat door vele studenten bezocht werd, in de thans nog aldaar bestaande schoone gebouwen, welke nu tot twee pachthoeven gebezigd worden. Hunne kerk, welke aan deze gebouwen aangebouwd was, wordt thans tot schuur gebruikt. Deze Heeren werden in het jaar 1793 genoodzaakt te vlugten, ten gevolge van de inbezitneming dezer landstreek door de Franschen, welke deze goederen tot domein verklaarden en verkochten. Zij werden toen aangekocht door de Heeren Louis Bebelmans en Marie Emanuel Coenegracht, die er twee pachthoeven van gemaakt hebben, welke zij nog bezitten.

CRUQUIUS (DE), stoom- waterpompmolen, prov. *Noord-Holland*, bij *Heemstede*. Het is een der drie stoom- waterpompmolens, om het Haarlemmer-meer droog te malen, in 1847 aanbesteed, en werkt met 9 pompen, die het water uit het meer op de ringvaart brengen, en ieder bij elken slag omtrent 8 teerling ellen of 8000 Ned. kannen ophalen.

CRUQUIUS-OVERLAAT (DE), overlaat in den *Biesbosch*, gedeeltelijk prov. *Zuid-Holland*, gedeeltelijk prov. *Noord-Braband*. Hierdoor wordt verstaan dat gedeelte daarvan, gelegen langs de Merwede en begrepen tusschen den Ouden Wiel en de Hoogkil, waarvan de landen, platen en gorzen, niet hooger bekaad mogen worden, dan 1,955 ell. boven A. P., ten einde eenen overlaat daar te stellen voor het opperwater, dat vroeger, bij ijsgang, dijkbreuken in den Alblasserwaard veroorzaakte, zoo als in 1655, 1658, 1709 en 1726, door dien het griendhout aldaar eene opstopping veroorzaakte.

CRIJ (TEN-HALVE-), voorm. schor, prov. *Zeeland*, O. van Vere, hetwelk in 1618 gewonnen werd en na de bedijking de Oranje-Polder genoemd is. Zie dat woord.

*CULENBORG, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 13,022 bund. en telt 1817 h., bewoond door 2143 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 12000 inw.

*CULENBORG, gem. Bl. 143, reg. 3 en elders *staat:* Culemborg, *lees:* Culenborg. — De twee binnenpoorten, welke vroeger te Culenborg bestonden, heetten de Havendijkspoort en de Lanksmeerderpoort, van welke de eerste reeds, tusschen de jaren 1750 en 1760, is afgebroken. — In 1518 is, op last van den Graaf Antonis van Lalaing,

voor het eerst eene haven gegraven buiten de Lekpoort. Graaf Floris II liet eene andere maken in het jaar 1609, buiten de Goilberdingschepoort; daar deze laatste echter aan het oogmerk niet voldeed, heeft men wederom, tot op heden, gebruik gemaakt van de eerste, buiten de Lekpoort, welke, in het jaar 1791, door verbreeding en verdieping, aanmerkelijk is verbeterd. — Men telt er ongeveer 30 straten en 3 markten, zijnde de Groote-markt, de Visch-markt en de Varken-markt. — Buiten de wekelijksche marktdag, welke op Dingsdag invalt, zijn er de volgende jaarmarkten: de Paardenmarkt, invallende op den vierden Maandag in de Vasten, waarop daags daaraan de Kermis volgt, welke acht dagen duurt, en drie Beestenmarkten, invallende op de drie eerste Dingsdagen der maand November. — Culemborg telt binnen zijne wallen ruim 4000 inw. — De vroeger hier bestaan hebbende Munt was ingesteld door Graaf Floris I, in het jaar 1589, en werd gehouden in een huis, in de Ridderstraat, opzettelijk daartoe aangekocht. Deze Munt heeft echter slechts twee jaren blijven bestaan, als zijnde toen, bij besluit van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, voor altijd opgeheven en vernietigd. — De kerk, te Culemborg, in het jaar 1422 afgebrand zijnde, is, door Johan IV, Heer van Culemborg, weder opgebouwd. — Bl. 144, reg. 6, *staat:* den 10 April *lees:* den 10 November. — Reg. 22, *staat:* het koor is, *lees:* het koor was te voren, Reg 29 en 30, *staat:* Men vindt — de H. *Barbara* staat. *dit moet wegvallen.* — De Kleine- of St. Janskerk te Culemborg is in het jaar 1826 afgebroken. — Bl. 145. De R. K. kerk op de *Markt*, te Culemborg, in het jaar 1627 gebouwd, is, na de vergrooting en herbouwing in 1817, met eenen toren voorzien. — De kerk der R. K. van de Oude Clerezy is ingewijd onder aanroeping van de H. Barbara en den H. Antonius, *Kluizenaar*, aan wien ook de vorige kerk was toegewijd. De Synagoge is in het jaar 1791 gebouwd. — Bl. 146. In het Oude Mannen- en Vrouwenhuis worden acht oude mannen en acht oude vrouwen opgenomen. — Het R. K. Seminarium te Culemborg is thans met dat van 's Heerenberg vereenigd, en telt nu 140 Studenten, terwijl er door éénen President en zes Hoogleeraren onderwijs gegeven wordt. — De Latijnsche school was reeds in het jaar 1650 gesticht, en daarin werd onderwijs gegeven door eenen Rector en eenen Conrector. — Men heeft te Culemborg 5 scholen, als: eene Fransche kostschool voor jonge heeren, zijnde tevens de Stadsschool, met 30 leerlingen; eene School voor jonge jufvrouwen, met 25 leerlingen; eene Stad armenschool, met ruim 150 leerlingen, en twee Bijzondere scholen van de tweede klasse, van welke de eerste door 75, de andere door 70 leerlingen bezocht worden. — Bl. 148. Nimmer trof de stad en het voormalige graafschap Culemborg eene geduchter ramp, dan in de jaren 1672 en 1673, ten gevolge van den vijandelijken inval der Franschen, hier te lande en binnen die stad. Echte berigten van dien tijd vermelden, dat door hen alles werd geroofd, verbrand en verwoest; dat binnen de stad meer dan 100 huizen zijn onder den voet gehaald en verbrand, en daar buiten al de boomgaarden, plantsoenen en verder houtgewas zijn omgehouwen en gekapt, deels verbrand, deels naar andere plaatsen vervoerd en aldaar verkocht; dat de ingezetenen deerlijke schade leden door de gestadige inlegering in hunne huizen van tusschen de 4000 en 7000 krijgslieden te gelijker tijd, die van alles rijkelijk moesten worden voorzien; dat eindelijk, buiten de vaste brandschatting van *f* 4000 per maand,

waarop de stad was gesteld, van de ingezetenen onderscheidene duizenden, zoo in geld, als in leverancie van allerlei goederen, zijn afgeperst en strengelijk ingevorderd; zoo dat, het geen verwondering kan baren, dat de geheele schade, door de Franschen, in de jaren 1672 en 1673, aan de stad en lande van CULEMBORG toegebragt, en na hun vertrek door de Regering, met deskundigen naauwkeurig opgenomen en daarvan een specifieke staat opgemaakt, welke nog voorhanden is, heeft bedragen de aanzienlijke som van *viermaal honderd en vijftig duizend een honderd vier en negentig gulden.*

* CULENBORG (KASTEEL VAN). Behalve het hoofdgebouw was er ook een Nederhof ten Z. en O. betimmerd, en aan de noordzijde besloten met eenen muur en gaanderij, op steenen bogen rustende, aan wier einde een wachttorentje plag te staan. Ten O., op de hoeken, waren twee vierkante, zware torens. Een gedeelte der gebouwen, zoo ten Z. als dat ten O., van ouds genaamd het Zwarte Varken, is geheel en al ingestort of afgebroken, zijnde daarvan nog eenige vertrekken, als: de raadkamer en de zuidooster-toren, waarin de archieven bewaard werden, tot in het begin dezer eeuw aanwezig geweest. De stallingen, ten O. van den Nederhof, mede binnen eene gracht gelegen, werden tot eene branderij ingerigt. Voor het kasteel was een plein, den Voorburg genaamd, hetwelk door poorten, zoo naar buiten naar de dreven als stadwaarts, plagt te worden afgesloten. Hier waren van ouds de kaatsbaan, met eenen hoogen muur omringd, later tot een woonhuis vertimmerd; de pikeurstallingen, thans afgebroken, en 's Gravenhof, thans 's Heerenhof, welke laatste, onder de Geldersche regering, bij gedeelten in erfpacht is uitgegeven. — De Witte toren is reeds in 1755 afgebroken, terwijl het geheele overschot van het Oude-Hof in het jaar 1812 geheel voor afbraak verkocht is.

CUNERA, Latijnsche naam van het riviertje DE KEINDER, prov. *Friesland.* Zie KEINDER (DE). W.

CUNERABERGJE (HET), hoogte in het *Overkwartier* des prov. *Utrecht,* gem. en 5 min. O. van *Rhenen,* van waar men een schilderachtig gezigt op de stad en den Rijn heeft.

* CURAÇAO, eil. Bl. 155. De R. K. maken drie statiën uit, als die van Curaçao, welke eene kerk te Willemstad heeft; die van den H. JOSEPH aan de westzijde en die van de H. ROSA aan de oostzijde van het eil. De eerste stat. wordt bediend door eenen Pastoor, drie Kapellanen en twee Spaansche Priesters als Adsistenten, bij gebrek aan Nederlandsche Geestelijken, tot zekere dienstverrigtingen gemagtigd. De beide andere stat. hebben ieder eenen Pastoor.

* CURRINGEHORN ligt 3 u. W. Z. W. van *Zuidhorne,* 1¼ u. W. Z. W. van *Grootegast.* De zandgrond in dit geh. is tamelijk hoog, met veel eikenhout bezet. Men telt er ruim 80 inw.

* CUYK, vlek, heeft 5 leerlooijerijen, 5 brouwerijen, 2 olieslagerijen en 1 kunstazijnmakerij. — Tot het bouwen van de Herv. kerk hebben de Heer P. VAN DER LEE en zijne echtgenoote een stuk lands aan de gem. vereerd. In het jaar 1830 is in deze kerk een orgel geplaatst, bekostigd uit de gelden, daartoe door den Heer J. DIOTATI vermaakt. In het jaar 1836 is deze kerk, even als de predikantswoning, hersteld.

CUYKSCHE-HEIDE (DE), geh., prov. *Noord-Braband.* Zie HEIDE. W.

CUZEMERBALK, geh., prov. *Groningen.* Zie JOUWER. W.

D.

DAALEN, geb., prov. *Noord-Braband.* Zie DALEM. W.

DAALZIGT, landg. in *Oost-Indië.* Zie JATTIE. W.

DAAY, eil. in *Oost-Indië.* Zie DAAIN. W.

DABANG, een der riviermonden of armen waardoor de riv. de *Pontianak*, in *Oost-Indië*, op de westkust van het eil. *Borneo*, in de *Indische zee* uitwatert.

DAGAN, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, ads. res. *Indramajoe.*

DAGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang.*

DAGAN (HET LANDEKE VAN), pold., prov. *NoordBraband.* Zie ELDERENSLAND.

* DAHL heeft 300 inw. De kerk is aan den H. VINCENTIUS toegewijd.

* DAHLEM telt 120 inw. De bijkerk is aan den H. REMIGIUS toegewijd.

DAHOLI, bergketen in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, rijk *Atsjin*

DAJAK (DE), riv. in *Oost-Indië.* Zie SOENGEI-BEJADJOE (DE). W.

DAILOON, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, lands. *Gabbang.*

* DAIJOE-LOEHOET, *lees:* DAJOE-LOEHOER.

D. A. LAMBRECHTSKADE, dus noemt men de scheiding tusschen *Noord-Holland* en *Utrecht* en tusschen de Loenderveensche- en Kortenhoefsche-plassen.

DALBONLO, bosch vermeld in 855 te liggen in het graafs. *Amelande.*

* DALEM heeft veel geleden bij de geduchte watervloeden van 1799, 1809 en 1820. — Tot dekking van de aldaar liggende sluis, ligt hier een dijkpost dwars over den dijk. — Het wapen dezer heerl. bestaat uit een veld van keel met twee gebretesseerde fascen van zilver.

DALEM (POLDER-VAN-), pold. in den *Tielerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Geldermalsen*, gem. *Vuren;* palende N. aan den pold. Laag-Dalem, O. aan het Heukelumsche-Broek en den Polder-van-Vuren, Z. aan de Waal en de buitendijksche landen tegen die rivier, W. aan het Wijdschild en de buitendijksche gronden tegen de Linge. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 321 bund. 29 v. r. 80 v. ell., waaronder 299 bund. 30 v. r. 50 v. ell. schotbaar land; telt 57 h., waaronder 17 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Linge en vervolgens op het Steenenhoeksche-kanaal, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters, eenen Waardsman en eenen Secretaris.

DALEM (POLDER-VAN-LAAG-), pold. in den *Tielerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Geldermalsen*, gem. *Vuren;* palende W. en N.W. aan de buitengronden tegen de Linge, N. aan het Spijksche veld, O. aan het Heukelumsche-Broek, Z. aan den Polder-van-Dalem. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 348 bund. 99 v. r. 16 v. ell., waaronder 328 bund. 95 v. r. 41 v. ell. schotbaar land; telt 10 h., waaronder 7 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Linge, van het overtollige water ontlast. Hij is vereenigd met den *Hoog-Dalemsche-polder*, en heeft het zelfde bestuur.

DALEMSCHE-KANAAL (HET), kanaal in den *Tielerwaard*, prov. *Gelderland*, gem. *Vuren*, eenen aanvang nemende aan het dus genoemde *Bossche-Huis*, en met eene westelijke rigting in het *Zederik-kanaal* uitloopende.

* DALEMSCHE-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 67 bund. 5 v. r. 80 v. ell., waaronder 61 bund. 25 v. r. 80 v. ell. schotbaar land, en wordt door eene sluis, op de stads vesten van Tholen, van het overtollige water ontlast. — In dezen pold. staan één huis van het geh. *Molenvliet* en de zoutkeet buiten de st. Tholen.

* DALEN, gem, heeft 2 korenmolens. — De R. K. parochiëren gedeeltelijk te *Koevorden*, en maken gedeeltelijk de stat. *Nieuw-Schoonebeek* uit.

DALEN, buurs. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 9 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en gem. *Aalten*, eene b. van dat dorp uitmakende; met 85 h. en 550 inw.

* DALFSEN. Tot deze gem. behoort ook het geh. *Hoonhorst*. — Men heeft er eenen wind-korenmolen. — Het d. Dalfsen is reeds vermeld in 1227.

* DALHEIM, telt in de kom van het d. 203 h. en 1080 inw. De par. wordt alleen door een Pastoor bediend. — De kerk is aan den H. Petrus toegewijd.

DALIEO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de Doeson. Het bevat 7 h. op den oever, 2 rakits en in het geheel omtrent 90 inw.

DALLAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, op de grenzen van Kediri.

DALODA-DJOENOE, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Menado*, met goudmijnen.

DAMAI (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*, Z. O. van *Gilolo*, op 1° Z. B. 145°. 30′ O. L. Het levert sago- en harstboomen op, van welke laatste het zijnen naam heeft ontleend. Het is bewoond, doch bij de Europeanen schier onbekend.

DAMAR (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*, op de *Reede-van-Java*. Zie Edam. W.

DAMAR-KETJIL (POELOE-), eil in *Oost-Indië*. Zie Enkhuizen. W.

DAMASCUS, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-divisie*, ten N. van de Cornelisbaai.

* DAMHOUDERS-POLDER is groot 139 bund. 4 v. r. 8 v. ell., en watert uit op de Vliet. Het polderbestuur bestaat uit Burgemeester en Molenmeesteren, geadsisteerd door den Secretaris, tevens Penningmeester zijnde.

* DAMMA ligt op 7° 18′ Z. B.

DAMMAJONG, oud. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Soekapoera*.

* DAMMERSCHEIT lag gem. *Voerendaal*. De overblijfselen zijn in 1842 afgebroken, zoo dat niets daarvan is overgebleven dan de naam en omtrent 100 bund. bouw-, weide-, bosch- en hooilanden.

DAMPOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*.

* DAM-POLDER werd in 1494 door Rijnland ingenomen, tegen betaling van 3 groot per morgen voor Rijnlandsch morgengeld jaarlijks. Daar nu deze pold. als een land gelegen tusschen Rijnland en Woerden, dus als op zich zelven staande werd beschouwd, bleef dit regt als een goed regt ongeschonden bewaard, tot in het jaar 1819, toen Rijnland de uitwatering wilde beschouwen als eene eenvoudige vergunning. Het daaruit ontstaande verschil duurde 7 jaren, wanneer dit bij overeenkomst werd beslecht, op uitdrukkelijk verlangen van Zijne Majesteit den Koning, doch het was ten gevolge van deze zaak, dat naderhand het

zooveel gerucht gemaakt hebbende proces tusschen dezen pold. en het hoogheemraadschap van Rijnland over de regtsmagt der heemraadschappen is ontstaan. — De Dampolder beslaat eene oppervlakte van 448 bund. 3 v. r. 74 v. ell., telt 30 h., waaronder 20 boerderijen, en wordt door eene sluis, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester van Zwammerdam, als Opperbewindhebber en drie Poldermeesteren, die benoemd worden door den Ambachtsheer van Vosbol.

DAMSPOLDER (DE), naam, onder welken, op sommige kaarten, de Oudemans-polder-Bewesten-de-Brandkreek, in *Staats-Vlaanderen*, voorkomt. Van dezen pold. werd de eerste dam door de Brandkreek gelegd, om het Eiland met het vasteland te vereenigen, en deze dam bleef langen tijd de eenige, langs welken men in en uit het Eiland kon komen. Zie Oudemans-polder-Bewesten-de-Brandkreek. W.

DAM-TE-NIEUWERVAART (DEN), oude naam van het d. Vreeswijk, prov. *Utrecht*. Zie Vreeswijk. W.

DAMZIGT, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 1 u. W. van *Utrecht*, kant. en 1 u. Z. van *Maarssen*, gem. en 40 min. Z. van *Vleuten*. — Dit buit., hetwelk eene oppervlakte beslaat van 1 bund. 1 v. r. 16 v. ell., was vóór eenige jaren tot een gesticht voor krankzinnige vrouwen ingerigt, doch wordt thans als particulier huis bewoond door den eigenaar C. A. Moot.

DANA, eil. in *Oost-Indië*, tot de resid. *Timor* behoorende.

DANA-RADJA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, reg. *Indramajoe*. Bij de aardbeving van 16 November 1848, zijn hier alle steenen gebouwen ingestort, terwijl de grond op meer dan vijftig plaatsen gescheurd was. Uit de meeste scheuren was water opgespoten, vermengd met een blaauwachtig fijn zand, gelijk aan het zeezand van de stranden van Cheribon.

DANDER, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*, 1 m. O. van Antroe.

D'ANETHAN, eil. in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Borneo*, in de *Baai-van-Soekadana*.

DANIëL, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Middel-divisie*, N. W. van den Kleinen berg.

DANIëLSWIRKT, ook wel verkeerdelijk Daniëlswerd gespeld, h., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. van *Maastricht*, kant. en 1¼ u. N. W. van *Sittard*, gem. en 10 min. van *Grevenbicht*; met 9 bewoners.

DANO-BABAI, meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, in het binnenland, hetwelk, behalve regtstreeks door een naauw kanaal, nog door eenige enge doortogten met de *Doeson* in verbinding staat.

DANO-PAMINGGIR, DANO-PANGGAN en DANO-TALAGA, drie meren in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, op omstreeks 2° 13 min. Z. B. tusschen de Soengi-Nagara en de Soengi-Doeson. Zij zijn zeer vischrijk.

* DANTUMADEEL paalt Z. O. aan Achtkarspelen en Tietjerksteradeel Z. en W. aan Tietjerksteradeel, is 2¼ u. breed en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9992 bund. 34 v. r. 14 v. ell. waaronder 9647 bund. 24 v. r. 49 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er 7 scholen, met 800 leerlingen. Het grietenijhuis staat te Rinsumageest. — Het wapen is een veld, doorsneden met eene golvende fasce van zilver, zijnde het bovendeel van keel en het onderdeel van goud, op het laatste een hartloopende vos van keel, op een grond (champagne) van sinopel.

*DANTUMAWOUDE ligt Z. ten O. van Dockum. Het heeft 133 h. en 700 inw., en twee cichoreidroogerijen.

DAPOUR (HOEK), kaap in *O. Indië*, aan de westkust van het eil. *Bangka*.

* DARTHUIZEN beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 664 bund. 4 v. r. 60 v. ell., waaronder ongeveer 658 bund. belastbaar land.

DASSER, vlakte, *staat:* Zie DASER. *lees:* Zie DASAR.

DASSOON, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, met eene scheepstimmerwerf.

DATA (TOENA-) *staat:* Zie TANA-DATA. *lees:* Zie TANAR-DATA.

DAWAS, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, Z. van het rijk *Djambi*, voornamelijk door Koeboes bewoond.

DAY (DE), riv. in *O. Indië*, in het eil. *Groot-Linga*, die in het Z. zich ontlast en over eene lengte van naauwelijks 4 mijlen bevaarbaar is.

DECANIJE, landg. in het graafsch. *Zutphen*, arr. en 2 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 2 u. Z.W. van *Lochem*, gem. en 5 min. N. van *Vorden*. — Dit landg. is, met de daartoe behoorende gronden, groot 24 bund. 99 v. r. 28 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer JOHANNES HERMANNUS GALLÉE, Secretaris te *Vorden*.

* DEDEMSVAART, kanaal, is thans een eigendom der prov. Overijssel. Het was in 1811 bekend onder den naam van KANAAL VAN HASSELT en was bevaarbaar tot aan het Oosterhuizerveld. — De bodemsbreedte is 7,20 à 8 ell.; die der waterspiegel 14 ell. Het is diep in den winter 1.30 en in den zomer 0.60 à 0.70 ell. De sluizen zijn: eene keersluis aan den mond te Hasselt, eene houten sluis no. 1 aan de gracht van de plattelandst. Hasselt, eene steenen sluis no. 2 aan de Ligtmis, eene houten sluis no. 3 in den Hulst, eene houten sluis no. 4 bij Teekman, eene houten sluis no. 5 of het Veenschut. Deze 5 sluizen zijn wijd in doorvaart 5.20 ell. en diep op den slagbalk 1.30 à 1.60 ell. — Het na 1811 gegraven gedeelte is lang 19,000 ell., loopt tot aan de Vecht en heeft 2 schutsluizen.

DEDGEBUREN, b., prov. *Friesland*. Zie DEDDINGABUURT. W.

DEDINGSWEERDE, landg. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. O. ten N. van *Zutphen*, kant. gem. en ½ u. van *Lochem*. Dit landg. waarvan het heerenhuis is afgebroken, beslaat met boerenerve en katersteden eene oppervlakte van 40 bund. 21 v. r. 80 v. ell. en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer HUBERT VAN DE CROESE, woonachtig op den huize Croese, onder de gemeente Laren.

DEELISHURKT, b., prov. *Noord-Braband*. Zie DELISHURKT. W.

* DEEST, telt 69 h. en 450 inw. en heeft een vast veer over de Waal, op Dodenwaard.

DEFERDINGEN, d., grooth. *Luxemburg*. Zie DIFFERDINGEN. W.

DEGOUMBAH, st., *staat:* Zie YABUDIR. Zoek dat woord hierachter.

* DEIFELT bestaat uit 20 h. De inw. parochiëren te *Donningen*.

* DEIKUM is waarschijnlijk afgeleid van DIJK-HEEM. Van de twee boerderijen, waaruit dit geh. bestaat, behoort de eene, *Deikum*, geheeten aan Jhr. U. A. ALBERDA VAN MENKEMA te Uithuizen en den Heer U. W. PANHUIS, te Groningen; de andere, Klein-Deikum genaamd, wordt in eigendom bezeten door de erven HAJO TJAARDS-BOLT, te Warfhuizen.

* DEIL, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2987 bund. 36 v. r. 90 v. ell., waaronder 2906 bund. belastbaar land.

* DEIL, heerl. In het jaar 1843 is hier eene nieuwe Herv. kerk gesticht, welke den 5 November van dat jaar is ingewijd. Het is een sierlijk gebouw met eenen netten toren doch zonder orgel.

DEIL (DEN) of DEN DEYL, geb. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 2 u. N. N. O. van *'s Gravenhage*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, 40 min. O. van Wassenaar. Het telt, met den Leydschen-kant, 41 h. en 290 inw.

DEIN, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Middel-divisie*, N. W. van het Schottegat.

DEINUM, kadastr. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Menaldumadeel*, bestaande uit de d. Deinum, Boxum, Blessum, Marsum en Englum, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2965 bund. 23 v. r. 70 v. ell., waaronder 2910 bund. 26 v. r. 96 v. ell. belastbaar land.

DEKELBANKSVEN, poel in *N. Braband*. Zie EKKELBANKSVEN (DE).

*DELDEN, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 17,115 bund.; telt 1782 h., bewoond door 2092 huisgez., uitmakende eene bevolking van 12,000 inw.

*DELDEN heeft tot eersten tweeden Predikant gehad DIRK WILLEM HALLEGRAAF, die in het jaar 1760 derwaarts kwam en in het jaar 1772 als eerste Predikant is beroepen, in welke betrekking hij in 1787 is overleden De Herv. kerk is in het jaar 1847 vernieuwd en van een orgel voorzien, zijnde een geschenk van den Heer JACOB DIRK CAREL Baron VAN HEECKEREN VAN WASSENAER, Heer *van Twickel* enz. en diens echtgenoote. Het munt niet slechts uit door den uitwendigen smaakvollen vorm, maar vooral door zijne inwendige inrigting en welluidende toonen.

*DELDEN, buurs. in het graafsch. *Zutphen*. Deze buurs. wordt beschouwd voor de plaats *Thesden*, vermeld, als door zekeren GERWARD, in 828, aan de St. Maartenskerk te Utrecht geschonken.

*DELDEN (AMBT-), beslaat, volgens het kadaster, 8768 bund. 51 v.r., waaronder 8607 bund. 67 v. r. 92 v. ell. belastbare gebouwde en ongebouwde eigendommen. — De R. K. maken er thans de statie van *Hengevelde* uit, welke in de buurs. Hengevelde eene kerk heeft.

DELF (DE), water in het balj. van *de Nieuwburgen*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Schermerhorn-en-Westmijzen*, in den pold. *Binnendijk*, beginnende aan het oosteinde van de Rijp en loopende in eenen oostelijke rigting tot het aan den Schermerringdijk stuit.

* DELF (DEPARTEMENT-VAN-DE-). Tot dit departement behoorde mede het kant. *Maarssen*, van de prov. *Utrecht*.

DELFLANDSCHE-SLUIS (DE), een der drie sluizen van *Delfland*, te *Vlaardingen*. Zie VLAARDINGSCHE-SLUIS. W.

DELFPOLDER, pold. in *Zuid-Holland*. Zie LANGELAND. W.

* DELFSHAVEN heeft 412 bund. 51 v. r. 9 v ell. belastbaar land.— De eerste, die hier tot tweeden Predikant beroepen werd, was BARTHOLOMEUS DOSIUS, die in het jaar 1656 herwaarts kwam en in het jaar 1661 naar Rotterdam vertrok. Het beroep geschiedt door den kerkeraad. — Bl. 219. De hier liggende sluis is eene schutsluis, bestaande uit twee paar vloed- en twee paar ebdeuren en is wijd 7,57 ell. In het jaar 1849 zijn hier binnengekomen 22 en uitgevaren 24 zeeschepen. — Bl. 221 *staat:* Diakonieschool, *lees:* Stads-Armenschool. — Bl. 222. Het wapen van deze gem. is een veld van sinopel, met eenen golvenden paal van zilver, vergezeld regts van drie korenaren van goud en links van eenen haring van zilver.

* DELFT, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7505 bund. 17 v. r. 93 v. ell., waaronder 7419 bund. 50 v. r. 10 v. ell. belastbaar land; telt 3414 h., bewoond door 4596 huisgez., uitmakende

eene bevolking van 24,000 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden en ook eenige fabrijken hebben.

*DELFT, gem., heeft 509 bund. 28 v. r. 44 v ell belastbaren grond. — Bl. 232. De eerste, die de predikdienst in de Remonstrantsche gem. te DELFT waarnam, is geweest JOANNES SPERNHOVIUS, † in 1621. Sedert het jaar 1805, heeft deze gemeente echter geen eigen Leeraar, maar wordt de dienst aldaar, om de 14 dagen, door den Predikant van 's Gravenhage verrigt. — Bl. 234. Behalve de in het Wbk. opgegevene liefdadige gestichten bestaat te DELFT nog het St. Joris-Gast- en Kranksinnigenhuis, ook is er eene Stads Bank van leening onder beheer der Regering. — Bl. 236. Onder de wetenschappelijke inrigtingen te *Delft* verdient vooral eene eerste plaats de in 1843 geopende Koninklijke Akademie voor burgerlijke Ingenieurs en den handel, gevestigd in het gebouw, vroeger van de Fundatie van de Vrouw van Renswoude, later van de Artillerie-en-Genie-school, op het *Oude-Delft*, met een aantal Hoogleeraren en 150 studenten, onder welke aan de hoogescholen gepromoveerden, die als Ambtenaren der eerste klasse naar Indië wenschen te gaan. — Bl. 237. Onder de beroemde inboorlingen van DELFT verdienen nog melding: de Godgeleerden: DIRK CORNELIS VAN VOORST, geb. 15 December 1752, † 6 September 1833, als Predikant te Amsterdam, en ABRAHAM VAN BEMMELEN, geb. 27 Mei 1779, † voor eenige jaren als Predikant te Oosterhout; de Latijnsche Taalgeleerde JOHAN GODSCHALK ISERMAN of IJSERMAN, die in het jaar 1540 leefde; de Schilders: HUBERTUS JACOBSZ, meer bekend onder den naam van HUBERTUS GRIMANI, † in 1620 of 1629; PIETER CORNELISSEN VAN RIJK, † in 1628; HENDRIK VAN VLIET, JAN GEORG VAN VLIET, die tevens een bekwaam etser was, geb. omstreeks 1610; JAKOB WILLEMSZEN DELFT, geb. in 1619, † in 1661; WILLEM VAN AELST, geb. in 1620, † in 1679; NICOLAAS VERKOLJE, geb. in 1673, † in 1746; de Plaatsnijder JAN MICHIELSEN VAN MIEREVELT, geb. in 1528, † in 1592, en de Watergeus ADRIAAN MICHIELSZ MENNINCK. — Bl. 239. CHRISTIAAN VAN BIESELINGE JANSZOON, was geb. in 1558, † in 1600. — Reg. 13 en 14, *staat:* MICHIEL VAN MIEREVELT, *lees:* MICHIEL JANSZEN VAN MIEREVELT, — WILLEM VAN VLIET, was geb. in 1581, † in 1642, — Reg. 24, *staat:* KORNELIS ADRIAAN LINSCHOTEN, *lees:* KORNELIS ADRIAAN VAN LINSCHOTEN.

DELFT, fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Honimoa*, te *Haria*, aan de Zuidwestkust, digt bij *Porto*. Het is in 1655 aangelegd.

*DELFZIJL, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4566 bund. 10 v. r. 5 v. ell., waaronder 4458 bund. 16 v. r. 61 v. ell. belastbaar land. — Er is in 1824 eene Synagoge gebouwd, zijnde een klein, doch net gebouw, waarin de dienst door eenen Voorlezer wordt waargenomen. — Ook is er een Zeemans-collegie: *uit liefde*, opgerigt den 6 Januarij 1831, tellende 93 effective en 31 honnoraire leden. De vlag is blaauw met een Hollandsch hoekje, waaronder D met het nommer.

DELI, POELOE-DELI, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de Zuidkust van het eil. *Java*, resid. *Bantam*. Het is woest en onbewoond en bevat niets dan kokosnoten en wilde boomvruchten.

DELLE (DE), landg. op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 9 u. N. van *Arnhem*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *Elburg*, gem. en 1 u. W. van *Heerde*. — Dit landg., hetwelk aan de landontginning door den Generaal HERMAN WILLEM DAENDELS, zijn bestaan te danken heeft, is, volgens het kadaster, groot 404 bund. 61 v. r.

49 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door de Erfgenamen van den Heer F. J. Engelenburg, onlangs te Oldenbroek overleden.

* DELLEN, is een d. (geen geh.). — Men heeft er eene kapel, waarin de dienst gedaan wordt door den Pastoor van Grosbous.

DELLEN (DE), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kollumerland-en-Nieuw-Kruisland*, arr. en 6½ u. O. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. Z. O. van *Dockum*, ¼ u. N. N. O. van *Oudwoude*, waartoe het behoort, op den regteroever van het Dockumerdiep.

DELLEN (DE), wei- of hooilanden in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*, gedeeltelijk gem. *Capelle*, gedeeltelijk gem. *Waspik*, langs de noordzijde van den Zee- of Buitendijk, zich tusschen de Oude-straat en den dijk uitstrekkende.

DELOK (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Djapara*, welke uit een meer, bezuiden Patti en Koedoes, ontspringt, en zich in de Zee-van-Java ontlast. Zij kan alleen kleine vaartuigen dragen.

DELST, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, arr. en 4 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. Z. Z. O. van *Oss*, gem. en 5 min. Z. van *Nistelrode*; met 25 h. en 130 inw.

DEMENSCHE-UITERDIJK, pold. in het *Land van Ravestein*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *'s Grave*, gem. *Dieden-Demen-en-Langel*; palende N. O. en W. aan de Maas, Z. aan den Maasdijk. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 66 bund. 44 v. r. 70 v. ell., en watert uit door eene doorgraving in de kade op de Maas. Het land ligt omtrent 6.50 ell. boven A. P. Het polderbestuur bestaat uit de Eigen-Geërfden. — Aan dezen waard is gelegen het pontveer van Demen op Batenburg, toebehoorende aan den Graaf van Steinfort, als Heer van *Batenburg*. De bekading boven het veer bestaat eigenlijk in den hoogen oever, doch daar beneden is, uit hoofde van den lager gelegen oever, eene kade opgeworpen. Aan het boveneinde van dezen waard heeft men eene stroomleidende krib, lang ongeveer 60 ell.; vervolgens meer benedenwaarts nog vier rijzen bollen, lang ongeveer 15 à 20 ell., uit den bovenoever gemeten, mitsgaders een vervallen bolletje, en voorts nog op het benedendeel van dezen waard eene dwarskrib, lang ongeveer 40 ell.

DEMMERIKER-ZUWE (DE), weg, prov. *Utrecht*. Zie Zuwe (de). W.

* DEMPTER is een naam, welken de gemeene man in Overijssel aan de stad Deventer geeft.

DENAMBA, distr., in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Krawang*. Het is zeer vruchtbaar en heeft een gezond luchtgestel

* DENEKAMP, gem., heeft 8818 bund. 44 v. r. 61 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er 2 papiermolens en eene sierlijke, net onderhoudene R. K. kerk. — De Herv. kerk is in het jaar 1810 in een eenvoudigen en netten staat gebragt.

DENEMARKEN (GROOT-EN-KLEIN-), twee voorm. adell. h. te *Utrecht*, aan de zuidzijde van de *Oude-gracht*.

DENKING (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, welke in de *Bengalan* uitloopt.

DENNEKAMP, bosch in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, gem. en 4½ u. Z. van *Vlagtwedde*, 30 min. ten Z. O. van *Ter-Apel*. — Het beslaat eene oppervlakte van 3 bund. 60 v. r. en is meest begroeid met dennenhout.

DENNENBOOMSBEEK of Dennenboomsleek, riv., prov. *Overijssel*. Zie Aselerbeek.

DENNENBROEK, landg. op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 6 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2½ u. Z. ten O. van *Nijkerk*, gem. en ½ u. O. van *Barneveld*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 100 bund., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Steesema.

DENNENWERTH, vermeld in 1227, en DENNWERTH voorkomende in 1278, zijn waarschijnlijk dezelfde plaats.

DEPTFORDKLIP, klip in *Oost-Indië*, in de *Straat Bali*. Het is eene steile punt, waarop 2 vademen water staat.

* DEREN en DERKILO, twee bronnen in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*.

DERMA-RADJA, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Soemedang*.

DERMA-TJIAWI, land. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en distr. *Buitenzorg*.

DERSHOUT, naam, onder welken het geh. Doershout, prov. *Noord-Braband*, wel eens voorkomt. Zie Doershout.

DERTIEN (NUMERO-), geh., prov. *Groningen*. Zie Numero-Dertien.

* DESIMA wordt op eene lengte van 190 ell. en eene breedte van 75 ell. gerekend. — Men telt er ongeveer 60 h. en heeft er 4 wachthuizen. — Alle straten en toegangen worden tegen den avond gesloten, door deuren, barrières, sluitboomen, hekken, enz., en daarna is het niet meer geoorloofd om op straat te komen.

* DEURINGEN of Doeringen (niet Doesingen) is een d. (geen buurs.) van welke de marke in 1842 verdeeld is. Het telt 131 h. en 720 inw.

* DEURINGEN (NOORD-) is een buurs. (geen d.) welke 138 h. en 720 inw. telt. — De marke is in 1842 verdeeld.

* DEURLO, ook wel de Rassen genaamd, loopt tusschen de Rassen, de Raan en Elleboogplaten door en heeft eene diepte van 60—150 palm.

* DEURLOO-POLDER, van ouds ook Baarloo genaamd, is een calamiteuse pold., welke, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaat van 66 bund. 7 v. r. 50 v. ell., waaronder 57 bund. 69 v. r. 40 v. ell. schotbaar land, en wordt door ééne sluis op de Eendragt van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezworens en eenen Penningmeester.

* DEURNE, d., heeft 1 branderij, 3 bierbrouwerijen, 2 pot- en steenbakkerijen, 2 graanmolens, 1 damast- en pellenfabrijk, 1 wasbleekerij en 2 leerlooijerijen.

* DEURSEN, d., heeft een klooster van Augustinessen, bewoond door 28 Nonnen, welken onder eenen Proost en Rector staan.

DEURSERDIEP, water, prov. *Drenthe*. Zie Deurserdiep. W.

DEUR-TOE (HET HUIS-DE-), h. in den *Crimpenerwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3 u. O. van *Rotterdam*, kant. en 3 u. W. van *Schoonhoven*, gem. *Streefkerk*.

* DEUTEKOMSHOEK, ligt 0° 45 min. Z. B. 135″ 46 min. O. L.

* DEUTEREN ligt 20 min. W. van *'s Hertogenbosch* en telt 15 h. en 70 inw. Er is eene school.

* DEUTEREN (GROOT) ligt 20 min. W. van *'s Hertogenbosch*, en telt 14 h. waaronder 12 boerderijen en 70 inw.

* DEUTEREN (KLEIN) ligt ½ u. van *'s Hertogenbosch*, 5 min. O. van *Groot-Deuteren* en is eene druk bezochte berberg en boerderij.

DEUZERDONK, bij het kadaster Deizerdonk, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en

3 u. O. ten N. van *Eindhoven*, kant., gem. en ¼ u. Z. van *Helmond*; met 13 h. en 80 inw.

* DEVENTER, arr., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 127,926 bund.; telt 9712 h., bewoond door 11,107 huisges., uitmakende eene bevolking van 61,000 inw.

* DEVENTER, kant., paalt W. grootendeels aan den IJssel, doch voor een klein gedeelte ook onmiddellijk aan het Geldersche kant. Apeldoorn, is groot, volgens het kadaster, eene van 25,974 bund.; telt 4214 h., bewoond door 4789 huisgez., uitmakende eene bevolking van 25,000 inw., die meest hun bestaan vinden in handel en fabrijken.

* DEVENTER, gem., beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1548 bund. — De schipbrug bestaat: 1e uit eene vaste jukbrug, met enkele ophaalbrug, aan de stadszijde, lang 20.40 ell.; 2e uit eene schipbrug, rustende op negen vaartuigen, met een doorlaat, lang 68, breed 5.80 ell., en 3e uit eene vaste jukbrug aan de overzijde, lang 48 ell. De totale lengte is 136.40 ell. — Bl. 271. In 954 en 956 komt deze stad voor als eene *urbs* of stad van het graafs. Amelande. — Bl. 274. De haven is aan de daarover liggende ophaalbrug, wijd 15 ell., diep 2.63 ell. — Behalve de in het Wbk. opgegevene fabrijken, heeft men te DEVENTER nog 1 kunstazijnfabrijk, 1 stoomverwerij en 1 cementmakerij. — DEVENTER heeft ook nog de volgende vermaarde mannen voortgebragt: de Wiskundige JACOB FLORIJN, geb. 3 Maart 1751, † 12 Februarij 1812; de Oostersche Taalgeleerde WILHELMUS KOOLHAAS, geb. 11 November 1709, † 30 Mei 1773, als Hoogleeraar in de Oostersche talen aan het Atheneum te Amsterdam; de Schilders: JAN PALTE, geb. in 1719, † in 1769 en diens broeder ANTHONIE PALTE, en LEONARD TIERY, die mede een bekwaam Graveur was; de Staatsman Mr. ADAM FRANS JULES ARMAND, Graaf VAN DER DUYN VAN MAASDAM, een der hoofdbewerkers van de omwenteling van 1813, geb. 11 April 1774, † 19 December 1849.

DE WITTSGAT (JAN), voorm. vaarwater ten N. van de Zuiderzee. Zie SPANJAARDSGAT (HET OUDE-). W.

DEYFFEL, onbehuisde pold. in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Pernis-en-'s Graven-Ambacht*; palende N. aan Deyffelsbroek, O. aan Boudewijns-Harsland, Z. aan het Gemeeneland van Poortugaal, W. aan het dorp Pernis. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 82 bund. 90 v. r. 18 v. ell., schotbaar land, en wordt door eenen molen en ééne sluis op Deyffelsbroek van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat, te zamen met dat van Pernis, uit eenen Poldermeester, vier Heemraden, een Secretaris en Waardmeester of Penningmeester.

* DEYFFELSBROEK, paalt N. aan de Maas, O. aan den pold. de Kiesheid, Z. aan den pold. Deyffel, W. aan het dorp Pernis, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 123 bund. 56 v. r. 51 v. ell., Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Heemraden en eenen Secretaris of Penningmeester.

DEYL (DEN), geh. prov. *Zuid-Holland*. Zie DEIL (DEN).

* DHELLY, DHELLI of DHILLI, *staat*: zie DILLI, *stad*: zie DELLI.

DJALOE, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*.

DIAMANTBERGEN (DE), landstr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*. Zie KARANG-INTANG. W.

DJAMBANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, aan de zee gelegen, in de *Menangkabauwsche Bovenlanden*.

DJAMBEJAN, distr. in *Oost-Indië*, op *Java*, resid. en reg. *Kediri*.

DJAMBI (BOGT VAN), baai in *Oost-Indië*, aan de oostkust van het eil. *Sumatra*.

DJAMBI-AJER, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, rijk *Atsjin*.

DJAMBOEKOELON, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Ambarawa*.

DJAMBOES-GEBERGTE, gebergte in *Oost-Indië*, resid. *Samarang*, reg. *Kendal*, distr. *Limbangan*. Het is een gedeelte van die lange reeks bergen, welke allen tot den *Oenarang* behooren en bijna zoovele benamingen dragen, als er dessa's op of in de nabijheid gelegen zijn.

DJAMBOEWANJ, d. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djokjokarta*.

DJAMOET, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland.

DJAMPANG-ILIR, landg. in *Oost-Indië*. Zie JAMPANG-ILIER. W. (1).

DJAMPANGKOELEN, kaap in *O. Indië*, aan de zuidkust van het eil. *Java*, resid. *Bantam*, zijnde de westelijke uithoek van de *Wijnkoopsbaai*.

DJAMPONG-OOST-en-DJAMPONG-WEST, twee distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger Regentschappen*, reg. *Tjandjor*.

DJANDI-SIWOE (DUIZEND TEMPELS), bouwvallen in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*.

DJANENG, berg in *Oost-Indië*. Zie YANEN W.

DJANGGALAGA, distr. en d. liggen in het reg. *Soemedang*.

DJANGGAN-KATA, fort in *Oost-Indië*. Zie KIKNIET. W.

DJANGGOLO, voorm. rijk in *Oost-Indië*, in het oostelijk gedeelte van het eil. *Java*, niet ver van *Soerabaja*, waar men thans nog een d. van dien naam vindt.

DJANKELLOK, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

DJANTANG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

* DJAPARA, resid., paalt Z. aan *Djipang*, W. aan *Samarang*. In deze resid. was in het jaar 1836, door het leggen van gemetselde en andere dammen in de voornaamste rivieren, het opwerpen van dijken, en het graven van daarmede in verband staande waterleidingen, reeds 13.000 bouw rijstland aangewonnen.

DJATI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Salatiga*.

DJATI, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, van het *Tengergebergte*, resid. *Pasoeroewan*, noordwaarts stroomende, 12 palen ver.

DJATI, land in *Oost-Indië*, zie JATTIE. W.

DJATI, bosch in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

DJATI, GOENONG DJATI, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*.

DJATI-BARANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil *Java*, resid. *Tagal*. Er is aldaar eene suikerfabrijk gevestigd.

DJATI-PANGER, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*. — Er bestaat aldaar een etablissement voor de bereiding van thee.

DJATIS of DJETIS, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, zij stroomt zuid-zuidoostwaarts uit de heuvelen bezuiden Banjoemaas; loopt 12 palen ver en valt aan de westzijde van het voorgebergte Karang-Bollong in zee.

---

(1) Alle overige met Dj. gespelde Oost-Indische namen, welke hier niet gevonden worden, zoeke men op J.

DJAW of DJAM, eil. in *Oost-Indië*, in de *Soengej-Moeroeng*, eene riv. van het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

DJAWANA (RIF VAN), rif in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, beoosten het voorgebergte Moeria.

DJAWAT, oud. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, ads. resid. *Indramajoe*.

DIBBETZ, eil. in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Borneo*, in de *Baai-van-Soekoedana*, dat de Dibbetzhaven dekt.

DIBBETZHAVEN, haven in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Borneo* in de *Baai-van-Soekoedana*, met 3 vademen diepte, op goeden ankergrond.

DIDINGARISCH-GEBERGTE, in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Buitenzorg*.

DIE (RANSDORPER-EN-HOLYSLOOTER) water, prov. *Noord-Holland*. Zie RANSDORPER-EN-HOLYSLOOTER-DIE. W.

DJEBOL (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, welke in de *Bengawan*, uitloopt.

DIEDENSCHE SLUIS, sluis, prov. *Noord-Braband*. Zie RAVENSTEINSCHE SLUIS (DE). W.

* DIEDERIKPOLDER, behoort tot de gem. *Melissant-Noorderschorren-en-Wellestrijpe*. Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 196 bund. Daarin staat één huis.

DIEFDIJK (DEN), geh. in het graafs. *Leerdam*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3¼ u. N. O. van *Gorinchem*, kant. en 2 u. Z. O. van *Vianen*, gedeeltelijk gem. en 1 u. N. N. O. van *Leerdam*, gedeeltelijk gem. en 25 min. O. van *Schoonrewoerd*; met 57 h. en 370 inw., van welke 26 h. en 170 inw. onder *Leerdam* en 31 h. en 200 inw. onder *Schoonrewoerd*.

* DIEKIRCH, arr., bestaat thans uit 5 kant.: Clerff, Diekirch, Echternach, Redingen en Wiltz.

* DIEKIRCH, kant., bestaat thans uit 12 gem.: Bastendorf, Bettendorf, Bourscheid, Diekirch, Ermsdorf, Ettelbrück, Feuhlen, Fouhren, Hoscheid, Medernach, Reisdorf en Vianden.

* DIEKIRCH. — De kerk is aan den H. LAURENTIUS toegewijd. Zij draagt op den eenen pilaar bij het portaal het jaartal 153, en op den anderen het jaartal 1539. Zij werd in 1539 met het koor en in 1563 met de sakristij vergroot en sedert nog vaak verbeterd. In 1634 en 1754 brandde zij tot den grond af. — In 1555, 1634 en 1638 werd DIEKIRCH door eene aanstekende ziekte en de pest deerlijk geteisterd. — R. 8 van onderen *late men weg de woorden*: dat voor eeuwen een klooster der Tempelieren geweest is.

DIELING (DE), water in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Akersloot*, het oostelijk gedeelte van het *Langemeer* uitmakende.

DIEMBANGAN, meer in *O.-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*.

* DIEMEN (OVER-). — Aldaar stond vroeger eene kapel aan den H. PETRUS *in zijne banden* toegewijd, welke onder de par. kerk van *Diemen* behoorde.

* DIEMERDAMMER-SLUIS is wijd 5.54 ell., heeft vloed- en binnendeuren met eene schuif tot keering van den golfslag. De slagdrempel ligt op 2.01 ell. onder A. P.

DJEMIS (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, welke zich in de *Bengawan* ontlast.

DJENA, distr. in *Oost-Indië*, resid. *Bagelen*.

DJENGGOLO 1, DJENGGOLO 2, DJENGGOLO 3, en DJENGGOLO 4, vier distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Sourabaja*.

* DJENOES, ligt 4 palen van *Djocjokarta*. In Mei 1827 werd er een convooi voor Djocjokarta bestemd, aan het defilé van dit d. door de muitelingen aangevallen, die echter spoedig door een peloton kavallerie werden verdreven. De Luitenant DE LATRE had het ongeluk dat het gebit van zijn paard brak, waardoor hij weggevoerd en in het midden der muitelingen werd gebragt; een Wachtmeester en een Brigadier snelden hem terstond na, en hadden het geluk hunnen Officier te ontzetten, maar beide moesten deze uitstekende daad met hun bloed bezegelen. De Wachtmeester sneuvelde, en de Brigadier werd zwaar gewond.

DIEPEBAAI, baai in *Oost-Indië*. Zie TAPPANDORRIANBAAI. W.

DIEPEGAT, kil in den *Biesbosch*. Zie DIEPGAT. W.

* DIEPENHEIM, gem., heeft eene oppervlakte van 2637 bund. 11 v. r. 62 v. ell. belastbaar land. Het stadje DIEPENHEIM is reeds vermeld in 1169.

* DIEPENHEIM (KERSPEL) telt 44 h., en 300 inw.

DIEPENHEIM (OUD-), ook wel OUD-DIEPEN, buurs. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 8 u. O. ten Z. van *Deventer*, kant. en 5 u. W. van *Enschede*, gem. en 25 min. O. van *Diepenheim*; met 28 h. en 170 inw.

* DIEPENHORST (HET OUDE LAND VAN), op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, wordt gehouden voor de eerste bedijking en het oudste land van deze beide, vroeger gescheidene, eilanden. De ouderdom is onbekend, doch het moet reeds voor 1065 bedijkt zijn. Ook vindt men vermeld, dat het in 1170 overstroomde.

* DIEPENVEEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2850 bund. 68 v. r. — Men heeft er 1 calicot-fabrijk, en 5 korenmolens. — De Herv. maken tegenwoordig twee gem. uit, die van Diepenveen en van Colmschate. De kerk te DIEPENVEEN is in 1848 en die te *Colmschate* in 1850 van een orgel voorzien.

* DIERBACH, reg. 2, *staat:* Schriedelbruck *lees:* Schwiedelbruck reg. 26. *staat:* Lutzhausen *lees:* Lultzhausen

* DIEREN. De aldaar gevestigde Kommanderij ging, na den verkoop der goederen van Prins WILLEM II, in het jaar 1647, te niet. — In 1846 is aldaar eene Herv. kerk gesticht, met eenen toren, doch zonder orgel.

DIERGAARDE, geh. in *Opper-Gelder*, ambt *Montfoort*, prov. *Limburg*, arr., kant. en 2½ u. Z. van *Roermond*, gem. en 1½ u. van *Echt*; met 3 h. en 40 inw.

DJEROEBON, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*.

DJEROOK-LEGI, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*.

DIESDONK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. O. ten Z. van *Eindhoven*, kant., gem. en ¼ u. W. van *Asten*; met 23 h., en 100 inw.

§ DIESHOEK, geh., prov. *Zeeland*. Zie DIESHOEK. W.

DIESKANT of DIEZEKANT, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1 u. N. van *'s Hertogenbosch*, gem. *Empel-en-Meerwijk*, ¼ u. Z. W. van *Empel*, aan de Dieze, tegenover Engelen; met 9 h. en ruim 60 inw., het landh. Meerwijk en een pontveer op Engelen. — Bij dit geh. staat de steenen wind-watermolen van den Polder-van-der-Eigen, welke bewoond

is, en daarbij staat nog een steenen schuurtje. De drie aldaar zijnde steenen sluizen zijn gebouwd in 1755 en 1756; op de middelste staat voornoemde molen.

* DIESSEN, gem., heeft 1 bierbrouwerij, 3 leerlooijerijen, 2 olie- en 3 graanmolens.

DIEU (VAL-), Fransche naam van de abdij GODSDAL, in het grooth. *Luxemburg*. Zie GODSDAL. W.

* DIEVER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7443 bund. 79 v. r. 42 v. ell., waaronder 7407 bund. 37 v. r. 69 v. ell. belastbaar land. — De Christelijk Afgescheidenen, welke 190 in getal zijn, onder welke 65 Ledematen, maken eene gem. uit, welke in het jaar 1841 erkend is, doch geen Leeraar heeft, wordende het gewone dienstwerk door eenen Ouderling verrigt.

* DIEVERBRUG bestaat uit 5 h., allen herbergen.

DIEXBERGEN, buurs. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 5 u. O. van *Almelo*, kant. en 2 u. Z. O. van *Ootmarsum*, gem. *Denekamp*.

* DIEZE is, op den linkeroever, van de vesting *'s Hertogenbosch* af, tot aan de Bosschesloot toe, voorzien van een dijkje ter lengte van omstreeks 3000 ell., liggende de kruin 4,345 ell. boven A. P, dus slechts 0,235 ell. boven inundatiepeil, dienende tot overlaat, om het hooge Maaswater der Beersche-Maas naar den Baardwijksche-overlaat af te voeren. — Het maalpeil te 's Hertogenbosch is gelijk 4,11 ell. boven A. P.

DIEZEKANT, geh. prov. *Noord-Braband*. Zie DIESKANT.

DIJEMEN, oude naam van het d. DIEMEN, prov. *Noord-Holland*. Zie DIEMEN. W.

DIJECHDEN, oude naam van het d. DIESSEN, prov. *Noord-Braband*. Zie DIESSEN. W. en A.

DIJK of DIJCK, buurs. in het graafs. *Bergh*, prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. Z. van *Zutphen*, kant. en 2 u. Z. van *Doesborgh*, gem. en 25 min. van *Didam*; met 106 h. en 700 inw.

DIJK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, arr. en 4 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. Z. Z. O. van *Oss*, gem. en 10 min. N. van *Nistelrode*; met 36 h. en ruim 190 inw.

* DIJK (DEN), geh. onder *Asten*, telt 44 h. en 290 inw.

DIJK (DEN), b. van het d. *Hedikhuizen*, in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 2½ u. N. W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1 u. O. van *Heusden*; met 20 h. en 130 inw.

DIJK (DEN), geh., prov. *Noord-Braband*. Zie DIJKEN. W.

DIJKBUURT, geh., prov. *Noord-Holland*, gedeeltelijk, arr., kant. en 2¼ u. O. N. O. van *Alkmaar*, gem. en 6 min. O. van *Veenhuizen*; gedeeltelijk arr. en 2¼ u. N. W. van *Hoorn*, kant. en 2¼ u. Z. W. van *Medemblik*, gem. *Hoogwoud-en-Aartswoud*; 14 min. W. van *Hoogwoud*; met 31 h. en 210 inw., van welke 6 h. en 30 inw. onder *Veenhuizen*, en 25 h. en 180 inw. onder *Hoogwoud-en-Aartswoud*.

* DIJKE (HET HUIS-TEN-) of DIJKSTERHUIS beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 78 bund. 23 v. r. 10 v. ell.

DIJKEINDEN-EN-BLOKEN, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie WAARDSCHE-EN-RAAMSDONKSCHE-BINNENPOLDER (DE GECOMBINEERDE-GROOT-). W.

* DIJKEN (DE), d., *staat:* Zie DIJKEN. *lees:* Zie INDIJKEN.

* DIJKERSHOEK, *lees:* DIJKERHOEK, telt 53 huizen en ruim 310 inwoners. — De school wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht.

*DIJKHUIS, — Ter plaatse waar dit kasteel gestaan heeft, ziet men thans eenen houtzaagmolen.

DIJKHUIS, huis in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 6 u. Z. W. van *Amersfoort;* kant. en 1½ u. W. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. en O. Z. O. van *Schalkwijk*, aan den Lekdijk. — Dit huis is in 1831 nieuw gebouwd, met eenen zeer fraaijen tuin, en dient tot vergaderplaats van het dijkscollegie van den Lekdijk-Bovendams.

DIJKHUIZERBRUG of brug no. 10, brug, prov. *Gelderland*, gem. en ¼ u. O. van *Epe*. — Het is eene houten ophaalbrug, liggende over het vierde pand van het Apeldoornsche-kanaal, in den weg van Epe naar het Veenderbroek.

DIJKPOLDER, pold. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *'sGravenhage*, kant. *Naaldwijk*, gem. *Monster;* palende N.W. aan het Maeblokje, N. O. aan den Uithofs-polder, O. aan den Wippolder en den Oud-Wateringerveld-polder, Z. aan den Gantel, die hem scheidt van Achterden-dijk, Z.W. en W. aan de Nieuwevaart, waardoor hij gescheiden wordt van den Made-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 134 bund. 38 v. r. 20 v. ell., waaronder 105 bund. 59 v. r. 42 v. ell. schotbaar land; telt 11 h., waaronder 4 boerderijen, en wordt door drie sluizen, op de Willetjessloot en den Gantel van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,98 el onder A. P.

DIJKSHOEK, geh. op het eil. *Walcheren*. Zie Dishoek. W.

DIJKSHORN, zeer bekende plaats in de prov. *Groningen*, tusschen Ten-Boer en ten Post, waar het Stedumermaar zich met de trekvaart naar Appingedam vereenigt en welke naderhand de namen gegeven heeft, aan Wester-Dijkshorn, d. in *Hunsingo*, en Ooster-Dijkshorn, in *Fivelgo*. Zie voorts Ooster-Dijkshorn. A. en Wester-Dijkshorn. W.

DIJKSHORNE of Dijkshoek, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, arr. en 4 u. Z. Z. W. van *Leeuwarden*, kant. en 1¼ u. W. N. W. van *Rauwerd*, ¼ u. Z. van *Bozum*, waartoe het behoort, aan eenen hoek van den Slagtedijk; met 2 h. en de Bozumerzijl.

DIJKSHORNSTERTIL, brug, prov. *Groningen*, gem. en ¼ u. O. van *Ten-Boer*, in den Grooten weg tusschen Delfzijl en Groningen; zij is van hout met ijzeren leggers en steenen hoofden.

DIJKSKEN, eigenlijk Waspiksdijksken, b. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 4¼ u.W. van *'sHertogenbosch*, kant. en 1¼ u. W. ten Z. van *Waalwijk*, gem. en ¼ u. Z. van *Waspik*.

DIJKSLOOT (DE), water in het *Wold-Oldambt*, prov. *Groningen*, onder *Zuidbroek*, hetwelk in het gehucht Uiterburen ontstaat en met eene zuidelijke rigting in de *Ae* en het *Minsediep* loopt.

DIJKSTERHUIS, kast., prov. *Groningen*. Zie Dijke (het Huis-ten-). W. en A.

DIJKSTAL (DE), water in het balj. van de *Nieuwburgen*, prov. *Noord-Holland*, in den pold. *Mijzen* en uitmakende de banscheiding tusschen Schermerhorn en Ursem.

DIJKZIGT, buit. in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en gem. *Rotterdam*, aan den Schiedamsche-Hooge-zeedijk, nabij het tolhuis, tusschen Rotterdam en Delfshaven. — Dit buit. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3 bund. 8 v. r. 34 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Jacobus van Hoboken van Cortgene, woonachtig te Rotterdam.

DIJKZIGT, hofst. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4 u. N. O. van *Leyden*, kant. en 1¼ u. O. van *Woubrugge*, gem. *Ter-Aar*,

in den *Nieuwkoopsche-polder*; met de daartoe behoorende wei-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte beslaande van 52 bund. 65 v. r. 40 v. ell.

DJILABANTA, eil. in *Oost-Indië*, een der *Zuidwester-eilanden-van-Banda*, in het N. der *Straat-van-Sapi*. — Het is onbewoond.

DJILA-DJOETING, eil. in *Oost-Indië*. Zie SCHILDPADDEN-EILAND. W.

DJILA-EYANG, eil. in *Oost-Indië*. Zie NACHTEGAAL-EILAND. W.

DJILA-POETRAM, eil. in *Oost-Indië*. Zie LANGE-EILAND. W.

DJILOLO, eil. in *Oost-Indië*. Zie GILOLO. W.

DJIMBOENG, bron in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*.

DJING, gebergte in *Oost-Indië*, resid. *Pekalongan*, *Bagelen* en *Banjoemaas*, op 7° 8′ 30″ Z. B. en 125° 41′ O. L., 2260 ell. hoog. — In dit gebergte ligt het meer *Mindjir*.

DJING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, distr. *Batoer*. — Nabij dit dorp vindt men nog eenige oudheden en overblijfsels der Braminen, hoofdzakelijk in ettelijke uit arduinsteen vervaardigde tempels bestaande, waarvan sommige eenige gelijkenis met grafzerken vertoonen. Volgens het zeggen der oudste inlanders moeten deze plaatsen voorheen ten verblijve hebben gestrekt aan de Opperhoofden der Braminen, hetgeen echter bezwaarlijk te gelooven is, daar zij tot eene menschelijke woonstede geheel ongeschikt schijnen. In sommige dezer tempelholen treft men nog eenige altaren aan, welke echter ruw en kunsteloos bewerkt zijn en op zich zelven niets merkwaardigs bezitten. — In de schoone, voor het grootste gedeelte binnen steile rotsen besloten liggende, vallei van DJING heeft ongetwijfeld in overoude tijden eene groote stad gestaan, alzoo er nog ontzettend vele gemetselde holen en putten onder den moerassigen grond gevonden worden, zoo dat men, dezen thans verlaten bodem betredende, de uiterste behoedzaamheid moet aanwenden, om niet bij elken voetstap in eenige diepte weg te zinken. Ook zijn te dezer plaatse meer dan eenmaal voorwerpen van menschelijke kunstvlijt opgedolven en daaronder sommige van goud en andere metalen, welke met zinnebeeldige figuren versierd waren en zonder twijfel op de godsdienst der Braminen betrekking hadden.

DJINKING (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, welke uit den berg *Merapi* ontspringt, en zich in de *Progo* ontlast.

DJIONGAR, rijk in *Oost-Indië*. Zie GIANDJAR. W.

DIMMER (HET HUIS-VAN-), voorm. adell. h. te *'s Gravenhage*. Zie BRUNSWIJK (HUIS-VAN-). W.

DINDINGARISCH-GEBERGTE (HET), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, gedeeltelijk ads. res. *Buitenzorg*, gedeeltelijk resid. *Preanger-Regentschappen*. — Het ligt op ongeveer 4 mijlen N. O. van den Pangerango, en is door eenen tusschenrug verbonden met het gebergte bij den Megamendong. Men schat het op eene hoogte van ruim 1400 ell.

*DINGSHOF (DEN) is eene havezathe, bestaande in een hecht gebouwd, ouderwetsch kasteel, met toren, ruim bouwhuis en verdere getimmerten, tuin, wandeldreven, met waters en vijvers, 3 boerenerven en 5 katersteden, uitgestrekte bosschen enz.; beslaat eene oppervlakte van 151 bund. 22 v. r. 52 v. ell, en wordt in eigendom bezeten door Jonkheer TEDING VAN BERKHOUT, woonachtig te Deventer.

DINGSTEE, hofstede in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 4½ u. W. N. W. van *Appingedam*, kant. en 1¼ u. N. ten W. van *Onderdendam*, gem. en ¾ u. N. W. ten W. van *Kantens*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van

25 bund. 92 v. r. 30 v. ell. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer H. T. Niehuis.

DINKELSGEREGT, voorm. geregt in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Noordeinde-van-Portengen;* palende N. aan het Noordeinde-van-Portengen, O. aan Nijenrode en het Zuideinde aan Portengen, Z. aan Hamgeregt, W. aan Kockengen en Spengen. Midden door dit geregt loopt de Heikoperwetering, welke het in twee helften van bijna gelijke grootte deelt, en aan wier zuidzijde de molen staat.

* DINTELOORD. — De klokkentoren, welke een koepeltorentje en het jaartal 1696 in den gevel had, is in 1844 voor afbraak verkocht. Op het gemeentehuis is, in 1844, een houten doorluchtig torentje geplaatst. — De R. K. kerk heeft een houten torentje met spitsje en is van een orgel voorzien. De graanmarkt wordt er des Woensdags gehouden.

* DINTELOORD-EN-PRINSENLAND, heeft 1 bierbrouwerij, 2 leerlooijerijen, 2 meestoven en 2 graanmolens.

* DINTHER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1861 bund., waaronder 1775 bund. 48 v. r. belastbaar land. Men heeft er 1 leerlooijerij, 1 bierbrouwerij, 1 graan- en 2 oliemolens.

* DINXPERLO beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1524 bund. 19 v. r. 93 v. ell., waaronder 1522 bund. 92 v. r. 55 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 1 calicotsfabrijk, 1 stroopfabrijk van veldwortelen, 2 windkoorn-, 6 roskoorn- en 3 rosoliemolens. — De Herv. kerk is een fraai en groot gebouw. — Ook is er kleine Israëlitische bijkerk.

DJOEKAN, Goenong Djoekan, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, in welks holen jaarlijks 10 à 12 pikols vogelnestjes worden ingezameld.

DJOEROEK-DOEGIS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*. Omstreeks dit d. vormt de Tji-Oedjong onderscheidene watervallen, welke met het omliggende landschap de schilderachtigste gezigten opleveren.

DJOETONG (DJILA), eil. in *Oost-Indie*. Zie Schilpads-eiland. W.

DJOJOGAN, d. in *Oost-Indië*, resid. *Rembang*, met eenen waterval, die met donderend geklater van eene steilte van ongeveer 33 ell. in de diepte stort.

DJOERI, riv. in *Oost Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pasoeroewan*.

DJOLI, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-regentschappen*.

DJOLOI, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, die zich, met eenen oostelijken loop, in de *Bandjarmasing* ontlast.

DJOMPONIS, waterval in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*, op de grensscheiding van de distr. *Rongo* en *Koppo*. Hij is bijzonder merkwaardig, door de blijken der hevige werking, welke de sterke stroom op de bergen heeft uitgeoefend.

DJONGKOELON, verbasterde naam van kaap Hoedjong-Koelon, in *Oost-Indië*, op het eil. Java. Zie Java's Westkust. W.

DJONKONG, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, waar, in het jaar 1840, steenkolenlagen zijn gevonden.

DJOOMBLANG, bosch in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

* DIPPACH, ligt thans in het kant. *Capellen*. Reg. 3 *staat:* Rekingen, *lees:* Reckingen. — Men telt in de kom van het d. 72 h. en 470 inw. — Bl. 552, reg. 5 *staat:* Rovermel *lees:* Rorermel.

* DIRKSHORN ligt 3½ u. van *Alkmaar*, gem. *Haringcarspel*, telt 48 h. en 280 inw. — De dorpschool wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den naasten Zondag aan den 25 Julij.

* DIRKSLAND, gem., paalt O. aan Onwaard-Oud-en-Nieuwe-Kraaijert-polder-en-Kraaijenisse, bestaat enkel uit den Polder-van-Dirksland, en bevat 1552 bund. 10 v. r. 4 v. ell. belastbaar land. — De eerste, die men hier als Leeraar vermeld vindt, is geweest SIMON JANSZ., die er van 1581—1586 moet gestaan hebben. Het beroep van den Predikant geschiedt door den kerkeraad, maar de Ambachtsheer heeft het regt van agreatie. — In 1811 werden Melissant, Onwaard, Oud-Kraaijert, Nieuw-Kraaijert, en Roxenisse burgerlijk daarmede vereenigd, doch na de omwenteling van 1813 daarvan weder afgescheiden. De haven begint aan het noordelijk gedeelte van het d., is 1 u. lang en door het leggen van eene hechte schutsluis, in het jaar 1790, voor de kleine scheepvaart zeer voldoende. Vroeger is hier eene andere haven geweest, welke door de bedijking van den Oud-Kraaijert-polder vervallen is, waarom de Heeren Staten van Holland en West-Friesland, den 5 April van het jaar 1601, aan JAN DE GRUITER, te dier tijd Heer van DIRKSLAND, tot het maken van eene nieuwe haven octrooi hebben verleend. — Tweemalen sloeg de bliksem in de spits van den toren, zonder brand te veroorzaken, de eerste reis den 20 October 1836 en de tweede keer den 2 December 1837; daarna is er een bliksemafleider op geplaatst, waarop meermalen flikkeringen zijn opgemerkt. Ook prijkt de kerk met een fraai orgel en is over het algemeen eene der netst onderhoudene kerken van ons Vaderland. — Thans is het ambachtshuis sedert jaren een partikulier gebouw. De gemeente heeft in het jaar 1836 een fraai Raadhuis gesticht. — Er bestaat eene Leesbibliotheek, welke tot onderhoud en uitbreiding eene jaarlijksche toelaag van de gemeente geniet. Ook heeft men er een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* bestaan, dat den 8 Januarij 1837 was opgerigt. — De kermis valt in op den eersten Woensdag na St. Adolphus.

DIRKSLAND, een der vijf eilanden, waaruit het thans vereenigde land van *Overflakkee*, in de veertiende eeuw bestond. — Het werd in 1416 bedijkt of liever herdijkt, daar het in of vóór 1415 ondervloeide, door eene doorbraak van den buitendijk aan de meestoof, en schijnt in 1284 reeds bewoond te zijn geweest, aangezien Graaf FLORIS V protectie aan de ingezetenen verleende.

* DIRKSLAND (POLDER VAN-) wordt, behalve door den molen, nog door drie sluizen, van welke twee hun water in de haven van Dirksland en den derde in den pold St. Elizabeth afzetten, van het overtollige waterontlast.

* DIRKSZADMIRAAL, is in 1812 en 1813 aangelegd; heeft twee volledige fronten met ravelijnen, regts en links met twee vleugels afgesloten en bestreken wordende door een in de keel zijnde reduit; alles aardenwerk en met natte grachten. Het heeft 5 kruidmagazijnen, 4 voor 3750 en 1 voor 500 pond. De communicatielinie, welke het met de forten *Erfprins* en *Westoever* verbindt, bestaande uit borstwering en gracht, is tusschen dit fort en *Erfprins* lang 1400 ell., aangelegd in 1827; achter dit fort lang 341 ell., aangelegd in 1827, en tusschen dit fort en *Westoever* lang 1220 ell. in 1826 daargesteld. In het reduit is de fondering voor eene bomvrije kazerne.

DISSELDORP, h., prov. *Noord-Holland*. Zie DUSSELDORP. W.

*DISTELBERG (niet hetzelfde als ROMSTELBERG), telt 36 h. en 100 inw. en bestaat uit twee buurten: de Voorste-Distelberg uit 16 h. en 100 inw bestaande en de Achterste-Distelberg, welke 20 h. en 100 inw. telt.

*DISTRIKT-VAN-GELDERLAND (BENEDEN-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 42,852 bund. 55 v. r. 48 v. ell.

DOBBEN (DE), buurs. in het dingspil *Noordenveld*, prov. *Drenthe*, arr., jud. en adm. kant. en 4½ u. N. W. van *Assen*, gem. en ½ u. N. W. van *Roden*.

DOBBEN (DE), een gedeelte van den *Nieuw-Zwaluwsche-polder*, in de heerl. *Zwaluwe*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*.

DOBBENSCHE-MOLEN, molen in de heerl. *Zwaluwe*. Zie ZWALUWSCHE-POLDER (DE NIEUWE-)· W.

DOBBENSCHE-SLUIS, sluis in de heerl. *Zwaluwe*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*.

DOBBENSCHE-SLUIS (BUITENPOLDERTJE-AAN-DE-), pold. in de heerl. *Zwaluwe*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*; palende N. aan de buitengronden tegen den Amer, Z. aan den Nieuwe-Zwaluwsche-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2 bund. 67 v. r. 50 v. ell.

*DOBSDIJK *lees:* DOBSWAL.

DOCKOEKANAN en DOCKOEKIRI, twee distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, rijk *Bandjarmasing*. Zij zijn zeer uitgestrekt en volkrijk.

*DOCKUM, kant., beslaat, volgens het kadaster, 8120 bund. 24 v. r. 24 v. ell., waaronder 7964 bund. 32 v. r. 1 v. ell. belastbaar land.

*DOCKUM, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 32 bund. 50 v. r. 86 v. ell., waaronder 22 bund. 69 v. r. 85 v. ell. belastbaar land. — Bl. 364. De R. K. stat. telt 555 Communikanten, onder welke die uit de griet.: Achtkarspelen, Dantumadeel, Ferwerderadeel, Kollumerland, Oost-Dongeradeel en WestDongeradeel begrepen zijn. — FREDERIK HOEKSTRA, † 31 Maart 1837. — Onder de vermaarde mannen welke te DOCKUM geboren zijn verdienen nog melding: de Kunstgraveur JACOB FOLKEMA, geb. 18 Augustus 1692, † 5 Februarij 1762, en de Miniatuur-Schilderes ANNA FOLKEMA, 1 October 1768.

DOCTORSTUIN, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *West-Divisie*, Z. van den St. Anthonieberg.

DODENHOEK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 2½ u. Z. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1 u. N. W. van *Veghel*, gem. en 7 min. van *Dinther*, met 28 h. en 210 inw.

*DODEWAARD, gem., paalt N. aan Kesteren en Heeteren, O. aan Hemmen en Valburg; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1716 bund. 64 v. r. 74 v. ell., waaronder 1710 bund. 76 v. r. 54 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er een voetveer over de Waal op Deest.

DODINGOBAAI, baai in *O. Indië*, aan de westkust van het eil. *Gilolo*.

DOEKOE-DJEROK, en DOEKOE-RANDOE, twee bosschen in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

DOEKOE-WARINGIN, distr. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

DOELA, vl. in *Oost-Indië*, op de westzijde van het eil. *Klein-Kej*, aan eene goede baai. — In dit volkrijke vlek is veel scheepsbouw, en de hier gemaakte vaartuigen zijn, om hunne sterkte, op Banda en andere eilanden gezocht. Doela wordt als de voornaamste handelplaats der Kej-eilanden beschouwd. De handel met de Celebezen is er van belang.

DOELABAAI (DE), baai in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Klein-Kej*.

DOELASTRAAT (DE), zeeëngte in *Oost-Indie*, in het Noordwesten van het eil. *Klein-Kej*.

§ DOELE, voorm. kast. in den *Crimpenrewaard*, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 5 min. Z. O. van *Haastrecht*. Dit kast., hetwelk vroeger heeft toebehoord en is bewoond geweest door de Heeren van Arkel en Haastrecht is afgebroken. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men in de nabijheid thans eene boerenwoning, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 11 bund. 50 v. r. 2 v. ell., in eigendom bezeten en bewoond wordt door den bouwman Cornelis Verkley.

DOENRAEDT (GROOT) of Groot-Daenraedt, geh. in het *Land van Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. Z. Z. O. van *Sittard*, gem. en ¼ u. N. van *Oirsbeek*; met 83 h. en ongeveer 430 inw.

DOENRAEDT (HET HUIS-), buit. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. Z. Z. O. van *Sittard*, gem. en 10 min. N. O. van *Oirsbeek*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 28 bund., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Louis de Limpens, woonachtig te Sittard.

DOENRAEDT (KLEIN-) of Klein-Daenraedt, geh. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. Z. Z. O. van *Sittard*, gem. en 7 min. N. O. van *Oirsbeek*; met 5 h. en ruim 30 inw.

DOERLICHT, voorm. geh., dat men vermeld vindt op het jaar 1290 als liggende aan de paalscheiding tusschen de bar. van *Breda* en het markgr. van *Bergen-op-Zoom*.

* DOESBORGH, kerk. ring, telt 7200 zielen, onder welke 3600 Ledematen.

* DOESBORGH, gem., in het Latijn ook wel Drusiburgum, komt onder den naam Duisburg voor in 1043, als liggende in het voorm. graafsch. *Amelande*. — De schipbrug rust op 8 vaartuigen en is 66 ell. lang; heeft twee houten landhoofden, te zamen lang 23 ell., rustende die aan de stadszijde op 6 vaste jukken, ondersteunende een vast dek met ophaalbrug, waarvan het bovenste gedeelte is afgenomen. De geheele lengte der brug bedraagt 95 ell. — Bl. 374. Men heeft er 1 koorn- en runmolen, 1 scheepstimmerwerf, 1 fabrijk van vernissen en eau de cologne en eene druk bezochte haven. De noord- en oostzijde der stad, tusschen den IJssel en den Oude-IJssel, is omgeven door eene linie van lunetten, met eene doorloopende natte gracht voorzien, vormende eene geretrancheerde legerplaats van 700 ell. breedte. Aan de oostzijde tusschen den Oude-IJssel en het Broekhuizer-water en op den weg naar Anholt ligt het aarden hoornwerk Royaal, dat door eene schipbrug over laatstgenoemd water gemeenschap heeft met het daarvoor liggende aarden hoornwerk de Vrijheid; deze zijn de eenige nog bestaande werken. De militaire gebouwen zijn: een ruim

Arsenaal, een Kruidmagazijn in het *Kampveld* en een in de beide hoornwerken, benevens vier Wachthuizen. — Bl. 375. De eerste tweede Predikant bij de Herv. te DOESBORGH, is geweest JOHANNES LANGIUS, die in het jaar 1595 herwaarts kwam, en in 1600 naar Vollenhove vertrok. — Bl. 376. De eerste, die het leeraarambt bij de Evang. Luth. gem. heeft waargenomen, is geweest JOHAN OTTO MEIJER, die in het jaar 1794 herwaarts kwam, en in het jaar 1799 naar Osnabrug vertrok. — In het jaar 1845 is in de Evangelisch-Luthersche kerk een orgel geplaatst, hetwelk den 21 December van dat jaar werd ingewijd. — Bl. 377. In het Weeshuis worden geene weezen opgenomen, maar zij worden besteed. — De Provisorie bestaat nog en is een Weduwenhuis, waarin acht bejaarde weduwen huisvesting, voeding enz. ontvangen. — Voorts heeft men de Broekhuizer-fondatie, bestaande uit drie kleine woningen voor oude en gebrekkige personen, en het Fonds van den Valewaard voor huiszittende armen binnen DOESBORGH, waaruit zekere uitkeering geschiedt aan de kerkelijke gem. Ellekom. — Bl. 381. Het wapen van DOESBORGH bestaat in eenen burg, met twee ronde torens, vergezeld in het hoofd (chef) van twee halve manen, met de openingen naar den burg gekeerd.

* DOESBORGH-EN-ZEVENAAR bestaat uit 10 gem., zijnde de gem. Westervoort in het Wbk. overgeslagen.

DOESON, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, welke hoog in het binnenland ontspringt en, met eenen zuidelijken loop, zich in de *Bandjarmasing* ontlast.

DOES-POLDER (DE), pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. en gem. *Woubrugge*; palende N. W. aan de Does, O. aan den Voorafsche-polder, Z. aan den Hondsdijksche-polder, Z. W. aan den Does-polder, onder Leyderdorp, W. aan den Achthovensche-polder. — Deze pold., welke behoorlijk bekaad is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 98 bund. 60 v. r. 44 v. ell., waaronder 89 bund. 79 v. r. 44 v. ell. schotbaar land; telt 4 h., waaronder 3 boerderijen, en wordt door eenen watermolen, op de Doeswatering, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,79 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

DOES-POLDER, pold. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Leyden*, gem. *Leyderdorp*; palende N. W. aan de Does, N. O. aan den Does-polder, onder Woubrugge, Z. O. aan den Achthovensche-polder, Z. W. aan den Rijn. — Deze pold. watert uit door eenen molen op de Does.

* DOESRUST bestaat niet meer. Het huis en verdere getimmerten zijn voor ongeveer vijftien jaren afgebroken en de grond gedeeltelijk in andere handen overgegaan.

DOETELAAR of DOETELER, naam, bij de landlieden in gebruik voor het geh. OP-OETELAAR, prov. *Noord-Braband*. Zie OETELAAR (OP-). W.

DOETIL, brug in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, gem. en 40 min. W. van *Stedum*, over de West-Wijtwerder-maar.

* DOETINCHEM, gem., telt 500 R. K. — Bl. 384. Behalve de in het Wbk. opgegevene fabrijken, heeft men er nog eene fabrijk van harde zeep en eene fabrijk van chemicaliën. — Bl. 389. De Vice-Admiraal en Pair van Frankrijk, KAREL HENDRIK Graaf VERHUELL, † 25 October 1845. DOETINCHEM is mede de geboorteplaats van den Schilder JOHANNES DE BOSKHORST, geb. in 1661, † in 1724.

* DOEVEREN heeft eene vaste houten brug over het Oude-Maasje, wijd 12 ell. op den waterspiegel.

DOEVERENSCHE-SLUIS (HET POLDERTJE-BENEDEN-DE-), onbehuisde pold. in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Drongelen-Hageord-Gansoijen-en-Doeveren*; palende N. aan den Doeverensche-zeedijk, O. en Z. aan het Oude-Maasje, W. aan het Poldertje-boven-de-brug-van-Doeveren. — Deze pold., welke vóór het jaar 1798 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2 bund. 17 v. r. 80 v. ell., en wordt door eenen houten duiker, wijd 0,41 ell., voorzien met eene klep en schuif, op het Oude-Maasje, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,50 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 1,85 tot 1,95 ell. — Hij wordt door den eigenaar zelve bestuurd.

DOGO, voorm. rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, in de tegenwoordige resid. *Kediri*, nabij de Zuidkust.

* DOIJUM behoort gedeeltelijk tot de gem. *Franeker*, gedeeltelijk tot het d. *Hitsum*, griet. *Franekeradeel*, en telt 6 h. en ruim 40 inw., als: 4 h. en 30 inw. onder *Franeker* en 2 h. en ruim 10 inw. onder *Hitsum*.

DOIJUMERVAART, water, prov. *Friesland*. Zie DOIJEMERSVAART. W.

DOINBUREN of DOINHUIZEN, geh., prov. *Friesland*. Zie DONIABUREN. W.

DOITSE-WIEL, meer, prov. *Friesland*. Zie WIEL (DE DOITSE-). W.

DOKOR, eil. in *Oost-Indië*, tot den *Aroer-Achterwalseilanden* behoorende.

DOLBERG, buurs. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 2½ u. O. van *Maastricht*, kant. en 1¼ u. W. van *Heerlen*, gem. en ¼ u. van *Klimmen*; met 7 h. en 35 inw.

DOLENBERG, geh., grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en 2 u. Z. O. van *Diekirch*, gem. *Medernach*, met 27 h. en ruim 140 inw.

DOLHUIZEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, arr. en 5 u. Z. van *Sneek*, kant. en 3 u. W. van de *Lemmer*, onder *Oudemirdum*.

DOLLEMANSKOLK, meertje, prov. *Overijssel*. Zie DOLMANSKOLK. W.

DOLO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de Noordoostelijke landtong, resid. *Menado*, aan de Bogt-van-*Catsjeli*.

DOLOK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, in eene fraaije vallei, bij den berg Paterman.

DOLPHYN (HET HOF-DE-), buit., op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant., gem. en 10 min. Z. O. van *Middelburg*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 31 bund. 47 v. r. 86 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Mr. W. N. LAMBRECHTSEN, woonachtig te Middelburg.

* DOMAN *staat:* of BADJONG-DOMAN, *lees:* of OEDJONG-DOMAN.

DOMAS, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. resid. *Krawang*. — Het is een der kraters van den *Tankoeban-Prahoe*.

DOMBOS of DOMBOSCH, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*, waarvan gedeelten bekaad zijn. Zie DOMBOS (KLEINE-NIEUWE-). W., DOMBOS (NIEUWE-) W. en DOMBOS (OUDE.) W.

* DOMBURG. De kerk is den 10 October 1848 eene prooi der vlammen geworden, doordien de bliksem in den toren sloeg, waarbij onderscheidene aldaar bewaard wordende oude beelden en gedenkstukken, door de vlammen vernield of zoodanig beschadigd zijn, dat zij voor de oudheidsvrienden als verloren moeten geacht worden. In 1849 weder opgebouwd, werd de kerk den 17 Februarij 1850 plegtig ingewijd. Deze

nieuwe kerk is een eenvoudig, langwerpig vierkant gebouw, van een orgel voorzien staande tegen den ouden stompen toren, die nog niet hersteld is.

DOMEINPOLDERTJE, onbehuisde pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*; palende W. en N. aan den pold. Kijfhoek, O. aan de Bakkerskil, Z. aan het gaatje Bekaf. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1 bund. en watert uit door een houten duiker op het gaatje Bekaf. Het zomerpeil is 0.60 ell. boven A. P. De hoogte der kaden 2.10 ell., boven A. P.

DOMILANS, kaap in *O.-Indië*, op het eil. *Borneo*, rijk *Borneo-Proper*.

* DOMINIKANER-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Luxemburg*. — Nadat dit kloost., in het beleg van 1543, door de Franschen verwoest was, verkregen de Kloosterbroeders een erve in de Bovenstad, bij de Drievuldigheids-Kapel, waar zij een nieuw klooster bouwden. Dan het dak van dit nieuwe gebouw, in het jaar 1594, door den bliksem in de asch gelegd zijnde, verkochten de Conventualen het, in het jaar 1628, aan eene vereeniging van Geestelijke zusters en vestigden zich bij de kerk van St. Michel.

DOMINIKANERKLOOSTER, voorm. kloost. te *Megen*, te *Sittard* en te *Zutphen*. Zie PREDIKHEEREN. W.

* DOMMELDINGEN is een d. (geen geh.) Het heeft eene bijkerk, die door den pastoor en den vicaris van *Weimerskerk*, wordt bediend. Men telt er 104 h. en ruim 660 inw.

* DOMMELEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 728 bund. 92 v. r. 26 v ell. waaronder 361 bund. 21 v. r. 57 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er 1 graanmolen. — Vroeger had men er mede 1 bierbrouwerij, doch die is vervallen.

DOMMELOORD, buit. in de Meijerij van *'s Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, arr. en ½ u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en ½ u. W. van *Boxtel*, bij de Halsche barière.

DOMMERHOLT (GERIGTSBOSCH), bosch. in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, gem. *Gorssel*.

DOMO-EILANDJES, eil. in *Oost-Indië*, ten N. van het eil. *Floris*.

DOMPALIS, distr. in *Oost-Indië*, op de Noordwestkust van het eil. *Celebes*, ten N. van de Parlowbaai.

DOMPEN (DE), voorm. buurt. op het eil. *Terschelling*. Zie BINNENDIJKEN.

DOMUS GAUDII, Latijnsche naam van de voorm. abdij TER HAGE, in *Staats-Vlaanderen*. Zie HAGE (TER) W.

DOMWIER, bij verbastering DONEWIER, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, arr. en 2 u. Z. Z. O. van Leeuwarden, kant. en 1½ u. N. N. O. van *Rauwerd*, 20 min. Z. van *Warrega*; met 6 h. en 40 inw.

DONAUMUHL, molen in het grooth. *Luxemburg*, kw., arr., en kant. *Luxemburg*, gem. *Eich*.

DONCK, geh., prov. *Limburg*. Zie DONK. W.

DONCK (DEN), buit. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. van *Amersfoort*, kant. en 3 u. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Over-en-Neder-Langbroek*, 20 min. W. van *Over-Langbroek*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 94 bund. 95 v. r. 50 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer J. D. C. C. Baron D'ABLAING VAN GIESSENBURG, woonachtig te Doorn.

Bl. 425 *staat:* DONDO *lees:* DONDA

* DONDELINGEN behoort thans tot het kant. *Capellen*.

DONDERBERG, hoogte in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, gem. *Darthuizen*, aan de Oostzijde van den straatweg, waarop zich boven het familiegraf der Heeren van Nellesteyn een hoog steenen monument verheft.

DONDERDAM, alleenstaand h. in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4 u. N. O. van *Rotterdam*, kant. en 3 u. N. O. van *Hillegersberg*, gem. en ¼ u. N. O. van *Moercapelle*. Het is een tolhuis op den rijweg tusschen Moercapelle en Waddinxveen.

* DONDERKOMSPUNT *staat:* Zie Deutekomspunt. *lees:* Zie Deutekomshoek.

DONDERZAND, naam, onder welken de Bovenste-Kleine-Eijerwaard, prov. *Noord-Braband*, mede bij het kadaster bekend staat. Zie Eijerwaard (Bovenste-Kleine-). W.

DONDERZAND (KLEIN), of het Klein Stukje, pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Werkendam*; palende N. O. aan de Bovenste-Kleine-Eijerwaard, O. en Z. aan het Geleigat, Z. W. aan de Benedenste-Kleine-Eijerwaard, N. W. aan het Gat-van-den Haan. Deze pold., welke in het jaar 1824 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 31 bund. 61 v. r. 40 v. ell. met de kaden, en wordt door drie houten duikers aan de noordzijde des polders, wijd respectivelijk 0.36, 0,45 en 0.35 ell., ieder voorzien van eene klep, op het Gat-van-den-Haan van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.70 boven A. P. De hoogte der dijken is 2.05 tot 2.10 ell. Deze pold. behoort aan het domein en wordt door eenen Ontvanger bestuurd.

DONGDEB, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, distr. *Bandong*. — Door eene uitbarsting van den berg Goentoer, welke den 14 Junij 1825 plaats had, werd dit d. geheel door asch overdekt.

* DONGE (DE). De oude loop van deze rivier is, van waar zij zich met de *'s Gravenmoersche-vaart* vereenigt en tot welk punt zij nog tijdens de inlijving in het Fransche rijk de scheiding van Holland en Braband heeft uitgemaakt, thans onzeker. Van het Oosterhoutsbroek schijnt zij, onder den naam van Striene of Strijne, westwaarts geloopen en Holland van Braband gescheiden te hebben. Alleen weet men, dat — daar de Donge dikwijls het zware opperwater niet kon lossen en daardoor de kaden overliepen en doorbraken — Willem *de Goede*, Graaf *van Henegouwen en Holland*, ten behoeve der gem. Oosterhout en Dongen, eenen vrijen watergang verkocht heeft, en de Donge door 's Graven land in de Maas te leiden, waarvan de brief bij Graaf Willem, Jan van Henegouwen, Heer *van Beaumont*, zijnen broeder, en Willem van Henegouwen, Graaf *van Zeeland*, zijnen zoon, op Maria-Magdalena-avond 1335, te Binche bezegeld is. Vermoedelijk is ten gevolge van die vergunning een kanaal uit de Donge of Striene, langs de oostzijde van Geertruidenberg, naar de Maas gegraven. De groote vloed van 1421 heeft den ouden toestand zoodanig onkenbaar gemaakt, dat er met eenige zekerheid geene sporen meer aan te wijzen zijn, hoewel men in die streken nog veel van den loop der Oude-Donge spreekt.

DONGE (HET NOORDERGAT en HET ZUIDERGAT-VAN-DE-), twee armen van de Donge, welke rivier zich ten N. van Statendam splitst, zich op de hoogte der haven van Raamsdonk weder vereenigt en daardoor een eiland vormt, bestaande uit de bekade polders Gasthuiswaard en Lindonk; de eerstgenoemde arm loopt benoorden en de andere bezuiden dit eiland.

* DONGENWIJK. De fabrijk aldaar is gesloten. Daarbij behoorden vier steenen gebouwen, thans veestallen; verder eene boerderij en een landhuis.

* DONGER. *staat:* Zie PEAZENS. *lees:* Zie PAESENS (DE).

* DONGERADEEL (OOST-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8087 bund. 73 v. r. 90 v. ell., waaronder 7941 bund. 62 v. r. 16 v. ell. belastbaar land. Het grietenijhuis staat te Metslawier.

* DONGERADEEL (WEST-) telt slechts 13 d., zijnde Bornwerderhuizen een geh.; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 6709 bund. 59 v. r. 13 v. ell., waaronder 6608 bund. 18 v. r. 13 v. ell. belastbaar land. Het grietenijhuis staat te Ternaard.

DONGO-TABÉ, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumbawa.*

DONGWIER, geh., prov. *Friesland.* Zie DOMWIER.

* DONIA, bij *Hallum*, was een zeer schoon huis, geheel uit het water opgehaald, met vier torens, elk met eenen vergulden weerhaan prijkende; verder met verwulfde kelders, in welke een rosmolen, om het koren te malen, gevonden werd. Doch de Dockumers staken het in de zestiende eeuw, in brand, en RUURD ABBINGA, die, het bewoonde, brak dadelijk de overblijfselen verder af, verkocht de steenen, zette een een gewoon huis in de plaats en woonde daar onderscheidene jaren.

* DONIAWARSTAL, reg. 2, *staat:* Oud-*Friesland*, lees: *Friesland*, — Deze griet. bevat de volgende 4 Herv. gem.: Goingarijpen-de-Broek, Langeweer-Teroele-Dijken-en-Boornzwaag, Ouwsterhaule-Oldouwer-en-Ouwster-Nijega en Tjerkgaast-St.-Nicolaasga-Doniaga-Idskenhuizen-en-Legemeer, welke 10 kerken hebben. Het grietenijhuis staat te Langweer.

DONIAWIER, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 3¼ u. N. W. van *Sneek*, kant. en 1¼ u. N. W. van *Bolsward*, ¾ u. Z. W. van *Wons*, waartoe het behoort; met 3 h. en 20 inw.

DONK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *N.-Braband*, arr. en 2¼ u. Z. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1 u. N.W. van *Veghel*, gem. en ¾ u. van *Dinther;* met 19 h. en 120 inw.

* DONK (DE), voorm. kast., lag 20 min. W. ten Z. van *Someren*, en is eerst in het begin dezer eeuw afgebroken.

DONKERBROEK, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, bestaande uit de d. Donkerbroek, en een klein gedeelte van het geb. Haulerwijk, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 5282 bund. 53 v. r. 67 v. ell., waaronder 5256 bund. 86 v. r. 20 v. ell. belastbaar land.

DONKERE-SLUIS (DE), eene der 4 overwelfde sluizen, binnen de stad *Rotterdam*, waardoor de Rotte uitwatert, wijd 3,14 ell., liggende 2,06 ell. beneden middelbare eb. Zie verder ROTTE. W.

DONKERSLOOT, bekade uiterwaard aan den *Reijerwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. en gem. *Ridderkerk;* palende N. en O. aan de Bekade-gorzen-van-den-Noord, Z. aan het Zand, W. aan den Kerke-polder en den Woude-polder. — Deze uiterwaard is onbehuisd en watert uit door eenen molen op de Noord.

* DONKERSVOORT ligt 1¼ u. N. N. W. van *Helmond*, en telt, met *Heiden, Karstraat, Heereneind* en *Kapel*, 58 h. en 380 inw.

DONZEL of DONSEL, buurs. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. Z. Z. O. van *Oss*, gem. en ¾ u. N. W. van *Nistelrode;* met 45 h. en 260 inw.

DOODE-MAAS, arm der riv. de *Maas*. Zie Maas (de-Doode-). W.

DOODENHOEK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 2½ u. Z. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1 u. N. W. van *Veghel*, gem. en 7 min. van *Dinther*; met 28 h. en ongeveer 220 inw.

DOODE-STEEG (DE), weg in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Wijk-en-Aalburg*, in eene zuidelijke rigting loopende van de Wijdesteeg naar den Maasdijk.

DOODKISTENKAAP, kaap in *Oost-Indië*, het Noordoostelijke punt van het eil. *Celebes*.

DOOL (DEN), geh. in den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 2 u. N. van *Gorinchem*, gem. en ¼ u. van *Meerkerk*; met 4 h. en ongeveer 40 inw.

DOORENROTH, geh., prov. *Limburg*. Zie Doerenroth. W.

§ DOORGEEST, twee geh., prov. *Noord-Holland*. Zie Dorgeest (Groot-) W. en Dorgeest (Klein-). W.

* DOORN, gem. — Onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding de Godgeleerden Johannes Clarisse van 1792—1797, die den 29 November 1846, als Oud-Hoogleeraar te Leyden, overleed, en zijnen zoon Theodorus Adrianus Clarisse van 1819—1823, † 25 September 1828, als Hoogleeraar te Groningen. — De dorpschool wordt gemiddeld door een getal van 180 leerlingen bezocht.

DOORNHOEK, ook wel Doornhoek gespeld, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en ¼ u. Z. van *Veghel*; met 29 h. en 160 inw.

DOORNSCHE-SLUIS (DE), sluis in het *Land van Altena*, prov. *Noord-Braband*, gem. en 20 min. N. W. van *Almkerk*, dienende tot uitwatering van den pold. Oudendoorn.

* DOORNSPIJK. In 1845 is in deze gem., te Kamper-Nieuwstad eene kerk met pastorij gebouwd. — Het d. komt in 1333 onder den naam van Doornspic voor.

DOORNSCHE-ZIJL, sluis, prov. *Overijssel*, in den *Regter-Vechtdijk*, gem. *Zwollerkerspel*, een groot uur N. N. O. van Zwolle, nabij de havezathe den Doorn.

* DOORWERTH. Aldaar is een voetveer over den Rijn, het Doorwerthsche-veer genaamd. — Het wapen der heerl. Doorwerth bestaat in een veld van goud, met eene fasce, boven en onder vergezeld van drie vierkante blokjes geplaatst in den zelfden zin, alles van azuur, gedekt door een markiezenkroon.

DOOYTSE-WIEL, meer, prov. *Friesland*. Zie Wiel (de Doitze) W.

* DORDRECHT, gem. Bl. 457. Aldaar zijn in 1849 binnengekomen 262, uitgevaren 178 schepen. — Bl. 458, reg. 33, *staat:* A. Hillarts. *lees:* A. Willaerts. — In 1840 en 1841 heeft men te Dordrecht eene nieuwe Boterbeurs gebouwd, op de plaats, waar vroeger stond de IJzeren waag en de Engelsche kerk, die in 1839 en 1840, met nog twee andere gebouwen, zijn afgebroken; de klok en het uurwerk van de Boterbeurs vond men vroeger op de Engelsche kerk. In het gebouw is eene zaal bestemd voor een Stedelijk Museum van schilderijen van Dordrechtsche Schilders. — Bl. 466. Men telt te Dordrecht 200 (niet 100) Israëlieten. — In 1849 is er een nieuw R. K. Weeshuis, in de *Wijnstraat*, gesticht, en in 1848 een Bestedelingenhuis, ten behoeve van de Hervormde gemeente, op het *Bagijnhof*. — Men heeft te Dordrecht

behalve de in het Wbk. vermelde liefdadige inrigtingen eene Spaarbank, opgerigt den 5 Mei 1818; eene vrouwenvereeniging tot bevordering van den zedelijken en stoffelijken welstand der Armen, den 21 Mei 1844 opgerigt; eene inrigting tot onderwijs van kinderen van minvermogende en niet gealimenteerd wordende ouders en eenige meer bejaarde personen; eene Maatschappij ter bevordering van het onderwijs van min vermogenden in de Hervormde godsdienst; een Departement der Protestantsche Vereeniging onder de zinspreuk: *Christelijk Hulpbetoon*; een Departement der Protestantsche Vereeniging onder de zinspreuk: *Unitas*; eene Afdeeling der Maatschappij ter bevordering van het godsdienstig onderwijs in de kolonie Suriname; eene Afdeeling der Protestantsche Maatschappij ter bevordering van Welstand, voornamelijk onder landlieden; een Patronaat der Protestantsche landbouwkundige gestichten voor verlaten en verwaarloosde kinderen te Montfoort; eene Afdeeling der Zuidhollandsche Maatschappij tot redding van schipbreukelingen en eene spaarkas, opgerigt in April 1850. Ook heeft met er eene Bank van Leening. — Bl. 467. Het Genootschap: *Diversa sed Una* is, in het jaar 1850, toegetreden tot en mitsdien geworden eene Afdeeling van de Hollandsche Maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen. — In 1847 is te DORDRECHT opgerigt eene Afdeeling van de Hollandsche Maatschappij van landbouw; in 1845 eene Maatschappij voor tuin en landbouw, genaamd *Dordrechtsche Flora*, alsmede eene Dordrechtsche Liedertafel; den 3 December 1847 eene Koraaloefening, ten doel hebbende de veredeling van het kerkgezang; den 15 Junij 1840 het Harmoniegezelschap *Euterpe*, en den 1 November 1843 de Rijschool. Er bestaan te DORDRECHT een Afdeeling der Muzijkschool van de Maatschappij tot de bevordering der toonkunst; eene Normale Zangschool van het Departement Dordrecht der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, en eene Stedelijke Muzijkschool voor zang- en instrumentaal onderwijs, opgerigt in 1849. Het Zeemanscollegie is opgerigt den 17 Oct. 1818, (niet 1831). De vlag is wit, met boven en onder een roode band, elk van ⅓ breedte der vlag. — In September 1850 is ingewijd de geheel nieuwe, in dat jaar gebouwde Nederduitsche Hervormde Diakonie bewaarschool aan de *Stadsvest*, ter plaatse, waar vroeger het Heilige Geest- en Pesthuis ter Nieuwekerk stond. FRANÇOIS VALENTIJN was geb. in April 1666; CORNELIS HOYNCK VAN PAPENDRECHT, † in 1753 (niet 1783); JAN TERWEN AARTSZ. was geen Schilder, maar een Beeldhouwer. — Ook zijn te DORDRECHT nog geboren de volgende vermaarde mannen, als: de Godgeleerden: JACOBUS LIJDIUS, † in 1679, die tevens een bekwaam Nederduitsch Dichter was; AHASUERUS VAN DEN BERG, geb. 20 Februarij 1735, † 6 Januarij 1807, als Predikant te Arnhem, na zich mede als Nederduitsch Dichter te hebben doen kennen, en PAULUS BOSVELD, geb. omstreeks 1732, † 21 Januarij 1819, als emeritus Predikant in zijne geboorteplaats; de Geschied- en Oudheidkundige CORNELIS VAN SOMEREN, geb. 26 September 1650; de Latijnsche Letterkundige

Andreas Colvius, geb. in 1594, † 1 Julij 1671, als emeritus Predikant van de Waalsche gem. in zijne geboortestad; de Latijnsche Dichters: Jan Willem van Steenbergen, die tevens de Nederduitsche lier hanteerde, geb. 16 Junij 1708, † 19 Maart 1772, en Mr. Jakob Hendrik Hoeufft, geb. 29 Julij 1756, † 14 Februarij 1843; de Oostersche Taalgeleerde Gerard Kuipers, † 11 Julij 1815, die tevens een geleerd Geschied- en Oudheidkundige geweest is; de Schilders: Dirk Stoop, geb. in 1610, † in 1686; Jacob la Vecq, geb. in 1624, † in 1674: Arie Huibertsz. Verveer en Gerardde Jager, die beide in het midden der zeventiende eeuw leefden; Benjamin Cuyp, † in het eind der zeventiende eeuw; Hubert van Ravestein, geb. in 1640; Abraham van Kolraat, geb. in 1643; diens broeder Barend van Kolraat, geb. in 1650; Johannes Offermans, geb. in 1646; Jacob Moelaert, geb. in 1649; Jacob van de Roer, geb. in het midden der zeventiende eeuw; Wouter Dam, geb. in 1726, † in 1786; Wouter Uiterlimmige, geb. in 1730, † in 1784; Cornelis Vermeulen, geb. in 1732, † in 1813; Jan Arends, geb. in 1738, † in 1805; Laurens Gelderbloem, geb. omtrent 1748, † in 1778; Dionijs van Dongen, geb. in 1748, † in 1819; Pieter Hofman, geb. 31 Augustus 1755, † 9 April 1837, Johannes Schoenmakers Pietersz., geb. 1 November 1755, † in Junij 1842; Michiel Versteegh, geb. 30 Augustus 1756, † 8 November 1843; Gilles Smak Gregoor, geb. 10 Januarij 1770, † 3 December 1843; Martinus Schouman, geb. 29 Januarij 1770, † 30 October 1848; Arnoldus van Well Az., geb. in 1772, † 3 Januarij 1818; Johan Hendrik Boshamer, geb. 21 Julij 1775; Leendert de Koninge, geb. 12 April 1777, † 8 Junij 1849, en George Adam Schmidt, geb. 17 Mei 1791, † 23 Maart 1844; de Teekenaars: G. Malleyn, geb. in 1753, † in 1816, en Hermanus de Wit, geb. in 1764; de Graveur Johannes Christiaan Bendorp, geb. 1 Januarij 1766, † 13 November 1849; de Staatsman Ocker Repelaer van Driel, geb. in 1759, † 26 October 1832; de Zeeheld Pieter Melvill, geb. in 1733, † in 1826; de Kapiteins der Watergeuzen: Dirk Wor en Wouter of Baltus Franszoon; de Dichteressen: Petronella Catharina van Steenbergen, geb. 26 Mei 1705, † 24 April 1759, en Klara Gysben, geb. in 1708, † in 1747, en de Schilderes Cornelia Scheffer, geb. Lamme, † in 1839.

* DORDRECHT (STAARTPOLDER-VAN-) wordt ook wel de Polder-van-Schram genoemd, naar den Heer C. Schram aan wien hij door de stad Dordrecht verhuurd is.

*DORDSCHE-BEEK, *staat:* zie Dortsche-beek, *lees:* Zie Dortsche-beek.

* DORDSCHEWAARD, pold. *staat:* Zie Dorsschewaard, *lees:* Zie Dortsche waard. W. en A.

DORDSCHE-TOREN (HET GAT-VAN-DEN-), kil in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Werkendam*, dat uit het Gat-van-den-Haan voortkomende eerst in eene bogtige noordelijke rigting en voorts in eene zuidwestelijke strekking door den *Muggenwaard* heenloopt en zich in het *Zalmgat* ontlast.

DOREI of Doreihaven, vlek in *Australië*, op de Westkust van *Nieuw-Guinea*, ten N.W. van de Geelvinksbaai, aan eene baai, welke door het Branders-eiland gedekt is. Het is, zoo men meent door Beädjoes van Borneo bevolkt, telt vreedzame bewoners, wier groote woningen, inwendig in de lengte door eenen gang afgescheiden, op palen boven water gebouwd zijn. Smalle en lange bruggen strekken tot gemeenschap van het eene gebouw tot het andere. Men vindt hier veel massooi, ook ambergrijs en vooral verscheidenheid van de fraaiste paradijsvogelen.

DORENHOEK, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Doornhoek.

DORENLUST, buit. op *Walcheren.* Zie Doornlust. W.

DORENSPIC, oude naam van het d. Doornspijk, prov. *Gelderland,* in 1333. Zie Doornspijk. W. en A.

DORONBURE, plaats, vermeld als te liggen in het graafs. *Amelande,* zonder dat men weet welke daarmede bedoeld wordt.

DORPEN (DE), geh. in de vrije heerl. *Schagen,* prov. *Noord-Holland,* arr. en 5 u. N. O. van *Alkmaar,* kant. en 5 min. Z. van *Schagen,* gem. *Schagen-en-Burghorn;* met 7 h. en 60 inw.

DORP-EN-SLOBGORS, gedeelte polderland, in den *Oude-Appelaar,* prov. *N. Braband,* arr. *Breda,* kant. *Zevenbergen,* gem. *Fijnaart-en-Heyningen,* volgens het kadaster eene oppervlakte beslaande van 94 bund.

DORP-VAN-DEN-POLDER (HET), plaats, voorkomende op oude kaarten, als gelegen in de prov. *N. Braband,* omtrent den *Auvergne-polder.*

DORREKADE of eigenlijk de Dorrekenskade, weg in *Rijnland,* prov. *Zuid-Holland,* welke, in eene westelijke rigting, van de kerk van Waddinxveen naar den zoogenaamden Donderdam loopt. — Aangezien deze weg tusschen uitgeveende plassen doorloopt, kost hij zeer veel van onderhoud, zoo van paal- als puinwerken, doordien het water er met geweldige slagen tegen aandruischt.

DORRIGENDAM, oude naam van het d. Durgerdam, prov. *Noord-Holland.* Zie Durgerdam. W.

* DORSCHEID, is een d. (geen geh.). — Er is eene kerk die voor eenige jaren tot eene succursale is verheven en tot het dek. van *Vianden* behoort. Men telt er 10 h. en ongeveer 100 inw.

* DORSELKIND ligt 4 u. van *'s Hertogenbosch.*

DORSHOUT of Donstrout, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch,* kw. *Peelland,* arr. en 4 u. Z. O. van *'s Hertogenbosch,* kant., gem. en ½ u. N. W. van *Veghel;* met 69 h. en 300 inw.

* DORSSCHEWAARD, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 126 bund. 5 v. r., en wordt door eenen molen, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.23 ell. onder A. P.

* DORSTMANPLAAT heeft een afstekend strand aan de westzijde; begint bij Stavenisse en eindigt aan Gorishoek. De noordzijde, eene drooge vlakte, die vrij ver uitstrekt, vormt de bogt van het Keeten. Zij valt geheel droog en is meest overal steil en aan de zuidzijde afgebroken.

* DORTERHOEK ligt 1½ u. van *Deventer* en telt 45 h. en 320 inw.

DOSSIE-STRAAT, zeeëngte in *Oost-Indië,* ten Z. van het eil. *Groot-Lingga.*

DOUK (DEN), de zuidoostelijke punt van den zeedijk op het eil. *Texel,* prov. *Noord-Holland.* — Den 15 November 1775 had aldaar eene doorbraak plaats.

DOURGA-BOGT, baai in *Australië,* aan de westkust van *Nieuw-Guinea.*

DOURON, eil. in *Oost-Indie.* Zie Draon. W.

DOUVELDERDIJK, voorm. dijk in *Zalland,* prov. *Overijssel,* onder *Deventer,* in het begin der veertiende eeuw gelegd, doch in welks plaats later de Snoppelinksdijk is gekomen. De naam is nog bewaard gebleven door de Douveler-kolk en Douveler-erve, daaromtrent gelegen.

DOWA, Poeloe-Dowa (de twee eilanden), eil. in *Oost-Indië,* in de *Zee van Java,* aan de noordkust van het eil. *Java.*

DRAAIJER (DE), onbehuisde pold. in den *Biesbosch,* prov. *Noord-Braband,* arr. *'s Hertogenbosch,* kant. *Heusden,* gem. *Werkendam;*

palende N. aan de Oude-kil, O. aan den Nieuwe-polder-de-Dertig-morgen, Z. aan de Grienden, W. aan het Steurgat. — Deze pold., welke in het jaar 1831 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 58 bund. 57 v. r. 30 v. ell. Het land ligt 0.60 ell. boven A. P.

DRAAIOORD, meertje in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, aan de Oost-Beemster-dijk, nabij de banscheiding tusschen Purmerende en Oosthuizen, hetwelk zich gedeeltelijk met de *Beemster-Ringsloot* vereenigt, en gedeeltelijk ten O. van het Kleine-dijkje in den *Overweersche-polder* ligt.

DRAAIOORDER-MOLENS (DE), molengang in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, in de *Oost-Beemster*. De bovenmolen werpt zijn water uit in de Ringsloot, nabij het Draaioord.

DRAAIOORDER-SLOOT (DE), molensloot in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, in de *Beemster*, loopende van den West-Beemster-dijk, ten Z. van de Rijp, in eene oostelijke rigting naar de Draaioorder-molens.

DRAAISTERHUIZEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr., kant. en 2 u. Z. Z. W. van *Sneek*, onder *Heeg*; met 4 h. en 30 inw.

DRAGTEN, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smallingerland*, bestaande alleen uit het d. Dragten, met zijn behoor, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3247 bund. 68 v. r. 50 v. ell., waaronder 3220 bund. 66 v. r. 64 v. ell., belastbaar land.

* DRAGTEN heeft, behalve de in het Wbk. vermelde fabrijken, thans nog: 2 tabaksfabrijken, 2 rijtuigmakerijen, 2 wagenmakerijen, 2 houtzaagmolens, 2 rogmolens, 1 pel-, mout- en oliemolen. — Het slot van den Baron van Harinxma Thoe Slooten, aan den Zuider-Lijkweg, is afgebroken. Aan den Noorder-Lijkweg is een nieuw slot gesticht door den Heer Martinus Manger Cats. Zie Harnsma-state.

* DRAGTEN (ZUIDER-). Aldaar moet reeds in de achtste of negende eeuw een kerkje gestaan hebben, tusschen den Hooge-Weg en den Slingeweg, waar nu nog een kerkhof is; het werd in 1148 vervangen door een ander, gestaan hebbende op den Zuider-Lijkweg op het nog aanwezige kerkhof.

DRAGTERBRUG of brug no. 8, brug op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, zijnde eene houten ophaalbrug, liggende over het vierde pand van het Apeldoornsche kanaal.

DRAGTSTER-COMPAGNIE, geh., prov. *Friesland*. Zie Compagnie (De). W. en A.

* DRAUFFELT, de kapel alhier behoort tot de par. van *Pintsch* (niet tot *Bunshausen*). Het d. heeft 22 h. en 180 inw.

* DRAWOLANG ligt resid. en reg. *Cheribon*, distr. *Gebang*.

* DREGTERLAND. Bl. 499 reg. 3 *staat:* Enkhuizen, *lees:* Enkhuizen-en-Westeinde reg. 8 *staat:* Hem, *lees:* Hem, Oosterleek, — De tot op ultimo December 1841, gemaakte straatwegen in *Dregterland*, beslaan 7293 strekkende of 18.618 v. ell. en de mac-adams-wegen 53.684 strekkende of 112.648 v. ell.

§ DREI-JUNGFREN, d. grooth. *Luxemberg*. Zie Uffingen. W.

* DREISCHOR, gem. — Bl. 502 reg. 29 *staat:* 1038 bund. 24 v. r. 9 v. ell., *lees:* 896 bund. 37 v. r. 40 v. ell. — Reg. 31 *staat:* 1278 bund. 2 v. r. 18 v. ell. *lees:* 1096 bund. — Het d. Dreischor, ofschoon reeds veel vroeger bestaan hebbende, heeft echter pas zijn

meeste aanzien gekregen nadat ADOLF VAN KLEEF, Heer *van Ravesteyn*, en zijne vrouw ANNA VAN BOURGONDIË, in 1473, onderscheidene groote schorren aan DREISCHOR en *Noordgouwe* bedijkt had. Men telt er in de kom van het d. 98 h. en 730 inw. — Bl. 505. Nevens de tombe van de gebroeders OCKERSE ziet men eene niet minder prachtige, bij uitersten wille, door MR. PIETER MOGGE, die in 1756 te 's Gravenhage overleed en bij deze tombe begraven is, voor zich zelve gesticht. In vroeger tijd werden kerk en toren door den Polder-van-Dreischor onderhouden, zelfs werd toen de wijn tot het Nachtmaal van 's polders wege bekostigd, ter oorzake, dat de pold. eens bij watersnood zeer groote schade geleden hebbende, door de kerk met zeer aanzienlijke sommen gelds was bijgestaan geworden. In het laatst der vorige eeuw heeft men daarin verandering gemaakt, zoodat nu de toren het eigendom en ten laste van de burgerlijke gemeente is, terwijl het kerkgebouw, met den aankleve van dien, thans uit eigen zeer bekrompen fondsen moet onderhouden worden.

* DREISCHOR (POLDER-VAN-); paalt Z. aan het Dijkwater. — Deze polder beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1132 bund. 88 v. r. 1 v. ell., waaronder 1072 bund. 63 v. ell. schotbaar land; telt 39 h., waaronder 24 boerderijen, en wordt door eene sluis van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezworenen en eenen. Penningmeester. — De POLDER-VAN-DREISCHOR was vroeger een afzonderlijk eiland, dat door de bedijking van Noordgouwe en Zonnemaire aan Schouwen is vastgehecht. Vóór den hoogen vloed van 1287 of 1288 was het LAND-VAN-DREISCHOR wel de helft grooter dan een paar eeuwen later. Aan de overzijde was toen een visschersgehucht, Maye genoemd. Zie dat woord. W.

DREMPEL, kaap in *Australië*, aan de Noordwestkust van *Nieuw-Guinea*.

* DREMPT bestaat uit 158 zeer verspreid staande huizen bewoond door ongeveer 1100 inw. — De dorpschool te DREMPT wordt des winters door 130 of 135 kinderen bezocht, doch des zomers beloopt het getal niet hooger dan 70 of 80.

DRENK (DE), water in *Staats-Vlaanderen*. Zie DRINK (DE).

* DRENTHE. bl. 508. Men heeft in DRENTHE slechts 6 R. K. kerken, als: te Assen, te Koevorden, te Veenhuizen, te Frederiksoord, te Zandberg, onder *Odoorn* en sedert het jaar 1849 de zesde te Nieuw Schoonebeek. Het getal havez. heeft niet meer bedragen dan 18, als zoodanig erkend en bepaald in 1698, als: de Klencke, Echten, Ansen, Rhebruggen, de Havixhorst, Oldengaerden, Batinge, Entinge, het Huis-te-Ruinen of den Oldenhoff, het Huis-te-Peize, Mensinge, te *Roden*, de Helle of Terheil, Oosterbroek, het Huis-te-Eelde later Vennebroek, Ter-Borgh, Westrup, Vledderinge later Laarwoud en Dunninge. — Er waren vroeger in DRENTHE 6 kloosters, 1° de Abdij te Ruinen, 2° te Dickeninge, gem. *de Wijk*, 3° nabij Schoonebeek, 4° te Assen, 5° te Blijdenstein, gem. *Ruinerwold* en 6° te Bunne, gem. *Vries*. bl. 510. DRENTHE bevat eene oppervlakte van 2,66,278 bund. grond, waarvan 78,000 bund. bouw-, hooi- en weiland, 11,000 bund. wegen, water, bosschen, broekland enz., 57,800 bund. veen en 118,000 bund. heide. De bevolking in DRENTHE bedroeg op den 1 Januarij 1850, 83,467 zielen, waaronder 71078 Hervormden, 5151 Afgescheiden, 4450 Roomsch-Katholijken, 1964 Joden, zijnde de overigen van verschillende gezindten.

§ DRENTSCHE-REESTEN, geh. of liever zeer uitgestrekte streek, zich, ongeveer 3 u. gaans, langs de Reest, in eene kronkelende rigting, van het W. naar het O. uitstrekkende, welke somtijds eene vereeniging van eenige huizen uitmaakt, die ieder op zich zelve of eenige bij elkander genomen afzonderlijke namen hebben, zooals de Bloemberg, de Pieperij, de Wildenberg, Rabbering, Gesekamp, Schrapveen, de Paardenlanden, de Kiefte, Tente, Luttergruppe, enz. Het is gelegen in de prov. *Drenthe*, arr. en op bijna alle punten ongeveer 9 u. Z. van *Assen*, jud. en adm. kant en ruim 2 u. Z. W. van *Hoogeveen*, gem. *Zuidwolde*, ruim 1½ u. en W. Z., en O. van *Kerkenbosch*; met 62 h. en ruim 330 inw.

*DREUMEL, gem., paalt N. O. aan de gem. *Wamel*, Z. W aan *Heerewaarden*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1955 bund. 16 v. r. 93 v. ell., waaronder 1870 bund. belastbaar land. — Men telt er in de kom van het d. ruim 500 inw.

DRIEBERG, drie heuvelen op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Eden*, op den rug der Edensche bergen. Twee dezer heuvelen hebben op de kruin drie ronde gaten, van vier schreden middellijn, in eenen driehoek gelegen, terwijl de derde van eene kuil in het middelpunt voorzien is, waarom men vermoedt, dat deze heuvelen vroeger tot offerplaatsen gediend hebben.

DRIEBERG, berg op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, ½ u. van *Lunteren*.

*DRIEBERGEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1819 bund. 19 v. r. 14 v. ell., waaronder 1817 bund. 26 v. r. 41 v. ell. belastbaar land. — Men heeft in deze gem. ééne school, welke door een gemiddeld getal van 170 leerlingen bezocht wordt, waartoe ook de kinderen der gem. Rijzenburg behooren. — De heerl. DRIEBERGEN wordt thans in eigendom bezeten door Mevrouw de douairière VAN WESTRENEN, te Utrecht. — Men telt in de kom van het d. DRIEBERGEN 64 h. en 440 inw. — De vorige kerk, die nog kapelswijze gebouwd en van boven met eene scherpe spits voorzien was, is in het jaar 1830 door een nieuw, fraai kerkgebouw vervangen, waarin, in 1841, een orgel is geplaatst. — Het wapen van DRIEBERGEN bestaat uit een in vieren gedeeldschild; bestaande het eerste en vierde gedeelte uit een veld van goud, met eenen leeuw van keel, het tweede en derde gedeelte uit een veld van sabel, met eene lelie van zilver; alles gedekt door eene kroon van goud.

DRIEBERGEN, *lees:* DRIEBRUGGEN, geh., ligt gem. en ½ u. Z. W. van *Waarder*, ter plaatse, waar de grindweg van Waarder naar Gouda over de Dubbele-Wierikke gaat, en telt 18 h. en 120 inw.

DRIEBERGEN (KLOOSTER-DER-), voorm. klooster, prov. *Groningen*. Zie GRIJZE-MONNIKEN-KLOOSTER. W.

DRIEBEUKENDAAL, bosch in het *Rijk van Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. N. van *Groesbeek*. — Dit bosch, hetwelk meest bepoot is met dennen en akkermaalshout, beslaat eene oppervlakte van 93 bund. 25 v. r. 10 v. ell.

DRIE-GEZUSTERS (DE), drie eil. in *Australië*, N. van de Geelvinks-baai.

DRIEHOEFIJZERS, b., prov. *Zeeland*. Zie HOEFIJZERS (DRIE-). W.

DRIEHOEK, geh., in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 5½ u. W. N. W. van *Breda*, kant. en 2½ u. W. van *Zevenbergen*, gem. *Fijnaard-en-Heyningen*, 25 min. N. W. van *Fijnaard*; met 11 h., bewoond door 15 huisgez. en 60 inw.

DRIEHOEK (DE), geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 2½ u. Z. W. van *Ginneken*, gem. *Zundert-en-Wernhout*, ruim ¼ u. Z. W. van *Groot-Zundert*, waartoe het kerkelijk behoort; met 8 h. en ruim 50 inw.

DRIEHOEK (DE), b. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1½ u. N. ten O. van *Eindhoven*, gem. *Son-en-Breugel*, 25 min. van *Son*, waartoe zij behoort; met 67 h. en ongeveer 340 inw.

DRIEHOEK (DE), eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat van Makassar*, W. van het eil. *Celebes*.

DRIEHUIZEN, d., telt ruim 140 inw., onder welke ongeveer 130 Herv. en 14 R. K. — De dorpschool wordt gemiddeld door 30 leerlingen bezocht.

DRIEHUIZEN, b. in *Dregterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. van *Hoorn*, kant. en 2½ u. N. W. van *Enkhuizen*, gedeeltelijk gem. *Andijk*, gedeeltelijk gem. *Wervershoof*; met 7 h. en ruim 30 inw., als: 3 h. en 12 inw. onder *Andijk* en 4 h. en 20 inw. onder *Wervershoof*.

DRIEHUIZEN, geh. in het *Rijk van Nijmegen*, prov. *Gelderland*, arr., kant., gem. en ¾ u. Z. van *Nijmegen*, 20 min. W. van *Hatert*, waartoe het behoort.

DRIEHUIZEN, geh. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1 u. N. W. van *Leyden*, kant. en 1 u. Z. van *Noordwijk*, gem. *Rijnsburg*.

*DRIEHUIZEN-EN-ZUIDSCHERMER, *lees:* DRIEHUIZEN-EN-ZUIDSCHERMEER, in de kom van het d.

* DRIEL, gem., bestaat uit de buurs. Kerk-Driel of het d. Driel, Veld-Driel, Hoenza-Driel en Hoorsik, van waar men meent, dat de naam dezer gemeente eene verkorting zoude zijn van DRIE-EL of DRIE-ERLEN-EL; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2734 bund. 15 v. r. 20 v. ell.; bevat 418 h., bewoond door 569 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 2830 inw. — Men telt in de gem. DRIEL, drie scholen, als: ééne te Kerk-driel, ééne te Veld-Driel en ééne te Hoenza-Driel, welke gezamenlijk gemiddeld door 300 leerlingen bezocht worden. — De gem. DRIEL is eene heerl., thans in eigendom bezeten wordende door den Heer U. REPELAER VAN DRIEL, woonachtig te Sneek. — Het d. DRIEL ligt 3½ u. van *Tiel*, grootendeels beneden en langs den Maasdijk; is zeer uitgebreid, en heeft een breede regte voorstraat, waaraan de voornaamste huizen, als ook het raadhuis en de Herv. kerk staan. — Men telt er, in de kom van het d., 223 h., bewoond door 326 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1600 inw. — De eerste bidplaats der R. K. na de Reformatie was op het adell. h. de spijker Leijenstein. — De dorpschool wordt gemiddeld door 200 leerlingen bezocht.

* DRIEL, d. telt 145 h. — De dorpschool wordt gemiddeld door 125 leerlingen bezocht.

§ DRIEL (HOENZA-) of HUIS-DRIEL, buurs. in den *Bommelerwaard*, *Benedendistrikt* der prov. *Gelderland*, arr. en 4 u. Z. W. van *Tiel*, kant. en 2 u. Z. O. van *Zalt-Bommel*, gem. en 20 min. W. van *Driel*; met 56 h., bewoond door 66 huisgez., uitmakende eene bevolking van 340 inw. Ook heeft men er eene school, die gemiddeld door 40 leerlingen bezocht wordt, en een voetveer over de Maas.

* DRIEL (VELD-) ligt 3½ u. van *Tiel*, 20 min. W. van *Driel* en telt 63 h., bewoond door 67 huisgez., uitmakende eene bevolking van 450 inw. — De school wordt gemiddeld door 60 leerlingen bezocht.

DRIELINGEN (DE) of Tibga-eilandjes, eil. in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eiland *Celebes*, ten Z. van de Tomeikoebaai.

DRIELSCHE-WAARDEN (DE), uiterwaarden in de *Over-Betuwe*, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Nijmegen*, gem. *Heteren*, uitwaterende op den Rijn, door eene steenen sluis, wijd 0.75 ell.

* DRIELSCHE-WETERING begint in den Drielschen polder, welken hij doorloopt.

* DRIEMANS-POLDER (DE), die, volgens octrooi van 13 Julij 1668, is drooggemaakt, beslaat eene oppervlakte van 971 bund. 54 v. r. 67 v. ell., waarvan 765 bund. 31 v. r. 70 v. ell. onder *Soetermeer*, 206 bund. 22 v. r. 97 v. ell. onder *Stompwijk*; telt 40 h., waaronder 26 boerderijen, als: 30 h., waaronder 22 boerderijen, onder *Soetermeer*, en 10 h., waaronder 4 boerderijen, onder *Stompwijk*, alsmede een schoolgebouw te Wilsveen, met daarbij liggend kerkhof van de Herv. te Stompwijk. Hij wordt door 6 molens droog gehouden. — Reg. 12 *staat:* door de aangename buitenplaatsen en schoone boerenwoningen *lees:* door de schoone boerenwoningen. — Reg. 15 *staat:* een u. *lees:* 1½ u.

DRIEMOND, voorm. buit. in *Weespercarspel*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. Z. O. van *Amsterdam*, kant. en ¾ u. W. van *Weesp*, gem. *Weesperkarspel*, bij de Geinbrug, in den *Gein-en-Gaasperpolder*. — Dit buit. is sedert jaren gesloopt en de grond tot weiland gemaakt.

DRIENESBEEK (DE), beek in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, gem. *Lonneker*, in *Driene*, met eene westelijke rigting loopende van Driene naar Hengelo.

DRIES, geh. in het graafs. *Horne*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. ten N. van *Roermond*, kant., gem. en 6 min. van *Weert*; met 14 h. en 70 inw.

DRIES, geh. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr., kant. en 1½ u. N. van *Roermond*, gem. en ½ u. W. van *Neer*; met 24 h. en 125 inw. Het wordt ook wel Keyserbosch genaamd, naar het aldaar bestaan hebbend nonnenklooster van dien naam.

DRIESCHIGT (NOORDELIJK), buurs. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 2 u. N. O. van *Almelo*, kant. en 1¾ u. W. van *Ootmarssum*, gem. *Tubbergen*.

DRIESCHIGT (ZUIDELIJK-), buurs. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 2 u. N. O. van *Almelo*, kant. en 1¾ u. W. van *Ootmarssum*, gem. *Tubbergen*.

DRIESPRONG (DE), gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, sectiee *Schagen-zuidzijde*; palende N. aan Loeterdijk, aan Breekom, Z. aan IJskaag, W. aan Cornelissenkaag.

DRIEVADEMSBANK (DE), gevaarlijke klip in *West-Indië*, Z. van het eil. *St. Marten*, voor *Grootbaai*, op 256 ell. afstands O. van the Man of War. Ter vermijding van deze klip worden de volgende merken opgegeven: » het fort Amsterdam even bewesten het fort Nassau » en Gronpersrock even benoorden den stompen berg op St. Bartholomeus."

* DRIEVELD, welke op oude kaarten van Rijnland voorkomt, is waarschijnlijk met eene andere duinvlakte vereenigd en thans onder den naam van Middenduin bekend, althans de naam van Drieveld is in onbruik geraakt en thans niet meer bekend.

* DRIE-VRIENDEN-POLDER is in 1817 bedijkt. Het zomerpijl ligt 0.10 ell. boven A. P.

DRIEWEGE, geh. in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, arr. en 3½ u. Z. ten O. van *Middelburg*, kant. en 2¼ u. O. ten N. van *Oostburg*, gem. en ½ u. N. W. van *Biervliet*, ter plaatse, waar de dijken van de Amelia-, Pieters- en Helena-polders te zamen loopen. — Dit geh. is daar eerst sints eenige jaren ontstaan, en telt 6 h., met 30 inw., waaronder eene herberg. Ook is er de bijschool voor het *Nieuwland* gevestigd (zie dat art.), en in de nabijheid is eene meestoof en vele groote en kleine boerderijen.

DRIEZUMERTERP is een geh. (geen buurt), aldus genaamd naar een daar liggende vliedberg; heeft 3 h. en ongeveer 20 inw.

* DRIMMELEN, heerl., drijft veel handel in biezen. — Het d. Drimmelen heette oudtijds Drymelen. Op oude kaarten vindt men twee *Drymelens* in den verdronken Zuidhollandsche-waard aangegeven; ook vindt men *Hoeckenisse* als één daarvan aangeteekend; het was misschien daarvan eene smaldeeling met eene bijzondere parochiale kerk. — Dit d. telt thans 280 inw. in 56 h., die allen door hun uiterlijk voorkomen, de welvaart van dit plaatsje aanduiden. Vele h. staan aan den Standhazenschedijk, doch de meesten landwaarts in, met tuinen omgeven. De Breede-vaart valt hier, door eene sluis, met twee paar vloeddenren, in den *Amer*, en vormt aldaar eene haven, die veel levendigheid veroorzaakt. — De school, door de Herv. gem. bekostigd, is een sieraad van het d., en voor weinige jaren gebouwd. Ten W. en buiten de laatste h., ziet men nog de sporen van veldwerken, dwars op den dijk.

DRINK (DE), Drenk of Drijnek, water in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, in den *St. Janspolder*, loopende van den Zwarte-polder in eene kromme lijn eerst Zuid-Oost-, daarna Oost- voorts Noordwaarts. Het was van ouds de scheiding tusschen het leen Kadzand en de heerl. Nieuwvliet. Thans scheidt het de gem. Kadzand en de gem. Zuidzande van de gem. Nieuwvliet en is niet meer dan eene breede watergang.

DRIOEN (DE-PIEK-VAN-), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Riouw*.

DRIOEN (DE-STRAAT-), zeeëngte in *Oost-Indië*, tusschen het eil. *Riouw*, en het eil. *Drioen*, met eenige andere kleine eilandjes doorloopende.

DROGEHAM, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*; bevattende de d. Augustinusga, Drogeham, Gerkesklooster, Harkema-Opeinde en Rottevalle, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3672 bund. 6 v. r., waaronder 3630 bund. 20 v. ell. belastbaar land.

DRONGELEN-HAGOORT-GANSOIJEN-EN-DOEVEREN paalt Z. ook aan Capelle.

DRONGELSCHE-SLUIS, in het *Land van Heusden*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Drongelen-Hagoort-Gansooijen-en-Doeveren*.

DRONGELSCHE-VEERTIG-MORGEN (DE), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie. Veertig-Morgen (de Drongelsche) W.

DRONRYP, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Menaldumadeel*; bestaande alleen uit het d. Dronryp, en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1599 bund. 53 v. r. 54 v. ell., waaronder 1584 bund. 91 v. r. 35 v. ell. belastbaar land.

* DRONRIJP, telt 196 h. en ruim 1400 inw., onder welke 300 R. K. Het fraaije kerkorgel, een der beste werken van den vroegeren tijd, heeft in 1849 belangrijke vernieuwing en verbeteringen ondergaan en is toen met twee geheel nieuwe registers vermeerderd. — De dorpschool wordt gemiddeld door 280 leerlingen bezocht. — Heerlijke bouw- en weilanden omringen dit op 7 of 8 terpen gelegen schoone en aanzienlijke

dorp, waarlangs thans ook de straatweg van Leeuwarden naar Harlingen loopt.

* DROOGE-GAT, staat: *Noord-Holland*. lees: *Noord-Braband*.

DROOGE-RIJSTHOEK, kaap in *Oost-Indië*. Zie SIBEL. W.

DROOGMAKERIJ (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie HAZERSWOUDE (DROOGMAKERIJ-VAN-). W.

DROOGTE (DE), naam, onder welken de GROOTE-ST.-ANNAPOLDER in *Staats-Vlaanderen*, en wel voornamelijk het noordelijke gedeelte, meestal bij de landlieden bekend is.

* DROUWEN telt 56 h. en ruim 360 inw. — Vroeger zou hier een kast. bestaan hebben, vanwaar een straatweg op Borger liep. — In dit geh. zijn voor eenige jaren door eenen arbeider, terwijl hij bezig was met het uitdelven van keijen, gevonden drie steenen beitels of wiggen, waarschijnlijk tot het kloven van hout gediend hebbende, en eene vijl, alle van vuursteen vervaardigd, goed bewerkt en ongeschonden bewaard. Twee der beitels hebben eene lengte van 15 Ned. duimen en eene breedte van 5½ duim, de derde eene lengte van 13 en eene breedte van 4 duimen en de vijl eene lengte van 17 duimen. — Ook is aldaar, in het groenland, door een ingezeten van Borger, gevonden een steenen hamer, blaauwachtig van kleur, met een rond gat er door, waarin de houten steel bevestigd is geweest; zij komt in grootte en vorm veel met eenen tegenwoordigen spijkerhamer overeen.

* DROUWENDERMOND telt 63 h. en 350 inw. — In 1844 is aldaar eene school opgerigt, welke door ruim 60 leerlingen bezocht wordt.

DROUWENER-MOERAS, geh., prov. *Drenthe*. Zie DROUWENERVEEN. W.

§ DRUNEN, gem. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk* (9 k. d., 10 m. k., 2 s. d.); palende N. aan de gem. Oudheusden-en-Elshout, O. aan Nieuwkuik-en-Onzenoord, Z. O. aan Helvoirt, Z. grootendeels aan Udenhout, Z. W. aan Loon-op-Zand, W. aan Baardwijk. — Deze gem. bevat, behalve het d. Drunen, de geh. Giersbergen, Heide (genaamd de Kuiksche-Heide), Hulten, de Scheiding of Schut, Sempke en Meeuwaart, ook wel Wolfshoek genoemd, benevens drie groote bouwhoeven, genaamd de Dinckaart, Fellenoordt en Persert. Zij beslaat eene oppervlakte van 2851 bund., waaronder 2801 bund. 69 v. r. 48 v. ell. belastbaar land; telt 324 h., bewoond door 449 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 2300 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw; de hophandel, die vroeger in deze gem. zeer in bloei was, is thans van weinig belang. — In vroegere tijden werden hier ook haarkleeden voor meestoven, brouwers- en grutters-eesten vervaardigd. — Deze fabrijk, na van onheugelijke tijden van vader op zoon, zijnde de familie VAN IERSEL, in deze gem. te hebben bestaan, is in het jaar 1846 overgebragt in de gem. Waalwijk, alwaar zij thans nog door een afstammeling van die zelfde familie, onder de zelfde firma, met succes wordt voortgezet. — De grond enz. Zie voorts het Wbk. — Bl. 534. De pastorij van DRUNEN is tot het jaar 1819 bediend geweest door Kanunniken uit de abdij van Tongerloo, in welk jaar, na den dood van FAUSTINUS DOMMELERS, Kanunnik van Tongerloo, tot Pastoor van DRUNEN is aangesteld WILHELMUS ADRIANUS COPPENS, Wereldlijk Priester van het vic. van 's Hertogenbosch. — Vroeger waren in het midden van den weg, die door het dorp loopt, drie groote steenen welputten, om bij sterke droogte, in den zomer, water tot blussching van brand te kunnen verkrijgen. De kuipen dezer putten zijn bij het aanleggen van

den klinkerweg van 's Hertogenbosch naar Geertruidenberg weggebroken en op de gedekte putten, waarover nu de klinkerweg loopt, zijn steenen pompen, aan de zuidzijde van den weg, geplaatst, welke tot blussching van brand de putten vervangen. Naast een dezer welputten stond een oud gebouw, St. Nicolaasstok genoemd. Zie dat woord. Wbk. — Bl. 535. De parochiale kerk, aan den H. Lambertus toegewijd, welke een weinig benoorden het dorp in de akkers staat, en waarvan het kerkhof met eene beuken heg omringd is, was vroeger een tamelijk groot kruisgebouw, met eene kleine spits op het schip, behalve eene grootere, met een gebogen dak aan de westzijde. Nadat in het jaar 1767 het koor en de beide kruisarmen daarvan weggebroken zijn, om dat het overige gedeelte ruim genoeg bleef voor de godsdienstoefeningen der Hervormden, die sedert de Reformatie in het bezit van deze kerk waren, is zij, in 1819, bij Kon. besluit aan de R. K. overgegaan, die het schip der kerk aan de oostzijde 10 ell. verlengd hebben, behalve het koor, dat vier ell. lengte bevat en twee sacristiën. Het is thans een groot gebouw, 33 ell. lang en 13 ell. breed, zonder spits op het schip. — De schuurkerk is in het jaar 1820 afgebroken. — De dorpschool telt gemiddeld 180 leerlingen. — De Herv. gem. van *Drunen-en-Nieuwkuik* heeft te Drunen eene kerk en pastorij, onder een dak, de pastorij aan de straat en de kerk er achter, beide in 1818 door die gem. gesticht. — In het jaar 1766 is tusschen Drunen en Baardwijk een overlaat gemaakt, om de stad 's Hertogenbosch des winters van het hooge water te ontlasten. Deze overlaat, de Baardwijksche-overlaat genoemd, is in 1827 aan de Drunensche zijde aanmerkelijk verbreed, waarvoor destijds een aantal huizen zijn afgebroken en vele bunders bouwland aan het Rijk, tegen billijke schadevergoeding, afgestaan zijn. Zie voorts Baardwijksche-overlaat. — Het wapen van Drunen bestaat uit een schild van azuur, met een gespannen boog en pijl, alles van goud.

* DRUNEN (HUIS-TE-) staat ½ u. O. van *Drunen*, onder de gem. *Nieuwkuik-en-Onzenoord*, even buiten de limieten van *Drunen*, 10 min. N. W. ten W. van Nieuwkuik. In 1793 is het hoofdgebouw afgebrand. De nederhuizing en poort, welke laatste ter wederzijde van eenen toren met korte spits voorzien is, zijn onbeschadigd gebleven. Een dezer gebouwen is door den tegenwoordigen Heer *van Drunen*, Ferdinand Joseph Emile Graaf d'Oultremont, woonachtig te Brussel, tot een zomerverblijf en de overige tot boerderij ingerigt.

DRUNENSCHE SLUIS, sluis in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, gem. en 10 min. N. W. van *Drunen*, dienende tot ontlasting van het water van den Polder-van-Drunen en van de landerijen van Hulten.

* DRUTEN, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2986 bund. 26 v. r. 72 v. ell. Men telt er thans 5 scholen en heeft er een voetveer over de Waal op Ochten.

DUBBROEK, geh. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. van *Roermond*, kant. en 1½ u. W. van *Venlo*, gem. en 20 min. van *Maasbree*; met 15 h. en 90 inw.

* DUBBELDAM. Reg. 10 *staat:* den Buitenpolder, *lees:* de Buitengronden Deze gem. bevat mede de b. Aan de Kop, en beslaat eene oppervlakte van 3008 bund. 70 v. r. 21 v. ell., waaronder 2569 bund. 82 v. r. 45 v. ell. belastbaar land. — Bl. 539, reg. 33 *staat:* 1832 *lees:* 1834 — Reg. 43 *staat:* ten gevolge van den St. Elizabethsvloed, *lees:* reeds vóór den St. Elizabeths-vloed

DUBBELE-PIEK-VAN-GROOT-KARIMON, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Karimon*

DUBBELE-SLUIS (DE-), eene der 4 overwelfde sluizen binnen de stad Rotterdam, waardoor de Rotte uitwatert. Zij heeft twee kokers, de oostelijke wijd 3.14 ell., de westelijke wijd 4.30 ell., liggende beiden 1.90 ell. beneden middelbare eb.

DUBUS-DE-GHISIGNIES, eil. in *Oost-Indië*, in de Baai van *Soekadana*, aan de westkust van het eil. *Borneo*.

DUER, oude naam van de buurt *Duureind*, prov. *Noord-Braband*. Zie DUUREIND.

DUFFERSGROEP, eil. in *Oost-Indië*, ten N. van het eil. *Floris*.

DUIN (FORT-OP-HET-), fort op het eil, *Walcheren*. Zie KENAU-HASSELAAR. W.

DUIN (HET), naam, welke men gewoonlijk geeft aan de buurt. HEEMSKERKERDUIN, prov. *Noord-Holland*. Zie. HEEMSKERKERDUIN. W.

DUIN (KAAP), kaap in *Oost-Indië*, aan de noordkust van het eil. *Floris*.

DUIFHUIS, voorm. gebouw in *Schieland*. Zie CROOSWIJK. W.

DUINEN-BURG, voorm. buit. op het eil. *Schiermonnikoog*, prov. *Friesland*, arr. en 10 u. O. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 6 u. N. O. van *Dockum*, gem. en O. van *Oosterburen*. Dit buit., hetwelk eene oppervlakte beslaat van 5 v. r. 40 v. ell., dient thans tot pastorij voor de gem. *Schiermonnikoog*.

DUINENBURG, voorm. adell. h. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant. en 1½ u. N. W. van *Middelburg*, gem. *Oostkapelle*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij.

*DUIN-EN-DAAL ligt ¾ u. van *Haarlem*, beslaat eene oppervlakte van 37 bund. 49 v. r. 71 v. ell. en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer BONAVENTURA CORNELIS DE LANGE, woonachtig te Haarlem.

*DUINKERSGAT is een vaarwater tusschen de *Noorder-Haaks* en *Middelrug*, alleen bruikbaar voor kleine vaartuigen en heeft 51 tot 115 palm diepte.

DUINO, voorm. buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr. kant. en 2 u. N. W. van *Middelburg*, gem. *Oostkapelle*.

DUINVLIET, buit. in het balj. van *Brederode*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en ¾ u. Z. W. van *Haarlem*, gem. *Bloemendaal-Tetterode-Aalbertsberg-en-de-Vogelenzang*, 40 min. Z. van *Bloemendaal*, 20 min. Z. van *Overveen*, waartoe het behoort. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende, eene oppervlakte van 10 bund. 66 v. r. 66 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer WILLEM BORSKI, woonachtig te Amsterdam.

DUINZIJDE, geh. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 3½ u. N. van *Haarlem*, kant. en 1½ u. N. van *Beverwijk*, gem. en 40 min. van *Castricum*; met 38 h. en 270 inw.

DUINZIGT, ook wel het OVERHAALDER-HUIS, hofst. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en ¾ u. Z. van *Alkmaar*, gem. *Heiloen-Oesdom*, 20 min. W. van *Heilo*, in den *Maalwaters-polder*. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 18 bund. 1 v. r. 80 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer JAN KARMAN, woonachtig te Heilo.

DUINZIGT, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en ½ u. N. van *Leyden*, kant. en 1½ u. N. van *Noordwijk*, gem. *Oestgeest-en-Poelgeest*, in de *Kerkbuurt*. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 5 bund. 62 v. r. 20 v. ell.,

en wordt in eigendom bezeten door den Heer Cornelis Ludovicus Baron van Wijkersloot van Schalkwijk, Bisschop van Curium, woonachtig te Oegstgeest.

* DUISTERVOORDE EN-BUSLOO, maakt thans twee R. K. statiën uit, zijnde *Busloo* in 1847 van *Duistervoorde* afgescheiden.

DUITINGE, oude naam van de stad Doetinchem, prov. *Gelderland*, Zie Doetinchem. W. en A.

* DUITSCHE HUIS, te *Bunde*, moet onder het bestuur van Zeger Arentz. van der Sluyse van Heusden, die reeds in 1280 is overleden, aan de balie van Utrecht zijn afgestaan, zoodat deze, kort na de oprigting van genoemd klooster, is ontstaan en dus reeds voor den aankoop door Goossen van Gheernaar, welke Landkommandeur was van 1340 tot 1347; ook andere stukken pleiten voor eene stichting vóór 1280.

* DUITSCHE HUIS, te *Dieren*, ging te niet in 1647 door den verkoop der goederen aan Prins Willem II. Zie voorts Dieren.

* DUITSCHE HUIS te *Doesborgh*, te *Maasland*, te *Middelburg*, te *Oude-Schoot*, te *Schelluinen*, te *Schoonhoven* en te *Tiel* bestaan nog, doch alleen in naam.

* DUITSCHE HUIS te *Katwijk* en te *Leyden* zijn te zamen vereenigd onder éénen Kommandeur, en bestaan nog, doch, meer in naam dan in de daad.

DUITSCHE HUIS, voorm. geestelijk gesticht te *Rhenen*. — Deze Kommanderie, welke onder den Land-Kommandeur van Utrecht stond, bestaat nog in naam.

* DUITSCHE-HUIS te *Utrecht*. Het genootschap bestaat thans uit eenen Land-Kommandeur en negen Kommandeurs, als: van Schoonhoven, Schelluinen, Maasland, Oude-Schoot, Middelburg, Tiel, Doesborgh, Leyden-en-Katwijk en Rhenen, welke kommanderiën nog bestaan, doch alleen in naam, en tot herinnering aan de voormalige grootheid. Het versiersel bestaat uit een gouden kruis, met wit geëmailleerd en hangende aan een zwart lint. — Er zijn thans achttien Ridders.

DUIVEL (DE HOOGE-), akkermaalsboschje op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, onder *Ermelo*, waarheen vroeger de weerwolven gebannen werden.

* DUIVELAND heeft tot wapen een gedeeld schild van zilver en keel met vijf geeren van het eene in het andere deel.

DUIVELSBOSCH, bosch in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Houten*, in *het Goy*, groot 7 bund. 88 v. r. 10 v. ell., doch thans voor een gedeelte tot bouwland toegemaakt.

DUIVELSEILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie Misrieten-eiland. W.

DUIVELSWIEL, vischrijke diepe waterkom in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, gem. en ¼ u. van *Engelen*. — Deze kom ontleent haren naam van eene legende, volgens welke de bezitter van het kasteel Bloemendaal eens eene klok in den slottoren gehangen had, welke, door den Duivel, daar zij niet gedoopt was, uit den toren gerukt en in dezen kom geworpen werd.

* DUIVEN, gem., bevat mede de b. Nieuwgraaf en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3506 bund. 76 v. r. 2 v. ell. — Het d. Duiven komt voor in 838 onder den naam van Villa Thuiina, als liggende in het voorm. graafschap *Hamelande*, en wel in het *Eerste* distr., thans de *Lijmers* genaamd.

DUIVENDANS, buurt op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 11 u. N. van *Arnhem*, kant. en ½ u. O. van *Elburg*, gem. en 1½ u. O. van *Oldebroek*; met 15 h. en 100 inw.

DUIVEN-EILAND, eil. in de *Indische zee*. Zie GILBOWAN.

*DUIVENWAARD maakte, met het *Oudeland-van-Middelharnis* en *Sommelsdijk*, een der vijf eil. uit, waaruit het thans vereenigde land van *Overflakkee*, in de veertiende eeuw bestond.

DUIZELDONK, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie DEURZENDONK.

*DUIZEL-EN-STEENSEL beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1319 bund. 87 v. r. 80 v. ell., waaronder 1316 bund. 22 v. r. 5 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 1 graanmolen, 1 leerlooijerij, 1 steenbakkerij, 1 pannenbakkerij en 1 pottenbakkerij.

§ DUIZEND-GEBERGTE, gebergte in *Oost-Indië*. Zie SARIBOE. W.

DUIZEND-MORGEN, hofst. en herberg in het *Land-van-Altena*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 5½ u. N. W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 2½ u. N. W. van *Heusden*, gem. en 10 min. W. van *Rijswijk*.

*DUKERVALLAAT. *staat:* sluis *lees:* geh.

*DULDER. In deze buurs. staat de kerk van de stat. *Saasveld*, die in 1815 geheel vernieuwd is; zij heeft eenen toren en is van een orgel en een altaar voorzien.

DUN (DE GROOTE-EN-DE-KLEINE-), twee bergen op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. N. O. van *Ede*, onder *Otterloo*.

*DUNCKERROT, beter DUNCKROTE, telt 9 h. en 50 inw.

*DUNGEN (DEN) paalt N. aan de gem. Rosmalen en Berlicum-en-Middelrode, O. aan Schijndel, Z. aan St. Michielsgestel, W. aan 's Hertogenbosch. — Hop wordt er in deze gem. niet meer geteeld. — Er is aldaar ééne leerlooijerij. — De R. K. kerk, welke reeds van een prachtig orgel, eenen fraaijen predikstoel, twee kostbare biechtstoelen en drie altaren voozien was, is in 1845 versierd met een fraai kunststuk van hout gesneden, zijnde een Lieve-Vrouwetroon, in Antwerpen vervaardigd. Het kerkhof ligt rondom deze kerk, en is in 1842 met eenen fraaijen ingang en steenen muur voorzien. — Het wapen der gem. is van azuur, met een St. Jacobsbeeld van goud.

DUNGENSCHE-KANT (POLDER-VAN-DEN-), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie MICHIELSGESTELSCHE-POLDER (OUD-ST.-) W.

§ DUNGENSCHE-POLDER of POLDER-VAN-DEN-DUNGEN, pold. in den *Vrijdom* van *'s Hertogenbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. en kant. *'s Hertogenbosch*, gem. den *Dungen*; palende N. aan de Meer-en-Boeding, O. aan de Hooge-landen genaamd de Spurk, Z. aan het Woud en den Polder-van-St.-Michielsgestel, W. aan den Polder van St. Michielsgestel. — Deze pold., welke in het jaar 1610 bedijkt is, ingevolge octrooi van ALBERT, Aartshertog *van Oostenrijk*, en ISABELLA CLARA EUGENIA, Infante *van Spanje*, den 1 October van dat jaar, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 243 bund. 19 v. r. 40 v. ell., en heeft twee steenen sluizen, ieder met eene houten schuif aan de buitenzijde voorzien, als: eene aan den Poeldijk, nabij de Zuid-Willemsvaart, wijd 0.72 ell., en eene gelegen aan den Polder Meer-en-Boeding, wijd 0.50 ell. Door de eerstgemelde watert hij uit op de bermsloot van de Zuid-Willemsvaart, en vervolgens in de grachten der stad 's Hertogenbosch, en door het laatstgemelde sluisje in Meer-en-Boeding en verder op den Dommel. — Het land ligt 3.45 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is gemiddeld 7.00 ell. — Het polderbestuur bestaat uit vier Dijkmeesters, en bovendien is het hoofd van het plaatselijk bestuur van den Dungen

President. In dezen polder hadden, in vroegere dagen, vele doorbraken plaats; een elftal binnengedijkte kolken of wielen getuigen daarvan; de laatste dijkbreuk viel in het jaar 1809, op het punt van de sluis aan den Poeldonk, welke sluis bij die gelegenheid wegspoelde. Het d. den Dungen ligt grootendeels, en wel met 160 woningen, in dezen pold. In den jare 1822 is de DUNGENSCHE-POLDER, over eene lengte van 3585 ell., met de Zuid-Willemsvaart doorsneden.

DUNNINGEN, voorm. havez. in *Dieverderdingspil*, prov. *Drenthe*, arr. en 10 u. Z. Z. W. van *Assen*, adm. en jud. kant. en 1¼ u. O. ten Z. van *Meppel*, gem. en ½ u. Z. O. van *de Wijk*. Het was eene der achttien, in 1698, erkende havez. Zij bestaat niet meer en de vroeger daartoe behoord hebbende gronden worden thans in eigendom bezeten door een aantal verschillende personen.

DUQUESNE, fort, prov. *Zuid-Holland*. Zie FREDERIK (PRINS-). W.

DURENSEIND, b., prov. *Noord-Braband*. Zie DUUREIND.

* DURGERDAM heette van ouds DORRIGERDAM, soms ook DURRIKERDAM.

* DUSSEN, watertje, in oude tijden tot uitwatering van de polders: Dussens-Noordeveld, Dussens-Zuideveld en van Meeuwen gestrekt hebbende, is, sedert het stichten der watermolens, alleen gebezigd, voor het vervoeren van allerlei noodwendigheden met kleine aken, en tot het verkrijgen van versch water betwelk door de Dussenschesluis, bij elk vloedgetij, wanneer de watermolen van Dussens-Zuideveld niet behoeft te werken, kan worden binnen gelaten, en even zoo ook bij ebbe weder ontlast.

DUSSEN-MUILKERK, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie DUSSENS-NOORDEVELD. W. en A.

* DUSSEN-MUNSTER-EN-MUILKERK paalt N. ook aan de gem. Werkendam, de Werken-en-Sleeuwijk, en Almkerk-en-Uitwijk. Zij bevat mede het geb. de Hank. Men heeft er 1 wind-graan en 1 ros-oliemolen.

* DUSSEN-MUNSTERKERK. De R. K. kerk en pastorij zijn in 1842 afgebrand en in het jaar 1844 vervangen door eene kerk, met eenen toren, en van een orgel en drie altaren voorzien, waarbij ook eene pastorij gebouwd is,

DUSSEN-MUNSTERKERK, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie DUSSENS-ZUIDEVELD. W.

* DUSSENS-NOORDEVELD, bijgenaamd DUSSEN-MUILKERK, ligt gedeeltelijk gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, gedeeltelijk gem. *Meeuwen-Hill-en-Babyloniënbroek*, en beslaat onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, 588 bund. 22 v. r. 13 v. ell. en onder *Meeuwen Hill-en-Babyloniënbroek* 1 bund. 61 v. r. 13 v. ell. schotbaar land. Dit laatste gedeelte ligt aan de noordzijde van den polder en bestaat uit eenige weinige perceeltjes land tegen de Hillschestraat en de kapel van den Hill. Op de zuidzijde, tegen het riviertje de Dussen, is een gedeelte van het dorp Dussen, alsmede het Huis-te-Dussen gelegen.

* DUSSENS-ZUIDEVELD, bijgenaamd DUSSEN-MUNSTERKERK, is verdeelt in twee deelen, Klein-Zuideveld ten W. en Groot-Zuideveld ten O. van den dijk, waarover de provinciale grindweg loopt.

DUUREIND, van ouds enkel DURE en bij het kadaster DURENSEIND genoemd, b. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. O. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en ½ u. O. ten N. van *Oss*, gem. *Berchem*, N. O. van *Bergereind*, waarvan zij alleen door de Hooge-Kerksteeg gescheiden is; met 156 h. en 940 inw.

DUURSWOLDE, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, bestaande uit de d. Duurswolde, Wynjeterp en Bakkeveen, en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3013 bund. 24 v. r. 55 v. ell., waaronder 3011 bund. 94 v. r. 10 v. ell. belastbaar land.

DUURSWOLDE (HOOG-), voorm. landh., prov. *Friesland*. Zie Hoog-Duurswolde. W.

§ DUYFFEL, streek lands, prov. *Gelderland*. Zie Duffel. W.

DWARS-DIEP (HET), water in het *Wold-Oldambt*, prov. *Groningen*, onder *Zuidbroek*, in eene noordelijke rigting loopende uit de *Leetze* in het *Papendiep*.

DWARSDIJKER-WETERING, water in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, gem. *Cothen*, in eene noordelijke rigting loopende van de *Wijker-sloot* naar den *Kromme-Rijn*.

DWARSGRACHT (BUITEN-), gracht, prov. *Overijssel*. Zie Buiten-Dwarsgracht.

* DWARSGRACHT (ZUIDER-) heeft geene rijwegen, noch voetpaden, en is alleen te water te genaken. — De school wordt gemiddeld door 45 leerlingen bezocht.

DWARS-IN-DEN-WEG, bank voor de haven en wal van *Brouwershaven*. Hij strekt zich van het O. tot het W. van den Ossenhoek tot bij den hoek van Bommenede uit. Het droogvallende gedeelte is 2500 ell. lang en 900 ell. breed en verdeelt het gat in twee vaarwaters, de Vlieger en de Grevelingen.

DWARSSLOOT, waterloop in *Vollenhove*, prov. *Overijssel*, onder *Steenwijkerwoud*, beginnende ½ u. Z. O. van Steenwijk, aan den ouden weg naar Meppel, en loopende ten Zuiden van de buurs. Onna en Zuidveen, door de Gasthuisbrug, naar de *Langesloot*.

DWARSWEG, geh. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. Z. Z. O. van *Amersfoort*, kant. en 1¾ u. W. van *Rhenen*, gem. en 1 u. N. van *Amerongen*; het telt, met de Haar, 25 h. en 200 inw.

* DWINGELOO, gem., heeft eene in het jaar 1841 erkende gem. der Christelijke Afgescheidenen, welke 240 zielen en 90 Ledematen telt. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Frederik Alberts Kok, die in het jaar 1840 herwaarts kwam, en in het jaar 1842 naar Birdaard, in Friesland, vertrok.

DYKEN, d., prov. *Friesland*. Zie Indyken. W.

* DYKHUIZER-TILLE, *staat:* Zie Dijkhuister-tille, *lees:* Zie Dykhuister-tille.

* DYKSTER-HUIZEN of Dijksterburen, geh. in *Wonseradeel*, ligt arr. en 4½ u. N. W. van *Sneek*, kant. en 2½ u. N. W. van *Bolsward*, 1½ u. N.W. van *Kimswerd*, waartoe het behoort, aan den Zeedijk; met 8 h. en 50 inw.

DYKSTERHUIZEN of Dijksterhuizen, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 2½ u. W. ten N. van *Sneek*, kant. en ½ u. Z. W. van *Bolsward*, ½ u. W. ten Z. van *Tjerkwerd*, waartoe het behoort, bij den Hemdijk.

E.

EB (POLDERTJE HET), pold. in het *Land van Heusden*, prov. *Noord-Braband*, arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Wijk-en-Aalburg*; palende N. aan de buitengronden tegen de Maas, O. aan den

Kolkenwaard, Z. aan het Heusdensche kanaal, W. aan den Maasdijk. — Deze pold., welke aan de inw. van Aalburg behoort, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 7 bund. 31 v. r. 50 v. ell., en wordt door eenen houten duiker, wijd 0.35 ell., voorzien van eene schuif, op de Maas, van het overtollige water ontlast. De hoogte der dijken is 3.00 ell. Het polderbestuur bestaat uit het gemeentebestuur.

* ECHTELD, gem., bestaat uit twee deelen, welke door de gem. IJzendoorn gescheiden zijn: Het westelijk deel grenst N. aan de Linge, O. aan IJzendoorn, Z. aan de Waal en W. aan Tiel, en bevat de heerl. Echteld en de buurs. Ooy en Medel; het oostelijk deel paalt N. aan de gem. Kesteren, O. aan den Dodewaard, Z. aan de Waal., W. aan IJzendoorn, en bevat het d. Ochten. Zij beslaat in zijn geheel, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2824 bund. 5 v. r. 1 v. ell., waaronder 2502 bund. 94 v. r. 73 v. ell. belastbaar land.

* ECHTEN, havez., is eene der achttien in 1698 erkende havezaten.

ECHTENSCHE-WETERING, water in *Dieverdingspil*, prov. *Drenthe*, gem. *Echten*, welke, in eene zuidwestelijke rigting langs Echten, naar de Hoogeveensche-vaart loopt.

* ECHTERNACH, gem. De stad is door eenen muur omgeven, die echter op sommige plaatsen in puin ligt en waaraan sedert het laatst der vorige eeuw niets tot onderhoud is gedaan. De omtrek bedraagt 2380 schreden. Ook is eene gracht om dezen muur geweest. Men vindt zelfs oorkonden, waarin ECHTERNACH eene vesting wordt genoemd. — Over de Sure ligt eene fraaije steenen brug, die op zes bogen rust en 150 schreden lengte heeft. Aan het einde van deze brug ligt op Pruissisch grondgebied het geh. Echternachterbrucke. — Behalve de St. Pieters en Pauluskerk, heeft men te ECHTERNACH nog eene kerk, aan *Onze Lieve Vrouw* toegewijd, benevens twee kapellen. In het jaar 1330 stichtte een inwoner der stad Trier, PETER SARASIN, hier een adellijk vrouwenklooster van de orde van St. Clara; doch daar hij spoedig al zijne schenkingen terugnam, zou het gesticht reeds, dadelijk bij de opkomst, te niet zijn gegaan, wanneer niet JAN *de Blinde*, Koning *van Bohemen* en Hertog *van Luxemburg*, het, in 1348, met rijke goederen had begiftigd. JOZEF II, Keizer *van Duitschland*, heeft dit kloost. in 1783 vernietigd. De gebouwen bestaan echter nog, maar dienen tot burgerwoningen. De kerk is in 1792 omver gehaald en de grond in eenen tuin herschapen. — Ook in 1602 is ECHTERNACH door de Staatschen gebrandschat.

* ECKART, heerl. is groot 158 bund. 79 v. r. 70 v. ell.; telt 30 h. en ruim 190 inw.

* ECKART (HUIS TE) beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 78 bund., en wordt thans in eigendom bezeten door Jonkheer JAN THEODORE SMITS, woonachtig te Woensel.

* EDAM, gem., heeft zes scholen, als: vijf te EDAM, zijnde twee stads-burgerscholen, met 350 leerlingen; eene bijzondere school van de eerste klasse, met 34 leerlingen; eene meisjesschool, met 20 leerlingen; eene bewaarschool, met 20 leerlingen, en ééne te Vollendam, met 100 leerlingen. — De Kaaipoort heeft niet ten N., maar ten O. van de stad gestaan. — Bl. 20. Aangezien alleen de Noorderpoort vroeger eene brug had, die is blijven bestaan en de overige onmiddellijk met de buitenwegen in verband stonden, zoo heeft de toegang tot de stad nog op de zelfde wijze plaats. De schutsluis is in 1829 (niet in 1839) voltooid; vroeger was aldaar een sas,

hetwelk toen door de sluis vervangen is. — De scheepvaart is sedert 30 jaren nagenoeg op de zelfde hoogte gebleven. — De schilderijen, welke vroeger op het Prinsenhof bernstten, zijn tijdelijk ten huize van een stedelijk ambtenaar geborgen. — Bl. 21. Onder de te Edam gestaan hebbende Predikanten verdienen melding: de Latijnsche Dichter Casper Staphorst, die er van 1618 tot 1643 stond, en de door hunne schriften bekende Johannes Florentius Martinet, van 1759—1775, en Abraham Biben, van 1829—1849. — Bl. 22. Onder de geschilderde glazen in de Groote kerk is er een, waarop het wapenfeit voor Damiate is geschilderd, waar onder de naam van de stad Haarlem te lezen is, terwijl de rijmregels in het Wbk. bij de beschrijving van het wapen opgegeven op een daarnevens hangend bord te lezen staan. — De Kleine kerk staat niet bij den *Dam*, maar op de *Linjerzijde*. De toren dezer kerk is van klokkenspel voorzien. — De Evang. Luth. kerk is in 1841 zoo buiten als binnen grootendeels vernieuwd.— Bl. 23, reg. 6, *staat:* 1434, *lees:* 1437, — De R. K. kerk is in 1824 niet nieuw opgebouwd, maar gedeeltelijk vernieuwd en vergroot, uit de giften van wijlen den Heer Jan van Wetering en andere bijdragen. Deze kerk is in 1847 door eene geheel nieuwe vervangen, zijnde een geheel steenen gebouw, met eenen houten toren, en van een orgel en een altaar voorzien. — Voor 40 jaren bestonden hier, behalve het R. K. Weeshuis, nog twee weeshuizen, beide voor kinderen van Protestanten, zijnde het Armen-weeshuis en het Burger-weeshuis. Omstreeks het jaar 1811 zijn beide inrigtingen vereenigd en de kinderen uit het Armen- in het Burger-weeshuis overgegaan, dat alstoen werd genoemd het Gecombineerde Weeshuis, welke benaming in 1835 voor de meer eigenaardige van Protestantsche Weeshuis (alzoo alle kinderen van niet R. K. ouders daarin worden opgenomen) is verwisseld. Na gedeeltelijk tot onderscheidene einden (zou als onder anderen ook voor eene Stads-Teekenschool) te hebben gediend, is het gewezen Armen-weeshuis, met het geheele Stads-Heeren-logement, hetwelk te zamen met den stal (die alleen is blijven staan) bijna een aan elkander gebouwd vierkant vormde, in 1849 geheel gesloopt en, op een gedeelte van den grond van het logement, een ruim logement gebouwd; terwijl alstoen een gedeelte van het Prinsenhof tot Stads-Teekenschool is ingerigt. — Reg. 27 en 28, *staat:* Diaconie-Bestedelinghuis en eene Commissie tot wering der bedelarij, *lees:* Diaconie-Bestedelinghuis voor bejaarde mannen en vrouwen en eene Instelling tot wering der bedelarij, zijnde de Algemeene Commissie van Weldadigheid, welke, behalve geldelijke onderstand, ook werk verschaft in eene door haar opgerigte Touwpluizerij voor breeuwwerk, en daarenboven nog 's winters warme spijs uitdeelt. Behalve de in het Wbk. vermeldde liefdadige inrigtingen heeft men er eene Spaarbank en eene Spinfabrijk, in 1821 op de *Voorhaven* uit de nalatenschap van den Heer Jan van Wallendal opgerigt. — Edam is de geboorteplaats van den Landschapschilder Frederik Moucheron, geb. in 1663, † in 1686 en van den Glasschilder Jan Jansz Slop, geb. in 1643. — Bl. 26, reg. 7; *staat:* eenen stier van sabel (zwart), *lees:* eenen stier van zilver,

EDAMMER-VAART (DE), water in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, hetwelk van Monnickendam tot Edam loopt, gedeeltelijk Purmerringsloot is en van Edam noordwaarts, door de IJe, de Wijsend, de Beetsersloot, de Beemster ringsloot, de Oudendijksloot en het Schot

tot aan de Naamsloot schiet, ten Westen van de stad Hoorn en naar die stad vloeijende, zich naar de Zuiderzee uitstrekt; makende dus eene gemeenschap tusschen de stad Hoorn en alle de voorname plaatsen ten Zuiden daarvan gelegen.

*EDE, gem., bevat ook nog de buurs. Laar, Westerhuis en Hartskamp, benevens het alleen staand h. Planken-wambuis. De Herv. kerk werd in 1844 van een orgel voorzien, dat den 23 Januarij 1845 ingewijd is.

EDELHORSCHE-BRUG, brug, prov. *Gelderland*, in het graafs. *Bergh*, gem. *Bergh*, ¼ u. Z. van *Lengel*, over de Wetering of het Grenskanaal.

*EDSEMA. Ter plaatse, waar deze burg gestaan heeft, ziet men thans eene kleine hofstede.

EE, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Oost-Dongeradeel*, bestaande uit de d. Ee, Engwierum en Oostrum, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3370 bund. 55 v. r. 87 v. ell., waaronder 3298 bund. 93 v. ell. belastbaar land.

*EE of DOCKUMER-EE had oudtijds bij en om *Leeuwarden* eenen anderen loop dan thans. Van het tegenwoordige Camstraburen af stroomde zij niet oostwaarts, gelijk later door de Hoeksterwaterpoort in de stad, maar zuidwaarts door den Arendstuin, ter plaatse waar nu eene zeepziederij is, over de Nieuweburen verder naar de Eewal, in welke gracht de naam nog bewaard is; waarna zij tusschen de tegenwoordige St. Jacobs- en Beijerstraten in eene inham of haven in de Middelzee viel.

§EE (FINSTERWOLDER-), voorm. water in het *Oldambt*, prov. *Groningen*, dat men in eene oude oorkonde vermeld vindt en bij Finsterwolde gevloeid heeft, doch door de indijking in het jaar 1819 afgedamd is; en hoewel thans nog gedeeltelijk aanwezig, echter van geen beteekenis, en geringe dienst meer is. Het is nog eenigzins zigtbaar op eenigen afstand van Finsterwolde ten N. naar Woldendorp.

§EE (HIESLUMER-), meertje, prov. *Friesland*. Zie HIESLUMER-EE. W.

§EE (KLEINE-), meertje, prov. *Friesland*. Zie EE (MONNIKE-). W.

EECHENBERG, geh., in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. N. ten W. van *Heerlen*, gem. en ¼ u. Z. van *Hoensbroek*; met 11 h. en 60 inw.

*EEDE, gem., ligt in het 9 m. k. St. Baafs lag ten O. (niet ten W.) van de Eede en Onze-Lieve-Vrouwe-Bezuiden, ten W. (niet ten O.) van dat water. — Bl. 34, reg. 24 staat: *'s Hertogenbosch*, lees: *Breda*,

*EEDE, water, is sinds 1849 door de Belgen afgeleid in het kanaal van Zelzate, en loopt alzoo niet meer over Nederlandschen bodem, tot groot ongerief der plaatsen in Zeeuwsch-Vlaanderen door welke het stroomde. De bruggetjes in het d. Eede, die er over lagen, zijn reeds door dammen vervangen.

*EEDE-BEZUIDEN-ST.-PIETERSDIJK (WESTER-) is groot volgens omlooper, ruim 915 bund.; doch volgens het kadaster 1138 bund. 40 v. r. 90 v. ell., van welke onder *Aardenburg* 31 bund. 67 v. r. 90 v. ell.; onder *Eede* 359 bund. 72 v. r. 71 v. ell. en onder *Heille* 689 bund. 16 v. r. 48 v. ell.

§EEDENISSEN, voorm. schorren, prov. *Zeeland*. Zie HEEDENISSEN. W.

*EEFTSCHE-BEEK, *staat:* of POLBEEK, *lees:* of HAAFSENSCHE-BEEK,

*EEKEBUIREN, EEKEBUREN of EKKEBUREN, reg. 5 staat: Z. naar Niekerk lees: Z. naar Niebert.

EEKELBANKS-VEN (DE), op de kadastrale kaart voorkomende onder den naam van DEKELBANKSVEN, poel in de heide, in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*, ½ u. N. N. O. van *Woensdrecht*, in de *Zuidgeestsche-Heide*; 6 bund. 52 v. r. 60 v. ell. groot. Thans is zij ontgonnen en zoo goed als drooggemaakt.

EEKENRODE, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie EKENROOI. W.

* EEKSWERD. *staat*: Zie ECKSWERT *lees*: Zie EEKWERT. W.

* EEKWERDERTIL, brug in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, gem. en ½ u. N.W. van *Appingedam*, in den Grooten weg van Groningen naar Delfzijl.

* EELDE, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2550 bund. 44 v. r. 41 v. ell., waaronder 2510 bund. 1 v. r. 28 v. ell. belastbaar land. Uit een origineel stuk blijkt, dat, in 1289, zekere GHIJSELBERT VAN BOCHORST, Schildknaap, het *jus patronatus* der kerk te EELDE, met alle hare regten heeft afgestaan, aan de balie van Utrecht, op verzoek en met toestemming van zijnen broeder WALTER, welke tot deze orde behoorde.

EELDE (HET HUIS-TE-), voorm. havez. in het dingspil *Noordenveld*, prov. *Drenthe*, arr., adm. en judic. kant. *Assen*, gem. en in het d. *Eelde*. — Deze havez. is voor eenige jaren afgebroken, zijnde het regt van havez., reeds voor eene lengte van jaren, op het huis Vennebroek overgebragt. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans een boerenhuis. De daartoe behoord hebbende gronden worden in eigendom bezeten door onderscheidene personen.

EELSLOE, oude naam van het d. ELSLOO, prov. *Friesland*. Zie ELSLOO. W.

EELSUM, voorm. burgt in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 1½ u. N. W. van *Appingedam*, gem. en ¼ u. van *'t Zandt*. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene fraaije boerderij; de burgstede is nu een appelhof, omringd met eene breede gracht. De daartoe behoord hebbende gronden beslaan eene oppervlakte van 2 bund. 40 v. r., en worden in eigendom bezeten door den Heer J. P. BORSMA, woonachtig te Zeerijp.

* EEM, riv., prov. *Utrecht*, komt ook voor onder den naam van HEMUS in eenen giftbrief van KAREL *de Groote* van 776. — Zij werd ook wel van ouds EMME genaamd.

EEMDIJK, b. in *Eemland*. Zie DIJKHUIZEN. W.

§ EEMEREN, voorm. adell. h. in het graafs. *Zutphen*. Zie EMEREN. A.

* EEMNES-BINNENDIJKS. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding WILLEM NICOLAAS MONTIJN, van 1808—1809.

* EEMSTEIN stond aan den Eem, waarvan het zijnen naam ontleende. De plaats, waar dit klooster gestaan heeft, wordt nog aangewezen door eene bouwhoeve, het *Klooster* genaamd. — De in 1840 opgegraven fondamenten van dit kloost. toonen nog, dat het een groot en prachtig gebouw is geweest; doch het volk van WOR, heeft er geen de minste oudheden in overgelaten.

EEN (NUMERO-), geh., prov. *Groningen*. Zie NUMERO-EEN.

§ EENDEBEEK (DE), stroompje, dat in Hannover ontstaat, van daar loopt door de veenen, genaamd de Drieschigt, in de gem. Tubbergen, tot aan de grenzen der gem. Vriezenveen en aldaar bevaarbaar wordt voor kleine schuiten, waarmede de turf uit de Vriezenveensche veenen naar Almelo wordt vervoerd. — Dit stroompje vereenigt zich op de grenzen der gem. Vriezenveen en Almelo met de *Aa*, aldaar meer bekend onder den naam van *Hollander Grave*.

EENDENNEST, hofstede in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 2½ u. N. W. van *Appingedam*, gem. en 1 u. N. N. O. van *Stedum*, aan den Dijkumerweg, ½ u. N. O. van *Garshuizen*, waar het kerkelijk onder behoort.

EENDENNEST, uitgeveende landerijen in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 2 u. W. van *Waalwijk*, gedeeltelijk gem. *Capelle*, gedeeltelijk gem. en ½ u. Z. van *Waspik*.

EENDEVELD of EENDVELD, pold. in het *Land-van-Altena*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, gem. *Giessen*; palende N. aan de Giessensche weide, O. aan de Andelsche weide, Z. aan den Alm en W. aan den Alm, tegen den polder den Duil. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 98 bund. 67 v. r. 44 v. ell., en wordt door eenen watermolen op den Alm van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.50 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen Voorzitter, twee Leden en eenen Secretaris, gecombineerd met de overige polders onder Giessen en Andel. — De wipwatermolen van dezen pold. heeft 23.60 ell. vlugt, de middellijn van het waterrad is 5.70 ell. en de breedte der schoepen bedraagt 0.335 ell.

EENDJE (HET), geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1½ u. Z. ten W. van *'s Hertogenbosch*, gem. en 5 min. Z. Z. O. van *Vught*, tusschen den Dommel en den straatweg; met 33 h. en 203 inw.

*EENDRAGT (DE) bestond vroeger niet, doch was gedeeltelijk eene gegravene vaart, waaromtrent men leest, in een advies anno 1555, het volgende: »nochte ook ten tijde der verkrijginge der heerlijkheid van Vosmaer hadde dit water eenen bijzonderen naam, nochte »selve dit water of ten minste de Vaart en was aldaar ten dien tijde »niet. Maar (zoo de mare is) naardat den Heer van *Berghen* eerst op »twee plaatsen gesloten heeft den vloed *Vertrijsenvaert* genoemd, die »alsdan scheide het hertogdom van Brabant van het graafschap van »Zeelant, ende eenen anderen vloet met name *Eendrecht*, ende daar »naar den Grave van Nassouw geslooten heeft den vloed gezeid *Vertrij»senvaert* op de derde plaatse en den vloed die gezeid wordt *Couverinsche »vaert* tusschen Brabant en Zeelant: alsdan heeft zekeren rentier van »de Heeren van Vosmaer, met schuppen en arbeid der handen, die »water doen graven, hetgeen alsdan nouwelijk op het hoogste water, »dat is de zee vol zijnde, water hadde, ende ook om de gecromdt »draaijingen onvaarbaar was, zoodat de zee vol zijnde naauwelijk de »booten en kleine effene schepen konde overgevoert worden, dat noch»thans allengskens vergroot is. Maar naardat het groot eilant Zuyd»bevelant, in het jaar 1530, door het water overstroomt is, door »den geweldigen val der wateren, dewelke uit het gezeid eilant Zuyd»bevelant nederdaelden, van dien tijd af tot nu toe is het zoo diep »geworden, dat er nu dagelijks veel schepen overvaren: enz." — Ook op eene oude kaart van anno 1555 wordt het zuidelijk gedeelte van de *Vertrijsenvaert* af, het *Canael* geheeten. — De naam zou niet EENDRAGT, maar EENDRECHT, EINTRECHT, dat is een *overtogt* genoemd zijn.

EENDRAGT (DE), pold. in het eil. *Texel*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *den Helder*, gem. *Texel*; palende O. en Z. aan de Zuiderzee, W. aan Eijerland. — Deze pold. welke in het jaar 1846 omdijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 246 bund. 90 v. r. 20 v. ell. binnendijks; telt 11 h., waaronder 2 hofsteden en 19 arbeiderswoningen, en wordt door eenen duiker in zee,

van het overtollige water ontlast. — Het polder-bestuur bestaat uit de twee eigenaren.

* EENDRAGTSPOLDER, op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 578 bund. 75 v. r. 80 v. ell. — Hij watert uit door eene sluis op het Haringvliet.

* EENDRAGTSPOLDER, pold. in den *Hoeksche-waard*, paalt N. ook aan den Nieuwe-Korendijksche-polder.

* EENDRAGTSPOLDER, van ouds bekend onder den naam van *Nieuw-Kijkuit*, ligt voor het grootste gedeelte onder *Nieuw-Vossemeer* en voor een zeer klein gedeelte in de gem. *Halsteren*, hebbende onder *Nieuw-Vossemeer*, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 243 bund. 47 v. r. 62 v. ell., en onder *Halsteren*, 31 v. r. 90 v. ell. In dezen pold. ligt eene hofstede en 2 woonhuizen aan den dijk en eenige h. van het d. Nieuw-Vossemeer op den dijk, benevens het vervallen fort Maurits. Het zomerpeil is 0.45 ell. beneden A.P.

* EENIGENBURG, d., ligt in het kant. *Schagen*.

EENIGENBURG, pold. in *Geestmer-Ambacht*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *St. Maarten-Eenigenburg en-Valkoog*; palende N. aan St. Maarten, O. aan Haringcarspel, Z. aan Warmenhuizen, W. aan de Zijpe. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 179 bund.

EENIGHAUSEN, geh., prov. *Limburg*. Zie Einighausen. W.

* EENRUM, — Bl. 62, reg. 4, staat: *Eenrum—Pieterburen—en—Vierhuizen*, lees: *Eenrum*, *Pieterburen-en-Vierhuizen*,

EENSELAAR (DEN), geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Enselaar W.

EENSGEZINDHEID (DE), hofst. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 5 u. O. ten N. van *Leyden*, kant. en 2¼ u O. ten N. van *Woubrugge*, gem. en ¾ u. O. N. O. van *Zevenhoven*, in den *Noordijksche-polder*, aan de Kromme-Mijdrechtsche-kade. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende wei- en hooilanden, eene oppervlakte van 26 bund. 11 v. r. 79 v. ell.

EENTJE (HET), geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Eendje (Het).

* EERBEEK, bours., wordt in 1346 vermeld als eene plaats gelegen in het graafsch. *Amelande*, distr. *Isloa*. — De R. K. behooren thans tot de stat. *Loenen*, zijnde in 1845 de kerk en pastorie te Eerbeek voor afbraak verkocht.

* EERBEEK-EN-DE-HORST is als statie vervallen en daarvoor in 1845 de stat. *Loenen* opgerigt.

* EERNEWOUDE, bij koninklijk besluit van 25 Augustus 1843 is de combinatie van Eernewoude met Garyp-en-Suameer opgeheven, en aan Eernewoude voorloopig eenen afzonderlijken Hulpprediker toegekend, onder belofte van deze gem. eenen Predikant toe te voegen, zoodra er in de bouwing van eene voegzame pastorij, zonder bezwaar van 's lands schatkist, zal zijn voorzien. De eerste die hier het leeraarambt heeft waargenomen is geweest G. Holwerda, die in het jaar 1842 herwaarts kwam, en in het jaar 1844 naar Oosterwierum vertrok.

* EERSEL, gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2183 bund. 69 v. r. 45 v. ell., waaronder 2182 bund. 97 v. r. 72 v. ell. belastbaar land. — Men heeft er 1 graanmolen, 1 bierbrouwerij en 3 leerlooijerijen. — De Herv. hebben hier eene kerk, zijnde een steenen gebouw, met eenen kleinen toren, doch zonder orgel.

* EETHEN-EN-DRONGELEN. Kort na de Hervorming was Eethen met Meeuwen vereenigd, zijnde de eerste, die in deze combinatie het leeraarambt heeft waargenomen, geweest Gillis van Couwenberg.

In het jaar 1618 werd echter *Eethen* van *Meeuwen* gescheiden, doch met *Drongelen* vereenigd, wordende toen tot eersten leeraar aldaar beroepen, HENRICUS HOEK.

EETHENSCHE BOEZEM, waterkom in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Heesbeen-Eethen-en-Genderen*, beginnende ¼ u. ten W. van Eethen, bij den Eethensche watermolen, en loopende naar de Eethensche sluis.

EETHENSCHE SLUIS, sluis in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Drongelen-Hagoort-Gansoijen-en-Doeveren*, 20 min. W. ten N. van Drongelen, in den Drongelsche zeedijk. — Deze sluis, wijd 2.22 ell., is voorzien van een paar puntdeuren en brengt het water uit den Eethensche boezem op het Oude Maasje.

EGBERTSMEER en EGGEMEER, voorm. namen van de veenkolonie het KLEINE MEER, prov. *Groningen*. Zie KLEINE-MEER (HET) W.

EGELENBRUG-OP-ROZENDAAL, voorm. hofst. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en ¾ u. Z. Z. W. van *Alkmaar*, gem. *Heilo-en-Oesdom*, 10 min. Z. Z. W. van *Heilo*. — Deze hofst., welke, met het daartoe behoorend wei-, bouw- en boschland, eene oppervlakte besloeg van 40 bund. 56 v. r. 40 v. ell., is sedert lang gesloopt en het daartoe behoorende land aan onderscheidene eigenaars overgegaan.

* EGELMEER wordt reeds vermeld in 950 onder den naam van AGILMARI, als gelegen in *Felua*, in het graafs. *Amslande*.

* EGGILLANG *lees:* EGGIGLANG. Zie voorts KABJANG. W.

* EGMOND, heerl., heeft tot wapen een veld gekeperd in twaalf stukken, afwisselend van goud en keel.

* EGMOND (ABDIJ VAN). Bl. 80 reg. 37 *staat:* verachting *lees:* verwachting.

* EGMOND-AAN-ZEE telt 100 (niet 1000) R. K. — Bl. 85. De Noordelijkste toren der vuurbaak is 38 ell. boven volzee, en staat 310 ell. meer noordwaarts van eenen tweeden, hoog 36 ell. boven volzee. Beide zijn met lenticulaire lamplichten, op 4¼ zeemijl zigtbaar. — Het wapen dezer gem. is het zelfde als dat der heerl. Egmond.

* EICH is in 1849 in twee gem. gesmaldeeld. De westelijke helft heeft den naam verkregen van gem. Rollingergrund.

EIGE, geh. in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, arr. kant. en 1¾ u. N. N. O. van *Eindhoven*, gem. *Son-en-Breugel*, 25 min. O. ten Z. van *Breugel*, waartoe het kerkelijk behoort, het telt met de geh. Stad en Oerle; 20 h. en 100 inw.

EICHWALD, bosch. in het grooth. *Luxemburg*.

§ EIGEN (POLDER-VAN-DER), oudtijds ook het HEMAAL-VAN-DER EIGEN genaamd, pold., gedeeltelijk in den *Vrijdom-van-'s Hertogenbosch*, gedeeltelijk in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, gedeeltelijk kant. *'s Hertogenbosch*, en daarin ten deele gem. *'s Hertogenbosch*, ten deele gem. *Rosmalen*, en ten deele gem. *Empel-en-Meerwijk*, gedeeltelijk kant. *Oss*, gem. *Nuland*; palende N. aan den Polder-van-Empel-en-Meerwijk en het Laag- en Hoog-Hemaal, O. aan het Hoog-Hemaal en Kepkensdonkdijk tegen den Polder van Geffen, Z. aan de Binnenpolders van Nuland en Rosmalen, den Vliertpolder en het Ertveld, W. aan het Ertveld en de Dieze. Deze pold., waarvan de juiste tijd der bedijking onbekend is, doch welke vóór het jaar 1309 slechts laag bekaad schijnt te zijn geweest, terwijl toen of kort na dien tijd de kaden verhoogd zijn en alzoo van lieverlede tot dijk gebragt, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2798 bund. 45 v. r.

14 v. ell., als: onder *'s Hertogenbosch* 246 bund. 92 v. r. 68 v. ell.; onder *Empel* 212 bund. 31 v. r. 50 v. ell; onder *Rosmalen* 1637 bund. 56 v. r. 11 v. ell. en onder *Nuland* 701 bund. 64 v. r. 85 v. ell., en telt 7 boerderijen onder *Nuland;* wordt door drie steenen sluizen; de zuidelijke genaamd de Meerwijksche sluis; de tweede, de Nieuwe- of Rosmalensche sluis; de derde, de Sluis van der Eigen of Plooijensche sluis, in de Dieze en vervolgens in de Maas van het overtollige water ontlast. — Tusschen de twee laatstgemelde sluizen staat een watermolen, dienendetot droogmaling van den polder, bij hoog rivierwater, welke molen gebouwd is in het jaar 1767, opmalende tot 0.20 ell. onder het nulpeil van 's Hertogenbosch, welk nulpeil 4.11 ell. boven A. P. ligt. Het land ligt 2.15 ell. boven A. P. — Onder Orthen, langs het Ertveld, is de grootste hoogte der dijken 6.37, de gemiddelde hoogte 5.64 en de minste hoogte 5.20 ell. Bij Koninklijk Besluit dd. 31 October 1825, no. 25, is het dijkbestuur, onder den naam van Hoog-Dijkgraaf en Heemraden van den Polder van der Eigen, opgeheven, en vervangen door eenen dijkstoel, onder den naam van hoogheemraadschap van Maasland, waarvoor een reglement is gearresteerd bij Koninklijk besluit d. d. 21 Januarij 1831, no 66. Men heeft buitendien voor dezen pold. nog een bestuur, bestaande uit vijf gecommitteerde Ingelanden, welk bestuur voornamelijk de directie uitoefent over de middelen van uitwatering en het financiële van den polder. Volgens het dijkboek van den Polder van der Eigen, heeft Jan II, Hertog *van Lotharingen, Braband* en *Limburg,* bij brieven, gegeven anno 1309, 's anderendaags na het hoogtijd van Onze Lieve Vrouwendag, bepaald: dat uit hoofde de landen van der Eigen, door veel regen en inloopen van hoog water, dikwijls groote schade leden, daarover een bestuur zou worden benoemd, bestaande uit den Regter en Zeven Heemraden, die de directie zou hebben over het maken en onderhouden van de dijken, weteringen, sluizen, enz., van dien pold. binnen de daarbij beschreven limieten, met verdere bepaling, dat die Heemraden aan allen en een iegelijk, welke binnen dien omtrek geland is, zullen aanwijzen de gedeelten dijk, wetering of graven, welke zij verpligt zijn te maken en onderhouden, en dat de kosten als nog te doen, tot het maken van de dijken, weteringen, graven en andere werken, tot gemeene welvaart des voors. lands, door de zeven Heemraden over de ingelanden zullen worden aangeslagen en door hun betaald. — Ingevolge het gemelde dijkboek is vervolgens door Jan IV, Hertog *van Lotkrijk, Braband* en *Limburg,* bij opene brieven, gegeven den 5 Februarij 1419, » uit aanmerking der groote en onoverwinnelijke schade door het » inbrekende water en het vergaan der dijken" bepaald, » dat door hem, » en de smalle Heeren, binnen de Meijerij heerlijkheden hebbende, zoude » worden gekozen zeven Heemraden om de dijken te schouwen en von» nissen op de dijken te wijzen, naar het dijkregt bij vonnisse van den » Dijkgraaf, daar die dijken onderliggen, en alle zaken de dijken aangaande, bij den Dijkgraaf en Heemraden zullen worden behandeld." — De dijken van dezen pold. worden door dijkgeslaagden onderhouden, doch de sluizen en molens van wege den polder. — In de lengte van den dijk, langs de zuidzijde dezes polders, begrepen onder Orthen, zijn eenige gedeelten, voornamelijk beneden het veerhuis, bestemd om het water van de Beersche Maas naar den Baardwijkschen Overlaat af te leiden; deze gedeelten liggen 5,20 tot 5,45 ell. boven A. P. De omstandigheden enz. Zie voorts het Wbk.

EIGENDIJK (DE), dijk in het graafs. *Bokhoven*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Bokhoven*, in eene zuidoostelijke strekking, loopende van de Maas tusschen den Hooge-polder-van-Bokhoven en den Mussenwaard, en Geldersche-waarden door, naar den Bokhovensche-dijk.

EIGENSLUIS of PLOOIJENSCHE-SLUIS, sluis in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*. Zie voorts op EIGEN (POLDER-VAN-DER-.)

* EIJERWAARD (DE) ligt gedeeltelijk gem. *Werkendam*, gedeeltelijk gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 42 bund. 43 v. r. 10 v. ell. met de kaden; als: onder *Werkendam* 37 bund. 28 v. r. 70 v. ell., onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, 5 bund. 4 v. r. 40 v. ell. zijnde hooiland; en wordt door twee houten duikers aan de oost- en zuidzijde des polders, wijd 0,50 en 0.60 ell., ieder voorzien van een drijfdeurtje, op het Gat van den Eijerwaard en op dat van Steenenmuur, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.75 ell. boven A.P. De hoogte der dijken is 2.20 à 2,25 ell. Deze pold. behoort aan Mr. B. C. LANGE, te Haarlem.— Aan de noordzijde is een gedeelte, groot omstreeks 1 bund. en genaamd den Beijenheuvel, door eene kade afgescheiden, en watert ook door eenen eigen houten duiker uit; daar dit gedeelte echter niet afzonderlijk bij het kadaster is vermeld en de grootte ook niet afzonderlijk wordt opgegeven, wordt het niet als een op zich zelve staande pold. beschouwd.

EIKEMA (OOSTER-), kleine hofstede in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 8 u. W. van *Appingedam*, kant. en 4 u. W. ten N. van *Onderdendam*, gem. en ½ u. Z. van *Ulrum*, 5 min. W. van *Niekerk*, waartoe zij kerkelijk behoort. — Deze hofstede, in de wandeling het Bultje genaamd, beslaat eene oppervlakte van 5 bund. 50 v. r. en wordt in eigendom bezeten door den Heer ROELF EVES TORRINGA, woonachtig te Zuurdijk, op de Ewer.

EIKEMA (WESTER-). aanzienlijke boerenhofstede in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 8 u. W. van *Appingedam*, kant. en 4 u. W. ten N. van *Onderdendam*, gem. en ½ u. Z. Z. W. van *Ulrum*, onmiddellijk W. N. W. van *Ooster-Eikema* en 10 min. W. N. W. van *Niekerk*, waartoe zij kerkelijk behoort; groot 59 bund. 88 v. r. 20 v. ell., wordende in eigendom bezeten en bewoond door Mejufvrouw de Weduwe ALBERT JACOBS RITZEMA.

EIKENBURG, landg. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1 u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, gem. *Rosmalen*, nabij den straatweg van 's Hertogenbosch naar Grave. Het bestaat gedeeltelijk uit hooge en omtrent voor de helft uit lage gronden, waarop eenige jaren geleden een vijzel- of schroefwatermolen is gesticht; eene zeldzaamheid in deze streken of hooge gronden.

EIKENHEUVEL, buit., prov. *Noord-Braband*. Zie EYKENHEUVEL.

EIKENHORST, bosch in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, gem. *Vlagtwedde*, niet ver van *Ter-Apel*.

EIKENRODE, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie EKENROOI W.

EIKENRODE, buit. in het balj. van de *Loosdrechten*, prov. *Utrecht*, arr. en 2½ u. N. ten W. van *Utrecht*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van Loenen, gem. *de Oude-en-de-Nieuwe-Loosdrecht*, onder *Nieuw-Loosdrecht*. — Het beslaat eene oppervlakte van 10 bund. 22 v. r. 90 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer J. C. HACKE.

EILAND (KAMPER-), eil., prov. *Overijssel*. Zie KAMPER-EILAND. W. en A.

EILANDEN (DE), pold., prov. *Noord-Braband.* Zie Elanden. W.

* EIMERIK. In 1681 werd hier eene kerkschuur gesticht, in plaats van die welke te Heugten ten dienste der R. K. van Heeze gestaan heeft. Deze kerk werd in 1780 vernieuwd, in 1805 verbeterd en in 1815 van een kloktorentje voorzien. Thans is daarvoor eene nieuwe gebouwd.

* EIND, of Eindschoot. In dit geh. had men vroeger een van ouds bekende herberg, de Kievit geheeten, welke later in verval is geraakt en nu tot eene bierbrouwerij is ingerigt en gebruikt wordt.

EIND, b. in het graafs. *Horne*, prov. *Limburg*, arr. en 3 u. N. van *Roermond*, kant. en 1 u. Z. van *Horst*, gem. en 8 min. N. O. van *Helden*, met 22 h. en 120 inw. Het is het zuidelijke gedeelte van het geh. *Onder-en-Eind.*

EIND, geh., prov. *Limburg.* Zie Eynd. W.

EINDE, geh. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Maastricht*, kant., gem. en 1 u. van *Heerlen*; met 15 h. en 110 inw.

* EINDHOVEN, gem., strekt zich wel over de grachten der stad uit, want men heeft aan de Zuidzijde over de bruggen van de *Vrijstraat* de Groote-Berg en de Kleine-Berg, bewoond door ongeveer ⅕ der bevolking en bestaande verder uit tuinen en weilanden. — In het jaar 1846 is er een kanaal gegraven van de stad naar de Zuid-Willemsvaart boven Helmond. — Bl. 115. Men heeft te Eindhoven thans 2 bierbrouwerijen, 10 leerlooijerijen, 2 lakenfabrijken, 11 wol- en katoenfabrijken, 6 verwerijen en 13 hoedenfabrijken. — Bl. 117. De plaats, waar de oude schuurkerk gestaan heeft, dient thans tot eenen tuin van de pastorij. — Godescalcus Rosemondt, † den 6 September 1625, J. F. R. van Hoof, was geb. 26 Augustus 1755.

* EINDHOVEN (KASTEEL-VAN-). Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans een schoon heerenhuis.

EINDHOVENS-KANAAL, scheepvaart of haven van de Stad *Eindhoven*, naar de *Zuidwillemsvaart, in de Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Kempenland*, prov. *Noord-Braband.* — Nadat men te Eindhoven sedert lang groote behoefte gevoeld en vele vergeefsche pogingen aangewend had, om voor deze fabrijkplaats eene scheepvaart te bekomen, mogt eindelijk hare regering, door de onvermoeide pogingen van wijlen de Heeren Josephus Smits J. Tz. en Melchior van Bon ondersteund, alle bezwaren en tegenwerking overwinnen en is deze vaart op kosten van Eindhoven, met vergunning, om ze in de Zuid-Willemsvaart te brengen en daaruit het noodige water te ontvangen, en genot van vrijdom van sluisgelden op die vaart, tot dat het opgenomen kapitaal afgelost zal wezen en onder verpligting, om eene keersluis in den mond te leggen, onder toezigt van den reeds mede, tot groot verlies voor zijn vak, overleden Hoofd-Ingenieur A. de Geus, volgens het ontwerp en onder de leiding van den Landmeter der eerste klasse B. Bijsen, in October 1846 tot stand gebragt. — Het kanaal begint met eene haven of kom van 30 el breedte en 250 lengte, aan de oostzijde van *Eindhoven*, bij het klooster en de rivier de *Dommel* en loopt in eene oostelijke rigting op eenigen afstand voorbij de dorpen Tongelre, Geldrop en Mierlo, om zich ruim 2000 ellen boven Helmond tusschen sluis N°. 8 en N°. 9 te vereenigen met de Zuid-Willemsvaart, die het van water voorziet tot op gelijk peil met den waterspiegel van dat kanaal, zijnde aldaar 18,56 ell. boven A. P. — De geheele lengte is 13,692 ell., de wijdte in den bodem 5 ell. en aan de oppervlakte van het water 11,60 ell., de diepte 2,05 ell. met 8 wisselplaatsen en 2 draaikommen;

de dijken zijn 1,25 ell. hoog, met eene kruinsbreedte van 6 ell., van banketten en bermen voorzien. — In den mond van het kanaal, aan de Zuid-Willemsvaart, ligt een steenen keersluis wijd 7 ell., ingerigt voor twee reijën schotbalken. — Het water der doorgesneden rivieren wordt door vier steenen duikers onder het kanaal heengevoerd; de eerste van drie bogen te zamen wijd 8 ell., hoog 1,80 ell. en lang 37,20 ell. voor de Rul of Kleine-Dommel; de tweede wijd 0,60 ell. voor den Luggensche-waterloop; de derde wijd 1,20 ell. voor den Oudendijksche-waterloop en de vierde wijd 1 el voor de bermsloot der Zuid-Willemsvaart, de drie laatste zijn ieder 32,20 lang. — Er liggen tien vaste bruggen, lang 16,60 ell., over het kanaal, 3 el boven den waterspiegel verheven en tusschen de midden jukken eene wijdte van 7 ell. hebbende: als eene op den Lakerweg; eene op den weg van Eindhoven naar Geldrop; eene op den weg van Tongelre naar Geldrop; eene op den weg van Nunen naar Geldrop; eene op den weg van Nunen naar Mierlo; eene bij het Oud-Ven te Mierlo; eene op den weg van Mierlo naar Helmond; eene in de Groene-gemeente; eene op den weg van Lierop naar Helmond en eene bij de keersluis op den kanaaldijk der Zuid-Willemsvaart. — Ook ligt er nog een vonder op het voetpad van Mierlo naar Helmond. — De werkzaamheden aan het kanaal zijn den 16 September 1845 begonnen en den 28 October 1846 is de vaart plegtig geopend, de geheele kosten zullen omtrent 175,000 guld. hebben bedragen. De vaart op het kanaal neemt jaarlijks toe en het brengt voor Eindhoven en omstreken veel nut en voordeel, in landbouw, handel en fabrijken aan.

*EINDSCHE STEEG, weg in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Oud-Heusden-en-Elshout*, in eene oostelijke rigting loopende van Elshout naar de Haarsteeg, Herpt en Hedikhuizen.

EIND-VAN-DEN-HOUT, geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 2 u. N. N. O. van *Breda*, kant., gem. en ½ u. N. N. W. van *Oosterhout*, ½ u. W. van *den Hout*, waartoe het kerkelijk behoort; met 15 h. en ruim 70 inw.

*EISCHEN ligt kant. *Capellen*, en is een der grootste dorpen van *Luxemburg*. Men telt er 193 h. en ongeveer 1030 inw. De par. behoort tot het dek. *Koerich*.

*EITEREN is thans nog een geh., met 30 h. en ruim 130 inw.

§ EKEMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, arr. en 3 u. Z. van *Leeuwarden*, kant. en 1½ u. O. van *Rauwerd*, ½ u. O. N. O. van *Grouw*, waartoe zij behoorde, aan het Pikmeer. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij. — De daartoe behoord hebbende gronden, eene oppervlakte beslaande van 22 bund. 4 v. r., worden in eigendom bezeten door de erven van den Heer P. A. Bergsma, woonachtig te Idaard.

*EKKELRADE ligt 1½ u. N. van *St. Geertrui*, ½ u. O. Z. O. van *Gronsveld*. — De kerk, even als de kapel, staat op Gronsvelds gebied.

EL, hofstede, prov. *Zeeland*. Zie Helle. W.

ELBA, geh. in *Dregterland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. O. N. O. van *Hoorn*, kant. en 1½ u. W. Z. W. van *Enkhuizen*; gem. *Veenhuizen-en-Hem*, 10 min. van *Hem*, waartoe het kerkelijk behoort; met 8 h. en ongeveer 260 inw.

*ELBOOG is eene lange en smalle bank, waarvan het oostelijke gedeelte droog valt. Het plan heeft dikwijls bestaan, op dat gedeelte een fort te bouwen, doch daar men niet zeker was van het te kunnen volbrengen en de kosten op 3½ millioen geraamd werden, heeft men het niet ondernomen.

*ELBURG heeft behalve de in het Wbk. opgenoemde weldadige gestichten, nog eene stichting van Maria Herms Courage, voor behoeftige, niet door de diaconie bedeeld wordende, huisgezinnen. — Elburg is mede de geboorteplaats van den Schilder Hansje van Elburg, geb. in 1500.

*ELDEN ligt arr. en 2½ u. N. van *Nijmegen*. Dit d. moet zeer oud zijn, daar het reeds onder den naam Thelden voorkomt in eenen brief van het jaar 997, waarbij zekeren Wichman, Graaf *van Amelande*, zijne besittingen aan de abdij van Elten schenkt.

§ELDERENS, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Blaauwe-sluis. W.

*ELDERENSPOLDER, Eldebbensland of Landeke-voor-Dagen, beslaat eene oppervlakte van 233 bund. 72 v. r. 55 v. ell. Aan de zuidwestzijde van dezen pold. vindt men het d. den Zevenbergsche-Hoek; de R. K. kerk, daartoe behoorende, staat in de bedijking.

ELDERSHAAR, h. in *Oostermoerder-dingspil*, prov. *Drenthe*, arr. en judic., kant. en 3¼ u. O. Z. O. van *Assen*, adm., en kant. en 5 u. N. van *Dalen*, gem. en 1 u. van *Borger*; met 8 bewoners.

ELE of Elen, geh., prov. *Overijssel*. Zie Eelen. W.

ELEKINCK en ELENBROEKE, twee erven, vermeld in 1188, als liggende onder *Haaksbergen*, in Overijssel.

ELFT (DE), geh., op het eil. *Wieringen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 10 u. N. O. van *Alkmaar*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *den Helder*, gem. *Wieringen*; met 15 h. en 75 inw. Het bestaat uit de buurtjes Noord-Elft en Zuid-Elft.

*ELFT (DEN) ligt kant. en ¼ u. Z. Z. W. van *Grave*, gem. en 25 min. Z. O. van *Velp*. Men telt er 5 h. en ongeveer 40 inw.

ELI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Kej*, eene der *Zuidwester-eilanden-van-Banda*. — Er zijn zeer goede pottenbakkerijen, die in de behoefte der omliggende eil. voorzien.

ELI, kaap in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Boero*.

ELISABETH (ST.), geh. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr., kant. en 1½ u. N. W. van *Roermond*, gem. en 20 min. van *Nunheim*, met 5 h. en 30 inw.

*ELISABETHS-DAL (ST.), voorm. klooster in het graafs. *Horne*, stond op den linker Maasoever en was vroeger een woonhuis. Het werd in 1212 door Theodorius, zoon van den Heer *van Horne*, gekocht van zekeren Ridder, Ubholt genaamd: Theodorius liet het bewonen door kloosterlingen uit Frankrijk ontboden, en stichtte er in 1240 een klooster van de orde der Benedictijnen, hetwelk hij aan de *Maagd* Maria en aan St. Elizabeth toewijdde. Het werd in 1435, onder Paus Eugenius IV, in een klooster van den regel van den H. Augustinus veranderd, en in het zelfde jaar tot een klooster van Reguliere Kanunniken verheven. In 1578 is het afgebrand, doordien een soldaat van het leger van den Hertog van Parma onvoorzigtig met vuur omging, doch omstreeks 1603 werd het weder opgebouwd.

ELIZABETH (ST.), plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Midden-divisie*; ten N. van *Baai-Blaauw*.

*ELKOM, telt 66 (niet 166) h.

ELKOMSCHE OVERLAAT, overlaat op den *Veluwen-Zoom*, prov. *Gelderland*. Deze overlaat is in 1809 gemaakt in den Elkomschen dijk. Zij is bestraat, lang 920, breed 5 ell.

ELLEBOOGSCHE-WATERING (DE), water in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Soetermeer*, in eene noordelijke rigting, loopende van het Verlaat naar de Vliet, onder *Stompwijk* en *Soeterwoude*.

ELLEWOUTSDIJK (HET FORT TE), fort in het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, gem. *Ellewoutsdijk-en-Everinge*, in den *Inlaag-polder*, 3 min. ten W. van het d. *Ellewoutsdijk*, aan de Honte of Wester-Schelde. — Dit fort, aangelegd in het jaar 1835, heeft eene zeshoekige, doch langwerpige gedaante. De 3 zuidelijke zijden zijn bekleed en bevatten 19 bomvrije gewelven voor troepen, buskruid enz. De overwelfde poort is ook aan die zijde, en heeft eene houten brug over de natte gracht, die het fort omringt. Overigens bevat het geene gebouwen.

ELLEWOUTSDIJK (STAART-VAN-), geh., prov. *Zeeland*. Zie STAART-VAN-ELLEWOUTSDIJK. W.

* ELO ontspringt in het dist. *Rapoek*, en aan den voet van den berg *Tjangki*, nabij de dessa Tjingit en den groten weg naar Samarang, loopt in eene zuidoostelijke rigting tot achter het d. Medono en vervolgens in eene zuidelijke tusschen de distr. *Ngassiman*, *Ballak* en *Magelang*; neemt in de twee eerstgenoemde distr. de Segaro, de Sarajatie en de Balong op, besproeit de sub-divisie *Badjong*, en ontlast zich in de nabijheid van het d. Mendoet, met de *Progo*, in de *Indische zee*.

* ELSBOSCH (TEN) is een aanzienlijk heerenhuis, vroeger het eigendom van de Heeren VAN NULAND, in breede grachten gelegen, met tuinen en bosschen, eene oppervlakte beslaande van 27 bund. 93 v. r. 14 v. ell. en in eigendom bezeten wordende door den Heer Mr. JAN WILLEM FRANS JOSEPH VAN HAGENS, woonachtig te Nuland.

ELSDONK, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie ESDONK. W. en A.

* ELSEN telt 112 h. en 680 inw. — De school wordt gemiddeld door 190 leerlingen bezocht. Ook heeft men er 1 wind- koren- en pelmolen.

* ELSHOUT d., prov. *Noord-Braband*. In het jaar 1838 is in den toren aan de kerk te ELSHOUT, door den Pastoor QUIRINUS VAN DEN BOGAARD zelven, een vrij goed uur- en slagwerk vervaardigd, hetgeen den ingezetenen van ELSHOUT tot groot gerief verstrekt. — Het wapen is een veld van goud met een rad van sabel.

ELSHOUT (POLDER-VAN-), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie OUD-HEUSDEN-EN-ELSHOUT (POLDER-VAN-). W.

ELSHOUTSCHE SLUIZEN (DE), sluizen in den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, in *het Elshout*, waarvan zij haren naam ontleenen. — Deze sluizen zijn (gerekend van boven naar beneden): 1° eene steenen sluis, wijd 2.41 ell., de vloer 2.05 ell. onder middelbare eb; 2° eene steenen sluis, wijd 6 ell.; de vloer 2.15 ell. onder middelbare eb; 3° eene steenen sluis met twee openingen, ieder wijd 5.75, de vloer van de eerste opening 2.45, die van de tweede 2,58 ell. onder middelbare eb; 4° eene steenen sluis met twee openingen, ieder 5 ell. wijd en de vloeren 2.55 ell. onder middelbare eb, en 5° eene steenen sluis met twee openingen, ieder 5,50 ell. wijd en de vloeren 2,76 ell. onder middelbare eb.

* ELSLOO, gem., paalt N. aan de gem. Stein, O. aan Beek, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 807 bund., waaronder 747 bund. belastbaar land. — Tot deze gem. behoort ook het geh. Meersch. De inw. vinden meest hun bestaan in den landbouw. — Men heeft in deze gem. eene school, welke gemiddeld door 150 leerlingen bezocht wordt. Men telt er in de kom van het d. 112 h. en 470 inw. — De heerlijkheid ELSLOO is van onheugelijke tijden, eene vrije Rijksheerlijkheid of vrije Rijksbaronie geweest. Reeds in den jare 1228 was zij in bezit van zekeren ARNOULD VAN ELSLOO, neef van GERARD, Graaf van GULIK, waarvan de heerlijkheid ELSLOO toen als een leengoed afhing. —

Niettegenstaande de groote onrust, veroorzaakt door oorlogen (1) en inwendige revolutiën; te midden van zoo vele vervolgingen en geweldenarijen, gepleegd door de Staten des Lands van Valkenburg tegen de heerlijkheid ELSLOO, die door allerlei vexatiën en militaire executiën geldsommen kwamen ligten, welke zij dan op hunne registers als een verschuldigd tribuut inschreven, om het eindelijk daarheen te brengen dat ELSLOO als een Leen van Valkenburg zou verklaard worden, hebben de heerschende Heeren bijna onafgebroken hunne regten en hunne vrijheid uitgeoefend tot omstreeks het jaar 1694, wanneer de Staten-Generaal van Holland deze heerl. gesequestreerd hebben. — Vijf jaren later en wel den 3 April 1699 werd de sequester door eene resolutie van H. Hoogmogenden opgeheven en de Heer VAN ELSLOO in bezit gesteld van voormelde heerl. met al de regten en voordeelen daaraan verbonden, mits betalende binnen drie maanden aan de Staten van Holland 7000 Rijksdaalders of 17,500 Hollandsche guldens. Deze som werd gegeven, en in de maand Julij daaraanvolgende nam de Heer *van Elsloo* toen Graaf 'D ARBERG ET DE VALLANGIN, Vrijheer *van Elsloo* en Rijksbaron, op nieuw bezit van zijne heerl.; begiftigde uit dankbaarheid jegens God, de parochie-kerk met eenige renten, en oefende zijne regten, even als zijne voorzaten gedaan hadden, op eene zeer willekeurige wijze uit (2). In het Wbk. wordt gezegd dat men zich van de vonnissen van het Leenhof van ELSLOO moest beroepen op dat van Valkenburg. Dit is eene onnaauwkeurigheid. De verklaring der Algemeene Staten van den 31 Augustus 1711 is nooit ten uitvoer gelegd. De Heer *van Elsloo* was een vasaal van het Keizerrijk en kende in burgerlijke zaken geene andere regters boven zijn Leenhof dan die van Aken, en, in laatsten aanleg, die der keizerlijke kamer van Spiers. De criminele vonnissen waren in eersten en laatsten aanleg en dus zonder appel; maar de Heer had het regt, om het vonnis te veranderen of ook om de veroordeelden gratie te verleenen. Hij benoemde alle plaatselijke, Geestelijke en judiciaire autoriteiten, nam besluiten en maakte reglementen naar eigen goedvinden, tot op den tijd der Fransche omwenteling, wanneer ELSLOO onder de Fransche republiek ingelijfd werd. Sedert dien tijd heeft ELSLOO opgehouden eene vrije heerl. te zijn. Zij heeft in den beginne van de Graven *van Gulik* en later van het keizerrijk Oostenrijk zelf afgehangen, maar nooit van de Staten des Lands van Valkenburg.

* ELST, in de *Over-Betuwe* moet het oude ELISTA, een der oudste plaatsen van de *Betuwe* zijn.

* ELST, d. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, heeft eene Herv. kerk, welke in 1819 gesticht is, zijnde een steenen gebouw, met eenen kleinen toren, doch zonder orgel. Er wordt veel tabak geteeld.

ELST (DE), geh. in het *Nederambt* van het *Land-van-Cuyk*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 8 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. O. Z. O. van *Grave*, gem. en 5 min. van *Beers*; met 11 h. en 70 inw.

---

(1) Bij het innemen der stad Maastricht, door den Prins *van Parma*, had deze een spaansch garnizoen op het kasteel te ELSLOO gelegd, dat het geheel afgebrand heeft. Ten gevolge van deze ramp werd het altaar uit de kapel naar de kerk overgebragt, hetgeen aanleiding gaf tot eene belangrijk geschil tusschen den Paus en den Heer *van Elsloo*, wegens het beneficie aan dit altaar verbonden.

(2) In een register van publicatiën van de jaren 1654 tot 1767, bevattende meestal politie-reglementen, vindt men omtrent de regeringswijze van dien tijd nog al eenige curieuse zaken, waaruit blijkt dat de Vrijheeren *van Elsloo* gebruik wisten te maken van *hun groot en heilig regt*, gelijk zij het noemden, en hunne *onderdanen* (dit was het woord) met eenen ijzeren scepter regeerden.

ELSTEREN, geh. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 8 u. N. van *Roermonde*, kant. en 5 u. N. ten O. van *Horst*, gem. en 1½ u. Z. Z. O. van *Bergen*, ¼ u. N. van *Well*, waartoe het behoort; met 10 h. en ruim 60 inw.

ELVENIARINC, erve, vermeld in het jaar 1188, als gelegen onder *Haaksbergen*.

ELVENIJERINK, erve, vermeld in het jaar 1188, als gelegen onder *Diepenheim*.

ELZENBURG, buit. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en ¾ u. Z. Z. W. van *'s Hertogenbosch*, gem. en ¼ u. W. van *Vught*. Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 20 bund.

ELZENDAAL, buit. in de heerl. *Boxmeer*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 9 u. O. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en gem. *Boxmeer*.

ELZENDONK, buit. in de heerl. *Boxmeer*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 9 u. O. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en 5 min. van *Boxmeer*, aan den grooten weg van Grave naar Limburg. — Dit buit., bestaande uit een schoon huis, omgeven door eene breede gracht, tuin, boomgaard, wandelbosch, bouw- en weiland, beslaat eene oppervlakte van 5 bund. 14 v. r. 88 v. ell. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door de Jufvrouwen Konings.

ELZENHOEK, naam, onder welken het geh. Helzenbroek, prov. *Noord-Braband*, weleens voorkomt. Zie Helzenbroek. W.

ELZENPAS, buit., in den *Tielerwaard*, prov. *Gelderland*, kw., arr., kant. en ¾ u. N. W. van *Tiel*, gem. en ¼ u. N. O. van *Wadenoijen*, 5 min. N. O. van *Drumpt*, waartoe zij behoort, aan den zandweg van Tiel op Utrecht. — Dit buit., eene oppervlakte beslaande van 14 bund. 38 v. r. 46 v. ell., wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door den Heer H. Meijer.

ELZET, geh. in het *Land-van-Epen*, prov. *Limburg*, arr. en 3 u. O. van *Maastricht*, kant. en ½ u. O. van *Gulpen*, gem. en 40 min. van *Wittem*; met *Ginsterberg* 32 h. en 160 inw. tellende.

*EMELISSE heeft tot wapen een veld van keel, met een zwaard van zilver, met gevest van goud.

EMELWERDEN, naam, waaronder Emmeloord op *Schokland* voorkomt, in eenen brief van Johannes van Arkel, den zeven en veertigsten Bisschop van Utrecht.

*EMER (DEN KLEINE) staat: Zie Rustenburg, zoekt dat woord hier achter.

§ EMEREN of Emmeren, voorm. adell. h. in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, distr. *Doesborgh-en-Zevenaar*, kw., arr. en 2 u. Z. W. van *Arnhem*, kant. en 2 u. W. van *Zevenaar*, gem. en 1 u. Z. van *Westervoort*, waarvan thans niets meer te vinden is.

*EMILIAPOLDER, heerl., ligt gedeeltelijk gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, gedeeltelijk gem. *Made-en-Drimmelen* en gedeeltelijk gem. *Geertruidenberg*.

EMILIAPOLDER (DE) ook wel Ameliapolder en bij het kadaster Ameliapolder gespeld, pold., prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, gedeeltelijk kant. *Zevenbergen*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, gedeeltelijk kant. *Oosterhout*, en daarin ten deele gem. *Made-en-Drimmelen*, ten deele gem. *Geertruidenberg*; palende N. aan eenige buitenpoldertjes en de zoogenaamde akkers, tegen den Biesbosch of den Amer, O. aan de vestingwerken van Geertruidenberg, Z. aan de voorgronden tegen de Donge, de Handen, den Drieltjespolder, den Binnenpolder van de

Made en den Helkant, W. aan de uitwatering van den Binnenpolder van Terheyden en den Groote-Zonzeelsche-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1645 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1590 bund. 95 v. r. 20 v. ell., waaronder 1544 bund. 15 v. r. 86 v. ell. schetbaar land, als: onder *Hooge-en-Lage-Zwaluwe* 273 bund. 85 v. r. 84 v. ell.; onder *Made-en-Drimmelen* 1186 bund. 21 v. r. 25 v. ell.; onder *Geertruidenberg,* 150 bund. 88 v. r. 11 v. ell. Hij heeft vier steenen sluizen, als: eene in den Steelhovensche dijk bij de Koeschans, wijd 2,95 ell., voorzien van een paar puntdeuren en eene schuif, dragende aan de buitenzijde het jaartal 1642; eene te Drimmelen, genaamd het Spui, wijd 4,05 ell., voorzien van twee paar punt-vloed- en twee paar punt-ebdeuren; eene aan Gorskensvaart, wijd 1,04 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, en dragende aan het binnenfront het jaartal 1665, en eene nabij de Hooge-Zwaluwe, wijd 2,35 ell., en voorzien van een paar buiten- en binnenpuntdeuren en eene schuif. Door de sluis in den Steelhovensche-dijk watert hij uit op de Donge, door die te Drimmelen en aan de Corskensvaart, onmiddellijk op den Amer, en door de laatste op het zoogenaamde Vloedspui, en verder mede op den Amer. De sluis te Drimmelen dient ook tot schutting van vaartuigen, hebbende eene schutlengte van 44 ell.; in 1793, door het stellen eener militaire inundatie, zwaar beschadigd zijnde, is zij in 1799, op 's Rijks kosten, hersteld geworden. Tot behoud der passage over den dijk, is over deze sluis eene vaste brug gelegd, waaronder dan ook de vaartuigen met gestreken masten moeten doorvaren. De slagbalken van deze schutsluis liggen 1,126 ell. onder A. P., de wijdte der sluis gaat van 4.06 tot 5,86 ell. De sluis nabij de Hooge-Zwaluwe, in 1711, van wege het domein gebouw, strekt alleen tot uitwatering van het gedeelte des polders, genaamd de Oude Moeren, welk gedeelte in gemeld jaar, ter verkrijging eener verbeterde uitwatering, en om het door inlating van den vloed te doen verhoogen, door eene kade van den pold. is afgezonderd geworden. — Deze verandering heeft echter niet aan de verwachting beantwoord. — Deze pold. ontvangt ook het water van de zoogenaamde vier Binnen polders van de Made, uitgezonderd een klein gedeelte aan den Zuidkant, hetwelk in Brieltjespolder uitwatert. — Het land ligt voor het lage gedeelte 0,65, voor het hooge gedeelte 1,30 en voor het gedeelte genaamd de Doode zijde 0,80 ell. onder A. P. Het verschil in de zomerpeilen van de hooge en lage gedeelten dezes polders wordt door middel van wachters onderhouden. De hoogte der dijken is langs den Amer of den Biesbosch 3,72 à 3,10 en langs de Donge 3.00 ell. boven A. P. — Aan de noordzijde ligt daarin het dorpje Drimmelen, en meer binnenwaarts het geh. genaamd Oud-Drimmelen. — Aan de zuidzijde des polders, boven de Koeschanseluis, vindt men nog de kleine bekade buitengronden, genaamd het Galgeveld. De verveeningen zijn het eerst in 1809, op de hoef, Kijfhoek genaamd, aangevangen en sedert op vele punten voortgezet. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, vier Heemraden, eenen Penningmeester en eenen Boekhouder. — Bij den stormvloed van 21 en 22 November 1776 viel in den dijk van dezen pold., niet verre van de Hooge-Zwaluwe, eene dijkbreuk, waardoor hij geheel overstroomde.

EMME, oude naam van de rivier de Eem, prov. *Utrecht*. Zie Eem. W.

EMMENHORSCHE-BRUG, brug in het graafsch. *Bergh*, prov. *Gelderland*, gem. *Bergh*, 5 min Z. van *Lengel*, in den privaat weg van het hoog graaflijk huis Bergh.

* EMMERBOSCH beslaat eene oppervlakte van 10,000 bund.

* EMMERSCHANS is thans nog met wal en gracht omgeven.

EMMERWOLDE geh. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*. Zie HEMMERWOLDE.

EMMER-TOGTSLOOT (DE GROOTE-), waterleiding in *Zalland*, prov. *Overijssel*, gem. *Dalfsen*, in eene noordwestelijke rigting, loopende van de buit. den Berg naar de gem. Zwollerkerspel.

EMMIKHOVENSCHE-DIJK, dijk in het *Land-van-Altena*, prov. *Noord-Braband*. Zie GANSWIJKSCHE-DIJK. W.

EMMIKHOVENSCHE-SLUIS, sluis, prov. *N. Braband*. Zie ALMSLUIS.

* EMMIKHOVEN heeft een wapen van azuur, met twee staande en rugwaarts gekeerde zalmen van goud.

EMPE (NOORD-), buurs. op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 6½ u. N. N. O. van *Arnhem*, kant. en 3 u. O. Z. O. van *Apeldoorn*, gem. en ¼ u. Z. van *Voorst*; met 39 h. en 430 inw.

* EMPE (ZUID-) komt voor onder den naam van SUTHEMPE, als eene plaats gelegen in dat gedeelte van het distr. *Isloa*, van het graafsch. *Amelande*, dat in 1046 door Keizer HENDRIK aan BERNOLDUS, den twintigsten Bisschop van Utrecht, geschonken werd.

* EMPEL d., ligt, niet ver van den nu voltooiden grooten weg van Utrecht op *'s Hertogenbosch*, aan de Maas, waarover het een schuitenveer heeft op Casterenshoef; telt in de kom 28 h., langs den dijk staande, het gemeentehuis daaronder gerekend. De R. K. kerk is een klein, net kruisgebouw, met houten kloktorentje met spits en uurwerk, doch zonder orgel. — In 1169 lag dit d. nog aan den regter Maasoever, welke rivier vroeger haren loop bezuiden dit d. had.

EMPEL (KASTEEL-VAN-), voorm. burg in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Empel-en-Meerwijk*, 20 min. O. Z. O. van *Empel*, in het geh. *het Slot*. — Van deze burg, welke men wil het oud CASTELLUM TAXANDRAE te zijn geweest, waren in het laatst der vorige eeuw nog overblijfsels te zien.

EMPEL (SCHANS-TE-), voorm. schans in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Empel-en-Meerwijk*, 20 min. W. van *Empel*, tegen den Maasdijk, waar de vierkante gedaante nog in het bouwland zigtbaar is.

* EMPEL-EN-MEERWIJK, gem., bestaat uit de b. Schanshoek en de Wal, welke de kom der gem. of het d. Empel uitmaken, en de geh. Dieskant en het Slot, benevens het fort Crevecoeur en een gedeelte van het geh. Gewanden. Men heeft er, behalve de twee lagere scholen, nog eene kostschool voor Jonge Jufvrouwen. — Reg. 26 staat: *Empel-Engelen-en-Crevecoeur*, lees: *Engelen-Empel-en-Crevecoeur*, — Reg. 3 van onderen *staat:* 1146, *lees:* 1140,

* EMPEL-EN-MEERWIJK (POLDER-VAN-) is waarschijnlijk vóór 1309 bedijkt; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 922 bund. 77 v. r. 31 v. ell., en telt 15 h., waaronder 7 boerderijen. Hij heeft 2 steenen sluizen, liggende de eene of Kleine-sluis bij den watermolen van den Polder-van-der-Eigen, wijd in den dag 1.55 en hoog 2.38 ell., voorzien met eene drijfdeur en eene rei schotbalken; en de andere genaamd de Groote-sluis, nabij Treurenburg, wijd in den dag 3.57 en hoog 3.49 ell., voorzien met een paar puntdeuren en eene rei schotbalken, en wordt daardoor op de Dieze en vervolgens op de Maas van het overtollige water ontlast. Het land ligt 2.35 ell. boven A. P.

EMPELSCHE-HOEVEN (DE) of het EMPELSCHE-VELD, streek polderland in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov.

Noord-Braband, gem. *Empel-en-Meerwijk*, zijnde het oostelijke gedeelte dier gem., in den *Polder van der Eigen*.

ENDE, het oostelijke gedeelte van het eil. *Floris*, in *Oost-Indië*.

ENDE, vlek in *Oost-Indië*, op het eil. *Floris*, aan eene vrij diepe baai op de Zuidkust. Hier hield vroeger een Posthouder zijn verblijf, en ook later was er nog handel van Koepang op deze plaats. Thans drijven de Makassaren dien eenigermate in goemoetie-touw, klapperolie, vogelnestjes, tripang, karet, haaivinnen, alsmede in sandelhout en, in het landschap ENDE, gewevene zoogenaamde Endesche kleedjes en doeken, welke op de omliggende eilanden zeer gezocht zijn.

ENDE, kaap in *Oost-Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *Floris*.

ENDE (BAAI-VAN-), baai in *Oost-Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *Floris*.

* ENDELDIJK, van ouds beroemd buiteng. in *Delfland*, in het oosteinde van *Hondsholredijk*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 2½ u. Z. van *'s Gravenhage*, kant., gem. en ¼ u. O. van *Naaldwijk*. — De dichter WILLEM VAN DER POT, die in het jaar 1762 eigenaar van ENDELDIJK werd en het lang bewoonde, heeft het in zijn *Endeldijk Hofdicht* bezongen. Vroeger had ENDELDIJK behoord aan de Heeren VAN NAALDWIJK; voorts aan de abdij van Loosduinen; vervolgens was het gekomen aan de stad Rotterdam, welke het, in het jaar 1582, aan JOHAN VAN OLDENBARNEVELD heeft overgedragen, terwijl zijne weduwe het, in 1624, heeft doen verkoopen, om een gedeelte van den uitkoop der verbeurtverklaarde goederen van den Advocaat te bestrijden. Tegenwoordig en reeds onderscheidene jaren wordt ENDELDIJK niet meer door de eigenaars, welke nog de aanverwanten van VAN DER POT zijn, bewoond, maar aan bijzondere personen verhuurd. Hoezeer het vroegere aanzien missende, blijft het evenwel, tot op heden den rang van buitenplaats behouden, bevattende ruim 40 bunders aan tuingronden en boomgaarden, en met de daarop staande 13 tuinderswoningen, eenige arbeidershuizen, eene bouwmanswoning met ruim 40 bunders wei- en-bouwlanden en eenige boschgronden, welke gebouwen thans slechts voor een gedeelte in huur worden bewoond. Thans wordt het in eigendom bezeten door Vrouwe ARINA VAN DER POT, wed. van den Heer Mr. N. J. A. C. HOFFMANN, in leven Wethouder der stad Rotterdam.

ENDEVELD (HET), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie EENDEVELD.

ENG, naam, welken men bij verkorting geeft aan het geh. ENG-GIESSEN, prov. *Noord-Braband*. Zie GIESSEN (ENG-). W.

ENG (DEN), gedeelte van den pold. *de Biesen*, in de *Vijf Heerenlanden*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Hagestein*; palende N. aan het d. Hagestein, O. aan den Vogelzangscheweg, Z. aan Autena, W. aan de Breesteeg. — Het beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 77 bund. 69 v. r. 6 v. ell. schotbaar land. Er staat daarin eene boerderij.

* ENGBERGEN. Het heerenhuis van dit landg. is door singels en grachten omgeven; voorts heeft men er nog een heerenhuisje en eene daaraan verbondene woning, alsmede eene daarover staande woning, alles door eene buitengracht omgeven, benevens tuinen, wei-, bouwen boschgronden, te zamen groot 22 bund.

* ENGE (SWESER-), *staat:* Zie ENGE (SWESER-). *lees:* Zie ENGE (ZWESER-).

* ENGELAND, buurs. op de *Middel-Veluwe*, komt reeds voor, in het jaar 1320, onder den naam van VILLA ENGLANDI, als gelegen in *Felua*, in het graafs. *Amelande*.

ENGELANDSSLUIS (DE) of Engelandsche-sluis, sluis in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. W. Z. W. van *Raamsdonk*, in den Donge-dijk. — Het is eene steenen sluis, wijd 1.26, hoog 1.33 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, en dienende om het water van den *Goedenaerts-en-Eendragtspolder* op de Donge af te zetten.

ENGELBOUTSWEEL, water in het eil. *Schouwen*, prov. *Zeeland*, gem. *Serooskerke*.

* ENGELBRECHTS-PLEKJE bevat geen enkel huis en beslaat eene oppervlakte van 45 bund. 56 v. r. 10 v. ell.

* ENGELEN, gem., heeft 1 scheepstimmerwerf en 1 ros-trasmolen. Aldaar is over de Dieze een pontveer in den rijweg op 's Hertogenbosch. Het gemeentehuis, van een houten kloktorentje voorzien, is in 1844 gebouwd. — De tegenwoordige Herv. kerk is het overgeblevene koor der oude parochiekerk. Zij heeft een spits kloktorentje midden op het dak en een huisorgel. — De R. K. kerk heeft een orgel en een rond kloktorentje op den voorgevel. — Er is een klooster gevestigd, waarvan de bestuurderesse eene abdis is, terwijl de Nonnen onderwijs geven aan jonge jufvrouwen, die aldaar kost en inwoning hebben. Het gebouw, groot en hoog opgetrokken, is een sieraad van het dorp.

ENGELENBERG, fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, te *Klatten*.

ENGELENBERG, plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *West-divisie*, N. van de Valentijnsbaai.

* ENGELENBURG, landg. op den *Veluwenzoom*, is met de daartoe behoorende boerenerven, katersteden, bouw- en weilanden en uiterwaarden, in zijn geheel groot ongeveer 283 bund.

ENGELENSCHE-WOERD, heuvel in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, gem. en 8 min. Z. Z. W. van *Engelen*, merkwaardig door de scherven van Germaansche lijkurnen, die er in 1841 gevonden zijn en in het kabinet van het Noord-Brabandsch Genootschap bewaard worden. Er staat op dien heuvel eene boerderij met drie arbeiderswoningen.

§ ENGELEN-VLIJMEN-EN-HEDIKHUIZEN (GECOMBINEERDE-POLDERS-VAN-), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Hedikhuizen (Gecombineerde-polders-van-Engelen-Vlijmen-en-). W.

ENGELOO, naam, onder welken het buit. Hengelder, prov. *Gelderland*, wel eens verkeerdelijk voorkomt. Zie Hengelder.

§ ENGELSCH-ONRUST, Poeloe-Kelor of Mierikwortel-eiland, eil. in *Oost-Indië*, in den *Sundasche-Archipel*, op de *Reede-van-Batavia*, 1 mijl N. O. van *Onrust*.

ENGEMEER (HET), naam, welken men voormaals ook gaf aan de veenkolonie het Kleine-meer, in het *Gooregt*, prov. *Groningen*. Zie Kleinemeer (Het). W.

* ENGH (DEN), heerl. Reg. 3 staat: kw. *Utrecht*, lees: arr. *Utrecht*.

ENGH (DEN), buit. in *Eemland*, prov. *Utrecht*, arr., kant. en ½ u. van *Amersfoort*, gem. *Hoogland*, nabij den Liendertsche weg. — Dit buit., bestaande uit heerenhuis en verder daarbij behoorend getimmerte, bloem- en moestuin, boomgaard, slingerbosch en twee daarbij behoorende hofsteden, benevens bouw- en weilanden, te zamen groot 16 bund. 47 v. r. 63 v. ell., wordt in eigendom bezeten door den Heer D. F. E. Davidis, woonachtig te Voorthuizen.

ENGLANDI (VILLA), oude naam van de buurs. Engeland, prov. *Gelderland*, onder *Beekbergen*. Zie Engeland.

* ENGWIRD is thans een geh., onder *Poppingawier*, met 2 h. en 10 inw.

ENK (RHEDENSCHE), lage landen, prov. *Gelderland*. Zie Rhedensche-Enk. W.

* ENK (WESTEN-) heeft eene in 1856 nieuw gebouwde school, welke gemiddeld door 100 leerlingen bezocht wordt.

* ENKHUIZEN. Bl. 206 reg. 13 en 14 moet wegvallen de zinsneden: wordende de artisjokken enz. — In 1849 zijn aldaar 7 haringbuizen uitgerust. — In dat zelfde jaar werden aan de Waag te Enkhuizen gewogen 549.320 Ned. ponden kaas, daaronder niet begrepen bij raming 150.000 pond, door de landlieden aldaar aan de kaaskoopers buiten de markt gesleten. — Bl. 218. Men heeft te Enkhuizen mede eene Bank van Leening en eene Spaarbank. — Bl. 220. Ook zijn te Enkhuizen geboren de Schilders: Nicolaas Rosendaal, geb. in 1636, † in 1686; Dirk of Theodorus Fabres geb. in 1643, † in 1693 en Jan Verbrugghe, gedoopt den 4 Maart 1712. — Bl. 221. Arnold Adriaan Buyskes was geb. den 21 Januarij 1771 (niet 1770).

§ ENKHUIZEN, Poelos-Damar-Ketjil of Kleine-Harsboom-eiland, eil. in *Oost-Indië*, in den *Sundaschen Archipel*, op de *Reede van Batavia*, 4 mijl N. O. van *Onrust*.

ENON, plaats, vermeld als gelegen tusschen de Eems en de Lauwers, en waarvan de goederen, in de elfde eeuw, door Hendrik III aan de kerk van Utrecht geschonken werden.

* ENSCHEDE, kant., paalt Z. aan de Pruissische prov. Rijnland en aan de Geldersche kant. Eibergen en Borculo.

* ENSCHEDE, kerk ring, telt 14,600 zielen, onder welke 7000 Ledematen.

* ENSCHEDE, gem. Door de toenemende bevolking ligt een gedeelte der voorsteden in de gem. Lonneker, en de Eschmarke, die tot de gem. Enschede behoorende, in 1815 daarvan afgescheiden en met Lonneker vereenigd is. In het laatst der vorige eeuw, bedroeg de bevolking van de stad en Eschmarke 3418 en bij de laatste telling 6676 inw., zoodat de bevolking in deze eeuw met 3258 zielen vermeerderd, en dus bijna verdubbeld, is. — Enschede is eene belangrijke fabrijk- en handelstad. Behalve onderscheidene fabrijken van bombazijn, pilouw, diemet, enz., sedert jaren met toenemenden bloei aldaar gevestigd, bestaan er, sedert het jaar 1834, belangrijke katoenweverijen, meest voor den uitvoer naar Java bestemd. Ook heeft men er 2 mechanische stoom-katoenspinnerijen; onderscheidene handspinnerijen, met 160 handmolens, binnen de stad, en 150 dergelijke in de omliggende gemeenten, zamen 310 molens; 6 bleekerijen, waaronder eene met stoom; 1 azijnfabrijk; 1 verwhoutmolen; 1 stoom-kettingsterkerij; 5 blaauwdrukkerijen; 14 ververijen; 18 kalander- en cylindermolens; 6 rietmakerijen; 1 machinaal-stalenrietmakerij, staande alles in betrekking met de eigenlijke fabrijk te Enschedé en zich vereenigende, om aldaar en in de omliggende gemeenten, leven, bloei en welvaart te verspreiden. — Blijkens de aangifte aan de kantoren, hebben deze fabrijken in 1836 opgeleverd, 200,000 stukken bombazijn en diemet, ter waarde van een millioen guldens, en de katoenweverijen, alstoen het tweede jaar na dat men er was beginnen calicots te vervaardigen, 180,000 stukken ¼ tot ⅞ van dat artikel, te zamen bedragende 8¼ mill. Amst. vierkante ell., zijnde eene waarde van 1,300,000 gulden, dus te zamen 2,300,000 gulden, waarvan 900,000 gulden aan arbeidsloon, in den omtrek is betaald. De grootste der mechanische spinnerijen te Enschedé verwerkt echter, met de thans ingevoerde nieuwe werktuigen, alleen 's jaarlijks 200,000 Ned. ponden gesponnen garen, van kwaliteit gelijk aan het beste uit Engeland. Deze, met het garen der andere spinnerijen,

is voor de behoefte van de weverij te Enschedé niet genoegzaam, zoodat nog bijna de helft gesponnen, uit Engeland, over Zwolle, wordt ingevoerd. — Tot de R. K. stat. behooren niet eenige buurs. onder Losser, maar de geheele burg. gem. Lonneker. — Men heeft in de gem. Enschedé 1 Latijnsche en 7 lagere scholen. — Enschedé ligt 2 u. Z. O. van *Hengelo*, 1 u. van de Pruissische en 1½ u. van de Hannoversche grenzen, afgelegen van het water, en van de Rijks en Provinciale straatwegen; zoodat eene maatschappij aldaar de bestrating op zich genomen heeft van de wegen van Hengelo en van de Pruissische grenzen naar Enschedé; terwijl de steden Enschedé en *Oldenzaal*, met de gem. *Lonneker*, voor gemeenschappelijke rekening, den weg tusschen de beide steden hebben doen bestraten. Enschedé wordt, naar sommigen willen, aldus genoemd naar de land- of eindscheiding; dewijl zij digt op de grenzen van de prov. Overijssel, nabij Pruissisch Rijnland gelegen is; doch dit is zoo niet, want de naam is afkomstig van An-Esche, zoo als zij oorspronkelijk genoemd werd, als zijnde gelegen aan den Esch in de Eschmarke. In de perkamenten brieven der Utrechtsche kerk, wordt het ook Anze, en bij oude schrijvers ook wel Enze genoemd. Men vindt het reeds in 1118 vermeld en het heeft in die eeuw stadsregten gekregen. — Bl. 232. Men heeft er eene ruime markt, waarop acht jaarmarkten en alle Dingsdagen eene drukke weekmarkt gehouden worden. De kermis valt in den eersten Donderdag in September. — De Herv. kerk voor de Reformatie aan den H. Jacobus toegewijd, is een oud eerwaardig gebouw, met eenen hoogen toren, doch was niet groot genoeg voor de talrijke gem., waarom zij, in 1842, eene belangrijke vertimmering ondergaan heeft. — De Enschedesche Maatschappij Tot bevordering van Nijverheid en koophandel bestaat niet meer, doch er zijn thans eene Kamer van Koophandel en Fabrijken en een Genootschap tot Ondersteuning van behoeftige kraamvrouwen. — Voorts heeft men er eene Fransche, Engelsche en Hoogduitsche school voor jonge heeren met de Latijnsche school verbonden; eene jonge jufvrouwenschool; twee gemeentescholen, waarin 550 leerlingen onderwijs ontvangen; eene school voor de werklieden, en eene bewaarschool voor jonge kinderen.

ENSCHEDE (DE), beek in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, van het plattelandstadje Enschede afkomende.

*ENSCHOT telt 58 h. en 420 inw. — De kerk is van een klein kloktorentje voorzien.

ENSERINCK (HET), (waarschijnlijk *Ense* [eind] en *Enk*), landg. in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 1¼ u. O. ten Z. van *Zutphen*, kant en 1½ u. Z. W. van *Lochem*, gem. en ½ u. N. van *Vorden*. — Dit landg. was weleer leenroerig ter leenkamer des Furstendoms Gelres, ten Zutphensche regte. In 1326 werd daarmede beleend Henrick Gortkist. Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 117 bund 9 v. r. 28 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer C. A. E. A. Jonkheer van Pabbuys Burgemeester van Vorden.

*ENTER is reeds vermeld in 1134. Men heeft er 1 ros-korenmolen.

ENTESCHBACH, geh. in het grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en 1¼ u. N. W. van *Bourscheit*, kerkelijk tot *Michelau* behoorende.

*ENTINGE is een der achttien in 1698 erkende havezathen.

*ENUMATIL ligt arr. en 2 u. W. van *Groningen*, kant. en ¾ u. Z. van *Zuidhorn*. — Dit plaatsje heeft eene in 1848 gebouwde Herv. kerk,

zijnde een eenvoudig gebouw, met eenen spitsen toren, doch zonder orgel. In deze kerk, welke den 8 October van dat jaar plegtig is ingewijd, wordt nu en dan des namiddags door den Predikant van Lettelbert gepredikt. — Ook is er in 1850 eene nieuwe school gebouwd, voor 80 kinderen, alsmede eene onderwijzerswoning. — In de laatste twaalf jaren zijn er 1 olie- en 3 pelmolens gebouwd; terwijl in dit jaar (1850) bij een der pelmolens eene zaagmolen is aangebouwd, die tegelijk met den pelmolen werkzaam is.

*EPE, gem., bevat ook nog de buurs. Niersen. Onder de hier gestaan hebbende Leeraren verdient nog melding FRANCISCUS MARTINIUS, die zich als Nederduitsch dichter heeft doen kennen en hier den 14 Januarij 1653 overleed. — In 1847 is te EPE eene R. K. kerk gebouwd, welke aan den H. MARTINUS toegewijd is. Het is een langwerpig vierkant gebouw, zonder toren, en van een altaar voorzien. De dienst wordt daarin door Pastoor en Kapellaan van Vaassen verrigt.

EPERBROEK, buurs. op de *Middel Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 8 u. N. van *Arnhem*, kant. en 2½ u. N. van Appeldoorn, gem. en 1 u. Z. O. van *Epe*; met 20 h. en 120 inw.

EPSERWAARDEN, uiterwaarden in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Zutphen*, gem. *Gorssel*, palende N. aan den IJssel, O. aan den Epser-Koeweerd en gronden van den Heer G. J. BRUCE, Z. mede aan de gronden van den Heer BRUCE, W. aan den IJssel. — Deze uiterwaarden welke eene oppervlakte beslaan van 22 bund. 79 v. r. 60 v. ell. worden door 2 houten duikers op den IJssel van het overtollige water ontlast.

*ERFDIJK, op vele punten nog zeer zwaar en hoog, is vermoedelijk van overouden tijd. Thans is bij ruim 1500 ellen lang.

*ERFPRINS, in 1811 aangelegd, doch eigenlijk nimmer geheel voltooid, heeft 2 hoofduitgangen, een naar den Helder en een naar Kaaphoofd, zijnde bomvrije poorten, 2 bomvrije poternen, 1 bomvrij groot kruidmagazijn voor 90,000 ponden, in 1813 gebouwd, en drie bomvrije depôt-kruidmagazijntjes, in de ravelijnen, elk voor 5700 pond. in 1836 gebouwd, 5 blokken houten kazernen, een niet bomvrij laboratorium, een bouwvallig arsenaal, eene magasijnmeesterswoning, twee wachthuizen en eenen gemetselden regenbak. — Dit fort is een onregelmatig gebastioneerde vijfhoek, met 3 ravelijnen en aan de landzijden eenen bedekten weg met voorgracht, die zich aansluit tegen de bedekte communicatie-linie, waardoor dit fort het regter steunpunt der linie van den Helder uitmaakt. Ten W. buiten het fort ligt de batterij Kaaphoofd (z. d. w.), die er mede verbonden is.

*ERMELO vindt men in 1410 ARMELE gespeld. — Men heeft er mede 1 hennipspinnerij en 1 katoendrukkerij.

ERMELO (BOSCH VAN), voorm. bosch op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, gem. en ½ u. O. van *Ermelo*, niet ver van de plaats, waar tegenwoordig de boerenhofstede het Verloren veld ligt. — Dit bosch, hetwelk in eenen giftbrief van ANSFRIED, den achttienden Bisschop van Utrecht, van 1006 vermeld wordt, is door den zeevloed van het jaar 1170 verslonden. Bij laag water worden er nog boomstammen van ontdekt.

ERNESTINC, erve vermeld in 1188 als gelegen onder *Haaksbergen*.

ERNSTHEEM, geh. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 5 u. W. ten N. van *Appingedam*, kant. en 1 u. W. van *Onderdendam*, gem. en 25 min. van *Winsum*, kerkelijk tot *Obergum* behoorende; met 17 h. en ruim 130 inw.

* ERO-ERO, vlakte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*.

* ERP, gem., heeft 1 bierbrouwerij, 1 olie- en 2 graanmolens. Tot deze gem. behooren ook de geh. Kraanmeer en Schilt-en-Burg.

* ERPELDINGEN (KASTEEL-VAN-) werd, in of omstreeks 1593, door den Koning van Spanje, ten geschenke gegeven aan den Heer Gondersdorff, Gouverneur en voogd van Diekirch, ter belooning van zijne betoonde dapperheid in het afslaan van het Staatsche leger op de genoemde stad.

* ERPENSTRAAT, komt bij het kadaster voor onder den naam van Aarpenstraat.

* ERTVELD (HET) ligt geheel in de gem. *'s Hertogenbosch*, en paalt N. aan den Orthensche dijk, tegen den Polder-van-der-Eigen en de kade tegen de Fransche wiel, O. aan den weg van 's Hertogenbosch naar Orthen, Z. aan den Muntel of Jan Toonenland, W. aan de Dieze. Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 110 bund. 52 v. r. 98 v. ell., en wordt van het overtollige water ontlast, door eene steenen sluis aan de Dieze, wijd in den dag 1,78 ell. en hoog 2.90 ell., alleen sluitbaar met schotbalken, zijnde de onderste schotbalk 2,62 ell. onder het nulpeil te 's Hertogenbosch, dat is 1,49 ell. boven A. P. Het land ligt 2,40 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 4,42. — Ten Noorden van dezen polder ligt eene groote kolk, genaamd de Fransche wiel. Zie dat art.

* ESCH, gem., bevat ook nog de geh. Schutsboom en Heikant.

ESCH (BEKADE-GORZEN-VAN-HET-LAND-VAN-), pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *'s Gravendeel*, gem. *Strijen*; palende N. aan den Numanspolder en de Nieuwe Klem, O. aan den pold. het Land van Esch, Z. aan de Oude Bekade Gorzen, Z. W. aan den Schurigsche-polder.

ESCH (NIEUWE-BEKADE-GORZEN-VAN-HET-LAND-VAN), pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *'s Gravendeel*, gem. *Strijen*, palende N. aan de Oude Bekade Gorzen, O. en Z. O. aan de Laagjes van het Land van Esch, Z. W. aan den Hoogezandsche-polder, N. W. aan den Hoogezandsche-polder en den Schuringsche-polder.

ESCH (OUDE-BEKADE-GORZEN-VAN-HET-LAND-VAN), pold. in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *'s Gravendeel*, gem. *Strijen*; palende N. aan de Bekade Gorzen, O. aan den pold. het Land-van-Esch, Z. aan de Laagjes van het Land-van-Esch, W. aan den Schuringsche-polder.

ESCH (WESTEN-), geh., prov. *Drenthe*. Zie Westen-Esch. W.

ESCH-AAN-DE-ALZETTE, kant., grooth. *Luxemburg*, arr. *Luxemburg*, het zuidelijkste des lands. Het bevat de gem. Esch-aan-de-Alzette, Bettemburg, Differdingen, Düttlingen, Frisingen, Kayl, Monnerich, Petingen, Reckingen, Roeser en Sassenheim.

* ESCHAREN, gem., heeft 1 graanmolen.

* ESCHAREN-EN-GASSEL (POLDER-VAN-) ligt gedeeltelijk gem. *Escharen*, gedeeltelijk gem. *Gassel*, gedeeltelijk gem. *Grave*; paalt N. aan den Buiten- of Maaspolder, de Uiterwaarden tegen de Maas en de vestingwerken der stad Grave, O. aan den Heihoek, Z. aan de broekgronden, genaamd het Boordt, Bord of de Beersche-Maas, W. aan de Raam. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 551 bund. 12 v. r. 25 v. ell., als: onder *Escharen* 269 bund.

40 v. r. 3 v. ell., onder *Gassel* 258 bund. 32 v. ell. en onder *Grave* 3 bund. 71 v. r. 90 v. ell. Hij heeft 3 steenen sluizen, als: eene in den Maasdijk, met het jaartal 1760, wijd in den dag 0,62 ell. en hoog 2,98 ell., aan den buitenkant voorzien met eene schuif; eene nabij de Escharensche brug, wijd 0,62 ell. hoog 1,41 ell., met eene schuif, en eene ten Noorden van Escharen, nabij Grave, met het jaartal 1794, wijd 0.95 ell. hoog 1.75 ell., aan de buitenzijde voorzien met eene schuif, en watert uit door eerstgemelde sluis in den Buiten- of Maas-polder en verder door de Grietplanke- of Estersche sluis van laatstgenoemden pold. in de Maas, door de twee overige in de Raam. De hoogte der dijken is langs de Maas, 11.77 tot 11.25 ell., langs de Beersche Maas, tusschen Grave en Escharen, van 10.60 tot 11.10 ell., het overige gedeelte langs de Beersche Maas, boven den pold. den Vogelshoek, van 11.20 tot 11.60 ell. boven A. P. — Het onderhoud der dijken heeft door dijkgeslaagden plaats; de sluizen daarentegen worden door den pold. onderhouden. — De pold. is over het algemeen zeer hoog gelegen, liggende het land 7,85 ell. boven A. P., terwijl het op eenige plaatsen de hoogte van 10.00 ell. boven A. P. bereikt. Uit dien hoofde en ten gevolge van den zandigen aard des polders, lijdt hij genoegzaam alleen, wanneer het water, tijdens de werking van de Beersche Maas, door de dijken kwelt, en niet tijdig kan geloosd worden. — Behalve de hierboven opgegevene waterkeeringen, ligt er nog eene aanmerkelijke lengte slaperdijk, gedekt door de latere bedijking van den aan de Zuidzijde gelegen polder den Vogelshoek. In dezen pold. staat een wind-houtzaagmolen, sedert weinige jaren nabij den Maasdijk opgerigt.

ESCHARENSCHE-BRUG, brug in het *Land van Cuyk*, prov. *Noord-Braband*, gem. en even ten Z. van *Escharen*, liggende over de Raam, in den weg van Escharen naar de Reek.

ESCHARENSCHE-SLUIS, Estersche-sluis of Grietplanke-sluis, houten sluis in het *Land-van-Cuyk*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Escharen*. Zij is niet overwelfd en wijd in den dag 0.75 ell. hoog 3.00 ell., voorzien van eene drijfdeur, en dient tot ontlasting van het water uit den Buiten- of Maaspolder op de Maas.

*ESCHEDE, prov. *Gelderland*, wordt gehouden voor Ascete, eene plaats vermeld te behooren, tot dat gedeelte van het distr. *Isloa*, van het graafsch. *Amelande*, dat in 1046 door Keizer Hendrik aan Bernoldus, den twintigsten Bisschop van Utrecht, geschonken werd.

* ESCHMARKT heeft 3 steenbakkerijen. De marke is in 1842 verdeeld.

* ESDONK ligt ½ u. N. N. W. van *Gemert*.

ESHOEK, geh. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en ½ u. O. van *Almelo*, gem. *Ambt-Almelo*; met Sluitersveld, Schelfhorst en Krommedijk 125 h. en 690 inw. tellende.

* ESPELO, vindt men reeds in 1188 vermeld.

ESPERANCE (LA BONNE-), plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *Midden-divisie*, W. van het *Schottegat*.

ESSCHEBRUGGE, brug in *Zuidenvelder-dingspil*, prov. *Drenthe*, gem. en 30 min. ten Z. O. van Koevorden, in den weg van daar naar het geh. Esschebrugge gelegen over de grenzen in Hannover.

ESSCHEBRUGGERDIJK, dijk in *Zuidenvelder-dingspil*, prov. *Drenthe*, in eene zuidwestelijke rigting loopende van Koevorden naar de Hannoversche grenzen.

ESSENBURG, denneboch op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Ermelo*. Het beslaat eene oppervlakte van 800 bund.

ESSENLAAN (DE), voorm. weg in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, in de gem *Kralingen*. Het was eigenlijk eene laan van Honingen (zie dat woord) ten O. van het huis en aan de heerl. behoorende. Zij strekte zich van den 's Gravenweg tot aan den Hoogendijk over de glasfabrijk uit. Daarover mogten in den hooibouw de bouwlieden hun hooi thuis halen. Thans vindt men er tuinen en hakhout.

* EST-EN-OPIJNEN, gem., paalt O. aan Ophemert-en-Varik en Z. aan de Waal.

ESTERSCHE-SLUIS (DE), sluis in *N. Braband*. Zie Escharensche-sluis.

ESTERWIJK, verminkte naam voor Oesterwijk, d. in het *Land-van-Arkel*, boven den Zouwendijk, prov. *Zuid-Holland*, om te kunnen uitmaken het woord Arkel, uit de voorletters der namen van de gemeenten langs den Noorder-Linge-dijk, als: Arkel, Rietveld, Kedichem, Esterwijk en Leerdam.

* ETERSHEIM-EN-ZUIDSCHARDAM is den 1 Januarij 1848 met *Oosthuizen-en-Hobrede* vereenigd, en maakt daarmede thans de gem. *Oosthuizen-Hobrede-Etersheim-en-Zuidschardam* uit.

ETERSHEIMER-KEUKENDIJK, dijk, prov. *Noord-Holland*. Zie Keukendijk (De Etersheimer-). W.

§ ETERSHEMMERBRAAK (niet ETERSHEMMERBROEK), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie Etersheimerbraak. W.

* ETTEN, heerl. in het graafs. *Zutphen*, bevat het dorp Etten, benevens de buurs. IJsselhunte, Rafelder, Ziek en Warm. De Herv. kerk is, in het jaar 1843, van een orgel voorzien, hetwelk door den Heer C. F. A. Naber, orgelmaker te Deventer, vervaardigd en den 24 Februarij 1844 ingewijd is. — In het jaar 1846 is er eene nieuwe R. K. kerk gesticht, aan den H. Martinus toegewijd, zijnde een ruim gebouw, met eenen kleinen toren en van een orgel voorzien.

* ETTEN-EN-LEUR, paalt Z. aan Rijsbergen en Rucphen-Vorenseinde-en-Sprundel, W. aan Hoeven-en-St.-Maartenspolder.

ETZENRAEDE, geh. prov. Limburg. Zie Ezenraad. W.

EUGENIA-POLDER, pold. in *Staats-Vlaanderen*. Zie het art. Sassche-gat.

EURSINGEN, b. in *Dieverder-dingspil*, prov. *Drenthe*, arr. en 7 u. Z. W. van *Assen*, adm. en jud. kant. en 2 u. N. W. van *Meppel*, gem. en het noordwestelijke gedeelte van het d. *Havelte* uitmakende.

* EUSTATIUS (ST.), eil. Bl. 274 is ongeveer 5400 ell. lang, op het breedste ongeveer 3360 en op het smalste ruim 2360 ell. breed. — Bl. 279. In den voormiddag van den 8 Februarij 1843, omstreeks kwartier voor tien ure werd dit eiland verontrust door een dof onderaardsch gedruis, en eene gelijktijdige beweging van den grond, welke, in het eerst zacht, hand over hand toenam, en eindelijk zoo sterk werd, dat slechts zeer weinigen zich konden staande houden, en men niet anders verwachtte, dan door de vallende steenen verpletterd of door de aarde verzwolgen te worden. Volgens naauwkeurig berekening heeft deze aardbeving meer dan twee volle minuten geduurd, na verloop van welken tijd de top des bergs nog geheel in eenen wolk van stof was gehuld, veroorzaakt door het instorten van een groot gedeelte van zijnen oostelijken buitenrand. Het kerkgebouw was op zes plaatsen, en de muren van den toren waren zoodanig vaneen gescheurd, dat hij met den eersten harden wind dreigde in te storten. De kapel der Methodisten was een bouwval, ofschoon nog niet geheel ingestort. De twee wegen, welke van boven naar het benedendorp leiden, waren

door de afgescheurde rotsbrokken en aarde geheel opgestopt. Het fort Oranje was gesloopt, en in de dorpen was schier geen huis, hetwelk niet zwaar geleden had. Op de suikerplantaadjen was de schade almede belangrijk. De schok schijnt zich te hebben bewogen van het Z. O. naar het N. W.

* EUVERHEM, wordt ook Euverem gespeld.

EVERBERG, berg en havez., prov. *Overijssel*. Zie Eversberg. W. en A.

EVERDINAPOLDER, pold. in het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. en gem. *Sommelsdijk*; palende N. O. aan de Westplaat, Z. aan het Oudeland en Nieuwland en W. aan Kraaijenstein. — Deze pold. behoorde vroeger onder Zeeland en werd in 1672 te gelijk met het Hollandsch gedeelte van Kraaijenstein ingedijkt, waarmede het nog eene gemeene dijkaadje uitmaakt. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 99 bund. 17 v. r. 20 v. ell. schotbaar land; wordt door ééne sluis op de haven van Sommelsdijk van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, eenen Penningmeester, eenen Secretaris en vier Gezworens.

* EVERDINGEN, pold., paalt N. aan de Uiterwaarden tegen de Lek en aan den Goilberdingerwaard, O. aan den Diefdijk, welke hem van den Goilberdingsche-polder scheidt, Z. aan Zijderveld, W. aan de Poldersteeg, welke hem van den pold. Gouwenes scheidt. — Deze pold., welke vóór het jaar 1284 bedijkt is, beslaat eene oppervlakte van 125 bund. 3 v. r. schotbaar land; telt 44 h., waaronder 8 boerderijen. Het overtollige water van dezen pold., wordt gemeenschappelijk met dat van den pold. Z ij d e r v e l d en O v e r - H e y k o o p ontlast, door twee watermolens op het Zederikkanaal, door den watergang den H u i b e r t, welke in het laatst der dertiende eeuw is daargesteld. Het polderbestuur, hetwelk tevens over de polders Z ij d e r v e l d, B o l g e r ij, O u t e n a en G o u w e n e s het beheer voert, bestaat uit eenen Schout en vier Heemraden.

EVERDINGEN (FORT TE), fort, gedeeltelijk in de *Vijf Heerenlanden*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Everdingen-en-Zijderveld*, gedeeltelijk in de heerl. *Culenborg*, prov. *Gelderland*, gem. *Culenborg*, onder *Golberdingen*, bij het vereenigingspunt van den Diefdijk met den Zuider-Lekdijk. Het is geheel van aarde, in 1842—1849 gebouwd en van eene onregelmatige vierhoekige, gebastionneerde gedaante, met bomvrijen verdedigbaren toren, ingerigt voor bezetting, buskruid, enz. Behalve tot het beletten der toegangen langs deze dijken, dient zij ook tot dekking der sluis, welke gelegd is in een gegraven kanaal dat de wetering, die langs den Diefdijk loopt, met de Lek in gemeenschap stelt, waardoor bij het bemagtigen der Spoelsche inundatiesluis, deze hare werking vervangen kan en ondersteunt.

EVERDINGEN - EN - ZIJDERVELD, bestaat uit de voorm. heerl. E v e r d i n g e n, Z ij d e r v e l d en T i e n h o v e n. — De Herv. maken twee gem. uit die van E v e r d i n g e n en van Z ij d e r v e l d.

EVERSBERG of Everberg, heuvel in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, gem. en 1½ u. W. van *Wierden*, in de nabijheid van het *Nijverdal*, aan den Klinkerweg van *Zwolle* op *Almelo*, niet ver van de Regge. De nabijgelegen havez. Eversberg ontleent van dezen heuvel haren naam.

EVERTSHOFSTEDE (PETER-), hofstede, prov. *Gelderland*. Zie Peter-Evertshofstede.

EWIJCKSSLUIS (VAN-), sluis in den *Anna-Paulowna-polder*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zijpe-en-Hazen-polder*, 2 u. Z. O. van den

Helder, tusschen den Balgdijk en den Amsteldijk, dienende tot ontlasting van den gezegde polder op de Zuiderzee.

EWIJKSHOVEN, buit. in het *Overkwartier*, der prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. Z. W. aan *Amersfoort*, kant. en 4 u. N. W. aan *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Zeyst*.

EWSUM *staat:* Zie Nijekoort (Den). *lees:* Zie Nievoord.

* EXLO. De school wordt door ongeveer 100 leerlingen bezocht.

EXLOSCHE DIEP (HET), water in *Oostermoerderdingspil*, prov. *Drenthe*. Zie Achterste-diep (Het)

* EXMORSTERZIJL, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 3½ u. W. ten N. van *Sneek*, kant. en 1½ u. W. van *Bolsward*, ½ u. N. van *Exmorra*, waartoe het kerkelijk behoort; met 5 h. en 30 inw.

EYBERTJESPAD (HET), weg op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Ermelo*, onder *Nunspeet*, in *Malenveld*, loopende naar de Veenen.

EYFINCK, erve vermeld in 1188 als gelegen onder *Haaksbergen*.

* EYGELSHOVEN, gem., paalt W. aan Nieuwenhage.

EYKENDONK, voorm. kloost., prov. *Noord-Braband*. Zie Eikendonk W.

EYKENHEUVEL, buit. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1 u. Z. Z W. van *'sHertogenbosch*, gem. en ½ u. Z. W van *Vught*, aan den straatweg op Tilburg. — Het beslaat eene oppervlakte van 14 bund. 11 v. r. 56 v. ell. en wordt in eigendom bezeten door Mevrouw de Wed. Bernard van Rijckevorsel, te *'s Hertogenbosch*.

EYKENHORST, buit. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1 u. Z. Z. W. van *'sHertogenbosch*, gem. en ½ u. Z. W. van *Vught* — Het beslaat eene oppervlakte van 19 bund. 8 v. r. 25 v. ell. en wordt in eigendom bezeten door den Heer Gerard Jan van Rijckevorsel, te 's Hertogenbosch.

EIJNDT, geh. in *Opper-Gelder*, in het *Land-van-Kessel*, prov. *Limburg*, arr. en 6 u. N. van *Roermond*, kant. en 1½ u O. Z. O. van *Horst*, gem. en ½ u. N. van *Grubbenvorst*; met 3 h. en ruim 20 inw.

EYSDEN-OP-DEN-BERG, d., prov. *Limburg*. Zie Geertruide (St.) W.

EYSEMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. en 4 u. O. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1½ u. Z. ten O van *Dockum*, ½ u. N. O. van *Zwaag-westeinde*, waartoe zij behoorde. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boereplaats.

* EZINGE. Reg. 1, staat: *Westerkwartier* der prov. *Groningen*, lees: *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, — Tot deze gem. behooren ook nog de geh. Allersma, Suttum en Bolshuizen. — Ezinge is de geboorteplaats van den Schilder en Teekenaar Hermanus Numan, geb. in 1744, † 9 Maart 1820.

F.

* FAIRFIELD. Op deze plant. bouwde in 1778 een godsdienstig Engelschman de eerste Hernhuttersche kerk.

* FALDENS, ligt O. Z. O. van *Baard*, op eenen vliedberg; men telt er 3 h. en 13 inw.

FALTEMA, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franekeradeel*, arr. en 3½ u. W. ten Z. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. O. ten Z. van *Harlingen*, onder *Tjum*.

FANNABELL, d. in *Oost-Indië*, op het *Moluksche* eil. *Wokan*, een der *Aroeëilanden*, in het Noorden van dat eil.

*FARMSUM De batterijen rondom FARMSUM zijn ouder dan de tijd dat Holland bij Frankrijk was ingelijfd. In de jaren 1769, 1805 en 1806 zijn de zoogenaamde liniën bij de Oude Hoofdwacht of Oude-zijl, de batterij de Appelhof, het gedetacheerde bastion en de halve redoute rondom FARMSUM aangelegd. De twee eersten komen reeds voor als bestaande, in het bestek van het onderhoud der aardewerken van het jaar 1798; de twee laatsten zijn in 1805 aangelegd en in 1806 voltooid. In 1812 is het kroonwerk Kostverloren een weinig veranderd en de houten beer daarover gemaakt, de Noorder-batterij, aan den zeedijk ten N. van Delfzijl vergroot en het steenen blokhuis daarin aangelegd. In 1813 is de lunet buiten de Farmsumerpoort van Delfzijl opgeworpen. — Men telt er in de kom van het d. 160 h., bewoond door 175 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1200 inw. en met de kerkelijk daartoe behoorende gehuchten 184 h., 245 huisgez. en omtrent 1400 inw., die meest in landbouw en veeteelt hun bestaan vinden. — Men heeft er thans 4 steenbakkerijen en 3 rogge- en pelmolens. — De 40 R. K., die hier wonen, parochiëren te *Delfzijl*. — De dorpschool wordt door 240 leerlingen bezocht.

FAVORITE (DE), buit. op het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, arr. en 1 u. Z. W. van *Goes*, kant. en 1½ u. N. O. van *Heinkenszand*, gem. *'s Gravenpolder-Heer-Janspolder-Oost-en-Middelzwake*. Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 8 bund. 48 v. r. 65 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer B. VAN DER MANDERE.

*FEERWERD. De 3 Israëliten, die hier wonen, behooren tot de hoofdsynagoge van Groningen.

FELAOUA, naam van een landschap, voorkomende in 793, waarschijnlijk FELUA, dat men voor de VELUWE houdt.

FELIX, fort in *Oost-Indië*. Zie FENIX. W.

*FELLENOORD, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, telt 75 h., bewoond door 110 huisgez., uitmakende eene bevolking van 580 inw.

FENNEN (DE), b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. en 3 u. O. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. Z. van *Dockum*, even ten N. van *Veenwouden*, zich Noordwaarts uitstrekkende langs eene vaart naar de Sanjes.

*FENNEN (OP DE) ligt ¼ u. Z. O. van *Jorwerd*, waartoe het ook gedeeltelijk behoort; men telt er 5 h. en 30 inw., als: 1 h. en 6 inw. onder *Mantgum* en 4 h. en 24 inw. onder *Jorwerd*.

FENNENOORD, voorm. eil., prov. *Overijssel*, in den *IJssel*, bij *Deventer*, thans met het vasteland vereenigd door den veranderden loop der rivier. Dit land ligt even voorbij het *Koerhuis*, ten Zuiden van de stad.

*FERME-ST.-HUBERT, *staat:* Zie HUBERTSHOFF (ST.). *lees:* Zie HUBERT (ST.).

FERWERD, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, bestaande alleen uit het d. Ferwerd, met zijn behoor, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1587 bund. 32 v. r. 89 v. ell., waaronder 1558 bund. 7 v. r. 70 v. ell. belastbaar land.

* FERWERD, d., telt in de kom 197 h. en ruim 1460 inw. en met de daartoe behoorende geh. de Ryp, Oosteinbeitum en Botebnren 232 h. en ruim 1700 inw.

* FERWERDERADEEL heeft 8117 bund. 72 v. r. 41 v. ell. belastbaar land. Het grietenijhuis staat te Ferwerd, waar dus de zetel van het grietenijbestuur is.

* FIJNAARD. Aldaar is in 1844 eene nieuwe R. K. kerk gesticht, zijnde een kruisgebouw, met eenen spitsen toren en van een orgel en 3 altaren voorzien.

* FIJNAARD EN-HEYNINGEN paalt Z. aan de Dintel, die haar van Oud-en-Nieuw-Gastel, en van Dinteloord-en-Prinsenland scheidt. Tot deze gem. behooren ook de polders Malta en Antoniegorzen, alsmede de geh. Barlaké, Zwingelspaan, den Driehoek en Zevenhuizen. Men heeft er 2 graanmolens, 1 bierbrouwerij, 2 leerlooijerijen en 4 meestoven.

FIKO, eil. in *Oost-Indië*. Zie Tjisko. W.

FILINGA of Het Bosch, hofst. in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 2¼ u. W. N. W. van *Appingedam*, gem. en ¾ u. N. ten O. van *Stedum*, ¼ u. Z. W. van *Wester-Emden*, waartoe zij behoort. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 17 bund. 20 v. r. 40 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer J. S. Doornbos, woonachtig te Wester-Emden.

* FINKUM telt 33 h. en 230 inw. en met het geh. de Leye 65 h. en ongeveer 500 inw.

* FINSTERWOLDE bevat mede de geh Finsterwolderhamrik en Meerland. — Bl. 328, reg. 2, *staat:* Goudhoren, *lees:* Goedhoren. — Udo van Dorsburg had wel vroeger te Dalem gestaan, doch werd in 1614 van Oldendorp beroepen.

FINSTERWOLDERHAMRIK, geh. in het *Oldambt*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 2 u. N. ten O. van *Winschoten*, gem. en 40 min. van *Finsterwolde;* met 4 h. en ruim 60 inw.

FLAAUWE-WERK (HET), zeewering aan het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, bijna ¾ u. N. W. ten W. van Ouddorp, ter plaatse alwaar de zeeduinen slechts eene geringe breedte hebben, en bestaande uit rijswerk en eene steenen glooijing, met twee in 1842 gelegde dammen ten W. Het was wenschelijk, dat men nog eenen rijzen dam ten O. aanlegde.

§ FLAKKEE (OOSTPLAAT-), voorm. plaat in het *Haringvliet*, prov. *Zuid-Holland*, ter hoogte van Middelharnis, tusschen het zoogenaamde Noord-diep en de Flakkee; thans een pold. op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Middelharnis;* palende N. en N. O. aan het Haringvliet, O. aan de gorzen onder de gem. Stad-aan-het-Haringvliet, Z. aan den Johannis-polder en den pold. het Oude-Land-van-Middelharnis, W. aan de haven van Middelharnis, door welke haven deze plaat, in 1759, van dat gedeelte is afgescheiden, hetwelk sedert dien tijd is genaamd de Westplaat-Flakkee. Zie Flakkee (Westplaat-). — Deze pold., in 1808 bedijkt, beslaat eene oppervlakte van 465 bund. 83 v. r. 68 v. ell. vruchtbaar bouwland; wordt door ééne sluis, op de haven van Middelharnis en voorts op het Haringvliet van het overtollige water ontlast. — Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezworenen, eenen Penningmeester en eenen Secretaris.

§ FLAKKEE (WESTPLAAT-), vroeger eene plaat in het *Haringvliet*, tusschen het Noord-diep en het Zuid-diep, ter hoogte van

Middelharnis, bevorens voor den mond der oude haven van die plaats gelegen, doch in 1778, door het verleggen dier haven van dat gedeelte, hetwelk sedert dien tijd de Oostplaat-Flakkee genaamd is, afgescheiden, thans een pold. op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. en gem. *Sommelsdijk*, palende N. en N. O. aan het Haringvliet, O. aan de Haven van Middelharnis, Z. aan de dorpen Middelharnis en Sommelsdijk, Z. W. aan den Everdinapolder en den Polder Kraaijestein, W. aan de Haven van Dirksland. — Deze pold., in het jaar 1808, te gelijk met den polder de *Oostplaat-Flakkee*, ingedijkt, beslaat eene oppervlakte van 644 bund. 81 v. r. 21 v. ell.; bevat 1 boerderij, en wordt door ééne sluis, op de haven van Middelharnis en vervolgens op het Haringvliet, van het overtollige water ontlast, en maakt met *Nieuw-Kraayenstein*, het *Weipoldertje* en de *Galgeweidjes*, onder *Middelharnis*, ééne bedijking uit. Het polderbestuur bestaat uit éénen Dijkgraaf, twee Gezworenen, eenen Penningmeester en eenen Secretaris.

FLATTERSTRAAT, b. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 3½ u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. N. van *Heerlen*, gem. en 4 min. van *Hoensbroek;* met 10 h. en ruim 50 inw.

* FLEDORP, ligt niet in *Fivelgo*, maar in *Hunsingo*.

* FLEHITE, ook Fletbettie, Flehittie en Fladatb *geschreven*, lag in het *Land der Cauchen* (niet *der Auchen*). — Daarin komen voor: Hlara, Hreni, Rimbrathi, Tiuli, Hnodi, Lisiduna, de bosschen Hengestschote, Tornheze, Mokoroth en Widock aan de Eem. Zie die woorden.

* FLENIUM was een zware wachttoren van duifsteen gebouwd, ter bewaring eener sluis in de Rotte tusschen *Krooswijk* en *Zwaanhals*, alwaar nog grondslagen en Romeinsche penningen zijn gevonden. Werd ook het Duifhuis genaamd en men wil dat het huis *Krooswijk* op zijne fondementen is gebouwd.

* FLERINGEN heeft sedert 1842 eene school, welke gemiddeld door 50 leerlingen bezocht wordt.

FLIEHET, berg in *Oost-Indië*, in het midden van het eil. *Boero*. Hij heeft eene aanzienlijke hoogte.

FLIEREN, geh. in de *Over-Betuwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 1¾ u. N. O. van *Nijmegen*, kant. en 1¾ u. O. Z. O. van *Elst*, gem. en ¼ u. van *Gent;* met 45 h. en 320 inw.

FLIERENBERG, dennenbosch in het *Rijk-van-Nijmegen*, prov. *Gelderland*, gem. en ¼ u. N. van *Groesbeek*, eene oppervlakte beslaande van 80 bund. 29 v. r. 79 v. ell.

FLIERT (DE) of de Flierd, b. op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 4 u. W. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2 u. N. van *Wageningen*, gem. en 1½ u. W. van *Ede*, kerkelijk tot *Lunteren* behoorende; met 29 h. en 150 inw.

FLIERT (DE GROOTE), boerenhofstede in *Eemland*, prov. *Utrecht*, arr. en 4 u. O. Z. O. van *Amersfoort*, kant. en 3 u. N. van *Rhenen*, gem. *Renswoude*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 39 bund. 45 v. r. 33 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Taets van Amerongen van Deil, woonachtig te Renswoude.

* FLOECKHOVEN, *staat:* Zie Flockhoven. *lees:* Zie Vlokhoven.

FLOGO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*. In de nabuurschap van dit d. is in den oorlog met Diepo Negoro nabij den weg die langs het Zuiderstrand naar Kadilango loopt, eene redoute

opgeworpen. Deze redoute werd in December 1828 zoo naauw door den vijand geblokkeerd, dat de voornaamste levensmiddelen, welke te voren in menigte door eene welgezinde bevolking te koop werden aangebragt, aldaar meer en meer begonnen te ontbreken, zoodat, wilde men die plaats behouden, men ter aanbrenging van levensmiddelen en oorlogsbehoeften, eene, in dat ongunstig jaargetijde en door de positie der muitelingen in die streken, niet dan zeer moeijelijke expeditie derwaarts te doen had, welke dan ook door de 6e mobiele kolonne onder Kapitein Renia van Nauta gelukkig volbragt werd. Alvorens dit geschiedde, liet de vijand niet na, om de bezetting van *Flogo*, gekommandeerd door den Luitenant van Heaff, en bestaande uit 16 geregelde infanteristen en 50 pradjoerits, zooveel mogelijk te ontrusten; onder anderen vertoonden zich, den 2 December 1828, met vrij veel stoutmoedigheid, voor die sterkte een Tommengong, met 200 man, die echter zoo wel ontvangen werd, dat hij, na een kort maar hevig gevecht, met een verlies van ruim 20 dooden moest terugtrekken.

FOCKATEE, klip in *Australië*, ten Z. van de *Tritonsbaai*, aan de kust van *Nieuw-Guinea*.

* FOCKESLOOT, *staat:* Zie Fokkenoort. *lees:* Zie Fokkesloot.

* FOEROE (DI), *staat:* Zie Klaverblad. Zoek dat woord hierachter.

* FOETZ ligt 3 u. Z. W. van *Luxemburg*, 1½ u. W. van *Bettemburg*. — Het bestaat uit 2 h., met 24 inw.

* FOGELSMUHL ligt O. ten Z. van *Diekirch*, W. van *Echternach*, N. W. van *Grevenmacher*. — Het heeft 8 inw.

FOHAT, in *Oost-Indië*, op het eil. *Manipa*, tot het vlek *Wantrouw* behoorende.

FOK (DE), b., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Aengwirden*, arr. en kant. *Heerenveen;* met 24 h. en 120 inw.

FOKKERSHOEK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. O. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. N. N. W. van *Veghel*, gem. en 12 min. van *Heeswijk;* met 19 h. en ongeveer 130 inw.

FOKKING, hofstede in het graafsch. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 2 u. N. van *Doetinchem*, gem. en 5 min. Z. van *Hengelo*. Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 35 v. r. 99 v. ell. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer W. A. Wilbrenninck.

FOLCKERDANGE, Fransche naam van het geh. Folkendingen, grooth. *Luxemburg*. Zie Folkendingen. W. en A.

* FOLIN ligt op het eil. *Ceram-Laut*.

* FOLKENDINGEN was tijdens het Oostenrijksch bestuur over Luxemburg belast met 5 st. 7 den., van elke 1000 flor., die over het hertogdom werden omgeslagen. — De inw. vinden meest hun bestaan in den landbouw. — Het d. (niet geh.) Folkendingen, in het Fr. Folkendange of Folckerdange, ligt ¾ u. Z. O. van Diekirch, ½ u. N. O. van Ermsdorf, en bestaat uit 4 h. en ruim 30 inw. — Er is eene bijkerk, behoorende tot de par. *Stegen*.

* FOLLEGABRUG. In 1844 is aldaar eene draaibrug gelegd over de Follegasloot, in den grooten weg van de Lemmer naar Sneek.

* FOLLMUHL, of Follmuhlen, gem. *Echternach*, ligt 4 u. van Diekirch.

FOLLMUHL of Follmuhlen, geh. in de heerl. *Feltz*, grooth. *Luxemburg*, arr., kant. en 1½ u. Z. O. aan *Diekirch*, gem. *Medernach;* met 2 h. en 20 inw.

§ FOLSCHEID, gem., deels in de heerl. *Bonndorf*, deels in de heerl. *Esch*, en deels in de heerl. *Useldingen*, grooth. *Luxemburg*, kw. en arr. *Diekirch*, kant. *Redingen*; palende N. aan de gem. Wahl, O. aan Bettbron, Z. aan Redingen, W. aan Bonndorf. — Deze gem. bevat de d. Folscheid, Escheid, Rambruch en Hostert, benevens de geh. Schwiedelbruck, Kaatscheid en Stautzenhof; telt 250 h., waaronder eene groote pachthoeve, en eene bevolking van ruim 1350 inw., die alle R. K. zijn, en de par. van Folscheid en Rambruch uitmaken. De inw. vinden meest hun bestaan in den landbouw, de veeteelt, den handel in vee, granen en schors. De grond brengt in een gewoon jaar omstreeks 9000 of 10,000 zakken haver, 40 of 50 zakken boekweit en 3000 of 4000 zakken aardappelen voort. De veestapel bestaat uit 180 paarden, 375 runderen en 140 varkens. Behalve eenen korenmolen, heeft men er geen fabrijkgebouwen. Men heeft in deze gem. drie scholen. — Het d. FOLSCHEID of FOLSCHETTE ligt 4½ u. Z. W. van Diekirch, 1 u. N. van Redingen, aan de Folschetterbach, en telt 93 h. met 470 inw., die allen R. K. zijn, en, met die van Hostert, Escheid en Stautzenhof, eene par. uitmaken, welke tot het vic. apost. van *Luxemburg*, dek. van *Osperen*, behoort, en eene kerk te Folscheid, benevens kapellen te Hostert en te Escheid heeft, welke door éénen Pastoor en éénen Kapellaan bediend worden. De kerk is aan den H. LAMBERTUS toegewijd. — Er is eene school. Er worden jaarlijks drie markten gehouden, als: op den eersten Maandag in April; den tweeden Maandag in Julij en den derden Maandag in October.

FOLSCHETTERBACH, beek in het grooth. *Luxemburg*. Zij ontspringt een weinig bewesten het d. Folscheid, en valt, beneden Pratz, in den *Rotbach*.

* FOLSGARA wordt, volgens de thans meest algemeene schrijfwijze, FOLSGARE gespeld. — Men telt er 22 h. en 140 inw. — De tegenwoordige kerk is eenigzins noordelijker dan de oude, en wel over den Hemdijk, op den bodem der eertijds opgeslijkte Middelzee, gebouwd. — Er is in dit d., in het jaar 1844, eene doelmatige school en onderwijzerswoning gebouwd, waarin 25 à 30 kinderen geregeld onderwijs ontvangen.

* FOLTA (GROOT-) lag ¾ u. W. van *Minnertsga*, waartoe zij behoorde, en is reeds voor lang weggebroken. Ook de wier, welke nog lang daarna en wel tot op onzen tijd was overgebleven, is nu niet meer aanwezig. Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, is thans eene fraaije boerderij, met eene schoone huizing, aan den rijweg van Minnertsga naar Firdgum.

* FOLTA (KLEIN-), ook wel KLEIN-FOLOPTA gespeld, lag onmiddellijk bij en ten O. van *Firdgum*. Zij droeg eertijds ook den naam van FARRIA of FERRIA, doch schijnt, in het laatst der zeventiende eeuw, in het geslacht van FOLTA te zijn overgegaan en ook dien naam te hebben bekomen. Het is thans sedert lang eene boerenplaats.

* FONS is een geh. (geen buurt); met 4 h. en 24 inw.

FONTEIN, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *West-Divisie*, W. van de plant. Verlaten, Z. O. van de plant. Ascencion.

* FOREESTEN (VIER-), *staat*: Zie VIERHOLTEN. *lees*: VIERHOUTEN.

FORMERHOEK, buurs., prov. *Gelderland*. Zie VORMERHOEK. W.

FORNHEZE, foreest of bosch, vermeld te liggen in *Flehite*, bij de Eem, in *Utrecht*.

FORT (HET), geh. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. N. N. O. van *Breda*, kant. en 1 u. N. O. van *Oosterhout*, gem. en ½ u. Z. O. van *Raamsdonk*.

FORTMOND, buurs., prov. *Overijssel*. Zie VORTMOND. W.

FORTUIN (DE), hofst. op het eil. *Texel*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 11 u. N. van *Alkmaar*, kant. en 3 u. N. van *den Helder*, gem. *Texel*, onder *den Burg*, in den polder *de Eendragt*. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, waarop 5 arbeiderswoningen, eene oppervlakte van 75 bund. 24 v. r. 20 v. ell.

§FOSSA-OTTONIANA, grift of gracht, welke een der Duitsche Keizers heeft doen graven. Zie OTTONIAANSCHE-GRACHT. W.

*FOUREN telt 510 inw. Men heeft er ook 1 houtzaag- en 1 korenmolen. De jaarlijksche opbrengst der akkers wordt geschat op 1000 zak rogge, 500 zak masteluin, 400 zak tarwe, 30 zak gerst, 600 zak haver, 200 zak boekweit, 50 zak erwten en 200 zak aardappelen. Er zijn slechts 30 à 35 paarden, maar 250 runderen en 170 varkens. — Ook is in deze gem. ééne lagere school. — Het dorp FOUREN, FOUHREN of FOHREN, ligt 1½ u. N. N. W. van Diekirch, ½ u. Z. W. van Vianden, aan den weg, welke deze beide steden met elkander verbindt, en aan den oorsprong van een beekje, hetwelk ½ u. noordelijker in de Our valt. — Het d. heeft 80 inw. — Van de jaren 1822—1828 was FOUREN de hoofdplaats van eene veel grootere gem. dan thans, zijnde in het laatstgenoemde jaar het d. *Brandenburg*, benevens de geh. *Kippenhoff* en *Tandel*, welke tot dien tijd tot de gem. FOUREN behoord hadden, bij de toen nieuw opgerigte gem. *Bastendorff* gevoegd.

*FRAAM behoort tot de gem. *Middelstum* (niet *Middelbert*).

FRAAMKLAP, vroeger FRAAMTIL, buurs. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 3 u. W. ten N. van *Appingedam*, kant. en ¾ u. O. ten N. van *Onderdendam*, gem. en 10 min. W. van *Middelstum*, met 7 h. en 40 inw., het ontleent zijnen naam van de daarbij gelegene brug. Zie FRAAMTIL W.

*FRAEYLEMABURG. Wie de stichters daarvan waren, is onbekend; vermoedelijk evenwel is het, dat deze burg, de woonplaats was van de beide SNELGERS, of van ELBO HAIGIENGA, die, geboren uit een der vermogendste geslachten dier landstreek, bij eenen destijds levenden kronijkschrijver bekend staat, als, in 1296, de Slochterders te hebben aangevoerd tegen de Hellumers in het gevecht bij Lunscroeth, eene plaats in dat oord, thans geheel onbekend. De tegenwoordige burg ontleent zijnen naam van de FRAEYLEMA'S. Het bij FRAEYLEMABORG behoorende bosch, met de tuinen, landen en veenen, bestaat thans uit vijf opstrekkende heerden en beslaat eene uitgestrektheid van 205 bund. 65 v. r. 10 v. ell.

*FRAILENBERG, *lees*: FRAILENBURG.

*FRANCISKANER-KLOOSTER te *Delft*, *staat*: Zie MINDERBROEDERS-KLOOSTER. Zoek dat woord hierachter.

*FRANCISKANER-KLOOSTER te *Diekirch*, was gesticht in 1673. De kerk is in 1719 gebouwd. Volgens een koninklijk besluit, gedagteekend Brussel, 25 Februarij 1676, mogt het aantal geestelijken niet meer dan 16 beloopen. Het klooster is in 1798 opgeheven, en de gebouwen in 1825 aan de stad verkocht ten dienste van eene middelbare school.

FRANCISKANER-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Grave*, stond in de *Beggijnenstraat* en werd, ten gevolge van den hevigen storm, op

den 9 November 1800, afgebroken; daarvan bestaat nog slechts het kerkgebouw bij de Hervormden in gebruik.

FRANCISKANER-KLOOSTER te *Groningen*, te *Hoorn* en te *Kampen*. Zie Agnietenklooster.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Huissen* is afgebroken. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans tuinen.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Maastricht*, op den *Minderbroedersberg*. In 1577 werden deze Franciskanen door de burgerij uit de stad gejaagd, vermits zij zich op de zijde der Spanjaarden hadden gevoegd; doch twee jaren later bevestigde de Hertog van Parma ze weder in hun klooster. Toen echter in 1638 twee hunner deel namen aan het bekend verraad, door zekeren burger met name Lansman aangegaan, om de stad aan de Spanjaarden over te geven, werd den Franciskanen door de Algemeene Staten gelast de stad te ruimen en de twee deelhebbers aan den aanslag onthalsd. In het Hospitaal, hetwelk dit klooster vervangen heeft, zijn in 1830 en 1831 de Cholerazieken opgenomen.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Maastricht*, in de *Kapucijnerstraat* — Op de plaats, waar de kerk van het Franciskanerklooster gestaan heeft, is thans de nieuwe synagoge, welke in 1840 is ingewijd. Naast de kaserne is eene gang, welke de Kapucijnenstraat met de Bogaardenstraat vereenigt; zij wordt nog de Kapucijnengang genoemd en des avonds gesloten.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Maastricht*, in de *Boschstraat*. De Recolettinen zijn op verzoek van den Graaf d'Estrade, Gouverneur der vesting, uit de Meijerij van 's Hertogenbosch derwaarts gezonden. In den beginne verzette de Regering zich er tegen, doch bij resolutie van den 25 September 1673 bewilligde zij in de aanneming. — Ter plaatse, waar dit klooster gestaan heeft, ziet men thans de Penitentenkazerne. De tuin is verdeeld en wordt door de stad verpacht.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Maastricht*, in de *Witmakersstraat*. In het jaar 1268 was het huis der Beggaarden bekend onder den naam van Kapel van St. Michiel, en zij leefden toen reeds onder den derden regel van den H. Franciscus; doch later werden zij vereenigd met de congregatie van Sepperen. In het jaar 1525 werkten zij nog, doch die van het weversambt beklaagden zich, dat zij veel te lijden hadden door het groot getal weefstoelen, dat de Beggaarden in hun klooster hadden. Deze riepen een accoord in van het jaar 1453, waardoor zij als leden van het weversgild waren erkend. Het geschil werd door een nieuw accoord ten einde gebragt, waarbij bepaald werd, dat de Beggaarden niet meer dan acht weefstoelen in hun klooster mogten hebben. — Thans zijn de gebouwen van het klooster geheel geslecht; zij waren als 's lands domein verkocht, en op de plaats staan thans fraaije particuliere woningen. Het was in de kerk van dit klooster, dat, tijdens de groote Fransche omwenteling, de eerste guillotine, te Maastricht vervaardigd, was opgeslagen, ten einde door de bevoegde autoriteiten goedgekeurd te worden.

FRANCISKANER-KLOOSTER, voorm. kloost. in het *Ambt-Vollenhove*. Zie Janskamp (St.). W.

FRANCISKANER-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Oudewater*. Zie Ursula-klooster (St.). W.

* FRANCISKANER-KLOOSTER te *Utrecht*, *staat*: Zie Regulierhuis. Zoek dat woord hierachter.

FRANCISKANER-KLOOSTER, twee voorm. kloosters te *Zutphen*. Zie Ijsendoorn. A. en Spittaal. W.

* FRANEKER, gem., paalt N. W. aan het d. Sexbierum, griet. Franekeradeel. — Men heeft er behalve de in het Wbk. opgegevene fabrijken nog eene tabaksfabrijk. — De eerste tweede Predikant, die hier gestaan heeft, is geweest Gellius Acronius, die in het jaar 1587 hier in dienst was, en in het jaar 1592 naar Bozum vertrok. — Onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de bekwame Bijbeluitlegger en Godgeleerde Johannes d'Outrein, die in het jaar 1687 herwaarts kwam, en in het jaar 1691 naar Arnhem vertrok. — De eerste Doopsgezinde Predikant, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Ate Siets, in het jaar 1722 herwaarts gekomen, en in het jaar 1770 overleden. — Bl. 359, reg. 2 *staat:* in de noordelijke flank het eenigste bolwerk, *lees:* in de noordelijke flank van het eenigste bolwerk, reg. 29 *staat:* Haecest. *lees:* Haec est. — Bl. 360, reg. 20, *staat:* bevattende doozen, *lees:* bevattende in doozen, — bl. 361, reg. 5 van onderen, *staat:* de voornaamste huizen hebben, *lees:* de voornaamste huizen inhadden. — Bl. 363, het Diaconie-Weeshuis wordt thans nog het Zwarte Weeshuis genaamd. Het is ruim en kan vele kinderen bevatten. — Hier bloeide gedurende eenen geruimen tijd van 1636 tot 1650 de zoo aanzienlijke godgeleerde school van Coccejus, en ook de beide niet min vermaarde letterkundige scholen, die der Oostersche talen van Schultens van 1713—1729 en die der Grieksche van Hemsterhuis en Valckenaer van 1717 tot 1766, eer zij naar Leyden werden overgebragt, gelijk mede eene wiskundige, in 1595 door Adrianus Metius begonnen, door een aantal Hoogleeraaren, die allen inboorlingen van Friesland waren, daaraan roemrijk voortgezet. — Het athenaeum te Franeker is in 1844 opgeheven en in 1850 verbouwd tot een provinciaal gesticht voor krankzinnigen. — Onder de beroemde mannen, die te Franeker geboren zijn, verdienen ook melding: de Landbouwkundige Paulus Cornelis Scheltema, geb. 14 December 1752, † 1 Julij 1835. De Werktuigkundigen: Sybrand Tabkes van der Vliet, † 18 Julij 1806 in den ouderdom van 66 jaren en Baune Eisma van der Bildt, geb. 4 October 1753, † 24 April 1831.

* FRANEKERADEEL beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5916 bund. 73 v. r. 83 v. ell., waaronder 5863 bund. 82 v. r. 15 v. ell. belastbaar land.

* FRANJUM. Ter plaatse, waar dit kloost. gestaan heeft, ziet men thans eene arbeiderswoning.

FRANKENBERG, bergtop, prov. *Gelderland.* Zie Pampel (De). W.

* FRANKENDAAL beslaat eene oppervlakte van 29 bund. 27 v. r. 26 v. ell.

FRANKENHOF, voorm. burg te *Nijmegen.* Zie Valkhof (Het). W.

FRANSCHEBERG, bergtop, prov. *Gelderland.* Zie Pampel (De). W.

FRANSCHE-HOEF, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Isseren.

FRANSCHE-WIEL (DE), waterkolk in de *Vrijdom van 's Hertogenbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. en 40 min. N. N. W. van *'s Hertogenbosch*, in den *Ertveldsche-polder*, nabij en N. W. van Orthen. — Deze kolk is waarschijnlijk ontstaan door dijkbreuken of overstroomingen van den Orthensche-dijk, doch waarvan de tijd onbekend is.

FRATERHUIS, voorm. kloost. te *Nijmegen.* Zie Gregorius-konvent.

FRATERHUIS (HET RIJKE-), voorm. kloost. te *Zwolle.* Zie Gregorius-konvent. W.

* FREDERICUS-POLDER, op het eil. *Noord-Beveland*, ligt ook gedeeltelijk in de gem. *Kats*. — Deze pold., die in het jaar 1640 en 1641 bedijkt is, beslaat, volgens de geschotsrollen, eene oppervlakte van 476 bund. 43 v. r., van welke 228 bund. onder *Kortgene*, 135 bund. 10 v. r. onder *Colijnsplaat* en 43 bund. 33 v. r. onder *Kats*; telt 10 h., allen boerderijen, van welke 6 onder *Kortgene* en 4 onder *Colijnsplaat*. Deze pold., welk op het grondgebied der heerl. Kortgene en Beveland ligt en zich door twee sluizen op den Kortgene-polder ontlast, ontleent zijnen naam van Frederik Hendrik, Prins *van Oranje*, terwijl dat gedeelte, hetwelk onder Kortgene ligt, met en benevens de heerl. Kortgene, door Willem III, Koning *van Engeland*, bij acte van 22 Julij 1673 geschonken is aan den Graaf van Nassau-Odijk — Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezworenen en eenen Penningmeester.

* FREDERIK (PRINS-), op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, is geheel van aarde, van eene natte gracht omringd en heeft eene onregelmatige vierhoekige gedaante. Aan de oostzijde is eene overwelfde poort, waaronder ter wederzijden bomvrije gewelven zijn; daarvóór ligt eene houten ophaalbrug. In het fort is eenen *tour modèle*, ingerigt voor grof geschut, alsmede tot berging van manschappen, munitie en materialen. Ook is er een kogelgloeioven.

FREDERIK (PRINS-), voorm. fortje in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, 1½ mijl van Tatas, hetwelk geheel vervallen is.

* FREDERIK-HENDRIK, in *Staats-Vlaanderen*, is een aarden gebastionneerde vijfhoek met holle bastions; aan de landzijde drie kleine reduits en eenen bedekten weg met wapenplaatsen, traversen en voorgracht, en aan de zeezijde eene kustbatterij achter den dijk. De gebouwen in het fort zijn: twee bomvrije kruidmagazijnen voor 100,000 en 46,000 ponden; twee bomvrije lokalen ter wederzijde van de overwelfde poort, tot wacht, provoost, bakkerij enz. ingerigt; een kommandantshuis; eene goede kazerne; eene infirmerie en eene stalling. Buiten het fort naar het strand staan twee bomvrije kazernen, ieder voor 200 man, met twee rijen schietgaten voorzien, en nog 2 kleine, insgelijks gecreneleerde gebouwtjes ter zijde hebbende. Deze kazernes verdedigen de ruimte achter de thans verlatene kustbatterij. Het daarbij staande bomvrij laboratorium is in verval; een paar holle traversen, een kogelgloeioven en een wachthuis bij die batterij zijn in 1839 afgebroken.

§ FREDERIKSOORD, eene der drie vrije koloniën van de maatschappij van weldadigheid, in *Dieverderdingspil*, prov. *Drenthe*, arr. en 7 u. Z. W. van *Assen*, kant. en 3 u. N. van *Meppel*, 1½ u. N. O. van *Steenwijk*, gem. en 1½ u. Z. W. van *Vledder*. — Deze kol. is in de jaren 1818 en 1819, voor behoeftige huisgezinnen uit alle oorden van ons Vaderland aangelegd, die hier, volgens reglementaire bepalingen en onder bestendig toezigt, eenen onbebouwden grond ontginnen, om vervolgens daarop te leven en middelen van bestaan te vinden, welke eerste inrigting van dien aard naar Prins Frederik der *Nederlanden*, als Hoofd der Maatschappij van Weldadigheid, die dusdanige volkplantingen heeft opgerigt, genoemd is. — Er zijn in deze enz. Zie voorts het Wbk. — Er is aldaar in 1845 eene R. K. kerk gebouwd, welke den 25 September 1845 is ingewijd en aan den H. Johannes toegeheiligd. Deze kerk, vereenigd met de woning van den Deservitor, is een langwerpig vierkant gebouw, zonder toren of orgel, en van een altaar voorzien. Nog bestaat er een Departement der

Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, hetwelk in 1826 is opgerigt en 25 leden telt.

FREDERIK WILLEM, militaire post in de kol. *Suriname*, Zie Prins Willem Frederik W.

FRIESCHE COMPAGNIE (DE NIEUWE), veenkolonie, prov. *Groningen*. Zie Nieuwe-compagnie. W.

* FRIESCHE-WADDEN liggen ten N. en N. W. van de prov. Friesland, tusschen die kust en de eil. Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog.

* FRIESEN (HET) is geen geb. maar een alleen staand boerenerf.

* FRIESLAND. Bl. 384. De Evang. Luth. hebben in de prov. Friesland 3 kerken. — Bl. 385. Er zijn 12 Latijnsche scholen — Bl. 389. Men heeft er de volgende fabrijken en trafijken: 2 ankersmederijen, 21 bierbrouwerijen, 1 likeurstokerij, 5 distilleerderijen, 35 branderijen, 3 garenspinnerijen, 5 geelgieterijen, 91 goud- en zilversmeden, 76 grutterijen, 3 huidenzouterijen, 22 kalkbranderijen, 76 leerlooijerijen, 98 scheepstimmerwerven, 3 taanderijen, 1 traankokerij, 225 turfveenderijen, 8 waschbleekerijen, 43 wolkammerijen, 10 zeemtouwerijen, 1 zijde-, 1 tapijt- en 143 andere weverijen; 21 olie- en 40 touwslagerijen; 11 katoen-, 18 boek- en 4 steendrukkerijen; 63 chicorei-, 3 chocolade-, 1 stijfsel-, 2 vrieschgroen-, 2 looderts-, 16 pan- en estrikfabrijken, 3 plateel-, 24 potten- en 19 steenbakkerijen; 2 geweer-, 3 hoeden-, 5 orgel-, 1 papier-, 2 passement-, 9 kaarsen-, 1 spiegel- en 33 zeilmakerijen; 10 zeep-, 14 zout- en 3 lijmziederijen; 67 blaauw- en 2 linnenverwerijen; 10 pel-, 1 rijstpel-, 6 run-, 4 tras-, 1 vol-, 1 looderts-, 2 verf-, 7 mostaard-, 4 eek-, run- of schors-, 8 cement-, 1 cement- en schulpzand-, 43 houtzaag- en 82 mout- en korenmolens. Er bestaan aldaar 28 zieken- en begrafenisbussen, 53 godshuizen, 1 gast of ziekenhuis, 619 administratiën voor huiszittende armen, 5 afzonderlijke gestichten en erfmakingen, 2 genootschappen voor behoeftige kraamvrouwen, 7 commissie's voor uitdeelingen van levensmiddelen, 5 werkplaatsen van liefdadigheid, 8 banken van leening en 7 spaarbanken.

§ FRIESWIJK, buurs. en landg., prov. Overijssel. Zie Vrieswijk. W.

FRIEZEN (WATER-), benaming, voorkomende onder Adelboldus, den negenden Bisschop van Utrecht. Men verstond daaronder niet alleen de Zeeuwen maar ook de Hollanders.

§ FRIJTAMA, geh. en voorm. brug, prov. *Groningen*. Zie Fritema. W. en Fritum. W.

FRIPOMAHUIS, voorm. burgt in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. en 2¼ u. W. N. W. van *Groningen*, kant. gem. en ½ u. N. ten W. van *Zuidhorn*, onder *Noordhorn*.

* FRITUM. Reg. 6 en 7 *moeten de woorden:* en aldaar overleden zijn *wegvallen*.

FRONTIL, naam, onder welken de buurs. Fraantil, prov. *Groningen*, wel eens verkeerdelijk voorkomt. Zie Fraantil. W. en A.

* FROONAKKER heeft den naam gegeven aan de stad Franeker, waarin het na de verwoesting van Uitgong versmolten is.

FUIK, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-divisie*, ten Z. W. van de Oost-Seinpost.

FUIKBAAI, baai aan de Zuidoostkust van het eil. *Curaçao*, ten Z. O. van den Tafelberg.

G.

§ GAAF (DE), voorm. water, prov. *Groningen.* Zie Gave (Oude). W.

GAAIKEMAPOLDER, pold. in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, arr. *Groningen*, kant. *Zuidhorn*, gem. *Oldehove*, palende N. aan de Lammerbult, O. aan den provincialen rivierdijk Z. en W. aan de Kommerzijlster-rijt. — Deze pold. welke in de jaren 1797 en 1798 is ingedijkt, beslaat volgens het kadaster eene oppervlakte van 177 bund. 16 v. r. 30 v. ell. Het polderbestuur bestaat uit de landbouwers, die deze polder in vaste beklemminge bezitten.

* GAAL lag 10 min. Z. O. van *Hardegaryp.* — De hofst. Gaalslot, wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door den landbouwer Sytsma.

GAARD, geh. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 3 u. Z. W. van *Ginneken*, gem. *Zundert-en-Wernhout*, ½ u. Z. O. van *Groot-Zundert*, waartoe het kerkelijk behoort; met 10 h. en 70 inw.

* GAASPERDAM ligt 2 u. van *Amsterdam*, 1 u. van *Weesp.*

GAAST, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Wonseradeel*, bestaande uit de d. Gaast, Ferwoude en Piaam, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1374 bund. 64 v. r. 5 v. ell., waaronder 1166 bund. 78 v. r. 85 v. ell. belastbaar land.

* GAASTBUREN ligt in de griet. *Gaasterland.*

GAASTEN (DE) of de Gaesten, b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smallingerland*, arr. en 6 u. N. O. van *Heerenveen*, kant. en 2½ u. N. N. W. van *Beetsterzwaag*, onder *Oudega*; met 6 h. en ongeveer 40 inw.

* GAASTERLAND paalt Z. O. mede aan de *Zuiderzee*; heeft eene lengte van 3 u. op eene breedte van 2 u. en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8741 bund. 18 v. r. 16 v. ell., waaronder 8094 bund. 84 v. r. 12 v. ell. belastbaar land. De 3 bierbrouwerijen en de jeneverstokerij welke er geweest zijn, bestaan niet meer. De R. K. behooren tot de stat. van *Balk* en van *Sloten-en-Bakhuizen.* De zetel van het bestuur en het grietenijhuis zijn te Balk. — Bl. 409. Het wapen bestaat in een veld van azuur, met eenen grond van sinopel, waarop eenige regtopstaande koornhalmen en eenen loopenden haas van keel; het schild gedekt door eene gouden kroon.

GAATA, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de westkust van het eil. *Sumatra.*

GAATJE (HET), water in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Sliedrecht*, van de bekramming afkomende en, tusschen den Helpolder en den Zuylenspolder door, in de *Helsloot* uitloopende.

* GACHET. Dit art. moet geheel wegvallen.

* GADOE. Bij dit d. liggen eenige klippige kalkheuvelen, waar men onderscheidene holten vindt, in welke de inlanders vrij wat salpeter opzamelen, ten minste zooveel als zij tot het bereiden van eene genoegzame hoeveelheid buskruid noodig hebben Zij schrappen deze zelfstandigheid gedeeltelijk van de wanden dezer grotten af, of winnen die uit de uitwerpselen van de daarin zich ophoudende Cypseli.

§ GADOONG (POELOE-), land in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia.* Er is aldaar eene pasar of markt.

GAESTEN (DE), b., prov. *Friesland*. Zie EGBERT-GAASTEN. W.

GAGEL (DE), redoute in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, 1 u. N. van *Utrecht*; op de doorsnijding der Achttienhovensche wetering en Gagelsche dijk. Zij behoort tot de linie van Utrecht.

GAGIE of GAGY, eil. in *Australië*, in het W. van *Missoval*.

GAJAK, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*; op 6° 45′ Z. B., 124° 27′ O. L.; ongeveer 1900 ell. hoog.

GAIKEMAHEERD, voorm. heerd in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 2 u. N. van *Appingedam*, gem. en 20 min. N. W. van *Bierum*, 5 min. Z. van *Losdorp*, waartoe zij behoorde.

* GALAMA, voorm. state in *Gaasterland*. De oorspronkelijke grootte kan niet meer worden opgegeven, omdat zij met andere perceelen vereenigd is, thans wordt zij in eigendom bezeten door Jonkheer GERARD REYNIER GERLACIUS VAN SWINDEREN, op den huize Rys, onder Mirns en Bakhuizen.

* GALAMA, voorm. state onder *Akmarijp*. Het is niet zeker bekend, waar die stins gestaan heeft, zijnde thans alhier waarschijnlijk weiland.

* GALAMA, voorm. state onder *Ackrum*. Men kan niet met zekerheid opgeven, waar die state gestaan heeft; vermoedelijk echter is een der boerderijen, welke thans N. O. van Ackrum gevonden worden, de state geweest.

* GALAMA (OUD-) werd den 29 September 1487 door BOKKE HARINXMA ingenomen en ter neder geworpen. De muren waren 15 groote steenen dik en de heipalen of fundamenten zijn in 1839 uitgegraven.

GALAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie KALAND.

* GALATHÉ (DE) werd in 1521 door PHILIPS VAN CLEVE, Heer van *Ravestein* en *Oeltgesplate*, uitgegeven ter bedijking aan ADOLF HERDINCK, Rentmeester Generaal van Zeeland-bewester-Schelde, doch, bij gebrek aan arbeiders, eerst in 1524 bedijkt.

* GALDER was voorheen wel een d., doch is thans slechts een geh., in welks kom men 8 verspreid liggende h., meest boerderijen, bewoond door 50 inw. telt, terwijl er in het geheel 50 h., met 300 inw. toebehooren. — De hier gestaan hebbende kapel bestaat niet meer. Zij had eenen vrij hoogen vierkanten toren, gedekt door eene lage spits, welke toren alleen nog aanwezig is, zijnde daartegen eene woning met schoolvertrek aangebouwd, waartoe ook een gedeelte van de kerkmuren gebruikt is.

* GALEIWAARD, is, met den *Westelijke-Groeningswaard*, thans in eene bekading begrepen, aangezien de kade welke hen vroeger scheidde, geslecht is.

* GALEKEHEM ligt 15 min. W. van *Garyp*. — De voorm. state GALEKEHEM besloeg, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 27 bund. 65 v. r. 60 v. ell., en is voor eenige jaren door den Heer H. J. TRIP, bij gedeelten verkocht.

* GALEKOP was reeds in 1409 bekend.

GALGENDAAL, geh. in de *Over-Betuwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 1¾ u. N. O. van *Nijmegen*, kant. en 1¾ u. O. Z. O. van *Elst*, gem. en 20 min. van *Gent*; met *Kommerdijk*, 66 h. en 520 inw. bevattende.

GALGENWEIDJES, ingedijkte ambachtsheerlijke gronden van *Middelharnis*, welke in 1808 met de *Westplaat* onder eene bedijking zijn ingedijkt, aan het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*.

GALGEPLAAT (DE), zandplaat in de *Noord*, prov. *Zuid-Holland*, deelende het westelijke vaarwater, de *Rietbaan*, in twee deelen, waarvan het grootste en oostelijke dien naam behoudt en het westelijke de Strooppot genaamd wordt.

* GALGEPLAATJE ligt genoegzaam midden in de Oosterschelde, tusschen Tholen en Zuid-Beveland, en vormt, met de Vondelingen, vaarwaters beoosten en bewesten zich. Een halve mijl bezuiden het hoofd van Zierikzee, ligt de Noordpunt dier plaat en schiet door tot dwars voor Wemeldinge, meest in eene zuidelijke rigting. — Deze platen vallen op vele plaatsen droog.

GALGEVELD (HET), bekade buitengronden aan de *Emilia-polder*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*; palende N. aan den Emiliapolder, Z. aan het Noordergat van de Donge. Deze buitengronden beslaan eene oppervlakte van 10 bund. 57 v. r. 10 v. ell.

GALIGERPOLDER, gedeelte polderland in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, tot de Sectie *de Nes* behoorende; palende N. aan de Ooster-Neskaag, O. aan de Bansloot, Z. aan de Compagnie, W. aan den Polder-tusschen-de-Nes-en-de-Snevert, en eene oppervlakte beslaande van 10 bund. 64 v. r. 30 v. ell.

* GALILEA, voorm. kloost., lag 10 min. W. van Gerkensbrug, aan den straatweg tusschen Groningen en Leeuwarden. — De twee boerderijen, welke men aantreft, ter plaatse waar het klooster gestaan heeft, maken het geh. Vrouwenklooster uit. Zie dat woord. W.

GALISSON, Gallisson of Glissong, kaap in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Celebes*.

* GALKEBIERUM. Dit art. moet geheel wegvallen.

GALLAND en GALLANG, namen, welke men wel eens geeft aan het eil. Kaland, een der *Riouwsche eilanden*. Zie Kaland.

GALLANG, eil. in *Oost-Indië*, een der *Bintang-eilanden* aan de Zuidkust van het eil. *Sumatra*.

GALLOA (STRAAT-), zeeëngte in *Australië*, tusschen Nieuw-Guinea en het eil. Salawa

* GAMAL ligt in de resid. *Djocjokarta*.

* GAMEREN, heerl., heeft ook eenen korenmolen. — Het dorp is eene uitgestrekte plaats, waarvan de huizen grootendeels, ter lengte van 20 min. gaans, ter wederzijden van den Waaldijk staan. Ten O. van het dorp, aan de Kluit, is een voetveer op Haaften. Deze heerl. is uit het geslacht van Rantwijk gekomen aan de tegenwoordigen bezitter, den Heer Jacob Rau, wiens moeder tot dat geslacht behoorde.

* GAMEREN (POLDER-VAN-) telt 164 h., waaronder 24 boerderijen; wordt door eenen watermolen van het overtollige water ontlast, en voorts door de buitensluis in den Bandijk, onder Zuilichem gelegen, op het Esmeer, bij Pouderoijen.

* GAMEREN (SLOT-VAN-) paalt Z. aan de Ridderstraat; ligt alzoo tusschen die straat en den Waaldijk, en beslaat eene oppervlakte van 1 bund. 65 v. r. 30 v. ell.

GAMERENSCHE-WETERING, water in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, in eene noordelijke rigting, loopende van den Gamerenschewatermolen naar de drie sluizen, in den Achterdijk onder Aalst; zich bij die sluizen vereenigende met de *Nieuwaalsche-wetering* en aldaar van eenen voormolen voorzien.

GAMPING, berg op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*, ruim 280 ell. hoog. Het is eene zonderling gevormde groep kalkrotsen, te midden van welke zich eene rots als eene zuil 25 ell hoog verheft.

*GAMPING, voorm. d., ligt in de resid. *Djocjokarta*. Het in het Wbk. vermelde gevecht had plaats den 4 Junij 1828.

GAMPLONG, d. in *Oost Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*.

GAMSBAAI, baai in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*. Er is aldaar overvloed van visch, water en brandhout,

GANDJANG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de zuidelijke landtong, aan baai Boni.

GANGGA of GANGA, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, aan de Noordkust van het eil. *Celebes*, regt ten Z. van Talisse.

GANGSA, riv. in *Oost-Indië*. Zie GOE.

*GANSDORP beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 163 bund. 99 v. r. 73 v? ell. alles belastbaar land.

GANSENDIJK, geb. prov. *Groningen*. Zie GANZEDIJK. W.

*GANSENHOEF, *staat:* zie GANSENHOEVEN, *lees:* zie GANZENHOEVEN.

*GANSEPOLLE. Reg. 6, *staat:* SIDGE *lees:* EDSGE.

*GANSOIJEN, heerl., is in het jaar 1793 (niet 1790) gekomen aan den Heer H. F. ENGELBERGH. — Te GANSOIJEN ligt eene houten valbrug over het Oude-Maasje, welks waterspiegel aldaar 12 ell. breed is.

*GANSOIJEN (BUITENPOLDER-VAN-) beslaat eene oppervlakte van slechts 18 bund. 24 v. r.

GANSOIJENSCHE-SLUISJE, sluisje in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Drongelen, Hagoort-Gansoijen-en-Doeveren*.

GANSWIJKSCHE-GANTEL, water in het *Land-van-Altena*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Emmikhoven-en-Waardhuizen*, een begin nemende aan den pold. *Ganswijk* of den Oude-Emmikhovensche zeedijk, alwaar in vroegere tijden eene buitensluis heeft gelegen, en in eene eerst noordwestelijke, vervolgens westelijke strekking, door den Emmikhovensche-polder, loopende naar de *Bleekkil*, waarin zij zich ontlast, door den watermolen van den Emmikhovensche-polder.

GANSWIJKSCHE-SLUISJE, sluisje in het *Land-van-Altena*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Emmikhoven-en-Waardhuizen*, in den buitendijk van den Dussensche-polder. Het is wijd 2,38 en hoog 1,86 ell., en is voorzien van een paar puntdeuren.

*GANTEL (VERLATEN-), *staat:* zie VERLATEN-GANTEL, *lees:* zie VERLAATSCHE GANTEL.

*GANTELTJE (HET), reg. 3, *staat:* Nieuwendam *lees:* Nieuwendoorn

GANTONG, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

GANTONG (BATOE-) [HANGENDE STEEN], rots in *Oost-Indië*, op het eil. *Amboina*. Deze rots is overhellende en deels uitgehold, met stalactiten, afhangende tuinen en struikgewas versierd, welke op de lager gelegene kommen dreigen neder te storten.

GANTONG (DE WATERVALLEN-VAN-BATOE-), watervallen in *Oost-Indië*, op het eil. *Amboina*, in de *Goeroe-Goeroe-Besaar*, welke haren naam ontleent van de rots *Batoe-Gantong*. Ook boven deze rots, zoo wel als lager, zijn de rotsen, te midden van een digt woud, als opeen gestapeld, en vormen drie boven elkander liggende kommen, waaruit het water van de eene in de andere afstort. Over en tusschen eene menigte klippen baant zich de beek, met geweld,

eenen weg, stort 16 ell. diep schuimend naar beneden, en vormt de twee waterkommen, het Mannenbad en het Vrouwenbad genoemd, om zich vervolgens in de baai te werpen, nadat zij de stad Ambon van versch en helder water voorzien heeft.

*GANZEDIEP. Reg. 3, staat: *de Grot*, lees: *de Goot*,

*GANZENEST ligt met 5 bund. 21 v. r. 80 v. ell. onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, en met 9 bund. 70 v. r. 80 v. ell. onder *Werkendam*, en wordt door twee houten duikers aan de zuidzijde des polders, ieder wijd 0,39 ell. en voorzien van een drijfdeurtje, op het Gaatje, van het overtollige water ontlast. Deze polder behoort geheel aan het Domein.

GANZEWEIDE, geh. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Maastricht*, kant., gem. en 40 min. van *Heerlen*; met 22 h. en ruim 110 inw.

*GAPINGE (HUIS-TE-) is gesloopt.

*GARDEREN ligt 3 u. O. van *Nijkerk*.

GARNALENPLAAT, droogte van den *Hinder*, aan de Zuidwestkust van de prov. *Zuid-Holland*, tusschen het Bokkengat en de Ribbengeul, waarop ten minste 19 palm. water blijft staan.

*GARNICH, gem., behoort thans tot het kant. *Capellen*. Het d. telt in de kom 80 h. en ruim 500 inw.

*GARREWEER (HET HUIS-) ligt aan de zuidzijde van het Damsterdiep, schuins tegenover en 5 min. Z. O. van Ekenstein. Het ontleent den naam van Appelbere van de Douairière van der Appel van Midlum, geb. van der Merwede, dochter van de wed. van Ulrich Willem Pollman, die eenigen tijd op dit huis gewoond heeft. Anderen willen die afleiden van het stroompje de Appe of Apt, van hetwelk ook Appingedam zijnen naam zou ontleenen. — Dit huis is sedert het midden der zestiende eeuw in het bezit geweest van de familie Pollman en wordt nu in eigendom bezeten door Jonkheer Mr. Pempejus Pollman Gruys (eenen afstammeling uit de vrouwelijke lijn van de familie Pollman) woonachtig te Groningen. Buiten de hoven, tuinen en singels, is deze plaats groot 80 bund. 51 v. r. 9 v. ell., benevens nog een eiland in het Schildmeer, groot 1 bund. de Vossebult genaamd.

§ GARSTENHEEM, boerenplaats in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 6½ u. W. van *Appingedam*, kant. en 2 u. N. W. van *Onderdendam*, gem. en ¾ u Z. O. van *Leens*, ¼ u. Z. van *Wehe*, waartoe zij behoort. — Deze boerenplaats beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 26 bund. 31 v. r. 90 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer H. van der Tuuk.

GARSTENPOLDER, pold. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Nigtevecht*, palende N. aan Klein Muiden, O. aan de Vecht, Z. aan den Hoekerpolder, W. aan den Over-Baambrugsche polder. — Deze pold. beslaat volgens het kadaster eene oppervlakte van 201 bund. 35 v. r. 22 v. ell., alles schotbaar land; telt 11 h., waaronder 6 boerderijen, en wordt door eenen molen op de Vecht van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

GARSTLANDEN (DE) pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Werp-en-Garstlanden. W.

GARWERD, d., prov. *Groningen*. Zie Garnwerd. W.

*GARYP telt in de kom van het d. 60 h. en ruim 250 inw. en met de daartoe behoorende b. 170 h. en 700 inw. De dorpschool wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht.

* GARYP-SUAMEER-EN-EERNEWOUDE maken thans 2 gem. uit, als zijnde bij Koninklijk besluit van 28 Augustus 1845 de combinatie van Eernewoude met Garyp-en-Suameer opgeheven en aan Eernewoude een afzonderlijke hulpprediker toegevoegd.

GASOP, oude naam van de Gaasp, prov. *Noord-Holland.* Zie Gaasp. W.

* GASPAR of Gaspari, eil. in *Oost-Indië.* Zie Glaspa.

GASSE (DE), uitwatering in *Zalland*, prov. *Overijssel*, op het *Kamper-eiland.* Zij begint bij de kerk en loopt met eene noordoostelijke rigting in de *Zuiderzee* uit.

* GASSEL heeft 1 koren- en 1 houtzaagmolen. — Men telt er in de kom van het d. 78 h. en 400 inw; onder dit d. ligt het oude kasteel Tongelaar.

GASSEL (POLDER VAN) pold. prov. *Noord-Braband.* Zie Beeraren-en-Gassel (Polder van). W.

GASSELSCHE SLUIS of Balkeraaftsche sluis, sluis in het *Land-van-Cuyk*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Gassel*, in den Maasdijk, dienende om de Buiten- of Maaspolder van het overtollige water te ontlasten. Zij is van steen en wijd in den dag 0.81 ell. De schoefdorpel of vloer ligt 7.52 ell. boven A. P.

* GASSELTER-NIJEVEEN. Bl. 448, reg. 14 *staat:* verlaten *lees:* vervallen.

* GASSELTER-NIJEVEENSTERMOND, ligt 1½ u. O. van *Gasselter-Nijeveen*; telt 74 h. met ongeveer 450 inw. en heeft eene school vereenigd met *Gasselter-Boerveenstermond.*

GASSES (GROOT), eil. in *Oost-Indië*, resid. *Ternate*, O. van Groot-Obie, waarvan het door eenen engen gevaarlijken doortogt gescheiden is.

GASSES (KLEIN), eil. in *Oost-Indië*, resid. *Ternate*, O. van Groot-Gasses, waarvan het door het Loekisangs-kanaal gescheiden is.

GASSESTRAAT, zeeëngte in *Oost-Indië*, resid. *Ternate*, ten O. van Klein-Gasses, tusschen dat eil. en Keka.

* GASTEL (NIEUW-) is ter bedijking uitgegeven door Keizer Karel V, bij een op perkament geschreven en bij het Dijksbestuur nog berustend octrooi, van den 25 October 1550; de bedijking is in het volgend jaar tot stand gebragt. — Vóór de herdigting van de Dintel, was deze pold. dikwijls met overtollig water bezet, hetwelk soms tot 0,87 ell. boven het zomerpeil klom, door de lage ligging kon de sluis, aan de haven van den Oudenbosch slechts zeer zelden, en de tweede ook niet dikwijls eenige diensten van belang betoonen; zoodat genoegzaam al het water door de sluis bij Stoutersgat moest worden afgevoerd. — Voormaals heeft deze pold. ook, en welligt geheel, op de Vliet uitgewaterd; — drie, nog in den Zuiddijk aanwezige doch buiten werking zijnde steenen sluizen, duiden zulks aan; — de eerste is, wegens de opslikking van de Vliet, in 1768 buiten werking gesteld, — de tweede, Luikbedasche sluis geheeten, is in 1795 gesloten, en de derde, nabij de aansluiting van den Ouden-Prinslandschen-Polder gelegen, is in 1804 gedempt. — Bij het verlaten van deze sluizen voor het gebruik des polders, heeft men de twee eersten doen dienen tot ontlasting van het water, hetwelk door het beekje de Riet, zoo van de Lage-Zegge als uit eenige gedeelten van Oud-Gastel wordt aangevoerd; uithoofde van den verhoogden stand, welke men door leikaden aan dit riviertje geven kon, heeft men tot dat einde van de eerste sluis tot in 1800, en van de tweede

tot in 1809, nog eenig gebruik gehad; doch de steeds toenemende verlamming van de Vliet, maakte alstoen ook daaraan een einde. — Aan den Noordwesthoek van dezen pold. vindt men het geh. Stampers- of Stoutersgat, alwaar een, aan het domein behoorend, veer over de Dintel bestaat, gelijk men aan het Noordoosteinde des polders mede het, aan het domein behoorend, veer van Standaarbuiten aantreft; — de kleine haven en kaaiwerken aan bovengenoemd Stoutersgat, worden door dezen pold. onderhouden. — Aan de Noordzijde des polders langs de Mark en de Dintel, boven Stoutersgat, vindt men de in 1816 bekade gorzen, genaamd Kaas-en-Brood en Lotze-gorzen. — In het jaar 1840 is, om de uitwatering van dezen pold. te verbeteren, in den dijk, even boven Stampersgat, gelegd eene gemetselde sluis, wijd in den dag 3 ell., voorzien van buiten met een paar puntdeuren en binnenzijds met een schof; de slagbalk ligt 1,50 ell. onder A. P., en is, met het kanaal door de buitengronden, besteed voor 6700 gulden.

*GASTEL (OUD-EN-NIEUW) paalt Z. ook aan Rucphen-Vorenseinde-en-Sprundel en bevat, behalve het d. Oud-Gastel de geh. Nieuw-Gastel, Kuivezand, Stampersgat en de Stoof. — Men heeft er 2 bierbrouwerijen, 2 leerlooijerijen, 1 meestoof en 3 graanmolens

GASTELEN, oude naam van het d. Oud-Gastel, prov. *Noord-Braband*. Zie Gastel (Oud-) W.

GASTHUISWAARD, pold. in de heerl. *Geertruidenberg*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Geertruidenberg*; palende N. en W. aan het Noordergat van de Donge, O. aan het Lindonk, Z. aan het Zuidergat van de Donge. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 18 bund. 44 v. r. 80 v. ell., en wordt door twee houten duikers wijd 0,48 en 0,71 ell., ieder voorzien van eene drijfdeur op de Donge, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,45 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 1,85 à 1,95 ell. boven A. P. — Dit poldertje op het eil. in de Donge, beneden het veer van Geertruidenberg gelegen, behoort, zoowel als de gronden buiten de kaden, en welke 6 bund. 78 v. r. 50 v. ell. groot zijn, geheel aan het Gasthuis te Geertruidenberg, door welks Rentmeester het bestuurd wordt.

GAT (OEDJONG) kaap in *Oost-Indië*. Zie Oedjong-Gat. W.

GATOTON, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*. In dit d. is den 20 October 1847 een brand ontstaan, waardoor 51 bamboezen, met atap gedekte, woningen en eene groote hoeveelheid huisraad en kleedingstukken door het vuur vernield zijn.

GAUDII DOMUS, Latijnsche naam van de voorm. abdij Ter Hage, in *Staats-Vlaanderen*. Zie Hage (Ter-). W.

*GAUW (DE), landh. *Dit art. moet geheel wegvallen.*

GAWEE, riv. in *Oost-Indië*. Zie Torraija (de) W.

*GAWEG, beter Gaweeg ligt gedeeltelijk gem. *Waarden-en-Valkenisse*, gedeeltelijk gem. *Krabbendijke*; telt 16 h. waaronder 2 hofsteden en ongeveer 100 inw., van welke 10 h., waaronder 1 hofstede, en ruim 50 inw. onder *Waarden-en-Valkenisse* en 6 h. en ruim 40 inw. onder *Krabbendijke*.

GEBANG, gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*.

GEBI of Geby ook wel Gaby gespeld, eil. in *Australië*, tot de *Papoesche eilanden* behoorende, O. van het eil. *Gilolo*. Het is tamelijk groot, zich van het Z. O. naar het N. W. 8 mijlen uitstrekkende; de noordwestzijde is vlak, de zuidoostkant onregelmatig hoog, op de

zuidwestzijde heeft het eene zeer goede baai of ankerplaats, waar zoetwater en brandhout is te bekomen.

GEBROEK, geb. in het voorm. hert. *Gulick*, prov. *Limburg*, arr., kant. en 1 u. Z. W. van *Roermond*, gem. *Herkenbosch-en-Melick*, ¼ u. Z. W. van *Herkenbosch*; met 29 h. en ruim 190 inw.

GEBROKEN EILAND, eil. in *Australië*, tot de *Papoesche eilanden* behoorende, W. van *Nieuw-Guinea*.

GEBROKEN SLOT (HET), voorm. adell. kast., prov. *Limburg*, arr., kant. en ½ u. N. van *Roermond*, gem. en 10 min. W. van *Swalmen*, in het geb. *Asselt*. — Dit kast., hetwelk thans geheel in puin vervallen is, werd gesticht door het beroemde geslacht van SCHENK, en had eene zeer aangename ligging aan het kleine riviertje de Swalm, hetwelk veel tot zijne versterking bijbragt. — Thans draagt het algemeen den naam van HET GEBROKEN SLOT, omdat het geheel in eenen puinhoop verkeerd is. Vroeger was het bekend onder den naam van het HUIS TE ASSELT en het was hier dat, in het jaar 1598, nadat de Spanjaarden zich op eene snoode wijze van het huis Dalenbroek (zie dat woord) hadden meester gemaakt, de Staatsche troepen hunne eerste wraak over den moord van ULRICH VAN DAM, Graaf van *Valkenstein*, Heer van *Overstein* en *Broek* uitoefenden, »want," zegt VAN METEREN, »alzoo »er Hollandsche soldaten onvoorziens een sterk slot genaamt Asselt, »hetwelk een hoogduitsche kommandant toekwam, overvielen, werd een »Spaansche Kapitein op het zelve gevangen genomen, doch werd ge»zeid een broeder te zijn van Don LOUIS DE VELASCO, opperartillerie»meester van het leger. Hij werd aldaar onthalst en zijn hoofd op »eene tafel gelegd hebbende schreef men er rond om. *Dit is de eerste »wraak over den Grave van Broucke*." — Deze kapitein werd voor een der mede moordenaars van den Graaf van *Valkenstein* gehouden, terwijl men in zijn bezit vond den hond en onderscheidene andere voorwerpen op Dalenbroek geplunderd. — De bouwvallen van het HUIS TE ASSELT behooren thans aan den Heer Marquis VAN HOENSBROEK, woonachtig te Keulen. De daartoe behoorende gronden, beslaan eene oppervlakte van 366 bund. 40 v. r. 20 v. ell.

GEBROKEN SLOT VAN GRUBBENVORST (HET), voorm. slot, prov. *Limburg*. Zie GRUBBENVORST (HET GEBROKEN SLOT VAN).

GEBY, eil. in *Australië*. Zie GEBI.

GECOMBINEERDE-GROOT-WASPIKSCHE-EN-RAAMSDONKSCHE-BINNEN-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie WASPIKSCHE-EN-RAAMSDONKSCHE-BINNENPOLDER (DE GECOMBINEERDE GROOT-). W.

GECOMBINEERDE BUITENPOLDER VAN RAAMSDONK, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie AANWASSEN (DE). W.

GEDÉ, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal* en *Banjoemaas*. Zie SLAMAT. W.

GEDONG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in het vorstendom *Kampar*.

GEDONGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, afdeeling *Salatiga*, distr. *Tengaran*.

GEDONG-BANTENG, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Zij komt van de Zuidelijke helling van het *Smehroe-gebergte*, in de resid. *Pasoeroewan*, en valt, na eenen loop van 22 palen, in eene zuidelijke rigting, in de *Indische zee*. Aan hare monding is de kust bar, steil, woest, gebrokkeld en klippig.

GEDONG-BATOE-DINGEN-RETJO, tempels in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, welke slechts 9 ell. hoog zijn, en niet dan eene kleine binnenruimte tot bid- of offerplaats hebben.

GEDONG-SONGO, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*. Aldaar is een fraaije tempel, met eene groote binnenruimte, doch in alles nog geen 3 ell. hoog. Hier zijn eenige beelden, en onder deze een vrouwenbeeld met vier armen, op eenen buffel, een beeld van Retjo en van Mahadewa of Siewa.

GEELEBEEK (DE), beek in *Overijssel*. Zie Rommelbeek (De) W.

GEELVINKS-BAAI, baai in *Australië*, aan de Westkust van *Nieuw-Guinea*, ten Z. van de Vaart van Jobi.

GEELVINKS-OOSTHOEK en GEELVINKS-WESTHOEK, twee kapen in *Australië*, aan de Westkust van *Nieuw-Guinea*, in de Geelvinks-baai.

GEENDERDIJKE-POLDER, voorm. pold. in *Staats-Vlaanderen*. Zie Genderdijke-polder. W.

* GEENEIND ligt ¾ u. van *Helmond* en telt 11 h. en ruim 60 inw.

GEENEND, geh., voorheen in het hertogdom *Gulick*, thans prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. N. O. van *Roermond*, kant. en ¾ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. ½ u. O. van *Tegelen*; met 11 h. en 60 inw.

GEENWEIDE, geh. in de *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. Z. Z. W. van *Tiel*, kant. en 2 u. O. van *Zalt-Bommel*; gem. en ½ u. van *Rossum*; met 20 h. en ongeveer 160 inw.

GEER (DE), gedeelte polderland in het *Land-van-Arkel-Boven-de-Zouwe*, prov. *Zuid Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem *Nieuwland*.

* GEER (DE), *staat*: zie Hubertsgerigt van Wulve (St.) *Zoekt dat woord hierachter.*

*GEER (DE), kanaal, loopt van de Dogersluis tot den Oudendam onder Wilnis.

GEERBRUG, brug, op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 3½ u. N. ten W. van *Voorst*, in den grindweg van Deventer over Terwolde en Nijbroek; over de Terwoldsche wetering.

GEERDIJK (DE), dijk in het *Land-van-Arkel-Boven-de-Zouwe*, in eene oostelijke rigting van Nieuwland naar den Koendersche-weg loopende en de grensscheiding tusschen de gem. Leerbroek en Nieuwland uitmakende.

GEERDINKSBEEK (DE), riv. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, gem. *Tubbergen*, die in *Albergen* ontstaat, en zich in de *Groote Lee* ontlast.

§ GEERDINKZIJD (niet GEERDINKZIJT), gedeelte der marke *Usselo*, aldus genaamd naar de erve Geerdink aldaar.

GEERENPOLDER, pold. in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Schalkwijk*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 83 bund. 79 v. r. 81 v. ell.

* GEERPOLDER, pold. in *Rijnland*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 112 bund., waaronder 108 bund. schotbaar land, als: onder *Soeterwoude*, volgens het kadaster 70 bund., onder *Stompwijk-Wilsveen-Leydschendam-Zuidzijde-en-Tedingerbroek*, volgens het kadaster, 42 bund. Deze pold. is thans bijna geheel uitgeveend en dus eene waterplas.

* GEERSDIJK heeft tot wapen een schild van sabel, met drie losanges van goud.

*GEERSDIJK, pold., is, in het jaar 1668 (niet 1663), weder beverscht.

GEERSLOOT, naam, onder welken het d. Gersloot, prov. *Friesland*, op sommige kaarten voorkomt. Zie Gersloot. W.

* GEERTRUIDAKLOOSTER te *Amsterdam*, was gesticht in 1455.

GEERTRUIDAKLOOSTER (ST.), voorm. kloost. te *Zwolle*, in de *Scholtensteeg*. — Dit kloost. was gesticht in het jaar 1444 door eene

rijke vrouw, GEERTRUID HARMSTERS genaamd. Zij liet het door Geestelijke maagden bewonen, die zonder de verbindtenis van eenige geloften, maar vrijwillig en ongedwongen, onder het bestuur der broederen, bij elkander leefden. Maar het is ook in de latere tijden vernield. — De kerk, die later werd gebezigd om er turf voor de nachtwakers te bewaren, is thans bij de Fransche gemeente in gebruik. De overige gebouwen zijn tot voorname en mindere woningen vertimmerd.

GEERTRUIDA-POLDER (ST.) of ST. GEERTRUI-POLDER, pold. in *Staats-Vlaanderen*, in het *Land van Kadzand*, arr. *Middelburg*, kant. *Oostburg*, distr. *Sluis*, gem. *Biervliet*; palende N., W. en Z. aan den Oranjepolder, en O. aan den Kleine-, Zoute, en Brielspolder. — Deze pold., die in de zeventiende eeuw bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 108 bund. 71 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land; telt 6 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door eene sluis in den Zoutepolder, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Gezworene en eenen Penningmeester.

*GEERTRUIDENBERG, gem., heeft 1 graanmolen, 6 bierbrouwerijen, 1 mouterij, 2 grutterijen, 1 leerlooijerij, 3 hoedenfabrijken, 1 scheepstimmerwerf en 1 touwslagerij. Het veer over de Donge, dat hier vroeger lag, is in 1844 vervallen en vervangen door eene vaste houten brug met ophaalbrug, over de aldaar bestaande steenen penanten. — Bl. 468. De vesting GEERTRUIDENBERG had vroeger tien, doch nu negen bastions, genaamd: Molen-, Kommandeurs-, Galge-, Visschers-, Staten-, Nieuwe-, Oude-Braadepoort-, Koningin- en Oud-Kruidhuis-bastion, zijnde het bastion Koning vervallen. De buitenwerken zijn gedeeltelijk veranderd, zoodat nu de geheele hoofdgracht door eenen bedekten weg omringd is, die tusschendijks nog eene voorgracht heeft, terwijl ook een ravelijn met reduit voor het zuidelijkste der beide fronten ligt. Op den regter Donge-oever is eene gemetselde lunette gebouwd, met kanonkelders voorzien en een bomvrij gebouw tot reduit. — Bl. 469. Aan het arsenaal werd den 7 Maart 1770 de eerste steen gelegd en het was voltooid den 22 September 1778. Vooral wegens het daaraan gebragte beeldhouwwerk, aan de voor- en achterdeuren, is dit gebouw merkwaardig. Het kruidmagazijn kan 100,000 pond bevatten. — Ook is er eene steenen affuitloods en eene poortwacht. — Bl. 471. De Schilder VOLLEVENS was geb. in 1649, † in 1729.

*GEERTSKLOOSTER, staat: zie MENSTER-GEERTSKLOOSTER. Zoek dat woord hierachter.

GEERWATERING (DE), water in het *Land-van-Arkel-Beneden-de-Zouwe*, gem. *Leerbroek*; van Nieuwland, in eene oostelijke rigting naar de Middelkooper-vliet loopende.

GEERWEG (DE), weg in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Capelle*; in eene noordwestelijke rigting, loopende van de Juffrouwsteeg, onder Capelle, naar de Vrouwkensvaart, onder Waspik.

GEESBERGEN, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Utrecht*, kant., gem. en W. van *Maarssen*.

GEESSINK (HET), landg. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, distr., arr., kant. en $\frac{3}{4}$ u. O. van *Zutphen*, gem. en $\frac{1}{4}$ u. O. van *Warnsveld*, in de buurs. *Warken*. — Dit landg., bestaande uit heerenhuis, twee boerenerven, eene daghuurdersplaats, wandelingen, akkermaalsbosschen enz., beslaat, met de aanhoorigheden, eene oppervlakte van 100 bund.

*GEESTBRUG behoort gedeeltelijk onder *Voorburg*, gedeeltelijk onder *Rijswijk* en telt onder *Rijswijk* 20 h. en ruim 70 inw. Bij de komst van VALDEZ. voor Leyden, in het jaar 1572, versterkte de Kapitein NICOLAAS RUYCHAVER zich met haast aan de GEESTBRUG, en hield de Spanjaarden onder *Don* LOUIS GAETAN zoo lang tegen, tot de inwoners van 's Gravenhage zich te Delft hadden gered.

*GEESTEREN, dorp, telt in de kom 66 h. en 450 inw. en met de daartoe behoorende geh. 475 h. en ruim 1900 inw. — Van de Herv., waartoe, op een dertigtal na, de geheele bevolking behoort, worden die van de buurs. Haarlo, welke aldaar een eigen kerkje hebben, ten getale van 350, tot de kerkelijke gem. *Eibergen* gerekend; terwijl de overige eene gem. uitmaken, welke tot de klass. en ring van *Zutphen* behoort. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest DANIEL SCAVE, die in het jaar 1616 hier in dienst was en in het jaar 1623 overleed. Het beroep is eene koninklijke collatie. De kerk is een oud doch vrij ruim, en in de laatste tijden aanmerkelijk vernieuwd, goed gebouw van tufsteen, met eenen tamelijk hoogen toren, zonder spits, met trapgevels. Op eenen steen, aan de buitenzijde van het knekelhuis, aan de zuidzijde der kerk, leest men:

A°. 1633.

TREDT BIN BI. Zie voorts Wbk. — De Christelijke Afgescheidenen, die er ruim 60 in getal zijn, onder welke ruim 30 Ledematen, maken eene sedert het jaar 1841 erkende gem. uit, welke tot eersten Leeraar gehad heeft ADAM EVERTS. De kerk, in 1844 nieuw gebouwd, heeft toren noch orgel.

*GEESTEREN, buurs. Tot de hier gevestigde R. K. statie behoort ook eene bijkerk in het Lage-Veen.

GEESTERSCHE-AA (DE), riv. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, dat in *Geesteren*, gem. *Tubbergen*, ontstaande, de gem. *Vriezenveen* in het Z. O. doorsnijdt, en op de grenzen van *Almelo*, in de *Hollandsche-Graven* valt.

GEEUW (WIJDE-), water, prov. *Friesland*. Zie WIJDE-GEEUW. W.

*GEFFEN, gem. Reg. 7, *staat:* Runstraat, *lees:* Run, — Bl. 483. De heerl. GEFFEN en *Nuland* waren waarschijnlijk aanvankelijk vereenigd, door dat de vroegst bekende Heer van GEFFEN, GOIJERT VAN BEST, gehuwd was met MARGARETE VAN NIEUWLANDE; hier door laat het zich begrijpen, waarom het Kasteel-van-Geffen (zie dat woord) in de gem. Nuland stond. — Reg. 18 en 17, *staat:* DE GROULART, *lees:* DE GROULART,

*GEFFEN (KASTEEL-VAN-) ligt 2 u. van *'s Hertogenbosch*. Het was vroeger een leenhof van het *Huis te Heeswijk* en een oud, doch zeer goed en fraai gebouw, met breede gracht en zware muren omringd en met torens voorzien. Het werd tijdens de Fransche overheersching, door de laatst voorgaande Vrouwe der plaats gesloopt, zoodat er niets meer van bestaat dan eene nederhuizing met het torentje, wordende de door grachten omgeven plaats, waar het gestaan heeft, eene oppervlakte beslaande van ongeveer 20 v. r., thans in eigendom bezeten door Jonkheer A. MARTINI VAN GEFFEN, woonachtig te 's Hertogenbosch.

GEGER-BINTANG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Buitenzorg*.

GEGER-MINDJANGAN, bergpas in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*, distr. en 1 paal van *Poerworedjo*. Alhier heeft in den

nacht van 25 op 26 November 1846 eene aardstorting plaats gehad, waardoor de groote waterleiding, bekend onder den naam van *Geger-Mindjangan*, werd verstopt, zoodat het water met kracht oost- en westwaarts over den grooten weg stroomde, en op verschillende plaatsen aanmerkelijke uitspoelingen ontstonden, ten gevolge waarvan de weg voor voertuigen onbruikbaar was geworden.

GEGER-RIWET, bergrug in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamelang*, distr. *Boengas*.

GEGOENONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, distr. *Waral*.

* GEINOORD ligt ¼ u. Z. van *Jutphaas*.

* GEINPOLDER grenst N. en O. aan Jutphaas, Z. aan Vreeswijk, W. aan IJsselstein, bevat 3 boerderijen en wordt door eenen molen op den IJssel van het overtollige water ontlast.

GEISBEEK, adell. h. in het graafs. *Zutphen*. Zie GIESBEEK W. en A.

GEKARTELDE-GEBERGTE (HET), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*. — Het bestaat uit kalk en steen en bevat eene heete bron, die door boetelingen of menschen, welke voor heilig willen gehouden worden, bezocht wordt.

* GELDERLAND. Bl. 496, reg. 4, van onderen *staat*: 12, *lees*: 10. — Bl. 497. Er zijn in Gelderland 7 gem. der Evang.-Luth. en 3 filiaal-gemeenten, hebbende 8 kerken, welke door 7 Predikanten bediend worden.

* GELDERMALSEN had vroeger een pontveer over de Linge, in den grooten weg van Utrecht naar 's Hertogenbosch, hetwelk in het jaar 1849 vervangen is, door eene ophaalbrug, lang 127 ell.

* GELDERMALSEN (HUIS-TE-). De overblijfselen van dit kast. zijn in het jaar 1828 afgebroken.

§ GELDERMALSENSCHE-WATERING (MEETERENSCHE-EN-), water, prov. *Gelderland*. Zie MEETERENSCHE-EN-ESTERENSCHE-WATERING. W.

* GELDERSCHE-DIJK behoort gedeeltelijk onder *Hattem*, gedeeltelijk onder *Oldebroek*, en telt 50 h. en ruim 740 inw., als 24 h. en 130 inw. onder *Hattem* en 50 h. en ruim 340 inw. onder *Oldebroek*.

* GELDERSCHE-POLDER bevat 112 bund. 30 v. r. 10 v. ell. schotbaar land, en telt 11 h.

GELDERSCHE-SLUIS, sluis in *Zalland*, prov. *Overijssel*. Het is eene der 3 sluizen in den linker IJsseldijk, nabij Zalk, wijd 2.12 ell. en voorzien van twee drijfdeuren.

GELDERSCHE-WAARDEN, uiterwaarden op den Noord-Brabandschen oever, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Ammerzoden*; palende N. aan de Maas, O. aan Bokhoven, Z. aan de Haarsteeg, W. aan Hedikhuizen. — Deze uiterwaarden zijn niet ingedijkt maar in 1833 voorsien van eene zomerkade tot keering van het zomerwater, terwijl zij des winters geregeld onderloopen; zij beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 150 bund. 56 v. r. 30 v. ell., alles schotbaar land, en wateren uit op de Maas, door eene sluis, wijd 5,01 ell. Het polderbestuur bestaat uit Gecommitteerden van de betrokkene polders van Vlijmen, Engelen, Bokhoven, Well en Hedikhuizen.

* GELDERSCH-HOF ligt ½ u. Z. van *Nijmegen*, 1½ u. N. van *Groesbeek*.

* GELDROP, gem., heeft 32 lakenfabrijken, 2 wol- en katoenfabrijken, 1 bierbrouwerij, 1 leerlooijerij, 1 water-, vol- en graan- en oliemolen, 1 windgraanmolen en 1 stoomwolspinnerij.

GELDTERP, geh., prov. *Friesland*. Zie GELTERP. W.

GELEBUREN, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, arr. en 2 u. Z. W. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. N. W. van *Rauwerd*, onmiddellijk aan de kom van het d. *Baard*, waartoe zij behoort; met 2 h. en 10 inw.

GELEDIK (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sempoe*.

GELEEN (OP), d. prov. *Limburg*. Zie GELEEN. W.

*GELLICUM, in 1554 GELLINCHEM gespeld, heeft 1 R. K. kerk, aan den H. MARIA toegewijd, zijnde een net gebouw, met eenen spitsen toren en van een altaar voorzien, waarin de dienst door eenen Pastoor verrigt wordt. — Het wapen is van azuur met twee gebretesseerde fascen van goud.

*GELLICUM-RHENOY-EN-ACQUOY. Onder de Predikanten, die te GELLICUM-EN-RHENOY gestaan hebben, verdient melding de door zijne schriften beroemde EWALDUS KIST, die er van 1784—1786 stond.

*GELMERSMA is geen geh., maar een voorm. h., dat reeds voor lang afgebroken is.

*GELSELAAR, heeft eene katoen- en garenspinnerij.

GEMARANG, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*.

GEMARCHI, plaats, vermeld in het jaar 985, welke gehouden wordt voor het eil. *Marken*.

*GEMERT, heeft 3 bierbrouwerijen, 5 leerlooijerijen, 2 wol- en katoenfabrijken, chicorijfabrijken en 1 olie- en 4 graanmolens.

*GEMONDE. Bl. 520, reg. 15 van onderen, *staat:* 1759 *lees:* 1859.

*GEMPOL, distr. Reg 2 *staat:* distr. *Bangil*, *lees:* reg. *Bangil*.

GEMPOL, d. op het eil. *Java*, reg. *Pasoeroewan*, reg. *Bangil*, distr. *Gempol*. Nabij dit d., op een eilandje, in een niet groot meer, staan twee kolossale beelden, die vermoedelijk tot eenen tempel hebben behoord. Daaromstreeks is een tempel of mausoleum, uitwendig vierkant, doch inwendig koepelswijze gebouwd.

GENDERSCHE-BEEMDEN (DE), pold. in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Heesbeen-Eethen-en-Genderen*; palende N. aan den Biesheuvel, O. aan den Polder-van-Genderen, Z. aan den Polder-van-Genderen en den Polder-van-Eethen, W. aan den laatstgemelden polder en den Broeksche-hoek. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 37 bund. 54 v. r. 20 v. ell.; heeft een steenen sluisje in den rijweg, de Broeksche straat, aan den noordwesthoek des polders, wijd 0.61 ell., voorzien met eene schuif, in den watergang van het Oudland van Babyloniënbroek en watert uit door dit sluisje en vervolgens door den watermolen van den polder, op het Oude-Maasje. Het land ligt 0.05 ell. onder A. P. Het bestuur des polders is gecombineerd met die der polders van Eethen en Meeuwen.

GENDERSCHE-BOEZEM, water in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, ½ u. Z. W. van *Genderen*, met eenen watermolen, en uitwaterende door de Gendersche-sluis.

GENDERSCHE-SLUIS, sluis in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Drongelen*, even ten W. van Doeveren, in den Doeverenschen zeedijk, wijd 2.00 ell., voorzien van een paar puntdeuren en dienende om het water uit den Gendersche-boezem op het Oude-Maasje af te zetten.

*GENDRINGEN, heerl., heeft 2 steen- en 2 pannebakkerijen. — Het d., gelegen aan den nieuw aangelegden straatweg van Doesburg naar Anholt, is in Mei 1830 grootendeels door brand verwoest, doch

spoedig daarna geheel herbouwd, en telt thans 146 h. met ruim 950 inw. De kerk, welke door den gezegden brand mede vernield is, is in het jaar 1835 vervangen door eene andere, met eenen toren, doch zonder orgel. Het wapen dezer heerl. bestaat uit een veld van azuur, met eenen gent van natuurlijke kleur.

GENEINDE, b. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 1 u. N. van *Maastricht*, kant. en 1 u. W. van *Meerssen*, gem. en 5 min. O. van *Heteren*.

* GENEMUIDEN paalt O. aan Zwollerkerspel, hetgeen met het gedeelte van Cellemuiden, dat daartoe behoort, tusschen Genemuiden en het Zwarte water inschiet. Er is in deze gem. eene calicotfabrijk. In 1845 zijn hier 1.350.000 pond hooi en 2809 pond boter gewogen.

GENERALE-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie LANGELAND. W.

GENENEIND, b. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, arr. en 4 u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. N. van *Asten*, gem. *Bakel-en-Milheze*, 1 min. van *Bakel*; met 12 h. en 60 inw.

GENEU, geh. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 5 u. N. van *Roermond*, kant., gem. en ½ u. N. van *Venlo*; met 10 h. en 60 inw. — Men heeft er 1 steenbakkerij, alsmede ter plaatse, waar het voorm. kloost. Mariëndaal gestaan heeft, eene kapel, de Genoijer-kapel genaamd, welke tot de par. van *Velden* behoort; de dienst wordt daarin gedaan door den Kapellaan van Velden. — In het jaar 1836 werd bij deze kapel door de Redemptoristen een kruis geplaatst; sedert dien tijd wordt zij veel bezocht door de bewoners der omstreken.

GENHEEK, geh. in het *Land-van-Overmaze*, prov. *Limburg*, arr. en 2¼ u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1¼ u. O. ten N. van *Meerssen*, gem. en ¼ u. N. W. van *Hulsberg*, met 27 h. en ruim 160 inw.

GENHOES, kast. in het *Land van Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 2 u. N. van *Maastricht*, kant en 1½ u. N. N. W. van *Gulpen*, gem. en in het d. *Oud Valkenburg*. — Het ligt te midden van eenen vischrijken vijver en is voorzien van eenen schoonen dikken toren. — Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 110 bund., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door Mejufvrouw THERESIA DE PELSER BERENSBERG.

GENHOUT (ARENS-), geh., prov. *Limburg*. Zie ARENSGENHOUT. W.

* GENHOUT (GROOT-) ligt 25 min. Z. O. van *Beek*.

* GENHOUT (KLEIN-) ligt 20 min. Z. O. van *Beek*.

* GENNEP, gem., paalt W. aan de Noordbrabandsche gem. Oeffelt. Deze gem. bevat het plattenlandst. Gennep, benevens de geh. Genneperhuis, Panover en Picardie. Zij beslaat eene oppervlakte van 760 bund. Men telt er 217 h., bewoond door 244 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1240 inw., die hun bestaan vinden in den landbouw. Ook is er veel handel in hout en graan. Men heeft er 2 leerlooijerijen; 4 pottebakkerijen; 1 brouwerij; 1 vol- en 1 runmolen, benevens 2 korenwatermolens en 1 windmolen.

De eerste, van wien men met zekerheid weet, dat hij in de gem. GENNEP, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest HENRICUS STURLINUS, die in 1604 te dezer plaatse was en er zeker tot 1631 is gebleven. Toen het Genneperhuis nog versterkt was, werd ook aldaar eene gemeente gevonden met eene eigene kerk, waarvan de fondsen, in het begin der achttiende eeuw, met die der Gennepsche kerk werden vereenigd. Bij de in bezitneming, door het Nederlandsche Gouvernement in 1815, is bepaald, dat het beroep voorloopig eene Koninklijke

collatie zonde wezen. — Bl. 532. De Herv. kerk te GENNEP is een zeer fraai gebouw, van toren en orgel voorzien, voltooid in het jaar 1663. Vroeger was daarin eene menigte van wapenschilden en wapenrustingen opgehangen. Nog wordt er een oud portret bewaard, voorstellende den bovengenoemden eersten Leeraar. De school wordt gemiddeld door 170 leerlingen bezocht. — Men heeft er mede een Armengasthuis, in de *Holstraat*, hetwelk in 1597 gesticht is, en waarin 20 personen worden opgenomen. Te GENNEP is in 1597 de geheele *Oliestraat*, de Doelen en het Raadhuis afgebrand, waarvan de beide eerste niet meer zijn opgebouwd. — De gem. Ottersum en Oeffelt behoorden vroeger ook tot GENNEP en moesten aldaar ter molen en ter winkel komen, mogende er op die beide plaatsen geene winkels of ambachten zijn. — Het wapen der gem. GENNEP, bestaat uit vier lakenscharen, ten bewijze, dat hier vroeger vele lakenfabrijken waren.

* GENNEP (HUIS-TE-). Van dit kast. zijn nog de verschansingen en grachten aanwezig.

GENOEGEN-IS-HET-AL, plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *Midden-divisie*, O. van het Schottegat.

GENOIJER-KAPEL, kapel prov. *Limburg*. Zie GENEU.

* GENT, heerl. De Herv. Kerk aldaar is in 1844 vernieuwd en aanmerkelijk vergroot en in 1846 van een orgel voorzien, dat den 11 October van dat jaar ingewijd is. Er is in dat zelfde jaar mede eene R. K. kerk gesticht, en aan den H. MARTINUS toegewijd, zijnde een fraai gebouw, met eenen toren, en van een orgel en drie altaren voorzien.

GENT (SAS-VAN-), plattelandst. in *Staats-Vlaanderen*. Zie SAS-VAN-GENT. W.

GENTENERF, hofst. op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 8 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 1½ u. Z. van *Harderwijk*, gem. en 1½ u. N. van *Ermelo*, in de buurs. *Tonsel*. — Deze hofstede beslaat eene oppervlakte van 73 bund.

GENTSCHE POLDER (OUDE-EN-NIEUWE), voorm. pold. in het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, in de heerl. *Hinkelenoord*. Deze pold. is in het jaar 1552 ondergevloeid en sedert niet weder bevercht.

* GENUM. Reg. 16 staat: *Stylsa*, lees: *Aylva*,

GEORGE-STRAAT, zeeëngte in *Oost-Indië*, W. van de Straat-van Malakka, tusschen de Riouw-eilanden.

* GERBRANDA, in de griet. *Ferwerderadeel*, lag arr. en 3½ u. N. ten O. van *Leeuwarden*, kant. en 1½ u. W. ten Z. van *Holwerd*, 5 min. W. van *Ferwerd*. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, is thans een stuk bouwland, eene oppervlakte beslaande van 1 bund. 5 v. r. 40 v. ell., in eigendom bezeten wordende door THOMAS KLAZES HOEKSDIJK, woonachtig te Ferwerd.

* GERBRANDA, in *Baarderadeel*, lag arr. en 2½ u. Z. W. van *Leeuwarden*, kant. en ½ u. N. W. *Rauwerd*, in en ten N. O. van *Oosterwierum*. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij.

GERHEGGE, geh., prov. *Limburg*, arr., kant. en 1½ u. N. van *Roermond*, gem. en ½ u. N. van *Neer*; met 12 h. en 70 inw. — In de wandeling wordt het ook wel GERHEES genaamd.

GERENDAL, geh. in het graafs. *Valkenburg*, arr. en 2½ u. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. N. van *Gulpen*, gem. en ½ u. van *Strucht*; met 4 h. en ruim 20 inw.

* GERINGA is eene voorm. state.

GERLACH (ST.), geh. in het *Land-van-Overmaze*, prov. *Limburg*, arr. en 1½ u. O. N. O. van *Maastricht*, kant. en ½ u. O. Z. O. van *Meerssen*, gem. en 10 min. O. Z. O. van *Houthem*, nabij de Geul, ter plaatse, waar de voorm. proostdij van St. Gerlach heeft gestaan; met 44 h. en 230 inw.

GEROND, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. N. O. van *Roermond*, kant. en ½ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. *Tegelen*; met 10 h. en 50 inw.

GERRIT-GAUKES-POLDER (DE), pold., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Dockum*, ¼ u. W. van Rinsumageest. — Deze pold. wordt door eenen watermolen, op de Ee, van het overtollige water ontlast.

* GERROLLUMA bestaat niet meer.

* GERROLSMA bestaat niet meer.

* GERSLOOT. De huizen van dit dorp staan hier en daar aan den weg en verder verstrooid. Het heeft ééne openbare school, welke gemiddeld door 70 leerlingen bezocht wordt.

GERSTSIUS-EILANDEN, groep eil. in *Oost-Indië*. Zie Lattaeilanden. W.

* GERVEN, ook wel Gerwen of Heaven gespeld, is een geh. (geen b), aan den Ortendijk en telt 16 h. en eene groote boerderij, gezamenlijk bewoond door 80 zielen.

GERWERDEN, buurs., prov. *Gelderland*. Zie Gerven. W.

GEST (DE), geh. op het eil. *Wieringen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 10 u. N. O. van *Alkmaar*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *den Helder*, gem. *Wieringen*, 5 min. van *Westerland*, waartoe het kerkelijk behoort; met 15 h. en ongeveer 80 inw.

GEST (OUD-), geh. op het eil. *Wieringen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 10 u. N. O. van *Alkmaar*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *den Helder*, gem. *Wieringen*, 5 min. W. van *Oosterland*, waartoe het kerkelijk behoort; met 5 h. en 25 inw.

* GESTEL-EN-BLAARTHEM heeft 2 leerlooijerijen, 1 graan- en 2 oliemolens.

GETEN, bergstroom op het eil. *Java*, welke van de zuidelijke helling van de *Lamongan* afkomt en met weinig diepte door eene lage zandige streek vloeit.

* GEUL bevat ook het geh. Snijdersberg.

* GEUL (DE), diepte in de zoogenaamde vlakte, aan den zuidoever van *Goedereede*, bij de *Ooster-Nolle*, welke Z. O. in de slikken van Flakkee te niet loopt. Zij heeft eene diepte van 60 tot 90 palm. en biedt goede ligplaats bij ijsgang.

GEUL (DE) of Sleek, vaarwater in de *Maas*, tusschen den wal van *Voorne*, en de *Zuiderbank*. Het is zeer naauw, met ten minste 26 palm diepte.

GEUL (SCHIN-OP-), d., prov. *Limburg*. Zie Schin-op-Geul. W.

§ GEUSSELT, adell. h. in het *Land-van-Valkenburg*. Zie Gusselte.

GEUTE, geh. prov. *Noord-Braband*. Zie Gaete. W.

* GEVERIK, ligt ½ u. Z. Z. W. van *Beek*.

* GEWANDE-SCHANS is in den vorm van een hoornwerk, dwars op den Maasdijk en boven de Roodesluis gelegen, met een vervallen wachthuis daarbij.

GEZUSTERS, twee bergen in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*.

* GHEREN. Reg. 4, *staat:* Wobke *lees:* Wopke

GIARIKAS, eil. in *Oost-Indië*. Zie Gombanjil.

GIBY, eil. in *Australië*. Zie Gebe.

GIEKEBUREN, hofstede in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 8¼ u. W. van *Appingedam*, kant. en 4½ u. W. ten N. van *Onderdendam*, gem. en ½ u. W. van *Ulrum*, 10 min. Z. Z. O. van *Vierhuizen*, waartoe zij behoort. — Deze hofstede, welke eene oppervlakte beslaat van 23 bund. 49 v. r., wordt in eigendom bezeten en bewoond door de wedowe Gerrit Jeltes Beukema. En is sedert 1654 het stamhuis van de talrijke familie Beukema, zijnde Jan Beukema of eigenlijk Boykema op den 11 Mei 1696 op Giekeburen overleden.

GIEKERK, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, bestaande uit de d. Giekerk, Oenkerk en Oudkerk, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2842 bund. 74 v. r. 81 v. r., waaronder 2810 bund. 77 v. r. 89 v. ell. belastbaar land.

* GIEKERK. Bl. 559, reg. 2 *staat:* Fricius, *lees:* Frisius, reg. 4 en 7 *staat:* Iepema, *lees:* Jeppema, Onder Giekerk liggen nog enkel de buit. Sjoerda-State en Poelzigt.

GIER (KAAP), kaap in *Oost-Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *Floris*.

* GIESBEEK, buurs. De inw. maken met die uit de nabij gelegene buurs., de statie *Latum-en-Giesbeek* uit en hebben hier eene kerk, welke aan den H. Martinus is toegewijd, zijnde een steenen gebouw, met eenen kleinen toren, en van een orgel en een altaar voorzien.

* GIESSEN, heeft, sedert 1843 eene Christelijk-Afgescheidene gem. — De kerk is een eenvoudig gebouw, zonder toren of orgel. De Herv. kerk, welke buitendijks in den Struikwaard staat, is een zeer klein en oud gebouw, met een klein klokketorentje.

GIESSEN (HUIS-TE-) of Reigersbosch, voorm. adell. h. in het *Land-van-Altena*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 7 u. N. W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 3 u. N. W. van *Heusden*, gem. en 10 min. Z. O. van *Giessen*, waarvan thans niets meer overig is dan een vierkant stuk bouwland, door eene smalle gracht omringd.

* GIESSENDAMSCHE PLAAT is lang 2850, breed 400, hoog 2 ell., boven middelbare eb en bestaat uit weiland en griend.

GIESSENSCHE-BROEK (HET), pold. in het *Land-van-Altena*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Giessen*; palende N. aan de Alm, O. aan het Andelsche-Broek, Z. aan de Midgraaf, W. aan den Polder-den-Duil. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 38 bund. 60 v. r. 72 v. ell., en wordt door eene open steenen heul, wijd 1.10 ell. van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.72 ell. onder A. P. Het bestuur van den St. Romboutspolder heeft ook het gezag over dezen pold. — Deze pold. slechts met eene open heul in den Polder-den-Duil uitwaterende, moet gerekend worden met dien een zelfde waterschap uit te maken, en betaalt ook in de lasten van den Duil.

* GIETEL heeft in 1846 eene school bekomen. Ook heeft men er nog het landg. Bussloo met eene R. K. kerk.

* GIETEN. Bl. 570, *moeten* reg. 16—19 *wegvallen*, als betreffende niet *Gieten* maar *Borger*. — Te Gieten is in het jaar 1849 eene nieuwe kerk gebouwd, op de fundamenten der oude.

* GIETHOORN. Reg. 18 en 19 *staat:* Jan-Hazengracht, *lees:* Jan-Hozengracht.

GIGE, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Sumatra*, rijk *Atsjin*. Het is de Zuidermond van de *Atsjin*.

GIJSSELBERTINK, een erf te *Holten* in *Overijssel*, reeds vermeld in 1188.

GIJSSELSBAAI, baai in *Oost-Indië*. Zie PRISELA. W.

GIJSTEN, twee platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant., *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

GILASIE (STRAAT VAN-), zeeëngte in *Oost-Indië*. Zie ALAS. W.

GILBOWAN of DUIVEN-EILAND, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische zee*, benoorden Straat Bali. Het is een klein groen eilandje, met een groot witachtig rif, waarvan de zuidzijde het uitgestrekste is.

GILDEKAMP (DE), streek lands in *Fivelgo*, arr. en kant. *Appingedam*, gem. *Stedum*, in *de Weer*. Het is eene smalle streek lands, welke eene oppervlakte beslaat van 40 v. r. 30 v. ell. en vermoedelijk oudtijds tot eene bijzondere bestemming gediend heeft.

* GILI-BANTA behoort tot de *Kleine-Sunda-eilanden*.

GILI-LOEWAK of TORTEL-EILANDEN, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-van Madoera*, ten Z. van *Soemanap*. Het is 1 paal groot, laag en kalkachtig.

GILI-POETAK, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Madura*, ten Z. van *Soemanap*, tusschen *Giliang* en *Goa-Goa*. Het is laag, klein en riffig.

* GILLIE-GENTING, eigenlijk GILI-GENTING is van het O. Z. O. naar het W. Z. W. 6½ paal lang, van het O. N. O. naar het W. Z. W. 4 palen breed, heuvelig en kalkachtig, en telt 1900 inw. — Den 7 Februarij 1845 zijn, in den nacht, aan de zuidzijde van dit eil. twee rotsen uit zee opgekomen, welke met hoog water 3 palm uitsteken; deze rotsen zouden voor het eerst gezien zijn, nadat eene buitengewone deining van de zee was bespeurd, welke wordt toegeschreven aan eene zeebeving.

* GILSDORF bevat 108 h. en 610 inw., doch de parochie telt 40 zielen meer. Hier stond vroeger een beroemd klooster der Tempeliers, dat door eenen weg onder de Sure door gemeenschap had met een gebouw, dat de Tempeliers in de st. Diekirch bezaten.

GILZE-EN-RIJEN, bevat ook het geh. Moleneind, en heeft 6 bierbrouwerijen, 7 leerlooijerijen, 1 olie- en 3 graanmolens.

GINDERDOORSCHE LOOP, watertje in de *Meijerij-van-'s Hertogenbosch*, kw. *Peelland*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Lieshout*, dat in eene noordoostelijke rigting van Lieshout naar Beek-en-Donk loopt.

GINDING, kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*. Zie OEDJONG-GINDING. W.

GINK-EL, hofstede op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. W. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2 u. N. van *Wageningen*, gem. en 1½ u. O. van *Ede*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 900 bund., en wordt in eigendom bezeten door Mevrouw de Baronnesse VAN HARDENBROEK, geb. Baronnesse VAN SPAEN, op den huize Overbeek, bij Velp.

* GINNEKEN. De R. K. kerk is een sierlijk langwerpig gebouw, met eenen fraaijen vierkanten toren, waarop eene vrij hooge spits staat.

* GINNEKEN-EN-BAVEL, heeft 5 bierbrouwerijen, 4 leerlooijerijen, 1 olie- en 2 graanmolens.

GINSTERBERG, geh. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr. en 3 u. Z. van *Maastricht*, kant. en ½ u. O. Z. O. van *Gulpen*, gem. en 25 min. van *Wittem*; met Elzel 32 h. en 160 inw. tellende.

GINTING (BAAI-), baai in *Oost-Indië*; aan de Zuidkust van het eil. *Bangka*.

*GIRSTERKLAUS bestaat alleen uit eene hooggelegene kapel met eene kluizenaarswoning. De kapel bestaat reeds eenige eeuwen en bevat een dusgenoemd wonderdadig Mariabeeld, waarheen het landvolk in bedevaart trekt.

* GISTELLES of Ghistelles (niet Gistellis) heeft tot wapen een schild van keel, met een keeper van zilver, beladen met vijf hermelijnen.

GLAM, eil. in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Borneo*, omtrent Hoek Sambar. Het is door riffen omgeven.

GLAP, kaap in *Oost-Indië*. Zie Ombjong Glap. W.

GLASSA, Gaspari of Gaspar, eil. in *Oost-Indië*, O. van het eil. *Bangka*. Het vertoont zich op den afstand van 8 Engelsche mijlen als eenen piekvormigen heuvel, doch nader bijkomende, doet het zich voor als eene pyramiede en is tot op den top met kreupelhout begroeid. Volgens sommigen zou het tin en goud bevatten.

§ GLAZEN-NAP, oud kast., prov. *Limburg*. Zie Holtmeule. W.

* GLIMESPOLDER (OUD) bevat 5 h., waaronder 1 boerderij en 1 meestoof.

GLIMMERSHUIS, voorm. burg in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 2½ u. Z. W. van *Appingedam*, gem. en ¾ u. W. ten Z. van *Ten Boer*, 5 min. Z. O. van *Woltersum*. — Deze burg, waaraan de heerl. en collatie van Woltersum verbonden waren, werd lang bezeten door de adellijke familie van Welvelt of Welvelde en werd door twee broeders uit deze familie den 1 Augustus 1715 verkocht aan Jonkheer Johan Christoffer Polman, vervolgens werd het van de erven van den Drost F. Polman den 4 Junij 1755 gekocht door Mevrouw A. L. van Julsema, wed. de Valcke. De burg is afgebroken en gesloopt, zoodat er de burgstede alleen nog maar van te zien is (1).

* GLINS was het stamhuis van het, sedert de veertiende eeuw, in Friesland beroemde geslacht Glins of van Glins, hetwelk vele vermaarde mannen heeft opgeleverd, van welke twee als teekenaars van het verbond der Edelen voorkomen, namelijk, Douwe van Glins en Hanning van Glins (2).

GLISSING, kaap in *Oost-Indië*. Zie Galissong. W.

* GNEPHOEK. De R. K. behooren niet tot de stat. van *Alphen*, maar tot die van den *Hooge-Rijndijk*, onder *Hazerswoude*.

GODLINZE. De predikant Sibrandi werd in 1606 Emeritus en verkreeg tot opvolger in 1608 Kasparus Goltinge.

* GODSHOF, *staat*: Zie Nykloster *lees*: Zie Aula-Dei.

GOEA-ABAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, afd. en 5 palen van *Toelan*. — In de nabijheid van dit d. is eene grot, welke voormaals tot eene heilige offerplaats schijnt gediend te hebben, en in de onmiddellijke nabijheid eene fraaije vischrijke kom van kristalhelder water heeft, welke door hooge grijze boomstammen overschaduwd, aan dit schilderachtig oord eene frischheid en bekoorlijkheid verleent, waarvan men welligt op het geheele eiland vruchteloos de wedergade zou kunnen zoeken. De ontelbare menigte apen, die tusschen het digte, over het water nederhangende groen omdartelen, en, daar zij nimmer gestoord of verontrust worden, voorbeeldeloos

(1) Over den burg Glimmershuis zie het stukje van Mr. H. O. Feith, *Woltersum* in de *Gron. Volksalmanak van* 1843 bl. 111.

(2) Men zie over hen J. W. te Water, *Historie van het Verbond der Edelen*, St. II, bl. 417 – 420, en over de laatste ook Mr. J. Scheltema, *Staatkundig Nederland*, D. I, bl. 375.

mak zijn, zetten aan dit verrukkelijk natuurtooneel eene levendigheid bij, waardoor de aangename indruk, dien het op den geest van den eenzamen wandelaar te weeg brengt, nog aanmerkelijk wordt verhoogd.

GOEDE HOOP (DE), kaap in *Australië*, aan de Noordwestkust van *Nieuw-Guinea*.

GOEDEN TIJD, b. in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Braband*, arr. en ruim 4 u. Z. O. van *Breda*, kant. en 5¼ u. Z. O. ten O. van *Ginneken*, gem. *Alphen-en-Riel*, een gedeelte van het d. *Alphen* uitmakende; met 12 h. en ruim 100 inw.

* GOEDEREEDE, voorm. eil. was vroeger met het voorm. eil. *Overflakkee* verbonden, door onderscheidene platen en gorzen, waaronder het Stellengors en de Aanwas. Bij gewone vloeden lagen deze onder water, doch bij eb kon men te voet of met paarden en wagens van het eene naar het andere eiland komen. In 1751 werd van wege het Gemeene Land van Holland een dam gelegd, Stellendam genaamd, die deze eil. verbond, waardoor aan de noordzijde aanwassen ontstonden, die later ingedijkt werden en thans de polders Adriana, Eendragt, Hals en Scharrezee uitmaken en alzoo in 1780 deze beide eil. tot een geheel vereenigden. — Zie voorts GOEDEREEDE-EN-OVERFLAKKEE. — Dit land is zeer vruchtbaar, met schoone bouw- en weilanden en meekrapvelden en is op vele plaatsen houtrijk. Het beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5251 bund. 77 v. r. 76 v. ell.

* GOEDEREEDE, gem., reg. 5 *staat:* Bekken-polder, *lees:* Bokken-polder of Stuif-polder. De inw. vinden ook hun bestaan in meekrapteelt en visscherij. De R. K., die er wonen, behooren tot de statie van *Middelharnis-en-Sommelsdijk*. — Het plattelandstadje Goedereede ligt omtrent een half uur van het havenhoofd aan het strand van het zeegat. Van de stichting is onmogelijk het jaar op te geven, doch het wordt in 1080 reeds vermeld als eene beroemde zeeplaats. Ook schijnt *Goeree* een afzonderlijk graafs. te zijn geweest, want voor het jaar 1248 wordt van eenen Graaf *van Goeree* gewaagd. Bl. 600. Het kunstlicht staat 45 ell. hoog, is op meer dan 6 u. afstands zigtbaar en verlicht den geheelen horizon, behalve aan het Z. O. door het Z. tot het Z. W. — Op den toren is een afleider geplaatst. — GOEDEREEDE is de geboorteplaats van den Schilder CORNELIS BAKKER, geb. 7 Junij 1771. Het wapen van GOEDEREEDE vindt men ook opgegeven als zijnde een veld van keel met een anker van goud.

* GOEDEREEDE-EN-OVERFLAKKEE wordt ten Z. ook door het Brouwershavensche zeegat bespoeld. Dit eil. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 22,259 bund. 61 v. r. 59 v ell., waaronder 22,072 bund. 5 v. r. 36 v. ell. belastbaar land. — Men telt er 2689 h., 566 schuren en 21,200 inw. De inw. vinden mede hun bestaan in veeteelt en visscherij. Thans zijn er 22 meestoven. De R. K. maken de statiën van *Oude-Tonge*, *Middelharnis-en-Sommelsdijk* en *Ooltgensplaat-en-den-Bommel* uit, die er 3 kerken hebben, welke door even zoovele Pastoors bediend worden.

* GOEDEREEDSCHEGAT. Reg. 9, *staat:* de Vlinder. *lees:* de Hinder.

GOED-VAN-EYKEL (HET), *staat:* zie EYKEL (HET GOED VAN) *lees:* zie YKEL (HET GOED VAN).

GOEGOES, volkstam in *Oost-Indië*, op het eil *Sumatra*, in het binnenland, geheel afgezonderd in slecht zamengevoegde hutten of zelfs in boomen huizende en vaak van verblijfplaats veranderende. Zij zijn zeer schuw.

*GOE-JAN-VERWELLEN-SLUIS ligt een klein uur W. van Oudewater en ontleent haren naam van eene sluis, dus genaamd naar de gewoonte, die voor eeuwen bestond, dat de vrouwen hare mannen op de haringbuizen, welke van Oudewater, langs den IJssel, naar zee voeren, tot die sluis vergezelden en hen daar verlieten met het »Goe Jan vaarwel." Aldaar is in 1845 eene Herv. kerk gesticht, waarin de dienst elken Zondag, des voormiddags door een der Predikanten van Oudewater wordt waargenomen, het is een klein gebouw, zonder toren of orgel. De gem. der Herv. telt aldaar ruim 200 zielen.

GOELING (TJINJIN-), *staat:* Zie TJINJIN-GOELING. *lees:* Zie TJINTJING-GOELING.

GOENANJE of GJARIKAS, eil. in *Oost-Indië*, in den *Molukschen Archipel*, tot de *Latta-eilanden* behoorende.

GOENDI of SOENDA, eil. in *Oost-Indië*, aan de Zuidoostkust van het eil. *Sumatra*.

GOENDI (STRAAT-), zeeëngte in *Oost-Indië*, waardoor het eil. Goendi van Tandjong-Tekoes gescheiden wordt.

GOENDOELO (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, welke met eene zuidelijke rigting in de *Patjietanbaai* uitloopt, doch door eene bank gesloten is.

GOENONG, kaap in *Oost-Indië*, aan de kust van het eil. *Billiton*.

GOENONG-TALO (HOEK-VAN) of HOEK VAN GORONTALO, kaap in *Oost-Indië*, aan de Zuidkust van de Noordoostelijke landtong van het eil. *Celebes*.

GOENSBAAI (RIJKLOF-VAN) baai in *Australië*. Zie RIJKLOF VAN GOENSBAAI.

* GOEREESCHE-GAT. Het water rijst in dit gat voor Hellevoetsluis en Goedereede 17 palm. — Het kan wel door oorlogs- en koopvaardijschepen, maar niet door *de grootste* oorlogschepen bevaren worden, als kunnende schepen, die ongeveer 55 palmen diep gaan, alleen bij springtij of hooge vloeden binnen komen.

* GOES. Bl. 620, Aan de mond van de haven van GOES, staat op den dijk een stilstaand lamplicht, op 1½ mijl zigtbaar. — Bl. 629, Onder de aldaar geboren beroemde mannen telt men ook: de Schilders CORNELIS EVERSDIJK, uit het begin der zeventiende eeuw en diens zoon WILLEM EVERSDIJK, die omtrent het jaar 1660 gebloeid heeft. — Het wapen van GOES bestaat uit eene zilveren gans, op een veld van sabel, hebbende in het hoofd een gevierendeeld stuk, bevattende het eerste en vierde gedeelte het wapen van Beijeren, bestaande uit een veld verdeeld in spillen van zilver en azuur diagonaalswijze van de regter naar de linker zijde geplaatst, het tweede en derde het wapen van Henegouwen, zijnde een gevierendeeld schild van goud, waarvan het eerste en vierde gedeelte met eenen leeuw van sabel, het tweede en derde met eenen leeuw van keel.

GOESING, d. in *Oost-Indië*. Zie BOLIO.

GOFFEL, eil. in *Oost-Indië*, in den *Molukschen Archipel*, tot de *Latta-eilanden* behoorende.

* GOIDSCHALKSOORD is eene vrije heerl. en had vroeger een eigen Baljuw. Zij behoorde niet tot de baljuwschappen van Zuid-Holland, welke te Heinenoord eindigden, noch tot die van de Beijerlanden, welke, even buiten GOIDSCHALKSOORD, te Oud-Beijerland, aanvingen.

* GOIER, dit art. moet geheel wegvallen, als behoorende niet tot ons koningrijk.

* GOJIN *staat:* Zie GOYUM. *lees:* Zie GOOIJUM.

*GOIRLE heeft 2 graanmolens en 2 leerlooijerijen. — Den 31 Julij 1849 bekwamen kerk en toren zware schade door het inslaan van den bliksem; de brand, die er door ontstond, werd gelukkig spoedig gebluscht.

GOKKEMA-POLDER (DE), pold., prov. *Groningen*. Zie Nieskoopster-Uitersdijk (De). W.

GOLANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, welke zich in de *Djetties* ontlast.

GOLSSLOOT, waterloop, prov. *Overijssel*. Zie Berkumer-voetsloot.

GOLTSTEIN, hofstede op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant. en ½ n. N. van *Middelburg*, gem. *St. Laurens-en-Brigdamme*, 10 min. N. O. van *Brigdamme*, waartoe zij behoort. —

GOMEE-EILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van het eil. *Sumatra*, nabij het Koningshoofd.

GOMOEROE, berg in *Oost-Indië*. Zie Gamoeroe. W.

GONKEL, verkeerde spelling van Ginkel, geh. en hofst. prov. *Gelderland*. Zie Ginkel. W. en A.

GOODIJK (DE), voorm. dijk, thans bouwland, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, beginnende in het N. W. der griet. bij Stiens, en loopende N. tot nevens het d. Hijum, waar hij aan den Vijfhuisterdijk sluit.

*GOOD-INTENT, paalt O. aan de plant. Providence, Z. aan Leadshall (niet Leudshull).

*GOOI (HET), oudtijds 't Goey en 't Gobije geschreven, geh., ligt 1 u. O. van het d. *Houten*, en telt 33 h. en 250 inw.

*GOOIJE grenst N. aan Werkhoven, O. aan Cothen, Z. aan Schalkwijk, W. aan Houten. — Zij bevat alleen het geh. het Gooi; beslaat eene oppervlakte van 813 bund. 85 v. r. 1 v. ell., en telt 33 h., bewoond door 36 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 250 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw. — De Herv., van welke men er ruim 30 aantreft, worden tot de gem. van *Schalkwijk-en-Gooije* gerekend.

*GOOIJE (TEN) ligt 1 u. O. van *Houten*.

GOOIJER-MARKE (DE) of Gooijer-marke, markte in de ambtmanij *Colmschate*, prov. *Overijssel*, arr. en kant. *Deventer*, gem. *Diepenveen*. — Deze markte, welke de vrijheid van Deventer voor het grootste gedeelte insluit, bevat de buurs. Wechele, Riele, Oude-Wetering, Nieuwe-Wetering, Essen, Ortele, Okkenbroek, Lettele en Linde.

GOOIJER-WETERING (DE), water in het *Overkwartier* der prov. *Utrecht*, gem. *Houten*, in eene west-zuidwestelijke rigting, loopende van den Lekdijk naar den Vaartsche-Rijn.

GOOILUST, buit., prov. *Noord-Holland*. Zie Gooylust. W.

*GOOR, kant., telt 1362 h. en 9000 inw.

*GOOR, gem., heeft eene kunstbleekerij, benevens katoen-, linnen- en tafelgoedweverijen. Bl. 660. Er ligt te Goor eene ijzeren brug over de Regge. — De plaats Goor, komt de eerste maal in de geschiedenis voor, tusschen de jaren 1027 en 1054. In het jaar 1263, kreeg zij stadsregten, zoo als blijkt uit eenen brief van Hendrik van Vianden, den acht en dertigsten Bisschop van Utrecht. In 1845 is de Herv. kerk en het orgel aanzienlijk verbeterd. De synagoge in de *Schoolstraat*, is een klein, maar net gebouw.

*GOOR (KERSPEL-) telt 68 h. en 430 inw., die kerkelijk onder *Goor* behooren.

*GOOR (SLOT-TE-). — Deze burg, welke in het begin der veertiende eeuw door GUIDO VAN AVESNES, den twee en veertigsten Bisschop van Utrecht, gesticht was, werd, in het jaar 1348, door GIJSBRECHT VAN BRONKHORST verbrand. Sedert weder opgebouwd zijnde, werd zij in het jaar 1368, voor eenen korten tijd, de verblijfplaats van JAN VAN VIRNENBURG, den acht en veertigsten Bisschop van Utrecht. Waarschijnlijk vindt men nog bouwvallen van dezen burg op de plaats, waar thans de begraafplaats der Israëliten is.

*GOORN (DE) telt 22 h. en 150 inw. — De R. K. kerk is in 1827 (niet 1825) gebouwd.

GOOWATERING (DE), water in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Stompwijk-Wilsveen-Leydschendam-Zuidzijde-en-Tedingerbroek*.

GOPIT, vuurberg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Ajer-Bangies*, in het *Selindongsche*. Deze berg levert zeer zuivere zwavel.

*GORINCHEM, gem., heeft van oudsher het regt der visscherij op de Merwede en wel op dat gedeelte der riv. begrepen tusschen de raailijn over de torens van Arkel en Almkerk gaande en de raailijn der scheiding tusschen het Land van Arkel en den Alblasserwaard. — Bl. 673. Onder de alhier gestaan hebbende Hervormde Predikanten verdient nog melding JOHANNES KNEPPELHOUT, een der oprigters van het *genootschap ter verdediging der voornaamste waarheden van den christelijken godsdienst, inzonderheid tegen deszelfs hedendaagsche bestrijders*, die er van 1782 tot 1794 stond. — De eerste Predikant in de gem. der Christelijk Afgescheidenen is geweest HENDRIK HARKEN MIDDEL, die er in het jaar 1845 kwam, en in 1850 naar Middelburg vertrok. — Onder de in de Remonstrantsche gem. gestaan hebbende Predikanten verdient melding de vaderlandsche oudheidkundige Mr. PIETER VAN DER SCHELLING 1713—1714. — Bl. 676. De Vleeschhal, vroeger de Waalsche kerk, wordt thans (1850) sedert 1844 tot Herv. kerk gebezigd. — Bl. 677. In het jaar 1848 is er in de *Keizerstraat* een geheel nieuw Huis van Arrest en Justitie gebouwd, geheel volgens het cellulaire stelsel of dat van afzonderlijke opsluiting ingerigt. — Bl. 680. De Herv. kerk is, uithoofde van ontzetting, ten gevolge van het bombardement in 1814, afgekeurd en in 1844 gesloopt, en ter zelfder plaatse is men in 1849 begonnen tegen den ouden toren aan eene geheel nieuwe kerk te bouwen, welke in het begin van 1851 geheel voltooid was. — Bl. 681. De Christelijk Afgescheidenen hebben in 1850 aan het einde van de *Drie Koningensteeg*, naast het gebouw, dat hun tot hiertoe tot kerk diende, eene geheel nieuwe kerk gesticht, zijnde een vierkant gebouw, zonder toren of orgel; terwijl de voorm. kerk, thans tot pastorie gebruikt wordt. — Bl. 683. In 1850 hebben de R. K. liefdadige Zusters, afdeeling Rotterdam, ten haren dienste een stuk gronds in de *Oude-Lombardstraat* aangekocht, ten einde daarop een Liefdadig gesticht te bouwen, hetwelk na voltooijing als eene onderafdeeling van dat te Rotterdam zal worden beschouwd. — Men heeft er ook eene Bank van Leening, waartoe in 1843 door de stad een ruim gebouw in de *Gasthuisstraat* is aangekocht. — GORINCHEM is mede de geboorteplaats van den Godgeleerde SIMON BRAND VAN SOMEREN, † 8 Februarij 1800 als Predikant te Dordrecht, na van zijne oudheidkundige kennis, oordeel en scherp vernuft blijk te hebben gegeven. Van den Teekenaar JOHANNES HUBERTUS REYGERS, geb. 1 Mei des jaars 1767, † 11 Maart 1849, die tevens kunstig snij- en boetseerwerk vervaardigde; van GERRIT SEBASTIAANSZ., een der eerste Watergeuzen en van JOANNES ANDRIESZ., Kapitein van een geuzenschip en

een dapper man, † omstreeks 1573. — Bl. 687. De Schilder JACOB VAN DER ULFT was mede een der beroemdste glasschilders van zijnen tijd.

*GORINCHEM (DE BANNE VAN-) bestaat uit: Wolpheren, Wolpherensche-Slagen, Lange-Slagen, Korte-Slagen, de Bollekes of Bullekes, het Hoogland, de Haar, de Stalkaarsen, Lang-Scheiwijk, de Zwane-polder, het Weidschild, de Lingegorzen, de Gorinchemsche-Havelingen, het grootste gedeelte van de Swetsplaat en een klein gedeelte van den Middelwaard.

*GORISHOEK. Op den dijk benoorden het veer is een stilstaand lamplicht, op 1½ mijl zigtbaar. Ook is er een posthaventje.

GORKUM, voorm. adell. h., te *'s Gravenhage*, aan de zuidzijde van *de Plaats*, voorheen een deel uitgemaakt hebbende van het *Huis van* MARIA VOSSE.

GORREDIJK, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, bestaande uit de d. Gorredijk, Kortezwaag en Langezwaag en volgens het kadaster eene oppervlakte beslaande van 3404 bund. 52 v. r. 99 v. ell., waaronder 3362 bund 61 v. r. 25 v. ell. belastbaar land.

GORS (HET GROOTE), onbehuisde pold. prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gedeeltelijk gem. *Woudrichem-en-Oudendijk*, gedeeltelijk gem. *de Werken-en-Sleeuwijk*; palende N. aan het Oudendijksche gat, O. aan het Kleine Gors, Z. en W. aan den rivierdijk van Oud-Altena. — Deze pold., is groot, volgens het kadaster, 18 bund. 50 v. r. 80 v. ell. met de kaden en buitenstrooken, waaronder 17 bund. 50 v. r. 50 v. ell. schotbaar land, als: onder *Woudrichem-en-Oudendijk*, volgens het kadaster 10 bund. 40 v. r. 50 v. ell. met de kaden en buitenstrooken, waaronder 9 bund. 80 v. r. 50 v. ell. schotbaar land; en onder *de Werken-en-Sleeuwijk* 8 bund. 10 v. r. 30 v. ell. met de kaden en buitenstrooken, waaronder 7 bund. 70 v. r. schotbaar land, en wordt door eene steenen sluis aan het benedeneinde des polders op de noordzijde, wijd 0,70 ell., voorzien van eene drijfdeur en schuif, op de Merwede van het overtollige water ontlast. — Het land ligt 0,80 ell. boven A. P. De hoogte der kaden is 2,70 tot 2,80 ell. boven A. P. — Deze pold. wordt door de eigenaar zelven bestuurd. — Het bovenvlak van den dekzark op het buitenfront van boven gemeld sluisje is 2,60 ell. boven A. P. — Aan de zijde van den rivierdijk van Oud-Altena, heeft deze pold. vele putten, ten gevolge van de aardhaling voor de reparatiën aan gemelden rivierdijk, van tijd tot tijd plaats gehad hebbende. Bovendien is het land aan de zijde van het Oudendijksche gat, waar het omtrent 300 ell. gelijk is aan de hoogte van de kade van den rivierdijk aanmerkelijk afhellende, zoodat in de nabijheid van dien dijk de hoogte van het land naauwelijks 1 el boven A. P. bedraagt. Voor dit GROOTE-GORS is in het jaar 1805 van Rijkswege door het ten Noorden gelegen Oudendijksche-gat een dam gelegd, ter hoogte van 1.20 el. boven A. P. Tusschen dit gors en de bermsloot van den rivierdijk ligt, over de geheele lengte, eene strook gronds van 3 à 4 ell. breedte, welke tot de dijkaadje van Oud-Altena behoort. De scheiding op dit gors tusschen de gemeenten Woudrichem en Sleeuwijk maakt de zoogenaamde Splisse uit, zijnde de bovenste limiet van het regt van opslag van het veer der stad Gorinchem.

GORS (HET KLEINE-), onbehuisde pold. in het *Land van Altena*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem.

Woudrichem-en-Oudendijk; palende N. aan het Oudendijksche Gat, O. aan de buitengronden ten Noorden van den Oudendijk, Z. aan de dijk van Oud-Altena, W. aan het groote Gors. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3 bund. 2 v. r. 20 v. ell. met de kaden en buitenstrooken, en wordt door eenen houten duiker aan de noordzijde, op het benedeneinde, wijd 0.42 ell., voorzien met eene klep op het Gat van den Oudendijk en verder op de Merwede van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,00 ell. boven A. P. De hoogte der kaden is 2,50 ell. boven A. P. Deze polder wordt door den eigenaar zelven bestuurd. — Dit buitenpoldertje, even beneden den zoogenaamden Oudendijk gelegen aan de aardhaling voor de reparatie van den rivierdijk van Oud-Altena onderworpen zijnde, heeft aan de zuidzijde vele putten.

GORS (HET OUD-), pold. in de heerl. *Zwaluwe*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, palende N. O. en Z. aan het vloedspui, W. aan den Brand-polder. Deze pold., welke in het jaar 1781 of 1787 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 19 bund. 80 v. r. 40 v. ell., en wordt door eenen houten duiker, wijd 0.78 ell., voorzien van eene klep of een valdeurtje op het Vloedspui en voorts op den Amer, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.35 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit de Eigen-Geërfden — Aan de noord- en oostzijde van dezen polder liggen nog twee bekade perceeltjes, groot 1 bund. 70 v. r. en 2 bund. 55 v. r. respectivelijk, welke beide tot het Oud-Gors behooren, doch elk afzonderlijk door eenen, met eene klep voorziënen, drie palmen wijden, houten duiker uitwateren.

GORTBUREN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, arr. en 5½ u. Z. van *Sneek*, kant. en 3½ u. W. van *de Lemmer*, onder *Oudemirdum*.

GORTENBRIJHOEK (DE), geh. prov. *Drenthe*, arr. en 9 u. Z. W. van *Assen*, adm. en judic. kant. en 1 u. N. W. van *Meppel*, gem. en ½ u. N. W. van *Nijeveen*; met 14 h. en 90 inw.

GORTUM, b., prov. *Friesland*. Zie GOTTUM. W.

GORZEN (KEENSCHE), twee pold., prov. *Noord-Braband*. Zie KEENSCHE GORZEN TEN OOSTEN VAN DE KLUNDERT, W. en KEENSCHE GORZEN TEN ZUIDEN VAN DE KLUNDERT. W.

GORZEN TUSSCHEN HET KWISTGELD EN DE ROODE VAART (BEKADE), pold., prov. *N. Braband*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Klundert*; palende N. aan het Hollandsdiep, O. aan de Roodevaart, Z. aan den Zeedijk, W. aan het Kwistgeld. — Deze pold., welke van tijd tot tijd bekaad is, is groot, volgens het kadaster, 55 bund. 29 v. r. 20 v. ell., alles schotbaar land.

GORZEN TUSSCHEN DE NOORDSCHANS EN HET KWISTGELD (BEKADE), pold., prov. *N. Braband*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Klundert*; palende N. aan het Hollandsdiep, O. aan het Kwistgeld, Z. aan den Zeedijk, W. aan de Noordschans. — Deze pold., welke van tijd tot tijd bekaad is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 18 bund. 41 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land.

* GOSONG of DE MEYNDERTSDROOGTE ligt Z. O. van de Kleine Kombuis.

GOSONG-BAJER, zandbank in de *Doeson*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*. Zij valt bij lagen waterstand droog en alsdan wordt er bruine damar ingezameld.

* GOSSELDINGEN heeft 24 h. en ongeveer 180 inw. en bezit een dorpsbosch van 76 bund. 61 v. r.

*GOUDA, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 10,148 bund. 17 v. r. 21 v. ell., waaronder 10,098 bund. 87 v. r. 6 v. ell. belastbaar land.

*GOUDA, gem. Bl. 707. Onder de in de Remonstrantsche gem. te GOUDA gestaan hebbende Predikanten verdient melding de Vaderlandsche oudheidkundige Mr. PIETER VAN DER SCHELLING, die er van 1714 tot 1725 stond. — Reg. 14 *staat:* 1676, *lees:* 1796, — Bl. 714. In den toren der Herv. kerk is een uitmuntend klokkenspel. In 1842 is te GOUDA eene Armenkerk gebouwd in de *Peperstraat*, welke den 2 December van dat jaar is ingewijd, en ongeveer 500 menschen kan bevatten. In 1849 is daarin een orgel geplaatst, hetwelk den 16 September van dat jaar is ingewijd, — Bl. 718. Er is te GOUDA ook eene Bank van Leening. — Bl. 719 en 720. Onder de vermaarde mannen die te GOUDA geboren zijn, verdienen ook vermeld te worden: de Schilders CORNELIS VAN GOUDA, geb. in 1510, † in 1550, CORNELIS KETEL, geb. in 1540, en W. TOMBERG, geb. in 1603, † in 1678, de Glasschilders: GIJSBERT VAN DER KUIL, geb. in het begin der zeventiende eeuw, † in 1678, WILLEM TIJBOUT, geb. in 1626, † in 1699, en CORNELIS ENGELSZEN VERSPRONK, uit het midden der zeventiende eeuw. — Bl. 720, reg. 8, *staat:* POURCUS, *lees:* POURBUS, — AART VERHAAST was geen schilder, maar een bouwmeester.

GOUDENBERG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, rijk *Atsjin*, niet ver van de stad van dien naam. Hij is ver in zee zigtbaar.

*GOUDERAK, paalt N. N. O. en gedeeltelijk O. aan de gem. *Haastrecht*, voorts O. aan Stolwijk en Berkenwoude-en-Achterbroek.

§ GOUDHAAK, naam, welke op sommige oude kaarten voorkomt als zijnde een pold. in *Zuid-Holland*, gem. *Hagestein*, doch welke daar niet bekend is.

*GOUDKADE, eigenlijk GOUWE-KADE. Langs dezen dijk staat eene streek huizen ter lengte van ½ u. gaans, langs den westelijken oever der Gouwe, welke twee b. uitmaken. Zie de beide volgende art. Men vindt aldaar vele voorname papiermolens en eenen houtzaagmolen.

GOUD-KADE (NOORD-), ook wel de NOORD-KADE genoemd, b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 5 u. N. O. van *Rotterdam*, kant. en 1½ u. N. W. van *Gouda*, gem. *Noord-Waddinxveen-en-St. Hubertsgeregt*, ½ u. O. N. O. van *Noord-Waddinxveen*, langs de Gouwe; met 99 h. en 780 inw.

GOUD-KADE (ZUID-), b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4½ u. N. O. van *Rotterdam*, kant. en 1½ u. N. W. van *Gouda*, gem. *Zuid-Waddinxveen*, ½ u. O. Z. O. van *Waddinxveen*, langs de Gouwe; met 50 h. en 360 inw.

GOUDMIJN, bezomerkade buitengors in het eil. *Rozenburg*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Vlaardingen*, gem. *Rozenburg*; palende N. aan de Nieuwe-Maas, O. aan de Gorzen, Z. aan Kooiland, W. aan Nieuw-Rozenburg. Zij beslaat eene oppervlakte van 18 bund. 48 v. r. is het eigendom van de stad Brielle en wordt door eene houten sluis, wijd 0.77 ell. op de Nieuwe-Maas, van het overtollige water ontlast. Aan de Noordoosthoek op de kade staat het veerhuis van het pontveer op Maassluis.

GOUDOELO, riv. in *Oost-Indië*. Zie PADJITAN. W.

*GOUTUM, reg. 15 *staat:* 25 leerlingen *lees:* 60 leerlingen.

*GOUW (UIT-), staat *Amstelland*, lees *Waterland*,

GOUWE (DE), geh., prov. *Noord-Holland*. Zie GOUW (DE). W.

§GOUWENES, pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Everdingen*; palende N. aan den Hoogen-Lekdijk, O. aan de Poldersteeg, welke hem van den pold. Everdingen scheidt, Z. aan de pold. Autena en Tienhoven, W. aan den pold. Gouwenes, onder Hagestein. — Deze pold., welke voor het jaar 1284 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 72 bund. 80 v. r. 99 v. ell., waaronder 55 bund. 78 v. r. schotbaar land; telt 11 h., waaronder 6 boerderijen, en wordt door eenen duiker op den pold., de Biezen, en voorts gemeenschappelijk met den Biezenpolder, onder Hagestein, door middel van eenen molen op het Zederik-kanaal, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur, hetwelk zich over dezen polder en tevens over de polders Everdingen, Zijderveld, Bolgerij en Autena, uitstrekt, bestaat uit eenen Polderschout en eenen Heemraad.

*GOUWEVEERPOLDER behoort gedeeltelijk tot de gem. *Zierikzee*, gedeeltelijk tot de gem. *Nieuwerkerk-Kapelle-en-Botland*, gedeeltelijk tot de gem. *Ouwerkerk*. Hij beslaat, volgens het kadaster, 244 bund. 32 v. r. 80 v. ell., waaronder 227 bund. 18 v. r. 35 v. ell. schotbaar land, als onder *Zierikzee* 38 bund. 82 v. r. 70 v. ell., waaronder 33 bund. 75 v. r. schotbaar land; onder *Nieuwerkerk-Kapelle-en-Botland* 66 bund. 69 v. r. 90 v. ell., waaronder 66 bund. 34 v. ell. 90 v. ell. schotbaar land; onder *Ouwerkerk* 138 bund. 80 v. r. 20 v. ell., waaronder 127 bund. 8 v. r. 45 v. ell. schotbaar land; telt 3 boerderijen, als: 1 onder *Zierikzee*, 1 onder *Nieuwerkerk-Kapelle-en-Botland* en 1 onder *Ouwerkerk*.

* GOUWSLOOT (DE-UIT-) staat: zie Uitgouwsloot (de). lees: zie Gouwsloot (uit). W.

§GOWA-GOWA, eil. in *Oost-Indië*. Zie Goa-Goa. W.

GOWO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Grogol*.

GOWONG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, adsist. resid. *Magelang*.

GRAAF (DE) of Kuiksche Graaf, water, prov. *Noord-Braband*, een begin nemende nabij het d. Nieuwkuik en in eene noordelijke rigting, langs de grenzen der gem. *Nieuwkuik-en-Onsenoord*, en *Herpt-en-Bern*, naar het *Oude-Maasje* loopende.

*GRAAF-HENDRIKS-POLDER (OOST-) is, volgens sommigen, in het jaar 1538 bedijkt, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 231 bund. 72 v. r. 55 v. ell., hoewel hij op 237 bund. 26 v. r. 47 v. ell. schotbaar land gerekend wordt. Hij watert uit door eenen steenen heul, aan den Overval, in den weg van Steenbergen naar Dinteloord, wijd 1,18 en hoog 1,15 ell. in den Polder-van-Kruisland, en met het water van dezen op de Vliet.

*GRAAF-HENDRIKS-POLDER (WEST-) is, volgens sommigen, in 1528, volgens anderen in 1538 bedijkt. De schotbare grootte wordt op 221 bund. 56 v. r. 60 v. ell. berekend. Het zomerpeil is 1,00 ell. onder A. P.

GRAAUWE-KAT (DE), b., prov. *Friesland*. Zie Grauwe-Kat (De). W. en A.

GRAAUWE-ZUSTEREN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Breda*, aan het einde van het *Bouwerijstraatje*, tegen de poort van het Valkenberg. Het werd bewoond door Nonnen van de orde des H. Franciscus en is in de furie van Haultepenne verbrand.

GRAAUWE ZUSTEREN KLOOSTER, voorm. kloost. te *Zierikzee*. Zie Zwarte-Zusteren-klooster. W.

GRABIAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, reg. *Magelang*.

*GRAFHORST, bevat mede het geh. Branderwijk. Men telt er in de kom van het stadje of de Groote straat 56 h. — Den 4 Mei 1849 is in de plattelandstad GRAFHORST brand ontstaan, waardoor zeven en vijftig huizen zijn in de asch gelegd en ongeveer 400 menschen, van alles beroofd aan ellende prijs gegeven; slechts negentien huizen waren er blijven staan. Voor het einde van het gezegde jaar was een genoegzaam aantal woningen weder opgebouwd, en allen onder dak gebragt. De Nederlandsche liefdadigheid had dit mogelijk gemaakt.

*GRAFT, gem., heeft 594 bund. 28 v. r. 70 v. ell. belastbaar land. De 3 scholen worden gezamenlijk door een getal van 250 leerlingen bezocht. — Men heeft te GRAFT eenen korenmolen, gebouwd in 1849, en een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, hetwelk den 25 Maart 1833 is opgerigt en 25 leden telt.

§GRAFT (TER), b., prov. *Friesland*. Zie GRACHT (TER). W. en TER GRAFT W.

GRAFTCHEN of GRÄFTGEN, naam onder welke het geh. ST. MICHIELSBERG, in het grooth. *Luxemburg*, wel eens voorkomt. Zie MICHIELSBERG (ST.).

*GRAFTERMEER. Den 4 April 1845 is er eene maatschappij opgerigt ter droogmaking van dat meer, waartoe bij Koninklijk Besluit, van 21 Augustus 1825, concessie verleend is, en in 1847 eene maatschappij tot bebouwing en verveening van het GRAFTERMEER, met het doel om den eigendom van eerstgenoemde maatschappij over te nemen en het te bebouwen alsmede de veenlanden binnen de beringing en de genoemde bedijking te verveenen. — Deze pold. zal eene oppervlakte beslaan van 161 bund. 8 v. r. 40 v. ell. Het is thans (1851) evenwel nóg niet droog, en op 1 Maart 1850 was de waterstand 1,76 ell. onder A. P. met eene grootste diepte van 2,30 ell.

GRAGAS, eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, resid. *Ambon*, O. van Ceram-Lant.

*GRAHI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Zie GRY. W.

*GRALDA, ligt 5 min. Z. van *Menaldum*, waartoe zij behoort. Ter plaatse waar zij gestaan heeft, ziet men thans arbeiderswoningen. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaan eene oppervlakte van 1 bund. 31 v. r. 25 v. ell.

*GRALINGEN, d. (niet geh.), telt 8 b. en ruim 90 inw. Men heeft er eene bijkerk, die tot de par. *Merscheid* behoort.

*GRAMSBERGEN, gem. heeft 1 calicotfabrijk.

*GRANDA, *staat:* Zie SIRABO-EN-GELBE. *lees:* Zie GELBE-EN-SIRABO.

§GRAPENDAAL, geb., prov. *Overijssel*, arr., kant. en 2¼ u. N. van *Deventer*, gem. en 20 min. Z. W. van *Olst*, ½ u. Z. van *Welsum*, waartoe het behoort, ofschoon het kerkelijk tot *Terwolde* in *Gelderland* gerekend wordt; met 4 h. en ruim 20 inw.

GRAS, geb., grooth. *Luxemburg*. Zie GRASSERHOFF. W. en A.

GRASBROEK, alleen staand h., prov. *Limburg*, arr. en 4¼ u. N. O. van *Maastricht*, kant. en ½ u. W. van *Sittard*, gem. en ½ u. W. van *Limbricht*.

*GRASHUIS (HET), ligt 20 min. N. van *Meethuizen*.

*GRASKAMPEN zijn onder Vianen niet bekend.

§GRASPEEL afgeveende grond, prov. *Noord-Braband*, tusschen *Zeeland* en *Mill*, welke tevens goed weiland of broekgrond is, waarvan het hooge gedeelte thans met vele bouwerijen is bezet.

GRASPOLDER (DE), pold. in het eil. *Rozenburg*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Vlaardingen*, gem. *Rozenburg*; palende N. aan het Scheur, O. aan Nieuw-Rozenburg, Z. aan den Nieuwe-polder, W. aan den Krabbe-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1805 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 181 bund. 50 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land; telt 2 h., doch geene boerderijen en watert uit op de Maas door eene steenen sluis, wijd 0,95 ell. Het polderbestuur bestaat uit eene commissie van eigenaren.

* GRASSERHOFF telt 2 h. en 70 inw., en behoort kerkelijk tot de par. *Hagen*.

GRATI (HET-MEER-VAN-), meer in *Oost-Indië*. Zie Klindonano. W.

* GRAUWEDIJK is eertijds aangelegd door de Ingelanden van de woudstreken en heeft gediend om het water van de lage streken van *Fivelgo*, ten Noorden van dezen dijk gelegen, af te keeren. — Langs dezen dijk ligt een geh., hetwelk gedeeltelijk tot de gem. *Ten-Boer*, gedeeltelijk tot de gem. *Slochteren*, behoort, en 20 h. en 100 inw. telt, als: 7 h. en ruim 40 inw. onder *Ten-Boer* en 13 h. en 60 inw. onder *Slochteren*.

* GRAUWE-KAT (DE), beter de Graauwe-kat, heeft een sluisje in den Hemdijk, waardoor men te scheep uit de Buitendijkster-landen, door Westhem, in de Bolswarder-vaart kan komen.

§ GRAUWENWAARD, oude naam van het geh. 's Gravenwaard, prov. *Gelderland*. Zie Gravenwaard ('s). W.

* GRAUWERT, *staat*. Zie Montfort (Huis-te-), *lees:* Zie Montfort.

* GRAVE, gem., heeft 2 graanmolens, 1 oliemolen, 5 bierbrouwerijen, 1 branderij, 2 grutterijen, 4 leerlooijerijen, 1 wol- en katoendrukkerij, 1 wol- en katoenfabrijk, 2 verwerijen en 1 hoedenfabrijk. — Bl. 766, onderste regel, *staat:* en vijf — bestreken, *lees:* verder eene breede bedekte weg met in- en uitspringende wapenplaatsen en eene voorgracht. — Bl. 768. Op het plein van het Oud Arsenaal zijn 5 kasematten. — Bl. 771. Men heeft te Grave ook eene werkschool. — Onder de aldaar geborene vermaarde mannen, verdient nog melding de Staatsman Johannes Linsen, geb. 20 Jan. 1776, † 27 Dec. 1842.

GRAVE (KASTEEL TE), voorm. kast. in het *Land-van-Cuyk*, prov. *Noord-Braband*. Zie voorts het art. Grave. W.

* GRAVELAND. De huizen van dit dorp staan ter weerszijden van eenen regten weg, loopende van het Noorden naar het Zuiden over eene lengte van ½ u. gaans. Het noordelijk gedeelte van dien weg, van de Smidsburg tot aan de Noordersluis is beklinkerd en het zuidelijke van die brug tot aan de Zuidersluis begrind en is een lommerrijke weg door het zware geboomte der daaraan gelegene buitenplaatsen. — De Herv. kerk is een klein, onaanzienlijk vierkant kruisgebouw, met houten kloktorentje er midden op. — Men heeft er een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 1 Julij 1832 is opgerigt en 30 leden telt. — Het wapen is van keel, met eene gans van zilver, gekroond van goud.

GRAVELANDSCHE-WEG, weg, prov. *Noord-Holland*, gem. en O. van *Weesp*, in eene oostelijke rigting loopende van de stad Weesp naar Kees-Toonen-kade. Er staan langs dezen weg 3 h., met 13 inw.

* GRAVEMOER (BINNENPOLDER-VAN-'S), *staat:* Zie Gravenmoer. (Binnenpolder-van-'s) *lees:* Zie Gravenmoer (Straatsche-Binnenpolder-van-'s) en Gravenmoer (Vaartsche-Binnenpolder-van-'s).

* GRAVEMOER (VAART-VAN-'S) *staat:* Zie Gravenmoer (Vaart-van-), *lees:* Zie Gravenmoersche-vaart.

GRAVENBROEK ('S), voorm. afzonderlijke heerl., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Gouda*, gem. *Reeuwijk*; palende N. aan Alvsambacht, Ravensburg en Sluipwijk, O. aan Vogelzang, Z. aan Elfhoeven, W. aan de Saten. — Deze heerl., thans met de heerl. *Reeuwijk* vereenigd, bevat noch d., noch geb., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 116 bund. 50 v. r. 15 v. ell., alles belastbaar land; telt 37 h. en 280 inw. Het land is meestendeels verveend.

* GRAVENDEEL ('S), heerl. Aldaar is in 1845 eene gemeente der Christelijke Afgescheidenen opgerigt.

GRAVENGORS ('S), een der drie gorzen, waaruit vroeger de heerl. *Vrijbergen*, op het eil. *Tholen*, bestond.

§ GRAVENHAGE ('S), Nederlandsch Israëlitisch synagogaal ressort, verdeeld in 1 hoofdsynagoge, zijnde die te 's Gravenhage; 7 ringsynagogen, als: Leyden, Alphen, Naaldwijk, Maassluis, Brielle, Heenvliet en Delft, en 2 bijkerken te Schiedam en te Hellevoetsluis, staande onder het rabbinaal ressort van eenen Opper-Rabbijn, welke te 's Gravenhage zijne standplaats heeft. Men telt in dit ressort ruim 1100 zielen.

GRAVENHAGE ('S), Nederlandsch Portugeesch-Israëlitisch ressort, bestaande uit eene hoofdsynagoge, zijnde die te 's Gravenhage, en bediend wordende door eenen Opper-Rabbijn, aldaar woonachtig.

* GRAVENHAGE ('S), gem., telt 68,000 inw., onder welke 220 Remonstranten. — Bl. 708, reg. 16 en 17, *staat:* voorheen de Prinsessetuin *lees:* de Prinsesse-tuin. — Bl. 789, reg. 35, *staat:* staatspapieren, *lees:* staatsbesluiten. — Bl. 790. Voor de Oud-Gothische Ridderzaal op het Binnenhof werd 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD onthalsd. — Het Provinciale Gouvernementsgebouw behoorde voorheen aan het vermogend Portugeesch Israëlitisch geslacht SUASSO toe. — Bl. 792, reg. 31 en 32 *staat:* de Staten Generaal, *lees:* de Staten. — Het Departement voor de Koloniën was weleer een particulier woonhuis van CONSTANTIJN HUYGENS en door dien Staatsman en Dichter gesticht. — Het Departement van Financiën is ook het Logement der Gedeputeerden van vijf steden van Holland geweest. — Het Departement van Oorlog was vroeger het Logement van Rotterdam. — Bl. 794. Het Logement van Gouda dient nu tot Bureau voor de militaire geneeskundige dienst. De banken in de Vleeschhal brengen 's jaarlijks 5000 (niet 10,000 gulden) van huur op. — Het kleine of stukken Boterhuis dient thans tot Penshal. — Bl. 795. De vertrekken boven het voorste gedeelte van het Groot-Boterhuis en de Waag zijn thans ingerigt voor de Bureaux van den Waarborg op de gouden en zilveren werken. — De vertrekken boven het Korenhuis, voorheen in gebruik bij het voorm. kunstgenootschap PICTURA, zijn later aan het kantongeregt ingeruimd, hetwelk thans zijne zittingen houdt op het Raadhuis, en worden die lokalen tegenwoordig gebezigd voor het Schilderkunstig genootschap *Pulchrium Studio*. — Het voorm. Tuchthuis of Spinhuis is tegenwoordig ingerigt tot een Huis van civile en militaire verzekering. — De Bank van leening is nu voor aan in het *Westeinde*, in twee groote met elkander vereenigde lokalen. Bl. 797. Onder de Haagsche Herv. Predikanten verdienen nog melding JOHANNES VAN SPAAN, van 1762 tot 1796, die lid was van de commissie tot de nieuwe Psalmberijming; JOHANNES HERINGA, een der opsigters van het *genootschap ter verdediging der voornaamste waarheden van de Christelijke*

godsdienst, inzonderheid tegen deszels hedendaagsche bestrijders, van 1772 tot 1816, en de welsprekende Kanselredenaar Abraham Lens, van 1816 tot 1844. — Bl. 801. Onder de Evangelisch-Luthersche Predikanten te 's Gravenhage verdient melding Johan Schultz, die aldaar 35 jaren gestaan heeft en er den 23 Mei 1838 overleed. Hij was Secretaris der Evangelisch-Luthersche Synode. — Aan de Engelsche Episcopalen is, bij besluit van Z. M. den Koning d.d 24 Mei 1844, No. 80, de vrijheid vergund, om, naar de instelling van hunne kerk hunne openbare godsdienst te houden in eene daartoe gebouwde kapel, in den tuin van de koninklijke biblioteek, in de *Kazerne-straat*. — Bl. 802. De eerste, die in de gem. der Remonstranten het leeraarsambt hebben waargenomen, zijn geweest Assuerus Matthisius en Arnoldus Geesteranus, die in het jaar 1632 herwaarts kwamen en in het jaar 1634 vertrokken. Het beroep geschiedt door den kerkeraad. — Bl. 805. In 1844 is eene nieuwe R. K. kerk aan den *Boschkant* ingewijd; zij wordt de St. Antonius kerk, ook wel de Frankrijkskerk genoemd en prijkt met de beelden van den H. Petrus en den H. Paulus, door den beeldhouwer George vervaardigd, en eene hoogte hebbende van 3 ellen, terwijl de pedestal 1 el hoog is. — Bl. 806. De St. Corneliskapel bestaat niet meer. — Op den grond waar St. Jacobs kapelletje gestaan heeft is geen R. K., maar de Nieuwe Hervormde kerk gebouwd. — Bl. 811. De Israëliten hebben thans een wel ingerigt weeshuis, aan de *Stille Veerkade*, waarin 16 kinderen verpleegd worden. — Bl. 812. In het jaar 1836 is te 's Gravenhage eene Maatschappij voor de belangen der kinderen opgerigt. — Men heeft te 's Gravenhage ook eene Spaarbank. — Bl. 816. Onder de tegenwoordig aldaar bestaande wetenschappelijke inrigtingen verdient vooral melding het Museum Meermanno-Westreenianum op de *Prinsessegracht*, zijnde eene stichting van de in 1848 overledenen Jonkheer Willem Hendrik Jacob Baron van Westreenen van Tiellandt, die bij uiterste wilsbeschikking bepaalde, dat alle zijne bijeengebragte verzamelingen van boeken, handschriften, kaarten, platen, schilderijen en zeldzaamheden, mitsgaders alle zijne familieportretten, papieren, archieven, decoratiën, meubelen en huissieraden zouden vereenigd blijven in het door hem bewoonde huis, zonder immer verplaatst of met andere verzamelingen of boekerijen vereenigd te mogen worden; terwijl zijn geslachtwapen aan den voorgevel van dit huis zal prijken, met het opschrift *Museum-Meermanno-Westreenianum*. Deze verzamelingen zullen ter bezigtiging, lezing enz. tweemalen 's maands, op den eersten en derden Dingsdag voor een ieder worden opengesteld. — Bl. 816 de Godgeleerde Johannes Conradus Andreas was geb. 8 Junij 1757 (niet 1787). Onder de vermaarde mannen die in 's Gravenhage geb. zijn, verdienen nog melding de Godgeleerde Jan Mulder, geb. in 1704, † in 1776 als Emeritus Predikant bij de Evang. Luth. te Amsterdam, die geroemd wordt als een goed Theologant en voortreffelijk Prediker; de Regtsgeleerde Johan Arnold Brand, geb. in 1786, † 19 Augustus 1849, als President van het provinciaalgeregtshof in Zuid-Holland; de Geneeskundige David Heilbron Ez. geb. den 4 Junij 1762, † 6 Junij 1847 als Geneesheer te Amsterdam, na zijnen naam door eenige werken te hebben onsterfelijk gemaakt; de Oudheidkundigen: Jonkheer George Frederik Baron thoe Schwartsenberg en Hohenlandsberg, de schrijver van het beroemde Vriesch Charterboek, geb. 23 September 1733, † 6 Augustus 1783; Martinus Beekman,

die in het jaar 1745 eene *Beschrijving van Asperen* geleverd heeft; ADRIANUS PARS, die in het jaar 1688 voor het eerst zijne *Katwijksche Oudheden* uitgaf, welke later herdrukt zijn onder den titel van *Catti aborigenes Batavorum*, dat is: *de Katten*, *de voorouders der Batavieren*; de reeds boven vermelde Oudheid- en Letterkundige Jonkheer WILLEM HENDRIK JACOB Baron VAN WESTREENEN VAN TIELLANDT, geb. 2 October 1783, † 22 November 1848. 's GRAVENHAGE heeft de volgende Schilders zien geboren worden: EVERT KRIJNS, geb. in 1568, † in 1627; JOHANNES VAN RAVESTEIN, geb. in 1572, † in 1657, zijn zoon ARNOLDUS VAN RAVESTEIN, geb. in 1615, † in 1676; DANIEL VERTANGEN, geb. in 1598, † in 1657; MOZES VAN UYTENBROEK, geb. in 1600, PIETER QUAST, geb. in het laatst der zestiende eeuw; BENJAMIN CUYP, uit de zeventiende eeuw; MONIX, geb. in 1606, † na 1686; ADRIAAN HANNEMAN, geb. in 1610, † in 1680; THEODOOR VAN DER SCHUUR, geb. in 1628, † in 1705; WILLEM DOUDIJNS, geb. 31 December 1630, † in 1697; CHRISTOFFEL PIERSON, geb. 19 Februarij 1631, † 11 Augustus 1714, die tevens de Nederlandsche lier hanteerde; DANIËL MIJNTENS, geb. in 1635, † 19 September 1688; JAN LE DUCQ, geb. in 1636; DANIËL HARING of HARLING, geb. omstreeks 1636, † in 1706; JOANNES BEELDEMAKER, geb. in 1636, † na 1710, en zijn zoon FRANS BEELDEMAKER, geb. in 1669, † in het begin der vorige eeuw; KAREL CODDE, geb. omtrent het jaar 1640, † in 1668; BAREND APPELMAN, geb. in 1640, † in 1686; ROBBERT DU VAL, geb. in 1644, † 22 Januarij 1732; JAN DE BISSCHOP, die tevens een bekwaam graveur was, geb. in 1646, † in 1686; NICOLAAS WIELING, † in 1689; JOHAN DANKERS, die in het midden der zeventiende eeuw leefde; AUGUSTINUS TERWESTEN, geb. in 1649, † in 1711, diens broeder ELIAS TERWESTEN, geb. in 1651, † in 1729 en MATTHEUS TERWESTEN, geb. in 1670, † in 1751; diens zoon AUGUSTINUS TERWESTEN, geb. in 1711; CORNELIS DE BRUYN, geb. in 1653, † in 1719 of 1720, die tevens een beroemd reiziger was; ADRIAAN VAN DIEST, geb. in 1655, † in 1704; JAN VAN DER HAGEN, die in de zeventiende eeuw leefde; JOHAN GRONSVELD, geb. in 1660; RICHARD BLEEK, geb. in 1670 en diens zoon PIETER BLEEK, geb. in 1700, † in 1764; JOZEF BOKSHOORN, die in 1670 leefde; JACOB DE BAAN, geb. in 1673, † in April 1700; DIRK KINT, geb. 6 December 1676, † 1 September 1766; KOENRAAD ROEPEL, geb. 6 November 1678, † 4 Januarij 1748; FRANS ABRAHAM CARRÉ, geb. 11 Januarij 1684, † in 1721, en zijne broeders ABRAHAM CARRÉ, geb. 27 Mei 1694, † na 1751, HENDRIK CARRÉ, geb. 27 September 1696, en JOHANNES CARRÉ, geb. 3 December 1698; JOHANNES VOLLEVENS DE JONGE, geb. in Februarij 1685; WILLEM WISSINK, geb. in 1687; PIETER VAN CUYCK, geb. in 1687; PIETER VAN CALL, geb. in 1688, † in 1727; zijn broeder JAN VAN CALL, geb. in 1689; HENDRIK VAN LIMBORCH, geb. in 1689, † in of vóór 1759; ANTONIE DE WAERT, geb. in 1689, LEONARD FRANÇOIS LORIS, geb. 25 Mei 1698; HERMAN DIEDERIK CUIPERS, geb. 29 December 1707; JAN WILLEM FRANK, geb. in 1720, † in 1761; PAUL CONSTANTIN LA FARGUE, † in 1782; JOHANNES VAN DER WAL, geb. in 1728, † in 1788; GERARD COPIUS, geb. in 1730, † in 1785; JAN GEORGE TEISSIER, geb. in 1730; † in 1821; DIRK VAN DER AA; geb. in 1731, † in 1809; LEONARDUS TEMMINCK, geb. in 1746, † in 1815; JAMES HEENCK, geb. in 1752, † in 1782; ALBERTUS JACOBUS BASTERS, † 11 September 1819; SIMON ANDREAS KRAUSZ, geb. in 1760, † in 1825; DIONIJS GODIN, geb. in het begin der achttiende eeuw; D. J. GUICHERIT, geb. in 1764, † in 1831; NICOLAAS LODEWIJK PENNING, geb. in 1764, † in het laatst van 1818;

Hillebrand Dirk Loeff, geb. 6 Februarij 1774, † 17 Maart 1845; Pieter Gerardus van Oss, geb. in 1776, † 28 Maart 1839; H. J. van Ameron, geb. 8 April 1777, † 5 Junij 1833; Lodewijk Anthonij Vintcent, geb. 23 Junij 1812; † 6 Mei 1842; Wijnand Johannes Josephus van Nuijen, geb. 3 Maart 1813, † 3 Julij 1839, en Antonius Bernardus Rietstap, geb. 7 September 1814, † 1 April 1837. Voorts zijn almede nog te 's Gravenhage geb. de Teekenaars: J. H. Prins, geb. omtrent 1759, en David Pierre (Giottin) Humbert de Superville, geb. 18 Julij 1770, † 8 Januarij 1849 als Directeur van het Museum van Kunsten en Lector in de Fransche en Italiaansche talen aan de boogeschool te Leyden; de Beeldhouwers: Adriaan de Vries, die in het laatst der zestiende eeuw te Praag leefde; Jacobus Romans, die omstreeks 1690 bloeide, en mede een niet onbekwaam Schilder was, en Frank Pieterse Verheyden, die op het laatst van zijn leven met goed gevolg ook de schilderkunst beoefende, geb. in 1657, † 25 September 1711; de Bouwmeesters: Simon Schijnvoet, geb. in 1652; † 24 October 1727 en Adriaan Noordendorp, geb. in 1780, † in November 1834; de Graveurs: Jonkheer Marcus de Bije, die tevens een niet onverdienstelijk Schilder was, geb. in het begin der zeventiende eeuw; Willem Hondius, geb. in 1600; Crispijn van Queborn, geb. in 1604; Aart van der Does, geb. in 1610; Johan Gronsveld, geb. in 1660; Pieter Willem van Megen, geb. in 1750, † 1785; Daniel Vrijdag, geb. in 1765, † 12 Januarij 1822; de Staatsmannen: Hendrik Baron Fagel, geb. 29 Maart 1765, † 22 Maart 1836, na Ambassadeur te Londen te zijn geweest en Mr. Cornelis Felix van Maanen, geb. 9 September 1769, † 14 Februarij 1846, als Minister van Staat, na van 1815—1842 Minister van Justitie te zijn geweest; de Schilderes Maria la Fargue, uit de achttiende eeuw en de Tooneelkunstenares Jacoba Sardet, geb. in 1753, † in Februarij 1813.

* GRAVENHOEK ('S), heerl., beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster, van 160 bund. 20 v. r., waaronder 150 bund. 30 v. r. 20 v. ell. belastbaar land; telt 9 h., bewoond door even zoo vele huisgez., uitmakende eene bevolking van 80 inw. Zij wordt thans in eigendom bezeten door de erven van den Heer Gerardus Valerius Meyners, woonachtig te 's Gravenhage.

* GRAVENMOER ('S) heeft 1 graanmolen, 1 bierbrouwerij en 1 grutterij. — De hooge en ambachtsheerlijkheid van 's Gravenmoer werd te leen gehouden van de Staten van Holland en West-Friesland tot een oversterflijk erfleen te verheergewaden met een seel winden.

* GRAVENPOLDER ('S). De kerk heeft een koepelvormig (geen vierkant) torentje.

* GRAVENWAARD ('S) is een zomerpolder aan den Rijn. De b. ligt ¼ u. Z. W. van Lobith. Het wordt in de wandeling de Tolkamer genaamd. — Aldaar is het grenskantoor der in- en uitgaande regten, de Rijksgebouwen tot woning der ambtenaren en meer andere aanzienlijke huizen, zoodat het geheel een goed aanzien heeft. — Er is eene bevolking van ruim 300 zielen. — Ook zijn hier aanlegplaatsen voor de stoombooten en een schuitenveer op Schenckenschans en Keeken, het Vossegatsche-veer genaamd.

GRAVENWEG ('S), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1¼ u. O. ten N. van *Rotterdam*, kant. en 2¼ u. O. ten Z. van *Hillegersberg*, gedeeltelijk gem. *Cappelle-en-het-Slot-te-Cappelle-op-den-IJssel*, ¼ u. N. W. van Cappelle-op-den-IJssel en gedeeltelijk gem. en ¼ u. Z. O. van *Nieuwekerk-op-den-IJssel*; met 71 h. en 690 inw., van welke 35 h.

en ruim 340 inw. onder *Capelle*, en 58 h. en ongeveer 380 inw. onder *Nieuwerkerk*. — Het is eene reeks van huizen, genoegzaam allen gelegen langs de noordelijke zijde van den klinkerweg van dien naam, ter lengte van 1¼ u. gaans.

'sGRAVENWEG, *b.*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en ½ u. O. van *Rotterdam*, kant. en 1¼ u. Z. O. van *Hillegersberg*, gem. en ¼ u. Z. W. van *Oud-Kralingen*, zich uitstrekkende van de Hoflaan oostwaarts langs den weg van dien naam met vele buitenplaatsen, zoo als: Trompenburg, Ipenburg, Nonplus-Ultra, Vredebest enz.

GRAVENWIEL ('S), naam, voorkomende in den afstand door Wouter van Eyk van den vervallen dijk, met de dijkkavelingen en eenig land in den Groote-Waard-van-Zuid-Holland, d. d. 22 September 1377.

* GRAVEZANDE ('S). De kerk is in 1850 aanmerkelijk vergroot en den 1 December, de verjaardag van de inwijding dier kerk in 1816 weder voor het eerst tot de dienst gebruikt. Het wapen is een veld van goud, met een leeuw van keel, getongd van azuur.

GRAZEN, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Graseñ. W.

GREBBENDIJK, dijk, prov. *Utrecht*, gem. *Rhenen*, in eene oostelijke rigting loopende van de Grebbe naar Wageningen.

GREGORIUS-KONVENT, meestal het Fraterhuis genaamd, voorm. kloost. te *Nijmegen*, aan de *Boddelstraat*. — Het werd bewoond door Broeders van het Gemeene Leven. — Dit Fraterhuis is uit dat van 's Hertogenbosch voortgesproten. — Toen Karel *de Stoute*, Hertog van *Bourgondië* zijnde, Nijmegen belegerde, was Ridder Reinout, Heer *van Ooy*, tot den gemelden Karel overgegaan. Daarop hadden de burgers, door dat afvallen verbitterd, de vensters van zijn huis opengebroken en het geheele huis uitgeplunderd; en dewijl hij het huis naderhand niet herstellen wilde, heeft Reinier van Os, Kannunik van St. Stevenskerk, het van hem gekocht, om er Broeders of klerken van het Gemeene Leven in te plaatsen; welke van Os, de eerste stichter en begiftiger van dit huis op Driekoningendag 1500, gestorven is. Dit konvent had ook eene Latijnsche school, onder welks Rectors, Bartholomeus Ek, een Heusdenaar, eenen loffelijken naam nagelaten heeft. — Het werd tijdens de Reformatie vernietigd. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans de Looihaven en bleeken.

§ GREGORIUS-KONVENT, eigenlijk het Rijke Fraterhuis genaamd, voorm. kloost. te *Zwolle*, in de *Prauwerstraat*. — Het werd bewoond door broeders van het Gemeene Leven. Wittecorp, Joh. Esschers, Wijchman Boerink, Reinder Leeuw van Rheden en Jan van Ummen, waren de eerste, die te Zwolle als Fraters zamen woonden. Geert Groote zelf, was medelid van hunne vereeniging. Hun huis, dat voorzigtigheidshalve in 1384 op den naam der moeder van Jan van Ummen was overgedragen, werd weldra te klein bevonden, toen Hendrik van der Golde er Bestuurder van was geworden, omdat de Broeders niet alleen mannen, maar ook jongelieden opnamen, die zich aan de toen beroemde Zwolsche Latijnsche school van Johannes Cele oefenden. Het werd eerst vergroot in 1394, door toevoeging van eenigen grond, dien Regnolt van Drijnen, Pastoor te Zwolle, afstond, en ontving vervolgens eene nog grootere uitbreiding door den aankoop van een gedeelte gronds, dat aan de Papenstraat en de Blijmarkt belendde. De kosten daartoe werden bestreden door Wibold van Windesheim. Deze was aan het hof van Floris van Wevelickhoven, den vijftigsten Bisschop van Utrecht, opgevoed, en had, na dat hij zijnen Patroon verloren had,

eenige onaangenaamheden ondervonden van personen, van welke hij dankbaarheid verwacht had; weshalve hij, om niet langer ondankbare lieden te dienen, met zijnen broeder WITO zich zelven, met al wat hij had, in het jaar 1397, aan de Broeders heeft overgegeven. Het Zwolsche Fraterhuis was het eerste, dat het groote denkbeeld van GEERT GROOTE in al zijne uitgestrektheid heeft verwezenlijkt, en werd daarom ook, na den dood van FLORIS RADEWIJN, de vergaderplaats van de jaarlijksche bijeenkomst van alle Opperhoofden der Fraterhuizen. Tegen het einde der vijftiende eeuw stichtte het uit eigene middelen nog een ander groot gebouw, om de talrijke leerlingen der Latijnsche school te plaatsen, hetwelk thans de INFIRMERIE is. Ook de andere gebouwen van het Fraterhuis zijn nog voorhanden en werden later gebruikt tot eene STADSSCHOOL, bewoond door den Stads-Onderwijzer; thans dienen zij gedeeltelijk tot KASERNE, en een gedeelte daarvan is tot eene BIERBROUWERIJ ingerigt.

GREIJEN, naam, welken men in de wandeling geeft aan het geh. GRAVEGGE, prov. *Limburg*. Zie GRAVEGGE.

* GRENSVOORT werd in Februarij 1372 bemagtigd door de HECKERENS, die de partij van MECHTELD, Hertogin *van Gelder*, hielden, en vervolgens van hier menigvuldige strooptogten op de Veluwe deden. In het jaar 1379, waren *Wageningen*, *Grensvoort* en *Zalt-Bommel* de eenige plaatsen door de Hertogin bezeten. — Dit oude gebouw, hetwelk eenen geruimen tijd door de Heeren van LIJNDEN bezeten was, die het op het einde der zeventiende eeuw aanmerkelijk vertimmerd en door groote bosschen omgeven hadden, is afgebroken. De daartoe behoord hebbende gronden, eene oppervlakte beslaande van 3 bund. 24 v. r. 86 v. ell., wordt in eigendom bezeten door den Heer KOOPMAN, woonachtig te Amsterdam.

* GREUNERIJE of de GRUNARIE, ligt ¼ u. Z. van *Oegstgeest*; beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 3 bund. 85 v. r. en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer C. H. WOLFF.

GREUPE (DE), riviertje, dat in de *Bolderhaar*, in het graafs. *Bentheim*, nabij de grenzen der prov. *Overijssel* ontstaat, in die prov. door het *Ambt-Hardenbergh* loopt en zich in den *Blankensloot* ontlast of die doet ontstaan.

* GREVELDINGEN is een der grootste d. van *Luxemburg*, bestaande uit 156 h. met 700 inw. — Volgens sommigen zoude de naam niet beteekenen *'s Gravenweiden*, maar *'s Gravenregtsgebied*, als willende *dingen* zooveel als *geregt*, *regten* beteekenen.

GREVELDUIN-CAPELLE ('S.), pold. in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*, voor het grootste gedeelte gem. *Capelle*, en voor een klein gedeelte gem. *Waspik*, palende N. aan den Zee- of Winterdijk, O. aan den Hooge-Vaartweg, gem. Vrijhoeven-Capelle, Z. aan den Loonsche- of Zuid-Hollandschedijk, de Lage Zandschel en de Eendennest, W. aan den Geerweg, den weg langs Vrouwkensvaart en de Binnen-Bijsters. — Deze pold., waarvan de tijd der bedijking onbekend, doch welks zee- of winterdijk in 1827 verhoogd en verzwaard is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 772 bund. 87 v. r. 73 v. ell., als onder *Capelle* 769 bund. 13 v. r. 50 v. ell., onder *Waspik* 3 bund. 74 v. r. 23 v. ell., en bevat, met uitzondering van de huizen, staande in de kom der gemeente Capelle buitendijks en die van het gehucht de Zandschel, alle de gebouwen der gem. Capelle. Zij heeft eene steenen sluis op de Nieuwevaart,

even ten zuiden van de Capelsche brug, wijd 2,47 ell. en voorzien van eene vloeddeur, en eenige uitgeholde boomduikers onder de Hooge-Vaartweg; alsmede eene steenen heul in den weg aan de oostzijde van Vrouwkens-vaart, wijd 1,70 ell., aan de vaartzijde voorzien van sponningen tot het inbrengen van eene schuif, en watert daardoor uit op de haven van Capelle en vervolgens in het Oude-Maasje, alsmede voor een klein gedeelte aan de Oostzijde op de Vrijhoevenschevaart, mitsgaders voor een gedeelte aan de Westzijde op de Vrouwkensvaart, en vervolgens met het water van de Binnen-Bijsters, door de sluis in den Zeedijk aan Vrouwkensvaart, wijd 2,17 ell., en voorzien van een paar vloeddeuren, insgelijks op het Oude-Maasje. Het land ligt 0.10 ell. onder A. P. De zee of winterdijk is 4,10 à 3,70 ell. hoog. Het bestuur berust bij het gemeentebestuur van *Capelle*. — Deze pold. ligt binnen den Ringdijk van de *Langestraatsche Binnenpolders*, en is aan de zuidzijde aanmerkelijk hooger dan aan de noordzijde. — De sluis, even ten Zuiden van de Capelsche brug, wordt door de gem. Capelle onderhouden. — Omstreeks door het midden van dezen polder, in de strekking van het Zuiden naar het Noorden, loopt de zoogenaamde Nieuwe-vaart, welke zich, door bovengemelde sluis ten Zuiden van de Capelsche brug, in de haven van *Capelle* ontlast, na het grootste gedeelte van het water des polders te hebben opgenomen, te weten: van het westelijke gedeelte door eene houten brug op den watergang de Kwekel, wijd 1,10 ell., en voorzien van sponningen voor eene schuif, en van het oostelijk gedeelte door twee steenen heulen, gelegen op de zoogenaamde Watergang en op de Krukvaart, respectivelijk wijd 1,77 en 1,80 ell., beide voorzien van sponningen voor schuiven. — Deze keeringen dienen alleen, om het in de Nieuwe vaart, des verkiezend, ingelaten vloedwater al of niet aan den polder mede te deelen. — Het overig polderwater ontlast zich deels op de Hoogevaart en deels op de Vrouwkensvaart, gelijk hierboven onder de middelen van uitwatering is opgegeven. — Behalve door bovengemelde sluis op de Nieuwe vaart wordt het water, bij hooge werking van den Baardwijkschen Overlaat, gekeerd door een regel schotbalken, welke alsdan aan de buitenzijde van de Capelsche brug, in daartoe aanwezige sponningen, worden ingebragt. — De houten dekplaat, op het buitenfront van gemelde brug, ligt 4,71 ell. boven A. P. — De stormvloed van 4 Februarij 1825, heeft te Capelle de hoogte bereikt van 3,142 ell. boven A. P., en het water van den Baardwijkschen Overlaat in November 1824, die van 2.58 ell. boven A. P.

GREVELDUIN-CAPELLE (DE OOSTERSCHE-EN-WESTERSCHE-BUITENDELLEN-VAN-'S), twee pold. in de *Langestraat*. Zie Buitendellen (de Oostersche-) W. en A. en Buitendellen (de Westersche-). W.

*GREVELINGEN, ook wel het Vaarwater-van-Bommenede geheeten, is een der twee vaarwaters van het Brouwershavensche-zeegat, tusschen Dwars in de weg en de Kabeljaauwsplaat doorloopende en verder tusschen de Veermansplaat en het Land van Schouwen langs Duiveland tot aan Bruinisse. Het is eerst een smal vaarwater, met 60 à 70 palm diepte; wordt bij den hoek van Bommenede dieper en breeder tot digt bij Bruinisse, waar de diepte weder afneemt, van 150—60 palm. — Voor het Dijkwater heeft men eene groote ruimte tot ankerplaats, met 80 à 130 palm. diepte.

GREVELS-BRESIL, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie Brasiliën. W.

GREVENGRACHT (DE) beek in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, komende op de hoogte van de Zweersmaat, gem. Ruurlo, uit

de *Slinge*, en loopende door het Broek en de Borculosche kooi naar de gem. Borculo.

* GREVENINGEN-EN KLEIN-REIGERSVLIET (WATERING VAN). Reg.18, *staat:* 11 bund. 69 v. r. 91 v. ell. *lees:* 7 bund. 35 v. r. 37 v. ell.

* GREVENMACHER, kant., bestaat thans uit de gem. Grevenmacher, Bitzdorf, Biwer, Flaxweiler, Jungslinster, Manternach, Mertert, Rodenburg en Wormeldingen.

* GREVENMACHER, gem. *staat:* en balj. *lees:* in het balj. — De st. Grevenmacher had, op 1 Januarij 1847, 531 h. en 2740 inw.

* GREVINGA of Grikema, voorm. burg. Ter plaatse waar deze burg gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van ongeveer 14 bund.

GREYHOUNDSTRAAT, zeeëngte in *Oost-Indië*, welke gedeeltelijk de resid. Ternate van het eil. Celebes scheidt.

GRIEKSCHE-UITERWAARD, pold., prov. *Gelderland*. Zie Kommandeurs-Uiterwaard.

GRIENDJE, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

GRIENDPLAAT-BENOORDEN-HONDERDDERTIG, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

GRIETPLANKE-SLUIS, sluis, prov. *Noord-Braband*. Zie Eschabensche-sluis.

GRIFTBRUG (DE) of brug no. 14, houten ophaalbrug, prov. *Gelderland*, gelegen over het 5de pand van het *Apeldoornsche-kanaal*, gem. *Heerde*.

GRIFT-KANAAL, kanaal, prov. *Gelderland*. Zie Apeldoornsche-kanaal.

GRIJEN, naam, welken men in de wandeling geeft aan het geh. Gerreijen, prov. *Limburg*. Zie Gerreijen. W.

* GRIJPSKERK heeft een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, hetwelk den 1 Januarij 1832 opgerigt is en 13 Leden telt. — Den 19 Julij 1581 viel te Grijpskerk eenen slag voor, waarin Sonoy en Norrits het leger van Rennenberg sloegen, en hem een verlies toebragten van achthonderd dooden, menigte van wapenen, al de bagaadje en vele gevangenen. Zeven vaandels en drie stukken geschut werden in zegepraal weggevoerd.

* GRIJPSKERKE, heerl., telt 32 h. en 230 inw. — De Herv. kerk is een fraai gebouw met dubbeld dak, uit het midden daarvan, verheft zich een smal houten torentje; zij staat op een ommuurd kerkhof, dat door nette woningen omgeven is, doch heeft geen orgel. — Deze heerl. was op het einde der zeventiende eeuw het eigendom van de landbouwers Pieter Dekker en Willem Wisse. — Bl. 864, reg. 3, *staat:* 1578 *lees:* 1576

GRIJSEGRUBBEN, geh., prov. *Limburg*. Zie Grijssegrubbe. W. en A.

* GRIJSOORD, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3491 bund., waaronder 3465 bund. 86 v. r. 51 v. ell. belastbaar land. Het wapen is van sinopel, met eene fasce van zilver.

GRIJSOORD of het Oude-Land-van-Tonge, een der vijf eil. waaruit, in de veertiende eeuw, het thans vereenigde land van *Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland* bestond, en dat den 25 Mei 1438 ter bedijking werd uitgegeven.

* GRIJSSEGRUBBE of Grijssegrobbe, beter Grijssegrubben, ligt 17 min. W. van *Nuth*; telt 46 h. en ongeveer 230 inw.

GRIN, geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. ten O. van *Alkmaar*, kant. en 1 u. O. van *Schagen*, gem. *Barsingerhorn-Kolhorn-en-Haringhuizen*, 20 min. N. van *Barsingerhorn*, waartoe het behoort. Er staat thans slechts 1 h. met 5 inw.

* GRINDHAUSEN wordt ook wel GRUNDHAUSEN gespeld.

GRINDINGEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*, reg. *Tjaroeban*. Er is aldaar een bosch van den zelfden naam.

GRINSING (TANDJONG), kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Madura*, aan de Noordoostkust van het eil. *Java*. Het is slechts een kleine zandige voorhoek.

GRITJESGERIGT, heuvel of bergje in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, aan den *Prinsendijk*, tusschen het grondgebied van *Swalmen* en dat van *Besel*, alwaar in vroeger tijd eene galg stond.

GROBOGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, aan de *Tjidoerian*.

* GROEDE is belastbaar groot 2902 bund. 50 v. r. 15 v. ell., telt 555 h. en 2600 inw. — De laatste Predikant der Fransche gemeente was er nog in 1796, doch is omtrent dien tijd vertrokken, daar dit land toen aan de Fransche republiek werd afgestaan en er geen uitzigt meer bestond op lands traktement. — De eerste Evang. Luth. Predikant JOHAN GOTLIEB FISCHER werd in het jaar 1742 naar Gouda beroepen. — De laatste Hoogduitsche Predikant bij de Evang. Luth. gem. te GROEDE is geweest GEORGE MICHAËL SCHMIDT, na wiens overlijden, hetwelk in het jaar 1804 moet hebben plaats gehad, de gem. vacant bleef tot in het jaar 1816, als wanneer JOHAN GEORGE LIBANUS hier tot eerste Nederduitsche Predikant bij de Evang. Luth. gem. beroepen werd. Hij vertrok in 1817 naar Vlissingen. — Bl. 875. Men telt in de kom van het d. GROEDE 167 h. en 900 inw. — De Herv. kerk heeft drie kooreinden en staat op een open kerkhof met houtgewas en wandelpaden voorzien. De hooge toren is achtkantig, en heeft eene hooge spits.

* GROEDE (POLDER-VAN-) reg. 17, *staat:* Barendijk, *lees:* Barendtjk,

* GROEDO berg. Reg. 2, staat: *Bonosobo*, lees: *Wonosobo*,

* GROEDO bosch. Reg. 2, staat: *Bonosobo*, lees: *Wonosobo*,

GROENEBERG, berg in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, Z. W. van het Schottegat en W. van Willemstad.

GROENEDIJK (DE), inlaagdijk, prov. *Zuid-Holland*, onder *Hardinxveld*, loopende oost- en westwaarts van den inlaagdijk ter hoogte van den Bout tot aan Steenenhoek. Na het graven van het Steenenhoeksche-kanaal, in 1818, dient DE GROENEDIJK tevens tot Zuiderkanaaldijk en is één uur gaans lang.

GROENENDAL, kast. in het *Land van 's Hertogenrade*, prov. *Limburg*, arr. en 3 u. O. van *Maastricht*, kant., gem. en ½ u. van *Gulpen*. — Het beslaat met de daartoe behoord hebbende gronden eene oppervlakte van 80 bund. en wordt in eigendom bezeten door den Heer MULLER *en cons.*, woonachtig te Luyk.

GROENENDIJK, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. N. ten W. van *Breda*, kant. en 2 u. N. O. van *Zevenbergen*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, ¼ u. Z. van *Lage-Zwaluwe*, waartoe het kerkelijk behoort; met 53 h., aan den dijk van dien naam, en 360 inw.

GROENENDIJK, dijk, prov. *Noord-Braband*, gem. *Etten-en-Leur*, west- en zuidwaarts langs den Zwartenbergsche-polder, benoorden de Leurschehaven, dus van den Mark naar den Haagsche-dijk loopende.

GROENENDIJK (DE), dijk in *Nieuw-Altena*, prov. *Noord-Braband*. Zie SCHENKEL-BINNENDIJK (DE). W.

§ GROENENDIJK of Westbuurt, b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1 u. O. Z. O. van *Leyden*, kant. en 1¼ u. W. van *Alphen*, gem. en 1¼ u. N. ten W. van *Hazerswoude*; met 101 h. en 830 inw. — Er is in deze b. eene stat. van R. K., waartoe ook de inw. van *Leyderdorp* en *Soeterwoude*, aan den Rijndijk, tot die gezindte behoorende, gerekend worden en die alzoo 790 zielen, onder welke 560 Communikanten telt en door eenen Pastoor bediend wordt, die den titel heeft van Pastoor van Leyderdorp. De kerk aan den H. Bernardus toegewijd, is een klein oud gebouw, met een torentje en van een orgel en een altaar voorzien. De R. K. hebben hier eene eigen begraafplaats (1).

§ GROENENDIJKSCHE-POLDER (NIEUWE-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Alphen*, gem. *Hazerswoude*; palende N. aan den Rijndijk, O. aan de Westvaart, Z. aan den Delfpolder en de Droogmakerij, W. aan den Oude-Groenendijksche-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 178 bund. 92 v. r. 89 v. ell., alles schotbaar land; wordt door eenen molen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,47 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit drie Poldermeesteren.

§ GROENENDIJKSCHE-POLDER (OUDE-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Alphen*, gem. *Hazerswoude*; palende N. aan den Rijndijk, O. aan den Nieuwe-Groenendijksche-polder, Z. aan het Lageland, W. aan den Barrepolder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 152 bund., alles schotbaar land; wordt door eenen molen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,47 ell. onder A. P. Hij staat, met den Barrepolder, onder het bestuur van vier Poldermeesteren.

GROENENHOEK, kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de Noordoostkust van *Nieuw-Guinea*.

GROENENSTEIN, voorm. buit., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4¼ u. Z. W. van *Brielle*, kant. en 3 u. W. ten N. van *Sommelsdijk*, gem. *Ouddorp*, in den pold. het *Oude-Land*.

GROENEPLAAT (DE), bekaad weiland in de *Nieuwe-Maas*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*. Het beslaat eene oppervlakte van 5 bund., en wordt door twee duikers drooggehouden.

GROENEVELDSCHE-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *St. Maarten-Eenigenburg-en-Valkoog*; palende N. W. aan Burghorn, N. O. aan Schagen-Zuidzijde, O. aan den Schager-waard, Z. aan Dirkshorn, Z. W. en W. aan St. Maarten. — Deze pold. beslaat, met inbegrip van den polder Valkoog, hetwelk gezamenlijk een geheel uitmaakt, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 495 bund. 31 v. r. 68 v. ell., alles schotbaar land; telt 15 h., waaronder 12 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de Ringsloot, van het overtollige water ontlast. Er bestaat te Groeneveld eene sluis, die hoofdzakelijk dient, om daardoor van de ringsloot in den polder te varen, en strekt dus tot waterkeering van de ringsloot. Het polderbestuur bestaat uit vijf Leden, en zes Leden van toezigt met Valkoog gezamenlijk.

GROENE-WATERING (DE), water in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Kralingen*, in eene oostelijke rigting loopende van de Saladekade naar den Hofdijk, onder Kralingen.

---

(1) Door dit art. vervallen de beide art. Groenendijk, geh. in *Rijnland*.

GROENEWEG, geh. in den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 1 u. N. van *Gorinchem*, gedeeltelijk gem. en ½ u. Z. W. van *Hoog-Blokland*, gedeeltelijk gem. en 10 min. Z. O. van *Hoornaar*; met 8 h. en 60 inw., van welke 6 h. en 40 inw., onder *Hoog-Blokland*, en 2 h. en 20 inw. onder *Hoornaar*.

GROENE-WEG, weg in de vrije heerl. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in eene westelijke rigting loopende van het Keinzerwegje naar het Schoenmakerswegje.

GROENEWEG (POLDER-BENOORDEN-DE-), streek polderland prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; palende N. W. aan de gem. Zijpe, N. aan het Keinzerwiel, N. O. aan den pold. Beoosten-de-Vleetsloot, O. aan den pold. Tusschen-de-Lasschoten-en-Vleetsloot, Z. aan den pold. Voor-het-westeinde-van-de-Nes en aan de Nieuwe-kaag, W. aan de Lagedijkerkaag. — Zij maakt een gedeelte van de sectie *Schagen-Noordzijde* uit, en beslaat eene oppervlakte van 76 bund. 47 v. r. 70 v. ell.

GROENEWOLD, tegenwoordigen naam van Brienenhuis, havez., prov. *Overijssel*. Zie Brienenhuis. A. en Borgel. W.

GROENHOVEN, buit. prov. *Gelderland*. Zie op het art. Bruchem. W.

* GROENINGEN, ook wel Groningen, heeft mede 1 windkorenmolen. Vroeger heeft hier ook het Huis de Voort gestaan, alsmede de Spijker of 's Hertogentoren.

GROENLANDSCHE-POLDER, pold. prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Abcoude-Baambrugge*; palende N. aan den Slotpolder, O. aan den Hooglandsche-polder, Z. aan den Polder-van-Vinkeveen, W. aan den Kleine-Winkelsche-polder. — Deze pold. is voor vele jaren gecombineerd met den *Hooglandsche-polder* en is met dezen groot 278 bund. 3 v. r. 64 v. ell. wei- en hooiland. Zie voorts het art. Hooglandsche-polder.

* GROENLO, gem., heeft ook nog 1 mutsen- en kousenfabrijk. — De R. K., welke, met die der buurs. Lindvelde, Avest en Beltrum, eene statie uitmaken, hebben eene kerk te Groenlo en eene bijkerk te Beltrum. — Bl. 893. Men vindt er eene Gasthuis Administratie, welke met de Diaconiën tot ondersteuning van de algemeene armen zeer gunstig werkt; voor doortrekkende arme vreemdelingen wordt uit die fondsen mede in vrij logies als anderzins voorzien. Voorts is aldaar aanwezig een uit eigen middelen door de R. K. gesticht Huis van weldadigheid, waarin, onder de zorg van zes Kloosterzusters, minstens een twaalftal oude vrouwen worden verpleegd, zijnde aan dat gebouw tevens verbonden eene school tot opleiding der jeugd, waar de eerste beginselen van onderwijs tot eenen ouderdom van zes jaren wordt gegeven. Meisjes van meer gevorderden leeftijd genieten alleen onderrigt in allerhande vrouwelijke handwerken. — Groenlo is de geboorteplaats van Hermannus Herberts, die vroeger een Monnik was, doch in 1582 beroepen werd tot Evang. Luth. Predikant te Gouda.

* GROENSTRAAT, geh. in de bar. van *Breda*, ligt ¾ u. Z. O. van *Oosterhout*, 20 min. N. W. van *Dongen*, loopende de grensscheiding tusschen de beide gem. en de lengte juist midden door den rijweg. Men telt er 32 h. en ruim 180 inw.; als: onder *Oosterhout* 33 h. en 70 inw., onder *Dongen* 19 h. en 110 inw.

GROENTJESWAARD (DE OOSTELIJKE-EN-DE-WESTELIJKE-), twee pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Groeningswaard (De Oostelijke-) W. en Groeningswaard (De Westelijke-). W.

GROENVELDS-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland*. Zie GROENEVELDS-POLDER.

GROEP (DE), geh., prov. *Utrecht*, arr. en 3½ u. Z. Z. O. van *Amersfoort*, kant. en 1½ u. W. van *Rhenen*, gem. en 1 u. N. van *Amerongen*; met 15 h. en 120 inw.

* GROESBEEK. De Herv. kerk is in het jaar 1844 bijna geheel vernieuwd en daarin werd in 1848 een orgel geplaatst, dat den 12 October van dat jaar is ingewijd, zijnde een geschenk van den Kerkvoogd, den Heer DERK GIJSBERT MONTENBERG en diens moeder nu wijle Mejufvrouw JOHANNA GEERTRUIDA THEUNISSEN, wed. DERK HENDRIK MONTENBERG.

GROESPLAAT, plaat in de *Merwede*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gedeeltelijk gem. *Woudrichem-en-Oudendijk*, gedeeltelijk gem. *de Werken-en-Sleeuwijk*. — Deze plaat is vóór het jaar 1816 gedeeltelijk bekaad geworden en maakt alzoo eenen onbehuisden pold. uit; palende N. en O. aan de Merwede, Z. aan het Oudendijksche-Gat, W. aan het onbekade gedeelte van de GROESPLAAT, en beslaande, volgens het kadaster, 11 bund. 70 v. r. 70 v. ell. met de kaden en buitenstrooken, alles schotbaar land; als: onder *Woudrichem-en-Oudendijk*, 11 bund. 1 v. r. 60 v. ell., en onder *Sleeuwijk-en-de-Werken*, 69 v. r. 10 v. ell. Hij watert uit op het Oudendijksche-gat, door een houten duiker aan de zuidzijde, wijd 0,30 ell., voorzien met eene klep. Het land ligt 1,20 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 2,30 ell. Deze pold. wordt door den eigenaar, zijnde den Heer A. N. J. HANEDOES VAN ALMKERK, zelven bestuurd. Hij is aan de noord- en oostzijde van een zoodanigen hoogen oever voorzien, dat aldaar geen kade bestaat.

GROEVENBRUG (DE), houten brug in het balj. van *Woerden*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Woerden*.

GROEVENKNOPP, geh., grooth. *Luxemburg*, kw. en 3¼ u. N. ten W. van *Luxemburg*, kant. en 1¼ u. W. van *Mersch*, gem. *Buvingen*; met 12 h. en ongeveer 70 inw.

* GROLLERHOLT. De laatste vergadering wordt gezegd aldaar gehouden te zijn in 1681, doch er zijn voorbeelden van latere vergaderingen, zooals in 1696, terwijl het houden der gewone zamenkomsten in het GROLLERHOLT, reeds vroeger dan in genoemd jaar heeft opgehouden.

GROLSCHE-BEEK (DE OUDE-), water in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, dat in de omstreken van Groenlo ontspringt, in eene noordwestelijke strekking naar het Weerbeek loopt, van daar eerst eene westelijke en later eene noordelijke rigting aannemende, naar Borculo vloeit, waar het zich in de *Berkel* ontlast.

GROND, voorstad van de st. LUXEMBURG. Zie GRUND. W.

* GRONDEN-VAN-GOUDSWAARD, *staat:* Zie GOUDSWAARD (GRONDEN-VAN-). *lees:* Zie GOUDSWAARD-EN-DEN-EENDRAGTS-POLDER (GRONDEN-VAN).

GRONDWASSER, beek in het zuidelijk gedeelte van het grooth. *Luxemburg*. Zij wordt gevormd uit onderscheidene kleine beken en valt, na eenen korten loop, bij het Belgische d. Athus, in de *Kor*.

* GRONINGEN, prov. Bl. 914, reg. 29—31, *staat:* boven en — is gebouwd; *lees:* terwijl daarenboven nog twee andere scholen, de eene in het jaar 1842 boven, de andere in het jaar 1843 beneden het tweede verlaat, op grooten afstand van elkander, met daartoe benoodigde schoolmeesterswoningen, nieuw gebouwd zijn. — Bl. 917. De overstroomingen zullen, vooral sedert men eenige jaren aan de gevaarlijkste dijken steenglooijingen heeft aangebragt, waarschijnlijk zeer zeldzaam worden.

*GRONINGEN, gem. Bl. 923. Het oude wapen van GRONINGEN was eene fasce van sinopel (groen) op een veld van zilver, hetgeen, volgens sommigen, zou verbeelden een groen veld tusschen de wateren in de lengte uitgestrekt, door welke wateren de Noordzee, de Eems, de Hunse en de Lauwers zouden kunnen gemeend zijn (1). — Bl. 924, regel 21, *staat:* bastions *lees:* lunetten — In de Ooster- en Heerepoorten zijn casematten en galerijen. — Bl. 926. Sedert eenige jaren is de Botermarkt te GRONINGEN verplaatst. Op de marktdagen is het marktplein vol gewoel, hier staan kramen met allerlei waren, ginds wordt spek, daar schapen, elders versche visch, tuin en veldvruchten, bloemen, landelijke werktuigen, hekken en velerlei noodwendigheden te koop gebragt. — De Vischmarkt werd volgens Resolutie van 1767 verlegd naar de Aa, en de tegenwoordige vischmarkt tot een plein gemaakt — Bl. 927. De beestenmarkten te GRONINGEN worden gehouden iederen marktdag in Mei, den laatsten marktdag in October, alle marktdagen in November en den eersten marktdag in December. — Op den ouden steen in den gevel der hoofdwacht staat: PAX ET JUSTITIA OSCULATAE SUNT (d. i. Vrede en geregtigheid kussen elkander; Zie Psalm 85 vs. 11). — Bl. 939. Onder de in de Evang.-Luth. gem. gestaan hebbende Predikanten verdient melding de door zijne schriften vermaarde JAN MULDER van 1740—47 die als een goed Theologant en voortreffelijk Prediker geroemd wordt. — Bl. 945. In het Burger-Weeshuis worden slechts een dertigtal kinderen onderhouden. — Bl. 946. Tijdens de vereeniging van het Groene met het Blaauwe-Weeshuis waren er in het Groene 75 kinderen, ontvangende het huis alsnu den naam van Groene en Blaauwe Gecombineerde Weeshuis. Er waren dus twee weeshuizen in het zelfde gebouw, tot in het jaar 1675, toen zij tot één vereenigd werden. — Reg. 12 en 16 van onderen, *staat:* 1796, *lees:* 1797, — In het Heilige-Geest-Gasthuis te GRONINGEN worden thans 21 mannen en 58 vrouwen verpleegd. De overige gebouwen, tot dit gesticht oorspronkelijk behoord hebbende, werden door de regering in 1628 aangekocht en vervolgens tot andere einden gebruikt, als, tot een Korenschuur, Ammunitie Magazijn, Giethuis en Werkhuis, welk laatste thans eene Kazerne is. Het Stads-Ammunitiemagazijn is, wat het materiëel betrof, in deze eeuw verkocht, wordende thans het beneden gedeelte tot gymnastische oefeningen van het garnizoen, en de tweede verdieping gedeeltelijk door de militaire administratie, en gedeeltelijk met den geheelen zolder, door het gezelschap der Hervormde Diakenen tot een Werkhuis gebezigd. — Bl. 947. In het Armen-Huiszittende-Gasthuis zijn thans 21 conventualen, met eenen suppoost, terwijl aan 40 vrouwen buiten het gesticht brood en boter wordt uitgedeeld. — Bl. 948. In het Mepsche-Gasthuis zijn 1 man en 7 vrouwen. — De helft der bewoonsters van het Vrouw-Anna-Varvers-Gasthuis moeten de R. K. godsdienst toegedaan zijn. — Bl. 949, reg. 16, *staat:* EBERT SCHEUNING. *lees:* EVERT SCHEUNING. — Er is te GRONINGEN mede eene Spaarbank en eene Bank van Leening. — Bl. 950, onderste regel., *staat:* Rectorstafel, *lees:* Bursetafel, In het jaar 1846 zijn het oude Akademiegebouw, de Burse en drie daaraan belende huizen, waarin tot dus verre Hoogleeraren plagten te wonen, afgebroken en op den grond, waar zij gestaan hadden, een

(1) Zie over dit aloude wapen Dr OUDEMANS, in de *Groninger Volksalmanak* van 1843.

geheel nieuw Akademiegebouw gesticht, hetwelk in het jaar 1850 voltooid en den 25 September van dat jaar ingewijd is. Dit gebouw bevat veertig zoo groote als kleine vertrekken. Onder de eersten zijn vele gehoorzalen, en inzonderheid is bezienswaardig de net gestukadoorde *Aula* of groote zaal tot het houden van oratiën, promotiën en andere akademische plegtigheden. Op de tweede verdieping zijn vijf zalen met elkander verbonden en tot ééne zaal gemaakt, in welke het museum is geplaatst. Ook het uiterlijke van dit zoo net en goed ingerigt gebouw is fraai en komt op het plein, waarop het is gebouwd, zeer goed uit. — Bl. 951. De Ontleedplaats, voorheen bezuiden het koor der Broerekerk en in 1817 aanmerkelijk verbeterd, is sedert eenige jaren verlegd. Men heeft namelijk, den 30 Julij 1831, het bouwen van een geheel nieuw Theatrum Academicum, in de *Schuitemakersstraat*, op een gedeelte van den ouden tuin van het Abtenhuis, aanbesteed; dat gebouw was in Mei 1832 voltooid en in September van dat jaar is men begonnen er de lessen in te houden.— Bl.953. De Hoogeschool te GRONINGEN is thans, wat de hoofdzaak, het onderwijs, betreft, in eenen zeer bloeijenden staat, zoo dat men naar waarheid kan zeggen, dat zij nog nimmer zoo veel kracht in de bevordering der wetenschappen heeft ontwikkeld als thans. De leerstoelen zijn bezet door mannen van grooten naam en uitgebreide geleerdheid. Hunne gehoorzalen worden vlijtig bezocht, hetgeen zij, door hunnen blakenden ijver voor het onderwijs, zoo zeer verdienen; de Akademische jeugd is voorbeeldig vlijtig in hare wetenschappelijke oefeningen. — Bl. 954 tot 958. Onder de vermaarde mannen die te GRONINGEN geboren zijn, verdienen nog melding de Godgeleerde ARIUS ADRIANI, geb. 4 Januarij 1756, † 23 December 1830; de Staatsmannen Mr. WILLEM ARNOLD ALTING, † 7 Junij 1800, na, van 1780—1796, Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië te zijn geweest, en Mr. ALBERT WILLEM HORTH, geb. 13 Julij 1788, † 27 Julij 1827, een schrander Regtsgeleerde, en Lid van het uitvoerend bewind van Augustus 1797 tot aan de ontbinding van dat staatsligchaam; de Zeeheld GERARDUS OOSTHUYS, geb. in 1740, † 23 Augustus 1812; de Luitenant-Generaal ALBERT DOMINICUS TRIP, geb. 13 October 1776, † 22 Maart 1835, als Opperbevelhebber der Kavallerie; de Geschiedkundige Mr. TJALLING PETRUS TRESLING, geb. 11 Januarij 1809, † 12 Julij 1844, die mede de Nederduitsche lier handteerde; de Beeldhouwers GERARDUS VAN DER HAVEN, die tevens een bekwaam bouwkundige was, uit de laatste helft der achttiende eeuw en diens broeder THEODORUS VAN DER HAVEN; de Teekenaar WIJBRAND VELDMAN, geb. in 1742, † in 1800. — Bl. 956, reg. 14, staat: *Ommelandicus;* lees: *Ommelandicae;* — Bl. 957, reg. 6, *staat:* 1718 *lees:* 1748 — Bl. 958, reg. 23 en 24, *staat:* provincie *lees:* stad — Reg. 29, *staat:* verwering *lees:* verovering — Reg. 33—35, *staat:* die — Lauwers. *lees:* die te zamen oneens waren over Oostergoo en Westergoo, door LOTHARIUS aan Holland, doch door KOENRAAD III aan Utrecht geschonken.

* GRONINGEN, voorm. militaire hoofdpost, is thans eene nederzetting van kolonisten, van welke de eersten, in 1843, uit het vaderland derwaarts getrokken zijn. In de maand Januarij 1849 bestond die nederzetting nog uit 49, in September slechts uit 14 huisgezinnen. Eenigen waren vertrokken naar de plant. Rama, voornamelijk voor de veeteelt, anderen hebben zich nabij de stad nedergezet en werken bij de nieuw opgerigte maatschappij van nijverheid, welke een dertigtal stuks vee heeft, waarbij, ter bekoming van mest, de stalvoedering

is ingevoerd, eene inrigting, die zich langzamerhand zal uitbreiden. Den deelhebbers dier maatschappij wordt de melk, even als in het vaderland, aan huis gebragt, een vreemd gezigt voorwaar, om eenen boerenjongen met melkemmers te zien loopen, in een land, waar men nimmer een blanke iets zag dragen.

GRONS (DE NAAUWE-), water, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*. Het komt in *Leeuwarderadeel* uit de *Wijde-Grons*, aan het geh. de Froskepolle, en loopt zuidwaarts, langs Hempens naar Warrega.

GRONS (DE WIJDE), water, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*. Het is dat gedeelte van het vaarwater, begrepen tusschen de Potmarge en het Woudmansdiep, dat met de *Tijnje* en *Naauwe-Grons* een geheel uitmaakt.

* GRONSFORT, *staat:* Zie GREUSFORT. *lees:* Zie GREUSVOORT.

* GRONSVELD. Het d. ligt 1¼ u. O. Z. O. van *Maastricht*.

* GRONWEGEN, *staat:* Zie GROENWEGEN. *lees:* Zie GROENEWEGEN.

GROOT-BAAI, een der zeven divisiën van het Nederlandsch kwartier van het *West-Indisch* eil. *St. Marten*; palende N. aan het Prince-kwartier, O. aan de Atlantische-zee, Z. aan Grootbaai, W. aan Kleinbaai, Koolbaai en Cul-de-Sac. In deze divisie bestaan geene suiker- of andere plantaadjen, uithoofde van de steile en rotsachtige bergen, welke niet bebouwd kunnen worden. Philipsburg, de hoofd- en residentieplaats van het Nederlandsche gedeelte; is gelegen aan de GROOT-BAAI zelve, waarvan deze divisie haren naam ontleent.

GROOT-BAAI, baai in *West-Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *St. Marten*. Deze baai heeft eene ovale gedaante, en is ongeveer 3373 ell. breed, zij is vrij zuiver, doch in het midden, van het fort Amsterdam af, dwars er door, naar het tegenover liggende gebergte van Pointe-Blanche, ligt een zware zandbank (hier *baar* genaamd), waarop niet meer dan 3,30 à 4 ell. water staat. Binnen de baai heeft men van 2 tot 3 vademen water. Dwars van Pointe-Blanche, benedenwinds van den oosthoek, ongeveer ¼ van den oost- en ¾ van den westhoek heeft men 8 à 10 vademen water en eenen zuiveren zandgrond. Groote schepen moeten buiten de baar in den mond der wijde, naar het Zuiden geheel opene baai ten anker gaan. Schoeners en andere kleine vaartuigen ankeren meer in de nabijheid van Philipsburg. Het binnenzeilen in GROOT-BAAI is gemakkelijk, maar nimmer is het eene veilige legplaats voor schepen, vooral niet in de orkaanmaanden.

GROOTBOSCH, hofst. in *Hunsingo*, prov. *Groningen*, arr. en 4¼ u. N. W. van *Appingedam*, kant. en 2¾ u. N. ten O. van *Onderdendam*, gem. en ¼ u. O. van *Usquert*. — Deze hofst. wordt in eigendom bezeten en bewoond door den landbouwer LAMBERTUS VAN DER TUUK.

GROOTDONK of GRODONK, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en ¼ u. Z. W. van *Veghel*, een gedeelte uitmakende van het geh. *Eerde*.

GROOTE-BERG, b., prov. *N. Braband*, arr., kant., gem. en tot de st. *Eindhoven* behoorende, waarvan zij slechts door de vest gescheiden is. In deze buurs. heeft men de kaserne der marechaussée, benevens de fabrijk het Paradijs van de Heeren VAN ACHT en Comp.

GROOTE-BERG, berg in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *Midden-divisie*, O. van de Bullebaai.

GROOTE-BERG, plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *Midden-divisie*, op de *Groote-Berg*.

* GROOTE-BROEK. De Herv. kerk, welke sedert jaren in eenen vervallen toestand was, is in 1848 afgebroken en vervangen door eene

geheel nieuwe, welke den 20 Mei des volgenden jaars is ingewijd. In 1850 is daarin een orgel geplaatst, dat den 18 September is ingewijd. — Het wapen van Grootebroek wordt ook opgegeven, als zijnde een schild van zilver, met eenen boom, staande op een terras, alles van sinopel; tusschen de takken des booms drie achtpuntige sterren van goud.

GROOTE-DORST, voorm. fort in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, behoorende tot de vestingwerken van *Aardenburg*, ten Zuiden van die stad, aan de Eede, ter plaatse, waar de Eeclooscher watergang daarin plagt te vallen. Het was een vierhoek, doch de zuidwesthoek was afgesneden. Het werd aangelegd toen, tegen het einde van het twaalfjarig bestand, de vestingwerken van Aardenburg veranderd werden, en is, kort na 1672, allengskens geslecht.

* GROOTE-GAST, kerk. ring, reg. 4, *staat:* Niekerk, Oldkerk-en-Faan, *lees:* Niekerk-Oldkerk-en-Faan,

* GROOTEGAST, gem., behoort tot het arr. *Groningen*.

GROOTEGAT (HET), breed water in den *Hoeksche-waard*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Zuid-Beijerland*, zijnde het westelijk gedeelte van het water, dat verder, onder de namen van Kleinegat en Borrekeer, in eenen bogtigen loop, *den Groot-Zuid-Beijerlandsche-polder*, van het W. naar het O., doorvloeit.

GROOTEGORS (HET), pold. in het *Land-van-Altena*. Zie Gors (Het Groote-).

GROOTE-HORST, hofstede in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 9 u. N. van *Roermond*, kant. en 2 u. O. van *Gennep*, gem. en 1 u. N. van *Bergen*, op den weg van Afferden naar het geh. Augustinus. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 31 bund., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door de weduwe Peter Franken.

GROOTE-POLDER (DE), pold. in den *Biesbosch*. Zie Nollen (De). W.

* GROOTE-POLDER (DE), in het *Land-van-Heusden*, is na het jaar 1798 bedijkt. Het steenen sluisje, dat in het jaar 1834 gelegd is, is wijd 0,60 ell. en voorzien met eene schuif en valdeur. Vroeger bestond er een houten duiker tot uitwatering.

* GROOTE-POLDER (DE), in de heerl. *Niervaart*, is volgens sommigen in 1552 of 1554, volgens anderen zelfs vóór 1421, na de overstrooming in 1652 herdijkt. Het land ligt 1,40 ell. onder A. P. Het maalpeil is 0,05 en 0,30 ell. onder A. P.

§ GROOTE-POLDER (DE), pold. in *Rijnland*. Zie Stompwijk (Droog-gemaakte-groote-polder-van-). W.

GROOTE-RUITERSBOS (DE), pold., prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. en gem. *Oosterhout*: palende N. aan de Slobberdoezen, O. aan den Opkomst-van-Vreugderijk, Z. aan het Krommegat, W. aan den Kwestieuse- of Krakeel-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, 3 bund. 93 v. r. 80 v. ell., met de kaden, en wordt door eenen houten duiker, aan de zuidzijde tegen het Kromme-gat, wijd 0,50 ell., voorzien met eene klep, op het Regtendijksche-gat en verder op de Donge, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0,40 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 1,60 à 1,70 ell. Hij behoort geheel aan het Domein. De gronden zijn van eenen goeden aard.

* GROOTE SCHANS (DE) is thans een aarden fort van vier bastions, met eene natte gracht en bedekten weg omringd.

GROOTE SLOOT, water, prov. *N.Holland*, gem. *Spanbroek*, hetwelk, in eene westelijke rigting, van het Noordermeer tot de Kapelle-sloot loopt.

* GROOTE-WAARD, pold. in den *Alblasserwaard*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 441 bund. 75 v. r. 18 v. ell.,

waaronder 440 bund. 89 v. r. 76 v. ell. schotbaar land; telt 17 h., waaronder 11 boerderijen, en wordt door twee molens, op de Noordeloos, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout en twee Heemraden.

GROOTEWAL, een der zeven sectiën, waarin de gem. *Schagen-en-Burghorn*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, verdeeld is. Zij grenst N. aan den gemeenen weg en Snevert tegen de sectiën Schagen en de Nes, O. aan de Aanscheiding en den Lutkewalderweg tegen de gem. Barsingerhorn-Kolhorn-en-Haringhuizen, Z. aan den gemeenen weg tegen de gem. Barsingerhorn-Kolhorn-en-Haringhuizen en de sectie de Kaag, W. aan de Meersloot tegen de sectie Schagen-Zuidzijde. — Deze sectie is groot, volgens het kadaster, 274 bund. 35 v. r. 55 v. ell., waaronder 267 bund. 28 v. r. 73 v. ell. schotbaar land voor de polderlasten, en bevat in zich de volgende polders, als: de Oude-Kaag, de Harmen-Kaag, de Oostermeer, de Achter-Grootewal, de Voor-Grootewal, Over-de-Leets, Bezuiden-de-Miederlaan, Benoorden-de-Miederlaan, de Nieuwe-polder en de Compagnie. — Er staat eene R. K. kerk en 75 h., waarvan het grootste deel uitmaakt een gedeelte van het d. Schagen, en waaronder 21 boerderijen, alsmede twee watermolens. Grootewal staat onder het bestuur van den pold. *Schagen*, waarvan zij een gedeelte uitmaakt.

GROOTEWAL (ACHTER-), gedeelte polderland, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; palende N. aan Oostermoer, O. aan Voor-Grootewal, Z. aan de gem. Barsingerhorn-Kolhorn-en-Haringhuizen en aan de Oldermans-kaag, W. aan den pold. Bezuiden-en-Benoorden-de-Brijsloot. — Het behoort tot de sectie *Grootewal*, en is 35 bund. 66 v. r. 28 v. ell. groot.

GROOTEWAL (VOOR-), gedeelte polderland, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; palende N. aan Oude-Kaag, O. aan Harmen-Kaag, Z. aan Achter-Grootewal, W. aan de Westermeer. — Het behoort tot de sectie *Grootewal*, en is, volgens het kadaster, 23 bund. 98 v. r. 80 v. ell. groot.

GROOTHUIS (HET), voorm. adell. h., prov. *Overijssel*. Zie Grootenhuis. W.

GROUDE, oude naam van het d. Groede, in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*. Zie Groede. W.

*GROUP was vroeger een gors, dat in de zestiende eeuw met andere gorzen bedijkt is, en thans een gedeelte van den *Hoeksche-waard* uitmaakt. De huizen zijn verspreid, ter weerszijden van den grindweg van Numansdorp op Goidschalksoord.

GROUW, kadast., gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Rauwerd*; bevattende alleen het d. Grouw, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2624 bund. 74 v. r. 60 v. ell., waaronder 2310 bund. 83 v. r. 81 v. ell. belastbaar land.

*GROUW is de zetel van het grietenijbestuur van *Idaarderadeel*, alwaar ook het grietenijhuis staat. — Als eene geschiedkundige bijzonderheid mag worden aangemerkt, dat in het d. Grouw, in plaats van het elders algemeen gevierde St. Nicolaasfeest, steeds het feest van St. Petrus geheel in den zelfden smaak gevierd wordt.

GROVESTINSHEERT, aanzienlijke boerderij, prov. *Groningen*, arr. en 4 u. W. N. W. van *Groningen*, kant. en 2 u. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en ½ u. N. O. van *Grijpskerk*, op den *Oosterwaard*, de eerste plaats ten W. van Kommerzijl, met twee boerenhuizen met schuren en bijgebouwen. — Het oude huis, met 55 bund. 52 v. r.

60 v. ell. binnen- en polderland, staat binnen de provinciale zeedijk, en behoort den landbouwer Hendrik Jans Siccama; het nieuwe, met 36 bund. 25 v. r. 20 v. ell. polder- en later ingedijkt kwelder-, nu mede polderland, staat aan de kadijk van den Waardster-polder, en behoort den landbouwer Pieter Kruizinga.

GROWO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*.

GRUBBENVORST (HET GEBROKEN-SLOT-VAN-), voorm. heerl. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. *Roermond*, kant. *Horst*, gem. *Grubbenvorst*. — Deze heerl. bevat de bouwvallen van het slot, 4 pachthoeven, 1 water-graanmolen, benevens bosch-, wei-, hooi- en bouwlanden, alles groot 205 bund. 70 v. r. 90 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Antoon Reçeveur, woonachtig te Luik.

GRUNARI (DE), buit., prov. *Zuid-Holland*. Zie Groenerij. W. en A.

* GRUMELSCHEID heeft eene bijkerk, die tot de par. van *Noertringen* behoort, doch waarin de dienst slechts enkele malen des jaars wordt waargenomen. — Het d. heeft 20 h. en 118 inw. en met den molen 21 h. en 126 inw.

* GRUMELSCHEIDERMUHL is geen geh., maar een alleenstaande molen.

GRUNDHAUSEN, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie Grindhausen. W.

GUAMMER, eil. in *Oost-Indië*. Zie Wammer. W.

GUESSELTE, oud adell. kast. in het *Land-van-Valkenburg*, prov. *Limburg*, arr., kant. en ¼ u. O. van *Maastricht*, gem. en 10 min. W. Z. W. van *Amby*. — Dit adell. h. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 41 bund. 76 v. r. 10 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door Jonkheer Mr. T. K. C. J. M. A. Cramer van Brienen.

GUIANA, vroegere naam van de hofst. Wittenhof, prov. *Noord-Holland*. Zie Wittenhof.

GUILGEFORTS-POLDER (DE ST.), vroegere naam van den Onkommer-polder, prov. *Noord-Braband*. Zie Onkommer-polder. W.

* GUILLELMITEN-KLOOSTER werd bewoond door Monniken van de orde van St. Willem *van Aquitanië*. De kapel van dit klooster dient thans tot kerk, en is een goed, doch te klein, gebouw, met een spits torentje, op het westeinde, op den gevel.

* GUITEN-POLDER (WESTER-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 49 bund. 10 v. r. 60 v. ell. schotbaar land, en wordt door eene sluis van het overtollige water ontlast.

GUNNE (DE), havez. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 5 u. O. N. O. van *Deventer*, kant. en 1¼ u. N. W. van *Raalte*, gem. en ½ u. N. W. van *Heino*. — Deze havez. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 54 bund. 38 v. r. 90 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door de wed. Gerhardus van Sonsbeek, die het des zomers bewoond.

§ GUNST (FRIDERICI'S niet FREDERICI'S), koffijplant. en verlaten houtgr. Zie Friderici's-Gunst. W.

H.

HAAG (DE), ook wel den Hage gespeld en bij het kadaster enkel Haag, geh. in de prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. O. ten N. van *Eindhoven*, kant., gem. en 10 min. Z.W. van *Helmond*; met 36 h. en ruim 160 inw.

HAAG (DEN), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4¼ u. O. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. W. ten Z. van *'s Grave*, gem. en ¼ u. van *Schayk*; met 82 h. en 180 inw.

HAAGSCHE-BEEMDEN, bedijking, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Ginneken*, gem. *Princenhage*; palende N. en O. aan de Mark, Z. aan den Emer, de Croeten, de Achterste-Emer, Klein-Overveld, den Veersche-weg en het Boschdal, W. aan Kraaijenest en de Oost- en Zwartenbergsche-polders. — Deze bedijking bestaat uit de polers: Hal-en-Strijpen, Wymeren-en-de-Hillen, Rooskensdonk, de Lange-Bunders-Slang-wijk-en-de-Hille, Buitendijk-en-Slangwijk en Astert-en-Hintelaken, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1227 bund. 40 v. r. 90 v. ell., waaronder 992 bund. 93 v. r. 77 v. ell. schotbaar land. Ofschoon ieder der hier bovengenoemde gedeelten op zich zelf den naam van polder draagt, zijn echter allen begrepen in eene bekading, welke het water van de Mark keert, en hoewel ieder afzonderlijk zijn sluisje of sluizen heeft, is het water echter niet afgescheiden, maar in onverbroken gemeenschap door alle de polders, zoodat bij overstrooming van de kaden (hetwelk voor de herdigting van de Mark en de Dintel, telken winter langdurig en soms tot 2 ell. boven A. P. plaats had) alle deze landen gelijkelijk onderstaan.

HAAGSCHE-SLUISJE (HET), sluisje in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, gem. en 50 min. beneden het d. *Brakel*, in de uitwatering der Beneden-waarden, tegen het Monnikenland, wijd 0,71 ell., liggende 0,70 ell. beneden middelbaren rivierstand.

HAAGWIJK, buit., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en ¼ u. O. van *Leyden*, gem. en 1 u. N. van *Soeterwoude*, aan den straatweg van Leyden op Utrecht, omtrent het Leyderdorpsche-hek. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 15 v. r. 52 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer G. W. van den Spruyt, woonachtig te Leyden.

HAAK (DEN), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *'s Gravenhage*, kant. en gem. *Naaldwijk*; palende N. aan buitendijks gelegen land, O. aan den Buiten-Oranjepolder, Z. aan de Maas, W. aan eene streek duinen die zich noordwestwaarts uitstrekt tot aan de Spanjaardsduinen en daardoor eene streek lands insluiten, mede bekend onder den naam van *den Haak*, doch gelegen onder de gem. 's Gravezande-en-Zand-Ambacht. Zie het volgende art. — Deze pold., zijnde eene uitgebreide streek weiland, waarop in het voorjaar een aantal jonge runderen en paarden, uit verschillende plaatsen van den omtrek, ook uit andere streken gebragt worden, om tot in het najaar aldaar geweid te worden, watert uit op de Nieuwe-Maas, door eene houten sluis, wijd 0.55 ell., en op het Amersgat, door eenen steenen sluis, wijd 0,32 ell., en eenen houten duiker, wijd 0,32 ell.

HAAK (DEN), buitendijks gelegen land, prov. *Zuid-Holland*, arr. *'s Gravenhage*, kant. *Naaldwijk*, gem. *'s Gravezande-en-Zand-Ambacht*; palende N. aan den Nieuwlandsche-polder en de Korte-Bonnen, O. aan de Lange-Bonnen, Z. aan eene duinstreek en W. aan de Noord-Bonnen. — Dit land beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 227 bund. 16 v. r. 7 v. ell., en watert uit door eene sluis op het Oude-Vloedgat, dat in de Maas uitloopt. Het maakt een gedeelte uit van den *Nieuwlandsche-polder*, en staat onder het zelfde bestuur.

*HAAKSBERGEN, gem., bevat ook de buurs. Stepelo. — Het d. Haaksbergen wordt reeds in 1188 vermeld.

§ HAAL (DE), het noordoostelijke gedeelte van de gem. *Oostzanen*, in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Haarlem*, kant. *Zaandam*. — Het bevat de twee b. de Noord-Haal en de Zuid-Haal.

HAALEN (DE), geh., prov. *Noord-Holland*. Zie Halen (De).

* HAAMSTEDE, bl. 14, reg. 3, staat: *Oudewater* lees: *Oudenaarde*. — Bl. 17. De kustlichttoren onder Haamstede staat op 51° 42′ 33″ N. B., 21° 21′ 20″ O. L., 152 ell. boven gewoon hoog water. Daarbij staan magazijnen, woongebouwen en verdere aanhoorigheden.

* HAAMSTEDE (VAART-VAN-). Bl. 19, reg. 4, *staat:* Trommelsluis, *lees:* Prommelsluis,

* HAAN (DE), *staat:* Zie Zomerzorg. *lees:* Zie Somerszorg.

* HAAN (DE ROODE-), geh. in het *Gooregt*, telt 24 h. en 140 inw. — Reg. 1, *staat:* de Roo-Raan. *lees:* de Roo-Haan.

HAANDRIK, h. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 13 u. N. O. van *Deventer*, kant. en 4½ u. N. N. O. van *Ommen*, gem. en 25 min. N. O. van *Gramsbergen*. — Aldaar is een versterkte post, welke onder Koevorden behoort en met andere versterkte posten, langs de Hannoversche grenzen, eene linie van defensie vormt.

HAANRADE, geh., prov. *Limburg*. Zie Haenraede. W.

HAANS-EILANDJES (DE), groep eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-der-Molukkos*, aan de westkust van het eil. *Celebes*.

HAANTJE (HET), geh. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1½ u. Z. Z. O. van *'s Gravenhage*, kant. en 1¼ u. Z. ten W. van *Voorburg*, gem. en ½ u. Z. van *Rijswijk*. — Daar ter plaatse is in het jaar 1473 een verlaat of sluis gemaakt, volgens handvest van Karel van Bourgondië, van den 12 Julij van dat jaar, aan de stad Delft verleend; dit verlaat ligt aan de Delftsche trekvaart, aan het begin der *Kastanje-* of *Karstanger-watering*.

HAANTJESGAT (HET) of Hanekensgat, voorm. water, loopende in eene zuidoostelijke rigting uit het *Coxysche-gat* naar het Vlaamsche dorp Beutille. Gedurende het twaalfjarig bestand scheidde het de Vereenigde Nederlanden van Spanje, maar bij den Munsterschen vrede viel het geheel buiten ons grondgebied. Tot nog toe wordt echter de Herv. gem. van St. Kruis geacht zich uit te strekken tot aan de plaats, waar het lag, en in de meeste werken komt het — ofschoon ten onregte — voor als in Nederland gelegen. De plaats, waar het lag, is in polders herschapen, genaamd Oud- en Nieuw-Haantjesgat, doch ligt in *België*.

HAANWIJK, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Oisterwijk*, prov. *Noord-Braband*, *Tweede* distr., arr. en 1¾ u. Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 2 u. N. O. van *Boxtel*, gem. en 20 min. N. W. van *St. Michielsgestel;* met 17 h. en 80 inw.

* HAAR (DE), voorm. burgt. Reg. 4, *staat:* de Horne *lees:* de Houw

* HAAR (DE), pold. in *Eemland*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 385 bund. 7 v. r. 60 v. ell.; telt 4 h., waaronder 3 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Eem, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier Heemraden.

* HAAR (DE), pold., gem. *Haarzuilens*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 250 bund. 70 v. r. 55 v. ell. (niet 150 bund)

HAAR (DE), geh. prov. *Utrecht*, arr. en 3½ u. Z. Z. O. van *Amersfoort*, kant. en 1½ u. N. van *Rhenen*, gem. en 1 u. N. van *Amerongen;* met 26 h. en ongeveer 400 inw.

HAAR (DE), havez. in *Zalland*, *staat:* Zie Haar (Ter). *lees:* Zie Haare (De).

HAAR (DE HOOGE-), hoogte in het dingspil *Zuidenveld*, prov. *Drenthe*, gem. en ¼ u. W. van *Koevorden*, waarop vroeger het Huis-ten-Clooster moet gestaan hebben.

* HAARE is nog in wezen. Zij beslaat eene oppervlakte van 17 v. r. 18 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer L. Braesm.

* HAAREIND. *Dit art. moet geheel wegvallen.*

* HAAREN, gem., bevat mede het geh. Rouwdonk.

* HAAREN, adell. h., reg. 19, *staat:* dezer vesting *lees:* der vesting Maastricht

§ HAARLEM, Evang. Luth. kerk. ring, prov. *Noord-Holland*, tellende 5000 zielen en 9 gem., met even zoo vele kerken, welke door 9 Predikanten bediend worden. — De gem. zijn: Haarlem, Alkmaar, Beverwijk, Monnickendam, Edam, Purmerende, de Rijp en Zaandam; terwijl te Hoorn, sedert het jaar 1815, onder Koninklijke goedkeuring, eene vereenigde Evang. Luth. en Herst. Evang. Luth. gem. bestaan heeft, onder den naam van *Vereenigde Luthersche gemeente*, welke evenmin onder de Evang. Luth. Synode, als onder de Herst. Evang. Luth. kerkelijke Commissie behoorde, doch beurtelings door eenen Evang. Luth. en door eenen Herst. Evang. Luth. Leeraar bediend werd, tellende die gem. 200 zielen. Sedert het jaar 1848 heeft zij zich echter geheel bij het genootschap der Herst. Evang. Luth. gevoegd, en is dus alle betrekking met de Evang. Luth. synode afgebroken.

* HAARLEM, gem., reg. 23, *staat:* gewevene *lees:* gewezene — Bl. 33. Onder de te Haarlem gestaan hebbende Evang. Luth. Predikanten verdient ook melding Coenraad Hoppe, uit de zeventiende eeuw, een der verlichtste Godgeleerden van zijnen tijd. — Bl. 35, reg. 1, *staat:* prachtige vele *lees:* vele prachtige — Bl. 36. Men heeft te Haarlem de gewoonte, om, zoodra eene vrouw bevallen is, een houten plankje, met eene stift, een kloppertje genaamd, en op onderscheidene wijzen versierd, aan de huisdeur vast te maken, en dit daar te laten hangen, tot de kraamvrouw hare kerkgang doet (1). — Bl. 37. Aan het einde van den tuin, bezijden het Prinsenhof te Haarlem, is eene prachtige zuilenrij. — Bl. 39, reg. 8, *staat:* MDCIII *moet zijn:* MDCLII — Bl. 41, reg. 13, *van onderen, staat:* Iedere Donderdag *lees:* Iederen Dingsdag en Donderdag — Bl. 43. In de Janskerk te Haarlem is in het jaar 1843 een orgel geplaatst, hetwelk den 17 Januarij 1844 is ingewijd, en waartoe de kosten door vele leden der gem. gedragen zijn. — Bl. 45. Het Augustijner-klooster, in de *Achterstraat*, is niet voor het R. K. Wees- en Armenhuis gebruikt. Het stond, blijkens eene in het stedelijk archief voorhanden kaart van 1578, in de *Wagestraat*, op den hoek der *Achterstraat-noordzijde*, terwijl het R. K. Weeshuis in eerstgenoemde straat is gelegen aan de zuidzijde. Het Augustijner-klooster, is dus geheel tot partikuliere woningen verbouwd. — Het Minderbroeder-klooster stond aan de Stadsvesten, bij het *Groot-Heiligland*. — Van het Witte-Heeren-klooster is geen gebruik gemaakt voor het Diaconie- en Aalmoezeniers-Armenhuis, maar op den grond daarvan is later de Evangelisch-Luthersche kerk en het Luthersche hofje gesticht; overigens is het terrein door partikuliere woningen

---

(1) Men vindt eene volledige beschrijving van deze kloppertjes in Le Francq van Berkhey, *Natuurl. Hist. van Holland*, D. III st. 4, den *Zuid- en Noord-Hollandsche Volksalmanak* voor het jaar 1845, bl. 177-182.

ingenomen. - Het Catharina-convent staat aan de *Groote-Krocht.* — Bl. 46 *moeten bij de beschrijving van* het Oude-Mannenhuis, regel 32—42, *de woorden:* Dit gebouw — getuigenis, *wegvallen*, als zijnde niet toepasselijk op het tegenwoordige Oude-Mannenhuis, maar op het voormalige, dat door het Nederduitsch-Gereformeerde Weeshuis vervangen is. Zie bl. 47, reg. 29. — Bl. 47. Het Pest- en Dolhuis is eigenlijk niet in de St. Jacobskapel, maar in het vroeger aldaar gestaan hebbende Karthuizer-klooster. De St. Jacobskapel was afzonderlijk daarnevens gelegen, en diende, blijkens brief van Schout, Schepenen en Raden van Haarlem, dd. Vrijdag na St. Jacobsdag Apostel 1413, tot het schouwen en verplegen van alle lazareuse lieden uit Holland en Zeeland. Thans is het Pest- en Dolhuis, als Buiten-Gasthuis, erkend als een Gesticht voor Krankzinnigen. — Het R. K. Armenhuis, eigenlijk Wees- en Armenhuis, is aangebouwd op de plaats, waar vroeger de St. Jacobskapel en het Gasthuis stonden. Deze kapel en het daarbij behoorende gasthuis moeten reeds in 1319 gesticht zijn. Zij heeft oorspronkelijk gediend tot het schouwen der lazarij; doch vermits uit het hiervoren aangehaalde stuk van 1413 blijkt, dat in dat jaar het schouwen geschiedde in de kapel onder Adijkendam (Akendam), mede de St. Jacobskapel genoemd, en hiervoren onder het Pest- en Dolhuis vermeld, is het zeer waarschijnlijk, dat de hier bedoelde in dat jaar niet meer tot dat einde gebruikt werd, en dat dit de reden is geweest, waarom deze kapel en eenige daarbij staande huisjes, die misschien voor Gasthuis hadden gediend, in 1494 door het St. Jacobsgilde aan de Augustijner Kloosterlingen ten geschenke is gegeven. — Het Doopsgezinde Bestedelingenhuis staat op het *Groot-Heilig-land.* — Men heeft te Haarlem mede eene Werkschool, eene Spaarbank en eene Bank van Leening. — Bl. 49, reg. 16 en 15, *van onderen, staat:* buitenlandsch *lees:* buitenlands — Reg. 3, *van onderen, staat:* Pieter Teyler van Hulst, *lees:* Pieter Teyler van der Hulst, — Bl. 50, reg. 6, *staat:* het Natuurkundig Genootschap, *lees:* het Tweede of Natuurkundig Genootschap, — Reg. 27, *staat:* Adriaan van der Willigh, *lees:* Adriaan van der Willigen, — Bl. 51, reg. 5, *staat:* Bachalaureus in de Godgeleerdheid en Rector-Magnificus *lees:* Baccalareus in de Godgeleerdheid en Rector Magnificus — Reg. 16, *staat:* 1368 *lees:* 1568 — Reg. 40, *staat:* Berkenroode, *lees:* Berkenrode, — Reg. 2, *van onderen, staat:* 1649; *lees:* 1642; — Reg. 3, *van onderen, staat:* Hoogerbeets *lees:* Hoogerbeets — Bl. 52, reg. 8 en 9, *staat:* in de vergadering van Holland *lees:* in de vergadering der Staten van Holland — Reg. 26, *staat:* Willem Crul, *lees:* Willem Crull, — Reg. 38, *staat:* Jan van Zuuren, *lees:* Jan van Zuren, — Bl. 53, Vincent Loosjes, was geb. den 20 October 1786, hij overleed den 4 April 1841. — Reg. 28 en 29, *staat:* Hendrik Pot, *lees:* Hendrik Gerritsz. Pot, — Cornelis Claeszen van Wieringen was geb. in 1600; Leendert van der Koogen geb. in 1610 en Jan van Wijk geb. in 1640, † in 1702. Te Haarlem zijn ook nog geboren. De Godgeleerde Johannes Rudolph Thomas, geb. den 15 Junij 1791, † 17 Augustus 1828, als Evang. Luth. Predikant te Utrecht. De Staatsmannen: Mr. Cornelis Theodorus Elout, geb. 21 Maart 1767, † 3 Mei 1841, als Minister van Staat, na van 1816—1818 Commissaris-Generaal in Neêrlands-Indië en achtervolgens Minister van Financiën, Minister van Nijverheid en Koloniën en van Marine te zijn geweest, en diens zoon

Cornelis Pieter Jacob Eloüt, geb. in 1796, † in de nacht tusschen 2 en 3 September 1843, als Generaal-Majoor, Lid van den Raad van Neêrlands-Indië. — De Zeereiziger Wouter Schouten, geb. omstreeks het jaar 1630. — De Schilders: Gerrit Nop, geb. omstreeks 1570, † omstreeks 1622; Jan Pinas, die zich in 1605 naar Italië begaf, zijn broeder Jacob Pinas; Cornelis Vroom; Pieter Verbeek, de leermeester van Philip Wouwerman; Jan Wijnands, die in het midden der zeventiende eeuw leefde; Salomon Ruisdael, geb. omstreeks het jaar 1605; Nicolaas Six, geb. tegen het einde der zeventiende eeuw; Theodoor Visscher, geb. omtrent 1630, † in 1707; Pieter Molijn, die in de eerste helft der zeventiende eeuw leefde; Jacob van Hugtenburg, geb. in 1639; Bernard van Schendel, geb. in 1649; Isak Koene, geb. in 1650, † in 1730; Hendrik Tavenier, geb. in 1734, † in 1807; Hendrik Keun, geb. in 1738, † in 1788. — De Graveurs: Cornelis Koning, geb. in 1624, die tevens een bekwaam etser geweest is, Cornelis van Noorden, geb. in 1731, † in 1795; Hendrik Swegman, geb. in 1761, † in 1816; Joannes Pieter Visser Bender, geb. in 1785, † in 1813. — De Teekenaars en Etsers: Frederik Hendrik van Hove, geb. in 1625, en F. A. Milatz, geb. in 1763, † in 1808. — De Glasschilder Jan Post, geb. in het begin der zeventiende eeuw, en de Beeldhouwer G. van Heerstal, die in het begin der achttiende eeuw leefde. — Bl. 69, reg. 4, *staat:* 1600 *lees:* 1000 — Het tegenwoordig wapen van Haarlem is een veld van keel, met een regt opstaand zwaard, vergezeld van boven met een klein kruisje en ter wederzijden twee sterren, alles van zilver; het wapen is gedekt door eenen doornen kroon.

* HAARLEM (OUD-). Bl. 172. Het wapen van Oud-Haarlem is van keel, met een kruis, en in ieder kanton daarvan drie meerlen, alles van zilver.

*HAARLEMMERHOUT (HET) ligt met ongeveer 59 bund. onder *Heemstede* en ruim 18 bund. onder *Haarlem; onder Heemstede* staan daarin 22 h. met ongeveer 80 inw.

* HAARLEMMERLIEDE-NOORD-SCHALKWIJK-EN-HOF-AMBACHT, bl. 74, reg. 13, *staat:* Waarder-polder; *lees:* Waardpolder; De aldaar wonende Herv. behooren gedeeltelijk tot de gem. *Haarlem*, gedeeltelijk tot die van *Spaarnwoude-en-Spaarndam.*

* HAARLEMMERMEER (HET) heeft eene gemiddelde diepte van 4 ell. — Ter droogmaking worden 3 stoom-pompwatermolens gebezigd, als: 1°. de Leeghwater aan de Kaag, 2°. de Cruquius aan den mond van het Spaarne, nabij Heemstede, en 3°. de van Lynden aan het Lutkemeer; benevens een stoom-schepradwatermolen van 200 paardenkracht aan het Spaarne, nabij Spaarndam, tot uitmaling van het boezemwater op het Spaarne.

HAARLEMMERMEER-POLDER (DE), pold. voor het grootste gedeelte tot de prov. *Noord-Holland* en overigens tot de prov. *Zuid-Holland* behoorende en eene oppervlakte beslaande van 18,100 bund. De ringvaart en dijk zijn lang 59,500 ell. of 10½ u. — De pold. wordt doorsneden door eene hoofdvaart, ter wederzijde met eenen rijweg, lang 20,100 ell. of ruim 3½ u., loopende van de Kaag naar het Lutkemeer, en door eene kruisvaart, met eenen rijweg, lang 10,500 ell. of bijna 2 u., strekkende van Heemstede naar Aalsmeer en loodregt op de hoofdvaart getrokken. — Door deze beide vaarten wordt de pold. verdeeld in vier afdeelingen, als: Vijfhuizen ten N., Rijk ten O., Burgerveen ten Z. en Beinsdorp ten W. — De geheele

oppervlakte wordt verder doorsneden door rijwegen en togtslooten. Met de verkaveling is reeds een begin gemaakt, voor de droogliggende gedeelten.

HAARSNIJDER (DE), naam, welken men geeft aan dat gedeelte van den *IJssel*, prov. *Gelderland*, omtrent *Brummen*, hetwelk zich van de Middelweerd naar Zutphen uitstrekt, en door eenige zandplaten zeer belemmerd is.

* HAARSTEEG heeft eene haven aan de Hedikhuizensche-Maas, waarin de schepen liggen, welke van hier op Holland varen, met groenten enz., uit dezen omtrek. — Dit d. heeft eene eigene R. K. kerk (niet die van Hedikhuizen), met een klein vierkant houten torentje.

* HAART (DE), IN DE HAART of DE HAERDT, ook wel door de landlieden DE HOERT genaamd, ligt ½ u. Z. O. van *Aalten*, ½ u. Z. van *Bredevoort*, waartoe het behoort, en telt 46 h. en ruim 360 inw.

* HAART (IN DE) *staat:* buurt *lees:* buurs.

HAARTEL (DEN), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 2½ u. O. Z. O. van *Brielle*, gem. *Spijkenisse-en-Braband*, ¼ u. N. W. van Spijkenisse, aan den Haartelsche-dijk; met 7 h. en ongeveer 50 inw.

* HAARZUILENS. De Herv. behooren tot de gem. van *Kockengen-en-de-Haar.*

* HAASDAL (KLEIN-) of KLEIN-HASDAEL, ligt Z. Z. W. van *Schimmert.* — Er zijn aldaar groote pachthoeven, en de grond is er in het algemeen zeer goed. — Ook staat er een kapelletje, aldaar geplaatst om, bij het uitgaan van de groote prosessie, daarin de benedictie te geven.

* HAASTRECHT is sedert 1 Januarij 1846 met de gem. *Vliet* vereenigd, en paalt alzoo thans N. aan den IJssel, O. aan de Utrechtsche gem. Honkoop, Z. aan de gem. Honkoop en Stolwijk, W. aan Stolwijk en Gouderak, en beslaat nu, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1706 bund. 45 v. r. 52 v. ell., waaronder 1698 bund. 84 v. r. 22 v. ell., en telt 271 h., bewoond door 309 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 1400 inw. — Men heeft in deze gem. twee veren over den IJssel, als: één te HAASTRECHT zelf, zijnde voor voetgangers, en het andere bij den pold. Hoonaart, het Goe-Jan-Verwelleveer genoemd, om dat men daar met eene pont op Goe-Jan-Verwelle-sluis, onder Hekendorp, overzet. — De eerste Predikant te HAASTRECHT was ISAÄC WELSING, die in 1615 naar Hoorn verroepen werd, waar hij, om zijne Remonstrantsche gevoelens, eerst in zijne dienst geschorst en vervolgens geheel afgezet werd. — In het jaar 1552 werd voor het Hof van Holland door die van HAASTRECHT beweerd, dat de plaats van ouds en boven alle geheugenis van menschen was een stad met poorten, staande onder de Graven van Holland, als Heeren van Arkel, hebbende altoos gehad Burgemeesteren, Schepenen en stadsregten, voerende put en galge, uitoefenende hoog en laag regtsgebied in alle zaken, zoo crimineel als civiel, gelijk andere steden, hebbende de Baljuw van *Schoonhoven* en *Belois* altoos met Schepenen van en binnen HAASTRECHT vierschaar gespannen over de poorters van HAASTRECHT, waartegen door de Regering van Schoonhoven werd beweerd, dat het *Land-van-Belois* bevatte éene stad, Schoonhoven, en vier geregten, te weten: HAASTRECHT, Vlist-en-Bonrepas, Stolwijk en Berg-Ambacht, en een Baljuw van *Belois* en *Schoonhoven*, die kennis nam van alle criminele zaken, vallende binnen voornoemde stad en dorpen, welke beregt werden bij Schepenen van *Schoonhoven*, alsmede dat die van HAASTRECHT den Baljuw onderworpen waren, zoodat zij gebonden waren te komen in *Schoonhoven*, wanneer de

Baljuw criminele executie wilde doen, om de Justitie aldaar behulpzaam te wezen, moetende ook de galg, leeren en de raden helpen regten. Niettegenstaande deze bewering van *Schoonhoven*, is bij vonnis van den Hove van 6 Februarij 1552 verstaan, dat die van Haastrecht geregtigd waren eene bijzondere schepensbank te hebben.

*HAASWIJK. Het huis, hetwelk tot het graven van het kanaal uit de Leede is afgebroken, werd in 1840 op korten afstand van daar geheel nieuw opgebouwd, en beslaat thans, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 35 bund. 89 v. r. 60 v. ell.

HAAY-HUBRECHTSPOLDER, voorm. pold., gelegen hebbende aan den zeedijk van den Oud-Melissantsche-polder, prov. *Zuid-Holland*, voorkomende in de beschrijving van den hoogen watervloed van 1682 door H. van Dam. — Het zijn nu gorzen, die van eene vroegere bedijking doen blijken.

HABAAI, plant. op het eil. *Curaçao*. Zie Welgelegen. W.

HACKMEULENBEEK (DE), riv., prov. *Overijssel*. Zie Bekkumerbeek. W.

HADDENVOERDE, oude erve, prov. *Overijssel*, 3 u. N. van *Deventer*, 1 u. N. W. van *Wijhe*, thans onder den naam van Hagenvoorde bekend. Zie dat woord. W. en A.

HADIARSA, distr. in *Oost-Indië*. Zie Adiarsa.

HAELEN, d., prov. *Limburg*. Zie Halen. W. en A.

HAERDT (DE), buurs., prov. *Gelderland*. Zie Haart (de). W. en A.

*HAERSMA, griet. *Achtkarspelen*, beslaat eene oppervlakte van 8 bund. 7 v. r. 90 v. ell.

*HAESEBROEK (GROOT-) ligt ½ u. W. van *Wassenaar*.

HAGE (DEN), geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Haag (De).

HAGE (TER-), eigenlijk Ten-Hage, bij het kadaster Ten-Hagen, voorm. kloost., prov. *Noord-Braband*, ligt 3 min. O. van *Eindhoven*. De van dit kloost. nog overgeblevene gebouwen werden, met de daartoe behoorende gronden, beslaande eene oppervlakte van 7 bund. 43 v. r. 43 v. ell., in eigendom bezeten door den Heer van der Velden, woonachtig te Woensel, die daarin eene fabrijk van wollen stoffen uitoefent.

HAGEDIS-EILANDJES (DE), eilandengroep in *Oost-Indië*. Zie Tonijnen-eilanden. W.

HAGELINGERBUURT, b. in het balj. van *Brederode*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 1½ u. N. van *Haarlem*, kant. en ¼ u. Z. van *Beverwijk*, gem. en ¼ u. van *Velsen;* met 15 h. en 150 inw.

HAGEMEEN, streek lands, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. en gem. *Harderwijk*, eene oppervlakte beslaande van 13 bund. 73 v. r.

HAGENBROEK, eene der drie uitgestrekte gemeene weiden, prov. *Overijssel*, arr. *Zwolle*, kant., gem. en ¼ u. W. van *Kampen*, waarvan ook de buitenburgers mogen gebruik maken, mogende ieder daarop drie melkkoeijen en drie kalveren drijven. Zij beslaat eene oppervlakte van 82 bund. 24 v. r. 90 v. ell.

*HAGENVOORDE ligt 1 u. van *Raalte* en 1 u. N. O. van *Wijhe*. — Deze havez., waarvan het huis in 1810 afgebroken is en welks bezitter een der zeven stemmen heeft aan de collatie voor de Herv. kerk van Wijhe, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 46 bund. 1 v. r. 30 v. ell., en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer Jan Arend Godert Baron de Vos van Steenwijk van Hagenvoorde, Lid der Ridderschap van Overijssel, Burgemeester van en woonachtig te Vollenhove.

*HAGESTEIN behoorde voorheen tot het *Overkwartier* (niet tot het *Nederkwartier*) der prov. *Utrecht*. — Bl. 91, reg. 14 *van onderen*,

staat: 1500, *lees:* 1510, — Bl. 93. De voorm. kerk van Hagestein is, ten gevolge van eenen geweldigen brand, verwoest en alleen het koor daarvan overgebleven, waarin tot en met het jaar 1820 de godsdienstoefeningen door de Herv. werden gehouden; doch in het jaar 1830 is er eene geheel nieuwe kerk gebouwd, waartoe belangrijke subsidiën, zoo door Koning Willem I als door de gemeente, zijn verleend. De toren is met eene lage spits voorzien en in eenen zeer goeden staat. Onder het Fransche bestuur was daarop eene telegraaf geplaatst.

* HAGESTEIN (KASTEEL-VAN-) beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 15 bund. 89 v. r. 2 v. ell.

* HAGEVELD is gesloopt en tot boerderij aangelegd, nadat in het jaar 1848 de Studenten naar Voorhout waren overgebragt, waar het seminarie den zelfden naam heeft aangenomen.

HAGHORST, b., prov. *Noord-Braband.* Zie Haaghout. W.

HAGMOLENBEEK (DE), riv., prov. *Overijssel.* Zie Bekkumerbeek. W.

HAGOORTSCHE-SASDIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Braband*, gem. *Drongelen-Hagoort-Gansoijen-en-Doeveren*, in eene zuidwestelijke rigting, zich uitstrekkende van de Drongelsche dijk naar het Sas aan het Oude-Maasje.

HAGT (DE), b., prov. *Overijssel*, arr. en 4¾ u. Z. O. van *Deventer*, kant. en 2 u. N. van *Goor*, gem. en ¼ u. Z. W. van *Rijssen*; met 19 h. en 140 inw.

* HAKIBAAY *lees:* HAKIBAY.

HAKKERSHOEK, b., prov. *Overijssel*, arr. en 3¼ u. N. O. van *Deventer*, kant., gem. en ¾ u. Z. O. van *Raalte*; met 18 h. en 80 inw.

HAKKERIJ (DE), landg., prov. *Gelderland*, arr. en 1¾ u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 2¼ u. Z.W. van *Lochem*, gem. en ¾ u. N.W. van *Vorden*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 29 bund. 5 v. r. 70 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Lucas Bikkhorst, woonachtig te Zutphen.

HALDERBERGEN, naam vermeld in de paalscheiding van 1290 tusschen de bar. van *Breda* en het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, waarin van de *hogesten Halderberge* gesproken wordt. Men kan echter niet nagaan, wat hier mede bedoeld wordt.

HALDERDONK, gedeelte polderland, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Ginneken*, gem. *'s Princenhage*, in den pold. *Strijpen*; palende N. aan Hal, O. aan Overveld, Z. aan Strijpen en Angel, W. aan den Zwartenbergsche-polder, eene oppervlakte beslaande van 60 bund. 4 v. r. 90 v. ell.

* HALEN, gem. Onder deze gem. zijn in het jaar 1849 op eene plaats *Melenborg* geheeten, onderscheidene oudheden opgedolven. Zie voorts het art. Melenborg.

HALEN (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. van *Alkmaar*, kant. en 5 min. W. van *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 4 h. en 20 inw.

HALERKAAG, gedeelte polderland, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in de sectie *Lagendijk*; palende N. aan de Lieg, O. aan de Mosselkaag, Z. en W. aan Achter-de-Loet, eene oppervlakte beslaande van 12 bund. 92 v. r. 50 v. ell.

HALERWEG, weg, prov. *Noord-Holland*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in eene eerst zuidelijke en vervolgens westelijke rigting van de Halen naar het d. Schagen loopende.

* HALFWEG-HAARLEM-EN-AMSTERDAM. De Westsluis is wijd 5.74 ell. en de dorpel ligt op 2.90 ell. onder A. P.; de Middelsluis

wijd 6,30 ell. en de dorpel op 2,58 ell. onder A. P. en de Oostsluis wijd 2,02 ell. en de dorpel op 2,02 ell. onder A. P.

HALLUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd;* bestaande uit het d. Hallum en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 2829 bund. 88 v. r. 29 v. ell., waaronder 2787 bund. 16 v. r. 52 v. ell. belastbaar land.

HALLUM, alleroudste naam van het d. *Egmond*, prov. *Noord-Holland*, Zie EGMOND. W.

HALLUMERHOEK, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, arr. en 3 u. N. van *Leeuwarden*, kant. en 2½ u. W. Z. W. van *Holwerd*, 20 min. W. van *Hallum*, waartoe het behoort; met 25 h. en 215 inw.

HALS (DE), vaarwater, prov. *Zuid-Holland*, zijnde eene verlenging van het *Springers-diep*, met eene doorgaande diepte van 110 palm. tot aan den Drempel. De kanten zijn meestal droog en steil.

*HALSBAND, *staat:* Zie PINGJUMER-HALSBAND. *lees:* Zie PINGJUMER-GULDEN-HALSBAND.

*HALSPOLDER paalt N. W. aan den Scharrezeepolder.

*HALSTEREN, gem., bevat de heerl. Halsteren en daarin het d. Halsteren, benevens de geh. de Oude-Halstersche-molen, de Nieuwe-Halstersche-molen, de Lepelstraat en een gedeelte van het geh. de Kladt, de heerl. Noordgeest, den Theodorus-polder, den Auvergne-polder, Oud- en Nieuw Beijemoer en den Oud-Glimespolder. Zij is belastbaar groot 2970 bund. 3 v. r. 17 v. ell.

*HALSTEREN, heerl., bevat het d. Halsteren, benevens de geh. de Nieuwe-Halstersche-molen, de Lepelstraat en een gedeelte van het geh. de Kladt; telt 250 h., bewoond door 270 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1350 inw., die gedeeltelijk een par. uitmaken en gedeeltelijk tot de par. van *Lepelstraat* behooren. Het d. HALSTEREN telt 45 h. en 250 inw.

§HALSTERSCHE-LAAN (DE), *lees:* HALSTERSCHE-LAAG (HET), plaats, prov. *Noord-Braband*. Zie HALSTERSCHE-LEEG (HET). W.

*HALSTERSCHE-MOLEN (DE), beter de OUDE-HALSTERSCHE-MOLEN. en op de kaart van het kadaster enkel DE OUDE-MOLEN genaamd; telt 29 h. en 180 inw.

HALSTERSCHE-MOLEN (DE NIEUWE-) of ST. ANTONIUS-MOLEN, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 7 u. O. van *Breda*, kant. en ¾ u. N. van *Bergen-op-Zoom*, gem. en ¼ u. Z. van *Halsteren*, aan den straatweg van Bergen-op-Zoom op Tholen; met eenen steenen wind-

*HALVE-AMBT. Reg. 17 en 18, *staat:* Menkeweer en Winsum, lees: *Menkeweer*, onder de gem. *Winsum*, Winsum,

HALVE-CRY (TEN-), schor, prov. *Zeeland*. Zie CRY (TEN-HALVE-).

HAM, geh. in de heerl. *'s Hertogenrade*, prov. *Limburg*, arr. en 5 u. O. van *Maastricht*, kant. en 1¼ u. Z. O. van *Heerlen*, gem. en ¼ u. W. van *Kerkrade;* met 27 h. en ongeveer 130 inw.

*HAM (DE), *lees:* HAM (DEN), d. in het *Westerkwartier*. Aan den weg van Aduard naar Saaksum. Onder en 5 min. Z. W. van het d. DEN HAM, is in 1850 eene overoude bewoonde plaats ontdekt, welke tevens moet gediend hebben tot begraafplaats, en waar ter lengte van 18 tot 20 ellen overblijfsels van urnen en andere tot huishoudelijk gebruik gediend hebbende goederen zijn gevonden, terwijl de breedte ten naastenbij 5 ell. zijn zal.

* HAM (DEN), gem., heeft vele linnenweverijen, 1 calicotfabrijk 1 windolie- en 3 windkoren- en pelmolens. Ook wordt er veel handel in spek gedreven. — Bl. 110. Men telt er 2400 inw. — De 2200 Herv., die er wonen, onder welke 1300 Ledematen, maken eene gem. uit, welke tot de klass. van *Zwolle*, ring van *Ommen*, behoort. De eerste, die het leeraarambt in deze gem. heeft waargenomen, is geweest Hendricus Lubbersdink, die, vroeger R. K. Pastoor zijnde geweest, in het jaar 1590 tot Hervormd Predikant werd aangesteld en tot aan zijne dood dit ambt heeft waargenomen. — Men telt 30 Isr. in de gem. den Ham. — De dorpschool wordt gemiddeld door 300 en de buurschapschool te Linde door 80 of 90 leerlingen bezocht. — De adell. havez. Mennigeskhave is in 1834 voor afbraak verkocht De gem. der Afgescheidenen heeft op de plaats, waar deze havez. gestaan heeft, hare kerk en pastorie gebouwd. Deze gem. had tot eersten Leeraar Carel Godefroi de Moen, die in 1842 herwaarts kwam en in het jaar 1846 naar Zwolle vertrok, doch in 1848 op nieuw alhier is beroepen en ook teruggekeerd, zooals hij er ook nog staat. — De kermis in den Ham heeft plaats den tweeden Donderdag in de maand Augustus.

* HAM (DEN), in *Eemland*, is een d. (geen buurs.).

* HAM (DEN), eigenlijk Buiksloter-Ham, inham in het *IJ*, wordt thans ingedijkt, ten einde de armen te Amsterdam werk te verschaffen. Deze pold. zal na de bedijking eene oppervlakte van nagenoeg 600 bund. land beslaan. — Hij paalt N. aan den Waterlandsche-dijk, O. aan de Volewijk, Z. aan het IJ, W. aan de Kale-Nes. — De omringdijk is thans genoegzaam gereed, behalve eene opening tegenover de zwemschool en badinrigting te Amsterdam.

* HAM (DEN), oud adell. h., prov. *Utrecht*, beslaat eene oppervlakte van 5 bund. 6 v. r. 60 v. ell. — Bl. 112, reg. 12 *van onderen*, *staat:* Paulus Marinus van Beyleveld, *lees:* Paulus Martinus van Bijlevelt,

HAM (DEN), uiterwaard, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Lith*; palende N. en O. aan de Maas, Z. aan den Maasdijk, W. aan de Wijken en Heerewaarden.

HAM (HET), b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 7¼ u. O. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 2 u. W. van *Boxmeer*, gem. en 7 min. O. van *Wanroy*; met 18 h., ongeveer 80 inw. en eenen korenmolen.

HAMELENBERG, voorm. kast., prov. *Utrecht*, arr., kant. en 1 u. W. van *Amersfoort*, gem. *Soest*. — Van dit kast., hetwelk in 1370 gebouwd was, bestaat thans niets meer, zoodat men tegenwoordig niet eens meer de juiste plaats, waar het gestaan heeft, weet aan te wijzen.

* HAM-EN-RIJSKAMPEN (DE) beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 466 bund. 68 v. r. 66 v. ell., en is door zeer lage kaden van het Bosscheveld afgescheiden, alleen tot scheiding van het zomerwater, en loopt derhalve gelijk met het Bosscheveld onder en heeft geene waterwerken te onderhouden. — De Hamschen bak mag niet geopend worden, dan nadat het Bosscheveld drie dagen heeft geloosd.

* HAMERSTEE was vroeger ook eene afzonderlijke heerl., welke tot wapen had eene bijl van zilver, met steel van goud, op een veld van keel.

HAMERSTEIN, voorm. kast. te *Utrecht*, aan de westzijde van de *Oude Gracht*, waarvan de poortweg op het *St. Jacobsveld* uitkwam.

* HAMERSVELD telt 490 R. K., welke met de overige uit de gem. *Leusden* eene statie uitmaken, die 840 zielen, onder welke 600 Communikanten telt. — De kerk is in 1716 ingewijd, doch in het jaar

1841 herbouwd. — Men heeft er eene school, welke voor de gem. Leusden dient, en gemiddeld door 140 leerlingen bezocht wordt.

HAMERSVELDSCHE-BEEK (DE), water, prov. *Utrecht*, gem. *Leusden*, in eene zuidwestelijke rigting loopende, van het begin van Hamersveld naar de Modderbeek.

HAMMEN (DE), vaarwater, prov. *Zeeland*, zijnde het verlengde van het *Westgat*. Het loopt tusschen den wal van *Schouwen* en de *Neeltje-Jans-en-Rogge-platen* door. Daarin ligt de Nanneplaat, die het in twee vaarwaters verdeelt, waarvan het westelijke het ondiepst is en ten minste 53 palm. heeft. Het oostelijke heeft, minstens 83 palm.

* HAMMERBEEK. — Reg. 4 *staat:* Arkum, *lees:* Archem,

HAMMER-EN-LINDERMARKE, marke in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. *Deventer*, kant. *Ommen*, gem. *den Ham*.

* HAMMERVLIER is geen heideveld, maar een weidegrond.

HAMMONDS-EILANDJES (DE), eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Straat-der-Molukkos*, aan de Oostkust van het eil. Celebes.

HAMSCHENBAK (DE), doorlaat van water, prov. *Noord-Braband*, gem. en 1 u. N. N. O. van *Cromvoirt*, eene wijdte hebbende van 2,65 ell.

HAMSHUIS, huis- en tigchelwerk in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 1 u. N. O. van *Almelo*, kant., gem. en 5 min. W. van *Ootmarssum*. — Achter dit h. zou, naar men vermoedde, eene steengroeve liggen. In het jaar 1847 toch heeft men bij het graven van eenen put aldaar vrij aanzienlijke lagen steen gevonden, en wel in eene afdalende ligging van het Z. W. naar het N. O., doch een nader daaromtrent gedaan onderzoek heeft aan de verwachting niet beantwoord, waarom het gestaakt is.

HAMSTERTOGT, vaarwater in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, gem. *Aduard*, in eene zuidelijke strekking loopende van den Ham naar Aduard, en daaruit loopende in *de Lend*.

* HAND (DE VOLLE) is geen geh., maar eene aanzienlijke boerderij. Zie voorts VOLLE-HAND. W.

* HANDER (DE) was vroeger een burg. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene kleine boerderij. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 18 bund. 53 v. r. 20 v. ell., worden in eigendom bezeten door de weduwe PIETER LAMMERTS VAN DIJK en hare kinderen, woonachtig te Eenrum.

HANEKAMP (DE), geh., prov. *Overijssel*, arr., kant., gem. en 10 min. N. O. van *Zwolle*.

HANEKENSGAT, water in *Staats-Vlaanderen*. Zie HAANTJES-GAT (HET).

HANEKERK of HAVEKERK, voorm. d. in *Staats-Vlaanderen*, op het verdronken eil. *Wulpen*. Zie dat art. W.

HANENGEVECHT, alleenstaand h., prov. *Noord-Braband*, arr. en 6 u. W. van *Breda*, kant. en 2½ u. N. O. van *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, 1 u. O. Z. O. van Steenbergen, 25 min. N. N. W. van Kruisland, aan den weg van Steenbergen naar Kruisland.

HANEPOL, voorm. kast., prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2¼ u. N. W. van *Wageningen*, gem. en 1 u. W. van *Ede*, 1½ u. Z. W. van *Lunteren*, in de buurs. *Veldhuizen*. — Dit kast. is sedert eeuwen gesloopt, zijnde daarvan niets meer zigtbaar dan de grachten, welke gedeeltelijk nog bestaan. Thans ziet men aldaar een boerenerf, hetwelk in eigendom bezeten wordt door den Heer A. W. C. W. Baron VAN PALLANDT VAN BARLHAM.

HANETANG (DE), b., prov. *Groningen*, arr., kant. en 7½ u. Z. Z. O. van *Winschoten*, gem. en 4¼ u. Z. van *Vlagtwedde*, ½ u. Z. O.

van *Ter-Apel*, waartoe het behoort. — Dit h. is een gedeelte van een geh., waarvan het overige op Hannoversch grondgebied ligt.

HANGKANT, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

*HANIA, in *Wonseradeel*, is in 1496 met allen, die er op waren, verbrand.

HANIAHUIS, voorm. adell. h., prov. *Friesland*, ten Z. O. van *Leeuwarden*, dat bij de vergrooting van die stad daarin getrokken werd, doch in de vijftiende eeuw gesloopt is, ten einde daar het Kasteel of Blokhuis te bouwen.

HANK (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 6 u. W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 3¼ u. W. van *Heusden*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, 1 u. W. van *Dussen*, aan de Bleekkil; met 25 h. en 113 inw.

*HANKAMP, ook wel genaamd de Hooge-akkers, is 14 ell. hoog.

HANSEM of Hansum, geh., prov. *Limburg*, arr., kant. en 1¼ u. N. van *Roermond*, gem. en 10 min. van *Neer*; met 19 h. en 130 inw. Dit geh. wordt in de b. Klein-Hansem en Groot-Hansem onderscheiden.

*HANSWEST, ook wel Hansweert en Hanswert gespeld. Het veer aldaar op Welsoorde, hetwelk een eigendom is van den Ambachtsheer *van Kruiningen*, en dat gedurende een jaar niet verpacht heeft kunnen worden, is in 1844 weder hersteld, en onderhoudt de communicatie tusschen de gemeenten, uitmakende het vijfde distrikt van Zeeland en het eil.. Zuid-Beveland.

*HANTUM. In 1849 is de kerk met een bij uitstek fraai en welluidend orgel versierd, hetwelk door P. Radersma, Orgelmaker te Wieuwerd, tot kerkgebruik is geschikt gemaakt.

*HAPERT telt ruim 100 h. en 520 inw., als 490 R. K., onder welke 330 Communikanten, ongeveer 30 Herv. en 1 Evang. Luth.

*HAPS. De plaats, waar vroeger de Hapsche Maastol geheven werd, en als nog Tolpost genaamd wordt, ligt 20 min. N. van het d. Haps. Voorts schijnt het, dat er nog eene halve Maastol geheven is aan de Maas op Genneperhuis, onder Gennep, 1¼ u. O. van Haps.

§HAPSCHE-LOO, gedeelte gronds, prov. *Noord-Braband*, arr. en 8 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 2 u. N. van *Boxmeer*, gem. *Haps*, groot 23 bund. 53 v. r. 60 v. ell., alles met hakhout beplant, waar tusschen eenige opgaande eikenboomen. Vooraan, naar de zijde der kerk, is eene plaats, van ouds de Schans genaamd, alwaar tusschen grachten, nog eenigzins overblijfselen van veldwerken te ontdekken zijn, en alwaar men algemeen onderstelt, dat voorheen een kasteel gestaan heeft, hetwelk in de Spaansche oorlogen moet verwoest zijn. — Dit Loo is nabij de kom der gem. gelegen, en behoort thans (sedert 1842 bij aankoop), aan de Heeren J. van Veersten, Pastoor, en H. Mooren, Burgemeester, beide te Haps, en J. Bardoel te Katwijk.

*HARCULO wordt onder den naam van Herkelo reeds vermeld in 1215.

HARCULOER-WAARDEN, uiterwaarden in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en kant. *Zwolle*, gem. *Zwollerkerspel*, aan den IJssel. — Deze uiterwaarden wateren door eenen steenen duiker, wijd 0,78 ell., uit op den IJssel en ligt 0,67 ell. onder middelbare eb.

HARDE (HET), merkwaardige vlakte op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gedeeltelijk onder de gem. *Oldebroek*, en voor het grootste gedeelte onder de gem. *Doornspijk*, buurs. *Aperloo*, bij den Harixberg. — Op deze vlakte ontdekte, in het jaar 1837 Hendrik Reijersen

Snelles, bij het ontginnen der woeste heide, omtrent 9 palm onder den grond, een stuk van eenen behoorlijk met keisteenen geplaveiden straatweg van omtrent 20 ell. lengte en 2½ ell. breedte; terwijl gelijktijdig door hem uit den grond werd opgedolven een hoogst merkwaardige keisteen, waarin twee zuiver rond geboorde gaten, in een van welke een krom ijzer stak, waaruit men veronderstelt, dat dit een voor-Romeinsche molensteen geweest zij. Ook is er in het jaar 1844 in de nabijheid, van het Harde eene middeleeuwsche wijnkan opgegraven, benevens een koperen Gildepenning voorzien met den naam van den Olderman te Elburg E. Horn, Rotmeester der gewapende burgers, in 1521, waarschijnlijk aldaar verloren. — Deze vlakte is mede merkwaardig doordien Karel van Egmond, Hertog van *Gelder*, hier, in 1521, de overwinning behaalde op de Overijsselschen, die zich, bij eenen door hen ondernomen strooptogt, op de Veluwe gewaagd hadden, en waarbij, met behulp der gewapende burgers van Elburg, de Overijsselschen op de vlugt werden gedreven, en daarbij genoodzaakt den geheelen roof, twee stukken geschut en een aantal dooden en gevangenen, achter te laten. Onder deze laatsten waren de beide aanvoerders, Willem van Deutechem, Schout van Deventer, en Jan Crosse, Rentmeester van Zalland, die gevankelijk naar Hattem gevoerd, en aldaar in de wassenaerskooi werden opgesloten.

HARDEGARYP, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Bergum*; bestaande uit de d. Hardegarijp, Ryperkerk, Suawoude en Tietjerk, en volgens het kadaster eene oppervlakte beslaande van 5315 bund. 63 v. r. 94 v. ell., waaronder 5181 bund. 58 v. r. 93 v. ell. belastbaar land.

*HARDENBERGH heeft thans 1 calicotfabrijk. Het stadje Hardenbergh pleeg oudtijds den naam van Nieustede te dragen, blijkens eenen giftbrief van 2 Februarij 1240, waarbij Otto van Holland, de zes en dertigste Bisschop aan Utrecht, de novale tienden aldaar aan de kerk te Deventer heeft geschonken. — De brug over de Vecht is lang 30 ell. op den waterspiegel. — Bl. 130. De eerste Predikant te Hardenbergh was Johannes Edeling, beroepen in 1610, † in 1633. — De kerk, in 1846 voor afbraak verkocht zijnde, is in het jaar 1847 door eene nieuwe vervangen, zijnde een langwerpig vierkant gebouw, met eenen vierkanten steenen toren en van een orgel voorzien.

*HARDENBROEK, reg. 12 en 11, *van onderen, staat:* in 's-Gravenhage overleden zijnde, *lees:* die in 's Gravenhage, in het jaar 1698, kinderloos overleden is,

HARDERWERT, voorm. d. in *Zuid-Holland*. Zie Harderweert. W.

*HARDERWIJK. Reg. 5, *staat:* het geb. Hierde *lees:* het d. Hierde. — Men heeft in deze gem. 2 garentwijnderijen. In 1838 werden van daar naar Noord-Holland gezonden 2,058,242 ponden roggebrood. — Bl. 142. Er bestaat aldaar ook eene Bank-van-Leening. — Bl. 144. Onder de vermaarde mannen, welke te Harderwijk geb. zijn, verdienen nog melding: de Regtsgeleerde Jan Filip Scheidius, geb. in 1767, † in 1821, als Griffier der Staten van Holland en de Letterkundige Walrand Cornelis Lodewijk Clarisse, geb. 17 April 1811, † 25 December 1845, als Rector der Nassau-Veluwsche School te Harderwijk. Bl. 147, reg. 31, *staat:* nog. *lees:* nog grooter. — Bl. 148, reg. 4, *van onderen, staat:* met eenen leeuw *lees:* met eenen omgekeerden leeuw

*HARDINXVELD, in de wandeling Hartjesveld, heeft van oudsher het regt der visscherij op de Merwede voor het noordelijk gedeelte dier

rivier, begrepen tusschen de raaillijn der scheiding van het Land van Arkel en den Alblasserwaard en den Langendam boven Steenenhoek. — Bl. 151. Men heeft er een schuitenveer op Werkendam en een Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat den 27 Februarij 1823 is opgerigt en 50 leden telt.

HARDVELDSCHE-BRUG, vaste houten brug, prov. *Noord-Holland*, gem. *Watergraafsmeer*, in den grooten weg van Amsterdam naar Muiden, over de ringvaart van het Diemermeer.

* HARE (DE), havez. in *Vollenhove*, bestaat niet meer.

* HARE (DE) of DE HAARE, ook wel, hoewel verkeerdelijk DE HAREN of HAARLE gespeld, buurs. (niet geh.) in de gem. *Oldemarkt* heeft vroeger hare afzonderlijke Heeren gehad, waarvan het aandenken nog bewaard is op eene grafzerk, liggende op eenen grafkelder in de kerk te Paaslo, waarop onder wapens staat, dat den 24 December 1678 overleden is den H. E. G. Heer EPO VAN BOOTSMA, Heer *op de Haar en Tanninburghout* en aldaar begraven, alsmede zijne huisvrouw de H. E. G. Mevr. TROCY VAN DONIA, doch thans behoort deze buurs. aan verschillende eigenaren.

HARECSBERG, heuvel, prov. *Gelderland*, gem. *Oldebroek*.

* HAREN (VAN) beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 95 bund. 56 v. r. 57 v. ell., en is, in het jaar 1778, weder opgebouwd door den Dichter ONNO ZWIER VAN HAREN.

HARENSCHE-LAAG (HET), streek lands in het graafs. *Megen*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Megen-Haren-en-Macharen*, ten O. van den pold. van Haren.

HARENSCHE-SLUIS (DE), sluis in den *Maasdijk*, prov. *Noord-Braband*. Zie RAVESTEINSCHE-SLUIS. W.

* HARGER, beter HARGEN, telt 28 h. en ruim 160 inw.

* HARGERPOLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 298 bund. 70 v. r. 27 v. ell., alles schotbaar land, en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast. Het land ligt grootendeels boven A. P. Nopens het dijkbestuur zie men het volgende art.

* HARGER-EN-PETTENER-GECOMBINEERDE-POLDERS palen Z. aan de duinen tegen de Noordzee, W. aan den Hondsboschdijk. — Deze onbebuisde polders beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 411 bund. 91 v. r. 97 v. ell., alles schotbaar land, als: onder *Petten-en-Nolmerban*, 113 bund. 21 v. r. 70 v. ell., en onder *Schoorl-Groet-Hargen-en-Camp*, 298 bund. 70 v. r. 27 v. ell. Deze gecombineerde polders worden door éénen molen, op de Hondsbosschevaart van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee Dijkgraven en zes Poldermeesters.

* HARGPOLDER, ligt gedeeltelijk gem. *Kethel-en-Spaland*, gedeeltelijk gem. *Vlaardinger-Ambacht-en-Babberspolder*. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 138 bund., van welke 11 bund. 58 v. r. 59 v. ell. onder *Vlaardinger-Ambacht en-Babberspolder* en het overige onder *Kethel-en-Spaland*.

HARICH (WESTER-) of WESTEREND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, arr. en 4 u. Z. ten W. van *Sneek*, kant. en 3 u. N. W. van *de Lemmer*, 10 min. Z. van *Harich*, waartoe het behoort; met 7 h. en 40 inw.

* HARING (DEN) beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 51 v. r. 45 v. ell.

* HARINGCARSPEL bevat de d. Haringcarspel, Dirkshorn en Tuitjenhorn, de b. Kalverdijk, Veldhuizen en Sijbelhuizen en een gedeelte van het geh. Blokhuizen; benevens de pold. den Schagerwaard of Witsmeer, de Woudmeer,

Koetenburg, den Speketer, de Schaapskuilmeer, den Nieuwpolder, den Smeugel of Smuigel, de Bleekmeer, den Waterlandsch-polder (in de wandeling het Waarland genoemd), het Lageland, de Slootgaard (meestal de Slocijerd geheeten), den Koogpolder en den Ringpolder. — Reg. 13, *staat:* 883 h. *lees:* 183 h.

HARINGHUIZUM, voorm. slot, prov. *Groningen*, arr. en 4¼ u. W.N.W. van *Groningen*, kant. en 2¼ u. W. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en ½ u. W. van *Grijpskerk*, niet ver van *Visvliet*, waarvan thans niets meer te vinden is, zoodat men niet eens meer de juiste plaats, waar het gestaan heeft, weet aan te wijzen.

HARINGPLAAT, groote zandplaat, in de *Groninger-Wadde*. Zie Horsbornzand (Het). W.

HARINGS-EILANDEN (DE), de Boompjes-eilanden of Bilang-Bilang, eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, ten N. van Aart-Gijzenshoek, op het eil. Borneo.

*HARINGVLIET (HET) is bij Hellevoetsluis bevaarbaar, breed 2500 ell., van dijk tot dijk 3800 ell., bij Goedereede voor de haven, bij laag water 3700 ell., met hoog water 4800 ell.

*HARKEMA, voorm. state, prov. *Friesland*, lag N. van *Tjummarum*, aan den Oudendijk (Hornestreek). Thans is het in eene boerenplaats veranderd, welke eene oppervlakte beslaat van ruim 40 bund., en in eigendom bezeten en bewoond wordt door den Heer Sible Bruinsma.

HARKEMA, voorm. adell. huis, prov. *Groningen*, arr. en 4 u. W. van *Groningen*, kant. en 2 u. W. van *Zuidhorn*, gem. en ¼ u. N.W. van *Grootegast*, 15 min. W. van *Lutkegast*. — Dit adell. h., waarvan de lanen en grachten nog aanwezig zijn, is thans veranderd in eene boerderij, die met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 21 bund. 5 v. r. 80 v. ell., en in eigendom wordt bezeten en bewoond door den Landbouwer Abel Jans Westra.

HARKEMA-OPEINDE. De rijweg van Leeuwarden naar Stroobos loopt niet door, maar op eenigen afstand van dit d.

*HARKSTEDE-EN-SCHARMER. Het collatieregt, benevens de consistoriekamer is in 1850 door en voor de gem. aangekocht voor eene som van 300 guld. weshalve de eigenaar van Petit-Martin geen collator meer is.

HARLE, oude naam van het dorp Heerle, prov. *Noord-Braband*. Zie Heerle. W. en A.

HARLINGEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, arr. en kant. *Harlingen*, bevattende niets dan de gem. Harlingen en alzoo eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 103 bund. 63 v. r. 79 v.ell., waaronder 75 bund. 34 v. r. 97 v. ell. belastbaren grond.

*HARLINGEN. Bl. 169, reg. 9 *staat:* Elionius, *lees:* Elconius, — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten, verdient melding Wilhelmus à Brakel, de schrijver van de *Redelijke Godsdienst*, die er in 1670 beroepen werd en in 1673 naar Leeuwarden vertrok. — Bl. 171. Bij besluit van 19 October 1844 is te Harlingen het bestaan van eene Christelijke Afgescheidene gemeente vergunt, welke tot eersten Leeraar had R. P. Medema, die in het jaar 1846 naar Hallum vertrok. — Bl. 172. Ten westen en noordwesten (niet ten noorden) worden de stadsvesten door de zee bespoeld. — Bl. 173. Door eene diligencedienst van de Friesche stoomboot-reederij wordt Harlingen met Franeker, Leeuwarden en Groningen verbonden. — De kosten van het weder openen van het Landszijltje werden in het jaar 1780 door de provincie gedragen, doch

op voorwaarde, dat de stad het onderhoud daarvan in het toekomende voor hare rekening moest nemen. De beide andere sluizen dienen, om het grootste gedeelte van het water uit een gedeelte van Westergoo en Oostergoo, bij ebbe, in zee te ontlasten, waartoe binnen de stad twee bekwame sluizen zijn aangelegd; de eene, de Groote-sluis, doet het in de Noorder- of Oude-Haven, en de andere, die de Kleine-sluis genoemd wordt, in de Zuider- of Nieuwe-Haven uitwateren. — Van de inkomsten der tollen moet alleen de trekweg van Leeuwarden naar Harlingen en (niet mede de vaart) in stand gehouden worden. — Over de Zuider-haven ligt eene enkele draaibrug, wijd 9.50 ell. in doorvaart. — Bl. 176, reg. 4, *staat*: niets geen *lees*: heeft niets geen — Bl. 179. De kerk der Christelijk Afgescheidenen is een eenvoudig gebouw, zonder toren of orgel. — Bl. 182. Men heeft te Harlingen mede eene Spaarbank en eene Bank van Leening. — Bl. 184 *moeten* reg. 7 en 8 *wegvallen*. — Reg. 16, *staat*: Taco Jelgerhuis; *lees*: Taco Hajo Jelgersma, geb. in 1702, † in 1795; Onder de vermaarde Harlingers verdient nog vermeld te worden de Drijver in zilver Kleis Lasting, geb. 7 November 1758, † 15 Junij 1783.

* HARLINGEN in het grooth. *Luxemburg*. — De kerk is aan den H. Servatius toegewijd.

* HARLINGER-VAART is in 1507 en 1508 gegraven.

* HARMELEN, gem., bevat de pold. Harmelen, de Bijleveld, den Harmelerwaard, Haanwijk, Oudeland of Indijk, benevens gedeelten van de pold. Reijerscop-Indijk, Gerverskop en Breudijk. — De R. K., die hier ongeveer 700 in getal zijn, onder welke 500 Communikanten, maken, met een deel van de gem. *Veldhuizen*, eene stat. uit, welke ruim 1000 zielen, onder welke 650 Communikanten, telt, tot het aartspr. van *Utrecht* behoort, en door eenen Pastoor bediend wordt. — In het d. Harmelen ligt eene vaste houten brug over den Rijn. — Bl. 191. In het jaar 1831 is nog door Mr. Adriaan van Beusechem en Vrouwe C. Y. M. van Beusechem, geb. van Beusechem, eene zilveren wijnkan, ten dienste van het H. Avondmaal, aan de kerk van Harmelen ten geschenke gegeven. — De R. K. kerk te Harmelen heeft eenen kleinen toren en is van een orgel voorzien. — De dorpschool wordt gemiddeld door 120 leerlingen bezocht. — Het wapen van Harmelen bestaat uit een veld van goud, met drie ruiten van keel.

* HARMELEN, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 594 bund. 92 v. r. 79 v. ell.; telt 84 h., waaronder 14 boerderijen, en wordt door twee watermolens, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Schout, Secretaris en drie Poldermeesteren.

* HARMELEN-EN-HAANWIJK telt 95 h., bewoond door 124 huisgez., uitmakende eene bevolking van 590 inw. — De Herv., die hier 225 in getal zijn, behooren tot de gem. van *Harmelen*. — Men heeft in deze heerl. ééne school, welke gemiddeld door 120 leerlingen bezocht wordt.

* HARMELERWAARD, heerl., telt 7 h. en 1 korenmolen, bewoond door 8 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 40 inw.

* HARMELERWAARD, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 179 bund. 79 v. r. 82 v. ell.; telt 9 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door duikers, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Schout, Secretaris en twee Poldermeesters.

HARMELINK, landg. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. O. N. O. van *Zutphen*, kant. en 1 u. N. ten O. van *Lochem*, gem. en 24 min. O. van *Laren*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 49 bund. 67 v. r. 62 v. ell., en werd vroeger in eigendom bezeten door Jonkheer Mr. W. Op ten Noort, bij leven Directeur der posterijen te Utrecht, door wiens erven het in 1850 publiek is verkocht en toen aan onderscheidene eigenaren in perceelen overgegaan.

HARMENKAAG, gedeelte polderland, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, in de sectie *Grootewal*, palende N. aan Tusschen-de-Nes-en-Snevert, N. O. aan den Nieuwe-polder, O. aan Benoorden-de-Miederlaan en Over-de-Leeds, Z. aan Voor-Groote-Wal, W. aan Oostermeer-en-Oude-Kaag.

HARREMOLEN, erve vermeld in 1188, als gelegen onder *Haaksbergen*.

HARSSENS (DE), drooge en steile zandbank in de *Zuiderzee*. Het is het noordelijke gedeelte van het *Balgzand*, dat westelijk tegen den leidam van het Nieuwediep grenst, met 8—12 palm diepte en harden grond.

HARSTABUREN, bij verbastering Hazeburen, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Rauwerderhem*, arr. en 3 u. Z. ten W. van *Leeuwarden*, kant. en ½ u. Z. W. van *Rauwerd*, 10 min. W. van *Poppingawier*, waartoe het behoort; met 4 h. en 25 inw.

HARSTE (DE) of de Horste, voorm. landh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, arr. en 3½ u. O. ten Z. van *Leeuwarden*, kant. en 1½ u. Z. ten O. van *Bergum*, ½ u. O. van *Suameer*, waartoe het behoorde. — Dit landh. werd in 1522 door George Schenck van Tautenburg ingenomen en verwoest.

HART (HUIS-TER-), pold., prov. *Utrecht*. Zie Huis-ter-Hart. (de Polder-het).

HARTENAAS, pold., prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Raamsdonk*; palende N. aan den Groote-Kuren-polder, beoosten den grooten weg no. 3, O. aan de Buitengronden-van-Hartenaas, Z. aan het Oude-Maasje, W. aan de Buitengronden-van-Hartenaas. — Deze pold., welke in het jaar 1829 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1 bund. 16 v. r. 30 v. ell. met de kade en wordt door een houten duiker, wijd 0,33 ell., voorzien met eene klep, op het Oude-Maasje van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.60 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is 1.60. — Deze pold wordt door den eigenaar zelven bestuurd.

HARTENAAS (DE BUITENGRONDEN-VAN-), uiterwaard in de *Langstraat*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Raamsdonk*.

HARTJESVELD, naam, welken men in de wandeling veelal geeft aan het d. Hardinxveld, prov. *Z.-Holland*. Zie Hardinxveld. W. en A.

HASDAAL (GROOT-EN-KLEIN-), twee geh., prov. *Limburg*. Zie Haasdal (Groot-). W. en Haasdal (Klein-). W. en A.

HASERSHILL (HET) of Hazakershille, benaming, voorkomende op eene oude kaart van den jare 1555, in den *Glimes-polder*, prov. *Noord-Braband*, vóór hare overstrooming en wel nabij de Eendragt. Het schijnen gorzen of schorren, aan genoemde rivier gelegen, te zijn geweest.

* HASKERDYKEN-EN-NYEHASKE. Reg. 7, *staat:* Overwey *lees:* Overhey

* HASKERHORNE-EN-OUDEHASKE, bl. 205, reg. 2 *staat:* Nyehaske. *lees:* Oudehaske.

* HASKERHORNSTER-MEER (HET KLEINE-) wordt ook wel het Kleine-Hornster- (niet Hernster-) Meer genoemd.

* HASKERLAND, reg. 10, *staat:* 2817 bund. *lees:* 5817 bund. — Men telt er 5300 inw. — Het grietenijhuis staat te *Joure.* — Bl. 206. De R. K. maken niet de statie van *Joure* uit, maar behooren tot die statie. — Reg. 21 staat: *Heerenveen.* lees: *Heerenveen* gerekend.

* HASSEBERG, ook wel Hazeberg, ligt 2 u. Z. Z. O. van *Vlagtwedde*, rondom in het opgedroogde moeras, en heeft eene oppervlakte van nagenoeg 4 bund.

* HASSELT, gem., heeft thans twee openbare burgerscholen, welke gezamenlijk door opgeveer 300 leerlingen bezocht worden.

HASSELT, eil. in *Oost-Indië*, in den *Molduksche-Archipel*, Z. W. van het eil. *Gilolo.*

HASSELT (STOK-), geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Stokhasselt. W.

HASTADT, geh., prov. *Limburg*, arr. en 3 u. O. van *Maastricht*, kant. en ¼ u. N. W. van *Gulpen*, gem. en 25 min. N. W. van *Wijlre*; met 3 h. en 16 inw.

* HASTINGA. Van deze state is thans geen spoor meer te vinden.

* HATERT. De R. K. maken aldaar, sedert 1845, eene afzonderlijke par. uit, waarvoor in dat zelfde jaar eene kerk met pastorij is aanbesteed. De kerk is een langwerpig vierkant gebouw, met eenen houten toren, doch zonder orgel.

* HATERT, prov. *Noord-Braband*, *staat:* b. *lees:* oud adell. h.

HATOE (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in den *Molduksche-Archipel*, aan de westkust van het eil. *Amboina.*

HATOEWANA (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in den *Molduksche-Archipel*, aan de noordoostkust van het eil. *Honimoa.*

* HATTEM heeft thans mede 1 hennep- of karlspinnerij. — Ook is er een Postkantoor. — Bl. 224. Het gesticht van wijlen Nicolaas Staal is in 1778 gebouwd. — Bl. 225. In 1512 werd de Heer van Wassenaer met zijne bende in Utrecht verslagen door Karel van *Gelder*, die dien Heer in eene ijzeren kooi alhier deed opsluiten. — Bl. 226, reg. 24, *staat:* 1572, *lees:* 1527.

HATTEMER-BRUG of brug no. 27, brug op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, in de onmiddellijke nabijheid van *Hattem.* Het is eene houten ophaalbrug, liggende over het zesde pand van het Apeldoornsche-kanaal en heeft twee steenen landhoofden.

* HATTEMERVEEN, weide, watert uit op den IJssel door eene steenen sluis, wijd 0.80 ell., liggende 0.16 ell. onder middelbare eb.

HATTEMERWEESP, buurs., prov. *Gelderl.* Zie Weesp (Hattemer). W.

HAVECH-POLDER, oude naam van den Havik-polder, prov. *Zeeland.* Zie Havik-polder. W.

HAVEN-EILAND (HET) of de Pier, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Kleine-Soenda-eilanden* behoorende.

HAVENWIJK of Boechoutsche-haven, b. prov. *Zeeland*, arr. en 7 u. Z. van *Goes*, kant. en 3½ u. W. van *Axel*, gem. en 20 min. van *Philippine*; met 20 h. en 150 inw.

* HAVIKSHORST is een der achttien in 1698 erkende havez.

* HAYMAN (DEN), laatste regel, *staat:* drie zespuntige sterren *lees:* drie zilveren spoorradertjes

* HAYTSMA lag 3 u. O. ten N. van *Berlikum.*

HAZAERSHILLE, prov. *Noord-Braband.* Zie Hasershill (Het).

* HAZEBERG, is geen geh. maar een heuvel prov. *Groningen.* Zie Hasseberg. W. en A.

HAZEBUREN, geh. prov. *Friesland.* Zie HARSTABUREN.

HAZELAAR (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 6 u. W. ten Z. van *Breda*, kant. en 1¼ u. O. N. O. van *Bergen-op-Zoom*, gem. en ¾ u. W. N. W. van *Wouw*, 10 min. N. van *Heerle*, waartoe het behoort; met 10 h. en 6 boerderijen, bewoond door 70 inw.; ook zijn er 2 smederijen en 1 wagenmakerij.

* HAZENPOLDER, beter HAZEPOLDER, paalt N. aan *Petten.* — Deze pold., welke in het jaar 1415 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 28 bund. 22 v. r. 78 v. ell., zijnde voor twee derden schotbaar land; telt 28 h., waaronder 2 boerderijen, welke huizen in oude oorkonden NIEUWE-PETTEN genoemd worden. De pold. wordt door een houten sluisje, op de Hondsbossche-vaart, van het overtollige water ontlast en ligt rondom in goede dijken, waardoor, bij eene mogelijke doorbraak der Hondsbosschen, de Zijpe en noordwaarts gelegene polders langen tijd voor overstrooming kunnen beveiligd zijn. Het polderbestuur bestaat uit het polderbestuur van de Zijpe, zijnde Dijkgraaf, Heemraden en Hoofd-Ingelanden.

HAZENVELD (HET), hofst., prov. *Noord-Holland*, arr. en 1¼ u. O. van *Amsterdam*, kant. en 2 u. N. W. van *Weesp*, gem. *Diemen-en-Diemerdam.* — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 30 bund. 65 v. r. 80 v. ell.

* HAZERSWOUDE bevat het d. Hazerswoude, benevens de b. Oosteinde, Westeinde, Voorweg, Loete, Roemer, Uitveld, Droogmakerijdijk, Groenendijk en Oostbuurt, beide laatsten aan den hoogen Rijndijk. — De eerste Predikant te HAZERSWOUDE was ANTHONIUS MONTANUS, die er voorkomt van 1592—1595. — Bl. 245. De R. K. stat. van HAZERSWOUDE telt 500 zielen. De R. K. kerk, in het dorp, vroeger die der Doopsgez., is in 1797 tot hare tegenwoordige bestemming ingerigt. In de gemeente zijn eene Hervormde kerk, eene Remonstrantsche en drie R. K. kerken, twee der laatsten aan den hoogen Rijndijk.

* HAZERSWOUDE (AMBACHTS-POLDER-VAN-) paalt N., O., Z. en W. aan Droogmakerijen. Men telt daarin 120 h., waaronder 16 boerderijen.

* HAZERSWOUDE (DROOGMAKERIJ-VAN-) paalt N. aan den Buitenwegsche-polder, het d. Hazerswoude, den Boter-polder, den Simon-Janse-polder, en den Rietveldsche-polder, O. aan Laag-Boskoop, Z. aan den Achterafsche-polder, Hoogeveen en den Zuid-polder van Benthuizen en W. aan den Noord-polder-van-Benthuizen. Deze polder wordt onderscheiden in de Oostzijdsche- en de Westzijdsche droogmakerij. Men telt daarin 8 h., allen boerderijen, en zij wordt door vier molens, op twee wateringen en verder op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 4,83 ell. onder A. P. Het zomerpeil is 4.24 ell. onder A. P.

* HAZERSWOUDE-AAN-DEN-RIJNDIJK telt 101 h. en 830 inw. — De statie telt 700 zielen, onder welke 500 Communikanten. Zij wordt door twee Pastoors die den titel hebben van *Pastoor van Koudekerk* en *Pastoor van Leyderdorp* in twee kerken bediend, van welke de eene aan den Groenedijk, de andere in de Oostbuurt staat.

HECMUNDE, oude naam van de heerl. EGMOND, prov. *Noord-Holland*. Zie EGMOND. W. en A.

HECTORS-AMBACHT, voorm. amb. op het voorm. eil. *Wolphaartsdijk*, prov. *Zeeland*, een gedeelte uitmakende van de voorm. heerl. *Hongersdijk*. Het besloeg eene oppervlakte van 246 gemeten

of 96 bund. ten vollen schote en 55 gem. of 21 bund. vroonen. Het ontleende zijnen naam van HECTOR VAN VIERHOUTE, die deze gronden in 1429 ter bedijking uitgaf. Zie voorts het art. HONGERSDIJK. W.

HEDEKENDORP, oude naam van HEKENDORP, prov. *Zuid-Holland*. Zie HEKENDORP. W. en A.

* HEDEL, gelegen aan den grooten straatweg van Utrecht op 's Hertogenbosch, die het voor een groot gedeelte doorloopt en in 1848 en 1849 aldaar gelegd is.; heeft 1 windkoren- en 1 ros-moutmolen. — De bevolking der gemeente is, voornamelijk ten gevolge der in 1849 plaats gehad hebbende buitengewone sterfte aan de cholera, teruggegaan en thans (op 1° Januarij 1851) 1314 zielen. Men telt er 692 Herv. 2 Waalsche- en 2 Luth. — De R. K., die men er 618 aantreft, onder welke ongeveer 400 Communikanten, maken eene par. (geen stat.) uit. — Bl. 250. Men telt in de kom van het d. 170 h. en 900 inw. — De Herv. kerk heeft een spits kloktorentje. — De R. K. kerk is een langwerpig gebouw, waarvan de eerste steen in 1802 gelegd is, met een klein kloktorentje midden op het rieten dak en zonder orgel. — Bij de R. K. kerk ziet men nog eenen vrij hoogen heuvel, welke men zegt, dat door de armen van dit d. is opgeworpen, op last van eenen der Heeren van HEDEL, die hen daardoor geld liet verdienen. In den nacht van den 12 op 13 Augustus 1834 brandden in dit dorp 17 huizen, 9 schuren en 1 hooiberg af. — In Junij 1846 6 huisjes aan den Uilenburg en later nog 3 huisjes in den Hagenlandsche-hoek.

HEDELSCHE-WAARD, uiterwaard in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Braband*, arr. en kant. *'s Hertogenbosch*, gem. *Empel-en-Meerwijk*; palende N. en W. aan de Maas, Z. aan het fort Crevecoeur. — Deze uiterwaard beslaat eene oppervlakte van 75 bund. 55 v. r. 69 v. ell. en is bekaad aan de zuidzijde van de Dieze, ter hoogte van 0,785 ell. boven het nulpeil te Crevecoeur, dat is 4,894 ell. boven A. P. Deze waard watert uit door eenen houten duiker in de Dieze, wijd in den dag 0.50 ell. en hoog 0.60 ell., voorzien van eene schuif. Aan de zijde van de Maas is deze waard meestal door den hoogen oever als bekaad te beschouwen.

HEDELSCHE-WETERING, water in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, gem. *Hedel*, in eene westelijke rigting loopende van den straatweg naar den Diepe, alwaar dezelve uitloopt in de *Gemeene Drielsche-wetering*, waaronder vijf polders van Hedel, Driel, Rossum, Hurwenen en Ammerzoden uitlozen en die te Aalst met eene sluis door den dijk gaat.

* HEDIKHUIZEN. De R. K. kerk staat niet meer aan de Haarsteeg, maar in het d. HEDIKHUIZEN zelf, alwaar zij in 1846 gesticht is. Het is een ruim langwerpig gebouw, waar de pastorij achteraan gehecht is. Het heeft een klein rond kloktorentje op den voorgevel. — De Herv. kerk is zeer klein en oud, met korte vierkante toren en hooge spits en in vervallen toestand. — In 1843 is er eene nieuwe school gebouwd.

* HEDIKHUIZEN (DE GROOTE-POLDER-VAN-), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie GROOTE-POLDER (DE). W.

* HEDIKSCHE- (beter HEDIKHUIZENSCHE-) MAAS. De daarin liggende schutsluis is wijd 5,00 ell. Het sas bestaat uit twee paar dubbele ebdeuren; wanneer de sluizen open zijn, worden de voetgangers met een schuitje overgezet, staande daarbij alleen des zomers een houten sluiswachterswoning.

HEEBERG (DE), heuvel, prov. *Groningen*, gem. *Onstwedde*.

* HEEDENESSEN Volgens anderen zoude men onder de Heedenesse of Heydenesse de zuidelijke grens van Zeeland-Bewester-Schelde, de Hont of Wester-Schelde moeten verstaan.

HEEG, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr. en kant. *Sneek*, bestaande uit de d. Heeg, Abbega, Gaastmeer, Idsega, Nijehuizum, Oosthem, Oudega en Sandfirde, en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 6084 bund. 6 v. r. 63 v. ell., waaronder 4827 bund. 62 v. r. 65 v. ell. belastbaar land.

HEEK, geh., prov. *Limburg*, arr. en 2½ u. O. ten N. van *Maastricht*, kant. en 1¼ u. W. van *Heerlen*, gem. en 20 min. Z. W. van *Klimmen*; met 7 h. en 40 inw.

* HEEKEREN, havez. Onderste regel ,*staat*: loopend voorziet. *lees*: loopend water voorziet.

HEEL (KASTEEL-TE-), *staat*: Zie Hedel (Kasteel-te-). *lees*: Hedel (Slot-te-).

HEELEINDE, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Helakker. W.

HEEM (HET), geh., prov. *Groningen*, arr., kant. en 6 u. 40 min. Z. ten O. van *Winschoten*, gem. en 3 u. 40 min. Z. van *Vlagtwedde*, 20 min. N. W. van *Ter-Apel*, waartoe het behoort; met 9 h. en 60 inw.

HEEM (HET), hoogte, prov. *Groningen*, gem. en 1 u. N. van *Wedde*, 10 min. Z. O. van *Blijham*, 4 ell. hoog, daarop staan vier boerenplaatsen.

HEEMEN, geh., prov. *Groningen*, arr. en 4 u. Z. W. van *Winschoten*, kant. en 4 u. N. N. O. van *Zuidbroek*, gem. en 1 u. N. N.W. van *Termunten*, 20 min. Z. W. van *Woldendorp*, kerkelijk onder *Nieuwolde* behoorende; met 7 h. en 50 inw.

HEEMERT, geh., prov. *Friesland*. Zie Hemert. W.

* HEEMSE komt reeds voor in 1240. Reg. 18 *staat*: Clara Feyozna van Raesselt, *lees*: Clara Feijona van Raesfelt,

* HEEMSKERK, bl. 249. — De R. K., van welke men er in de gem. Heemskerk 650 aantreft, onder welke 450 Communikanten, maken, met eenige ingezetenen van het gedeelte der *Hoflanderbuurt*, onder *Wijk-aan-Duin*, eene stat. uit, welke 700 zielen en onder deze 480 Communikanten telt, tot het aartspr. van *Holland-en-Zeeland*, dek. van *Noord-Holland*, behoort, en tot in het jaar 1842 door eenen Pastóor en eenen Kapellaan bediend werd; doch na het overlijden in tachtigjarigen ouderdom van den achtingswaardigen Pastoor, Henricus Kok, die deze stat. 53 jaren bediend had, is er geen Kapellaan meer. — Bl. 260, reg. 6, *staat*: 1586 *lees*: 1584 — Bl. 261, *eerste reg.*, *staat*: Mantytje *lees*: Marijtje — De R. K. kerk te Heemskerk is een net en wel ingerigt langwerpig vierkant gebouw, met pannen gedekt. — Vlak voor het hek van het Raadhuis te Heemskerk staat thans nog te groeijen, de in 1795, even als elders, geplante vrijheidsboom, destijds als eene eiken sliet, versch uit het bosch gehaald en in den grond gezet, thans een fiksche eikenboom.

HEEMSKERKER-BOUWLANDEN en HEEMSKERKERGEEST *moeten geheel wegvallen.*

* HEEMSKERKI, *staat*: *Monnikendam*. *lees*: Munnikendam.

* HEEMSELS (bl. 266), *lees*: HEEMSKES,

* HEEMSTEDE (HUIS-TE-) ligt W. van het d. *Heemstede*.

* HEEN ligt 2½ u. van *Bergen-op-Z.*, 1½ u. van *Steenbergen*. —Vroeger stond aldaar eene R. K. kapel met een klein torentje, die door de Kapellaan van Steenbergen bediend werd. Sedert 1847 zijn de R.K. van de par. Steenbergen afgescheiden en maken eene par. uit, welke hier eene kerk heeft.

HEENETRECHT, oude naam van de riv. de EENDRAGT, tusschen *Noord-Braband* en *Zeeland*. Zie EENDRAGT (DE). W.

HEENPLAAT, vijf platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, *Vierde* distr., arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*, liggende tusschen het Gat-van-de-Noordeklip ten N. W. en het Binnen-Kooigat en de Ruigt ten Z. en Z. O., terwijl het Buiten-Kooigat tusschen deze platen heenloopt.

HEENSCHE-HAVEN, water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, in eene noordelijke rigting tusschen de pold. Noord-Heen en Nieuwe-Vliet-polder in de *Steenbergsche-vliet* uitloopende.

HEENTIAMA-HUIS, voorm. adell. h. in de stad *Leeuwarden*, op den hoek van het *Nauw* en de *Hoogstraat*.

*HEENVLIET, heerl., paalt N. aan Zwartewaal en de Maas, O. aan de heerl. Geervliet, Z. aan Abbenbroek en W. aan Nieuwenhoorn en de Vier-polders. — Deze heerl. bestaat uit: den Grond-polder, den Binnen-polder, den Oude-Nieuwland-polder, den Ooster-Nieuwland-polder, het Oost-en-Westeinde-van Derrijvliet, en gedeelten van den Oude-Nieuwlandsche-polder-van-Abbenbroek en van den Oud-Hellevoetsche-polder, benevens de Buitengronden. — Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1275 bund 81 v. r. 68 v. ell., waaronder 1214 bund. 83 v. r. 98 v. ell. belastbaar land; telt 164 h., bewoond door 173 huisgez., uitmakende eene bevolking van 890 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw en de graanteelt. — De Herv. gem. telt 830 zielen, onder welke 300 Ledematen. De eerste, die hier de Hervormde leer gepredikt heeft, is geweest ENGEL DE MERLE of ANGELUS MERULA, die hier in 1551 Pastoor werd, maar, in 1557 ter dood veroordeeld, op het schavot onder het bidden stierf. De eerste, die na hem hier beroepen werd, was JACOBUS ORPHANUS, die in 1574 herwaarts kwam en in 1576 werd afgezet. Het beroep is eene collatie van den Ambachtsheer, zijnde tegenwoordig de Heer JOHANNES LA MAISON, woonachtig te Heenvliet. — Men telt er 40 R. K. en 20 Israel. — Men heeft in deze heerl. eene school, welke gemiddeld door een getal van 80 leerlingen bezocht wordt. — De plattelandst. HEENVLIET ligt 2 u. van Brielle; telt 85 h. en 510 inw., en heeft eene Bank van Leening. — Bl. 275, reg. 13, *staat:* Zaturdagen *lees:* Vrijdagen — In de overblijfsels van het slot Ravestein heeft men nog eenen kleine ronde kluis of cel, waar ENGEL DE MERLE heeft gevangen gezetenen nog heden ten dage de steen en ketting, waaraan hij geketend was, te zien zijn. — De kerk der Hervormden is in 1824 zeer net herbouwd, maar heeft op het midden geen koepeltorentje. — De Israëlitische synagoge is in 1841 gedeeltelijk vernieuwd.

*HEENVLIET (BINNENPOLDER-VAN-), beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 707 bund., waaronder 681 bund. 86 v. r. 95 v. ell. schotbaar land; telt 164 h., waaronder 22 boerderijen, en wordt door sluizen, op het Kanaal-van-Voorne, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Dijkgraaf en Heemraden.

*HEENVLIET (GRONDPOLDER-VAN-), beslaat, volgens het kakaster, eene oppervlakte van 79 bund. 2 v. r. 41 v. ell., alles schotbaar land, en wordt door eene sluis, op het Kanaal-van-Voorne, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Dijkgraaf en Heemraden van den polder Heenvliet.

*HEER ligt O. Z. O. van *Maastricht*, aan den straatweg op Aken.

* HEER-ABTS-EN-SINOUTSKERKE ('S) heeft twee kerken, eene te *'s Heer-Abtskerke* en, ééne te *Sinoutskerke.*

HEER-ADRIAAN-PIETERS-AMBACHT, heerl., prov. *Zuid-Holland.* Zie Sandelingen-Ambacht. W.

* HEERALMA ligt ½ u. van *Oldehove.* — Reg. 14 *staat:* Almaheer *lees:* Almaheert

* HEER-ARENTSKERKE. Bl. 281, reg. 32, *staat:* de hoogste *lees:* eenen der hoogste

HEERBUREN, geh., prov. *Groningen.* Zie Heereburen.

* HEERDE. In de Herv. kerk aldaar is in het jaar 1845 een nieuw, smaakvol geschilderd orgel geplaatst, hetwelk 22 registers, 2 klavieren en een pedaal heeft.

HEERDERDELLE, denneboech op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Heerde*, eene oppervlakte beslaande van 404 bund. 61 v. r. 49 v. ell., welker stam in het jaar 1847 door de denrups grootendeels is verwoest geworden.

HEEREBUREN, ook wel Heerburen gespeld, geh., prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. N. N. W. van *Zuidhorne*, gem. en 20 min. Z. W. van *Oldehove*, 10 min. Z. W. van *Niehove*, waartoe het behoort; met 45 h. en 310 inw.

* HEERELANDEN (DE VIJF-), beter de Vijfheerenlanden. Ten behoeve van dit dijkdistrict en ter ontlasting van het vloedwater, bestonden voormaals 4 sluizen, nevens elkander, in den Zuider-Lekdijk; de bovenste, welke ook tot maalsluis voor de Zederikvelden diende; lag onder Achthoven, gem. Leksmond, en is in het jaar 1839 geheel uitgebroken en door eenen dijk vervangen; de 3 overige, zijn alle onder Ameide, zij dienden mede tot ontlasting der Zederikvelden; de beide benedenste zijn, door middel van daar buiten aangebragte aarden dammen, geheel buiten gebruik gesteld en met aardspecie gevuld; de bovenste is nog aanwezig en dient om bij buitengewoon lage waterstanden in de Lek, het Zederikwater op die rivier te ontlasten.

* HEERENBERG ('S) telt 240 Herv. — De eerste, die het leeraarambt te 's Heerenberg heeft waargenomen, is geweest Johannes Venator, die in het jaar 1594 herwaarts kwam en in het jaar 1597 is overleden. — De R. K. zijn er 860 in getal, onder welke 610 Communikanten. Men telt er 40 Isr. — Het R. K. Seminarium is in het jaar 1843 van daar verplaatst naar Warmond.* — Het Raadhuis staat aan *de Markt.* — De Luitenant Karel Rietveld was geb. 21 Januarij 1804.

HEERENHUL, hoogte op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, 1½ u. van *Apeldoorn*, in het *Engelanderholt.*

HEERENPAAL, grenspaal, prov. *Groningen.* Zie Boerenpaal.

* HEERENPOLDER (DE), gem. *Oude-Tonge*, maakt met de *Nieuwe-Blok-polder* eene gemeene bedijking uit.

HEERENVEEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Haskerland*, arr. en kant. *Heerenveen;* bestaande uit het vlek Heerenveen, benevens het d. Terband en eene oppervlakte beslaande van 575 bund. 88 v. r. 39 v. ell., waaronder 569 bund. 42 v. r. 83 v. ell. belastbaar land.

* HEERENVELD, geh. in *Eemland*, moet wegvallen.

HEERENWEG (DE), h., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 40 min. Z. van *Haarlem*, gem. en ¼ u. van *Heemstede.*

HEERENWEG (DE), b., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Maastricht*, kant., gem. en ½ u. N. van *Heerlen;* met 4 h. en 30 inw.

HEERENWEG (DE), b., prov. *Limburg*, arr. en 5 u. O. van *Maastricht*, kant. en 1¼ u. N. N. O. van *Heerlen*, gem. en ¼ u. W. van *Nieuwenhagen*.

HEERENZIJL, geh., prov. *Groningen*. Zie Heerdingsziel. W.

* HEERE SIMONSPORL is sints lang verland.

* HEERE-SIMONSSLOOT bestaat niet meer.

* HEERESTRAAT, geh., prov. *N. Holland*, arr. en 4 u. N. van *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 4 h. en 35 inw.

* HEEREWAARDEN. Aldaar is in 1849 en 1850 eene nieuwe Herv. kerk gebouwd, waaraan den 6 October 1849 de eerste steen is gelegd en welke den 15 December 1850 is ingewijd.

* HEER-HENDRIKSHUIS *staat:* Zie Wulfshuis. *lees:* Zie Wulfshuis.

* HEER-HENDRIKSKINDEREN ('S) ligt 20 min. W. van *Goes*, digt bij den straatweg van die stad naar het Sloe; het is een onaanzienlijk en gering dorpje met verspreid liggende huizen. — De kerk, welke niet groot is en op een ruim boomrijk grasveld staat, prijkt met eenen lagen toren, waarop een klein, vierkant doorluchtig kloktorentje staat. Hier stond voormaals een groot slot, welks onderaardsche gang naar het slot Oostende te Goes doorliep.

HEER-HUGENPOLDER, pold., prov. *Zeeland*. Zie Zoutenspolder.

* HEER-HUGOWAARD, gem., paalt O. aan Veenhuizen, Opdam, Hensbroek en Ursel.

* HEER-JANSDAM is, in het jaar 1332, bij het bedijken van den Zwijndrechtsche-waard, aan Heer Jan Rosendaal gekomen. Het is de geboorteplaats van den Schilder Aris Lambe, geb. in 1748, † in 1803.

* HEER-JANSPOLDER, in *Zuid-Beveland*, *staat:* heerl. *lees:* pold.

* HEERLE, oudtijds Harle, ligt 1 u. van Bergen-op-Zoom; telt in de kom 34 h., waaronder de pastorij en het schoolgebouw, met 180 inw. — Men heeft er eenen windkoornmolen en eenen stoomkoorn- en oliemolen. De fabrijk van teer enz., ligt niet in het d., maar ¼ u. ten Z. van daar, aan de Moervaart. — De kerk is geen Oud-Gothisch gebouw, maar heeft Gothische koorramen.

HEERLEN, kerk. ring, prov. *Limburg*, klass. van *Maastricht*. Deze ring bevat vier standplaatsen, als: Heerlen, Sittard, Urmond-en-Grevenbicht en Vaals. Men heeft er 4 kerken, bediend wordende door 4 Predikanten en telt er 500 zielen, onder welke 330 Ledematen.

* HEERLEN, gem., paalt N. aan de gem. Hoensbroek, Amstenraad en Brunssum, O. aan Nieuwenhagen, Schaesberg en Kerkrade, Z. aan Kerkrade, het Pruissische grondgebied en Simpelveld, W. aan Simpelveld, Voerendaal en Hoensbroek. — Deze gem. bevat de d. Heerlen, Heerlerheide en Welten, benevens de geh. Caumer, Bautsch, Rukker, Akerbaan, Vrusschenhuske, Sourეth, Beitel, Vrusschemig, Benzenrade, Husken, Vrank, Koningsbeemd, Margen, Huisberg, Ganzeweide, Varebeuker, Einde, Schrijversheide, Rooversbroek, Musschemig en de b. Heerenweg. Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3355 bund. 25 v. r. 80 v. ell., waaronder 3265 bund. 83 v. r. 80 v. ell. belastbaar land. — Vele inw. vinden mede hun bestaan in den koophandel. Ook heeft men er eenen beduidenden kleinhandel; 4 bierbrouwerijen; 1 damastservettenfabriek; 1 goudsmid; 2 kagchelfabrikanten; 1 fabrijk van spelden en haken en oogen; 1 steenbakkerij; 4 leerlooijerijen; onderscheidene aardappelstroopfabrijken; 1 bleekerij van lijnwaden; 1 katoen- en linnenfabrijk;

2 verwerijen; 1 jeneverstokerij; 1 boekdrukkerij; 6 graan-, 2 runen 2 oliemolens. — De Herv. gem. behoort tot den ring van *Heerlen*. De eerste in deze gem. gestaan hebbende Predikant was WILHELMUS NOBIS, daar beroepen in 1648, † in 1675. — Men telt in deze gem. twee gemeentescholen, als: ééne te Heerlen en ééne te Heerlerheide en drie bijzondere scholen te Heerlen, onder welke eene meisjesschool en daarenboven nog eene bewaarschool. Alle deze scholen worden gezamenlijk gemiddeld door 330 leerlingen bezocht. — Het d. HEERLEN wordt ook HEERLOE, HERLOE, HEREL, HEERLE, HERLE of HERL gespeld. De doortogt door dit d. is, sedert het aanleggen van den grooten weg van HEERLEN naar Sittard aanmerkelijk toegenomen. —. In dit d. vereenigen zich drie groote wegen, die namelijk van Maastricht naar HEERLEN, van Aken naar HEERLEN en van Sittard naar HEERLEN en er zal een vierde worden aangelegd van HEERLEN naar het Pruissisch stadje Geilekerken, welke de gem. HEERLEN reeds tot bijna aan haren grens op eigen kosten heeft laten aanleggen. Men heeft in het jaar 1846 op eenen der vier waterputten, welke men in het d. HEERLEN vindt, een looden pomp met ijzeren kap geplaatst. Men telt er 335 h. en 1700 inw. — Het Gemeentehuis is in staat van verval, en de Regering heeft plan om een nieuw Raadhuis, te gelijk met eene school en een lokaal voor het kantongeregt, te doen bouwen. — Sedert het jaar 1850 is er ook een Postkantoor gevestigd. — De R. K., die er ruim 1600 in getal zijn, maken eene par. uit, welke tot het vic. apost. van *Limburg*, dek. van *Heerlen*, behoort, en door eenen Pastoor en twee Kapellanen bediend wordt. De kerk prijkt mede met eenen uitmuntenden predikstoel en is eene der schoonste landkerken van de prov. Limburg. — In het jaar 1849 is er door den Heer Baron DE LOE D'IMSTENRADE eene schoone kapel, op het R. K. kerkhof, gebouwd, welke tot begraafplaats dient, terwijl in 1850 een fraai ijzeren staketsel langs het kerkhof geplaatst is. — Boven de poort van de oude pastorij der Herv. stond dit opschrift: SI DEUS PRO NOBIS, QUIS CONTRA NOBIS (d. i.: Als God voor NOBIS — den hier boven genoemden Predikant — is, wie zal tegen NOBIS zijn). — De Isr. bijkerk is in het jaar 1795 gesticht. — De dorpschool te HEERLEN wordt gemiddeld door 200 leerlingen bezocht. — Er stond alhier in vroegere tijden een Gasthuis, waarvan in de laatste helft der vorige eeuw nog de bouwvallen bestonden, maar nu geheel verdwenen zijn. — Er is hier eene brigade Maréchaussées met eenen Wachtmeester gestationeerd, die eene zeer fraaije kazerne hebben. — Onder het d. HEERLEN liggen onderscheidene lusthuizen als: Ter-Worm, Mezenbroek, de Dom en de Schiffelaar. Voorheen had men er mede Aangenhey en Dommerscheid. Ook behoort tot deze gem. Runneberg of Rennenberg ook Rennewich, een oud graafs., thans slechts eene pachthoeve. — De kermis valt in Zondag na St. Maarten of 11 November. — In het jaar 1844 is er eene weekmarkt van groenten en granen opgerigt, welke jaarlijks in bloei toeneemt. — Men vermeent dat HEERLEN zijnen oorsprong aan de Romeinen te danken heeft, omdat eene menigte Romeinsche munten, dakpannen, potten en muurwerk, ten Zuiden van het oude fort, bij grondopdelvingen, eene oppervlakte van ongeveer 50 bunders, gevonden worden, sommigen meenen zelfs, dat men het oude Coriovallum, over welks ligging de oudheidkundigen het niet eens zijn, alhier moet zoeken, en dat wel om de volgende redenen: 1°. HEERLEN ligt in de rigting van den ouden Romeinschen weg (heirstraat) van Keulen over

Gülick (Juliacum) naar Tongeren, tusschen twee waterrijke beeken (de Geleen en de Caumerbeek) op eenen vlakken heuvel, welke plaats dus zeer geschikt was voor eene stand- of rustplaats des legers. 2°. In het Itinerarium van Antoninus, wordt Coriovallum gezegd te liggen, 16 mijlen (5½ u.) van Atuatuca en 18 mijlen (6 u.) van Juliacum, hetwelk ook 6 u. van Heerlen ligt. Indien men Atuatuca, met Delvaux, te 's Gravenvoeren, 5 u. van Heerlen plaatst, dan is de ligging van Heerlen met die van Coriovallum gemakkelijk te vereenigen; ook is er nog nabij Heerlen een berg, welke Corisberg (Coriimons) genoemd wordt, en waar volgens de overlevering, in de vorige eeuw, eenen Romeinschen straatweg is ontdekt geworden. 3°. Bij de oude Schrijvers wordt van geene andere stad in deze landstreek gewag gemaakt, dan van Coriovallum. 4°. Heeft men op de andere plaatsen, waar men beweert, dat Coriovallum zou gelegen hebben, zoo als Valkenburg, Ravensbosch, Cortembach, geene of zeer onbeduidende overblijfselen uit den tijd der Romeinen ontdekt, waartegen men te Heerlen, bij iedere opdelving van grond, tusschen de gezegde beeken, of oude munten, of dakpannen ontdekt of op oude fondamenten stoot, zelfs is men bij het bouwen van het nieuwe koor aan de R. K. kerk, in 1839, bij het graven der fondamenten, op eene oude, zeer sterke muur gekomen, welke onder de grondslagen van het oude koor en van de kerk in eene schuinsche rigting doorloopt, en nog in eenen kelder van een aan den wal van het oude fort gelegen huis, weder te vinden is. Het oude koor was even als de kerk in den Byzantijnschen stijl gebouwd, dus waarschijnlijk uit de negende of tiende eeuw, alzoo vóór het aanleggen van het kasteel of fort van Heerlen, want in het begin der twaalfde eeuw komt de kerk van Heerlen als eene *ecclesia integra* voor. De onder de kerk doorloopende oude en zeer hechte muur, moet dus langen tijd vóór de kerk gebouwd zijn geworden, en men veronderstelt, dat die een overblijfsel is van de oude Romeinsche bevestigingswerken dezer plaats. Voor de oude geschiedenis dezer landstreek ware het te wenschen, dat er te Heerlen opgravingen konden plaats hebben, vermits aldaar anders geene ontdekkingen kunnen gedaan worden, dan bij toeval, bij het graven van fondamenten, maken van putten enz. — Het wapen van Heerlen was vroeger, zooveel men weet, een leeuw en bestaat thans uit de beeltenis van St. Pancras.

*HEERLEN (KASTEEL-VAN-) heeft op het kerkhof, hetgeen de oude vesting uitmaakte, gestaan, en wel ter plaatse, waar nu een oud huis staat, hetgeen men nog heden het Schwartzenbergerleen noemt. Het Kasteel-van Heerlen heeft afwisselend aan de Hertogen van Braband en aan de Graven van Valkenburg toebehoord. — Het dorp Heerlen werd in 1243 door Hendrik II, Hertog *van Lotharingen* en *Braband*, aan Dirk II, laatst Graaf *van Daalhem* en *Hochstade*, als onderpand gegeven voor eene jaarlijksche rente van 50 mark, door gemelden Hertog aan den Graaf van Daalhem toegekend, met de vergunning, om te Heerlen een fort te bouwen; het is dus waarschijnlijk, dat het fort of bevestigd Kasteel te Heerlen te gemelden tijde gebouwd is. Dit fort was met eene dubbele gracht omgeven, waarvan die, welke onmiddellijk om den ringmuur der vesting lag, nog aanwezig is, zoo als ook de oude ringmuur, welke nog schier in zijn geheel bestaat; van de tweede gracht zijn nog duidelijke sporen te vinden. Deze twee grachten waren door onderscheidene slooten met elkander verbonden.

* HEER-OUDELANDS-AMBACHT, in de wandeling PIETERMAN genaamd. — Heer OUDELAND is niet de eenige bedijker, maar een der medebedijkers van den Zwijndrechtsche-waard in 1232 geweest. — Men telt in het d. HEER-OUDELANDS-AMBACHT 8 h. en ruim 50 inw.

* HEERSEL, geh., prov. *Noord-Braband*, ligt kant. en 1½ u. N. W. van *Asten*, gem. en 20 min. N. W. van *Lierop;* telt 13 h. en 80 inw.

* HEER-SIMONSKERK lag niet in *Zuid-Beveland*, maar in *Schouwen*, en had tot wapen een veld van zilver met eene kerk en toren van keel, met dak en spits van azuur, staande op een veld van sinopel.

* HEERTSBEEK (HUIS-VAN-). Het gedeelte van het voorm. JEZUITENKLOOSTER, dat eertijds het Huis-van-Oorum was, was een zeer schoon en aanzienlijk gebouw, dat van het jaar 1700 gebruikt werd bij den Raad van State, zijnde de Gecommitteerde Leden van 's Lands Staten in de Generaliteitslanden, die daar, bij hunne overkomst, de zittingen hielden, vanwaar dit huis den naam van Statenhuis verkreeg. In het jaar 1777 is het echter bij koop overgegaan aan den Heer Mr. GERARD WILLEM MOTMAN, Rentmeester der Prinselijke domeinen enz. In het jaar 1829 werd het door de stad Breda aangekocht, aanvankelijk tot een Militair Magazijn, doch, sedert het jaar 1830 diende het tot Kazerne, en thans is het een R. K. Weeshuis. De kerk van het Jezuitenklooster, voortijds het HUIS-VAN-HEERTSBEEK, is gedurende onderscheidene jaren een gemeenhuis geweest, doch met het begin der zeventiende eeuw, werd het zeer wel opgebouwd en met voortreffelijke kamers versierd.

HEER-VAN-DIEZENSGRACHT, vaart, prov. *Overijssel*, loopende uit de *Hamsgracht*, naar de *Kalenburgergracht* tot aan de *Heuvengracht*, uitmakende tevens de scheiding tusschen *Oldemarkt* en *Steenwijkerwolde*.

* HEES, d., heeft geen R. K., maar eene Herv. kerk, voorzien van eenen lagen, vierkanten toren, met hooge spits, doch zonder orgel. — De dorpschool wordt gemiddeld door 160 leerlingen bezocht. — Laatste reg., *staat:* ARNOLD VAN MEERWEN *lees:* ARNOLD VAN HEEMEN

* HEES, geh. in *Eemland*, komt reeds voor op het jaar 838, als eene plaats waarvan de goederen door ALFRICUS, den negenden Bisschop van Utrecht, aan de kerk aldaar, werden geschonken.

HEES, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie HEERS. W.

HEES (ACHTERSTE-), geh. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, arr. en 5 u. N. van *Roermond*, kant. en 1 u. Z. van *Horst*, gem. en 20 min. W. van *Sevenum;* met 56 h. en ruim 320 inw.

HEES (VOORSTE-), geh., prov. *Limburg.* Zie VOORSTE-HEES. W.

* HEESBEEN heeft tot wapen een schild van keel, met een rad van goud.

HEESCHE-WEG, b., prov. *N. Braband*, arr. en 4 u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en 10 min. Z. van *Oss;* met 12 h. en 50 inw.

* HEESEIND ligt bijna 1 u. O. N. O. van *Rosmalen*, zeer nabij het dorp Nuland, en telt 24 h. en 110 inw.

* HEESSELT (POLDER-VAN-), beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 187 bund., waaronder 159 bund. schotbaar land en 28 bund. boomgaard- en weilanden; telt 42 h., waaronder 4 boerderijen, en wordt op de rivier de Linge van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee leden.

* HEESSELTSCHE-UITERWAARDEN, beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 198 bund. 52 v. r., en worden door eene sluis, op de Waal, van het overtollige water ontlast.

* HEESTERLUST ligt niet 3 u., maar 1 u. van *Zierikzee*.

* HEESWIJK, gem., bevat, behalve het d. Heeswijk, de geh. Muggenhoek, Fokkorshoek, Kameren en Rukven, benevens de b. Kerkstraat en een gedeelte van het geh. Kaathoven. — De Herv. maakten vroeger eene afzonderlijke gem. uit, welke tot eersten Predikant had CONRADUS CORNEN, die in 1648 beroepen werd en in 1651 naar Vught vertrok. In het jaar 1648 werd *Dinther* er terstond bijgevoegd. *Nistelrode* is er eerst in 1807 bijgekomen, toen SIMON VAN DER NOORDAA Predikant te Heeswijk was, die in het jaar 1827 overleed. — De heerl. HEESWIJK is, in het jaar 1705, aan den Heer JACOB VAN DER HOEVEN gekomen. In het jaar 1739 is zij bij versterf op Jonkheer CORNELIS SPEELMAN, Ridder Baronnet, overgegaan, van wiens kleinzoon, Jonkheer Mr. HELENUS MARINUS SPEELMAN WOBMA, te Leeuwarden, zij, in het jaar 1835, bij verkoop gekomen is aan den Heer ANDRÉ JEAN LOUIS Baron VAN DEN BOGAERDE VAN TER-BRUGGE, Oud-Gouverneur van de provincie Noord-Braband en Opperschenker van Z. M. den Koning. — Bl. 320. De Herv. kerk te HEESWIJK heeft wel eenen toren, doch geen orgel. — In het jaar 1398 trok de Hertog van Gelder, over de Maas, op de Meijerij van 's Hertogenbosch en verbrandde de dorpen HEESWIJK en *Dinther*, doch vermeesterde het kasteel niet. — Den 12 Januarij 1512 verbrandde de Gelderschen wederom de twee dorpen en belegerden vruchteloos het kasteel. — Op den 1 April 1583 is, door toedoen van den Graaf VAN HOHENLOHE, het kasteel bij verraad in handen van de Staten-Generaal overgegaan. — De Koning van Hannover, alstoen Prins ERNST, had aldaar in 1793 ook zijn hoofdkwartier op het kasteel. — Den 30 Augustus 1794 kwamen de Engelschen te HEESWIJK en Dinther. De Generaal Sir RALPH ABERCROMBY had zijn hoofdkwartier op het slot. Kort daarna kwamen de Franschen op het kasteel; het hoofdkwartier van den Generaal PICHEGRU werd er gevestigd, terwijl het bombardement van 's Hertogenbosch tot 3 November duurde. — Bl. 321. Het wapen der gem. HEESWIJK is van azuur, met eenen leeuw van goud, getongd en genageld van keel.

* HEESWIJK (HUIS-TE-), *lees:* HEESWIJK (KASTEEL-TE-), beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 64 bund. — Reg. 23, *staat:* 1833, *lees:* 1835,

* HEESWIJK (KORT-) heeft 335 bund. 85 v. r. 50 v. ell. belastbaar land.

* HEESWIJK (SLOTJE-VAN-) lag 20 min. W. N. W. van het dorp Heeswijk, nabij het kasteel aan den klinkerweg naar Berlicum. — Het is in 1836 afgebroken en in 1850 vervangen door een ander huis, hetwelk, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 104 bund. 45 v. r. 37 v. ell., thans in eigendom bezeten wordt door den Heer ANDRÉ JEAN LOUIS Baron VAN DEN BOGAERDE VAN TER-BRUGGE.

HEESWIJK-DINTHER-EN-NISTELRODE heeft thans twee kerken, zijnde er mede eene te Dinther gebouwd, waarin elken Zondag de dienst verrigt wordt, uitgenomen den eersten Zondag van iedere maand, als wanneer dit in de kerk te Heeswijk geschiedt.

* HEETEN telt 95 h. en ruim 1200 inw. De marke van dit geh. is in 1842 verdeeld.

* HEEZE. Bl. 323, reg. 1 en 2, *staat:* Hoenderboom — Gastel, *lees:* den paal Hoenderboom, tegen de gem. Lierop-en-Someren stoot, Z. W. grenst zij aan Soerendonk-Sterksel-en-Gastel. — Men heeft er

ook 1 korenmolen en 2 leerlooijerijen. — Bl. 524. Er worden 5 beestenmarkten gehouden, als: 1°. Maandag voor Vastenavond; 2°. Maandag na beloken Paschen; 3°. den eersten Donderdag in Junij; 4°. Maandag na O. L. V. Hemelvaart; 5°. Maandag na Baafsmis; vleesch- en groenmarkt Zaturdag voor kermis en Zondag na St. Dionysius.

HEGGE, buurs., prov. *Gelderland*. Zie Heggerot. W.

HEGGE, geh., prov. *Limburg*, arr. en 3½ u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1¼ u. Z. van *Sittard*, gedeeltelijk gem. en ¼ u. W. van *Schinnen*, gedeeltelijk gem. en 8 min. N. O. van *Spaubeek*; met 38 h. en 190 inw., als: 30 h. en 160 inw. onder *Schinnen* en 8 h. en 30 inw. onder *Spaubeek*.

HEI (DE), naam, welken men weleens geeft aan het gedeelte van *het Heiken*, in de bar. van *Breda*, dat tot de gem. *Hoeven-en-St.-Maartenspolder* behoort.

* HEI (HOOGE-) ligt niet 1¼ u., maar ¾ u. N. O. van *Veghel*.

* HEICH, *staat:* geh. *lees:* d.

* HEIDE, geh. in *Peelland*, telt 12 h. en 70 inw., van welke 8 h. en 40 inw. onder *Lieshout* en 4 h. en 30 inw. onder *Beek-en-Donk*.

* HEIDE, gem. *Veghel*, is geen buurs., maar een geh.; met 33 h. en 215 inw.

HEIDE (DE), geh., prov. *Limburg*, arr. en 9 u. N. van *Roermond*, kant. en 3 u. N. van *Horst*, gem. en 2 u. N. van *Bergen*; met 38 h. en 170 inw.

HEIDE (DE), geh., prov. *Limburg*. Zie Heid. W.

HEIDE (DE ASBROEKER-), geh., prov. *Limburg*, arr. en 2 u. N. W. van *Roermond*, kant. en 3 u. N. ten O. van *Weert*, gem. en ¼ u. N. O. van *Roggel*; met 4 h. en 20 inw.

HEIDE (HEERLER-), d., prov. *Limburg*. Zie Heerler-Heyde. W.

HEIDE (DE KLEINE-), geh., prov. *Friesland*. Zie Heide (De). W.

HEIDE (DE KLEINE-), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. Z. Z. W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. O. ten N. van *Tilburg*, gem. en ¼ u. Z. van *Oisterwijk*; met 12 h. en 70 inw.

HEIDE (DE NIEUWE- en DE OUDE-), twee pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Heije (Nieuwe-) W. en Heije (Oude-). W.

HEIDEBUREN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*, arr. en 5 u. O. Z. O. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. Z. O. van *Bergum*, 7 min. N. O. van *Rottevalle*, waartoe het behoort; met 8 h. en ruim 50 inw.

HEIDEKAUL, alleenst. h., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 4½ u. Z. W. van *Diekirch*, kant., gem. en ¾ u. N. O. van *Redingen*, tot de par. van *Osperen* behoorende.

HEIDEN (TER-), voorm. slot, prov. *Limburg*. Zie Ter-Heide.

* HEIDENSCHAP (HET) behoort slechts gedeeltelijk tot *Workum*, gedeeltelijk tot de griet. *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*. — Deze streek lands beslaat onder *Workum* eene oppervlakte van 777 bund. 93 v. r. 12 v. ell. belastbaren grond en 108 bund. 81 v. r. 70 v. ell. water en onder *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde* 291 bund. 24 v. r. 50 v. ell. belastbaar land en 1145 bund. 13 v. r. water. Men telt er onder *Workum* 18 h. en 130 inw. en onder *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde* 11 huisgez., uitmakende eene bevolking van 70 inw.

HEIDENSCHE-KAMP (HET), uitgestrekte vlakte op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*. Zie Kattenberg.

HEIDENSHUIS, naar men wil de vroegere naam van het Vienhuis, prov. *Friesland*. Zie Vienhuis (Het). W.

HEIGRAAF, beek in *Eemland*, prov. *Utrecht*, ontspringende bij *Maarsbergen*, loopende in eene noordwestelijke rigting naar de brug in den straatweg van Woudenberg naar Zeyst, alwaar zij zich door eenen duiker in de *Schonerbeeksche-grift* ontlast.

HEIDEPARK, landg., prov. *Gelderland*, arr., kant., gem. en ½ u. Z. van *Nijmegen*. — Het beslaat eene oppervlakte van 12 bund., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door Jonkheer Gevers Deynoot.

* HEIHOEF (zie bl. 335 W.) beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 15 bund. 38 v. r. 90 v. ell.

HEIHOEK, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 7 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 3 u. Z. Z. O. van *Grave*, gedeeltelijk gem. en ½ u. Z. O. van *Gassel*, gedeeltelijk gem. en ½ u. Z. Z. O. van *Escharen*; met 26 h. en 170 inw., als: 18 h. en 100 inw. onder *Gassel* en 8 h. en 70 inw. onder *Escharen*.

HEIHOEK, geh., prov. *N. Braband*, arr. en 4 u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en 20 min. Z. O. van *Oss*; met 20 h. en 100 inw.

HEIHOEVE of Heihof, landhoeve, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en ½ u. Z. ten O. van *Eindhoven*, gem. en ½ u. Z. van *Stratum*; die met vier andere huizen een geh. vormt, dat 30 inw. telt.

HEIJE (NIEUWE-) paalt O. aan West-Graaf-Hendrikspolder en draagt, even als de *Oude-Heije*, dien naam naar eene plaat, de Heyde genaamd, welke vóór de bedijking aldaar lag, waarom sommigen daar ter plaatse de oude *Heidenzee* (zie dat woord) willen zoeken.

HEIJENCOEP, oude naam van de heerl. Heikop, prov. *Utrecht*. Zie Heikop. W.

HEIJENROTH, geh., prov. *Limburg*. Zie Heerenrath. W.

HEIJERBEIND, geh., prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 2½ u. Z. W. van *Eindhoven*, gem. en 10 min. Z. O. van *Riethoven*; met 12 h. en 60 inw.

HEIKANT, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Oordeel-Heikant. W.

HEIKANT, geh., prov. *Limburg*, arr. en 12 u. N. ten W. van *Roermond*, kant. en 1 u. N. N. W. van *Gennep*, gem. en 1 u. Z. O. van *Mook*, 10 min. N. O. van *Middelaar*, waartoe het behoort; met 5 h. en ruim 60 inw.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. n 2 u. N. O. van *Breda*, kant., gem. en 25 min. Z. O. van *Oosterhout*.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 2½ u. W. Z. W. van *Breda*, kant. en 2 u. Z. O. van *Oudenbosch*, gem. *Rucphen-Vorenseinde-en-Sprundel*, ½ u. O. van Rucphen, 20 min. Z. O. van *Sprundel*, waartoe het kerkelijk behoort; met 37 h. en 190 inw.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 3½ u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en ½ u. N. N. O. van *Helmond*, gem. *Aarle-Rixtel*, ½ u. O. van *Aarle*; met 12 en ruim 60 inw.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5½ u. W. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 4½ u. Z. W. van *Oirschot*, gem. en 20 min. Z. W. van *Reusel*; met 18 h. en 120 inw. Het bestaat uit de buurtjes de Achterste-Heikant en de Voorste-Heikant.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. Z. ten W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. W. ten N. van *Boxtel*, gem. en 10 min. van *Esch*; met 5 h. en 40 inw.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. W. Z. W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. Z. van *Waalwijk*, gem. en 1½ u. van *Loon-op-Zand*; met 7 h. en 40 inw.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. O. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. O. van *Veghel*, gem. en 1 u. Z. O. van *Uden*; met 30 h. en 140 inw.

* HEIKANT (DE), gem. *Vught* telt 84 h. en 440 inw. Ook bestaat in dit geh. het kerkhof voor de Israëlitische gem. van 's Hertogenbosch. Reeds in 1370 was dit kerkhof bekend en aanwezig.

HEIKANT (DE), b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. Z. O. van *Eindhoven*, kant. en 4 u. Z. W. van *Asten*, gem. *Soerendonk-Sterksel-en-Gastel*, ½ u. W. van *Soerendonk*; een gedeelte van het geh. *Gastel* uitmakende; met 32 h. en 140 inw.

HEIKANT (DE), b., prov. *N.Braband*, arr. en 4 u. Z. O. van *Eindhoven*, kant. en 1¼ u. Z. W. van *Asten*, gem. en 25 min. W. van *Someren*, een gedeelte van het geh. of wijk *Vaarsel* uitmakende.

HEIKANT (DE), geh., prov. *Limburg*, arr. en 9 u. N. van *Roermond*, kant. en 3 u. O. van *Gennep*, gem. en 1½ u. Z. Z. O. van *Bergen*, 10 min. N. van *Well*, waartoe het behoort; met 48 h. en 290 inw.

* HEIKANT (DE) in *Staats-Vlaanderen*, ligt niet ½ u., maar 1 u. van *Hulst*.

HEIKANT (DE ACHTERSTE-), geh., prov. *Noord Braband*, arr. en 5½ u. W. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 4½ u. Z. W. van *Oirschot*, gem. en 20 min. Z. W. van *Reusel*; met 8 h. en 60 inw. — Het maakt het westelijk gedeelte van het geh. *de Heikant* uit.

HEIKANT (DE VOORSTE-), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5½ u. W. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 4½ u. Z. W. van *Oirschot*, gem. en 20 min. Z. Z. W. van *Reusel*; met 10 h. en 60 inw. — Het maakt het oostelijk gedeelte van het geh. *de Heikant* uit.

HEIKE, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie HEIKENSROT. W. en A.

* HEIKE (HET) of HEYKEN, gem. *Tilburg*, ligt 4 u. van *'s Hertogenbosch*, en maakt eene b. der wijk *Oirle* uit. — De naam van de par. *het Heyke*, waartoe deze b. kerkelijk behoort, is ontleend, van de parochiale R. K. kerk, welke in 1829 in de wijk Kerk is geplaatst, doch vroeger in de b. het Heyke heeft gestaan.

* HEIKENSROT, ook wel enkel HEIKE genaamd, ligt Z. van *Nuland*, en behoort tot de kom der gem. Men telt er 39 h. en 200 inw.

HEIKOP (WATERSCHAP-VAN-DE-), waterschap, prov. *Utrecht*. Zie VLIET (WATERSCHAP-VAN-DE-LANGE-).

HEIL (TER-), oudtijds DE HELAE, is een der achttien in 1698 erkende haves.

* HEILAAR, geh. ligt ¼ u. Z. O. van het d. *de Beek*.

* HEILAAR, eigenlijk HEYLAAR, landg. (geen buit.), ligt ¾ u. N. van *'s Princenhage*, ¼ u. Z. O. van het d. *de Beek*; en bestaat uit 2 woonhuizen, met 2 boerderijen, waarvan het van ouds bestaan hebbende heerenhuis met de daaraan gelegen tuin, in eigendom bezeten en bewoond wordt door Mejufvrouw MATHEA FRANKEN, doch het later daarbij gebouwde heerenhuis met de twee boerderijen behoort aan den Heer CHRISTIAN LOUIS DE WIT, woonachtig te Princenhage.

HEILAREN of HEYLAREN, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 2½ u. O. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1 u. N. W. van *Veghel*, gem. en 10 min. N. W. van *Dinther*; met 25 h. en 140 inw. Het is eigenlijk een rot of b. van de kom der gemeente *Dinther*.

HEILEMER-VUURSTEENBERG, berg, prov. *Gelderland*. Zie VUURSTEENBERG (HEILEMER-). W.

* HEILIGE-BERG, is geen riddermatige hofstad geweest. — Men zie omtrent de abdij *Hooghenkorst* verder dat art.

HEILIGE-BERG, berg op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. van *Ede*, niet ver van *Lunteren*. Bij dezen berg is eene menigte urnen van het zonderlingste monteersel ontdekt. — Sommigen zijn zoo ruw, dat men die voor steenen van grijsachtig marmer zou aanzien, andere zoo fijn, dat men te vergeefs naar de wedergade in de fijnste aardewerkfabrijk zou zoeken.

HEILIGE-BERG, berg in *Oost-Indië*. Zie Dempo (Goenong-). W.

HEILIGE GEEST-EILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Karimata*, ten W. van het eil. *Borneo*.

HEILIGE-GEEST-ZUSTERHUIS, voorm. klooster te *Delft*. Zie Zusterhuis (Het). W.

HEILIGERLEE, bl. 544. Het gedenkteeken ter eere van Adolf, Graaf *van Nassau*, staat 5 min. N. van den Mac-Adamsweg, bij Kloostertil.

HEILIG-KREUTZ is geen geh. maar eene alleenstaande kapel op eene hoogte. Er is in die kapel een prachtig grafgesteente van het adellijke geslacht von Waldt, hetwelk vroeger in de abdij te Echternach gestaan heeft, maar in 1792 daaruit is weggenomen.

* HEILLE (OUD-). De voorm. par. Heille was omtrent 180 bund. grooter, dan hetgeen thans Oud-Heille genoemd wordt, en in het Wbk. op dat art. beschreven is.

HEILLEMER-VUURSTEENBERG, berg, prov. *Gelderland*. Zie Vuursteenberg (De Heillemer-). W.

HEILERSCHANS (DE), naam, onder welken men de voorm. Eldenschans, in *Staats-Vlaanderen*, vindt aangeduid. Zie Eldenschans. W.

* HEILO. De kerk heeft in 1844 weder eene aanzienlijke herstelling ondergaan. In 1850 is er een orgel in geplaatst, vervaardigd door den Heer F. T. van Gelder, woonachtig te Rotterdam.

* HEIMANS-WATERING (DE) ontlast zich in de zoogenaamde *Paddepoel* (niet in de *Wijde-Aa*).

* HEIMOLEN, houten windkorenmolen, prov. *Noord-Braband*, arr., kant., gem. en ½ u. Z. O. van *Bergen-op-Zoom*, aan den rijweg op Huibergen. De daarbij staande huizen worden verkeerdelijk onder dezen naam aangeduid, doch maken een gedeelte uit van het gehucht *Zuidgeest*. Zie dat woord. W.

HEINEMANSBEEK (DE), riviertje in *Overijssel*. Zie Beek (De).

HEINENHOF, alleenst. h. in het grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en ½ u. Z. Z. W. van *Diekirch*, gem. *Ettelbruck*.

* HEINENOORD, gem., bevat mede de geh. het Lage-Eind en Sluisschendijk.

* HEINENOORD (BUITENLANDEN-VAN-), eigenlijk de Buitenlanden van de Zomerlanden van Heinenoord, bevatten: Komenaveld, de Spuivelden, de Negen-Boerengorzen, Kalisland, Vrouw-Avenhil, het Nieuwe-poldertje en sommigen buitenlanden en beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 430 bund. 20 v. r. 60 v. ell.

* HEINENOORD (LAAGJES-VAN-) maken een gedeelte uit van de *West-Zomerlandsche-polder*, en beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5 bund. 80 v. r. 3 v. ell.

* HEINENOORD (OOST-ZOMERLANDSCHE-POLDER-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 393 bund. 80 v. r. 97 v. ell. schotbaar land; telt 3 h., alle boerderijen; wordt door eenen watermolen en eene sluis, op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast en staat onder het bestuur van de Zomerlanden.

* HEINENOORD (WEST-ZOMERLANDSCHE-POLDER-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 209 bund. 93 v. r. 46 v. ell.; en wordt door eenen watermolen, op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast, en staat onder het bestuur van de Zomerlanden.

* HEINENOORD (ZOMERLANDEN-VAN-) beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 613 bund. 74 v. r. 43 v. ell., alles schotbaar land, en tellen 8 h., waaronder 3 boerderijen.

* HEINENOORDSCHE-GORZEN (DE OUDE-) beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 27 bund. 22 v. r. 70 v. ell. en behooren in eigendom aan den pold. *Oud-Heinenoord.*

* HEINIS, HIJNIS of HENNIST, b., prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1 u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, gem. en ½ u. Z. W. van *Rosmalen*; met 20 h. en 120 inw. Het is een gedeelte van het geh. *Molenhoek-en-Heinis.*

* HEINKENSZAND ligt aan eenen keiweg, welke noordwaarts doorloopt tot aan den straatweg van Goes naar het Sloe. — Bl. 356. De in 1844 voltooide Herv. kerk heeft een hoog smal torentje, doch is van geen orgel voorzien.

* HEINO bevat het d. Heino, de buurs. Lenthe en Oud-Heino, benevens eenige verstrooid liggende h. — De R. K., die hier ruim 800 in getal zijn, behooren gedeeltelijk tot de stat. *Dalfsen-en-Hoenhorst*, gedeeltelijk tot de stat. *Luttenberg*, en maken, gedeeltelijk met die van *Wijhe*, *Windesheim*, *Raalte* en *Zwollerkerspel*, eene stat. uit, welke tot het aartspr. van *Zalland-en-Twenthe* behoort, en door eenen Pastoor bediend wordt. — Het d. HEINO ligt N. N. O. van Deventer. — Reg. 7, *van onderen, staat:* Aaldering, *lees:* Alerdink, — Bl. 358. De R. K. kerk is een langwerpig gebouw, zonder toren, doch van een orgel voorzien.

* HEINTJESRAKS-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 109 bund. 2 v. r., en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast. Het land ligt 0.47 ell. onder A. P.

HEIOORD (HET), geh., prov. *Limburg*, arr. en 3 u. Z. W. van *Roermond*, kant. en 2½ u. Z. O. van *Weert*, gem. en 10 min. W. van *Neer-Itter*; met 22 h. en 90 inw.

HEISCHE-POLDER (DE LAGE-), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie HEIDSCHE-POLDER (LAGE-) W.

HEISTERBACH, voorm. abdij, prov. *Zuid-Holland*. Zie HIJSTERBACH. W.

HEISTERBRUG, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. O. van *Maastricht*, kant. en ½ u. Z. van *Sittard*, gem. en ½ u. W. van *Schinnen*; met 16 h. en 90 inw.

HEISTRAAT, geh., prov. *N.-Braband*, arr. en 2 u. N. O. ten O. van *Breda*, kant., gem. en ½ u. Z. O. van *Oosterhout*; met 35 h. en 200 inw.

HEISTRAAT, b., prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1 u. W. ten Z. van *Eindhoven*, gem. en ½ u. N. van *Zeelst*, met 20 h. en 230 inw.

* HEITSEROT, is geen geh. maar eene buurs., bestaande uit de geh. Korte-Heide, Lange-Heide, en Tongerloo, welke te zamen 78 h., en 470 inw. tellen.

* HEKELINGEN-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 151 bund. 16 v. r. 84 v. ell.; telt 36 h., waaronder 8 boerderijen, en wordt door twee schepradwatermolens, bij twee hooge opmaling, met de polders Vriesland en Braband, (als behoorende onder een waterschot), door eene sluis, op het Spui, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier Leden.

* HEKENDORP (GROOT-EN-KLEIN-) Het vertrek waarin de Herv. sedert veertig jaren hunne godsdienstige bijeenkomsten hielden door bekrompenheid en ouderdom geheel ongeschikt geworden zijnde, is in het jaar 1846 door een voegzaam bedehuis vervangen, waarin door eenen Hulpprediker van de Oudewatersche Predikanten des namiddags dienst gedaan wordt.

HEKKENHOEK, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 2¼ u. Z. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1 u. N. W. van *Veghel*, gem. en 5 min. N. van *Dinther*; met 32 h. en 250 inw. Het is eigenlijk een rot of b. van de kom der gem. *Dinther*.

HEKKENS, geh., prov. *Limburg*, arr. en 13¼ u. N. van *Roermond*, kant. en 1 u. N. O. van *Gennep*, gem. en 1 u. O. van *Ottersum*; met 3 h. en 25 inw.

§ HEKSENBERG, berg, prov. *Limburg*, gem. en 25 min. N. van *Heerlen*, ½ u. O. van het d. Heerlerheide, welke door kunst schijnt aangelegd te zijn. — Het was op dezen berg, dat, naar men meent, de doodenoffers der oude bewoners van deze landstreek gevierd werden. Niet verre van daar ligt een andere berg, de Brandenberg, op welke, volgens de overlevering, de dooden verbrand werden. In de nabijheid dezer twee bergen zijn, in het jaar 1840, eene menigte aarden urnen, met verbrande beenderen en houtskolen aangevuld, ontdekt geworden, welke onder regelmatige ronde heuvels gevonden werden. Een veertig- of vijftigtal dergelijke heuvels vormden eene soort van kerkhof of begraafplaats, welke laatste door opgeworpene aarde van de overige heide afgezonderd was, en in het midden van deze grafheuvelen was er gewoonlijk één, welke door grootte en hoogte boven de anderen uitmuntte. Soortgelijke begraafplaatsen zijn hier en daar door de groote heide, welke onder de gem. *Heerlen*, *Nieuwenhagen*, *Ubach-over-Worms*, *Brunssum* en het Pruissisch grondgebied ligt, verspreid.

* HEKSLOOT, reg. 6, staat: *Tilvaart* lees: *Telvaart*

HEL, geh., prov. *Limburg*. Zie HELLE.

* HEL (DE), fort, ligt gedeeltelijk gem. *Fijnaart-en-Heyningen*, gedeeltelijk gem. *Willemstad*, ½ u. Z. W. van bastion No. 4 van de vesting *Willemstad*, op de zamenkomst van den Westdijk, den Ruigenhilsche-Drooge of zoogenaamden Stadsche-dijk en den Oude-Heyningsche-dijk. Het werd vroeger ST. ANNA genaamd, en is geheel van aarde en van eene vierkante gedaante, doch aan de stadszijde open en geheel door eene natte gracht omgeven. De toren, is voor 20 à 25 man, ingerigt en kan bovendien 9500 pond buskruid, alsmede levensmiddelen bevatten.

* HEL (DE), geh. in de heerl. *Willemstad*, ligt 25 min. Z. van *Willemstad*, langs den Ruigenhilsche-Droogdijk. Men telt er 6 h. en 30 inw. — Dit geh. heeft eene haven op het Volkerak uitkomende, de Helsche-, ook wel de *Oude-Heyningsche-haven* genoemd, van waar men kan overgezet worden op Ooltgensplaat. Deze haven moet, even als de spuisluis en verdere havenwerken (waaronder ook het diephouden is begrepen), door den pold. de Oude-Heyningen onderhouden worden.

HELAKKER, bij het kadaster HILAKKER, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. N. van *Asten*, gem. *Bakel-en-Milheze*, 20 min. Z. van *Bakel*; met 9 h. en 80 inw.

HELBERGEN, stadsweide van *Zutphen*, prov. *Gelderland*, bekribt ter lengte van 1200 ell.

* HELDER (DEN), vlek. Bl. 368. In de communicatielinie tusschen Erfprins en het Kroonwerk is een steenen wachthuis gebouwd. — Bl. 371. In 1845 is de oude kerk afgebroken en eene nieuwe Herv. kerk, de Westerkerk, gebouwd, welke den 9 November 1845 is ingewijd, zijnde een ruim kruisvormig gebouw, met eenen houten toren, voorzien van uurwerk en korte spits, midden op het dak; terwijl de kerk mede een orgel heeft. — Ook bestaat aldaar eene Bank van Leening.

* HELDERSCHE-KANAAL is lang 3150 ell., diep 280 ell. onder A. P., breed op den bodem 10,80 ell., breed op de hoogte van A. P. 22 ell. en heeft gekost 66,000 gulden.

HELGATE of Helpoort, b. in *West-Indië*, aan de noordoostzijde van het eil. *Saba*. Het is een barre hoek, waarop 110 menschen wonen.

* HELL, geh., prov. *Limburg*. Zie Helle (De). W.

HELLE, ook wel Hel gespeld, geh., prov. *Limburg*, arr. en 3 u. N. O. van *Maastricht*, kant. en ¼ u. Z. O. van *Heerlen*, gem. en ¼ u. Z. W. van *Nuth*; met 13 h. en 70 inw.

* HELLEBROEK, *staat:* gem. *Nut-en-Nirven*, *lees:* gem. *Nuth*.

* HELLEGAT (HET), water in *Zeeland*, is ten gevolge van het aanslibben aan dit vaarwater in 1845 gedeeltelijk bedijkt, ook is men begonnen, om het tusschen twee dijken te leiden, ten einde het door eene sluis op de Schelde te doen uitwateren.

* HELLEGATS-POLDER grenst W. aan Floris-Schouten-Vrouwenpolder, en watert op het Klein-Kagermeer uit. Er liggen onder *Warmond* 18 bund. 68 v. r. 23 v. ell., onder *Sassenheim* ruim 19 bund. en onder *Lisse* 38 bund. 21 v. r. 28 v. ell., en watert uit op het Klein-Kagermeer. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

* HELLENBURG, reg. 11, *staat:* Steeelen *lees:* Steketee

* HELLEVOET (NIEUW-), heerl., paalt W. aan de Zeeduinen en het Schapengors en bevat mede den pold. de Quack. — Het wapen bestaat uit een veld van sinopel met eene spoor met gesp en riemen, alles van goud.

* HELLEVOETSLUIS. Aldaar zijn in het jaar 1849 ingeklaard 1774 gewone schepen en 24 bijleggers, uitgeklaard 1606 gewone schepen en 2 bijleggers, binnengekomen 1790 en uitgevaren 1623 schepen. — Bl. 390, reg. 3, *van onderen*, *staat:* 1684 *lees:* 1664 — Hellevoetsluis is de geboorteplaats van den Schilder Pieter Izaks, geb. in 1569.

* HELLOUW (HUIS-TE-), reg. 4, en HELLOUW (POLDER-VAN-), Reg. 2, staat: *Gellicum*, lees: *Geldermalsen*,

HELMINGEN, geh., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 2 u. N. van *Luxemburg*, kant. en 1¼ u. Z. ten O. van *Mersch*, gem. *Lorentzweiler*; met 62 h. en 350 inw.

HELZINGEN, eigenlijke naam van het d. Alzingen of Hachville, in het grooth. *Luxemburg*.

* HELMOND, gem., bevat mede het geh. Binderen en de b. Steenweg. Men heeft er 1 rosolie- en 3 korenmolens, 2 bierbrouwerijen, 2 mouterijen, 1 zoutziederij, 2 leerlooijerijen, 6 wol- en katoenfabrijken en verwerijen, 2 katoendrukkerijen en 1 turksch-roodverwerij; verder nog ros-, pel- en kalandermolens, pellenweverijen en in 1845 is er een stoomkatoendruk-manufactuurverwerij opgerigt. — Bl. 402. De Herv. kerk is in 1847 voor afbraak verkocht en in het zelfde jaar door eene geheel nieuwe schoone smaakvolle kerk vervangen,

welke van eenen fraaijen toren en orgel voorzien is. Bl. 405. De kermis valt in op den eersten Zondag in Augustus. — HELMOND is mede de geboorteplaats van de Godgeleerden THEODORUS VERBRAKEN, † 22 Junij 1644, als Abt van Tongerloo en ISFRIDUS VAN DEN BROEK, † 1 September 1744 als Abt van Postel en van ARNOUD WALRAED KAREL VORT VAN OUDENEUSDEN, die in 1753 eene *Historische Beschrijving van Culenborg* in het licht zond.

HELMOND (KASTEEL-VAN-) is van ouds een schoon en zeer hecht gebouw, dat eertijds tot bescherming der stad diende. Tijdens de onlusten der zestiende eeuw werd het door zijnen Heer ADOLF VAN CORTENBACH met roem verdedigd.

HELMOND, kerk. ring, telt slechts 6 gem., zijnde Schijndel thans met *St. Michielsgestel-en-den-Dungen*, onder den ring van *Oisterwijk*, vereenigd.

*HELPMAN, geh. bl. 406. De aldaar liggende werken bestaan uit drie geslotene lunetten, welke door eene linie verbonden zijn. In 1848 is over de voorgracht der linie gebouwd eene brug met steenen landhoofden, ijzeren leggers, en vast houten dek, breed 8,00 ell., liggende in den grooten weg van Groningen naar Assen.

HELPOORT, b. in *West-Indië*. Zie HELGAUW.

HELSDEUR is een diep en breed vaarwater, en maakt het verlengde der *Breewijd* uit. Het loopt tusschen het oostelijke gedeelte der *Laan* en de Noordkust van *den Helder*, van Kaaphoofd af tot aan de batterij Louise. De kanten zijn meest steil en het heeft eene diepte van 213—369 en meer palmen.

HELSENHOEK, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie HELZENHOEK. W.

§ HELWERDER-MAAR of HELWAARDER-MAAR, water, dat uit de *Delte* voortkomende, oostwaarts loopt tot dat het in het *Oude-Maar*, bij Uithuizen, valt, alwaar het, tot het jaar 1848, aan den Trekweg, tegen eenen voor ongeveer dertig jaren gelegden dam, stuitte, doch deze dam in het gezegde jaar weggenomen zijnde, is het weder, even als zulks vroeger plaats had, in verbinding gebragt met de uitwatering van Uithuizen, Uithuizermeeden en Ooster-Nieland, door het leggen van eene losse of opene brug nabij Uithuizen.

*HEM, ligt 2 u. O. N. O. van *Hoorn*, kant. en 1½ u. W. Z. W. van *Enkhuizen*. Men telt er in de kom van het d. 90 h. en 590 inw. en, met de daartoe behoorende geh. de Hout, de Hofmolen en Elba, 108 h. en 640 inw.

*HEM, geh. in *Baarderadeel*, behoort gedeeltelijk tot en ligt ¼ u. O. Z. O. van *Baard*, gedeeltelijk onder *Jorwerd*, waarvan het ¼ u. Z. W. gelegen is. Het heeft 1 h. en 7 inw. onder *Baard*, 3 h. en 20 inw. onder *Jorwerd*.

*HEM, voorm. landh., heeft volgens nadere berigten in *Baarderadeel* nimmer bestaan.

HEMEL (DE), voorm. hofst. in de *Schermeer*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 2 u. O. van *Alkmaar*, gem. *Schermerhorn-en-West-Mijzen*, aan de Noordervaart-zuidzijde, nabij de ijzeren brug. — Thans is van deze hofstede niets meer dan eene geringe arbeiderswoning overig.

HEMELKREEK (DE), kreek op oude kaarten voorkomende, als loopende, prov. *Zeeland*, door de schorren tusschen St. Annaland en Philipsland.

HEMELPOORT, voorm. Benedictijner-Vrouwenklooster, waarvan men de ligging niet weet aan te wijzen, doch hetwelk men alleen kent

uit eenen giftbrief van den Roomsch-Koning Graaf WILLEM II, die er den 19 Junij 1249, een gedeelte duinen en eenige vrijdommen aan schonk (1).

HEMELRIJK, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 1 u. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. O. van *Boxtel*, gem. en 25 min. N. van *St. Michielsgestel*, aan den Plijnsche-dijk.

HEMELRIJK, hofstede, prov. *Noord-Braband*; arr. en 1 u. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. N. ten O. van *Boxtel*, gem. en 25 min. N. van *St. Michielsgestel*. — Deze hofstede wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer I. D. KUYPERS.

HEMELRIJKSCHEN WAARD, pold., prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Oijen-en-Teeffelen*; palende N. aan den Allemanswaard en de Maas, O. aan den Maasdijk en den Allemanswaard, Z. aan den Maasdijk en de buitengronden onder Lithoijen, W. aan de Maas. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 59 bund. 37 v. r. 50 v. ell., en wordt door eenen steenen sluis, wijd 1,80 ell., voorzien met eene drijfdeur, gelegen aan het benedeneinde van dezen waard, in de kade nabij den Maasdijk, op 500 ell. boven de Teeffelsche sluis op de Maas van het overtollige water ontlast. Het land ligt 4,15 ell. boven A. P. De hoogte der dijken is aan het boveneinde 7,25 ell. aan het benedeneinde 6,75 ell. boven A. P., zijnde alhier slechts 2,10 ell. onder den Maasdijk. Het polderbestuur bestaat uit de Eigengeërfden. — Tot bekading van dezen waard, is alleen noodig geweest het leggen eener kade aan het benedeneinde, ter lengte van ongeveer 500 ell.; voor het overige heeft de oever de vereischte hoogte, terwijl aan de bovenzijde, door de kade van den Allemanswaard, de HEMELRIJKSCHE-WAARD van rondom kan worden beschouwd te zijn ingedijkt. — Door bovengemelde sluis moet ook uitwateren de Allemanswaard en de Polder-van-Oijen, laatstgemelde voor zoo verre diens water niet door de Teeffelsche sluis uitvloeit. Aan dezen waard ligt een voetveer over de Maas op Alphen.

* HEMELSCHEBERG (DE) ligt kant. *Wageningen*, gem. en 2 u. O. van *Renkum*, en wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Mr. J. KNEPPELHOUT.

* HEMERT (BINNENPOLDER-VAN-NEDER), pold., prov. *Gelderland*. Zie HEMERT (POLDER-VAN-NEDER-). W. en A.

* HEMERT (HUIS TE-NEDER-) bestaat nog en ligt even ten N. buiten het d. Nederhemert-Zuidzijde, op het *Neder-Hemertsche-Eiland*. Dit kast. hetwelk, met inbegrip der tuinen binnen de gracht, eene oppervlakte beslaat van 95 v. r. 90 v. ell. en bewoond wordt door den Heer Baron VAN NAGELL, is een hecht vierkant gevaarte, hebbende aan de voorzijde, welke geheel modern is opgebouwd, eenen ronden en eenen hoekigen toren, op de beide vleugels, door leije spitsen gedekt. Het gebouw is omringd door tuinen en besloten binnen eene breede gracht met houten ophaalbrug. Het geheel is omgeven van eenen dijk met hooge ijpenboomen beplant, waardoor het tegen overstroomingen beveiligd is.

* HEMERT (NEDER-), gem. Bl. 422, reg. 12, *staat*: VITINGHOF, *lees*: VITTINGHOFF, — Het wapen dezer gem. en heerl. is van keel met drie pals van vair en een hoofdstuk van goud met een half te voorschijn komende leeuw van sabel.

---

(1) Men zie dezen giftbrief bij MEERMAN, *Geschiedenis van Graaf Willem* II, D. II, bl. 346.

*HEMERT (OP-) heerl. Het d. ligt op 51° 50′ 46″ N. B. 23° 5′ 19″ O. L. — In 1673 had op het bemuurde kerkhof een bloedig gevecht plaats, tusschen 14 Hollandsche partijgangers uit Gorinchem, welke daarop geweken waren en 500 Franschen uit Tiel. Na, gedurende 3 uren vechtens, tweemaal den vijand afgeslagen te hebben, werden de Hollanders gevangen genomen. De Franschen hadden 80 dooden en 60 gekwetsten. — Bl. 423. Door het overlijden van Jonkvrouwe M. A. Baronnesse VAN HAEFTEN VAN OP-HEMERT EN ZENNEWIJNEN is de heerl. OP-HEMERT gekomen aan den Baron B. J. C. MACKAY, woonachtig te Rotterdam.

*HEMERT (POLDER-VAN-NEDER-), beter BINNENPOLDER-VAN-NEDER-HEMERT, paalt N. W. aan den pold. het Hamblok, N. O. aan het Wellsche-broek, Z. O. aan de Maas, Z. W. aan de Uiterwaarden. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 203 bund. 91 v. r. 34 v. ell., alles schotbaar land, en wordt door eenen molen, op de Maas, van het overtollige water ontlast. Daarin staan de meeste huizen van het dorp Neder-Hemert-benoorden-de-Maas. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters, onder het oppertoezigt van het polder- en dijksbestuur der eerste klasse van het polderdistrikt Bommelerwaard boven de Meidijk.

*HEMERT-NOORDZIJDE (NEDER-). De h., 68 in getal, staan verspreid om de kerk; dit is waarschijnlijk eene kapel geweest, zijnde klein, langwerpig en zonder gewelf, met een spits kloktorentje midden op het dak. Tot dit d. behoort het geh. Rietschoof.

HEMERT (UITERWAARDEN-VAN-NEDER-), uitgestrekte uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Neder-Hemert*; palende N. O. aan den Binnenpolder, Z. en W. aan de Maas, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 128 bund. 37 v. r. 10 v. ell., en bestaande uit weilanden, rijswaarden en grienden. Zij hebben ten W. een voetveer op Wijk.

*HEMERTSCHE-WAARD (DE) of HET HEMERTSCHE-EILAND, vroeger aan *Neder-Hemert-Noordzijde* gehecht, is bij de doorgraving der Maas in 1481 daarvan afgescheiden. Hij grenst N. aan de Maas, O. en Z. aan de Doode-Maas, die ten O. verzand is, waardoor dit eil. des zomers met den vasten wal vereenigd is en W. aan het Heusdensch-kanaal. Daarop ligt het d. Neder-Hemert-Zuidzijde en het Huis-te-Neder-Hemert. Hij heeft gemeenschap met den vasten wal; 1° door een pontveer ten N. op Neder-Hemert-Noordzijde, 2° door een pontveer ten W. op Aalburg; 3° door een voetveer ten Z. op Heusden en 4°, doch alleen des zomers, door eenen rijweg ten O. naar den Bernsche dijk. — Dat gedeelte van dezen waard, bekend bij het kadaster onder den naam van het Eiland, is eenen polder, beslaande slechts een gedeelte van de geheele oppervlakte, die overigens uit uiterwaarden bestaat, welke bij hoogen waterstand der Maas ondervloeijen. — In dezen pold. ligt alleen het genoemd d. en hij watert uit door twee sluizen op de Doode-Maas en het Heusdensche-kanaal.

*HEMERT-ZUIDZIJDE (NEDER-) is een klein d., bevattende op het geheele eiland 21, alle goede h. en boerderijen, die zeer aangenaam verspreid liggen aan eenen begrinden weg. — De kerk is een goed en ruim langwerpig gebouw. Zij heeft eenen vierkanten toren, een hooge spits, doch zonder orgel. Het kooreïnde is door een ijzeren hek afgesloten, waarin de grafkelder is van de familie van den Luit. Generaal OTTO FREDERIK VAN VITTINGHOFF. Ook is daar in aanwezig, een praalgraf van dien Veldheer, waarop hij, in volle wapenrusting

liggende, in Bentheimer steen is gebeeldhouwd, omringd van tropheën en wapenschilden van hem en van zijne gemalin van Randwijck, benevens 4 sierlijke gedenksteenen in den muur, als: 1°: van Stephania Anna Amarantha van Vittinghoff, zijne dochter, † in 1724; 2°. van haren gemaal Adriaan, Graaf van Lynden, † in 1754; 3°. van Otto Frederik, Graaf van Lynden, † in 1788, en 4° van Frederika Louisa Baronesse van der Does van Noordwijk, gemalin van laatstgemelden, † in 1811.

*HEMMEN, gem., heeft eene zieken- en begrafenisbus. Ook is aldaar opgerigt een doorgangshuis voor jeugdige ontslagene gevangenen.

HENCHEMUDEN-VELD of Heerenveld, voorm. onbebouwde vlakte op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, alwaar door Gerhard, Graaf van *Gelder*, met toestemming van eenige Landsedelen aan eenige Hollandsche kolonisten, in de twaalfde eeuw, vrijheid vergund werd, om er zich te mogen vestigen. Zie voorts Oldebroek. W.

*HENDRIK-IDO-AMBACHT paalt W. aan Sandelinge- of Adriaan-Pieters-Ambacht. — De in dit art. vermelde zoutkeeten bestaan niet meer. De toren der kerk te Hendrik-Ido-Ambacht is niet aanzienlijker dan die van anderen in den omtrek. Men vindt in het koor der kerk drie ramen met geschilderde glazen, waarop onderscheidene adellijke wapens. In een vak ziet men Hendrik Ido, bevelen aan zijn werkvolk gevende, niet onaardig afgebeeld. — In 1572 is het adell. h. Boucquet door de Spanjaarden, die na de inneming van Brielle het land hier hebben afgeloopen, met de papieren, die er aanwezig waren, verbrand. Na dien tijd is het herbouwd en door onderscheidene familiën bewoond, het laatst door de familie Tinne. Van tijd tot tijd is dit adell. h. verbrokkeld, en het laatste overschot in 1790 verkocht aan den Landbouwer Gerrit van den Berg en den Timmerman Gijsbert Groenenboom, zoo dat aan de eene zijde des erfs van het voorm. adell. h. eene bouwmanswoning en aan de andere zijde een timmermanswinkel staat. Aan de slooten en grachten, rondom Boucquet gelegen, kan men nog wel zien, dat het een groot adellijk huis geweest is.

HENDRIKS-KINDEREN, d., prov. *Zeeland*. Zie Heer-Hendrikskinderen ('s). W. en A.

HENG, h., grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en ¼ u. Z. Z. W. van *Diekirch*, gem. *Ettelbruck*.

HENGELDER, buit., prov. *Gelderland*, arr. en 2¼ u. O. Z. O. van *Arnhem*, kant., gem. en ¼ u. O. van *Zevenaar*. Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 29 bund. 82 v. r. 20 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer G. Melchers, woonachtig te Wehl.

*HENGELERBEEK valt na eenen oostelijken en zuidoostelijken (niet zuidoostelijken en westelijken) loop in de *Dinkel*.

*HENGEST-SCHOTE, dat in het lands. *Flehite* gelegen was, is thans een adell. h. onder *Woudenberg*, Henschoten genaamd. Zie dat woord.

HENGEVELT, buit., prov. *Gelderland*, arr. en 2¼ u. N. van *Nijmegen*, kant. en 1¼ u. N. ten W. van *Elst*, gem. en ¼ u. O. van *Heeteren*, te *Driel*, waarvan het huis in 1842 en 1843 nieuw gebouwd is.

*HENGFORDER-WAARDEN wateren uit op den IJssel door eenen steenen duiker, wijd 0,70 ell., liggende 0,84 ell. onder middelbare eb.

HENGMENG (DE), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Meeuwen (Polder-van-). W.

HENGMENGSCHE-MOLEN, watermolen, prov. *Noord-Braband*, gem. *Meeuwen-Hill-en-Babyloniënbroek*, 10 min. N. van Meeuwen, dienende

tot uitmaling van den Polder-van-Meeuwen, ook genaamd de Hengmeng. — Deze molen heeft 26,50 ell. vlugt, het scheprad over kruis 6 ell. en de schoepen zijn breed 0,45 ell.

HENGSTHEUVEL, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4½ u. O. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. N. O. van *Veghel*, gem. en 20 min. N. van *Uden*; met 26 h. en 140 inw.

*HENKENSHAGE is thans eene buitenplaats, welke met de aanhoorige tuinen, wandellanen, bouw- en weilanden, eene oppervlakte besloat van ongeveer 5 bund., en in eigendom bezeten en bewoond wordt door den Heer A. J. VAN DER HEYDEN.

*HENMEER (GROOT-) paalt N. aan de Zandsloot en den Floris-Schouten-Vrouwe-polder, O. aan den Klein-Henmeer-polder, Z. W. aan den Hof polder, W. aan boerderijen in het oosteinde van Warmond. — De tijd van bedijking is niet bekend, vermoedelijk heeft zulks in de eerste helft der zeventiende eeuw plaats gehad; de oppervlakte des polders is, volgens het kadaster, 65 bund. 67 v. r. 42 v. ell., alles schotbaar land. Deze pold. heeft geen huizen, en wordt van het overtollige water ontlast door eenen molen, welke het water op de Ringsloot uitmaalt, tusschen dezen en den Klein-Henmeer-polder. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

*HENMEER (KLEIN-) paalt N. O. aan de Zandsloot, Z. O. aan de Warker-Lede, Z. W. aan het zoogenaamde Molengat, N. W. aan den Groot-Henmeer-polder. — Van de bepoldering is niets bekend. De oppervlakte is, volgens het kadaster, 21 bund. 71 v. r. 78 v. ell., alles schotbaar land. Er staan in dien pold. geene huizen. Deze pold. wordt door een molentje, welke het water op de Warker-Lede uitmaalt, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

*HENNAARDERADEEL ligt arr. *Sneek*, kant. *Bolsward*. Het grietenijhuis staat te Wommels.

HENNEHELOE, oud d. in *Oost-Indië*, resid. *Amboina*, op het *Ambonsche eil Kelang*, aan de westzijde van dat eil.

HENNEMEER, voorm. meertje in *Rijnland*. Zie HENMEER (GROOT-). W. en A.

HENNINGEN, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 3½ u. Z. O. van *Ginneken*, gem. *Alphen-en-Riel*, ½ u. N. O. van Alphen, bij *Riel*, waartoe zij behoort.

HENNIPKE, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*. arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

HENNIST, b., prov. *Noord-Braband*. Zie HEINIS.

HENSBROEKER-WEG, in de wandeling JAN GLEINIS-WEG, weg, prov. *Noord-Holland*. Zie JAN GLEINIS-WEG. W.

*HENSCHOTEN ligt ½ u. W. van *Woudenberg*. — Dit adell. h. beslaat, met de thans daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van bijna 200 bund., en wordt in eigendom bezeten door Jonkheer Mr. HUBERT ALEXANDER MAURITS VAN ASCH VAN WIJCK, zoon van wijlen Jonkheer Mr. HUBERT MATHIJS ADRIAAN JAN VAN ASCH VAN WIJCK, Staatsraad, Lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal enz., die aldaar den 16 Julij 1843 overleed, en Vrouwe KENAU HASSELAER, overleden 19 Februarij 1827. — Dit landgoed was reeds bekend in het jaar 777, blijkens eenen giftbrief van KAREL *den Groote* aan de Utrechtsche kerk, en werd vóór dien tijd bezeten door WIGGER, Graaf *van het Pagus Flehite* Het was toen bekend onder den naam van HENGEST-SCHOTE, en zeer waarschijnlijk heeft dit goed zijnen naam ontleend

van den in de oude geschiedenis zoo vermaarden HENGIST, den medeveroveraar van Brittannië, in de vijfde eeuw. Zoo ver men heeft kunnen nagaan, hebben er, hetgeen zeer opmerkenswaardig is, van 777 tot 1843, slechts zeven eigendomsovergangen van de eene in de andere familie plaats gehad.

HEPKEHUIS, voorm. sterke stins, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr., kant. en 2 u. Z. van *Sneek*, onder *Smallebrugge*. — Deze stins werd in het jaar 1459 door HARICH VAN DONIA veroverd, om daaruit EPE KIE en zijnen zoon JARICH te bestoken.

* HERAN (KALIE-) *staat:* Zie KALIE-HERAN. Zie dat woord hierachter.

HERANG, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Tjanjor*.

HERBIERTSAND, voorm. schor, in *Staats-Vlaanderen*, in de *Vier-Ambachten*, prov. *Zeeland*, welke met *Bloumesant*, thans den pold. Ossenisses-Hoogland, benevens den Burgpolder en den Zoutelands-polder uitmaakt.

HERDEMEE, naam, onder welken op oude kaarten de schorren ten O. van *Oosterland*, op *Duiveland*, prov. *Zeeland*, voorkomen.

*HERDGANG, *staat:* Zie HAARTGANG. *lees:* Zie HAARDGANG.

*HEREMA, griet. *Idaarderadeel*, reg. 8, *staat:* den Heer D. DE BLOCQ HAERSMA VAN SMINIA, *lees:* Jonkheer DANIEL DE BLOCQ VAN HAERSMA VAN SMINIA,

* HEREMA, griet. *Schoterland*, ligt N. W. van *Oudeschoot*.

HEREMA, voorm. adell. h., prov. *Groningen*, arr. en $\frac{1}{4}$ u. N. W. van *Groningen*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Zuidhorn*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. Z. W. van *Oldehove*, onder *Niehove*.

*HERENBERG ('S), staat: *Buren*, lees: *den Berg*,

HERENKEN, naam, onder welke het d. *Renkum*, prov. *Gelderland*, in 1101 voorkomt. Zie RENKUM. W.

HERETAMA, voorm. adell. h., prov. *Groningen*, arr. en $5\frac{1}{2}$ u. W. N. W. van *Appingedam*, kant. en 2 u. N. W. van *Onderdendam*, gem. en 10 min. N. W. van *Eenrum*. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 54 bund. 85 v. r. 35 v. ell., en in eigendom bezeten en bewoond wordt door JANTJE JANS WEKKMAN, weduwe FREERK JANS HALSEMA.

HERFST (DE), hofst., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 5 u. O. ten N. van *Leyden*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Woubrugge*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. van *Zevenhoven*, in den *Zevenhovensche-polder*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende wei-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte van 69 bund. 24 v. r. 54 v. ell.

HERING, h., prov. *Limburg*, arr. en 5 u. Z. O. van *Maastricht*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. Z. O. van *Sittard*, gem. en O. van *Schinveld*.

HERKHUIZEN, hofstede, prov. *Gelderland*, arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Arnhem*, gem. *Rheden*, midden in de bergen. — Deze hofstede beslaat eene oppervlakte van 123 bund. 82 v. r. 40 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door Mevrouw VAN HARDENBROEK, geb. VAN SPAEN, woonachtig te Velp.

*HERKENBOSCH-EN-MELICH bevat mede de b. Kasop of Consoup. De R. K. maken twee gem., namelijk die van Herkenbosch en Melich uit.

*HERKINGEN, heerl., bestaat uit den pold. Oud-Herkinge, benevens gedeelten van den Elisabeths-polder en Klinkerland.— Zij beslaat eene oppervlakte van 551 bund. 49 v. r. 62 v. ell.

Reg. 20, *staat:* Stulk, *lees:* Sturk, — Het wapen is een schild van silver, met drie krabben, staande twee en een, en daartusschen eene oesterschulp, alles van sabel.

HERKINGEN, een der vijf eilanden, waaruit het thans vereenigde land van *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, in de veertiende eeuw bestond en hetwelk alleen het grondgebied van den tegenwoordigen pold. *Oud-Herkingen* besloeg.

HERKINGEN (LAGE-), oude naam van den pold. Klinkerland, prov. *Zuid-Holland*. Zie Klinkerland. W.

§ HERKINGEN (NIEUW-), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie Elisabethspolder (St.). W.

* HERKINGEN (OUD-) paalt O. aan Klinkerland.

* HERKINGEN (OUD-EN-NIEUW-) bestaat uit den pold. Oud-Herkingen, benevens gedeelten van den St. Elisabeths-polder en van Klinkerland. Men heeft er 1 steenen korenmolen.

HERLAAR (POLDER-OUD-), pold., prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Boxtel*, gem. *St. Michielsgestel*. — Hij wordt door eene houten sluis, wijd 2,00 ell. en sluitbaar door middel van schotbalken, op den Dommel, van het overtollige water ontlast, welke sluis tevens dient tot ontlasting van het grootste gedeelte van den Nieuw-St.-Michielsgestelsche-polder. Het zomerpeil van dezen pold. is 2,80 ell. boven A. P.

* HERMANA (GROOT-) is thans eene nog van grachten omringde boerenplaats; groot 40 bund. 80 v. r. 40 v. ell., behoorende aan de familie van Holthe tot Echten.

* HERMANA (KLEIN-) is voor weinige jaren afgebroken, hoewel een gedeelte van het bosch, tuin en stalling nog bestaat.

HERMEZIJL, eigenlijk Hermanszijl (d. i. Hermanssluis), sluis, prov. *Noord-Braband*, gem. en ¼ u. N. O. van *Raamsdonk*, dienende tot ontlasting van den Overdiepsche-polder op het Oude-Maasje.

HERMEZIJLSCHE-VEER (HET), polderveer, met pont, prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. N. O. van *Raamsdonk*, over het Oude-Maasje, waar men op den Overdiepsche-polder overzet.

* HERPT ligt aan het Oude-Maasje, waarover het eene steenen brug heeft, en telt 78 h. en 450 inw., — reg. 3, staat: *Herpt-en-Hern*, lees: *Herpt-en-Bern*.

* HERPT (HUIS-TE-) ligt Z. O. van *Heusden*, 10 min. Z. van de kerk van Herpt. Het is een eenvoudig hoog gebouw, tot boerderij dienende, en heeft geen aanzien.

* HERPT (LUTTEL-) is een geh. (geen gem.), 20 min. O. van *Hedikhuizen* en door het Oude-Maasje van het d. Herpt gescheiden. Men telt er 13 h. en 80 inw.

* HERPT-EN-BERN bevat ook het geh. Luttel-Herpt en heeft 916 bund. 7 v. r. 87 v. ell. belastbaar land.

HERSEL, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Heersel. W. en A.

HERSTELLER (DE), fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. en te *Salatiga*, op een heuvel. Het is in het midden der achttiende eeuw gebouwd, en steeds van allerlei oorlogsbehoeften voorzien.

* HERTEN. Bl. 470, reg. 18, *staat:* Merem, *lees:* Merum,

HERTENHEUVEL (DE), heuvel, prov. *Gelderland*, gem. *Bergh*, 25 min. N. van Zeddam. — Het is de hoogste heuvel van ons Vaderland, en het eigendom van Jonkheer Mr. L. C. J. van Nispen, te 's Heerenberg, Lid van Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland.

HERTGERINC, erve onder *Delden*, prov. *Overijssel*, hetwelk reeds in 1188 vermeld wordt.

*HERTOGENBOSCH ('S), apost. vic. gen., bevat 214 par., waaronder 7 rectoraten, 206 Pastoors, 7 Rectors, 163 Kapellaans en Adsistenten, 295,000 zielen, 235 kerken en bijkerken, 1 seminarie, met eene afdeeling te *Haaren* en eene te *Michielsgestel*, met 260 kweekelingen en 17 Professoren; 1 klooster van Kruisheeren te *St. Agatha*, 1 klooster van Kruisheeren te *Uden*, 1 klooster van Capucijnen te *Velp*, 1 klooster van Minderbroeders te *Megen*, 1 klooster van Carmeliten te *Boxmeer*, 1 klooster van Carmelitessen te *Boxmeer*. 1 klooster van Capucinessen te *Haaren*, 1 klooster van Clarissen te *Megen*, 1 klooster van Brigittinnen te *Uden* en 1 klooster van Augustinessen te *Deursen*.

*HERTOGENBOSGH ('S), klass., telt 2100 Ledematen.

*HERTOGENBOSCH ('S), gem., bevat, behalve de stad 's Hertogenbosch, het d. Orten, het geh. Gerwen of Herwen en het fort Isabel, benevens een gedeelte van het geh. Hintham. Men heeft er de volgende fabrijken, als: 2 speldenmakerijen, 4 lint-, 3 garen- en lint-, 4 hoeden-, 1 lakmoes- en 2 tapijtfabrijken; 8 bierbrouwerijen; 3 kunstazijnmakerijen; 4 olieslagerijen; 4 leerlooijerijen; 1 zeepziederij; 3 zoutziederijen; 3 jenever- en 13 likeurstokerijen; banketbakkerijen; koekbakkerijen, waar de alom beroemde Bossche klontjeskoek en zoogenaamde gezooije koek vervaardigd wordt; 13 boekdrukkerijen; 1 koperpletterij; 2 door stoom gedreven loodgiet-, plet- en pijpentrekkerijen; 1 fabrijk van chirurgische en 1 fabrijk van muziek-instrumenten; 2 pijpenfabrijken; 1 glas- en kristalslijperij; 1 spiegelfabrijk; 17 goud- en 7 zilversmederijen; 5 passementfabrijken; 22 tabakskerverijen; 2 sigarenfabrijken, 3 rijtuigfabrijken; koren- en 2 rasmolens. Voorts heeft men er 17 metselaarswinkels; 5 steenhouwerijen; 21 smederijen; 37 timmerwinkels; 3 tinnegieterijen en 8 zadelmakerijen. Op deze winkels en fabrijken worden gemiddeld 720 volwassen personen en 160 kinderen aan het werk gehouden. — Bl. 480. De kermis plagt in te vallen den vierden Zondag in Augustus doch begint thans Zondag vóór 24 Junij, en duurt 8 dagen, St. Nicolaasmarkt neemt eenen aanvang den 3 December en duurt 6 dagen; varkens-, linnen- en lakenmarkten zijn den 24 Junij (St. Jan) 1 dag. — Bl. 481. Over de Zuid-Willemsvaart liggen binnen 's HERTOGENBOSCH 5 enkele ophaalbruggen, waaronder eene dubbele, liggende in den grooten weg der 1e klasse No. 8. — Bl. 483. Het Tucht-, werk- en gevangenhuis heet thans het Burgerlijk en militair huis van verzekering. — Het gebouw der Lieve Vrouwen Broederschap of Zwanenbroeders is in 1845 afgebroken en in 1847 weder nieuw, in gothischen stijl, opgebouwd. — Bl. 487. Het kloost. *Mariënburg* is thans eene Magazijnmeesterswoning en eene Societeit. De St. Geertrui- of Waalsche kerk is in het jaar 1848 voor afbraak verkocht, terwijl in 1846 reeds eene ander is begonnen gebouwd te worden, in de *Verwersstraat*, welke den 19 December 1847 is ingewijd. Het is een fraai gebouw in Gothische stijl en met twee dergelijke spits toeloopende torentjes voorzien. — Bl. 488, reg. 12, *van onderen, staat:* Krankzinnigenhuis, *lees:* Gesticht tot verbetering van krankzinnigen; — Het Verbeterhuis is bestemd voor personen, wier zedelijk gedrag verbetering noodig heeft en is ook eene voorloopige bewaarplaats voor krankzinnigen. — Bl. 490. Behalve de in het Wbk. vermelde beroemde mannen

zijn nog in 's Hertogenbosch geb. de Godgeleerde Gijsbertus Johannes Rooijens, geb. 1 Augustus 1785, † 9 Januarij 1846, als Hoogleeraar in de godgeleerdheid en Predikant te Amsterdam; de Beeldsnijder Jodocus Jonckheeren, die in het begin der zestiende eeuw bloeide; de kunstige Bouwmeester Matthijs van Soerendonck, die in het begin der zestiende eeuw bloeide. — Bl. 491, reg. 37; *staat:* vermoedelijk in 1624, *lees:* in 1630,

HERTOGSPOLDER, gedeelte polderland, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woubrugge*, gem. *Alkemade*, een gedeelte uitmakende van de gecombineerde *Akkersloot-Hertogs-en-Blijverspolders.*

HERTOGSWETERING, watertje, prov. *Noord-Braband.* Zie Hertogen-wetering. W.

HERVEN, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Gerven. W.

* HERWEN heeft geen Herv. kerk, zijnde die in 1762 afgebroken.

* HERWEN-EN-AARDT paalt N. aan Zevenaar, O. aan de Pruissische prov. Rijnland, Z. aan den Rijn, W. aan Pannerden.

HERWERD, d., prov. *Friesland.* Zie Hartwerd. W.

* HERWIJNEN paalt N. aan de gem. Asperen en de Linge, O. voor een klein gedeelte aan de gem. Deil en voorts aan de gem. Haaften, Z. aan de Waal, W. aan de gem. Vuren-en-Dalem en N. W. aan de gem. Heukelum. — In het laatst der vorige eeuw werd de heerl. Herwijnen bezeten door den Heer Adriaan Bieman, van wien zij, den 29 October 1787, te Tuil is overgedragen op Mr. Pieter Vermeulen, woonachtig te Haarlem. Den 15 Junij 1811 kwam zij bij scheiding aan diens zoon Mr. Gijsbert André Vermeulen; den 13 October 1815, bij overdragt op den Heer Nicolaas Rom, te Vuren, en van dezen later op den Heer Jan Willem Bobllaard; na wiens overlijden zij verkocht is aan Jonkheer Johan Eberhard Paul Ernst Gericke van Herwijnen, in leven Staatsraad en Gouverneur der prov. Limburg, woonachtig te Maastricht, wiens erfgenamen haar tegenwoordig nog bezitten. — Herwijnen is de geboortepl. van den Staats- en Krijgsman Johannes Graaf van den Bosch, geb. 2 Februarij 1780, † 28 Januarij 1844.

HESEL, naam, onder welken het d. Heesselt, prov. *Gelderland*, in 1549 voorkomt. Zie Heesselt. W.

HESELAAR, b., prov. *Noord Braband.* Zie Hezelaar.

HESIN, plaats vermeld in 828, waarvan de goederen door Gerward de Heeze aan de St. Maartenskerk te Utrecht zijn geschonken.

HESKAMP, pold., prov. *Gelderland.* Zie Heeskamp. W.

HESLE, naam, waarop men het d. Heesselt, prov. *Gelderland*, in 1250 vermeld vindt. Zie Heesselt. W.

HESPELAAR, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 2½ u. N. ten O. van *Breda*, kant., gem. en 1 u. N. W. van *Oosterhout*, 10 min. N. van *den Hout*, waartoe het behoort; met 5 h. en 20 inw.

* HESPERINGEN, bl. 528, in de noot, reg. 1 staat: *Baden-Rodemackeren* lees: *Baden-Baden.* — Het d. heeft in de kom 115 h. en 590 inw.

HEUFKEN, plaats, prov. *Gelderland.* Zie Hoefken.

* HEUKELUM heerl. — Bl. 534, reg. 36, *staat:* een balk *lees:* een baarsteen van azuur

* HEUKELUM, gem. De kerk is in het jaar 694 hermaakt door Jan, zoon van Hijmen van Arkel en in 697 gewijd ter eere van de H. Maria, door Sigebert, medebroeder van Bisschop Willibrord, die in deze landen het Christengeloof heeft ingevoerd, ten tijde toen men nog streed tegen de Heidensche Saksen aan de rivier de Elbe. —

In het jaar 783, werd JAN, de zoon van HIJMEN, Heer van *Arkel*, genoemd, welks geslacht eene geheele eeuw vóór den eersten Graaf DIEDERIK's komste een groot deel van Holland bezeten heeft, waar deze JAN VAN ARKEL, zoon van HIJMEN eene kerk bouwde, ter plaatse, waar de Romeinen eertijds hunne legerplaats gehad hebbende, een tempel gesticht hadden ter eere van HERCULES. Toen eenige jaren hierna de Friezen, Deenen en Noormannen deze landen weder overvallen hadden, verbrandden zij de kerk van JAN VAN ARKEL, vernielden zijne goederen en versloegen zijne onderzaten, zoodat hij de vlugt nam naar Frankrijk, te Pierrepont bleef wonen en aldaar overleed. HEUKELUM heeft tot in het jaar 1795 gevoerd hoog, middelbaar en laag regtsgebied, (*Jus Patronatus*), benevens het regt der tienden, thijnzen, winden, rosmolen, visscherij, jagt en gruitgeld, verstervenis zonder erfgenaam leven, leenkamer, zwanendrift en regt van veer over de Linge. — Oudtijds was bij de Oostpoort dier stad, eene kapel, genaamd de Godskapel; voorheen had men er een gasthuis; ook was er een Doelen. — Ten Westen der stad, aan den Lingendijk, zijn eenige hooge landen gelegen, thans de Eng genaamd, ook wel achter Vrieswijk; waar voorheen de Friezen geweken waren en eene kapel gesticht hadden, waar men van elders te bedevaart kwam. — Het oude wapen van HEUKELUM is van zilver, met twee onder en boven getande baren (*fasces brétessées*) van keel (rood); in het hoofd een lambel van azuur (blaauw). Tot helmstuk een zwaan van natuurlijke kleur, met uitgespreide vleugels, en tot wapendragers (*supports*) eenen leeuw en eene zwaan, staande in dreigende houding (met uitgespreide vleugels), beide in natuurlijke kleur.

HEUKELUMSCHE-BROEK, pold., prov. *Gelderland* en *Zuid-Holland*. Zie BROEKPOLDER.

HEUL (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant., gem. en ½ u. N. W. van *Rotterdam;* met 23 h. en 120 inw.

HEUL (DE), b., prov. *Utrecht*, arr., kant., gem. en 10 min. Z. van de Tolsteegpoort der stad Utrecht, aan de vaart op de scheiding der gem. Utrecht en Jutphaas.

*HEURNE (RADER-), *dit moet geheel wegvallen.*

*HEUSDEN. Bl. 545, reg. 16 en 17, *staat:* lindeboomen. *lees:* ijpenboomen. Men heeft er 1 korenmolen, 1 stroopkookerij, 1 bierbrouwerij, 3 mouterijen, 2 grutterijen, 1 leerlooijerij en 2 stroopbranderijen. — Er worden drie paardenmarkten en twee beestenmarkten gehouden, als: een paarden- en beestenmarkt op Zaturdag voor 11 November; paardenmarkten, een op den tweeden Donderdag in Maart en de anderen op 24 September, doch als dit een Zondag is, dan daags te voren; beestenmarkten, op den derde Donderdag in Junij, Augustus en October en alle Zaturdagen gewone beestenmarkt. — Bl. 549, reg. 2 en 1, *van onderen*, staat: *Wijde-Lombardstraat*, lees: *Sterrestraat*, — Bl. 550, reg. 16 en 13, *van onderen*, *staat:* Nieuwe Schutters *lees:* Jonge Schutters — Reg. 15 en 14, *van onderen*, *staat:* van St. Joris en van St. Blasius genoemd, *lees:* van St. Joris genoemd. — Bl. 551, reg. 10, *staat:* De Nieuwe of Jonge Schutters, *lees:* De Jonge Schutters, — Den 17 Julij 1842 is er te HEUSDEN nog een gild, als dat van de Jonge Schutters, van ST. BLASIUS opgerigt. — De Godgeleerde JOHANNES VOS was geb. 4 December 1424, hij overleed als Kanunnik Regulier te Windesheim; GISBERTUS VOETIUS (GIJSBERT VOET) was geb. 3 April 1589, † 17 October 1676, als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, te Utrecht; de

Regtsgeleerde Paulus Voetius was den 7 Junij 1619 geb. en † 1 Augustus 1667. — Reg. 30, *staat:* Boxel, *lees:* Boxtel, — De Letterkundige Godescalcus Stewechius of Steewichius was geb. in 1551 en † in 1590, — Reg. 13, *van onderen*, *staat:* Dalandus, *lees:* Dalantus. — Reg. 11, *van onderen*, Daniel Voet was geb. 31 December 1629, † 29 Julij 1660. — Te Heusden is ook nog geb. de Gouverneur-Generaal van Neêrlands-Indië Hendrik Merkus Baron de Kock, † 12 April 1845. — Bl. 557, reg. 21, *van onderen*, *staat:* Wolbert, *lees:* Robbrecht,

HEUSDEN (HET BENEDENLAND-VAN-), zuidwestelijk gedeelte van het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, bestaande uit de volgende pold.: het Pompveld, Zwaansheuvel, den Polder-van-Wijk, den Polder-van-Aalburg, den Polder-van-Heesbeen, den Polder-van-Doeveren, den Polder-tusschen-de-Stegen, het Hakkeveld, de Biesheuvel, de Gendersche-Beemden, den Broekschen-hoek, den Polder-van-Eethen, den Polder van-Gansoijen, den Polder-van-Drongelen, de Middelaarspolder, de Veertig-Morgen-onder-Drongelen, den Rooysche-polder, de Veertig-Morgen-onder-Meeuwen, het Oudland-van-Broek en Broeks-Nieuwland; te zamen groot 4534 bund. 82 v. r. 63 v. ell.

HEUSDEN (HET BOVENLAND-VAN-), noordoostelijk gedeelte van het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, bestaande uit de volgende pold.: den Polder-van-Oudheusden-en-Elshout, den Polder-van-Vlijmen, den Polder-van-Hedikhuizen, den Polder-van-het-Herptsche-veld, den Polder-van-Herpt-en-Bern. — Buiten de onbekade gronden, langs de binnengedijkte Oude-Maas, beneden Heusden, onder Heesbeen-en-Oudheusden gelegen, welke 188 bund. 49 v. r. 15 v. ell. bevatten, is het Bovenland-van-Heusden groot 2758 bund. 26 v. r. 10 v. ell.

HEUVEL, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 6 u. W. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 3 u. N. W. van *Tilburg*, gem. en 6 min. W. van *Dongen*; met 36 h. en 230 inw.

* HEUVEL, b. (geen geh.), gem. *Borkel-en-Schaft*, ligt 5 min. N. van Borkel, en telt 2 h. en 6 inw.

HEUVEL, b., prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 3 u. Z. Z. W. van *Eindhoven*, gem. *Westerhoven*, waarvan het de kom der gem. uitmaakt.

HEUVEL (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 2 u. Z. ten W. van *Dordrecht*, kant. en 1½ u. Z. van *'s Gravendeel*, gem. en 1 u. O. Z. O. van *Strijen*. aan de Kil, tegenover Willemsdorp; met 2 h. en 10 inw.

* HEUVEL (DE), b. (geen geh.), gem. *Moergestel*, ligt ½ u. Z. Z. W. van *Moergestel*; met 21 h. en 110 inw.

HEUVEL (DE GROOTE-), b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. Z. O. van *Eindhoven*, kant. en ½ u. Z. W. van *Asten*, gem. *Someren*.

* HEUVEL (DE KLEINE-) ligt ½ u. W. van *Moergestel*; met 6 h. en 30 inw.

HEUVEL (DE KLEINE-), b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. Z. O. van *Eindhoven*, kant. en ½ u. Z. W. van *Asten*, gem. *Someren*.

* HEUVELBERG ligt ½ u. Z. O. van *Erp*; met 16 h. en ruim 80 inw.

* HEUVELSTRAAT is eene lange streek huizen waarvan het begin is op ½ u. Z. Z. W. en het einde op 40 min. van *Moergestel*. Men telt er 27 h. en 140 inw. Het bestaat uit de b. de Heuvel en de Kleine-Heuvel en er staat aldaar een wind-korenmolen.

HEUVEN of Heuvent, geh., prov. *Gelderland*, arr. en 6 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 25 min. W. van *Terborgh*, gem. en 55 min. N. W. van *Wisch*; met 6 h. en 60 inw.

HEUVENGRACHT (DE), vaart of gracht, prov. *Overijssel*, 1 u. Z. van *Oldemarkt*. Zij begint aan het einde der Kalenburgergracht of Oude weg en maakt oostwaarts loopende de verlenging van Heer-van-Diezensgracht uit, tot aan de Wetering, en dient tevens ook zoo ver als scheiding tusschen de gem. *Oldemarkt* en *Steenwijkerwolde*.

HEUZELSBRUG, brug in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Groenlo*, in den weg van Zutphen naar Winterswijk.

* HEVESKES telt in de kom van het d. 35 h. en 150 inw., en met de daartoe behoorende geh. Heveskesklooster, de Overtogt en de Zomerdijk, 60 h. en 240 inw., die allen Herv. zijn en eene gem. uitmaken. De eerste, die er na de afscheiding van Weiwert het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Theodorus Fabbricius Stuivinga, die in het jaar 1846 herwaarts kwam, en er nog in dienst is. — De kerk heeft geen orgel. — De dorpschool wordt gemiddeld door 45 leerlingen bezocht.

* HEVESKES-EN-WEIWERT maken sedert 1844 weder 2 afzonderlijke gem. uit. — Reg. 19, *staat:* Waalke, *lees:* Waalkens.

HEY (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 4 u. W. N. W. van *Dordrecht*, kant. en 4 u. W. ten N. van *Ridderkerk*, gem. en ¼ u. O. van *Pernis*; met 20 h. en 170 inw.

HEYDEN (DE), streek lage heide en moervelden, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*, gem. en ½ u. Z. van *Capelle*, tegen Waspik, Dongen en Loon-op-Zand.

HEYLAREN, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Heilaren.

HEYSTERSTRAAT, b., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. ten N. van *Roermond*, kant. en 1 u. N. ten O. van *Weert*, gem. en ½ u. W. van *Nederweert*; met 25 h. en 140 inw.

HEYTRAK (DEN), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5½ u. O. ten Z. van *Eindhoven*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Asten*, gem. *Deurne-en-Liessel*, ½ u. Z. Z. O. van *Liessel*, waartoe het kerkelijk behoort; met 14 h. en 90 inw. — In den *Heytraksche-Peel* worden de zoogenaamde Soe-meeren gevonden. Zie dat woord.

HEYZE, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Huizen. W.

HEZELAAR of Heselaar, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. O. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, gem. en grenzende aan het d. *Veghel*; met 114 h. en 450 inw.

§ HEZERENBOSCH (niet HEZEVENBOSCH), geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Hezerenbosch. W.

HIANG of Eang, kaap in *Oost-Indië*, aan de kust van het eil. *Bintang*.

HJANG, berg in *Oost-Indië*. Zie Yanen. W.

* HIDAARD ligt in *Hennaarderadeel* (niet in *Wonseradeel*).

* HIDDINGERBERG, Woudberg of Woldberg. — Op dezen heuvel zijn eene menigte keijen of veldsteenen en daaronder van verbazende grootte opgedolven. Zoo werd er in het jaar 1837 een steen van ongeveer 20,000 pond zwaarte gevonden.

* HIDDINGEZIJL ligt gem. en ½ u. N. N. W. van *Baflo*, 5 min. O. Z. O. van het Wester-Nieland, ¼ u. N. van *Saaxumhuizen*, waaronder dit geh. kerkelijk behoort; met 2 h. en 10 inw. — De stroombedding en sluiskolk ten N. van gemelde huizen maakt de scheiding tusschen de gem. Eenrum en Baflo uit.

HIBANG, riv. in *Oost-Indië*. Zie Sobeeij-Hibang. W.

HIEDSUM, d., prov. *Friesland*. Zie Hiersum. W.

* HIEL, *staat:* Zie Helius. *lees:* zie Helium.

HIEM (HET HOOG-), voorm. landh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, arr. en 2½ u. Z. van *Leeuwarden*, kant. en 3 u. O. van *Rauwerd*, ¼ u. W. van het d. *Wartena*, waartoe het behoort, aan het einde van het Langdeel. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 26 bund. 2 v. r. 40 v. ell., in eigendom bezeten wordt door den Heer Mr. Marcus van Heloma, woonachtig te Heerenveen.

HIERONIMUS (ST.), plant. in *West-Indië*, op het eil. *Curaçao*, in de *West-Divisie*, O. van de Tafelbaai.

HIJUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr. en kant. *Leeuwarden*, bestaande uit de d. Hijum, Finkum en Stiens, eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 2578 bund. 77 v. r. 35 v. ell., waaronder 2522 bund. 50 v. r. 66 v. ell. belastbaar land.

* HIJZEN bestaat uit de b. Broekzijden, Winkenberg, Hijsen en Haaghorst.

* HIKKE-POLDER paalt Z. O. aan den Vogelenzang-polder. Deze pold. is in 1561 herdijkt, nadat hij 50 jaren gedreven had. Het was waarschijnlijk vroeger de Onze-Vrouwe-polder. (Zie dat woord.) Hij inundeerde in 1532 en den 26 Januarij 1682.

HILA (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in den *Archipel-van-St.Lazarus*, aan de noordzijde der Baai van Bageewala, aan de kust van het eil. *Amboina*.

HILAKKER, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Helakker.

* HILBACH staat ook onder den naam van Hilbigethof bekend en telt 2 h. en 10 inw.

HILDAM, dam of dijk, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 1½ u. N. ten O. van *Bleiswijk*. Het is de noordelijke dijk van de Honderd-en-Veertig morgen; er ligt daaraan eene hofstede van den zelfden naam. — Deze dijk werd in 1574 doorgestoken om de platbodems vaartuigen tot ontzet van *Leyden* aan te voeren.

* BILDERNISSE lag ¾ u. Z van *Bergen-op-Zoom*. Thans staat aldaar eene boerenhoeve van dien naam, op eenen flaauw naar de Schelde afloopenden grond, welke tot de gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord* behoort.

* HILLEGERSBERG, heerl., paalt O. aan Rotteban.

* HILLEGOM bevat mede de pold. de Hooge- en Lage-Veenen en den Vosse-polder. — Bl. 599. De kerk aan de Haarlemmer trekvaart, welke, sedert het jaar 1830, niet meer tot geestelijk gebruik diende, is in het jaar 1836 afgebroken.

HILLEN (DE), gedeelte polderland, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Ginneken*, gem. *'s Princenhage*; een gedeelte van den pold. *Hal-en-Strijpen* uitmakende.

HILLESLUIS, geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3 u. N. W. van *Dordrecht*, kant. en 1½ u. W. N. W. van *Ridderkerk*, gem. en 40 min. N. O. van *Charlois*.

* HILVERSUM. Bl. 600, *staat:* 1696 *lees:* 1596 — Men heeft er twee gemeentescholen. — Ook is er eene Bank van leening.

HIMSMADE, hofstede in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en 1 u. N. van *Utrecht*, kant. en 1 u. Z. van *Maarssen*, gedeeltelijk

gem. en ¼ u. O. van *Vleuten*, gedeeltelijk gem. *Haarzuilens*, 40 min. Z. O. van *de Haar*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, bestaande in boomgaard-, wei-, bouw-, bosch- en hooiland, eene oppervlakte van 35 bund. 37 v. r. 68 v. ell., van welke 17 bund. 97 v. r. 58 v. ell. onder *Vleuten* en 17 bund. 40 v. r. 10 v. ell. onder *Haarzuilens*.

HINDEKAMP, dennenbosch, prov. *Gelderland*, gem. *Ede*, eene oppervlakte beslaande van 150 bund.

HINDELOOPEN, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. *Sneek*, kant. *Hindeloopen*, bestaande alleen uit de stad Hindeloopen en haar behoor, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 500 bund. 79 v. r. 23 v. ell., waaronder 498 bund. 6 v. r. 18 v. ell. belastbaar land.

* HINDELOOPEN, bl. 604, reg. 33, *staat:* J. T. van der Laan *lees:* Jan Feddes van der Laan — Bl. 606. Ieder stuurman of schepeling, die hier woonde, hield gewoonlijk twee beesten, die des zomers in de gewone schar, nog heden ten dage bekend onder den naam van Mienschar, doch tegenwoordig aan verschillende eigenaren toebehoorende, geweid en 's winters in stallingen achter hunne huizen gevoederd werden. — Bl. 607, *bovenste regel*, *staat:* Noord-Ee *lees:* Noord-Ig — Er zijn te Hindeloopen eene Werkplaats van Liefdadigheid en eene Bank van Leening. — Bl. 613. Het Prins-Henderik-Casimirs-bolwerk is thans ook geheel geslecht.

*HINDER (DE) is eene groote ondiepte in het *Gat-van-Goedereede*, prov. *Zuid-Holland*, bestaande uit verscheidene droogten, als: de Bollen. de Drooge-Hinder, de Garnalenplaat, de Tonneplaat enz. Zij ligt tusschen het *Noordergat* en het *Slijk-en-Westgat*. Daardoor loopen het Ribbengeultje, het Bokkengat en het Molengat.

HINDINGA, geh., prov. *Groningen*. Zie Hondenga. W.

HINDINGERZIJL, voorm. sluisje, prov. *Groningen*. Zie Hiddingerzijl. W. en A.

HINESLOTEN, plaats, genoemd in een testament van den H. Willibrord, in de achtste eeuw, als gelegen in *Taxandria*.

* HINKEL, geh., behoorde vroeger tot het keurvorstendom van *Trier* (niet aan de heerl. *Rosport*). Het heeft 18 h. en 150 inw. Men vindt het reeds in eene oorkonde van het jaar 971 vermeld.

* HINTHAM ligt gedeeltelijk gem. *'s Hertogenbosch*. Men telt er 48 h. en ruim 280 inw., van welke 2 h. en een tiental inw. onder *'s Hertogenbosch* en 46 h. en ruim 270 inw. onder *Rosmalen*, waarvan 30 h. in de kom van het d. en de overigen min of meer verspreid. Er is eene leerlooijerij en eene vermicelli- en macaronifabrijk.

HIRI, eil. in *Oost Indië*. Zie Heri. W. en A.

HISLA, oude naam van de riv. den IJssel, prov. *Zuid-Holland*, in 985.

HISSING of Hissink, adell. goed in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 4 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 3 O. van *Doetinchem*, gem. en N. O. van *Zelhem*. — Dit goed was een tinsgoed, op St. Lamberti aan Willem Boerkes te betalen, volgens eenen bezegelden brief van 1493. Die van Wisch hebben dit goed in pandschap gehad van Hertog Karel van Gelder, gelijk te zien is uit eenen bezegelden brief van 1537. De windmolen van Zelhem, thans gesloopt, werd in 1556 verkocht en de geregtigheid kwam aan het goed Hissink aan Joachim Horstink en Anna van Soeles, zijne huisvrouw, na uitwijzen van opdragt, naar landsregt, in 1536. De Hertog van Gelder heeft,

den 15 September 1537, geschonken aan Willem Boekkens *olde beste vader*, Joachim Horstink, *de losse van het goed* Hissing, dat die van Wisch in pandschap hadden. In 1629 heeft het goed Hissing toebehoort aan Horstink en voor de helft en een achtste part aan Willem Boekken. Een gedeelte van dit goed is door den tegenwoordigen eigenaar T. J. A. B. Becking tot eenen zeer schoonen lusthof aangelegd en met grachten afgesloten.

HITOE (NIEUW-), d. in *Oost-Indië*. Zie Hila. W.

HIULPA, oude naam van het d. Wilp, prov. *Gelderland*, alwaar Lebuinus in 772 predikte en doopte. Zie Wilp. W.

* HOBBEMA, in *Wonseradeel*, ligt 10 min. Z.W. van *Ruigelollum*. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenwoning. De daartoe behoord hebbende gronden worden in eigendom bezeten door den Heer J. D. Wybma c. s., woonachtig te Ruigelollum.

* HOBSCHEID heeft in de kom van het d. 187 h. en ruim 1070 inw. De kerk is aan den H. Nicolaas toegewijd.

* HODENPIJL telt 110 R. K., welke, met die van de naburige gem. Schipluiden, Hof-van-Delft, St. Maartensregten-Dorppolder, Groeneveld en een gedeelte van de Lier en Zouteveen, de stat. van *Schipluiden* uitmaken, waarvan de kerk onder Hodenpijl staat en in 1839 nieuw gebouwd is.

* HODENPIJLSWAARD ligt niet in de *Langstraat*, maar in het *Land-van-Altena*. De eigenaar is de Heer A. J. N. Hanedoes, woonachtig te Woudrichem.

* HOECKENISSE was misschien een smaldeel van *Drijmelen*, met eene bijzondere parochiekerk.

* HOEDEMAKERSPAD behoort sedert de invoering van het kadaster geheel tot de gem. *Nieuwer-Amstel*.

HOEF (DE), geh., prov. *Utrecht*, arr., kant. en ¼ u. O. van *Amersfoort*, gem. *Hoogland*, 40 min. O. van *den Ham*; met 11 h. en 60 inw.

HOEF (DE HAAMSCHE-), geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Haamsche-Hoeve (De). W.

§ HOEFJES (WITTE-), voorm. hofst., prov. *Zeeland*. Zie Witte-Hoefje (Het). W.

* HOEFIJZERS (DE DRIE-) is een geh., gem. *Zevenbergen*; met 20 h. en 120 inw.

HOEFKENS (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. Z. W. van *Grave*, gem. en ¼ u. Z. Z. O. van *Reek*; met 3 h. en 30 inw.

* HOEK bevat 3841 bund. 16 v. r. 12 v. ell. belastbaar land — Bl. 633, *staat:* Reinier, *lees:* Renier, — De R. K. behooren tot de stat. van *Neuzen*. — De dorpschool wordt gemiddeld door 90 kinderen bezocht. — De kermis valt in den eersten Maandag in Augustus.

HOEK (DEN), buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr. en 10 min. Z. O. van *Middelburg*, kant. en 1 u. N. van *Vlissingen*, gem. en ½ u. O. N. O. van *Koudekerke*, aan den Klinkerweg tusschen Middelburg en Koudekerke.

HOEK (ZEVENBERGSCHE-), d., prov. *N. Braband*. Zie Hoek (Den). W.

*HOEKER-POLDER paalt N. aan den Overaetsveldsche-polder, O. aan de Vecht, Z. aan den Voorburgsche-polder, W. aan den Oostzijdsche-polder. — Deze pold. beslaat onder *Vreeland*, volgens het kadaster, 220 bund. 21 v. r. 1 v. ell., waaronder 218 bund. 21 v. r. 21 v. ell. schotbaar land; telt 8 h., onder welke 6 boerderijen, als: 6 h., waaronder 4 boerderijen onder *Vreeland* en 2 h. zijnde boerderijen onder

Nichtevecht. Het polderbestuur bestaat uit vier Poldermeesters en eenen Poldersecretaris.

HOEK-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland.* Zie Hoornmeer. W.

* HOEKSCHE-WAARD. Van dezen waard zijn niet alle, maar wel vele landen in 1441 overstroomd. — Bl. 638, reg. 7, *staat:* 14 montkorenmolens *lees:* 14 windkorenmolens.

* HOEKSMEER, meer, beslaat eene oppervlakte van 32 bund. Daarbij zijn twee molens tot droogmaling geplaatst. Het is des zomers bijna droog en meest met riet bezet.

* HOEKSMEER, geh., ligt ½ u. Z. van *Loppersum.*

HOEK VAN DE-VEEN-GROENEWOUD-HUIS-DE-BANKEN e. a., geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 2½ u. N. O. van *Leyden*, kant., gem. en 20 min. N. en N. W. van *Woubrugge;* met 14 h. en 120 inw.

HOELALIOE (HOEK-VAN-), kaap in *O Indië.* Zie Zuidoosthoek (De).

§ HOEN (DE) of het Hoen, streek lands in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, aan de westzijde van de stad *Groningen*, dadelijk buiten de stadsgracht gelegen, zijnde echter niet groot in omtrek.

* HOEN (HET HUIS-). Ter plaatse, waar dit huis gestaan heeft, ziet men thans eene aanzienlijke bouwmanswoning. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 64 bund. 66 v. r. 73 v. ell., worden thans in eigendom bezeten door Mevrouw de douairière van Spaan van Voorstonden, woonachtig te Zutphen.

HOENDERBOSCH, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. O. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. O. van *Veghel*, gem. en 10 min. Z. Z. O. van *Uden;* met 20 h. en 90 inw.

* HOENDERLAND, *staat:* Zie Hondersland. *lees:* Zie Honderdland.

* HOENDERLOO heeft, sedert 1845, eene school, welke gemiddeld door 40 leerlingen bezocht wordt. Ook is er opgerigt een doorgangshuis voor jeugdige ontslagene gevangene knapen.

HOENDERNESTERSLUIS, steenen sluis, prov. *Gelderland*, gem. *Zutphen*, wijd 5,80 ell., in den *Hoendernestdijk*, met twee drijfdeuren, liggende 0,82 ell. onder middelbaren rivierstand.

* HOENDERWIEL is geen geh., maar eene wiel in den Zouwendijk, ongeveer 5 min. N. van Meerkerk in den pold. *Broek.*

* HOENSBROEK bevat mede het geh. Fladderstraat. — Het wapen bestaat uit acht horizontale afwisselende stukken van zilver en keel, waar overheen (brochant) een leeuw van sabel, gekroond van goud.

HOENSBROEK of Houndsbroek, kast., prov. *Limburg*, arr. en 3½ u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. N. van *Heerlen*, gem. en 10 min. W. van *Hoensbroek.* — Dit kast. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 2 bund. 17 v. r. 65 v. ell. Het werd in 1640 gebouwd en heeft al het voorkomen van een oud ridderhof, zijnde daarop vijf hooge torens, van welke een in het rond gebouwd is, die vroeger, toen de bezitters nog onbeperkte meesters over hunne onderzaten waren, tot gevangenis diende. De overlevering wil, dat men aan dezen toren zeven jaren bouwde; hij is ook geheel massief, uitgenomen een wenteltrap en de kleine, aan bakovens gelijkende, holen, voor de gevangenen bestemd. Het kasteel zelf is door zeer breede grachten van de pachthoeve en deze op hare beurt van den wal gescheiden; de burgzaal, de kapel enz. zijn nog in vrij goeden staat. — Het wordt thans slechts door den pachter bewoond. De tegenwoordige bezitter, de Markies de Hoensbroek, houdt zijn verblijf veelal op het kast. te Hage of den Haag, in de Pruissische provincie Rijnland.

HOEP (DE), wijk van het d. *Schagen*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 4 u. N. van *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 19 h. en 90 inw.

* HOERE (TER-), *staat:* HOOR (TER-) *lees:* HORE (TER-)

* HOER-HELENA-KREEK, *staat:* Zie ORLANA-KREEK. *lees:* Zie HELENAKREEK.

HOERT (DE), naam, welken de landlieden veelal geven aan de buurs. DE HAART, prov. *Gelderland.* Zie HAART (DE).

HOETOE (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, aan de zuidzijde van de *Baai-van-Bagoewala*, aan de kust van het eil. *Amboina.*

* HOETOE-MOERY ligt op het schiereil. *Leytimor* (niet *Larike*).

HOEVE ook wel HOEVEN-TER-EINDE, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 4 u. Z. van *Oirschot*, gem. en 10 min. O. van *Reusel*; met 17 h. en 70 inw.

HOEVE (DE), havez. in de heerl. *Borculo*, prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. O. van *Zutphen*, kant. en 2 u. Z. O. van *Lochem*, gem. en ¼ u. van *Borculo.* Het huis is door grachten omgeven.

HOEVEN, wijk van de gem *Uden*, prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. O. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. N. O. van *Veghel*, ¼ u. O. van *Uden*; bestaande uit de geh. Vijfhuis, Bitswijk, Slabroek, Hengstheuvel, Hultje, Hoeven, Mierlo of Meerlo, Raam en Molenkant, bevattende 189 h. en 970 inw.

HOEVEN, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie VOGELSANG-HOEVEN. W.

HOEVEN, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. O. van *Eindhoven*, kant. en 1 u. N. van *Asten*, gem. en ½ u. O. van *Vlierden*; met 7 h. en 50 inw.

HOEVEN, geh. prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. ten N. van *Roermond*, kant. en 1 u. N. ten O. van *Weert*, gem. en ¼ u. O. van *Nederweert*; met 22 h. en 150 inw.

* HOEVEN (DE), oudtijds HOEVENE, in de bar. van *Breda*, ontleent zijnen naam van de 100 hoeven, elk houdende 12 bund. *moers en woestijnen* voor 500 ponden Cleefsche munt, verkocht in 1282, aan den Abt van St. Bernard, door HENDRIK III, Heer *van Breda.*

* HOEVEN (DE KORTE-), gem. *Lekmond*, telt 12 h., bewoond door 120 inw.

* HOEVEN (OOSTER-) ligt 1¼ u. Z. Z. W. van *Oldeberkoop*, ¼ u. N van *Finkega*, en bestaat thans slechts uit 1 h. met 6 inw.

* HOEVEN (WESTER) ligt 1¼ u. Z. Z. W. van *Oldeberkoop.* Men heeft er thans slechts 1 h. met 5 inw.

HOEVENEINDE, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. W. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 3 u. Z. ten W. van *Oirschot*, gem. *Bladel-en-Netersel*, 20 min. Z. van *Bladel*; met 25 h. en 150 inw.

* HOEVEN-EN-ST. MAARTENS-POLDER bevat mede de geh. Moleneind, Achterhoek, Achter-het-Hof, de b. Heistraat en Bovenstraat, alsmede een gedeelte van de b. Palingstraat en heeft 2 koornmolens, waaronder 1 rosmolen, 1 bierbrouwerij, 1 grutterij en 3 leerlooijerijen.

* HOEVENSCHE-BEEMDEN zijn volgens het kadaster groot 537 bund. 13 v. r. 20 v. ell.

HOEVENSCHE-STRAAT, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 8 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 2 u. W. van *Boxmeer*, gem. en 5 min. Z. van *Wanroy*; met 12 h. en 40 inw.

HOEVENSCHE-STRAAT, weg, prov. *Noord-Braband*, gem. *Hedikhuizen* en *Herpt-en-Bern.*

HOEVEN-TEN-EINDE, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Hoeve.

* HOF (DEN), *staat:* zie Hof (Oud-). *lees:* zie Winkelhof.

* HOF (DEN), prov. *Drenthe*, ligt 9 u. Z. ten W. van *Assen*, 1½ u. Z. O. van *Meppel*, ¼ u. O. van *Wijk.* — Dit heerenhuis beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 23 bund. 13 v. r. 60 v. ell., en wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Lucas Nijsingh.

* HOF (HET), gem. *Bergeyk*, is in 1845 een afzonderlijke par. geworden. Zie Bergeyk-op 't Hof.

HOF (HET GROOTE-), hofst. op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 6 u. W. N. W. van *Arnhem*, kant. en 2¼ u. Z. ten O. van *Nijmegen*, gem. *Barneveld.* — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 61 bund. 43 v. r. 97 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Doornink, woonachtig te Deventer.

HOF (KLEINEN-), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen.*

§ HOF (HET OUDE-), water, prov. *Friesland.* Zie Kerkhof (het Oud-).

* HOF-AMBACHT, heerl., telt 6 h. en 40 inw.

HOFF (HET), landg., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. N. W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 2 u. N. W. van *Heusden*, gem. *Op-en-Neer-Andel*, 5 min. N. W. van *Neer-Andel*, beneden den *Maasdijk.* — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 11 bund. 52 v. r. 29 v. ell., wordt in eigendom bezeten door den Heer A. der Mobijen Leemans, woonachtig te Gorinchem.

HOFJE (HET), hofstede in *de Beemster*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. Z. van *Hoorn*, kant. en 2¼ u. N. W. van *Purmerende*, gem. *de Beemster*, aan den noordwestelijken dijk, tusschen Schemerhorn en Oost-Mijsen. Het land bij deze hofstede behoorende, is sedert lang vereenigd met de boerderij ten N. O. er naastaangelegen en behoorende aan den landbouwer Aris de Heer. Deze hofstede bestaat dus alleen uit een boerenwoning en erf, in welke woning de R. K. in de Beemster hun eerste godsdienst gehouden hebben.

* HOFLAAN (DE) ligt O. (niet W.) van Rotterdam. Na het aanleggen van den straatweg over 'sGravenweg is door een der vorige Heeren van *Kralingen*, eene laan aan de westzijde van Honingen afgestaan, om daarover den straatweg te maken, tegen het heffen van eenen tol, welke nog bestaat, van daar de naam van Hoflaan.

HOFLAND (HET), buurs., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, arr. en 3 u. Z. van *Leeuwarden*, kant. en 1¼ u. O. van *Rauwerd*, 10 min. W. van *Grouw;* met 20 h. en 120 inw.

HOFMANS (BENEDEN-), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen.*

* HOFRUST is, in het jaar 1837, met het buit. Rustrijk vereenigd, op welk laatste de in het Wbk. vermelde echo gevonden wordt. Het alzoo gecombineerde buit. beslaat eene oppervlakte van 12 bund.

* HOFWEGEN telt 100 inw. De heerl. is het eigendom van Mr. C. F. A. A. Grave van Hogendorp te 's Gravenhage. — Men telt in het geh. Hofwegen 11 h. en ruim 80 inw.

HOGENDORP (VAN), eil. in *Oost-Indië*, in de *Baai-van-Soekadana*, aan de westkust van het eil. *Borneo.*

HOGERHEIDE, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Hoogerheide. W.

* HOILTENSBOSCH ligt 40 min. N. O. van *Gilze*, beslaat eene oppervlakte van 16 bund. 88 v. r., en bestaat alleen uit dennenboomen.

* HOITEMA in *Haskerland.* — Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans ongeslecht weiland. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 1 bund. 55 v. r. 50 v. ell., worden in eigendom bezeten door Jonkheer Tjalling Æde Johan van Eysinga, woonachtig té Rauwerd.

* HOITUM. — Reg. 6, *staat:* Koster, *lees:* Koiter,

HOLALIHOE (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië.* Zie Zuidoosthoek (De). W.

HOLDERWISKE, b., prov. *Friesland.* Zie Terwisga. W.

HOLDINGA, state, griet. *Dantumadeel.* Zie Eysinga. W.

HOLDINGA, aanzienlijke boerenhofstede, prov. *Groningen,* arr. en 4 u. N. W. van *Groningen,* kant. en 2 u. N. W. van *Zuidhorn,* gem. en ½ u. N. van *Grijpskerk,* op de *Oosterwaard,* hebbende 32 bund. 73 v. r. 10 v. ell. binnen- en 53 bund. 49 v. r. 60 v. ell. polderland, en wordende bezeten en bewoond door den landbouwer Harm Kornelis Gaaikema.

HOLDINGAHUIS, voorm. oud adell. h. in de stad *Leeuwarden,* in de *Groote-Kerkstraat.* Het was van 1552 tot 1554 gebouwd door Wilco van Holdinga, een edelman, die door geleerdheid en vrijheidszucht, tijdens de Hervorming, grooten naam heeft verworven. De overlevering verhaalt dan ook, dat in de groote zaal van dit gebouw, in 1565, tusschen meer dan honderd Friesche Edelen het verbond is gesloten, om zich met de overige Nederlandsche Edelen tegen de dwingelandij van Spanje te verzetten. In deze zelfde zaal was een fraai bewerkte schoorsteen, voor welken nog in de vorige eeuw de wapens van Holdinga, Minnema, Roorda en Cammingha werden gevonden. Het komt op latere kaarten onder den naam van Schwartzenbergshuis voor, en dient, sedert het jaar 1759, tot een Armhuis der Diaconie van de Nederduitsche Herv. gem.

* HOLE (DE) ligt 3 u. van *Hoogezand,* 2 u. O. van *Slochteren,* 1 u. N. van *Siddeburen;* met 3 h. en 16 inw.

* HOLEKEBARG is vermoedelijk de tegenwoordige erve Harkenborg. Zie dat woord. W.

HOLENDONK, geh., prov. *Noord-Braband,* arr. en 1½ u N. O. van *Breda,* kant., gem. en ongeveer ¼ u. O. ten Z. van *Oosterhout.*

* HOLIJSLOOT. De kerk, bouwvallig geworden zijnde, is in 1846 door eene andere vervangen welke, den 21 Februarij 1847 werd ingewijd. Het is een steenen gebouw, met een houten torentje, doch zonder orgel.

* HOLLAND (NOORD-). De eerste bewoners maakten een gering en arm volk uit, levende zonder regel, dat met geen ander volk eenige betrekking wilde aanknoopen en zich alleen bij zijne landbezittingen ophield, welke door onvoldoende kadijkjes omringd waren, die dus telkens overstroomden en menig stuk land en hun eenig bestaan in vee wegnam. West-Friesland behoorde oudtijds tot de Friesche landen en bezat van daar, tot aan de invoering van het wetboek Napoleon voor het koningrijk Holland, in 1806, nog zijn eigen geheel Friesch regt, het Aasdomsregt genaamd. — Reg. 9, *van onderen, staat:* wetten *lees:* keuren

* HOLLAND (ZUID-) telt thans 222 plattelandsgemeenten, aangezien sedert het jaar 1844 eenige gem. met andere vereenigd zijn.

* HOLLANDERHUIZEN. Deze b. bestaat niet meer, zijnde de h. aldaar afgebroken.

HOLLANDIA, voorm. fort, prov. *N. Braband.* Zie Noordschans. W.

HOLLANDIA, voorm. fort in *Oost-Indië.* Zie Tellokko. W.

HOLLANDSCHE-DIJK (ZUID-), dijk, prov. *Noord-Braband.* Zie Loonsche-dijk.

* HOLLANDSCHE-IJSSEL. In den dam, waardoor deze rivier van de Lek is afgescheiden, ligt geen sluis, maar een steenen duiker, wijd 0,60 ell. De rivier is bij zeer lagen waterstand 0,32 ell., bij gemiddelden zomerstand 0,40 ell., bij gemiddelden winterstand 0,65 ell., bij zeer hooge winterstand 0,75 ell. en bij hoogst bekende winterstand 0,92 ell. boven A. P., alles aan den Doorslag waargenomen.

§ HOLLANDSCHE-KAUTER, geh., prov. *Zeeland.* Zie Kauter (Hollandsche). W.

* HOLLANDSCHE-VELD telt tegenwoordig 315 h. en ruim 2000 inw. Men heeft er eene hoofdschool, welke gemiddeld door 250 leerlingen bezocht wordt, en eene bijschool met 140 kinderen. Eerstdaags zal een aanvang worden gemaakt met het stichten van eene Herv. kerk en Predikantswoning.

HOLLANDSCHE-WIJK of Wolanda, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumbawa*, nabij de hoofdplaats Bima.

* HOLLANDS-DIEP. De breedte van dit vaarwater is aan den Moerdijk van oever tot oever 1470 ell. — De afstand van het hoofd aan den Moerdijk tot Willemsdorp 2740 ell. en van dorp tot dorp 3000 ell.; tusschen de noodhaven en Willemsdorp 1950 ell.; bij de Willemstad 2000 ell. Met nieuwe en volle maan is het ten 4 ure aan den Moerdijk hoog water. Bij dagelijksche of gewone eb daalt het water 0,92 ell. onder en rijst met de vloed 1,11 ell. boven A. P. — De laagst bekende ebbe is geweest den 15 Maart 1839 van 2,10 ell. onder A P., de hoogst bekende vloed den 24 Februarij 1837 van 3,36 ell. boven A. P., zoodat er een verschil van waterstand voorkomt van 5,46 ell. of 17 voet 4 duim 8 lijnen Rijnlandsche maat.

HOLLARE POLDER of Hollaere-polder, pold. in het eil. *Tholen*, prov. *Zeeland,* arr. *Zierikzee*, kant. *Tholen*, gem. *Oud-Vossemeer-en-Vrijbergen*, palende N. aan het Hoogeslik, O. aan de Eendragt, Z. aan de Nieuwe- en West-Vrijberger-polders, W. aan de gewezen uitwatering van Poortvliet. Hij is een gedeelte van het Hoogeslik, ingedijkt in 1843 en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 259 bund. 18 v. r. 50 v. ell., waaronder 233 bund. 87 v. r. 4 v. ell. schotbaar land; telt 3 h., waaronder 1 boerderij en wordt door 1 sluis, op de Eendragt van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Beheerder.

* HOLLEKIER. *Staat:* Zie Vennhuizermeer. *lees:* Zie Veenhuizermeer.

HOLLEVOETERBRUG, brug, prov. *Z.-Holland.* Zie Holvoeter-brug.

HOLPRYP of Ripera, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franekeradeel*, arr. en 3½ u. W. ten Z. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *Harlingen*, 10 min. W. van *Tjum*, waartoe het behoort; met 2 h. en 17 inw.

HOLSLOOT, ook wel Holtersloot en Holtersloots-diep genaamd, water, prov. *Drenthe*, dat uit het *Hargermeer* voortkomt, in eene westelijke rigting de gem. *Emmen* en *Sleen* doorloopt, en zich in het *Drostendiep* ontlast.

HOLTE (OP TEN-), voorm. adell. h., prov. in *Gelderland*, arr. en 4½ u. W. van *Nijmegen*, kant., gem. en 1 u. Z. W. van *Druten*, bij *Puyflijk*. — Dit huis, hetwelk tot het einde der zestiende eeuw bij het geslacht van Puyflick is gebleven, voerde tot wapen een schild van goud met een rad van keel.

* HOLTENBROEK, pold., grenst aan de buurschap Dieze. — Deze pold., welke reeds vóór eeuwen bedijkt is, beslaat, volgens het

kadaster, eene oppervlakte van 97 bund. 58 v. r. 31 v. ell., alles schotbaar en hoofdzakelijk weiland; telt 46 h., waaronder 2 boerderijen; terwijl daarin ook gevonden worden 3 houtzaagmolens, 1 leerlooijerij en de stadsmestplaats van Zwolle en 1 scheepstimmerwerf, die vervallen en thans tot leerlooijerij ingerigt is. Deze pold. wordt door eene sluis, op het Zwartewater, van het overtollige water ontlast, en staat onder het bestuur van den Markerigter van HOLTENBROEK. In dezen polder is het voormalige klooster gelegen, Op den Berg genaamd, thans tot eene heerenwoning en boerderij ingerigt, bekend onder den naam van den Kloosterberg.

HOLTERSLOOT of HOLTERSLOOTS-DIEP, water, prov. *Drenthe.* Zie HOLSLOOT.

* HOLTHE (TER), *lees:* HOLTHE (TEN), bestaat niet meer, maar het wapen van dit adell. h., zijnde een haal of hengel, om de pot aan te hangen, komt menigvuldig op de wapenborden te Zeerijp voor. — Men weet niet zeker meer waar het huis gestaan heeft, maar Boukamaheerd, eene boerenplaats van ongeveer 40 bund. land, 10 min. O. van het d., schijnt oudtijds dien naam te hebben gedragen, althans een zerkje, vroeger in den gevel van Boukamaheerd en een ond glas in dat huis droegen nog het wapen van TEN-HOLTHE.

* HOLTPADE (NYE). *Staat:* Zie NYEHOLTPADE. *lees:* Zie NIJEHOLTPADE.

* HOLTWOUDE (NIJE). *Staat:* Zie NYEHOLTWOUDE. *lees:* Zie NIJEHOLTWOLDE.

* HOLTWOUDE (OLDE). *Staat:* Zie OUDE-HOLTWOUDE. *lees:* Zie OLDE-HOLTWOLDE.

HOLTZBROEK, geh., prov. *Limburg.* Zie HOLZBROEK.

HOLVOETERBRUG of HOLLEVOETERBRUG, brug, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Moercapelle-en-de-Wildeveenen*, 10 min. W. van *Moercapelle*, over de oude Lhede, in den weg van Moercapelle naar Bleiswijk.

HOLWERD, kadastr. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *West-Dongeradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd*, bestaande uit de d. Holwerd, Foudgum, Bornwerd, Raard en Betterwird en volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2221 bund. 46 v. r. 39 v. ell., waaronder 2192 bund. 84 v. r. 55 v. ell. belastbaar land.

* HOLWERD, d. Reg. 1, *staat:* HOUWIERD, *lees:* HOLWIERD, — Bl. 715, de naaldtoren staat aan de zuidoostzijde (niet aan de oostzijde) van de kerk. — De kerk der Doopsgezinden, voor de bevolking veel te klein geworden zijnde, is vervangen door eene andere, welke den 1 Januarij 1851 is ingewijd. — Bl. 716, reg. 15, *staat:* 1662, *lees:* 1652,

HOLWERT (DE) ook wel HOLVERT, algemeene weide, prov. *Drenthe*, gem. en onmiddellijk ten N.W. aan de stadsgracht van *Koevorden* gelegen, eene oppervlakte beslaande van 91 bund.

* HOLWIERDA. Reg. 33 en 34, *staat:* JOHANNES à LUXTEN *lees:* JOHANNES à LAXTEN — Bl. 718, reg. 27, *staat:* 8 ell. *lees:* 3 ell.

HOLZBROEK, geh., prov. *Limburg*, arr. en 5 u. O. van *Maastricht*, kant. en 1½ u. Z. O. van *Heerlen*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Kerkrade*; met 13 h. en 50 inw.

* HOMBURGERBROEK (HET) is eene gemeente weide, 5 min. Z. van *Doetinchem*, aan den Ouden-IJssel. — Deze weide, ongeveer 70 bund. groot, waarop tusschen de 80 en 90 beesten weiden, is in oude tijden, misschien wel bij den inval van MAARTEN SCHENK, in 1579, ter bekoming der geëischte brandschatting in pandschap uitgegeven, en

ten gevolge daarvan hebben nu bijzondere personen dit regt, dat verkoopbaar is, om er beesten op te weiden, tegen jaarlijksche betaling van *f* 1.80, ten behoeve van de stad, wier Regering er het toezigt over heeft.

HOMMERSMA, b., prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. N. W. van *Groningen*, kant. en ¼ u. N. van *Zuidhorn*, gem. *Oldehove*.

* HOMMERTS. Er is aldaar over de Kerksloot eene ophaalbrug en over de dorpsvaart een vaste brug gelegd, in den straatweg van Sneek op de Lemmer.

* HOMOET, uiterwaard, watert uit door twee houten duikers op den IJssel.

* HOMOET (HET-HUIS-) ligt 2 u. N. N. W. van *Nijmegen*, 1 u. N. W. van *Elst*.

* HOMPELSVOET is eene drooge bank, welke ten N. het Springersdiep en ten Z. gedeeltelijk de reede heeft. Zij valt grootendeels droog, terwijl het gemiddelde gedeelte met lage tijen niet ondervloeit.

HOMPESCH, voorm. fort, prov. *Noord-Braband*, in de heerl. *Fijnaard-en-Heyningen*, in den pold. *Oude-Fijnaard*, 35 min. N. van het dorp. Voor dit fort, waarvan nog eenige overblijfselen te zien zijn, is de coupure, ten gevolge de aanlegging van eenen provincialen grindweg, nagenoeg te gelijk met den dijk aangevuld.

HOMSTERSLUIS, voorm. sluis, prov. *Groningen*, gem. *Oldehove*.

HONDEGAT (HET), vaarwater in den mond der *Ooster-Schelde*, loopende tusschen de *Zeehonden-* en *Krabbeplaten*, waar het zeer diep is, toch droogt geheel op tegen het Nieuwezand. Het heeft 60—160 palm diepte.

HONDEN-EILAND, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Zuidooster-eilanden-van-Banda* behoorende, nabij *Wetter*.

HONDERD-DUCATONS-SLOOT (DE), water, prov. *Overijssel*. Zie SCHANSE-EN-DUCATONSSLOOT. W. en A.

* HONDERT (DE), geh., bestaat thans slechts uit eene kleine arbeiderswoning.

HONDSCHATEN (DE GROOTE-), boerenerve op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, arr. en 8 u. N. ten O. van *Arnhem*, kant. en 2 u. N. O. van *Apeldoorn*, gem. en 2 u. N. N. W. van *Voorst*, ¼ u. O. van *Twello*, in het geh. *de Teuge*. — Dit boerenerve, bestaande uit boerenhuis, met landheerkamer, tuin, boomgaard-, bouw- en weilanden, benevens akkermaalshout en opgaande boomen, beslaat eene oppervlakte van ongeveer 35 bund.

HONDSRUK, b., prov. *Limburg*, arr. en 3½ u. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. O. van *Gulpen*, gem. en ½ u. N. van *Simpelveld*, een gedeelte uitmakende van het geh. *Molsberg-Poeschenheide-en-Hondsruk*.

* HONESCH heeft 1 wind-koren- en pelmolen, 1 linnenbleekerij, 1 kalkbranderij en 1 steenbakkerij.

* HONINGEN (HET SLOT-) is thans eene buit., hebbende het oude slot gestaan in de vijver vóór het nu bestaande huis. — Deze buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 3 bund. 21 v. r. 63 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door de stad Rotterdam.

* HONKOOP, heerl. Reg. 29, *staat:* VAN NOTEN, *lees:* VAN NOOTEN,

HONSELAARSDIJK. *Staat:* Zie HONSHOLREDIJK. *lees:* Zie HONDSHOLREDIJK.

* HONSWIJKER-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 239 bund. 9 v. r., waaronder 220 bund. schotbaar land, en heeft eenen watermolen. Het land ligt 0.60 ell. onder A. P.

HONSWIJKSCHE-POLDER, ook genaamd Uiterwaardsche-polder, pold., prov. *Utrecht*, arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Tull-en-'t Waal*, aan de Lek, nabij het fort Willem II te Honswijk, eene oppervlakte beslaande van 60 bund. 44 v. r. 96 v. ell., en uitwaterende door eenen steenen duiker, wijd 0,58 ell. Het polderbestuur bestaat uit eenen Polderschout en Secretaris en twee Heemraden.

*HOOFDPLAAT, pold. Bl. 733. Het werk der bedijking is verdeeld in 7 percelen, loopende van het Westen naar het Oosten.

HOOG (HET), buit., prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. Z. van *Amersfoort*, kant. en 1½ u. N. van *Wijk-bij Duurstede*, gem. *Doorn*, aan den straatweg van Utrecht op Arnhem. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 94 v. r., en wordt in eigendom bezeten door den Heer Salomon van Lier Ez., woonachtig te Jutphaas.

HOOGBROEK (HET), geh., prov. *Limburg*, arr. en 6 u. N. van *Roermond*, kant. en 1¼ u. Z. O. van *Horst*, gem. en 1¼ u. N. van *Grubbenvorst*, 20 min. N. W. van *Lottum*, waartoe het kerkelijk behoort; met 15 h. en 50 inw.

HOOGDUIN, voorm. buit., prov. *Zeeland*, arr., kant. en 2½ u. N. W. van *Middelburg*, gem. en ¼ u. W. van *Oostkapelle*, nabij den straatweg. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij. De daartoe behoord hebbende gronden, eene oppervlakte beslaande van 11 bund. 75 v. r. 93 v. ell., worden in eigendom bezeten door den Heer A. I. van den Broecke, woonachtig te Middelburg.

HOOG-DUURSWOUDE, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, kant. en 2 u. O. N. O. van *Oldeberkoop*, ¼ u. Z. W. van *Oosterwolde*; met 4 h. en 20 inw.

§ HOOGEBRUG, b. (geen geh.), prov. *Noord-Holland*. Zie Schulpbrug (Aan-de-). W.

HOOGE-DIJK (BUREN-AAN-DE-), b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr., kant. en 1 u. N. van *Leeuwarden*, 5 min. W. van *Jelsum*; met 12 h. en 70 inw.

HOOGE-GEESTEN, buurs., prov. *Friesland*. Zie Bergumer-heide (De). W. en A.

HOOGE-HEEREWEG, weg, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel* en *Ferwerderadeel*, beginnende in *Stiens* en loopende in eene noordelijke rigting bewesten de dorpen Finkum, Hyum en Hallum langs, tot *Marrum*, onder welk dorp eene b. daarnaar wordt genoemd; met 14 h. en 110 inw.

HOOGE-HEUVEL, voorm. heuvel op het eil. *Texel*, bij het *Oude-Schild*. — Deze heuvel is in het jaar 1481 gesloopt, tot een kerkhof gemaakt, en men heeft er eene kapel op gebouwd, in welke op Allerheiligen-avond 1482 de eerste mis gedaan, en die ingewijd is ter gedachtenis van de H. Catharina. Het geheele gebouw, dat nog den naam van St. Catharina draagt, is tegenwoordig in een woonhuis en herberg veranderd.

HOOGEIND, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 9 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en ¾ u. W. N. W. van *Boxmeer*, gem. *Beugen-en-Rijkevoort*, ¼ u. O. van *Rijkevoort*.

HOOGEIND, buurs., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en gem. *Veghel*; een gedeelte van de kom dier gem., aan het begin der haven en daardoor zeer levendig en welvarend; met 116 h. en 530 inw.

HOOGEINDE (HET), pold. en geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie Middelkoop (Hoogeinde-van). W. en A.

* HOOGELOON-HAPERT-EN-CASTEREN. De aldaar vermelde tweede korenmolen wordt zoowel door wind als door water gedreven.

HOOGE-LAND (HET), eil. in *Australië*, aan de Oostkust van *Nieuw-Guinea*, ten N. van de Geelvinksbaai.

HOOGE-MEER, b., prov. *Noord-Holland*, arr. en 2½ u. N. W. van *Hoorn*, kant. en 3 u. Z. W. van *Medemblik*, gem. en ¼ u. van *Opmeer*.

HOOGENBIEZENDIJK, geh., prov. *Utrecht*, arr. en 4 u. Z. W. van *Utrecht*, kant., gem. en ½ u. Z. W. van *IJsselstein*; met 10 h. en 50 inw.

* HOOGENBOOM wordt tegenwoordig in eigendom bezeten door den Senaat der Hoogeschool te Leyden, aan welke het door Mevrouw Wyttenbach gemaakt werd, opdat de opbrengst zoude strekken tot stijving van de weduwenkas der Hoogleeraren. Het h. is echter in 1831, overeenkomstig haren uitersten wil, gesloopt en op de plaats, waar zij en haar echtgenoot begraven zijn, is een, volgens het denkbeeld en de teekening van wijlen den Hoogleeraar Reuvens ontworpen, eenvoudig gedenkteeken opgerigt, bestaande in eene kolom van graauwen steen in den smaak van het momument van Themistocles te Magnesia, met dit ingegrift opschrift:

Dan. Wijttenbach
Civis Bernensis
MDCCCXX.

De kolom staat op eene grashoogte, te midden van een omrasterd plantsoen van hooge ijpenboomen en bloeijende heesters.

HOOGENDIJK, geh., prov. *Utrecht*, arr. en 4 u. Z. W. van *Utrecht*, kant., gem. en ½ u. Z. O. van *IJsselstein*; met 8 h. en 40 inw.

HOOGENDIJK, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 8 u. W. van *Breda*, kant. en 2½ u. N. N. W. van *Bergen-op-Zoom*, gem. en 10 min. N. N. O. van *Nieuw-Vossemeer*; met 25 h. en 220 inw.

HOOGENDIJK, dijk in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*. Zie Spaarndamsche-zeedijk. W.

HOOGENEIND, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Hoogeind. W.

HOOGENHAM, b., prov. *Noord-Braband*. Zie Ham (Den Hoogen). W.

* HOOGENHOF is niet bedijkt maar bekaad.

* HOOGENHORST, eigenlijk Hooge-Horst, zou, naar sommigen willen, reeds in 1002 gesticht zijn (1).

HOOGENHUIZE (DEN), voorm. kast., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. N. W. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. ten N. W. van *Oirschot*, gem. en 10 min. Z. O. van *Moergestel*, aan de Oostzijde van de Groote-Aa. — Dit kast., hetwelk herkomstig was van Jonker Jacob de Cock, is in de laatste helft der vorige eeuw afgebroken. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerenwoning met goede landerijen, beemden en houtgewassen, te zamen eene oppervlakte beslaande van 15 bund., en in eigendom bezeten wordende door den Heer C. A. van de Pol, woonachtig te Moergestel.

HOOGENOORD (DE), onbehuisde buitenpold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Charlois*; palende N. aan de gorzen tegen de Maas, O. aan de haven van Charlois, Z. aan Robbenoord, W. aan de Koedood. — Deze pold. watert uit op de Koedood, door eene steenen sluis, wijd 1,95 ell., en liggende 0,42 ell. beneden middelbare eb.

HOOGERHEIDE, geb., prov. *Noord-Braband*, arr. en 2½ u. N. ten O. van *Breda*, kant., gem. en 1 u. N. W. van *Oosterhout*; 25 min.

---

(1) Matthaeus, in *Praefat. edit. Amersfurt.* en weder *Fundat. Eccles. Ultraject*, p. 192.

N. N. W. van *den Hout*, waartoe het kerkelijk behoort, aan de grenzen der gem. *Made;* met 34 h. en 260 inw.

HOOGERUG, dijk, prov. *Noord-Braband.* Zie Mostaarddijk. W.

HOOGEVAARTWEG, weg, prov. *Noord-Braband,* gem. *Vrijhoeven-Capelle,* in eene noordelijke rigting, loopende van dat dorp langs de westelijke grens der gemeente, naar den provincialen klinkerweg, tusschen 's Hertogenbosch en Geertruidenberg, bij het Labbegat.

* HOOGEVEEN, gem., prov. *Drenthe.* — Deze gem. bevat de geh. of wijken en afdeelingen Alteveer, Hollandsche-veld, Krakeel en Pesserveld.

HOOGEWOERD, akkerbouwland, prov. *Gelderland,* arr. *Arnhem,* kant. *Harderwijk,* gem. *Ermelo,* onder *Leuvenum,* aan den Dooden weg en den Putterdelsweg, tusschen Leuvenum en Putten. Het is eene begraafplaats der overoude bewoners dezer streken geweest, alwaar onlangs urnen van het oudste soort met asch en verbrande menschenbeenderen zijn opgedolven.

* HOOGEZANDS-KIL. Reg. 3, *staat:* de Put en Hoofdwegen *lees:* de post- en hoofdwegen

HOOGEZIJDE (DE), b. of wijk van het d. *Schagen,* prov. *Noord-Holland,* arr. en 4 u. N. van *Alkmaar,* kant. *Schagen,* gem. *Schagen-en-Burghorn;* met 26 h., eene R. K. kerk en 150 inw.

HOOGH-HORST, voorm. abdij, prov. *Utrecht.* Zie Hoogenhorst, W. en A.

HOOGKAMER, plaats op oude kaarten op het eil. *Tholen,* 20 min. Z. van *Oud-Vossemeer* voorkomende; thans staat aldaar eene boerderij, welke, met de daarbij behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 50 bund. 83 v. r. 5 v. ell.

HOOGLAND, eil. in *Oost-Indië,* in de *Zee-van-Floris,* Z. van het eil. *Celebes.*

* HOOGLANDSCHE-POLDER, gem. *Abcoude-Baambrugge;* paalt W. aan den Groenlandsche-polder, waarmede hij voor vele jaren gecombineerd is, beslaande te samen eene oppervlakte van 278 bund. 3 v. r. 54 v. ell. wei- en hooiland, hetwelk wordt verdeeld in drie klassen, als: 1°. Kerkeland, 2°. Hoogland, 3°. Schuurlanden, welk in evenredigheid der huurwaarde in de polderlasten betalen, en wordt door eenen schepradwatermolen, op den Amstel van het overtollige water ontlast. — Het polderbestuur bestaat uit eenen Polderschout, eenen Poldersecretaris, drie Poldermeesters, welke laatste uit de voornaamste eigenaren worden gekozen, en eenen Penningmeester.

* HOOG-MADE. Bl. 787. De R. K. kerk, aan de H. *Maagd* Maria toegewijd, staat in den *Frederiks-polder,* op de oostkant van de Oude-Aa, noordwaarts en nabij Hoogmade, dus bijna 1 u. O. ten N. van Woubrugge, op een stuk gronds, daartoe in 1638 geschonken door zekeren Maarten van Zeyl en diens broeder. Twaalf jaren daarna, in 1650, werd de pastorie gebouwd, op wier zolder men zich bijna honderd jaren beholpen heeft, om de godsdienstoefening te verrigten, zooals men, aan de pijlaren en lijsten op den zolder aanwezig, nog zien kan. De tegenwoordige kerk, welke in 1741 gebouwd is, waartoe de vergunning, met zeer veel moeite en onaangenaamheden, van de Staten van Holland en West-Friesland verkregen is, is binnenmuurs 19.30 ell. lang en 8.20 ell. breed. Zij heeft geen toren, maar is voorzien van een net, klein orgel en een zeer fraai gebeeldhouwd altaar, waarin een allerkunstigst en schoon schilderstuk prijkt, voorstellende de *Geboorte van den Heiland,* en, volgens het oordeel van deskundigen, voor een gewrocht van den grooten Rembrand van Rijn

gehouden. — In 1821 is naast de kerk eene begraafplaats voor de R. K. aangelegd.

HOOGPLAAT, voorm. plaat in de heerl. *Nieuw-Vossemeer*, prov. *Noord-Braband*, sedert het jaar 1636 ingedijkt en thans den polder Boerengors uitmakende. Zie dat woord.

HOOGSCHE-WATERING, water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Pijnacker*, in eene noordelijke rigting loopende, uit de *Katwijksche-vaart*, door den Pijnackersche-polder, in eene veenplas van Berkel.

HOOGSTRAAT, geh., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 1¼ u. Z. van *Leyden*, gem. en 5 min. Z. van *Soeterwoude*; met 3 h. en 20 inw.

HOOGSTRAAT, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. N. O. van *Roermond*, kant. en ¾ u. Z. Z. W. van *Venlo*, gem. en 2 min. W. van *Tegelen*; met 19 h. en 90 inw. — Ook bestaat aldaar eene pottenfabrijk.

HOOGSTRAAT, geh., prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 2 u. N. ten O. van *Eindhoven*, gem. *Son-en-Breugel*, 10 min. N. O. van *Breugel*, waartoe het kerkelijk behoort.

* HOOGTE (DE). *Staat:* gem. *Oldenhoven*. lees: gem. *Oldehove*. — Men telt er 20 inw.

HOOGVLIET, gem. *Staat:* in het *Land van Putten*, lees: in het *Overmaassche*, — Het wapen der gem. Hoogvliet heeft drie schilden van goud, ieder met vijf sterren van azuur.

* HOOGVLIET, heerl. *Staat:* in het *Land van Putten*, lees: in het *Overmaassche*, — Men telt er in de kom van het d. 48 h. en 200 inw. — In het jaar 1840 heeft de kerk te Hoogvliet, aanmerkelijke verbeteringen ondergaan, en bij die gelegenheid zijn de geschilderde glazen door andere vervangen.

* HOOGVLIET (HET OUDE-LAND-VAN-) ligt in het *Overmaassche*, en paalt N. aan de gem. Pernis, O. en Z. aan Poortugaal, W. aan den pold. Engeland. — Deze pold., welks huizen aan den dijk staan, wordt op de Maas van het overtollige water ontlast, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 274 bund. 8 v. r. schotbaar land. Het polderbestuur bestaat uit eenen Waardsman en drie Heemraden.

* HOOGWOUD. Onder de vroeger hier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding de Latijnsche en Nederduitsche Dichter Laurens Laurentius, die den 28 Januarij 1672, als Predikant te Amsterdam overleed, en Johannes Barueth, van 1732—1736, een zeer geleerd Godgeleerde en Taalkundige, die den 27 Augustus 1777, als Predikant te Dordrecht, overleed.

HOOIBRUG (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 1 u. O. Z. O. van *Amsterdam*, kant. en 1 u. N. W. van *Weesp*, gem. *Diemen-en-Diemerdam*, ½ u. O. van Diemerbrug; met 4 h., waaronder eene boerderij en 30 inw. Het ontleent zijnen naam van eene enkele ophaalbrug over de vaart van Amsterdam naar Muiden.

HOOIKENSDONK-WERF-EN-KRAAIJENEST, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Ooijendonk-Werf-en-Kraaijennest. W.

* HOOIPOLDERTJE, behoort tot de gem. *Hodenpijl* en is onbehuisd.

HOOLSTRAAT, b., prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en ¾ u. N. O. van *Breda*, gem. *Teteringen* en het zuidelijke gedeelte van de kom dier gem. uitmakende.

HOONAARD (DEN), vroegere naam van het buit. Rustwijk; prov. *Zuid-Holland*. Zie Rustwijk. W.

* HOONDERD (DEN NIEUWE-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 48 bund. 90 v. r., waaronder 48 bund. 88 v. r.

59 v. ell. schotbaar land; telt 4 boerderijen, en wordt door eene sluis van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de directie van Hoedekenskerke.

*HOONDERD (DEN OUDE-) paalt N. aan de Swake en den Nieuwe-Honderd-polder, Z. O. aan den Noord-polder, Z. en Z. W. aan den Slabbekoorne-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 28 bund. 48 v. r. 78 v. ell., waaronder 28 bund. 53 v. r. 58 v. ell. schotbaar land; telt 1 h., en wordt door eene sluis van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de directie van Hoedekenskerke.

HOONHORST, geh., prov. *Overijssel.* Zie HOONENHORST. W.

HOOP (KLEIN-), suikerplant. in de kol. *Suriname*, aan de *Cottica*, ter regterzijde in het afvaren; palende bovenwaarts aan de koffijplant. Nieuw-Mocha, benedenwaarts aan de koffijplant. Twijfelachtig; 500 akk. groot; met 159 slaven. Zij wordt met stoom gedreven. De Negers noemen haar WONIFOE.

HOOPMANSHOOP, poel of ven, prov. *Overijssel*, in de heide, gem. en 1½ u. Z. O. van *Avereest.*

HOOR (TEN-), geh., prov. *Friesland.* Zie HORE (TEN-). W.

*HOORN, gem., bevat mede de b. Koepoortsweg en een gedeelte van het geh. het Keern. In 10 jaren tijds, van 1838—1849, zijn er aan de waag gebragt 24,727,755 Ned. ponden kaas. — Er is mede eene fabrijk van draagbaar gas. — Bl. 815. De Synagoge, op den *Zeedijk*, is een klein, doch doelmatig ingerigt gebouw, zonder toren. — Men heeft te HOORN eene Spaarbank. — Bl. 819. Onder de te HOORN geboren vermaarde mannen verdient ook melding: de Geschiedschrijver PIETER JANSEN TWISK, geb. in 1565, † 1 October 1636; de Schilder JAN ALBERT ROODTSEUS (niet ROODSENS) was geb. omtrent 1615, † in 1674; zijn zoon JACOBUS ROODTSEUS was geb. in 1631 (niet omtrent 1651)

HOORN (BANNE-POLDER-VAN-), pold., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en gem. *Hoorn*; palende N. aan Zwaag, O. aan Wester-Blokker, Z. aan den Zeedijk, W. aan het Keern. — Deze pold., is niet bedijkt maar is oudland, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 201 bund., alles schotbaar land; telt 134 h., waaronder 6 boerderijen, en wordt door molens op de Zuiderzee ontlast. Het polderbestuur bestaat uit drie Leden.

*HOORN (DE), beter DEN HOORN, in het *Gooregt*, is niet het zelfde als DE HOORNSCHE-DIJK, maar slechts het noordelijke gedeelte van dat gehucht, bestaande uit 8 boerderijen en 70 inw., die kerkelijk onder *Groningen* behooren.

*HOORN (DE), eil., ligt arr. en 2¼ u. O. van *Haarlem*, kant. *Zaandam*, en beslaat eene oppervlakte van 81 bund. 89 v. r. 2 v. ell.

HOORN (DEN), pold., prov. *N. Holland.* Zie KLAAS-HOORN-POLDER. W.

*HOORNAAR bevat mede de b. Groeneweg.

*HOORN-EN-BURG is in 1846 verkocht, om bedijkt te worden. Die pold. zal den naam erlangen van PRINS-HENDRIKS-POLDER en groot zijn 550 bund.

HOORNSCHE-BAAI, baai in *Oost-Indië*, in de *Indische-zee*, aan de zuidkust van het eil. *Groot-Nassau.*

HOORNSCHE-BRUG (DE) of brug No. 17, prov. *Gelderland*, gem. en 15 min. ten N. O. van *Heerde.* — Het is eene houten ophaalbrug, liggende over het vijfde pand van het *Apeldoornsche-kanaal*, in den weg van Heerde naar Vorgten en Wyhe.

*HOORNSCHE-DIJK. De langs dezen dijk staande 34 huizen maken een geh. uit, dat 300 inw. telt, welke voor een gedeelte kerkelijk onder *Groningen* behooren.

HOORNSCHE-EILANDJES (DE), eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de westkust van het eil. *Celebes*.

HOORNSCHE-STRAAT, zeeëngte in *Oost-Indië*. Zie SIKAKAP. W.

HOORNSCHE-WEGSLOOT (DE), water in de *Vier-Noorder-koggen*, prov. *N. Holland*, gem. *Wognum-en-Wadway*, hetwelk van het *Overtoom* af komt en in eene noordwestelijke rigting tot de kerkbuurt loopt.

HOOSBICH, alleenstaand h., grooth. *Luxemburg*, arr. en 3 u. N. van *Luxemburg*, kant. en gem. *Mersch*.

HOOYKANTSLOOT (DE), water, prov. *Noord-Holland*, in de afgekade *Spieringdijker-landen*, loopende in eene noordelijke en noordoostelijke rigting van de Zuidermeer tot de Noordermeer.

HOPEL, geh., prov. *Limburg*, arr. en 5 u. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. O. van *Heerlen*, gem. en 1 u. N. W. van *Kerkrade*; met 18 h. en 100 inw.

HOPHUIZEN, buurs., prov. *Gelderland*. Zie HOOPHUIZEN. W.

HORDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3¾ u. N. W. van *Dordrecht*, kant. en 1¼ u. W. N. W. van *Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, ¼ u. Z. van *IJsselmonde*; met 21 h. en 130 inw.

HORN, eil. in het *IJ*. Zie HOORN (DE). W. en A.

HORN (DEN), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 2½ u. Z. O. van *Amsterdam*, kant. en ¾ u. van *Weesp*, gem. *Weespercarspel*; met 6 h. en 40 inw.

HORNDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 2¾ u. O. N. O. van *Gorinchem*, kant. en 2¾ u. Z. van *Vianen*, gem. en ¼ u. O. van *Leerdam*, zijnde een gedeelte van den Noorder-Lingedijk, aansluitende aan de Dief- en Meerdijken; met 9 h. en 50 inw.

*HORNE, graafs. — De inw., die alle R. K. zijn, maken de volgende 24 par. uit, als: Baexem, Beegden, Beersel, Buggenum, Grathem, Halen, Heel, Horne, Hunsel, Ittervoort, Kessenich, Leyveroy, Meijel, Nederweert, Neer, Neer-Itter, Ophoven, Roggel, Stamproy, Thoru, Weert en Wessem. Men telt er 24 kerken en de volgende 4 kapellen, Geystingen, Kinroy, Swartbroek en Tungelroy. Deze par. worden bediend door 24 Pastoors en 27 Kapellanen. Men telt er 30,000 zielen, onder welke 22,000 Communikanten.

*HORNE (GROOT-TER-). *Staat:* Zie MARTENA-STATE. *lees:* Zie MARTENA.

*HORNE (TER-). *Staat:* Zie TERHORNE. *lees:* Zie TERHORNE.

*HORNHUIZEN, d. reg. 11, *staat:* woond. *lees:* woonde. — Het is niet onwaarschijnlijk, dat de hier gestaan hebbende kerk dagteekende van de laatste helft der dertiende eeuw, blijkens eene aanteekening voorkomende bij EMO op het jaar 1247. Deze kerk, bouwvallig geworden zijnde, is afgebroken en, in 1850, door eene andere vervangen, die den 1 December van dat jaar is ingewijd. De nieuwe kerk is iets kleiner en veel ligter van muurwerk dan de oude. De oude, spitse, bouwvallige toren heeft een dak met blaauwe verglaasde pannen. Het orgel is klein en niet zwaarder dan een huisorgel.

*HORNHUISTER-POLDER (WESTER-) wordt ook ZESBOERENPOLDER genaamd, als behoorende tot zes boerderijen, van welke de huizen en schuren binnen den provincialen zeedijk staan, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 124 bund 85 v. r. 90 v. ell.; telt

15 h., waaronder 11 boerderijen, en wordt door eene kluf of steenen duikerpomp, op de Lauwerzee, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier Volmagten en eenen Boekhouder.

* HORNSTERZWAAG, eigenlijk genaamd HOORNSTERZWAAG, heeft eene Herv. kerk, zijnde een langwerpig vierkant gebouw, zonder toren of orgel, maar daarbij staat een klokhuis.

HORNSTERZWAAGSCHE-COMPAGNIE of HOORNSTERZWAAGSCHE-COMPAGNIE, veenkolonie, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Schoterland*, arr., kant. en 4 u. O. van *Heerenveen*, ½ u. N. W. van *Hornsterzwaag*, waartoe zij behoort; met 45 h. en 280 inw.

HORNUM, oude plaats, gehouden door VAN LOON voor OUDSHOORN en door KLUIT voor HOORN.

HORSIK, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 1¼ u. Z. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. ten O. van *Boxtel*, gem. en ½ u. van *St. Michielsgestel*; met 29 h. en 170 inw.

* HORSSEN paalt Z. aan Batenburg en Appeltern. — Reg. 11, *staat*: stat. *lees*: par. — Reg. 12, staat: *Roermonde*, lees: *'s Hertogenbosch*,

§ HORST, dek. in het vic. apost. van *Limburg*, bestaande uit de volgende 23 par., als: Horst, Afferden, Bergen, Blitterswijk, Broekhuyzen, Broekhuyzenvorst, Geisteren, Gennip, Grubbenvorst, Heijen, Helden, Lottum, Meerlo, Middelaar, Mook, Oirloo, Ottersum, Panningen, Sevenum, Swolgèn, Venray, Wanssum en Well. Men telt er even zoo vele kerken en vier kapellen, als: te Castenray, te Leunen, te Merselo en te Oostrum, bediend wordende door 23 Pastoors en 24 Kapellaans. Men telt er ruim 25,300 zielen, onder welke 17,000 Communikanten.

* HORST, gem., heeft 1 stoomolie- en pelmolen. De Pastoor van HORST is geen Deken.

HORST, geh. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, ligt ½ u. N. ten W. van *Loon-op-Zand* en telt 11 h. en 70 inw., aan den keiweg naar Sprang.

HORSTE (DE), voorm. landh., prov. *Friesland*. Zie HARSTE (DE).

HORSTERBRUG of brug no. 9, prov. *Gelderland*. Het is eene houten ophaalbrug, liggende over het vierde pand van het *Apeldoornsche-kanaal*.

§ HORTEL, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie HAARTEL-ZIPTEN-EN-BANTEN. W.

HORZAK of HORSZAK, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en 5 min. N. ten O. van *Oss*; met 13 h. en 60 inw.

* HOSINGEN heeft in de kom der gem. 121 h. en ongeveer 700 inw. Er was hier vóór 1793 een klooster, dat toen opgeheven is.

HOTTEN, huizen, prov. *Limburg*. Zie HUTTEN (DE).

HOUBERGSCHE-VEER, pontveer, prov. *Gelderland*. Zie HOUWBERGSCHE-VEER.

HOUKES, geh. op het eil. *Wieringen*, prov. *N. Holland*, arr. en 10 u. N. O. van *Alkmaar*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *den Helder*, gem. *Wieringen*, 40 min. Z. W. van *Hypolitushoef*; met 4 h. en 20 inw.

HOULTEN, oude naam van het d. HOLTEN, prov. *Noord-Braband*. Zie HULTEN. W.

HOUT (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. O. N. O. van *Hoorn*, kant. en 1¼ u. W. ten Z. van *Enkhuizen*, gem. en 25 min. Z. van *Hoogcarspel*; met 10 h. en 60 inw.

* HOUT (DEN), d., heeft eene school. — De kerk wordt door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend. — De huizen staan meest allen aan een lang driehoekig plein of veld met boomen beplant.

HOUT (DEN), geh., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 20 min. Z. van *Haarlem*, gem. en 40 min. N. van *Heemstede*; met 22 h. en 80 inw.

* HOUTEN telt 1030 inw., als: ruim 290 Herv., 730 R. K., onder welke 400 Communikanten, 2 Oud-Roomsche en 2 Evang. Luth. — Het d. is eene oude plaats, welke in de negende eeuw door Graaf ROTGARIUS aan de kerk van Utrecht werd geschonken. — Men vindt er nog het landg. Hindelopen of Hinlopen.

* HOUTEN (VIER-). *Staat:* Zie VIERHOLTEN. *lees*: Zie VIERHOUTEN.

HOUTENDAM (DE), kanaal, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*, in eene westelijke rigting, loopende van de Morra naar de Geeuw.

* HOUT-EN-DOEVE, lees: HOUT-EN-DOUVE.

HOUTENS, ook wel eens HOUTUM gespeld, geh., prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1½ u. N. ten O. van *Eindhoven*, gem. *Son-en-Breugel*, 10 min. W. Z. W. van *Son*.

HOUTENSCHE-WETERING, water, prov. *Utrecht*, gem. *Houten*, in eene zuidoostelijke rigting loopende van den Lekdijk naar de Vaartsche Rijn.

* HOUTEPOPPEN ligt niet N., maar Z. van Brouwershaven.

HOUTERENDIJK, dijk, prov. *Noord-Braband*. Zie KEPKENSDONKDIJK. (DE). W.

HOUTHEM, geh., prov. *Limburg*, arr., kant. en 1 u. Z. W. van *Roermond*, gem. *Heel-en-Panheel*, 25 min. van *Heel*; met 5 h. en ruim 30 inw.

HOUTSCHE-STEEG, landweg, prov. *Noord-Braband*, gem. *Oosterhout*, in eene oostnoordoostelijke rigting, loopende van de Achterstraat onder den Hout naar den Westpolder.

HOUTWEIDE, streek gronds, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oudenbosch*, gem. *Etten-en-Leur*, eene oppervlakte beslaande van 1 bund. 25 v. r. 50 v. ell.

HOUVENE, oude naam van het d. DE HOEVEN, prov. *Noord-Braband*. Zie HOEVEN (DE). W.

HOUWBERG, geh., prov. *Gelderland*, gem. *Herwen-en-Aardt*, is gedeeltelijk Pruissisch, heeft, op Nederlandsch grondgebied, 2 h. met 9 inw.

HOUWBERGSCHE-VEER of HOUBERGSCHE-VEER, pontveer, prov. *Gelderland*, gem. *Herwen-en-Aardt*, over den verlamden Ouden-Rijn naar Pruissen, nabij het adell. h. Houberg, in den weg van Aardt naar Elten, toebehoorende aan den Heer Marquis E. H. J. DUPUY DE MONTBRUN.

* HOUWERDA (OUD-) is thans spoorloos verdwenen, zoodat men de plaats, waar deze burg gestaan heeft, niet meer weet aan te wijzen.

HOVEN (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 1½ u. O. Z. O. van *Grave*, kant. en 2 u. N. ten W. van *Boxmeer*, gem. en ½ u. van *Beers*; met 20 h. en 140 inw.

HUBERTSGERECHT-VAN-WULVEN (ST.) of DE GEER, voorm. adell. h., prov. *Utrecht*, arr. en 5 u. Z. W. van *Amersfoort*, kant. en 3½ u. N. W. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Oud-Wulven*.

* HUCHTER-AA. *Staat:* zie HEUCHTER-AA. *lees:* zie HEUGTER-AA.

HUEFKEN (HET), naam van de R. K. kerk onder *Drempt*, gem. *Hummelo*, prov. *Gelderland*, ½ u. N. ten W. van Drempt, ½ u. N. W. van Doesborgh. — Deze kerk staat schier alleen met eenige verspreid

liggende huizen daar rondom, en is een klein gebouw, met een torentje, zonder orgel.

HUGENVLIET, naam, onder welken de voorm. St. Jacobspolder, prov. *Zuid-Holland*, in het jaar 1482 ter bedijking werd uitgegeven. Zie dat woord. W.

HUGO-ZOTSPOLDER (DE), voorm. pold. in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*. Zie Zotspolder (De Hugo-). W.

* HUIBERGEN heeft 2 bierbrouwerijen. — Het hier staande klooster was tusschen 1260 en 1270 gesticht door Arnold van Loven, Heer *van Breda* en *Bergen-op-Zoom*, met toestemming en medewerking van den Abt van Tongerloo, op wiens grondgebied dit klooster grootendeels gelegen was. De Geestelijken, 11 in getal, hebben het bewoond tot den 10 Februarij 1798, toen er een kommando Franschen kwam, dat de Paters het klooster deed verlaten. Vervolgens hebben deze hun verblijf gehouden bij de burgers van Huibergen tot in 1803, als wanneer zij hun klooster weder hebben betrokken, waar zij allen overleden zijn, zijnde de laatste in November 1846 gestorven.

HUIBERT (DEN), waterloop in het *Land-van-Vianen*, prov. *Zuid-Holland*, in eene west-noordwestelijke rigting loopende van Schoonrewoerd naar het Zederik-kanaal.

HUIFKENS, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Hoefkens (De).

HUIGENDIJK (DE), b., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 1½ u. N. O. van *Alkmaar*, gem. en ½ u. van *Oudorp*; met 7 h. en 40 inw.

HUIGENSHIL of Jan Huygenshille, een der drie gorzen, waaruit vroeger de heerl. *Vrijbergen*, op het eil. *Tholen*, bestond.

HUIGEVOORT, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Huijfort. W. en A.

*HUININGAWEER of Huningaweer is geen geh. maar eene aanzienlijke boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 21 bund. 14 v. r. 70 v. ell., en in eigendom bezeten en bewoond wordt door een lid der oude familie Huninga, genaamd Menso Hilkes Huninga, landbouwer, kerkvoogd van Woldendorp en Zijlvest in het Termunter-Zijlvest.

HUININKBEEK, beek, prov. *Gelderland*. Zie Hunnekersbeek. W. en A.

HUISBERG, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. van *Maastricht*, kant., gem. en 20 min. N. van *Heerlen*; met 8 h. en 40 inw.

* HUISDUINEN. De 50 huizen, die men er telt, staan zeer verward door elkander, doch niet verspreid. Door de ligging aan den voet der duinen is alles mul zand en onvruchtbaar. — Den 18 December 1850 zijn het bouwen van eene nieuwe houten kerk en eenige verbeteringen aan de pastorij aanbesteed.

HUIS-IN-'T BOSCH, buit., prov. *Zeeland*. Zie Bosch (Huis-in-'t).

* HUISSEN-POLDER (KLEINEN-). *Staat:* Zie Huissen-polder (Kleinen-). *lees:* Zie Huyssens-polder (De Kleine-).

* HUIS-TER-BEETS (HET). *Staat:* hofstad *lees:* hofstede

HUIS-TER-HART (DE POLDER HET), pold., prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Maarssen*, gem. *Westbroek*, eene oppervlakte beslaande van 88 bund. 57 v. r.

HUISWEEREN, geh., prov. *Groningen*, arr. en 4 u. O. van *Groningen*, kant. en 2 u. N. ten O. van het *Hooge-Zand*, gem. en 1 u. N. O. van *Slochteren*; met 2 h. en 10 inw.

* HUIZEN, gem., prov. *Noord-Holland*. De visschersvloot telde op 1 Januarij 1850 103 vischschuiten of botters van 32 à 36 ton inhoud. — Het is een groot aanzienlijk dorp; de huizen staan uiteen, onder veel geboomte en aan verschillende kronkelende wegen, die het tot

een doolhof maken. — De Herv. kerk is een oud, doch goed en ruim gebouw, met eenen vierkanten toren met lage spits, en staat op een ommuurd kerkhof.

* HUIZINGE. In 1847 is de toren afgebroken tot op het vierkant en met een fraaijen spits voorzien. De oude torenklok werd aan kooplieden van Charleroi, in België, verkocht. Zij werd den 7 October van dat jaar aan de stadswaag te Groningen gewogen, en woog 1203 Nederlandsche ponden. Zij had tot randschrift: INT. JAER. ONS. HERREN. M. CCII (1202) ENDE. SO. IS. DESSE. KLOCKE. GHEGHOTEN. INDE ERE. GODES. ENDE. SIN. † TE JOHANNES.

HUIZUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr. en kant. *Leeuwarden*; bestaande uit de d. Huizum, Goutum, Hempens en Teerns en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 1828 bund. 84 v. r. 86 v. ell., waaronder 1767 bund. 3 v. r. 34 v. ell. belastbaar land.

HUL (HET), landg. op de *Middel-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 7 u. N. van *Arnhem*, kant. en 1½ u. N. van *Apeldoorn*, gem. en 1½ u. Z. O. van *Epe*, 20 min. Z. O. van *Vaassen*, in de nabijheid van den grindweg van daar naar Deventer en van het kanaal van Hattem naar Apeldoorn. Dit landg., bestaande uit heerenhuis, boerenplaats, weilanden en bosschen, beslaat eene oppervlakte van 51 bund., en wordt in eigendom bezeten door den Heer J. R. Krepel, woonachtig te Voorst.

HULPGAT No. 2 (DE PUTTEN-BEOOSTEN en BEWESTEN-HET-), twee pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Putten-beoosten-het-Hulpgat No. 2 (De) W. en Putten-bewesten-het-Hulpgat No. 2 (De). W.

§ HULS, beter Hulst, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en ¾ u. O. Z. O. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. Z. W. van *Helmond*, gem. *Zes-Gehuchten*, ¼ u. N. van Hoog-Geldrop; met 34 h. en 190 inw.

* HULS, gem. *Simpelveld*, is geen geh. maar eene b., een gedeelte van het geh. *Huls-en-Lauvenberg* uitmakende.

HULS (DEN), b., prov. *Overijssel*. Zie Rouveensche-Hulst. W.

* HULSBEEK behoort tot de gem. *Beugen-en-Rijkevoort*, doch kerkelijk tot *Wanroy*, en ligt 1½ u. W. Z. W. van *Beugen*.

* HULSBERG is de geboorteplaats van den Latijnsche Dichter en Letterkundige Johan Gerard Kerkherderé, geb. 7 November 1677, † 16 Maart 1738, als Geschiedschrijver van Keizer Joseph I.

* HULSBERGEN. Bl. 901. Ter plaatse, waar dit kloost. gestaan heeft, ziet men thans een landg., mede genaamd het klooster Hulsbergen, en bestaande uit twee aanzienlijke boerenplaatsen en eene katerstede, benevens heidegronden, alles gelegen aan het Apeldoornsche kanaal en den grindweg van Apeldoorn naar Zwolle, eene oppervlakte beslaande van ongeveer 356 bund. en in eigendom bezeten en bewoond wordende door de erven van den Heer C. J. Daendels.

HULSCHER (HET), landg. in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, arr. en 1½ u. Z. O. van *Almelo*, kant. en 1½ u. N. O. van *Delden*, gem. en ½ u. W. van *Horne*, in de buurs. *Zenderen*. — Dit landg., bestaande in heerenhuis, bouwmans- en arbeiderswoning en eene herberg aan den straatweg, benevens bouw-, hooi- en weilanden, veld- en broekgronden, beslaat eene oppervlakte van 30 bund., en is onlangs in perceelen aan onderscheidenen verkocht.

* HULSE wordt ook wel Overwater genoemd, en telt 31 h. en 200 inw.

HULSHEUVEL, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Hulstheuvel.

HULSHOUT, voorm. adell. h., prov. *Zuid-Holland*, te *'s Gravenhage*, aan de zuidzijde van *de Plaats*. — Dit h., hetwelk wij reeds op het jaar 1638 vermeld vinden, besloeg een gedeelte van den grond, waar vroeger het huis van MARIA VOSSEN gestaan had.

* HULST, geh. *Staat:* Zie HULS. Zoek dat woord hiervoor.

* HULST, dek., heeft steeds blijven deel maken van het bisd. van *Gent*, doch is na den Belgischen opstand, onder den naam van het ZEEUWSCH GEDEELTE DES BISDOMS VAN GENT, bestuurd door den Vice-Superior der *Hollandsche zending*, in hoedanigheid van Bisschoppelijk Commissaris en behoort thans tot het apost. vic. van *Breda*.

* HULST. Van de op bladz. 906 van het Wbk. vermelde fabrijken bestaan nog: 1 zoutkeet (de andere is naar Hontenisse overgebragt); 2 leerlooijerijen; 2 boekweitmolens; 4 bierbrouwerijen; 1 pottebakkerij, doch daarbij zijn opgerigt nog ééne tabaksfabrijk en ééne stijfselmakerij, terwijl de volgens het Wbk. in aanbouw zijnde windkorenmolen thans geheel afgebouwd en in werking is. — Bl. 907, reg. 9 v. o. *staat:* ELSAS, *lees:* ELZAS, — Bl. 906. Den 9 Nov. 1845, vierde de Herv. gem. haar 200 jarig bestaan, bij welke gelegenheid de Predikant J. C. NIDELSTEIN WALTER, in eene leerrede. hare afwisselende lotgevallen vermeldde (1). — Bl. 910. Van de Dobbelepoort heeft men nu eenen in 1846 begonnen en gedeeltelijk voltooiden klinkerweg naar het veer van Welsoorde, welke men hoopt dat in dit jaar (1851) voleind zal worden, ter bevordering van eene gemakkelijke communicatie van HULST met Goes, de hoofdplaats van het arrondissement. — Bl. 914. Nadat de aanbesteding van de herstellingswerken van het Stadhuis en den opbouw van den toren, den 9 Mei 1844 voor eene som van *f* 15,000 geschied was, is het omtrent half Mei 1846 voltooid, en heeft de eerste vergadering van den Raad aldaar plaats gehad den 13den dier maand. Het is een schoon gebouw, dat het ruime marktplein, waaraan het staat, tot sieraad verstrekt. De niet zeer hooge toren, van twee omgangen en van eene luiklok voorzien, prijkt met eenen vergulden arend en vaan tot windwijzer (2). — Bl. 915. Het zóogenaamde Landshuis, wordt thans alleen gebruikt voor de zittingen van het Kantongeregt, voor Kantonnale gevangenis, voor het IJkkantoor en als Bewaarplaats van de wapens der schutterij. — Bl. 918, reg. 10 v. o. Dat gedeelte der Herv. kerk, hetwelk in 1806 aan de R. K. is afgestaan, is den 6 April 1807 plegtig ingewijd. — Bl. 920. 's Gravenhof, later een Weeshuis en eindelijk een Militaire Hospitaal, werd in het begin van 1847, uithoofde van den bouwvalligen en onbruikbaren staat, op last van het Hervormd Diakonie-bestuur, aan welke het toebehoorde, afgebroken en de grond bij de overige erven getrokken, welke ten voordeele van het armenfonds verpacht worden. — Bl. 922. Er bestaat te HULST eene Bank van Leening en eene uit vrijwillige bijdragen der ingezetenen opgerigte, Kantschool voor arme kinderen. — Onder de te HULST geboren vermaarde mannen verdienen mede melding de Godgeleerde FESTUS HOMMIUS, een der medewerkers aan de Staten-overzetting des

---

(1) Deze leerrede is, voor rekening van de kerk gedrukt bij de uitgevers van dit Woordenboek.

(2) Zij die meer omtrent dit nieuwe Stadhuis wenschen te weten verwijzen wij naar de beschrijving daarvan door onzen Medearbeider J. C. DE POTTER, in den *Zeeuwsche Volks-Almanak van* 1845, gegeven en met twee platen opgeluisterd.

Nieuwen Testaments, geb. in 1576, † in 1642, als Doctor Theol. en *Prefectus collegii theologici*, en de Letterkundige JOHAN MOORMAN, geb. in 1696, † in 1743, na meermalen Burgemeester of Schepen van HULST en *Hulster-ambacht* te zijn geweest. — Bl. 923, reg. 6, *staat:* ST. JAN *lees:* ST. JOHANNES — Reg. 11, *staat:* ADRIANIS *lees:* ADRIANUS. — De Schilders GILLIS en FRANS MOSTART waren tweelingen, die te Antwerpen in 1555 in het Schildersgild kwamen. FRANS stierf in vroegen leeftijd, GILLIS in hoogen ouderdom, volgens sommigen in 1598, volgens anderen in 1601. — De Schilder PAULUS DE VOS, † in 1654. — Bl. 924, reg. 8, *van onderen, staat:* MAIJENNE *lees:* MAYENNE.

* HULSTERLOO. *Staat:* Zie KAUTER (DE), *lees:* Zie KAUTER (HOLLANDSCHE-).

HULSTHEUVEL, bij het kadaster HULSHEUVEL, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. O. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. N. O. van *Veghel*, gem. en ½ u. ten Z. van *Uden;* met 14 h. en 80 inw.

HULTE (DE), h., prov. *Drenthe*, arr. en 9 u. Z. Z. O. van *Assen*, jud. kant en 3½ u. O. ten Z. van *Hoogeveen*, adm. kant. en 1½ u. Z. W. van *Dalen*, gem. en ½ u. Z. ten W. van *Koevorden*. — Hier is gelegenheid om over de Vecht gezet te worden.

HULTJE, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4¼ u. O. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. N. O. van *Veghel*, gem. en ½ u. N. O. van *Uden;* met 22 h. en 120 inw.

* HULZE (HET) ligt 1 u. van *Zutphen*, 1½ u. Z. van *Gorssel*, ½ u. N. van *Almen*, waartoe het behoort, bestaat uit heerenhuis en twee boerenerven, is 100 bund. groot en wordt in eigendom bezeten door de mannelijke nakomelingen van wijlen den Heer A. R. C. Baron VAN DER BORCH VAN VERWOLDE.

* HUMMELO-EN-KEPPEL. — Bl. 946, reg. 2, staat: *Oldburen-en-Drempt*, lees: *Oldborgen-en-Drempt*,

§ HUMMELOSCHE-BEEK of HUMMELSCHE-BEEK, beek, in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, welke, bij het boerenerve Rosegaar aan de Rozegaarsbrug, in de gem. *Ambt-Doetinchem* ontspringt, aanvankelijk tusschen die gem. en Zelhem, daarna tusschen Zelhem en Hummelo doorloopt en zich onder Steenderen, even boven het Bronkhorster-veer, in den *Nieuwe-IJssel*, ontlast.

* HUNDEREN, ligt 2 u. N. N. W. van *Voorst*, niet ver van *Twello*, waartoe het behoort.

HUNENBERG, heuvel, prov. *Overijssel*. Zie HUNNENBARGH. W.

* HUNEPA lees HUNERA

§ HUNGERING, voorm. adell. h., prov. *Gelderland*. Zie HUNGERINK. W.

* HUNNEKER-BEEK (DE) of HUNNINKBEEK valt in de gem. *Ruurlo* en ontlast zich daar in de Zwink.

* HUNNENBERG. *In de noot voege men bij:* Zie mede P. C. MOLHUYSEN in den *Overijsselsche Almanak voor Oudheid- en Letteren*, voor het jaar 1844, bl. 180 en 181.

* HUNNEPE (TER). *Staat:* Zie HUNNEPE (TER) *lees:* Zie HENNEPE (TER).

HUNNERLOK, hoogte, op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. van *Ede*, onder *Lunteren*.

§ HUNNESCHANS, HUNNENSCHANS, HONNERSCHANS, HUNESCHANS of DUNESCHANS, omwalde halfcirkel op de hoogte van den *Veluwen-zoom*, prov. *Gelderland*, in de heerl. *Doorwerth*. Het binnenplein is aan de zuidzijde, waar de wal ontbreekt, omstreeks 100 ellen lang, en van het Zuiden naar het Noorden omstreeks 50 ellen. — Zij die deze plaats

met den eersten naam benoemen, zijn van meening dat zij ter verschansing gediend heeft, toen de Hunnen, die in vorige eeuwen geheel Europa door hunne woeste strooptogten verschrikten, ook tot hiertoe doorgedrongen waren, en, behalve aan deze hoogte, ook aan de Hunnenschans bij het Udelermeer, aan den Hunerberg en de Hunerpoort te Nijmegen en aan meer andere plaatsen hunnen naam medegedeeld hebben. Maar zij die aan den naam Dunnenschans de voorkeur geven, denken, dat de Hunnen welligt hunne togten nimmer tot hiertoe uitgestrekt hebben, en dat deze naam, zoo veel als hooge of groote schans te kennen gevende, door den tijd in den naam van Hunnenschans verbasterd zij Hoe het zij, dit is zeker dat de vlakte die op den top van dezen berg gevonden wordt, en uit haren aard voor eene verschansing zoo uitnemend geschikt schijnt, in zware aarden wallen en diepe drooge grachten, nog op den huidigen dag de duidelijkste blijken draagt, van eenmaal door menschenhanden tot eene meer of min regelmatige plaats van verdediging ingerigt te zijn. De verschillende, met dezen gelijkluidende namen, welke wij in Gelderland aantreffen, brengen er ons ligtelijk toe, om haar allen uit die ééne bron af te leiden; het stilzwijgen der geschiedenis laat ons hier omtrent onzeker. Opzettelijke ontgravingen en nasporingen, daarin door Dr. L. J. F. Janssen ten jare 1843 bewerkstelligd, hebben overblijfselen zoowel van Oud-Germaanschen, als Romeinschen en Frankischen oorsprong aan het licht gebragt, welke thans nog bij den eigenaar der schans, Baron van Brakel van Doorwerth, bewaard worden, en van die onderzoekingen zijn de uitkomsten bekend gemaakt. Met verbazing ziet de wandelaar van deze steile hoogte bijna regt in den Rijn neder en laat aan de overzijde, met verrukking zijn oog weiden over de Betuwe, die hier, met hare velden en rijke beemden, met hare dijken en tallooze torens, in hare geheele uitgestrektheid voor hem ligt, tot daar de Nijmeegsche hoogten het gezigt beperken.

HUNSE (DE-GROOTE-EN-LUTTEKE-WITTE-), twee zandbelten, prov. *Drenthe*, gem. *Odoorn*, ter plaatse, waar men wil, dat de voorm. stad Hunsou zou gelegen hebben.

*HUNSEL, gem., bevat mede de b. Smitsstraat. De inw. van het d. Hunsel, onder welke men 400 Communikanten telt, maken eene par. uit, welke tot het vic. apost. van *Limburg*, dek. van *Weert*, behoort, en door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend wordt.

*HUNTHUM, reg. 5, *staat*: Hoverschans *lees*: Sterreschans

HURK, geh., prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 25 min. W. ten Z. van *Eindhoven*, gem. en ruim ½ u. W. van *Strijp*; met 25 h. en 190 inw.

*HURWENEN paalt O. en Z. aan Rossum, Z. W. aan Kerkwijk; bevat, behalve het d. Hurwenen, alleen een gedeelte van het geh. Oensel; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 641 bund. 8 v. r. 55 v. ell., waaronder 526 bund. 56 v. r. 42 v. ell. belastbaar land; telt 88 h., bewoond door 104 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 560 inw. Men heeft er 320 Herv., onder welke 130 Ledematen. — Reg. 13, *staat:* 1470, *lees:* 1740, — Het beroep van den Predikant is eene collatie van den Heer van Rossum. — De R. K., die er 240 in getal zijn, onder welke 140 Communikanten, maken eene par. uit, welke voorheen door den zelfden Pastoor als *Rossum* en *Heerewaarden*, bediend werd, doch sedert het jaar 1843 eenen eigen Pastoor verkregen heeft. — Men heeft in deze gem. eene school, welke gemiddeld door 80 leerlingen bezocht wordt. — De heerl. is na het overlijden van Mr. Dominicus Snoek

te Tiel, in 1842, overgegaan aan den Heer Mr. JAN PETER LOURENS STEENS ZIJNEN, die, den 24 Maart 1844 overleden zijnde, ze aan zijne erven heeft nagelaten, welke haar thans nog bezitten. — Het d. HURWENEN of HORNE, ligt 1 u. O. van Zalt-Bommel, aan den Waaldijk. Men telt er in de kom van het d. 53 h. en 400 inw. — De Herv. kerk, in 1640 uit het puin van de vorige opgetrokken, was een klein langwerpig vierkant gebouw, met eenen toren, doch zonder orgel; zij is echter, in het jaar 1846, 7 ell. langer gemaakt en op dat gedeelte 2 ell. verbreed.

* HURWENEN (HUIS-TE-), beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1 bund. 78 v. r. 50 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door de erven van den Heer JAN PETER LOURENS STEENS ZIJNEN, woonachtig te Nijmegen. *

HURWENENSCHE-KIL, water, prov. *Gelderland*, gedeeltelijk gem. *Hurwenen* en gedeeltelijk gem. *Zalt-Bommel*. Het is eene breede waterplas in de Hurwenensche-waarden, welke uitwatert op de Waal, door een sluisje met twee puntdeuren in de kade van den uiterwaard, wijd 2,24 ell. en liggende 1,66 ell. beneden middelbare eb.

*HURWENENSCHE-UITERWAARDEN liggen gedeeltelijk gem. *Zalt-Bommel*, gedeeltelijk gem. *Hurwenen*, en palen N. aan de Waal, O., Z. en W. aan den Waaldijk. Zij beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 275 bund. 25 v. r., waaronder 250 bund. schotbaar land, als: onder *Zalt-Bommel*, volgens het kadaster, 63 bund. 68 v. r. 90 v. ell. en het overige onder *Hurwenen*, en zijn gedeeltelijk ten Noorden voorzien van eene zomerkade, den Oversen-dam genaamd. In 1843 is op deze waarden, onder *Hurwenen*, een steenoven gebouwd, welke voor een der voornaamste van Gelderland kan gehouden worden.

*HUSHOVEN heeft eene gemeenteschool voor dit en de bijliggende geh. Boshoven en Laar, welke door 130 kinderen bezocht wordt.

HUSKEN, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. van *Maastricht*, kant., gem. en 20 min. N. van *Heerlen*; met 8 h. en 40 inw.

*HUSSCHENBERG ligt 10 min. O. van *Geul*.

§HUT, bij het kadaster LAMBERSHOEK, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4½ u. Z. O. van *Eindhoven*, kant. en 2 u. Z. Z. W. van *Asten*, gem. en 1½ u. Z. van *Someren*, op de grenzen van Limburg; met 10 h. en ongeveer 60 inw. — Er stond vroeger slechts een eenig huis in de heide, doch later zijn links en regts op grooten afstand van de eerste hut, huizen in de heide aangelegd, welke nu te zamen als een gehucht, onder den naam van HUT, bekend staan.

§HUTTEN (DE), alleen staande huizen, onder de benaming van Maarheeshut, van de Venshut, Pastoorshut en Cachera'shut, prov. *Limburg*, distr., arr. en 4½ u. van *Roermond*, kant. en gem. *Weert*. De eerste is gelegen halfweg Weert en Maarheeze, de tweede ten N. van Weert, op de grenzen van de prov. Noord-Braband, en de derde en vierde op halfweg Weert en Budel, allen in de heide. De laatste, waaraan een Fransch Officier, van wien het zijn naam ontleent, vóór veertig jaren het eerste zijne zorg wijdde, is, sedert het jaar 1839, door den tegenwoordigen eigenaar, den Heer LIBERT NEVEN, van Maastricht, in eene fraaije hofstede herschapen.

HUURINKSCHE-BRUG, houten brug, prov. *Gelderland*, gem. *Overasselt*, 2½ u. Z. van *Nijmegen*, in den grooten weg tusschen Nijmegen en Grave.

*HUYFORT, eigenlijk HUISSVOORT, ligt 5½ u. Z. W. van *'s Hertogenbosch*. Men telt er 8 h. en ruim 40 inw.

HUYGENSHUIS (HET), voorm. adell. h. te *Leeuwarden*, op den *Bewal*. Het ontleende zijnen naam van LENART HUGESSZ, HUYGENS of HUYGES, die aldaar in 1543 als overleden voorkomt. Oorspronkelijk behoorde het echter aan DOUWE GALAMA, wiens achterkleindochter WYTS met LENART HUYGENS huwde en het dien alzoo aanbragt. Thans wordt dit, op kelders gebouwde h. bewoond door Mevrouw de wed. van den Generaal-Majoor JOHANNES GALENUS Baron VAN SYTZAMA.

*HUYNS, beter HUINS (niet HUONS), ligt niet aan, maar 10 min. van Bolswarder-trekvaart, waaraan het door eene opvaart uitkomt. Het telt, met het daartoe behoorende geh. Rewerd, 26 h. en 160 inw., onder welke 150 Herv. en 8 Doopsgez., welke laatste tot de gem. *Baard* behooren. — De dorpschool, in 1843 nieuw en ruim gebouwd, wordt gemiddeld door 30 of 40 leerlingen bezocht.

HUYNSER-POLDER (DE), pold., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, onder het beheer van het d. *Huyns*, welke in het jaar 1829 bedijkt is, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaat van 350 bund.

HYSAART, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 3½ u. N. W. van *Sneek*, kant. en 2 u. N. ten W. van *Bolsward*, ¼ u. O. van *Arum*, waartoe het behoort; met 2 h. en 13 inw.

I.

*JAARSVELD. Bl. 4, reg. 7 en 9, *staat:* DE WIT, *lees:* DE WITT,

*JABEEK beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 393 bund. 27 v. r. 5 v. ell., waaronder 384 bund. 27 v. r. 5 v. ell. belastbaar land. — Men heeft in deze gem. eene school, welke gemiddeld door 60 leerlingen bezocht wordt. De kerk is een oud gebouw, met eenen hoogen toren, doch zonder orgel. — De kermis valt in op den tweeden Zondag na Pinksteren. — Het wapen der gem. is een pot met appelmoes.

JACOBI-PAROCHIE (ST.), kadast. gem., prov *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *het Bildt*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Berlicum*; bestaande alleen uit het d. St. Jacobi-Parochie, met zijn behoor, en volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2777 bund. 55 v. r. 44 v. ell., waaronder 2735 bund. 12 v. r. 88 v. ell. belastbaar land.

*JACOBI-PAROCHIE (ST.) heeft ruim 2830 inw. en eenen zeer vruchtbaren bodem, meest uit bouwlanden bestaande. Aan den *Zwarte Haan*, ten N. van dit dorp, bestaat eene goede gelegenheid ter overvaart naar Ter-Schelling en Ameland.

JACOBS-GORZEN (ST.), gorzen, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Nieuwe-Tonge*, ten Z. van den Battenoordsche-polder, tegen de Grevelingen, zijnde de overgeblevene landen van den voorm. *St. Jacobspolder*. Zie dat woord. W. en A. Zij beslaan eene oppervlakte van 27 bund. 95 v. r. 30 v. ell.

*JACOBSKERKE (ST.) was vroeger mede eene heerl. welke tot wapen had een veld van keel, in het hoofd twee St. Jacobsschelpen van zilver en in de punt eene roode gesp van goud.

*JACOBSPOLDER (ST.), gem. *Nieuwe-Tonge*, werd den 15 Februarij 1482 ter bedijking uitgegeven, onder den naam van HOGENVLIET. Ingevloeid zijnde in 1502, werd hij herdijkt en kreeg den naam van ST. JACOBSPOLDER. Thans heeten de daarvan nog aanwezige gorzen,

die ontstaan zijn door de inundatie des polders den 14 November 1775, de St. Jacobsgorzen.

*JAGERSPLAAT (DE) bestaat uit vier pold., welke in 1806 zijn ingedijkt.

JAGERSWIJK, b., prov. *Groningen*, arr. en 3¼ u. O. Z. O. van *Groningen*, kant. en ¼ u. O. N. O. van *het Hoogezand*, gem. en 10 min. O. N. O. van *Sappemeer*; met 23 h. en ruim 120 inw.

*JAGO (ST.) staat: in *Opper-Guijana*, lees: in *Opper-Guinea*,

JAGTLUST, buit., prov. *Noord-Braband*, arr. en 1¼ u. Z.W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 2 u. N. W. van *Boxtel*, gem. en in het d. *Helvoirt*; nabij den straatweg van 's Hertogenbosch op Breda. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 1 bund. 62 v. r. 26 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door Jonkheer de Jonge van Zwijnsbergen, woonachtig te Helvoirt.

*JAGTLUST, buit., prov. *Friesland*, ligt arr., kant. en ¼ u. Z. van *Heerenveen*, ½ u. N. W. van *Oudeschoot*, en behoort thans aan Jonkheer O. R. Andringa de Kempenaer, te Leeuwarden, die het veel vergroot en verbeterd heeft.

JAKOB-KLAASSE-SLUIS, sluis in *de Zijpe*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zijpe-en-Hazepolder*, 1½ u. Z. W. van de *Schagerbrug*; dienende tot uitwatering van den polder, en daarstellende eene gemeenschap tusschen de gemeente en het Noordhollandsche kanaal.

JAN (ST.), plant. op het eil. *Curaçao*, in de *West-Divisie*, O. van St. Jansbaai.

JAN (ST.), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

JAN-DE-WITTSGAT, voorm. vaarwater ten N. van de *Zuiderzee*. Zie Spanjaartsgat (Het Oude-). W.

JANNEZAND, zeven platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

*JANSBERG (ST.). Op dezen berg staat, onder de gem. *Duttlingen*, eene kapel.

*JANSBERG (ST.) *staat:* Zie Johannesberg. Zoek dat woord hierachter.

JANSGA (ST.) of St. Johannesga, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Schoterland*, arr. en kant. *Heerenveen*; bevattende de d.: St. Jansga, Rotsterhaule, Rohel, Rottum, Delfstrahuizen en Schoter-uiterdijken, en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 5690 bund. 27 v. r. 49 v. ell., waaronder 4683 bund. 77 v. r. 53 v. ell. belastbaar land.

*JANS-HOSPITAAL (ST.) behoort niet tot de griet. *Wymbritseradeel*.

*JANSKERKE (HOF-VAN-ST.-), reg. 8, *staat:* 959 bund. *lees:* 59 bund.

*JANS-KLOOSTER (ST.), te *Amersfoort*. In de nabijheid van de plaats, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene paardenstalling voor het garnizoen, in 1831 van stadswege aangebouwd.

JANS-POLDER (ST.), gedeelte polderland, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Charlois*; zijnde het noordwestelijke gedeelte van den polder *Robbenoord*, begrepen tusschen de rivierdijken en de Vliet. — Het is langs de Koedood en de Vliet van eene kade voorzien, en watert uit door 3 houten duikers, als: door een op de Nieuwe-Maas en door de beide anderen op de haven van Robbenoord.

*JANSTEEN (ST.), *staat:* Rocqeus, *lees:* Rocques,

JANS-ZIJDELINGS-DIJK (ST.), dijk in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*. Zie Zijdelingsdijk (De St.-Jans-).

JAN-TABAK, logement, prov. *Noord-Holland.* Zie ZAANDHOEVE. W.

*JAN-TEN-HEERE, *lees:* JAN-TEN-HEERE (ST.),

*JATTI (KALI), *staat:* Zie KALI-DJATTIE. *lees:* Zie DJATIE.

*JAVA ligt O. van Sumatra, W. van Bali.

*JAVA (SAMPANG), *staat:* Zie SAMPANG-JAVA. Zoek dat woord hierachter.

*IDAARDERADEEL, *staat:* EDA-WERDERADEEL, *lees:* EEDA-WERDERADEEL. — Het grietenijhuis staat te Grouw.

*IDLAARD is eene voorm. state (geen geb.) in *West-Dongeradeel.*

IDO-AMBACHT (HENDRIK-), d., prov. *Zuid-Holland.* Zie HENDRIK-IDO-AMBACHT. W.

*IDSEGA telt 22 h. en 150 inw., en, met een gedeelte van het geh. de Bud (niet de Band), 26 h. en 180 inw., onder welke 10 Herv. en 70 R. K. — Men heeft er een houten klokgestel, doch geen school.

*IDSKENHUIZEN telt 44 h. en 300 inw. De kerk is in 1840 geheel vernieuwd en hersteld door de edelmoedige en broederlijke hulp der kerkvoogden van Doniaga en St. Nikolaasga, die de daartoe benoodigde gelden uit hunne fondsen geheel belangeloos hebben geschonken.

JELAMERBUREN, geh., prov. *Groningen,* arr. en 3½ u. W. van *Groningen,* kant. en 1½ u. N. N. W. van *Zuidhorn,* gem. en 1½ u. Z. W. van *Oldehove,* nabij *Niehove,* waartoe het behoort.

JELGERABUREN of JELGERHUISTERRABUREN, naam, welken men oudtijds gaf aan de b. ACHTER-DE-HOVEN, prov. *Friesland,* kw. *Oostergoo,* arr., kant., gem. en 5 min. Z. O. van *Leeuwarden.*

JELGERHUIS-STATE, voorm. state, prov. *Friesland,* kw. *Oostergoo,* Z. O. van *Leeuwarden.* Vermoedelijk was dit huis de tegenwoordige buitenplaats ZORGVLIET, in de b. *Achter-de-Hoven,* welke in de vorige eeuw CATERSHOVEN was geheeten. Zie voorts ZORGVLIET.

*JELLEMA, reg. 8, *staat:* ALBERT, *lees:* ALLERT, — Reg. 9, *staat:* 1650, *lees:* 1560, — Reg. 34, *staat:* JOHAN VAN NYEVEEN, *lees:* JOHAN VAN NEVEN, — Reg. 37, *staat:* HORA SICCEMA, *lees:* HORA SICCAMA,

JELSUM, kadast. gem., prov. *Friesland,* kw. *Oostergoo,* griet. *Leeuwarderadeel,* arr. en kant. *Leeuwarden;* bestaande uit de d. Jelsum, Cornjum, Britsum, Lekkum en Miedum en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 2482 bund. 60 v. r. 43 v. ell., waaronder 2424 bund. 23 v. r. 91 v. ell. belastbaar land.

*JELSUM, d., telt in de kom 49 h. en 260 inw. en met de daartoe behoorende b. Veensterburen en Buren-aan-den-Hoogendijk, 69 h. en 380 inw.

JEMBERG, hofstede, prov. *Overijssel,* arr., kant. en 1 u. O. ten N. van *Zwolle,* gem. *Avereest,* aan de Reest.

JENEVERPLAAT, plaat in den *Biesbosch,* prov. *Noord-Braband,* arr. *Breda,* kant. *Oosterhout,* gem. *Made-en-Drimmelen.*

JENEVER-POLDER, onbehuisde buitenpold. prov. *Zuid-Holland,* arr. *Dordrecht,* kant. *Ridderkerk,* gem. *Poortugaal-en-Albrandswaard;* palende N. aan Albrandswaard, O. aan den Johanna-polder, Z. aan den Kooi-polder, W. aan de Kijvelanden. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 21 bund. 6 v. r. 37 v. ell., alles schotbaar land, en wordt door eene sluis, op de Maas, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het bestuur van de eigenaren.

JERDEN of JIRDEN, geh., prov. *Friesland,* kw. *Oostergoo,* griet. *Achtkarspelen,* arr. en 6 u. O. ten Z. van *Leeuwarden,* kant. en 2½ u. O. Z. O. van *Bergum,* 10 min. N. van *Surhuisterveen,* waartoe het behoort; met 3 h. en 20 inw.

* JERSEKE, JERSEKE-DAM, JERSIKE, JERSIKE-DAM, *lees:* IERSEKE, IERSEKEDAM, IERSEKE, IERSEKE-DAM.

* IERST, YRST of EERST was het *Eerste* of *ierste* kasteel der Heeren VAN BUCKHORST; doch toen zij, in 1233, in opstand waren tegen Bisschop OTTO II, werd het door dezen tot den grond toe verwoest, met uitzondering van eenen steenen toren, waarop deze Heeren op Overijssels grondgebied, te Zalk, een nieuw kasteel bouwden, onder den naam van BUCKHORST, terwijl zij hun *Eerste* kasteel EERSTE of YERSTE-HUIS bleven noemen. In het jaar 1805 is de landman MEULMAN door aankoop eigenaar geworden van den ondergrond en de regten der havezathe, bestaande onder anderen in de vrije uitoefening der konijnenjagt onder Buckhorst, met de korentienden en ook eenige koescharen; van de oude gebouwen zijn de stallingen nog aanwezig, overigens staat er thans eene knappe boerenwoning. Een daartoe behoord hebbende erve, groot 122 bund., wordt in eigendom bezeten door den Heer RUDOLF FLORIS CAREL Baron BENTINCK TOT SCHOONHETEN, woonachtig op Schoonheten.

* JERUSALEM, voorm. kloost. buiten *Utrecht*, reg. 7, *staat:* MATTHEUS *lees:* MATTHAEUS

* IJ (HET). Bl. 66. Van waar deze riv. haren naam ontleent is niet stellig uit te wijzen, doch het komt waarschijnlijk van den wortel, *aa, ee* (water), bij verwisseling der klinkletters — De IJdijken te Amsterdam liggen 2,68 ell. boven A. P. — Bl. 67, reg. 6, *staat:* D. MENTS *lees:* D. MENTZ

IJKEHAAR, geh., prov. *Drenthe*. Zie EEKEHAAR W.

IJKEMA of IKEMA, b., prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. N. van *Zuidhorn*, gem. en ½ u. W. van *Oldehove*; met 13 h. en 100 inw.

* IJNEN (NEER-), heerl., wordt thans in eigendom bezeten door den Heer HANS WILLEM Baron VAN AYLVA VAN PALLANDT, woonachtig te NEER-IJNEN. — Deze heerl. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 615 bund. 43 v. r. 56 v. ell., waaronder 615 bund. 20 v. r. 45 v. ell. belastbaar land. Men telt er 66 h., bewoond door 72 huisgez., uitmakende eene bevolking van 420 inw., onder welke 7 R. K. de overige allen Herv. De dorpschool wordt gemiddeld door 60 leerlingen bezocht. — Het d. NEER-IJNEN ligt ½ u. Z. van Waardenburg.

* IJNEN (NEER-), voorm. adell. h., ligt ½ u. van *Waardenburg*, in het d. *Neer-IJnen*. — De daartoe behoord hebbende gronden, worden in eigendom bezeten en bewoond door den Heer HANS WILLEM Baron VAN AYLVA VAN PALLANDT.

* IJNEN (OP-). Het d. ligt op 51° 49′ 44″ N. B. 22° 58′ 1″ O. L.

* IJNEN (POLDER-VAN-NEER-) staat onder het bestuur van twee Poldermeesters en eenen Secretaris. — Reg. 7 *staat:* Pakkedelle-Klooten, *lees:* Pekkedelle-Klooten, — Reg. 8 *staat:* het Snellevoet, *lees:* het Snelleveld,

* IJPELAAR (HET HUIS-TE-) is een groot, doch eenvoudig vierkant gebouw, door groote dreven omringd. — Reg. 11 *staat:* tusschen Emelenburge-IJpelaar, *lees:* tusschen Emelenburg en de IJpelaar.

IJPELAAR (DE KLEINE-), buit., prov. *Noord-Braband*, arr. en 1 u. Z. Z. W. van *Breda*, kant. en ½ u. N. O. van *Ginneken*, gem. *Ginneken-en-Bavel*, in het geh. *IJpelaarseinde*, aan den weg van Bavel naar Breda. — Deze buit., waarvan het fraaije heerenhuis gedeeltelijk door eene gracht omgeven is, is een eigendom van Mevrouw de weduwe J. S. V. DE BRUYN, die het des zomers bewoont.

* IJPENBURG ligt langs den grooten weg en de Vliet nabij de Hoornbrug. — Dit buit. wordt thans in eigendom bezeten door den Heer Staatsraad A. van der Goes, Hoogheemraad van Rijnland en beslaat eene oppervlakte van 10 bund. 69 v. r.

IJPENHOF, buit., prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Rotterdam*, gem. en te midden van *Kralingen*, op 's Gravenweg, in eigendom toebehoorende aan Mevr. de wed. Wachter.

IJPENHOVE, buit., prov. *Zeeland*. Zie Ipenhove.

* JIPSINGHUIZEN ligt 1½ u. van *Vlagtwedde*, behoort kerkelijk gedeeltelijk onder *Vlagtwedde*, gedeeltelijk onder *Onstwedde;* en telt 11 h. en 100 inw. — Ook is er eene bijschool, welke gemiddeld door 12 leerlingen bezocht wordt.

IJRST, voorm. adell. h., prov. *Gelderland*. Zie Ierst. W.

IJSKAAG, gedeelte polderland, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*, sectie *Schagen-Zuidzijde;* palende N. aan Kornelissenkaag, de Driesprong en Breekom, O. aan Loosdijk, Z. aan Westerkaag, W. aan St. Maarten, eene oppervlakte beslaande van 34 bund. 86 v. r. 20 v. ell.

* IJSLOE, *staat:* Zie IJsselgouw. *lees:* Zie Islagouwe.

JISLUM, d., prov. *Friesland*. Zie Jeslum. W.

* JISP, bl. 79, reg. 13, *staat:* Johannes Bolwardensis, *lees:* Johannes Bolswardensis,

* IJSSEL (DE), prov. *Gelderland*, ook Boven-IJssel genaamd, neemt alle jaren in bevaarbaarheid toe en heeft van alle oude rivieren den regelmatigsten afloop, welke afloop nog zeer gering is, als bedragende, over eene lengte van 124,210 ell. (van den *Bovenmond* tot aan den *Paardenboer*) bij eb. 9,723 ell. en bij vloed 9,566 ell. — Deze vloed wordt eerst ontwaard tusschen het Katerveer en Wijhe, soms tot Deventer. — A. P. = 0 stellende, is:

		Volgens den waterstaat bij middelbare rivierstand.
de hoogte bij Westervoort, aan den Bovenmond	9.600 ell.	
» te Westervoort,	9.456 »	9.538 ell.
» » Doesborgh,	6.683 »	7,018 »
» » Zutphen,	4,103 »	4,786 »
» » Deventer,	2,528 »	3,212 »
» aan het Katerveer,	0,362 »	0,766 »
» te Kampen { bij vloed.	0,290 »	0,262 »
bij eb.	0,212 »	»
Benedenmond { bij vloed.	0,034 »	0,004 » onder A.P.
bij eb.	0,123 » onder A.P.	

Breedte	te Westervoort, tusschen de Veerdammen.	120 »
»	tegenover den Seingraaf.	80 »
»	te Doesborgh.	98 »
»	» Zutphen, 30 ell. beneden de brug.	95 »
»	» Deventer, beoosten de brug.	95 »
»	in het Ongemak, beneden Olst.	240 »
»	even boven het d. Wijhe.	200 »
»	even boven het Katerveer.	270 »
»	aan het Katerveer, tusschen de dammen.	175 »
»	bij het d. Zalk.	290 »
»	te Kampen boven de brug.	220 »
»	» » tusschen de landhoofden.	213 »
»	» » even beneden de brug.	217 »

Diepte bij Westervoort ongeveer 1.85 ell. en eene stroomsnelheid van omtrent 0.8451 ell. in 1″. Des zomers is de waterstand soms onder 0, zijnde het nulpunt 2.716 onder A. P. De gewone middelbare stand is 1—3 ell., en blijft alsdan nog binnen bare oevers, des winters loopen de uiterwaarden meestal onder. Boven de 4 ell. wordt het land rondom Zutphen overstroomd en de breedte voor de stad bedraagt dan 300 ell. — Over deze rivier, zijn de volgende overgangen, als: vaste houten brug met steenen landhoofden te Kampen; — schipbruggen te Westervoort Doesborgh, Zutphen en Deventer; — pontveren te Rheden, bij Dieren, bij Bronkhorst, te Olst, te Wijhe, aan het Katerveer en te Zalk. — De Oude-IJssel watert uit in de haven van Doesborgh, 1° door eene steenen sluis met drie overwelfde openingen, de middelste wijd 2,84 ell. en de beide anderen ieder 2,65 ell., allen liggende 1,60 ell. onder middelbare rivierstand, en 2° door eene sluisopening met schuiven. ten dienste van den watermolen aldaar, wijd 12,10 ell., liggende 1,50 ell. onder middelbare rivierstand. — De doorsnijding aan de Pley, in den mond dezer rivier, is geschied in 1773 en 1774.

IJSSELDIJK, b., prov. *Utrecht*, arr. en 2¼ u. Z. W. van *Utrecht*, kant., gem. en ¼ u. N. O. van *IJsselstein*; met 36 h. en 200 inw.

IJSSELGOUW, voorm. landstreek, prov. *Gelderland*. Zie Isla-gouwe. W.

* IJSSELOORD, *staat:* voorm. buit. *lees:* voorm. sterkte. — Zie IJsselstins.

* IJSSELSTEIN, gem., bevat de geh. Achtersloot, Achthoven, Eiteren en Panoven, benevens de b. IJsseldijk, Hoogendijk en Hoogenbiezendijk; heeft 611 h. en 3070 inw. — Men heeft er mede eene Bank van Leening en eene Bewaarplaats voor gevangenen. — De wallen der stad zijn thans bijna geheel geslcopt en in een heerlijk plantsoen herschapen.

IJSSELSTINS, voorm. sterkte op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 11 u. N. van *Arnhem*, kant. en 4 u. O. van *Elburg*, gem. en ½ u. N. van *Hattem*, welke, vóór en aleer er eene verkorte uitwatering van Hattem naar den IJssel, onder den naam van Streng daargesteld was, aan het einde van die uitwatering of wel aan het einde van de Botte-Streng, aan den oever van den IJssel gelegen was, en ter verdediging strekte aan het inkomen van dat vaarwater en tevens om meester van den IJssel te zijn. Het is thans een buitenverblijf, IJsselstein genaamd, gelegen buitendijks aan den IJssel, op de grensscheiding van Hattem en dat gedeelte van de gemeente Oldebroek, hetwelk voormaals het Schoutambt Hattem uitmaakte. — De daartoe behoorende gronden bestaan meerendeels uit uiterwaarden, langs den IJsseloever gelegen, en beslaan te zamen ongeveer 2 bund., in eigendom bezeten wordende bij Mejufvrouw Josina Maria Christina Daendels, wonende te Hattem. Op een afstand van 5 min. van het huis staat een steenoven, doch de daarbij behoorende uiterwaarden zijn allen uitgetigchelde landen, zoodat thans de klei, voor dien steenoven benoodigd, uit de provincie Overijssel wordt aangevoerd.

* IJSSELVEERE, ligt gem. en 5 min. N. van *Honkoop*, en telt 8 h. en 70 inw.

* IJSSELVLIET (KLEIN) ligt in de buurs. *Spoolde*, en beslaat eene oppervlakte van 11 bund. 85 v. r. 23 v. ell.

* IJZENDIJKE, gem. De Herv. gemeente heeft ruim 500 (geen 800) ledematen. — Bl. 107, reg. 2 *van onderen*, *staat:* dorpschool *lees:* gemeente school

* IJZENDOORN paalt N. aan de Linge, die het van de gem. Liende scheidt, O. en W. aan de gem. Echteld, en Z. aan de Waal.

* IJZEREN, ligt gedeeltelijk gem. en 40 min. Z. W. van *Oud-Valkenburg*, gedeeltelijk gem. en 1 u. van *Wijlre*; met 39 h. en 270 inw. als 34 h. en 230 inw. onder *Oud-Valkenburg* en 5 h. en 40 inw. onder *Wijlre*.

IKEMA, b., prov. *Groningen*. Zie IJKEMA.

ILAT (HOEK VAN), kaap in *Oost-Indië* Zie ZUIDOOSTHOEK (DE). W.

* ILPENDAM. Bij dit d. is eene schutsluis en staan drie watermolens, behoorende tot het hoogheemraadschap van Waterland. — Bl. 115 *bovenste regel, staat*: door hen uitgeplurd *lees*: door hen uitgeplunderd

* IMBOSCH heeft een dennebosch, groot 450 bund., dat in 1845 en 1846 door de denrups, bijna geheel vernield is. — De baak aldaar staat op 52° 2′ 14″ N. B. en 23° 29′ 32″ O. L. van Amsterdam.

IMPERIAL (FORT-), naam dien het fort WILLEM I, gem. *Breskens*, prov. *Zeeland*, in den Franschen tijd droeg.

* INDIE (NEDERLANDS-). Bl. 123, reg. 27, *staat*: 17,848 *lees*: 18,848,748 reg. 36, *staat*: 2,429,313 *lees*: 3,439,413 — Bl. 128, reg. 38, *staat*: 20,719.065 *lees*: 20,719,063 reg. 44, *staat*: 342,098 *lees*: 349,098 — Bl. 130, reg. 32, *staat*: 11,189 *lees*: 10,289 — Bl. 131, reg. 2, *staat*: 7,913,768 *lees*: 7,983,768 — Reg. 3, *staat*: 7,713.401 *lees*: 7,713,407 — Bl. 134, reg. 8, *van onderen*, *staat*: 49,993¼ *lees*: 49.093¼ — Bl. 135, reg. 7, *staat*: 5897½ *lees*: 5897¼ — Bl. 139. Mr. PIETER MERKUS was Gouverneur-Generaal van 1842 tot 1844. Hij was geb. te Naarden den 18 Maart 1787, † te Soerabaja den 3 Augustus 1844 en werd opgevolgd door JAN JACOB ROCHUSSEN, die in 1850 zou vervangen worden door Mr. GEORGE ISAAC BRUCE, geb. te Zwolle in 1803, doch deze overleed vóór zijn vertrek naar Oost-Indië, aan boord van het korvet *Sumatra*, ter reede van het Nieuwediep, den 31 December 1850, waarop in het volgende jaar tot zijnen opvolger werd benoemd Mr. A. J. DUYMAER VAN TWIST, geb. te Deventer den 20 Februarij 1809. — De standplaatsen der voor Nederlands-Indië toegestane Predikanten, zijn door den Gouverneur-Generaal geregeld als volgt: te Batavia voorloopig drie Predikanten; te Samarang twee; te Soerabaja twee; te Tagal een; te Soerakarta een; te Pasoeroewan een; te Amboina twee; te Saparoea een; te Hiela een; te Banda een; te Makassar een; te Padang een; te Riouw een, en voor Borneo en Bengkoelen, een reizend Predikant, met bepaling dat deze te Batavia zal resideren.

* INDIJK, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 427 bund. 64 v. r. 54 v. ell.; telt 77 h., bewoond door 44 huisgez., uitmakende eene bevolking van 560 inw. — Het geh. telt 37 h. en 290 inw. — Het wapen van INDIJK bestaat uit een veld van zilver, met eenen landbouwer rustende op zijne spade in natuurlijke kleur.

* INDIJK, d., prov. *Friesland*, is de geboorteplaats van CORNELIS DE SNEEKIS, een Dominikaner Monnik, die den 14 September 1561 overleed, als Leeraar in de Godgeleerdheid te Rostock, Provinciaal zijner orde over Saksen, Frankrijk en Polen en algemeen Vicaris der Hollandsche vergaderingen.

INDIJK, pold., prov. *Utrecht*. Zie OUDELAND (HET). W. en A.

* INDISCHE ZEE, reg. 9, *staat*: de Turken *lees*: TUCKEY reg. 15, *staat*: in de Golf *lees*: en de Golf

*INGBERT ligt 20 min. N. W. van *Gulpen;* met 36 h. en 230 inw.

INGENSCHE-WAARDEN, uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Tiel*, gem. *Lienden*, palende N. en O. aan den Rijn, Z. aan den Bandijk, W. aan de Wielschewaarden en wateren uit op den Rijn. Daarin staat het veerhuis van het Ingensche-veer.

INGENSERF, hofstede, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 8 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en ½ u. van *Harderwijk*, gem. en ½ u. N. van *Ermelo*, in de buurs. *Tonsel.* — Deze hofstede beslaat eene oppervlakte van 16 bund.

INIM (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in de *Padangsche Bovenlanden.*

*INKERDIJK ligt ½ u. Z. van *Haringcarspel*, en telt 4 h. en 20 inw.

INSPER, naam, welken men in de volkstaal geeft aan het d. INSENBORN, grooth. *Luxemburg.* Zie INSENBORN. W.

JOAN-DE-WITTSGAT (HET) of JOHAN-DE-WITTS-GAT, voorm. vaarwater ten N. van de Zuiderzee. Zie SPANJAARDSGAT (HET OUDE).

JOENE of 'T JOENE, buurs., prov. *Overijssel.* Zie TJOENE. W.

JOHANNA-ELIZABETH, eil. in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Borneo*, in de *Baai van Soekadana.*

*JOHANNA-EN-GENEVERPOLDER lees: JOHANNA-POLDER ligt gem. *Poortugaal-en-Albrandswaard;* paalt N. aan den pold. Albrandswaard, O. aan de Rhoonsche-haven, Z. aan de Oude-Maas, W. aan den Kooi-polder en den Jenever-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 95 bund. 65 v. r. 45 v. ell., waaronder 23 bund. 19 v. r. 50 v. ell. schotbaar land. Het land wordt door twee sluizen, op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast. De polder, bijzonder eigendom zijnde, heeft geen bestuur.

§JOHANNESBERG (ST), b., prov. *Limburg*, arr. en 13½ u. N. van *Roermond*, kant. en 7 u. O. van *Gennip*, gem. en 1 u. N. van *Ottersum*, een gedeelte van het geh. *St. Johannesberg-met-Milsbeek* uitmakende.

*JOHANNES-EVANGELISTA (ST.) Bl. 157, reg. 4, *van onderen, staat:* mannenklooster *lees:* vrouwenklooster

*JOHANNESKONVENT. Ter plaatse waar dit kloost. gestaan heeft ziet men thans MILITAIRE STALLINGEN.

JOHANNISBERG (ST.) of ST. JANSBERG, ook wel DUTTLINGEN genoemd, voorm. heerl. in het grooth. *Luxemburg;* palende N. aan het Regtsgebied van Luxemburg, O. aan de heerl. Roussy, Z. aan Frankrijk, W. aan de heerl. Soleure. Deze heerl. bevatte niets dan de tegenwoordige gem. Duttlingen. Zie voorts dat woord.

JOLDERENBOSCH, bosch, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, Z. W. van Oudemirdum. — Het is meest beplant met dennen.

JOLLINGSLOOT, water, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Gaasterland*, loopende ten O. uit de Sondeler-Leijen naar den Zeedijk, en in verbinding staande met de *Oude-Ee* bij Takozijl.

JONASBRUG (DE) of brug no. 3, prov. *Gelderland*, gem. *Epe.* — Het is eene houten ophaalbrug, liggende over het derde pand van het *Apeldoornsche-kanaal.*

JONGBLOED, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-divisie*, N. O. van het Schottegat.

*JONGEPOLDER staat onder het bestuur van eenen Dijkgraaf en Ontvanger-Griffier.

JONICA, voorm. hofstede in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 1 u. Z. van *Amsterdam*, kant. en gem. *Nieuwer-Amstel.* 1½ u. N. O. van *Amstelveen*, in den *Middelpolder*, aan den *Amsteldijk.* —

Deze hofstede, welke eene oppervlakte besloeg van 13 bund. 56 v. r. 80 v. ell., is gesloopt, en de grond tot wei- en hooiland aangelegd.

JONKERSHUIZEN, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 2½ u. W. van *Sneek*, kant. en ½ u. Z. W. van *Bolsward*, 7 min. Z. van *Tjerkwerd*, waartoe zij behoort; met 4 h. en 30 inw.

JONKERSVAART, b., prov. *Groningen*, arr. en 2½ u. Z. W. van *Groningen*, kant. en 2 u. Z. van *Zuidhorn*, gem. en 1½ u. Z. ten W. van *de Leek*, strekkende Z. langs *Zevenhuizen*, waartoe zij kerkelijk behoort; met 75 h. en 380 inw.

JONO-SLOWER (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie Settro (De). W.

* JOOSTENDAM. Bij dezen dam lag vroeger eene redoute, behoord hebbende tot de oude Hollandsche waterlinie.

JORIS (GROOT- en KLEIN-ST.-), twee plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-divisie*, ten Z. van St. Jorisbaai.

JORISWAAL (ST.), voorm. water, prov. *Noord-Braband*, in het *Land-van-Zevenbergen*, thans een gedeelte van het *Zevenbergsche-kanaal* uitmakende.

JORWERD, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Rauwerd*, bevattende de d. Jorwerd, Weidum, Beers, Jellum, Hylaard, Huyns en Lyons, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2854 bund. 88 v. r. 50 v. ell., waaronder 2820 bund. 6 v. r. 45 v. ell. belastbaar land.

* JORWERD, d., telt 62 h. en 370 inw., en, met de daartoe behoorende geh. Fons en Hesens, benevens gedeelten van de geh. de Hem en Tjeintgum, 74 h. en 450 inw.

JOURE, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Haskerland*, arr. en kant. *Heerenveen*, bevattende niets dan het vlek Joure, met zijn behoor. en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1596 bund. 55 v. r. 96 v. ell., waaronder 1571 bund. 74 v. r. 37 v. ell.

* JOURE. Bl. 172. In 1850 zijn te Joure aan de waag gewogen 688,520 halve Ned. pond. boter. — Reg. 11, *van onderen*, *staat:* dek. *lees:* aartspr. — In dit vlek staat het grietenijhuis van Haskerland.

JOUSMAHUIS Jouwsmahuis of Juwsmahuis, voorm. adell. huis te *Leeuwarden*, op de *Weaze*, thans Mostenburg geheeten en in eigendom bezeten wordende door den Heer Dr. Johannes Gerardus Ottema.

* JOUSTERPERPOEL *bestaat niet meer*.

* JOUSTERPERPOLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 75 bund., waaronder 71 bund. 30 v. r. schotbaar land; telt 3 h., alle boerderijen, en wordt door eenen wind-watermolen, op de Workumervaart, van het overtollige water ontlast. — Reg. 3, *staat:* Rijtsteper-polder, *lees:* Rytbuurster-polder,

* IPENHOVEN eigenlijk IJpenhove lag arr., kant., gem. en 20 min. O. van *Zierikzee*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerenhofstede welke met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte besluat van 11 bund. 50 v. r. 51 v. ell.

* IPENSTEIN, *staat:* buurt *lees:* buit.

§ IPEREN-STEIN, voorm. sterkte, prov. *Gelderland*. Zie IJpernberg. W.

* IRNSUM. Reg. 12, *staat*. Fonteburen *lees:* Fouteburen — Bl. 177, reg 12, *staat:* dek. *lees:* aartspr.

* ISABELLE SCHANS, voorm. schans in *Staats-Vlaanderen*, ligt in *België*.

ISEGRIM of FRANSCHE-HOEF, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. W. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 3 u. Z. ten W. van *Oirschot*, gem. *Bladel-en-Netersel*, 20 min. W. van Bladel; met 6 h. en 20 inw.

ISEREN, geh., prov. *Limburg*. Zie IJZEREN. W. en A.

* ITENS. De R. K., van welke men er 35 aantreft, worden tot de stat. van *Bolsward* gerekend.

* ITTEREN komt het eerst in 1041 in de geschiedenis voor. — De kerk is aan den H. MARTINUS toegewijd.

* ITTERVOORT bevat het d. Ittervoort, benevens de geh. Sandfort en Schillersheide, want volgens de conventie van Maastricht dd. 3 October 1843 behoort het geh. Beersel, hetwelk vroeger een gedeelte dezer gem. uitmaakte, tot de Belgische gem. Kessenich. — Reg. 10, *staat:* stat. *lees:* par. — Men heeft aldaar geen school. — De kerk te ITTERVOORT, aan de H. MARGARETHA toegewijd, was een zeer oud gebouw, van eenen spitsen toren voorzien, doch deze kerk is in het jaar 1844 geheel afgebroken en door eene andere vervangen, waaraan den 6 Augustus 1844 den eersten steen gelegd is, zijnde dit een gothisch gebouw, met eenen ronden koepeltoren en van een orgel voorzien. — De kermis valt in den tweeden Zondag in September.

* ITZIG telt 107 h. en 650 inw. — De kerk is aan den H. ABAUNCULUS toegewijd.

* JUAN (RIO-ST.-), *staat:* GAMA *lees:* CHAMA

JUBBEGA-SCHUREGASCHE-COMPAGNIE, veenkolonie, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Schoterland*, arr., kant. en 3½ u. O. van *Heerenveen*, 20 min. N. W. van Jubbega en 20 min N. W. van Schurega; met 126 h. en 760 inw.

JUCKWEG (DE), weg, prov. *Gelderland*, gem. *Doornspijk* en *Oldebroek*, 10 min. van *Elburg*, in eene zuidelijke rigting, loopende van den Zuiderzeeschen straatweg naar den Schouwenburg.

* JUFFERS-WEERT of JUFFERS-WAARD watert uit op den Rijn door eene houten sluis, wijd 0,62 ell., liggende 0,18 ell. boven middelbare eb.

JUFFROUWENPOLDER-BENOORDEN (GROOTE-) *staat:* Zie JONKVROUWENPOLDER (GROOTE-). *lees:* Zie JONKVROUW-BENOORDEN (GROOTE-).

* JUKWERD. Tegenwoordig behoort de collatie aan de echtgenoote van den Heer ANTHONY GUSTAAF Baron DE GEER en hare zuster, beide Baronessen VAN LINTELO, woonachtig te Utrecht. — Den 15 Junij 1501 viel in de nabijheid van dit dorp een gevecht voor tusschen EDZARD, Graaf *van Oost-Friesland*, en de Groningers, waarbij Graaf EDZARD, die rijkelijk van veldstukken voorzien was en zon en wind in zijn voordeel had, de Groningers zoodanig in verwarring bragt, dat zij met overhaasting de vlugt namen. — In het jaar 1536 werd dit dorp door de Gelderschen afgebrand.

* JUNGENBUSCHHOFF behoort kerkelijk tot de par. van *Diekirch*.

* JUNG-LINSTER behoort thans tot het kant. *Grevenmacher*. — Reg. 16, *staat:* stat. *lees:* par. — Men telt er in de kom van het d. 118 h. en 770 inw. — De kerk is aan den H. MARTINUS toegewijd.

* JUTPHAAS, heerl., beslaat eene oppervlakte van 1696 bund. 98 v. r. 2 v. ell.; heeft eene steenbakkerij, en is de geboorteplaats van den Teekenaar en Etser JACOBUS VERSTEGEN, † in 1816.

* JUTPHAAS (NEDEREINDE-VAN-), pold., paalt N. aan den Oude-Rijn, O. aan het Overeinde van Jutphaas, Z. aan den IJssel onder IJsselstein, W. aan den Meerdijk onder Harmelen. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1262 bund. 40 v. r. 34 v. ell.; telt 214 h., waaronder 33 boerderijen, en wordt door be-

hulp van molens, op de Vecht, nabij Breukelen, van het overtollige water ontlast. Het bestuur bestaat uit Watergraaf en Heemraden.

*JUTPHAAS (HET OVEREINDE-VAN-), heerl., reg. 14, *staat:* Malapart *lees:* Malapert

*JUTPHAAS (OVEREINDE-VAN-), pold., paalt N. aan de gem. Utrecht, O. aan Vechten, Z. aan Houten, W. aan het Nedereinde van Jutphaas. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 520 bund. 40 v. r. 11 v. ell.; telt 60 h., waaronder 13 boerderijen, en ontlast zich in den Vaartsche-Rijn van het overtollige water. Het polderbestuur bestaat uit Watergraaf en Heemraden.

*JUTRIJP. Reg. 3—5, *moeten de woorden* bestaat — straatweg, en *wegvallen.* — Reg. 11, *staat:* 130 guld. *lees:* 150 guld.

*JUURSEMAKLUFT bestaat uit eene streek boerderijen, strekkende zich 20 min. O. en W., tusschen Grijpskerk en Niezijl, uit, en liggende 5 min. ten Z. van den straatweg.

*JUUSMA, *staat:* Zie Jouwsma. *lees:* Zie Jousma.

IZABEL ligt met zijn midden 1150 ell. van den hoofdwal der vesting, en heeft geen vier ravelijnen, maar in den bedekte weg liggen drie kleine ravelijnen. Er is geen kruidmagazijn, maar een kruidkelder onder den hoofdwal, waaronder nog twee casematten gevonden worden. Iedere kat heeft zes bomvrije gewelven, hebbende de middelste nog een zevende, zijnde een kruidmagazijn. Boven op iedere kat staan vier bliksemafleiders. Buiten het fort is eene militaire zwemplaats.

IZENDOORN, voorm. kloost. in de stad *Zutphen.* — Het ontleende zijnen naam van Arnolda van Keppel, gehuwd aan Willem van Izendoorn, welke, te zamen met hare dochter Johanna, zeker huis tot den opbouw daarvan had geschonken. Het werd nog in 1548 bewoond door 35 Franciskaner Nonnen. Door het gebouw heen is, bij den aanleg der wallen, de Nieuwstads-Binnenpoort geslagen en wijders dient het tot eene Kazerne, Bergplaats voor het fabrijkwezen, enz.

K.

KAAG (DE IJS-), gedeelte polderland, prov. *N.-Holland.* Zie IJskaag.

*KAAG (DE NES-) is geen pold., maar een gedeelte polderland.

*KAAG (DE OOSTER-), gem. *Schagen*, is geen pold. maar een gedeelte polderland, beslaande eene oppervlakte van 114 bund. 1 v. r. 10 v. ell.

*KAAG (DE OUDE-), is geen pold. maar een gedeelte polderland, beslaande eene oppervlakte van 43 bund. 36 v. r. 10 v. ell.

*KAAGPOLDER of Kaaggouwpolder, gem. *Spanbroek*, beslaat, volgens het kadaster, 305 bund. en wordt door eenen molen op de ringsloot van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Dijkgraaf en Molenmeesteren.

*KAAPHOOFD is in een verband met de buitenwerken van het fort *Erfprins*, waarmede zij aan de westzijde vereenigd is.

KAAS-EN-BROODGORZEN, gorzen, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oudenbosch*, gem. *Oud-en-Nieuw-Gastel;* palende N. aan de Mark, O. aan de Lotze-gorzen, Z. aan Nieuw-Gastel, W. aan Stampertsgat. — Deze gorzen, welke in 1816 bekaad zijn, doch welker kaden later weder zijn geslecht, komen nog bekaad voor bij het kadaster, en beslaan eene oppervlakte van 69 bund. 6 v. r. 90 v. ell.

KAASHOEK, kaap in *Oost-Indië*. Zie KARPAON. W.

KAATHOVENSCHE-WATERING (DE), ook de GROOTE-WETERING genaamd, water, prov. *Noord-Braband*. Dit water heeft zijnen oorsprong onder *Schayk*, en loopt door de gem. *Nistelrode*, *Heesch* en *Nuland* en langs de grensscheiding der gem. *Berlicum* en *Rosmalen*, tot in de *Aa*.

KAATSCHEID of KAETCHEITE, geh., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 4½ u. Z. W. van *Diekirch*, kant. en 1 u. N. van *Redingen*, gem. *Folscheid*; met 8 h. en 40 inw.

* KAATSHEUVEL. De par. telt 2800 Communikanten en de bouw der Nieuwe kerk heeft in het geheel ruim 36,000 guld. gekost.

KAATSVELD, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. en 3 u. W. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. O. van *Harlingen*, gem. en dadelijk verbonden aan de stad *Franeker*; met 10 h. en 70 inw.

* KABELJAAUWSCHE PLAAT is slechts door eene ondiepe vlakte van de *Veermans-plaat* gescheiden. Hij valt bijna geheel droog, is meest overal steil en wordt met genoemde plaat door den Vlieger, den Hals en de Grevelingen bespoeld.

KABRIETENBERG, berg op het eil. *Curaçao*, in de *Oost-divisie*, Z. aan het Spaansch-water, tusschen de Caracas-baai en de Spaansche-baai.

* KADE (NIEUWE-). Reg. 2, *moet het woord* gedeeltelijk *wegvallen*.

KADJAKAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Kendal*, distr. *Troeko*, met eenen suikertuin.

KADIPATTAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, reg. en distr. *Koeningan*. Er is aldaar eene suikerfabrijk.

KADOPPAGGAR, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Soemadang*, eene mijl beoosten *Namango*.

* KADZAND. Bl. 213, *staat:* des somers ruim 90, des winters 60, *lees:* des zomers 60, des winters ruim 90.

KAETCHEITE, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie KAATSCHEID.

KAGE (DE), een der zeven sectiën, waarin de gem. *Schagen-en-Burghorn*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, verdeeld is. Zij grenst N. aan de sectie Schagen-Zuidzijde, O. aan Haringhuizen, Z. aan Haringcarspel, W. aan St. Maarten. — Deze sectie beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 230 bund. 56 v. r. 91 v. ell., waaronder 229 bund. 50 v. r. 24 v. ell. schotbaar land; bevat in zich de navolgende pold.: Loosdijk, Westerkaag, Oldermanskaag, Oosterkaag, Schager-Uitwerpen.

KAGERLANDER-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Hoorn*, kant. *Enkhuizen*, gem. *Wervershoof*; palende N. aan de Zuiderzee, O. aan Andijk, Z. aan den Wervershovenstraatweg, W. aan Hoog- en Laag-Zwaagdijk. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 144 bund. 25 v. r. 1 v. ell., waaronder 140 bund. 32 v. r. 3 v. ell. schotbaar land; telt 9 h., waaronder 1 boerderij, en wordt door 1 duiker, op de Achtergracht, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het Polderbestuur van Wervershoof.

KAHAJAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie SOENGEI-BEJADJOE (DE). W.

* KAHLER behoorde vóór 1839 tot het kw. *Arlon*, doch tegenwoordig tot het kw. *Luxemburg*, kant. *Capellen*. — De kapel is voor weinige jaren tot eene kerk verheven. — Men telt er 26 h. en ruim 200 inw.

KAILI-PULOS (BOGT-VAN), *staat:* Zie KAIJELI-PULOS. *lees:* Zie KAYELI-PULOS.

KAIRATOE of KAYRATOE, oud d. in *Oost-Indië*, resid. *Ambon*, op het eil. *Ceram*, aan de zuidkust, aan de Ajer-Talla.

* KALANG ligt resid. *Djapara*, ads. resid. *Djawana*. Dit d. bevatte in het begin der vorige eeuw met de d. Alians, Soesoeri, en Panawanga omtrent vijfhonderd huisgezinnen.

KALAYRAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie KELEYRAN (DE). W.

* KALBORN heeft 11 h. en 80 inw. — Reg. 5, *staat:* stat. *lees:* par. — De kapel is aan de H. AGATHA toegewijd.

KALEDON of KALVEDEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. *Serang*, afd., distr. en 2 u. van *Anjer*, in het gebergte.

* KALENBERG, reg. 8, *staat:* tolland, *lees:* tilland,

KALESLAND *staat:* Zie KALISLAND. *Zoek dat woord hier onder.*

KALFSTAART, oudtijds CALFSTEERT, in *Staats-Vlaanderen*, in *Hulster-Ambacht*, gelegen hebbende in den sedert lang in de Schelde verdronken *St. Bavo-polder*, ter plaatse, alwaar thans de inlage is van den Nijspolder, in de gem. *Ossenisse*. — Deze plaats is bekend, door de landing welke MAURITS, Prins *van Oranje*, aldaar, in 1591, met 4000 voetknechten, deed, om de vesting Hulst te belegeren.

KALHA-BOKKA (HOUD DEN MOND DIGT), ook wel KASTELEINS-HOOGTE genoemd, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Banda*.

KALIE-AN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*.

* KALIE-AN'TJAR, *staat:* Zie KEDERI. *lees:* Zie KEDIRIE (DE).

KALI-BANJOEWANGI, riv. in *Oost-Indië*. Zie BALAMBOANG. W.

KALIE-BATJOLMATIE, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, die de noordelijke wateren van het Idjeng-gebergte afvoert en bezuiden de kaap Sandano in zee stroomt. Zij is onbevaarbaar en 15 palen lang.

KALIE-GAWE, riv. in *Oost-Indië*. Zie TORRAJA. W.

KALIE-HERAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, ter plaatse waar de Heran zich met de Kroek vereenigt.

KALIE-ORANG, d. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongang*.

* KALIE-POEPOE ligt res. *Samarang*, reg. *Kendal*, dist. *Selokatan*.

KALIE-WIROE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*.

* KALIJEROK (KARANG-) *staat:* Zie KARANG-KALYEROK. *lees:* Zie KARANG KALIJEROK.

KALIN-DOENEG'AN (RANOE-) *staat:* Zie RANOE-KALIN-DOENEG'AN. *lees:* Zie KLINDONANG.

KALIREDJO, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*.

KALISBUURT, b. op het eil. *Tholen*, prov. *Zeeland*, arr. en 4 u. O. Z. O. van *Zierikzee*, kant. en 1 u. N. ten W. van *Tholen*, gem. *Oud-Vossemeer-en-Vrijbergen*, 5 min. N. O. van *Oud-Vossemeer*, links van den rijweg naar het Nieuwe veer. Zij bestaat uit eene rei van 12 h. met ongeveer 90 inw.

KALISLAND, ook wel, hoewel verkeerdelijk, KALESLAND gespeld, gedeelte van den pold. *de Zomerlanden*, in den *Hoeksche waard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Oud Beijerland*, gem. *Heinenoord*; palende N. aan den Blankert, O. aan het poldertje Avenhil, Z. aan den Buitendijk der Zomerlanden, W. aan de Negen-Boerengorssen. — Het beslaat eene oppervlakte van 30 bund. 81 v. r. 54 v. ell., wordt door twee kleine sluisjes, op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast, en staat onder het bestuur van de Zomerlanden.

KALITENGA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, distr. *Boengas*.

KALKOVENS (DE), plaats, prov. *Noord-Holland*, arr. en 3 u. Z. ten W. van *Hoorn*, kant. en 1 u. N. W. van *Edam*, gem. *Middelie-en-Axwijk*, ½ u. Z. van Middelie, ½ u. W. van Axwijk, aan het

Oudelanddsdijkje. Zij ontleent haren naam van twee aldaar staande kalkovens, waarbij nog eene schuur.

KALKOVENS (DE), plaats, prov. *Noord-Holland*, arr., kant., gem. en ½ u. Z. Z. O. van *Alkmaar*. Er staan aldaar 1 h. en 2 kalkovens, van welke laatste deze plaats haren naam ontleend heeft.

KALKOVENSCHE-SCHULPUITSLAG, weg, prov. *Z.-Holl.* Zie QUALAAN. W.

*KALLENKOTE ligt 1 u. van *Steenwijk*. — De school wordt gemiddeld door 35 leerlingen bezocht. — Reg. 5, *staat:* 1823 *lees:* 1825.

KALONGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, reg. *Magalang*, distr. *Poerboliengo*.

KALSDONK, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie KALFSDONK. W.

KALTEREN, ook KALTHOORN, geh. in *Dieverderdingspil*, prov. *Drenthe*, arr. en 5 u. Z. W. van *Assen*, adm. en jud. kant. en 4½ u. N. O. van *Meppel*, gem. en 8 min. N. W. van *Diever*; met 4 h. en 17 inw.

KALVEDEN, d. in *Oost-Indië*. Zie KALEDON.

KALVEN, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie KALFVEN. W.

KALVERPOLDER of HALERBROEKERPOLDER, pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Haarlem*, kant. en gem. *Zaandam*; palende N. aan de Enge-Wormer, O. aan de Wormer, Z. aan de Kalfsloot, W. aan de Zaan. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 140 bund., en wordt door eenen molen en eene sluis van het overtollige water ontlast.

KALVERSPRONG, boerenhofstede in de *Purmer*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 3 u. Z. van *Hoorn*, kant. en nabij de stad *Edam*, gem. *Edam*, aan den ringdijk van de Purmer. — Deze hofst. beslaat eene oppervlakte van ruim 18 bund.

*KALYEROK (KARANG) *staat:* Zie KARANG-KALYEROK. *lees:* Zie KARANG-KALIJEROK.

KAMAKA, eil. in *Australië*, aan de Zuidkust van Nieuw-Guinea, in de Kwaalbergsbogt.

KAMER (BLAAUWE-), voorm. adell. h., prov. *Noord-Braband*, arr. en 1¾ u. van *Breda*, kant., gem. en 5 min. Z. O. van *Oosterhout*, thans staat aldaar het kloost. ST. CATHARINENDAL. Zoek dat woord.

KAMEREN, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 2¼ u. O. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. N. W. van *Veghel*, gem. en 20 min. N. W. van *Heeswijk*; met 18 h. en 150 inw.

*KAMERIK werd in 1310 CAMERICK gespeld. Het is geen groot en aanzienlijk, maar een knap en welgebouwd d. De Predikant NICOLAUS NICOLAI werd, na het jaar 1593, opgevolgd door ABRAHAM ROOTH, die in het jaar 1609 overleed. — Bl. 244. Het orgel werd in het jaar 1834 door den Ambachtsheer en eenige leden der gemeente, geheel uit eigen middelen, ten geschenke gegeven.

*KAMERKA. Reg. 2, *staat:* ANDREUS *lees:* ANDREAS

*KAMERPOLDER (NIEUWE-) beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 55 bund. 49 v. r. 60 v. ell., waaronder 54 bund. 70 v. r. 57 v. ell. schotbaar land; telt 2 h., zijnde alle boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Schenge, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het bestuur van de wateringe *Heinkenszand*.

*KAMERPOLDER (OUDE-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 201 bund. 86 v. r. 60 v. ell., waaronder 201 bund. 50 v. ell. schotbaar land; telt 13 h., waaronder 5 boerderijen en wordt door eene sluis, op de Schenge, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het bestuur van de wateringe *Heinkenszand*, bestaande uit een Dijkgraaf en drie Gezworenen.

KAMMINGA, voorm. buit., prov. *Utrecht*, arr. en 8½ u. Z. Z. W. van *Amersfoort*, kant. en 3 u. W. N. W. van *Wijk-bij-Duurstede*, gem. *Bunnik*, aan den Kromme-Rijn. — Hoewel dit buit. eigenlijk BEESDEN heette, wordt het in de wandeling doorgaans KAMMINGA geheeten, naar de Friesche familie CAMMINGHA, die het vroeger bezeten heeft. Men ziet er nog eenige overblijfselen van.

KAMPAN (DE), MOEWARA-KAMPAN of MARANOEMPA, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, gouv. *Sumatra's-Westkust*, welke zich met de *Tamboessi*, de *Maringin*, de *Simantji*, de *Nior*, de *Tabir* enz. vereenigt om de *Djambi* te vormen.

KAMPAR (DE GROOTE-) of KAMPAR-BESAAR, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*, welke ontstaat uit de vereeniging van de Libajong met de Kampar.

* KAMPEN heeft 1 damastweverij, 1 grofaardewerkfabrijk, 3 scheepstimmerwerven, 3 houtzaagmolens en 1 smederij van stoombooten. — In 1849 werden aldaar 714.350 Nederlandsche ponden boter ter markt gebragt en 9.838.500 Nederlandsche ponden hooi gewogen. Ook werden aldaar op de veemarkt aangevoerd 1420 runderen, 280 paarden en 1200 varkens. — Reg. 17 staat: *Kampen-en-Kamper-eiland*, lees: Kampen en Kamper-eiland. — Bl. 252. De riv. wordt voor KAMPEN geacht de wijdte van 215 ell. te hebben. De vaste houten brug, tusschen de steenen landhoofden, is lang 216 ell. Deze brug bestaat uit: 1° eene vaste houten brug op den regterover, met zes jukken, lang 175,35 breed 5,48 ell. 2°. eene dubbele ophaalbrug, lang 13,20, breed 3,65 ell. 3°. eene vaste houten brug aan de stadzijde, met drie jukken, lang 29,14 en uitloopende tot eene breedte van 12,55 ell. aan den oever. De totale lengte bedraagt 217,69 ell. — In 1849 zijn te KAMPEN uitgezeild 2966 schepen, waaronder 34 buitenvaarders binnengekomen 3331 schepen, waaronder 42 buitenvaarders. — Reg. 2, in de noot, *staat:* 3000 kaarden *lees:* 11,000 kaarden — Bl. 256. In 1850 is in het gebouw het *Collegie* genoemd, tegen de concertzaal, een schouwburgzaal gebouwd en in October 1850 ingewijd. — Reg. 33, *staat:* 1684 *lees:* 1654 — Bl. 259. Onder de te KAMPEN gestaan hebbende Evang. Luth. Predikanten verdienen melding: de zich door hunne schriften beroemd gemaakt hebbende JAN MULDER, van 1732-1740, die tevens als een goed theologant en voortreffelijk Prediker geroemd wordt en PAULUS VOS, van het jaar 1805 tot den 8 November 1836, als wanneer hij overleden is. — In 1846 is aldaar eene nieuwe synagoge gesticht, zijnde een klein, maar net gebouw, zonder toren. Ook heeft men er eene Bank van Leening.

KAMPEN (DE), voorm. geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franekeradeel*, arr. en 3½ u. W. ten Z. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *Harlingen*, nabij *Tjum*, waartoe het behoort. Er staat thans nog slechts 1 h. met 10 inw.

KAMPEN (DE), geh., prov. *Groningen*, arr. en 3½ u. N. W. van *Groningen*, kant. en 1½ u. N. van *Zuidhorn*, gem. *Oldehove*; met 5 h. en 30 inw.

KAMPEN (DE), naam, onder welken men begrijpt de OOSTER- en de WESTER-KAMPERPOLDERS, in *Noord-Holland*, wanneer men van beide gezamenlijk spreekt. Zie KAMPER-POLDER (OOSTER-) W. en A. en KAMPERPOLDER (WESTER-). W. en A.

*KAMPEREILAND (HET) beslaat eene oppervlakte van 3485 bund. 8 v. ell. Men telt er ruim 700 inw., onder welke 6 R. K. — Bl. 279. Het eigenlijk gezegde KAMPEREILAND beslaat slechts eene oppervlakte

van 907 bund. 20 v. r. 10 v. ell. — De dorpschool wordt gemiddeld door 50 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den 3 Junij.

*KAMPER-NIEUWSTAD, geh., prov. *Overijssel.* Zie Noorderbinde. W. en A.

*KAMPERPOLDER (OOSTER-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 175 bund., als: onder *Nieuwe-Niedorp* 102 bund. 85 v. r. 88 v. ell., en onder *Oude-Niedorp-en-Zijdewind* ruim 72 bund.

KAMPERPOLDER (WESTER-), beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 271 bund. 96 v. r. waaronder 252 bund. schotbaar land.

*KAMPHERBEEK. Reg. 22 en 23, *staat:* W. A. Rijks, vrijheer *van Spaan*, *lees:* W. A. Rijks-vrijheer van Spaan, — Bl. 285. De Heer Scheltus verkocht, in het jaar 1825, de havez. Kampherbeek aan den gepensionneerden Majoor Gerrit Hendrik Stulen, wiens nicht later gehuwd is met den landbouwer Jan Brogkers. — Het thans aldaar staande heerenhuis heeft eerst op zich zelf gestaan, en is daarna aangesloten en vergroot met een nabijgelegen bouwhuis.

KAMPS, alleenstaand boerenerf, prov. *Drenthe.* Zie Kams. W.

KAMPVELD (HET), vlakte op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, te *Ermelo*, aan den straatweg naar Putten. — Deze vlakte werd in 1481 door Hendrik van Zwartsenberg, Bisschop van Munster, met zijn leger betrokken tegen Maximiliaan van Oostenrijk.

KAN (KASTEEL-VAN-), kast., prov. *Limburg.* Zie Canne (Kasteel-van-).

KANDANG-DJATI, d. in *O.-Indië*, op *Java*, resid. *Bezoeki*, reg. *Probolingo*, distr. *Kraksan*, met eene suikerfabrijk, in welke den 8 Augustus 1849 een stoomketel gesprongen is, waardoor 19 werklieden zwaar gewond werden, van welke 11 kort daarna overleden zijn.

KANDEL, geh., prov. *Limburg*, arr. en 3½ u. O. van *Maastricht*, kant. en 3¼ u. N. van *Gulpen*, gem. en 1¼ u. van *Wijlre;* met 4 h. en 20 inw.

KANJE (DE), uiterwaard aan den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Sliedrecht*, gem. *Papendrecht*, eene oppervlakte beslaande van ongeveer 9 bund., toebehoorende aan den Heer C. Smit, te Alblasserdam, en uitwaterende op de Noord, door eenen steenen duiker, welke in 1849 is gelegd.

*KANKUTAS, *lees:* KANKATAS.

KANNENBURG (DE), naam, welken men thans veel, hoewel verkeerdelijk geeft aan het kast. Cannenborch, prov. *Gelderl.* Zie Cannenborch. W.

*KANONSDIJK is lang 37 min. en heeft een overlaat, lang 1735 ell. liggende op 5.65 ell. Zutphensche peil.

KANONSLUIS, sluis, prov. *Gelderland*, in den grindweg te Elden. Het is eene steenen sluis, wijd 2.89 ell. liggende 0.85 ell. onder middelbaren rivierstand.

*KANTENS ligt in het 1e k. d. Daartoe behooren mede de geh. Bethlehem, Holwinde, Doodstil en de Knijpe. De Christelijke Afgescheidenen, die er wonen, maken met die van Middelstum, de gem. van *Middelstum-en-Kantens* uit.

KANTERLANDSCHE-BRUG, brug, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, 10 min. N. O. van Mildum, welke in 1846 vernieuwd, verwijd en vergroot is.

KANTJE, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. Z. Z. O. van *Oss*, gem. en 10 min. Z. van *Nistelrode;* met 23 h. en 100 inw.

KAOMAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*, afd. *Padjang*, distr. *Kartasoera.* — Den 7 November 1847 zijn van dit dorp 200 woningen in de asch gelegd.

*KAP, geh., is in de laatste jaren veel toegenomen. Het heeft thans 18 h. en 90 inw., kerkelijk behoort het deels tot *Koerich* en deels tot *Hamer*.

KAPALLA-ILLALANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

KAPANGANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Bezoeki*, distr. *Panaroekan*, met eene suikerfabrijk.

KAPAPONDAG, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*.

KAPEL, naam, welken men wel eens geeft, aan het geh. VOLKEL, prov. *N.Braband*, naar eene kapel die er vroeger stond. Zie VOLKEL.W.

KAPEL (DE), buurs., prov. *Gelderland*, arr. en 1½ u. N. O. van *Nijmegen*, kant. en 1½ u. O. Z. O. van *Elst*, gem. en 8 min. N. van *Gent*; met 31 h. en 230 inw.

* KAPEL (DE) in *Zalland*, was geen katerstede maar een oude toren in het d. *Welsum*, waaraan voor ruim 100 jaren eene kerk was verbonden, doch die toen schijnt afgebroken te zijn. In het jaar 1830, hebben de ingezetenen van Welsum aldaar eene nieuwe kerk gebouwd en met het zelfde torentje in verband gebragt; ook is daarin een uurwerk geplaatst, zoodat Welsum thans eene behoorlijke uurwijzerklok bezit. De pastorij, als ook de school met onderwijzerswoning, grenst aan den grond, waarop de kerk staat.

KAPEL-AVEZAATH, d., prov. *Gelderland*. Zie AVEZAATH (KAPEL-).W.

* KAPELBERG. Bl. 294, reg. 8, *staat:* CYRUS *lees:* CAJUS — Reg. 13, *staat:* ACVSA *lees:* ACSVSA.

KAPELLE (OOST- en WEST-), twee d., prov. *Zeeland*. Zie OOSTKAPELLE. W. en WESTKAPELLE. W.

* KAPELLEPOLDER (DE). Reg. 5 en 6, *staat:* de Maassluis, *lees:* de st. Maassluis, — De 2 sluizen zijn van steen, en wijd 1,70 en 1,40ell.

KAPELLESLOOT en KAPELLEVAART, twee waters, prov. *Noord-Holland*. Zie KAPELSLOOT W. en KAPELVAART. W.

KAPELSBOSCH, bosch, prov. *N.Braband*, gem. en ¼ u. Z. van *Vught*, in de heide bij Bergenshuizen, groot 23 bund. 7 v. r. 40 v. ell. — Vroeger stond hier eene kapel, van welke in 1747, door op de heide gelegerd krijgsvolk, het dak afgebroken en het hout verbrand is, waarna dit gebouw zoodanig verviel, dat er, in het begin dezer eeuw, niets meer dan de fondamenten van over waren. Later is dit gedeelte heidegrond aangekocht door Mr. HENDRIK BERNARD MARTINI, die er een mastbosch aanlegde en den heuvel met boomen omplantte. Na zijn overlijden, in 1849, is eigenaar geworden de Heer J. A. VAN WALSUM, te *Vught*.

KAPELSTRAAT, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. W. van *Breda*, kant., gem. en 20 min. O. ten Z. van *Oudenbosch*.

KAPELSTRAAT (DE), geh., gem. *Uden*. Zie VOLKEL. W.

* KAPEL-TE-RUNKPUTTEN, *lees:* KAPEL-TE-RUNKSPUTTEN,

KAPPA, voorm. d. in *Oost-Indië*, op het *Moluksche* eil. *Amboina*, op de Zuidoostkust van het schiereil. *Leytimor*, in het gebergte.

* KAPPELLE. Bl. 303, reg. 15, *staat:* de hoogste *lees:* eene der hoogste

* KAPPELLE-BIEZELINGEN-EN-EVERSDIJK. De Herv. maken de twee gem. van Kappelle en Biezelingen-en-Eversdijk uit, welke te Kappelle en te Biezelingen eene kerk hebben.

KAPPENBURG, b., prov. *Friesland*, griet. *Wymbritseradeel*, arr., kant. en 1½ u. Z. O. van *Sneek*, ½ u. Z. Z. O. van *Oppenhuizen*.

* KAPPIGOLLA, *lees:* KAPPIPALLA, — Reg. 4, staat: *Soeppi*, lees: *Sappi*,

*KAPUCIJNER-KLOOSTER staat digt bij de kerk van Velp. — Bl. 305, reg. 15, *staat:* WALTERA SCHILPENBEEK, *lees:* WOLTERKEN VAN SLIJPPENBEEK, — Het in dit art. vermelde schilderstuk is nog in de kerk aanwezig en in het jaar 1678 geschilderd.

*KAPUCINESSEN-KLOOSTER. *Staat:* Zie voorts op HAREN. *lees:* Zie voorts op HAAREN,

KARANGAN-MANDOELAN, ondiepte in de bedding der *Soengej-Moerong*, in het eil. *Borneo*, waar goudschilfertjes worden uitgewasschen.

KARANG-ANJER (DE), riv. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*.

*KARANG-BOLONG. Bl. 310, reg. 21, *lees:* KARANG-BOLANG,

KARANGELANG, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*.

KARANGGENENG (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

KARANGKOPET, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ads. resid. *Magelang*.

KARANG-SOEMOET, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ads. resid. *Magelang*.

KARANG-TENGA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid., reg. en distr. *Samarang*.

KARANG-TJONGOK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*, in de *Bataviasche-Ommelanden*, op het lands. *Bekassie-Oost*. In dit d. is eene suikerfabrijk.

KARAUW (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie SOENGEJ-KARAUW. W.

KARBO (BATOE-), rif in de *Zee-van-Java*, benoorden *Madura*, digt onder den wal.

KARBOUWEN-BANK, bank in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Madura*, benoorden Grissee.

KARELSDIJK, dijk, prov. *Groningen*, gem. *Wedde*.

§ KARMELITEN-HULL, in de wandeling genaamd de KARNEMELKS-HULL, gelegen op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, in de gem. *Doornspijk*, aan de Zuiderzee; was vroeger een klooster, dat, in 1270, door Broeders van de orde der H. Maagd MARIA, Karmeliten of Vrouwen Broeders genaamd, bewoond werd. — In 805 schonk Graaf WICHARIUS, zoon van BRUNAU, aan Bisschop LUDGERUS eenige goederen in Thorspiec, waarop OTTO MAGNUS, in 950, eeuwig en tot eenen vrijen eigendom, ten behoeve van den bisschopstoel, heeft gegeven het nieuwe klooster te Thorspiec met eene steenen kerk aldaar. Van alle deze gebouwen is geen spoor meer te vinden, kerk en klooster zijn verdwenen, de ringmuur is gesloopt en de fondamenten uitgedolven; in de gracht is alleen nog een groote veldkei aanwezig, het geheel is in een stuk hooiland herschapen, en zoo zijn dan hier de laatste sporen verdwenen; daarbij heeft de hooge watervloed van 1825 de laatste overblijfsels, bestaande in eene boerenwoning, met eenen steenen trapgevel en voor deze eene poort, met nog eene andere boerenwoning, den Bohenburg, weggespoeld, en wat de natuur begonnen heeft, hebben de menschen voltooid; zij hebben de overblijfselen van beide voor afbraak verkocht.

*KARMELITER-KLOOSTER, te *Oudorp*, lag op eene plaats, de *Swanegeest* genaamd. Tusschen de Munnikenbrug en de herberg de Fuik wijst men nog de standplaats aan. Men vindt het ook wel SWANEVELT genoemd. In October 1531 vertoefde aldaar CHRISTIAAN II, Koning *van Denemarken*.

*KARMELITER-KLOOSTER te *Doornspijk*, reg. 3, *staat:* Karmeliter-heul *lees:* KARMELITEN-HULL

KARMELITER-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Zierikzee*, ten Noorden van de St. Lievens-Monsterkerk. Het werd door prins WILLEM I, met toestemming van de Regering dier stad, ter bewoning gegeven aan LEENDERT DIERICZ. HOLLAAR, Vice-Admiraal van Zierikzee, ter vergoeding van het verlies en de schade hem veroorzaakt, door het berooven en afbreken van vier zijner huizen in deze stad door de Spaansche soldaten, omdat hij de zijde van dien Vorst gekozen had. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans woonhuizen en schuren.

KARMELITESSEN-KLOOSTER of THERESIANEN-KLOOSTER, voorm. kloost. *Roermond*. — In 1698 hebben zich de Theresianen of Karmelitessen aldaar gevestigd. Zij verkregen daartoe de vergunning van KAREL II, Koning *van Spanje*, en kwamen alzoo, zes in getal, namelijk vier uit het klooster te Brussel en twee uit dat te Brugge, den 3 Julij van dat jaar te Roermond aan, waar zij door den Bisschop, de kanselarij en de stedelijke Regering, zonder tegenspraak, werden opgenomen. In het volgende jaar verkregen zij, door voorspraak van den Heer VAN AFFERDEN, van den Koning het voormalig hof der rekenkamer, onder voorwaarde, om jaarlijks, ten eeuwigen dage, eene lijkdienst te houden voor de rust van de ziel des Konings en der Koningin. Zij betrokken die woning in het begin van November 1699, en verbleven er tot dat het klooster, in 1784, door Keizer JOSEF II, werd opgeheven. De gebouwen van het klooster zijn afgebroken; ter plaatse, waar zij gestaan hebben, is thans een groote tuin aangelegd.

* KARNEMELKSGAT is niet in de gem. *Rietwijk-en-Rietwijkeroord*, maar in de gem. *Nieuwer-Amstel*.

KARNEMELKSKADE of KORNENKADDE, dijkje of kade, prov. *Noord-Holland*, gem. *Nieuwer-Amstel*, in eene westelijke rigting, loopende van den Veendijk, langs de zuidzijde van het Nieuwe-meer.

KARNEMELKSLAND of KARNEMELKSPOLDERTJE, pold. in het eil. *Tholen*, prov. *Zeeland*, in de heerl. *Oud-Vossemeer*, die reeds vóór 1555 bekend was en met den pold. *Oud-Kijkuit* eene bedijking uitmaakt, zijnde daarvan het zuidelijke gedeelte, van het Botshoofd af. Hij was groot 15 gemeten (14 bund. 12 v. r. 68 v. ell.) en inundeerde in 1570 doch werd in 1571 weder beverscht.

* KARNEMELK-SLOOT. Aan deze sloot lagen vroeger eenige lunetten, behoorende tot de Hollandsche waterlinie; deze zijn vervallen, doch er bestaat een plan, om er eenen defensie-toren voor te bouwen.

KARONGANG-PETER, d. in *O. Indië*, op het eil. *Java*, res. *Soerakarta*.

§ KARSSENBRUG of KATSENBRUG, brug in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. Z. W. ten W. van *Amsterdam*, kant. *Nieuwer-Amstel*, ¼ u. N. W. van Amstelveen, gem. *Rietwijkeroord*. — Deze brug, ligt over de breede gracht, de *Landscheiding* genaamd. Van daar gaat een weg naar den Amstelveensche-weg, welke de *Karssenlaan* genoemd wordt.

KARTHUIZER-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Roermond*. — Dit kloost. werd in het jaar 1370 gesticht door WERNER VAN SWALMEN, zijne vrouw BERTHA VAN GEYLENKIRKEN en zijnen broeder ROBINUS VAN SWALMEN, Kanunnik van St. Servaas te Maastricht. — In dit klooster leefde de beroemde DIONYSIUS CARTHASIANUS, die er in 1471, als Prior, overleed, na meer dan 210 werken over verschillende punten van Godgeleerdheid te hebben geschreven, welke destijds zoo hoog geprezen werden, dat hij zich daardoor den naam van *Doctor Estaticus* verwierf. — Bij de inneming van Roermond door de troepen van den Prins VAN ORANJE, den 23 Junij 1572, hadden de Karthuisers veel van de wreedheid dier krijgslieden te

lijden; twaalf der kloosterlingen werden, op eene wreedaardige wijze, om het leven gebragt. — Bij den grooten brand, die in Mei 1664 het grootste gedeelte der stad verwoestte, werd ook de kerk en het klooster der Karthuizers geheel in de asch gelegd, doch weldra werden de gebouwen geheel bernieuwd; doch in 1784 werd het klooster door Keizer Joseph II opgeheven. — Dit klooster, hetwelk na de Fransche omwenteling als domein verkocht is geworden, werd in 1841 door Monseigneur Paridis, Bisschop *in partibus* van Herine en Apostolischen Administrator van Limburg, aangekocht, om er een groot seminarium in op te rigten. Alleen de kerk en de omloop van het klooster zijn gebleven, alle de overige gebouwen zijn na dezen aankoop geheel bernieuwd.

* KARTHUIZER-KLOOSTER te *Vught*. Tot dit kloost. kocht Vrouw Aleydis Piecke den grond van de Zusteren van Orten en stichtte het kloost., met behulp van Heer Lodewijk de Buc, bijgenaamd van de Water, Kanunnik van St. Joannes *Evangelist*, en Meester Martijn zijn medegezel in 1471. Het werd aan St. Sophia *van Constantinopel* toegewijd en droeg van daar den naam van Sophiae Domus (*Sophia's-huis*). In 1543 werd het door Maarten van Rossem gedeeltelijk verwoest, en van dien tijd af vestigden zich de Kloosterlingen in een toevluchtshuis binnen de stad 's Hertogenbosch. — Bij de reductie dier stad, in 1629, werden de goederen van het klooster, ten behoeve van den staat, in beslag genomen, en op den 28 Augustus 1658 werd tusschen de Algemeene Staten der Vereenigde Nederlanden en de Karthuizers van Antwerpen (door tusschenkomst van den Spaansche Ambassadeur, Don Estevan de Gamarra y Contreras) overeengekomen, dat tegen betaling eener som van 55,000 gulden, waarvan er 5000 gulden aan de armen der stad 's Hertogenbosch werden afgestaan, aan voormelde Karthuizers, door de Staten, alle de goederen, die het voormalig klooster der Karthuizers van Vught toekwamen, werden *gecedeerd, getransporteerd en overgegeven*. — Spoedig daarop (den 8 Januarij 1659) verkochten de Karthuizers van Antwerpen het voormalig klooster te Vught, met de daarbij behoorende landerijen aan den Heer Peter Luc, Oud-President en Raad der stad 's Hertogenbosch, van wien het successivelijk, door verkoop, op den tegenwoordigen eigenaar den Heer Mr. F. G. E. Bergmans, die het in 1850 publiek heeft aangekocht van de erfgenamen van Z. M. Koning Willem II, is overgegaan. — Het buit., hetwelk dit klooster vervangen heeft, behield lang den naam van Karthuizers-Klooster, werd later Vlijt en Zegen genaamd, draagt sedert 1848 den naam van Sophia'sburg en voert thans tot opschrift: 1471 Sophiae Domus. 1848 Sophia'sburg. Zie voorts Sophia'sburg.

KARTIASSA, d. in *Oost-Indië*, op de Noordwestkust van het eil. *Borneo*, rijk *Sambas*, aan de Sambas.

KASOEMBA, d. in *O.Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Klonkong*, aan de Straat van Lombok. — Dit d., destijds aanzienlijk versterkt, werd den 24 Mei 1849 door onze troepen, onder het bevel van den Generaal-Majoor Michiels aangevallen en, niettegenstaande den dapperen wederstand der Balinezen, na een gevecht van drie uren veroverd.

KASSOERANLOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Grogol*.

KASTANJE-WATERING (DE), of Karstanger-Watering, water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Rijswijk*.

KASTELEINS-HOOGTE, berg in *Oost-Indië*. Zie Kalba-Borka.

KATANGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*.

KATE, b. in *Zalland*. Zie Kote. W.

*KATENDRECHT (POLDER VAN) wordt van het overtollige water ontlast, door eenen molen en eene steenen sluis, wijd 1.10 ell., liggende 0.90 ell. onder middelbare eb.

KATENDRECHTSCHE-GORZEN, gorzen, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Katendrecht*, palende N. aan de Maas, O. aan den Veerdam, Z. aan den Katendrechtsche-polder en een buitenpoldertje, W. aan de haven van Charlois. — Zij wateren uit door een houten sluisje, wijd 0,80 ell., liggende 0,15 ell. onder middelbare eb.

KATERBOSCH, geh., prov. *Limburg*, arr. en 12 u. N. ten W. van *Roermond*, kant. en 1 u. N. N. W. van *Gennep*, gem. *Mook-en-Middelaar*, 1 u. Z. O. van *Mook*, 5 min. N. van *Middelaar*, waartoe het behoort; met 7 h. en ruim 70 inw.

*KATHAM, ook genoemd HET SOORD, ligt gedeeltelijk gem. en 1 u. Z. van *Edam*, gedeeltelijk gem. *Katwoude*; met 13 h. en 60 inw., als: 4 h. en 20 inw. onder *Edam* en 9 h. en 40 inw. onder *Katwoude*.

KATJESVERLAAT, voorm. verlaat, prov. *Zuid-Holland*, in den *Katjesveerpolder*, gem. *Zevenhuizen*.

KATJANGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Grogol*.

KATJESVEER-POLDER (DE), voormalige naam van den TWEEMANS-POLDER, prov. *Zuid-Holland*. Zie TWEEMANS-POLDER. W.

*KATOENBAAL. Reg. 5, *staat:* JOSUE TEISSEDAI L'ANGE, *lees:* JOSUÉ TEISSÈDRE L'ANGE,

*KATS is de geboorteplaats van den Geneeskundige GODEFRIDUS WILHELMUS CALLENFELS, geb. 12 Februarij 1755, † 18 October 1822, als Med. Doct. en Burgemeester te Sluis.

KATSHOEK, volkrijke b., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant., gem. en even buiten *Rotterdam;* waar VAN LEON, doch met weinig grond, de aloude Katten doet nestelen.

KATTENBERG, plant. op het eil. *Curaçao*, in de *Midden-divisie*, W. van het Schottegat.

KATTENBERG (DE), bergtop, prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. N. O. van *Ede*, nabij *Otterloo*.

*KATTENDIJKE. In deze heerl. stond vroeger een kloost. aan den Monnikendijk, waar men thans eene boerderij het Monnikenhof heeft. Men wil ook, dat niet ver van dit Monnikenhof vroeger een vrouwenklooster bestond, doch daarvan is niets met zekerheid bekend.

KATTENHOL, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. O. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. O. N. O. van *Veghel*, gem. en ½ u. Z. van *Uden*, een gedeelte uitmakende van het geh. *Weeg-Koeldert-en-Kattenhol*. Men telt er 7 h. en 30 inw.

KATTEN-LEGER of het HEIDENSCHE-KAMP, stuk lands op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Ermelo*, aan de grens van Leuvenum, bestaande in eene uitgebreide vierkante vlakte, door eene sloot en eenen aarden wal van vier voet omringd. De vlakte is omtrent 360 ell. aan iedere zijde lang, in welks binnenruimte, 12 bund. groot, nog de sporen van kookgaten, tentgaten enz. zigtbaar zijn geheel overeenkomstig met de zoodanigen in Drenthe aanwezig, afkomstig van de Sueven of Katten, welke 55—53 jaar vóór J. C. deze streek bewoonden.

*KATTENWAARD heeft ten N. een leidam van rijshout en steen, loopende westelijk aan, lang 3250 en breed 3 ell., vormende met den zuidelijken leidam eene uitmonding des IJssels.

KATTENWIEL, water, prov. *Zeeland*. Zie ZOETEWIEL (DE). W.

KATTINGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, gouv. *Bandjermasing*, in het binnenland.

* KATWIJK (KANAAL-VAN-) is thans breed op de hoogte van A. P. 52,00 ell.; diep beneden A. P. 2,20 ell., bodemsbreedte 43,20 ell. — Het toevoerkanaal is breed op de hoogte van A. P. 40,00 ell.; diep beneden A. P. 2,20 ell.; bodemsbreedte 13,20 ell. — De geheele lengte der beide kanalen, van het einde der hoofden in de Noordzee af tot aan de brug in den jaagweg der Leydsche-vaart, bedraagt, met inbegrip der sluizen en bruggen, 6941,23 ell. — De zeesluis is onveranderd gebleven, en lang 19,90 ell. — De tweede of binnensluis is in 1844 vermeerderd met twee openingen overeenkomstig aan de drie bestaan hebbende en dus wijd 5,95 ell. en diep op den slagbalk 1,90 ell. onder A. P.; is lang 29,10 ell. — De brug met drijfdeuren is vergroot met drie openingen, ieder wijd 6,28 ell. en diep op den slagdrempel 1,97 onder A. P.; is breed 6,60 ell. — De steenen brug in den Noordwijkerweg is vergroot met twee boogen, ieder wijd 9,87 ell. en diep 2,20 ell. beneden A. P.; is breed 5,65 ell. — Verder liggen nog bruggen in den Voorhouterweg, in den grooten weg te Oegstgeest en in den jaagweg van de Leydsche-trekvaart. — De verruiming van het Katwijksche-kanaal en de daarstelling van het toevoerkanaal, staan in verband met de droogmaking van het Haarlemmermeer; de afstand tusschen den Leeghwater en het Nieuwe kanaal bedraagt 6030 ell.

* KATWIJK-AAN-DEN-RIJN. Bl. 344. De brug over den Rijn is lang 11 ell. — Bl. 347. De R. K. behooren thans tot de stat. van *de-Beide-Katwijken-en-Valkenburg*, zijnde er te KATWIJK-AAN-DEN-RIJN in 1845 eene bijkerk gesticht voor de R. K. van dat gedeelte der stat. van *Oegstgeest*, betwelk echter in 1847 daarvan afgescheiden en tot eene afzonderlijke stat. verheven is. De kerk, aan den H. JOHANNES *den Dooper* toegewijd, is een nieuw steenen gebouw, met eenen houten toren en fraaijen gevel, en van een orgel voorzien. Ook heeft men daarin eene groote en kostbare schilderij van ANTHONY VAN DYCK. — Men heeft te KATWIJK-AAN-DEN-RIJN ook eene Bank van Leening.

KATWIJKEN-EN-VALKENBURG (DE BEIDE), R. K. stat., prov. *Zuid-Holland*, dek. van *Rijnland*, welke in 1847 is opgerigt en afgescheiden van de stat. Oegstgeest, waartoe zij vroeger behoorde; terwijl daarmede later nog nagenoeg de helft van het d. Rijnsburg vereenigd is. Men telt er 420 zielen, onder welke 340 Ledematen en heeft er eene kerk te Katwijk-aan-den-Rijn, waarin de dienst verrigt wordt door eenen Pastoor, zijnde de eerste, die alhier het pastoorsambt heeft waargenomen, A. A. DE POORTER, die den 1 Februarij van het gezegde jaar derwaarts kwam en er nog staat.

KATWOUDE. In de b. Hoogedijk staat het Raadhuis. — De Hoogedijk en de Zedde zijn het meest bebouwd, doch geen der b. dezer gem. maakt eene bebouwde kom uit, daar de woningen allen op meerderen of minderen afstand van elkander staan.

* KAUMIERIE. *staat:* Zie NAKKARAKKIBO. *lees:* Zie NACCARACKIBO.

* KAUTER (HOLLANDSCHE-). *Volgens nadere inlichtingen heeft het* reg. 11—19 *vermelde aldaar niet meer plaats.*

KAWATAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie SOENGEI-KAWATAN (DE).

KAYDIPAN, rijk en stad in *Oost-Indië*. Zie KAUDIPAN. W.

* KAYL, gem., behoort thans tot het kant. *Esch-aan-de-Alzette*. In de kom staan 111 h., bewoond door 720 inw.

KAZERBRUG (DE) of brug No. 19, prov. *Gelderland*. Het is een houten ophaalbrug, liggende over het 5e pand van het *Apeldoornsche-kanaal*.

KEBALEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*.

KEBONNAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en 18 palen Z. van *Samarang*, 385 palen O. van Batavia, 228 W. van Soerabaja, aan den grooten weg van Samarang naar Soerakarta en Djocjokarta.

KEDJADIAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in de *Padangsche-Bovenlanden*.

KEDJIE (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Kadoe*.

KEDIRIE of KOTTA-KEDIRIE, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Kedirie*.

KEDOE-GEDE, distr. in *Oost-Indië*. Zie KADOE-GEDÉ. W.

KEDONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, resid. *Soerakarta*. Zie KEDOONG. W.

KEDONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*. Het is een der takken van de *Kediri*, welke door de resid. *Passaroewan* loopt en zich vervolgens in de *Zee-van-Java* ontlast.

KEENSCHE-SAS (HET), steenen overwelfde sluis, prov. *Noord-Braband*, op de grensscheiding tusschen de gem. *Fijnaart-en-Heiningen* en *Standaarbuiten*, 20 min. N. W. van laatstgenoemd dorp, aan den benedenmond van de Keen. Deze sluis, welke in het jaar 1768 gebouwd is, is wijd 6 ellen; heeft twee paar puntdeuren en dient tot uitwatering van de Keensche gorzen en den Oude-Fijnaard. Daarover ligt een houten brugdek in den rijweg van Standaarbuiten naar Fijnaart.

KEENT, geh., prov. *Limburg*. Zie MORSEL-KEENT (DE). W. en A.

KEETBUURT (DE), b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, arr., kant., gem. en 5 min. Z. van *Leeuwarden*, bestaande uit 16 woningen, in 1830 van het gebouw eener vroegere zoutkeet getimmerd.

* KEHLEN. De kom der gem. is een groot dorp, hetwelk 134 h., met 800 inw. telt. — Bl. 397, reg. 15, *staat:* Oten, *lees:* Olen,

KEIJENBURG, geh., prov. *Gelderland*, arr. en 3 u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 2 u. N. van *Doetinchem*, gem. en ½ u. Z. ten W. van *Hengelo*; met eene R. K. kerk, 109 h. en 680 inw.

KEINS-EN-RUIMTE (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 4¼ u. N. van *Alkmaar*, kant. en ½ u. N. van *Schagen*, gem. *Schagen-en-Burghorn*; met 8 h. en 47 inw.

* KEINSMER-WIEL is veroorzaakt door inbraak der zee.

KEIZERINNE-SLUIS, sluis, prov. *Z.Holland*. — Het is eender vier overwelfde sluizen binnen de stad *Rotterdam*, waardoor de Rotte uitwatert. Zij is wijd 3,90 ell. en ligt 2,40 ell. beneden middelbare eb.

* KEIZERSDIJK, in de *Langestraat*, loopt ook van het Oude-Maasje tot aan den Nieuwe-Dussensche-Buitendijk.

KEIZERSDIJK, tien platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

*KEIZERSVEER is breed bij laag water 90 ell. en bij hoog water 114 ell.

KELDER (DE), hofstede, prov. *Overijssel*, arr. en 3 u. N. van *Deventer*, kant. en 2 u. W. ten Z. van *Raalte*, gem. *Wijhe*, aan de Soestwetering. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 38 bund. 3 v. r. 80 v. ell.

KELERRAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie KELAYRAN (DE). W.

* KELIWALANGA, reg. 2, staat: *Sundasche* lees: *Ambonsche*

KELLIE-LOBOE, vlek in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Keffing*, waarvan het de voornaamste plaats is. Het is met klipsteen ommuurd; ieder huis staat afzonderlijk, te midden van eenig geboomte, op paaltjes, vier voet boven den grond. Er heerscht veel welvaart, inzonderheid door den handelsgeest der bewoners, die tevens zeer stoute en onverschrokkene zeelieden zijn.

KELOOR, POELOE-KELOOR, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de noordkust van *Java*, W. van *Djapara*, voor de Djapara.

KELTENBERG (DE), bergtop, prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. N. O. van *Ede*, nabij Otterloo.

KEM, KIM en KIEM, namen, die de Luxemburgers geven aan de overblijfselen van den Romeinschen weg, die men in het grooth. ten Westen van de Moezel vindt. — Men herkent in deze benamingen den Gallischen wortel van het woord *Chemin*.

KEMAJARAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, en tot die hoofdstad behoorende. Van dit d. zijn, in den nacht tusschen 13 en 14 October 1849, 98 woningen in de asch gelegd.

KEMBANG-ARAN, d. in *O.Indië*, op *Java*, resid. *Soerakarta*.

* KEMEN, d. (geen geh.), heeft eene bijkerk, tot de par. *Bourscheid* behoorende, en telt 28 h. en bijna 200 inw.

KEMENADE, geh., prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 1½ u. N. ten O. van *Eindhoven*, gem. *Son-en-Breugel*, ½ u. van *Son*.

KEMIRI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, reg. *Batang*, distr. *Soeba*. — In dit d. zijn, den 28 September 1850, 47 woonhuizen door brand vernield.

KEMIRI (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bagelen*.

* KEMPENS-HOFSTEDE, *lees:* KEMPENS-HOFSTEDE (OUD-EN-NIEUW-), wordt bezeten door den Heer Mr. CORNELIS VAN DER LEK DE CLERCQ, terwijl een twaalfde gedeelte in eenige dijken en schorren van Oud-Kempenshofstede bezeten wordt door Vrouwe GEERTRUIDA DE WIT, weduwe van Jonkheer JAN FRANÇOIS VAN VRIJBERGHE VAN WESTENSCHOUWEN, allen woonachtig te Zierikzee.

KEMPERBERG, dennenbosch, prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. N. van *Arnhem*, groot 70 bund. 80 v. r.

KEMPKES, geh., prov. *N. Braband*, arr. en 4 u. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en ½ u. Z. W. van *Veghel*; met 29 h. en 189 inw.

* KENAU-HASSELAAR wordt ook FORT-OP-HET-DUIN genoemd. — De toren in dit fort wordt afgebroken.

KENDANG-GEBERGTE (HET OOSTELIJKE-), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen* en *Cheribon*. De voornaamste toppen zijn: de Poetri, het Mandalawangi-gebergte, de Karoeng-Roeman, de Boekit-Toenggoel, de Tangkoeban-Prahoe, de Boeranggrang, de Tjidoem, de Tjoembak-Roejong, de Telaga-Bodas, de Karatjak, de Tjikoraai, de Tampo-Maas, de Tjikramas, de Datas, de Parâkrak, de Simpay, het Tjarenang-gebergte, de Bang-Boelan, het Galoenggoeng-gebergte, het Tahi-Koeskoes-gebergte, de Pogor en de Pajong.

KENDANG-GEBERGTE (HET WESTELIJKE-), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*. De voornaamste toppen zijn: het Kadongan-gebergte, het Brengbreng-gebergte, de Limo, de Patoeha, de Tiloe, de Bidal, de Soembong, het Malabarsche-gebergte, de Kolatok, de Kendang en de Wajang.

KERKEBUREN, b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Rauwerderhem*, arr. en 3 u. Z. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. Z. Z. O. van *Rauwerd*, 5 min. W. van *Irnsum*; met 8 h. en ruim 40 inw.

KERKBUURT (DE) ligt 3½ u. O. ten N. van *Leyden*.

§ KERKEIND, wijk in de gem. *Maarheeze*, prov. *Noord-Braband*, de kom van het dorp *Maarheeze* uitmakende. Zie MAARHEEZE. W. en A.

* KERKENBOSCH is het hoofdpunt of de kom der gem. *Zuidwolde*, en is daarom op vele kaarten onder dien naam aangeduid; daarin staat de Hervormde kerk dier gemeente, zijnde een nieuw gebouw, gesticht in 1828, met eene predikantswoning in de plaats der oude kerk, die wegens bouwvalligheid afgebroken is. In dit gehucht is de hoofdschool, welke gemiddeld door 175 leerlingen bezocht wordt.

KERKENDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3½ u. N. W. van *Dordrecht*, kant. en 1¼ u. W. N. W. van *Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, ¼ u. Z. van *IJsselmonde*; met 18 h. en 210 inw.

KERKEN-SMALLE, stuk hooiland, prov. *Gelderland*, gem. *Doornspijk*, grenzende aan het oude kerkhof der voormalige St. Nikolaaskerk te Oosterwolde, waarop een groote fijnkorrelige granietsteen ligt, met twee rond geboorde gaten voorzien, zijnde een vóór-Romeinsche molensteen, welke halver wege in den grond is gezakt.

KERKHOF (HET), vaarwater in de *Zuiderzee*, 10 min. Z. O. van *Enkhuizen*. — Het is eene doorvaart door het Enkhuizerzand en wordt dus geheeten, omdat vele schippers, den koers missende, hier verongelukt zijn.

* KERKPLAAT, gem. *Dordrecht*, bestaat uit zand en griend, en is lang 800, breed 100 ell.

KERKPLAAT (DE), plaat in de *Merwede*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Sliedrecht*, is lang 1025, breed 170 en hoog, boven middelbare eb, 0,70 ell.

KERKSTEEG (DE), thans doorgaans de Pleunesteeg geheeten, weg, prov. *Noord-Braband*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, in eene regte rigting, loopende van de oude straat naar den dijk.

KERKWEG, b., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 2¼ u. O. N. O. van *Alkmaar*, van het O. naar het W. midden door de gem. *Veenhuizen* loopende; met 12 h. en 70 inw.

* KERKWERVE, reg. 14, *staat:* Zuidlande, *lees:* Zuidland. — De gem. Kerkwerve, werd met *Noordgouwe*, eerst door den zelfden Predikant bediend, zijnde de eerste Leeraar in die combinatie geweest Andreas van Doorne, die er zijne dienst aanvaardde, in September 1600 en er in 1602 overleed. Gedurende de dienst van Philippus Meshaker, zijn de beide gemeenten gescheiden, en was de eerste, die Kerkwerve alleen bediende, Gerardus Kuilenburg, beroepen in 1625, en naar Ouwerkerk, in Duiveland, vertrokken in 1629.

* KERKWIJK, gem., paalt W. aan de gem. Poederoijen.

* KERKWIJK, heerl. Het d. ligt 1¼ u. van Zalt-Bommel, en is eene onaanzienlijke plaats, aan den grindweg van Zalt-Bommel op Heusden. De meeste huizen staan tusschen boomgaarden en moestuinen, eenige op hoogten tegen overstroomingen, zoo dat zij geen kom uitmaken, staande de kerk met de pastorij ook afzonderlijk op eene hoogte. — De kerk, eene der oudste van den *Bommelerwaard*, is een eenvoudig gebouw, dat goed onderhouden wordt.

* KERSCHEN (NIEDER-). Het was nabij deze plaats, dat Keizer Otto en Lotharius, Koning *van Frankrijk*, in het jaar 980 eene zamenkomst hadden, ten gevolge waarvan de oorlog, over het bezit van Lotharingen, eerlang eindigde.

KERTOSONNO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, op de grenzen van *Kediri*, aan de Kediri.

* KESSEL, gem. Bl. 416, reg. 30, *staat:* traliën, *lees:* leuningen,

* KESSEL, heerl. Reg. 1, staat: *Haasland*, lees: *Maasland*,

KETA (HOEK), kaap in *O. Indië*, in de *Straat-van-Madura*, aan de Noordkust van het eil. *Java*, aan de Oostzijde van de Baai-van-Besoeki.

KETAP, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

* KETJUWANG ligt resid. *Soerakarta* in het *Padjangsche*.

KETIWONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

KETSHEUVEL, d., prov. *Noord-Braband*. Zie OBTSH. W. en A.

KETTINGBRUGGRACHT, gracht, prov. *Overijssel*, gem. *Wanneperveen*, in eene zuidelijke rigting loopende, van Giethoorn naar de Beukersgracht langs het Belter-wijde.

KEULSCHE-VAART (DE), naam, welken men geeft aan de vaart tusschen Amsterdam en de Lek bij Vreeswijk, voor groote binnenschepen, zoo als Keulenaars enz. Deze volgen van Amsterdam den Amstel tot aan den Omval, komen langs de ringsloot van het Diemermeer en door de Gaasp te Weesp in de Reevaart en zoo in de Vecht, welke aan de Waardsluis te Utrecht geschut wordt op de buitengracht der stad, die naar den Vaartsche Rijn geleid, welke zij volgen tot aan de Lek. — Deze vaart heeft drie panden, als: 1° van de Amstelsluizen, binnen Amsterdam tot aan de sluis te Weesp lang 13,445 ell. 2° van de sluis te Weesp tot aan de Waardsluis te Utrecht lang 33,200 ell. 3° genaamd de Vaartsche-Rijn, van de Waardsluis tot aan die te Vreeswijk lang 11,000 ell., te zamen 57,645 ell. De waterstand in het 1e pand (als Amstelboezem) is 0,58 ell. onder A.P.; waterstand in het 2e pand (als Vechtpeil) = A. P.; waterstand in het 3e pand 0,58 ell. boven A. P.; middelbare stand van de Lek te Vreeswijk 2,38 ell. boven A. P.; lage zomerstand van de Lek te Vreeswijk 1,57 ell. boven A. P. — De scheepvaart houdt op, als de Lek staat op 4,24 ell. boven A. P.

KEUTENBERG, geh., prov. *Limburg*, arr. en 3 u. O. van *Maastricht*, kant. en ¼ u. N. W. van *Gulpen*, gem. en 20 min. N. W. van *Wijlre*; met 12 h. en 70 inw.

KEVERDIJKSCHE-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie UITERMEER. W.

KEWANGLEN, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

* KEYZERSBOSCH. Reg. 7, *staat:* 1839 *lees:* 1539

KEZENGI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*, distr. *Tjangkreb*. — In dit d. zijn den 7 November 1849, 12 woningen door het water ingestort.

KIAMIS, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, niet ver van den Goenong-Goentoer. Deze berg werpt met groot geweld kokend water en modder uit.

KIANKONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ads. resid. *Magelang*.

KIBBELGAREN, geh., prov. *Groningen*, arr. en 2½ u. Z. W. van *Winschoten*, kant. en 2 u. Z. van *Zuidbroek*, gem. en 1½ u. O. van *Veendam*; met 20 h. en 110 inw.

* KIE (DE) is geen b., maar een alleenstaand huis.

KIEFSKAMP, landg. in het graafs. *Zutphen*, arr. en 2½ u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 2 u. Z. W. van *Lochem*, gem. en ½ u. Z. O. van *Vorden*. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 103 bund. 36 v. r. 90 v. ell., en wordt in eigendom bezeten door Jonkheer CAREL JAN JULIUS STORM VAN 's GRAVESANDE, woonachtig te Vorden.

* KIEFWAARD ligt gem. en 20 min. Z. O. van *Pannerden*, en 1½ u. W. Z. W. van *Herwen*, waartoe hij alleen kerkelijk behoort. Men telt er 9 h. en 70 inw.

* KIELDRECHT (KLEIN-), reg. 9, *staat:* 80 bund. *lees:* 89 bund.

KIEVIKTSVELD (HET), plaats in het *Schependom-van-Harderwijk*, prov. *Gelderland*, noordoostwaarts van het Groote-water.

KIEVIT, geh., prov. *Limburg*. Zie KIVIT. W. en A.

* KIEVITSCHAAR of KIEWITSHAAR ligt gem. en 2 u. van *Avereest*; met 8 h. en 40 inw.

* KIJFHOEK. In deze gem. werd, na den vloed van 1421, overgebragt het Salvatorsklooster, dat onder Eemnes stond, ter plaatse, waar nu nog de bouwhoeve HET KLOOSTER gevonden wordt.

KIJFHOEK, hofstede, prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. N. ten O. van *Breda*, kant. en 1¾ u. N. W. van *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*, ¼ u. N. van Made, 8 min. Z. van Drimmelen, aan den rijweg tusschen die beide dorpen, in den *Emilia-polder*. — Op deze hofstede zijn de verveeningen in dezen polder in 1809 aangevangen.

KIJK-DUIN, hofstede, prov. *Noord-Holland*, arr. en 2¼ u. W. van *Hoorn*, kant. en 2 u. N. O. van *Purmerende*, gem. *de Beemster*, aan den Middenweg. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 25 bund. 74 v. r. 20 v. ell.

* KIJK-DUIN (FORT-) is gebouwd in 1811—13, heeft een gebastionneerd front, naar de duinen gekeerd, en met kasematten voorzien. Aan dit front zijn twee vleugels, gelegen op de duinen, ter bestrijking van het Schulpegat en de nadering bij eene landing tusschen Huisduinen en Calandsoog. — Het heeft een kruidmagazijn voor 40,000 pond, een laboratorium en kan 800 man logeren. In het binnenterrein van het reduit is een in 1832 gebouwde kogelgloeioven à reverbère. In het naar zee gekeerde gedeelte des bedekten wegs, is in 1827 een gerevetteerde kustbatterij gebouwd. De vuurtoren staat op 52° 57′ 5″,08 N. B. en 22° 22′ 88″ O. L. Hij is hoog 13 ell. boven den beganen grond of 45 ell. boven volzee. Het licht is 47 ell. boven volzee en op 4 zeemijlen zigtbaar.

* KIJKUIT, pold. in het eil. *Schouwen*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 52 bund. 14 v. r. 45 v. ell., waaronder 40 bund. 68 v. r. 50 v. ell. schotbaar land, en watert uit door eenen duiker in den pold. Nieuw-Bommenede.

KIJK-UIT, voorm. fort, prov. *Zeeland*, gem. *Axel*, aan het oosteinde van den polder *Beoostenblij-benoorden*. — Dit fort maakte deel uit van de zoogenoemde linie van defensie (zie Nassau), en schijnt veel grooter te zijn geweest dan de twee andere aan die linie gelegene forten Zeelandia en Nassau, zoo als uit de oppervlakte van het terrein nog duidelijk is te zien, zijnde tegen dit punt de derde verkorting van den polder Beoosten- en Bewestenblij aangesloten. Na den inval der Franschen in Staats-Vlaanderen, in 1794, is dit fort geheel vervallen; thans is daarvan nog maar alleen een gedeelte der borstwering te zien, waarin een arbeidershuisje, thans eene kroeg, is gebouwd. Gedurende den Belgischen opstand is dit punt tijdelijk door eene militaire wacht bezet geweest.

KIJKUIT, plaats in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, in de *Oude-Stad-van-Aardenburg*, daar de watergang van Ooster-Eede de Ecloosche-watergang nadert. In oude tijden stond aldaar de Zuidpoort, naderhand lag er de Smeetjesbrug. Deze plaats wordt vermeld in de verdediging van Aardenburg in 1672.

KIJKUIT (NIEUW-), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie EENDRAGTSPOLDER. W. en A.

* KIJKUIT-POLDER (OUD-). Het zuidelijke gedeelte van dezen pold., gerekend van het Botshoofd af, was vroeger een afzonderlijke pold.,

het *Karnemelkspoldertje* genaamd. Zie dat woord. Hij overstroomde in Januarij 1682 en in Maart 1715.

KIJL (DE), buurs. in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, arr., kant. en 1¼ u. Z. van *Winschoten*, gem. en ¾ u. van *Wedde* ten N. van de Westerwoldsche-Aa, aan den Laudijk; met 3 h. en 24 inw.

*KIKKERPOLDER is onbebuisd; paalt N. aan Poelgeest, O. en Z. aan de Haarlemmer-trekvaart, W. aan de Marendijk; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 33 bund., en wordt door eenen molen, op de Haarlemmer-trekvaart, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

KIKKERT (DE), geb., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3¾ u. N. W. ten N. van *Gorinchem*, kant. en 3 u. N. ten O. van *Sliedrecht*, gem. *Groot-Ammers*.

KIKVORSCH (DE KLEINE-), pold. in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

KIKVORSCHE-SCHANS, geb., prov. *Gelderland*, arr. en 3¼ u. Z. W. van *Tiel*, kant. en 1¼ u. Z. O. van *Zalt-Bommel*, gem. en N. van *Driel*.

KILLE of Kilbosh, geb., prov. *Noord-Braband*, arr. en 7 u. W. N.W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 4 u. W. N. W. van *Heusden*, gem. *de Werken-en-Sleeuwijk*, 1 u. Z. Z. W. van Sleeuwijk, aan de Bakkerskil, waar bij inundatie een hulpgat in den dijk van den Uppelschepolder wordt gedolven; met 39 h. en 220 inw.

KILSLUIS, sluis, prov. *N.-Braband*, ¼ u. N. N.W. van *Raamsdonk*, dienende tot uitwatering van de Werfkampen en den Ouden-polder.

KILSLUIS (GAT-VAN-DE-), kil in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Raamsdonk*, in eene noordoostelijke rigting, loopende van de Kilsluis naar het Oude-Maasje.

*KINDERDIJK heeft vermoedelijk zijnen naam ontleent van een klein smal zomerdijkje of kade, waarmede in den beginne der bedijking alhier de gorzen ingedijkt waren, even als men kleine balken ook met den naam van kinderbalken noemt.

KINIBALOE, berg in *Oost-Indië*. Zie Pietersberg (St.) W.

*KINIBALOE, meer. Reg. 3, staat: *Madoeloe*, lees: *Maloedoe*,

*KINSBEEK. Op deze beek staat een graanmolen.

*KINSIKERHOFF, eigenlijk Kinsickerhof, behoort kerkelijk tot *Hemstal* en heeft 17 bewoners.

*KIPPENHOF is geen geh. maar eene groote hoeve, en behoort kerkelijk tot *Brandenburg*. Zij heeft 6 bewoners.

KIPPEREIND, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. W. Z. W. van *Eindhoven*, kant. en 4 u. Z. Z. W. van *Oirschot*, gem. en 10 min. Z. O. van *Reusel*; met 5 h. en ruim 30 inw.

*KIRCHBERG, geh., heeft 28 h. en 200 inw., die kerkelijk tot de par. van *Weimenkirch* behooren.

KISAM, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

*KIVIT, ook wel Kievit, bestaat uit 2 h. — Langs het hier gevestigde grepskantoor gaat veel vee uit, en het staat in correspondentie met de Pruissische kantoren Wassenburg en Bodenbach.

KIVITSBEEK (DE), riv., prov. *Overijssel*, onder *Losser*, dat in de *Lutte* ontstaat en naar Weerselo loopt.

KLAARWATERS-WAARD, pold., prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Elburg*, gem. *Oldebroek*. — Deze pold. wordt door eenen houten duiker, op den IJssel, van het overtollige water ontlast.

KLAASSTRAAT, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. van *Roermond*, kant. en 1¼ u. N. O. van *Weert*, gem. en bijna ½ u. N. van *Nederweert*; met 30 h. en 110 inw. — De hoedanigheid van den grond in dit geh. is de beste van de geheele gem. Nederweert. Men heeft er 1 ros-oliemolen.

* **KLAD (DE)** telt 37 h. en 260 inw., als 27 h. en 180 inw. onder *Steenbergen-en-Kruisland* en 10 h. en 80 inw. onder *Halsteren*. *

KLALING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*; met eene suikerfabrijk.

KLANGANNAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaija*, afd. resid. *Grissé*. — Den 7 Junij 1850 zijn aldaar 25 h. door brand vernield.

KLAPVAREN, geh., prov. *Limburg*, distr., arr. en 2 u. N. W. van *Roermond*, kant. en 3 u. O. ten N. van *Weert*, gem. *Roggel*; met 8 h. en 30 inw.

KLAREBEEK (HET HOF-) of KLARENBEEK, voorm. buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr., kant., gem. en 5 min. N. W. van *Middelburg*. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene bouwhoeve, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 1 bund. 44 v. r. 30 v. ell.

* **KLARENBEEK**, op de *Middel-Veluwe*. Op dit landg. is in 1847, door den Heer J. R. KEMPEL eene R. K. kerk gesticht, welke aan de H. *Maagd* MARIA, onder aanroeping van den H. ANTONIUS, Abt, is toegewijd; tot de stat. van *Loenen* behoort en door den Pastoor dier stat., met behulp van eenen Kapellaan, bediend wordt.

* **KLARENBEEK**, op het eil. *Walcheren*, *staat:* Zie KLARENBEEK. *lees:* KLAREBEEK (HET HOF) en zoek dat woord hierboven.

KLAVERBLAD, voorm. plant. in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*, aan de *Suriname*, ter regterzijde in het afvaren; palende bovenwaarts aan de suikerpl. Rorac, waarmede zij thans vereenigd is, benedenwaarts aan St. Eustatius. De Negers noemen haar DI FOSROS (d. i. *gestolen*), als zijnde deze plant. met kaartspelen gewonnen.

* **KLEEFSCHE-WAARD** is een waard en bouwhoeve, groot 65 bund. 2 v. r., en uitwatert op den Rijn door eene steenen sluis, wijd 1,00 ell., liggende 1,50 ell. onder middelbare rivierstand

* **KLEI (DE)** ligt 7½ u. van *Appingedam*. Men telt er 8 h. en 50 inw.

KLEI (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1¼ u. N. W. van *Leyden*, kant. en 25 min. Z. ten W. van *Noordwijk*, gem. *Noordwijk-Binnen-en-Buiten-Langeveld-en-Offen*; met 16 h. en 100 inw.

* **KLEIMEER (DE)**. Reg. 2, staat: *Kadijk-en-Huiswaard*, lees: *Koedijk-en-Huiswaard*,

KLEIMEER (DE), moeras in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Limmen*, omstreeks 1 bund. groot.

KLEINE-BERG, b., prov. *N. Braband*, arr., kant., gem. en tot de st. *Eindhoven* behoorende, waarvan zij slechts door de vest gescheiden is.

KLEINE-BERG (DE), berg op het eil. *Curaçao*, in de *Midden-Divisie*, N. van de Bullebaai.

* **KLEINE-BRAAK (DE)** paalt N. aan het d. Scharwoude, O. aan den Zeedijk, Z. aan land van den eigenaar, W. aan den Amsterdamsche trekweg; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 10 bund. 52 v. r. 66 v. ell., alles schotbaar land, en ontlast zich in het polderwater van den pold. Beschoot.

* **KLEINE-BRAAK (DE)**, ook wel enkel DE BRAAK genoemd, paalt N. aan land van de Wed. C. BRAAK, O. aan den Zeedijk, Z. aan

het d. Scharwoude, W. aan het land van onderscheidene eigenaars; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5 bund. 23 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land, en ontlast zich in het polderwater van den polder de Woud of Westerkoggen.

KLEINE-POLDER, twee platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

KLEINE-POLDER (DE), pold. in *Schieland*. Zie Nieuwe-polder (De). W.

* KLEINE-SCHANS, in de bar. van *Breda*, heeft nog 4 bolwerken met natte gracht en eenen bedekten weg, doch is in vervallen toestand.

* KLEINE-VEER (HET), *staat:* Zie Maasenburg. *lees:* Zie Mazenburg.

KLEINGATSCHE-SLUIS (DE), ook enkel Gatsche-sluis, prov. *Noord-Braband*, gem. *Oud- en Nieuw-Gastel*, 1 u. N. O. van *Oud-Gastel*, dienende tot uitwatering van den pold. Nieuw-Gastel. Zij is wijd 1,35 ell. en voorzien van eene drijfdeur en schuif.

* KLEINPOLDER of Spijkenisse maakt een gedeelte uit van den pold. *Kortland*, en heeft geen bijzonder bestuur of bemaling.

KLEIN-STUKJE, pold. in den *Biesbosch*. Zie Donderzand (Klein-). W.

KLEINWIJK, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. O. ten N. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. Z. Z. O. van *Oss*, gem. en ¼ u. N. van de kerk van *Nistelrode*; met 30 h. en ongeveer 150 inw. Het maakt het noordelijke gedeelte van de kom der gem. uit, alwaar de oude kerk gestaan heeft.

KLENCKE, geh., prov. *Limburg*. Zie Kling. W.

* KLENCKE (DE), haver., beslaat eene oppervlakte van 381 bund. 39 v. r. 76 v. ell., en is een der achttien in 1698 erkende havez.

KLEWONG, eil. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerakarta*.

KLIMMEN bevat mede de geh. Dolberg, Heek-en-Overheek, Maar en Straat.

* KLINKENBERG. Ter plaatse, waar dit voorm. buit. gestaan heeft; ziet men thans twee boerderijen. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 37 bund. 26 v. r. 3 v. ell.

* KLINKENBERGER-POLDER heeft 4 h., waaronder 2 boerderijen, staande onder *Sassenheim*, en de twee andere huizen onder *Warmond*.

KLIP (HET GAT-VAN-DE-KLEINE-), eene der killen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, voortkomende uit het Gat van den Noorder-klip en in eene meest zuidwestelijke rigting, tusschen de vierde partij van de Bloemplaat en de Ruwe-Hennip, ter eener zijde, en de Benedenste-kil ter andere zijde, weder in het Gat van den Noorder-klip uitloopende.

KLOMP, geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 2½ u. Z. O. van *Amsterdam*, kant. en ½ u. Z. van *Weesp*, gem. *Weespercarspel;* met 4 h. en 20 inw. Het ontleent zijnen naam van eene voormalige kroeg, de Klomp, nu eene boerenwoning.

* KLOMP (DE). Aldaar wordt in het laatst van Junij eene wolmarkt gehouden, waarop wel 60,000 pond wordt aangevoerd.

KLOMPWEG, b., prov. *Noord-Holland*, arr. en 2½ u. Z. O. van *Amsterdam*, kant., gem. en 5 min. Z. van *Weesp*; met 5 h., staande langs den Utrechtsche-weg, en 20 inw.

KLOOSTER, geh., prov. *Overijsel*, arr. en 8½ u. O. van *Zwolle*, kant. en 3½ u. W. van *Steenwijk*, gem. en 1½ u. W. van *Oldemarkt;* met 2 h. en 13 inw.

KLOOSTER (HET), plaats, prov. *Zuid-Holland*, in de kom der gem. *Noordeloos*, die haren naam ontleent van een vroeger daar gestaan hebbend klooster, dat zich uitstrekte van de oude kerk tot aan den watergang de Noordeloos en waarvan de overblijfselen nog aanwezig

zijn, bestaande in 7 oude, blijkbaar kloostervertrekken, thans bewoond door 5 huisgezinnen.

* KLOOSTER (HET), geh. in *Fivelgo*, is bij de kadastrale delimitatie geheel aan de gem. *Bierum* overgegaan.

KLOOSTER (HET), geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. en 4 u. W. ten Z van *Sneek*, kant. en 1½ u. N. O. van *Hindelopen*, gem. *Workum*; met 15 h. en 80 inw.

KLOOSTER (HET), bouwhoeve, prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en 1 u. W. ten N. van *Dordrecht*, gem. en 10 min. Z. W. van *Kijfhoek*, aan den Monnikenweg en nabij den Devel. — Deze bouwhoeve, ontleent haren naam van het voorm. St. Salvators klooster, hetwelk aldaar zou gestaan hebben. Zie dat woord.

* KLOOSTER (NIEUWE-). *Staat:* Zie NYEKLOOSTER. *lees:* Zie NIJEKLOOSTER.

KLOOSTER-ANJUM, voorm. kloost., prov. *Friesland*. Zie ANJUM. W.

KLOOSTERBERG (DEN), buit., prov. *Overijssel*, arr., kant., gem. en ¼ u. N. van *Zwolle*. — Dit buit. bevat een heerenhuis en boerderij en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 19 bund. 48 v. r. 40 v. ell.

KLOOSTERBRUG of brug no. 24, brug, prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. N. van *Heerde*. Het is een houten ophaalbrug, liggende over het 5de pand van het *Apeldoornsche-kanaal*, in den weg van den Grindweg naar de buurs. Werven.

* KLOOSTERBUREN. Reg. 2, *staat:* 2 k. d. *lees:* 1 k. d.

KLOOSTERDIJK, weg, prov. *Overijssel*, loopende in eene noordwestelijke rigting van *Sibculo* naar de Vecht en naar het geh. Mariënberg.

KLOOSTERDIJK (WATERLEIDING-VAN-DEN-), water, prov. *Overijssel*. Zij ontstaat onder *Ambt-Hardenbergh* bij *Sibculo* en loopt noordwestwaarts naar de *Vecht;* waarin zij zich bij het gehucht *Mariaberg* of *Mariënberg*, omtrent de grensscheiding tusschen bovengenoemde gemeente en *Ambt-Ommen* ontlast.

KLOOSTER-ENGWIRD, voorm. kloost. in *Friesland*. Zie ENGWIRD. W.

§ KLOOSTER-EN-WAL, naam, welken men wel eens verkeerdelijk geeft aan het geh. KLOOSTER, geh., prov. *Overijssel*. Zie KLOOSTER.

KLOOSTERGAREN, geh., prov. *Groningen*, arr., kant. en 1½ u. N. O. van *Winschoten*, gem. en ½ u. Z. van *Beerta;* met 2 h. en 14 inw.

KLOOSTERHOEK, b., prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en ¾ u. O. N. O. van *'s Hertogenbosch*, gem. en ¼ u. Z. van *Rosmalen;* met 2 h. en 20 inw.

KLOOSTERHOEK-EN-VARKENSHOEK, geh., prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en 3½ u. O. N. O. van *'s Hertogenbosch*, gem. en 25 min. Z. van *Rosmalen;* met 20 h. en ruim 140 inw. Het bestaat uit de b. Kloosterhoek en Varkenshoek.

KLOOSTERHOLT, bosch, prov. *Groningen*, gem. en 2½ u. Z. van *Vlagtwedde*, bij *Ter-Apel*.

* KLOOSTERRADE is thans overal bekend onder den naam van ROLDUC. Zie dat woord.

* KLOOSTERVEEN ligt gedeeltelijk gem. *Assen*, gedeeltelijk gem. *Smilde;* en telt 356 h. en ongeveer 1720 inw., als: 97 h. en ruim 590 inw. onder *Assen*, en 259 h. en ongeveer 1130 inw. onder *Smilde*. Men heeft er eene bijkerk, welke tot de gem. *Smilde* behoort, zijnde een klein, langwerpig vierkant gebouw, zonder toren of orgel. — Reg. 9, *staat:* de voorafgaande artikelen *Hijkersmilde* en *Hoogersmilde*. *lees:* de art. HIJKERSMILDE en SMILDE (HOOGER-).

KLOOSTER-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, eene begin nemende te *Delfgaauw* en in eene noordoostelijke rigting, door den *Wippolder*, loopende naar de *Schie*, in welke het zich bij Koningstein ontlast.

* KLOOSTERZANDE. Aldaar wordt, sedert drie jaren, eene jaarlijksche veemarkt gehouden, op den laatsten Maandag in October.

* KLOOT (DE), beter KLOOTHOEK is een b. (geen geh.) uitmakende het oostelijke gedeelte van het d. *Orten*.

* KLOP (DE), eigenlijk de KLOPHAMER, staat op den regteroever van de Vecht, ½ u. van Utrecht. De aldaar opgeworpen sterkte is thans een gesloten aarden fort, met natte gracht, en een gemetseld verdedigbaar wachthuis, behoorende tot de linie van Utrecht.

KLOPPENAMBACHT, voorm. amb., prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*, gem. en O. van *Capelle*; met 2 h.

KLOPPENLEI of CLOPPENLEY, uitwatering of sloot, prov. *Noord-Braband*, gem. *'s Gravenmoer*, ¼ u. N. O. van het dorp, waar langs, in 1736, op kosten van deze plaats en *Waspik*, een voetpad is aangelegd.

* KLOPPERSDIJK (DE) moet gelegen hebben in het land van *Saeftinge*.

* KLUNDERBURG stond 1½ u. N. W. van *Onderdendam*, gem. en 20 m. N. O. van *Baflo*, behoorende tot *Rasquert*, ten Z. O. den breeden rijweg van Rasquert naar Warffum, alwaar men de voormalige grachten en singels ziet, binnen welke thans eene boerderij ligt.

* KLUNDERT (DE) heeft 1 korenmolen, 1 bierbrouwerij, 1 grutterij, 1 meestoof, 1 chocolade-fabrijk, 1 wind-olie en 1 houtzaagmolen.

* KLUYT (DE). Reg. 9, *staat:* 1736. *lees:* 1737.

KNALHUTTE, b., prov. *Overijssel*, arr. en 6 u. Z. O. van *Almelo*, kant. en 3 u. Z. van *Oldenzaal*, gem. en 1 u. van *Enschede*, aan den weg tusschen Enschede en de grenzen. — Aldaar is in 1849 een grenskantoor van de in- en uitgaande regten opgerigt.

* KNAPHOSCHEID ligt 1¼ u. N. N. O. van *Wiltz*, en ¼ u. N. O. van *Eschweiler*. — Het telt in de kom van het d. 32 h. en 230 inw.

KNEPCHEN, geh. in de heerl. *Feltz*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en 2 u. Z. O. van *Diekirch*, gem. *Medernach*; met 28 h. en 130 inw.

* KNEPPELEN. *Dit art. moet wegvallen.*

* KNIJP (DE), buurs. in *Hunsingo*, ligt N. O. ten O. van *Kantens*, 10 min. W. van *Zandeweer*, telt 4 h. en 30 inw.

KNIKKERDORP, geh., prov. *Limburg*, arr. en 9 u. N. van *Roermond*, kant. en 4 u. Z. van *Gennep*, gem. en 1¼ u. O. van *Bergen*, 20 min. van *Well*, waartoe het kerkelijk behoort; met 20 h. en 110 inw.

KNOKKAARD (DE). *Staat:* Zie SNIJDERS-GAT-POLDER. *lees:* Zie STRIJDERSGAT-POLDER.

KNOOPSHOFTE, geh., prov. *Overijssel*, kant. en 10 min. Z. W. van *Almelo*, gem. *Ambt-Almelo*; met 100 h. en 490 inw.

KNOOTEN, akker op de *Veluwe*, gem. *Ede*, bij *Lunteren*, waar men in den zwarten grond scherven van urnen van de hoogste oudheid, geheel ruw, van zwarte leem, uit de hand gewerkt en niet gebakken, maar in de zon gedroogd, aantreft.

KNYPE (DE), kadast. gem., kw. *Zevenwouden*, griet. *Schoterland*, arr. en kant. *Heerenveen*, bevattende de d. de Knype, Nijeschoot en Oudeschoot, en eene oppervlakte beslaande van 1717 bund. 96 v. r. 79 v. ell., waaronder 1693 bund. 62 v. r. 51 v. ell. belastbaar land.

* KNYPE (BENEDEN-) telt 127 h. en 650 inw. De kerk werd in het jaar 1661 (niet in 1642) gesticht.

* KNYPE (BOVEN-) telt 108 h. en 590 inw. Men heeft er eene Doopsgez. kerk. Ook staat aldaar een klokhuis.

KOBENBOUR, geh., grooth. *Luxemburg*, arr. en 3 u. O. Z. O. van *Diekirch*, kant. en 1¼ u. Z. ten W. van *Echternach*, gem. *Bech*; met 8 h. en ruim 60 inw., kerkelijk tot *Hemstal* behoorende.

KOBI-WATO, eng vaarwater in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, van het N. naar het Z. door de *Aroe-eilanden* heenloopende, welke zij in *Voor-* en *Achterwals-eilanden* scheidt.

KOCHEN, geh., grooth. *Luxemburg*, arr. en 4½ u. N. ten W. van *Diekirch*, ¼ u. Z. O. van *Clerff*, gem. *Neunshausen*; met 9 h. en 70 inw.

§ KOCKELSCHEUER, kast. in het grooth. *Luxemburg*. Zie KOKKELSCHEUER. W.

* KOCKENGE paalt O. aan de gem. Ruwiel, het Noordeinde-van-Portenge en Lage-Niekoop, W. aan Teckop en Kamerik-Houtdijken. — De inw. leven meest van de veeteelt en den kaashandel. — Men heeft in deze gem. ook nog eene scheepstimmerwerf en eene klompenmakerij. — Het wapen van de gem. KOCKENGE, bestaat uit een veld van azuur met zes St. Andrieskruisen, staande drie, twee en een.

KOEDIJK (DE), voorm. dijk, prov. *Noord-Braband*, loopende ten Z. van Hintham, van den straatweg in eene westelijke bogt noordwaarts naar den Heiligengeestdijk op de hoogte van het geh. Gerwen. — Deze dijk, welke den Vlietpolder van den Muntel scheidde, is geslecht en alleen door het hoogere van den grond nog zigtbaar.

KOEDIJK (NOORDEINDE-VAN-), geh., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 1½ u. N. O. van *Alkmaar*, gem. en 1½ u. W. van *Oudcarspel*; met 5 h. en 30 inw.

KOEDING-ARING, eilandje in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de westkust van het eil. *Celebes*, voor de Rivier van Goa.

* KOEDINGE ligt 25 min. O. Z. O. van *Fischbach*.

* KOEGRAS (HET) ligt gedeeltelijk gem. *den Helder-en-Huisduinen*, gedeeltelijk gem. *Calandsoog*; paalt N. aan de vestingwerken van den Helder, O. aan het Noordhollandsche-kanaal, Z. aan Calandsoog, W. aan den Zanddijk. Het heeft eene uitgestrektheid van 3875 bund. 3 v. r. 92 v. ell.; daarvan zijn in 1848 240 bund. ontgonnen. — Men telt er onder de gem. *den Helder-en-Huisduinen* 22 boerderijen en 25 arbeiderswoningen, en onder de gem. *Calandsoog* 7 hofsteden. — Het behoorde tot in 1849 aan het Domein en is in dat jaar verkocht aan den Heer Mr. P. LOOPUYT voor 679,000 gulden.

KOEHAN-MINJAWAKH, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. *Serang*, afd. *Anjer*, distr. *Tjilegon*.

KOEHOORN of KOUHORN, b., prov. *Noord-Holland*, arr. en 5½ u. Z. ten W. van *Hoorn*, kant. en ruim 3 u. W. Z. W. van *Edam*, gem. en 1 u. W. van *Buiksloot*, aan het *IJ*.

* KOEKAMP (DEN). Reg. 3, *staat:* Lellinge, *lees:* Sellinge, reg. 5, *staat:* Ter-Ham, *lees:* Ter-Haar,

KOEKOE (POELOE), eil. in *Oost-Indië*, in de *Baai-van-Bantam*, Z. van Poeloe-Pandjang.

KOEKOEK (DE), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

KOEKOEK (DE), waterplas, prov. *Overijssel*, gem. en ¼ u. N. O. van *IJsselmuiden*, in het geh. *de Koekoek*. — Deze plas, welke sedert het jaar 1766 is uitgeveend, beslaat eene oppervlakte van nagenoeg 360 bund.

* KOEKOEKSCHE-VEER is een voetveer in het benedengedeelte van *Jaarsveld* bij de herberg de Koekoek. Men zet aldaar over van Jaarsveld op den Koekoekswaard, onder Tienhoven.

* KOEKOEKSWAARD watert uit door twee duikers.

* KOEL, *staat:* Zie Kool. *Zoek dat woord hierachter.*

* KOELOER *staat:* Zie Djocjokarta. *lees:* resid. *Djocjokarta.*

* KOELOER (DE) of Kaloor, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta.*

KOELOEWING, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*, ads. resid. *Djawana.*

KOELUCHTERGAT, vaarwater in den *IJssel*, prov. *Overijssel*, bezuiden de Welleplaat.

KOENDJANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe.*

KOENENKADE, kade, prov. *Noord-Holland.* Zie Karnemelkskade.

§ KOENESCHANS, voorm. schans, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Vlist-en-Bonrepas*, 1 u. N. van Schoonhoven, op den oostelijken oever der Vlist, tegenover den weg naar Polsbroek. Zij behoorde tot de Oude-Hollandsche waterlinie.

KOENINGAN, eil. in *Oost-Indië*, in de *Doeson*, eene der rivieren van *Borneo*, resid. *Bandjarmasing.*

KOENIGSHOF, geh., grooth. *Luxemburg*, arr. en 3½ u. O. ten Z. van *Diekirch*, kant. en 2 u. N. ten W. van *Redingen*, gem. *Wahl.*

KOEPAK, d. in *O. Indië*, op *Java*, resid. *Kadoe*, ads. res. *Magelang.*

KOEPEL (DE), buit., prov. *Gelderland*, arr., kant., gem. en ¼ u. Z. W. van *Nijmegen*, in het d. *Hees*, 3 bund. groot.

KOEPOORTSWEG, b., prov. *Noord-Holland*, arr., kant., gem. en onmiddellijk buiten de stad *Hoorn;* met 58 h. en 160 inw.

§ KOERAN (DE), riv. in *Oost-Indië.* Zie Beroe.

KOERANBAAI, baai in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, aan de Oostkust van het eil. *Borneo.*

KOERICH, nieuw opgerigt dek., grooth. *Luxemburg*, bevattende de par. Koerich, Bettingen, Dippach, Eischen, Fingi, Garnich, Hagen, Hobscheid, Holtzen, Kahler, Kehlen, Kopstal, Kuntzig, Mamer, Nieder-Kerschen, Nospelt, Ober-Pallen, Siebenborn en Sprinckingen. Het dek. telt 13,500 zielen. Kapellen zijn te Goetringen, Dahlem, Hivingen, Steinfort, Keispelt, Olm, Linger, Calmus, Roodt en Schouweiler, en bijkerken te Goevelingen en Bettingen.

KOESCHANS (DE), voorm. schans, prov. *N. Braband*, gem. en omstreeks ½ u. Z. W. buiten de vesting *Geertruidenberg*, op den linkervleugel eener linie tusschen den Amer en de Donge, bewesten Geertruidenberg en wel aan den Steenhovensche-dijk bij de Koeschans-sluis. Op den regtervleugel dezer linie lag de *Noordschans* aan den Standhazensche-dijk en tusschen beiden de *Middelschans* (zie deze woorden). Van het geheel is niets meer aanwezig, doch is aan den grond nog kenbaar.

KOESCHANS-SLUIS (DE), sluis, prov. *N. Braband*, gem. en omstreeks ½ u. Z.W. buiten de vesting *Geertruidenberg*, in den Steelhovensche-dijk. Zij ontleent haren naam van eene daarbij gelegen hebbende schans; is wijd 2,95 ell., voorzien van een paar puntdeuren en schuif; draagt het jaartal 1642, en dient, om een gedeelte van het water uit den Emilia-polder in de Donge te ontlasten.

* KOETENBURG beslaat eene opervlakte van 53 bund. 60 v. r. 60 v. ell. alles schotbaar land.

* KOEWALADAY of Kwalla-day. Het aan de monding der rivier liggende fort is van hout met een twintigtal ligte stukken. Wat hooger op dan de moskee aan de rivier, ligt de onaanzienlijke dalam van den Sultan. De reede is door eenige eilandjes gedekt, en op die

wijze wordt eene vrij veilige baai gevormd, welke echter tegen het Oosten open is.

KOEWALI, distr. in *Oost-Indië*. Zie KWALI. W.

KOEWEISTRAAT (DE), dijkweg, prov. *Noord-Braband*, gem. *Oosterhout*, in eene noordnoordoostelijke rigting, loopende van den Hout naar het geh. Steelhoven.

KOKSTIL of KOCKSTIL, brug, prov. *Groningen*, gem. *Kantens*, in den weg van Stitswerd naar Bethlehem, over het Koksmaar.

KOLDERGRAVEN, waterloop prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo*. Hij neemt bij *Drienemansbrug*, den naam van WEZEBEKE aan; loopt van daar genoegzaam in eene regte lijn in den *Sumpel*, en voorts te gelijk met de voormalige Molenbeek, naar de *Nieuwegraven* of *Almelosche-Aa*.

*KOLHAM ligt 1 u. W. ten Z. van *Kloosterburen* en ½ u. Z. W. van *Hornhuizen*.

*KOLHORN telt 118 h. en 630 inw. — In den nacht tusschen 16 en 17 Maart 1846 is aldaar een hevige brand ontstaan, waardoor elf huizen eene prooi der vlammen zijn geworden.

KOLK (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 3 u. N. W. van *Hoorn*, kant. en 2 u. Z. W. van *Medemblik*, gem. *Hoogwoud-en-Aartswoud*, ¼ u. van *Hoogwoud*, bij *Aartswoud*, waartoe het kerkelijk behoort; met 11 h. en 70 inw.

KOLKDIJK, b., prov. *Noord-Holland*, arr. en 4½ u. N. O. van *Haarlem*, kant. en 1 u. O. van *Zaandam*, gem. en ½ u. W. van *Oostzaan*; met 3 watermolens en ongeveer 20 inw.

KOLKENWAARD (DE), buitenwaard, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Wijk-en-Aalburg*; palende N. aan de Maas, O. en Z. aan het Heusdensche Kanaal, W. aan den Maasdijk. — Deze uiterwaard beslaat eene oppervlakte van 7 bund. 1 v. r. en heeft zonder sluisje op de Maas zijne uitwatering.

KOLKSLUIS (DE), sluis, prov. *Overijssel*. Het is eene der drie sluizen in den linker IJsseldijk, nabij *Zalk*, wijd 2,15 ell., voorzien met twee drijfdeuren.

KOLKSLUIS (DE), sluis in de *Zijpe*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zijpe-en-Hazepolder*, 5 min. N. van het Zand, en dienende tot schutsluis in het Noord-Hollandsche-Kanaal.

KOLLUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kollumerland-en-Nieuw-Kruisland*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Dockum*; bevattende het vlek Kollum, met haar behoor, en eene oppervlakte beslaande van 2156 bund. 57 v. r. 51 v. ell., waaronder 2109 bund. 93 v. r. 59 v. ell. belastbaar land.

*KOLLUM, kerk. ring. Reg. 7, *staat:* 16 kerken, *lees:* 17 kerken,

*KOLLUMERLAND-EN-NIEUW-KRUISLAND. Reg. 25, *staat:* zes kerken *lees:* 7 kerken. — Bl. 552, reg. 8, *staat:* in de krommeen diepe-rijt, *lees:* in de kromme, ondiepe Rijt.

*KOLONIEN-DER-MAATSCHAPPIJ-VAN-WELDADIGHEID, buiten Ommerschans en Veenhuizen, zijn genaamd Frederiksoord, Wilhelmina'soord en Willemsoord.

*KOMANSLAND. Reg. 2, staat: *Beijerland*, lees: *Oud-Beijerland*, — Dit poldertje paalt N. aan de Oude-Maas, O. aan de Grienden van de Zomerlanden, Z. aan den Buitendijk van de Zomerlanden, W. aan de Heinenoordsche-Grienden. Het maakt een onderdeel uit van de *Zomerlanden-van-Heinenoord*, staat onder het zelfde bestuur, en wordt door eene sluis, op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast.

KOMBOETO (DE), Soengej-Komboeto, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, res. *Bandjarmasing*, in de *Soengej-Moerong* uitloopende.

KOMERING-OLOE of Kommering-Hoeloe, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

KOMMANDEURS-UITERWAARD (DE) of Griekscke-Uiterwaard, pold., prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. en gem. *Rhenen*; palende O. aan de Blaauwe-Kamersche-uiterwaarden, Z. aan den Rijn.

KOMMERDIJK, geh., prov. *Gelderland*, arr. en 1¾ u. N. O. van *Nijmegen*, kant. en 1¾ u. O. Z. O. van *Elst*, gem. en 20 min. W. van *Gent*; met 67 h. en 560 inw.

KOMMERING-HOELOE, distr. in *Oost-Indië*. Zie Kommering-Oloe.

* KOMMERZIJLSTER-RIJT of Oude-rijt. Reg. 9', *staat:* 1793, *lees:* 1794, — Reg. 11, *staat:* Kimmerzijlster-rijt *lees:* Kommerzijlster-rijt

* KOMPAGNIE (NIEUWE-), *staat:* Zie Nieuwe-Kompagnie. *lees:* Zie Nieuwe-Compagnie.

KOMPAL, eil. in *Oost-Indië*. Zie Brouwersiland. W.

KONINGSBEEMD, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Maastricht*, kant., gem. en 35 min. Z. ten O. van *Heerlen*, 20 min. Z. van *Welten*, waartoe het kerkelijk behoort; met 9 h. en 60 inw.

KONINGSBRUG (DE), brug, gem. en ½ u. Z. van *Gramsbergen*, prov. *Overijssel*, over de waterleiding door den Loozermarsch, in den weg van *Gramsbergen* naar *Hardenbergh*. De naam is ontleend van Koning Lodewijk, die haar heeft doen leggen ter bevordering van de communicatie met de vesting Koevorden. Nadat zij in 1849 vernieuwd was, is zij aan de gem. *Gramsbergen* overgedragen, welke nu in het verder onderhoud voorzien moet.

KONINGSTRAAT (DE), begrinde rijweg, prov. *Gelderland*, in het *Land-tusschen-Maas-en-Waal*, in eene oostelijke rigting, loopende van Nijmegen over Weurt, Beuningen, Ewijk en Afferden naar Druten.

* KONINGSVELD (ABDIJ-VAN-). Ter plaatse, waar deze abdij gestaan heeft, is thans eene b., met 18 h. en 140 inw., welke tot de gem. *Vrijenban-en-Biesland* behoort.

KONTERBANJANG, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, res. en reg. *Cheribon*, distr. *Gebang*.

KOOG, streek lands, gem. *Haringcarspel*. Zie Koog (Zuider-). W.

* KOOG (DE), gem. *Noord-Scharwoude*, beslaat eene oppervlakte van 509 bund. 81 v. r. 88 v. ell., en maakt sectie E van de gem. *Noord-Scharwoude* uit, waarvan de kom in deze sectie ligt.

KOOGVAART (DE), vaart in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, welke onder *Limmen* uit de Schulpvaart voorkomende, in eene zuidelijke rigting door de gem. *Limmen*, en vervolgens in eene zuidoostelijke strekking tusschen die gem. en *Uitgeest* doorvloeijende in het *Uitgeestermeer* uitloopt.

KOOI (OOSTER), voorm. geh. op het eil. *Terschelling*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 16 u. N. O. van *Hoorn*, kant. en 13 u. N. O. van *Medemblik*, gem. *Terschelling*, 2 u. O. van *Westerschelling*. — Thans staat daar nog slechts 1 h., met 6 inw.

KOOIFENNE, voorm. state, prov. *Friesland*. Zie Koyfenne. W.

KOOIHUIZEN (DE) b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 4 u. N. W. van *Sneek*, kant. en 2 u. W. van *Bolsward*, 8 min. Z. van *Piaam*; met 2 h. en 12 inw.

* KOOILANDSCHE POLDER, vroeger het Kooigars, paalt N. W. aan den Zuid-Kavelsche-polder, N. aan den Noord-Kavelsche-polder, en watert uit, op de Maas, door eene houten sluis, wijd 0,80 ell.

* KOOIPOLDER, in het *Land-van-Putten*, ligt in de gem. *Poortugaal-en-Albrandswaard;* paalt N. aan den Jenever-polder en Kijveland, O. aan den Johanna-polder, Z. aan de Oude-Maas, W. aan het Poortugaalsche-gat. — Deze pold., welke in het jaar 1809 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 38 bund. 55 v. r. 80 v. ell., waaronder 29 bund. 48 v. r. 80 v. ell. schotbaar land. Hij is onbewoond; wordt door eene sluis, op de Maas, van het overtollige water ontlast, en wordt bestuurd door de eigenaren.

* KOOIPOLDER, onder *Warmond*, paalt N. W. aan Floris-Schouten-Vrouwe-polder, N. O. aan den Hellegats-polder, O. aan den Dieppolder, Z. aan het Norremeer, Z. W. aan den Groot-Heinmeer-polder en den Klein-Heinmeer-polder. — Hij bevat één h., zijnde eene boerderij, en wordt door eenen molen en eene sluis, op het Norremeer, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,21 ell. onder A. P.

KOOI-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. en gem. *Woubrugge;* palende N. aan den Voorofsche-polder, O. aan den Vliet-polder, Z. aan den Lagewaardsche-polder, W. aan den Doespolder; is groot 24 bund. 83 v. r. 18 v. ell., waaronder 22 bund. schotbaar land; bevat ééne boerderij, en watert uit door eenen molen en eene sluis, op de Bruine-watering. Het polderbestuur bestaat uit de gezamenlijke ingelanden.

* KOOL, voorm. heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 408 bund. 96 v. r. 20 v. ell., waaronder 401 bund. belastbaar land, doch is thans geheel bij *Rotterdam* ingedeeld, en beslaat de gronden tusschen den Hoogendijk van de Bontepaal tot aan de Kruiskade, met inbegrip der Stadssingels, genaamd de Schiedamsche- en de Coolsingel, benevens de binnenweg en zuidzijde der Kruiskade.

KOOL of KOEL, d. in *O. Indië*, op het eil. *Celebes*, aan de Noordkust.

KOOLDERT, b., prov. *N. Braband*, arr. en 5 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. O. van *Veghel*, gem. en ½ u. Z. van *Uden*, gedeelte uitmakende van het geb. *Weeg-Kooldert-Kattenhol;* met 8 h. en 45 inw.

KOOLWIJK (GROOT), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. W. van *Grave*, gem. en 25 min. W. ten Z. van *Herpen;* met 26 h. en 180 inw.

* KOORNDIJK (DE MOLENPOLDER-VAN-DEN-) is in het jaar 1612 bedijkt; groot, volgens het kadaster, 56 bund. 42 v. r. 48 v. ell., waaronder 52 bund. 70 v. r. 38 v. ell. schotbaar land, en wordt door eene sluis, op den Noord-polder, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit dat van den Oude-Koorndijk.

* KOORNDIJK (DE NOORD-POLDER-VAN-DEN-) paalt N. O. en O. aan de Noordgorzen; is in het jaar 1709 bedijkt, en groot, volgens het kadaster, 54 bund. 31 v. r. 70 v. ell., waaronder 51 bund. 74 v. r. 10 v. ell. schotbaar land. Hij watert uit door eene sluis op het Spui. Het bestuur bestaat uit dat van den Oude-Koorndijk.

* KOORNDIJKSCHE-POLDER (DE OUDE). *De beide laatste regels moeten wegvallen.*

KOOYDIJK, geh., prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Maarssen*, gem. en 10 min. van *Achttienhoven;* met 3 h. en 14 inw.

KOPBEEK, geh., prov. *N. Brab.*, arr., kant. en 1 u. W. Z. W. van *Eindhoven*, gem. en 10 min. W. ten Z. van *Zeelst;* met 49 h. en 420 inw.

* KOP-DE-VOORN, *lees:* KOP-VAN-DE-VOORN, ligt ½ u. Z. W. van *Dreumel*, even boven de plaats, waar vroeger de Voornschans of voorm. fort Nassau lag.

* KOPPEL (DE) is groot 37 bund. 35 v. r. 64 v. ell.

KOPPEL (BUITEN-DE-), geh., prov. *Utrecht*. Zie SPIJKER (DE).
*KOPPEL (DE GROOTE) ligt arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, en bevat 1 h. en 7 R. K. inw.
*KOPPEL (DE KLEINE-) ligt arr. *Amersfoort*, kant. *Wijk-bij-Duurstede*, en bevat 1 h. en 5 Herv. inw.
KOPSCHE-POLDER, pold., prov. *Gelderland*, gedeeltelijk arr. *Nijmegen*, kant. *Druten*, gem. *Dreumel*, gedeeltelijk arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Heerewaarden*; palende N. W. en N. aan de Waal, O. aan het voormalige Voornsche-Gat, Z. aan de Maas, Z. W. aan het Waalgat, dat hem scheidt van den Heerewaardsche-polder. — Deze pold., welke vroeger het eil. *Voorn* uitmaakte, is aan de Waalzijde slechts bekaad, dewijl hij een gedeelte uitmaakt van den Heerewaardsche-overlaat. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 241 bund. 1 v. r. 78 v. ell. alles schotbaar land, en wordt op de Maas van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit drie leden. — De Voornsche schouw ligt mede in dit poldertje.
§ KOPSTAL, KORPSTAL, KOPELTZ of KOOPSTAK, d., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 1¼ u. N. W. van *Luxemburg*, kant. *Capellen*, gem. en ¼ u. O. van *Kehlen*, aan den Mamer en de Kopstal, met 175 h. en 870 inw. Tot de par. KOPSTAL behooren de Sodenhof, Steinmeshof, Altenhof, Gipsmuhle, Kalscheuer en Briedel, zoodat zij 910 zielen, onder welke 600 Communikanten, telt.
KOPSTAL (DE), kleine beek in het grooth. *Luxemburg*. — Zij ontspringt bij het geh. van den zelfden naam, en valt na eenen korten loop in den Mamer.
§ KOR (DE) of DE KORN, DE COR en DE CHOR, in het Fr. LA CHIERS, LA CHIERRE of LA CHER, in het Lat. CHARIS of CARUS, riv., deels in het grooth. *Luxemburg*, deels in het kon. *België* en deels in *Frankrijk*. — Deze riv., de eenige van het groothertogdom, die ten W. van de Maas- en Moezelscheiding vloeit, ontspringt in de heerl. *Zolwer*, ½ u. ten Z. van het d. Ober-Korn, op de plaats Korsprung genaamd, in een schilderachtig oord. Zij stroomt aanvankelijk noordwaarts, doch ½ u. ten Z. van het d. Nieder-Kerschen, bij hare vereeniging met de *Kergingerbach*, neemt zij eene westelijke hoofdstrekking aan, die zij ook tot aan het einde van haren vrij kronkelenden loop behoudt. De geheele lengte van DE KOR, van haren oorsprong tot aan hare uitwatering in de *Maas*, bij het d. Remilly, zal 20 uur bedragen, waarvan 2½ op het grooth. komen. — De voornaamste beken, die deze riv. opneemt, zijn: de Kergingerbach, het Grondwasser en het Graswasser in het grooth.; de Messancy en de Ton in België, en de Boerbach of Godbringen, de Crusne, de Othain, de Marche en de Muno in Frankrijk. — De voornaamste plaatsen, die door DE KOR bespoeld worden, zijn: Ober-Korn, Linger en Pettingen in Luxemburg; Athus in België, en Longwy, Longuion, Montmedy, la Ferté, Carignan of Ivoix, Donzy en Remilly in Frankrijk. — De Dichter FORTUNATUS, die in de zesde eeuw leefde, maakt melding van eene rivier DE CHARES, waaronder men vermoedelijk DE KOR moet verstaan. — Aan DE KOR, tusschen Nieder-Kerschen en Pettingen, hadden OTTO, Keizer *van Duitschland*, en LOTHARIUS, Koning *van Frankrijk*, in het jaar 980, eene zamenkomst ter voorbereiding van den vrede. — Bij art. IV van het grenstractaat, op den 17 Augustus 1843, tusschen de Gemagtigden van WILLEM II, Koning *der Nederlanden*, in zijne waardigheid als Groothertog van Luxemburg, en LEOPOLD I, Koning *der*

Belgen, te Maastricht gesloten, is deze rivier, van de Fransche grenzen tot op de hoogte van Athus, als grensscheiding tusschen België en Luxemburg aangenomen.

*KOR (VALLEI DER), wordt ook wel het KORDAL genoemd.

§KORENDIJK, kadijk, prov. *Zuid-Holland*. Zie MAARENDIJK. W.

KORENMAAT (DE), hofst., prov. *Gelderland*, arr. en 4 u. W.N.W. van *Arnhem*, kant. en 2 u. N. van *Wageningen*, gem. en 1 u. N. van *Ede*, in de buurs. *Wekerom*; eene oppervlakte beslaande van 7 bund.

KORENSTRAAT, geh., prov. *N. Braband*, arr. en 4 u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant., gem. en ½ u. Z. W. van *Oss*; met 16 h. en 80 inw.

§KORN (NIEDER-) ligt ruim 4 u. van *Luxemburg*, 3½ u. van *Steinfort* en ½ u. van *Differdingen*, aan den voet van eenen hoogen berg. — Het behoort thans tot het kant. *Esch-aan-de-Alzette*.

*KORN (OBER), ligt 3½ u. Z. van *Steinfort*, ½ u. van *Differdingen*.

KORNSCHE-BRUG, brug, prov. *Noord-Braband*, op de grensscheiding der gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk* en *Emmikhoven-en-Waardhuizen*, ½ u. N. W. van Dussen, over de *Kornsche-Gantel*, in de provinciale grindweg van Heusden naar Werkendam.

KORNSCHE-DIJK, dijk, prov. *Noord-Braband*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*. Het is dat gedeelte van den Oud-Altenasche zeedijk (waarover den provincialen grindweg van Heusden naar Werkendam loopt) begrepen tusschen den Dussensche-dijk en de Kornsche-brug. Langs dezen dijk staan de huizen van Dussen-Muilkerk.

KORNSCHE-GANTEL, water, prov. *N. Brab.* Zie VIERBANSCHE-GANTEL. W.

*KORNSCHE-SLUIS, *staat*: Zie KORNE (DE). *lees*: Zie KORN (DE).

*KORPSTAL, ligt in het balj. van *Luxemburg*.

KORSPRONG of KORSPRUG, bron, grooth. *Luxemburg*, ½ u. Z. van het d. *Oberkorn*, ter plaatse, waar de Kor ontspringt.

KORTE-AKKERS, geh., prov. *Groningen*, arr. en 2½ u. Z. W. van *Winschoten*, kant. en 2½ u. Z. ten O. van *Zuidbroek*, gem. en ½ u. O. van *Veendam*; met 19 h. en 120 inw.

KORTEHEID (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, arr. en 3 u. N. ten O. van *Haarlem*, kant. en 1½ u. O. ten Z. van *Beverwijk*, gem. *Assendelft*; met 7 h. en 70 inw.

KORTEHEIDE, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. N. van *Roermond*, kant. en 1½ u. W. van *Venlo*, gem. en 10 min. van *Maasbree*; met 18 h. en 110 inw.

*KORTELAND of KORTLANDSCHE-POLDER, gem. *Alblasserwaard*; paalt N. aan den Nieuw-Lekkerlandsche-polder, O. aan den Noordzijdsche-polder, Z. aan den Alblas en Souburg, W. aan den Blokweersche-polder. — Deze pold. is groot, volgens het kadaster, 161 bund; watert uit door eenen molen, op den boezem van de Nederwaard, en staat onder het bestuur van eenen Schout en Secretaris, zeven Heemraden en eenen Waardsman.

KORTENDIJK, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4½ u. W. van *Breda*, kant. en 1½ u. Z. Z. W. van *Oudenbosch*, gem. *Roosendaal-en-Nispen*, 20 min. O. Z. O. van *Roosendaal*, een gedeelte van het geh. *Langdonk* uitmakende; met 15 h. en ruim 90 inw.

KORTENDIJK (DE), dijk, prov. *N. Brab.*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*.

KORTENHOEF, in 1348 CORTENHOEVE genaamd, ligt 2 u. van *Naarden*.

KORTENHOEF-EN-RIETHOVEN paalt N. aan de gem. Ankeveen en de Vecht, W. aan de gem. Vreeland en Nederhorst-den-Berg.

*KORTENHOEFSCHE-ZUWE. Het aldaar vermelde wachthuis is 15 ell. in het vierkant en heeft op het plateau 2 schietgaten voor kanon.

KORTEVEN, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie KORTVEEN.

KORTE-VLIET (DE), hoofdscheidingsloot in en door het *Koegras*, prov. *N. Holland*, gem. *den Helder-en-Huisduinen*, met eene noordelijke rigting in de Buitengracht der bedekte comunicatie-linie uitloopende.

KORTGEENSCHE-VEER, havenplaats op het voormalige eil. *Wolphaartsdijk*, prov. *Zeeland*, 20 min. N. van *Oostkerke*, vlak tegenover Kortgene. Men zet er over met schuiten op Kortgene; vroeger was het een pontveer. Tevens is er een steiger of aanlegplaats voor de stoombooten van Middelburg en Vlissingen op Rotterdam en vice versa, in verband met verdere vervoermiddelen naar Goes. Ook heeft men er een logement ten gerieve van reizigers.

* KORTGEREGT, pold., is groot, volgens het kadaster, 301 bund. 30 v. r. 67 v. ell., waaronder 236 bund. 70 v. r. schotbaar land, telt 52 h., waaronder 30 boerderijen, en watert door 4 molens, gemeen met *Oud-* en *Nieuw-Schaayk*, op de Linge, uit. Hij staat, met de polders *Over-Heikop* en *Over-Boeikop*, onder het bestuur van eenen Schout, drie Waardsmannen en eenen Secretaris.

KORTGEREGT, geh., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3½ u. N. O. van *Gorinchem*, kant. en 2 u. Z. Z. O. van *Vianen*, gem. en ½ u. O. van *Schoonrewoerd*, langs den Diefdijk, met 28 h. en 90 inw.

*KORTLAND, bij het kadaster KORTELAND, gem. *Crimpen-op-den-IJssel*, watert door 2 molens, op den IJssel, uit.

* KORTLANDSCHE-POLDER, gem. *Nieuwerkerk-op-den-IJssel*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 33 bund. 61 v. r. 97 v. ell. wei- en hooiland, met 3 boerderijen. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, twee Poldermeesters en eenen Secretaris.

KORTRIJK, geh., prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. N. W. van *Utrecht*, kant. en 1 u. Z. van *Loenen*, gem. *Ruwiel*; met 6 h. en 30 inw.

KORTVEENSCHE-LOOP, bij het kadaster KORTEVENSCHE-LOOP, waterloop, prov. *Noord-Braband*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*, in eene westelijke rigting, loopende uit de Woensdrechtsche heide naar de waterleidingen of slooten in den Prins Karelspolder; daarover ligt eene brug in den klinkerweg van Bergen-op-Zoom naar Antwerpen, in het geh. Kortveen.

KORTVOORT, b., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 8 min. Z. van *Oss*; met 20 h. en 90 inw.

KORTWIJK, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. N. N. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. N. W. van *Oss*, gem. *Lith*.

* KORVEL is geen geh., maar eene wijk of buurt van de gem. *Tilburg*, welks inw. met die van de wijken, *Laar* en *Berkdijk* en het noorder gedeelte van *Oerle*, bekend onder den naam van *Klein-Oerle*, sedert het jaar 1850 eene afzonderlijke par. uitmaken, die 2300 zielen, onder welke 1600 Communikanten, telt, en door eenen Pastoor bediend wordt. De eerste, die hier Pastoor was, is geweest H. A. VAN DOORN, die er nog staat. De kerk, welke aan den H. DIONYSIUS zal worden toegewijd, is in aanbouw, doch zal vooreerst noch toren noch orgel hebben.

* KOSTVERLOREN-POLDER, gem. *Weesperkarspel*, maakt een gedeelte uit van den *Gemeenschaps-polder*, liggende in de gem. *Weesp*, *Weesperkarspel*, *Muiden* en *Diemen*, en wordt bij het polderbestuur door eenen Ingeland vertegenwoordigd en door den gemeenschapsmolen bemalen.

* KOSTVERLOREN-POLDER, gem. *Nieuwe-Niedorp*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 382 bund. 36 v. r. 90 v. ell.,

waaronder 565 bund. 74 v. r. 48 v. ell. schotbaar land en watert uit door eenen molen, op de Niederper-kogge-ringsloot. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en 3 molenmeesteren.

KOSTVERLOREN-WAARDEN, uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. *Nijmegen*, kant. en gem. *Elst*. — Deze waarden wateren uit door eene steenen sluis, genaamd het Schut, wijd 1,85 ell., liggende 1,36 ell. beneden middelbare rivierstand. — Er staat aldaar een steenoven.

*KOTER-VEER, reg. 14, *staat:* Huchdoll *lees:* Hachdoll — De IJssel is aldaar breed 175 ell.

KOTTA-KEDIRI, distr. in *Oost-Indië*. Zie KEDIRIE.

KOTWIJK-EN-WEDDEHOEN, *staat:* Zie WEEHE-EN-ZELDAM. *lees:* Zie WIEHE-EN-ZELDAM.

*KOUDEKERKE telt in de kom van het d. 167 h. en 1210 inw.

*KOUDEKERK-EN-HAZERSWOUDE-AAN-DEN-RIJNDIJK heeft eene kerk aan den hoogen Rijndijk, ten N. en onder Hazerswoude, in de Oostbuurt. Zie voorts HAZERSWOUDE-AAN-DEN-RIJNDIJK. W. en A.

KOUDENHOEK, geh., prov. *Groningen*. Zie KOUDEHOEK. W.

KOUDHOORNSCHE-SLUIS of schutsluis no. 2, sluis, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Apeldoorn*. — Het is een der vijf schutsluizen van het Apeldoornsche-kanaal.

KOUDHUIZEN, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. en 3 u. N. W. van *Sneek*, kant. en 1½ u. N. N. W. van *Bolsward*, 10 min. W. van *Witmarsum*.

KOUDUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*, arr. *Sneek*, kant. *Hindeloopen*; bevattende de d. Koudum, Elahuizen, Hemelum, Kolderwolde, Molkwerum, Nijega, Oudega, Scharl en Warns, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 8376 bund. 84 v. r. 75 v. ell., waaronder 6271 bund. 21 v. r. 45 v. ell. schotbaar land.

*KOUDUM telt in de kom van het d. 175 h. en 930 inw. en met de daartoe behoorende geh. Galama-dammen en Koudumerwiske, 191 h. en 1000 inw. — In dit dorp staat het grietenijhuis van *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*.

KOUDUMER-SLAPERDIJK. Bl. 613, reg. 2, *staat:* (45 ell.), *lees:* (1130 ell.), — Reg. 6 *staat:* (ongeveer 75 ell.), *lees:* (1884 ell.),

KOUDUMER-WISKE, b., prov. *Friesland*, griet. *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*, arr. en 4 u. Z. W. van *Sneek*, kant. en 1 u. Z. O. van *Hindeloopen*, ¼ u. N. van *Koudum*; met 3 h. en 25 inw.

KOUS (DE), vaarwater, tusschen de prov. *Zuid-Holland* en *Zeeland*, loopende tusschen den noordelijksten en middelsten rug van den Ooster door, en vereenigt zich aan de oostpunt van de Middelplaat met het Zeegat van Brouwershaven en het Springersdiep en heeft 150—160 palm diepte.

KOUS (DE), vaarwater, prov. *Zuid-Holland*. Het is een gedeelte der Nieuwe Maas benoorden de Ruigeplaat.

KOUW-EN-RAAD, geh., prov. *Limburg*, arr. en 3½ u. N. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. N. van *Heerlen*, gem. en 6 min. O. van *Hoensbroek*; met 25 h. en 80 inw.

*KOUWHEIDE of KOUDE-HEIDE bestaat uit een bouwhoeve en arbeidershuisje.

KOVIK, geh., prov. *Gelderland*. Zie CORIK. W.

KOZAKKENBERG (DE), eigenlijk de CASATENBERG, hoogte prov. *Gelderland*, gem. *Ermelo*, in de heide tusschen Ermelo en Leuvenum.

KOZIJNENHOEK, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. Z. W. van *Breda*, kant. en 1½ u. Z. O. ten Z. van *Oudenbosch*, gem. *Rucphen-Vorenseinde-en-Sprundel*, ½ u. N. O. van *Rucphen*, waartoe het kerkelijk behoort; met 17 h. en ongeveer 90 inw.

KRAAIJENBROEK, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 3 u. Z. ten W. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1½ u. W. ten N. van *Boxtel*, gem. en ½ u. van *Esch* met 7 h. en 50 inw.

KRAAIJENBURG (GROOT-), buit., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1½ u. Z. Z. O. van *'s Gravenhage*, kant. en 1 u. Z. ten W. van *Voorburg*, gem. en ¼ u. Z. Z. O. van *Rijswijk*, nabij den straatweg en trekvaart van 's Gravenhage naar Delft, in den *Oude-Broekpolder*. — Dit buit., welks heerenhuis een alleraangenaamst uitzigt heeft, beslaat eene oppervlakte van 13 bund. 88 v. r. 67 v. ell.

KRAAIJENEST of KRAAIJENNEST, gedeelte polderland, prov. *Noord-Braband*, arr. en kant *Breda*, gem. *'s Princenhage*, in den pold. *Ooijendonk-Werf-en-Kraaijennest*, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 242 bund. 92 v. r. 97 v. ell.

* KRAAIJENEST. Tot omstreeks het jaar 1830 was deze buurt grooter, doch toen heeft de eigenaar der buit. BRONSTEE onderscheidene buizen doen afbreken, en den grond aan die buit. getrokken.

* KRAAIJENISSE, heerl. Reg. 4 en 5, *staat:* Nieuw-Kraaijerspolder, *lees:* de Nieuwe-Kraaijer,

* KRAAIJENISSE, pold., is, volgens het kadaster, groot 302 bund. 35 v. r. 10 v. ell., waaronder 287 bund. 98 v. r. 31 v. ell. schotbaar land; telt 6 h., waaronder 3 boerderijen, en watert uit door 1 sluis, op de haven van Dirksland. Het polderbestuur bestaat uit 1 Dijkgraaf, 2 Gezworenen en 1 Secretaris-Penningmeester.

* KRAAIJENSTEIN, reg. 3 en 4, *staat:* de Westplaat, *lees:* de Westplaat-Flakkee,

KRAAIJENSTEIN, heerl., prov. *Zuid-Holland*. Zie CRAIJESTEIN. W.

KRAAIJENSTEIN, oud adell. h., staat: in *Schieland*, lees: in *Delfland*,

KRAAIVELDSWIEL, moerassige griendlanden, rietvelden en putten, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gedeeltelijk gem. *de Werken-en-Sleeuwijk*, gedeeltelijk gem. *Woudrichem-en-Oudendijk*, aan de noordoostzijde van den Sleeuwijksche-polder. — Deze velden, welke van wege de sterke doorkwelling van den dijk afgedamd zijn, beslaan eene oppervlakte van 8 bund. 25 v. r. 25 v. ell., van welke 7 bund. 79 v. r. 21 v. ell. onder *de Werken-en-Sleeuwijk* en 46 v. r. 4 v. ell. onder *Woudrichem-en-Oudendijk*. Zij hebben geen onmiddellijke uitwatering, maar ingeval zij door overtollig water gekweld zijn, worden zij op deze of gene wijze op den pold. de Nieuwe-Banne of Sleeuwijk ontlast.

KRAAIWELLE-PLAAT, plaat, prov. *Overijssel*, in den *IJssel*, welke door de Naauwe-Wester-A van de Welleplaat gescheiden wordt.

KRAANMEER, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. O. Z. O. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1 u. O. ten N. van *Veghel*, gem. en 40 min. N. van *Erp*; met 7 h. en 60 inw.

KRABBEGAT (HET), vaarwater, prov. *Zeeland*, tusschen het westelijke strand van Schouwen en de Krabbeplaat. Het heeft minstens 30 palm. diepte en is niet dan behoedzaam door kleine vaartuigen te gebruiken, door de droogte van het Nieuwezand, de steile kanten en sterk overvallende stroomen.

KRABBEN, hofstede, prov. *Noord-Braband*, arr. en 6½ u. W. ten Z. van *Breda*, kant. en 1½ u. N. N. O. van *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, 40 min. Z. Z. O. van *Steenbergen*.

* KRABBENDIJKE paalt W. aan de heerl. Kruiningen en Waarden. — Deze heerl. bestaat uit den Maags-polder, den Monniken-polder, den Oude-Monniken-polder, den Nieuwe-polder, den Oost-polder en den polder Stroodorpe, benevens gedeelten van den Nieuwlande-polder, den Nieuw-Valkenisse-polder en den Oud-Maire-polder. Zij bevat het d. Krabbendijke en een gedeelte van het geh. Gawege, benevens eenige verstrooid liggende woningen; is, volgens het kadaster, groot 1040 bund. 7 v. r. 34 v. ell., waaronder 726 bund. 24 v. r. 52 v. ell. belastbaar land; telt 96 h, bewoond door 157 huisgez., uitmakende eene bevolking van 730 inw. — Door den watervloed van 8 Januarij 1808 liep deze heerl. slechts voor een gedeelte onder. — Na het overlijden van Jonkvrouw Maria Petronella van den Brande, echtgenoot van den Heer Mr. Marinus Emanuel Cornelis Versluys, is zij in hetjaar 1825 overgegaan aan hunnen oudsten zoon Jonkheer Mr. Cornelis Jacobus Versluys, Raadsheer in het Provinciaal Geregtshof van Zeeland, woonachtig te Middelburg, die haar thans nog bezit. — Het dorp Krabbendijke ligt 4 u. van Goes, 1¼ u. van Bath. — De Herv. kerk had eenen toren op het midden, doch bij de verleuging in 1823 is de toren op het oosteinde der kerk geplaatst. Het in 1834 daarin geplaatste orgel, had vroeger gediend in de R. K. kerk te 's Heerenhoek, is aangekocht uit de vrijwillige bijdragen der gemeenteleden, benevens eene gift van 200 gulden van Jonkheer Cornelis Jacobus Versluys, destijds Ambachtsheer dezer plaats. Vóór dat de kerk alhier gesticht is geworden, werd de gem., vooral om des garnizoens wil, hetwelk er in bezetting lag, om de veertien dag door eenen der naastbij staande Predikanten bediend. — Te Krabbendijke is, in het jaar 1837, eene zondagschool opgerigt, die gemiddeld door 13 leerlingen bezocht wordt.

* KRABBENDIJKE (DE-NIEUWEPOLDER-VAN-) of de Watering-van-Krabbendijke, paalt Z. O. aan den Mairepolder, den Nieuw-Valkenissepolder en aan de Oud-Valkenisse-watering, W. aan den Monnikenpolder en den Maags-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1594 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 353 bund. 67 v. r. 35 v. ell., waaronder 314 bund. 7 v. r. 22 v. ell. schotbaar land, telt 81 h., waaronder 6 boerderijen, en wordt door eene sluis, door den Polder van Valkenisse op de Wester-Schelde, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezworenen en eenen Ontvanger-Griffier.

* KRABBENDIJKE (OOSTPOLDER-VAN-), beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 110 bund. 69 v. r. 96 v. ell., waaronder 107 bund. 2 v. r. 56 v. ell. schotbaar land; telt 3 h., waaronder 1 boerderij, en wordt door eene sluis, door den Maire-polder en den Valkenisse-polder, op de Wester-Schelde, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezworenen en eenen Ontvanger-Griffier. — Reg. 8, *staat:* (ongeveer 105 bund.), *lees:* (95 bund. 3 v. r. 75 v. ell.)

§ KRABBENDIJKE (WATERING-VAN-), pold., prov. *Zeeland.* Zie Krabbendijke (De Nieuwe-polder-van-). W. en A.

* KRABBENDIJKE-EN-NIEUWLANDE is groot, volgens het kadaster, 1249 bund. 50 v. r. 44 v. ell., waaronder 886 bund. 92 v. r. 5 v. ell. belastbaar land; telt 125 h., bewoond door 174 huisgez., met 840 inw., die allen Herv. zijn en de gem. Krabbendijke uitmaken.

* KRABBENDIJKE-POLDER (OUDE), of Oude-Monniken-polder, paalt N. aan den Oost-Hinkelsche-polder, O. aan den Maags-polder en den

Monniken-polder, Z. aan Valkenisse en Waarden, W. aan den Polder-van-Kruiningen. — Hij telt 4 h. van het geh. *Gawege*, benevens 6 verspreid liggende h. en den houten korenmolen van Waarden.

KRABBEPLAAT, schorren en slikken aan den noordwesthoek van het eil. *Rozenburg*, prov. *Zuid-Holland*, welke in 1847 zijn ingedijkt, en thans eenen pold. uitmaken, groot 353 bund. Hij paalt Z. W. en N. aan de Maas en O. aan den Krabbepolder.

*KRABBEPOLDER paalt W. aan de thans ingedijkte Krabbeplaat. — Hij beslaat, volgens het kadaster, 294 bund. 4 v. r. 47 v. ell. uitmuntend bouw- en weiland; telt 19 h., waaronder 3 boerderijen en 16 arbeiderswoningen, en watert uit, door eene steenen sluis, op de Maas.

*KRACKELSHOFF is geen geh. maar twee alleenst. h., kant. *Esch-aan-de-Alzette;* het eene gem. en 20 min. Z. van *Bettemburg*, het andere gem. *Frisingen*.

KRAGGENBURG, noodhaven in de *Zuiderzee*, aan de westkust van de prov. *Overijssel*, aangelegd in 1847 op 5774 ell. van den vasten wal en aan het einde der werken van het Zwolsche diep. Zij is aldus genaamd naar de kraggen of drijvende rietvelden uit Wanneperveen en Giethoorn, waaruit de onderste laag is zamengesteld; heeft eene grootte van nagenoeg één bunder, en kan 30 schepen van 30 tot 100 last bevatten. Er is eene woning voor den lichtontsteker, tevens eene stalling voor de lijnpaarden. De zuidelijke leidam heeft eene lengte van 6064 ell. en de noordelijke van 4775 ell.

*KRAIJENHOFF (niet KRAIJENHOF) ligt omstreeks 750 ellen beneden de vesting Nijmegen, op den Waaldijk, aan den regtervleugel van het geretrancheerd kamp. Het is een onregelmatige vierhoek, met escarp- en contrescarpmuren, natte gracht en eenen ronden gecreneleerden toren voor reduit, zijnde bomvrij en ingerigt voor buskruid, vivres en manschappen.

KRAIJENNEST, gedeelte polderland, prov. *N. Brab.* Zie KRAAIJENNEST.

KRAKEELPLAATJES, twee platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

*KRALENBERG was vroeger een landgoed, KRALENBEEK geheeten.

*KRALINGEN. Bl. 630. Door ELIZABETH, dochter des Konings van Engeland, Gravin *van Holland*, is aan Heer OGIER VAN CRALINGEN, Ridder, het regt van nakoop vergund van het Land-tusschen-Honingen en Riebroek, op St. Catharina avond 1299. — Op den 12 October 1668, 's morgens ten tien ure, is met kennis en op bevel van den Hove van Holland, aan de Heeren van Rotterdam aangezegd; dat haar gebod en inggebod ter somma van 88,000 guld. is aangenomen, te weten: voor de heerl. KRALINGEN *f* 86,300; speldegeld voor den Heer *f* 100; en voor de kapel of grafkelder *f* 1600 — Bl. 631, reg. 3, *van onderen*, *staat:* broodpalen, *lees:* broodspanen, — Bl. 632, reg. 6, *van boven*, *staat:* $1\frac{1}{2}$ u. gaans, *lees:* $\frac{1}{2}$ u. gaans. — Het voormalig Armhuis voor oude lieden en kinderen te KRALINGEN is afgebroken. — Het slot Honingen is thans eene buitenplaats.

*KRALINGEN (HET AMBACHT-VAN-), paalt N. W. aan Rotterdam, Groot-Schiebroek en Klein-Schiebroek, N. O. aan Veenplassen en Hillegersberg, Z. O. aan Capelle-op-den-IJssel, Z. W. aan de Maas. — Op den Hoogen-Zeedijk, van de stad Rotterdam af, was, volgens een kohier der gebouwen van 1600, het Huis-Rustwat No. 1, en Nabij-St.-Ellebregt (nu gesloopt) No. 2. Na dien tijd zijn aan gemelden dijk, aan de Maaszijde, op de aangeslikte en aangewonnen gronden, aangebouwd, van de stad Rotterdam af gerekend,

vele woonhuizen, houtkooperijen. de scheepstimmerwerf van de gewezen Oostindische Kompagnie, nu van 's Rijks Marine, olie- en zaagmolens en een pelmolen, welke, nadat men in 1844 begonnen was, om daarvan een stoom-pel- en korenmolen te maken, doch welk werk mislukte, geheel is afgebroken. Het gedeelte van den Hoogen-Zeedijk, van de stad Rotterdam af tot aan het huis genaamd Struizenburg en het zoogenaamde Bosch of Reuzeneiland, met de Stads Plantaadje, was vroeger burgerlijk gem. *Kralingen*, doch nu reeds sedert vele jaren gem. *Rotterdam*. Voorts staan onder Kralingen, aan genoemden dijk, nog een stoom-pelmolen, een olie-, een snuif- en een verfmolen, zijnde de glasblazerij, welke afgebrand is, tot heden niet herbouwd. Tot het jaar 1806 zijn de verpondingen der huizen enz. betaald, volgens kohier van 1738. — In 1809 is van de burgerlijke gem. afgenomen en gebragt tot de stad Rotterdam, de Saladekade en de Benedendijk tot en met de Schoutslaan, tot aan de Groene-Watering. Thans telt men in het geheele Ambacht-van-Kralingen 622 h., waaronder 1 bouwboerderij en 17 melk- en zuivelbereiderijen.

* KRALINGEN (WEG-VAN-), weg, prov. *Zuid-Holland*, in de gem. *Kralingen*, loopende door de uitgeveende waterplassen van de Oostkade tot aan de Langekade, dat is, van de gem. Capelle-en-het-Slot-te-Capelle-op-den-IJssel tot aan den Riebroeksche-Plas-van-Hillegersberg.

§ KRALINGEN (OUDE-WEG-VAN-) of Oudendijk, voorm. weg prov. *Zuid-Holland*, in de gem. *Kralingen*, benoorden den tegenwoordigen Oudendijk. Ofschoon deze weg weeken en moerassigen grond is, is de grond, waarover hij geloopen heeft, zoo vast, dat men daarop, zonder heiwerk en de minste vrees van inzakking, de zwaarste gebouwen kan zetten. Sommigen willen, dat deze weg een overblijfsel was van eene oude heerbaan der Romeinen; anderen, dat hij later, en wel in de middeleeuwen, zoude aangelegd zijn. Er zijn bij diepe gravingen nog geene sporen daarvan gevonden. Zeker gaat het evenwel, dat de vermaarde Romeinsche weg door deze gem. geloopen heeft, waarvan dan ook de spreekwijze »*zoo oud als de weg van Kralingen*" haren oorsprong ontleend heeft.

* KRALINGERVEER heeft geen scheepstimmerwerf. De op dit art. bedoelde ligt onder *Cappelle-op-den-IJssel.*

KRAMAT-WATOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. *Serang*, afd., distr. en onderdistr. *Anjer*, aan den grooten postweg.

KRAMERWEERD, eil. in het *Zwartewater*, prov. *Overijssel*, gem. *Zwartsluis*.

KRANDONG, distr. in *Oost-Indië*. Zie Kranden. W.

* KRANEBROEK, of zooals men oudtijds schreef Cranebrouck, ligt aan de Koevervaart en was vroeger eene vrije heerl.

KRANENBERG (DE), boerenerf, prov. *Gelderland*, arr. en 2¾ u. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 2 u. Z. van *Lochem*, gem. en ¾ u. Z. O. van *Vorden*. — Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 39 bund. 20 v. r. 20 v. ell. — Op deze plaats stond, vóór 1834, de R. K. kerk van Vorden.

KRANENBURG, hofstede op de *Over-Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 8 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en ½ u. Z. van *Harderwijk*, gem. en ½ u. N. van *Ermelo*, in de buurs. *Tonsel*. — Deze hofstede beslaat eene oppervlakte van 13 bund.

KRANENKAMP, havez., prov. *Overijssel*, arr., kant. en 1¾ u. N. van *Deventer*, gem. en ¾ u. N. O. van *Diepenveen*.

* KRANENKAMP (DE), adell. h., prov. *Gelderland*, is met de daartoe behoorende gronden, groot 42 bund. 27 v. r. 30 v. ell.

*KRAWANG, reg. 34, *staat:* Tjatjengkol, *lees:* Tjitjengkol,

KRAW-SEWA, kaap in *Oost-Indië*, in den *Archipel-van-St.-Lazarus*, aan de Noordkust van het eil. *Ceram*.

KREEK (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, arr. en 3 u. N. W. van *Dordrecht*, kant. en 1½ u. W. N. W. van *Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, ½ u. Z. W. van *IJsselmonde;* met 5 h. en 60 inw.

KREEKSCHE-HAVEN, water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, loopende in eene noordwestelijke rigting van de b. Kreek naar de Maas.

KREI-EL, hofstede, prov. *Gelderland*, arr en 3½ u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 4 u. N. N. O. van *Wageningen*, gem. en 2 u. N. O. van *Ede*, nabij *Otterloo*.

KREMMER (DE), kuil in *Oosternoerderdingspel*, prov. *Drenthe*, gem. en 8 min. W. van *Gasselte*. Zie voorts het art. Verbergingspoel. W.

*KREPTIE, *staat:* Zie Hofwijk. *lees:* Zie Hoffwijk.

*KREUNINGSPOLDER. Aldaar is in 1844 eene school gesticht, welke gemiddeld door 100 leerlingen bezocht wordt.

*KREUPELZAND, *staat:* Zie Krupel. *lees:* Zie Crupel.

KREUTZERBUCH, geh., grooth., kw., arr. en 4 u. W. N. W. van *Luxemburg*, kant. *Capelle*, gem. *Hobscheid;* met 2 h. en 10 inw.

KRIECHELBERG, geh., prov. *Limburg*, arr. en 5 u. O. van *Maastricht*, kant. en 1½ u. Z. O. van *Heerlen*, 20 min. W. van *Kerkrade;* met 11 h. en 40 inw.

*KRIJGSMANSRUST *staat:* Zie Rhijnoord. *lees:* Zie Rijnoord.

* KRIJTENBURG wordt ook Krijenberg gespeld. — Reg. 6, *staat:* 40 ell. *lees:* 48 ell.

*KRING-VAN-DORDT *staat:* Zie Dordt. *lees:* Zie Dorth.

*KROENTGESHOF is een geh., met 9 h. en ongeveer 70 inw.

KROKOT (DE) of Kroekoet, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*. Zij neemt haren oorsprong in de resid. *Buitenzorg*, wendt zich noordwaarts naar *Batavia*, en stort zich in de *Tjiliwong* uit.

KROMMEGAT (HET), water in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*. Zie Kromvliet (De). W.

KROMMENDIJK, buurs., prov. *Overijssel*, arr., kant. en ½ u. N. van *Almelo*, gem. *Ambt-Almelo;* met 60 h. en 340 inw.

*KROMMENIE heeft een genootschap tot ondersteuning van behoeftige kraamvrouwen. — In het jaar 1573 werd het door Nicolaas Ruychaver met Hopman Koen van Steenwijk bezet, en, na eene hevige schermutseling, die van middernacht af tot dat de dag aanbrak aanhield, werd de vijand op de vlugt gedreven.

KROMME-VAART (DE), water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Capelle*. Het is het Noordeinde van de vaart of haven van Capelle.

KROMMEWIJK, vaart, prov. *Drenthe*, gem. *Havelthe*, met vaste houten brug in den grooten weg op Assen.

KROMMEZIJL (DE), sluis, prov. *Friesland*. Zie Littenserzijl.

*KROMWIJK, gem. *Woerden*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 97 bund. 68 v. r. 25 v. ell.

*KRONENBURG of Kroonenburg, gem. *Wijk-en-Aalburg*, is thans eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 6 bund. 80 v. r. 90 v. ell.

KROONESTEIN, buit., prov. *Utrecht*, arr. en 5½ u. N. W. van *Utrecht*, kant. en 1½ u. N. W. van *Loenen*, gem. *Abcoude-Baambrugge*, ¼ u. N. W. van Baambrugge, aan den Kromme-Angstel.

* KROZESTEIN heeft ruim 20 bund. belastbaren grond. Ook bestaat er nog eene tiend, welke dien zelfden naam draagt.

* KRUCHTEN ligt geheel langs de Maas, die aldaar zeer steile oevers heeft en jaarlijks veel latwerk vordert.

KRUIDERVLAAI, twee platen in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

* KRUININGSGHE-VLIET, reg. 2, staat: den *Oosthoek* lees: het geh. *den Oostdijk*

§ KRUIP-IN (DE), vervallen fort van onregelmatigen vorm, bestaande uit een aarden wal met natte gracht, zonder buitenwerken, prov. *Zuid-Holland*, in den pold. *Geestdorp*, op den noordelijken oever van den Oude-Rijn, bij de Kamerijker-uitwatering, gem. en 10 min. N. N. O. van *Woerden*, tot welke vesting zij behoorde; aangelegd in 1747 en 1748, ter plaatse waar vroeger de *Schenkenschans* lag. — Zij ontleende haren naam van eene kort daarbij gelegene herberg.

KRUIS, geh., prov. *Limburg*, gem. *Tegelen*, met pannenfabrijken, 1 chicoreifabrijk, 1 blaauwverwerij en 38 h. en 180 inw.

KRUISBROEDERS-KLOOSTER, kloost. te *St. Agatha*. Zie AGTEN-KLOOSTER (St.) W.

KRUISBROEDERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Schiedam*. Vrij algemeen heeft men vroeger aangenomen, dat dit klooster buiten de Kethelpoort gestaan heeft, op welken grond blijkt echter niet; waarschijnlijker komt het voor, dat het in het zoogenaamde *Land-van-Belofte*, in het *Broersveld*, nabij de Broersvest stond, en dat deze straten daarnaar aldus genaamd zijn. Dit gesticht was, even als de overige kloosters dier orde, onderworpen aan het Kruisbroeders-klooster van Huy. De Monniken volgden de orde vanden H. AUGUSTINUS. Het is niet bekend, wanneer dit klooster gestichtof te niet gegaan is, doch het bestond nog in 1556.

KRUISBROEDERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Sneek*, in de *Kruisebroedersstraat*, hetwelk in het jaar 1462 gesticht werd, doch in het jaar 1580, bij het doordringen der Kerkhervorming, in een Burger-Weeshuis veranderd werd, waartoe het nog dient.

KRUISBROEDERS-KLOOSTER, kloost. te *Uden*, prov. *Noord-Braband*. Zie KRUISBROEDERSKLOOSTER te *'s Hertogenbosch*. W.

KRUISENBEEMDSCHE-DIJK (DE), weg, prov. *Noord-Braband*, door den *Polder-van-Oss*, in eene westelijke rigting van de Osschestraat langs de grensscheiding van *Geffen* naar den Polder-van-der-Eigen loopende.

KRUISHAARDERBERG, heuvel, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. O. van *Nijkerk*. Het is eene hoogte, in den vorm van eene vierkante redoute, waarvan de buitenwal 12 ell. hoog is en de binnenvlakte 106 passen lengte en breedte beslaat, welke thans in bouwland herschapen is.

KRUISOORDERWEG, weg in de *Beemster*, prov. *Noord-Holland*, loopende van den Oostdijk, bij de Oosthuizer-kerkbrug, in eene westnoordwestelijke rigting naar den pold. Kruisoord.

KRUISSCHOT, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. N. W. van *Stiphout*; met 6 h. en 40 inw.

* KRUISSCHOT ligt in de gem. en ½ u. N. W. van *Stiphout* (niet *Stipdonk*) en beslaat eene oppervlakte van 48 bund. 12 v. r. 80 v. ell.

KRUISSCHOT, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Bakel-en-Milheze*, 1 u. W. Z. W. van Bakel; met 4 h. en 40 inw.

KRUISSLOOT (DE), water, prov. *Noord-Holland*, in den *Overweerdsche-polder*, loopende in eene oostelijke rigting van het Overhuis, over den Beemster-Volgerweg staande, naar Kwadijk.

* KRUISSTÉ is een h. (geen geh.) bewoond door 10 inw.

* KRUISSTRAAT (bl. 679, reg. 12) behoort tot de gem. *Oss* (niet tot *Nuland*) en telt 29 h. en 250 inw.

* KRUISWEG (AAN-DEN-) telt 10 h. en 19 inw. — De school wordt gemiddeld door 25 leerlingen bezocht.

KRUKVAART (DE), water, prov. *N. Braband*, gem. *Capelle*, in eene oostelijke rigting loopende van de Nieuwe-vaart naar de Hooge-vaart.

* KUBORN is een d. (geen geh.) met eene kapel, die tot de par. van *Rindschleiden* behoort; met 26 h. en 150 inw.

* KUERENS vormt een ongelijk en ondiep vaarwater, dat zelfs voor kleine vaartuigen moeijelijk is, daar er eene woeste zee op staat.

* KUIKHORNE is een geh. (geen b.), mede gedeeltelijk in de griet. *Dantumadeel*, arr. en 4 u. O. N. O. van *Leeuwarden*, kant. en 4½ u. Z. O. van *Dockum*, ½ u. Z. Z. O. van *Zwaag-Westeinde*, en telt 30 h. en 155 inw., van welke 3 h. en 15 in *Achtkarspelen*, 22 h. en 100 inw. in *Tietjerksteradeel* en 5 h. en 20 inw. in *Dantumadeel*.

KUIKHORNSTER-VAART (DE), een gedeelte van de *Nieuwe-Vaart*, water, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, zijnde het gedeelte van het stroomkanaal, dat uit het Bergumermeer naar de Dockumer-Nieuwezijlen loopt, begrepen tusschen het Bergumermeer en het geh. Kuikhorne of de Zwette; daarover ligt de Zwartetille, zijnde eene brug in den grooten weg van Leeuwarden naar Groningen.

KUIKSCHE-GRAAF, water, prov. *Noord-Braband*. Zie GRAAF (DE).

KUILEN (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, kant. en 2 u. W. van *Boxmeer*, gem. en ½ u. Z. W. van *Wanroy*; met 9 h. en 40 inw.

* KUINDERDIJK-EN-BAARLOO, *staat:* Zie BAARLO-EN-KUINDERDIJK *lees:* Zie BAARLO (KUINDERDIJK-EN-).

KUINDERSLOOT (DE), water, prov. *Groningen*, in eene noordoostelijke rigting loopende van het Hoofddiep en de Aa naar de Scheemda.

* KUINRE, gem. In 1850 werd aldaar 59,900 pond boter en 707.950 pond hooi ter waag gebragt. In 1850 werd van daar naar Noord-Holland en Utrecht verzonden 1684 stuks vee en in dat zelfde jaar werd er de haven door 530 geladene en 696 ongeladene schepen bezocht.

KUIPERIJ (DE), geh., prov. *Groningen*, kant. en 2½ u. N. ten O. van *Onderdendam*, gem. 1½ u. N. van *Baflo*, bij den *Andel*.

KUNTZIG, in het Fr. CLEMENCY, gem., grooth. *Luxemburg*. Zie FONTZIG, W. waar dit art. abusivelijk voorkomt.

KUSEMERBALK, geh., prov. *Groningen*. Zie KUISEMERBALK. W.

KUYVEZAND, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie KUIVEZAND. W.

* KWADIJK, gem., bevat een gedeelte van het geh. Axwijk.

KWADIJK, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Oosthuizen-en-Hobrede*, ½ u. Z. van Oosthuizen; met 6 h. en 40 inw.

KWALA-PATAI en KWALA-POENIN, twee d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

KWARTIER, buurs., prov. *Gelderland*, arr. en 2½ u. O. Z. O. van *Arnhem*, kant. gem. en ½ u. van *Zevenaar*; met 150 inw.

* KWARTIER-ZEVENAAR (HET) *staat:* Zie ZEVENAAR (HET KWARTIER). *lees:* Zie KWARTIER hierboven.

KWEKEL (DE) of DE KWEKELSLOOT, watergang, prov. *Noord-Braband*, gem. *Capelle*, in eene noordelijke rigting loopende door de Dellen, waarin zij aanvangt, naar de Willemkensvaart.

KWELDAMMENDIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Braband*. Zie HEELHAVENSCHE-DIJK. W.

* KWINTSHEUL. Men wil dat dit geh. reeds onder den naam van HEUL voorkomt, in eenen brief van Keizer ARNULFUS.

L.

LAAGLAND, geh., prov. *Friesland.* Zie LEEGLAND (HET).

LAAGSTRAAT, drie geh., prov. *N. Brab.* Zie LEEGSTRAAT, W. en A.

LAAK (DE), geh., prov. *Gelderland*, kant. en 1½ u. Z. van *Druten*, gem. en 10 min. O. van *Appeltern*; met 5 h. en ongeveer 30 inw.

LAAK (DE), geh., prov. *Limburg*, kant. en 3 u. N. ten O. van *Weert*, gem. en 8 min. W. van *Roggel*; met 48 h. en 270 inw.

LAAK (DE), ook wel DE GROOTE-LAAK geheeten in onderscheiding van de *Kleine-Laak* (zie het volgende art.), hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Buren*, in het d. *Asch* met ongeveer 100 bund. grond. Zij draagt nog kennelijk blijken van eenen hoogen ouderdom, als zijnde voormaals eene abdij geweest, waarvan nog sporen overig zijn.

LAAK (DE KLEINE-), voorm. hofstede, prov. *Gelderland*, mede in het d. *Asch*, thans door bouwland vervangen.

* LAAKSCHE-VAART was vroeger met groote, doch is thans alleen met kleine schepen bevaarbaar.

* LAANSCHE-HUIZEN. Hoewel deze b. nog op de kaart van BECARRING voorkomt, is zij niet meer in de gem. *Haren* bekend.

* LAANZIGT, gem. *Teteringen*, reg. 7, *staat*: CORNELIS RAPPART VAN LELIVELD, *lees*: CORNELIS RIPPERT VAN LELIJVELD,

* LAANZIGT, gem. *IJsselmuiden*, *staat*: J. P. A. DIEKEEN, *lees*: J. P. A. VAN DIEKEEN,

LAAR, b., prov. *Noord-Braband*, kant. en 1½ u. Z. Z. O. van *Oss*, gem. en in de kom van het d. *Nistelrode*; met 27 h. en 160 inw.

LAAR, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Aarle-Rixtel*, ¼ u. N. W. van *Aarle*; met 3 h. en ruim 20 inw.

LAAR, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Zundert-en-Wernhout*, 10 min. O. ten N. van Groot-Zundert, nabij de Weerreis; met 26 h. en 150 inw. — Er is aldaar eene brug over de Weerreis, genaamd de Laarbrug, nabij de bouwvallen van het Huis-te-Laar.

LAAR, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ¼ u. W. ten N. van *Helvoirt*; met 12 h. en 80 inw. Het wordt onderscheiden in het Groote- en het Kleine-Laar.

* LAAR of HET LAAR, gem. *Ede*, is een landgoed, bestaande in 4 boerenerven met 30 inw., en het regt van de nog onverdeelde marktgronden der buurs. Wekerom, Eschoten en de Valck en het daartoe behoorende buurtregterschap.

LAAR (HET GROOTE-), b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Helvoirt*; met 7 h. en 50 inw. Het is het noordelijke gedeelte van het geh. *Laar*.

LAAR (HET KLEINE-), b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Helvoirt*; met 5 h. en 30 inw. Het is het zuidelijke gedeelte van het geh. *Laar*.

* LAARDERHOOGTE ligt 10 min. N. W. en Z. van *Laren*.

LAARE, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie LAREN.

* LAAREIND ligt ¼ u. O. van *Rhenen*, en is 200 bund. groot.

LAARHEIDE, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Zundert-en-Wernhout*, 20 min. N. O. van Groot-Zundert; met 32 h. en 160 inw.

LAATBERG (DE), berg, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, zijnde een der hoogste toppen van het *Groesbeeksche-gebergte*, bereikende eene hoogte van ongeveer 30 ell. boven den beganen grond.

LAATSE-GORZEN, bekade gorzen, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oudenbosch*, gem. *Oud-en-Nieuw-Gastel*; palende N. aan

de Mark, O. aan Poldersgorzen, Z. aan Nieuw-Gastel, W. aan de gorzen Kaas-en-Brood. — Deze gorzen welke in 1816 bekaad zijn, doch waarvan de kaden later weder zijn geslecht, beslaan eene oppervlakte van 24 bund. 24 v. r., de naam is afkomstig van den Heer Laat, die ze in het jaar 1806 van het domein kocht; thans worden zij naar den tegenwoordigen eigenaar Celsegorzen genoemd.

LABOE, Tandjong-Laboe, kaap in *Oost-Indië*. Zie Loboe. W.

LABOEWANG-TREING, vl. in *Oost-Indië*, op het eil. *Lombok*, op de Westkust, aan eene baai, welke goeden ankergrond heeft en waar men gemakkelijk met booten landen kan. Hieromstreeks valt veel rijst.

LA-CATS, voorm. fort, prov. *Limburg*, gem. *Sittard*, vroeger tot versterking van die stad gediend hebbende. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans den wal en stadstuinen.

LAEIJEN (DE), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie Leijer-polder (De).

LAGANGAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*.

LAGEBROEK, wijk der gem. *Uden*, prov. *Noord-Braband*, kant. en 1½ u. N. O. van *Veghel*, 20 min. Z. O. van *Uden*. — Deze wijk bestaat uit de geh. Velmolen, Maasstraat, Hoenderbosch, Weeg-kooldert-en-Kattenhol, Eikenheuvel, Hulsheuvel en Duifhuis, en bevat 143 h. en 790 inw.

LAGEDIJK (DE), *staat*: Zie Uitgeester-Lagedijk. *Zoek dat woord hierachter*.

LAGE-EILAND (HET) of Monoöone, eil. in *O. Indië*, N. W. van Borneo, Z. W. van de Natoena-eilanden en W. van de Anambas-eilanden.

LAGE-EIND (HET), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. W. van *Heinenoord*; met 14 h. en ongeveer 120 inw.

LAGELAND (HET), geh., prov. *Z.-Holl.*, gedeeltelijk gem. en 1¼ u. W. N.W. van *Woubrugge*, gedeeltelijk gem. *Alkemade*, 1¼ u.W. Z.W. van Oude-Wetering, gedeeltelijk gem. *Warmond*; met 43 h. en 330 inw., van welke 25 h. en 170 inw. onder *Woubrugge*, 5 h. en 60 inw. onder *Alkemade* en 13 h. en 100 inw. onder *Warmond*.

*LAGELAND (HET), gem. *Haringcarspel*, paalt N. en W. aan het Waarland, O. aan den Leijerpolder, Z. aan den Heer-Hugo-waard; is, volgens het kadaster, groot 7 bund. 16 v. r. 6 v. ell., alles schotbaar land, en watert uit door eenen molen, op de Raaksmaatsboezem.

*LAGELANDEN (DE), gem. *Spanbroek*, palen N. aan Spanbroek, O. aan Wognum, Z. aan Berkhout, W. aan Spierdijk.

LAGENDIJK, b., prov. *Noord-Holland*. Zie Lagedijk. W.

LAGENHEUVEL, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. O. Z. O. van *Uden*; met 16 h. en 80 inw., die kerkelijk tot *Volkel* behooren.

*LAGEWAARDSCHE-POLDER. Reg. 3, *staat*: Bruimadensche-polder, *lees*: Bruimaadsche-polder,

LAGEWEI, oudtijds het land over de Wiel of over de Brugge, onbehuisde en onbekade polder of streek lands, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. en ongeveer 20 min. N. van *'s Gravenmoer*; palende N. aan de limiet der gem. Raamsdonk en Waspik, O. aan Waspik, Z. aan de 's Gravenmoersche vaart, W. aan de Dongen; en beslaande eene oppervlakte van 40 bund. ten deele uitmuntende hooilanden en uitgeveende putten.

*LAGEWEIDE, eigenlijk Hooge-en-Lageweide, prov. *Utrecht*, ligt gedeeltelijk gem. *Utrecht*, gedeeltelijk gem. *Haarzuilens*, en is volgens het kadaster groot 701 bund. 55 v. r. 30 v. ell. Het polderbestuur bestaat uit eenen Weigraaf, 5 Heemraden en eenen Kameraar-Secretaris.

LAHEJ, d. in *O. Indië*, op *Java*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doesen*.

* LAKAR, *staat:* Zie LACKAR. *lees:* Zie LAKOR.

* LAKENBURG lag 6 u. van *Nijmegen*, 2 u. van *Druten*, 3 min. van *Wamel*. — Waar het gestaan heeft, ziet men thans een kasteeltje van lateren tijd; met 100 bund. 50 v. r. grond, terwijl een afzonderlijk staande toren van oudere dagteekening schijnt te zijn.

* LAKERPOLDER paalt N. aan de Norremeer, O. aan het Zweiland, Z. aan de Laak, W. aan Warker-Leede. — Deze onbehuisde pold., bestaande uit een eilandje, voorzien van zomerkaden, beslaat, volgens het kadaster, 28 bund. alles schotbaar land; en watert uit door eenen molen. Het bestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

* LAKERVELD is geen afzonderlijke heerl. meer, maar eene pold. welke door den straatweg in twee deelen gescheiden wordt, die men wel eens Oost-Lakerveld en West-Lakerveld noemt. — De pold. beslaat eene oppervlakte van 32 bund., bevat 45 h. en 300 inw. en maalt uit met eenen molen op het Zederikkanaal en met 3 molens op den ouden Zederik. Het bestuur bestaat uit eenen Schout, die tevens Secretaris en Gaardermeester is, en drie Heemraden.

LALANCA, voorm. fort, prov. *Limburg*, gem. *Sittard*, vroeger tot versterking van die stad behoord hebbende. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans den wal.

* LALLINGEN, behoort thans tot het kant. *Esch-aan-de-Alzette*, en telt 6 h. en 20 inw. die kerkelijk tot *Schifflingen* behooren.

LALOENIAUW, d. in *O.Indië*, op *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, bij een riviertje van den zelfden naam. Het telt 7 h. op den oever en eenige rakits in de rivier en wordt, met inbegrip van de daartoe behoorende ladangs, door omtrent 300 inw., meest Dajakkers bewoond.

LALOENIAUW (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke in de *Doeson* uitloopt.

* LAMAKERA *lees:* LAMAKENA. In dit distr. zijn twee plaatsen waar kopererts gevonden wordt.

LAMATTE, rijk in *O.Indië*, op *Celebes*, op het zuidelijke schiereil.

* LAMBERTSCHAGEN ligt gedeeltelijk gem. *Abbekerk-en-Lambertschagen*, gedeeltelijk gem. *Hoogwoud-en-Aartswoud*, ½ u. N. O. van *Hoogwoud*; met 38 h. en 250 inw., als 34 h. en 210 inw., onder *Abbekerk-en-Lambertschagen* en 4 h. en 20 inw. onder *Hoogwoud-en-Aartswoud*.

* LAMBERTSCHAGEN-DE-WEERE-EN-ZIJBECARSPEL heeft eene kerk in de Weere, die de drie te Lambertschagen, in de Weere en te Zijbecarspel bestaan hebbende schuurkerken, heeft vervangen. Aan de tegenwoordige kerk is de eerste steen gelegd den 22 Mei 1816 en zij is plegtig ingezegend den 18 November 1817 en aan den H. LAMBERTUS toegewijd. Het is een niet onaanzienlijk gebouw, met eenen toren, waarin twee klokken en een fraai uurwerk gevonden worden en is van een onlangs gebeel vernieuwd orgel en een altaar voorzien. — In de onmiddellijke nabijheid hebben de R. K. eene eigen begraafplaats.

LAMPER of DE LAMPERSCHE-STRAAT, b., prov. *Noord-Braband*, gem. en 18 min. Z. O. van *Wanroy*; met 10 h. en 50 inw.

LAMPOER of DANO LAMPOER, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, in het zuidelijke binnenland.

* LAMPSINSPOLDER (DE). Reg. 5, *staat:* Nieuwe-haven-polder. *lees:* Nieuwenhove-polder

LAMPSTRAAT (DE), buurs., prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. Z. van *Steenderen*; met 14 h. en ruim 80 inw.

* LAMSWAARDE. De R. K. kerk van dat dorp is, in 1850, door aanbouw, aanmerkelijk vergroot, waartoe de noodige fondsen door het Gouvernement en door de ingezetenen zijn verstrekt.

LANDA (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, welke in de diamantmijnen haren oorsprong neemt en eenen zeer kronkelenden loop heeft. Zij is diep en men kan haar zonder gevaar bevaren, behalve in de nabijheid van de Siminiskreek, ongeveer 16 Ned. mijlen van de monding, waar eene bank van rotsen dwars door den stroom loopt, en aangezien de doortogt aldaar vrij moeijelijk is, dient men het vaarwater eerst te peilen, alvorens men er zich op waagt.

LANDAKOK (DE) of KALI LANDAKOK, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, ads. res. *Buitenzorg*, welke zich in de *Tjikarang* ontlast.

*LANDEKE-BEVERSOORD, behoort tot het kant. *'s Gravendeel.*

LANDEKEN (HET LANGE-NIEUW-), pold., prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, kant. *Heinkenszand*, gem. *Nisse*, beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 16 bund. 61 v. r. 1 v. ell., alles schotbaar land. Daarin staat 1 h. Hij watert uit op de Zwake naar de Wester-Schelde. — Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Gezworenen der Middel-Zwake.

*LANDEKEN (HET NIEUWE), ligt geheel gem. *Heinkenszand* en is, volgens het kadaster, groot 20 bund. 20 v. r. 80 v. ell., waaronder 19 bund. 60 v. r. 99 v. ell. schotbaar land, bevat 1 boerderij.*

*LANDEKEN (HET NIEUWE), gem. *Nisse* en *Overzande*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 35 bund. 35 v. r. 85 v. ell., alles schotbaar land; als: onder *Nisse*, 14 bund. 70 v. r. 50 v. ell., onder *Overzande*, 20 bund. 65 v. r. 35 v. ell., en telt 3 h., alle onder *Overzande*. Hij watert uit op de sluis van Baarland. Het polderbestuur bestaat voor Nisse uit eenen Dijkgraaf en eenen Gezworen en voor Overzande uit eenen Dijkgraaf en twee Gezworenen.

LAND-EN-BOSCH, buit., prov. *Noord-Holland*, arr., kant., gem. en 10 min. ten Z. van *Haarlem*, aan de Dreef op den hoek van de Hazepaters-laan, groot 1 bund. 11 v. r. 8 v. ell.

LANDRAAD of LANDSRAAD, geh., prov. *Limburg*, kant., gem. en ½ u. Z. van *Gulpen*; met 12 h. en 60 inw.

* LANDS-BEKADE-GORZEN ('S), palen N. aan den Leenheeren-polder, O. aan den Oude-Korendijksche-polder, den Eendracht-polder en de Vlas-Tiend-Gorzen, Z. aan het Vuile-Gat, W. aan het Haringvliet. — Deze pold. is onbehuisd en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 169 bund. 14 v. r.; als: 1 bund. 54 v. r. 70 v. ell. watering; 10 bund. 20 v. r. 50 v. ell. dijk en dijkputten; 6 bund. 94 v. r. 30 v. ell. kade; 25 bund. 55 v. r. 60 v. ell. slikken en 124 bund. 96 v. r. 90 v. ell. weiland, en watert uit door eene kleine sluis op het Haringvliet. Het is een particulier eigendom, waarin de Heer PIETER BLUSSÉ VAN ZUIDLAND drie vierde deelen bezit.

*LANDSDIEP, ook HET-ZUID-WESTERGAT genoemd, is een verloopen vaarwater, dat in het Bovengat uitkomt en in de *Breewijd* uitloopt. Het loopt door de Zuiderhaaks en moet vooral wegens de Boterrug vermeden worden.

LANDSKROON, voorm. hofst., prov. *Noord-Holland*, kant., gem. en 5 min. N. O. van *Weesp*, in den *Bloemendaalsche-polder*, ter wederzijden van den Muider binnenweg. — Zij besloeg 26 bund. 86 v. r. 20 v. ell., doch is gesloopt en vervangen door wei- en hooilanden en de algemeene begraafplaats der stad Weesp.

LANDSPOLDER (DE NIEUWE-), *staat:* Zie NIEUWELANDS-POLDER (DE). *lees:* Zie NIEUWLANDS-POLDER (DE).

LANDSRAAD, geh., prov. *Limburg*. Zie LANDRAAD.

*LANDWIJK ligt prov. *Overijssel*, gem. *Zwollerkerspel*, bij de Wipstrik en beslaat 20 bund. — De welsprekende Staatsman en

Nederduitsche Dichter JACOBUS KANTELAAR, die het in de laatste jaren van zijn léven, des zomers bewoonde, overleed aldaar den 7 Junij 1821.

LANGAN-LANGAN of LENGAN-LENGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op het zuidelijke schiereil., rijk *Bonthain*. Het bestaat uit ongeveer 12 h.; is door kokosboomen omringd en omgeven door fraai boschland en gebergte, met een welig plantgewas, boschrijke dalen en helderschuimende rivieren. De vlakten zijn met rijstgronden bedekt en de grasrijke weiden zijn de schoonste, welke men zien kan; het gras is kort en sappig.

LANGARA, plaats, waarvan de goederen in 828 door zekeren GERWARD DE HEERE, aan de St. Maartenskerk te Utrecht geschonken werden.

LANGAKAKKERSCHANS (DE), vesting, prov. *Groningen*. Zie NIEUWESCHANS W.

*LANGBROEK (NEDER-), van ouds LANGBROECK gespeld, telt 105 meest verstrooid liggende h. en ongeveer 840 inw., onder welke 680 Herv. — ANTONIUS (niet ARNOLDUS) VAN BEMMEL was hier R. K. Pastoor en is met de gemeente tot de Herv. overgegaan, waarna hij tot Predikant werd aangesteld, onzeker wanneer, maar hij stond hier nog in 1593 en was hier toen 40 jaar in dienst. Zeer waarschijnlijk is hij te NEDER-LANGBROEK overleden. — De R. K., die men er 160 telt, behooren tot de stat. van *Cothen*. — Onder dit dorp ligt mede het heerenhuis Lunenburg. — De kermis valt in den laatsten Dingsdag in Augustus.

*LANGBROEK (OVER-) ligt 1 u. O. van Neder-Langbroek en telt 40 h. en 270 inw., onder welke 230 Herv. en 40 R. K. — De kerk is geen kruiskerk. — Vroeger stond hier nog de ridderhofstad de Router.

*LANGBROEK (OVER-EN-NEDER-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1791 bund. 15 v. r. 31 v. ell., waaronder 1783 bund. 62 v. r. 14 v. ell. belastbaar land. — Men telt er 900 Herv. en 200 R. K., welke laatste gedeeltelijk tot de stat. van *Wijk-bij-Duurstede*, gedeeltelijk tot de stat. van *Cothen* behooren. — Het wapen is dat van de St. Maartenskerk te Utrecht.

*LANGBROEKER-WETERING, vloeit grootendeels uit het hooger liggende land, onder *Leersum*, *Darthuizen* en *Doorn*, langs drie uitwateringen af, maar loopt ook uit den Krommen-Rijn, van Wijk-bij-Duurstede langs Cothen en verder in eene westelijke rigting, doch gaat van laatstgemelde gemeente, door de Cothengrift in eene noordelijke rigting te Neder-Langbroek uitwateren, en vervolgens weder in eene westelijke rigting, naar den Rijn of Ouden-Rijn.

*LANGEBAKKERSOORD watert uit door eene steenen sluis, wijd 1,24 ell., op de haven van Bontekoe.

LANGEBOOM (DE), punt van de buitenkade van den *Groote-polder*, onder *Made-en-Drimmelen*, prov. *Noord-Braband*, aldus genoemd naar eenen langen boom, welke daar staat.

*LANGE-EN-RUIGE-WEIDE. Reg. 11, *staat:* 780 *lees:* 380

LANGEHEIDE, geh., prov. *Limburg*, kant. en 1¼ u. W. van *Venlo*, gem. en ½ u. N. van *Maasbree*; met 14 h. en 100 inw.

*LANGEL, is een d. (geen geh.). — Reg. 5, *staat:* 1838, *lees:* 1538, — De kerk heeft een vierkante toren met eene hooge spits.

*LANGELAAR ligt 1¼ u. Z. van *Barneveld*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, 78 bund. 87 v. r. 38 v. ell.

*LANGELITS. Reg. 3, *staat:* Z. de *Wijde-Ee*, *lees:* Z. met de *Wijde-Ee*,

* LANGEN (WONO-), *staat:* Zie Wano-Langen. *lees:* Zie Wono-Langen.

* LANGENBERG (DE), op de *Over-Veluwe*, is 90 ell. hoog.

LANGENBERG (DE), berg, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, zijnde een der hoogste toppen van het *Groesbeeksche-gebergte*.

LANGENBOOM (DEN), plaats, prov. *N. Braband*. Zie Langeboom.

* LANGENDIJK, geh., prov. *Zuid-Holland*, kant. en 1½ W. N.W. van *Ridderkerk*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, 40 min. Z. W. van *IJsselmonde;* met 19 h. en 110 inw.

LANGENOORD, b., prov. *Utrecht*, arr., kant. en ½ u. N. van *Amersfoort*, gem. *Hoogland*, ½ u. N. van den Ham; met 18 h. en 110 inw. — Ook staat aldaar de R. K. kerk.

§ LANGER-AARSCHE-POLDER, naam, welken men wel eens verkeerdelijk geeft aan den Wassenaarsche-polder, prov. *Zuid-Holland*, omdat het d. Langer-Aar daarin ligt. Zie Wassenaarsche-polder. W.

* LANGERAK gem. Reg. 24, *staat:* 1733 *lees:* 1773.

* LANGEREIS, of Langerijs, ook wel Wijzend geheeten, is slechts één geh. gedeeltelijk arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, en daarin ten deele gem. en ½ u. Z. van *Nieuwe-Niedorp*, ten deele gem. en ½ u. Z. O. van *Winkel*, gedeeltelijk arr. *Hoorn*, kant. *Medemblik*, gem. *Hoogwoud-en-Aartswoud*, met 37 h. en 250 inw., van welke 20 h. en 110 inw. onder *Nieuwe-Niedorp*, 7 h. en 40 inw. onder *Winkel* en 10 h. en 100 inw. onder *Hoogwoud-en-Aartswoud*.

LANGESTRAATSCHE-BUITENVELDEN (DE), landen, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Waalwijk*, begrepen tusschen het stortebed des Baardwijksche-overlaats en den grooten weg aan het Keizersveer. Zij bestaan uit wei- en hooilanden, te zamen groot, volgens het kadaster, 4976 bund. 53 v. r. 56 v. ell., doch hemelsbreed gerekend, met de rivieren, wegen, havens, kreken en onlanden, beslaan zij eene oppervlakte van omstreeks 5075 bund.

* LANGESTREEK. Reg. 9 en 10, *staat:* schotbaar *lees:* belastbaar Men telt er 2100 Herv., onder welke 1000 Ledematen, die vier kerken hebben, en er zijn 1500 R. K., onder welke 1100 Communikanten, met drie Pastoors en eenen Kapellaan.

LANGEVEEN, buurs., prov. *Overijssel*, gem. en ½ u. van *Tubbergen;* met 61 h. en 360 inw. — De inw. maken eene stat. uit, welke tot het aartspr. van *Twenthe* behoort, en door eenen Pastoor bediend wordt. — De kerk heeft eenen houten toren en een orgel. — In dit jaar (1851) zal in deze buurs. mede eene school worden gesticht.

* LANGEVELD telt 90 inw. — Bl. 55, reg. 4, *staat:* Lageveld *lees;* Langeveld

* LANGEVELSLOO is thans een boerenerf met twee katersteden, groot 85 bund., in de buurs. *Tongeren*.

§ LANGEVLIET (DE), eene der hoofdscheidingslooten in en door het *Koegras*, prov. *Noord-Holland*, gem. *den Helder-en-Huisduinen* en *Calandsoog*, welke met eene zuidelijke rigting in de *Scheidingssloot*, tusschen de heerl. Calandsoog en het Koegras, uitloopt.

* LANGEWATER, reg. 3, *staat:* Botshoofd, *lees:* Boschhoofd,

* LANGEWEEREN (DE) maakt een deel uit van den *Zuidpolder* en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ongeveer 150 bund. Men heeft daarin geene woningen.

* LANGEWOLD. Bl. 57, reg. 9, *staat:* 2100 *lees:* 700 — Reg. 16, staat: *Groningen* lees: *Zuidhorn*.

* LANGEWOLD (OOSTERDEEL-) telt 3470 inw., die op 37 na allen Herv. zijn, onder welke 340 Ledematen. — De 30 R. K., die

men er aantreft, behooren tot de stat. van *Zuidhorn*. — De 7 Isr., die er wonen, worden tot de ringsynagoge van *Groningen* gerekend.

*LANGEWOLD (WESTERDEEL-) telt ongeveer 5000 inw., die op 28 na allen Herv. zijn. — De 7 R. R., die men er aantreft, worden tot de stat. van *Zuidhorn* gerekend. — De 21 Isr., die er wonen, behooren tot de ringsynagoge van *Groningen*.

LANGEZWAAG, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, arr. *Heerenveen*, kant. *Beetsterzwaag*, bestaande uit de d. Langezwaag en Kortezwaag, en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 3566 bund. 43 v. r. 55 v. ell., waaronder 3529 bund. 70 v. r. 87 v. ell. belastbaar land.

*LANGEZWAAG, d., telt 151 h. en 960 inw. — De kerk, welke vóór de Reformatie aan den H. Mattheus was toegewijd, is een langwerpig vierkant, in 1781 gesticht, gebouw, zonder orgel. De toren is van onderen vierkant met eene hooge spits met lei gedekt.

*LANGSTRAAT, gem. *Ooltgensplaat*, telt 21 h. en 220 inw. — De school wordt des zomers door 40, des winters door 100 leerlingen bezocht.

LANGSTRAAT (DE)], geh., prov. *Limburg*, kant. en 2 u. Z. van *Gennip*, gem. en 20 min. Z. O. van *Bergen*; met 30 h. en 150 inw.

LANGWEER, kadast. gem., prov. *Friesland*, griet. *Doniawarstal*, arr. *Sneek*, kant. *de Lemmer*, bestaande uit de d. Langweer, Boornzwaag, de Broek, Doniaga, Goingarijp, Idskenhuizen, de Dijken, Legemeer, St. Nicolaasga, Nijega, Oldouwer, Ouwsterhaule, Ter-Oele en Tjerkgaast, en beslaande, volgens het kadaster, 12,661 bund. 44 v. r. 45 v. ell., waaronder 9922 bund. 46 v. r. 98 v. ell. belastbaar land.

*LANINGEN (DE) liggen tusschen de door den Nieuwe-Zwaluwschepolder loopende uitwatering van Zonzeel, genaamd de Goetsche-wetering, en den dijk van het d. de Lage-Zwaluwe; wateren uit, door de sluis van het Plantsoen, in het Nieuwland, en ontlasten vermoedelijk hun water gelijktijdig met dien pold., op de haven van de Lage-Zwaluwe. Sommigen willen ook dat de Laningen later eenigen tijd in den molenring van den molen van Schuddebeurs zijn begrepen geweest.

LAKENBERG, geh. in het grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 2¼ u. N. van *Luxemburg*, kant. en ¾ u. Z. Z. O. van *Mersch*, gem. *Lintgen*.

LANKHUIS, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 20 min. O. Z. O. van *Uden*; met 24 h. en 130 inw., behoort kerkelijk onder *Volkel*.

§LANNEN, d., ten deele in de heerl. *Everdingen*, ten deele in het balj. van *Arlon*, meijerij van *Warnach*, grooth. *Luxemburg*, arr. en 6 u. O. van *Diekirch*, kant. gem. en 50 min. N. W. van *Redingen* met 38 h. en 250 inw. — De inw., die allen R. K. zijn, hebben hier eene kapel, welke tot de par. van *Roodt* behoort, door eenen eigen Kapellaan bediend wordt, en aan den H. Stephanus is toegewijd.

LAPSTREEK, plaats prov. *Gelderland*, gem. en 40 min. ten O. van *Oldebroek*.

LAQUART, b., prov. *Friesland*. Zie Laakwert. W.

LARANGAN (DE), riv. in *O. Indië*, in *Java*, resid. *Pasoeroewan*.

*LARAT bevat de d. Kaloober, Watidal, Klang, Masiël, Ridool, Lelangloean en Landessa. Alle deze d. zijn onafhankelijk van elkander. Elk d. heeft zijn eigen naauwkeurig bepaald grondgebied, en wordt afzonderlijk door zijn eigen Hoofd geregeerd.

LAREN of Laare, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Erp*.

LARIARIA, eil. in *Oost-Indië*, in de *Baai-van-Boni*.

LASALI *staat:* Zie Nieuwzorg. *lees:* Zie Zorg (Nieuw-).

* LASARIE (DE), de Lasarie, de Losarie of de Sangaron ontspringt in de resid. *Cheribon;* valt bij de dessa Babakan in het distr. Losarie, en loopt van daar, de grensscheiding tusschen Cheribon en Tagal uitmakende, naar zee, waarin zij zich, op omtrent 30 palen ten W. van het residentiehuis, bij kaap Lasarie, met drie monden uitstort. Deze riv. is tot 9 palen landwaarts in voor prahoe-mayangs bevaarbaar.

§ LASONG, kaap in *Oost-Indië.* Zie Lesong. W.

LASSOA, kaap in *Oost-Indië.* Zie Lassem. W.

* LATHMER beslaat met de boerenerven het Soerhuis en het Bosman eene oppervlakte van 89 bund. 55 v. r. 60 v. ell.

* LATHUM telt in de kom van het d. 41 h. en 230 inw., en met de buurs. Bahr 61 h. en 370 inw.

* LATHUM (SLOT-TE-), reg. 2, staat: *Baar-en-Latum*, lees: *Bahr-en-Latum*,

* LATHUM-EN-GIESBEEK. Tot deze stat. behoort ook de buurs. *Bahr.* Men telt er 570 zielen, onder welke 390 Communikanten.

* LATHUMSCHE-SLUIS is eene steenen sluis, wijd 4 ell. en ligt 0,38 ell. onder middelbaren rivierstand.

LATHUMSCHE-WAARDEN (DE), waarden, prov. *Gelderland*, arr. *Zutphen*, kant. *Doesborgh*, gem. *Angerlo*, uitwaterende op den IJssel door twee sluizen, wijd 0,86 en 1,38 ell.

LATTERMEER (HET-HUIS-TE-), landg., prov. *Gelderland.* Zie Lathmer. W. en A.

* LATTEROP, Lattrop, ook Latdorp (niet Latterp), telt 100 h. en 520 inw., onder welke 30 Herv., die tot de gem. *Ootmarssum* behooren, en 490 R. K., onder welke 510 Communikanten. — De school wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht.

LAUOENG (DE), riv. in *Oost-Indië.* Zie Soengei-Lawoeng. W.

* LAURENS (ST.) of St. Lourens, heerl., heeft een klein dorp, bestaande de kom uit eene regte met keijen belegde straat, waaraan ter wederzijden de aan elkander grenzende 19 huizen staan. De kerk is een klein langwerpig gebouw met een vierkant torentje op het dak. — Het wapen is een schild van zilver, met twee kepers van keel, verzeld *en chef* van twee zespuntige sterren van sabel en *en pointe* van eene schaal van keel, waarop is brandende eene vlam van goud.

* LAURENS-EN-BRIGDAMME (ST.). Reg. 17 *staat:* Gecommitteerde Staten *lees:* Gecommitteerde Raden

* LAUTA bestond in een schoon heerenhuis en zwaren toren, omringd met diepe grachten en eene ruime hovinge. In oude tijden was de bezitter van dit huis, op zijne beurt, geregtigd tot de grietenij. In het jaar 1410 stierf op deze state Schelte Lauta, na zeven jaren in Italië en elders gereisd te hebben. In later tijd kwam dit huis aan de familie Hiddema, uit welk geslacht het, bij erfenis, overging aan dat van van Kniff, het is het laatst bewoond geweest door den Heer Horatius Hiddema van Kniff, Grietman van Ferwerderadeel, tot in het jaar 1748, toen deze brave en geleerde man het ongeluk had van zoodanig in den haat van het oproerig gepeupel te vallen, dat het deze schoone huizing, tusschen den 1 en 2 Junij van gemeld jaar, omtrent middernacht, met al het huisraad en de schoone boekerij, verbrandde, zonder dat den ongelukkigen eigenaar ooit eenige schadevergoeding is geworden, niettegenstaande hem zulks, naar veler oordeel, uit 's Lands kas zou hebben toegekomen. De toren en hoving bleven nog verscheidene jaren in wezen; doch thans is er niets meer van deze schoone plaats overig, dan de buitensingel en eene boerenhuizing, in plaats van het afgebrande gebouw gesticht.

LAUWELAND, pold., prov. *Zuid-Holland.* Zie LOUWELAND. W. en A.
LAWOENG (DE), riv. in *Oost-Indië.* Zie SOENGEI-LAWOENG. W.
LAWONGAN (POELOE-), eil. in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Java*, in de *Peperbaai.* Het is onbewóond.
LEBAK-BOELOES, land in *Oost-Indië*, op *Java.* Zie SIMPLICITAS. W.
* LEDE, pold., ligt alleen in de gem. *Kesteren.*
LEDE (DE), ook wel de LIEDE genoemd, in *Kennemerland*, moet weleer een zeer aanmerkelijk water geweest zijn, waarover het zoogenaamde Penningsveer lag.
* LEDE (DE), in *Rijnland*, wordt ook wel WARMONDER-LEDE genoemd. — Daarover ligt eene brug in den ijzeren spoorweg.
* LEDE-ACKER behoort thans tot het apost. vic. gen. van *'s Hertogenbosch.*
LEECHTE (DE) of DE LICHTE, voorm. water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Zevenbergen*, beginnende aan de westzijde van den Wegsloot, zoo als die van ouds plagt uit te loopen in het Diep van der Sprange, tusschen de Blooke en het Land-van-Zevenbergen.
LEEDEWEG, (DE) of LEEWEG geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Berkel-en-Rodenrijs*, 18 min. W. van *Berkel.*
LEEGEWEG, streek lands, prov. *Noord-Braband.* Zie LAGEWEI. W.
LEEGHWATER, stoom- waterpompmolen, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 1 u. N. O. van *Warmond*, ten N. en niet ver van *de Kaag.* Het is een der drie stoom- waterpompmolens, om het Haarlemmermeer droog te malen, en werkt met 11 pompen, die het water uit het meer op de ringvaart brengen, en ieder, bij elken slag, omtrent 8000 Ned. kannen water ophalen. Dit werktuig is aldus genoemd naar den beroemden JAN ADRIAANSZ. LEEGHWATER, den eersten ontwerper van het droog maken van het Haarlemmermeer.
LEEGLAND (HET) of LAAGLAND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, 10 min. N. O. van *Grouw*; met 14 h. en 100 inw.
LEEGSTRAAT of LAAGSTRAAT, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. N. W. van *Dongen*; met 20 h. en 120 inw.
* LEEK (DE), gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de geh. Boerestreek en Veldstreek en een gedeelte van Jonkersvaart en telt 4450 inw.
* LEEK (DE), geh. in *Dregterland*, ligt ook gedeeltelijk in de *Vier-Noorderkoggen*, en telt 13 h. en 70 inw., als 4 h. en 20 inw. onder *Berkhout-en-Baarsdorp*, en 9 h. en 50 inw. onder *Wognum-en-Wadway.* Reg. 4 en 5, *staat:* Wagnum, *lees:* Wognum,
* LEEK (DE), water in de *Vier-Noorderkoggen*, ontlast zich in de *Narrevliet.*
LEEK (DE), geh. in *Waterland.* Zie OVERLEEK. W.
LEEMBRUG, brug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, ½ u. Z. W. van Kloosterveen, over de hoofdvaart in den weg naar Beilen.
LEEMHORST, geh., prov. *Limburg*, kant. en 1 u. Z. van *Venlo*, gem. en ½ u. O. van *Tegelen*; met 15 h. en 90 inw.
* LEEMPUTTE ligt 20 min. O. van *Hilvarenbeek.*
* LEEN (DE) bevat ook het geh. Zevenhuizen. — Reg. 20, *staat:* stat. *lees:* par. — Bl. 100, reg. 11, *staat:* Junij, *lees:* Julij,
* LEENSTER-WIERDEN, *staat:* TIENSTER-WARVEN *lees:* TUINSTER-WARVEN
* LEERBROEK. Reg. 2, staat: *Land-van-Leerdam*, lees: graafs. *Leerdam*,
* LEERDAM, voorm. graafs. De R. K. parochieren te *Leerdam.*

* LEERDAM, gem., bevat, behalve de stad Leerdam, de geh. Hoogeind-van-Middelkoop, Loosdorp en Schaik, benevens de b. Lingedijk, Tiendeweg, Treffelede, Diefdijk en Hornedijk. — Onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdient melding Gijsbertus Johannes Rooijens, van 1811 tot 1817, die den 9 Januarij 1846 als Hoogleeraar aan het Athenaeum te Amsterdam overleed. — De R. K. maken, sedert 1845, met de gem. *Schoonrewoerd, Asperen, Heukelum, Nieuwland, Kedichem-en-Oosterwijk, Leerbroek* en *Meerkerk*, eene afzonderlijke stat. uit, welke 140 zielen, onder welke 100 Communikanten, telt, en tot eersten Pastoor gehad heeft Leonardus Zoeter, welke in het jaar 1845 herwaarts kwam en in 1848 daar overleden is. De kerk, waaraan de pastorij verbonden is, is een gebouw zonder toren en van een orgel voorzien. — Men heeft er mede een Postkantoor.

* LEERMENS ligt 1¼ u. van *Appingedam*, ½ u. van *'t Zandt*. Men telt er in de kom van het d. 35 h. en ruim 220 inw., en met de daartoe behoorende b. Lutjerijp en Terhorn 73 h. en ruim 400 inw. — De Herv., zijn er 340 in getal, onder welke ruim 50 Ledematen. — Het in het Wbk. vermelde opschrift aan de zuiderdeur van de kerk bestaat niet meer. — Er zijn 15 Christelijk Afgescheidenen, ruim 20 Doopsgez., onder welke 4 Ledematen, en 9 R.K., welke laatste te *Appingedam* parochiëren. — De dorpschool wordt gemiddeld door 40 leerlingen bezocht.

* LEERMENS-EN-LOPPERSUM, Doopsgez. gem., telt 150 zielen, onder welke 60 Ledematen.

LEETE, geh., prov. *Groningen*. Zie Lete. W.

* LEETIE, *staat:* Zie Lette. *lees:* Zie Lettie.

* LEETS (POLDER-OVER-DE-) is slechts een gedeelte polderland, grenzende N. aan het Poldertje benoorden de Miederlaan, O. aan het Poldertje bezuiden de Miederlaan, Z. aan de gem. Barsingerhorn-Kolhorn-en-Haringhuizen, W. aan het Poldertje-voor-Grootewal. — Het beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 31 bund. 37 v. r. 30 v. ell., alles schotbaar land. Er staat daarin slechts één h., zijnde de boerderij de Miede.

LEEUWARDEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, arr. en kant. *Leeuwarden*, bevattende niets dan de gem. Leeuwarden en alzoo, volgens het kadaster, beslaande 1657 bund. 2 v. r. 10 v. ell., waaronder 1592 bund. 63 v. r. 90 v. ell. belastbaar land.

* LEEUWARDEN, gem. Reg. 10 *staat:* Willaart, *lees:* Wilaard, — Reg. 20 en 21, *staat:* Vaart van het Vliet, *lees:* het Vliet, — Onder de 23,400 inw. zijn niet begrepen 4 à 500 militairen en omstreeks 900 gevangenen. — De voornaamste der hier in 1848 bestaande fabrijken en trafijken zijn: 1 zeer fraaije gasfabrijk, op de plaats, waar de voormalige Hoeksterpoort gestaan heeft, 2 bierbrouwerijen, 2 azijnmakerijen, 1 steenbakkerij, 4 pottebakkerijen, 2 kalkbranderijen, 4 leerlooijerijen, 2 lijmziederijen, 5 velleblooterijen, 1 leermolen en zeemtouwerij, 8 scheepstimmerwerven, 7 lijnbanen, 1 zoutkeet, 3 zeepziederijen, 3 chicoreifabrijken, 1 verwmolen, 2 friesch-groenfabrijken, 1 linnenverwerij of klanderij, 10 tabaksfabrijken en kerverijen, 3 houtzaag-, 8 olie-, 4 cement-, 3 pel- en 6 korenmolens. — Bl. 116, reg. 34, *staat:* 1605 *lees:* 1603 — Regnerus Hachtingius is in 1626 overleden. — Onder de te Leeuwarden gestaan hebbende Predikanten verdient nog melding Martinus Rohmerink, een der oprigters van het *Genootschap ter verdediging der voornaamste waarheden van de Christelijke godsdienst, inzonderheid tegen derzelver hedendaagsche bestrijders*, die er van 1774 tot 1777 stond. — Er bestaat sedert het jaar 1845 ook te Leeuwarden

eene erkende Afgescheidene gem., welke tot eersten Leeraar had Douwe Johannes van der Werp, die in het jaar 1844 herwaarts kwam en er nog staat. — Onder de R. K. te Leeuwarden telt men 2400 Communikanten. — Bl. 119. Leeuwarden is sedert de verlanding of opslijking van de Middelzee in eene landstad veranderd. — Reg. 28 en 29, *staat:* dorpen *lees:* parochiën — De vroegere waterpoorten, thans meest bruggen, zijn: de Hoekster-Waterpoort ten Noorden; de Tuinster-Waterpoort ten Oosten; de Huizumer-Waterpoort ten Zuiden en de Lieve-Vrouwe- en Oldehoofster-Waterpoort ten Westen. Vroeger had men ten Zuiden ook nog de Wirdumer- en ten Oosten de Nieuwe-Waterpoort, doch deze bestaan niet meer — Bl. 120. Het getal inw. bedraagt ruim 18,650. — Onder de voornaamste pleinen verdient ook melding: de Brol, mede eene lange overwelfde dubbele boog. — De Prinsentuin is in 1691 niet met het westelijk tournooiveld, maar alleen met eenen oostelijken moestuin vergroot. — Bl. 121. Tegenover het voormalige Hof te Leeuwarden staat het Grietenijhuis van Leeuwarderadeel, dat in 1844 aanmerkelijk vergroot en verbeterd is. — Bl. 122, reg. 22, staat: *Wabbe-Wisjesdwinger,* lees: *Wabbe-Wisses-* of *Jakobijner-dwinger,* — Het grootsche, thans geheel volbouwde, Geregtshof staat in *het Zaailand.* — Reg. 31, *staat:* ter wederzijde *lees:* ter westzijde — Het Huis van Tuchtiging en Opsluiting heeft twee ruime binnenplaatsen en is, in 1846, aan de oostzijde, door een nieuw gebouw vergroot. — Bl. 124, reg. 4, *staat:* Prinsessehuis *lees:* Prinsessehof — Onder de vertrekken van het Stadhuis munt de in 1847 voltooide en bezienswaardige raadzaal uit. — Bl. 125, reg. 8, *staat:* Jemma *lees:* Jemme — De Stadswaag staat tusschen de *Langepijp* en het *Waagsplein.* — Reg. 18, *van onderen, staat:* destijds *lees:* eertijds — In het jaar 1850 zijn op de wekelijksche marktdagen te Leeuwarden aan de stadswaag gewogen: 41,807 vierden, 11,778 achtsten en 4787 zestienden vat boter, wegende, met een gemiddeld overwigt van twee Ned. ponden per vierde vat, 2,050,344 Ned. ponden boter en 228,781 Ned. ponden kaas. — Het Stads-Burger-Ziekenhuis, nevens het Blokhuis, is een nieuw gebouw, in 1840 in modernen stijl gebouwd en voor het doel uitmuntend ingerigt. — Tot de overige gebouwen behoort mede: de voorm. Garnizoens-Infirmerie, in de *Kleine-Kerkstraat.* — Reg. 9—6, *van onderen, aldus te veranderen.* — Nog verdienen melding: de Schouwburg, in het *Ruiterskwartier,* waar ook de Vrijmetselaarsloge: *de Friesche Trouw,* hare vergaderingen houdt; de Groote-Societeit, aan de *Langepijp;* het fraaije gebouw der Societeit: *Amicitia,* op de plaats, waar de *Wirdumer-poort* gestaan heeft, dat het inkomen van de stad aan de zuidzijde grootelijks versiert en eene sierlijke kolfbaan heeft, welke des winters tot concert- en balzaal dient; het groote en prachtige Winkelgebouw van Sinkel, op de *Nieuwstad,* in 1845 voltooid; het Logement: *de Nieuwe Doelen,* op de *Korenmarkt;* de Loge of het Heeren-Logement, in het *Zaailand,* enz. — Bl. 126, reg. 3, *staat:* 1584 *lees:* 1588 — Reg. 11 *staat:* Pieter de Keizer. *lees:* Pieter de Keyzer. — Reg. 19 en 20, *staat:* onbruikbaar *lees:* ongebruikt — Reg. 24 en 25, *staat:* Vegelin *lees:* Veglin — De Kerk der Afgescheidenen, aan de *Noorderkade,* is een klein vierkant gebouw, zonder toren of orgel. — De R. K. kerk van den H. Willibrordus staat in de *Groote-Kerkstraat.* — Bl. 128, reg. 11 en 12, *van onderen, staat:* Martinus Elecus of Eleacus of Marti-

nus Aegidius Eliacus, *lees:* Martinus Eliacus. — Bl. 130. Men heeft te Leeuwarden ook eene Werkplaats van Liefdadigheid, eene Bank van Leening, eene Spaarbank en eene Spaarkas. — Bl. 132. Onder de te Leeuwarden geboren beroemde mannen verdienen ook melding: de Nederduitsche Taalkundige Isak van Harderwijk, geb. 19 Januarij 1784, † 31 December 1847, als Predikant te Katwijk-aan-Zee; de Schilder Jan Vredeman de Vries, geb. in 1527, † in 1588, die tevens een bekwaam bouwkundige was; de Teekenaar en Etser Simon de Vries, geb. in 1580. — Dirk Ploegsma was geb. in 1769, † in 1792.

*LEEUWARDEN (BLOKHUIS-VAN-). Reg. 4, *staat:* Willebrord *lees:* Willibrord

*LEEUWARDERADEEL heeft 12 Herv. kerken.

*LEEUWEN, d., ligt 5 u. van Nijmegen, 1 u. van Druten. Men heeft er 313 h. en 2150 inw., die mede in de tabaksplanterij gedeeltelijk hun bestaan vinden. — Reg. 12, *staat:* Meinhoudt *lees:* Meinhardt — De Herv. kerk, in 1783 gebouwd, heeft eenen achtkanten toren, maar geen orgel. — De R. K. kerk is een nieuw gebouw, in 1836 gesticht, met eenen kloktoren en een orgel — De dorpschool wordt gemiddeld door 100 à 120 leerlingen bezocht. — Voor omstreeks 1½ eeuw stroomde de Waal langs den geheelen dijk van dit dorp; thans is het bijna overal door uiterwaarden gedekt. — De kermis valt in den tweeden Zondag in Julij en den eersten Zondag in October.

*LEEUWEN (HET HUIS-TE-) bestaat niet meer; het lag 5 u. van *Nijmegen,* 1 u. van *Druten,* 1½ u. van *Wamel,* 20 min. van het d. *Leeuwen;* was gesticht in 1355, en is in 1817 gesloopt uitgenomen de voorpoort, welke door den tegenwoordigen eigenaar bewoond wordt. De daartoe behoorende gronden beslaan 10 bund. 20 v. r. — *Onderste* reg., *staat:* Zanten, *lees:* Xanten,

*LEEUWENBERGH staat wijk B, no. 54. — Dit voorm. adell. h. wordt thans in eigendom bezeten door Mevrouw de wed. Hemmingheuyzen.

*LEEUWENBURG, kast., prov. *Noord-Braband*, heeft een antiek gebouwde toren, in welkes front een wapen staat, met de woorden: *Vreden geeft rijkdom.*

*LEEUWENBURG ligt onder *Hardenbroek*, gem. *Sterkenburg*, 20 min. W. van Neder-Langbroek, en beslaat, met de riddermatigheid Molenstein, eene oppervlakte van 59 bund. 3 v. r. 80 v. ell.

*LEEUWENBURGSBRUG, *lees:* LEEUWENBRUG. De tegenwoordige Blaauwebrug, in 1839 en 1840 herbouwd, is 86 ell. lang en zoo breed, dat twee diligences elkander kunnen voorbijrijden, zonder de voetgangers te hinderen.

LEEUWENDAAL, hofst. in de *Purmer,* prov. *Noord-Holland,* gem. en 1½ u. van *Edam,* aan den Oosterweg, beslaande eene oppervlakte van 22 bund. 9 v. r. 40 v. ell.

*LEEUWENHORST had tot wapen een veld van goud, met eenen leeuwenkop van azuur, getongd van zilver.

*LEEUWENPAAL is een der palen, welke in 1719 zijn geplaatst, om de verschillen over de uitgestrektheid der Gooi- en Eemlandsche dorpen uit den weg te ruimen.

*LEEUWESTEYN, staat bezijden het stadhuis, wijk D, No. 30, te Utrecht.

LEGETALE, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Seroen,* ongeveer 1800 ell. hoog, welke in het midden van 1844 plotseling uitgebarsten is.

LEGH, b., prov. *Noord-Braband.* Zie LEGEE. W.

LEGOK-NJENANG, d. op het eil. *Java*, ads. res. *Buitenzorg*, aan de zuidzijde van den berg Goenoeng-Gedeh.

* LEGUIT-POLDER was reeds vóór 1555 in wezen; hij overstroomde in Januarij 1682 en in Maart 1715. — Bl. 162, *bovenste regel staat:* Boschhoofd, *lees:* Botshoofd,

LEHBERG, alleenst. h., grooth. *Luxemburg*, gem. *Ettelbruck*, kerkelijk tot *Schieren* behoorende.

LEHRHOFF, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. *Grosbous;* met 2 h. en 7 inw

* LEIDUIN, reg. 4 en 5, *staat:* Spoorweg *lees:* Doodweg

LEIHOEK, geh., prov. *Noord-Holland*, gem en 9 min. Z. Z. W. van *Petten;* met 3 h. en 10 inw.

* LEIJENBROEK ligt Z.Z.W. van *Sittard*, en telt 87 h. en 500 inw.

* LEIJENBROEK, buit. in *Delfland.* — Reg. 1, *staat:* en ¼ u. *lees:* arr. en ¼ u.

* LEIJER-POLDER (DE), op sommige kaarten DE LAEIJER gespeld, ligt gedeeltelijk gem. *Oude-Niedorp-en-Zijdewind*, gedeeltelijk gem. *Nieuwe-Niedorp*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 245 bund. 91 v. r. 85 v. ell., als: onder *Oude-Niedorp-en-Zijdewind* 231 bund. 60 v. r. en onder *Nieuwe-Niedorp* 14 bund. 31 v. r. 85 v. ell. Hij watert uit door eenen molen (niet door eene sluis) op de ringsloot van de Niedorper-kogge.

* LEISEN of LEYSENHOEK is eene b. ten O. van de stad *Oosterhout;* met 46 h. en 450 inw.

* LEK (DE), riv., bl. 170, reg. 3 *staat:* 1,053 *lees:* 1,153 — Bij Culenborg is de hoogte der rivier 3,505 ell.; de lage zomerstand te Vreeswijk 1,57 ell. boven A. P. Zij is breed, volgens den waterstaat: te Vianen 280 ell., te Ameide 185 ell., te Tienhoven 226 ell., te Langerak 324 ell., te Nieuwpoort 301 ell. en te Schoonhoven 229 ell. De lengte van Wijk-bij-duurstede tot Culenborg is 12,130,90 ell., en van Culenborg tot Vianen 111,867.20 ell.

* LEK (DE), heerl., was vroeger eene afzonderlijke gem., doch is in 1847, onder de aangrenzende gemeenten verdeeld.

* LEKDIJK (DE), prov. *Utrecht.* Het peil te Wijk-bij-Duurstede is 8,80 ell., te Vreeswijk 6,59 ell. en te Schoonhoven 5,44 ell., allen boven A. P.

* LEKDIJK-BENEDENDAMS (DE) is van het hoogste belang, niet alleen voor den Lopikerwaard, waar hij langs loopt, maar zelfs voor geheel Holland, aangezien door eene doorbraak in dien dijk al het land tot aan Amsterdam toe zou ondervloeijen. — Het dijksdistrict is groot 11,725 bund.; volgens beschikking der hooge regering van 1843. — Deze dijk had in 1454 slechts 36 Stichtsche duimen of 0,97 ell. hoogte; in 1743, 1,90 ell.; in 1763, 2,45 ell.; in 1772, 3,27 ell. hoogte en is in 1828 en 1829 op sommige punten 4 en 5 palm. verlaagd.

* LEKDIJK-BOVENDAMS (DE). Het dijksdistrikt is groot 31,273 bund., volgens beschikking der hooge regering van 1843.

LEKERMEER (DE), geb., prov. *Noord-Holland.* Zie LEEK (DE). W.

* LEKKERLAND (NIEUW-). Bl. 175. Den 24 Februarij 1847 werd het afbreken der oude en het opbouwen der nieuwe kerk aanbesteed. De eerste steen aan deze laatste werd den 26 Mei daaraanvolgende gelegd en zij werd den 28 Januarij 1848 in gebruik genomen. — Het is een fraai en doelmatig ingerigt langwerpig vierkant gebouw, met eenen spitsen toren, doch zonder orgel.

LEKSENSVEER of Lekkesveer, gierpontveer prov. *Gelderland*, over den Rijn, gem. en ruim ¼ u. O. van Wageningen, in den grindweg naar Nijmegen. — Er staat daarbij een huis zijnde het veerhuis.

* LEKSMOND, heerl., wordt thans in eigendom bezeten door Mr. Pieter Theodorus Constantijn van den Berg van Leksmond en bevat behalve het d. Leksmond, ook het geh. Kortehoeve.

LEKSMONDSCHE-UITERWAARDEN (DE), uiterwaarden, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Leksmond-Acht-hoven-en-Lakerveld;* zij wateren uit op de Lek, door een steenen sluisje, wijd 1,71 ell.

LELES (DE MEREN-VAN-), drie meren in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. en distr. *Bandong*. — Zij zijn van geen grooten omvang doch voor den landbouw van uitgestrekt nut. Het daaruit afgeleide water wordt door de bergstroomen telkens spoedig weder aangevuld, zoodat in de meren zelve zelden of nooit eenig merkbaar verschil in den stand des waters ontwaard wordt.

* LELIATE *moet wegvallen.*

* LELLIG telt 26 h. en 220 inw. De kapel is aan den H. Anthonius toegewijd.

LEMBOENO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de Noordoostelijke landtong, resid. *Menado*. In de nabijheid is eene goudmijn.

* LEMMER (DE), kerk. ring, reg. 5 en 6, *staat:* Langweer-en-Teroele, *lees:* Langweer-Dijken-Teroele-en-Bornzwaag, reg. 7, *staat:* Oosterbaule-Oldeouwer-en-Nijega, *lees:* Ousterbaule-Oldeouwer-en-Ouwster-Nijega.

LEMMER (DE), kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Lemsterland*, arr. *Sneek*, kant. *de Lemmer*, bevattende alleen het d. de Lemmer, en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 410 bund. 70 v. r. 67 v. ell., waaronder 406 bund. 10 v. r. 50 v. ell. belastbaar land.

* LEMMER (DE). Aldaar staat het grietenijhuis van Lemsterland. — De Isr., die er 80 in getal zijn, hebben eene bijkerk, welke tot de ringsynagoge van *Leeuwarden* behoort. — Ook heeft men er eene Spaarbank en een Postkantoor.

* LEMMERSI, reg. 3 en 4, *staat:* Kulerkamspruit. *lees:* Kuilenkampsspruit.

* LEMSELO. De marke van dit geh. is in 1842 verdeeld.

* LEMSTERLAND behoort tot het arr. *Sneek*, kant. *de Lemmer*. Het grietenijhuis staat op de Lemmer.

LENDE (DE), riv., prov. *Friesland*. Zie Linde (De). W. en A.

LENNEPESTEIN, *staat:* Zie Meulecaten. *lees:* Zie Molecaten.

* LENNINGEN. De par. telt 260 Communiekanten. — De kerk is aan den H. Petrus toegewijd.

LENS (DE), vaarwater en ankerplaats, prov. *Zuid-Holland*, op de reede van Hellevoetsluis, ten W. van de haven, tusschen den vasten wal en den Zuidwal met minstens 80 palmen diepte en goeden ankergrond.

* LENT telt 161 h. en 1170 inw. — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de dichter Reinier Pieter van de Kasteele, die er van 28 Mei 1792 tot 13 October 1793 gestaan heeft.

* LENTHE telt onder *Heino* 111 h. en 660 inw.

LEPAR-EILANDEN, eil. groep in *Oost-Indië*, resid. *Bangka*, in de *Maclesfield-straat*, Z. O. van het eil. Bangka.

* LEPELAAR, reg. 7, *staat:* 46 bund. 48 v. r., *lees:* 46 bund. 48 v. r. schotbaar land,

*LEPELENBURG, reg. 3, *staat:* noordoosthoek *lees:* zuidoosthoek — Dit bolwerk was in het jaar 1679 aangelegd en is voor eenige jaren gesloopt.

LERAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, afd. *Grissé*, distr. *Petambakan*. In dit d. is den 24 October 1848 brand ontstaan, waardoor 74 bamboezenhuizen en 92 bijgebouwen zijn in de asch gelegd.

LETSE (DE) of DE ZIJPE, water, prov. *Groningen*, bij *Westerlee*, noordwaarts loopende van Westerlee naar 't Winschoterdiep.

LETTA (KAMPONG), d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op het *Zuidelijk Schiereiland*, rijk *Bonthain*, aan de Tjelindoe.

*LETTELBERT telt 29 h. en 160 inw. De R. K., die er wonen, behooren tot de stat. van *Zuidhorn*.

LETTERE-GORZEN, naam, onder welken op oude kaarten de schorren ten N. van *'s Heer Jansland*, op *Duiveland*, voorkomen.

LEUKEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 1 u. van *Bergen*, 2¼ min. N. W. van *Well*, waartoe het kerkelijk behoort; met 11 h. en 100 inw.

LEUMOLEN, geh., prov. *Limburg*, arr., kant. en 1¼ u. N. W. van *Roermond*, gem. en 1¼ u. van *Nunheim*; met 2 h. en 10 inw.

*LEUNEN. De kapel is aan de H. CATHARINA toegewijd.

*LEUR ligt 1¾ u. van *Breda* en bestaat grootendeels uit eene dubbele rei aaneengebouwde huizen, waaronder vele aanzienlijke, ter wederzijden van eene keistraat, met dubbele ophaalbrug over de Vaart. Deze straatweg loopt door tot in de kom van het d. Etten. — Men heeft er ook 2 steenen graan- en schorsmolens, waarvan de eene tevens oliemolen is, 1 lijnbaan en 1 scheepstimmerwerf. — De Herv. kerk heeft eenen houten toren met uurwerk. De R. K. kerk, een langwerpig gebouw, is in 1797 gesticht en in 1841 vernieuwd.

*LEURSCHE-VAART, ook de TURFVAART en veelal de LEURSCHE-HAVEN genaamd, heeft eene schutsluis, aangelegd in 1752, wijd 6,90 ell., de slagbalk ligt op 1,485 onder A. P. en eene keersluis, gebouwd in 1837, wijd 7,00 ell. welks slagbalk ligt op 2,18 onder A. P.

*LEUSDEN, reg. 38, *staat:* de bulle *lees:* de brieven

LEUVEN, geh., prov. *Gelderland*, kant. en 4 u. Z. W. van *Geldermalsen*, gem. en ¼ u. N. O. van *Vuren*; met 5 h. en 35 inw.

*LEUVEN, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 70 bund. en bevat eene boerderij.

LEUVENSCHE-SLUIS, sluis, prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. W. van *Heukelum*, in den Zuider-Lingedijk, dienende om het water uit de polders van Heukelum, op de Linge, uit te lozen.

LEUWEN, geh., prov. *Limburg*. Zie LEEUWEN. W.

LEVEROY, d., prov. *Limburg*. Zie LEYVEROY. W

LEXKESVEER, voetveer, prov. *Gelderlaud*. Zie LEKSKENSVEER.

LEXMOND, d., prov. *Zuid-Holland*. Zie LEKSMOND. W.

*LEYDEN, gem. Bl. 210. Het overblijfsel van den ouden toren, aan het einde der *Cellebroedersgracht*, is in 1851 afgebroken, en aldaar een plantsoen aangelegd. — Bl. 212. De bevolking was op 1 Januarij 1850 38,500 zielen. Het garnizoen bedraagt slechts 300 man. — De Leydsche fabrijken hebben ook in 1851 hunne voortreffelijke fabrikaten naar de wereldtentoonstelling te Londen gezonden — Bl. 213 en 214. De firma S. en J. LUCHTMANS is ontbonden; er bestaan thans te LEYDEN 6 boekdrukkerijen. — Bl. 320. De belangrijke charters ten stadhuize worden thans (in 1851) naauwkeurig onderzocht en aan de uitbreiding der geschiedenis dienstbaar gemaakt. — Bl. 227, reg. 8, *staat:* St. Jans- *lees:* St. Joris- — De brievenbussen zijn onlangs

van plaats veranderd. — Het gedeelte van de voorm. Woning van VAN DER WERF, dat later tot Koffijhuis diende, is thans eene R. K. Bewaarschool, onder toezigt van Geestelijke zusters. — Bl. 228. Onder de Predikanten te LEYDEN, die afzonderlijk melding verdienen, mogen ook genoemd worden: ADRIANUS VAN ASSENDELFT, een der oprigters van het *Genootschap tot verdediging der voornaamste waarheden van de Christelijke Godsdienst, tegen derzelver hedendaagsche Bestrijders*; WILLEM NICOLAAS MUNTING, van 1827 tot 1849. — Bl. 231. Omtrent de fresco's aan de kolommen van de St. Pieterskerk heeft de Hoogleeraar N. C. KIST een verslag met afbeeldingen in zijn *Archief voor Kerkelijke Geschiedenis* geplaatst. — Het orgel in de Hooglandsche kerk te LEYDEN is niet van 1637, maar moet van 1437 zijn. — Bl. 233. In het jaar 1848 is bepaald, dat de Waalsche gem. te LEYDEN voortaan weder twee Predikanten zou hebben, die er nu ook zijn. — Bl. 234. Binnen de achtermuren der voormalige Fransche kerk is in 1846 eene uitmuntende bewaarschool voor 800 kinderen gesticht en in 1847 in gebruik gekomen. — Het grootste gedeelte van het archief der Nederlandsche Waalsche kerken wordt in de Gasthuiskerk te LEYDEN bewaard. — Bl. 240, reg. 21, *staat:* De Roomsch-Katholijke Kerk van den H. PANCRATIUS, *lees:* De Roomsch-Katholijke kerk van de H. MARIA en den H. PANCRATIUS. — Bl. 248. In 1850 en 1851 is er een nieuw Hofje voor R. K. aan de *Ruine* gesticht. — Men heeft te LEYDEN ook eene Bank van Leening in de *Nieuwstraat*. — Bl. 251. Het Japansch Museum is nu (1851) nog voorloopig in een gebouw in de *Paardensteeg*. — Bl. 252. Het Anatomisch Kabinet is in 1849—1851, volgens den eisch der wetenschap, ingerigt. — Het Academisch Munt- en Penningkabinet is van 1846—1851 aanzienlijk vermeerderd, door aankoopen, ruilingen en geschenken. Het bevat thans onder anderen eenen echten sikkel of zilverling en bijna alle de revolutiemunten van het jaar 1848, en telt op dezen oogenblik meer dan 15,000 stuks munten en penningen. In 1852 hoopt men er eenen catalogus van uit te geven. — Bl. 257, reg. 3, *staat:* De Maatschappij van Toonkunst *lees:* De Maatschappij voor Toonkunst — Reg. 8, *staat:* voor arme en minvermogende weeshuizen enz. *lees:* voor arme en minvermogenden, weeshuizen enz. — Bl. 258. Voor het Leydsche Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* is, in het jaar 1850, een fraai gebouw gesticht, op de *Langebrug*, waarin een aantal nuttige inrigtingen bijeen zijn. — In 1850 is ook een nieuw Societeitsgebouw, aan de *Ruine*, gebouwd. — Bl. 259. Onder de te LEYDEN geboren beroemde mannen verdienen nog melding: de Godgeleerde ABRAHAM BIBER, geb. in 1798, † den 26 November 1849, als Predikant bij de Hervormden te Edam; de Regtsgeleerde Mr. ABRAHAM SIEWERTZ VAN REESEMA, geb. 29 Mei 1786, † 16 Sept. 1848; de Schilders GIJSBERT VAN VEEN, geb. in 1558, † in 1628, en PIETER VAN ZANTEN, geb. in 1746, † in 1815; de Plaatsnijders JONAS SUIDERHOEF, geb. in 1613, IZAÄK PALING, uit het laatst der zeventiende eeuw, en JACOBUS VAN DER SLUIS, † in 1736. — Bl. 260, reg. 25, *staat:* 1807; *lees:* 1837; — Bl. 261, reg. 8, *van onderen*, *staat:* 1591, *lees:* 1581, — Bl. 279. In het gevecht bij Beringen zijn mede de Jagers NIEUWENHUIS en LEEMANS gewond geworden.

*LEYDSCHENDAM telt 154 h. en 670 inw., van welke 49 h. en 260 inw. onder *Veur-en-Leydschendam-Noordzijde*, en 105 h. en 410

inw. onder *Stompwijk-Wilsveen-en-Leydschendam-Zuidzijde*. In de kerk aldaar is in het jaar 1845 een ander orgel geplaatst.

LEYDSCHE-VAART, b., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 1 u. Z. van *Haarlem*, gem. en 23 min. van *Heemstede*.

LEYSNARI, naam, welken de Negers geven aan de koffijplant. DE MORGENSTER, kol. *Suriname*. Zie MORGENSTER. (DE). W.

LHEDE, buurs., prov. *Gelderland*. Zie LEDE, W.

LIANGBOLA (GOENONG-), gebergte in *Oost-Indië*, op *Borneo*, zeer ver in het zuidelijke binnenland, dat eene zuidwestelijke strekking heeft.

* LICHTENBEEK beslaat eene oppervlakte van 204 bund. Van de donkere gang en het grotwerk, in het Wbk. vermeld, is geen spoor meer over.

* LICHTENBERG, heerl. in het graafs. *Zutphen*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 190 bund. 1 v. r. 20 v. ell., alles belastbaar land, en telt 22 h., bewoond door 23 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 110 inw., onder welke 70 R. K. en 40 Herv., welke tot de gem. van *Silvolde* behooren, waar ook de kinderen school gaan. De kermis valt in den 25 Junij.

* LICHTENBERG bij *St. Pieter*, ligt 1½ u. Z. W. van *Maastricht*. Van het hier gestaan hebbende slot, wordt het eerst melding gemaakt in HEMRICOURT, *Miroir des Nobles de la Hesbaije*, in welk werk hij zegt, in het verhaal van den oorlog tusschen de AWANS en de WAROUX (1293—1327): Ceux de Lixtenborg et d'Emale portant de sable a la fasce d'or, criants Lixtenbourg, etc.; verder vinden wij dat het slot LICHTENBERG, in de vijftiende eeuw aan de familie DE HAPPARTS behoorde, welke tot wapen voerde azuur met eenen bouwvalligen toren van goud en die den titel van Heer *van* Ligtenberg droegen. Vervolgens kwam dit kast. in het geslacht der EYSATTEN's, die tot wapen hadden een veld van zilver met eene baar van keel en ses meerlen van sabel. — In 1600 was FRANSBERG DE LICHTENBERG Commandeur van den Ouden-Biesen bij Maastricht (eene hoofdafdeeling der Duitsche orde). — Voor 60 of 70 jaar werd in de kapel van het huis te LICHTENBERG, nog dienst gedaan door de Minderbroeders van Slavante. Sedert dien tijd is het vervallen en vertoont thans een ongeveer 8 ell. hoogen bouwval op een hoog punt van de St. Pietersberg. — In 1848 werden bij het graven van het kanaal van Maastricht naar Luik, onder St. Pieter, eenige oude van steen vervaardigde en met ronde deksels voorziene doodkisten gevonden, welke nog beenderen en doodshoofden bevatten. Men hield dit voor de overblijfselen der eerste bezitters van LICHTENBERG.

LICHTENBERG, geh., prov. *Limburg*, kant. en ½ u. N.O. van *Heerlen*, gem. en 12 min. van *Schaesberg*; met 92 h. en 170 inw.

* LICHTENVOORDE, gem., paalt N. aan de gem. Eibergen en Groenlo. Deze gem. bevat het stedeke Lichtenvoorde en den Bosch, de buurs. Vragender, Lievelde, Zieuwent, benevens het adell. h. Hervelt en Tongerlo. — Zij beslaat, volgens het kadaster, 7346 bund. 6 v. r. 80 v. ell.; telt 536 h., bewoond door 627 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 3640 inw., onder welke 3290 R. K., 330 Herv., 14 Chr. Afg. en 3 Evang. Luth. — De R. K. kerk is een groot en fraai gebouw, in het jaar 1820 geheel nieuw gesticht, en heeft een sierlijk altaar met een schoon schilderstuk, het H. Avondmaal voorstellende. — De Herv. kerk, is een klein doch sierlijk gebouw, met eenen langen spitsen toren. De kermis valt in op den feestdag van den H. MATTHEUS, zijnde den 21 September.

* LICHTENVOORDE (HUIS-TE-) is eenige jaren nadat de Prins van Oranje de heerl. Lichtenvoorde had aangekocht, gesloopt geworden. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene woning, het Hof genoemd, met 30 v. r. grond.

LICKEBAERTSCHE-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, Zie Likkebaartsche-watering (De).

LIEDEWIJCONVENT (ST.), voorm. klooster te *Schiedam*. Zie Poort (Het Huis-ter-).

LIEDE (DE), watertje, prov. *Noord-Holland*. Zie Leede (De). W. en A.

LIEFDE (DE), R. K. statie, prov. *Noord-Holland*, aartspr. van *Holland-en-Zeeland*, dek. *Amstelland*, met 620 Communikanten, en door eenen Pastoor bediend wordende. De kerk dezer stat., welke aan den H. Nicolaas is toegewijd, staat op het *Langebleekerspad*, buiten de Reambarrière der stad Amsterdam. Het is een gewoon kerkgebouw, zonder toren, met eenen fraai gebeeldhouwden predikstoel en een sedert 1830 nieuw orgel. In 1843 is bij deze kerk eene begraafplaats voor R. K. aangelegd, waarop eenige monumenten staan.

LIEMBANGAN, distr., in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Kendal*.

* LIENDEN, gem., paalt Z. aan de gem. Echteld en IJzendoorn, Z. W. aan Tiel. — Men treft er zeer goed zaai-, wei- en hooiland, benevens vruchtbare boomgaarden, aan. Ook wordt er zeer goede tabak geteeld, waarvan men de opbrengst op nagenoeg 2000 Ned. ponden kan schatten. — De Christelijk Afgescheidenen, die er wonen, behooren tot de gem. van *Ommeren*. — Reg. 22, *staat:* 290 *lees:* 390

* LIENDEN, heerl., is groot, volgens het kadaster, 371 bund. 89 v. r. 14 v. ell., waaronder 371 bund. 50 v. r. belastbaar land.

* LIENDEN, buurs. in de *Over-Betuwe*, ligt ½ u. van Elst, en telt 50 h. en 340 inw.

LIENDERT, geh., prov. *Utrecht*, arr., kant. en ½ u. N. van *Amersfoort*, gem. *Hoogland*, ½ u. O. van *den Ham*; met 10 h. en 60 inw.

* LIER (DE) bevat mede het geh. Westerlee en de b. Oostbuurt. — Reg. 25, *staat:* Abragam *lees:* Abraham

LIER (GROOT-EN-KLEIN-), geh., prov. *Limburg*, gem. *Mook-en-Middelaar*, ½ u. N. van *Mook*; met 3 h. en 20 inw.

* LIERWATERING (DE) *staat:* Zie Leede. *lees:* Zie Lee (De).

* LIESDUNE, eene plaats, waarvan de goederen in 838 door Alfridus, Bisschop van Utrecht, aan de St. Maartenskerk aldaar geschonken werden, Zie Loosduinen. W. en A.

LIESEIND, geh., prov. *N. Braband*, gem. *Schijndel*. Zie Lissenbeiken. W.

LIESEIND, geh., prov. *Noord-Braband*, kant. en 1½ u. O. van *Veghel*, gem. en ½ u. O. van *Uden*; met 6 h. en ongeveer 40 inw.

* LIESHOUT beslaat, volgens het kadaster, 2537 bund., waaronder 1311 bund. 24 v. r. belastbaar land. Men heeft er 1 korenmolen en 1 bierbrouwerij. — In de kom van het d. staan 80 h., met 400 inw.

LIETSE (DE), water, prov. *Groningen*, gem. *Zuidbroek*, in eene noordoostelijke rigting, loopende van het Muntendammerdiep in het Dwarsdiep.

LIEVELDERBEEKJE (HET), beek, prov. *Gelderland*, die 1 u. Z. van *Groenlo* ontspringt, en kronkelende, westwaarts naar de Nieuwebeek loopt.

LIEVELDERBRUG, brug, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. O. van *Lichtenvoorde*, over het Lievelderbeekje, in den weg van Lichtenvoorde op Groenlo.

LIEVE-VROUWE-PAROCHIE, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *het Bildt*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Berlikum*; bevattende het d. Lieve-Vrouwe-parochie met zijn behoor, waaronder de b. Oude- en Nieuwe-Bildtzijl, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2491 bund. 19 v. r. 55 v. ell., waaronder 2466 bund. 52 v. r. 42 v. ell. belastbaar land.

LIEVE-VROUWE-POLDER (ONZE-), oude naam van de Nieuwe-Oosthoek, prov. *Zuid-Holland*. Zie Oosthoek (De Nieuwe-). W.

LIEVE-VROUWE-TEN-BERGE (ONZE-), voorm. kloost., prov. *Friesland*. Zie Sion. W.

LIGTENBERG, buurs., prov. *Gelderland*. Zie Lichtenberg. W. en A.

LIGTENBERG, geh., prov. *Utrecht*, kant. en 2 u. N. ten W. van *IJsselstein*, gem. *Veldhuizen*; met 3 h. en ongeveer 30 inw.

* LIGTENBERG (DEN) ligt gedeeltelijk gem. en ½ u. N. W. van *Rijssen*, gedeeltelijk gem. en 1½ u. N. N. O. van *Holten*, gedeeltelijk gem. en 2 u. Z. Z. O. van *Hellendoorn*; met 15 h. en 100 inw., van welke 4 h. en 30 inw. onder *Rijssen*, 7 h. en 40 inw. onder *Holten*, en 4 h. en 30 inw. onder *Hellendoorn*.

LIJEBRUG (DE), brug, prov. *Noord-Holland*. Zie Liebrug (De) W.

LIJMBEEKSTRAAT, bij het kadaster Limbeek, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Woensel-en-Eckart*, ½ u. Z. Z. W. van *Woensel*, aan den weg van Eindhoven naar Oirschot; met 88 h. en 650 inw.

* LIJMERSCHE-OVERLAAT is in 1809 gemaakt. — De lengte is 3240 ell., de hoogte der kruin 6,44 ell. Pannerdensche peil, en dient, om, indien de Oude-Rijn tot 4,25 ell. boven middelbare rivierstand gerezen is, alsdan het overtollige water door de Lijmers op den IJssel af te voeren, waartoe, behalve de Bevermeersche en Bingerdensche sluizen, ook nog overlaten in den IJsseldijk zijn.

LIJNDEN, d. en buurs., prov. *Gelderland*. Zie Lienden. W.

LIJNDEN (DE VAN-), stoom-waterpompmolen, prov. *Noord-Holland*, aan het Lutkemeer, gem. *Sloten-Sloterdijk-Ostdorp-en-de-Vrije-Geer*. — Het is een der drie stoom-pompwatermolens, om het Haarlemmer-meer droog te malen, in 1847 aanbesteed, en werkt met 9 pompen, die het water uit het meer op de ringsloot brengen, en ieder bij elken slag omtrent 8000 Ned. kannen water ophalen.

* LIJNSHEIKEN ligt ½ u. N. van *Tilburg*; telt 22 h. en 122 inw.

LIJONS, d., prov. *Friesland*. Zie Lyons. W.

LIKKEBAARTSCHE-MOLENSLOOT of Lickebaartsche-Molensloot, water, prov. *Zuid-Holland*, in den *Aalkeet-buiten-polder*, van den Likkebaartsche-molen aan de Boonenvliet, gem. *Maasland*, in eene zuidoostelijke rigting tot in *Vlaardinger-Ambacht-en-Babbers-polder* loopende, alwaar het aan de Oost- of Rijskade te niet loopt.

LIKKEBAARTSCHE-WATERING (DE) of de Lickebaerts-Watering, water, prov. *Zuid-Holland*, in den *Aalkeet-buiten-polder*, beginnende aan de waterkeering of kade bij de Langeheul, gem. *Maasland* en loopende in eene oostelijke rigting naar de gem. *Vlaardinger-Ambacht-en-Babbers-polder*, waar zij, onder den naam van *Poeldijksche-watering*, in de buit. Kalishoek eindigt. Het dient tot molentogt voor den gezegden polder, en maalt zijn water door eenen molen in den boezem van Delft uit.

* LILIBOY. Reg. 2, staat: *Leytimor*, lees: *Hitoe*,

LILIENDAAL (HET KLOOSTER-VAN-), voorm. vrouwenklooster te *Schiedam*, op den *Achterweg*. — Dit kloost. was aanvankelijk een zusterhuis, doch schijnt later een bestedelinghuis voor mannen te zijn geweest. Thans is aldaar het Weeshuis der Hervormden.

LILLES, distr. in *O.-Indië*, op *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*.

LIMBEEK, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie LIJMBEEKSTRAAT.

*LIMBOATA, *lees:* LIMBOATAN, ligt in het gouv. *Sumatra's-Westkust*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

*LIMBRICHT beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 913 bund. 77 v. r. 80 v. ell., waaronder 884 bund. 56 v. r. 50 v. ell., belastbaar land. — Ook heeft men er twee korenmolens, drie bierbrouwerijen en twee brandewijnstokerijen. — Bl. 327. De Doopsgez., uit Munsterland verdreven, hadden zich eenen geruimen tijd in deze gem. gevestigd, waarvan eene put in het vrije veld, welke destijds tot doopvont diende, nog den naam draagt; doch zij zijn later geheel uitgestorven. — De R. K. par. wordt bediend door eenen Pastoor en drie Kapellanen. — Het d. LIMBRICHT telt 110 h. en 600 inw. — De kerk heeft, behalve het hoofdaltaar, nog twee kleine altaren. — Reg. 14, *van onderen*, *staat:* 1817, *lees:* 1807, — Bl. 328, reg. 3, *staat:* WOLRAAT *lees:* WALRAAF — Reg. 23, *staat:* 150 *lees:* 160 — Reg. 28 en 38, *staat:* Groedheide, *lees:* Graedheid, — Reg. 13, *van onderen, staat:* Bachleen, Bern en Guttehoven, *lees:* Buchten, Berg en Guttekoven,

*LIMBRICHT (HET KASTEEL-). Bl. 329, reg. 1, *staat:* schattienden *lees:* ten deele de schattienden — Reg. 3, *staat:* meer dan 250 bund. *lees:* ongeveer 200 bund. — In 1810 heeft de overledene Koninklijke Nederlandsche Staatsraad, de Baron JOSEPH HEINRICH MICHIELS VAN KESSENICH, het kast. LIMBRICHT, met alle zijne onderhoorigheden, van den Heer MAXIMILIAAN BENTINCK gekocht, zoo dat het nu aan den Heer Baron FRANS BERNARD HUIBERT MICHIELS VAN KESSENICH, zoon van den overledenen Staatsraad voornoemd, is gekomen. — De plaats waar het oude kasteel gestaan heeft, is thans nog zigtbaar. Het tegenwoordige is naar den bouwtrant der zestiende eeuw opgetrokken. Dit gebouw diende de Geestelijke zusters uit het voormalige Nonnenklooster van Sittard twee volle jaren tot schuil- en verblijfplaats; toen de Maarschalk VAN TURENNE, Sittard en de omliggende plaatsen in bezit had genomen. Het groot hospitaal van het in 1812 en 1813 terugtrekkende Fransche leger werd op dit kasteel geplaatst.

*LIMBURG, hert. Bl. 331, reg. 35, *staat:* 65,945 *lees:* 65,943 — Reg. 37 *staat:* 29, 522 *lees:* 29, 322

§ LIMBURG, apost. vic., zijnde het vierde R. K. kerkdistrikt. Het hertogdom LIMBURG, welks grondgebied tot in den jare 1840 kerkelijk onderhoorig is geweest aan het bisdom van Luik, met uitzondering van 7 parochiën, welke behoorden tot het toenmalige vicariaat van *Grave*, is bij de Pausselijke Breve van den 2 Junij 1840 tot een Apostolisch vicariaat ingesteld. Dat vicariaat bevat: 6 pastorijen van de eerste klasse, 7 pastorijen van de tweede klasse, 137 succursalen en 34 bijkerken of andere annexen, makende te zamen 148 parochiën, ongerekend de hulpkapellen of annexen, van welke eenigen onafhankelijk van de parochiën en dus als zelfstandige kerkgemeenten zijn erkend geworden, hoezeer zij den rang van hulpkapellen hebben behouden. Het getal kerken dier parochiën bedraagt 177, waaronder 29 erkende hulpkapellen of annexen. Die kerken worden bediend door 12 Pastoors, 137 Desservanten, 25 Kapellanen of Vicarissen-Desservant en 129 Vikarissen. Behalve die kerken en hulpkerken zijn er nog eenige bijzondere kapellen, 2 kloosters (1 van Minderbroeders te Weert, en 1 van Redemptoristen te Wittem) 1 seminarie (eene afdeeling te Roermond en een onder Kerkrade). Het aantal zielen in dit vicariaat wordt gerekend op ruim 195,000.

* LIMMEL. De kerk is een klein, oud, langwerpig gebouw met vierkanten toren en spits. — De dorpschool telt gemiddeld 20 leerlingen.

* LIMMEN. Bl. 335, reg. 18 en 19, *staat:* 14 September *lees:* 16 September — Onder de te Limmen gestaan hebbende Predikanten verdient melding de als Schrijver en Dichter beroemd gewordene Willem Antony Ockerse van 1808 tot 1 Jan. 1817, toen hij emeritus werd.

LIMOT, meer in *Oost-Indië,* in het eil. *Borneo,* resid. *Bandjarmasing.*

* LIMPERTSBERG telt 51 h. en 250 inw., die gedeeltelijk te *Weimerskirch*, deels te *Sept Fontaines* parochiëren.

LIND (DE), geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Lent (de). W.

* LINDE (DE) of de Lende, riv., wordt geschut en opgehouden bij het Oude-Vallaat, nabij Oldeholtpade. Heeft eene uitwateringsluis te Kuinre en eene schutsluis te Ossenzijl. In 1844 is zij boven Kuinre afgesloten, om er het zeewater uit te houden, vooral in het belang der buitendijksche landen in *Overijssel.* Daarover is in 1844 eene ophaalbrug gelegd bij Slijkenburg.

* LINDE (TER) ligt ½ u. N. O. van *Vlissingen.* — Dit buit., in de heerl. *Welzinge* gelegen, was waarschijnlijk in vroeger jaren een eigendom en de verblijfplaats van de Heeren dezer heerl. Later was het, als jagthuis, het eigendom van de Heeren van Bourgondië, tot dat Anna van Bourgondië, door haar huwelijk met Jhr. Smit van Baarland, het aan anderen overbragt. Ten jaren 1627, is dit buit. door den kleinzoon van gemelde Anna van Bourgondië, Jhr. W. van Lier, Raadsheer ten Hove van Holland en Gezant van het Gemeenebest in Venetië, verkocht aan den Heer Pieter Rombouts, in wiens geslacht het sedert voortdurend is gebleven tot het jaar 1828, wanneer het door koop aan den vader van den tegenwoordigen eigenaar, den Heer Marinus Fak Brouwer, kwam. In 1812 werd een groot gedeelte en weinig jaren later de rest van het voormalig prachtige, zelfs met eenen toren prijkende, gebouw dezer buit. gesloopt. Thans vindt men er nog eene landbouwerswoning. — Eene fraaije schilderij, het voormalige jagthuis voorstellende, wordt er nog bewaard en is in plaat gebragt in de *Wandelingen door Walcheren* van J. ab Utrecht Dresselhuis. — Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 39 bund. 92 v. r., waarvan ongeveer 12 bund. 24 v. r. 40 v. ell. bosch.

LINDEMANSBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel*, gem. *Markelo*, beginnende aan de *Bolksbeek* en uitloopende in de *Schipbeek.*

* LINDEN, gem., heeft 1 rosoliemolen en 1 bierbrouwerij.

* LINDENHOF. Reg. 2, staat: kant. *Noordwijk-Binnen*, lees: kant. *Noordwijk.*

* LINDERLE *lees:* LINDERTE telt 112 h. en 660 inw.

LINDONK (DE), voorm. riv. in het *Land-van-Strijen*, welke in 1290 vermeld wordt als de grenzen van het Land van Zevenbergen bepalende.

LINDT (ACHTER), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Groote-Lindt-en-Dortmond*, ¼ u. van *Groote-Lindt;* met 30 h. en 215 inw.

* LINDT (DE GROOTE-) heerl., bevat mede de geh. Voor-Lindt en Achter-Lindt.

* LINDT (DE GROOTE-EN-KLEINE-) paalt N. aan de Devel, O. aan den Zwijndrechtsche-polder, Z. aan de Buitenlanden en den Hooge-Nespolder en W. aan een polder zonder naam op de kaart.

LINDT (VOOR-), geh., prov. *Zuid-Holland*, arr., kant. en ½ u. N. W. van *Dordrecht*, gem. *Groote-Lindt-en-Dortmond.*

LINDTSCHE-DAM (DE EERSTE-EN-TWEEDE-), twee dijken, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Groote-Lindt-en-Dortmond*, de eerste begint aan den dijk der Oude-Maas en is lang 838 ell., breed 6 ell. en hoog 0,86 ell. boven middelbare eb; de tweede begint aan den dijk der Oude-Maas te Nederhoven, is lang 695 ell., breed 5 ell. en hoog 0,85 ell. boven middelbare eb.

*LINDVELD. De R. K. die er 280 in getal zijn, behooren tot de bijkerk van *Beltrum*, statie *Groenlo*.

LINGA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de noordwestkust, tot *Borneo-Proper* behoorende, aan de riv. van denzelfden naam.

LINGA, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de noordwestkust, met eene noordwestelijke rigting in de *Chinesche-Zee* uitloopende.

LINGEDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 10 min. Z. Z. W. van *Leerdam*, aan den Noorder-Lingedijk; met 29 h. en 280 inw.

LINGEDIJK (DE NIEUWE-ZUIDER-), dijk, prov. *Z.-Holland*, zich uitstrekkende langs de grenzen der prov. Zuid-Holland en Gelderland, van den Zuider Lingedijk bezuiden Asperen, in eene zuidelijke rigting loopende naar den zelfden dijk, oostwaarts van Kedichem, waardoor de gem. Asperen en Heukelom tusschen deze beide dijken ingesloten zijn.

LINIE (DE OUDE-), water, prov. *Zeeland*. Zie OUDE-LINGE (DE). W.

*LINIEN-VAN-DEFENSIE. Bl. 551, reg. 4, *staat:* Passegenle, *lees:* Passegeule, reg. 6 *staat*: Saaftingen. *lees:* Saeftinge.

*LINNE bevat ook nog de geh. Breidweg, Opoven en Op-de-Heide. — De dorpschool te LINNE wordt gemiddeld door 120 leerlingen bezocht. — De kerk is aan den H. MARTINUS toegewijd. — De kermis valt in in de maand Augustus.

*LINNE (KASTEEL-VAN-) beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 293 bund. 48 v. r. 90 v. ell.

*LINSCHOTEN, gem., bevat mede het geh. Uiterdijken. — KASPARUS BOKHOVEN overleed den 2 November 1628.

*LINSCHOTEN, heerl., telt 109 h., bewoond door 176 huisgez., uitmakende eene bevolking van 910 inw., als 560 Herv., 40 Chr. Afgesch. en 310 R. K. — Men telt er in de kom van het dorp 43 h. en 370 inw. — De dorpschool wordt door 130 leerlingen bezocht.

*LINSCHOTEN (DE HOOGE-POLDER-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 60 bund. 82 v. r. 76 v. ell.

*LINSCHOTEN (DE LAGE-POLDER-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 72 bund. 44 v. r. 9 v. ell. — Men telt daarin 8 h., onder welke 1 heerenhuizing met lusthof, 2 burgerwoningen en 5 daghuurdershuisjes.

*LINSCHOTEN (NOORD-), pold., beslaat, volgens het kadaster, 438 bund. 27 v. ell. en telt 21 h., waaronder 16 boerderijen.

*LINSCHOTEN (NOORD-), geh., ligt 1 u. van *Snelrewaard*, en telt 21 h. en 130 inw.

*LINSCHOTEN (ZUID-), pold., beslaat, volgens het kadaster, 700 bund. 1 v. r. 96 v. ell.; telt 19 h., waaronder 14 boerderijen.

*LINSCHOTEN (ZUID-), geh., ligt 1 u. van *Snelrewaard*, en telt 19 h. en 140 inw.

LINSCHOTER-LEIDE, beek, prov. *Overijssel*, onder Borne, welke in het *Ambt-Delden* ontstaat en door *Bornebroek* naar *Wierden* loopt.

*LINTELO telt 142 h. en 1080 inw. — De school wordt door 150 leerlingen bezocht.

*LINTGEN is een der schoonste dorpen van het grooth. *Luxemburg*; tellende 205 h. en 1090 inw.

LINTHORSTER-BRUG, brug, prov. *Overijssel*, gem. en 1¼ u. N. W. van *Heino*, over de *Nieuwe-wetering*, bij het b. Linthorst, waarvan zij haren naam ontleent, in den voormaligen weg van Zwolle naar Duitschland, zijnde de oude Twentsche weg.

* LIOESSENS telt 70 h. en 440 inw.

LIPOHASSI, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, aan de noordzijde van het kon. *Tanette*, van welk rijk het een leen is.

* LIPPENHUIZEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, arr. *Heerenveen*, kant *Beetsterzwaag*, bestaande uit de d. Lippenhuizen, Terwispel en Hemrik, en beslaande, volgens het kadaster, 4659 bund. 22 v. r. 43 v. ell., waaronder 4624 bund. 57 v. r. 50 v. ell. belastbaar land.

LIPPENHUIZEN, d., telt 183 h. en ruim 1000 inw., onder welke 810 Herv. en 100 Doopsgez., 10 Christ. Afges. en 80 R. K. De Doopsgez. hebben hier eene kerk, zijnde een langwerpig vierkant gebouw, zonder toren of orgel. — De Christ. Afges. behooren tot de gem. van *Gorredijk-en-Lippenhuizen*, welke hier mede eene kerk heeft. — De dorpschool wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht.

* LIPPENHUIZEN-TERWISPEL-EN-HEMRIK telde, toen *Kortezwaag* en *Langezwaag* daarmede nog vereenigd waren, 2000 zielen, onder welke 250 Ledematen. De eerste Predikant HENRICUS FLAMMIUS kwam aldaar in 1599.

§ LIPPENWOUDE, buurtje, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, ½ u. Z. van *Hommerts*, waartoe het behoort, Z. van de Zandige Wiel, nabij de Smaldijkstersloot; met 5 h. en 30 inw.

* LIPPERSCHEID is een d. (geen geh.); telt 13 h. en 120 inw., en heeft eene bijkerk, die tot de par. van *Michelau* behoort.

* LISSABATTA, reg. 4, *van onderen, staat:* Paliti-Tamal, Kapoeloe-Roeway, *lees:* Paliti, Tamal, Kapoeloe, Roeway,

LISSA-MAHOE, geh. in *O. Indië*. Zie voorts het art. TOEBAN. W.

* LISSERBROEKER-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 254 bund., waaronder 247 bund. 98 v. r. 32 v. ell. wei- of hooiland. Hij wordt doorsneden door de ringvaart van het drooggemalen Haarlemmermeer, hebbende elk gedeelte eenen watermolen op het kanaal of de ringvaart. De communicatie tusschen de twee gedeelten geschiedt door eene rolbrug over de ringvaart, waarbij een bruggewachterswoning, zijnde dit het eenige huis in den polder. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en twee Poldermeesters.

* LITH bevat mede het geh. Kortwijk, en heeft nog slechts 5 bierbrouwerijen, 1 grutterij en 2 leerlooijerijen. — Bl. 365. In 1512 trokken hier 1500 voetknechten en 400 ruiters van de Gelderschen over de Maas, om in de Meijerij van 's Hertogenbosch te stroopen en te branden.

LOBBEKENSTOREN, voorm. toren, prov. *Noord-Braband*, gem. en N. van *Zevenbergen*, welke geheel verdwenen is.

LOBBERDORP, gedeelte polderland, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Vlaardingen*, gem. *Maasland*, in den *Dijk-polder*, strekkende van den Kerkweg westwaarts tot aan de Dwarsmolensloot, en eene oppervlakte beslaande van 90 bund. 20 v. r. 9 v. ell.

LOBBERDSCHE-POLDER, pold., prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Zevenaar*, gem. *Pannerden*; palende N. aan Pannerden, O. aan Herwen en de Kijfwaard, Z. aan de Waal, W. aan het Pannerdensche-kanaal. — Deze pold., welke met eene hooge zomerkade is om-

geven, beslaat, volgens het kadaster, 291 bund. 91 v. r. 68 v. ell., meestal goed weiland; telt 9 h. en 2 boerderijen, en watert uit op het Pannerdensche-kanaal, door een steenen sluisje, wijd 1,30 ell., liggende 0,67 ell. beneden middelbaren rivierstand. De waterkeeringen en waterlozingen worden geheel onderhouden en beheerd door den Heer van Nispen van Pannerden, aan wien het grootste gedeelte van dezen polder toebehoort.

* LOBITH, ligt 2½ u. van *Zevenaar*, ½ u. Z. O. van *Herwen*, ¼ u. van den Rijn, waarover hier een voetveer op Keeken is. — Tot dit dorp behooren de buurs. 's Gravenweerd of de Tolkamer, Spijk en Byland. — Er is aldaar een houten windkorenmolen. — De R. K. kerk is een langwerpig nieuw gebouw, met eenen vierkanten toren en korte spits en van een fraai orgel voorzien. — De Herv. kerk heeft een houten koepeltorentje en, sedert 1848, een orgel. — Reg. 37, *staat:* in- en uitvoer te lande voor den doorvoer *lees:* in- en uitvoer te lande en te water en voor den doorvoer.

* LOBITH (HUIS-TE-) ligt midden in het d. *Lobith.* Van het voorheen hier gestaan hebbende tolhuis is thans niets meer te zien.

LOBBINK, buurs., prov. *Gelderland.* Zie Brink (De). W.

* LOCHEM heeft ook eene Spaarbank en is de geboorteplaats van den Regtsgeleerde Joost Schoonaker, geb. in 1685, † in 1767.

LOCHT, geh., prov. *Limburg*, kant. en 1 u. Z. O. van *Heerlen*, gem. en 35 min. Z. W. van *Kerkrade;* met 24 h. en 120 inw.

* LODBROEK (OVER-) heeft geene school.

* LODDERLAND is groot, volgens het kadaster, 254 bund. 57 v. r. 41 v. ell., waaronder 194 bund. 76 v. r. 49 v. ell. schotbaar land.

* LODEWIJK (FORT) *staat:* Zie Oranje (Fort). *lees:* Zie Oranje.

* LODEWIJKSPOLDER in het *Land-van-Overflakkee*, beslaat, volgens het kadaster, 41 bund. 10 v. r. 30 v. ell., waaronder 40 bund. 57 v. r. 4 v. ell. schotbaar land; en watert uit door eene sluis door den peld. de *Krammer.* Er staat daarin eene schuur. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Gezworenen.

LODOSEBOE, theetuin in *O. Indië*, op *Java*, res. *Samarang*, aan de noordwestelijke af helling van den *Merbaboe*, op eene hoogte van 1406 ell.

LOE of Low, fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Amboina*, bij *Victoria*.

LOEBANG (BATOE-), grot in *O. Indië*, op het eil. *Amboina*, op *Leytimor*, vrij-hoog in het gebergte. De ingang gaat steil nederwaarts. Men wil, dat zij, langs enge gangen, met andere grotten gemeenschap heeft, en zich alzoo oostwaarts onder de bedding der zee uitstrekt. In deze hooggewelfde grot vertoont de druipsteen allerlei fantastische figuren.

LOEBAWANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*.

* LOEBOE-DJAMBI *staat:* Zie Kwanta. *lees:* Zie Kwantan.

LOEHOE, oud d. in *O. Indië*, op het eil. *Manipa*, aan de noordoostkust met een klein fortje. — In het begin der vorige eeuw is het zoodanig in bevolking verminderd, dat het eindelijk met *Toeban* vereenigd is.

LOENDERSLOOT, b., prov. *Utrecht.* Zie Loenersloot. W.

* LOENEN, d., prov. *Utrecht*, heeft een postkantoor en is de geboorteplaats van den niet onverdienstelijken doofstommen portretschilder G. Zeegelaar, geb. in 1720, † in 1790.

* LOENEN, d. op de *Veluwe*, prov. *Gelderland.* De R. K. maken sedert 1844 eene afzonderlijke stat. uit, welke met inbegrip der Katholijken die bij de bijkerk Klarenbeek wonen, ruim 800 zielen, onder welke 520 Communikanten, telt. De eerste, die aldaar het Pastoorsambt heeft waargenomen, is geweest Franciscus Wilhelmus Fornier,

die in het jaar 1844 herwaarts kwam en er nog staat. De in het jaar 1847 gestichte kerk is een schoon gebouw, met eenen fraaijen toren en van een orgel voorzien. — In het d. staat het aloude adellijke slot het Huis-ter-Horst, dat sedert omstreeks 300 jaren door de adellijke familie Hackfort wordt bewoond. In 1850 werd hier door milddadige bijdragen een gebouw gesticht, het Liefdehuisje genaamd, met het doel, om daarin lieden op te nemen, die anders gevaar loopen van aan de diakonie te vervallen, en hun voor niets of zeer geringen prijs eenig bouwland te geven.

LOENEN (HET HUIS-TE), voorm. buit., prov. *Utrecht*, arr. en 3½ u. N. van *Utrecht*, kant., gem. en ¼ u. N. van *Loenen*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans 15 bund. moesland.

* LOENEN (POLDER-VAN-) paalt N. aan Vreeland, O. aan de Vecht, Z. aan de Nieuwe-Wetering, W. aan den Angstel. — Deze pold. is groot, volgens het kadaster, 683 bund. 25 v. r. 79 v. ell. schotbaar land; telt 26 h., waaronder 17 boerderijen, en wordt door twee molens, op de Vecht, van het overtollige water ontlast.

* LOENEN (STICHTS-EN-KRONENBURGS-). Reg. 8, *staat:* de schans Nieuwersluis, *lees:* het fort Nieuwersluis,

* LOENERSLOOT. Reg. 6 tot 12, *moeten de woorden:* beslaat — *Slootdijk-en-Loenersloot.* wegvallen, als zijnde toepasselijk op de geheele gem. *Loenersloot-Oucoop-en-Ter-Aa.* — Loenersloot is de geboorteplaats van den Schilder Hendrik Stokvisch, geb. in 1767, † in 1824.

LOEPAR, Kali-Loepar, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, met eene noordwestelijke rigting in de *Chinesche-zee* uitloopende.

LOEPIC en LOEPWIC, oude namen van het d. Lopik, prov. *Utrecht*. Zie Lopik. W. en A.

LOETE, geh., prov. *Zuid-Holland*, kant. en 2 u. Z. van *Alphen*, gem. en 40 min. O. Z. O. van *Hazerswoude*; met 7 h. en 40 inw.

* LOEVESTEIN. Reg. 23, *staat:* Zuid-Holland, *lees:* Holland, — Reg. 24, *staat:* 1810 *lees:* 1816 — Den 11 November 1425 werd bepaald dat dit slot nimmer van Zuid-Holland mogt afgescheiden worden. — Den 29 November 1710 is verklaard dat het independent is van het gouvernement van Heusden. — In 1795 liep de grensscheiding van Holland en Gelderland midden door Loevestein, zoodanig dat het slot nog tot Holland behoorde. — Sedert 26 Februarij 1814 behoort het tot de gem. *Poederoijen*. — Het gedeelte weiland of uiterwaard, waardoor het fort nog 600 ell. van den uithoek bij de vereeniging der Maas en Merwede verwijderd is, wordt de Buitenkant genaamd, en is een rijksgrond, groot ruim 3½ bund. — De zuidwestelijke toren van het slot ligt 1225 ell. van den toren van Woudrichem en 3024 ell. van dien van Gorinchem, dus ¼ u. van Woudrichem en ¾ u. van Gorinchem. — Bl. 400. Vroeger was het slot geheel door eene gracht omringd. Het komt, volgens Smallegange, in 1400 als eene heerl. voor van Josijne van Harbant, Vrouwe van Jan van Blois, Heer van *Haaften*, en in 1437 van Walraven van Blois, Heer van *Haaften*. — In bastion no. 1, het Steenen-Bolwerk genaamd, heeft men in 1828 eenen ouden kelder ontdekt, vermoedelijk het voetstuk van eenen aldaar gestaan hebbende toren. — In bastion no. 2 ligt, op diens verzoek, de Generaal van Helden, onder eenen blaauwen zerksteen begraven. — Loevestein schijnt omtrent 1576 door de Watergeuzen met aarden wallen te zijn omringd geworden. — Den 16 December 1815 werd dit slot door de Franschen ontruimd.

LOEWOK-BATANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, door Dajakkers bewoond.

LOGTENBERG, dennenbosch, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Epe*, groot 20 bund.

LOGTENBURG, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 1½ u. O. N. O. van *Klundert*, nabij de Roode-vaart; met 9 h. en 60 inw.

* LOIJVE. Reg. 3, *staat:* doorloopt, *lees:* doorliep,

LOINE, landgoed, prov. *Gelderland*, gem. en 1½ N. van *Voorst*, nabij *Wilp;* groot 45 bund. 71 v. r. 90 v. ell.

LOINGA, d., prov. *Friesland.* Zie LOENGA. W.

LOK (HET), meertje van uitgeveende turfputten, prov. *Drenthe*, gem. en ½ u. Z. W. van *Havelte*, groot tusschen de 2 en 3 bund.

LOKBRUG (DE), brug, prov. *Drenthe*, gem. en ½ u. Z. W. van *Havelte*, over de Smildervaart, om de landerijen aan weerskanten van de vaart in gemeenschap te stellen.

LOKHORST, voorm. ambacht, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. en gem. *Sliedrecht*, zijnde het thans zoodanig met het voorm. ambacht Sliedrecht vereenigd, dat men de grenzen en grootte daarvan niet meer weet aan te wijzen.

LOKHORST, geh., prov. *Utrecht*, arr. en 3 u. N. W. van *Utrecht*, kant. en 1½ u. W. van *Maarssen*, gem. *Kockenge;* met 16 h. en 100 inw.

*LOKHORST in *Amstelland*, staat aan den Amstel. In Mei 1850 vloog dit gebouw in de lucht, doordien er in de aldaar gevestigde vuurwerkfabrijk brand ontstond, ook de nevensstaande h. werden zeer beschadigd.

* LOKHORST, te *Leyden*. Reg. 17, *staat:* geteekend zijn. Sedert *lees:* geteekend zijn sedert — Reg. 19, *staat:* 1672, *lees:* 1262,

* LOKHORST, gem. *Warmond*. — Op dit adell. h. hield de beroemde Staatsman HIERONYMUS VAN BEVERNING, zich, op het laatst van zijn leven, bezig met het kweeken van uitheemsche plantgewassen.

LOLLESTRAAT (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 4 u. W. van *Breda*, kant., gem. en 18 min. van *Oudenbosch*.

* LOLLUM telt in de kom van het d. 21 h. en 130 inw., en met de daartoe behoorende b. Barzum, Freollum, Groot-Rillaard en Klein-Rillaard, 35 h. en ruim 210 inw., die meest in de veeteelt hun bestaan vinden. — De eerste, die hier het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest BAUKE STOFFELS BOSI, die in het jaar 1601 herwaarts kwam en den 5 Februarij 1616 overleed.

* LONGEBUREN *moet wegvallen*, als zijnde eene verkeerde spelling van JONGEBUREN. Zie dat woord.

* LONGERHOUW ligt N. van de Oudevaart naar Makkum. De kerk is een sterk gebouw, met eenen stompen toren, doch zonder orgel. — Men heeft aldaar geen Doopsgez. maar 8 R. K.

* LONGERHOUW-EN-SCHETTENS. De eerste, die aldaar het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest WILLEM JURGENS, die in het jaar 1600 hier in dienst was, doch in 1602 reeds vertrokken of overleden.

LONGROOM, buit., prov. *Gelderland*, gem. en 2 min. Z. van *Groenlo*, aan den straatweg van Deventer naar Winterswijk, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 71 v. r.

* LONNEKER. Reg. 7, *staat:* Eschmarke, en reg. 6 *van onderen*, Eschmark, *lees:* Eschmarkt, — De Herv. behooren gedeeltelijk tot de gem. *Enschede*, gedeeltelijk tot de gem. *Usselo*.

LONTONTOER, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, weinige minuten beneden de evenachtslijn, op den linker

oever der Doeson, niet ver beneden de uitwatering van de Tejew; met ongeveer 600 inw., meest Pekoempajers.

* LOO, buurs. in *Twenthe;* telt 31 h. en 200 inw.

* LOO (HET), uithoek der gem. *Bergeyk*, maakt sedert het jaar 1845 eene afzonderlijke par. uit. Zie BERGEYK.OP 'T LOO.

* LOO (HET) gem. *Apeldoorn.* Bl. 419. Het is eene vrij algemeene dwaling dat de Geldersche Hertogen hier eene soort van jagthuis zouden gehad hebben, thans HET OUDE-LOO geheeten. — Dit gebouw is eerst door den vermaarden MAARTEN VAN ROSSUM gesticht. Ook schijnt het jaartal 1538, dat men nog in den gevel ziet, den tijd wanneer het gebouwd is, aan te duiden. Het is een regt ouderwetsch en niet zeer uitgebreid gebouw, met drie torentjes versierd, en met het wapen van den stichter boven de kleine ronde poort, prijkende. VAN ROSSUM bragt zijne ledige uren hier en op Cannenburg, enkel met de jagt, door. In de laatste jaren had het OUDE LOO of geheel geen, of althans vreedzame bewoners, want als het hof zich op het paleis bevond, waren hier meestal eenige oude en jonge hofdames gehuisvest; of andere personen, die elders geen plaats hadden kunnen vinden. — Vroeger lag dit jagthuis rondom in grachten, doch deze zijn op last van Koning LODEWIJK gedempt. — De Fransche militairen hebben het niet tot eene barak maar tot een hospitaal gebruikt.

* LOO (HET) ligt 2 n. O van *Almelo*, 1 u. W. van *Weerselo;* met 6 h. en 30 inw.

LOO-BRINK, buurs., prov. *Gelderland.* Zie BRINK (DE). W.

* LOOBROEK *moet geheel wegvallen.*

* LOOFORT besloeg niet ongeveer 2 bund. maar slechts 83 v. r.

LOOIEIND, geh. prov. *Noord-Braband.* Zie LOIJEND. W.

LOOIJERHEIDE, geh. prov. *Limburg*, kant. en 3 u. Z. van *Horst*, gem. en ½ u. N. W. van *Helden;* met 9 h. en 30 inw.

LOOL, buurs., prov. *Gelderland.* Zie LOIL. W.

* LOON (NEER) ligt 40 min. O. van *Huisseling.* Men telt er 35 h. en onder de R. K. 160 Communikanten.

* LOON-OP-ZAND bevat, behalve de in het Wbk. genoemde, ook nog de geh. Heikant, Achterstehoeven, Vaart, Vaartkant, Voorts en Vaartsche Heikant. — Men heeft er twee oliemolens, 8 leerlooijerijen en eenen wind-korenmolen.

LOONSCHEDIJK (DE) of ZUID-HOLLANDSCHEDIJK, dijk, prov. *Noord-Braband*, in eene westnoordwestelijke strekking, loopende van den IJkendijk tot aan het hoogeland bezuiden Capelle. Deze dijk loopt alzoo bezuiden langs de gem. *Sprang*, *Vrijhoeven-Capelle* en *Capelle* en benoorden langs de gem. *Loon-op-Zand*, volgens de oude grensscheiding tusschen Holland en Staats-Braband.

* LOONSCHEN-DIJK. In dit geh. staat de in 1804 gebouwde Herv. kerk van *Loon-op-Zand.*

LOOPGAAUW (GAT-VAN-) kil in den *Biesbosch*, prov. *N. Brab.*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, in eene Z. W. rigting, loopende van de Nieuwe-Kil naar het Steurgat, tusschen Middelland en Jannezand door.

LOOPGRAVEN (DE), landen, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, gem. *Leeuwarden*, tusschen de Stads Buitensingel en den Spanjaardsweg. — De naam is waarschijnlijk ontleend van het beleg, dat de stad Leeuwarden in 1498 van den *Graaf* VAN SCHOUWENBURG ondervonden. De Graaf VAN SCHOUWENBURG hield zich toen toch op in het klooster Fisword, gelegen op de terp van de begraafplaats, en zal zijne aanvallen en loopgraven vermoedelijk het meest aan deze, minst versterkte, noordzijde der stad tegen haar aangelegd hebben. Ook is het mo-

gelijk, dat zij aangelegd zijn bij de belegering der stad door de Gelderschen in 1516. Later is de stad toch niet belegerd geworden.

*LOOSBROEK ligt slechts 1 u. van *Dinther* en telt 30 h. en 170 inw., als: 10 h. en 50 inw. onder *Dinther*, 9 h. en 58 inw. onder *Nistelrode* en 11 h. en 70 inw. onder *Heesch*. De school, welke onder de gem. *Dinther* staat, wordt gemiddeld door 30 leerlingen bezocht.

LOOSDORP, geb., prov. *Zuid-Holland*, kant. en 2¾ u. Z. van *Vianen*, gem. en ¼ u. N. W. van *Leerdam*; met 15 h. en 80 inw.

*LOOSDRECHT (NIEUW-) werd van ouds ook SLIPKERKE genoemd.

*LOOSDRECHT (OUD-EN-NIEUW-) gem. Aldaar bestaat geene likeurstokerij en geene fabrijk van fijn aardewerk meer.

*LOOSDUINEN vindt men oudtijds ook LIESDUNE gespeld. Het is niet onwaarschijnlijk dat de naam LUGDUNUM welke op de Romeinsche kaart of tafel van PEUTINGER voorkomt, de naam aan LOOSDUINEN gegeven heeft, alzoo de ligging daarvan vrij wel overeenkomt en zeker veel meer met LOOSDUINEN, dan met LEYDEN is overeen te brengen. — Bl. 434. Het wapen dezer abdij was een doorsneden veld van goud en sabel; over het geheel een liggend kruis geschakeerd van zilver en keel.

LOOWAARD, uiterwaard, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Zevenaar*, gem. *Duiven*, onder *Groessen*.

*LOPERT behoort tot de gem. *Feulen*, en telt 2 h. en 16 inw.

*LOPIK werd in 1313 LOEPWIC, in 1392 LOEPIC geheeten. Bl. 438, reg. 8, *staat:* LOPIK-EN-CABAUW, *lees:* LOPIK-EN-CABAUW,

LOPIKERWAARD, bedijking, gedeeltelijk prov. *Utrecht* en voor een klein gedeelte prov. *Zuid-Holland*. — Deze bedijking thans het dijksdistrikt *Lekdijk-Benedendams-en-IJsseldam* uitmakende, wordt door den IJssel ten Noorden van het grootwaterschap van Woerden en het waterschap van Bijleveld, en ten Oosten van het dijksdistrikt van den Lekdijk-Bovendams gescheiden. Ten Z. wordt deze waard bespoeld door de Lek, die hem van het Land-van-Vianen en den Alblasserwaard scheidt. Ten W. paalt hij aan den Crimpenrewaard. Zij beslaat eene oppervlakte van ruim 11,725 bund. en bevatte, tot voor eenigen tijd, de navolgende 13 gem.: Benschop, Cabauw, Honkoop, Jaarsveld, IJsselstein, Lopik, Montfoort, Noord-Polsbroek, Zuid-Polsbroek, Vliet, Willescop, Willige-Langerak en Zevender. Sedert 1 Januarij 1846 is echter de gem. Vliet met de gem. Haastrecht vereenigd. Alle de gezegde gem. behooren thans tot de prov. *Utrecht*, behalve Vliet, dat tot *Zuid-Holland* behoort. — Men telt er ongeveer 11,000 inw., onder welke nagenoeg 5,500 Herv., bijna 5,500 R. K. en 40 Isr. Zij vinden meest hun bestaan in den landbouw. Velen leggen zich mede op de hennepteelt toe, eenigen drijven ook handel in kaas, anderen generen zich met den handel in hoepels; terwijl de zware en vette kleigronden goede tarwe en garst geven. Men heeft er voorts eenige touwslagerijen, 5 windkorenmolens en 3 fabrijken van gemaakt koperwerk. — De tijd der bedijking van dezen waard is onbekend, maar in het jaar 1328 werd door JOHAN VAN DIEST, den vijfenveertigsten Bisschop van Utrecht, de eerste dijkbrief afgegeven. De dijken langs de Lek en den IJssel, reeds lang te voren gelegd, waren destijds niet veel zwaarder dan hooge kaden. Dit was bij den toenmaligen stand der rivieren ook voldoende, aangezien de dagelijks toenemende hoogte van het water, voornamelijk eerst eene eeuw later eenen aanvang heeft genomen. — FREDERIK VAN BLANKENHEIM, de eenenvijftigste Bisschop en RUDOLF VAN DIEPHOLT, de drieënvijftigste Bisschop van Utrecht hebben mede dijkbrieven voor dezen waard

uitgegeven. Bij den eersten werden slechts eenige gebreken verbeterd en gezorgd, dat er bekwame en vlijtige Heemraden werden verkozen. Rudolf van Diepholt trok zich echter de zaak met ernst en nadruk aan, en stelde een nieuw dijkregt in, zeggende: » daartoe te zijn genoodzaakt door de dagelijksche verzwaring van water op de Lek, zoodat » de landen niet meer te behouden waren." Dit dijkregt, hetwelk vroeger uit oude gebruiken zijnen oorsprong ontleend had, heeft nog stand gehouden, nadat in het jaar 1528 het wereldlijk gebied van het Sticht van Utrecht aan Keizer Karel V overging, ja zelfs naderhand, tijdens het bestaan van de Republiek der Vereenigde Nederlanden. Deze waard wordt door 24 molens, 4 sluizen en 2 duikers of heulen van het overtollige water ontlast. — Voorts zijn er nog twee sluizen in, van den hoogen boezem achter Haastrecht, dienende tevens tot uitloozing van landen onder Zuid-Holland. De dijken, welke dezen waard omgeven, zijn de Zuid-IJsseldijk en de Lekdijk Benedendams. Behalve de riv., welke deze waard ten N., O. en Z. bespoelen treft men er geene aanmerkelijke wateren aan. Alleen verdienen melding de Lopiker-Voorwetering en de Voorwetering, welke langs Benschop en Polsbroek loopt. Daar de Lopikerwaard met den Crimpenrewaard in eene bedijking ligt, is hij ook aan dezelfde overstroomingen als de laatste blootgesteld geweest. Men zie dus daaromtrent dat art.

LOPIKER-VOORWETERING, water, prov. *Utrecht* en *Zuid-Holland*, hetwelk niet ver van het Klaphek, onder IJsselstein, uit den *IJssel* voorkomt, in eene westelijke strekking, onder den naam van Enge IJssel, langs Sevenhoven, Lopiker-kapel en Jaarsveld, onder dien van Lopiker-Voorwetering, langs Lopik en Cabauw loopt; voorts neemt zij eene zuidwestwaartsche rigting aan en loopt eindelijk, onder den naam van Voor-Zevender langs de gem. Zevender naar Schoonhoven, waar zij zich in de *Lek* ontlast.

*LOPPERSUM, kerk. ring., wordt bediend door 13 Predikanten.

*LOPPERSUM gem., paalt Z. aan Slochteren en Z. W. aan Ten-Boer. — Bl. 440. Het dorp Loppersum ligt 3¼ u. N. O. van *Groningen*, 1¼ u. W. ten N. van *Appingedam*. De burgt Ten-Ham ligt W. N. W. (niet ten Z. O.) van de kerk. — bl. 442. De kerk der Afgescheidenen is in het jaar 1842 (niet 1841) gebouwd en staat bovendijks onder Loppersum aan het Damsterdiep.

*LOPPERSUMER-KLAP ligt 1¼ u. van *Appingedam*, ½ u. Z. van *Loppersum*. Men telt er in het geheel 8 h. en 40 inw.

LOPPERSUM-EN-GARRELSWEER, Christelijk Afgesch. gem., prov. *Groningen*, welke in het jaar 1842 erkend is. Zij telt 430 zielen, onder welke 100 Ledematen. De eerste die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen is geweest T. A. Kok, die in het jaar 1844 herwaarts kwam en in het jaar 1848 naar Schoonhoven vertrok.

LOPPERSUMER-TIL, houten brug met steenen landhoofden, prov. *Groningen*, gem. *Loppersum*, in den grooten weg van Groningen naar Delfzijl.

*LOPPERSUMER-UITERDIJKEN, ook genaamd Zeedijken, is geen geh., maar eene plaats, waar men thans niets vindt dan hoven en tuinen.

*LOREINE-POLDER (DE) reg. 3, *staat:* Oranje-polder *lees:* Oranje-dijk

LOSARI (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie Lasarie. W.

*LOSDORP is de geboorteplaats van den geleerden Nicolaas Losdorp.

LOSSARI, onderafd. in *Oost-Indië*. Zie Lasari.

LOSSARI, distr. in *Oost-Indië*, op *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Brebes*.

LOTBROEK (OVER-), geh., prov. *Limburg*. Zie Lodbroek (Over-). W. en A.

LOTE, oude naam eener plaats, waarmede het d. AMERONGEN, prov. *Utrecht*, zou bedoeld worden. Zie AMERONGEN. W.

LOTSMEER (HET), vaarwater, prov. *Noord-Holland*, loopende zuidwaarts uit het *Amsteldiep* door de Wieringer gronden naar Kolhorn. Het is alleen bij hoog water voor kleine schepen bevaarbaar.

LOTTERGRUPPEL, scheidingsgrup tusschen *Overijssel* en *Drenthe*. Zie LUTTERGRUPPEN.

LOTZE-GORZEN, bekade gorzen, prov. *N.-Brab.* Zie LAATSE-GORZEN.

* LOUISA-POLDER telt 2 h., beide boerderijen, met 4 inw.

* LOUISE POLDER in *Zuid-Beveland*, *staat:* Zie LOYVE-POLDER, *lees:* Zie LOIJVE-POLDER.

* LOUWELAND of LAUWELAND maakt eene bedijking uit met de *Buitenweide*, en *Maasbos*, de h. zijn van elkander gescheiden, eerstgemelde heeft eenen duiker op het Spui of Buizengat. De Buitenweide heeft een steenen sluisje, wijd 0,85 ell. op de Vlaardingsche haven en Maasbos eenen duiker op de Maas en de Grintpolder, zijnde de buitenlandweide, eenen duiker op de Maas.

* LOVENICH *staat:* Zie LEUVENUM. *lees:* Zie LOVENOM.

LOVEREN, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie LOOVEREN. W.

LOW, fort in *Oost-Indie.* Zie LOE.

LOZEN, geh., prov. *Overijssel.* Zie LOOZEN. W.

* LUBBERING is geen geh., maar eene voorm. havez. welke reeds lang gesloopt is.

LUCHT (DE), alleenstaande boerderij, tevens herberg, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. W. van *Driel*, aan den grooten weg van Utrecht naar 's Hertogenbosch, beslaande 1 bund. 56 v. r. 24 v. ell.

LUCIPARA-PUNT, kaap in *O. Indië*, aan de Oostkust van *Sumatra*.

LUIKBEDAFSCHE-SLUIS (DE) voorm. sluis, prov. *Noord-Braband*, gem. *Oud-en-Nieuw-Gastel*, ½ u. Z. W. van *Oud-Gastel*, gediend hebbende om den pold. Nieuw-Gastel, op de Vliet van het overtollige water te ontlasten. Deze sluis is in het jaar 1795 gesloten.

LUINJEBERD, d., prov. *Friesland*. Zie LUNJEBERD. W.

* LUIWERDERWOLDE. *Staat:* Zie STADS-HAMRIK (WESTER-). *lees:* Zie STADS-HAMRIK (OOSTER-EN-WESTER-).

LUKASWOLDE, geh., prov. *Groningen*. Zie LUCASWOLDE. W.

* LULA telt 39 h. en 170 inw. Men heeft er eene school.

LURKEERS, geh., prov. *Overijssel*, arr. en 3 u. O. van *Deventer*, kant., gem. en ½ u. Z. van *Raalte;* met 13 h. en 70 inw.

* LUSTHORST lag ongeveer 10 min. O. van *Haren*. De boerenwoning, die er nu staat, heeft 20 bund. grond.

LUST-TOT-RUST, thans HOEKSTEIN genaamd, buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 1 u. N. N. O. van *Soeterwoude*, aan den Hoogen-Rijndijk bij het Leyder-dorpsche tolhek, groot 1 bund. 1 v. r. 37 v. ell.

LUTJEBOEREN, b. in *Fivelgo*. Zie LUTJEBUREN. W.

* LUTKEBUREN in *Baradeel* is geen geh., maar eene straat of groep huizen van het d. *Wynaldum*.

* LUTKEGAST is de geboortepl. van den grooten Zeevaarder ABEL JANSZ. TASMAN

§ LUTKEMEER (HET), oudtijds LUITTECKEMEER, meer in *Rijnland*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Sloten-Sloterdijk-Osdorp-en-de-Vrijegeer*, N. O. van het Haarlemmermeer. — Dit meer is waarschijnlijk, toen het onstaan is aldus genoemd ter onderscheiding van het Groote of Haarlemmermeer, waarvan het een gedeelte uitmaakte, vóór dat men tot de droogmaking daarvan was overgegaan en waarvan het met eene

opening van ongeveer 300 ellen vereenigd was, vormende wijders op zich zelven eene kom, inhebbende eene oppervlakte van ruim 200 bund., liggende geheel in den Osdorper-Bovenpolder en grenzende O. aan den Middelveldsche-Akerpolder, Z. aan de Drecht. — De polders tegen het LUTKEMEER zijn tegen het water daarvan door eenen dijk beveiligd, welke zich ten Z. en W. aan de polderkade langs het kanaal, aangelegd, tegenover de droogmakerijdijk van het Haarlemmermeer aansluit, terwijl die dijk door de gedachte opening heengelegd, het LUTKEMEER van het Haarlemmermeer scheidt, daar dit meertje niet onder de droogmaking van het Haarlemmermeer begrepen is. — Het is voor de visscherij sedert eenige jaren door het domein verpacht. Men vangt er dezelfde visch als in het Haarlemmermeer, hoewel niet veel, vooral sedert het is afgesloten. Het heeft gemeenschap met het kanaal, om het Haarlemmermeer gegraven, en zal, met der tijd, wanneer de visch uit dat meer daarin is overgeplant, meerdere en onderscheidene soorten opleveren.

LUTKEN-ENDE, b. van het d. *Gasselte*, prov. *Drenthe*, arr. en 3 u. O. ten Z. van *Assen*, het is het westelijk gedeelte van hetgeen de kom der gem. uitmaakt.

* LUTCHEN *lees:* LUTSCHEN.

* LUTTELEINDE ligt N. O. van *Boxtel*, en telt 144 h. en 870 inw.

* LUTTEN ligt 1 u. N. van *Hardenbergh*, 2 u. van de kerk te *Dedemsvaart*, 3 u. van *Avereest*. De Herv., nu een deel der gem. van *Hardenbergh*, *Heemse*, en *Dedemsvaart-Benedenste-gedeelte*, hebben slechts voorloopig eene houten loodskerk, uit den boezem der gem. bekostigd, tot dat kerk en pastorij zullen gebouwd zijn, staande ½ u. van de buurtschap aan de Dedemsvaart-bovenste-gedeelte, en is daar voor sedert den 14 October 1849, EVERT CORNELIS VAN DER ZAAG, als fungerend Leeraar aangesteld.

LUTTERGRUPPE of LOTTERGRUPPE, scheidingsgrup tusschen de prov. *Overijssel* en *Drenthe*, bij het geb. Lutten.

LUTTERHOOFDWIJK, gegraven vaart of kanaal, prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Hardenbergh*, loopende uit het zevende pand der Dedemsvaart noordoostwaarts aan door het geb. *Slagharen*. Het is lang 6000 ell en wordt door twee schutsluizen, No. 8 en 9 opgestuwd.

* LUTTERSTEEG (DE), prov. *Noord-Braband*, is geen geb., maar eene waterkeering voor de vier Maaspolders.

* LUTTERVELDEN, palen N. aan den Lithoijensche Maasdijk, O. aan Teeffelen, Z. aan den Polder van Oss, W. aan de Luttersteeg.

* LUXEMBURG, Reg. 21, *staat:* Lisse *lees:* Lesse — Bl. 473, reg. 24, *staat:* ABUNO, *lees:* BRUNO, reg. 12 *van onderen*, *staat:* Pruim *lees:* Prum — Bl 474, reg. 11 *van onderen*, *staat:* WESCELLIJN *lees:* WENSCELLIJN. — Bl. 475, reg. 16 *van onderen*, *staat:* 12,000 Thaler (21,600 guld.) *lees:* 12,000 Daalders (18,000 guld.) — Reg. 17, *staat:* (4160 guld.) *lees:* (3609 guld.) — Bl. 476, reg. 6 *van onderen*, *staat:* Fischen, *lees:* Eischen, — Bl. 477, reg. 20, *staat:* Alzeete, *lees:* Alzette — De grenzen zijn bepaald geregeld naar de zijde van Pruissen bij de tractaten van Aken (26 Junij 1816) en Cleve (7 October 1816) en van de zijde van België door het tractaat van Maastricht (7 Augustus 1843) — Reg. 22, *staat:* 1845 *lees:* 1841 — In 1847 beliep de bevolking 186,062 zielen. — Reg. 1 *van noot 3*, *staat:* drie eerste *lees:* vier eerste — Bl. 478, reg. 15—13, *van onderen*, *staat:* Saur — Chier genoemd, *lees:* Sauer genaamd, de Wiltz, de Alzette, de Attert, de Eischen, de Erenz, de Our, de

Zwarte-Erenz, en de Kor, in het Fr. Chiers genoemd.. — Bl. 480, Te Echternach worden ook vele booten voor de vaart op den Rijn en de Moezel gebouwd en te Burmeringen houten tabaksdoozen vervaardigd. — Een nieuwe grondwet is aangenomen en bekrachtigd in 1848, ten gevolge waarvan de vertegenwoordiging is uitgebreid en op elke 4000 inw. één afgevaardigde komt. De post van Kanselier te 's Gravenhage is gesupprimeerd en vervangen door die van Secretaris voor de aangelegenheden des groothertogdoms te 's Gravenhage.

* LUXEMBURG, arr., is verdeeld in de 6 kantons: Capellen, Esch-aan-de-Alzette, Luxemburg, Merach, Grevenmacher en Remich.

* LUXEMBURG, st., had op 1 Junij 1847 275 h. en 12,170 inw.

* LUXWOLDE ligt gedeeltelijk in de griet. *Opsterland* en gedeeltelijk in de griet. *Aengwirden*, en telt 21 h. en 160 inw., van welke 17 h. en 140 inw. in *Opsterland* en 4 h. en 20 inw. in *Aengwirden*.

LUISSEL, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Liessel. W.

* LYCKLAMA-STINS. In de noot *staat:* Mr. J. Scheltema, *lees:* Mr. J. Scheltema, *Staatkundig Nederland*, — De in dit art. vermelde *Lycklama-vaart* loopt van Nijeholtpade naar de Tjonger.

LYONS telt 8 h. en 50 inw., onder welke 30 Herv. en 10 R. K. De Herv. kerk heeft eenen stompen toren, doch geen orgel.

LYTSHUIZEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, 10 min. N. van *Heeg*; met 8 h en 40 inw.

M.

MAAIJE (DE), voorm. visschersgehucht, prov. *Zeeland*. Zie Maye. W.

MAALBERGEN (GROOT EN KLEIN-), geh., bestaande uit 2 b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Zundert-en-Wernhout*, de eerste 40 min. Z. van *Groot-Zundert*; met 16 h. en 90 inw; de tweede ½ u. Z. van *Groot-Zundert*; met 10 h. en 70 inw.

* MAALBROEK ligt ¼ u. O. van *Maasniel*, en telt 17 h. en 60 inw.

* MAALIEPOLDER (DE). *Dit art. moet geheel wegvallen.*

MAALSLUIS, sluis, prov. *Utrecht*, gem. en 20 min. O. van *Jaarsveld*, in den *Lekdijk*. Het is eene overwelfde sluis, wijd 2,25 ell., daarbij staat eenen watermolen, met staande scheprad en vijzel, dienende tot voorgemaal voor de polders Wiel en Vogelenzang.

* MAANBUREN telt 3 h. en 15 inw.

MAAR, geh., prov. *Limburg*, arr. en 2½ u. O. ten N. van *Maastricht*, kant. en 4½ u. W. van *Heerlen*, gem. en 40 min. van *Klimmen*.

* MAARHEEZE, gem., heeft 1 bierbrouwerij. — Bl. 501, reg. 1 *staat:* 1648 *lees:* 1618

* MAARKEN (KORTE-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1 bund. 86 v. r. 10 v. ell., alles schotbaar land, en watert uit door de sluis in den Boone-polder, op de Wester-Schelde. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Gezworenen.

* MAARKEN (LANGE-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 5 bund. 60 v. r. 20 v. ell., alles schotbaar land, en watert uit door de sluis in den Boone-polder op de Wester-Schelde. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Gezworenen.

*MAARLAND, pold, beslaat, volgens het kadaster, met de daaraan liggende dijken, eene oppervlakte van 9 bund. 34 v. r. 90 v. ell. en heeft zonder deze 7 bund. 84 v. r. 82 v. ell. — Het jaar der bedijking van dezen polder is niet bekend, doch waarschijnlijk heeft dit plaats gehad in het jaar 1489. Men vindt immers aangeteekend, dat MAXIMILIAAN, Roomsch-Koning, den 28 Februarij 1489, octrooi verleende aan de wed. en erfgenamen van wijlen ELIAS WOLFAARTSZOON en JAN JANSZOON VAN NOORDGOUWE, Ambachtsheeren alhier tot het bedijken van een klein gors, liggende tusschen den dijk Seoden (hoogst waarschijnlijk Schouwen) en de heerlijkheid van Dreischor, groot wezende omtrent 28 gemeten, om dat te bedijken te gelijk in eene dijkaandje met het schor, hetwelk de Heer van Dreischor voornemens was in het droogc te leggen Zeker is het intusschen, dat die polder in het jaar 1673 reeds was bedijkt, als op eene kaart van de eilanden Schouwen en Duiveland, dat jaartal dragende, bekend staande.

MAARSSEN (HET KASTEEL-VAN-) of STOT-TE-MAARSSEN, riddermatige hofst., prov. *Utrecht*. Zie MEER (HET HUIS-TER-) W.

*MAARTEN-EENIGENBURG-EN-VALKOOG (ST.) heeft tot wapen een schild van azuur met een St. Maartensbeeld van goud.

*MAARTENSBRUG (ST.) telt 41 h. en 290 inw. — De Herv. kerk, welke even als de onderwijzerswoning, aan het polderbestuur van de Zijpe behoort, is een vierkant gebouw, met eenen houten toren en geschilderde glazen, prijkende met wapens van aanzienlijke familiën in meerdere of mindere mate door onderscheidene betrekkingen aan de gem. verbonden. — De dorpschool wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht — De kermis valt in den eersten Zondag in October.

*MAARTENSDIJK (ST.). De kerk heeft eenen vierkanten toren, met eene vrij hooge pyramidale spits, en is sedert 1836 van een huisorgel voorzien. Het koor is niet in twee vakken gesplitst, maar het zijn eigenlijk twee kooren, elk onder een afzonderlijk dak, doch door eenen muur van een gescheiden, welke echter aan de oostzijde door eenen grooten boog met elkander gemeenschap hebben. De tweede tombe is niet van FRANK VAN BORSSELE, maar waarschijnlijk door hem gesticht voor zijne ouders. Althans hunne namen en sterfjaren zijn er opgebeiteld.

*MAARTENSDIJK (HET HOF-TE-) is in het jaar 1821 afgebroken. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men nog het tuinmanshuis, met 25 bund. 88 v. r. 50 v. ell. bouw- en weiland.

*MAARTENSDIJK (DE MIDDELLANDS-POLDER-VAN-ST.-) is schotbaar groot 265 bund. 21 v. r. 18 v. ell.; telt 11 h., waaronder 3 boerderijen, en wordt door eene sluis door het Oude land van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, vijf Gezworenen, eenen Penningmeester en eenen Boekhouder.

*MAARTENSDIJK (DE MOLENPOLDER-VAN-ST.-) bevat 2 bund. 57 v. r. 55 v. ell. schotbaar land, en watert uit door eene sluis door den Stabbecorne-polder. Het polderbestuur is het zelfde als dat van den Middellands-polder. In dezen polder staan geene huizen of boerderijen, maar de korenmolen van het dorp.

*MAARTENSDIJK (NIEUW-ST.-) is begrepen in den *Bedijkte-polder-van-Stavenisse*, en is, volgens het kadaster, groot 44 bund. 64 v. r. 90 v. ell., alles schotbaar land; telt 8 h., waaronder eene boerderij. Het polderbestuur bestaat uit dat van Stavenisse, alwaar de dijkslasten betaald worden en waar de polder zijne uitwatering heeft.

*MAARTENSDIJK (DE NOORD POLDER-VAN-ST.-) is schotbaar groot 468 bund. 44 v. r. 84 v. ell.; telt 21 huizen, waaronder

13 boerderijen, en watert uit door 1 sluis. Het bestuur bestaat uit een Dijkgraaf, vijf Gezworenen, een Penningmeester en een Boekhouder.

* MAARTENSDIJK (HET OUDE-LAND-VAN-ST.-) bevat 421 bund. 47 v. r. 27 v. ell., alles schotbaar land; telt 55 h., waaronder 7 boerderijen, en watert uit door door eene sluis bij de Oostpoort.

* MAARTENSDIJK (DE UITERSTE-NIEUWLAND-POLDER-VAN-ST.-) bevat 288 bund. 71 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land; telt 15 h., waaronder 14 boerderijen, en watert uit door eene sluis.

* MAARTENSPOLDER (ST.). *Staat:* 3 v. ell., *lees:* 30 v. ell., — Bl. 518, reg. 7, *staat:* beneden A. P. *lees:* boven A. P.

* MAARTENSREGT-EN-DORPPOLDER (ST.-). De R. K. kerk der stat. *Schipluiden* staat niet in deze gem., maar onder *Hodenpijl*

* MAAS (DE) had, volgens veler gevoelen, vroeger van Bokhoven af, eenen geheel anderen loop en wel ten Z. van het Huis-te-Bokhoven af naar Hedikhuizen (alwaar zij omtrent 1416 is toegedijkt), en verder langs Heusden en Doeveren, naar den Biesbosch, zoo als nu verder nog den loop van het *Oude-Maasje* (zie dat woord) is; doch men kan daarvoor geene genoegzame gronden aanvoeren. Is het geweest, dan heeft ze noodwendig den *Groote-Zuid-Hollandsche-waard* doorloopen en moet dien gedurig onder water gezet hebben, of ze is tusschen dijken besloten geweest, maar hoe dan de Groote-waard zamengehouden? — Hetgeen wij stellig weten is: dat die van 's Hertogenbosch, om de tollen te Heusden te ontwijken en die stad te krenken, in 1460 met geweld, de Maas, die met eene bogt voorbij Heusden liep, ten N. van het Huis-te-Hemert, regt door hebben gegraven en dat de Heer van Hemert den 23 April 1481 aan die van 's Hertogenbosch heeft toegestaan, om die nieuwe rivier altijd open te houden; uit deze graverij ontleent misschien de meening, dat de rivier van Heusden naar Woudrichem is gegraven, haren oorsprong. Zij heeft een proces en eene merkwaardige sententie van den Hoogen Raad van Holland, d. d. 29 Maart 1503, ten gevolge gehad (1). Deze nieuwe loop der Maas scheidde daardoor bij de voorm. schans Groenendaal, een deel van den grond van Well af, dat vroeger aan den Bommelerwaard gehecht was, als ook een deel van Hemert, dat ook daaraan verbonden was — De Maas steeg op den 26 Januarij 1846 46.90 ell. te Maastricht boven A.P.; den 2 Februarij 1846 te Grave 10,87 ell. boven A. P., en te 's Hertogenbosch 6,01 ell. boven A. P. — A. P. = 0 stellende is de hoogte te Maastricht 42,20 ell., te Grave 5,403 ell., te Batenburg 4,586 ell., te Heerewaarden 3,847 ell., te Maren 3,777 ell., te St. Andries 3,760 ell., te Crevecoeur 2,696 ell., te Heusden 1,926 ell. en te Woudrichem 1,575 en 1,143 ell. — Het verval tusschen Maastricht en Venlo is 0,34 ell. tusschen Venlo en Crevecoeur 0,055 ell. en tusschen Grave en Woudrichem bij eb 4,26 en bij vloed 3,83 ell. op de mijl. — De afstand tusschen Grave en Batenburg is 16,990,80 ell., tusschen Batenburg en Heerewaarden 28,066,80 ell., tusschen Heerewaarden en Maren 3164,60 ell., tusschen Maren en St. Andries 1073,70 ell., tusschen St. Andries en Crevecoeur 16,124,30 ell., tusschen Crevecoeur en Heusden 10,341,30 ell. en tusschen Heusden en Woudrichem 14,315,90 ell. — Zij is breed voor Grave 188 ell.; voor Megen 110 ell., diep 3,36 ell., voor Lith 284 ell.; voor Lithoyen 200 ell.; boven Maas-Bommel

(1) Zie Oudenhoven, *Beschrijving van Heusden* (uitg. van Amsterdam 1743), bl. 397.

170 ell.; boven Heerewaarden 220 ell.; boven St. Andries 160 ell., aan de Veerdammen, bij 1,50 ell. pijl te Grave; voor Driel 339 ell.; voor Crevecoeur 190 ell.; voor Bokhoven 190 ell. bij de krib en diep 3,15 ell.; voor Heusden 190 ell.; tegenover Aalst 152 ell.; te Giessen 406 ell.; even boven Woudrichem 150 ell. Deze afwisselende breedte is de voorname oorzaak van de onregelmatige snelheid en verzanding der rivier op vele plaatsen, dit valt nog meer in het oog als men de breedte *binnen de weerzijdsche dijken gadeslaat*, dit is: even boven *Ravenstein* 70 ellen; bij *Alphen* 210 el bij *Lith* 406; te *Kessel* 2482; boven *Bokhoven* 3162; bij *Ammerzode* 3150; beneden *Well* 485; bij *Aalst* 516; beneden *Neer Andel* 60; 20 min. beneden *Giessen* 170; even boven *Woudrichem* 478 ellen. — Men mag zich thans vleijen dat de regering de ongelegenheden die hieruit ontstaan niet langer door overlaten en zijdelingsche afleidingen, maar door opruiming en verbetering der rivier zelve zal trachten te leenigen, als zijnde het eenige afdoende middel, om het kwaad te verhelpen zonder de schade en last onbillijk op andere streeken te doen drukken. — De juiste afstand van de monding tot aan den oorsprong van de MAAS is 62 geographische mijlen; de stroomdraad 88 geographische mijlen, en het stroomgebied 860 vierkante geographische mijlen. — DE MAAS ontvangt de Jaar of Jeker te Maastricht, en de Raam te Grave.

* MAAS (DE), geh., heet eigenlijk AAN DE MAAS.

MAAS (BENEDEN-) of BRABANDSCHE-MAAS, dat gedeelte der *Maas*, van de Limburgsche grenzen af, bij Mook, tot aan hare uitwatering in de *Merwede*, en loopt langs de volgende plaatsen, alwaar men pont- of schuitenveeren aantreft, als: Katwijk, Heumen, Over-Asselt, Grave, Keent, Over-Langel, Neer-Loon, Ravestein, Batenburg, Appeltern, Megen, Maas-Bommel, Macharen, Oijen, Lithoijen, Lith, Heerewaarden, Maren, Alem, Driel, Gewande, Hoenza-Driel, Empel, Hedel, Bokhoven, Well, Neer-Hemert, Wijk, Veen, Poederoijen, Op-Andel en Woudrichem. — De breedte bij hoog opperwater, wordt: te Grave 1508 ell.; te Megen 1772 ell.; te Heerewaarden 2702 ell.; te St. Andries 1016 ell.; te Bokhoven 3350 ell.; te Heusden 1016 ell.; en te Woudrichem 628 ell. De middelbare snelheid is te Megen 0,3489 ell., en diepte 3,3630 ell., te Bokhoven 0,6481 ell. en 3,1520 ell. De diepte is zeer verschillend en meestal zeer gering, en niet meer dan ruim 3 ellen en op sommige plaatsen 1¼ à 2 ell. bij middelbare rivierstand. Bij lagen waterstand ontwaart men bij Heusden een weinig vloed. Van Heerewaarden tot St. Andries bespeurt men geen afloop door het opstoppende water der Waal. Van het kanaal van St. Andries tot aan Woudrichem kan men haar als eene andere rivier beschouwen, waarvan de afloop grooter is, uitgezonderd in die gevallen, waarin de Boven-Maas boven het peil der Waal stijgt, als wanneer zij zich voor een gedeelte door het kanaal van St. Andries in die rivier ontlast. In deze riv. vindt men 5 zoogenaamde middelwaarden, als: te Mook lang 735 breed 158 ell.; te Ravestein lang 1200 breed 160 ell.; over Oijen lang 1100 breed 190 ell.; de Alphensche Middelwaard lang 1300 breed 135 ell., en te Giessen lang 1000 breed 170 ell. — In 1822 bedroeg het aantal kribben en hoofden van Cuyk tot aan Woudrichem 359.

MAAS (DE BENEDEN), naam, onder welke men ook wel eens de NIEUWE-MAAS, prov. *Zuid-Holland,* verstaat. Zie MAAS (DE NIEUWE-). W. en A.

§ **MAAS (BOVEN-)**, dat gedeelte van de *Maas*, van haren oorsprong af tot aan de Beneden-Maas bij Mook. Deze rivier heeft een sterk verval, bedragende tusschen Maastricht en Grave, bij middelbaren rivierstand 0,2274 ell. op de Ned. mijl; te weten over den geheelen afstand gemiddeld berekend, welken afstand 161,800 ell. bedraagt. De hoogte der *Maas* te *Maastricht* is 43,080 ell. boven A. P. In 1833, bij ijsgang, 46,25 ell. boven A. P. Het nulpunt of het begin der telling van de peilschaal op de Maas te Maastricht is 42,20 ell. boven A. P. gelegen. De breedte, welke geen 200 ell. te boven gaat, is over het algemeen weinig verschillend, en hangt af van den meer of minderen toevoer van water. — De diepte is echter zeer verschillend, zijnde het gedeelte tusschen Maastricht en Venlo veel ondieper dan het overige gedeelte, dat meer met de Beneden-Maas overeenstemt. Door het sterke verval tusschen laatstgenoemde steden, is de rivier op vele plaatsen doorwaadbaar en des zomers dikwerf onbevaarbaar, alleen aken, spitsbekken en andere platbodemde vaartuigen en schuiten kunnen, in een goed jaargetijde, gebruikt worden tot den handel en vervoer.

* **MAAS (DEPARTEMENT-VAN-DE-MONDEN-VAN-DE)**, was administratief verdeeld in vier arrondissementen, als: dat van 's G r a v e n h a g e, in twaalf kantons verdeeld; dat van R o t t e r d a m, dertien kantons bevattende; dat van D o r d r e c h t, uit acht kantons bestaande, en dat van F l a k k e e, hetwelk in twee kantons verdeeld was; doch voor het regterlijke telde het zes arrondissementen.

§ **MAAS (DE DOODE-)**, oude kromming der *Maas*, zoo als deze riv. haren loop had, vóór de doorgraving in 1481, en waardoor daarna het H e m e r t s c h - e i l a n d is ontstaan. Zij is ten Z. van dit eil., voor de stad Heusden, en daarom ook de HEUSDENSCHE-MAAS genoemd, aanmerkelijk breed; ten W. van het eil., is het slechts een smal vaarwater, onder den naam van het HEUSDENSCHE KANAAL bekend en ten O. is haar loop naauwelijks zigtbaar en is aldaar zoodanig verzand, dat het eil. des zomers met den vasten wal eene vlakte uitmaakt, welke alleen des winters overstroomt.

* **MAAS (DE HEUSDENSCHE)**. *Staat:* Zie HEDIKSCHE MAAS. *Lees:* Zie MAAS (DE DOODE) en zie dat woord hierboven.

* **MAAS (DE NIEUWE-)** wordt ook wel DE BENEDEN-MAAS en DE BENEDEN-MERWEDE genoemd. — A. P. = 0 stellende, is de hoogte te C r i m p e n - a a n - d e - L e k 1,055 ell. bij vloed, en 0,205 ell. bij eb; te R o t t e r d a m 0,889 ell. bij vloed, en 0,524 ell. bij eb; te B r i e l l e 0,876 ell. bij vloed, en 0,667 ell. bij eb; afstand tusschen C r i m p e n en R o t t e r d a m 11,452.8 ell.; tusschen R o t t e r d a m en B r i e l l e 2333.8 ell. Het geheele verval tusschen Crimpen en Brielle is bij vloed 0,178 ell., bij eb. 0.465 ell.; breed voor Rotterdam 350 ell.; tusschen de veerdammen ruim 700 ell.; aan de B o o n e r v l i e t 380 ell.; te M a a s s l u i s 410 ell. — Het water rijst op de vlakte en voor Brielle 15 palm. — De breedte beneden het kanaal van V o o r n e is 611 ell.; de breedte te B r i e l l e aan de veerdammen is 600 ell. Zij is volgens de waterstaat breed te IJ s s e l m o n d e 577 ell.; te F ij e n o o r d 388 ell.; te R o t t e r d a m 380 ell.; te K a t e n d r e c h t 556 ell.; te D e l f s h a v e n 556 ell.; te S c h i e d a m 679 ell., en te V l a a r d i n g e n 518 ell. — Over deze rivier zijn: een stoombootenveer te R o t t e r d a m, een pontveer te K r a l i n g e n, zeilhengstenveren aan de N i e u w e s l u i s, onder *Heenvliet,*

en te Brielle, en schuitenveren aan het Slikkerveer, te Fijenoord, Delfshaven, Schiedam, Vlaardingen en Zwartewaal.

*MAAS (DE OUDE-), prov. *Zuid-Holland*, is breed voor Dordrecht tusschen de veerdammen 250 ell. en voor de stad 595 ell.; te Puttershoek 290 ell; te Heinenoord 385 ell.; beneden het Spui 330 ell., en te Spijkenisse 278 ell. De overgangen zijn: pontveren te Dordrecht, Puttershoek, Goidschalxoord, schuitveren te Meerdervoort, Kuiperveer, Rhoon, Albrandswaard, Portugaal en Spijkenisse.

*MAAS (DE OUDE-), prov. *Noord-Braband*, is breed aan het Keizersveer, onder Raamsdonk, bij gewoon laag water 104 ell.; bij gewoon hoog water 137 ell., en bij buitengewonen stand 158 ell. en meer. De vloed klimt tot 1,20 ell. boven A. P. en daalt tot 0,60 ell. onder A. P. De rivier is lang van den mond tot aan het Keizersveer 2900 ell., van dat veer tot aan de voorm. Sas van Hagoort 7900 ell., van die sas tot de sluis te Doeveren 7540 ell. De geheele lengte is 18,340 ell. Het verval over die lengte is bij laag water 10 à 11 palm. — De overgangen zijn: pontveren, het Keizersveer, het Capelscheveer en te Drongelen; behalve de polderpontveren te Harmenzeil en Waspik nog een schuitenveer te Meeuwen en boven Drongelen houten bruggen. — De scheepvaart op deze riv. is vrij aanmerkelijk, bedragende gemiddeld per jaar, volgens waarnemingen aan het Keizersveer, 2740 vaartuigen, waaronder ruim 700 kleine aken en booten.

MAASAKKERSTRAATJE (HET), weg, prov. *Noord-Braband*, gem. *Dieden-Demen-en-Langel*, ten W. van den Diedensche Uiterdijk, in eene noordelijke rigting loopende van den Maasdijk.

*MAASBREE, gem., bevat mede de geh. Westering, Schoorveld, Tongerloo, de Korteheide, Langeheide, Rooth, Dubbroek, Rinkesfort, Bout, Veldsluizen, Hout-Blerick, Bokend, Vergeld, Bosch, de Bong en Zoterbeek.

*MAASDAM heerl. is ondergevloeid, bij den St. Elizabethsvloed in 1421.

*MAASDAM-EN-HET-GAD. Reg. 7, *staat:* Saffringen, *lees:* Saeftinge.

*MAASDIJK (DE) of DE HOOGE MAASDIJK, prov. *Noord-Braband.* In dezen dijk had, ten jare 1740, bij Hedikhuizen eene doorbraak plaats; de kolk destijds gevallen en binnendijks gelegen, thans nog groot 17 bund. 10 v. r. 50 v. ell., duidt de belangrijkheid van deze doorbraak aan. — Nabij het boveneinde van dezen kolk, werd, in het jaar 1794, ten behoeve van het Departement van Oorlog, eene coupure door den HOOGE-MAASDIJK gegraven. — In 1795 brak de HOOGE-MAASDIJK boven de Haarsteeg door, en in 1799 andermaal. Bij den inbraak van 1795, werd de herdijking buiten de gevallen kolken omgebragt, doch bij den inbraak van 1799 werd de HOOGE-MAASDIJK, van het uiterste punt aan het Vergereind te rekenen, omtrent 600 ell. binnenwaarts verlegd.

*MAASDIJKSCHE BRUG is eene houten brug over de Donge, in den grooten weg van Breda naar 's Hertogenbosch.

MAASENBURG, veer, prov. *Noord-Braband*. Zie MAZEBURG. W.

*MAAS-EN-MOEZELKANAAL, reg. 6, *staat:* houwen *lees;* graven

* MAASHEES had vroeger 2 beestenmarkten, als één den eersten Maandag in April en de andere den tweeden Maandag na St. Maarten (11 November), doch deze worden niet meer gehouden.

MAASKAMP, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 20 min. van *St. Michielsgestel*; met 69 h. en 430 inw.

* MAASNIEL, gem., bevat behalve de in het Wbk. vermelde, mede de geh. Broekhin, Straat en Spik.

* MAASPATTEN. *Staat:* distr. *lees:* st.

MAASPOORT, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. van *Roermond*, kant., gem en 4 min. O. van *Weert*; met 46 h. en 290 inw.

MAASRUST, hofst., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. N. van *Loosduinen*, aan den Loosduinsche-straatweg in den *Oost-Eskampspolder*, eene oppervlakte beslaande van 19 bund. 39 v. r. 16 v. ell.

* MAASSLUIS. Aldaar zijn in 1850 ingeklaard 10, uitgeklaard 10, binnengekomen 22 en uitgevaren 103 zeeschepen. De haven wordt diep en schoon gehouden door twee spuisluizen, als de Zuid-Spuisluis met 1 toldeur, wijd 2,85 ell., liggende 1,08 ell. beneden middelbare eb, en de Noord-Spuisluis met 2 toldeuren, wijd 6,60 ell., liggende 1,54 ell. beneden middelbare eb; over deze laatste ligt eene ophaalbrug. — Onder de te MAASSLUIS gestaan hebbende Predikanten verdient melding de door zijne schriften vermaarde AEGIDIUS FRANCKEN, die er in 1713 beroepen werd en in 1743 overleed. — Men heeft er mede een Postkantoor en eene Bank van Leening.

MAASSTRAAT, geh., prov. *Noord-Braband*, kant. en 1¼ u. O. van *Veghel*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Uden*; met 13 h. en 70 inw.

MAASTRICHT, synagogaal ressort, zich uitstrekkende over de prov. *Limburg*, heeft slechts 1 hoofd- en ringsynagoge te Maastricht, onder het bestuur van eenen Opper-Rabbijn en telt ruim 1100 zielen.

* MAASTRICHT, gem. Bl. 560, *onderste regel*, *staat:* 18,000 ponden, *lees:* 9000 ponden, — Bl. 573, reg. 7, *staat:* Krankzinnigenhuis, *lees:* Zinnelooshuis, — Men heeft aldaar ook eene Werkplaats van Liefdadigheid en telt er, zonder het Athenaeum en de daaraan verbondene Industrieschool, tellende te zamen 200 leerlingen, 17 scholen; als: eene Stads burger- of Rijks lagere school, met 175 leerlingen; eene Stads armenschool, met 1000 leerlingen; eene Israelitische school, met 25 leerlingen en 15 bijzondere scholen, met gemiddeld 400 leerlingen; voorts eene Bewaarschool voor arme kinderen, bestuurd door Broeders van Liefde; terwijl in oprigting zijn eene Armenschool van de vereeniging van FRANCISCUS à PAULA, en eene bijzondere school voor Meisjes van den Burgerstand, welke door geestelijke Zusters zal worden bestuurd. — Onder de beroemde mannen, welke aldaar geboren zijn, verdienen nog melding de Schilder: JAN FREDERIK TISCHBEIN, geb. 9 Maart 1750, † 21 Junij 1812, de Veldheer ANDREAS VICTOR MICHIELS, geb. 30 April 1797, †, ten gevolge van eene wond, met beenverbrijzeling, den 25 Mei 1849, als Generaal-Majoor, Opperbevelhebber der derde Balische expeditie en Commissaris van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement voor de Balische aangelegenheden. — Bl. 588, reg. 5, *staat:* DIBBETS *lees:* DIBBETZ.

MAATLANDEN (DE), uitgestrektheid gronds, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, gedeeltelijk kant. *Weesp*, gem. *Muiden*, gedeeltelijk kant. *Naarden*, en daarin ten deele gem. *Naarden*, voor een gedeelte gem. *Huizen* en voor een gedeelte gem. *Blaricum*; beginnende bij de Muiderberg en strekkende zich langs de Zuiderzee, buiten den zeedijk en vestingwerken en hooge gronden, tot aan de grachtsloot, zijnde

de scheiding tusschen Noord-Holland en de prov. Utrecht, uit, onder de namen van: Buitendijksche-landen, de Noorder-Meent, van Muiderberg af tot aan Valkenveen, groot 260 bund.; Naarder-Meent, Huizer-Meent, Monniken-kampen, Bussumer-Meent, en Noorder-Maat, alle onder de gem. *Huizen*; alsmede Huizer-, Bussumer- en Laarder-Aangeregt, en Kampenhoeve, onder de gem. *Blaricum*, gelegen tusschen de Zuiderzee en hooge gronden, strekkende van de warande de Wolfskamer tot aan de Gooische-gracht. — Het zijn alle goede graslanden, die door de zee worden overstroomd. — Het bestuur is onder Schaarmeesteren door de gemeente-besturen aangesteld en is kosteloos.

MAATSCHE-HEI, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. Z. O. van *Uden*; met 21 h. en ruim 100 inw.

MABOERI, een der *Batjan-eilanden* in *Oost-Indië*.

* MACHTUM is een d. (geen geb.), telt 60 h. en 390 inw. De par. waartoe ook het h Deysermuhle behoort, maakt deel van het dek. *Grevenmacher*.

MACKINGHE, Oud-Friesche naam van het d. MAKKINGA, prov. *Friesland*. Zie MAKKINGA. W. en A.

* MADE ligt aan den klinkerweg van Geertruidenberg naar Willemstad. De huizen van dit d. liggen zeer verspreid. De kom van het d. bestaat uit een vierkant, elke zijde van tien min. gaans, langs welke de meeste h. geplaatst zijn; in het midden dezer ruimte staan een steenen windkorenmolen en de R. K. kerk; overigens is dit vierkant door eene menigte wegen doorsneden, aan een spinweb gelijk en waarin de overige h. en de Herv. kerk staan. — Bl. 588. De R. K. kerk heeft een klein koepelvormig torentje. — De Herv. kerk is een klein langwerpig gebouw met spits torentje, midden op het dak. — Reg. 29, *staat:* voorgevel *lees:* zijgevel — Dit d. is ondergevloeid in den St. Elizabethsvloed van 1421, doch later weder bovengekomen.

* MADE-EN-DRIMMELEN paalt N. aan de gem. Werkendam, O. aan de gem. Dussen, Geertruidenberg en Oosterhout, Z. aan Oosterhout, W. aan Hooge-en-Lage-Zwaluwe en de Zuid-Hollandsche gem. Dordrecht. — Deze gem. bevat de volgende polders: den Catharina-polder, den Visch-plaat-polder, den Honderd-dertig-polder, den Bloem-plaat-polder, den Moord-plaat-polder, de Kikvorsch, den Polder-van-de-Steen, den Oranje-polder, den Snijders-polder, de Kleine-Kikvorsch, den Nieuwe-Dombosch-polder, den Oude-Dombosch-polder, den Polder-van-de-Moer, den Koekoek-polder, den Bol-polder, den Ribsche-polder, den Amerplaat-polder, den Prinse-Jannezand-polder en een gedeelte van den Spergie-polder of Ossekop; benevens de volgende platen: de Hoogen-Hof, de Kleinen-Hof, de Lagen-Hof, de Catharina-plaat, den Bol, de Hardenhoek, de Petrus-plaat, Maltha, de Ganzewei, de Biezengors-Beoosten-de-Vischplaat, de Hennipke, de Griendplaat-Benoorden-Honderd-Dertig, de Biezengors-Beoosten-Honderd-Dertig, de Honderd-Dertig, de Elft, de Keizersdijk, de Kruidevlaai, de Biezengors-beneden-den-Amer, het Griendje, de Gors-beneden-Makenholleke, de Amer-plaat, de Gijster, de Jeneverplaat, de Spreeuwenhoek, de Hangkant, de Rietgijster, het Toontjesplaatje, het Kindem, de Beneden-Hofmans, de Hofman, het Onderplaatje, de

Heemplaat, St. Jan, de Noorderplaat, het Noorderplaatje, de Vogelzang, den Kleine-polder, de Bloemplaat, den Groote-Turfzak, den Kleine-Turfzak, de Krakeelplaatjes, de Moordplaat, den Lepelaar, de Plemp, het Noorderplaatje-van-de-Steen, den Steen, den Dombosch, de Akkers, de Koekoek, den Bol, de Haamplaat en gedeelten van de Deenenplaat en van Jannezand. — Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 6915 bund., waaronder 4901 bund. 65 v. r. 87 v. ell. belastbaar land. Men heeft er 1 koren- 1 ros-oliemolen en 1 bierbrouwerij.

MADJASSAM, indigofabrijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, reg. *Poerbolingo*,

*MADION, resid., bl. 592, reg. 7 en 8, *staat:* Madion-Ponorogo *lees:* Madion. Ponorogo

MADION of Madioen, reg. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*, waarvan het het middelste gedeelte uitmaakt. Het is verdeeld in de volgende zes distr.: Madion, Oetaran, Bagi, Kanigoro, Maaspati en Tjaroeban.

MADION, distr. in *Oost-Indië*, op *Java*, res. en reg. *Madion*.

MADION, st. *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid., reg. en distr. *Madion*. Het is de hoofdplaats der residentie en het verblijf van den Resident, 37 palen benoelsbreedte van de Zuidzee, 155 Z. W. van *Soerabaja*, 55 W. van *Kediri*, 72 N. O. van *Patjitan*, 76 O. ten Z. van *Soerakarta*, 15 W. N. W. van den berg Wilis; 27,9 voeten boven de oppervlakte der zee. Zij is eene gewone inlandsche stad en heeft, behalve hare schoone ligging, niets merkwaardigs. Door de Madion heeft men van hier gemeenschap met de Solo, waardoor het afvoeren der voortbrengselen gemakkelijk gemaakt wordt. Vroeger lag hier eene kleine militaire bezetting onder eenen Officier, doch deze post is, ten gevolge van den staat van rust, ingetrokken en de alhier bestaande residentie onder civiel beheer gesteld.

*MADROEL is een onbehuisde buitenpolder, kant. *Ridderkerk*, en paalt N. aan de Nieuwe-Maas, O. aan de haven van Pernis, aan den Pernische-polder en aan Vrijland, W. aan Oud-Smalland. — Hij is slechts aan de rivierzijde met eene kade omgeven en watert uit door een steenen sluisje, wijd 1,30 ell., op de haven van Pernis. — Het bestuur wordt waargenomen door twee Gecommitteerden uit de Ingelanden en eenen Secretaris en Waardsman.

MAER (TER), geh., prov. *Limburg*, Zie Maar (Ter). W.

*MAERNE (DE). *Staat:* Zie Maar, *lees:* Zie Maarn (De).

*MAETMAN is geen geh., maar eene kleine boerderij, welke op sommige kaarten als een geh. voorkomt.

MAGALANG, buit., prov. *Gelderland*, arr., kant., en gem. *Arnhem*.

*MAGDALENA-POLDER (DE). Reg. 4, *staat:* de Tisse, *lees:* de Tille,

*MAGDALENA-SLUIS. Reg. 9, *staat:* aan de Zuidzijde, *lees:* aan de Noordzijde,

MAGERIET, h., prov. *Zeeland*. Zie Magaret. W.

*MAGRETTE ligt distr. en 2½ u. W. van *Hulst*, kant. *Axel*.

MAHABOE (DE) berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*. Het is een sedert lang uitgebrande vuurberg, welks krater thans eene uitgebreide vruchtbare kom is.

MAHLEBARSCHE GEBERGTE (HET), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Zie Malebarsche-gebergte (Het). W.

MAJAK, een der monden, waardoor de *Pontianak*, aan de westkust van het eil. *Borneo*, zich in zee stort.

MAJANG (DE), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, op de Westkust ten N. van Kaap Sattey.

* MAJAUW, ook MAIJO. Bl. 601, reg. 2, *staat:* notenboomen *lees:* notenmuskaatboomen

MAJEBAN (HOEK), kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat van Karimata*, aan de Westkust van het eil. *Bangka*.

MAJONG, suikerfabrijk in *Oost-Indië*, op *Java*, resid. *Djapara*.

* MAIRE, heerl., ligt alleen in de gem. *Rilland-en-Maire*, en paalt N. aan de heerl. Krabbendijke en de Ooster Schelde, W. aan de heerl. Krabbendijke en Valkenisse; beslaat, volgens het kadaster, 417 bund. 61 v. r. 2 v. ell., waaronder 393 bund. 17 v. r. 60 v. ell. belastbaar land, en telt 12 h., bewoond door 15 huisgez., uitmakende 110 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw. — De inw., die allen Herv. zijn, behooren kerkelijk te *Krabbendijke* of *Fort-Bath*. — Men heeft in deze heerl. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Rilland* en te *Krabbendijke*. — Het wapen is van azuur, met zes St. Jacobsschelpen van zilver, staande drie, twee en een.

* MAIRE, pold., paalt N. aan den Oostpolder-van-Krabbendijke, den Stroodorpe-polder en den Reigersbergsche-polder, O. aan den Reigersbergsche-polder, Z. aan de schorren van Maire, W. aan den Oostpolder-van-Krabbendijke en Valkenisse; beslaat, onder *Krabbendijke*, 3 bund. 60 v. r. 50 v. ell., en onder *Rilland-en-Maire*, 100 bund. 80 v. r. 36 v. ell., en watert uit door eene sluis, liggende in den pold. Valkenisse, op de Wester-Schelde. Daarin staan alleen 2 hofsteden of boerderijen onder *Rilland*. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, eenen Gezworene en eenen Ontvanger-Griffier.

MAIREPOLDER (DE LANGE-), pold. in *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, distr. en arr. *Goes*, kant. *Heinkenszand*, gem. *Driewege-en-Coudorpe*; palende N. O. aan den West-Blazekoppolder en den Zakpolder, O. aan den Kamerpolder, Z. W. aan den Polder-van-Driewege, W. aan den Hollepolder en den St. Anthoniepolder. — Hij is groot, volgens het kadaster, 43 bund. 45 v. r. 77 v. ell., alles schotbaar land; telt 10 h., waaronder 3 boerderijen; watert uit over Driewege en Ellewoutsdijk, door eene sluis op de Wester-Schelde, en heeft geen afzonderlijk polderbestuur, maar behoort onder dat van *Ellewoutsdijk-en-Driewege*.

MAITOERA of NOESWESSE, eil. in *Oost-Indië*, Z. W. van Ternate.

MAKAKOE, distr. in *O.-Indië*, op *Sumatra*, resid. *Palembang*.

MAKENHOLLEKE (GORS-BENEDEN-), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

MAKKA (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie BAROELO (DE). W.

MAKKEN, geh., prov. *Overijssel*. Zie MAKKUM. W. en A.

MAKKINGA, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, arr. *Heerenveen*, kant. *Oudeberkoop*; bevattende de d. Makkinga, Elsloo en Langedijke, en volgens het kadaster eene oppervlakte beslaande van 8560 bund. 80 v. r. 19 v. ell., waaronder 8519 bund. 13 v. r. 93 v. ell. belastbaar land.

MAKKUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. *Sneek*, kant. *Bolsward*, bevattende de d. Makkum, Kornwerd, Engwierum, Idzegahuizen, Piaam, Schraard, Wons en Surig, en beslaande 2844 bund. 55 v. r., waaronder 2540 bund. 74 v. r. 52 v. ell. belastbaar land.

*MAKKUM, d. In 1845 is aldaar een cementmolen opgerigt. In 1848 is in de Herv. kerk een orgel geplaatst.

MAKOEBOE, eil. in *Oost-Indië*, ten N. van het eil. Bangka.

MAKOKO (DE), riv. in *O.-Indië*, in het eil. *Sumatra*, ads. resid. *Bengkoelen*, welke uit een meer, nabij den tafelberg *Soekao*, haren oorsprong heeft, en met eene zuidwestelijke rigting in de *Indische-Zee* uitloopt.

MAKTIA (DE STRAAT-VAN-), zeeëngte in *Oost-Indië*, welke langs de westkust van Timor-Laut, tusschen dat eil. en Serra, loopt.

MALABAR, gebergte in *Oost-Indië*. Zie MALEBAARSCHE-GEBERGTE. W.

MALAKKA-PASSAGE, zeeëngte in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, welke het eil. Wai van de noordwestpunt van Sumatra scheidt.

MALALOE, kaap in *Oost-Indië*, aan de oostkust van het eil. *Bangka*.

MALATI, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kediri*.

MALAUNA, eil. in *Oost-Indië*. Zie MAULANA. W.

*MALBURGEN. In 1270 MALBERGHEN genaamd, ligt in de *Over-Betuwe*. — Men heeft in deze buurs. geen school meer. — Reg. 3 v. o. *staat:* MALDEN, *lees:* MALBURGEN. — Onder het Pruissische bestuur was te MALBURGEN de Pruissische IJsseltol, welke tevens diende tot contrôle van den Nederlandschen Rijntol aan de tolkamer te Lobith.

*MALBURGEN (POLDER-VAN-) is een buitenpolder, en beslaat eene oppervlakte van 439 bund. 92 v. r. 70 v. ell., meestal weiden; telt 20 h., waaronder 3 boerderijen, en het veerhuis van een pontveer 20 min. O. van Arnhem, en wordt door 2 sluizen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit drie poldermeesters, met eenen Secretaris. — Nog voor weinige jaren stond in het midden van dezen polder een huis, Jemmerloo genaamd, met naauwelijks ¼ bund. gronds, welke er eertijds heerlijke regten had.

*MALBURGSCHE-DAM of HET MALBURGSCHEDIJKJE, is geen geh., maar een dijk, welke ten Z. W. aan den Rijn-bandijk en ten N. W. aan de zomerkade sluit.

MALBURGSCHE-SLUIS (DE), sluis, prov. *Gelderland*, gem. en ¾ u. N. W. van *Huissen*, 25 min. Z. van *Malburgen*, dienende tot ontlasting van de Huissensche uiterwaarden op den Rijn, Zij is wijd 2,60 ell. en ligt 0,20 ell. onder middelbare rivierstand.

*MALBURGSCHE-TOL is geen geh., maar was vroeger een tolhuis, thans eene boerderij.

MALDEGHEM, voorm. leen in *Staats-Vlaanderen*, in het *Vrije-van-Sluis*, in de *Watering-van-Kadzand*, prov. *Zeeland*, hebbende eenige achterleenen. — Het werd vernietigd bij den inval der Franschen in 1794. De laatste leenheer was de Heer Mr. CORNELIS CAAN, Burgemeester der stad Vlissingen.

*MALDEN. Bl. 616, reg. 22, *staat:* 1770 *lees:* 1769

MALDENSCHE-BOSCH (HET), bosch, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, groot 217 bund. 74 v.r. 30 v. ell., meest beplant met dennenboomen.

MALEIJOE, meer in *O.-Indië*, in het eil. *Borneo*, ongeveer 110 mijlen van de Westkust verwijderd en ruim 30 mijlen in omtrek.

MALENPOL, kleine heuvel, prov. *Gelderland*. Zie RENSELBERG. W.

MALENVELD (HET), plaats prov. *Gelderland*, gem. *Ermelo*, 20 min. N. van *Nunspeet*, behoorende tot het bouwerve *Oosteinde*.

MALIKOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Menado*, distr. *Tombatjan*, 12 palen van *Amoerang*, bestaande uit 72 huizen. — Dit d. is den 21 December 1845 geheel afgebrand, terwijl men daarbij de dood van eene vrouw te betreuren had.

MALMERT, geh. prov. *Friesland*. Zie MEMERT. W.

MALOEDOE of MALLAEDOE, staat in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noordoostkust.

MALSEN (HUIS VAN), kasteeltje, prov. *Gelderland*, gem. en 25 min. W. Z. W. van *Ammerzoden*, ten O. buiten de kom van het d. *Well*. Het is een klein vierhoekig gebouw met twee hoektorentjes aan de oostzijde en een dak dat van boven plat en van eene balustrade voorzien is; met eenige bijgebouwen en tuinen omringd door grachten, heeft het eene houten brug aan de zuidzijde voor de ingang, en beslaat, eene oppervlakte van 3 bund. 78 v. r. 80 v. ell.

* MALSME *lees:* MALSINE.

MAMBAREN (DE) riv. in *O. Ind.*, in *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

* MAMER, telt in de kom der gem. 209 h. en 1150 inw. — De kerk is aan den H. JOHANNES *den Dooper* toegewijd.

MAMOE (BATOE-), kaap in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Sumatra*. Het is de Zuidhoek van de *Tappanoeli baai*.

MAMOEDJO, baai in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Celebes*.

MANAN, strand in *Oost-Indië*, op het *Ambonsche* eil. *Bonoa*.

MANATOETE (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat van Ombai*, aan de Noordkust van het eil. *Timor*.

MANAWOLKA, een der *Goramsche-eilanden* in *Oost-Indië*.

* MANCEP *staat:* Zie MANCOP. *lees:* Zie MANKAP.

* MANDAHELING behoort thans tot de resid. *Ayer-Bangies*.

* MANDALA (BADJA-), *staat:* plant. *lees:* distr. en d.

* MANDALAWANGI ligt op de scheiding van *Soekaboemi* met *Tjipoetri*.

MANDALAWANGI-GEBERGTE, gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, op de scheiding tusschen de Bandongsche distr. Tjitalingka en Tjikoemboelan, ongeveer 5 palen N. van Lelles, en omtrent 5 palen Z. O. van Tjitalingka.

MANDALIKA of MANDALIKE, ook DUIVELSKLIP genoemd, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee van Java*, op korten afstand van kaap Morea, en tot de resid. *Djapara* behoorende, op 6° 25′ 5″ N. B. en 120° 31′ O. L. — Het is eene begroeide koraalrots, welke 1 paal in omtrek heeft, zich als een rond bergje voordoet, en dikwijls aan stoute en bloeddorstige Maleische zeeroovers tot roofnest strekt.

MANDALLA (BOGT VAN) baai in *Oost-Indië*, in de *Zee van Celebes*, aan de Noordkust van het eil. *Celebes*.

MANDAR of MANDHAR, baai in *Oost-Indië*, in de *Zee van Celebes*, aan de Noordkust van het eil. *Celebes*.

MANDAWEE, kaap in *Oost Indië*, aan de Zuidkust van het eil. *Borneo*.

MANDAWEE (BAAI VAN), baai in *Oost Indië*, in de *Zee van Java*, aan de Zuidkust van het eil. *Borneo*.

MANDERIANG, vlek in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

MANDJESWEERD, pold., prov. *Overijssel*. Zie MANDEMAKERSWAARD. W.

MANDOEIN, d. in *Oost Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de Soengej-Babierik.

MANDONO, d. in *Oost Indië*. Zie MANDANO. W.

MANENBERGSCHE BRUG of brug no. 22, brug, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. van *Heerde*. — Het is eene houten ophaalbrug, liggende over het 5e pand van het Apeldoornsche-kanaal, in den weg van den Grindweg naar Wapenveld.

MANENSWEERD, ook wel MANESWAARD of MANUSWAARD gespeld, uiterwaard, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. en gem. *Wageningen*; palende N. aan den Rijn, O. aan de Wolfswaarden, Z. aan de

Wolfswaarden en den dijk, W. aan het Opheusdensche veer; groot 2113 bund. en zich ontlastende op den Rijn, door eene steenen sluis, wijd 1,60 ell., liggende 1,63 ell. onder middelbare rivierstand.

* MANGELPOLDER is ruim 10 bund. groot en watert uit door den Noorder-Reker-molen op het Noord-Hollands-kanaal. Het bestuur bestaat uit den Burgemeester, als Dijkgraaf, en twee Poldermeesters.

MANGERAI, eil. in *Oost-Indië*. Zie Floris. W.

MANGERAI (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, aan de Noordkust van het eil. *Floris*.

MANGIS-EILANDEN, eilandengroep in *Oost-Indië*. Zie Salibabo. W.

MANGKANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en 10 palen W. van *Samarang*, 220 mijlen O. van *Soerabaja*, aan den grooten postweg.

MANGOESEWOE, bergrug in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, tot de *Tjermai* behoorende, zij strekt zich van het Oosten naar het Westen uit, en is door eenige hooge meer kale tusschenruggen met de *Galoengoeng* en de *Samal* verbonden.

* MANGOLIE is door den oorlog ontvolkt en eindelijk geheel verlaten.

MANIS, oud. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*.

MANKAKA, eil. in *Oost-Indië*, Z. van de Straat-van-Malakka.

MANKAP-BANK, bank in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, welke zich ver zuidwaarts van het eil. Mankap uitstrekt.

MANKATTIP, natuurlijk kanaal in *O.Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, W. van de Doeson, voor kleine praauwen bevaarbaar.

* MANKINAN (niet Makinan) *staat:* Zie Maksjan. *lees:* Zie Makjan.

MANNA, kaap in *Oost-Indië*, aan de Westkust van *Sumatra*.

MANOEBAHIT, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*.

MANOEI, eil. in *Oost-Indië*. Zie Waksware. W.

MANOEK of Manok, eil. in *Oost-Indië*. Zie Vogeleiland. W.

§ MANOEMBING, berg in *Oost-Indië*. Zie Monoppy.

MANTALAT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*. — Het bestaat uit 17 h. die langs den oever der Doeson en niet ver binnen den mond der Soengej-Mantalat verspreid liggen. — De geheele bevolking, 300 zielen sterk, bestaat uit Pekompejers behalve een Dajaks gezin. Hit is de zetel van het Opperhoofd van het distrikt, wiens gezag zich van de Moewara-Malian tot aan de Soengej-Mantalat landwaarts in uitstrekt. De omstreken zijn vrij laag en grootendeels met wild struikgewas en bosschen bedekt.

MANTALAT (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke bij het d. Mantalat in de *Doeson* valt.

* MANTEAU-POLDER behoort tot het arr. *Middelburg*.

* MANTGUM. Reg. 12, *staat:* 92 guld. *lees:* 96 guld.

MANTGUM-EN-SCHILLAART, kerk. gem., prov. *Friesland*, klass. van *Leeuwarden*, ring van *Wirdum*. — Men telt er 260 zielen, onder welke 90 Ledematen en heeft er 2 kerken, als: eene te Mantgum en eene te Schillaard, welke door eenen Predikant bediend worden. — De eerste, die aldaar het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Andreas Mantgum, die in het jaar 1584 hier in dienst was.

* MAPAISI. *Staat:* Zie Nieuw-Wedergevonden. *lees:* Zie Wedergevonden (Nieuw-).

MAPAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Riouw*.

MARABAHAN, fortje in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de Doeson, bij het dorp Pekompei. Het vormt eenen regelmatigen vierhoek, is van eene gracht omgeven en als de sleutel van de vaart langs de Doeson en de Nagara te beschouwen.

MARAGIT, een der voornaamste toppen van het *Goentoer-gebergte* in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, op de scheiding van de distr. *Timbanganten* met *Tjikoemboelan*.

MARANOEMPA, d. in *Oost-Indië*. Zie Moewara-rampah.

MARANOEMPA (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie Kampar (De).

MARASSA, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Sumatra*, de noorder der drie monden waardoor de *Atsjeen* zich in de *Indische-zee* ontlast.

* MARATOETA *lees:* MARATOEWA

MARAWANG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Bangka*.

MAREE, eil. in *Oost-Indië*. Zie Kavaly. W.

* MAREN (DE), lands., ligt in de griet. *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*.

* MARENDIJK (DE), langs dezen dijk staan 40 h., met 120 inw., welke eene b. uitmaken.

* MARENDIJKSCHE-POLDER paalt N. aan den Kikkerpolder, O. aan de Trekvaart naar Haarlem, Z. aan het gebied der stad Leyden, W. aan den Pesthuispolder en het land buiten water; wordt doorsneden door den straatweg van Leyden naar Haarlem en door den ijzeren spoorweg. Daarin staan 5 h. (geene boerderijen) en het stationsgebouw, benevens een tolhuis. Dit land ligt 1.15 ell. onder A. P.

MARENSCHE-WAARD, uiterwaard, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Alem-Maren-en-Kessel*; palende W., N. en O. aan de Maas, Z. aan de Alemsche-kil. Deze waard is nagenoeg een eiland, dat aan de zuidzijde, door eene smalle strook lands, met een ander verbonden is, door zijne hooge oevers, op weinige uitzonderingen na, als bekaad te achten, alleen op eenige lage punten vindt men eene kade gelegd. Hij is groot 28 bund. 61 v. r. 10 v. ell. Over dezen waard loopt het voetpad naar het veer op Rossum.

§ MARE-POLDER (DE LANGE-), pold., prov. *Zeeland*. Zie Maire-polder (De Lange-).

MARGA-ADJIE en MARGAS, twee distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

MARGASARI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjermasing*, ter plaatse, waar de Mareenpiauw in de Nagara valt. — Het bestaat uit ongeveer 120 h., meest van een ellendig aanzien, met 600 à 700 inw. — Er bestaat bij de inlanders eene overlevering, dat, langen tijd geleden, in de omstreek van Margasari een aantal Hindoes (*Orang-Kling*) zou hebben gewoond, en dat van die vreemdelingen de zware gouden ringen en de, op onderscheidene wijze geslepene, edelgesteenten afkomstig zijn, welke daar in de aarde gevonden worden.

MARGASARI (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie Nagara (Soengei).

MARGERIET, b., prov. *Zeeland*. Zie Magaret. W.

MARGRATEN bevat mede het geh. Aan den Eik.

MARHEE, eil. in *Oost-Indië*. Zie Kavaly. W.

§ MARHULSEN, havez. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 6 u. O. Z. O. van *Zutphen*, kant., gem. en ½ u. N. O. van *Groenlo*, tot welks schependom het ook behoort, aan de Slinge. — Op deze havez. stond nog in het laatst der vorige eeuw een adellijk huis. Thans is er een tuin, waarin de fondamenten nog aanwezig zijn, alsmede een groot gedeelte der gracht en van den wal, welke laatste 2,40 ellen hoog was en het huis omgaf. Tot deze havez. behoort eenen vrijen jagtkring, benevens het regt der jagt in de heerlijkheid Lichtenvoorde, en gedeeltelijk in de heerl. Borculo alsmede het regt

van visscherij op de Slinge en de Berkel. De daartoe behoorende gronden beslaan eene oppervlakte van 1715 bund. 36 v. r. 22 v. ell. (1)

MARIA-IN-SELWART, voorm. kloost., prov. *Groningen*. Zie Selwert (Het Klooster-). W.

MARIA-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Hoorn*, in *de Gou* een gedeelte van de tegenwoordige *Achterstraat* beslaande. Het was een nonnenklooster van de orde van Penitentie en werd in het jaar 1408 gesticht door Frederik Matthijszoon, die daartoe een huis kocht en er negen Zusters in bragt. In het jaar 1415 deden zij er de eerste professie, en in 1435 werd de kerk, ten N. van het Catharina-klooster aan de H. H. Maria, Petrus en Paulus toegewijd. Nadat de Nonnen, in het jaar 1573, de stad verlaten hadden, werd de kerk tot een Artilleriehuis en in 1574 de overige gebouwen tot een Weeshuis ingerigt, terwijl het Artilleriehuis sedert 1829 weder tot R. K. kerk dient.

MARIA KONVENT-IN-BETHLEHEM, voorm. kloost. te *Wateringen*, prov. *Zuid-Holland*. Zie Bethlehem (Maria-konvent-in-). W.

MARIA-POLDER, prov. *Noord-Braband*, reg. 7, *staat:* Ketelaar, *lees:* Ketelaer, — Reg. 10 en 11, *staat:* waaronder 373 bund. 33 v. ell. schotbaar land; *lees:* terwijl de schotbare grootte op 373 bund. 33 v. ell. gerekend wordt; het zomerpeil is 0,60 ell. onder A. P.

*MARIA-POLDER in *Hulster-Ambacht*, is volgens het kadaster 241 bund. 41 v. r. 40 v. ell. groot, waaronder 234 bund. 44 v. r. 81 v. ell. schotbaar land.

*MARIA-POLDER, gem. *Sluis*, vloeide in den nacht tusschen 10 en 11 December 1845, ligt nog onbedijkt, maar staat weder bedijkt te worden

*MARIA-POLDER, gem. *Strijen*, paalt N. aan den Oude-Bevervoordsche en den Stoope-polder, O. en Z. aan het Hollandsdiep, W. aan den Strijensche-polder, en watert uit door 1 sluis op het Hollandsdiep.

MARIA-REFUGIE, kloost., prov. *Noord-Braband*, 10 min. Z. W. van de parochiekerk van *Uden*. — Het is een nonnenklooster van de orde van den Allerheiligsten Zaligmaker, gewoonlijk genaamd van de H. Birgitta. — Deze Nonnen die vroeger het klooster te Coudewater, onder *Rosmalen*, bewoonden, wel voorziende, dat zij dit zouden moeten verlaten, kochten te Uden, in het jaar 1710, den grond en het kleine daarop staande gebouw, hetwelk de Kruisheeren vroeger hadden bewoond en betrokken dit den 14 September 1713. Hier bouwden zij, na verloop van eenige jaren, een ruim en aanzienlijk klooster waarin zij eene kostschool voor jonge meisjes begonnen, dat tot den inval der Franschen, welke in 1794 plaats had, zeer in bloei geweest is. In gemeld jaar namen de bewoneressen uit vrees van mishandeling de vlugt naar Leyden, doch de tijd eenigzins kalmer geworden zijnde, keerden zij in 1795 naar haar geliefkoosd klooster terug. Ten gevolge van het decreet, dat Napoleon Bonaparte op den 3 Januarij 1812 uitvaardigde, waarbij de opheffing van alle kloosters in het *Departement der Monden van den Rijn*, tegenwoordig *Noord-Braband*, bevolen werd, werden de bewoneressen van dit klooster, den 22 December van het zelfde jaar, met geweld daar uit verdreven. Na verloop van eenige weken voegden zij zich weder bij elkander en betrokken te Uden een klein huis, dat weldra met een ander en grooter, de *Roode Leeuw* genaamd, verwisseld werd.

---

(1) Door dit art. zijn vervallen de art. Marhuisen en Marhulsen, Wbk.

Hier verbleven zij tot de Souvereinen Vorst de teugels van bewind hier te lande had in handen genomen. Zij betrokken toen weder het klooster den 2 Junij 1814, en namen al spoedig 3 Nieuwelingen aan, welke zij echter, kort na hare inkleeding, moesten laten vertrekken, ten gevolge van het besluit van 2 September 1814, waarbij de door NAPOLEON gedane opheffing der kloosters gehandhaafd werd. Daar echter de Geestelijke Zusters het haar destijds aangeboden pensioen, evenmin als vroeger, aannamen, mogten zij in het klooster blijven wonen en er alzoo in vreedzame rust hare dagen eindigen, blijvende zij altijd de stille hoop koesteren, dat het haar eindelijk zou vergund worden Nieuwelingen aan te nemen, welke hoop dan ook is verwezenlijkt, daar Zijne Majesteit Koning WILLEM II, op den dag van Zijne plegtige inhuldiging, bij besluit van den 28 November 1840, bij wijziging in zoo verre van de besluiten van den 2 September 1814 en den 8 Februarij 1815, heeft vrijgelaten, om nieuwe leden in hare zamenleving aan te nemen, overeenkomstig voor deze instelling bestaande statuten en behoudens de geestelijke regtsmagt van den Kerkvoogd van het betrokken distrikt. — Nadat de kostschool, in het klooster te Uden, bij den inval der Franschen had opgehouden, begonnen de Geestelijke Zusters zich, eenige jaren later, weder op nieuw op het onderwijs der jeugd toe te leggen, en besturen thans eene der meisjesscholen, die meestal door arme kinderen, ten getale van 80, bezocht wordt, gevende de Nonnen tevens onderwijs in verschillende vrouwelijke handwerken. In het jaar 1844 werd in dit klooster eene Zondagsschool voor meisjes van middelbaren ouderdom opgerigt, welke mede door de Nonnen bestuurd, en gemiddeld door 100 leerlingen bezocht wordt. De kerk werd in het jaar 1739 gebouwd en den 24 Junij 1749, onder aanroeping van den H. JOANNES *den Dooper*, door PETRUS LUDOVICUS JACQUET, Suffragaan van het bisdom van Luik, gewijd. Het is een ruim, sterk en zeer fraai gebouw, en wordt door een wereldlijken Priester, Rector genaamd, bediend. — Op het koor, dat voor de Nonnen dient, wordt een groot Christusbeeld bewaard, dat zeer oud is, en door deskundigen als een buitengewoon kunstgewrocht beschouwd wordt. — De Geestelijke zusters zijn thans (1851) 40 in getal. In het jaar 1843 nam uit dit klooster een nieuw zijnen oorsprong te *Weert*, in de prov. Limburg.

*MARIA'S-KAMP te *Assen*. Het kloosterzegel, dat nog voorhanden is, stelt voor de Maagd MARIA met het kind JEZUS op een troon gezeten en tot randschrift: *Sigillum Conventus Sanctimonialium in Assen*.

* MARIA'S KAMP, gem. *Ezinge*. Reg. 12, *staat:* Kanunnikessen *lees:* Kanunniken

*MARIA'S-KONVENT te *Beverwijk*, werd ook MARIA'S-KONVENT-IN-SION genoemd.

MARIA'S-LUST, buit. onder *Baarne*. Zie ZOMERSVREUGD. W.

*MARIA'S-PARADIJS. Reg. 7, *staat:* 1419 *lees:* 1423

MARIA-TE-BLOCHEM (HET KLOOSTER-VAN-DE-H.-MAAGD-), voorm. kloost., prov. *Noord-Holland*. Zie NIEUWE-LICHT (HET). W.

§ MARIA-TE-SILOE, voorm. kloost., prov. *Groningen*. Zie SELWERD (HET KLOOSTER). W.

MARIENBERGER-DIJK, dijk, prov. *Overijssel*. Zie KLOOSTERDIJK.

MARIENBOOM, buit., prov. *Gelderland*, arr., kant., gem. en ½ u. Z. van *Nijmegen*, groot 5 bund.

*MARIENBOSCH in *Kennemerland*, beslaat eene oppervlakte van 40 bund. 45 v. r. 38 v. ell.

§ MARIENBURG, voorm. lustslot, *Achter-de-Hoven*, Z. O. van *Leeuwarden*, gesticht door Prinses Maria Louisa, weduwe van Prins Johan Willem Friso, en sedert haren dood, in het jaar 1765, gesloopt en in partikuliere huizen en tuinen veranderd. Sedert het overgeblevene hoofdgebouw, in 1839, door de familie Vegelin van Claerbergen gekocht werd, is dat gebouw aanmerkelijk vergroot, en het geheel met onderscheidene nieuwe nevengebouwen, tuinen en beplantingen vermeerderd, zoodat dit buitengoed, door de zorg der eigenares en bewoonster, Freule L. A. Vegelin van Claerbergen, thans weder een fraai en aanzienlijk voorkomen heeft, en een sieraad van dezen stedelijken wandelweg is.

MARIENDAAL, buit., prov. *Noord-Braband*, gem. *Ginneken-en-Bavel*, in het d. *Ginneken*, aan den Markstroom; groot 70 v. r.

* MARIENDONK in het *Land-van-Heusden*. Ter plaatse, waar dit kloost. gestaan heeft, ziet men thans 12 bund. teelland.

* MARIENGAN (DE). Zie voorts Maring'an (De). W.

* MARIENHAGE, te *Weert*, stond in de *Molenstraat* en is in het jaar 1739 vernietigd; de daartoe behoord hebbende, gedeeltelijk nog bestaande gebouwen, dienen thans tot Stedelijke-kollegie-van-Onderwijs.

MARIENHART, kloost. te *Weert*. Zie Mariënweide.

MARIENHOEF, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Ermelo*, in de buurs. *Tonsel*.

* MARIENKROON te *Culenborg*. Reg. 6, *staat:* Alcidis *lees:* Almdes

* MARIENKROON te *Heesbeen*. Bl. 680, reg. 3, *staat:* Ten-Dael *lees:* Ten-Daal

* MARIENPOEL. Reg. 11, *staat:* ongeveer 24 bund. *lees:* 16 bund.

* MARIENTHAL lag in de gem. *Tuntingen*, ban van *Holenfels*. Er staan aldaar 6 woningen, met 60 inw.

* MARIENWEERD, voorm. abdij. Reg. 16, *staat:* 1856 bund. 65 v. r. 80 v. ell. *lees:* 1271 bund. 91 v. r. 54 v. ell.

* MARIENWEERD, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 816 bund. 4 v. r. 82 v. ell., telt 16 h. en ruim 130 inw. — De buurs. Marienweerd ligt nabij de Linge, waarover hier een pontveer is.

§ MARIENWEIDE *lees:* MARIENWIJNGAARD, voorm. kloost. te *Weert*, in de *Maasstraat*, in het jaar 1442 gesticht. Het werd bewoond door Augustijner-Nonnen, en is in 1797 vernietigd. Het oostelijke gedeelte wordt sedert 1843, door Birgittinessen bewoond, terwijl de westelijke gebouwen, welke in 1684 en het volgende jaar werden bijgetimmerd, nog grootendeels bestaan en tot in 1850, tot bijzondere woningen dienden, doch toen ook door de Birgittinessen werden aangekocht. De kerk, welke vrij ruim en fraai was, bestaat niet meer. Het klooster draagt thans den naam van Marienhart.

MARIESO, d. in *O.-Indië*, op het eil. *Celebes*, gouv. en distr. *Makassar*.

MA-RIKA. *Staat:* Zie Siparipabo. *lees:* Zie Siparibobo.

* MARING'AN (DE). Zie voorts Mariengan (De). W.

MARINGIN (DE), riv. in *Oost-Indië*, op *Sumatra*, gouv. *Sumatra's-Westkust*, welke zich met de *Tambaesie*, de *Simuntjie*, de *Nior*, de *Tabier*, de *Kampan* enz. vereenigt, om de *Djambi* te vormen.

§ MARITIME-WEG, klinkerweg in de prov. *Noord-Holland*, gem. *den Helder-en-Huisduinen*, het maritime etablissement Willemsoord geheel en al omgevende, en loopende verder zuidwaarts, langs de westzijde der Koopvaarders-binnenhaven, naar het Nieuwe werk, alwaar hij vervolgd wordt door den rijks schelpweg naar Alkmaar.

* MARK (DE). *Staat:* Zie Meerbergsche-en-Estensche-watergang. *lees:* Meeterensche-en-Estensche-watergang.

MARKE, geh., prov. *Groningen*, arr., kant. en 3 u. Z. van *Winschoten*, gem. en ½ u. van *Onstwedde*; met 3 h. en 30 inw.

* MARKELERBERG is de plaats, waar eens de Saksen hunne volksvergaderingen hielden, en de H. LEBUINUS het Christendom predikte.

* MARKELERBROEK. Aldaar staan 29 h. en 180 inw., welke eene buurs. vormen.

* MARKELO bevat mede de buurs. Markelerbroek, Stokkumerbroek en Elseneerbroek. — Bl. 688, reg. 48, *staat:* K. R. *lees:* R. K. — In de jaren 1849 en 1850 zijn in de gem. MARKELO 2 marken verdeeld, namelijk de marke Markelo groot 1560 bund. en de marke Elsen groot 1500 bund. Hierdoor is den nijveren landman een ruim veld geopend ter verbetering van zijn bestaan.

* MARKEN, is een vlak, laag en boomloos land, uit schralen weigrond bestaande. De huizen staan op hoogten, digt en ongeordend bij elkander, in afzonderlijke groepen of buurten, die door voetpaden en langs de zeedijken met elkander gemeenschap hebben. De visschersvloot bestond in 1850 uit 76 botters, 2 bonzen en 18 haringschuiten. — In 1849 werd de haven bezocht door 186 vaartuigen, behalve de hier thuis behoorende. — De oude kerk, welke nog eenige sporen van geschilderde vensterramen bezat, is in 1846 vervangen door eene nieuwe, zijnde een eenvoudig vierkant gebouw, met eenen vierkanten toren, gedekt door een dak in den vorm van een huisdak, doch zonder orgel. In de oude kerk werd, tot dat zij afgebroken werd, nog begraven, als toen zijn alle de lijken er uitgehaald en op de in 1845 nieuw aangelegde begraafplaats overgebragt. — De vuurtoren, welke op 52° 27′ 37″ N. B. en 22° 49′ 37″ O. L. staat, was in 1839 (niet in 1840) volbouwd. — De eerste steen is gelegd geworden door den Kapitein Luitenant ter Zee H. A. VAN KARNEBEEK, tijdelijk Onder-Inspecteur over het loodswezen te Amsterdam. Het licht, dat den 14 November 1839 het eerst werd ontstoken, is een stilstaand lenticulair lamplicht van de vierde grootte, naar de uitvinding van den Heer FRESNEL. Het staat 15,77 ell. boven den waterspiegel van gewoon hoog water. Van den vorigen vuurtoren was de eerste steen, door den beroemden Amsterdamschen Burgemeester NICOLAAS WITSEN gelegd. Dit licht is zigtbaar op 2½ à 3 zeemijlen.

MARKENBURG, voorm. slot, prov. *Utrecht*. Zie MEERENBURG.

MARKTGRAVE, riviertje prov. *Overijssel*. Zie BEEK (DE).

MARLBOROUGH, fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, ads. resid. en bij de stad *Bengkoelen*.

MARNE (DE), lands. Reg. 6, *staat:* Mesingeweer *lees:* Menningaweer

* MARNE-POLDER, paalt N. aan Schraard, O. aan de Witmarsumer-vaart, Z. en W. aan de Makkumervaart, en wordt uit door eenen windmolen bemalen. Het polderbestuur bestaat uit twee der Ingelanden.

MARO, een der *Tenimber-eilanden*, in *Oost-Indië*.

MAROEMPIAUW (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke bij Margasari in de *Nagara* valt.

MAROEWI, het grootste der *Banjakh-eilanden*, in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de Westkust van het eil. *Sumatra*.

MAROEWISCHE-EILANDEN, eilanden in *Oost-Indië*. Zie BANJAKH.W.

MAROS (MEER-VAN-) of MEER-VAN-BATOE-MOERONG, meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*, ads. resid. *Maros*. — Dit meer sluit drie eilandjes in zich, is niet groot van omvang, maar zeer hoog gelegen, en omringd door een steil kalkgebergte, waarvan de beklimming van wege het losse en brokkelige van den kalksteen,

tot nog toe onmogelijk geacht is. Aangezien dit meer in de rivier van *Maros* veel water ontlast, zonder ergens op eene zigtbare wijze toevoer te ontvangen, zoo is het waarschijnlijk, dat het door wellen op den bodem van het meer gevoed wordt. Van de zijde van Marós nadert men het ter plaatse, waar, in eene grot van druipsteen, het water zich verliest; het komt vervolgens weder te voorschijn in eene andere grot, waarvan het gewelf ruim 15 ell. hoog is, en stort, te midden dier grot, in eenen afgrond neder. Lager ziet men het water weder, terwijl het als eene beek voortstroomt, tot dat het eenen kleinèn waterval vormt, die weldra door eenen grooteren van 8 ell. breedte gevolgd wordt. Deze aanzienlijke watermassa stuit hier en daar op vooruitstekende rotsbrokken, en verkrijgt daardoor, in haren val, eene groote verscheidenheid van bogten en schakering van kleuren, eer zij eene diepte van 25 ell. bereikt. Hier stort zij te midden eener rotsbedding neder, spat, al ziedende en bruisende, om hoog, en werpt eenen digten stofregen van zich af.

MARRUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd*; bevattende de d. Marrum en Nijkerk, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1148 bund. 44 v. r. 23 v. ell., waaronder 1126 bund. 70 v. r. 90 v. ell. belastbaar land.

* MARS, pold. Bl. 700, reg. 7, *staat:* 1843, *lees:* 1845,

MARS of MARSCH-EN-GEEREN, streek lands, prov. *Overijssel*, arr., kant., gem. en ½ u. Z. O. van *Zwolle*; groot 397 bund. 81 v. r. 80 v. ell.

MARSCH, een der *Riouwsche-eilanden* in *Oost-Indië*, ten O. van Straat-Riouw.

§ MARSCHERWALD niet MARSCHENWALD, groote pachthoeve in de heerl. *Beaufort*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 4¼ u. Z. O. van *Diekirch*, kant. en 1½ u. Z. W. van *Echternach*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Consdorff*.

§ MARSCHERWALD niet MARSCHERWALD, geh. in de heerl. *Beaufort*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 4¼ u. Z. O. van *Diekirch*, kant. en 1¼ u. Z. Z. W. van *Echternach*, gem. en 40 min. N. W. van *Bech*.

MARSEN of MARSEEN, distr. op het eil. *Java*, resid. en reg. *Pekalongan*.

* MARSENHOVEN, eigenlijk MEERSSENHOVEN, ligt gem. en ¼ Z. O. van *Itteren*.

MARTA-FONS, kaap in *Oost-Indië*. Zie KAAIMANSHOEK. W.

* MARTELHUIZEN ligt W. ten N. van *Onderdendam*. — Reg. 5, *staat:* trekweg, *lees:* Breekweg,

* MARTELINGEN. In art. 2 van het protocol van 6 Feb. 1831 werd gelezen, dat er in Luxemburg eene lijn zoude getrokken worden, die den weg van Arlon naar Longwy, de stad Arlon en haar grondgebied en den weg van Arlon naar Bastogne aan België zou laten. — Uitgaande van deze bepaling, kon het d. MARTELINGEN, hoezeer aan den Koning-Groothertog bij name toegewezen, geen deel van het groothertogdom uitmaken. Het moest noodwendig aan Belgie verblijven, omdat de groote weg door het d. loopt, en zelfs het grootste deel der huizen met de kerk op de linkerzijde staat. Hetgeen aanleiding kan gegeven hebben tot de tegenstrijdigheid in de grensbepaling, is de ligging, welke op de meeste kaarten aan het d. MARTELINGEN gegeven is, ten opzigte van den grooten weg van Namen naar Arlon. Veelal wordt het, ofschoon verkeerdelijk, op de westelijke zijde gesteld. De tegenstrijdigheid in de grensbepaling scheen in 1839, toen de toegekende deelen van Limburg en Luxemburg weder onder het bestuur van ORANJE

kwamen, tot eene botsing te zullen leiden; zonder genoegzame schadevergoeding kon de Koning-Groothertog deze plaats niet aan België overlaten. Gelukkig werd de botsing, door eene wijze schikking, voorgekomen, die, bij het grenstractaat van 7 Augustus 1843, in eene vaste bepaling is veranderd. — Dientengevolge is het grootste deel van het d. MARTELINGEN, namelijk al wat ten Westen van den straatweg ligt, benevens de weg zelve aan België verbleven. Het Duitsche deel van het d. bestaat uit slechts weinige huizen. Aan de inwoners is, bij art. 12 van het grensverdrag van 1843, het vrije verkeer op den Arlonschen straatweg, tusschen de palen 164 en 167 toegekend. — Het aanleggen van den grooten weg in Luxemburg naar Namen, ontmoette in de streek van het d. MARTELINGEN tallooze zwarigheden. Dit gedeelte van den weg (de passage van de Sure) is een waar meesterstuk der kunst en werd in 1809 en 1810 voltooid. — De tusschenkomst van het Fransche gouvernement, tot daarstelling van den weg van Arlon naar Namen over Bastogne, bepaalde zich tot het hellend maken der rotsflanken. De gemeenschap van MARTELINGEN naar Arlon en van MARTELINGEN naar Marche, werd onder het gouvernement der Nederlanden bewerkstelligd. — De dankbare Luxemburgers lieten tot herinnering van deze weldaad eene ijzeren medaille slaan. Op de voorzijde ziet men het portret van Koning WILLEM I, met dit randschrift: IPSE VIA FACILI DISTANTES NOS VOCAT AD SE (d. i.: Deze roept ons, verwijderden, tot zich, langs eenen gemakkelijken weg). Op de keerzijde leest men, nevens het randschrift: WILHELMO I, GRATI LUCILIBURGI (d. i.: de dankbare Luxemburgers aan WILLEM I), in het midden het volgende opschrift:

ITER IMPERVIUM
INTER SAXA APPERUIT
ET VALLIBUS INTERRUPTUM
DUOBUS FERREIS PONTIBUS
CONTINUAVIT
MUNIFICENTIA REGIA
ANNO
MDCCCXXVII.

(d. i.: Koninglijke mildheid heeft eenen weg, die ongebaand was, tusschen de rotsen geopend, en die door dalen was afgebroken, door twee ijzeren bruggen verbonden, ten jare 1827).

De gem. MARTELINGEN bestaat thans niet meer, maar is bij *Perl* ingelijfd.

MARTELINVILLE, alleenstaand h. in de heerl. *Bondorff*, grooth. *Luxemburg*, kant. en 2 u. N. W. van *Reding*, gem. *Bondorff*.

* MARTEN (ST.). Bl. 709, reg. 19, *staat:* het fort van Marigot, *lees:* het fort Marigot (de hoofdplaats van het Fransche deel des eilands),

* MARTENAHUIS. De Doeke-Martenapijp ontleent haren naam van het daarbij staande MARTENAHUIS.

MARTENSDIJK, d., prov. *Utrecht*. Zie MAARTENSDIJK. W.

MARTIN (ST.), Fransche naam van het *Antillische* eil. ST. MARTEN. Zie MARTEN (ST.) W.

* MARUM paalt N. aan de gem. Grootegast en Oldekerk, O. aan de gem. de Leek, Z. aan de Leek en de griet. Opsterland, W. aan de griet. Opsterland en Smallingerland. Deze gem. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 6224 bund. 12 v. r. 61 v. ell., waaronder 6169 bund. 49 v. r. 12 v. ell. belastbaar land. Men telt er 540 h., bewoond door 560 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3000 inw. Men heeft in deze gem. vijf scholen, onder welke mede eene te Wilp.

Zij worden gezamenlijk gemiddeld door een getal van 470 leerlingen bezocht. Men telt, in de kom van het d. Marum, 178 h. en ruim 800 inw., en met de daartoe behoorende geh. 318 h. en 1780 inw. — De dorpschool wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht. — Reg. 5, *van onderen, staat:* 9 November *lees:* 29 November

* **MARUM-EN-NOORDWIJK** heeft twee kerken en telt 1780 zielen, onder welke 90 Ledematen.

MARWERD of Marwird, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, 5 min. W. van *Wirdum;* met 5 h. en 25 inw.

MARWERDSTERDIJK, weg, prov. *Friesland*, in *Leeuwarderadeel*, loopende van het d. Wirdum westwaarts tot aan den Wytgaarderdijk en makende een gedeelte uit van den in 1845 bepuinden weg, van genoemd dorp naar den grooten weg op Leeuwarden.

* **MARWIRD**, beter Marwerd, voorm. state. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij.

MARXBERG, geh. in de heerl. *Feltz*, grooth. *Luxemburg*, arr., kant. en 1½ u. Z. O. van *Diekirch*, gem. *Medernach*.

MARXBERG, geh., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 4¼ u. N. O. van *Diekirch*, kant. en ¼ u. Z. van *Vianden*, gem. *Foukren*.

MASIKO (DE), berg in *O.-Indië*, in het zuidwesten van het eil. *Timor*.

MASSALIMA, eil. in *O.-Indië*, aan de westkust van het eil. *Celebes*.

MASSANG, kaap in *Oost-Indië*, aan de westkust van het eil. *Sumatra*.

MASSELA, een der *Zuidooster-eilanden-van-Banda*, in *Oost-Indië*.

MASSENRE (BOELOE), bondgenootschap op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*, grootendeels aan de staten Adja-Taparang onderworpen.

MASSOOI-HOEK, kaap aan de zuidkust van *Nieuw Guinea*.

* **MASTENBROEK** beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 8771 bund. 11 v. r. 82 v. ell. schotbaar land, als: onder *Hasselt*, 2 bund. 7 v. r. 30 v. ell.; onder *Zwollerkerspel*, 5508 bund. 86 v. r. 80 v. ell.; onder *Kampen*, 2 bund. 80 v. r. 70 v. ell.; onder *Genemuiden*, 747 bund. 4 v. r. 85 v. ell.; onder *IJsselmuiden*, 1969 bund. 62 v. r. 67 v. ell.; onder *Grafhorst*, 138 bund. 26 v. r. 21 v. ell.; onder *Wilsum*, 278 bund. 20 v. r. 24 v. ell. en onder *Zalk-en-Veecaten*, 116 bund. 30 v. ell. De Dwars-wetering wordt gedeeltelijk ook de Hasselter-wetering genoemd. — Reg. 10, *van onderen, staat:* gruidweg *lees:* grindweg

MASTENBROEKSCHE-SLUISJE, sluis, prov. *Overijssel*, gem. *Zwollerkerspel*. Het is eene schutsluis met twee deuren, wijd 5,90 ell., liggende 1,48 ell. onder middelbare eb.

MATAKOTE, een der *Kleine-Sunda-eilanden*, in *Oost-Indië*.

§ **MATA-LIMA (POELOE-)** of Noesa-Lima, 5 eilandjes in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, aan de noordkust van het eil. *Ceram*.

MATAN (RIVIER-VAN-), riv. in *Oost-Indië*. Zie Katapang (De). W.

MATARAM, uitgestrekt en belangrijk rijk in *Oost-Indië*, op *Lombok*.

MATARAPEE (BOGT VAN-), baai in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, aan de zuidwestkust van het eil. Celebes.

MATARAPEE-EILANDEN, eilanden in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, aan de zuidwestkust van het eil. Celebes.

MATAYOR (TANDJONG), kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de zuidkust van het eil. *Borneo*.

MATEBELLO-GROEP, eilandengroep in *Oost-Indië*, resid. *Banda*.

* **MATEN (DE)**, behoort met 1 h. en 10 inw. ook tot de prov. *Groningen*, gem. en 3½ u. Z. van *Vlagtwedde*, 5 min. Z. W. van *ter Apel*.

§ MATEN (DE STADS-), naam, welken men op sommige kaarten geeft aan een gedeelte van de *Maatlanden*, prov. *Noord-Holland*. Zie MAATLANDEN (DE).

* MATEN (DE WEESHUIS-) is geen pold., maar eene streek lands en maakt een gedeelte van de *Maatlanden* uit.

MATHIJS-EIND, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie PETERS-EIND. W.

MATI, kaap in *Oost-Indië*, aan de oostkust van het eil. *Sumatra*.

MATJAN, eil. in *Oost-Indië*. Zie MAKJAN. W.

MATIRIP, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*.

MATRAMAN of MATARAMAN, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*.

MATTAM, rijk in *Oost-Indië*. Zie MATAN. W.

MATTAM (RIVIER-VAN-), riv. in *Oost-Indië*. Zie KATAPANG (DE) W.

MATTEE, kaap in *Oost-Indië*. Zie KARPAON. W.

* MATTENBURG. Reg. 14 en 15, *staat:* 1 el 4 palm 5 duim *lees:* 0,45 ell. In 1532 werd daarin van wege de heerschappen van Nieuw-Vossemeer een korenmolen gebouwd, die in 1583 werd in brand gestoken, toen men een inval van PARMA vreesde, als ook in 1622 toen SPINOLA voor Bergen-op-Zoom lag. Later werd hij herbouwd in het geh. de Heensche-molen. Zie dat woord. W. en A.

MATTHIJS-EIND, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie PETERS-EIND. W.

MAUBARA, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*.

* MAURIK, gem., paalt Z. aan de gem. Tiel, Zoelen en Buren en bevat de heerl. Maurik, Eck-en-Wiel, Rijswijk en Ravenswaay.

* MAURIK, heerl. Bl. 739. Het d. MAURIK ligt Z. W. van Eck. — Bl. 741, reg. 3, *staat*: MAURITITIUS *lees*: MAURITIUS.

* MAURITIUS was in 1612 de hoofdplaats van het eil. *Makjan* en had eene kerk en eenen Predikant.

MAURITSBAAI, baai in *Oost-Indië*, aan de westzijde van het eil. Noesa-Kambangan.

MAY, gedeelte polderland, prov. *Noord-Braband*, arr., kant. en gem. *'s Hertogenbosch*, in den pold. *Bosscheveld-en-May*.

MAYE (DE), voorm. binnenwater, prov. *Zeeland*. Zie MAAIJE (DE). W.

MAYO, eil. in *Oost-Indië*. Zie MAJAAUW. W.

MAYO-EILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, ten N. van het eil. Celebes.

MAYTARRA. *Staat*: Zie MITTARA. *lees*: Zie MITARRA.

MECHELEN, d., prov. *Gelderland*. Zie MECCHELEN. W.

MECIMA, adell. h., prov. *Groningen*. Zie ZOMEWIJK (HET HUIS-). W.

MEDAIOEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, reg. *Bodjonegoro*, distr. *Pelem*. — Den 22 December 1848 sloeg de bliksem in de pasanggrahan aldaar, waarbij MAAS SÔTI, een neef van den Regent, het leven verloor, en het gebouw geheel afbrandde.

* MEDDO. Bij een voor eenige jaren in de nabijheid der steenbakkerij het Goffer, in de buurs. *Meddo*, gedaan geologisch onderzoek, is het hoogst waarschijnlijk voorgekomen dat aldaar *septaria* gevonden wordt. Er is van gouvernementswege eene commissie benoemd, om deswege een nader onderzoek te bewerkstelligen.

* MEDEMBLIK, gem., heeft eene Bank van Leening. — Bl. 755. Het Koninklijk Instituut voor de Marine is in 1850 naar Breda overgeplaatst. — Bl. 757. Men heeft aldaar eene Stads-Teekenschool, waarin door 1 onderwijzer aan 30 leerlingen onderwijs wordt gegeven; twee Stadsscholen, met 330 leerlingen; eene Nederduitsche en Fransche kostschool, met 40 leerlingen,

en eene Jongejufvrouwenschool, met 20 leerlingen. — Medemblik is mede de geboortepl. van den Watergeus Zeger Franszoon. — Bl 761, reg. 14, *van onderen, staat:* Hubrecht Duifhuis *lees:* Hubert Duifhuis — Bl. 768, reg. 27, *staat:* omdekte *lees:* ontdekte — Bl. 768. *De vier onderste regels aldus te veranderen:* Het is door Floris V, Graaf *van Holland*, gebouwd, om de West-Friezen te beteugelen.

MEDENBLIKSCHE-EILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de Westkust van het eil. *Celebes*.

MEDLER, havez., prov. *Gelderland*. Zie Middeler. W.

* MEEDEN (DE) is de geboorteplaats van Martinus Ruhnkenius, een der oprigters van het genootschap: *Ter verdediging der voornaamste waarheden van de Christelijke Godsdienst, inzonderheid tegen derzelver hedendaagsche bestrijders*, geb. in 1739, † 18 December 1813, als Emeritus Predikant te Dordrecht.

MEELSWIN, kreek in het *Balgzand*, ten N. van de *Zuiderzee*, N. van *Wieringen*, in eene noordwestelijke rigting uit de Wieringer-Balg naar het Marsdiep loopende.

MEEMORTEL, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Memortel. W.

MEENSCHAR, voorm. gemeene weide, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. *Sneek*, kant., gem. en W. van *Hindeloopen*, onmiddellijk aan de stad gelegen. — Thans is deze weide, welke eene oppervlakte beslaat van 29 bund. 68 v. r. onder verschillende eigenaren verdeeld.

MEER of Mier, b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Oud-en-Nieuw-Gastel*, 10 min. N. O. van *Oud-Gastel*; met 32 h. en 160 inw. — Deze b. maakt een gedeelte van het geh. *Meer-en-Stoof* uit.

* MEERDERVOORT. Er is een schuitenveer naar het eil. Dordrecht, op de steenplaats ten W. der stad.

* MEERDERVOORT (HET HUIS-TE-) ligt in de gem. *Meerdervoort*.

MEERDIJK, geh., prov. *Noord-Holland*. Zie Moerdijk.

MEERDIJK, dijk, prov. *Zuid-Holland*, aan de oostzijde van het Haarlemmermeer, gem. *Alkemade*, niet ver van Oude-Wetering.

MEERDIJK of Meirdijk, dijk, prov. *Noord-Braband*, ten Z. van *Waalwijk*, *Baardwijk*, *Drunen*, *Nieuwkuik* en *Vlijmen* in eene oostelijke rigting loopende van Waalwijk naar Vlijmen en dienende tot wering van het heiwater. Tusschen *Baardwijk* en *Drunen* is dezen dijk door de overlaten thans afgebroken, oudtijds was hij bekend onder den naam van *Heydijck* en diende, blijkens eene keur of ordonnantie van 25 Januarij 1415, om *den Grooten waard* tegen het heiwater te beschutten (1).

MEERDIJK (DE), dijk, prov. *Utrecht*, gem. *Harmelen*.

MEERDOEPUNT, kaap in *Oost-Indië*, aan de Noordkust van *Sumatra*.

MEERE (DE), water, prov. *Noord-Braband*. Zie Vliet (De). W.

MEER-EN-BOSCH, hofst., prov. *Zuid-Holland*, gem. en in de onmiddellijke nabijheid van het d. *Loosduinen*, in den *Zegbroek-polder*, eene oppervlakte beslaande van 91 bund. 25 v. r. 65 v. ell.

* MEERENPOLDER (OOST-) ligt geheel onder *Zevenbergen*; paalt N. aan den Noord-polder, O. aan Zandberg en Molengors, Z. aan de gorzen tegen de Mark, W. aan den West-Meeren-polder.

* MEERENPOLDER (WEST-), ligt gedeeltelijk gem. *Zevenbergen*, gedeeltelijk gem. *Klundert*; paalt N. aan den Noord-polder, O. aan den Oost-Meeren-polder, Z. aan de gorzen tegen de Mark, W. aan den Bloemendaalsche-polder, beslaat, onder *Klundert*, eene oppervlakte van 3 bund. 15 v. r. 80 v. ell.

---

(1) Mieris *Charterboek*, D. IV, bl. 361.

MEER-EN-STOOF, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Oud en-Nieuw-Gastel*, 10 min. N. W. van Oud-Gastel, bestaande uit de b. Meer en Stoof; met 88 h. en 590 inw.

MEERFELDHOVEN, d., prov. *Noord-Braband*. Zie MEERVELDHOVEN. W.

* **MEERHUIZEN**, buit. in *Amstelland*. Hier is een voetveer over den Amstel, beheorende aan de stad.

MEERKADE, kade, prov. *N.-Brab.* Zie OSSER-MEERKADE. W. bl. 624.

* **MEERKERK**, gem., bevat mede de buurs. den Burggraaf. — Bl. 782, reg. 17, *van onderen*, *staat*: CRISTIAAN *lees*: CHRISTIAAN — Het d. MEERKERK komt in 1266 onder den naam van MERKERKE voor.

MEERLAND, geh., prov. *Groningen*, ten O. van *Winschoten*, gedeeltelijk kant. *Winschoten*, gem. en ¼ u. Z. van *Finsterwolde*, gedeeltelijk kant. en 2¼ u. O. Z. O. van *Zuidbroek*, gem. en 50 min. O. Z. O. van *Midwolde*; met 50 h. en 280 inw., van welke 32 h. en 180 inw. onder *Finsterwolde* en 18 h. en 100 inw. onder *Midwolde*.

* **MEERLO**, gem., Reg. 8, *staat*: schotbaar *lees*: belastbaar

* **MEERLO (HET SLAAK-VAN-)**. Bl. 785, reg. 5, *staat*: bedremmeld *lees*: belemmerd — Reg. 15, *staat*: tien schoepen; *lees*: twee schoepen;

* **MEERN (DE)** was in 1347 MAERNE genaamd en telt 66 h en 260 inw.

MEERS, geh., prov. *Limburg*, kant. en 1¼ u. N. ten W. van *Meerssen*, gem. en 40 min. N. W. van *Elsloo*; met 75 h. en ruim 350 inw.

MEERSHUIZEN, b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Rauwerderhem*, 5 min. Z. van *Poppingawier*; met 6 h. en 50 inw.

MEERSLUIS (DE), steenen overwelfde sluis en brug, prov. *Gelderland*, gem. en 5 min. O. van *Nijmegen*, in den rijweg naar Ooy, waardoor het water de *Meer* op de Waal uitwatert. Zij heeft twee openingen, ieder wijd 3,80 ell., met een paar drijfdeuren, en ligt op 2,30 ell. beneden middelbare rivierstand.

* **MEERSSEN**, gem., bevat mede het geh. Op-de-Steenstra. Het d. MEERSSEN ligt 1½ u. van *Maastricht*, aan den grindweg van Maastricht op Heerlen, en is ter wederzijden digt bebouwd. Er is aldaar een gesticht voor krankzinnige vrouwen. Bl. 788. Thans is de kerk een klein vierhoekig doch hoog gebouw, met een klein spits torentje midden op het hooge dak. — Er ligt in deze gem. slechts een kasteel, namelijk dat van Vaesharzelt.

MEERSSENHOVEN, landg., prov. *Limburg*. Zie MARSSENHOVEN. W. en A.

MEERVELD en **MEERVELDHOVEN**, voorm. namen van het d. MEERVELDHOVEN, prov. *Noord-Braband*. Zie MEERVELDHOVEN. W.

MEERVELDSCHE-HEIDE, heideveld, prov. *Gelderland*. Zie MEERVELDERZAND. W.

MEERVEN (HET), poel, prov. *Noord-Braband*, 1 u. N. van *Lieshout*, beslaande eene oppervlakte van 37 bund. 53 v. r. 80 v. ell.

MEERVLIET (DE), water, prov. *Noord-Braband*. Zie VLIET (DE). W.

* **MEERWIJK**, voorm. kast. Bij de slooping van dat gebouw in de voorgaande eeuw, bragt de eigenaar der heerl. dien naam over op een nieuw door hem gesticht huis aan den Dieskant. Dit is mede weder gesloopt, doch niet ver van daar is een deftig buitenhuis in Gothischen stijl gebouwd, met eenen achtkanten toren, die ongeveer 16 ell. hoog is.

* **MEERWIJKSCHE-SLUIS** bestaat niet meer. Zij was wijd 3,44 ell. en diende tot ontlasting van den Polder-van-der-Eigen.

* **MEESLOUWEN-POLDER**, paalt N. W. aan de Trekvliet naar Leyden, N. O. aan den Huiszitten-polder, Z. O. aan den Groote-Drooggemaakte-polder-van-Stompwijk, Z. W. aan den Damhouder-polder. — Hij watert uit door eenen molen op de Vliet en is grootendeels uitgeveend.

MEESTER-CORNELIS of ZUIDERKWARTIER, een der vier kwartieren, waarin de resid. *Batavia* verdeeld is. Het ligt tusschen de Sonthar en de Angkee, telt 100 landerijen, onder welke kleine of zoogenaamde vrije landjes ter breedte van slechts 7, 8, 10 en 12 roeden. Hier bezitten de Chinezen slechts het land Tjilidoek, en nog drie kleine landen, terwijl het overige van den grond aan Europeanen toebehoort.

MEESTER-GEERTSKLOOSTER, voorm. kloost. te *Deventer*. Dit kloost., hetwelk, aan ST. JOHANNES *den Evangelist* en de H. CECILIA was toegewijd, is, in het jaar 1387, door GERARD DE GROOTE in het huis, daar hij geboren was, gesticht voor Geestelijke Maagden, die, onder het opzigt der Broeders van het gemeene leven, uit enkele liefde en zonder de verbinding van kloostergeloften, bij elkander in het gemeen zouden leven. Na de Hervorming is deze plaats eenige jaren ten dienste van de munt gebruikt geworden. Maar sedert het afbreken van het H. Geest-Gasthuis zijn er de kweekelingen van dat gasthuis geplaatst en hetgeen eertijds een werkhuis was, diende later voor de gilden om er bij elkander vrolijk te zijn.

MEEUWAARD, geh., prov. *Noord-Braband*, kant. en ½ u. O. van *Waalwijk*, gem. en 18 min. van *Drunen*; met 26 h. en 170 inw.

*MEEUWENBEK paalt N. aan den pold. Meeuwenhoek, O. aan Platschorre, Z. aan den Oudelandsche-polder, W. aan den Ovezandsche-polder, waarvan het een onderdeel is. — Deze pold. is groot, volgens het kadaster, 7 bund. 39 v. r. 44 v. ell., alles schotbaar land; bevat 1 h., zijnde eene boerderij, watert door eene sluis, in Baarland uit, en staat onder het bestuur van de *Watering-van-Baarland*.

*MEEUWENBOL, reg. 3, *staat:* getrokken *lees:* gebroken

MEEUWEN-EILAND (HET), eil. in *Oost-Indië*, in de *Meeuwenbaai*, aan de westkust van Bantam, is onbewoond en zeer ongezond.

*MEEUWEN-EN-HAGOORD. In 1756 werd Hagoord van Waalwijk afgenomen en bij Meeuwen gevoegd, tijdens de dienst van HENRICUS KUSSIUS, beroepen in het jaar 1752 en emeritus geworden in het jaar 1802.

*MEEUWEN-HILL-EN-BABYLONIËNBROEK paalt N. aan de gem. Emmikhoven-en-Waardhuizen, Giessen, Op- en Neer-Andel, Veen en Wijk-en-Aalburg, O. aan Wijk-en-Aalburg en Heesbeen-Eethen-en-Genderen, Z. aan Drongelen-Hagoort-Gansoyen-en-Doeveren, Capelle en Dussen-Munster-en-Muilkerk, W. aan Dussen-Munster-en-Muilkerk en Emmikhoven-en-Waardhuizen.

*MEEUWENOORD, in het eil. *Zuid-Beveland*, is onbehuisd; paalt N. aan Ovezande, O. aan Platschorre, Z. aan Meeuwenbek, W. aan den Ovezandsche-polder, waarvan MEEUWENOORD een onderdeel is; bevat, volgens het kadaster, 9 bund. 5 v. r. 80 v. ell. schotbaar land; watert door eene sluis, in Baarland uit, en staat onder het bestuur van de *Watering-van-Baarland*.

*MEEUWENOORD in het *Land-van-Strijen*, is onbehuisd en watert uit, door eene sluis, op de kil.

MEEUWESSE-VEN, voorm. poel in de heide, prov. *Noord-Braband*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*, welke door de ontginning der heidegronden droog geworden is.

*MEGCHELEN, d., telt in de kom 90 h. en 660 inw., en, met de geh. Voorst, Groot-Bredenbroek en Klein-Bredenbroek, 248 h. en 1800 inw. De Herv. hebben hier eene kerk.

*MEGEN, plattelandst., heeft eene jaarmarkt; invallende Vrijdag voor 1 November.

* MEGEN-HAREN-EN-MACHAREN heeft 2 bierbrouwerijen, 1 leerlooijerij en 1 korenmolen. — De R. K., onder welke 1400 Communikanten, maken drie par., die van **Megen**, **Haren** en **Macharen**, uit.

MEGENSCHE-SLUIS, sluis in den *Maasdijk*, prov. *Noord-Braband*. Zie Ravesteinsche-sluis (De). W.

MEHANGIS-EILANDEN, eil. in *Oost-Indië*. Zie Salibabo. W.

MEHRA (BATOE-) [Roodesteen], kaap in *Oost-Indië*, in den *Archipel-van-St. Lazarus*, aan de Westkust van het eil. *Amboina*.

MEIJE, eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, tot de *Tenimber-eilanden* behoorende, aan de Noordkust van Timor-Laut.

* MEIJE (DE), buurs., telt 58 h. en 160 inw., als: 46 h. en 320 inw. onder *Bodegraven* en 13 h. en 90 inw. onder *Nieuwkoop*.

* MEIJE (DE), water, kwam vroeger uit de *Grecht* voort, doch thans is het daarvan afgescheiden door eene kade.

* MEIJEPOLDER (DE), in *Rijnland*, *staat:* Zie Zijl-en-Meijepolder. *lees:* Zie Zijllaan-en-Meijepolder.

* MEIJERSWERF ligt niet in de gem. *Waspik*, en beslaat, onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, volgens het kadaster, 27 bund. 84 v. r.

* MEIMA reg. 9 en 10, *staat:* Cornelis Doornbosch. *lees:* Jan Cornelis Doornbosch.

* MEINDERTSDROOGTE (DE). *Staat:* Zie Goson. *lees:* Zie Gosone.

MEINDERTS-GROEP (DE), eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de Westkust van het eil. *Celebes*.

* MEINERTSHAGEN. *Staat:* Zie Mijn-Geluk. *lees:* Zie Bij-Geluk.

MEIRDIJK, dijk, prov. *Noord-Braband*. Zie Meerdijk.

MEKKELHORSTER-BEEK (DE), prov. *Overijssel*, welke, onder *Losser*, op den *Mekkelhorster-Enk* ontstaat en zich in den *Dinkel* ontlast.

MEKKELHORSTER-ENK, heideveld, prov. *Overijssel*, gem. *Losser*.

MELANAU, distr. in *Oost-Indië*, aan de Noordwestkust van *Borneo*, waartoe onderscheidene door Dajakkers bewoonde negorijen behooren. Het land is zeer zandig, zonder bergen, maar toch vrij van overstrooming. Rijst wordt niet geteeld, maar van elders ingekocht; daarentegen heeft men er veel sago. Om goed water te krijgen worden er bronnen gegraven. De inw. hebben zich niet op de zeerooverij toegelegd en drijven met een tiental praauwen handel op Eigenlijk Borneo.

MELAPIS-GROEP, eilanden in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Karimata*, aan de Westkust van het eil. *Borneo*.

MELAWI (DE), Soengei-Melawi, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, welke uit de *Goenong-Liangbola* ontspringt, westwaarts stroomt, en bij Sintang in de *Pontianak* valt.

MELENBURG, plaats, prov. *Limburg*, arr., kant. en 1 u. N. W. van *Roermond*, gem. en ½ u. Z. O. van *Halen*, langs de Oude-Maas en aan den anderen kant belendende aan den ouden Romeinschen weg, die van Tongeren naar Nijmegen liep. Op deze plaats, waarschijnlijk vroeger eene versterkte legerplaats, heeft Dr. Janssen, Conservator bij het museum te Leyden in November 1849, uitgravingen doen verrigten op eene vrij groote schaal, waarbij onderscheidene zeldzaamheden gevonden zijn. Ook heeft een landbouwer op de zelfde plaats een afgodsbeeld opgedolven van Anubis, eene Egyptische godheid, in welke men Mercurius vereerde onder de gedaante van eenen hond. — Het is opmerkelijk, dat de hoogte van Melenburg veilig is voor het hoogste Maaswater, en dat de gevonden voorwerpen, alle bedekt waren met een laag zandachtige aarde van een Ned. el en meer dikte, hetgeen doet denken, dat de bebouwde grond allengs hooger wordt.

* **MELI (SOEWITARA).** *Staat:* Zie SOEWITARA-MELI. *lees:* Zie SOEWITARA-MALI.

MELIHOUW of MELIOUW, rijk in *O.Indië*, op *Borneo*, aan de Westkust.

MELIHOUW of MELIOUW, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, rijk *Melihouw*, aan de *Pontianak*.

* **MELISKERKE** is de geboorteplaats van den Nederduitsche Dichter REINIER PIETER VAN DE KASTEELE, geb. 12 Julij 1767, † 25 November 1845, als Emeritus Predikant te 's Gravenhage.

* **MELISSANT**, telt 66 h. en 660 inw., De R. K., die er wonen, behooren tot de stat. van *Middelharnis-en-Sommelsdijk*.

* **MELISSANT-NOORDEE-SCHORREN-EN-WELLESTRIJPE.** Reg. 17, staat: *Sommelsdijk. lees: Middelharnis-en-Sommelsdijk.*

MELM, geh., prov. *Utrecht*, kant. en 2 u. N. van *Rhenen*, gem. en 1 u. Z. van *Renswoude*; met 4 h. en 20 inw.

MELOKKO, d. in *O.Indië*, op *Celebes*, gouv. en distr. *Makassar*.

MELOKKO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, reg., distr. en 19 palen Z. van *Magelang*, 434 palen O. van *Batavia*, 67 palen W. van *Samarang*.

MEMORANDUM, buit., prov. *Noord-Holland*, arr., kant., gem. en 5 min. Z. W. van *Haarlem*, aan den Schalkwijker-weg en het Zuider-Spaarne. — Dit buit. is groot 21 bund. 82 v. r. 55 v. ell.

* **MENADO**, st. is in 1848 tot een vrijhaven geworden.

MENADO (BOGT-VAN-), baai in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, aan de noordkust van het eil. *Celebes*.

* **MENALDUM** bevat in de kom van het d. 137 h. en 1060 inw., en met de daartoe behoorende geh. Waanserburen en Besserburen 172 h. en ongeveer 1370 inw. — Bl. 823, reg. 3, *staat*: 1841, *lees*: 1842.

* **MENALDUMADEEL** heeft 2 steenbakkerijen. Het grietenijhuis staat te Menaldum. Men telt er 7800 inw.; als: 6980 Herv., 120 Christel. Afgesch., 240 Doopsgez., 10 Evangel. Luth. en 460 R. K.

MENANGEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en 5 palen O. van *Samarang*, 105 palen W. van *Soerabaja*.

MENANGIS berg in *Oost-Indië*. Zie TABOENENG (DE). W.

MENANGKABAUSCHE-GEBERGTE, gebergte in *O.-Indië*, op het eil. *Sumatra*, gouv. *Sumatra's-Westkust*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

MENDOED of MENDOUD, riv. in *O.-Indië*, in *Borneo*, een der monden, waardoor de *Pontianak* in de *Straat-van-Karimata* uitloopt.

* **MENEWEG (DE)**, eigenlijk de GEMEENEWEG, loopt in eene westelijke rigting van Schagen naar het Zegebuurtje.

MENGOEWI, kon. in *Oost-Indië*. Zie MANGOEWI. W.

MENGOPPO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*.

* **MENINGWEER.** Reg. 9, *staat*: belastbaar *lees*: schotbaar

* **MENNONITENBUURT** ligt 1 u. ten W. van *Mijdrecht*, aan den Amstel, en telt 22 h. en 190 inw.

MENOPIJN, berg in *Oost-Indië*. Zie MOKOPIJN. W.

MENSCHEKKER, geh., grooth. *Luxemburg*. Zie MUNSCHECKER.

MENSEMAWEG, weg, prov. *Groningen*, gem. *de Leek*, in eene noordelijke rigting, loopende van Tolbert naar Niekerk, gem. *Oldekerk*.

* **MENSFOIRT** ligt 20 min. N. van *Woensel*; met 3 h. en 12 inw.

* **MENSINGA** is een der 18 in 1698 erkende havez. der prov. *Drenthe*.

* **MENSINGEWEER.** Reg. 12, *staat:* Maarslag *lees daar en overal:* Maarslagt.

MENSOELAR, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, op de westkust van het eil. *Sumatra*, inzonderheid bekend door eenen prachtigen waterval, waar de schepen zich gemakkelijk van water kunnen voorzien.

MENSOELAR-EILANDJES, eilanden in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de westkust van het eil. *Sumatra*, voor de Panoeli-baai.

*MENTHEDA. De grond, waarop deze burg gestaan heeft, is thans een aanzienlijke tuin groot ¼ bund.

*MENZDORFF telt in de kom van het d. 127 h. en 760 inw. — De kerk is aan de *H. Maagd* toegewijd.

*MEPPEL, gem. Bl. 835. Een der pelmolens is den 17 Mei 1850 afgebrand en niet weder opgebouwd. — Onder hen, die hier het leeraarambt hebben waargenomen, verdienen melding de door hunne schriften bekende ALEXANDER DE KONING, den 16 April 1827 te Meppel overleden en HENDRIK VAN HEYNINGEN, aldaar gestorven den 4 Februarij 1851. — De eerste Predikant bij de Christelijk Afgescheidenen, is geweest JAN ROELOFS ANNANIAS, die in April 1844 naar Enkhuizen vertrok. — Er zijn te MEPPEL ook eene Spaarbank en eene Bank van Leening.

*MEPPEN ligt 3 u. van *Hoogeveen*.

MEPSE, voorm. adell. h., prov. *Groningen*, arr., kant. en 1¼ u. W. ten N. van *Appingedam*, gem. en in het d. *Loppersum*. — Waar het gestaan heeft, ziet men thans burgerwoningen en tuinen.

MERAWOE (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, reg. *Bandjarnegara*.

MERBABOE, berg in *Oost-Indië*. Zie MARBABOE. W.

*MERDEN ligt in de resid. *Soerakarta* (niet in de resid. *Kadoe*).

MEREFELT, oude naam van het d. MEERVELDHOVEN, prov. *Noord-Braband*. Zie MEERVELDHOVEN. W.

*MEREVELDHOVEN. Reg. 2, *van onderen, staat:* stat. *lees:* par.

MERKENBURG of MARKENBURG, voorm. kast., prov. *Utrecht*, omstreeks *Schalkwijk*, hetwelk toebehoorde aan den Heer GIJSBRECHT VAN BREDERODE, Heer *van Vianen en 't Goye*. Het werd in 1353 door JAN VAN ARKEL, den zeven en veertigsten Bisschop van Utrecht, negen weken beschoten; stormenderhand ingenomen en de bezetting over de kling gejaagd. Het is, ingevolge een getroffen zoen met den Bisschop, in het jaar 1355, afgebroken.

*MERLL Het d. telt 68 h. en 460 inw. — De kerk is aan den H. GANGULPHUS toegewijd.

§MERSCH, dek., vic. apost. van *Luxemburg*, bestaande uit de volgende 17 par.: Mersch, Berg, Bissen, Blascheid, Buschdorf, Cruchten, Feltz, Fischbach, Greisch, Heffingen, Lintgen, Lorentzweiler, Meysenburg, Mösdorff, Nomeren, Sauel en Tuntingen, die elk eene kerk hebben; terwijl men er voorts nog 13 kapellen heeft, als: te Angelsberg, te Ansemburg, te Beringen, te Bofferdingen, te Böwingen, te Bruch, te Eisenborn, te Gosseldingen, te Hollenfeltz, te Pettingen, te Reckingen, te Rollingen, te Schonfels en te Schrontweiler, benevens bijkerken te Ernzen, Ober-Glabach, Kapweiler, Kedingen, Reulaud en Weijer, welke gezamenlijk bediend worden door 12 Pastoors, 5 Vikarissen en 13 Kapellaans.. Men telt er 14,500 zielen.

*MERSCH, d. Er is aldaar voor weinige jaren eene groote, schoone, nieuwe kerk gebouwd.

*MERSCHEID. De kerk is aan den H. HUBERTUS toegewijd.

*MERSELO. De kapel is aan den H. JOHANNES *den Dooper* toegewijd.

* MERWEDE, heerl. Bl. 851. Het wapen dezer heerl. is een veld van keel, met eene fasce van zilver, vergezeld van 15 besans van goud, staande 5 en 4 boven, 3, 2 en 1 beneden.

MERWEDE (DE) is breed even beneden Dalem 1100 ell.; aan het Krommegat, beneden de Oude-Wiel, 436 ell.; beneden de Hoogkil 960 ell. en voor Werkendam 715 ell. Zij heeft aanmerkelijke ondiepten van Steenenhoek af tot aan de kerk van Papendrecht, die bij middelbare stand slechts 1 tot 1,60 ell. water hebben. — De visscherij op DE MERWEDE behoort: 1°. aan de stad Woudrichem van de Maas af tot aan de raailijn tusschen de torens van Arkel en Almkerk; 2°. aan de stad Gorinchem, van genoemde raailijn af tot aan de raailijn der scheiding van het Land-van-Arkel en den Alblasserwaard; 3°. aan de stad Woudrichem, van laatstgenoemde raailijn af tot aan den Langendam boven Steenenhoek, voor de zuidelijke helft daarvan, en 4°. aan de gem. Hardinxveld, voor de noordelijke helft van laatstgenoemd gedeelte.

* MERWEDE (BENEDEN-) is, volgens den waterstaat, breed boven de Bakkerskil 491 ell.; beneden de Oude-Wiel 447 ell., en te Sliedrecht 296 ell.

* MESCH bevat mede het geh. Mescherheide en den Meschermolen. — Het d. MESCH telt in de kom 27 h.

MESCHERHEIDE, geh., prov. *Limburg*, kant. en 2¼ u. Z. van *Meerssen*, gem. en ¼ u. van *Mesch*; met 2 h. en 20 inw.

MESCHERMOLEN (DE), alleenstaande molen, prov. *Limburg*, gem. en 5 min. van *Mesch*. — Er staat daarbij een huis.

* MESKEWIER, geh., ligt ½ u. van *Akkrum*, en telt 3 h. en 20 inw.

* MESKEWIER, voorm. state, ligt ½ u. N. W. van *Akkrum*. — Thans ziet men er eene boerderij, met 29 bund. 39 v. r. grond.

MESSOAL, eil. in *Oost-Indië*. Zie MISSOLA. W.

* METBROEK (HET) ligt ½ u. Z. van *Vlagtwedde*, en beslaat eene oppervlakte van 7 bund. 50 v. r.

* METSLAWIER telt 71 h. en 500 inw. Ook staat aldaar het grietenijhuis van Oost-Dongeradeel.

* METZINGAWIER *moet geheel wegvallen*.

§ MEULEPLAAT, plaat in de *Ooster-Schelde*. Zie MOLENPLAAT. W.

MEUTEGAT (HET), water, prov. *Overijssel*. Het is het hoofdvaarwater en noordelijkste gedeelte des IJssels langs de Welleplaat.

MEYE, eil. in *Oost-Indië*. Zie MEIJE.

§ MEYNESLOOT (DE), water, prov. *Friesland*. Zie MEINESLOOT. W.

MEYNDERTSDROOGTE, klip in *Oost-Indië*. Zie GOOSE. W. en A.

MEYSEMBURG, voorm. heerl., reg. 9, *staat*: Holenfelis. *lees*: Holenfeltz.

* MHEER ligt 2¼ u. van *Maastricht*. Men heeft er ook een kast., met 16 bund. 85 v. r. 45 v. ell. grond.

MICHIELSBERG (ST.), in het Fransch MONT-ST.-ETIENNE, ook wel eens GRÄFTCHEN of GRÄFTGEN geheeten, kapel in de heerl. *Siebenborn*, grooth. *Luxemburg*, kw. *Grevenmacher*, arr. en 3 u. Z. O. van *Luxemburg*, kant. en 1½ u. van *Remich*, gem. *Waldbredimus*, op eenen berg.

* MICHIELSGESTEL (ST.) paalt N. W. aan 's Hertogenbosch. Deze gem. bevat mede de geh. Theede-heide, Beekkant, Stokhoek, Maaskantje, Horsik en het Plijn. — Men heeft er 1 katoendrukkerij, 3 bierbrouwerijen, 3 leerlooijerijen, 2 koren- en 2 rosoliemolens. Op het kerkhof te ST. MICHIELSGESTEL is in November 1849 eene zerk geplaatst op het graf van den hier gestaan hebbende Predikant JOACHIMUS CHRISTOPHORUS MASMAN.

MIDDAGTERBEEK (DE) of DE MOLENBEEK, beek, prov. *Gelderland*, welke bij het kast. Middagten, in de gem. *Rheden* ontstaat; in eene oostelijke rigting die gem. doorloopt, en door eene steenen sluis, wijd 0,58 ell., op den IJsel uitwatert.

MIDDEL, geh., prov. *Overijssel*, arr., kant. en 2 u. N. van *Deventer*, gem. en 1½ u. van *Olst*; met 59 h. en 310 inw.

MIDDELBEEK, landg., prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. O. van *Epe*, 15 min. ten Z. van *Oene*, waartoe het behoort, nabij den grindweg naar Epe, eene oppervlakte beslaande van 39 bund. 23 v. r. 54 v. ell.

* MIDDELBERT. Reg. 41, *staat:* hooge landen *lees:* hooge linden

* MIDDELBRAAK beslaat 14 bund. 80 v. r. 70 v. ell.

MIDDELBUREN, geh., prov. *Friesland*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, N. O. van *Oldeberkoop*, ½ u. W. van *Bakkinga*; met 8 h. en ruim 70 inw.

* MIDDELBURG, gem., paalt niet aan Oost- en West-Souburg. — Zij beslaat eene oppervlakte van 1342 bund. — Men heeft er slechts 1 leerlooijerij en 1 zoutkeet; ook is er 1 stoommaal- en pelmolen. — Bl. 874. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding de door hunne schriften bekende: WILLEM TEELINCK van 1613 tot aan zijnen dood den 18 April 1629, BERNARDUS SMIJTEGELT van 1694 tot 6 Mei 1739, toen hij overleed en HERMANUS ROIJAARDS van 1782 tot 1785, † als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Utrecht. — Onder de in de Waalsche gemeente te MIDDELBURG gestaan hebbende Predikanten verdienen melding LUDOVICUS WOLZOGEN, van 1662 tot 1664, toen hij tot Hoogleeraar in de Kerkelijke Geschiedenis te Utrecht beroepen werd, en JEAN HENRI PAREAU van 1797 tot 1799, † als Hoogleeraar in de Oostersche talen te Utrecht. — De eerste Predikant in de Engelsche gemeente te MIDDELBURG is geweest JOHN DRAKE, die den 3 September 1623 als zoodanig werd bevestigd en den 17 Februarij 1642 overleed. Sedert de maand Julij 1815 is deze gemeente met die van Vlissingen vereenigd. — Bl. 878. De kermis te MIDDELBURG, welke met klokkenspel wordt in- en uitgeluid, valt in den vierden Maandag in Julij en duurt tot Zaturdag der daaraanvolgende week; tweemalen 's jaars in de maanden April en October worden er veemarkten gehouden. — Reg. 7, *staat:* Zuiddam- of Slijkpoort, *lees:* Haven- of Zuiddampoort, — Bl. 879. In 1840 is op de Vlissingsche-poort te MIDDELBURG een nieuw klokkentorentje geplaatst. — Bl. 880. De haven te MIDDELBURG is geheel open, en diep 5,64 ell. onder hoog water en 2,39 ell. onder laag water. — Onder de zeldzaamheden, welke op de Oudheidskamer te MIDDELBURG bewaard worden, bekleedt eene eerste plaats de aan de stad verleende keur van den Roomsch Koning WILLEM II, van het jaar 1253, welke voor eene der oudste in de Nederduitsche taal bekende staatsstukken gehouden wordt. Nevens dit lokaal zijn in het jaar 1845 twee ruime vertrekken ingeruimd tot berging van het stedelijk archief. De oudste stukken, welke daarin gevonden worden, zijn de stadsrekeningen, welke omtrent de helft der veertiende eeuw eenen aanvang nemen. — Bl. 881, reg. 5 en 4, *van onderen*, *staat:* in een bisdom veranderd, *lees:* met de bisschoppelijke tafel vereenigd, — Bl. 882, reg. 15, *staat:* de trommel *lees:* de toren — Bl. 886, reg. 20, *van onderen*, *staat:* 1759, *lees:* 1597, — Bl. 891. De R. K. kerk, in de *Noordstraat*, is ingewijd den 6 Mei 1846, en aan de H. H. PETRUS en PAULUS toegewijd. Het is een langwerpig vierkant gebouw, met eenen sierlijken toren en eenen fraaijen gevel, versierd met de beelden der twee genoemde Apostelen. — Bl. 892, reg. 26, *staat:* Armen-Weeshuis, *lees:* Arm-Weeshuis, — Men heeft

te MIDDELBURG mede eene Spaarbank en eene Bank van Leening. — Bl. 898. Onder de vermaarde Middelburgers verdienen nog melding: de Schilder WILLEM UDEMANS, geb. in 1723, † in 1797, die mede een bekwaam Scheepsbouwmeester was; de Teekenaars: JAN ROOS, die tevens een bekwaam Scheepsbouwkundige was, en JAN FREDERIK SCHIEBEEK, uit het laatst der vorige eeuw, alsmede de vermaarde Kaperkapitein JAN BART. — Bl. 899. Ofschoon voorzeker de voornaamste oude bronnen der geschiedenis van MIDDELBURG en de prov. Zeeland door brand vernield zijn, vindt men op het provinciaal archief echter nog eene belangrijke verzameling van oude handvesten en privilegiën, welke door de Graven en Gravinnen van Holland en Zeeland aan de Middelburgsche abdij zijn geschonken, en onder deze wordt aangetroffen eene handvest van Graaf DIRK VII d.d. 1198, waarbij de abdij met de tienden in Subburg (Souburg) wordt begiftigd. — Bl. 905, reg. 26—28, *staat:* Bij de oprigting — verheven, *lees:* Bij de oprigting der nieuwe bisdommen in Nederland, werd de laatste Abt der abdij van MIDDELBURG, NICOLAAS DE CASTRO of VAN DER BURCHT, tot eersten Bisschop verheven, — Bl. 909, reg. 13 en 6, *van onderen*, *staat:* STEVENING *lees:* STEVENINCK

* MIDDELBURG, gem., in *Rijnland*, telt 27 h., bewoond door 52 huisgez., uitmakende eene bevolking van 260 inw., onder welke 170 Herv. en ruim 90 R. K. — Men heeft in deze gem. geen school, maar de schoolkinderen, die er gemiddeld 20 in getal zijn, genieten onderwijs of in het naburige Reeuwijk of in het naburige Boskoop.

* MIDDELBURG (POLDER-VAN-) is groot 275 bund. 8 v. r. 84 v. ell., alles schotbaar land; telt 27 h., waaronder 4 boerderijen, en watert uit door twee watermolens op de Gouwe.

* MIDDELBURG, in *Vlaanderen*. Bl. 917, reg. 12, *van onderen*, *staat:* dat Heille — overbragt, *lees:* dat Heille van het regtsgebied van het bisdom van *Gent* naar dat van het apostolisch vicariaat van *Breda* zal worden overgebragt,

MIDDELBURGSCHE-EILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Karimata*, aan de westkust van het eil. Celebes.

MIDDELERF, hofst., prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Ermelo*, in de buurs. *Tonsel*, eene oppervlakte beslaande van 21 bund 50 v. r.

* MIDDELHARNIS. Tot deze gem. behoort mede een gedeelte van den Uitslag-polder.

* MIDDELHARNIS-EN-SOMMELSDIJK. Tot deze stat. behoort mede de gem. Herkingen.

MIDDELHOEK, buit., prov. *Utrecht*. Zie MIDDENHOEK. W.

* MIDDELIE. Bl. 928, reg. 3, *staat:* De Herv., die er 240 in getal zijn, *lees:* De Herv., die er wonen. — Reg. 16, *staat:* De Doopsgez., die er 180 in getal zijn, *lees:* De Doopsgez., die men er aantreft,

* MIDDELKOOP (HET HOOGEINDE-VAN-), pold., is groot, volgens het kadaster, 624 bund., waaronder 568 bund. 18 v. ell. schotbaar land, en watert uit door drie molens en eene sluis op de Linge. Het land ligt 0,70 ell. onder A. P. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, eenen Waardsman, drie Gezworenen en eenen Secretaris.

MIDDELKOOP (HET HOOGEINDE-VAN-), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. N. W. van *Leerdam*; met 31 h. en 150 inw.

MIDDELLAND, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. W. N. W. van *Crimpen-aan-de-Lek*; met 21 h. en 150 inw.

§ MIDDELLAND, pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. en gem. *Woerden*; palende N. aan Honthorst en de vesting Woerden, O. aan den Snel-polder, Z. aan de Linschoten, W. aan Kromwijk en

Bulwijk. Het land ligt 1,40 ell. onder A. P. Deze pold. watert uit door eenen molen op de Lange-Linschoten.

* MIDDELPLAAT (DE), in de rivier *de Waal*, bij *Tiel*, is lang 8,70 ell., breed 80 en hoog 3,53 ell. boven middelbare rivierstand.

MIDDELPLAAT (DE), plaat in *de Maas*, prov. *Z. Holland*, bij *Zwartewaal*, lang 250', breed 150 en hoog 0,85 ell. boven middelbare eb.

* MIDDELSLUIS heeft eene sluis niet valdeur.

MIDDELSTE-GAT (HET), kil in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Made-en-Drimmelen*, uit het *Steurgat* voortkomende en tusschen twee platen zuidwaarts in het *Spijkerboor* uitloopende.

* MIDDELSTREEK (DE). *Staat:* Zie STREEK (DE). *lees:* Zie LANGESTREEK (DE).

* MIDDELSTUM, gem., bevat mede de geh. Boerdam en de Pomp en telt 1770 inw. — Bl. 933. De Christelijke Afgescheidenen, die er 360 in getal zijn, maken, met die van *Kantens*, de gem. van Middelstum-en-Kantens uit. — Het d. MIDDELSTUM heeft eene haven met walmuren. — Reg. 29. *Staat:* HIPPOLYTUS *lees:* H. HIPPOLYTUS

* MIDDELSTUM-EN-KANTENS, Christelijk Afgescheidene gem., prov. *Groningen*, met eene kerk te Middelstum en 420 zielen, onder welke 115 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest P. M. DIJKSTERHUIS, die in het jaar 1840 herwaarts kwam, en in het jaar 1843 naar Dordrecht vertrok.

* MIDDELVAART ligt gem. *Abcoude-Baambrugge* en beslaat met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte van 5 bund. 1 v. r. 56 v. ell.

MIDDELWAARD (DE), onbehuisde pold., prov. *Noord-Braband*, arr. *'sHertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Hedikhuizen*, welke vroeger uit onbekende buitengronden bestond, doch door de afsluiting van de Hedikhuizensche-Maas, nu als ingekaad moet worden aangemerkt. Hij beslaat eene oppervlakte van 19 bund. 19 v. r.

MIDDELWAARD (DE), plaat in de *Merwede*, nabij *Gorinchem*, lang 1400, breed 250 en hoog 2 ell. boven middelbare eb.

MIDDELWEG, b., in den *Heer-Hugowaard*, prov. *Noord-Holland*, gem. en 20 min. W. van *Veenhuizen*; met 16 h. en 80 inw.

* MIDDELZWAKE (DE), *staat:* water *lees:* pold.

* MIDDENDORP, buit., prov. *Utrecht*, is groot 93 v. r.

* MIDDENHOEK ligt aan den straatweg tusschen Loenen en Nieuwersluis. Zij beslaat eene oppervlakte van 12 bund. 79 v. r. 28 v. ell.

MIDDENHOEK (KLEIN-), vroeger ZONNEZAAD, hofstede, prov. *Utrecht*, gem. *Stichts-en-Kronenburgs-Loenen*, 20 min. W. van *Loenen*, aan den Angstel, groot 20 bund. 98 v. r. 14 v. ell.

MIDDENHOEVE (DE), hofstede op het eil. *Rozenburg*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Rozenburg*, in den *Krabbe-polder*, beslaande 101 bund. 34 v. r. 45 v. ell.

MIDDENWAARD (DE), uiterwaard, prov. *Noord-Braband*. Zie OIJENSCHE-MIDDENWAARD (DE).

* MIDHOLM *lees:* MIDHALM of MIDHALLUM, telt 20 inw.

MIDLAND, d., prov. *Noord-Holland*. Zie MIDSLAND. W.

* MIDLUM. Reg. 4, *van onderen*. *Staat:* 18 guld. *lees:* 11 guld. 20 cents.

* MIDWOLDE, kerk. ring, telt 12 kerken.

* MIDWOLDE, gem., beslaat 4096 bund. 1 v. r 34 v. ell., waaronder 4069 bund. 69 v. r. 71 v. ell. belastbaar land; telt 430 h., bewoond door 525 huisgez., uitmakende eene bevolking van 2930 inw., onder welke 2860 Herv. en 60 Doopsgez. — Bl. 945. De scholen van MIDWOLDE en te Oostwolde worden gezamenlijk door 500 leerlingen

bezocht. — Men telt in de kom van het d. MIDWOLDE 255 h. en 1680 inw., en met de daartoe behoorende geh. Oudekerk, Scheemdermeer en Nijsiesoord 253 h. en 1950 inw. — Reg. 26, *staat:* Weerden *lees:* Weender — Reg. 32, *staat:* collatore stemgeregtigden en den kerkeraad. *lees:* collatoren of stemgeregtigden en den kerkeraad.— Bl. 946. De dorpschool wordt gemiddeld door 300 leerlingen bezocht.

MIDWOLDE-EN-DE-LEEK, Christelijk Afgescheidene gem., prov. *Groningen*, welke in 1846 is opgerigt. — Deze gem. heeft eene kerk te Leek, zijnde een nieuw gebouw, zonder toren of orgel. Men telt er 110 zielen, onder welke 70 Ledematen. — De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest HARMEN HENDRIK KNOL, die in het jaar 1847 herwaarts kwam en er nog staat.

MIDWOLDEMER-ZIJL (DE) en DE NIEUWE-MIDWOLDEMER-ZIJL, twee voorm. sluizen, prov. *Gron.*, gem. *Midwolde*, welke zijn weggebroken.

* MIDWOUD. In het jaar 1849 is in de kerk een orgel geplaatst, dat den 5 Augustus van dat jaar is ingewijd.

* MIDWOUD-EN-OOSTWOUD bevat mede de b. de Boerdijk en een gedeelte van de Wijzend.

MIEDUM, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, gedeeltelijk gem. en 20 min. Z. O. van *Franeker*, gedeeltelijk griet. *Franekeradeel*; met 4 h. en 40 inw., van welke 2 h. en 14 inw. onder *Franeker* en 2 h. en 26 inw. onder *Franekeradeel*.

MIEDUMERDIEP (HET) of DE AKE, vaart, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, in eene oostelijke rigting uit de *Ee* naar de *Murk* loopende.

* MIERDE (HOOGE-). Tot dit d. behoort mede Smitsstraat.

* MIERDE (LAGE-). De kerk is aan den H. STEPHANUS (niet aan den H. BERNARDUS) toegewijd.

* MIERDE-EN-HULSEL (HOOGE-LAGE-) heeft 1 bierbrouwerij, 1 koren- en 1 ros-oliemolen.

MIERDIJK, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie OOSTEIND.

* MIERLO, voorm. heerl., heeft 1 bierbrouwerij, 1 koren- en 1 rosoliemolen. — De R. K. zijn in het bezit van de kerk van MIERLO volgens decreet van het vertegenwoordigend ligchaam der Bataafsche republiek van 13 Februarij 1800, en gebruiken dat gebouw sedert den 8 September 1818. — De kermis valt in Zondag na MARIA *Geboorte*. De jaarmarkten worden gehouden den eersten Dingsdag in Mei en den eersten Dingsdag in Augustus.

MIETSTE (DE), plaats, prov. *Gelderland*. Zie MIJTSTEE. W.

* MIJDRECHT, gem., heeft eene leerlooijerij. — Bl. 959. De R. K. kerk is niet aan den H. JOHANNES *den Dooper*, maar aan ST. VITUS toegewijd.

* MIJDRECHTSCHE-DROOGMAKERIJ, reg. 4, *staat:* de bovenlanden de Mijdrecht. *lees:* de bovenlanden van Mijdrecht.

MIJDRECHTSCHE-ZUWE (DE), weg, prov. *Utrecht*. Zie ZUWE (DE). W.

MIJL (DE), voorm. d. in den *Groote-Zuid-Hollandsche-waard*, dat bij den watervloed van 18 November 1421 verdronken en nimmer weder boven gekomen is. Het lag een weinig ten W. van Dordrecht.

* MIJNDEN, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 324 bund. 8 v. r. 10 v. ell., waaronder 307 bund. 35 v. r. 70 v. ell. belastbaar land; telt 30 h., bewoond door 53 huisgez., uitmakende eene bevolking van 240 inw., onder welke 170 Herv. en 70 R. K.

* MIJNDEN (BINNENPOLDER-VAN-) is volgens het kadaster groot 176 bund. 77 v. r. 97 v. ell., waaronder 170 bund. 10 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; telt 6 h., waaronder 5 boerderijen.

*MIJNDEN (BUITENPOLDER-VAN-) is volgens het kadaster groot 130 bund. 88 v. r. 80 v. ell., alles schotbaar land; telt 47 h., waaronder 5 boerderijen en watert even als de voorgaande, door 4 sluizen, op de Vecht uit. Het polderbestuur over beide polders bestaat uit den Burgemeester en 2 leden.

*MIJNS-HEERENLAND-VAN-MOERKERKEN, gem., bevat mede de b. Blaakschedijk, Westdijk en Stongiesdijk. — Het d., dat in de St. Elizabethsvloed van 1421 was ondergevloeid, doch later weder is boven gekomen; telt thans 50 h. en 400 inw.

MIKSOAL, eil. in *Oost-Indië*. Zie Mysola. W.

MIL, d., prov. *Noord-Braband*. Zie Mill. W.

MILDAM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Schoterland*, arr. en kant. *Heerenveen*, bevattende de b. Mildam, en de d. Katlijk, Nieuwehorne, Oudehorne, Jubbega, Schurega en Hornsterzwaag, en volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 7256 bund. 22 v. r. 50 v. ell., waaronder 7206 bund. 7 v. r. 56 v. ell. belastbaar land.

*MILHEZE telt 101 h. en 680 inw. — In 1845 is de vervallen kapel aldaar tot eene kerk verbouwd en vergroot.

MILL (NIEUW-), geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Mill-en-St.-Hubert*, 20 min. N. O. van *Mill*; met 22 h. en 150 inw.

MILLEN (HUIS-), geh., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. W. N. W. van *Nieuwstadt*; met eenen watergraanmolen, en 3 h. en 20 inw.

MILLENAARSSLUISJE (HET), sluisje, prov. *Noord-Braband*, gem. *Drongelen-Hagoort-Gansoijen-en-Doeveren*, 20 min. W. N. W. van *Drongelen* en dienende om het water van den Drongelsche-polder, genaamd Millenaar, op het Oude-Maasje, ten O. van de Eethensche-sluis, van het overtollige water te ontlasten.

*MILL-EN-ST.-HUBERT bevat, behalve de d. Mill en St. Hubert, de geh. Zuid-Caroliena, Nieuw-Mill, het Molengat, de Boer, de Meeren, de Prinsenhoeven, de Molenheide, de Volheide en den pold. Hollanderbroek. — Men heeft er 1 hoedenfabrijk, 1 bierbrouwerij en 1 koren- en 1 ros-oliemolen.

*MILLINGEN, heerl. Er is hier een schuitenveer over de Waal, op de kop van het Pannerdensche-kanaal en op Pannerden. — Er is aldaar een rijks vaartuig gestationneerd ter bescherming van den Rijntol. — In het d. zijn vele goede gebouwen. De huizen liggen verspreid aan verschillende landwegen en langs den Waaldijk. — Bij den kerkbouw in 1845 is het schip van de kerk geheel vernieuwd en vergroot. — Een half uur westelijk van de Millingsche kerk, werden op den 2 Julij 1846, bij gelegenheid van het ophoogen van den dijk, in het weiland eenige Romeinsche overblijfselen gevonden.

*MILLINGEN, buurs. op de *Middel-Veluwe*, ligt 5 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 4 u. O. ten Z. van *Nijkerk*, gem. en 2 u. N. O. van *Barneveld*, 10 min. Z. van *Garderen*; met 5 h. en 40 inw.

MILLINGEN, buurs. op de *Over-Veluwe*, prov. *Geld.* Zie Mullingen. W.

MILLINGEN, buurs., prov. *Overijssel.* Zie Millegen. W.

*MILLINGEN (POLDER-VAN-) paalt N. aan de Waal, O. en Z. aan Pruissen, W. aan Kekerdom. — Deze pold. is groot 882 bund. 59 v. r. 44 v. ell.; telt 191 h., waaronder 21 boerderijen, en watert uit door twee sluizen, bij Nijmegen, op de Waal. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters en eenen Secretaris-Ontvanger.

MILT, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. Z. O. van *Gendringen*; met 21 h. en 130 inw.

MILT (HET) of DE MILDT, landg. en oude havez., prov. *Gelderland*, gem. en ¼ u. Z. ten O. van *Gendringen*, aan den grooten weg van Doesborgh naar en ¼ u. van de Pruissische stad Anholt, onmiddellijk tegen de grenzen, ter grootte van ruim 11 bund. 48 v. r.

MINDERBROEDERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Delft*, op de *Beestenmarkt*. In het jaar 1440 kwamen de Minderbroeders te Delft, waar de Wethouders hen niet dan op zekere voorwaarden wilden toelaten, waarvan een verdrag werd opgemaakt, dat den 14 Mei 1449 door Broeder GILLES FLUWEEL, Vicaris van den Provinciaal, werd goedgekeurd en er het zegel van het klooster aangehangen. Op den 4 December van dat zelfde jaar werd de eerste mis in de kloosterkerk gedaan, terwijl het nieuwe koor in 1469 werd ingewijd. Omtrent honderd jaren daarna, even na de opkomst der Reformatie, hebben eenige razende vrouwlieden het klooster opengebroken; alles, wat haar voorkwam aan stukken gesmeten en alle de Monniken, behalve eenige weinige, die zich verstoken hadden, verjaagd. Kort daarna is alles wat omvergeworpen was, wederom veel fraaijer opgetimmerd. Toen echter de storm, in het jaar 1572, op nieuw begon op te steken, heeft de Gardiaan van Delft kloosterlingen verlof gegeven, om te vertrekken en hun daartoe een geleibrief verleend. Het klooster is later door de beeldstormers afgebroken. De plaats, waar het gestaan heeft, is de wekelijksche beestenmarkt, welke tot op deze tijden den naam van het *Broerhuis* heeft behouden.

MINDERBROEDERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Edam*, hetwelk na de Reformatie vernietigd is.

* MINDERBROEDERS-KLOOSTER, voorm. kloost. te *'s Hertogenbosch*, is thans te *Megen* weder hersteld.

MINDERBROEDERS-KLOOSTER, kloost. te *Megen*, in de *Minderbroeder-straat*, hetwelk vroeger te *'s Hertogenbosch*, aan de *Markt*, gevestigd was, en in het jaar 1645 te *Megen* hersteld zijnde, thans bewoond wordt door 40 kloosterlingen.

MINDERBROEDERS-KLOOSTER, kloost., prov. *Limburg*, even buiten de stad *Weert*. Zie het art. WEERT. W., bl. 197.

* MINDORO-ZEE *staat:* Zie SOLO-ZEE. Zie dat woord hierachter.

MINNERTSGA, kadast., gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Barradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Harlingen*, bestaande uit de d. Minnertsga, Firdgum en Tjummarum en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2485 bund. 4 v. r. 95 v. ell., waaronder 2439 bund. 29 v. r. 2 v. ell. belastbaar land.

* MINNERTSGA werd vroeger ook wel MINDERSKERK geheeten. Bl. 981 reg. 6, *van onderen*. *Staat:* onderscheidene *lees:* onderscheidene eigenaren — Bl. 982, reg. 14. *Staat:* GERRIT, *lees:* GERRIT.

* MINNEMEER (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie MEENEWEER. W. en A.

MINTAO, eil. in *Oost-Indie*. Zie BIROE. W.

MINTZIMAHUIS, voorm. adell. h. te *Leeuwarden*. Zie MONTZIMAHUIS.

MIRFELT, voorm. naam. van het d. MERREVELDHOVEN, prov. *Noord-Braband*. Zie MERREVELDHOVEN. W.

* MIRNS. Reg. 4 en 5. Staat: *Hemelumer-Mirns-en-Bakhuizen*. lees: *Hemelum-Mirns-en-Bakhuizen*.

MISBUREN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, 5 min. van *Wartena*; met 9 h. en 50 inw.

MISÈRE, alleenst. pachthoeve, grooth. *Luxemburg*, kw. en arr. *Diekerk*, kant. *Redingen*, gem. *Arsdorf*.

MISORY, eil. in *Australië*, aan de Oostkust van *Guinea*, ten N. van de Geelvinksbaai.

MITTA, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Banda*, tot de *Terälta-groep* behoorende. — Van dit eil. loopt noordwaarts eene zandbank, welke in de oostmousson eene goede ankerplaats verschaft.

MIXOAL, eil. in *Oost-Indië*. Zie MYSOLE. W.

MOCOROTH, heuvel, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. N. W van *Ede*, te *Roekel*, alwaar een oude Sueven- of herderskamp zou gevonden worden.

MODJO-SARI, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, reg. *Modjo-kerto*.

MODJO-WARNO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, reg. *Modjo-kerto*.

* MOEARA-AUTOKO *lees:* MOEWARA-AUTOKEE.

MOELO, een der *Tenimber-eilanden* in *Oost-Indië*.

MOELOK-HOELOE, distr. in *O. Indië*, op *Sumatra*, res. *Palembang*.

MOENA, eil. in *Oost-Indië*. Zie PANGASANE. W.

* MOERBEEK (DE) of OOST-MOERBEEK wordt in de wandeling veelal DE MOERBOR genoemd en ligt 3½ u. van *Alkmaar*, 1 u. van *Schagen*, gem. en 1 u. N. W. van *Nieuwe-Niedorp*. en telt 13 h.

MOERBEEK (OOST-), is het zelfde als het vorige art.

* MOERBEEKER-POLDER (DE), gedeeltelijk gem. *Nieuwe-Niedorp*, gedeeltelijk gem. *Oude-Niedorp-en-Zijdewind;* paalt O. aan den Heeren-polder. — Deze pold. is groot 251 bund., waarvan 220 bund. 66 v. r. 37 v. ell. onder *Nieuwe-Niedorp*, en 40 bund. 33 v. r. 63 v. ell. onder *Oude-Niedorp-en-Zijdewind*, telt 20 h., waaronder 11 boerderijen, als: 18 h., waaronder 9 boerderijen, onder *Nieuwe-Niedorp* en 2 boerderijen, onder *Oude-Niedorp-en-Zijdewind*. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Molenmeesters.

* MOERCAPELLE-EN-DE-WILDEVEENEN. De R. K. behooren tot de stat. *Waddinxveen*.

MOERDIJK werd van ouds genaamd DE SPRANGBLOK. — Bl. 997. Achter de kerk, een klein gebouw, met een vierkant kloktorentje, is de predikantswoning aangebouwd. — Reg. 29, *staat:* stat. *lees:* par.

MOERDIJK of MEERDIJK, geh., prov. *Noord-Holland*, kant. en 3 u. W. Z. W. van *Edam*, gem. *Buiksloot;* met 12 h. en 80 inw.

* MOERDIJK (BINNEN-), ligt bijna ½ u. Z. O. van het d. *de Moerdijk*, aan den grooten weg naar Breda. Men telt er 40 h. en 280 inw.

* MOERDIJK (DE OUDE-). Reg. 2, staat: *Noord-Holland*, lees: *Noord-Braband*,

MOEREN (DE), pold., prov. *N. Brab.* Zie OUDE-MOEREN (DE). W.

* MOERGESTEL heeft 4 leerlooijerijen, 2 koren- en 2 oliemolens, onder welke laatsten 1 rosmolen.

MOERIAH, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*.

MOERKADE (DE), kade, prov. *Noord-Braband*, gem. *'s Gravenmoer*, in eene oostelijke rigting van de Oude-vaart tusschen den Noordelijke-Vaartsche-Buiten-polder en den Zuidelijke-Vaartsche-Buiten-polder heen naar den Nieuwenweg loopende. — Zij is in 1762 aangelegd.

MOERKAPELLE, d., prov. *Zuid-Holland*. Zie MOERCAPELLE. W.

MOEROENG (DE), SOENGEI-MOEROENG of GROOTE-RIVIER, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in de *Doeson* uitloopende. In hare bedding zijn vele ondiepe, rotsige plaatsen, die somtijds *riam's* vormen, welke de vaart met *djoekoengs* — en geen ander vaartuig is daar bruikbaar — bijzonder moeijelijk en dikwerf

gevaarlijk maakt. Langs de oevers zijn hier en daar steile wanden van witten zandsteen; en op onderscheidene banken wordt, bij laag water, door de inboorlingen, stofgoud verzameld.

MOERONG (BATOE-), meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, in het gebied van *Maros*.

* MOERSDORFF, voorm. heerl. — Reg. 17, *staat:* 1792, *lees:* 1292, De kerk is aan den H. NICOLAAS toegewijd. Het d. telt 67 h. en 350 inw.

* MOERSPUI. — Bl. 1009. De klok der kerk te MOERSPUI is niet meer te Axel aanwezig.

* MOERSTRATEN. — Reg. 8, *staat:* JACKSON. *lees:* TACKSON.

* MOERVAART (DE). — Reg. 14, *staat:* herstellen *lees:* daarstellen

MOESBERG, b., prov. *Limburg*. Zie MOLSBERG. W. en A.

MOESBOSCH, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en ½ u. Z. Z. O. van *Koudekerke*, ½ u. N. N. W. van *Vlissingen*, aan den rijweg tusschen deze plaatsen.

* MOESELKEENT (DE) ligt 26 min. Z. van *Weert*. Men telt er 69 h. en ruim 430 inw. — In het jaar 1845 werd hier, voor dit geh. en het geh. *Altweert*, een nieuw schoolgebouw opgetrokken.

MOESENBROEK of MUISBROEK, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. Z. O. van *Giessen-Nieuwkerk*; met 14 h. en 100 inw.

* MOESIE. — Reg. 2, staat: *Sumtran*, lees: *Sumatra*,

MOESPOT, naam, welken men geeft aan het gedeelte van den *IJssel*, prov. *Gelderland*, nabij den *Middelwaard*, onder *Gorssel*.

MOESPOT, b., prov. *Overijssel*, gem. *Zwollerkerspel*, omtrent 10 min. O. van de *Berkumerbrug*.

MOESTIKE of MOESTIKA, eil. in *Australië*, niet ver van Missowal.

MOEWARA-TIGA, d. in *Oost-Indië*, op *Sumatra*, resid. *Palembang*.

MOEWARA-BAHAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de *Doeson*.

MOEWARA-BAHAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie NAGARA.

MOEWARA-BEKASSI, land in *Oost-Indië*. Zie BABALANG.

MOEWARA-DOEA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Padangsche-Bovenlanden*, alwaar de Nederlanders eenen post hebben.

MOEWARA-KALAHIEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland.

MOEWARA-KAMPAN, st. in *Oost-Indië* Zie MARANOEMPA.

MOEWARA-KAMPAN, riv. in *Oost-Indië*. Zie KAMPAN (DE).

MOEWARA-LAMPOER, mond van het meer *Lampoer*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland.

MOEWARA-MALEAU, plaats in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland.

MOEWARA-RAPEN of MOEARA-REPONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de Doeson, weinige minuten bezuiden de evenachtslijn; met ongeveer 800 inw., allen Dajakkers. Het ontleent zijnen naam van een digt daar langs heen vlietend riviertje.

MOEWARREE, eil. in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-Zee*, aan de Noordoostkust van het eil. Borneo, voor de riv. van Borneo.

MOHAKKAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie KORTIE. (DE). W.

MOKA, staat in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, schatpligtig aan Borneo-Proper.

MOL (DE), hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zype-en-Hazepolder*, aan de noordwestzijde van den Ruigenweg, groot 35 bund. 17 v. r. 60 v. ell.

MOLEN-AA, riv., prov. *Drenthe*. Zie AA (DE MOLEN-). W.

* MOLENAARSBRUG ('S) behoort tot de gem. *Oudshoorn-en-Gnephoek.* Er is aldaar eene kalkbranderij en het heerenhuis Zeerust.

* MOLENAARSGRAAF behoort tot het kant. *Sliedrecht.*

* MOLENBAIX, beter HUIS-TE-MOLENBAIX, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 44 bund. 16 v. r. 50 v. ell.

MOLENBEEK (DE), waterloop, prov. *Noord-Braband,* gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*, in eene westelijke rigting loopende uit de Borgvlietsche duinen naar den Augusta-polder, waar zij door de Borgvlietsche kreek in het *Bergsche-Diep* uitwatert.

MOLENBEEK (DE), beek, prov. *Gelderland.* Zie MIDDAGTERBEEK. W.

MOLENBEEK (DE), beek, prov. *Gelderl.* Zie VORDENSCHE-BEEK (DE). W.

MOLENBEEK, beekje, dat een begin neemt onder *Laren*, prov. *Gelderland*, zuidwaarts langs de buurs. Zuidloo en Dortherhoek loopt, op verschillende plaatsen de scheiding tusschen *Overijssel* en *Gelderland* (gem. Bathmen en Gorssel), vervolgens tusschen Diepenveen en Gorssel uitmaakt en bij het Koerhuis, ¼ u. beneden Deventer, in den *IJssel* loopt.

MOLENBEEK (DE), riviertje, prov. *Overijssel*, onder *Diepenheim*, dat zijnen oorsprong neemt uit de *Schipbeek*, en langs het *Nijenhuis*, door het *Diepenheimsche-broek*, naar *Markeloo*, in de *Regge* loopt.

MOLENBEEK (DE), riviertje, prov. *Overijssel*, onder *Weerseloo*, begint in *Rossum*, loopt door een klein gedeelte van *Denekamp* en *Tubbergen*, en dan in de buurschap, *Weerseloo*, door *Dulder*, langs het *Dulderbroek* in de Looïleiding.

* MOLENBROEK telt 3 h. en 18 inw. — Reg. 5 en 6, *staat:* eenen water- en eenen korenmolen, *lees:* eenen waterkorenmolen,

MOLENBROEKROT, geh., prov. *Limburg,* kant. en 1½ u. Z. ten O. van *Weert*, gem. en 5 min. N. van *Stamproy;* met 45 h. en 240 inw.

MOLENBUURT, meer algemeen bekend onder den naam van DE STOFMOLEN, geh., prov. *Noord-Holland*, gedeeltelijk gem. *Wijdenes-en-Oosterleek*, 10 min. N. O. van *Wijdenes*, gedeeltelijk gem. *Venhuizen-en-Hem*, ¼ u. Z. W. van *Hem;* met 1 korenmolen, 5 h. en 30 inw., als: onder *Wijdenes-en-Oterleek* de korenmolen, 2 h. en 16 inw. en onder *Venhuizen-en-Hem* 3 h. en 14 inw.

MOLENBUURT (DE), naam, welken men geeft aan de streek Molens, prov. *Noord-Holland*, in *de Beemster*, nabij de Beets, door welke buurt de eenige kromme weg in de Beemster henen kronkelt.

MOLENCATEN, buurs. en landg., prov. *Gelderland.* Zie MOLECATEN. W.

MOLENDIJK (DEN), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 5 min. W. van *den Bommel;* met eenen windkorenmolen op den dijk van dien naam, 13 h. en 130 inw.

MOLENDIJKJE (HET), voetpad of kade, prov. *Noord-Braband*, gem. *'s Gravenmoer*, in eene oostelijke rigting loopende van den molen naar de vaart; het is in 1768 aangelegd.

* MOLENEIND, gem. *'s Princenhage;* ligt 1 u. W. van *Breda*, 10 min. Z. Z. W. van *de Beek* en heeft een steenen windkorenmolen.

* MOLENEIND, gem. *Gilze-en-Rijen*, ligt 25 min. N. N. W. van *Gilse* en heeft eenen windkorenmolen.

* MOLENEIND, gem. *Tilburg*, ligt aan den steenweg van Tilburg naar Loon-op-Zand, met eenen windkorenmolen, de Heikantsche-molen genaamd.

* MOLENEIND, gem. *Udenhout*, bestaat niet.

MOLENEIND, b., prov. *Noord-Braband*, 10 min. W. van *Uden;* met eenen windkorenmolen, 31 h. en ruim 140 inw.

MOLENEIND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, 20 min. O. van *Oenkerk*, waartoe het behoort, aan de Zwarte-Brek; met 46 h. en 250 inw.

MOLENGAT (HET), geh., prov. *N. Braband*, gem. *Hill-en-St.-Hubert*, 10 min. Z. O. van *Hill*; met 1 windkorenmolen, 11 h. en 70 inw.

MOLENGOOT, riviertje, prov. *Overijssel*, onder *Ambt-Hardenberg*, dat in de Vecht uitwatert.

MOLENGRACHT, gracht te *Wanneperveen*, prov. *Overijssel*, welke begint bij den graanmolen en noordwaarts naar de Bovenboersche-gracht en Giethoorn loopt.

MOLENHEIDE, heide, prov. *Noord-Braband*, onder *Alphen*. Zie dat woord. W.

MOLENHEIDE (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Mill-en-St.-Hubert*, ½ u. Z. van *Mill*; met 26 h. en ruim 140 inw.

* MOLENHOEK, gem. *Rosmalen*, ligt 7 min. Z. van Rosmalen en is het zuidoostelijke gedeelte van het geh. *Molenhoek-en-Heinis*. Men heeft er eenen houten windkorenmolen, 21 h. en 177 inw.

MOLENHOEK, b., prov. *Limburg*, gem. *Mook-en-Middelaar*, 18 min. N. N. W. van *Mook*; met 8 h. en 60 inw.

* MOLENHOEK-EN-HEINIS ligt 10 min. Z. W. van *Rosmalen*. Men telt er 38 h. en 260 inw.

MOLENKANT, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 20 min. Z. O. van *Uden*; met 2 windmolens, 19 h. en ruim 90 inw.

MOLENKATEN, buurs. en landg., prov. *Gelderland*. Zie MOLECATEN. W.

MOLENKWARTIER, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Rucphen-Vorenseinde-en-Sprundel*, ½ u. W. N. W. van Rucphen, 10 min. Z. Z. W. van *Zegge*, waartoe het kerkelijk behoort; met eenen houten windkorenmolen, 22 h. en 140 inw.

* MOLENPLAATJE is lang 6,30, breed 80 en hoog 0,70 ell, boven middelbare eb.

* MOLEN-POLDER-VAN-GOUDSWAARD is groot 56 bund. 42 v. r. 48 v. ell., waaronder 53 bund. 42 v. r. 58 v. ell. schotbaar land; en watert uit door eene sluis, op de Noordpolder. Het polderbestuur bestaat uit dat van den Ouden-Korendijk.

* MOLENPOLDERTJE-VAN-TERHEYDEN, beslaat, volgens het kadaster, 24 bund. 62 v. r. 50 v. ell. schotbaar land, telt 33 h., waaronder 6 boerderijen.

MOLENPOORT, b., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. W. ten N. van *Roermond*, kant., gem. en 3 min. Z. van *Weert*; met 15 h. en 90 inw.

MOLENS (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wijdenes-en-Oosterleek*, 1 u. 40 min. van *Wijdenes*; met 2 h. en 10 inw.

MOLENS (AAN-DE-), geh., prov. *Utrecht*. Zie SPIJKER (DE).

MOLENSTRAAT, b., prov. *Noord-Braband*, gem. en 2 min. N. van *Lieshout*; met 26 h. en 140 inw.

MOLENTJE (NIEUW-), geh., prov. *Zeeland*. Zie MOLENTJE (HET). W.

MOLENVAART, water, prov. *Noord-Braband*. Zie OUDE-MOLENVAART. W.

MOLENVONDER (HET), draaivonder of voetbrug, prov. *Gelderland*, zijnde voetbrug no. 23, in de gem. *Heerde* en 1 u. 5 min. N. van Heerde, liggende over het vijfde pand van het *Apeldoornsche-kanaal*, in het pad van de molen naar Wapenveld.

MOLENWEG, b., prov. *Noord-Holland*, arr., kant. en 1½ u. O. van *Alkmaar*, gem. en 8 min. Z. van *Oterleek*; met 22 h. en 150 inw.

* MOLENWIJK, buitengoed, beslaat eene oppervlakte van 6 bund.

MOLENWIJK (DE), vaart, prov. *Overijssel*, komende uit het vijfde pand der Dedemsvaart en loopende tot aan den Katingermolen; lang 900 ellen.

*MOLLA. Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans eene boerenhuizing, met 46 bund. 44 v. r. 60 v. ell. grond.

MOLLINKVAART, vaart, prov. *Overijssel*, onder *Ambt-Hardenberg*. Zij begint omtrent het geh. Strijpe, even over de grenzen, 2 u. Z. O. van de st. Hardenbergh en eindigt bij Bergentheim in de *Vecht*.

MOLOSEPIT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de *Noordoostelijke Landtong*, resid. *Menado*. In de nabijheid is eene goudmijn.

*MOLSBERG ligt 10 min. N. van *Simpelveld*.

MOLSHOOP (DE), plaats, prov. *Utrecht*, arr., kant., gem. en ½ u. N. van *Amersfoort*, met tabaksschuur en daghuurderswoning.

MOLUKKO (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Zuidkust, met eene zuidelijke rigting in de *Zee-van-Java* uitloopende.

MONKIR, kaap in *Oost-Indië*, aan de westkust van *Sumatra*.

*MONNICKENDAM, gem., bevat mede de b. Oudelandsdijk, en telt 2780 inw. Tot de R. K. stat. behooren mede die uit de gem. *Katwoude*, *Broek-in-Waterland* enz. — Bl. 1047. De R. K. kerk, in het *Noordeinde*, aan den H. Nicolaas toegewijd, werd, in het jaar 1816, aldaar van een burgerhuis doelmatig verbouwd. Vroeger stond de R. K. kerk in het *Groote-Noord*, en was onaanzienlijk en bouwvallig. De in het jaar 1816 gebouwde kerk te klein zijnde geworden om de gem. te bevatten, werd in het jaar 1842 vergroot, door de Pastoorswoning, welke achter het kerkgebouw stond, er aan te trekken. De Heer E. J. van Rooy, destijds Burgemeester der stad Monnickendam, kocht toen het naast de kerk gelegen huis en gaf dit der R. K. gemeente, ten geschenke, ten einde het tot pastorie in te rigten; terwijl de gelden, zoo tot vergrooting der kerk als tot verbouwing der pastorie, uit eene inschrijving van de gemeente en aanzienlijke toelagen van Z. M. den Koning en de Provinciale Staten, werden bijeengebragt.— Er is ook een Israëlitische bijkerk, zijnde een partikulier gebouw, zonder toren. Men heeft te Monnickendam tevens een Weeshuis voor de R. K. Het werd gesticht in het jaar 1836, door Antje Sijmense Stam, wed. Jacob van de Nes, terwijl de Heeren J. Rusman, destijds Pastoor te Monnickendam en J. van der Linden, ingezeten dier stad, het plan daarvoor ontworpen hebben. — Mede zijn er nog een Genootschap tot ondersteuning van behoeftige Kraamvrouwen, eene Bank van Leening en eene Spaarbank.

MONNICKEY, voorm. geh., prov. *Noord-Holland*. Zie Munnekij W.

MONNICKENHEIDE, geh., prov. *N.-Braband*. Zie Munnikenheide. W.

MONNIKEDIJK (DE) *staat:* Zie Valterdijk (de). *lees:* Zie Valtherdijk (de).

§ MONNIKEDOBBE, kleine waterkom in *Fivelgo*, prov. *Groningen*, onmiddellijk N. van Appingedam. Zij is maar 2 v. r. en 50 v. ell groot.

*MONNIKENDIJK (DE) in het eil. *Walcheren* strekt zich uit van het N. naar het Z., rondom dat gedeelte in het Oosten der gem. *Vrouwenpolder*, hetwelk vroeger den kloostertuin uitmaakte.

MONNIKENDIJK (DE), vroeger de Borreloopsche-dijk, dijk in *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, in eene noordelijke rigting, de grenscheiding tusschen de gem. *Kattendijke* en *Kloetinge* uitmakende. Thans is er nog eene boerderij, welke dien naam draagt.

MONNIKENHOF (HET), hofstede op het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, gem. en ¼ u. O. van *Kattendijke*, ter plaatse, waar vroeger

een Uithof van de abdij Ter-Doest, bij Brugge gestaan heeft, waarvan zij haren naam ontleent, hoewel die Uithof *Monsterhoek* heette. Zij beslaat met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte van 33 bund. 24 v. r. 36 v. ell. (1).

MONNIKEN-LEI (DE), waterloop, prov. *N.Brab.* Zie LEI (DE OUDE). W.

* MONNIKENSLOOT. *Staat:* Zie PURMER-AA. *lees:* Zie IJE (DE).

MONNIKENVEEN (HET), pold. in het balj. der *Loosdrechten*, prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Oud-en-Nieuw-Loosdrecht*; palende N. aan de Papenmeent, O. aan 's Graveland, Z. aan Loosdrecht, W. aan Oost-Indiën. — Deze pold., is bijna geheel verveend en bestaat grootendeels uit houtland en water.

MONNIKENWEG (DE), weg, prov. *Overijssel*, gem. *Staphorst*.

MONNIKENWERF, b. op het eil. *Marken*. Zie MONNICKENWERF. W.

MONNIKHOF (HET), geh. prov. *Noord-Braband*. Zie MUNNIKHOF. W.

MONOöONG, eil. in *Oost-Indië*. Zie LAGE-EILAND (HET).

MON-PLAISIR, buit. prov. *Noord-Braband*. Zie PLAISIR (MON-)

* MONSTER. Reg. 9, *staat:* 16 v. ell., *lees:* 16 v. ell. belastbaar land. Bl. 1060, reg. 26, staat: *Ter-Heide* lees: *Tèr-Heyde*

* MONSTERHOEK. *Staat:* Zie MONNIKEN-POLDER (DEN). *lees:* Zie MUNNIKEN-POLDER.

* MONSTERSCHE-SLUIS (DE) is wijd 3,75 ell., liggende 2,32 ell. beneden middelbare eb.

MONSTER-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*. Zie GROENEVELDSCHE-WATERING. W.

* MONTAWAI. *Staat:* Zie BIROL. *lees:* Zie BIROE.

* MONTFERLAND is ongeveer 26 ell. hoog en heeft 530 schreden in omvang, terwijl de top 90 schreden in diameter heeft. — Het komt in de Geldersche oudheden voor, als: *Monsfortis contra Romanos* en wordt ook door de meeste oudheidkundigen gehouden van Romeinschen oorsprong te zijn, ofschoon de Heer JANSSEN van Leyden heeft zoeken aan te toonen, dat de waarschijnlijke bestemming dezer kunsthoogte oorspronkelijk was, om tot offerplaats te dienen voor onze vroegste voorouders. In den zomer wordt het MONTFERLAND veel bezocht, omdat het heerlijke vergezigten oplevert.

* MONTFOORT, bl. 1063, reg. 16 *van onderen, staat:* Williscop, *lees:* Willescop, — Reg. 15 *van onderen, staat:* Williscopperdijk. *lees:* Willescopperdijk. — Bl. 1064. De Herv. kerk heeft eenen toren en is van een orgel voorzien. De R. K. kerk heeft geen toren. Bl. 1065. IJSBRAND VAN DIEMERBROEK was geb. 23 (niet 25) December.

MONTILAN, d. en post-station in *O.-Indië*, op *Java*, resid. *Kadoe*.

MONTRADO, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*. Men heeft er mijnen.

MONTZIMA-HUIS of MINTZIMA-HUIS, voorm. adell. h. te *Leeuwarden*, op de *Weaze*, op den hoek van de *Wijdesteeg* of *Ayttasteeg*. — Dit huis is waarschijnlijk door iemand uit het geslacht MONTZIMA van Blija, later aan de AYTA's vermaagschap, gesticht. Naderhand werd het door GEORGE, Hertog *van Saksen*, als een vorstelijk huis bezeten, die het, in 1515, als een blijk van groote genegenheid, welke hij den AYTTA's toedroeg, aan FOLKERT AYTTA schonk, tot eene vergoeding van de door deze aan hem bewezene diensten en geledene schade; en naar hem en zijne erfgenamen ontving het huis later den naam van AYTTA-HUIS.

---

(1) Men zie voorts over HET MONNIKENHOF J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, *Het-Monnikhof-onder-Kattendijke*, medegedeeld in *Nehalennia* 1849, bl. 145–158.

De beroemde Staatsman Viglius van Aytta van Zwichem, de tweede zoon van Folkert, erfde het van dezen, zijnen vader, en vermaakte het bij uitersten wil aan de drie broeders Dr. Bucho, Folkert en Wybrant van Aytta, zonen van zijnen broeder Seerp en Barbara van Hettema en aan Viglius, den zoon van hunnen broeder Hette van Aytta, welke laatste naderhand de aandeelen in het huis van zijne drie ooms schijnt te hebben verkregen, nadat het eerst nog eens tot eene vorstelijke residentie gediend had: want toen Bernhard van Merode, Heer *van Rummen*, als Luitenant-Stadhouder van Willem I, Prins *van Oranje*, in 1580 het bestuur over Friesland aanvaardde, schijnt hij dit aanzienlijk huis van genoemde erfgenamen gehuurd en hier zijn intrek genomen te hebben. In het laatst der zeventiende eeuw is het huis door de erfgenamen van laatstgemelden Viglius van Aytta verhuurd en tot verschillende einden gebruikt. Zoo schijnen in 1682 de Doopsgezinden er hunne vergaderingen te hebben gehouden. Later is het gebouw aan de achterzijde ten deele gesloopt, en het overige tot eene brouwerij gebruikt; thans dient het tot woning en werkplaats van eenen smid, zoodat de zelfde zaal, waarin eens de beroemde Staatsman woonde en de Stadhouder des lands gehoor verleende, nu eene smidse is.

* MOOK telt in de kom van het d. 92 h. en 460 inw. en met de daartoe behoorende geh. Molenhoek, Bisselt, Groot-en-Klein-Lier en Rammetje 106 h. en 580 inw.

* MOOK-EN-MIDDELAAR bevat mede de geh. Groot-en-Klein-Lier, Molenhoek, Rammetje, Riethorst en Zevendaal en het huis Op-den-Berg.

* MOOKHOEK behoort tot de gem. *Strijen*. — Men telt er 18 h. en ruim 290 inw., en heeft er eene in 1847 nieuw gebouwde school, welke mede door de leerlingen uit de h. Schenkeldijk en Wagt, van de gem. *'s Gravendeel*, bezocht wordt en daarom voor de helft door die gem. wordt onderhouden. Zij telt 80 leerlingen.

§ MOOLENWIJK, buit. op het eil. *Walcheren*. Zie Molenwyk. W. en A.

§ MOORSMEER (HET), onbehuisde pold. in *Geestmer-Ambacht*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Warmenhuizen*; palende W., N. en O. aan Warmenhuizen, Z. aan Oudcarspel. — Deze pold., vroeger een meer, dat nu bedijkt is, is groot, volgens het kadaster, 42 bund. 60 v. r. alles schotbaar land, en wordt door eene pomp, in verband met het *Diepsmeer*, van het overtollige water ontlast.

MOORVELD, geh., prov. *Limburg*, gem. *Geul*. Zie Moerveld. W.

* MORA *moeten de woorden*, Zie voorts op Krawango, *wegvallen*.

MORBOK (DE), geh., prov. *Noord-Holland*. Zie Morrbeek (de)

MORGEN, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Maastricht*, kant., gem. en ½ u. van *Heerlen*; met 6 h. en 20 inw.

MORGENSTER, voorm. fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Lonthoir*. W.

MORTAAY, eil. in *Oost-Indië*. Zie Morty. W.

MORTEL. Aldaar is in 1848 eene R. K. kerk gesticht, welke tot de par. van *Gemert* behoort.

* MORTIERE, heerl., is tevens een pold.

MOS-EL, geh., prov. *Gelderland*, Zie Mosselt. W. en A.

MOSSELTSCHE-BERGEN, heuvelen op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Ede*, ½ u. Z. van *Otterloo*.

MOSSELTSCHE-LEGERVELD (HET), vlakte op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. N. W. van *Ede*, in het geh. *Mosselt*, alwaar aan de noordzijde eene watervlakte aanwezig is, die nimmer uitdroogt. Ook worden hier van tijd tot tijd oudheden opgedolven.

* MOTVEN is geen geh., maar een voorm. kast., dat sedert vele jaren is afgebroken, zoodat er niets meer van bestaat, zijnde van het erf, de tuinen, enz., bouwland gemaakt.

MOUHOR, eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, tot de *Salangari-eilandjes* behoorende, niet ver van kaap Pasani, op Gilolo. Het heeft aan de zijde van Gilolo een goed vaarwater.

* MOUNTAIN. Bl. 1086, reg. 10, *staat:* voetpassaat, *lees:* oostpassaat,

MOURIK, kast., prov. *Noord-Braband*. Zie Maurik. W.

MOURITSFORT, geh. in *Staats-Vlaanderen*. Zie Mauritsfort. W.

MOUWICHSHUIS, h., prov. *Overijssel*, arr., kant., en gem. *Deventer*.

MOWA, eil. in *Oost-Indië*. Zie Moa. W.

MUDE (HET HUIS-DE-), voorm. burg, prov. *Groningen*, gem. en 1 u. O. van *Ten-Boer*, in het geh. *Ten-Post*. Waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, groot 6 bund. 72 v. r. 49 v. ell.

MUGGEBEET telt 39 h. en 220 inw.; als: 5 h. en 20 inw. onder *Giethoorn* en 34 h. en 200 inw. onder *Steenwijkerwold*. — De school, welke onder *Steenwijkerwold* staat, telt 90 leerlingen.

MUGGENHOEK, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 10 min. N. van *Heeswijk*; met 26 h. en 171 inw.

MUGGENHOOL, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 10 min. N.N.O van *Zeelst*; met 16 h. en 110 inw.

MUIDEN, reg. 12, staat: *Gooiland*, lees: *Amstelland*, — Reg. 8, *staat:* draaibrug. *lees:* valbrug. — Bl. 1091. In 1850 zijn hier doorgeschut 6452 vaartuigen. — Reg. 30, *staat:* Linie aan de Vecht, *lees:* Linie van de Vecht, — Reg. 32, *staat:* ter westzijde *lees:* ter wederzijde — Bl. 1092. Er bestaat te Muiden nog eene zoutkeet, hebbende de andere in het jaar 1842 opgehouden te werken. De Stedelijke Regering vergadert tegenwoordig in een daartoe zeer geschikt partikulier huis op de *Heerengracht*. — Bl. 1093. Er bestaat te Muiden mede eene Spaarbank, en er is in 1845 eene Herhalingschool opgerigt, welke gemiddeld door 50 leerlingen bezocht wordt. — Men vindt het wapen van Muiden ook beschreven als een veld van azuur, met eene fasce van zilver.

MUIDEN (OOSTZIJDE-VAN-), gedeelte der gem. *Muiden-en-Muiderberg*, prov. *Noord-Holland*, O. van Muiden; met 14 h. en 90 inw.

MUIDEN (WESTZIJDE-VAN-), gedeelte der gem. *Muiden-en-Muiderberg*, prov. *Noord-Holland*, W. van Muiden; met 13 h. en 90 inw.

MUIDEN (ZEEDIJK-BEOOSTEN), dijk, prov. *Noord-Holland*, in eene oostelijke rigting loopende van Muiden langs de Zuiderzee tot aan Muiderberg en dienende tot keering van het zeewater. — Deze dijk staat onder het bestuur van eenen Dijkgraaf, zeven Hoogheemraden, en eenen Secretaris en Penningmeester.

MUIDEN (ZEEDIJK-BEWESTEN-), dijk, prov. *Noord-Holland*, in eene westelijke rigting, loopende van Muiden langs de Zuiderzee tot aan den Diemerdam en dienende tot keering van het zeewater.

* MUIDERBERG is klein doch aangenaam gelegen nabij den steilen oever der Zuiderzee. De nette woningen en lommerrijke buitenplaatsen liggen rondom eene met boomen beplante grasrijke vlakte of kom en is daar door een uitspanningsoord voor de stedelingen, die hier een goed logement aantreffen.

MUIZENBROEK, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie Moessenbroek. W.

MULLINGER-SOEREL, uitgestrektheid houtgewas, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. O. van *Oldebroek*, in het heideveld, boven de buurs, *Mullingen*, beslaande 10 bund. 10 v. r. 60 v. ell.

MULUTH (DE) voorm. naam, van het *Molenwater*, in het eil. *Zuid-Beveland*. Zie Molenwater. W.

MUN, geh., prov. *Limburg*. Zie Munt. W. en A.

MUNDI-AUREI, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, rijk *Djambi*.

MUNNECKEY, geh., prov. *N. Holl*. Zie Monnikeij. W. en Munnikeij. W.

* MUNNEKEBILDT. Reg. 2, staat: *Franekeradeel*, lees: *Ferwerderadeel*.

* MUNNEKEBUREN. Reg. 9, *staat:* Scheene *lees:* Scheen.

* MUNNEKENDAMMER-SLOOT. Reg. 4, staat: *Felait* lees: *Flait*.

MUNNEKETILLE, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*, ½ u. N. N. O. van *Drogeham*; met een overzet over het Kolonels-diep, in den weg van Drogeham naar Buitenpost; 12 h. en 80 inw.

* MUNNEKEZIJL. Reg. 22, *staat:* het Westerkwartier *lees:* het Westerkwartier, prov. Groningen — *Tot dit art. behooren de* 11 *bovenste regels van* bl. 1106 van het Wbk.

MUNNEKE-ZIJLEN, naam, onder welken men verstaat de Oude Munnekezijl en de Munnekezijlster-Buitenzijl.

* MUNNEKE-ZIJLSTER-BUITENZIJL ligt in de *Buitenrijt*, loopende door het westelijke gedeelte der prov. *Groningen*. De slagdorpel ligt 1,60 ell. beneden zomerpeil.

MUNNEKE-ZIJLSTER-RIJT, naauw, bijna digt geslijkt waterlozingskanaal, voor het noordoostelijke gedeelte van de prov. *Friesland*, loopende door het westelijke gedeelte der prov. *Groningen*, langs het *Oude-Ruigezand*, in het *Westerkwartier*.

* MUNNIKELAND-VAN-WESTMAAS (HET) staat onder het bestuur van eenen Dijkgraaf, drie Heemraden en eenen Penningmeester.

* MUNNIKENDAM, reg. 2, *staat*; Eikelenbarg, *lees:* Eikelenberg,

MUNNIKEZWETTE (DE), water, prov. *Groningen*, gem. *Wildervank*.

MUNNIKSHOEK, kaap in *Australie*, aan de oostkust van *Nieuw-Guinea*.

* MUNSBACH, geh., behoort thans tot het kant. *Grevenmacher*, en telt 34 h. en 260 inw.

MUNSCHECKER, of Menschekker, geh. grooth. *Luxemburg*, arr. en 4½ u. N. O. van *Luxemburg*, kant. en 40 min. N. ten W. van *Grevenmacher*, gem. *Manternach*; met 18 h. en 80 inw.

* MUNSHAUSEN. De par. behoort tot het dek. van *Clerff* en heeft 2 bijkerken, eene te Bockholz en eene te Marnach. De kerk te Munshausen is aan den H. Hubertus toegewijd.

* MUNSTER-GELEEN, gem., paalt Z. aan Schinnen, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 444 bund. 45 v. r. 30 v. ell, waaronder 427 bund. 85 v. r. 30 v. ell. belastbaren grond. De par. wordt door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend. — De kerk aan den H. Pancratius toegewijd, heeft eenen toren, doch geen orgel. — De school wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den eersten Zondag na de octaaf van Allerheiligen en op Pinksteren.

MUNSTER-GELEEN, geh., prov. *Limburg*, kant. en ¾ u. Z. Z. W. van *Sittard*, gem. en ¼ u. O. van *Geleen*; met 5 h. en 25 inw.

* MUNT of de Mun ligt ¾ u. Z. van *Venlo*. Aldaar zou het munthuis gestaan hebben van het d. *Tegelen*, dat vroeger zijne eigene muntstukken sloeg.

* MUNT, heerenhuis, ligt rondom in vijvers, welke eene breedte hebben van 8½ ell. De grond binnen de vijvers is 1 bund. 12 v. r. 70 v. ell.; de vijvers zijn 5 v. r. 80 v. ell. en de bij het huis behoorende grond is 83 bund. 44 v. r. 40 v. ell. groot.

MUNTBERGSCHE-BOSCH, bosch, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, eene oppervlakte beslaande van 143 bund. 61 v. r. 80 v. ell.

* MUNTENDAM, gem., bevat mede de geh. Oude-Verlaat en het Veen. — De R. K. behooren tot de stat. van *Sappemeer*.

MUNTJEZIJL, sluis en geh. prov. *Friesland*. Zie MUNNEKEZIJL W. en A.

MUNZEL, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie MUSSEL. W.

* MURK (DE), staat: *Oude-Deel* lees: *Ouddeel*

* MURMERWOUDE. Reg. 17, *staat:* De Herv., *lees:* De inw.,

§ MUSEL (DE), water, prov. *Friesland*. Zie MOEZEL (DE). W.

* MUSKIETEN-EILAND wordt door de Inlanders NOESA-NITOE genaamd.

MUSPOTSCHE-LOOP, waterloop prov. *Noord-Braband*, gem. *Woensdrecht-Hoogerheide-en-Hinkelenoord*, in eene westelijke rigting loopende van den straatweg naar den Moer-polder.

MUSSCHEMIG, geh., prov. *Limburg*, arr. en 4 u. O. ten N. van *Maastricht*, kan.t, gem. en 20 min. van *Heerlen*; met 6 h. en 40 inw.

* MUSSCHENBERG, *zoek dat woord* bl. 1116. W.

MUSSCHENHAGE, plaats buiten de *Kamperpoort* der st. *Zwolle*, waar eertijds het klooster van *St. Agatha* of het *Wijtenhuis* gestaan heeft.

* MUSSCHENBROEK, *staat:* Zie MUSSENBURG. *lees:* Zie MUSSCHENBERG.

* MUSSCHENNEST ligt 5 u. W. van *Appingedam*. — Reg. 4, *staat:* de straat *lees:* den straatweg

MUSSEL, geh., prov. *Groningen*, arr., kant. en 3 u. Z. van *Winschoten*, gem. en 1¼ u. van *Onstwedde*; met 7 h. en 40 inw.

§ MUSSELBROEK (HET), bij verkorting meestal de MUSSEL genaamd, groenland in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, gem. en Z. O. van *Onstwedde*. Het is tot weiding geschikt, en 250 bund. groot.

* MUSSELHUIZEN is geen boschje, maar een geh. van 12 h.

§ MUSSELLAAK (DE), *lees:* MUSSELLAKE (DE), gedeelte van *het Musselbroek* in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, gem. en Z. O. van *Onstwedde*, op de grensscheiding van de prov. Groningen en Drenthe. Dit gedeelte van het Musselbroek ligt lager dan het overige, daardoor loopt eene afwatering mede de Mussellake genoemd.

MUYDEVELD, b., prov. *Utrecht*. Zie MIJNDEVELD. W.

§ MUZEL (DE), water, prov. *Friesland*. Zie MOEZEL (DE). W.

MYCOLA, eil. in *Oost-Indië*. Zie MYSOLA. W.

N.

* NAARDEN, gem., bevat mede het geh. het Spiegel, de b. het Zandpad, de Bussumervaart, benevens een gedeelte van het Naardermeer. — Bl. 14, reg. 29 en 30, *staat:* de buitenwerken zijn kleine ravelijnen, *lees:* de buitenwerken zijn zes kleine ravelijnen; — Bl. 15, bovenste reg., *moeten de woorden:* die er nog ligt; *wegvallen.* — Reg. 29, *staat:* soo 'T GOD VERGT. *lees:* soo 'T GOD VEUGT. De stallen te NAARDEN zijn vijf houten loodsen en militaire gebouwen, die opgeslagen zijn, toen het zevende regiment Oostindische Huzaren werd opgerigt. — Bl. 16. De voormalige Waalsche kerk te NAARDEN dient thans tot calicotsfabrijk. — Bl. 17, reg. 3, staat: *Vrouwenstraat*, lees: *Voorstraat*. Ook is er eene Bank van Leening. — De Fransche school en de Stads-burgerschool te NAARDEN worden in het zelfde lokaal, door den zelfden Onderwijzer, doch op verschillende tijden, gehouden.

*NAARDERMEER (HET) ligt niet gedeeltelijk gem. *Weesp*, maar gem. *Muiden-en-Muiderberg*. Het bevat 11 h., bewoond door 70 inw., als 8 h., en ruim 60 inw. onder *Naarden* en 3 h., en 15 inw. onder *Muiden-en-Muiderberg*. — Reg. 8, *staat:* immer *lees:* nimmer

*NAASTE-BEST ligt Z. W. ten W. van *Best*.

NAAUWE-WESTERAA (DE), geul of vaarwater, prov. *Overijssel*, in den *IJssel*, vereenigende het Meutegat en het Koeluchtergat en scheidende alzoo de Welleplaat van de Kraaiwelleplaat. Het is diep 1 à 2 ell.

NADORST, boerenplaats prov. *Groningen*, gem. en ¾ u. Z. van *Adorp*, ½ u. Z. van *Harsens*. Het moet vroeger eene herberg of uitspanning zijn geweest.

*NADORT. Reg. 1, staat: *de Mijlkrabbe-en-Nadort*, lees: de *Mijl-Krabbe-en-Nadort*,

NAGARA (DE), Soengei-Nagara, Soengei-Morwara-Bahan, of ook wel Soengei-Margasari, riv. in *Oost-Indië*, op *Borneo*, welke met eenen meer dan 103 ell. wijden mond in de *Doeson* valt. De oevers zijn laag en vlak en vertoonen hier en daar opene plekken van oude en ook enkele nieuwe ladangs, achter welke zich vrij hooge bosschen verheffen, terwijl deze op andere plaatsen de boorden der rivieren bezoomen.

NAGELHORST (DE), voorm. kast. prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. N. van *Over-Asselt*. — Van dit kast. bestaat niets meer dan eenige overblijfselen en daarbij eene landhoeve, welke mede den naam van de Nagelhorst draagt, en eene oppervlakte beslaat van 2 bund.

NAN-BOENOET, d. in *Oost-Indië*, op *Borneo*, resid. *Pontianak*.

NANGKAAN, d. in *Oost-Indië*, op *Java*, resid. *Bezoeki*, afd. *Bondowoso*.

NANGKA-EILANDEN, groep eil. in *O.-Indië*. Zie Nanka.

NANSUM, voorm. burg, prov. *Groningen*, arr. en 2 u. W. N. W. van *Groningen*, kant. en gem. *Zuidhorn*.

*NAPOLEON (FORT). *Staat:* Zie Willem-den-eerste. *lees:* Zie Frederik-Hendrik.

NARREVLIET (DE), water, prov. *N.-Holland*. Zie Vliet (De). W.

NATAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in de *Lampongsche-distrikten*, aan den voet van den Goenong-Raté.

*NATERS. Bl. 39, reg. 23 en 27, staat: *Nieuwe-Gote*, lees: *Nieuwe-Goote*,

NAUERNA, b., prov. *Noord-Holland*. Zie Naauwerna. W.

NEDERHEIDE, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Rucphen-Vorenseinde-en-Sprundel*, 1 u. Z. W. van Rucphen, 1½ u. Z. Z. O. van *Roosendaal*, waartoe het kerkelijk behoort; met 15 h. en 70 inw.

*NEDERLAND ('T) ligt 2 u. van *Steenwijk*, 1½ u. van *Steenwijkerwold*, en heeft 31 h. en 180 inw. — De school telt 50 leerlingen.

*NEDERVEEN-CAPELLE. Het enkele huis in deze heerl. staat een klein ¼ u. N. van Capelle, aan het Oude-Maasje.

*NEDER-WAARD (DE) is het westelijke gedeelte van den *Alblasserwaard*, en bevat de gem. Giessendam, Sliedrecht, Oud-Alblas, Papendrecht, Alblasserdam, Nieuw-Lekkerland, Streefkerk, Molenaarsgraaf, Bleskensgraaf, Brandwijk, Hofwegen, Wijngaarden, en Neder-Blokland en watert uit door eene sluis op de Lek, met twee openingen, ieder wijd 5,50 ell., liggende de vloeren ieder 2,67 ell. beneden de middelbaren rivierstand. — De sluis te Alblasserdam, achter aan de haven is overwelfd; dient ook tot schutting van kleine vaartuigen; is wijd 6,90 ell. en ligt 2,54 ell. beneden middelbare rivierstand.

*NEDER-WAARD (HET NIEUWE-WATERSCHAP-VAN-DEN-) is een der twee waterschappen van den *Nederwaard*, in den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*.

NEDERWAARD (HET OUDE-WATERSCHAP-VAN-DEN-), een der twee waterschappen van den *Nederwaard*. Zie GRAAF-EN-ALBLAS (WATERSCHAP-VAN-DE-). W.

*NEDERWETTEN. Bl. 58. Het telt 490 inw. — Reg. 25, *staat:* laatste omwenteling, *lees:* omwenteling in het laatst der vorige eeuw,

NEDERWOUD, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en 1¼ u. N. W. van *Ede*, ½ u. W. van *Lunteren*, waartoe het behoort; met 48 h. en 420 inw.

*NEEDE bevat behalve het d. Neede, het geh. den Ruwenhof en de buurs. Hoonte, Noordijk, Loghuizen, Broeke en Achterveld en het geh. Rietmolen, dat tot de buurs. *Broeke* behoort, en heeft 4516 bund. 14 v. r. 55 v. ell. belastbaar land. Men telt er 409 h., bewoond door 475 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 2700 inw. — De weefschool van calicots bestaat niet meer, doch er zijn 6 fabrijken waarin calicots worden vervaardigd. De Herv., die er ruim 2270 in getal zijn, maken met die uit de buurs. Marktvelde, gem. *Diepenheim*, prov. *Overijssel*, eene kerk. gem. uit, welke ongeveer 2360 zielen, onder welke ruim 1320 Ledematen telt. — Het d. NEEDE is in de laatste tijden door het bouwen van eenige deftige huizen zeer in aanzien toegenomen. De Herv. kerk, welke voor de Reformatie aan de H. CECILIA was toegewijd, werd, wegens bouwvalligheid, den 17 Augustus 1845 gesloten en vervangen door eene nieuwe, ter zelfder plaatse, welke tegen den ouden toren steunt en waaraan de eerste steen werd gelegd den 7 Julij 1846, terwijl zij den 9 Januarij 1848 werd ingewijd. Het gebouw is doelmatig ingerigt en munt uit door edelen eenvoud en smaakvolle sierlijkheid en strekt den ontwerper J. B. VAN ZALINGEN, Opzigter bij den Waterstaat, tot eer. Meermalen betoonden de leden dezer kerk. gem. hunne belangstelling in de godsdienst door het geven van zoodanige geschenken, welke de uitoefening daarvan niet minder luister dan plegtigheid bijzetten. — Nabij dit dorp lagen vroeger de h. Tengnagel en Welmerink of Bulehuis. Thans heeft men er nog het h. de Kamp, vermoedelijk gebouwd ter plaatse, waar Tengnagel gestaan heeft.

*NEEDE-EN-RIETMOLEN telt 770 zielen en ruim 500 Communikanten. — Tot deze stat. behooren de Overijsselsche buurs. Brummelo en Langelo, het laatste echter slechts gedeeltelijk.

*NEEDERBERG (DE) ligt 10 min. N. van *Neede*, en is 70 ell. hoog.

*NEEL-JANS-PLAAT. Reg. 7, *staat:* Burghuizen *lees:* Burghsluis

*NEER, gem., bevat mede de geh. Vlaas, Venne en Winkelmolen. — Reg. 6, *staat:* Waag *lees:* Waay — In de noot (1), *staat:* WEDELINUS, *lees:* WENDELINUS,

*NEERHEIDEN is van alle zijden in de velden gelegen en telt 225 inw.

NEERIJNEN, d., prov. *Gelderland*. Zie IJNEN (NEER-). W.

*NEERSTRAAT, gem. *Bakel-en-Milheze*, ligt ½ u. N. W. van *Bakel*. Men telt er 14 h. en 60 inw.

NEGARA-WANGI (WELBEKEND LAND), d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, 5 u. van *Tjanjor*, in digt geboomte verscholen. — Het heeft eene zoogenaamde *pasanggrahan* (verblijf voor reizigers om te kunnen overnachten). De koude, welke men er gevoelt, maakt soms eenen goeden overjas zeer noodzakelijk. De thermometer teekent er somtijds 51° FAHR.

NEGORRO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*.

NEGOSARI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Salatiga*, tusschen de bergen Djogo-Peké en Gadja. De thermometer van FAHR. staat er 's morgens op 67°.

* NEINSEL ligt 2½ min. Z. O. van *St. Oedenrode*, en heeft 38 h. en 300 inw. — De school telt 65 leerlingen.

NES, * kadast. gem., prov. *Friesland*, griet. *Ameland*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd*, bevattende het d. Nes en zijn behoor, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2863 bund. 68 v. r. 97 v. ell., waaronder 2787 bund. 96 v. r. 43 v. ell. belastbaar land.

NES, kadast. gem., prov. *Friesland*, griet. *West-Dongeradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd*, bevattende de d. Nes en Wierum en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1171 bund. 37 v. r. 33 v. ell., waaronder 1147 bund. 43 v. r. 54 v. ell. belastbaar land.

* NES, d., prov. *Friesland*, griet. *Utingeradeel*, telt 175 inw., onder welke 25 Herv. en 150 Doopsgez., welke laatste tot de gem. *Akkrum* behooren, waar ook de kinderen onderwijs genieten.

* NES, b., ligt ¼ u. O. van *Pingjum*, waartoe het behoort, en telt 2 h. en 13 inw.

NESPOLDER of HOOGE-NESPOLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gedeeltelijk gem. *Groote-Lindt-en-Dortmond*, gedeeltelijk gem. *Kleine-Lindt*; palende N. en O. aan den pold. Groote-en-Kleine-Lindt, Z. aan het Buitenland, W. aan de gorzen tegen de Maas. — Hij watert uit door 2 sluizen, ieder wijd 1,70 ell., op de Maas.

* NESSELANDEN (DE) is geen pold., maar eene streek lands; palende N. aan den Rijn, O. aan den pold. Breeveld, Z. aan den pold. Snel, W. aan den Straatweg. — Deze landen beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 19 bund. 9 v. r. 45 v. ell. Men telt er 9 h., waaronder 2 boerderijen.

NESSERSLUIS, sluis, prov. *Utrecht*, gem. *Vinkeveen-en-Waverveen*, aan den Amstel, en het einde van het Bijleveld, dienende tot schutverlaat voor de vaartuigen met turf, uit de veenderijen komende en naar Amsterdam en elders bestemd.

* NETERSEL ligt W. ten Z. (niet Z. ten W.) van *Oirschot*. — Reg. 3, *van onderen, staat:* eersten Maandag *lees:* tweeden Maandag

* NETTELHORST is thans nog eene havez., groot 333 bund. 29 v. r.

* NETTELHORSTERBROEK bestaat niet meer, en de grond is het eigendom van onderscheidenen.

* NETTERDEN (HET HUIS-TE-). *Staat:* Zie WOLDENBORG. *lees:* Zie WOLDENBURG.

* NEUBURG, voorm. adell. h. *staat:* Zie NIEUWBURG (HET HUIS-TE-). *lees:* Zie NIEUWBURG.

* NEUBURG, kast., behoorende tot het *Land-van-Wittem* (niet van *'s Hertogenrade*) wordt in den omtrek meestal NOUHERRICH genoemd, en beslaat, eene oppervlakte van 40 bund. Men zegt dat eertijds een oud kasteel, gemeenlijk genoemd NOUHERRICH, omstreeks het tegenwoordige NEUBURG gestaan heeft. Waar dit zou gestaan hebben en, bij meerdere uitgestrektheid, om het tegenwoordige kasteel, ziet men thans eenen grooten Engelschen tuin, doorstroomd door het riviertje de Gulp.

NEUMUHL, alleenst. molen, grooth. *Luxemburg*. Zie ATHUSSERMUHL.

* NEUZEN. — Bl. 78. De Herv. gem. te NEUZEN voegde zich in 1584 voorloopig onder de klass. van *Walcheren*, en werd in 1591, door een staatsbesluit, nader daarmede vereenigd. Reeds in 1580, en welligt vroeger, werd de Herv. gem. te NEUZEN bediend door den Predikant PIETER VAN ORLIENS, die, van daar naar Wemeldinge

beroepen zijnde, nog het gezegde jaar derwaarts vertrokken is. Bij J. W. te Water, *Kort Verhaal der Reformatie van Zeeland, in de zestiende eeuw*, bl. 440, wordt nog melding gemaakt van Gerard Mabesch, die in 1591 als Predikant te Neuzen in dienst was. Hieruit blijkt, dat Petrus Hondius niet de eerste geweest is, die het leeraarambt te Neuzen heeft waargenomen. Hij is aldaar ook niet in 1620, maar in 1606 gekomen, en te Neuzen in 1621 overleden, na zich als Dichter en vooral als Kruidkenner algemeen vermaard te hebben gemaakt. Onder de te Neuzen gestaan hebbende Predikanten verdient bijzondere vermelding Aegidius Gillissen, geb. te Middelburg, den 12 Julij 1712, die, na opvolgend te Borssele, te Neuzen, te Bergen-op-Zoom en te Vlissingen, Predikant te zijn geweest, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Franeker, en daarna te Leyden, is geworden, alwaar bij den 13 Junij 1800 is overleden. — Deze stad neemt telken jare in aanzien en welvaart toe, zijnde daarvan nog meer te verwachten, sinds zij, in 1850 is opgenomen onder de kantoren van lossing, waarop uit zeè mag worden ingeklaard. De oude vaart binnen de stad bestaat nog gedeeltelijk en daarover ligt nog een voetbruggetje. — In 1849 en 1850 is de in zeer vervallen toestand geraakte, bouwvallige en zelfs gevaarlijk gewordene kerk hersteld en den 22 November 1850 weder ingewijd. De R. K. hebben thans eene kerk, zijnde een eenvoudig langwerpig gebouw met vrij hoogen vierkanten steenen toren en spits, in 1850 voltooid.

* NEUZEN (NIEUWE-POLDER-VAN-) watert niet uit door eene sluis op de Abeele.

* NEUZEN (NOORDPOLDER-VAN-). Reg. 3 en 4, en reg. 12, *staat:* Serlippens-polder, *lees:* Sherlippens-polder. — Reg. 6, *staat:* de Zeven-Triniteits-polders. *lees:* den Zeven-Triniteits-polder.

* NEUZEN (OUDE-VAART-VAN-). De sporen dezer oude vaart zijn in den winter van 1845—1846 gedeeltelijk gedempt en daardoor is een open plein ontstaan, waarop in 1846 eene nieuwe straat werd aangelegd.

NGABLAG, d. in *Oost-Indië*, resid. *Rembang*, distr. *Waroe*.

NGADJOE, volkstam in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjermasing*, welke de oevers der *Kahajan* bewoont. — Hij staat op eenen hoogeren trap van beschaving dan een der andere volkstammen op Borneo. Doch het volkskarakter laat wat eerlijkheid en opregtheid aangaat veel te wenschen over, daarentegen ontbreekt het hun niet aan eensgezindheid, nationale fierheid, moed en den geest tot groote ondernemingen. Het land, dat zij bewonen is schoon, op vele plaatsen zelfs verrukkend, daarbij gezond en voor de bebouwing bijzonder geschikt; langs de hellingen der bergen kunnen vruchtbare sawahs worden aangelegd. Tegenwoordig zijn de rijstbouw door ladang-cultuur, de ontginning der goudmijnen en den handel de voornaamste middelen van bestaan van dien stam.

NGADIRODJO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*.

* NGAWIC *lees:* NGAWI.

NGOEMPAK, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, afd. *Bodjonegoro*.

NIAWIER, d., prov. *Friesland*. Zie Nijawier. W.

NICKE, voorm. schor, prov. *Zeeland*. Zie Anna-Jacoba-polder.

* NICOLAAS-STOK (ST-) is in het jaar 1845, toen de klinkerweg van 's Hertogenbosch naar Geertruidenberg is aangelegd, afgebroken.

* NIE, ligt gem. en ¼ u. W. van *Grijpskerk*. De boerderij, welke er thans staat, beslaat eene oppervlakte van 52 bund. 39 v. r. 29 v. ell.

*NIEBERT ligt 3½ u. Z. W. van *Groningen*, 3 u. Z. Z. W. van *Zuidhorn* en telt 54 h. en ruim 310 inw., welke op één na allen Herv. zijn. — De enkele R. K., die er woont, parochieert te *Zuidhorn*. — De dorpschool wordt gemiddeld door 40 leerlingen bezocht. Te Niebert heeft vroeger een burg gestaan, toebehoorende aan de familié Ysema. Deze burg is lang vervallen geweest en toen als boerderij gebruikt, doch in 1844 is het huis herbouwd en daarbij een fraaije tuin aangelegd, door den Heer Reinder Damsté, Predikant te Huis-en-Niebert.

NIEDERBERG, geh., grooth. *Luxemburg*, kw., arr., kant. en 1 u. O. van *Diekirch*, gem. *Bettendorf*; met 2 h. en 10 inw.

*NIEDORP (NIEUWE-), gem., bevat mede het geh. de Wateringskant.

*NIEDORP-ZIJDEWIND-EN-VEENHUIZEN (OUDE-). — Reg. 11, *staat:* de kerk stil staat. *lees:* geen godsdienst wordt gehouden. — Reg. 13, *staat:* 1516 *lees:* 1576

*NIEHOVE telt in de kom 45 h., en met de daartoe behoorende geh. Heereburen en Uiterdijk en gedeelten van het geh. Kommerzijl en de b. Balmahuizen en Goykingaweer, 83 h. en 710 inw. — De dorpschool wordt door 80 leerlingen bezocht.

*NIEKOOP (LAGE-) *lees:* NIEKOOP (LAAG-) gem. — De kermis valt in Dingsdag na den derden Zondag in Augustus.

*NIELAND (WESTER-). — Reg. 12 *van onderen*, *staat:* 11 *lees:* 14 — In het jaar 1584 werd dit dorp door het Staatsche krijgsvolk aan kolen gelegd.

*NIELAND-EN-OLDENZIJL (OOSTER-). — Reg. 5 tot en met 9 *moeten wegvallen.*

NIEMESKANT, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. Z. O. van *Uden*; met 24 h. en ongeveer 110 inw.

NIENGEDAS-PANDEAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en afd. *Soerabaja*, distr. *Djenggalo No.* 1. — Aldaar zijn, in den nacht van 17 Augustus 1849, 70 h. door brand vernield.

NIERHOVEN, geh., prov. *Limburg*. Zie Nieven. W.

*NIERSEN ligt 1½ u. Z. W. van *Epe*, ¼ u. W. van *Vaassen*.

*NIESLOOTER-ZIJL, ook Oxwerder-zijl, Veedewolder-zijl en wel eens enkel Slooter-zijl genaamd, is nu door eene steenen brug vervangen, en het *Zijlvest* in dat van *Kommerzijl* opgenomen.

*NIET-ALTIJD-WINTER en NIET-ALTIJD-ZOMER op *Walcheren*, zijn thans hofsteden.

*NIEUVELD. *Staat:* Zie Nijveld. *lees:* Zie Nijeveld.

*NIEUWAAL, heerl., bestaat uit den pold. Nieuwaal en den Uiterwaard.

NIEUWAALSCHE-UITERWAARD (DE) of Breemwaard, streek uiterwaarden in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Gameren*, in de heerl. *Nieuwaal*; palende N., O. en W. aan de Waal, Z. aan den Polder-van-Nieuwaal, W. aan de Boven-Uiterwaarden-van-Zuilichem. — Deze uiterwaard beslaat eene oppervlakte van 112 bund. 51 v. r. 45 v. ell.

NIEUWAALSCHE WETERING (DE), water, prov. *Gelderland*, gem. *Gameren*, in eene regte rigting loopende van den Nieuwaalsche naar den Gamersche-watermolen. Van dezen laatsten molen loopt zij, in eene westelijke rigting en evenwijdig met *de Gamersche-wetering*, *de Bommelsche-wetering* en *de Bruchemsche-wetering*. Nabij den Achterdijk (Bandijk) vereenigt zich de Nieuwaalsche-wetering met de *Gamersche-wetering* en watert aldaar

door eenen voormolen, door eene der drie sluizen in genoemden dijk, op het Esmeer en zoo verder op de Maas uit.

NIEUWDORP, d.. prov. *Zeeland*. Zie NIEUWEDORP (HET). W.

NIEUWDORP (HET), gedeelte polderland, in den pold. *Reeuwijk*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Gouda*, gem. *Reeuwijk*.

NIEUWEBRUG, geh., prov. *Z. Holland*. Zie NIEUWERBRUG. W. en A.

NIEUWEBUURT, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, gem. *Workum*; met 2 h. en ongeveer 100 inw.

* NIEUWEDIEP (HET), voorm. kreek, prov. *Noord-Holland*. De steenen leidam is lang 1970 ell. en de vangdam lang 3360 ell., breed 8,50 ell. en hoog = volzee. Zij is breed aan de uitwatering 18 ell., zijnde de diepte onregelmatig en tusschen 80 en 250 palmen. Door de koopvaart- en schutsluis zijn in 1849 geschut 1067 schepen naar binnen, 381 schepen naar buiten, 270 naar buiten in ballast, 140 ligters naar binnen, 18 ligters naar buiten, en doorgeschut 2896 kleine vaartuigen.

NIEUWEDIEP (HET), naam, van de riv. de *Rotte*, prov. *Zuid-Holland*, op de hoogte van Zevenhuizen.

* NIEUWEDORP (HET) telt 96 h. en 360 inw., onder welke 60 Herv. 120 Christelijke Afgescheidenen en 180 R. K.

NIEUWEGRAVEN, riv., prov. *Overijssel*. Zie AA (ALMELOSCHE). W.

* NIEUWE-HASKE. *Staat:* Zie NYEHASKE. *lees:* Zie NIJEHASKE.

* NIEUWEIND, NIEUWENEIND of NUIJENEIND, ook NIEUWSTRAAT genoemd, ligt 20 min. W. van *Bakel*, en telt 10 h. en ongeveer 80 inw.

* NIEUWE-KLOOSTER (HET). Bl. 126, reg. 6—10, *kunnen de woorden:* De stichting — na 1 Mei. *wegvallen*.

NIEUWE-LAND (HET OOST-), pold., voorkomende in het markgr. van *Bergen-op-Zoom*, prov. *Noord-Braband*, volgens eene oude kaart van het jaar 1555, dus vóór de overstroomingen dier zelfde eeuw, liggende alwaar nu den AUVERGNE-POLDER is.

§ NIEUWENBURG, voorm. bekend gesticht voor krankzinnigen in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en 1¼ u. Z. O. van *Leyden*, kant. en 1½ u. Z. W. van *Alphen*, gem. en 40 min. N. van *Hazerswoude*. — Thans is het een instituut voor jonge Heeren, onder het bestuur van den Heer JOHANNES ADRIANUS VAN PESCH, dat 20 leerlingen telt. Het beslaat eene oppervlakte van 17 v. r. 93 v. ell.

§ NIEUWENDAAL (HET), buit. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr., kant. en 1¼ u. N. van *Deventer*, gem. en ¾ u. Z. van *Olst*.

* NIEUWENDAM, d. In 1848 is hier een geheel nieuwe Herv. kerk gebouwd, die den 18 Februarij 1849 is ingewijd en in het zelfde jaar nog van een orgel voorzien werd, dat den 28 October werd ingewijd. Bij dit d. is in den zeedijk, eene schutsluis van het hoogheemraadschap van Waterland.

* NIEUWENDIJK, geh. in het *Land-van-Altena*, heeft, onder *Emmikhoven*, 97 h. en 540 inw. — De school, welke mede onder *Emmikhoven* staat, wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht. — Ook staat er een windkorenmolen onder *Emmikhoven*.

NIEUWENDIJK, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en N. van *Zevenbergen*; met 4 h., waaronder 3 boerderijen in den *Nieuwendijksche-polder*.

NIEUWENEIND, geh., prov. *N. Braband*. Zie NIEUWEIND. W. en A.

* NIEUWENHAGEN paalt O. aan Ubach-over-Worms, Z. aan Eygelshoven, W. aan Hoensbroek en telt 207 h., bewoond door 220 huisgez., uitmakende 970 inw., die allen R. K. zijn, onder welke 770 Communikanten. — Men heeft er geene gemeenteschool, maar

twee bijzondere scholen van de tweede klasse. — De kerk, aan den H. Gregorius toegewijd, heeft eenen toren, doch geen orgel.

NIEUWENHAGEN (BOVENS-), b., prov. *Limburg*, gem. en palende aan het d. *Nieuwenhagen;* met 69 h. en 470 inw.

NIEUWENHAGEN (ONDERS-), b., prov. *Limburg*, gem. en 2 min. van *Nieuwenhagen;* met 60 h. en 300 inw.

*NIEUWENHOVE op *Walcheren*, is thans eene hofstede.

NIEUWEN-OORD, buit., prov. *Noord-Holland*, gem. en ½ u. W. van *Hilversum*, groot 15 bund. 50 v. r. 90 v. ell.

*NIEUWENRODE, beter Nieuwenroode, was geen klooster, maar een kasteel van uitgestrekten omvang, 3½ u. N. W. van *'s Hertogenbosch*, ½ u. Z. W. van *Heusden*, ¼ u. W. van *Oudheusden*. — Voor eenige jaren was er niets dan het puin der fondamenten van overgebleven, op eene oppervlakte van 1 bund. 50 v. r.; die fondamenten zijn in 1826 ontruimd, en de hooge heuvel verbruikt tot het aanmerkelijk verhoogen en verzwaren van den zoogenaamden zeedijk.

* NIEUW-EN-ST. JOOSTLAND, heeft een houten windkorenmolen.

NIEUWE-POLDER (DE), pold. in het *Land-van-Putten*. Zie op Welplaat. W.

*NIEUWERBRUG telt 16 h. en 100 inw. De school wordt gemiddeld door 90 leerlingen bezocht. — Er ligt aldaar eene valbrug over de Dubbele Wierke.

*NIEUWERKERK, in *Duiveland*, telt in de kom van het d. 110 h. en 770 inw.

NIEUWERKERK-AAN-DEN-DREGT, d., prov. *Noord-Holland*. Zie Nieuwerkerk. W. bl. 141.

NIEUWERKERK-IN-DUIVELAND, d. op het eil. *Duiveland*. Zie Nieuwerkerk. W. bl. 139.

NIEUWERKERK-IN-SCHUT, d. op het eil. *Schouwen*. Zie Nieuwerkerk. W. bl. 139.

*NIEUWERKERK-KAPELLE-EN-BOTLAND bevat 2020 bund. 16 v. r. 14 v. ell. belastbaar land. — Het wapen der gem. is het zelfde als dat van de heerl. Nieuwerkerk-in-Duiveland.

*NIEUWERKERK-OP-DEN-IJSSEL bevat mede het geh. Kortenoord en een gedeelte van de b. 's Gravenweg. — Bl. 144, reg. 27, *staat:* daarop dit losbarstte. *lees:* daarop losbarstte. — Deze heerlijkheid wordt sedert 31 Mei 1848 in eigendom bezeten door den Heer Jan Anthonij Smits te Dordrecht. — Het wapen van *Nieuwerkerk op den IJssel* is een veld van zilver met eenen leeuw van keel (rood).

*NIEUWERSLUIS. De vestingwerken hebben belangrijke wijzigingen ondergaan.

NIEUWERVAART (DEN DAM-TE-), naam, onder welken het d. Vreeswijk, prov. *Utrecht*, voorkomt in een brief van Floris V, Graaf van *Holland*, gegeven in het jaar 1289. Zie Vreeswijk. W.

*NIEUW-ERVE, heerl. op het eil. *Walcheren*. Zie Erve (Nieuw-). W.

*NIEUWESCHANS, prov. *Groningen*. Reg. 33, staat: *Mieden*. lees: *Meden*. — Bl. 148, reg. 3 en 2, *van onderen, staat:* Canten Visser, *lees:* Canter Visser,

*NIEUWESCHANS, gem. *Appeltern*, heeft een pontveer op Oijen.

*NIEUWE SCHILD op *Texel*. De haven is onbezocht en wordt door opslibbing meer en meer onbruikbaar.

*NIEUWESCHOOT telt 28 h. en 160 inw.

NIEUWESLUIS (DE) of Rosmalensche-sluis, sluis, prov. *Noord-Braband*, gem. en 40 min. N. N. W. van *'s Hertogenbosch*, ½ u. N. W. van

Orten; wijd in den dag 3,73 en hoog 2,35 ell., voorzien met twee paar deuren en eene rij schotbalken en dienende tot ontlasting van den *Polder-van-der-Eigen* op de Dieze.

NIEUWESTREEK, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, ½ u. van *Hardegarijp*; met 18 h. en ongeveer 100 inw.

* NIEUWE-TONGE telt in de kom van het d. 126 h. en 800 inw., onder welke 750 Herv. en 50 R. K., welke laatste tot de stat. van *Oude-Tonge* behooren.

* NIEUWE-TONGE-EN-KLINKERLAND, onderste regel, *moeten de woorden:* van boven *wegvallen.*

NIEUWEVAART, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Nieuwvaart. W.

NIEUWE-VAART (DE), Nijvaart, vaart, prov. *Noord-Braband*, onder de gem. *Capelle.* Zij begint ¼ u. Z. van die plaats, bij de *Lage-Zandschel*; is bij het dorp met eene sluis afgesloten, en maakt van daar noordwaarts de haven uit. — Aan deze vaart ligt het geh. Nieuwvaart.

* NIEUWE-VEEN, heerl., prov. *Zuid-Holland*, paalt N. W. aan Tedingerbroek, N. O. aan Roeleveen.

* NIEUWE-VEER, eil. *Tholen*, wordt alzoo genoemd ter onderscheiding van het Oude- of Botshoofdsveer. Men vindt het reeds genoemd in 1580 in de Spaansche oorlogen, toen er barakken voor de troepen werden opgeslagen. — Van hier leidt een klinkerweg naar het d. Oud-Vossemeer.

NIEUWE-WEG (DE), rijweg, prov. *N.-Braband*, tusschen *Waspik* en *'s Gravenmoer*, volgens octrooi der Staten van Holland van 19 November 1774, met groote kosten door de beide gemeenten aangelegd. Er ligt in dezen weg eene hooge brug over de Vaart.

* NIEUWE-WERK (HET) is Z. Z. W. en even buiten de stad Rotterdam, ten W. van het Pontegat, buiten en tegen den Hoogen zeedijk gelegen; watert uit op de Maas, door eene steenen sluis, wijd 0,70 ell.

NIEUWEWERK (HET KLEINE-), aangeslibte grond, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Rotterdam*, beoosten en tegen het Pontegat en den vasten wal (het Nieuwe Werk genaamd), dat vroeger door eene planken vloer overdekt was en tot aanlegplaats van stoomschepen diende. Het is sedert eenige jaren opgehoogd, in percelen verdeeld en verkocht en thans met rijen van fraaije huizen voorzien, die nieuwe straten en kaden vormen, waardoor dit een aanzienlijk gedeelte der stad uitmaakt.

NIEUWE-ZIJL, geh., prov. *Friesland.* Zie Nijezijl. W.

NIEUWE-ZIJLEN, b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Oost-Dongeradeel*, 12 min. Z. Z. O. van *Engwierum*; met 12 h. en 90 inw.

NIEUW-GROND, koffijplant., kol. *Suriname.* Zie Grond (Nieuw-). W.

* NIEUWHOF, onder *Barneveld*, is verkocht in 1849 en groot 157 bund. 55 v. r. 66 v. ell.

NIEUWHUIS, alleenstaand huis, prov. *Limburg*, ¼ u. Z. van *Roermond*, gem. en 6 min. N. O. van *Herten.*

NIEUWKERK, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 1 u. Z. Z. W. van *Goirle*, aan de grenzen van België; met 2 h. en ruim. 20 inw.

* NIEUWKOOP, d., telt in de kom van het d. 211 h. en ruim 1460 inw. en met het daartoe behoorende gedeelte van de b. de Meije 224 h. en 1800 inw., onder welke 800 Herv., 150 Remonstanten en 850 R. K. — Er is een Genootschap ter ondersteuning van behoeftige kraamvrouwen en eene Spaarbank. — Bl. 159, onderste en bl. 160, bovenste reg., *staat:* dat Mr. Pieter Janszen, de pastorij van Nieuwkoop en de Mey vele jaren bediend heeft, *lees:* dat

Mr. Pieter Janssen, die den 3 September 1637 overleed, de pastorij van Nieuwkoop-en-de-Mey vele jaren bediend heeft.

NIEUWKOOP (LAAG-), b., prov. *Utrecht*. Zie Niekoop (Lage-). W. en A.

* NIEUWKOOP-EN-NOORDEN bevat ook een ged. van de b. *de Meije*.

* NIEUWKOOP-EN-NOORDEN (POLDER-VAN-), bestaat uit den Nieuwkoopsche-polder en den Polder-van-Noorden.

* NIEUWKOOPSCHE-POLDER (DE), paalt W. en N. aan den Zevenambachts-polder N. O. aan den Polder-van-Noorden, O. aan de prov. Utrecht en aan den Achttienbovensche-polder, Z. aan de Meije, Z. W. aan den Zuideindsche-polder en de Droogmakerij-van-Aarlanderveen. — Hij is grootendeels uitgeveend en met groote plassen overdekt. — Het onuitgeveende gedeelte, langs de boorden der Meije, ligt 1,28 ell. onder A. P. en watert uit langs verscheiden slooten op deze rivier.

* NIEUWKUIK, heerl., grenst N. aan de heerl. Herpt-en-Bern en Hedikhuizen, O. aan Vlijmen, Z. W. en W. aan Drunen. Zij bevat het d. Nieuwkuik, de zuidelijke zijde van het geh. Hoeven, en het Kasteel van Drunen.

NIEUWLAND, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr. en kant. *Sneek*, bevattende de d. Nieuwland, Folsgara, Tjallehuizum, Westhem, Wolsum, Ysbrechtum, Tirns, Scharnegoutum, Offingawier, Gauw, Goinga en Loinga en volgens het kadaster eene oppervlakte beslaande van 3381 bund. 4 v. r. 25 v. ell., waaronder 3300 bund 80 v. r. 90 v. ell., belastbaar land.

* NIEUWLAND, d. in het *Land van Voorne*. Het tegenwoordige kerkje is in het jaar 1721 gebouwd. De vorige kerk heeft op eene andere plaats, meer in de nabijheid der stad Brielle gestaan.

NIEUWLAND, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Nieuwland-Kortland en 's Graveland*; met 62 h. en ruim 350 inw.

NIEUWLAND, geh., prov. *Limburg*. Zie Nulland. W.

* NIEUWLAND (HET), waardgronden in de *Zuiderzee*, zijn bedijkt in het jaar 1846 en maken alzoo een pold. uit, arr. *Alkmaar*, kant. *den Helder*, gem. *Wieringen*. Deze pold. paalt N. aan Wieringen, O. aan Wieringen en de Zuiderzee, Z. aan de Zuiderzee, W. aan de Zuiderzee en Wieringen, is groot 520 bund. 2 v. r. 50 v. ell. en heeft eene sluis en watermolen tot uitwatering op de Zuiderzee.

NIEUWLAND (HET), pold. in de heerl. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, prov. *Noord-Braband*. Zie Nieuwlandsche-polder (De). W.

NIEUWLAND (KORT-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Nieuwland*, palende N. aan de Arkelsche hoeven, O. aan Lang-Nieuwland, Z. aan den Rietveldsche polder, W. aan het Zederik kanaal. Het land ligt 0,40 ell. onder A. P.

NIEUWLAND (LANG-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gorinchem*, gem. *Nieuwland*, palende N. aan Reijerskoop, O. aan Bruininxdeel, Z. O. aan den Oosterwijksche-polder en den Kedichemsche-polder, Z. aan den Rietveldsche-polder, W. aan Kort-Nieuwland.

NIEUWLAND (HET LEEUWARDER-), polderland, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, gem. *Leeuwarden*; palende N. aan het Jelsumer-Nieuwland, O. aan den Breededijk of straatweg naar Stiens, Z. aan het Galgediep, W. aan den Zwette-dijk. — Daarin staan een oliemolen, een korenmolen en 25 verspreid liggende h., met 100 inw.

* NIEUWLAND (HET NOORD-), gem. *Maasland*, watert uit door 5 houten duikers op de Maas.

NIEUWLAND (HET NOORD-), pold. in het eil. *Schouwen*, prov. *Zeeland*, arr. *Zierikzee*, kant. en gem. *Brouwershaven*; palende N. O. aan het Gat-van-Brouwershaven, Z. O. aan de st. Brouwershaven, Z.W. aan het Ooster-Vierendeel, N. W. aan den Christoffel-polder, en, volgens het kadaster, beslaande 12 bund. 42 v. ell., alles schotbaar land.

*NIEUWLAND (HET OUDE-), pold. in *Zuid-Beveland*, beslaat, volgens het kadaster, 71 bund. 61 v. r. 30 v. ell., waaronder 69 bund. 59 v. r. 8 v. ell. schotbaar land, als: onder *'s Heer-Arendskerke*, volgens het kadaster, 29 bund. 61 v. r. 90 v. ell., waaronder 28 bund. 97 v. r. 25 v. ell. schotbaar land; onder *Heinkenszand*, volgens het kadaster, 41 bund. 99 v. r. 40 v. ell., waaronder 40 bund. 61 v. r. 83 v. ell. schotbaar land; telt 4 h., waaronder 1 boerderij, als: 1 boerderij, onder *'s Heer-Arendskerke*, en 3 h. onder *Heinkenszand*, en watert uit door eene sluis, op de Schenge. Het bestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en eenen Gezworen.

*NIEUWLAND (HET OUDE-), pold. in *Duiveland*, bestaat niet meer op zich zelve, maar maakt thans een gedeelte van den pold. *Vierbannen-van-Duiveland* uit.

*NIEUWLAND (HET OUDE-), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie Koorndijksche-polder (Nieuwe) W.

*NIEUWLAND (HET OUDE-), heerl., paalt N. aan de zeeduinen tegen de Noordzee en het Goereesche gat, O. aan de zoogenaamde Middelduinen. — Bl. 172. Men telt er 37 h., en 300 inw.

*NIEUWLAND (HET WEST-) paalt O. aan de heerl. Oude-Nieuwland, aan de Westduinen en met een enkel punt tegen het Oudeland-van-Diepenhorst, Z., W., en N. aan de zeeduinen. — Men telt er 16 h. en ruim 120 inw.

*NIEUWLANDE, heerl., paalt N. aan Tolsende en aan het verdronken land van Zuid-Beveland, O. aan het verdronken land van Zuid-Beveland, Z. aan de heerl. Krabbendijke en Kruiningen, W. aan de zoogenaamde Kruiningsche-vliet, welke echter tot Nieuwlande behoort, en haar van de heerl. Kruiningen scheidt. — De heerl. Nieuwlande beslaat, volgens het kadaster 222 bund. 83 v. r. 80 v. ell., waaronder 183 bund. 41 v. r. 50 v. ell. belastbaar land; telt 19 h., bewoond door 28 huisgez., uitmakende eene bevolking van 120 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — De inw., die er allen Herv. zijn, behooren tot de gem. *Kruiningen*. — Men heeft er geen school, doch de leerlingen genieten onderwijs te *Krabbendijke*.

*NIEUW-LANDEKEN (HET), pold., prov. *Zeeland*. Zie Landeken (Het Nieuwe-). W. en A.

*NIEUWLANDE-POLDER of Nieuwlandsche-polder is calamiteus en paalt Z. O. aan den Oost-Nieuwlandsche-polder, W. aan den Polder van Waarden en aan de Watering-van-Kruiningen. Hij is groot, volgens het kadaster, 140 bund. 9 v. r. 74 v. ell., waaronder 136 bund. 78 v. r. 84 v. ell. schotbaar land, heeft 1 h., zijnde eene boerderij, en watert uit met eene sluis, door den Kruiningsche-polder in de Wester-Schelde. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, eenen Gezworene en eenen Ontvanger-Griffier. Den 8 Januarij 1808 is deze pold. gevloeid, doch in hetzelfde jaar weder in den vorigen staat gebragt.

*NIEUWLAND-POLDER (DE NOORDER-), gewoonlijk Noordhoek genaamd, beslaat, volgens het kadaster, 86 bund. 59 v. r. 97 v. ell., waaronder 81 bund. 77 v. r. 90 v. ell. schotbaar land; telt 3 h., waaronder 2 boerderijen, en watert uit, door eene sluis, op den Vrouwepolder. Het bestuur bestaat uit de centrale Directie van Walcheren.

* NIEUWLAND-POLDER (DE OOSTER-) beslaat, volgens het kadaster, 41 bund. 55 v. r. 56 v. ell., waaronder 32 bund. 83 v. r. 20 v. ell. schotbaar land; heeft 1 h., zijnde eene arbeiderswoning, en watert uit door 1 sluis, op den Poldersche-Watergang. Het polderbestuur bestaat uit de Centrale Directie van Walcheren.

NIEUWLANDSBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel*, ontstaande onder *Hengelo*, in het *Beckumerveld*, en uitloopende in de *Hagmolenbeek*, gem. *Ambt-Delden*.

* NIEUWLANDSCHE-POLDER (DE), pold. in *Delfland*, is in het jaar 1414 bedijkt; beslaat, volgens het kadaster, 342 bund. 84 v. r. 94 v. ell., waaronder 342 bund. 60 v. r. 94 v. ell. schotbaar land; telt 21 h., waaronder 12 boerderijen, en watert uit door 2 sluizen, op de Maas. — Deze pold. is door de toenemende nabijheid van de zee, steeds in dringend gevaar. In het jaar 1846 is hij, door het bezwijken der zeedijk, grootendeels met zeewater overdekt, hetwelk echter, spoedig weggeloopen zijnde, weinig schade heeft aangerigt.

* NIEUWLANDSCHE-POLDER (OOST-), in het eil. *Wolphaartsdijk*, beslaat, volgens het kadaster, 170 bund. 22 v. r. 50 v. ell.

* NIEUWOLDE, gem., bevat mede de b. de Binnen-Ae en gedeelten van den Oostwolder-polder en den Finstwolder-polder. — Reg. 9, *staat:* schotbaar land. *lees:* belastbaar land.

NIEUWPOLDER (DE), pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Haringcarspel;* palende N. aan den Bleekmeer-polder en den Schaapskuil-polder, O. aan den Schaapskuil-polder, Z. en W. aan de Ringsloot (Raazmaatboezem). — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene 29 bund. 6 v. r. 42 v. ell., waaronder 19 bund. 40 v. r. 37 v. ell. schotbaar land; telt 2 h., zijnde bouwerijen, en watert door den molen van den Schaapskuil-polder, op de Ringsloot uit. Het polderbestuur bestaat uit 2 Molenmeesters en eenen Penningmeester.

§ NIEUWPOLDER (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie Nieuwe-polder (De). W.

* NIEUWPOORT, gem., heeft tot wapen een schild van goud, met twee opstaande en rugwaarts gekeerde zalmen van keel.

* NIEUWSLOOT (DE) is, door indijking van polderland, gedeeltelijk vervallen.

NIEUWSTAD, geh., prov. *Friesland*. Zie Nijestad (Bergumer-). W.

NIEUWSTAD, geh., prov. *Gelderland*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Elburg;* met 12 h. en 110 inw.

* NIEUWSTAD (DE) telt 140 h. en 680 inw. Napoleon die hier vestingwerken heeft willen opwerpen, had het ontwerp gevormd, om ter plaatse, waar later dit geh. ontstaan is, eene nieuwe stad te bouwen, waaraan het zijnen tegenwoordigen naam te danken heeft.

NIEUWSTAD (DE), buurs., prov. *Overijssel*, gem. en 20 min. van *Wilsum;* met 7 h. en ruim 40 inw.

NIEUWSTAD (KAMPER-), geh., prov. *Overijssel*. Zie Kamper-Nieuwstad. W. en A.

* NIEUWSTADT, gem., bevat mede het geh. Huis-Millen. — Reg. 31, *staat:* Oosterwijk *lees:* Oostenrijk

* NIEUWSTRAAT, geh., prov. *Limburg*, ligt 20 min. N. O. van *Nederweert*. Men telt er 35 h. en ruim 170 inw.

NIEUWSTRAAT, geh., prov. *N.-Braband*. Zie Nieuweind. W. en A.

NIEUWVEEN, geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie Nieuweveen. W. en A.

* NIFTRIK telt 60 h. en ongeveer 340 inw., onder welke 330 R. K. en 8 Herv. — De dorpschool wordt gemiddeld door 40 leerlingen bezocht.

* NIJBROEK, telt 51 h. en 650 inw. Er is aldaar eene Herv. kerk.

NIJEBRUG, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Haskerland*, onder *Nijehaske*; met 28 h. en 200 inw.

NIJEBRUG, ook wel verkeerdelijk NIJENBRUGGEN gespeld, geh., prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Ommen*; met 13 h. en 90 inw. — Er werd eertijds aldaar een land- en watertol geheven.

* NIJEGA, in *Smallingerland*, telt in de kom van het d. 34 h. en 170 inw., en met de daartoe behoorende buurtjes 70 h. en 340 inw.

* NIJEGA, in *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*, telt met het geh. het Heidenschap 47 h. en ongeveer 360 inw.

NIJEHASKE, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Haskerland*, arr. en kant. *Heerenveen*, bevattende de d. Nijehaske, Haskerdijken, Haskerhorne, Oudehaske en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 4322 bund. 49 v. r. 42 v. ell., waaronder 4245 bund. 76 v. r. 65 v. ell. belastbaar land.

* NIJEHASKE, d., is de geboorteplaats van den Godgeleerde JACOBUS ENGELSMA MESSIUS, geb. 25 Januarij 1774, † 30 Januarij 1838.

* NIJEHOLTWOUDE telt 55 h. en 260 inw., onder welke 1 Isr. de overigen allen Herv.

NIJEHORNE, telt 49 h. en 250 inw. en met het geh. de Bontebok, 57 h. en 340 inw.

NIJEHOVE, d., prov. *Groningen*. Zie NIEHOVE. W.

* NIJEHUIS, voorm. state, griet. *Barradeel*, ligt 4½ u. van *Leeuwarden*, ½ u. van *Harlingen*, 10 min. van *Wynaldum*. — Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men tegenwoordig eene boerderij.

* NIJEHUIS in *Utingeradeel*, beslaat met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte van 28 bund. 58 v. r. 60 v. ell.

* NIJEKLOOSTER, beter NIËKLOOSTER, in *Fivelgo*, ligt ½ u. van *Appingedam*, 1½ u. van *Bierum*, ½ u. van *Krewert* en bevat 1 h. en 8 inw. onder *Jukwert*, 2 h. en 14 inw. onder *Krewert*.

NIJEKLOOSTER, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, ½ u. van *Scharnegoutum*; met 3 h. en 30 inw.

* NIJEKLOOSTER in *Hunsingo*, ligt Z. O. van *Kloosterburen* en telt 50 inw.

* NIJENHUIZEN (DE TWEE) *staat:* NIJENHUIZEN. *lees:* NIJENHUIZEN.

* NIJENSTIEN, ontleende haren vroegeren naam SCHELTEMA van de Hoofdlingen SCHELTEKUMA, van welken er reeds een voorkomt, in eenen brief van 1358, bij DRIESSEN, *Monumenta*, pag. 209.

§ NIJERBRUGGEN, geh., prov. *Overijssel*. Zie NIJEBRUG.

* NIJETRIJNE telt 23 h. en 110 inw. en met het daartoe behoorende gedeelte van de b. Oude-Lindedijk 26 h. en ruim 140 inw. — Het is bij den watervloed van 1825 met alle de omliggende landen overstroomd en wel tot eene hoogte van 2,50 ell.

* NIJEVEEN. De bevolking vindt meest haar bestaan in de veeteelt en slechts weinigen in de veenderij, terwijl men er ook slechts weinige lage, niet uitgeveende, veengronden meer aantreft. Bl. 206. De kerk is een langwerpig vierkant gebouw.

* NIJEVEENSCHE BOVENBOER ligt ½ u. van *Meppel*.

* NIJEVELT. De daartoe behoord hebbende gronden, waartoe ook eene boerderij behoort, beslaan 55 bund. 89 v. r. 10 v. ell.

* NIJKEN ligt 25 min. N. van *Roggel*, en telt 34 h. en ruim 240 inw.

NIJKERK, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Oost-Dongeradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Dockum*, bevattende de d. Nijkerk, Metslawier, Jouwswier, Nijawier, Paesens,

Wetzens en Klooster Sion; en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2206 bund. 57 v. r. 97 v. ell., waaronder 2181 bund. 1 v. r. 12 v. ell. belastbaar land.

NIJKERK, d. in *Oost-Dongeradeel*, — Bl. 213, reg. 10, *staat:* Selto *lees:* Schelto

NIJLAND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, ¼ u. N. van *Ryperkerk*, met 12 h. en 60 inw.

NIJLAND, d., prov. *Friesland*, griet. *Wymbritseradeel*. Zie Nieuwland.

*NIJMEGEN, R. K. dek., heeft een en twintig kerken, bediend wordende door even zoo vele Pastoors en een gelijk getal Kapellaans en telt 29,640 zielen, onder welke 20,600 Communikanten.

*NIJMEGEN, gem., bestaat uit de st. Nijmegen en het Schependom. — Men heeft er behalve de in het Wbk. vermelde fabrijken, 1 stoomzeepziederij en 1 gasstokerij — Zij beslaat eene oppervlakte van 4072 bund. 18 v. r. 78 v. ell., waaronder 3869 bund. 91 v. r. 76 v. ell. belastbaar land. — Bl. 216. In 1845 werd aldaar eene fabrijk van katoenen, watten, wollen en katoenen dekens enz. opgerigt, waarin meer dan 100 werkgasten van beide geslachten en een groot aantal kinderen dagelijks volop werk vonden, doch deze is in dit jaar (1851) opgeheven. — De te Nijmegen gevestigde Loge van St. Lodewijk heeft, ten einde zoo veel mogelijk in de behoefte aan handenarbeid te voorzien, eene fabrijk opgerigt, tot het vervaardigen van dweilgoed en kiellinnen. Deze fabrijk is gevestigd in een stedelijk lokaal vroeger tot kazerne voor de artillerie hebbende gediend. — Bl. 219, reg. 11, *staat:* 500 of 550 *lees:* 500 à 550 — Bl. 220. De stad Nijmegen beslaat binnen hare wallen eene oppervlakte van 42 bund. 39 v. r. 34 v. ell., waaronder 34 bund. 30 v. ell. belastbaren grond. — Bl. 230. Er bestaat aldaar ook eene Bank van Leening. — De societeit Burgerlust, aan het *Valkhof*, op den top van den *Lindenberg*, is heerlijk gelegen. — Onder de te Nijmegen geb. beroemde mannen behooren: de Geneeskundige Job van Diemerbroek, die in het begin der zeventiende eeuw leefde, en als Hoogleeraar der Ontleedkunde te Utrecht overleed; de Schilder Johannes Teyler, in het laatst der zeventiende eeuw; de Bouwmeester en Teekenaar Jacob Hendrik van Suchtelen, geb. in 1722, † in 1768. — Bl. 232. De Schilder Nikolaas de Helt Stokade, was geb. in 1614, † in 1669.

*NIJMEGEN (HET SCHEPENDOM), bestaat uit de dorpen Hatert, Hees en Neerbosch, mitsgaders uit het gedeelte van het Cirkel van de Ooy, bekend onder den naam van Ooy-Schependom; beslaat eene oppervlakte van 3900 bund. 70 v. r. 34 v. ell., en telt 324 h. en 2880 inw., onder welke 2580 R. K. en 280 Herv.

NIJSIESOORD, geh., prov. *Groningen*, gem. en 20 min. van *Midwolde*; met 30 h. en 150 inw.

*NIJSTAD, in *Zalland*, is eene b. (geen geh.), met 12 h. en 70 inw.

NIJSWILLER, d. en kast., prov. *Limburg*. Zie Nieswiller. W.

NIJVAART, geh. prov. *Noord-Braband*. Zie Nieuwvaart. W.

*NJOENGRON. *Staat:* Zie Nieuwgroen. *lees:* Zie Groen (Nieuw-).

NIOR (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Sumatra*, gouv. *Sumatra's-Westkust*, welke zich met de *Tamboesi*, de *Maringien*, de *Simantji*, de *Kapan*, de *Tabier* enz. vereenigt, om de *Djambi* te vormen.

*NISSE (HOF-TER-) paalt aan het d. Nisse en beslaat eene oppervlakte van 6 bund. 7 v. r. 49 v. ell., doch het is in het jaar 1849 gesloopt.

* NISTELRODE grenst N. aan de gem. Oss en Berchem, O. aan de gem. Schayk en Uden, Z. aan Veghel, Z. W. aan Dinther, W. aan Heesch, en bevat ook een gedeelte van het geh. Bedaf.

NISTERLATRE land, vermeld in eenen giftbrief in 834, als geschonken aan de kerk van Utrecht.

* NOETSELE heeft eenen windkoren- en pelmolen.

* NOLDIJK ligt gedeeltelijk gem. *Ridderkerk*, gedeeltelijk gem. *Oost-en-West-Barendrecht*, en teltonder *Ridderkerk*, 41 h. en 270 inw.

* NOLLE (DE), fort, ligt 1350 ell. van den *saillant* van bastion no. 1 der vesting Vlissingen en heeft een bomvrij kruidmagazijntje buiten het fort onder den zeedijk.

NONOK, Poeloe-Nonok, eil. in *Oost-Indië*, in de *Doeson*, eene riv. in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

NOOIT-GEDACHT, buit., prov. *Utrecht*, gem. *de Oude-en-de-Nieuwe-Loosdrecht*.

NOOIT-GEDACHT, hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Weesperoarspel*, aan de oostzijde van het Gein, groot 14 bund.

* NOORBEEK, vroeger Noordbeek, paalt O. aan Gulpen en Slenaken, Z. ten W. aan de Belgische prov. Luik. — Deze gem. heeft haren naam ontleend van de beek, welke in de Wesch haren oorsprong neemt, omdat hare aders regt uit het Noorden vloeijen. Zij bevat het d. Noorbeek, de geh. Wesch, Bergerhuizen of Bergerhausen, Terlinden, Schilberg, Schey, Ulvent en Vroulen, benevens een gedeelte van St. Cruis; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 740 bund. 41 v. r. 80 v. ell., waaronder 719 bund. 70 v. r. 29 v. ell. belastbaar land. Men teelt er tarwe, rogge, haver, garst, aardappelen, spelt, boekweit en andere veldvruchten; tevens vindt men er goede boomgaarden en weilanden, eene brouwerij en eene vermaarde bleekerij. Vroeger bestonden er nog 5 brouwerijen en 3 branderijen, welke sedert het jaar 1793 zijn te niet gegaan. — De inw. zijn allen R. K. — Men heeft in deze gem. eene school, welke gemiddeld door 60 leerlingen bezocht wordt. — De kerk, aan de H. Birgitta toegewijd, is een oud gebouw, dat reeds in het jaar 1449 gesticht is, met een orgel en eenen zeer hoogen toren, waarin twee klokken, van welke de grootste 2000 Ned. ponden weegt; deze heeft een opschrift. Nabij de kerk staat eene kleine kapel, mede aan de H. Birgitta toegewijd, welke jaarlijks door onderscheidene groote processiën bezocht wordt.

NOORD (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 10 min. N. van *Wanroy*; met 11 h. en ruim 50 inw.

NOORD (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 min. W. N. W. van *Crimpen-aan-de-Lek*, aan den Lekdijk; met 23 h. en 150 inw.

* NOORD (DE), rivierarm, wordt door eene plaat of eilandje, het *Roodezand* genaamd, in twee vaarwaters verdeeld, waarvan het oostelijke de Pelser en het andere de Rietbaan heet en die zich een half uur noordwaarts weder vereenigen onder den naam van de Noord. Zie verder de woorden de Pelser en de Rietbaan.

NOORD (DE GROOTE-), bekade uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmanskinderen-ambacht*; palende N. W. aan de haven, N. O. en Z. O. aan de Buitengronden der Merwede, Z. W. aan den Ambachtspolder. Hij watert uit door eenen steenen duiker, wijd 1,20 ell., op de Noord.

NOORD (DE KLEINE-), bekade uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. en gem. *Ridderkerk*; palende N. aan de bekade Buitengronden, O. aan de Buitengronden, Z. aan de Haven, Z. W.

aan Oostendam W. aan den Oud-Reijerwaardsche-polder en door eenen houten duiker op de Noord uitwaterende.

NOORD (POLDERTJE VOOR DE GROOTE), bekade uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmanskinderen-ambacht;* in de *Buitengronden*, tusschen de Merwede en de Groote-Noord, en door eenen houten duiker, wijd 0,50 ell., op de Noord uitwaterende.

* NOORD-ACHTTIENHOVEN behoort tot de gem. *Nieuwkoop-en-Noorden;* palende N. aan Noorden, O. aan Westveen, Z. aan Zuid-Achttienhoven, W. aan Nieuwkoop.

* NOORDBOSCH *lees:* NOORDBORG, ligt 20 min. W. van *Harmelen*, en beslaat 22 bund. 49 v. r. 50 v. ell.

* NOORDBRAAK (DE) behoort tot de gem. *Obdam*, en beslaat, volgens het kadaster, 8 bund. 13 v. r. 70 v. ell., alles schotbaar land. Hij watert met de *Middelbraak*, de *Zuiderbraak* en de *Weel*, door eenen molen, op den Obdammerboezem, uit. Het bestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en Secretaris, twee Heemraden en eenen Penningmeester.

* NOORDBUURT ligt ½ u. Z. van *Leyden* en grenst onmiddellijk aan het d. *Soeterwoude*. Men telt er 12 h. en ruim 100 inw.

* NOORDDIJK. — Bl. 263. Onder de inw. zijn eenige graanhandelaars. Ook treft men er twee pelmolens aan. — Onder de aldaar gestaan hebbende Predikanten verdient mede melding: de Godgeleerde THEODORUS LUBBERS, die er van 1756—1766 gestaan heeft, en in 1804, als Hoogleeraar in de godgeleerdheid en Akademieprediker te Groningen, overleed, na, in 1772, tevens Afgevaardigde tot de commissie ter verbetering van de Psalmberijming te zijn geweest. — De kerk is een net gebouw, met fraai beschilderde glazen (1) en eenen zwaren steenen toren, waaronder de ingang van de kerk is. Deze toren werd in 1648 ter vervanging van eenen houten, welke er vroeger stond, opgerigt. Hij is in het jaar 1844 aanzienlijk hersteld. — De eerste steen daarvan is gelegd door ANNA MARIA ULGERS, zooals blijkt uit een opschrift boven den ingang in eene zerk uitgehouwen en aldus luidende: ANNO 1648 DEN 29 MAY IS D'EERSTE STEEN GELEGD DOOR JUFFER ANNA MARIA ULGERS, DOEN DE EERWAARDE BOLARDUS STECHMAN PASTOOR ENDE DE HEER OTTO VALCKE DROST DER OLDAMBTEN, NEVENS JAN ROELOFS, ASSESSOR VAN 'T SELWERDER GERICHTE, KERKVOOGDEN WAEREN. De zerk bevat tevens de familiewapens der vier gemelde personen. In den toren is een uurwerk en twee klokken, van welke de oudste en tevens de grootste, in het jaar 1660, uit eene voormalige torenklok van NOORDERDIJK gegoten werd door WILLEM JACOBUS DE VRIJ. De tweede klok is van latere dagteekening. De kerk heeft geen orgel. — Bij den watervloed van 1686 werden in de gem. NOORDDIJK 11 huizen beschadigd en verloren 18 paarden, 129 koeijen, 24 schapen en 14 varkens het leven.

* NOORDEIND, b. in het balj. van de *Nieuwburgen*, *moet wegvallen*.

NOORDEINDE, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Berkel-en-Rodenrijs*, ¼ u. ten N. van *Berkel;* met 70 huizen, die over eene lengte van omstreeks ½ u. langs den Noordeindsche weg verspreid staan, en 310 inw.

---

(1) Men vindt deze glazen omstandig beschreven in P. BOELES JUNIOR, het *twee honderd vijftigjarig bestaan der Hervormde gemeente te* NOORDDIJK, bl. 81, in welk werkje, in 1846 te Groningen uitgekomen, men nog wel een en ander omtrent NOORDDIJK kan vinden, hetwelk ons bestek niet gedoogt op te nemen.

NOORDEINDE-VAN-ZEVENHOVEN, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. N. N. W. van *Zevenhoven*, aan den rijweg naar Nieuwveen; met 24 h. en ruim 160 inw. Aldaar staat de R. K kerk van Zevenhoven-en-Nieuwveen.

* NOORDEINDSCHE-EN-SCHILKSCHE-POLDER, beter NOORDEINDSCHE-EN-SCHILKERPOLDER, zijn eigenlijk twee afzonderlijke polders, met eigene bedijking.

* NOORDEINDSCHE-POLDER, gem. *Ter-Aar*, is grootendeels uitgeveend. Het onuitgeveende land ligt 1.45 ell. onder A. P.

* NOORDEINDSCHE-POLDER, gem. *Aarlanderveen*, maakt geen afzonderlijke pold. meer uit, maar is thans een gedeelte van den *Gecombineerde-Zuid-en-Noordeindsche-polder.*

* NOORDEN telt 80 h., en 550 inw. van welke 28 h. en 190 inw. onder *Zevenhoven*, en 52 h en 360 inw. onder *Nieuwkoop-en-Noorden*, onder welke laatsten 180 Herv. 10 Remonst. en 27 R. K. De Herv. maken, met die van *Westveen*, gem. *Wilnis*, eene gem. uit, welke 350 zielen en onder deze 115 Ledematen telt. — De R. K. maken, met die van *Westveen*, eene statie uit.

* NOORDEN (POLDER-VAN-) is uitgeveend.

NOORDEND, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en ½ u. van *Castrikum*; met 16 h. en ongeveer 110 inw.

NOORDEND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, ¼ u. Z. Z. W. van *Wirdum*, met 9 h. en 50 inw.

* NOORD-EN-MOLEN-POLDER zijn twee afzonderlijke pold., met eigene bedijking.

* NOORDENSCHE-BUURT-POLDER (DE) of NOORDERBUURTSCHE-POLDER is grootendeels uitgeveend, en wordt door eenen molen, op de Kromme Mijdrecht, van het overtolige water ontlast.

* NOORD-EN-ZUIDEINDER-POLDER (GECOMBINEERDE) ligt kant. *Alphen* (niet *Woubrugge*), ten W. van de Droogmakerij Westzijde en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1004 bund. Hij wordt door twee molens, eenen op den Rijn en eenen op den Nieuwevaart uitgemalen. Het land ligt 1,47 ell. onder A. P.

NOORDERBUREN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*, ¼ u. N. van *Warns*, waartoe het behoort; met 59 h. en 210 inw.

* NOORDERBUREN, griet. *Wymbritseradeel*, ligt 10 min. van *Gaastmeer* en telt 12 h. en 80 inw.

NOORDERBUURT, b., prov. *Zuid-Holland*. Zie NOORDBUURT. W. en A.

NOORDERBUURTSCHE-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie NOORDENSCHE-BUURTPOLDER (DE). W. en A.

* NOORDEREINDE wordt ook KAMPER-NIEUWSTAD genoemd. Toen men in 1845 de St. Nicolaas kerk te Oosterwolde had gesloopt werd ten gerieve van NOORDEREINDE eene cathegiseermeesterswoning met daaraan verbonden oefeningsgebouw gesticht, ten einde daarin, bij slecht weder des Zondags of op feestdagen, godsdienstige bijeenkomst te houden.

NOORDERGAT-VAN-DE-DONGE, water, prov. *Noord-Braband*, de noordelijkste der beide armen, welke de Donge vormt door de plaat *Gasthuiswaard-en* het eilandje *Lindonk* tusschen Statendam en de haven van Raamsdonk.

NOORDERHOEVE, hofstede op het eil. *Rozenburg*, prov. *Zuid-Holland*, in den *Krabbepolder*, groot 29 bund. 82 v. r. 24 v. ell.

NOORDERMEER (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wognum-en-Wadway*, ¼ u. W. Z. W. van *Wognum*, met 15 h. en 70 inw.

§ NOORDERMEER (HET), meer, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, O. ten Z. van Gaastmeer, hetwelk voor de bedijking ten Z. door de Kerksloot met het *Heeger-meer*, ten N. door de Kerksloot met de *Bratersloot*, in verbinding stond. Nog vroeger stond het ook ten O. in verband met de *Idsingaster-poelen* door de Zijlroede, maar deze werd later afgedamd. — Het is in het jaar 1798 of 1797, met genoemde slooten ingedijkt.

NOORDERMIEDEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, 10 min. van *Hallum*, met 13 h. en 100 inw.

NOORDERPLAAT, plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

NOORDERPLAAT (DE), droogte in de *Oude-Maas*, prov. *Zuid-Holland*, bij *Zwartewaal*, lang 1800, breed 220, en hoog 1,00 ell. boven middelbare eb.

NOORDERPLAATJE (HET), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Oosterhout*, gem. *Made-en-Drimmelen*.

NOORDERROT (HET), buurs., prov. *Gelderland*. Zie NOORDERRIJNE W. en A.

NOORDERVAART, b., prov. *Noord-Holland*, gem. en ¼ u. Z. van *Oterleek*; met 29 h. en 150 inw.

NOORDERVAART (DE), vaart en belangrijk water door de bedijkte *Schermeer*, prov. *Noord-Holland*; loopende van den Omval bij Alkmaar, in eene oostelijke rigting, tot den ringdijk nabij Schermerhorn. — Aan deze vaart, aan wier beide zijden een rijweg gaat, staat aan de zuidzijde, in de Buurt of Kerkebuurt, de Hervormde kerk, met eenen stompen toren, waarom deze buurt ook den naam van DE STOMPE-TOREN draagt. Bij de kerkbuurt, waar de gem. Schermerhorn, begint, heeft men het fraaiste gedeelte van het *Schermeer*.

* NOORDER-VECHTDIJKEN wordt begrensd door de Zwartewaters- en Noorder-Vechtdijken, van den zuidkant der ophaalbrug over de uitwatering der Dedemsvaart, in het Zwartewater te Hasselt, de waterkeering bewesten die stad en verder de dijken tot aan het dorp Dalfsen, den hoogen oever langs en den Molendijk, boven het zelfde dorp, de hooge gronden van Dalfsen en Nieuw-Lensen, de Dedemsvaart, en hare verlenging tot aan bovengemelde ophaalbrug aan het Zwartewater te Hasselt. Dit dijkdistr. staat onder het bestuur van eenen Dijkgraaf, drie Heemraden, vier Hoofdingelanden, eenen Secretaris en eenen Ontvanger.

NOORDERVLIET, buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Rijswijk*.

NOORDERWIJK, voorm. buit., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wijk-aan-Zee-en-Wijk-aan-Duin*. De daartoe behoord hebbende gronden, zijn thans bouw- en weiland.

* NOORDGOUWE regel 8, *staat*: Verre-Schoren *lees*: Verre-Schorren.

* NOORDHOEK, geh., ligt 1 u. N. W. van *Standaarbuiten*, en telt 46 h. en 290 inw.

NOORDHOEK (DEN), geh., prov. *Noord-Braband*. Zie ZEESCHE-NOORDHOEK. (DE). W.

* NOORD-HOLLANDS-KANAAL (HET). In 1848 zijn binnengeschut aan het Nieuwe-Diep 957 geladene en 15 zeeschepen in ballast, buitengeschut 319 geladene en 262 zeeschepen in ballast; bovendien doorgeschut 102 ligters en 3011 binnenlandsche vaartuigen. — De lengte van het 1e kanaalpand is, van het begin aan de Willemsluis tot aan de schutsluis te Purmerende 15,035 ell.; idem van het 2e kanaalpand, van laatstgenoemde tot aan de Zijperschutsluis

51,867 ell.; idem van het 3e pand van laatstgenoemde tot aan de Koopvaardersluis 11,600 ell.; totaal 78,500 ell., De lengte van den zijtak of Koopvaarders-binnenhaven, van de Koopvaarders-schutsluis af, tot aan de Doksluis is 1562 ell. De breedte van het kanaal in den bodem is 9,42 ell., de breedte op den waterspiegel 37,67 ell. en de diepte 5,47 en 5,66 ell. Het peil van het IJ voor de Willemsluis is bij gewoon hoog water = A. P. Peil van het 1e kanaalpand (Waterlandspeil) 1,10 ell. onder A. P.; van het 2e kanaalpand (Schermeerspeil) 0,58 ell. onder A. P., en van het 3e kanaalpand (Schermeerspeil) 0,58 ell. onder A. P. Het peil van gewoon volzee tot aan het Nieuwe-diep is 0,21 ell. boven A. P. De jaagpaden langs beide zijden zijn breed 3,80 tot 5,65 ell.; daarin liggen 44 vaste en 13 beweegbare bruggen, waaronder eene wipbrug te Spijkerboor. — De sluiswerken van het kanaal en die daarmede in verband staan, zijn: 1°. de Willemsluis, zijnde eene schutsluis, met twee naast elkander zijnde schuttingen. De groote schutting is wijd in den dag 15,70 ell., diep op de slagbalken 6,83 ell. onder A. P.; de lengte van de schutkolk is 72,34 ell. De kleine schutting is wijd in den dag 5,65 ell., diep op de slagbalken 3,65 ell. onder A. P.; de lengte van de schutkamer is 25,05 ell. De groote schutting heeft een paar hooge, een paar lage vloed- en een paar ebdeuren. De kleine schutting heeft ook drie paar deuren als de groote. Deze sluis heeft gekost 465,000 gulden. 2°. De Keer- of Doorvaartsluis, te *Buiksloot*, is wijd van doorvaart 15,70 ell. en diep op de slagbalken 6,83 ell. onder A. P. Zij heeft twee paar vloeddeuren achter elkander en dient tot waarborg, indien de dijken van de Volenwijk mogten bezwijken. 3°. De Schutsluis, bij *Purmerende*, heeft twee schuttingen naast elkander. De groote schutting is wijd 15,70 ell., diep op de slagbalken 6,825 onder A. P.; de schutkamer is lang 65,90 ell. De kleine schutting is wijd 5,65 ell., diep op de slagbalken 3,45 ell. onder A. P.; de schutkamer is lang 21,96 ell. Daarover ligt eene dubbelle houten draaibrug. — 4°. Een paar steenen landhoofden, met sponningen voor twee rijen schotbalken, in den Westfriesschen zeedijk, aan het Zuideinde van de Zijpe, om deze te kunnen afsluiten bij inundatie. 5°. De Zijper-Schutsluis, in den Zijper-zeedijk, heeft eene opening, wijd in doorvaart 15,70 ell., is diep op de slagbalken 6,31 ell. onder A. P.; de schutkolk is lang 119 ell.; zij heeft twee paar vloed- en twee paar ebdeuren. 6°. De Koopvaardersschutsluis of Commerciesluis heeft twee schuttingen naast elkander. De groote schutting is wijd 14,00 ell., diep op de slagbalken 6,28 ell. onder A. P.; de schutkolk is lang 53,35 ell. De kleine schutting is wijd 6,28 ell., diep op de slagbalken 3,77 ell. onder A. P.; de schutkolk is lang 25,12 ell. Iedere schutting heeft twee paar vloed- en twee paar ebdeuren. 7°. De Schut- en Inundatiesluis, in den zeedijk aan het Nieuwewerk, heeft eene opening wijd 6,44 ell.; is diep op de slagbalken onder volzee 2.92 ell.; heeft vier paar deuren, waarvan de buiten ebdeuren tot toldeuren ingerigt zijn, en dient bij inundatie en tot doorschutting van kleine vaartuigen. 8°. De Maritime schutsluis aan het Nieuwe-Diep heeft eene opening of schutting, en dient voor 's Rijks schepen. 9°. De Keer- en Doorvaartsluis, op den zijtak van het kanaal naar het Groot Dok, wijd in den dag 15,70 ell., is diep op den slagbalk 5,96 ell. onder A. P.; heeft een paar keerdeuren, en dient om het water in het Dok, boven dat in het kanaal

te kunnen opzetten; en 10°. De **Zeedoksluis**, zijnde eene keer- en doorvaartsluis tusschen het Groot-Dok en het Nieuwe-Diep, is wijd in den dag 16,94 ell. en diep op den slagbalk 7,27 ell.; heeft één paar vloed- en één paar ebdeuren, en dient om het water in het Dok tot eene bepaalde hoogte te kunnen brengen. Hierover ligt eene dubbele ophaalbrug.

NOORDHOORNSCHE-WATERING, water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Rijswijk*.

NOORDHOUT (HET), bosch, prov. *Utrecht*, gem. *Driebergen*.

*NOORDLAND (HET), onder *Heinkenszand*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 47 bund. 8 v. r. 86 v. ell., alles schotbaar land. Hij behoort tot de watering en onder het polderbestuur van *Heinkenszand*, en wordt, met de andere polders van genoemde watering, door de zeesluis op Tendenwege, onder 's Heer Arendskerke, van het overtollige water ontlast.

NOORDLAND (HET), onder *Oude-Tonge*, welke in het jaar 1461 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 206 bund. 66 v. r. 21 v. ell., waaronder 148 bund. 16 v. r. 58 v. ell. schotbaar land; telt 8 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door 1 sluis, op de haven van Oude-Tonge, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, drie Gezworenen, eenen Secretaris en eenen Penningmeester.

*NOORDLAREN, d., telt in zijne kom 74 h. en 430 inw. en, met de kerkelijk daartoe behoorende geh., 112 h. en 660 inw.

*NOORDMEER, meertje in *Waterland*. Er is in 1847 concessie gevraagd, om het droog te maken.

NOORDMIJL, voorm. hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Nieuwer-Amstel*, ½ u. N. van *Amstelveen*, in den *Middel-polder*.

NOORDOOSTHOEK, kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Banda*. Zie Bozzone. W.

NOORDPLAAT, plaat in de *Oude-Maas*, prov. *Zuid-Holland*, bij *Haagvliet*, lang 670, breed 100 en hoog 0,82 ell. boven middelbare eb.

*NOORDPLAS (DE), ook Oudewijdsche-Droogmakerij genaamd, grenst Z. aan den Honderdmorgen, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3533 bund. 72 v. r. 13 v. ell., waaronder 3369 bund. 40 v. r. 22 v. ell. schotbaar land; als: onder *Hazerswoude*, volgens het kadaster, 1351 bund. 36 v. r. 51 v. ell., alles schotbaar land; onder *Benthuizen*, volgens het kadaster, 688 bund. 12 v. r. 78 v. ell., waaronder 522 bund. 86 v. r. 82 v. ell. schotbaar land; onder *Hoogeveen*, volgens het kadaster, 452 bund. 78 v. r. 20 v. ell., alles schotbaar land; onder *Benthorn*, volgens het kadaster, 85 bund. 4 v. r. 92 v. ell., waaronder 75 bund. 99 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; onder *Soeterwoude*, volgens het kadaster, 267 bund. 78 v. r., alles schotbaar land; onder *Noord-Waddinxveen-en-St.-Hubertsgeregt*, volgens het kadaster, 698 bund. 61 v. r. 69 v. ell., alles schotbaar land. Men telt er 141 h., waaronder 52 boerderijen, als onder *Hazerswoude* 18 h. en 15 boerderijen; onder *Benthuizen* 94 h. en 10 boerderijen; onder *Hoogeveen* 10 h. en 9 boerderijen; onder *Benthorn* 2 h., zijnde boerderijen; onder *Soeterwoude* 5 h., alle boerderijen; onder *Noord-Waddinxveen-en-St.-Hubertsgeregt* 12 h. en 11 boerderijen. Hij wordt voor wat *Hazerswoude* aangaat, door 25 voor *Hoogeveen*, door 2 en voor zoo veel *Soeterwoude* betreft, door 3 sluizen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast en heeft bovendien 15 watermolens onder *Hazerswoude*.

NOORD-POLDER-VAN-ALKEMADE (DE), onbehuisde pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Leyden*, kant. *Woubrugge*, gem. *Alkemade*; palende N. aan de ringvaart van het Haarlemmermeer, O. aan Balgerij, Z. aan den Middel-polder, W. aan het d. de Kaag. — Hij heeft eene gecombineerde bedijking met den *Middelpolder* en den *Keverpolder* en watert gezamentlijk met deze uit door eenen molen op de Kever.

* NOORD-POLDER-VAN-BERKEL, paalt N. aan het Voorhoekje en den Binnenwegsche-polder-van-Zegwaard, O. aan den Overbuurtsche-polder, Z. aan het d. Berkel, W. aan den Voorafsche-polder. — Deze pold. watert uit door 3 molens op den Voorafsche-polder. Het land ligt 5,29 ell. onder A. P.

* NOORDPOLDER-VAN-GOUDSWAARD is onbehuisd; paalt O. aan de haven van Piershil, W. aan de haven van Goudswaard; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 54 bund. 81 v. r. 70 v. ell., waaronder 51 bund. 74 v. r. 10 v. ell schotbaar land, en watert uit door eene sluis, op het Spui. Het polderbestuur bestaat uit dat van den Oud-Korendijk en het Oude-Nieuwland, onder Goudswaard.

NOORDSTRAAT (DE), b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Rucphen-Vorenseinde-en-Sprundel*, ¼ u. O. van *Rucphen*; met 7 h. en 30 inw.

* NOORDVEEN (HET VRIJE-) paalt W. aan het Bezworenkerf onder Kudelstaart; is niet bedijkt, maar ligt in den *Uithoornsche-polder*, onder welks bestuur het ook staat. Thans is het voor het grootste gedeelte water, het overgebleven land zal ongeveer 20 bund. bedragen. Boerderijen of andere gebouwen zijn er niet meer aanwezig, terwijl de laatste plaats reeds voor 40 jaren is gesloopt; de benaming is dus alleen bekend.

* NOORDWACHTER (DE), *lees:* NOORDWACHTERS (DE),

NOORDWEG, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. N. van *Wateringen*; met 12 h. en ruim 80 inw.

* NOORDWELLE paalt N. W. alleen aan Renesse, N. aan het Brouwershavensche-Gat. — Reg. 30, *staat:* 1838, *lees:* 1828,

* NOORDWIJK, kant., bevat de gem. Noordwijk-Binnen-en-Buiten-Langeveld-en-Offem, Lisse, Hillegom, Vennip, Noordwijkerhout-Zilk-en-de-Hooge-Boekhorst, de Lage-Boekhorst, Oegstgeest-en-Poelgeest, Sassenheim, Voerhout, Warmond, Beide-de-Katwijken-en-het-Zandt, Valkenburg en Rijnsburg.

* NOORDWIJK, d., telt in zijne kom 42 h. en 250 inw. en met het daartoe behoorende geh. Lucaswolde 60 h. en 580 inw.

* NOORDWIJK, buit., heette vroeger Sjallema; ligt N. ten O. van *Zuidhorn*, O. van *Noordhorn*, en beslaat eene oppervlakte van 11 bund. 1 v. r. 90 v. ell.

* NOORDWIJK-AAN-ZEE is de geboorteplaats van den Staatsman Hendrik van Roijen, geb. in 1760, † 16 Julij 1844, als Staatsraad in gewone dienst, Kommandeur van de orde van den Nederlandschen Leeuw.

* NOORDWIJK-BINNEN telt 367 h. en 1460 inw. De groote ingang der kerk wordt, sedert de toren aan het dorp gekomen is, niet meer voor kerkingang gebruikt, maar in plaats daarvan is eene nieuwe deur aan de noord-westzijde gemaakt. Vroeger had men aan het plafond der kerk eenig schilderwerk. — Het orgel is door twee achtingswaardige echte lieden, leden der gemeente, geheel voor hunne rekening, bekostigd en der gemeente ten geschenke gegeven, benevens een jaarlijksch inkomen van twee honderd gulden voor den organist en vijf en twintig gulden voor den orgeltrapper. — Het monument ter eere van Janus Dousa is opgerigt in het jaar 1792. Onder de

vele aanzienlijke grafkelders in dit kerkgebouw, vindt men er eene, welke bijzondere opmerking verdient en wel die van JAN VAN DEN BOEKHORST, zoo als blijkt uit de zerk, waarop het volgende te lezen is:

Int jaar ōs hēn MCCCC en =L op St=te Scolastica dach, starf Jan v. d. Boukhorst, hēn i=noertich eñ=vā nortighout. — Int jaer CXXIX op al=erhilige avent starf Elisabet v. alkema gese=line Jans v. d. Bouk=horst voergenoē=thit voer de Siele=.

Levensgroot zijn zij op deze zerk afgebeeld: hij geheel in harnas met eenen leeuw en zij in plegtgewaad met eenen windhond aan de voeten. — Ter plaatse, waar het *St. Barbara's-konvent* te NOORDWIJK gestaan heeft, ziet men thans niets meer dan een stuk teelland, met eenen muur omgeven. — Thans worden de huisjes, vroeger door de Proveniers bewoond, aan partikuliere inwoners verhuurd, en de voordeelen daarvan, met de nog overgebleven zijnde inkomsten, tot onderhoud van eenige oude behoeftigen, geboren Noordwijkers, gebruikt; strekkende de voormalige eetzalen thans tot schoolgebruik. — Bl. 302. Het raadhuis is een wel ingerigt gebouw, waar ook de teregtzittingen van het kantongeregt plaats hebben. — De Waag bestaat nog. — De tijd van de eerste stichting van het schuttersgild te NOORDWIJK-BINNEN is niet te bepalen, doch uit een oud voorhanden stuk van het jaar 1477 kan men opmaken, dat deze broederschap reeds lang moet bestaan hebben. In het jaar 1834 is het vervallen gebouw door de broederschap onderling geheel hersteld en in behoorlijken staat gebragt (1). — Vermoedelijk is de kamer van Rhetorica te NOORDWIJK-BINNEN eerst in het midden der vorige eeuw te niet gegaan (2). — De Dorpschool wordt gemiddeld door 150 leerlingen bezocht. Ook heeft men er een Instituut voor Jongeheeren met 25 leerlingen en een Instituut voor jonge Jufvrouwen met 14 leerlingen.

*NOORDWIJKERHOUT. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten, verdient melding de welsprekende kanselredenaar ABRAHAM LENS van 1802—1804. Men telt er in de kom van het dorp 53 h. en 380 inw. — De R. K. kerk staat ¼ u. Z. buiten de kom van het dorp. — De kermis valt in den tweeden Zondag in October.

*NOORDWIJKERHOUT-ZILK-EN-HOOGE-BOEKHORST bestaat uit de heerl Noordwijkerhout, Zilk en Hooge-Boekhorst en bevat het d. Noordwijkerhout, benevens de geh. Zilk en Hooge-Boekhorst.

NOORDWOLDE, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Westeinde*, arr. *Heerenveen*, kant. *Oldeberkoop*, bestaande uit de d. Noordwolde, Steggerda, Blesdijke en Peperga, en, volgens het kadaster beslaande 1707 bund. 14 v. r. 40 ell., waaronder 6955 bund. 31 v. r. 29 v. ell. belastbaar land.

*NOORDWOLDE in *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*, reg. 4, *staat:* Oud-Karren *lees:* Oud-Karre — Onderste reg. *staat:* den landbouw. *lees:* den landbouw, de veeteelt en het turfgraven. — Reg. 5,

(1) Men zie verder over dit gilde de *Vriend des Vaderlands*, Jaargang 1835, bl. 675 en 676.

(2) Over deze kamer zie men voorts het *Aanhangsel op het Woordenboek van* NIEUWENHUIS, lett. R, bl, 55-71.

staat: *Oudega-Kolderwolde-Nijega-en-Elahuizen* lees: *Oudega-en-Kolderwolde* en *Nijega-en-Elahuizen* — Reg. 6, en 7 *staat:* eenen Predikant *lees:* twee Predikanten — Reg. 16, *staat:* IJgawolden, *lees:* Igawolden, — Reg. 17, *staat:* IJga Galama, *lees:* Iga Galama,

* NOORDWOLDE, griet. *Stellingwerf-Westeinde*, telt 395 h. en ongeveer 2040 inw., en met de daartoe behoorende geh. Rysberkampen en Zandhuizen, benevens een gedeelte van Frederiksoord, 440 h. en omtrent 2320 inw.

* NOORDWOLDE-EN-BEUIL. Reg. 4. *Staat:* Noordwolde-en-Beuil, *Steggerden-en-Vinkinga lees:* Noordwolde-en-Beuil, *Steggerden-en-Finkega*

* NOORDZIGT is geen buit., maar eene hoeve.

* NOORDZIJDER-POLDER, of Noordzijdsche-polder, gem. *Hofwegen*, wordt door eenen molen, op den Graafstroom, van het overtollige water ontlast.

* NOORDZIJDER-POLDER, in *Rijnland*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 752 bund. 52 v. r. 30 v. ell.; als: onder *Noordwijk-Binnen-en-Buiten-Langeveld-en-Offem*, 400 bund. en onder *Noordwijkerhout* 332 bund. 32 v. r. 10 v. ell. Hij wordt door drie sluizen, waaronder twee te Noordwijk-Binnen en eene op de nieuw gegraven watering, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de Burgemeesteren der beide gemeenten.

* NOORDZIJDE-VAN-BLESKENSGRAAF ligt 1,00 ell. onder A. P.

* NOORDZIJDE-VAN-DEN-LEYDSCHENDAM. *Staat:* Zie Leydschendam (Noordzijde-van-den-). *lees:* Zie Leydschendam.

NOORMER, geh. op het eil. *Wieringen*. Zie Normer. W.

NOORWEGEN, eil. in *Oost-Indië*. Zie Matorra.

* NOOTDORP. Reg. 10 en bl. 305, reg. 15, *staat:* J. Looputt, *lees:* Petrus Looputt, — Nootdorp is mede de geboorteplaats van den Regtsgeleerde Nikolaas Smallenburg, geb. 1 October 1761, † 20 Junij 1836 en van den Muntkundige Petrus Verkade, geb. in 1767, † den 2 Januarij 1848.

* NOOTDORP (POLDER-VAN-), vroeger de Nootdorpsche-plassen, ligt gedeeltelijk ook in de gem. *Vrijenban-en-Biesland;* beslaat volgens het kadaster eene oppervlakte van 1172 bund. 99 v. r. 32 v. ell., waaronder 1028 bund. 61 v. r. 26 v. ell. schotbaar land; telt 32 boerderijen, en wordt door 2 stoomvijzel- en 3 wind-schepradwatermolens drooggemalen. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en vier Heemraden.

* NORBERTIJNER-ABDIJ te *Dockum*. Reg. 5, *staat:* Oost-Friesland, *lees:* Friesland,

NORGERVAART, geh., prov. *Drenthe*, gem. en 1½ u. N. van *Norg;* met 15 h. en 90 inw.

NORTHA, naam, voorkomende op het jaar 889 en waardoor vermoedelijk het d. Noordwijk-Binnen, prov. *Zuid-Holland*, bedoeld wordt. Zie Noordwijk-Binnen. W. en A.

* NOSPELT behoort thans tot het kant. *Capellen* en telt 116 h. en 600 inw.

* NOTENDAAL ligt 2½ u. N. ten W. van *Bergen-op-Zoom*, ¾ u. W. van *Steenbergen;* met 43 h. en 260 inw.

* NOTENLUST ligt ruim ¾ u. Z. W. van *'s Hertogenbosch*, ¾ u. W. Z. W. van *Vught*, benoorden den straatweg naar Tilburg.

* NOTHOMB is een d. (geen geh.) met 21 h. en 140 inw. Er is eene bijkerk, die tot de par. van *Berl* behoort.

* NOVA-STRELA, *staat:* Zie Nieuwe-Star. *lees:* Zie Star (Nieuwe).

§ NOVA-TERRA, naam, welken in het perkementboek van Utrecht gegeven wordt aan de landen, die omstreeks het jaar 1230, in de prov. *Friesland*, omtrent Bolsward waren aangewonnen, uit den Binnenlandschen inham, de *Middelzee* genaamd, welke landen onder verscheidene dorpen verdeeld zijn.

NUENEN, d., prov. *Noord-Braband*. Zie NUNEN. W. en A.

NUIJENEIND, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie NIEUWEIND. W. en A.

* NULAND, paalt N. aan de gem. Alem-Maren-en-Kessel, Lith en Lithoijen, O. aan Geffen en Heesch. — Daartoe behoort mede het geh. Papendijk.

NUMANSDIJK (DE), dijk, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Numansdorp*. Het is dat gedeelte van den buiten- of rivierdijk, hetwelk bezuiden den Numans-polder, van de limiet van Strijen tot die van Zuid-Beijerland loopt, en waaraan het d. Numansdorp ligt.

* NUMANSDORP. Het schoollokaal, dat 5 ell. hoog is, wordt des zomers gemiddeld door 100 en des winters door ruim 240 leerlingen bezocht.

* NUMANSDORP (DE BEKADE-GORZEN-VAN-) en NUMANSDORP (DE HOOGE-WESTERSCHE-POLDER-VAN-) zijn gedeelten van de *Laagjes-van-Numansdorp*. Zij zijn bezomerkaad in 1751 en beslaan eene oppervlakte van 93 bund. 19 v. r. 52 v. ell.

NUMANSDORP (DE HOOGEZANDSCHE-POLDER-VAN-), pold. prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Oud-Beijerland*, gem. *Numansdorp*; palende W. aan de Bekade gorzen en aan den Nieuw-Oostersche-polder. Deze pold., beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 528 bund. 60 v. r. bouw- en weiland, en telt 8 boerderijen.

* NUMANSDORP (DE LAAGJES-VAN-) of de BUITENGORZEN-VAN-CROMSTRIJEN-ONDER-NUMANSDORP, beslaan, met alle riet- en biesveldslikken, 1595 bund. 25 v. r. 57 v. ell.; men telt er 18 boerderijen. Zij wateren door 9 sluizen op het Hollands-Diep uit.

* NUMANSDORP (DE MOLEN-POLDER-VAN-), welke in het jaar 1663 bezomerkaad is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 132 bund. 44 v. r. 60 v. ell., alles schotbaar land, en watert door twee sluizen, op het Hollands-Diep uit.

* NUMANSDORP (DE NIEUWE-OOSTERSCHE-POLDER-VAN-) of eigenlijk de NIEUWE-OOSTERSCHE-ZOMER-POLDER-VAN-NUMANSDORP, is in 1758 bezomerkaad, en beslaat 152 bund. 74 v. r. 55 v. ell.

* NUMANSDORP (DE NIEUWE-WESTERSCHE-ZOMER-POLDER-VAN-), welke in 1696 bezomerkaad is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 110 bund. 59 v. r. 80 v. ell.

* NUMANSDORP (DE WESTERSCHE-BEKADE-GORZEN-VAN-), beslaat eene oppervlakte van 22 bund. 29 v. r. 46 v. ell.

* NUMANSDORP (DE WESTERSCHE-SLOBBE-GORZEN-VAN-), beslaat eene oppervlakte van 10 bund. 7 v. r. 40 v. ell.

NUMERO-DERTIEN, geh. in het *Wold-Oldambt*, prov. *Groningen*, gem. en ¼ u. O. van *Veendam*; met 2 h. en 7 inw.

NUMERO-EEN, geh. in het *Wold-Oldambt*, prov. *Groningen*, gem. en 1¼ u. O. van *Veendam*; met 7 h. en ruim 30 inw.

* NUNEN-GERWEN-EN-NEDER-WETTEN paalt Z. O. aan Mierlo, Geldrop en Zes-Gehuchten, Z. W. aan Tongelre en bestaat uit de d. Nunen, Gerwen en Nederwetten; benevens de geh. Alvershool, Beekstraat, Boord, Eeneind, de Heuvel, Hooidonk, Laar, Langelaar, Nieuwendijk, Opwetten, Refeling, Rullen, Schoot, Spekt, Stad, Vaarle en Wettenseinde.

*NUNHEIM bevat mede de geh. St. Elizabeth en Leu-molen.

*NUNSPEET. Bl. 334, reg. 22, *staat:* Jacobus Wilhelmi, *lees:* Jacobus, volgens anderen Johannes Wilhelmi,

NUT BIJ VREUGD, buit. in *Schieland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Overschie-en-Hoogenban*, ½ u. Z. O. van *Overschie*, aan de trekvaart tusschen Rotterdam en Delft.

*NUTH grenst W. aan Schimmert en Spaubeek. De kerk, door het kapittel van Aken, in 1763, gebouwd, heeft een steenen gewulf zonder pilaren.

*NUTTER telt 34 h. en ruim 190 inw., onder welke ruim 180 R. K. en een tiental Herv. Men heeft er eenen wind-korenmolen.

O.

*OBBEGA. *Staat:* Zie Ubbinga. *lees:* Zie Ubbega.

*OBBICHT telt 63 h. en ruim 290 inw. De kerk, aan den H. Willibrordus toegewijd, is een schoon gebouw, met eenen toren. — De kermis te Obbicht valt in den eersten Zondag na H. Sacramentsdag.

*OBBICHT (HET HUIS-TE-) beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 17 bund.

*OBBICHT-EN-PAPENHOVEN bevat mede de geh. Nattenhoven en Arrekoven.

*OBDAM bevat slechts een gedeelte van *Berkmeerdijk* en *Wogmeer.* — Bl. 337, reg. 33, *staat:* Johannes Aestius, *lees:* Johannes Aelstius,

*OCKINGA lag in het kw. *Westergoo*, 5 min. W. van *Burgwerd*, bij de b. Sjungadijk. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaan eene oppervlakte van 4 bund.

ODEWIJCK, oude naam van het d. Odijk, prov. *Utrecht.* Zie Odijk. W. en A.

*ODIJK beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 648 bund. 90 v. r. 96 v. ell., waaronder 647 bund. 46 v. r. 55 v. ell. belastbaar land en telt 83 huizen. Onder de Herv. zijn ongeveer 40 Ledematen.

*ODILIENBERG, of St. Odiliënberg paalt W. alleen aan Linnen. — De kerk is een vervallen gebouw, met eenen ouden toren en van een orgel voorzien. Toen Jacobus Ovymeer, als Vicaris-Generaal van het bisd. Roermond, den 9den October 1666, de kerkvisitatie te Odiliënberg hield, was Hendrik van Thor aldaar Pastoor; het begeven der pastorij stond destijds aan het kapittel van Roermond. De groote tienden kwamen ten voordeele van den Bisschop van Roermond; de kleine tienden behoorden aan den Pastoor der plaats en aan den Heer van Frijmerson (zie dat woord W.). Het getal der Communikanten ging toen niet boven de 300. De kerk, geheel vervallen zijnde, werd omstreeks 1682 hersteld. Reginaldus Cools, vierde Bisschop van Roermond, wijdde haar den 11 Mei 1686. Vóór dien tijd was de kerk van Odiliënberg aan de H.H. Apostelen Petrus en Paulus toegewijd, doch toen werd zij opgedragen aan de H.H. Wiro, Plechelmus en Otgerus (1). — Het koor is gewelfd, doch de kerk heeft eenen platten zolder, boven den boog van het koor staat het volgende jaarschrift:

(1) De plegtigheid der inwijding en de mirakelen, die daarbij zoude hebben plaats gehad, vindt men beschreven bij Knippenberg *Hist-eccles ducatus Gelriae* fol. 267 et seq.

SVb regInaLDo epIsCopo restaVratVr
et bIs sexto maIj apertVr.
(d. i. Onder Bisschop Reginald hersteld en den 12 Mei geopend). — De predikstoel draagt het jaartal 1787. Men vindt in de kerk eene steenen doopvont, naar het maaksel te oordeelen allerwaarschijnlijkst uit de veertiende eeuw afkomstig. In den toren hangt slechts ééne klok.

* ODULFUS-KLOOSTER (ST.) stond niet in maar bij de st. *Stavoren.*

OEDJOENGROESSIE, d. in *O. Indië,* op *Java,* resid. en reg. *Tagal.*

OEDJONG-MOERONG, plaats in *Oost-Indie,* op het eil. *Borneo,* resid. *Bandjarmasing,* met diamantmijnen.

OEDJONG-SELATAN, kaap in *Oost-Indië.* Zie Salatan. W.

* OEGEKLOOSTER werd ook de Proosdij van Schellaard genaamd.

* OEGSTGEEST. In het jaar 1848 zijn de R. K. van Valkenburg en de Beide-Katwijken en in het jaar 1850 een gedeelte van de gem. Rijnsburg, van de stat. *Oegstgeest* afgescheiden, zoodat deze laatste, welke thans enkel door eenen Pastoor bediend wordt, tegenwoordig 700 zielen, onder welke 510 Communikanten, telt.

OEKELE, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Oeckel. W.

OEKENSCHE-BEEK (DE), beek, prov. *Gelderland,* gem. *Brummen,* met eene oostelijke rigting in den IJssel uitloopende.

OEL, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Oerle. W.

OELAR (POELOE), eil. in *Oost-Indië,* in de *Zee-van-Java,* N. W. van Tandjong-Lineng, N. van Anjer en W. van het d. Tjigading.

OELOE, d. in *Oost-Indië,* op het eil. *Celebes,* op het Zuidelijkeschiereiland; met 22 h.

OELOEDJAMI, d. in *Oost-Indië,* op het eil. *Java,* gedeeltelijk resid. *Tagal,* reg. *Pamalang,* gedeeltelijk resid. en reg. *Pekalongan,* 3 palen van Tjiomal, ter wederzijden van de Tjiomal, welke hier zeer breed en diep is. Het is een zeer welvarend dorp, met vele Chinezen en steenen woningen. De overtogt over de rivier geschiedt er met een vlot.

OELOEMA-SEMANDO, landst. in *Oost-Indië,* op het eil. *Sumatra,* in het Z. Z. O. van het land *Pasoemmah-Lebar.*

OELOE-SOENGAI, d. in *Oost-Indië,* op het eil. *Borneo,* resid. *Bandjarmasing.*

OEMAN, oude st. in *O.-Indië,* op het eil. *Banda,* aan de zuidoostkust.

OEME (DE) Way Oeme, riv. in *Oost-Indië,* op het eil. *Amboina,* gesp. *Oeli-Saylessi,* met eene noordelijke rigting, in den *Archipel van St. Lazarus* uitloopende.

OEMPAK (DE), riv. in *Oost-Indië.* Zie Oepak (de). W.

* OEN. Er zijn hier 18 huisgez., die zich met klompenmaken bezig houden, waartoe de talrijke peppelboomen veel geschikt hout opleveren. In de buurs. Dijkerrot is bij den IJsseldijk nog eene kolk, van eene voor onheugelijke jaren aldaar gevallene doorbraak. — Reg. 39. Voor eenige jaren heeft men, op den grond, waar het kloost. buiten Oen gestaan heeft, bij het aanleggen van eenig plantsoen nog het gebeente van twee lijken, denkelijk van Geestelijken, ontdekt.

* OENARANG, d. ligt aan den grooten postweg van Samarang naar Soerakarta.

OENE, d., prov. *Gelderland,* Oen. W. en A.

OENEMA in *Dantumadeel.* Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans 1 bund. 3 v. r. 70 v. ell. bouwland.

* OENEMA, in *Utingeradeel,* stond bij de kerk van Terkaple, ter plaatse waar men thans eene boerderij heeft, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 27 bund. 39 v. ell.

OENGARANG, dist., berg en d. in *Oost-Indië*. Zie OENBARANG. W. en A.

OENSANG, kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Makassar*, aan de oostkust van het eil. *Borneo*; 5° 18′ N. B. 137° 7′ O. L.

* OENSEL ligt gedeeltelijk gem. *Zalt-Bommel*, en telt 15 h. en ruim 80 inw., van welke 9 h. en 50 inw., onder *Hurwenen* en 6 h. en 30 inw. onder *Zalt-Bommel*.

OERATO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Key*.

* OERLE, ook wel OEL genoemd, heeft zeer arme inw., van bijzondere zeden.

OESTENWOLDE, oude naam van het d. OOSTERWOLDE, prov. *Gelderland*. Zie OOSTERWOLDE. W.

§ OESTERBERGEN, gebergte (niet geh.) in *Oost-Indië*. Zie KERAAS W.

* OETELAAR (OP) *lees:* OETELAAR (HET) telt 35 h. en 160 inw.

* OETRINGEN heeft 30 h. en 220 inw. Tot de par. behooren Schrasig, Hackenhof en Kackert zoodat deze 380 zielen telt.

* OETSMA, griet. *Menaldumadeel*, lag 10 min. O. van *Boxum*. Ter plaatse waar zij gestaan heeft ziet men thans eene boerenhuizing, welke, met de daartoe behoorende gronden, 19 bund. 20 v. r. beslaat.

OEVER (GROOT), heerenhofstede, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. O. van *Heerde*, aan den IJssel. Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 105 bund. bouw- en weiland en wordt in eigendom bezeten, door Mevrouw de Douairiere VAN ITTERSUM geb. VAN DER MERWEDE te Utrecht (1).

OFFERKAMP, h., prov. *Limburg*, arr., kant. en ¼ u. Z. van *Roermonde*, gem. en 5 min. Z. O. van *Herten*.

OFWEGEN, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 22 min. van *Woubrugge*; met 9 h. en ongeveer 80 inw.

OGAM-DISTRIKTEN (DE), landstr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

* OHE. De kapel aan de H. ANNA toegewijd, heeft eenen kleinen toren. De kermis valt in den 26 Julij.

* OHE-EN-LAAK, paalt N. aan Stevensweerd en Roosteren, O. aan Roosteren, Z. aan Echt, W. aan de Maas. — De inw. parochieren te Stevensweerd. Het wapen bestaat uit het beeld van de H. ANNA.

* OIJEN-EN-TEEFFELEN. Reg. 7 *staat:* gem. *lees:* d.

OIJENSCHE-MIDDENWAARD, plaat in de Maas, prov. *Noord-Braband*, gem. *Oijen-en-Teeffelen*, groot 24 bund. 18 v. r. 70 v. ell.

* OIRSBEEK. Reg. 3, *staat:* Hilenasberg *lees:* Hillensberg — Reg. 5, *staat:* Ophoven, Daenraedt en Klein-Daenraedt *lees:* Opperen, Doenraedt en Klein-Doenraedt. Men telt er in de kom van het d. 50 h. en 250 inw. De dorpschool wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht. — Reg. 24, *staat:* Woensdag *lees:* Zondag

OIRSBEEK (HUIS-TE-), naam, welken men wel eens verkeerdelijk geeft aan HET HUIS DOENRAEDT. Zie DOENRAEDT (HET-HUIS-).

* OIRSCHOT. Bl. 384. In 1849 is een grindweg aangelegd, waardoor OIRSCHOT onmiddellijke gemeenschap heeft met den grooten weg van 's Hertogenbosch op Maastricht. — Er is thans ook een hulpkantoor voor de brievenposterij. — Bl. 385. Het Gasthuis is in 1848, als zoodanig hersteld en ook de kapel daarin op nieuw tot godsdienstoefening ingerigt. Geestelijke zusters uit het Nonnenklooster verplegen er de zieken.

---

(1) Men zie over deze uitgebreide en belangrijke hofstede *het Tijdschrift ter bevordering van Nijverheid*, D. XVI, bl. 221-239.

*OISTERWIJK, gem., bevat nog het geh. het Spijk, en een ged. van het geh. Balsvoort.

*OISTERWIJKSCHE-HOEVEN, ligt ½ u. Z. O. van *Berkel*, en telt 7 h. en 40 inw.

OKKERLAKE (DE), voorm. water, prov. *Noord-Braband*, dat uit de *Mark* voortkomende, met eene westelijke strekking naar de *Sprange* liep.

*OKKERS-POELTJE (HET) is 10 bund. 71 v. r. groot en men vangt er baars en paling in.

§OKKERVOORT, verkeerde spelling van OTTERVOORT, oudtijds een watertje in *West-Friesland*, prov. *Noord-Holland*. Zie OTTERVOORT.

OKSWERDER-DIJK (DE). Reg. 6, *staat:* Juwsemakluft *lees:* Juursemakluft

OKSWERDER-ZIJL, voorm. sluis, prov. *Groningen*. Zie NIESLOOTERZIJL. W.

OLD-BOSCH *staat:* Zie GAIKINGA. *lees:* Zie TERBORG.

OLD-DIEPEN, buurs., prov. *Overijssel*. Zie DIEPENHEIM (OUD-).

OLDEBERKOOP, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, arr. *Heerenveen*, kant. *Oldeberkoop*, bevattende de d. Oldeberkoop, Nijeberkoop en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 3035 bund. 26 v. r. 35 v. ell., waaronder 3005 bund. 77 v. r. 80 v. ell. belastbaar land.

OLDEBOORN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, arr. en kant. *Heerenveen*; bestaande uit de d. Oldeboorn en Haskerdijken, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2697 bund. 17 v. r. 63 v. ell., waaronder 2659 bund. 39 v. r. 98 v. ell. belastbaar land.

*OLDEBOORN, d. Bl. 399, reg. 10, *staat:* Sormorra; *lees:* Sorremorre; — Reg. 16, *staat:* eene valbrug *lees:* eene vaste brug — Reg. 17 *staat:* 1650 inw., *lees:* 1750 inw., — Reg. 23 en 24, *staat:* 1 wind-koren-, 1 mosterd en 1 moutmolen, *lees:* 1 windkoren- mosterd- en moutmolen. — Er zijn te OLDEBOORN 900 Hervormden. — De kerk was, vóór de Reformatie, waarschijnlijk aan den H. BONIFACIUS gewijd.

*OLDEBOORN-EN-NES telt 850 zielen, onder welke 280 Ledematen. — Bl. 401, reg. 3, *staat:* ALUARIUS, *lees:* ALUTARIUS,

*OLDEBROEK. Reg. 6 *staat:* Echt *lees:* Eekt — Reg. 9 *staat:* Molecaten. *lees:* Moleneate. – De R. K. behooren tot de stat. van *Harderwijk*.

*OLDEHOLTPADE. Bl. 406 reg. 2, *staat:* 54″ *lees:* 45″.

*OLDEHOVE, gem., bevat, behalve de in het Wbk. opgegeven buurten, mede de b. Heereburen en Uiterdijk, en is groot, volgens het kadaster, 4075 bund. 56 v. r. 59 v. ell., waaronder 3606 bund. 47 v. r. 65 v. ell. belastbaar land. — Reg. 11, *staat:* Bolmahuizen, *lees:* Balmahuizen, — Reg. 13, *staat:* IJkema, *lees:* IJkum; — Reg. 18 en 19, *staat:* noordwaartsche kronkeling, *lees:* zuidwaartsche kronkeling, — De drie scholen in deze gem. worden gezamenlijk door 390 leerlingen bezocht. — Men telt in de kom van het d. OLDEHOVE 56 h. en 380 inw.

*OLDEMOLE (DE). Staat: *Boekelusche-Aa* lees: *Boekulosche-Aa*

*OLDENBARNEVELDSCHE-DIJK, meer bekend onder den naam van ZANDDIJK, is in het jaar 1610 aangelegd en door het planten van helm en het overstuiven zoodanig aangegroeid, dat hij thans tot een zeer hoog duin geworden is. Deze dijk diende om de Noordzee te beletten zich in het noordwesten over het Koegras uit te spreiden, en

zich in den Wieringerwaard te werpen. Vóór het aanleggen van dien dijk, welke in 1750, door de zorg van WILLEM IV, Prins van *Oranje*, veel verbeterd is, was den Helder-en-Huisduinen een eiland.

*OLDENHOF, gem. *Doornspijk*, was vroeger het verblijf der Drosten van de Veluwe en is geheel gesloopt. — De grond, waar het gestaan heeft, is in weiland herschapen.

OLDENHUIS, voorm. burg in *Fivelgo*, prov. *Groningen*. Zie OLDEHUIS. W.

*OLDENHUIS, in *Hunsingo*. Reg. 4, *staat*: Pieterbuurstermeer. *lees*: Pieterbuurstermaar.

OLDEOUWER, d., prov. *Friesland*. Zie OUDEOUWER. W.

OLDETERP, d., prov. *Friesland*. Zie OLTERTERP. W.

OLDETRIJNE, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Stellingwerf-Westeinde*, arr. *Heerenveen*, kant. *Oldeberkoop;* bevattende de d. Oudetrijne, Munnekeburen, Nijelamer, Nijetrijne, Oudelamer, Sonnega, Scherpenzeel en Spanga, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 7870 bund. 8 v. r. 41 v. ell., waaronder 7736 bund. 54 v. r. 71 v. ell. belastbaar land.

*OLDIJKSTER-MAAR behoort onder het *Winsumer-en-Schaaphalster-Zijlvest*.

*OLIJDAM stond ½ u. van *Goor* en 1½ u. O. van *Markelo*. — Deze havez. is reeds voor vele jaren gesloopt. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans nog eene verhevenheid en overblijfselen van de fondamenten, en in de nabijheid eene boerenhofstede, welke den naam van OLIJDAM heeft behouden. De havez. werd in de tweede helft van de vijftiende eeuw bezeten door WILLEM VAN HOEVEL. In 1652 behoorde zij aan JOHANNES UNICO RIPPERDA VAN WELDAM, en is toen waarschijnlijk reeds onder de havez. *Weldam* opgenomen, zoo dat men thans niet meer kan nagaan, welke oppervlakte van gronden daartoe hebben behoord.

*OLING ligt 10 min. Z. van *Tjamsweer*, en telt 5 h. en 50 inw.

*OLLEHEEM ('T) stond 15 min. Z. O. van *Oldehove*. — Ter plaatse, waar dezen burg gestaan heeft, ziet men thans eene boerenbehuizing, met 13 bund. 22 v. r. 70 v. ell. land.

*OLM, telt 31 h. en 180 inw.

OLMENVELD, hofst. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Serooskerke-Rijnsburg-en-Hondegems-Ambacht*, 10 min. Z. O. van Serooskerke,

OLSTBRUG of brug no. 12, prov. *Gelderland*, over het *Apeldoornsche-kanaal*, gem. en 10 min. Z. van *Heerde*. — Het is eene houten ophaalbrug in den weg van Epe naar Veessen.

OLSTERHOF, buit., prov. *Overijssel*, gem. en in het d. *Olst*, aan den door dit dorp loopenden grindweg, 1 bund. 50 v. r. groot.

OLSTERWAARDEN, uiterwaarden, prov. *Overijssel*, gem. *Aalst*, welke door eenen steenen duiker, op den IJssel uitwateren.

OMLOOP, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*, 8 min. Z. O. van *Surhuisterveen;* met 6 h. en 30 inw.

*OMLOOP (DE BINNEN-) paalt N. aan Kerkeland, O. aan Harmonie, Z. aan den Kernepolder, W. aan den Meeuwenpolder. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 21 bund. 49 v. r. 54 v. ell.

*OMMEDIJKSCHE-POLDER (DE) paalt N. W. aan de Wassenaarsche-watering, N. O. aan den Rijn, Z. O. aan den Stevenshofjespolder, Z. aan Maaldrift en Z. W. aan den Huis-ter-Weers-polder, watert uit door de Korte-watering op den Rijn.

OMMEDIJKSCHE-WATERING, water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Soeterwoude*, in eene Noordoostelijke rigting, loopende van de scheiding van Stompwijk naar de Zuidbuurtster-watering.

*OMMELANDERWIJK bestaat uit 181 h., bewoond door 238 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1030 zielen, van welke 830 Hervormd zijn. De h. liggen langs het Ommelanderwijkster-diep. — De school wordt gemiddeld door 160 leerlingen bezocht.

*OMMELANDERWIJK-EN-ZUIDWENDING telt bijna 1580 zielen, onder welke ongeveer 410 Ledematen. — De kerk is een langwerpig vierkant gebouw.

*OMMEN gem. heeft behalve de in het Wbk. opgegevene fabrijken, ook nog 1 kalkbranderij en 1 koren- en pelmolen.

*OMMEREN paalt N. aan Ingen en Lienden, O. aan Meerten, Z. aan de Linge of Landwetering en de b. Zandwijk, W. aan Zandwijk, Maurik en Ingen. — Deze heerl. bevat het d. Ommeren en onderscheidene verstrooid liggende huisen; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 647 bund. 45 v. r. 44 v. ell., waaronder 642 bund. 64 v. r. 42 v. ell. belastbaar land; telt er 76 h., bewoond door even zoo veel huisgez., uitmakende een bevolking van 430 inw. — De eerste die in de Herv. gem. het leeraarambt heeft waargenomen is geweest LUDOVICUS AB EDEL, die vóór het jaar 1618 herwaarts kwam en in het jaar 1637 overleed. — De Christelijk Afgescheidenen maken, met die van Ingen en Lienden, eene gem. uit, welke bij besluit van 13 Februarij 1845, goedgekeurd is, en 190 zielen, onder welke 55 ledematen, telt. — De eerste die, in deze gemeente, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest JOHANNES CHRISTIAAN DONNER, die in het jaar 1848 herwaarts kwam en er nog staat. — De dorpschool wordt gemiddeld door 75 leerlingen bezocht. — Het adellijk geslacht van OMMEREN voerde *d'or au trois lions léopardés de sable, posés en pal* (d. i. goud, met drie loopende leeuwen, van sabel, boven elkander geplaatst), en doordien het zelfde wapen door het Geldersche geslacht VAN DEN STEENHUIJZEN gevoerd werd, is het te denken, dat beide tot het zelfde geslacht behoorden. Later heeft de heerl. aan den huize VAN BOMMCHEM behoort, waaruit zij, omstreeks het jaar 1180, in den huize VAN LYNDEN is overgegaan. In 1460, door JAN VAN GEMMENICH, verkocht zijnde aan GERARD VAN CULENBORG, bleef zij tot den 28 April 1698, in het grafelijke huis van CULENBORG, wordende zij op dien dag verkocht door LOUISE ANNA, Vorstin *van Waldeck*, Gravin *van Pirmond en Culenborg*, aan Vrouwe ANNA DE BIJE, douairière VAN DEN STEEN, Vrouwe *van Waijestein*. Tot heden is zij onafgebroken in het bezit van het geslacht VAN DEN STEEN gebleven, zijnde de tegenwoordige eigenaar de heer DIEDERIK JOHAN AREND FRANÇOIS VAN DEN STEEN, wonende op den huize Waaijenstein te Herwijnen. — Onder de heerlijke regten behoort de gedeeltelijke voordragt van het gemeentebestuur van Lienden. — Gedurende den tijd dat het geslacht des tegenwoordigen bezitters eigenaars geweest zijn, heeft hun familiewapen, ook voor wapen van OMMEREN gestrekt, zijnde een doorsneden (coupé) veld, het bovenste deel van zilver met drie hamers naast elkander van sabel (zwart), en het onderste geheel van de laatste kleur. — De kerk der Christelijk Afgescheidenen is een nieuw gebouw, zonder toren of orgel.

*OMMERSCHANS. De Herv. kerk, ongeschikt geworden zijnde tot de gemeenschappelijke godsvereering, werd er, in het jaar 1847, een nieuw en ruimer bedehuis gebouwd, hetwelk den 13 Junij van dat jaar is ingewijd.

*OMOORDS-POLDER is grootendeels uitgeveend; watert uit door 2 molens op de Rotte, en ligt 1.98 ell. onder A. P.

§OMVAL *lees:* OMVAL(AAN-DEN-), geh. in de *Bedijkte Schermeer*, prov. *Noord-Holland*, arr., kant., gem. en ¼ u. O. van *Alkmaar*, aan het westeinde van de Noordervaart; met 21 h., ongeveer 80 inw. en eene, sedert weinige jaren, nieuw gebouwde school, met 80 leerlingen.

*OMVLOED-VAN-DEN-DINKEL neemt zijnen aanvang uit de *Dinkel*, nabij den huize Singraven, onder *Denekamp*; loopt voor een klein gedeelte door de buurschappen Beuningen en Volthe, gem. *Weerselo*, en ontlast zich, onder de gem. *Denekamp*, in de *Dinkel*. Het dient hoofdzakelijk om eenen, bij gemeld huis Singraven aanwezigen, watermolen van het overtollige water te ontlasten.

*ONDERDENDAM. Bl. 449, reg. 58, *staat:* Menkewierum *lees:* Menkeweer. — Aldaar is een Godshuis en een Postkantoor.

ONDERPLAAT, plaat in de *Oude-Maas*, prov. *Zuid-Holland*, bij *Hoogvliet*, lang 1650, breed 150 en hoog 0,60 ell. boven middelbare eb.

*ONDERSMA. Het aldaar voor weinige jaren aangelegde landhuis. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, 40 bund.

ONGARAN, d. in *Oost-Indië*. Zie OENARANG. W.

ONGELUKKIGE-WIJK (DE), turfvaart, prov. *Overijssel*, loopende uit het zesde pand der *Dedemsvaart*, langs de Drenthsche grenzen en door het oude bed der Reest. Zij is lang 4300 ell.

ONGEMAK (HET), gedeelte van den *Gelderschen-IJssel*, aan de limiet van Olst en Epe.

*ONNA ligt bijna ½ u. Z. O. van *Steenwijk* en ruim 1½ u. Z. O. van *Steenwijkerwolde*, en telt 37 h. en 190 inw.

*ONRUST. De voormalige plaat van dien naam, sedert eenige jaren geheel verland zijnde, zoo zijn de daarop gewassen schorren, ten jare 1841, verkocht door 's Rijks Domeinen; en is het grootste gedeelte dezer schorren thans ingedijkt onder den naam van den Onrust-polder. Zie het volgende art.

ONRUST-POLDER (DE), pold., op het eil. *Noord-Beveland*, prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, kant. *Kortgene*, gem. *Wissekerke-Geersdijk-'s Gravenhoek-en-Kampens-Nieuwland*, in de heerlijkheid *Oud-Kampen-en-Soelekerke*; palende W. en N. aan het Veersche-gat, O. aan den Jacoba-polder, Z. aan de Kamperlandsche-haven. — Deze pold. welke ten jare 1846 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster eene oppervlakte van 330 bund. 65 v. r. 30 v. ell., waaronder 311 bund. 65 v. r. 90 v. ell. schotbaar land; telt 10 h., waaronder eene boerenwoning, en watert uit door eene steenen sluis, op de Kamperlandsche haven. Onverdeeld aan de Geinteresseerden der indijking toebehoorende, heeft hij nog geen polderbestuur.

ONSENOORDT, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie ONZENOORT. W.

*ONSOEWIELA (BAAI-VAN-) *staat:* Zie PALAS (BAAI-VAN-) *lees:* Zie PALOS (BAAI-VAN-).

*ONSTWEDDE bevat mede de geh. Barlage, Marke en Mussel, benevens de b. Achter-Holte en de Tange.

ONSTWEDDER-MUSSEL, geh., prov. *Groningen*. Zie MUSSEL.

ONZE-LIEVE-VROUW-VAN-KARMEL (KLOOSTER-VAN), voorm. kloost. te *Haarlem*. Zie KARMELITESSEN-KLOOSTER. W.

*ONZENOORD (KASTEEL-VAN-) is een schoon, modern huis, in de vorige eeuw gebouwd; daar achter staat een vierkant gebouw met hoog spits toeloopend dak. Deze beide gebouwen zijn te zamen door eene gracht omringd, waarover eene steenen brug, vlak voor het kasteel, ligt. Op het voorplein staan twee koetshuizen en vier

kastanjeboomen, waarvan drie merkwaardig zijn wegens hunne groote uitgebreidheid. Het geheel is omgeven van moestuinen, wandelingen enz., zijnde alles wederom besloten door eene gracht en ijzeren hek.

ONZE-VROUWE-BENOORDEN en ONZE-VROUWE-BEZUIDEN, twee voorm. d. in *Staats-Vlaanderen*. Zie LIEVE-VROUWE-BENOORDEN. W. en LIEVE-VROUWE-BEZUIDEN. W.

* ONZE-VROUWE-POLDER. *Staat:* Zie HINKENPOLDER (OOST-). *lees:* Zie HINKELENPOLDER (OOST-).

ONZE-VROUWE-POLDER, voorm. pold. in de heerl. *Oud-Vossemeer*, prov. *Zeeland*, welke in November 1531 invloeide, in datzelfde jaar herdijkt werd en in 1532 andermaal invloeide. In 1536 begon men weder te bedijken, *beginnende aan de meestove en eindigende aan den Brouck bewesten Sint Antheunis Cappelleken*. Waarschijnlijk thans de HIKKEPOLDER.

* OOGVLIET ligt ½ u. Z. O. van *Marrum*. — Deze pold., welke in het jaar 1845 bedijkt is, wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier Gecommitteerden.

OOIJEN, geh., prov. *Limburg*. Zie OIJEN. W.

OOIJERHOEK, geh., prov. *Gelderland*, arr., kant. en ¾ u. O. van *Zutphen*, gem. en 20 min. van *Warnsveld*, met 8 h. en 60 inw.

OOIJEVAARSNEST (DE), bouwhof, prov. *Gelderland*, gem. en ¼ u. W. van *Lienden*, 5 min. Z. W. van *Ommeren*, groot ongeveer 30 bund.

* OOLTGENSPLAAT bevat mede den Adriana-Theodora-polder. — Bl. 470. De Herv. kerk is in 1845 wegens bouwvalligheid voor de dienst onbekwaam verklaard en er is alzoo eene nieuwe gebouwd, met eenen toren, doch zonder orgel. — Bl. 471, reg. 15, *van onderen, staat:* getrancheerde *lees:* geretrancheerde

§ OOLTGENSPLAAT (BINNENBEDIJKTE-NOORDPOLDER-VAN) en OOLTGENSPLAAT (BUITENBEDIJKTE-NOORDPOLDER-VAN), twee pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie NOORD-POLDER (DE BINNENGEDIJKTE). W. en NOORD-POLDER (DE BUITENGEDIJKTE). W.

OOMPJESBERG of OOMSBERG, heuvel, prov. *Groningen*, gem. en 2 u. Z. van *Onstwedde*.

* OORNS (GROOT- en KLEIN-) zijn geene buurtjes, maar landhoeven, 3 u. N. W. van Sneek.

OORSPRONG (DE), vroeger genaamd SAMARANG, hofstede op het *Eijerland*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Texel*, 1¼ u. N. O. van *den Burg*, groot 135 bund. 73 v. r. 50 v. ell.

* OOST, voorm. heerl., beslaat eene oppervlakte van ongeveer 40 bund., telt 64 h. en 290 inw., welke parochiëren te *Breust*. — Het geh. OOST ligt 2 u. van *Meerssen*. — De kermis valt in Zondags na ST. MARTINUS, in de maand November.

* OOST, voorm. kast., is sedert 1849 weder opgebouwd, staat 2 u. van *Meerssen*, ¼ u. N. ten O. van *Eysden*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 15 bund. 40 v. r.

* OOSTBROEK, abdij. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans een geh. van 5 h. met ruim 30 inw.

* OOSTBROEK, pold. in het *Land-van-Putten*, moet wegvallen.

OOSTBROEK, hofstede, prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. N. O. van *Loosduinen*, aan den Loosduinsche straatweg; eene oppervlakte beslaande van 14 bund. 15 v. r. 88 v. ell.

* OOSTBROEK (NIEUW-) is onbehuisd; paalt O. aan de bekade gorzen tegen de Nieuwe Maas; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 76 bund. 62 v. r., alles schotbaar land, en watert uit door eene sluis op de haven van Spijkenisse.

* OOSTBROEK (OUD-) is onbehuisd; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 50 bund., alles schotbaar land, en wordt door eene sluis op de haven van Spijkenisse van het overtollige water ontlast. Hij heeft slechts eenen eigenaar, doch er bestaat geen bestuur, evenmin als in Nieuw-Oostbroek.

* OOSTBURG heeft een postkantoor. Bl. 484. De Herv. kerk is sedert 1807 van een orgel voorzien. Bl. 488, reg. 16 *van onderen*, *staat:* 1575, *lees:* 1585,

OOSTBUURT, buurt., prov. *Zuid-Holland*, gedeeltelijk gem. en ¼ u. Z. O. van *de Lier*; gedeeltelijk gem. en ½ u. N. O. van *Maasland*, gedeeltelijk gem. *St. Maartensregt-en-Dorppolder*, gedeeltelijk gem. en ½ u. Z. W. van *Schipluiden*; met 16 h. en ruim 100 inw., als: 12 h. en ruim 70 inw., onder *de Lier*, 1 h. en 10 inw. onder *Maasland*, 2 h. en 10 inw. onder *St. Maartensregten-Dorppolder*, en 1 h. en ruim 10 inw. onder *Schipluiden*.

* OOSTBUURT, b. in *Rijnland*. Nadat de bliksem den 9 Julij 1830 in de R. K. kerk was ingeslagen en veel schade had veroorzaakt, is de kerk zoo in- als uitwendig zeer verfraaid. Zij heeft een groot en twee kleine altaren. De R. K. hebben eene eigene begraafplaats.

· OOSTDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, ¼ u. O. N. O. van *IJsselmonde*; met 44 h. en 290 inw.

* OOSTDIJK (DE OUDE), pold., paalt N. W. en Z. aan de Oostduinen, W. aan het Oudeland-van-Diepenhorst, en wordt door eene sluis in de Achterhaven van Goedereede van het overtollige water ontlast.

* OOSTDIJK (DE OUDE), beerl., telt 29 h. en 230 inw.

* OOSTDORP, in *Rijnland*, beslaat 94 bund. 49 v. r. 85 v. ell. en telt 13 h., bewoond door 20 huisgez, uitmakende eene bevolking van ruim 120 inw.

* OOSTDORPER-POLDER besloeg afzonderlijk, volgens het kadaster, 106 bund. 71 v. r. 99 v. ell., en telde 9 h., alle boerderijen.

* OOSTDUIN, buit. in *Rijnland*, ligt 5 min. N. van *'s Gravenhage*, 2 u. Z. W. van *Wassenaar*.

OOSTEIND of Meerdijk, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 18 min. Z. van *Besoijen*; met 6 h. en 50 inw.

OOSTEINDE, geh., prov. *Noord-Holland*, gem *Spanbroek*; met 16 h. en 100 inw.

OOSTEINDE, b., in *Rijnland*. Zie Oostbuurt. W. en A.

OOSTEINDERLANDEN, streek lands, prov. *Noord-Holland*, gem. *Wognum-en-Wadway*; palende N. aan de Banne van Benningbroek, N. O. aan Nibbixwoude, Z. O. aan Zwaag, Z. W. aan Dampten, W. aan de Westeinderlanden. — Deze landen beslaan eene oppervlakte van 554 bund. 47 v. r. 55 v. ell.

OOSTEINDER-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie Oosteinder-polder. W.

OOSTEINDE VAN ACHTERBROEK (HET), polderland, prov. *Zuid-Holland*. Zie Achterbroek (Het Oosteinde-van-).

* OOSTEINDSCHE-POLDER, gem. *Bergschenhoek*, paalt Z. alleen aan den Butterdorpsche-polder, W. aan den Noordpolder van Berkel, en wordt uitgemalen door 3 molens op eenen boezem, en verder op de Rotte. Het land ligt 5,46 el onder A. P.

* OOSTENBURG, landh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *het Bildt*, O. van *St. Anna-Parochie*, waartoe het behoort. Het is in het jaar 1842 geheel nieuw gesticht door Jonkheer T. A. M. A. van Andringa de Kempenaer Grietman van het Bildt en zijne echtgenoote A. G. de Schepper, en beslaat met de daarbij behoorende landerijen, ongeveer 30 bund.

OOSTENDAM (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. Z. O. van *Ridderkerk*; met 26 h. en 210 inw.

*OOSTENDAM-AMBACHT telt 19 h. en 100 inw. De sluis, om uit de Waal op de Noord of Merwede te schutten, is wijd 5,21 ell. en ligt 1,52 ell. onder middelbare rivierstand.

OOSTENDE, buit., prov. *Noord-Holland*, gem. en ¼ u. N. ten O. van *Hillegom*.

OOSTENDER-POLDER, ook wel het OOSTENDE genoemd, pold. in het eil. van *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Brielle*, kant. *Sommelsdijk*, gem. *Oude-Tonge*; palende N. aan den Oude-Oostmoer, O. aan den Sebastiaanspolder, ook genaamd de Tille, Z. aan den Magdalena-polder, W. aan den pold. het Oudeland-van-Oude-Tonge en het Noordland. — Deze pold. welke in het jaar 1488 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 240 bund. 70 v. r. 47 v. ell., waaronder 237 bund. 84 v. r. 54 v. ell. schotbaar land; telt 5 h., waaronder 4 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Haven van de Oude-Tonge, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, drie Gezworenen, eenen Secretaris en eenen Penningmeester.

OOSTENDORP, buurs., gem. *Doornspijk*, telt 87 h. en 460 inw.

*OOSTERBIERUMER-HORNE ligt 10 min. van *Oosterbierum* en bevat den grond tusschen de Visschersvaart, de Hornestreek, den Slagtedijk en den Zeedijk gelegen. Daartoe behooren eenige in dien omtrek staande haringvisschershuisjes aan den Zeedijk.

*OOSTERBIERUMER-VISCHVAART *lees:* OOSTERBIERUMER-VISSCHERS-VAART loopt thans dood tegen den Zeedijk. In de vergadering der Staten van Friesland van 1850 is bepaald, dat door opgraving van 850 el nieuwe Zeedijk-vaart westwaarts, en daarstelling van een sluisje in den Slagtedijk, de VISSCHERSVAART zal worden vereenigd met de Zeedijksvaart ten Westen van den Slagtedijk, ter bevordering der afstrooming van het provinciaal boezemwater naar de zeesluizen van Ropta en Harlingen.

OOSTERBOOMSGAT (HET), zeestraat of vaart ten N. van de Zuiderzee, N. W. van Terschelling, tusschen dit eil. en de Schorregronden.

*OOSTERBOORN ligt ¼ u. O. van *Oldeboorn* en telt 9 h. en 70 inw.

*OOSTERBUUREN in *Hunsingo*, telt 10 h. en 80 inw.

*OOSTERBUURT telt 18 h. en 190 inw.

OOSTERDIJK, een gedeelte van den *Drechterlandsche-Zeedijk*, prov. *Noord-Holland*, benoorden de stad *Enkhuizen*, waarvan de ooster flank de zee keert, en aan welks binnenzijde 28 woningen zijn gebouwd, tusschen Enkhuizen en den Gelderschen hoek, gem. *Enkhuizen*; die 28 woningen, onder welke 5 watermolens, tellen ruim 150 inw.

OOSTERDIJK (DE), de meest oostelijke dijk in den *Wieringerwaard*, prov. *Noord-Holland*.

OOSTERDIJKSHORN, geh., prov. *Groningen*, gem. en ½ u. Z. van *Ten Boer*, met 5 h. en 40 inw.

OOSTERDORP, buurs., prov. *Gelderland*. Zie OOSTENDORP. W. en A.

OOSTER-DWARSWEG, de meest oostelijke weg in de *Wijde-Wormer*, prov. *Noord-Holland*, loopende van den Purmerender-weg in eene zuidelijke rigting naar den Ringdijk-zuidzijde.

*OOSTER-EEDE *staat:* Zie BEOOSTER-EEDE. *lees:* Zie EEDE (OOSTER).

*OOSTEREIND, d., ligt ½ u. O. van *den Burg*. — Men telt in de kom van het d. 85 h. en 460 inw. en met het Nieuwe-Schild 92 h. en 470 inw.; als 380 Herv., onder welke 180 Ledematen; 70 Doopsgez.,

onder welke 30 Ledematen en 25 R. K. — De dorpschool wordt gemiddeld door 110 leerlingen bezocht. De eerste, die in deze gem., toen het met Waal geocombineerd was, het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Abel Rutger Meyts, die in het jaar 1610 herwaarts kwam en in het jaar 1620 naar Warmerhuizen vertrok.

* OOSTEREIND, geh., ligt ½ u. O. van *Winschoten* en telt 30 h. en 180 inw. De school wordt door 30 leerlingen bezocht.

OOSTEREIND, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en 4 u. N. O. van *Ede*, 2 u. N. O. van *Otterloo*, waartoe zij kerkelijk behoort, in het geh. *Harskamp*; eene oppervlakte beslaande van 3 bund. 50 v. r.

OOSTEREND, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Hennaarderadeel*, arr. *Sneek*, kant. *Bolsward*, bestaande uit de d. Oosterend, Hydaard, Lutkewierum en Itens, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2278 bund. 95 v. r. 2 v. ell., waaronder 2251 bund. 72 v. r. 32 v. ell. belastbaar land.

OOSTEREND. Bl. 510, reg. 1, *staat:* 1573, *lees:* 1570,

OOSTEREND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, bij *Kortezwaag*; met 27 h. en 190 inw.

OOSTEREND, geh., prov. *Groningen*. Zie Oostereind. W. en A.

OOSTERENS, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 1 u. O. Z. O. van *Uden*, 10 min. O. van *Volkel*.

* OOSTERGOO is nog een der drie kwartieren, waarin de prov. *Friesland*, verdeeld is. Eertijds werd het door de Middelzee of het Boorndiep van Westergoo afgescheiden; thans evenwel is dit alles nieuw land, waardoor een landrug loopt, welke deze nieuwe landen onder *Oostergoo* en *Westergoo* verdeelt. Deze landrug, de Zwette genaamd, loopt zuidwaarts van den Bildtdijk af tot voorbij de Dille-zijl (Krinserarm) en Deersum, van waar de Sjaarda-sloot, zuidoostwaarts, tot aan den Groenendijk vloeijende, bij het Sneekermeer, van deze twee kwartieren weder op nieuw de grenzen bepaalt.

OOSTERHALM, onbehuisde wierde, prov. *Groningen*, gem. en 1 u. W. van *Ulrum* bij *Vierhuizen*.

OOSTERHAULE, d., prov. *Friesland*. Zie Ouwsterhaule. W.

* OOSTERHOUT, gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, nog het geh. Hoogerheide en de b. Leysen. — Reg. 11 en 12, *moeten de woorden:* en een gedeelte van het huis *den Horst*, *vervallen*. — Reg. 16 *staat:* Vlieland, *lees:* Oliezand, — Bl. 516. Er zijn in deze gemeente zes scholen, waarvan drie te Oosterhout, zijnde eene stads school, eene middelbare school en eene school voor jonge jufvrouwen. Het voorm. slotje Borstelle is in eene boerenwoning, met kleinen optrek veranderd; de voorm. sloten Spijtenburg en Ter Aalst zijn gesloopt; ook Beverenslot is afgebroken, doch in plaats daarvan de pastorie der R. K. gemeente gebouwd. — Men telt er in de kom der gemeente 664 h. en 4260 inw. — De Herv. kerk heeft in 1846 eene aanmerkelijke vernieuwing ondergaan. — De Latijnsche school telt slechts 10 leerlingen. De eerste, die hier het Rectoraat bekleed heeft, is geweest P. J. Vabs, die in het jaar 1797 herwaarts kwam en in 1826 ontslagen werd, met toekenning van pensioen. — De Fransche school voor Jonge Heeren telt 90 leerlingen. — De vaart of haven is 20 min. N. van Oosterhout en wordt vooral in den booitijd druk bezocht; eene keistraat geleidt van de haven naar de stad. Er is aldaar eene scheepstimmerwerf. — Oosterhout is de geboorteplaats van den Schilder W. Kock, geboren in 1761, † in Maart 1806.

*OOSTERHOUT, geh., heeft eene R. K. kerk, aan den H. Leonardus toegewijd, zijnde in het jaar 1796 gesticht.

*OOSTERHOUT-LENT-EN-SLIJK-EWIJK telt 1500 zielen.

OOSTERHUIS, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. Z. van *Uden* en de wijk *Volkel*.

*OOSTERHUIZEN ligt 2½ u. van *Appingedam*, ¼ u. N. van *het Zandt* en bestaat uit 2 boerderijen met ongeveer 20 inw.

OOSTERIK, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Oostrik. W.

OOSTERKWARTIER (HET), kw. in *Oost-Indië*. Zie Besassir. W.

*OOSTERLAND, op het eil *Wieringen*, ligt 1 u. ten O. van den Oever. Men telt er 25 h. en 125 inw., onder welke één Doopsgez.; terwijl de overigen allen Herv. zijn. De dorpschool wordt gemiddeld door 70 leerlingen bezocht.

OOSTERMEER, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Bergum*; bestaande uit de d. Oostermeer, Eestrum en Suameer, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 4212 bund. 7 v. r. 15 v. ell., waaronder 3386 bund. 35 v. r. 54 v. ell. belastbaar land.

*OOSTERMEER, d., ligt arr. en 4 u. O. Z. O. van *Leeuwarden*, kant. en 1 u. O. van *Bergum*. — Het is de geboorteplaats van den Zedeschrijver Nicolaas Swart, geb. 3 Maart 1779, † 6 October 1846, als Predikant bij de Remonstranten te Amsterdam.

*OOSTERPOLDER (DE), prov. *Zuid-Holland*, is thans bij den *Drooggemaakte-Zevenhovensche-polder* ingedijkt, en maakt met deze een geheel uit.

OOSTERSCHE-AANWASSEN, pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Aanwassen-ten-Oosten-van-het-Capelsche-Veerpad.

OOSTERSCHE-BUITENGORZEN, onbedijkte buitengors, prov. *Zuid-Holland*. Zie Staart (De). W.

OOSTERSLOOT (DE), togt- of molensloot, prov. *Noord-Holland*, in de *Beemster*, loopende van den Beemster-Kanaaldijk 5 min. W. van Purmerende, in eene noord-noordoostelijke rigting, tot aan den Beemsterdijk over de kerk van Beets.

OOSTERSLOOT (DE), water, prov. *Noord-Holland*, van het Oostende-van-Jisp, in eene zuidelijke rigting, naar de Wormer-Ringsloot loopende.

OOSTERWAARD, gronden in de *Zuiderzee*, O. van *Wieringen*, thans ingedijkt wordende tot den *Anna-Paulowna-polder*.

OOSTERWEG (DE), weg, prov. *Noord-Holland*, in de *Purmer*, loopende 5 min. W. van *Edam*, in eene zuidwestelijke rigting, tot Ilpendam.

§OOSTERWEIDE, onbehuisde pold. in *Noord-Holland*, arr. en kant *Alkmaar*, gem. *Schermerhorn*; palende N. aan Schermerhorn, O. Z. O. aan de Beemster, W. aan den Eilands-polder. — Deze pold. is eene streek bijzonder vruchtbaar land, langs den Beemsterdijk, van het dorp af tot nabij het westnoordwesteinde van den Oosthuizer-weg in de Beemster; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 23 bund. 88 v. r. 40 v. ell., met inbegrip van de dijken, en wordt door eene pomp, op den Eilands-polder, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur van den Eilands-polder heeft tevens het beheer over de Oosterweide.

OOSTERWIERUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Rauwerd*; bevattende het d. Oosterwierum, en eene oppervlakte beslaande van 1041 bund. 70 v. r. 36 v. ell., waaronder 1026 bund. 69 v. r. 92 v. ell. belastbaar land.

*OOSTERWIJK, heerl., is in het jaar 1851 verkocht aan den Heer Jan Francis van Boeckel van Rumpt te 's Hertogenbosch.

*OOSTERWIJTWERDERMAAR, reg. 4, *staat:* Viesbuurstermaar *lees:* Vierbuurstermaar.

*OOSTERWIJTWERT. Reg. 3 en 12, staat: *'t Zand*, lees: *'t Zandt*, reg. 11, *staat:* de Rijp, *lees:* Zeerijp, — Bl. 539, reg. 28, staat: *adjutoris. Inter* lees: *adjutoris: inter* — Reg. 24, staat: *sigillo, teste numeratis.* lees: *siggillo teste, numerantis.* — Reg. 32, staat. *praefecto*, lees: *Praefecto*, — Reg. 33 en reg 5, *van onderen, staat:* 66 *lees:* 56.

OOSTERWIJTWERT (HET DIJKREGT VAN), dijkregt, prov. *Groningen*, loopende over de landen onder Oosterwijtwert, welke het overtollige water door maren in het Damsterdiep uitloozen. Het staat onder het bestuur van eenen President, vijf Dijkregters en eenen Secretaris.

OOSTERWOLDE, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, arr. *Heerenveen*, kant. *Oudeberkoop*, bevattende de d. Oosterwolde en Vochteloo en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 5645 bund. 70 v. r. 36 v. ell., waaronder 5601 bund. 86 v. r. 89 v. ell. belastbaar land

OOSTERZEE, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Lemsterland*, bestaande uit de d. Oosterzee, Echten, Follega en Eesterga en eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 6190 bund. 89 v. r. 29 v. ell., waaronder 5718 bund. 42 v. r. 42 v. ell. belastbaar land.

*OOSTERZEE d., *staat:* Aesterzee, *lees:* Aesterese, — De inw. vinden ook hun bestaan in de veenderij — Bl. 544. Het Huis te Velde stond op een paar uren afstands ten Z. O. van Oosterzee.

OOSTERZIJ, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en ¼ u. O. van *Heilo;* met 24 h. en 130 inw.

OOSTERZIJDE, prov. *Noord-Holland.* Zie Muiden (Oostzijde van).

*OOSTHEM-ABBEGA-EN-FOLSGARA. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Frito Rioards of Ruardi, die, in het jaar 1565, hier R. K. Priester was, maar, wegens zijne Hervormde gevoelens, in 1566 moest vlugten, waarop hij zich eenigen tijd in Groningen ophield, en toen te Oldersum in *Oost-Friesland* in dienst trad, van waar hij in 1594 naar Groningen terugkeerde. Hij was de stamvader der familie Ruardi. De eerste vaste Predikant te Oosthem-Abbega-en-Folsgara was Jillis Capelman, die in het jaar 1588 hier reeds was en in 1607 overleed.

OOSTHOEK of DE STRAATWEG, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 35 min. O. van *Charlois;* met 37 h. en 340 inw.

OOSTHUIZEN, gem. prov. *Noord-Holland*. arr. *Hoorn*, kant. *Edam*, (18 m. k., 4 k. d., 8 s. d.), palende N. aan Beets en Schardam, O. aan Hoornerhop, Z. aan Warder, Middelie-en-Axwijk en Kwadijk W. aan de Beemster. — Deze gem. maakte vroeger de twee afzonderlijke gem. van Oosthuizen-en-Hobrede, Etershem-en-Zuid-Schardam. uit, welke op den 1 Januarij 1848 vereenigd zijn. Zij beslaat alzoo, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1039 bund. 82 v. r. 11 v. ell., waaronder 1028 bund. 31 v. r. 90 v. ell. belastbaar land; telt 176 h., bewoond door 220 huisgezinnen, uitmakende eene bevolking van 1000 inw. Men zie voorts de art. Oosthuizen-en-Hobrede W. en Etershem. W.

OOSTINDISCHE-BRUG of brug no. 18, prov. *Gelderland.* Het is eene houten ophaalbrug, over het *Apeldoornsche-kanaal.*

*OOSTKERKE op het eil. *Wolphaardijk* is algemeen onder den naam van Wolphaarsdijk bekend.

OOSTLAND, oude benaming van het d. Kruisland, prov. *Noord-Braband*. Zie Kruisland. *W.*

* OOSTMAHORN is thans een geh. van 5 h. met ongeveer 70 inw.

* OOSTPOLDER, pold., prov. *Groningen*, beslaat onder *Uithuizermeeden* 752 bund. 4 v. r. 30 v. ell., onder *'t Zandt* 65 bund. 30 v. r. 80 v. ell., en onder *Bierum*, 236 bund. 59 v. r. 40 v. ell. en telt 26 h., waaronder 6 boerderijen; als: onder *Uithuistermeeden* 20 h. waaronder 3 boerderijen, onder *'t Zandt* 1 h. en onder *Bierum* 5 h. waaronder 2 boerderijen.

* OOSTRUM reg. 6, *staat:* stat. *lees:* par. — De kapel is aan de *H. Maagd* toegewijd.

* OOSTSLUIS, in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, is thans geheel buiten gebruik omdat de Belgen het water van Slippendamme in hun kanaal van Zelsate hebben afgeleid.

OOSTUM, d. prov. *Groningen*, werd oudtijds ook Oosthem of Oestern genoemd.

OOSTVLIET, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, gem. en onmiddellijk ten W. van *Franeker*; het oostelijke gedeelte van het geh. *het Vliet* uitmakende.

* OOSTVOORNE, voorm. heerl., beslaat eene oppervlakte van 1987 bund. 41 v. r. 89 v. ell., waaronder 1946 bund. 65 v. r. 61 v. ell. belastbaar land. — Bl. 563, reg. 5, *staat:* agreatie *lees:* approbatie

* OOSTVOORNE-RUGGE-EN-OOSTERLAND-OUD-EN-NIEUW-KLEIBURG, gem., prov. *Zuid-Holland*, telt 163 h., bewoond door 200 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1180 inw., onder welke 1100 Herv. 19 Christelijke Afgescheidenen en 70 R. K.

OOSTWATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Pijnacker*, in eene Zuidwestelijke rigting, loopende uit de Veenplassen naar de Noordpoldervaart.

OOSTWATERING (DE), een der vier deelen, waarin het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, ten opzigte van den waterstaat vroeger verdeeld werd; palende N. en N. O. aan het Veersche-gat, O. aan het Sloe, Z. aan de Zuid-watering, Z. W. voor een klein gedeelte aan de West-watering, W. aan de Vijf-Ambachten. — In dit ged. liggen de st. Vere, de heerl. Lieve-Vrouwe-polder, Gapinge, Serooskerke, Zandijk, St. Laurens, Brigdamme, Buttingen, Schellacht, Poppekinderendorp, Kleverskerke, Noord-Monster en Nieuwerkerke, thans uitmakende de gem. Vere-en-Zandijk-binnen, Vrouwe-polder-Zandijk-buiten-en-Schellacht, Gapinge, Serooskerke-Rijnsburg-en-Hondegems-Ambacht, St. Laurens-en-Brigdamme, Kleverskerke, en gedeelten van de gem. Middelburg, Arnemuiden met Nieuwerkerk-en-Mortiere en Grijpskerke-Poppendamme-Buttinge-Zandvoort-en-Hoogelande; bestaande uit eene oppervlakte van 5414 bund. 45 v. r. en 69 v. ell. met eene bevolking van 4700 inw.

OOSTWERVE, oud adell. h., prov. *Z. Holland*. Zie Matenes (Kleine). *W.*

* OOSTWOLD, d. in het *Oldambt*. Reg. 2, *staat:* arr., kant. *lees:* arr. — Men telt in de kom van het d. Oostwold, 96 h. en 590 inw., en, met het daartoe behoorende geh. de Aekamp, 129 h. en 780 inw. — De kerk, die sedert geruimen tijd dringend verbetering vereischte, is in het jaar 1849 aanmerkelijk verbeterd en verfraaid, waartoe, zoo van de algemeene Synode der Hervormde kerk en Z. M. den Koning, als uit de provinciale fondsen toelagen verleend

zijn. — De Doopsgez., die er 10 in getal zijn, worden tot de gem. van *Midwolde-Beerta-en-de-Meeden* gerekend. — De enkele Evang. Luth., die er woont, behoort tot de gem. *Winschoten*. — De dorpschool wordt gemiddeld door 180 leerlingen bezocht.

*OOSTWOLDER-POLDER behoort gedeeltelijk ook tot de gem. *Finsterwolde*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1189 bund. 68 v. r. 30 v. ell., waarvan 546 bund. 76 v. r. 60 v. ell. onder *Midwolde*, 395 bund. 68 v. r. 7 v. ell. onder *Nieuwolde* en 247 bund. 23 v. r. onder *Finsterwolde*; telt 21 h. en 11 boerderijen, als: 12 h. en 6 boerderijen onder *Midwolde*, 6 h. en 5 boerderijen onder *Nieuwolde* en 3 h. onder *Finsterwolde*, en wordt door eene sluis, eenen stoom- en eenen windmolen, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Volmagten.

OOSTWOLDER-ZIJLVEST, zijlvest, prov. *Groningen*, loopende over de gem. Oostwolde. Dit zijlvest heeft zijne uitwatering in het hoofdkanaal der Drie Delfzijlen, door het *Zelwerder Brandzijltje* aan de Delf, ¼ uur oostwaarts van Appingedam gelegen, en bestaat uit eenen Schepper, drie Zijlvesten en eenen Bode.

*OOSTWOUDE, b. in *Kennemerland*, ligt ¾ u. Z. O. van *Akersloot* en telt 2 h. en 10 inw.

*OOSTWOUDER-POLDER, gemeenlijk OOSTWOUDE genaamd, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 45 bund. 98 v. r. 62 v. ell., waaronder 43 bund. 91 v. r. 22 v. ell. schotbaar land; telt 2 h., en wordt door een molentje van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters.

*OOSTZAAN bevat mede de b. Barndegat en Kolkdijk.

OOSTZANER-WEG (DE), weg, prov. *Noord-Holland*, loopende van den Wormer-ringdijk-zuidzijde, over den Wester-dwarsweg in eene zuidelijke rigting, naar Oostzaan.

*OOTMARSSUM, gem., heeft eene grofsmederij en eene Bank van Leening. — Onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de wegens zijne verbeterde predikwijze met lof bekende JACOB VAN LOO, die er van 1777 tot aan zijnen dood, 15 Mei 1798, stond. — Het wapen van OOTMARSSUM bestaat uit een veld van azuur, met een open (ajourné) kruis van goud, vergezeld, in het eerste kanton, van eenen leeuw, mede van goud. Het schild gedekt met eene gouden kroon.

*OOY, heerl. — Bl. 581. De Herv. kerk heeft eenen gewonen vierkanten toren met middelmatige spits.

*OOY, b. in de *Neder-Betuwe*, telt 64 h. en ruim 410 inw.

OOY, buurs. op *de Lymers* bestaat uit 117 h. en 730 inw.

*OOY (DE CIRKEL-VAN-), welke meest uit weiland bestaat, is aan den Waalkant omringd door eenen dijk, de Ooysche-dijk genaamd, waarin twee overlaten en twee sluizen, welke den naam dragen van de Ooysche-sluis en de Meersluis, omdat de eerstgemelde dient om het water in en uit den Ooysche-polder te laten, en de andere strekt, om, den afloop van het water van het riviertje het Meer te verzekeren. Aan den kant van het Meer, alsmede langs het Pruissische territoir, is hij door zomerkaden omringd, kaai- en mostaarddijken genaamd. Deze CIRKEL munt uit door het schoonste gras- en weiland, want vermits deze streek vlak en laag is, zoo is de grond veelal vochtig. Meesttijds staat hij in het voor- en najaar en vooral gedurende den winter onder water, hetwelk door het opzwellen van den Rijn en de Waal wordt veroorzaakt, wanneer veel regen en sneeuw

in Zwitserland en Duitschland gevallen is, doch welke overstrooming geen schade doet wat het weiland bereft, maar daaraan veeleer eenige vettigheid bijzet. — Deze streek beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1492 bund. 27 v. r. 98 v. ell., als: onder *Nijmegen*, eene oppervlakte van 168 bund. 91 v. r. 89 v. ell. en onder *Ubbergen*, eene oppervlakte van 1323 bund. 36 v. r. 9 v. ell. Men telt er 82 h., bewoond door 86 huisgez., uitmakende eene bevolking van 480 inw.; alle deze huizen staan onder de gem. *Ubbergen*. Ook heeft men er twee kerken, ééne voor de Herv. en de andere voor de R. K. eeredienst zijnde de eerste een steenen gebouw met eenen spitsen toren, zonder orgel. De R. K. kerk is mede een steenen gebouw, met eenen spitsen toren, en van een orgel en één altaar voorzien. — Onder dezen pold., polder-disstrict DE CIRKEL VAN DE OOY genaamd, behooren de landen van de buurs. Ooy, Persingen, Wercheren, Ooy-Rijks en Ooy-Schependom. Hij staat onder het beheer van eenen Dijkgraaf, drie Heemraden en vijf Hoofd-Ingelanden, bijgestaan door eenen Secretaris en Ontvanger. — De grasrijke uiterwaarden en andere landerijen buitendijks gelegen, behooren niet tot den CIRKEL en staan ook niet onder het beheer van den Dijksstoel. — Weleer was DE CIRKEL-VAN-OOY verdeeld in vier onderscheiden jurisdictiën, als: het Rijk-van-Nijmegen, het Schependom-van-Nijmegen, de heerl. Ooy ende heerl. Persingen en bestond de Dijkstoel uit eenen Dijkgraaf en Heemraden, welke uit de Geërfden gekozen werden en het beheer hadden over de dagelijksche zaken, doch verpligt waren in buitengewone voorvallen de Geërfden te doen vergaderen, om die te beslissen, overeenkomstig den landbrief van 15 Augustus 1580 en ampliatie van dien van 27 September 1664. Om niet te gewagen, van vroegere rampen welke door het verlagen van den Ooysche-Bandijk veroorzaakt zijn, zal de ramp, welke de overstrooming in het jaar 1850 veroorzaakt heeft, zulks voldoende bewijzen, doordien niet alleen alle huizen in den OOY als mede in de dorpen Leuth, Kekerdom, Millingen en een gedeelte van Beek zijn stuk geslagen, en sommige geheel vernield, zoo mede in de Pruissische dorpen Ziflich, Niel, Mehr en in het stadje Kranenburg, waardoor op duizenden bund. bouwland het winter graan is vernield geworden.

*OOY (WESTER) bestaat uit geringe huizen met een oud gebouw Ooijen genaamd, zijnde nu eene boerderij. — Het was vroeger een dorp met kerk, doch door het verleggen van den nieuwen dijk binnenwaarts over het kerkhof, na den doorbraak in 1438, is deze plaats vervallen. Het heeft waarschijnlijk dien naam van het voorm. nonnenklooster Westeroijen of Westroijen, op *Zandwijk*, gestaan hebbende, waaraan dit geh. grenst.

*OOY-EN-PERSINGEN is geene stat. maar eene par.

OOYSCHE-SLUIS (DE), sluis, prov. *Gelderland*, gem. *Nijmegen*. Deze sluis dient tot ontlasting van den Ooysche-polder op de Waal; is gebouwd in 1698 en wijd 3,65 ell. Zij wordt gesloten, indien de rivier rijst tot 9,361 ell. boven A. P., en is in 1850 geheel vernieuwd.

*OP-ANDELSCHE-POLDER telt 36 h., waaronder 24 boerderijen.

OPBICHT, d., prov. *Limburg*. Zie OBBICHT. W. en A.

*OPBUUREN of OPBUREN vindt men reeds in 1347 vermeld.

OPDAM, d., prov. *Noord-Holland*. Zie OBDAM. W. en A.

OP-DEN-BERG, buit., prov. *Limburg*, gem. *Mook-en-Middelaar*, eene oppervlakte beslaande van 187 bund. 95 v. r. 50 v. ell.

OPDORP, geh., prov. *Groningen*. Zie DORP (HET). W.

* OPENDE. Reg. 5, *staat:* ter verkorting *lees:* ter onderscheiding
* OPHAM, verkeerde spelling van DEN HAM, geh. in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*. Zie HAM (DEN).
* OPHEUSDEN beslaat, volgens het kadaster, 747 bund. 5 v. r. 28 v. ell., telt 218 h., bewoond door 237 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1310 inw., die zich ook op de boomkweekerij toeleggen en onder welke 1260 Herv. en 60 R. K., welke laatste parochiëren te *Indoornik*. — De school wordt gemiddeld door 130 leerlingen bezocht.
OPHOVEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 12 min. van *Echt;* met 5 h. en 40 inw.
* OPHUISTRA stond 5 min. Z. van *Driezum*. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans 99 v. r. 50 v. ell. bouwland, behoorende aan de Hervormde pastorij te Driezum.
OPIJNEN, d., prov. *Gelderland*. Zie IJNEN (OP-). W. en A.
* OPLOO. De kerk, welke aan de R. K. behoort, is in 1834 gebouwd.
* OPLOO-ST.-ANTHONIS-EN-LEDEACKER. De par. telt 1250 Communikanten.
* OPMEDEN ligt gem. en 1½ u. Z. ten W. van *Delfzijl*, doch behoort kerkelijk tot *Meedhuizen*.
* OPMEER paalt N. aan Hoogwoud-en-Aartswoud. Men telt er 62 h., bewoond door 96 huisgez., uitmakende eene bevolking van 440 inw., onder welke 140 Herv. en 300 R. K. — De school wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht. — Het wapen van OPMEER bestaat in eenen boom en ter wederzijden eenen leeuw.
* OPMEER (POLDER-VAN-) grenst N. aan Hoogwoud, O. aan Abbekerk, Z. aan Zijbecarspel en Spanbroek, W. aan het Berkmeer. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, 559 bund., alles schotbaar land; telt 69 h., waaronder 46 boerderijen, en watert, door eenen molen en eene sluis, op de Zuiderzee uit. Het polderbestuur is te zamengesteld uit het gemeentebestuur.
OPOVEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 18 min. van *Linne;* met 5 h. en 40 inw.
OPPENHUIZEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr. en kant. *Sneek;* bevattende de d. Oppenhuizen, Uitwellingerga, Hommerts en Jutryp en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3096 bund. 91 v. r. 66 v. ell., waaronder 2703 bund. 65 v. r. 46 v. ell. belastbaar land.
* OPPERDOES *moeten de regels* 14—16*:* Er wonen — St. Simonisten. *wegvallen.*
OPPERDONK (HET), geb., prov. *Limburg*, gem. en 40 min. N. van *Grubbenvorst;* met 7 h. en ruim 60 inw.
OPPEREN, geh, prov. *Limburg*, gem. en 9 min. van *Oirsbeek;* met 55 h. en 290 inw.
OPSTAL, b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Aarle-Rixtel*, even ten N. W. van *Aarle;* met 8 h. en ruim 50 inw.
OPSTERLAND. Bl. 594. Er zijn in deze griet. slechts 12 dorpen, wordende Luxwolde niet als d. beschouwd.
OPTWYZEL, d., prov. *Friesland*. Zie TWYZEL. W.
* OPWIERDA telt in de kom van het d. 39 h. en 220 inw. en met de daartoe behoorende geh. 53 h. en 300 inw., onder welke 290 Herv., met 40 Ledematen, 6 Doopsgez., welke laatste tot de gem. *'t Zandt-en-Leermens* behooren en 4 R. K., die te *Appingedam* parochiëren. — Reg. 3, *staat:* Warven. *lees:* Hooge-Warven. — Reg. 22 *staat*: Tugchem, *lees:* Tjugchem, — De Herv. kerk, welke

vóór de Reformatie aan de H. MAGDALENA was toegewijd, en in 1839 (niet in 1838) hersteld is, is een vierkant gebouw, zonder toren of orgel. — De dorpschool telt 50 leerlingen.

OPWIERDA (BURG-VAN-), voorm. burg, prov. *Groningen*, gem. en 20 min. Z. van *Appingedam*, onder *Opwierda*.

*OPWIERDER-MEER (HET) is groot 11 bund. 94 v. r. 50 v. ell.

ORANG-BOETAN of ORANG-WOET, volk in *Oost-Indie*, op het eil. *Borneo*, in het Binnenland. Het zijn volmaakte wilden, die meestal op boomen slapen, in hutten en rotsholen tijdelijk verblijf houden, nimmer eene spade in den grond steken en niet alleen geen rijst, maar zelfs geen zout gebruiken, daar alleen wilde vruchten en het vleesch van wilde dieren, dat van slangen en hagedissen niet uitgezonderd, hun ter voeding verstrekken. Zoo wel de vrouwen als de mannen hebben geen andere kleeding dan eene smalle strook boombast.

ORANG-DATANG, berg in *Oost-Indië*, op *Groot-Banda*.

ORANJE (FORT-), tolhuis, prov. *Noord-Braband*, gem. en 25 min. N. N. O. van *Rijsbergen*, op den grooten weg van Breda naar Antwerpen. Het draagt dien naam naar eene vroegere verschansing, welke in de Spaansche oorlogen, daar ter plaatse, werd opgeworpen en waarvan nog enkele overblijfselen bestaan.

*ORANJE-EILAND. *Staat:* Zie PENNER. *lees:* Zie PENNEU.

*ORANJELUST. Reg. 4, *staat:* P. A. J. DE VREE. *lees:* de wed. J. A. P. DE VREE, die haar bewoont.

ORANJE-PLAAT (DE), voorm. plaat of schor in *Zeeland*, aan het einde van het Arnemuidsche-kanaal. Na de bedijking in 1847 is zij SEBASTIAAN-DE-LANGE's-POLDER genoemd, en maakt thans het achtste Zeeuwsche eiland uit. Zij lag ongeveer ter zelfder plaatse, waar genoemde stoutmoedige zeeheld in 1572, na eenen langen strijd tegen vier Spaansche schepen, toen de kans hagchelijk werd, liever dan zich over te geven, de lond in het kruid stak en dus met vriend en vijand in de lucht sprong (1). Zie verder SEBASTIAAN-DE-LANGE's-POLDER.

ORANJE-POLDER, heerl., telt 24 h. en 140 inw.

*ORANJE-POLDER, in *Rijnland*, paalt N.W. aan de Staalduinen, N. O. aan Honderdland, O. aan den Oude-Kampspolder, Z. O. aan Leijeland, Z. aan den Oranje-Buitenpolder, W. aan den Haak.

*ORANJE-POLDER, gem. *IJzendijke*. Reg. 8, staat: *Gasternissen* lees: *Galernissen* of *Galernisse*

*ORANJE-POLDER (BUITEN-) watert uit door eene steenen en eene houten sluis, benevens eenen houten duiker, op de Nieuwe-Maas.

*ORANJE-SLUIS, in *Delfland*, is eene spuisluis met één paar eb- en één paar vloeddeuren, wijd 5,82 ell. De slagbalk ligt 1,33 ell. onder middelbare eb.

ORANJESTEIN, buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Stompwijk-Wilsveen-Leydschendam-Zuidzijde-en-Tedingerbroek*, aan den Veenweg, nabij den Leydschendam.

ORANJEVELD (HET), hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Ouder-Amstel*, ½ u. N. van Ouderkerk, in den *Groote-Duivendrechtsche-polder*, tegenover Kalfjeslaan; groot 14 bund. 59 v. r. 10 v. ell.

ORANJEWOUD, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Schoterland*, 20 min. N. O. van *Oudeschoot*, 5 min. W. van *Brongerga*, tot welke beide d. het behoort; met 43 h. en 260 inw.

---

(1) Vergelijk J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, *Wandelingen door Zuid- en Noord-Beveland*, bl. 248.

*ORANJEZAAL wordt ook weleens PRINSESSENHUIS genoemd.

*ORANJEZON (DE), hofstede op het eil. *Walcheren*, gem. en ¼ u. W. van *Vrouwe-polder*, 2 u. N. W. van *Middelburg*, eene oppervlakte beslaande van 134 bund. 65 v. r. 4 v. ell.

ORELANA-KREEK, kreek in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*. Zie HELENA-KREEK. W.

*ORM (DE), ontspringt ter plaatse, genaamd de Put van St. Cecilia; loopt met eene westelijke rigting onder den berg, langs het kasteel van Stein, en ontlast zich te Urmond in de *Maas*.

*ORTEN, dek., heeft 22 kerken en 6 kapellen, bediend wordende door 22 Pastoors en 20 Kapellanen.

*ORTEN, d., telt met de daartoe behoorende Buurt-aan-de-Ortenschans, 43 h., met 47 woningen. — De R. K. kerk is in 1786 gebouwd.

*ORTENSCHANS. Er ligt nabij deze schans eene b., Aan-de-Ortenschans, ook wel de Ketsheuvel genaamd; met 1 touwslagerij, 8 woningen, 40 inw. en eene ruime, in 1845, nieuw gebouwde school, met onderwijzerswoning.

*ORVELTERVEEN is, volgens anderen, door de inw. zelven verlaten in den Spaanschen oorlog. Van Zweelo komende, het geh. Wesup door zijnde en links afgaande, in de rigting van Westerbork, worden nog sporen dier huizen gevonden, ook is de grond aldaar vruchtbaarder. Verder is te Zweelo nog een huis of schuur aanwezig, van daar overgebragt.

*OSDORP heette vroeger ook OXDORP.

*OSDORP (HUIS-TE-) is in den nacht tusschen 16 en 17 November 1846 afgebrand.

*OSDORPERWEG (DE). Langs dezen weg staan 25 h., met 100 inw., welke eene b. vormen, die tot *Osdorp* behoort.

*OSINGAHUIZEN, b., prov. *Friesland*, telt 20 h. en 140 inw.

OSMANSKAPEL, voorm. d. in *Staats-Vlaanderen*. Zie NOORMANSKAPEL. W.

*OSPEREN, kant., bestaat nog in dezelfde uitgebreidheid maar voert thans den naam van REDINGEN.

§ OSPEREN, dek. in het vic. apost. van *Luxemburg*, bestaande uit de drie en twintig volgende par.: Osperen, Arsdorff, Beckerich, Bettborn, Bondorff, Buschrodt, Nieder-Colpach, Ell, Elvingen, Everlingen, Folscheid, Grosbous, Holtz, Ober-Pallen, Perel, Rambruch, Redingen, Rindschleiden, Roodt, Useldingen, Vichten, Wahl en Wolwelingen. Men heeft er drie en twintig kerken en twaalf kapellen, als: te Dellen, te Hostert, te Lannen, te Levelingen, te Nagem, te Neunhausen, te Kleinelschrott, op den Kohlenberg, te Noerdingen, te Nieder-Pallen, te Ripweiler, en te Kuborn benevens 7 bijkerken te Reichlingen, te Bilsdorf, te Huttingen, te Schweich, te Schandel, te Escheid en te Heispelt, die gezamenlijk bediend worden door drie en twintig Pastoors en twee en twintig Kapellaans. Men telt er 15,500 zielen.

*OSPEREN, d., heeft 50 h. en 350 inw. De par. telt 700 zielen.

OSPRETASHEM, vermeld in 889, wordt gehouden voor BRECKGERSWAARD, ten Z. van Haarlem.

*OSS, dek., telt 11,750 Communikanten.

*OSS, gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde b., mede de geb. Achter-Schayk en Heihoek, benevens de b. Horzak,

Korenstraat, Heescheweg, Kortvoort, Kruisstraat, Ruwert of Ruwaard, Vlashoek, Boschstraat, Vierhoekeije en Vlied, en beslaat, volgens het kadaster, 2907 bund. 71 v. r. 14 v. ell., waaronder 2819 bund. 70 v. ell. belastbaar land. Men vindt er, behalve bouw-, hooi- en weiland, nog eene uitgestrekte heide, welke thans grootendeels tot wei- en bouwland of mastbosschen is aangelegd, terwijl nog slechts weinige bund. onbebouwd liggen. — De 807 h. zijn bewoond door 945 huisgez. Bl. 620. Men telt er ruim 200 Israeliten. — Het vlek Oss ligt O. Z. O. van Zalt-Bommel. — Bl. 621. Er worden jaarlijks twaalf jaarmarkten gehouden, als: de eerste op Woensdag na den 2 Februarij; de tweede op Donderdag vóór Halfvasten, de derden den tweeden Woensdag in April; de vierde den laatsten Woensdag in April; de vijfde daags vóór H. Sacramentsdag; de zesde den eersten Woensdag in Julij; de zevende Woensdag na Maria Hemelvaart; de achtste Woensdag na den 8 September; de negende Donderdag na Ossche kermis, die Zondag na St. Michiel invalt; de tiende den eersten Woensdag na 1 November, doch die dag op het feest van den H. Willibrordus invallende dan daags daarna; de elfde den laatsten Woensdag in November, en de laatste den tweeden Woensdag in December. — Reg. 12 *van onderen, staat:* De tien jaarmarkten *lees:* De twaalf jaarmarkten. — Bl. 623. Reg. 5, *van onderen, staat:* luidruchtig. *lees:* vroegtijdig stil. — Bl. 622. De Boterwaag is thans buiten gebruik. — Bl. 623. Het wapen van Oss bestaat in een veld van azuur, met eenen os, staande onder eenen boom op een terras, alles van goud.

*OSS (DE POLDER-VAN-). Reg. 20, *staat:* het gemeentebestuur *lees:* het polderbestuur.

OSSCHE-MEER (HET), water, prov. *Noord-Braband.* Zie Ossermeer (Het).

* OSSEKOP watert uit door twee houten duikers, ieder wijd 0,95 ell. en voorzien van klep en schuif op de vloedspui.

* OSSELO, *staat:* geh. *lees:* d.

OSSENBROEK, buit., prov. *Noord-Braband*, gem. en ¼ u. Z. van *Beers;* beslaande eene oppervlakte van 47 bund. 48 v. r. 15 v. ell.

OSSENDIJK, dijk, prov. *Noord-Braband*, gem. *Herpt-en-Bern*, loopende langs de zuidwestzijde van de Waarden beneden den Moffenweg.

* OSSENDRECHT, gem., bevat het d. *Ossendrecht,* de b. Moleneind en Hageland, alsmede het geh. de Platluis, en telt 1250 R. K., onder welke 950 Communikanten.

* OSSENDRECHT (NOORDPOLDER) heeft tot zomerpeil 0,17 ell. onder A. P., maalpeil 1,83 ell. boven A. P.

* OSSENDRECHT-WOENSDRECHT-PUTTEN-EN-HOOGERHEIDE, heeft eene kerk te Ossendrecht. — Gosuinus van Noenois stond reeds sedert het jaar 1802 te Ossendrecht en vertrok in het jaar 1826 naar Rosendaal-en-Nispen.

* OSSERMEER beslaat eene oppervlakte van 4 bund. 66 v. r. 7 v. ell.

OSSERMEERKADE, zoek dat woord bl. 624. W.

OSTENDE (HET SLOT-), voorm. sterk slot te *Goes.* Zie dat woord.

OSTENWALDE, oude naam van het d. Oosterwolde, prov. *Gelderland.* Zie Oosterwolde.

OSTEROWIC, oude naam van het d. Oosterwijk, prov. *Zuid-Holland.* Zie Oosterwijk.

OT-DANOM, stam van *Dajakkers* op het eil. *Borneo,* in het binnenland, aan de Kapoeas wonende.

OTENE, geh., prov. *Zeeland*. Zie Otheer. W.

OTERDUM is de geboorteplaats van Marcus Jan Adriani, een der Leden van de Commissie tot verzameling van eenen bundel Evangelische gezangen, ten gebruike bij de openbare godsdienstoefening in de Herv kerk. Hij was geb. 28 Februarij 1771, en † 5 December 1845.

* OTERDUMER-ZIJLVEST, reg. 6 en 7 *staat:* de regter hand *lees:* de eene zijde

* OTERLEEK bevat het d. Oterleek, de b. Molenweg, Noordervaart en Oterleekerweg, benevens gedeelten van de Schermeer en Schermeerdijk.

* OTHENSCHE-KREEK wordt ook wel de Notensche-kreek genoemd.

§ OTTENFORT, Ottenvoort of Ottesvoorde, voorm. zwin, prov. *Noord-Holland*. Zie Ottervoort.

OTTERLOOSCHE-BERGEN, heuvelen op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Ede*, N. O. van *Otterloo*.

OTTERVOORT, Ottervoorde of Otterleek, ook wel verkeerdelijk Okkervoort gespeld, oudtijds een zwin of watertje in *West-Friesland*, prov. *Noord-Holland*, tusschen *Oudorp* en *Oterleek*, waardoor het water van den Heer-Hugowaard en van de Schermeer in elkander vloeiden, thans bij de bedijking dier meren verdwenen. — In het jaar 1166 trokken de West-Friezen met een groot leger over dit water tegen Graaf Floris V, waarna zij de stad Alkmaar innamen, plunderden en verbrandden. — Het dorp op het eiland aan deze leek of voorde gelegen, bewaart nog de herinnering in zijnen naam Oterleek.

* OTTOLAND. De kerk, die reeds lang in eenen vervallen toestand verkeerde, is in 1848, op eene doelmatige wijze vernieuwd.

* OTTONIAANSCHE GRACHT. Reg. 2, *staat:* Roomsche keizers *lees:* Duitsche keizers, Bl. 644, reg. 6, *staat:* officus *lees:* officiis

* OUCOOP pold., beslaat, volgens het kadaster, 568 bund. 50 v. r. 57 v. ell., waaronder 560 bund. 20 v. r. 30 v. ell. belastbaar land; telt 18 boerderijen, en watert uit door eenen molen op den Angstel.

* OUD-AASCHE-POLDER in *Rijnland*, *moet wegvallen*.

* OUDDROP (LUTTIKE-) bestond uit eenige h. met 1 of 2 kalkovens.

OUDDIJK, geh., prov. *Groningen*. Zie Oude-Dijk. W. en A.

* OUDDORP, gem., telt 2700 inw. en er zijn 3 korenmolens. — Reg. 10 *van onderen*, *staat:* geene lasten *lees:* slechts geringe lasten — Bl. 648, reg. 3 *van onderen*, *staat:* benoeming *lees:* beroeping —

* OUDDORP, heerl. Bl. 651, reg. 19, *staat:* klokken. *lees:* klok. — In het Gasthuis worden eenige behoeftigen verpleegd. — Bl. 652, reg. 5, *staat:* op het noorderstrand *lees:* in de duinen aan het noorderstrand — Reg. 4 en 3, *van onderen*, *staat:* genaamd Steenkreken, *lees:* bij de Steenkreek,

OUDEBOSCH, *Staat:* Zie Terburg. *lees:* Zie Terborg.

OUDE-BOXWOUDE, naam, onder welken het d. Hauwert, prov. *Noord-Holland*, in eene handvest van 1436 voorkomt. Zie Hauwert. W.

OUDECARSPEL, d., prov. *Noord-Holland*. Zie Oudcarspel.

* OUDE-DIJK, gem. *Beerta*, heeft eene school, welke door 110 leerlingen bezocht wordt.

OUDEGA, kad. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smallingerland*, arr. *Heerenveen*, kant. *Beetsterzwaag*, bestaande uit de d. Oudega en Nijega, en beslaande, volgens het kadaster, 3632 bund. 20 v. r. 710 v. ell., waaronder 3278 bund. 85 v. r. 10 v. ell. belastbaar land.

* OUDEGA, d. in de griet. *Hemelumer-Oldephaart-en-Noordwolde*, telt 65 h. en omtrent 570 inw. en met een gedeelte van het geh.

Heidenschap 68 h. en ongeveer 390 inw. De Doopsgez. behooren tot de gem. *Woudsend.*

* OUDEGA, d. in *Wymbritseradeel*, telt 38 h. en 250 inw. en met de kerkelijk daartoe behoorende geh. de Band en de Pollen 45 h. en 290 inw.

* OUDEGASTER-BROEK stond door de Woudsvaart met de Fljuessen in verbinding, doch bestaat thans niet meer, maar is door inpoldering tot land overgegaan.

* OUDE-GEIN. *Staat:* Zie Geen (Het Huis te) *lees:* Gein (Het Huis te.)

OUDEHAAR, geh., prov. *Overijssel*, gem. en ½ u. van *Ommen*; met 11 h. en 70 inw.

* OUDEHORNE telt 25 h. en 160 inw. en, met het daartoe behoorende geh. Hornster-Compagnie, 70 h. en 430 inw.

OUDEKERK, geh., prov. *Groningen*, gem. en 20 min. N. van *Midwolde;* met 3 h. en 16 inw.

OUDEKERK, geh., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. van *Spaubeek*; met 6 h. en 40 inw.

* OUDELAND (HET), pold., gem. *Harmelen;* paalt N. aan Gerwerskop en Harmelen, O. aan den Harmelerwaard en Harmelen, Z. aan Reijercop, W. aan Geestdorp. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, 188 bund. 5 v. r. bosch en weide; telt 28 h., waaronder 1 boerderij en eene in 1839 nieuw gebouwde R. K. kerk; en wordt door de Kleivliet in den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout en twee Poldermeesters.

* OUDELAND (HET), pold. in den *Reijerwaard*, paalt N. aan Roozand, Lombardijen, den Pernisser-polder en den Deyffel-polder, O. aan Harsland, de Huiters, Zwaardijk en den Albrandswaarder-polder, Z. aan den Binnen-Kijvelandsche-polder, W. aan Janswaard, de Gorzen aan het Hoogvlietsche gat, den Nieuw-Engelandsche-polder en den Oud-Engelandsche-polder. — Deze pold., welke in het jaar 1436 bedijkt is, besluat, volgens het kadaster, 120 bund. 37 v. r. 76 v. ell., alles schotbaar land; bevat 1 h., geen boerderij, en watert door 1 sluis uit, op de Maas. Het bestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf twee Heemraden, eenen Secretaris en eenen Penningmeester.

OUDELAND (HET), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. W. van *Ouddorp* in het *Oudeland-van-Diepenhorst.*

* OUDELAND-EN-TOURNOOIVELD (HET), beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 138 bund. 33 v. r. 23 v. ell., alles schotbaar land; telt 48 h., waaronder 6 boerderijen en watert door den molen in den pold. 's Gravesloot, op den Rijn, uit. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, twee Heemraden en eenen Secretaris.

OUDELANDSCHE-ZEEDIJK, dijk, prov. *Noord-Braband*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, Z. of Z. W. van Steenbergen.

OUDELANDSDIJK, b., prov. *Noord-Holland*, gem. en ½ u. N. W. van *Monnickendam;* met 5 h. en 30 inw.

OUDE-LINDEDIJK, b. prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Westeinde*, 10 min. van *Oldetrijne*, en 6 min. van *Nijetrijne*, tot welke beide d. het kerkelijk behoort; met 6 h. en 40 inw., als: 2 h. en 15 inw. onder *Oldetrijne* en 4 h. en 25 inw. onder *Nijetrijne.*

OUDE-MEER (DE), water, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, loopende van het Nieuwland naar de Dockumer-Ee.

* OUDEMOERREN (DE) is eene onbehuisde pold., palende N. aan de gem. Made-en-Drimmelen, O. aan den Helkantsche-dijk, Z. aan Hooge-Zwaluwe en den Binnenpolder, W. aan den Zeedijk. Hij beslaat

eene oppervlakte van 149 bund. 65 v. r. 80 v. ell., zoo wei- als bouwland en ook wilgenbosch, waaronder 80 bund. schotbaar land.

*OUDEMOERENSCHE-SLUIS (DE) dient tot uitwatering van den pold. de Oude-Moeren in de Vloeispui en vervolgens op den Amer.

OUDE-MOLEN, b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Fijnaart-en-Heyningen*. Zie Molen (Oude). W.

OUDE-MOLEN, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Halsteren*. Zie Halstersche-Molen. W.

OUDE-MOLEN, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Heeze*. Zie Oudenmolen. W.

*OUDENBOSCH, in het Fransch Vieux-Bois in het Lat. Vetus-Boscum, gem., heeft eene steen- en pannenbakkerij; telt 2660 R. K. onder welke 2000 Communikanten. — Bl. 668. In het jaar 1850 is er een orgel in de Herv. kerk geplaatst, vervaardigd door den Heer Knipscheer te Amsterdam. Het is den 8 December van dat jaar ingewijd.

*OUDENDALE stond niet in *Franekeradeel*, maar in *Barradeel*.

*OUDENDIJK, gem. bevat slechts een gedeelte van de b. Zomerdijk.

*OUDENDIJK, is geen pold. in den *Hoeksche-waard*, maar eene bedijking aan het *Eiland-van-Dordrecht*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *'s Gravendeel*, gem. *Wieldrecht*; palende N. W. aan het Visschersgat, O. en Z. aan het Hollandsdiep, W. aan de Kil. — Het is alzoo een eiland dat alleen door den straatweg van Willemsdorp naar Dordrecht met het eiland van Dordrecht verbonden is, en bevat de navolgende polders: den Brabers-polder, den Engelsche-polder, den van Dijk-polder, het Boven-poldertje, den Polder-boven-den-Oudendijk, den Polder-beneden-den-Oudendijk en den Koperenberg-polder.

*OUDENBOSCH (DE OUDE-EN-NIEUWE-LANDEN-VAN-DEN-), wordt ook wel enkel de Oude-en-Nieuwe-Landen genaamd.

OUDENDIJK, b., prov. *Noord-Holland*, gem. en 1 u. N. van *Oude-Niedorp*; met 3 h. en 15 inw.

OUDENDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. Z. van *Goudswaard*; met 26 h. en 170 inw.

OUDENDIJKSCHE-GAT (HET), water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Woudrichem-en-Oudendijk* en *de Werken-en-Sleeuwijk*, in eene Westelijke rigting, loopende van het veer op den Oudendijk naar dat te Sleeuwijk, tusschen het Gors en de Groesplaat.

*OUDENHAGE, buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Arkel-en-Rietveld*, in den pold. *Nieuwland*, groot 9 bund. 77 v. r. 9 v. ell.

*OUDEN-RIJN, gem., telt 800 R. K. De kerk is in 1797 gestîcht en in 1835 vergroot.

*OUDENOORD. Bl. 675, reg. 27, *lees:* OUDE-OORD.

*OUDEPLAATS ligt 5 min. van *Cappelle-op-den-IJssel*, telt 28 h. en 240 inw.

OUDEPOLDER, pold. in het *Land-van-Putten*. Zie op Welplaat.

*OUDERANDE (DE). Het water uit deze riv. heeft in December 1846, bij den grooten postweg naar Batavia, eene uitgestrektheid van ongeveer 1½ paal gronds ten westen van de rivier gelegen overdekt, en eenige palen lager aan de oostzijde is het over de dijken van het land Tjikandi Jelier gestroomd, waardoor niet alleen aan de waterkeeringen belangrijke schade is toegebragt, maar ook in dat gedeelte van het genoemde land, hetwelk aan het Ponthangsche grenst, het net lang te voren aangeplante rijstgewas vernietigd is.

* OUDE-RIJS (HET) beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 14 v. r. 66 v. ell.

* OUDERKERK-OP-DEN-IJSSEL. Bl. 681. Het aldaar vermeld handschrift wordt, met veel waarschijnlijkheid aan Graaf Floris V toegeschreven, als wanneer het in 1297 zoude gegeven zijn. Immers daarin wordt gesproken van Heer Hendrik van den Lekke, welke toen leefde. Wat hier echter van zij, men is het algemeen eens, dat men dit dorp eenen zeer hoogen ouderdom mag toeschrijven.

* OUDESCHANS, d. prov. *Groningen*. Bl. 685. Vóór dat alhier eene kerk bestond, werd de godsdienst gehouden in een militair gebouw, door eenen Garnizoens-Predikant, die, even als de tegenwoordige Leeraar, uit 's rijks kas bezoldigd werd. De Predikantswoning stond vroeger aan den wal, doch in de vorige eeuw werd de nieuwe pastorij onmiddellijk aan het oosteinde der kerk verbonden, terwijl men nog de pastorijtuin vindt daar waar eertijds de pastorij stond. De begraafplaats is op eenen voormaligen *dwinger*, zoodat de lijken eenige voeten boven het omliggende land begraven worden, van hier heeft men een uitmuntend gezigt op de velden van Bellingewolde en verdere omstreken. — In 1829 werd de oude school, met de onderwijzerswoning, in eene partikuliere woning veranderd en een voormalig landsgebouw tot eene school en woning voor den onderwijzer ingerigt.

* OUDESCHILD. Bl. 687. De hier vroeger gestaan hebbende kapel, behoorde tot de stat. van *den Burg*.

* OUDESCHOOT telt 75 h. en 450 inw. en met het daartoe behoorende gedeelte van het O r a n j e w o u d 118 h. en 710 inw.

§ OUDE-STAD (DE), pold., prov. *Z.-Holland*. Zie Stad (De Oude-). W.

OUDETRIJNE, d. prov. *Friesland*. Zie Oldetrijne. W.

OUDE-VEER (HET), veer, prov. *Noord-Braband*. Zie Prinselandsche-veer (Het).

* OUDE-VELDHOEK telt 18 h. en 100 inw.

OUDE-VERLAAT (HET) of Oude-Vallaat, geh., prov. *Groningen*, gem. en 11 min. Z. van *Muntendam*; met 17 h. en 110 inw.

OUDEWAARD, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. van *Kesteren*.

* OUDE-WARANDE (DE) ligt W. van *Tilburg*, beslaat 95 bund. 23 v. r. 29 v. ell.

* OUDEWATER, gem., paalt N. en O. aan de gem. Papekop-en-Diemerbroek, Lange-en-Ruige-Weide en de Utrechtsche gem. Snelrewaard, Z. aan de Utrechtsche gem. Willescop en Honkoop, W. aan de gem. Hekendorp. — Zij bevat mede het geh. T a p p e r s h e u l. — Men heeft er 3 looijerijen, 1 aardappelsiroopfabrijk, 1 bierbrouwerij en 1 koornmolen. — Bl. 702, reg. 21, *staat:* over de Linschoten, *lees:* over de haven, — Reg. 12, *van onderen,* staat: *trouwlijk* lees: *grouwlijk* — Bl. 705. De R o o m s c h - K a t h o l i j k e k e r k v a n d e O u d e - C l e r e z i j, op de *Markt*, aan den H. Aartsengel Michael toegewijd, heeft geen toren, doch is van een orgel voorzien.

OUDEWATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hillegersberg-en-Rotteban*.

* OUDEWEG, vaarwater. Reg. 4 staat: *Heerengracht*, lees: *Heuvegracht*

OUDE-WETERING-OOSTZIJDE, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Leymuiden-en-Vriesekoop*, ½ u. W. Z. W. van *Leymuiden*; met 26 h. en 180 inw.

OUDE-WIEL of Ouden-Wiel, behalve de kil die even beneden *Werkendam*, *de Merwede* of *Waal* ten deele naar het *Bergscheveld*

afvoert, moet ook het HARINGVLIET of HOLLANDS-DIEP, boven of ten Oosten van het Spui, weleer de naam van OUDEN-WIEL gedragen hebben (1). — Welligt is het verschil van gevoelen over den inbraak van den *Grootenwaard*, die door enkelen, met weinig grond, op de plaats van den tegenwoordigen *Oude-Wiel* bij *Werkendam* gezocht, door anderen met meer zekerheid aan de West-zijde van dien waard beneden Wieldrecht of Strijen bij den voormaligen OUDE-WIEL aangewezen wordt, door dezen gelijkluidenden naam ontstaan, terwijl deze omstandigheid niet weinig grond geeft, om de uitspraak ter gunste van de voorstanders van eenen zeevloed te doen uitvallen, waarvoor overigens alle redenen pleiten.

*OUD-HAAGVLIET lag 5 min. Z. W. van *Voorburg*, en besloeg 10 bund. 70 v. r. 80 v. ell. doch is nu gesloopt.

*OUDHEUSDEN-EN-ELSHOUT, telt 740 R. K. en met *Hulten*, telt de par. 850 zielen.

§OUDKAGER-POLDER, vroeger drie pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie KAGER-POLDER.

OUDKARSPEL, d., prov. *Noord-Holland*. Zie OUDCARSPEL.

OUDKERK, d., prov. *Friesland*, telt 82 h. en 540 inw.

OUDKERKHOF, b., prov. *Zeeland*, gem. en 10 min. O. van *Poortvliet*; met 6 h. en 60 inw.

OUDLANDSCHE-DIJK, b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, 40 min. O. van Hooge-Zwaluwe; met 39 h. en 230 inw.

OUDLANDSCHE-ZEEDIJK, dijk, prov. *Noord-Braband*. Zie OUDELANDSCHE-ZEEDIJK.

OUDORP, gem. De R. K. par. telt 700 zielen.

OUDORP, buurs. prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. N. O. van *Barneveld*, ½ u. N. W. van *Garderen*, met 7 h. en 90 inw.

OUDOVER, geh., prov. *Utrecht*. Zie OUDOEVER. W.

OUDWEG, buit., prov. *Utrecht*, gem. *Doorn*.

*OUDWIJK ligt onder *Abstede*, en beslaat eene oppervlakte van 1 bund. 92 v. r. 56 v. ell.

*OUDWOUDE, d. prov. *Friesland*, telt 48 h. en 290 inw. en met de daartoe behoorende b. 110 h. en 630 inw.

OUDWOUDE-EN-WESTERGEEST. Tot in 1617 was AUGSBUUR met deze kerk. gem. gecombineerd.

OUKOOP, geh. en pold., prov. *Utrecht*. Zie OUCOOP. W.

OUTDORP, d. prov. *Noord-Holland*. Staat: Zie OUDDORP. lees: Zie OUDORP.

*OUWELAND-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 132 bund. 36 v. r. 82 v. ell., waaronder 129 bund. 93 v. r. 82 v. ell. schotbaar land; telt 33 h., waaronder 9 boerderijen, en wordt door de sluis van 's Heer-Arendskerke c. a. van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en drie Gezworenen, zijnde de Directie van de watering Heinkenszand.

*OUWENDIJCK beslaat eene oppervlakte van 39 bund. 89 v. r. 97 v. ell. — Deze adell. hofstad, waarvan het oude huis niet meer bestaat, terwijl in het jaar 1666 door den Heer WILLEM SPIERING aldaar een modern huis gesticht is, heeft een eigen wapen, bestaande in een veld van goud, met de boven helft van eenen leeuw en daaronder eene rij van aan elkander rakende en op de punt staande schuine ruiten (*losanges*), alles van zilver.

*OUWSTERHAULE heette oudtijds ook OLDEHOUW.

---

(1) Zie *Bijvoegs. en Aanm. op de Vad. Hist. van* WAGENAAR, D. II, bl. 86.

* OVENTJE heeft eene school, welke bezocht wordt door 70 leerlingen.

OVER (TER-), geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Oever (Ter). W.

OVERAATSVELDSCHE-POLDER (DE), pold. gedeeltelijk prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Weesp*, gem. *Weesperkarspel*, gedeeltelijk prov. *Utrecht*, kant. *Loenen*, gem. *Nigtevegt* palende N. aan de Smal-Weesp, N. O. aan Binnen-Aatsveld, Z. O. aan de Vecht, Z. aan den Hoeker-polder, W. aan het Gein. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster. 602 bund. 99 v. ell. waarvan 15 bund. 84 v. r. 30 v. ell., onder *Weesp*, 351 bund. 84 v. r. 83 v. ell., onder *Weesperkarspel*, 234 bund. 31 v. r. 86 v. ell. onder *Nigtevegt.* Hij telt onder *Weespercarspel* 11 boerderijen en 2 buitenplaatsen, onder *Nigtevegt* 9 boerderijen en 2 buitenplaatsen, en wordt door eene watermolen van het overtollige water ontlast op de Smalweespervaart. — Het polderbestuur bestaat uit vijf Poldermeesters, Ingelanden des Polders.

* OVERACHT is geen buit. maar een voorm. kast.

OVERBERG, landg., prov. *Gelderland*, gem. *Ubbergen*, aan den straatweg, groot 1 bund. 4 v. r. 4 v. ell.

* OVERBROEK telt 46 h. en 230 inw. De school wordt gemiddeld door 20 leerlingen bezocht.

§ OVERBUREN, vroegere naam van een der drie deelen, waaruit het dorp *Zuidbroek*, prov. *Groningen*, arr. en 3 u. W. ten N. van *Winschoten*, kant. *Zuidbroek*, bestaat. Het maakt thans de kom van het d. *Zuidbroek* uit.

* OVERDIE-POLDER, beslaat, volgens het kadaster, een oppervlakte van 155 bund. 50 v. r. 42 v. ell. en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit zeven Hoofd-ingelanden van welke beurtelings twee als Poldermeesters fungeren.

* OVERDIEPSCHE-HOOIPOLDER- Staat: Zie Hooipolder (Overdiepsche-). *Lees:* Hooipolder (Overdiepsche-).

* OVEREIND, ook wel Overseind gespeld, telt 13 h. en ongeveer 100 inw.

OVER-ESSELIJK, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Oud-en-Nieuw-Gastel*, 25 min. Z. Z. O. *Oud-Gastel;* met 55 h. en 350 inw.

* OVERFLAKKEE. Bl. 744, onder de R. K. zijn 1360 Communikanten.

OVERHAALDERS-HUIS (HET), hofst., prov. *Noord-Holland.* Zie Duinzigt.

* OVERIJSSEL. Bl 748. Men telt er vier en vijftig R. K. statiën, van welke vier en twintig tot het aartspr. van *Zalland-en-Drenthe* en de overige dertig tot dat van *Twenthe* behooren. Zij bezitten er vier en vijftig kerken en twaalf bijkerken, bediend wordende door vier en vijftig Pastoors en vier en twintig Kappellaans.

* OVERLEEK, geh. in *Waterland*, wordt ook wel enkel de Leek genoemd.

OVERLOTBROEK, geh., prov. *Limburg.* Zie Lodbroek (Over-). W.

* OVERMAZE (LAND VAN) telt 42,000 R. K., onder welke 33,500 Communikanten. Men heeft er de volgende negen kapellen, als: Bemelen, Ekkelrade, Eysden, Holset, Limmel, Sibbe-IJzeren, Vaesrade, Wetten en Zweikhuizen, wordende de parochiën door negen en dertig Pastoors, twee en dertig Vicarissen en zeven Kapellaans bediend.

* OVERMEER ligt gedeeltelijk in den *Blijk-polder*, en gedeeltelijk in den *Meer-Uiterdijksche-polder.*

§ OVERMEERSCHE-POLDER, pold., prov. *Noord-Holland.* Zie BLIJK-POLDER.

OVERRHIJN, landg., prov. *Utrecht*, gem. *Juthpaas.*

OVERRIJNSCHE-WAARD, uiterwaard, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Wageningen*, gem. *Doorwerth*, op den linker oever des *Rijns*; palende N. aan den Rijn, O., Z. en W. aan de gem. Heteren, en eene oppervlakte beslaande van 45 bund. 49 v. r. 30 v. ell. Hij watert uit op den Rijn door eene steenen sluis, wijd. 0,90 ell.

OVERSCHIE. De R. K. hebben, bij decreet van het provinciaal bestuur van Holland den 12 Mei 1796, verlof verkregen, om voor eigen rekening eene kerk en pastorij te bouwen. Het toen opgerigte kerklokaal, is in 1850 vervangen door eene allezins fraai gebouwde kerk, voorzien van eenen toren met uurwerk. De kerk is op den 25 Julij 1833 ingewijd en Gode toegeheiligd, onder de voorspraak van den H. PETRUS.

* OVERSCHIE-EN-HOGENBAN. De R. K. maken, met die van *Schiebroek*, *Oud-Mathenesse*, *den Kleiweg* en *de Droogmakerij-van-Zevenhoven*, eene par. uit, welke door eenen Pastoor bediend wordt. De eerste Pastoor die in deze stat. gestaan heeft, is geweest JOHANNES FRANCISCUS VAN DER LETTE, die hier in het jaar 1800 kwam.

OVERSEIND, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie OVERSEIND. W. en A.

OVERTOGT (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, ged. gem. en ¼ u. Z. O. van *Zwammerdam* en gedeeltelijk gem. en 3 min. Z. van *Bodegraven*, aan den Rijn, tegenover Bodegraven, waarmede het door eene brug gemeenschap heeft, met 54 h. en 310 inw. onder *Zwammerdam.* Aldaar staat de R. K. kerk der statie *Bodegraven-en-Zwammerdam.*

* OVERTOOMSCHE-WEG (AAN DE). Aldaar is op Meilust, onder *Nieuwer-Amstel*, geboren de Nederduitsche Dichter Mr. JOHANNES KINKER, geb. den 1 Januarij 1764, † 17 September 1845, na van 1817—1830 Hoogleeraar in de Nederlandsche Letterkunde te Luik te zijn geweest.

OVERVEEN, boerenhofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Ouder-Amstel*, Z. van *Ouderkerk-aan-den-Amstel*, in den *Ronde-Hoepen-polder*; beslaande eene oppervlakte van 31 bund. 20 v. r. 40 v. ell.

* OVERVELDE is geen adell. maar een gewoon huis, ten N. van *Deventer*, ¼ u. N. O. van *Diepenveen*, in de buurs. *Vulik.*

OVERVOORDE, buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. Z. W. van *Rijswijk.*

OVERWAARD (DE), het oostelijke gedeelte van den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, bevattende de gem. Hardinxveld, Groot-Ammers, Nieuwpoort, Langerak, Ameide, Tienhoven, Noordeloos, Goudriaan, Ottoland, Neder-Slingeland, Peursum, Giessen-Nieuwkerk en de gedeelten van de gem. Hoog-Blokland, genaamd de Beemd en van de gem. Meerkerk, genaamd Meerkerksboek en Blommendaal. Het heeft twee sluizen, ieder met twee openingen, die van de eene elk wijd 5,75 en van de andere elk wijd 5,00 ell., de vloeren der eerstgenoemde op 2,45 en 2,48 en die der tweede ieder op 2,55 ell. beneden middelbaren rivierstand.

* OXENVILLARE, *staat:* Zie OSWFILER. *lees:* Zie OSWEILER.

* OXWERT is een geh. (geen b.) *staat:* Zie OKSWERA *lees:* Zie OKSWERD.

P.

PAALDER, geh., prov. *Limburg*. Zie Paarlo. W. en A.

* PAAPTIL. — Reg. 5, *staat:* Uthuizer-Meeden *lees:* Uithuizer-Meeden

PAARDENHUISJE (HET), alleenstaand huisje, prov. *Noord-Braband*, gem. en 1½ u. N. W. van *'s Princenhage*, 1 u. N. W. van de Beek aan de Mark, alwaar overgezet wordt, in het binnenpad van Breda op Zevenbergen.

* PAARLOO ligt 1¼ u. Z. van *Roermond*. Het komt in oude oorkonden voor onder den naam van Pairdelo of Pairdelaar. Men noemt het gewoonlijk Paalder.

* PAASCHHOEF, landhoeve, prov. *Noord-Braband*, ligt 18 min. van *Gemert*.

* PAASLO, d. *Staat:* Padesol, *lees:* Padeslo, — Het ligt 2 u. van *Steenwijk*.

* PAAT (DE). Reg. 4 en 5, *staat:* Langedijker-vaart, *lees:* Lagedijker-vaart,

* PAAUW (HET HUIS-TE-) ligt 1½ u. N. O. van *'s Gravenhage*, ½ u. W. ten Z. van *Wassenaar*; beslaat eene oppervlakte van 37 bund. 89 v. r. 82 v. ell., en is thans, vereenigd met de buitenplaats *Backershage*, groot 55 bund. 43 v. r. 54 v. ell. Iedere plaats heeft echter zijnen oorspronkelijken naam behouden.

* PAAUW-EN-RAAPHORST (DE) *moet wegvallen.*

* PABEAN (DE). *Staat:* Zie Kali-Pabean. *lees:* Zie Kalie-Pabean.

PABELAH, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Tagal*. — In de maand Januarij 1848 zijn in dit dorp vijftien inlandsche woningen door den wind omvergerukt en is een inlandsch kind van vijf jaren onder een instortend gebouw verpletterd.

* PADAHAN. *Staat:* Zie Pandahan. *lees:* Zie Pandaan.

PADANG-REJAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Lombok*, aan Straat Lombok.

* PADDEGAT (HET) is niet in de gem. *Alkemade*, maar gem. *Woubrugge*, grenzende aan de gem. Alkemade.

PADDEGATSBRUG (DE) of brug No. 5, brug, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. Z. O. van *Epe*. — Het is een houten ophaalbrug over het *Apeldoornsche-kanaal*, in den weg van Vaassen naar Deventer.

* PADDEHUIS is vervangen door eene boerderij, met 16 bund. grond.

* PADDENPOEL (HET HUIS-TE-). Reg. 13, *staat:* Albrecht, *lees:* Arend,

* PADE (DE) ligt gedeeltelijk gem. *Hoogwoud-en-Aartswoud*, gedeeltelijk gem. *Opmeer*; telt 17 h. en 150 inw., als: 10 h. en 70 inw. onder *Hoogwoud-en-Aartswoud* en 7 h. en 90 inw. onder *Opmeer*.

* PADEN, *lees:* PADEK.

* PADJANG ligt resid. *Soerakarta* en maakt de westelijke en zuidelijke gedeelten en een gedeelte van de noordelijke en middelgedeelten dier resid. uit.

* PAELEN (NEDER-) telt 25 h. en 200 inw.

* PAELEN-EN-LEVELINGEN *lees:* PAELEN-EN-LEVELINGEN (OBER-), Deze gem., welke 51 h. en 360 inw. telde, is thans bij de gem. *Beckerich* ingelijfd.

* PAESAN behoort tot de resid. *Baglen*.

* PAGAT (TANDJONG-) *staat:* Zie SIDAYOE (HOEK-VAN-). *lees:* Zie SIDAJOE (HOEK-VAN-).

PAGGERAJONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*. Men heeft er eene warme bron, wier water het omliggend gesteente met harde bruinachtig gele korsten bedekt. In het bekken van deze bron stijgt de thermometer tot 115° Fahr. (36° 89′ REAUM.) in dat van eene andere, ongeveer 1255 ell. van daar en dieper gelegen, tot 118 Fahr. (38° 22′ REAUM.).

PAJANGAN, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Bangli*, waarvan het westelijke gedeelte uitmaakt.

PAJANGEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Mengoewi*.

* PAIJENBURCH staat aan de oostzijde der *Oude-Gracht*.

PAJONG, berg in *Oost-Indië*. Zie PAYONG. W.

PAIRDELO of PAIRDELAAR naam onder welken het geh. PAARLOO, prov. *Limburg* in oude oorkonden voorkomt. Zie PAARDELOO W. en A.

PAKAAI, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op het zuidelijke schiereiland, tusschen Laboe en Soengie.

PAKADJONGAN, of PEKADJONGAN distr. in *Oost-Indie*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Pekalongan*.

PAKADJONGAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie PEKANTJANGAN.

PAKE (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, die van *Tjiwaké* zijn water ontvangt, dat van den Goenong-Karang vloeit.

PAKESSAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Besoeki*, distr. *Wondowesso*.

*PAKIS, d., resid. *Krawang*, ligt in het distr. *Tjabang-Boemi*, aan den mond van de Tjitaroem. Er is hier veel laag land en men heeft er zeer uitgebreide zoutpannen, welke alleen voldoende zijn, om de hoofdstad en de Ommelanden van Batavia, het geheele jaar door, van dat onmisbare vereischte voorzien.

PAKKIS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djepara*; met eene suikerfabrijk.

PAKO, PENGER PAKO, eilandje in *Oost-Indië*, in de *Doessen*, eene riv. van het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

PAKOETAN, st. in *Oost-Indië*. Zie PORRWOREDJO. W.

PALANDAUW (DE), SOENGEI-PALANDAUW, riv. in *Oost-Indie*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke in de *Doesen* uitloopt.

* PALEMBOANG, *staat:* Zie BALEMBOANG. *lees:* Zie BALAMBOANG.

* PALEN (OP DE) geh. prov. *Groningen*, telt 4 h. en ruim 30 inw.

PALENBERG, ook wel, hoewel verkeerdelijk, PALENBERG gespeld, geh., prov. *Limburg*, gem. *Schaesberg*, 25 min. N. W. van *Scheid*; met 60 h. en 270 inw.

* PALIMANANG, d., ligt 204 palen van *Batavia*, 11 palen van *Cheribon*.

PALINGSTRAAT (DE) telt onder de Hoeven 5 h. en 30 inw.

* PALINGSVELD *lees:* PALINGSHOF. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 9 bund. 24 v. r. 96 v. ell.,

* PALINKSGAT (HET) ligt gem. *Renesse*.

* PALLAAS staat aan de *Ganzenmarkt* te *Utrecht*.

* PALMA (GROOT), *staat:* T. VAN ANDRIGA DE KEMPENAER, *lees:* T. A. M. A. VAN ANDRINGA DE KEMPENAER,

PALM-VEN (HET), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie MEERVEN (HET).

PAMADJOETAN, d. in *OostIndie*. Zie PAMATJOETAN.

PAMANGKAT, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, in het binnenland.

PAMANKIRAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, met eene indigofabrijk.

PAMARANGAN, d. in *Oost-Indie*, op het eil. *Bali*, kon. *Klongkong*.

PAMATJOETAN of PAMADJOETAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali* kon. *Badong*.

PAMOEJANG-KETJIL, eil. in *Oost-Indië*, in het Oost-Zuidoosten van de *Baai-van-Bantam*.

*PAMOEJONG, eigenlijk POELOE-PAMOEJANG-BESAR, ligt O. van Poeloe-Pandjang.

PAMPANG (DE) of KALI-PAMPANG, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*, welke met eene oostelijke rigting in de *Pampang-baai* uitloopt. Aan haren mond ligt een eilandje. De loop is 7 palen.

PAMPANG-BAAI (DE), baai in *Straat-Bali*, aan de oostkust van het eil. *Java*.

PANANGA (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie PAMANOEKANG (DE). W.

PANAH-LAUT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*. In de omstreken wordt magnetisch ijzererts gevonden.

PANAOEATAWAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, aan de Doeson.

PANCRAS (ZUIDEINDE-VAN-), geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Koedijk-en-Huiswaard*, 1 u. 10 min. O. van *Koedijk*; met 19 h. en 90 inw.

PANDAAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Djapara*.

PANDARAN (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de Zuidkust van het eil. *Borneo*.

PANDELAAR, b., prov. *Noord-Braband*. Zie PANTELAAR. W.

PADJANG, Bl. 42, reg. 23, *lees:* PANDJANG,

PANEMBANGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Djembrana*, aan *Straat Bali*. Men heeft er eene goede reede en eenig verkeer met *Banjoewangi* en eenige andere plaatsen op de Oostkust van *Java*.

PANGANG (POELOE), eil. in *Oost-Indië*. Zie AGNIETEN-EILAND.

PANGASSA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de zuidelijke landtong, rijk *Soengie*, aan de Soengie; met 15 h.

PANGEREBOANG, d. in *Oost-Indië*, aan de Noordoostkust van het eil. *Floris*.

PANGKA, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Tagal*.

PANGOEL (DE) of PANGOOL, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, ads. res. *Patjitan*.

*PANHEEL ligt 2 u. van *Roermond*. — Er zijn hier een wind- en een watergraanmolen. — De geschiedschrijver KNIPPENBERGH (1) meldt dat deze plaats haren naam zou gekregen hebben van den God PAN, die vóór de invoering van het Christelijk geloof in deze streken bijzonderlijk zou zijn vereerd geworden.

PANHOVENSCHE-HEIDE, voorm. geh., prov. *Limburg*. Zie PANNOVENSCHE-HEIDE. W.

PANNEKEET, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en 1 u. van *Zuid-Scharwoude*; met 7 h. en 50 inw.

*PANNERDEN, heeft een pontveer over het kanaal en een steenen windkorenmolen. — Reg. 16 tot 18, *moeten de woorden* terwijl — onderhouden, *wegvallen*.

*PANNERDENSCHE-KANAAL (HET) had bij zijne voltooijing in 1707, slechts eene breedte van 45 en eene diepte van 3,14 ell. Het loopt in eene bijna noordelijke strekking uit den *Boven-Rijn* (eigenlijk

(1) *Hist. ecclesiastica Ducatus Geldriae*, p. 8.

de *Waal*) tegenover Millingen tot aan Candia, alwaar het zich vereenigt met den Ouden Rijn en onder den naam van Neder-Rijn verder voortstroomt. Zeer ten onregte wordt dit kanaal hedendaags gewoonlijk den Rijn en wel den Neder-Rijn genaamd, even zoo als het Bijlandsche-kanaal den Boven-Rijn genoemd wordt, waarschijnlijk doordien de beddingen zoo aanzienlijk verbreed zijn, dat al het aanzien als kanaal verdwenen is en zij daardoor met die rivieren een geheel vormen, dat oogenschijnlijk onafgescheiden is. — De hoogte te Pannerden is 10,679 ell. boven A. P. De breedte op 205 ell. beneden den molen van Pannerden 167 ell.; de breedte van het separatiepunt van Waal en Rijn 237 ell. en op de hoogte van Candia 241 ell. — Reg 27, *staat:* ± 1,449 ell. *lees:* ± 3,449 ell.

* PANNERDENSCHE-WAARD telt 17 h. en 190 inw.

* PANNINGEN. Bl. 51. De onder dit d. gevonden medaille is zilver verguld en stelt voor eenen Romeinschen kampvechter op de knieën zittende en eenen leeuw voor zijn borst dooddrukkende; boven staat een ram tusschen twee leeuwen en onder is de kop van eenen stier geplaatst tusschen twee tijgers. Deze worsteling is in het zilver gedreven; het werk is echter niet van den besten tijd der kunst.

PANOEWEKKAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, distr. *Boengas*.

PANOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Balie*, kon. *Badong*.

PANOVEN, geh., prov. *Utrecht*, gem. en 5 min. O. van *IJsselstein*; met 41 h. en 160 inw.

PAN-OVER, geh., prov. *Limburg*. Zie Pansover. W.

PANTARAN, landhuis in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, aan de oostelijke afhelling van den Merbaboe, 1266 ell. boven de oppervlakte der zee.

PANTEJ-BARAT of Westerhaven, haven in *Oost-Indië* op het eil. *Bali*, kon. *Badong*, ter westzijde van den Tafelhoek, door eene landengte van niet meer dan 2 paal van de *Pantej-Toeban* gescheiden. Men maakt van deze haven gebruik in de drooge, goede of oostmoeson. Met het binnenkomen moet men voorzigtig wezen, dewijl eenige klippen den ingang moeijelijk maken.

PANTEJ-TOEBAN of Oosterhaven, ook wel Pantej-Timor geheeten haven in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Badong*, ter oostzijde van den Tafelhoek. In de westmoeson ook wel kwade, natte of regenmoeson genoemd, valt men deze haven binnen. De beste ankerplaats is nabij *Toeban*, doch slechts voor inlandsche praauwen geschikt, grootere schepen moeten wat verder af blijven liggen, en kunnen zich door praauwdjoekons naar binnen laten slepen. Klippen en koraalriffen maken het binnenkomen der haven gevaarlijk, en diepgaande schepen kunnen bij ebbe in het geheel niet binnenloopen, daar zelfs tusschen de klippen geen genoegzaam water staat.

PANTJANA, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, aan de zuidzijde van het kon. *Tanette*, van welk rijk het een leen is.

PANTJIEKAN, d. in *Oost-Indië* op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*. Zie voorts op Poeloe.

* PAPEDJI-KARANG, *lees:* PAPEDJI (KARANG-).

* PAPENDAIJANG. Reg. 4, *staat:* Wagang *lees:* Wayang.

PAPEGAAISBRUG of brug no. 2, houten ophaalbrug, prov. *Gelderland*, over het *Apeldoornsche-kanaal*.

* PAPEKOP. Reg. 9, *staat:* uitmakende — 150 inw., *lees:* met 160 inw.

PAPELANDSBRUG (DE), ook wel DE PAPELAANSBRUG geheeten, enkele houten ophaalbrug, over de Muidervaart, prov. *Noord-Holland*, gem. *Muiden-en-Muidenberg*, ¼ u. W. van Muiden. Daarbij staan 4 h., waaronder een tolhuis op den straatweg van Amsterdam naar Muiden.

PAPELANDSWEG (DE), op de meeste kaarten onder den naam van PAPELAAN voorkomende, weg, prov. *Noord-Holland*, in eene noordelijke rigting van de stad Weesp naar de Muidervaart loopende.

*PAPENBURGH (HET-HUIS-TE-) stond in het balj. van *Brederode*, ¼ u. N. van de Zandpoort. Het is in het laatst der vorige eeuw gesloopt. De daartoe behoord hebbende gronden worden thans gebezigd tot eene boerderij.

*PAPENDRECHT, heerl., telt 226 h. en 1900 inw. De vorige kerk had geen orgel en eenen niet fraaijen toren, thans wordt er eene nieuwe kerk gebouwd.

*PAPENDRECHT, geh. in *Staats-Vlaanderen*, ligt 4¼ u. van *Sluis*.

*PAPENDRECHT (DE POLDER-VAN-) watert uit door eene overwelfde sluis, wijd 1,90 ell.

PAPEVOORT, b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Zes-Gehuchten*, 12 min. N. van *Hoog-Geldrop*; met 13 h. en ruim 70 inw.

*PAPIERBERG. *Staat:* LA PAPETERI, *lees:* LA PAPETERIE, — Het telt 17 h. en 125 inw.

PAPIERMOLENSTREEK, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, onder *Idsegahuizen*; met 7 h. en 50 inw.

*PAPMA-HEERT ligt gem. *Oldehove*. Waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerenhuizing met 64 bund. 7 v. r. 20 v. ell. grond.

PAPOLÉ, onbewoond eil. in *Oost-Indië*, in de *Peperbaai*, aan de Westkust van het eil. *Java*.

*PAPPER, staat: *Djawan*. lees: *Djawana*.

*PARADIJS (HET) ligt ¼ u. van *Zandvoort*,

*PARADISUS-MARIA. *Staat:* Zie MARIA's-HOF. *lees:* Zie MARIA's-PARADIJS.

*PARAGOA *moet wegvallen*, als niet aan ons Gouvernement behoorende.

PARAKANTROES, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*, met eene suikerfabrijk.

*PARA-FARA (DE BAAI-VAN-), op bl. 72, reg. 7, *lees:* Zie PARA-PARA (DE BAAI-VAN-).

PARARAWIN, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, weinig minuten bezuiden de evenachtslijn.

PARAS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Besoeki*.

*PAREGA, *staat:* Zie PARRAGA, *lees:* Zie PARREGA.

PAREL (DE), ook wel, hoewel abusivelijk, DE PEREL genaamd, buit., prov. *Zeeland*, gem. en 5 min. Z. van *Middelburg*, aan den Vlissingsche-weg.

PARIAK, oud d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Krawang*, lands. *Paroeka-Moetjang*.

PARK (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 18 min. Z. O. van *Wanroy*; met 6 h. en 30 inw.

PAROEKA-MOETJANG, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Krawang*.

PAROENTALAS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op het Zuidelijke schiereiland, gouv. *Makassar*, gebied *Boelekomba-en-Bonthaing*, aan de grens van het woud dat de Lompoe-Batang bezoomd. — Het bestaat uit eenige hutten, die ver uit elkander staan. Er groeijen aardappelen, tabak en koffij, de eerste in groote menigte.

*PARREGA telt in de kom van het d. 37 h. en 160 inw. — De kermis valt in op Pinksteren.

*PAS (HET GROOT-) bevatte de b. het Pas en Achter-Pas.

*PAS (HET KLEIN-) lag oostwaarts van het Groot-Pas.

PASIEBAN, d. in *Oost-Indië*, resid. *Soerabaja*, afd. *Lamongangan*, distr. *Tengahan*.

PASIR-AJAM, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-regentschappen*, reg. *Tjandjor*; met eene paardenstoeterij, ten doel hebbende, om het ras der Kavalleriepaarden te verbeteren.

*PASSANGANE, *staat*: Zie PANGASANE, *lees*: Zie PANGESSANE.

*PASSAROEWANG, st. telt 450 Herv. onder welke 160 Ledematen, welke eene gem. uitmaken, die door eenen Predikant bediend wordt.

PASSAROEWANG (DE-BOGT-VAN-), baai in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Madoera*, aan de Noordoostkust van het eil. *Java*, zich uitstrekkende van Katapaan tot het Bokkeneiland, met eene diepte van 15 vademen. Het westelijke land is laag en op 1600 ell. van de kust staat slechts 3 vademen water.

PASSER-GOGAK d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*, reg. *Ambal*, distr. *Wenerotto*.

PASSEROT, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. van *Wijchen*; met eene bierbrouwerij, 90 h. en 480 inw.

PASSER WAHONO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*, reg. *Ambal*, distr. *Winorotto*.

PASSEWAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid., reg. en distr. *Cheribon*. — Den 21 October 1850 is aldaar brand ontstaan, waardoor twee steenen huizen en 17 bamboezenwoningen, met nagenoeg al wat er in was, eene prooi der vlammen zijn geworden.

PASSEY. *Staat*: Zie PASSY. *lees*: Zie PASEJ.

PASSIR-GOENG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, distr. *Bandong*. Van dezen berg, op welken veel doornachtige bamboes groeit, geniet men naar alle zijden een bijzonder bekoorlijk gezigt. In het Zuidwesten ontwaart men onderscheidene loodregte rotswanden van eene bleeke kleur, die van den rand van eenen uitgestrekten weg in het dal afloopen. In het Westen ziet men eene brug welke bij een dorpje over de *Kali-Tjitjambang* ligt. In het Noordnoordwesten steekt boven de met bosschen bedekte bergruggen de top van den ver verwijderde Gedé uit.

*PASSLUIS (DE) was onbruikbaar geworden door het opslikken van het Zwin en de haven van Sluis.

*PASSLUIS (WATERING-VAN-DE-) heeft thans hare waterlozing door de gem. *Sint-Anna-ter-Muiden* en verder door de sluis van het Hazegras in *Belgie*. Men is echter aan het afbakenen en waterpassen van een nieuw uitwaterings-kanaal, voor deze watering en andere polders rondom Sluis en Aardenburg: het geen ook, als het noodig is, voor het geheele Vierde distr. van Zeeland zal kunnen dienen. Volgens de afbakening zal dit kanaal loopen door de vesten van Sluis naar en door het schorre achter die stad; voorts door den Diomede-polder en den Sophia-polder, in de Nieuwe-Passegeule; van daar in het Eerste deel van Prins Willems-polder, naar het Groote-Gat bij Oostburg; uit dit water komt het, ten O. van het voorm. fort Kaas-en-Brood, in het Tweede deel van Prins Willems-polder, volgt daarin eene oude kreek tot in de Molenkreek van Schoondijke, wier loop het volgt, ten O. van gemeld d. den grooten weg van Breskens op Sluis snijdende;

vervolgens loopt het door de Oude-vaart naar Saaput en ontlidt, aan den Schoondijkschen dam, weder den grooten weg; verlaat kort daarop de vaart, om dwars door den Nieuwerhaven-polder te gaan, naar eene kreek in Baarzande en door deze naar de haven van Breskens, die in de Hont of Wester-Schelde uitkomt.

* PASTOORSSCHUTSLUIS. Reg. 2, *staat:* Smolder- of Drenthsche Hoofdvaart, *lees:* Smilder- of Drenthsche-hoofdvaart.

PASUMAH-LEBAR of PASSUMAH-LEBAR, lees : PASSUMAH-LEBAR of PASUMAH-LEBAR.

* PASVEER, geh., prov. *Friesland*, telt 3 h. en 20 inw.

* PATHUIS ligt in het d. dingspil *Zuidenveld*.

PATAKEJ (DE) riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, welke in de Doeson valt.

PATJAL (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

PATIMOEN, vl. in *Oost-Indië*. Zie PETIMOE.

PATINGLOAN, landstreek in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, resid. *Makassar*, ½ u. N. van het kasteel Rotterdam. Deze landstreek is een oud leen van het rijk van Makassar, en dient doorgaans tot lijftogt voor een der leden van het koninklijke geslacht.

PATJONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Tabanan*.

* PATMOS staat aan het Oosteinde van het d. *Schiermonnikoog*, is gebouwd in het jaar 1787 en beslaat eene oppervlakte van 8 bund.

* PATZA, bl. 98 reg. 4 *moet zijn* PATRA.

* PATSCHE ligt in de resid. *Kediri*.

* PATSIRANG (DE), Reg. 2 *moet* Zie TOBBAN (DE). *wegvallen*.

* PAULIANEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Amsterdam*. — Reg 21 *staat:* PROVENIRASHUIS *lees:* PROVENIERSHUIS.

* PAULUS-ABDIJ (DE). Reg. 22 *staat:* ST. PAULUS-ABDIJ *lees:* ST. PAULUS-ABDIJ.

* PAULUSDIJK (ST.) *Staat:* ST. PAULUS-POLDER, *lees:* SIN-PAULUS-POLDER,

* PAURIEN *Staat:* Zie HAMBURG. *lees:* Zie COURTVLUGT.

PAVILJOEN (HET KLEINE-), buit., prov. *Noord-Hollland*. Zie VLIEDZORG.

* PAWINANG *lees:* PAWONANG.

* PAWON. *Staat:* Zie TELAGI-LALI. *lees:* Zie TELOGO-KALI-PAWAN.

PAWONANG of PAWENANG, d., in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-regentschappen*, reg. *Samarang*, distr. *Panowang*, ½ paal van de Tjimanok, tusschen kokospalmen en andere vruchtboomen verscholen.

* PAYA-KOMBA. Reg. 2, staat: *Bovenladen*, lees: *Bovenlanden*,

* PAYNTRIE. Reg. 3, *staat:* palmpaden *lees:* palmbladeren

* PECKEDAM hav. was reeds in 1188 bekend.

PEDAPOEWAN, kampong in *Oost-Indië*, op het eil, *Java*, resid. *Soerabaja* en tot die stad behoorende. Den 4 December 1848 is aldaar brand ontstaan waardoor 51 woningen van inlanders werden vernield.

PEDARAN (TANDJONG) of TANDJONG PEDORAN, kaap in de *Zee van Floris*, aan de zuidkust van het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

PEDE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ads. res. *Magelang*.

PEDORAN (TANDJONG), kaap in *Oost-Indië*. Zie PEDARAN (TANDJONG).

* PEEL (DE) ook wel PEDEL geheeten. — Bl. 106. Is breed van 2 tot 5 uren en beslaat in *Noord-Braband* 100,000 morgen (85,158 bund.) en in *Limburg* 60,000 morgen (51,094) bund.)

PEEL (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ¼ u. Z. Z. O. van *Reusel;* met 10 h. en 70 inw.

* PEELSEHUIS (DE), geh., telt 18 h. en 150 inw.

PEELSTRAAT, geh., gem. *Boekel* bestaat uit 30 h. en 210 inw.

PEELSTRAAT (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 14 min. van *Wanroy;* met 21 h. en 110 inw.

* PEEST. Reg. 4, *staat:* het Roonder-en-Peizerdiep *lees:* het Roder of Peizerdiep

PEGELBRUG (PEILBRUG), brug prov. *Noord-Braband*, te *Grave*.

PEGEDANGAN (DE) of KALI-PEGEDANGAN, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*. Het is eene tak van de *Kali-Lampejan*.

PEH-ROELOEKANGKONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, distr. *Boengas*.

* PEIZE. Een der korenmolens is sedert het jaar 1843, tevens mout-, houtzaag- en mostaardmolen.

PEKADJONGAN, distr. in *Oost-Indië*. Zie PAKADJANGAN. W.

* PEKAE (DE). Staat: *Ambonsche Borneo* lees: *Ambonsche* eil. *Boero*.

* PEKALONGANG st., heeft eene gouvernementschool met ongeveer 60 leerlingen. — Den 10 September 1845 is aldaar brand ontstaan, waardoor 127, meest bamboezen huizen zijn in de asch gelegd.

PEKANTJANGAN (DE), PEKADJONGAN of PAKATJONGAN, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*.

* PEKELA (DE NIEUWE-) heeft thans 4 kalkbranderijen. Ook zijn er nog 1 bierbrouwerij en 3 rosmolens. — Het d. ligt in eene regte rigting ter lengte van 1½ u. gaans van het O. naar het W. doorsneden met een hoofddiep, ter wederzijden met huizen bebouwd.

* PEKELA (OUDE-), gem. bevat mede de b. *Pekeler-Zuiderveen* en het h. *het Stroobos*.

PEKELER-ZUIDERVEEN, geh., prov. *Groningen*, gem. en 5 min. N. van *Oude-Pekela;* met 9 h. en 80 inw.

PEKELHARING (DE), gedeelte polderland, prov. *Noord-Braband*, gem. *Capelle*, in den pold. *de Waarden;* eene oppervlakte beslaande van 3 bund. 49 v. r. 40 v. ell.

* PEKELINGEN. Reg. 2, staat: *Friesland*, lees: *Zeeland*,

PEKOEMPEJ of BEKOEMPAIJ, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan den regteroever der *Doeson*, schuins tegenover den mond der Soengej-Nagara. Het beslaat eene aanmerkelijke lengte en telt ruim 2500 inw. Er is hier een Nederlandsch fort MARABAHAN genaamd, waarnaar men het d. mede wel dien naam geeft.

PELEM, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

PELSENDIJK b., prov. *Noord-Braband*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Nieuw-Vossemeer*, aan den dijk van dien naam; met 20 h. en 130 inw.

PELSER (DE), ook wel DE PELSERT genaamd, vaarwater van den rivieram de Noord en wel het oostelijke en voornaamste der twee door het Roode-Zand ontstane vaarwaters. Het is diep 2,20 tot 7,00 ell. bij middelbare rivierstand.

PEMANGILAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*.

PEMANGKAT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo* kon. *Sambas*, aan den mond van de Sambas. Dit d. hetwelk door de in opstand zijnde Chinezen in 1850 versterkt en bezet was, werd den 11 September van dat jaar door de Nederlanders onder het bevel van den Luitenant-Kolonel Sone aangevallen en na een hardnekkig gevecht, waarin de onzen kloekmoedig streden en de vijand eenen wanhopigen wederstand bood, den

volgenden dag veroverd, terwijl de Chinezen, met achterlating van 300 man aan gesneuvelden en een aanzienlijk aantal gekwetsten, de vlugt namen. Van onze zijde hadden wij het verlies van den dapperen Bevelhebber, die aan zijne wonden overleed, en 8 man te betreuren. Bovendien waren 4 Officieren en 67 onderofficieren en manschappen, zoo van de zee- als landmagt, gewond.

PEMATANG-DJENING, bergrug in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*. — Deze bergrug, welke door de in opstand zijnde Padris versterkt was, werd den 23 September 1849, na drie vergeefsche aanvallen, door de Nederlanders veroverd.

PEMBOEWAN, landg. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*.

PENAJANGEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*,

PENDAWA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, distr. *Doekoe-Oeringin*.

* PENDRECHT. — Bl. 124, reg. 19 en 20, *staat:* hebben *lees:* heeft

* PENDRECHT (OUD-EN-NIEUW-). Reg. 7, *staat:* 79 v. ell. *lees:* 70 v. ell.

PENGABAKAN-TAMBAKEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Soerabaja*, distr. *Djengollo* no. 2. In dit d. is den 24 November 1849 brand ontstaan, waardoor 85 bamboezen woningen zijn in de asch gelegd.

PENGARAN, Pengaron of Pengeran, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*. — Men heeft er belangrijke steenkolenmijnen, welke gedurende de ses eerste maanden van 1850 ruim 2,030,800 Ned. ponden hebben opgeleverd.

PENJEBOERAN (DE), riv. in *O.-Indië*, eil. *Madoera*, kon. *Sampas*.

PENIBOENGAN, heuvel in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, in het binnenland. Op dezen heuvel hebben de Nederlanders in 1830 het fort Sorg aangelegd.

PEPEREIND, b., prov. *Noord-Braband*, gem. en 10 min. Z. O. van *Cromvoirt;* met 12 h. en ruim 40 inw.

* PEPPINGEN telt 34 h. en 130 inw.

* PERECA, *staat:* Zie Perica. *lees:* Zie Perikà.

* PERKEN (HET WOUD-DER-VIER-) ligt gem. en N.O. van *Groesbeek*.

* PERNIS (NIEUW-) watert uit door eene steenen sluis, wijd 2,58 ell., op de haven van Pernis.

§ PEREL (DE), naam, onder welken het buit. de Parel, op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, wel eens verkeerdelijk voorkomt. Zie Parel (De).

PERPONCHER-POLDER, pold., prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, gedeeltelijk kant. *Goes*, en daarin ten deele gem. *Wolphaarsdijk* en ten deele *'s Heer-Hendriks-Kinderen-en-Wissekerke*, gedeeltelijk kant. *Heinkenszand*, gem. *'s Heer-Arendskerke;* palende N. aan den Heeren-polder, O. aan den Wilhelmina-polder en den Goesche-polder, Z. aan de Breede-watering en W. aan de Schenge. — Deze pold., welke in het jaar 1846, uit de schorren en slikken der Schenge, is ingedijkt, beslaat volgens het kadaster, eene oppervlakte van 190 bund. 75 v. r. 50 v. ell., waaronder 171 bund. 19 v. r. 20 v. ell. schotbaar land; als: onder *Wolphaarsdijk*, volgens het kadaster, 150 bund. 11 v. r. 90 v. ell., waaronder 137 bund. 56 v. r. 70 v. ell. schotbaar land; onder *'s Heer-Hendriks-Kinderen-en-Wissekerke*, volgens het kadaster, 31 bund., waaronder 27 bund. 25 v. r. schotbaar land, en onder *'s Heer-Arendskerke*, volgens het kadaster, 9 bund. 53 v. r. 90 v. ell., waaronder 6 bund. 37 v. r. 50 v. ell. schotbaar land; telt tot nu toe

slechts eene groote en nette boerderij, en watert met eene sluis door den Heeren-polder enz., op de *Sandkreek* uit. Hij wordt door éénen Beheerder bestuurd. — In den zuidoosthoek van dezen polder lag het vroeger verdronken *Leeuwerke-poldertje*, groot 30 bund. 13 v. r. 76 v. ell.

PERSANA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, reg. *Indramajoe*.

PERSEYNSCHE-PAN, duinvallij, prov. *Zuid-Holland*. Zie Persijn (De Pan-van-). W. en A.

* PERSIJN (DE PAN-VAN-) is groot 24 bund. 1 v. r. 85 v. ell.

PERSSERT, bouwhoeve prov. *Noord-Braband*. Zie Persen (De). W.

PERZIK, b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Wijk-en-Aalburg*, 10 min. N. N. W. van *Wijk*; met 24 h. en 130 inw.

* PESANG. *Staat:* Zie Wollekerk. Zoek dat woord hierachter.

PESAWAHAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid., reg. en distr. *Soerabaja*. — Aldaar zijn, op den 3 Februarij 1847, 22 met pannen gedekte opstallen en 2 bamboezen huizen afgebrand.

PESING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*, in het *Westerkwartier-der-Bataviasche-Ommelanden*, aan de Tjidani, waarover hier eene brug ligt. Ongeveer eene paal van dit d. is den 5 Februarij 1851 eene doorbraak ontstaan, waardoor in den schoonen weg naar Tangerang eene opening is gevallen van ruim 14 ell. breedte; terwijl die weg aldaar met eene geheele vernieling bedreigd werd en het water 2½ tot 3 ell. op den weg stond.

* PESSE heeft eene school met ongeveer 40 leerlingen.

PETAMBAKAM, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, reg. *Grissé*.

PETAROEKAN, d. en poststation in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, aan de *Tjiomal*.

PETEMOE, ook wel Patimoen gespeld, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Balie*, kon. *Boleling*. — Het is eene uitgestrekte welvarende plaats, gunstig voor den handel gelegen, gedeeltelijk door Boeginezen bewoond en door eenen muur van klipsteenen omgeven.

* PETERBEEK (DE). Over deze beek ligt eene houten brug, lang 94 ell., in den grooten weg van Deventer naar Hannover.

PETERBUREN, d. prov. *Groningen*. Zie Pieterburen. W. en A.

PETER-EVERTS-HOFSTEDE, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Ermelo*, in de buurs. *Tonsel*, groot 28 bund.

* PETERS-POEL. Van dit kloost. is de juiste standplaats niet meer te bepalen; vermoedelijk heeft het gestaan in de *Zandstraat*, tusschen den kleinen molen en de Gamersche-poort.

* PETERZIJL is geen b., maar een geh.

* PETIT-MARTIN ligt bijna 2 u. van *Groningen*, 1½ u. van *Hoogezand*, en beslaat eene oppervlakte van bijna 300 bund.

* PETIT-NOBRESART, *staat:* Zie Nobresart (Klein-). *lees:* Zie Nobresart (Petit-).

* PETTELOO, *staat:* Zie Peeloo. *lees:* Zie Peelo.

PETTEMERKLUFT, plaats, prov. *Noord-Holland*. Zie Pettenkluft.

* PETTEN bevat mede de b. Spreeuwendijk en Leihoek.

* PETTEN-EN-NOLMERBAN. Reg. 8, staat: *Nolmerdam*, lees: *Nolmerban*, — Bl. 145, reg. 3, *staat:* van Sandenberch *lees:* Sandenberch

PETTENKLUFT of Pettemerkluft, plaats in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en 3½ N. W. van *Alkmaar*, kant. en 3 u. Z. W. van *Schagen*, gem. *Zijpe-en-Haze-polder*, 10 min. O. van

Petten, alwaar nederlagen zijn van in de Noordzee gevischte schelpen, welke tot onderhoud van binnenwegen aangekocht worden.

* PEURSSUM heette oudtijds PURASSEN. Reg. 7, *staat:* het geh. *lees:* de b. — Vroeger heeft in de b. PEURSSUM eene kapel gestaan.

* PEUTERSEIND, geh., prov. *Noord-Braband*, telt 7 h. en 40 inw.

* PEYMA. Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans bouwland.

* PHELEPPE, *staat:* 1828 *lees:* 1188

* PHILIPPINE, staat: *Bouchauter-ambacht*, lees: *Bouchauter-Ambacht*, — De polders dezer gem. zijn calamiteus.

* PHILIPSLAND (ST.). eil. Het d. ligt 2¼ u. N. ten W. van *Tholen*.

* PHILIPSLAND (DE NIEUWE-POLDER-VAN ST.) *staat:* HENRIETTA-POLDER, *lees:* HENRIETTE-POLDER,

* PHILISTIJNSCHE-POLDER beslaat, volgens het kadaster, 200 bund. 90 v. r. 11 v. ell. schotbaar land; telt 2 h. en watert door eenen molen op den Schermerboezem uit. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Poldermeesters.

PIASSA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak* aan de Kapoeas.

* PICARDIE ligt kant. *Gennep*.

* PIECK (POLDER-VAN-DIRK-). *staat:* Zie DIRK PIEK (POLDER-VAN-). *lees:* Zie DIRK-PIECK (POLDER-VAN-).

PIEK (DE), eil. in *Oost-Indië*. Zie HAVEN-EILAND (HET).

* PIEKIEN-BAKI, *staat:* Zie RIJNSDORP. *lees:* Zie REYNSDORP.

* PIEKIEN-DOMINI, *staat:* Zie KLEINE-VERWACHTING, *lees:* Zie KLEINE-VERWACHTING.

* PIEKIEN-GRON, *staat:* Zie BUITENRUST en EINDERUST-EN-LUST-TOT-RUST, *lees:* Zie BUITENLUST, EINDRAUST, en LUST-TOT-RUST.

PIENTO, *staat:* Zie MORIA, *lees:* Zie MORZA.

PIEPER-EN-OVERGUNNE, pold. in *Zalland*. Zie PIJPER-EN-OVERGUNNE. W. en A.

PIERKESMARS, water, prov. *Overijssel*. Het ontstaat in de buurs. *Loo*, gem. *Bathmen*, en loopt noordwaarts naar Diepenveen.

* PIERSHIL is de geboorteplaats van den schilder THOMAS VAN DER WILT, die in de achttiende eeuw leefde.

* PIERSHIL (VERLOREN) paalt N. aan den Nieuw-Piershilsche-polder en aan den Kleine-Zuid-Beijerlandsche-polder.

* PIERSHILSCHE-POLDER (DE OUD-) paalt O. aan den Nieuw-Piershilsche-polder.

* PIETER (ST.), geh., prov. *Limburg*, ½ u. W. van *Schin-op-Geul*; telt 9 h. en 50 inw.

* PIETER (ST.-) *staat:* baai *lees:* plant.

* PIETERBUREN, ligt 7 u. van *Appingedam*, 3. u. van *Onderdendam*. Men telt te PIETERBUREN en het kerkelijk daarmede vereenigde Wierhuizen, 45 h. en 730 inw., onder welke 600 Herv. — De Doopgez., die er 20 in getal zijn, behooren tot de gem. *Mensingeweer*. — De R. K., van welke men er 20 aantreft, parochiëren te *Kloosterburen*. — De dorpschool wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht.

* PIETERBUREN-WESTERNIELAND-EN-WIERHUIZEN. Dit dijkregt loopt over 500 ellen dijk.

* PIETERBUURSTERMAAR loopt bij de zoogenaamden Vette-Horn in het *Nijenklooster-Maar*, alwaar ook het *Wierhuister-* of *Broekstermaar* daarin uitloopt.

* PIETERMANS-KREEK, *staat:* Zie Piermanskreek. — *Dit moet wegvallen.*

* PIETER-RODES-POLDER, *staat:* Zie Rodes-polder. *lees:* Zie Rode-polder (de).

* PIETERSBERG (DE ST.-) Bl. 172, reg. 2, *van onderen, staat:* 70° *lees:* 7°.

* PIETERSZORG. Reg. 4, *moeten de woorden:* met 95 slaven *wegvallen.*

* PIETERSZORG-EN-ANDRESGIFT heeft 95 slaven.

PIETERZIJLSTERDIEP (HET), breed vaarwater en waterlozing in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, gem. *Grijpskerk*, ook het Zijldiep genaamd, dat 5 min. N. van Visvliet de *Oude-Lauwers* verlaat; zich meer oostwaarts door Pieterzijl (voorm. sluis, nu houten brug) wendt; zich 5 min. N. van die brug met de *Zuidwaardsterzijl* vereenigt, en 10 min. Z. van Munnekezijl met de *Oude-Lauwers*; wordende nu weder de scheiding tusschen de prov. Groningen en Friesland, en loopende verder in eene noordelijke rigting, onder den naam van Muntjezijlster-rijt, voorbij het Ruigezand, in de *Hunse*, waarin het zich ontlast.

PIET-GIJZENBRUG, brug in *Rijnland*, in den weg van Noordwijkerhout naar Sassenheym, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 min. Z. van *Noordwijkerhout*, over de *Leydsche trekvaart*. In de nabijheid is eene haltplaats van den Hollandschen spoorweg.

* PIJLSWAARDE heeft eene school.

* PIJNACKER is in het jaar 1846 vereenigd met Ruyvén en maakt daarmede de gem. *Pijnacker-en-Ruiven* uit.

PIJNACKER-EN-RUYVEN, gem., prov. *Zuid-Holland*, arr. *'s Gravenhage*, kant. *Delft;* (4 k. d., 13 m. k., 9 s. d.) palende N. W. aan de gem. Nootdorp-en-Hoogeveen, N. aan Soetermeer, N. O. aan Zegwaard, O. aan Berkel, Z. aan Ackersdijk, Z. W. aan Abtsregt en W. aan Vrijenban. Deze gem. bestaat uit de sedert 1846 vereenigde gem. Pijnacker en Ruyven en beslaat alzoo eene oppervlakte van 2086 bund. 23 v. r. 87 v. ell., waaronder 2075 bund. 88 v. r. 94 v. ell. belastbaar land. Zie voorts de art. Pijnacker. W. en Ruyven. W.

* PIJNENBURG, geh., prov. *Utrecht*, telt 15 h. en 110 inw.

PIJNENBURGER-GRIFT (DE) wordt ook de Praamgraft genoemd. Zij was gedurende eenige jaren onbevaarbaar, doch is, in het midden der vorige eeuw, door het liggen van twee verlaten beneden Soestdijk en eene op de zijde van de Wildbaan, in dien staat gesteld, dat zij weder met weinige kosten bevaarbaar gemaakt kon worden.

* PIJPER-EN-OVERGUNNE, eigenlijk Pieper-en-Overgunne, gem. *Genemuiden* watert uit door eenen houten duiker op den IJssel.

PIJPER (RAAS-EN-), poldertje, prov. *Overijssel*, arr. *Zwolle*, kant. en gem. *Kampen;* palende N. aan de Zuiderzee, O. aan het Kamper eiland Z. en W. aan den IJssel. Dit poldertje, hetwelk reeds sedert onheugelijke jaren bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 33 bund. 37 v. r. 86 v. ell. schotbaar land; telt 8 boerderijen, en wordt door 4 sluizen, op den IJssel, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de Stedelijke Regering van Kampen.

* PIKHOEK ligt 10 min. N. van *Riethoven* en telt 21 h. en 101 inw.

PILAS, voorm. d. in *Oost-Indië*, op het eil *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de Soengej-Tewej. — Dit dorp., hetwelk door Dajakkers bewoond werd, is in het jaar 1847 grootendeels door brand vernield.

PILSENDIJK, b., prov. *Noord-Braband.* Zie PELSENDIJK.

PINGERPAPAS, d. in *Oost-Indië*, op *Madoera*, kon. *Sumanap*.

* PINGJUM, ook PENNINGUM genoemd, telt in de kom van het d. 78 h. en 430 inw. De kerk heeft eenen stompen toren. — De R. K. parochieren te *Bolsward*. De kermis valt in den eersten Zondag na 12 Mei. — Reg. 31 *staat:* Tania, *lees:* Hania,

* PINGJUM (LUTJE-) of PINGJUMERSTRAAT telt 4 h. en 25 inw.

* PINGJUMER-RYGE. Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij met 69 bund. 83 v. r. grond.

PINGJUMER-STRAAT, b., prov. *Friesland.* Zie PINGJUM (LUTJE-). W. en A.

* PINGJUMER-VAART (DE). Reg. 3, *staat:* trekvaart *lees:* zeilvaart

* PIRAMIDE-VAN-AUSTERLITZ, liever PIRAMIDE VAN MARMONT, is eene piramide van heide en zoden, 3 u. O. van *Utrecht*, gem. en 1 u. W. van *Woudenberg*, bij het geh. Austerlitz, op de heide van *Heischoten*. — Op den grondslag dezer piramide moet eene kist geplaatst zijn, waarin de namen van alle de rigimenten, die het kamp betrokken hadden, op looden platen gegrift, nedergelegd zijn. — Reg. 30, *staat:* in het herbergje, *lees:* in het herbergje aan den straatweg.

* PISHEUVEL (DE), thans de WATERHEUVEL genoemd, ligt in de gem. *Amersfoort* en is 3 ell. hoog.

* PISSINGEN, geh., grooth. *Luxemburg*, heeft 10 h. en 70 inw.

* PISWETERING (DE) neemt zijnen oorsprong uit de *Bent* en loopt met eene noordelijke rigting in de *Westvaart* uit.

PLAAT (DE) of zoogenaamde DOMMINPLAAT, plaat in de *Merwede*, prov. *Noord-Braband*, gem. *de Werken-en-Sleeuwijk*, en prov. *Zuid-Holland*, gedeeltelijk gem. *Gorinchem*, gedeeltelijk gem. *Hardinxveld*. Deze plaat, meest met zand beschoten, beslaat eene oppervlakte van 54 bund. 82 v. r. 90 v. ell., te weten: 1 bund. 83 v. r. onder *de Werken-en-Sleeuwijk*; 35 bund. 70 v. r. 80 v. ell. onder *Gorinchem*; 17 bund. 29 v. r. 10 v. ell. onder *Hardinxveld*. Zij is geheel zonder kaden en onbehuisd, en slechts een gedeelte er van is schotbaar land, zijnde het overige zand of water. Deze plaat (D. XIII, bl. 426, ten onregte ZWETSPLAAT genoemd) behoort thans aan Vrouwe BURKENS, geboren VAN MAAREN, te Kralingen.

PLAATS (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 7 min. W. van *Beers*; met 8 h. en 50 inw.

PLAGGENBORG (DE), b., prov. *Groningen*, gem. en 1½ u. Z. van *Vlagtwedde*; met 5 h. en ongeveer 30 inw.

PLANDINGAN, distr. in *Oost Indië*, op het eil. *Java*, resid. en afd. *Bezoeki*.

* PLANTSOEN (HET) behoort tot het kant. *Zevenbergen*, en telt 165 h. en 800 inw. — De kerk, welke van een steenen kloktorentje met spits op den gevel en van een orgel voorzien is, is in het jaar 1787 gebouwd.

* PLAS (DE), pold. in *Rijnland*, *moet wegvallen*.

PLAS (DE), b., prov. *Overijssel*, gem. en 20 min. van *IJsselmuiden*; met 6 h. en 40 inw. Zij maakt een gedeelte van het geh. *Plas-en-Zandberg* uit.

* PLAS-POLDER. Reg. 12, *staat:* door eenen sluis, op de haven *lees:* door eene sluis, op de haven van Goedereede,

* PLASSEN (DE) ligt Z. van *Appingedam*. Reg. 2, *staat:* Schietmeer *lees:* Schildmeer

* PLASSE-STRAAT ligt 10 min. N. van *Riethoven* en telt 10 h. en ongeveer 60 inw.

PLATA, geh., grooth. *Luxemburg*, telt 80 h. en 340 inw.

* PLATEN-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 46 bund. 23 v. r. 80 v. ell., waaronder 43 bund. 95 v. r. 12 v. ell. schotbaar land; telt 2 h., en wordt door de sluis van 's Heer-Arendskerke c. a., van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en drie Gezworenen, zijnde de directie van de watering Heinkenszand.

PLATTENDAM, dijk of kade, prov. *Noord-Braband*, W. van *Raamsdonk*, bij het buit. het Klooster. Deze dam heeft vermoedelijk in verband gestaan met de voormalige inundatiemiddelen of Statendam.

* PATTE-PUTJE, op bl. 197 reg. 7, *van onderen, lees:* PLATTE-PUTJE,

* PLEIJEN (DE). Aldaar is de oude IJsselmond nog zigtbaar in het noordelijk deel, zijnde de tegenwoordige mond eene doorgraving van de jaren 1773 en 1774. Beide deelen wateren uit op den IJssel, ieder door eene steenen sluis in den IJsseldijk.

PLERET, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en 7 palen Z. van *Djoejokarta*, op den weg naar *Imigiri*. Vóór dit d. is een oude kraton, voorzien van muren ter hoogte van 6 ell. en in het jaar 1615 gebouwd, door den Sultan TAGAL-AROEM, die door zijnen schoonzoon van daar verdreven en te Tagal overleden is. Deze kraton werd den 16 April 1826 door den Generaal VAN GEEN aan het hoofd van 300 man infantrie 400 pickeniers en 90 man kavallerie bestormd, bij welke gelegenheid er een honderdtal muitelingen sneuvelde, en men er een dertigtal gezadelde paarden van voorname Hoofden, alsmede een troep koebeesten en ander vee buit maakte; dan de geringe magt maakte het ondoenlijk deze oude sterkte van alle zijden in te sluiten, zoodat zich, na de bestorming, de meesten der verdedigers met de vlugt konden redden; terwijl het door ziekte zoo zeer verzwakte garnizoen van Djocjokarta niet toeliet deze plaats te bewaren. Den 9 Julij daaraanvolgende werd zij andermaal door onze troepen onder het bevel van den Kolonel Ingenieur COCHIUS stormenderhand ingenomen, bij welke gelegenheid er meer dan 400 muitelingen sneuvelden en een veertigtal paarden benevens 4 vaandels, 3 stukken geschut, vele geweren en inlandsche wapenen, benevens een zestigtal paarden den Nederlanders in handen vielen; terwijl men van onze zijde 8 gesneuvelden en 4 gekwetsten telde. Ditmaal werd de kraton door de onzen in bezit gehouden.

* PLETTENBERG, voorm. adell. h., prov. *Utrecht*, is in de jaren 1812 en 1813 gesloopt en daar ter plaatse in 1819 een aarden fort gelegd hetwelk thans met eenen bomvrijen reduittoren voorzien wordt, zijnde de bewakerswoning van het fort, op de oude grondvesten van PLETTENBERG opgetrokken.

PLEUNE-STEEG (DE), weg, prov. *Noord-Braband*. Zie KRAKSTEEG (DE).

PLIJN (HET), geh. prov. *Noord-Braband*, gem. en 25 min. N. van *St. Michielsgestel* aan den *Plijnsche-dijk*; met 30 h. en 40 inw.

PLIJNSCHE-DIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Braband*, gem. *St. Michielsgestel*, in eene noordwestelijke rigting loopende van het geh. Stokhoek naar de Pettelaarsche straat en dienende tot waterkeering tegen de overstrooming van het Bosscheveld.

PLOEG (DE), hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Jisp*, eene oppervlakte beslaande van 15 bund. 92 v. r. 40 v. ell.

PLOEMBOE, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Cheribon*.

PLOENTOERAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*.

PLOMPENGRAVEN (DE), beek, prov. *Overijssel*. Zie Vloedgraven (De). W.

* PLOMPERT. Reg. 6, *staat:* beslaat, *lees:* beslaat daarmede,

PLOOIJENSCHE-SLUIS, prov. *Noord-Braband*. Zie Eiegensluis.

* POEA (SOENGIE) *staat:* Zie Soengie-Poea. *lees:* Zie Soengei-Poea.

* POEDEROIJEN, gem., bevat, behalve het in het Wbk. vermelde gehucht, ook nog de Hoek.

* POEDEROIJEN-EN-LOEVESTEIN. Onder de te Poederoijen gestaan hebbende Predikanten verdient melding Gijsbertus Johannes Rooijens, die er van 1808—1810 stond, en den 9 Januarij 1845, als Hoogleeraar aan het atheneum te Amsterdam, overleed.

POEIJERS, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 12 min. O. van *Stratum*; met 18 h. en 130 inw.

POEL (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Alkemade*, 1½ u. van *Oude-Wetering*.

* POELDIJK, d., prov. *Zuid-Holland*. De R. K. kerk en pastorij is in 1850 voor afbraak verkocht, en in de plaats daarvan eene andere gesticht, zijnde een gothiesch gebouw met twee torens en van een orgel en drie altaren voorzien.

POELDIJKSCHE-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Monster*, in eene oostelijke rigting loopende uit de *Likkebaartswatering* naar de *Haven van Vlaardingen*, zijnde eene verlenging van laatstgenoemde.

POELDONK, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. N. N. W. van *den Dungen*; in den Poeldonksche-dijk. — In 1809 heeft hier eene dijkbreuk plaats gehad.

POELDONKSCHE-DIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Braband*, loopende van de Kloosterstraat, in eene noordoostelijke rigting, tot nabij de Zuid-Willemsvaart en dienende tot waterkeering tegen de overstrooming van het Bosscheveld.

* POELEN (DE), geh., prov. *Friesland*, *moet vervallen*.

POELMEER, meer, prov. *Zuid-Holland*. Zie Zwartepoel (de) W.

POELMOLENS, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en 1 u. Z. O. van *Broek-in-Waterland*, ½ u. O. van *Zuiderwoude*, waartoe het kerkelijk behoort; met 1 h., 8 watermolens en 40 inw.

POELOE, d. in *O.-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, afd. *Grissee*. — Den 9 Nov. 1847 ontstond aldaar een felle brand, welke weldra tot het aangrenzende d. *Pantjakan* oversloeg en 14 steenen met atap gedekte en 119 bamboezen woningen in den asch legde.

POELOE-BAUWAL of Rendez-vous-eiland, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Karimata*, aan den Zuidwesthoek van het eil. *Borneo*.

POELOE-GADONG, landg. in *Oost-Indië*. Zie Gadong (Poeloe-)

POELOE-GITO, d. in *Oost-Indië*, op *Sumatra*, resid. *Palembang*.

POELOE-PITAK (DE) of Kleine-Dajak, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, in het binnenland.

* POELOETANG, *staat:* Zie Kerkalang, *lees:* Zie Karkalang.

* POEL-POLDER ligt geheel gem. *'s Gravezande-en-Zand-Ambacht*, en paalt N. O. aan de 's Gravezandsche vaart, Z. W. en Z. O. aan het Oudeland. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 49 bund. 87 v. r. 17 v. ell., waaronder 48 bund. 6 v. r. 67 v. ell. schotbaar land. Hij watert uit op de 's Gravezandsche-vaart door eenen molen, welke het eenige gebouw in den

pold. is en die ook alleen door den molenaar bewoond wordt. Het polderbestuur bestaat uit eenen Molenmeester.

* POELSLUIS (DE) is eene uitwateringsluis van het hoogheemraadschap van Waterland.

* POELWIJK, buit., prov. *Zeeland*, ligt 20 min. N. van *Oost-Souburg*, nabij den Abeele.

* POELZIGT ligt 10 min. Z. O. van *Giekerk*.

POENGELAN (DE), waterleiding in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, reg. en distr. *Bandjar-Negara*.

* POENGGANG, GOENONG-POENGGANG, gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, in het zuidelijke binnenland.

POEPERSHOEK, geh. prov. *Overijssel*, gem. en ½ u. N. van *Zwolle*, in de buurs, *Dieze*; met 16 h. en ongeveer 100 inw.

* POERWADADI, reg. in *Oost-Indië*, bevat de distrikten: Poerwadadi en Kniten.

POERWADADI, distr. in *Oost-Indie*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*, ads. resid. *Ngawi*, reg. *Poerwadadi*.

* POESEMTOES (DE), *lees:* POESERATOES (DE).

* POETJONG. Reg. 3, *staat:* In dit d. zijn, *lees:* In dit d. zijn, in de maand October 1837,

* POETRERIE, *staat:* Zie VIER-KINDEREN (DE), *lees:* Zie KINDEREN (DE VIER-).

POETRIE (DE), KALI POETRO, of KAPITIAN, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Batavia*, welke in de *Angkee* uitloopt.

* POETRIE (POELOE), *staat:* Zie VADER-SMITS-BROOGTE. *lees:* Zie VADER-SMITS.

* POL, buurs. in het graafs. *Bergh*; telt 26 h. en 190 inw.

* POL (DE), voorm. havez., gem. *Wisch*. Dit huis, hetwelk volgens sommigen vroeger eene abdij is geweest, is omstreeks 1828 afgebroken en door eene bouwmanswoning vervangen, die nog de ABTSPOL genaamd en waarbij 3 bund. 23 v. r. 70 v. ell. grond behooren.

§ POLBEEK (DE), beek in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, gem. *Zutphen* en *Gorssel*, uitmakende de grensscheiding tusschen die beide gemeenten. Zij stort zich ten Noorden van Zutphen bij het fort de Pol in den IJssel en is aan hare monding breed 5,00 en diep 1,70 ell.

* POLDERBURG lag niet aan de Poldervaart.

POLENBERG, geh., prov. *Limburg*. Zie PALENBERG.

* POLLE (DE), in *Wymbritseradeel*, ligt arr., kant. en 1¼ u. W. ten Z. van *Sneek*, 1½ u. van *Oudega*; met 3 h. en 20 inw.

POLLE (DE), geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Schoterland*, 10 min. Z. W. van *Rotsterhaule*, waartoe het behoort; met 9 h. en 50 inw.

* POLSBROEK (ZUID-). Reg. 11, staat: *Noord-en-Zuid-Polsbroek*. lees: *Polsbroek*.

POLSBROEKERDAM, plaats, prov. *Utrecht*, gem. en ½ u. W. van *Benschop*; met 1 korenmolen.

POLSVLIET (DE), water, in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*. Zie VLIET (DE).

* POMP (DE), prov. *Friesland*, telt 14 h. en 50 inw.

POMP (DE), b., prov. *Groningen*, gem. en 7 min. Z. van *Middelstum*, aan den Delleweg; met 3 h. en 15 inw.

* PONGA. Reg. 7, *staat:* ISAAC *lees:* ISAÄC

* PONOROGO, afd., staat onder zes Geestelijke Regenten.

* PONTE (DE). Reg. 11, *staat:* Pontostraat. *lees:* Pontestraat.

PONTHANG of Pontang, kaap in *Oost-Indië*. Het is de oostpunt der *Baai-van-Bantam*, aan *Java's* Noordkust.

PONTJAKJAIJ, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-regentschappen*; 1570 ell. hoog.

PONTWAARD, uiterwaard aan de Lek, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Vianen*, verdeeld door het *Zederik-kanaal* in Oostelijke-Pontwaard, met eene steenen sluis wijd 1,28 ell. en in Westelijke-Pontwaard, met twee steenen duikers, wijd 1,60 en 1,54 ell., uitwaterende op de Lek.

POORT (DE), boerenhoeve, prov. *Gelderland*. Zie Schraveshoef. W.

POORT (HET HUIS-TER-) voorm. kloost. te *Schiedam*, aan den Dam, bij de Kethelpoort, ook St. Lidewy-Convent geheeten, en vermoedelijk aldus genaamd, door de zusters van het afgebrande klooster der H. Ursula, omdat Lidewy, die bij haar leven tot het getal dezer zusteren behoorde, in naauwere betrekking tot haar stond dan Ursula. Desniettemin noemde men het van tijd tot tijd nog naar zijne oude Patronesse, gelijk uit eenige giftbrieven van het Convent van St. Ursula, van 1466, blijkt. Zie voorts het art. Ursula-Klooster (St.) W.

*POORT-AMBACHT. *Staat:* Quaal-Ambacht, *lees:* Quaal-Ambacht,

*POORTUGAAL, heerl. bevat 907 bund. 52 v. r. 86 v. ell. belastbaar land.

*POORTUGAAL-EN-ALBRANDSWAARD. Reg. 12. *Staat:* 72 v. ell. *lees:* 71 v. ell.

*POORTVLIET. Bl. 243, reg. 10 *staat:* woonaegtig, *lees:* woonachtig. — Reg. 23, *staat:* van Voorn *lees:* van Voorne

*POPASATOE, *staat:* Zie Popagatoe. *lees:* Zie Popajatoe.

*POPINGE-BRUG ligt ¼ u. W. van *Appingedam* (niet van Tjamsweer).

*POPINGEHUIS. Ter plaatse, waar deze burg gestaan heeft, ziet men thans een stuk land.

POPINGE-WEG, voorm. weg, prov. *Groningen*, gem. *Appingedam*, zich uitgestrekt hebbende achter Ekenstein.

*POPKENBURG, *lees:* POPKENSBORCH,

*POPPEKERKE (SIR), beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 325 bund. 77 v. r., zijnde het grootste of Zuidelijke deel 198 bund. en 81 v. r., en het kleinste of Noordelijke 126 bund. 96 v. r. groot. — Men telt er 8 h., bewoond door 11 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 70 inw. — Laatste reg., *staat:* handen *lees:* banden

*POPPENDAMME, voorm. heerl., telt 8 h., bewoond door 11 huisgez., uitmakende eene bevolking van 50 inw. — Laatste regel, *staat*: bande *lees* : fasce

*POPPENHUIZEN, geh., prov. *Friesland*, telt 6 h. en 35 inw.

POPPENROEDEN-AMBACHT, voorheen eene buit., nu een hofstede op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, arr. kant. gem. en 20 min. N. W. van *Middelburg*; eene oppervlakte beslaande van 7 bund. 34 v. r. 48 v. ell.

PORANG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*, ads. resid. *Ponorogo*.

PORONG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, res. en reg. *Pasoeroewan*.

*PORTENGEN. De Herv., die er 30 in getal zijn, behooren gedeeltelijk tot de gem. *Ruwiel*, gedeeltelijk tot de gem. *Kockengen*.

*PORTENGEN-NOORDEINDE behoort tot het kant. *Maarssen* en beslaat eene oppervlakte van 92 bund. 93 v. r. 33 v. ell., alles

belastbaar land. De Herv. behooren tot de gem. *Ruwiel;* de R. K. tot de stat. van *Breukelen-Nijenrodes.* De kinderen genieten onderwijs te *Breukelen* en te *Kockengen.* Thans maakt PORTENGEN-NOORDEINDE een gedeelte uit van de heerl. *Ruwiel*, en wordt met deze bezeten door Jonkheer JACOB CORVER HOOFT, woonachtig te Amsterdam. De kermis valt in den 13 October.

§ PORTENGEN-ZUIDEINDE, heerl. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Maarssen*, gem. *Laag-Niekoop;* palende N. aan Portengen-Noordeinde, O. aan Breukelen-Nijenrodes, Z. aan Laag-Niekoop, W. aan de Heikop. — Deze heerl. bevat het geh. Portengen-Zuideinde, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 236 bund. 9 v. r. 82 v. ell, waaronder 206 bund. 8 v. r. 3 v. ell. belastbaar land. Men telt er 17 h., bewoond door 30 huisgez., uitmakende eene bevolking van 150 inw., die meest hun bestaan vinden in de veeteelt. — De Herv., die er 80 in getal zijn, behooren tot de gem. *Kockengen* — De R. K., welke men er 70 aantreft, worden tot de stat. van *Vleuten* gerekend. — Men heeft in deze heerl. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Koekengen.* — Met deze heerl. werd, in het jaar 1741, beleend Mr. LOUIS TRIP DE MAREZ; thans wordt zij in eigendom bezeten door den Heer GERARD MUNNIKS VAN CLEEF. — Het geh. PORTENGEN-ZUIDEINDE ligt 3 u. N. W. van Utrecht, 1½ u. N. W. van Maarssen. — De kermis valt in den 16 Augustus.

* PORTENGEN-ZUIDEINDE, pold., paalt N. aan Portengen-Noordeinde, O. aan Breukelen-Nijenrodes, Z. aan Laag-Niekoop, W. aan de Heikop; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 232 bund. 27 v. r. 38 v. ell. wei-, hooi- en teelland, en telt 17 h., waaronder 9 boerderijen. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout en twee Poldermeesters. Reg. 2, staat: *Lage-Niekoop.* lees: *Laag-Niekoop.*

PORTIONARIS-AMBACHT of GEMEEN-AMBACHT, amb. op het eil. *Noord-Beveland*, prov. *Zeeland*, arr. *Goes*, kant. *Kortgeen.* Dit amb., zamengesteld uit de heerl. Cats-bewesten-Waals, Hamerstede, Redekinge, Nieuwerkerke, Meeuhoek, Emelisse en Coninghen, dus gelegen onder de gem. *Colijnsplaat, Cats*, *Wissekerke-Geersdijk-'s Gravenhoek-en-Kampens-Nieuwland.* Overmits het vervallen van de heerlijke regten, is van dit ambacht niets overgebleven, dan eenige onroerende goederen, gelegen onder de gem. *Wissekerke-Geersdijk-'s Gravenhoek-en-Kampens-Nieuwland.*

* PORTLANDS-POLDER, paalt N. aan den Molenpolder en West-Barendrecht, Z. aan de Oude-Maas en den Nieuwenpolder, W. aan den Zegenpolder. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 158 bund. 58 v. r. 68 v. ell., alles schotbaar land; bevat een h., zijnde eene boerderij, en wordt door eene sluis, op de Oude-Maas, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Heemraden, eenen Penningmeester en Secretaris.

* PORTORICO. *Staat:* LA RECUDERADA. *lees:* LA RECUPERADA.

* POSCHEID, geh., grooth. *Luxemburg*, bestaat uit 2 h. met 10 inw.

* POSTEL (DE). De kapel, welke hier vroeger stond was aan den H. JOHANNES toegewijd. De tegenwoordige kerk is een zeer fraai gebouw, met eenen toren.

* POSTHOORN (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, was vroeger eene wisselplaats voor post- en toerkarren van Breda op Bergen-op-Zoom en uitspanning op de groote roete van den Moerdijk op Antwerpen, welke roete, na het aanleggen der straatwegen geheel vervallen is.

*POSTERHOLT bevat mede de geh. de **Borgh** en de **Winkel.** — Reg. 13, *staat:* stat. *lees:* par.

POSTSLOOT (DE), water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, in eene noord-westelijke rigting loopende van de Postsluis naar de Bleekkil.

POSTSLUIS, sluis onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk* prov. *Noord-Braband*, 1 u. W. van de kom der gemeente, in de kade van den pold. Nieuw-Boeren-Verdriet, dienende tot uitwatering van den Zuidhollandsche-polder en den pold. Nieuw-Boeren-Verdriet.

POTHBRUG (DE), brug in *Eemland*, prov. *Utrecht*, in den straatweg tusschen Scherpenzeel en Woudenberg, over de *Luntersche-beek*, 2 u. Z. O. van *Amersfoort*, ½ u. O. van *Woudenberg*.

POTHOVEN (GROOT-), hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. N. van *Ede*, 1 u. N. van *Lunteren*, waartoe zij kerkelijk behoort, in het geh. *de Valk*, eene oppervlakte beslaande van ruim 12 bund.

*POTTERE (HET HUIS DE). Reg. 13 *staat:* BATENBURG *lees:* BATENBURG

*POUTSMA lag N. O. van *Leeuwarden*, O. ten N. van *Holwerd*.

PRAAMGRAFT (DE), vaart, prov. *Utrecht*. Zie PIJNENBURGER-GRIFT. W.

PRAHIE (GOENONG), *lees:* PRAHOE (GOENONG).

PRANTJAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Balie*, kon. *Djembrana*, aan den mond der Loloan.

*PRATTENBURG lag 1½ u. van *Rhenen*, doch is gesloopt. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerenhofstede. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaan eene oppervlakte van 27 bund, 44 v. r. 13 v. ell.

*PRATZ, geh., grooth. *Luxemburg*, heeft 70 h. en 420 inw.

*PREDIKHEEREN-KLOOSTER, te *Nijmegen*, stond in de *Broerstraat*. Het was in het jaar 1375 gesticht, en werd in het jaar 1591 vernietigd. — Op de daartoe behoord hebbende gronden staat thans eene kerk voor de R. K. en gebouwen van bijzondere personen.

PREGEJAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Bezoeki*.

PRELAATSHOF, hofst., prov. *Zeeland*, gem. en 25 min. O. N. O. van *Westkapelle*, in de heerl. *Poppekerke;* eene oppervlakte beslaande van 1 bund. 60 v. r. 10 v. ell.

*PRIEMSLUIS (DE). Reg. 6, *staat:* Dernekreek *lees:* Derriekreek

PRIGI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Sumadang*, distr. *Mandala*, waarvan het de hoofdplaats is.

PRIGI, OEDJONG-PRIGI, kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de zuidkust van het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*. Het is de westelijke hoek der West-Penandjong-baai.

*PRIKWAARD (DE). *Staat:* 43 v. r. *lees:* 3 v. r.

*PRINCENHAGE ('S). Reg 7 *staat:* **Beck**, *lees:* **de Beck**, — Reg. 11 *staat:* **Heilaar**, *lees*: **Heylaar**, — De gem. 's PRINCENHAGE bevat de pold. **Hal-en-Strijpen**, **Ooijendonk-Werf-en-Kraaijennest**, **Wijmeren**, **de Lange-Bunders-Slangwijk-en-de-Hillen**, **Slangwijk-Buitendijks**, **Asterd**, **Hintelaken**, **Aabroek** en **Boeimeer**. — De spits der R. K. kerk is in 1818 gebouwd. — Onder de hier gestaan hebbende Predikanten, verdient nog melding de Nederduitsche Dichter ABRAHAM NICOLAAS VAN PELLECOM van 1817—1833.

PRINCENPOLDERTJE, pold., prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. en gem. *Oosterhout;* palende N. aan het Steelhovensche-vaartje, O. aan de Groene-Bedden. — Dit poldertje, hetwelk zijnen naam

ontleent van den eigenaar, den bouwman PRINCEN, is groot 1 bund. 58 v. r. 90 v. ell., en watert uit op het Steelhovensche-vaartje door eenen houten duiker, wijd 0,35 ell., voorzien van eene klep. Het zomerpeil is 0,30 ell. boven A. P.

PRINS (DE), heuvel op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. *Ede*, bij Otterloo.

PRINSENBOSCH (HET), bosch, prov. *Gelderland*, gem. *Groesbeek*, ten W. van den weg van Groesbeek naar Nijmegen, eene oppervlakte beslaande van 36 bund. 32 v. r. 52 v. ell. en bezet met schaarhout.

PRINSENDIJK (DE) of DE KEIZERSBAAN, weg in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, de grensscheiding tusschen de Ruiversche-heide en het Pruissisch grondgebied uitmakende.

PRINSENHOEVEN (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Mill-en-St.-Hubert*, ½ u. Z. W. van *Mill*; met 16 h. en 120 inw.

* PRINSES-LOUISA was vroeger de UNIE genoemd. — Reg. 3, *staat:* Weerhoofd. *lees:* Wierhoofd.

* PRINS-HENDRIK-POLDER, gem. *Texel*, is ingedijkt in 1848 en gelegen aan de zuidoostkant van het eil. Hij is groot ongeveer 600 bund., waarvan in het jaar 1850 500 bund. werden bebouwd, welke opleverden 529 bund. koolzaad, 835 mudden tarwe, 620 mudden garst, 60 mudden kanariezaad, 158 mudden erwten, 195 mudden haver, 93 mudden rogge en 250 mudden aardappelen. Er staan daarin thans (1851) 3 hofsteden en 3 arbeiderswoningen. Vóór den zeedijk werd in den loop van 1850, over eene lengte van 700 ell., eene steenen glooijing aangebragt. Deze pold. was vroeger de pold. HOORN-EN-BURG. Zie dat woord.

* PRINS-KARELS-POLDER, is onbehuisd. — Reg. 2, staat: *'s Hertogenbosch*, lees: *Breda*

PRINSLANDSCHE-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie PRINSELAND (HET OUDE-). W.

* PRINS WILLEM FREDERIK in *Suriname*, ligt op 50' 50° N. B. 76° 30' W. L. — Men houdt deze plaats voor zeer gezond, dewijl de koele zeewind er regelmatig waait; evenwel heeft men er gebrek aan goed drinkwater.

* PRINS-WILLEMS-POLDER, gem. *Echteld*, watert uit door eene steenen sluis, met twee puntdeuren, en is wijd 2,60 ell.

PRIVATIVE-DOMANIALE-POLDERS, naam, welken men geeft aan eenige pold. in de heerl. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*. — Deze pold. zijn: het Nieuwland, het Oudland, Schuddebeurs-en-Vegetas en Kwistgeld. Zij staan onder het bestuur van den Rentmeester van Z. K. H. Prins FREDERIK *der Nederlanden*.

* PROBOLINGO, reg. en st., *staat*: Zie POERPOLINGO. *lees:* Zie POERBOLINGO.

PROBOLINGGO, KALI-PROBOLINGGO, eigenlijk BANGER (d. i. *smal, klein*), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*. Zij is 40 voet breed, en 13 palen lang en aan de monding voor booten bevaarbaar. Voor den mond, op twee mijlen afstand, ligt het eil. Katapaän.

PROOIJEN (GROOT-), hofst., prov. *Zeeland*, eil. *Walcheren*, gem. en ½ u. N. O. van *Middelburg*, eene oppervlakte beslaande van 4 bund. 61 v. r. 10 v. ell.

PROOIJEN (KLEIN) buit., prov. *Zeeland*, eil. *Walcheren*, gem. en ½ u. ten O. van *Middelburg*, eene oppervlakte beslaande van 1 bund. 95 v. r. 82 v. ell.

PROOIJEN (MIDDEL), hofst., prov. *Zeeland*, eil. *Walcheren*, gem. en ½ u. O. van *Middelburg*, eene oppervlakte beslaande van 18 bund. 16 v. r. 60 v. ell.

PRUIMENDIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Braband*, gem. *Drongelen-Hagoort-Gansoijen-en-Doeveren* en *Heesbeen-Eethen-en-Genderen*, in eene noordoostelijke rigting, loopende van de Doeverensche sluis tot aan den Hooge-Maasdijk, even beneden Heusden.

PRUTTELAAR, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie PUTTELAAR. W. en A.

* PRUTPOLDER (DE). Reg. 4 *staat:* Kortenhoof, *lees:* Kortenhoef,

PUIJENDIJK (DE), dijk, prov. *Zeeland*, in *Staats-Vlaanderen.* — Het is een gedeelte van den Zeedijk van Oud-Breskens.

* PULVERMUHL telt ruim 40 h. en 210 inw., die kerkelijk tot de par. der Munsterkerk te *Luxemburg* behooren. Er is eene belangrijke katoenspinnerij en verwerij der Heeren J. P. KUBORN en Comp.

PUNT (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Oost-en-West-IJsselmonde*, ½ u. Z. van *IJsselmonde*; met 8 h. en 50 inw.

* PUNTE behoort tot het kant. *Oldenzaal.*

* PURMER (DE) is schotbaar groot 2672 bund. 96 v. r. 34 v. ell. — Reg. 41, *staat:* 18 v. r. *lees:* 48 v. r. — *Onderste regel, staat:* 631 bund. *lees:* 632 bund. — Bl. 292. Vroeger had men er 17 watermolens, waarvan 5 uitmaalders; thans nog 14, terwijl van tijd tot tijd alle de schepradwatermolens in vijzelmolens veranderd worden.

* PURMERENDE, gem., bevat ook een gedeelte van den Overweersche-polder. Zij telde den 1 Janurij 1850, 578 h., bewoond door 785 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3790 inw. — In 1851 heeft de Heer N. BRANTJES eene traankokerij doen bouwen op de Langeweer, tusschen PURMERENDE en het geh. Neck, op een half kwartier uurs afstand van de stad en nabij het Kanaal. — In de noot, *staat:* 1,301,166 *lees:* 1,501,266 — In het jaar 1850 zijn te PURMERENDE 1,450,482 Ned. ponden kaas ter markt gebragt. — Bladz. 299. De Hervormde kerk, trotseerde de vernielende tand des tijds, ruim drie eeuwen, tot dat men in het laatst der vorige eeuw eene verzakking in de fondamenten en in de pilaren, vooral aan de zuidzijde van dit schoone gebouw, bespeurde. Later merkte men ook op, dat de toren naar het Noordwesten begon over te hellen, zoodat men het in 1849 geraden vond, den toren voor een groot deel af te breken, in hope dan nog de kerk door groote reparatie te bewaren, doch na naauwkeurig onderzoek van verschillende deskundigen, was het eenparig oordeel, de geheele afbreking der kerk niet alleen aan te raden, maar ook dat daartoe spoedig moest worden overgegaan, ten einde de verantwoording te voorkomen van ongelukken en schade, die door de instorting kon worden veroorzaakt. Dien ten gevolge is den 3 Februarij 1850 in de avondbeurt voor de laatste maal Godsdienst gehouden, waarbij de jongste Leeraar Ds. H. J. WUNDER een ernstig en indrukwekkend woord sprak over de woorden uit Prediker III vers 3. *Er is een tijd om aftebreken.* — In den loop van dit jaar (1851) werden kerk en toren voor afbraak verkocht en afgebroken; alleen de tombe en grafkelder van FRANCO RICCEN is bewaard gebleven. — Door eene aanzienelijke inteekening van de gemeente, — door belangrijke giften van elders, — maar vooral door eene krachtdadige ondersteuning en medewerking van eenige aanzienlijke Godsdienstvrienden uit de hoofdstad, is men in staat gesteld tot het bouwen van eene andere kerk over te gaan. — Nadat men in den loop van het jaar 1849 eene zooveel mogelijk voldoende hulpkerk gebouwd had, werd deze, op den

24 Februarij 1850, tot dat einde ingewijd. — Bl. 306, reg. 25, *staat:* Meeuens, *lees:* Meerens, Bl. 307. Het wapen van Purmerende vindt men ook met de kleuren omgekeerd als van *sabel* met 3 weerhaken van *zilver.*

*PURMERENDE, koffijplant. Reg. 3 *staat:* Klein-Belleveu, *lees:* Klein-Bellevue,

*PURMERLAND. — Bl. 310, reg. 16, *staat:* Wormermeer-en-Zaandijk *lees:* Wormerveer-en-Zaandijk

PUTBROEK, geh., prov. *Limburg*, gem. en 1¼ u. van *Echt*; met 19 h. en 110 inw. Dit gehucht is nieuw aangelegd sedert 1828 en belooft zich door den tijd, zeer uit te breiden, daar er van dag tot dag nieuwe gronden worden ontgind, hetzij tot bouwland, hetzij tot weiland.

*PUTSCHEID, gem., prov. *Luxemburg*. Reg. 1 en 2, staat: *Stotzenburg*, lees: *Stolzenburg*.— Het geh. Putscheid bestaat uit 6 h. met 65 inw.

*PUTTELAAR geh., prov. *Noord-Braband*, telt 22 h. en 100 inw.

*PUTTEN gem., prov. *Noord-Braband.* Bl. 316, reg. 6, *staat:* stat. *lees:* par.

*PUTTEN, gem., prov. *Gelderland.* Onder de R. K. zijn 70 Communikanten. — Het d. ligt Z. van *Harderwijk.*

*PUTTEN, voorm. kast. — Bl. 319, reg. 29, *staat:* Hensems *lees:* Herbeeren

PUTTEN, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 min. O. N. O. van *Hekelingen*; met 16 h. en 110 inw.

*PUTTEN (LAND-VAN-) had vroeger zijne eigen landmaat, welke vóór de invoering van het metrike stelsel ook elders in gebruik was.

*PUTTERSHOEK is de geboorteplaats van den Regtsgeleerde Albertus Jacob Duymaer van Twist, geb. 3 Januarij 1775, † in 1820, als Hoogleeraar aan de Hoogeschool te Groningen.

PUTWIJK hofst., op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en 10 min. Z. W. van *Oost-Souburg*; eene oppervlakte beslaande van 8 bund. 72 v. r. 40 v. ell.

*PUYFLIJK, heerl., telt 500 R. K.

*PUYFLIJK (HET HUIS-TE-), ook wel Op-ten-Holte genaamd, is tot het einde der zestiende eeuw bij het geslacht van Puyfelick gebleven, en voerde tot wapen een schild van goud met een rad van keel.

Q.

*QUAKERNAAK ligt gedeeltelijk gem. *Meerkerk*, gedeeltelijk gem. *Nieuwland* en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 262 bund. 2 v. r. 13 v. ell., als: onder *Meerkerk* 238 bund. 61 v. r. 71 v. ell. en onder *Nieuwland* 23 bund. 40 v. r. 42 v. ell.; telt 31 h., waaronder 8 boerderijen.

*QUALBEEK loopt met een duiker onder de Zuid-Willemsvaart door in de *Aa.*

QUINTSHEUL, geh., prov. *Zuid-Holland.* Zie Kwintsheul.

*QUIRIJNSTOK ontleent zijnen naam van een aldaar gestaan hebbend kapelletje, aan den H. Quirinus toegewijd, dat van weinig belang moet geweest zijn, en waarvan zelfs de overblijfselen verdwenen zijn.

QUIRINUSKAPEL, alleenst. kapel, grooth. *Luxemburg*, arr., kant. en gem. *Luxemburg*, 200 Ned. ell. buiten de *Diedenhoverpoort*, op den regteroever der Petruse. Deze kapel is in de rots uitgehouwen en wordt in de Luxemburgsche volkstaal Zent Gaeis genoemd.

R.

* RAABERG beslaat eene oppervlakte van 22 bund. 45 v. r. 82 v. ell. Het huis is gebouwd op eene hoogte, in welks nabijheid weleer doodvonnissen werden ten uitvoer gelegd, waarvan zij welligt haren naam ontleent. Dit is intusschen zeker, dat deze naam niet is af te leiden van den Raad dezer stad, welke daar, tijdens het beleg van 1747, zou vergaderd zijn geweest, aangezien uit de voorhanden zijnde archieven blijkt, dat reeds in 1612 dezen berg alzoo genoemd werd.

* RAAD. *Staat:* zie RAAWERD. *Lees:* zie RAUWERD.

RAADE (DE), b. prov. *Utrecht.* Zie RADE. W.

RAAI-EINDE, geh., prov. *Limburg.* Zie RAAY-EINDE. W.

* RAALTE, kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 35,195 bund. 90 v. r. 38 v. ell. waaronder 35,181 bund. 80 v. r. 20 v. ell. belastbaar land. Men telt er 2289 h., bewoond door 2491 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 14,100 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw, ook treft men er eenige fabrijken aan.

* RAALTE, gem. . Bl. 337, reg. 9, *staat:* aanraadde *lees:* aanvaardde — Reg. 5 en 4, *van onderen* en bl. 338, reg. 20, *staat*: aan de *H. Kruisverheffing* toegewijd, *lees:* onder den titel van de *H. Kruisverheffing* gewijd,

RAAM, geh., prov. *Noord-Braband,* gem. en ½ u. O. ten Z. van *Uden;* met 22 h. en 100 inw.

RAAM, b., prov. *Noord-Braband*, gem. en 25 min ten Z. W. van *Helvoirt,* met 5 h. en 30 inw. Het is het Zuidoostelijke gedeelte van het geh., *Gijssel-en-Raam.*

* RAAMSDONK. Bl. 340, reg. 17, *staat:* in biezen, *lees:* in handel in biezen,

RAAMSDONK (DE WESTER-POLDER-VAN-), pold., prov. *Noord-Braband.* Zie WEST-POLDER. W.

* RAAR, geh., prov. *Limburg,* ligt ½ u. O. N. O. van *Meerssen*; en telt 19 h. en 150 inw.

RAARDERHEI, gemeene weide, prov. *Limburg*, gem. *Meerssen*, nabij en aan het geb. *Raar*, welks inw. er eene vrije weide hebben.

* RAADERTERP. Reg. 5, *staat:* waar men de boerenplaats *lees*: waar de boerenplaats,

RAAS-EN-PIJPER, poldertje prov. *Overijssel.* Zie PIJPER (RAAS-EN-).

* RAASHOFF is geen geh. maar eene pachthoeve.

RAAXMAATS-BOEZEM (DE), water, prov. *Noord-Holland*, gem. *Haringcarspel*, eene oppervlakte beslaande van 52 bund. 4 v. r. 10 v. ell.

* RADE, geh., prov. *Limbnrg.* Bl. 350, *bovenste* reg., *staat:* 1840 *lees:* 1834.

* RADERHEURNE en RADERVELD *moeten beide* wegvallen.

* RADEWIJKER-BROEK (DE), *lees:* RADEWIJKER-BEEK (DE).

RADJA-BASSA (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de Zuidkust van het eil. *Sumatra.*

* RAEMELE, *staat:* zie RAMELER. *lees:* zie RAMELE.

* RAFELDER ligt ten N. W. van *Gendringen* en telt 14 h. en ruim 110 inw. In dit geh. zijn in het begin dezes jaars steenkolen gevonden.

RAKIT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas.*

RAKOETAK, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, 1570 ell. hoog.

RAMAOE, baai in *Oost-Indië*. Zie SALEKAT. W.

RAMBOET (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Tagal.* Zij heeft haren oorsprong aan de noordzijde van den berg *Slamat*,

bij de padoekoeän Gamboeran, bezuiden het d. Mandiradja; neemt haren loop noordelijk door het distr. *Mandiradja*, langs de grenzen van het distr. *Gantoengan*, tot aan het bosch Soekautela, en stroomt van daar, door het distr. *Pamalang*, N. O. bij de dessa Bodjong-Kellor, 17 palen ten O. van het residentiehuis, in zee. De RAMBOET ontvangt geene andere rivieren en heeft onderdeelen noch takken.

RAMELDINGEN, geh., grooth. *Luxemburg*, heeft 57 h. en 340 inw.

* RAMELE of RAMMELE ligt 10 min. Z. W. van *Raalte*.

* RAMMEKENS, fort, bestaat tegenwoordig uit het oude kasteel en uit de vestingwerken, die er om zijn gelegd en vooral in de jaren 1652, 1811 en 1812 vele veranderingen hebben ondergaan. Dit zoogenaamde kasteel is thans het reduit van het fort, heeft eene driehoekige gedaante, bestaande aan de rivierzijde uit een bastion met twee lange vleugels, die landwaarts ieder een half bastion hebben, om de daarop aanloopende dijken te bestrijken en vereenigd zijn door eene gebrokene courtine, welke eenen vooruitspringenden hoek vormt. Het is geheel opgetrokken van oud zwaar muurwerk, hebbende van onder 7 à 8 ell. dikte en wordt aan de beide rivierzijden door eenen dijk tegen den golfslag beschermd. De inwendige ruimte is klein en bevat slechts een houten gebouw, tot berging van buskruid voor de marine. In 1812 zijn, onder genoemde vleugels, acht bomvrije casematten, met eene kruidkamer in den saillant, gebouwd. De ingang is eene oude overwelfde poort van duifsteen, met het jaartal 1547 voorzien; voor deze poort ligt eene houten brug over eene half digtgegroeide gracht, die het kasteel alleen aan de landzijde omringt. Dit reduit wordt ingesloten door een aarden kroonwerk met breede gracht; de daarover gelegen hebbende houten brug is afgebroken, geschiedende het binnenkomen langs de zeedijken, waar tusschen dit werk besloten ligt. Daarin staat eene steenen woning voor den Kommandant en een houten gebouw voor de bezetting.

§ RAMMEKENS (DE REEDE-VAN-), reede aan de zuidoostkust van het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, nabij het fort van dien naam, aan *het Vlakke* der Westerschelde. Vroeger was zij eene veilige ankerplaats voor zware zeeschepen en voor de koopvaarders, die naar Middelburg bestemd waren. Thans kan zij alleen dienen voor niet diepliggende schepen, die daarvan gebruik maken bij weste- en zuidwestewinden, welke de reede van Vlissingen onveilig maken, terwijl de diepgaande schepen naar de reede van Neuzen verzeilen. De koopvaarders, welke voor Middelburg bestemd zijn, komen thans het Veersche-Gat binnen en hebben op de reede van Vere eene goede ankerplaats.

RAMMETJE, geh., prov. *Limburg*, gem. *Mook-en-Middelaar*, 18 min. O. Z. O. van *Mook*; met 4 h. en 15 inw.

RAMSBRUG (DE) of brug no. 3, prov. *Gelderland*, over het derde pand van het *Apeldoornsche-kanaal*. Het is eene houten ophaalbrug.

* RAMSBURG, buit. op *Walcheren*, is gesloopt, thans is het eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 6 bund. 71 v. r. 20 v. ell.

RANAOE, lands. in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, resid. *Palembang*, in het binnenland.

* RAND (DE), geh., bestaat uit twee hoeven en 10 h. gezamentlijk bewoond door ruim 80 inw.

* RANDELSWEER ook RANDELWEER ligt 10 min. Z. W. van *Eenum*; telt 2 h. en 10 inw.

* RANDENBURG. Reg. 41, *staat:* Vicaris der Hollandsche kerken, *lees:* Apost. Vicaris,

RANDERWEERDEN (DE), uiterwaarden tegen den IJssel, prov. *Overijssel*, arr. kant. en gem. *Deventer*; palende N. aan de Hengforder-weerden, Z. aan weerden behoorende aan de stad Deventer. — Deze uiterwaarden beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ongeveer 37 bund.

RANDOE-DONGKAL, d. in *Oost-Indië*, op *Java*, resid. *Tagal*, reg. en 22 palen Z. van *Pamalang*. Er is aldaar eene indigo-plantaadje.

* RANDWIJK, voorm. heerl. — Bl. 361, reg. 7, *staat*: heel *lees*: keel

* RANDWIJKSCHE-WAARD watert uit door eene steenen sluis, wijd 1,36 ell.

RANOELAMONGAN, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*, reg. *Probolingo*.

* RANSDORP-DURGERDAM-EN-HOLYSLOOT bevat mede een gedeelte van het Bellemermeer.

* RANSDORPER-EN-HOLYSLOOTER-DEI, *lees*: RANSDORPER-EN-HOLYSLOOTER-DIE.

* RANSWERD ook wel RANSKWERT, ligt 25 min. N. W. van *Jukwerd*. Er staat thans slechts 1 h. met 12 inw.

RANTOUW (GOENONG), heuvel in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, in het binnenland, nabij de Doeson, welke bruinkolen bevat. Hij is geheel met bosch bedekt, waarin het zoogenaamde ijzerhout (*kajoe besi*) en vele andere hoogstammige en goede houtsoorten worden aangetroffen

* RAPE *staat*: Zie RAAP (DE). *lees*: Zie SPITSENBERG.

* RAPELENBERG beslaat eene oppervlakte van 2 bund.

* RAPENBURG, b., prov. *Friesland*, telt 4 h. en 20 inw.

RAREPANG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, afd. *Anjer*.

* RASQUERT telt 62 h. en 370 inw. Reg. 9, *staat*: ten zuiden *lees*: ten Noorden

* RATÉ (GOENONG), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Sumatra*, in de *Lampongsdistrikten*.

* RAUTE ligt 10 palen van Pegaden. Reg. 3, *staat*: Pradjoerads te Pregaden, *lees*: Pradjoerits te Pegaden, Reg. 4, *staat*: barissants, *lees*: barissans,

* RAUWERD, kant. — Reg. 2, *staat*: Berlicum *lees*: Berlikum. — Reg. 3, *staat*: Beesterzwaag, Z. O. aan de kant. Heerenveen, *lees*: Beesterzwaag, Z. O. aan het kant. Heerenveen,

RAUWERD, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Rauwerderhem*, arr. *Leeuwarden*, kant *Rauwerd*, bevattende de d. Rauwerd, Deersum, Irnsum, Poppingawier, Sybrandaburen en Terzool, beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3490 bund. 5 v. r. 91 v. ell., waaronder 3341 bund. 3 v. r. 83 v. ell. belastbaar land.

* RAUWERD, d. De straatweg van Leeuwarden naar Sneek, loopt niet boven de 600 ellen ten Noorden van dit dorp terwijl zich daar weder een weg door dit dorp naar Irnsum strekt. — Reg 14—17, *moeten de woorden*: Omtrent — Flanzum. en in de 3 onderste reg. *de woorden*: Oudtijds — ontlastte *wegvallen*.

* RAUWERDERHEM. Reg. 4 *staat*: de wetering *lees*: de Wetering — Reg. 8 *staat*: Ter-Zool *lees*: Terzool — Door deze griet. loopt de straatweg van Leeuwarden naar Overijssel en wel van Roordahuizum naar Irnsum, benevens de straatweg naar Sneek en de Lemmer. — Reg. 30, *staat*: Ter-Zoolsterzijl. *lees*: Terzoolsterzijl.

* RAUWERDER-NIEUWLAND beslaat eene oppervlakte van 200 bund.

*RAVEN (HOOG-), pold., beslaat eene oppervlakte van 136 bund. 81 v. r. 10 v. ell., waaronder 136 bund. 80 v. r. 10 v. ell. schotbaar land; bevat 3 boerderijen, en wordt op den Rijn van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 1 Schout, 4 Heemraden en 1 Secretaris-Gaardermeester.

*RAVEN (LAAG-), pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 185 bund. 66 v. r. 45 v. ell., waaronder 185 bund. 66 v. r. 45 v. ell. schotbaar land; telt 5 boerderijen, en wordt door 1 molen, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit 1 Schout, 4 Heemraden en 1 Secretaris-Gaardermeester.

*RAVEN (OOST-), heerl., telt 72 h., bewoond door 75 huisgez., uitmakende eene bevolking van 356 inw., onder welke 303 Herv. en 53 R.K.

RAVEN (WEST-) is een pold. (geen heerl.). Hij beslaat eene oppervlakte van 257 bund. 20 v. r. 4 v. ell., waaronder 257 bund. 20 v. r. 4 v. ell. schotbaar land; telt 31 h., bewoond door 49 huisgez., uitmakende eene bevolking van 250 inw., onder welke 140 Herv., 108 R. K. en 10 Israëliten.

*RAVENSBOSCH (HET), prov. *Limburg*, ligt gedeeltelijk gem. *Houthem* en gedeeltelijk gem. *Schimmert*, terwijl vroeger ook een gedeelte tot de gem. *Hulsberg* behoorde, doch dit gedeelte is reeds ongeveer 40 of 50 jaren tot akkerland gebragt. In het RAVENSBOSCH, in de vooronderstelde rigting van den Romeinschen weg van Tongeren over Cortovallium op Colonia Agrippina, werd in de laatste helft der voorgaande eeuw een steenen zegel van eenen Romeinschen Oogengeneesheer CAJUS LUCIUS ALEXANDER gevonden, met vier op de zijden ingegrifte opschriften. De geleerde oudheidkenner CHR. SAXE heeft dit belangrijk stuk beschreven en toegelicht, in eenen Latijnschen brief aan den Heer VAN WIJN, te Utrecht in 1774 uitgegeven. Nog belangrijker is het, dat op de zelfde plaats, zoo als SAXE op bl. 20 aanteekent, vele brokken van gebakken tegels en van gewelfd bouwwerk voor den dag gekomen zijn, die bewijzen dat aldaar een Romeinsch gebouw heeft gestaan (1). In het jaar 1850 zijn daar, op last der Hooge Regering, door Dr. JANSSEN, Conservator bij het museum van oudheden te Leyden, opzettelijke onderzoekingen en opgravingen bewerkstelligd en werden gevonden de bouwvallen van een Romeinsch tempeltje en van andere gebouwen, gelegen nabij den Romeinschen weg, die langs den regter Maasoever van Maastricht op Xanten liep en waarvan ook nog sporen ontdekt werden. Men vond ook vele fragmenten van pannen, waterleidingen, van tegels en van allerlei aardewerk, als: van groote kruiken, potten, schalen, kommen, bakken, bekers; stukken van handmolens van Andernachschen tras enz., thans in het Museum te Leyden geplaatst (2). Hierdoor is meer waarschijnlijk geworden, dat de Romeinsche standplaats die in het *Itinerarium van* ANTONIUS onder den naam van Cortovallum voorkomt in het RAVENSBOSCH moet gezocht worden (3). Reg. 7, *staat:* de voornoemde banken *lees:* de banken van *Meerssen en Schimmert;*

*RAVENSBOSCH (HET), prov. *Noord-Braband*, ligt Z. W. van *'s Grevelduin-Capelle*. Dit uitgestrekte bosch is meer dan 50 bund. groot geweest, doch sedert eenige jaren meestal gerooid en de gronden tot wei- of

(1) Zie LEEMANS, *Rom. Oudh. te Maastricht*, bl. 62 en 63.

(2) Zie *Staatscourant* 1851 no. 65.

(3) Zie *Bulletin de l'Academie royale de Bruxelles*, *Séance du 7 Avril* 1838.

bouwland aangelegd. Het oude gebouw, staande aan de vaart te *'s Gravenmoer*, dat van tijd tot tijd afgebroken en verkleind was, is in 1849 geheel gesloopt en in de plaats daarvan een arbeiderswoning gezet. In Februarij 1851, is in het voormalig bosch, ruim 7 minuten O. ten Z. van het huis door het graven van een sloot ruim 6 palm diep, in het witte zand, zonder eenig puin of andere voorwerpen of sporen te ontdekken, die kunnen doen vermoeden, dat de grond aldaar vroeger is geroerd geweest, een beeldje opgedolven van zeer goed zilver, lang 9 Ned. duim en wegende vijf lood. Het stelt een Romeinsch of Oostersch krijgsman voor, staande in militaire houding op een achtkantig voetstuk, een tulband met pluimen op het hoofd, een speer in den regter arm, in de linkerhand een hoorn op de borst houdende, een zwaard op zijde en een zittende hond achter de beenen; op het voetstuk van dit zeer fraai bewerkt en ongeschonden beeldje, schijnen twee merken of keurstempels geslagen te zijn; ook heeft eene onbekwame hand daarop de letters E. W. gesneden. — Het heeft blijkbaar tot hecht aan een dolk of mes gediend, doch van het lemmet is niets gevonden; het is moeijelijk te gissen, hoe dit beeldje op die plaats gekomen is, misschien is het bij eene jagtpartij verloren, misschien ook door *de heidens*, die zich voor 1724 daar ophielden en in rooven en stelen een middel van bestaan zochten; zoo niet de diepte waarop het in 't zand gezakt is, aan een veel vroeger tijdstip moet doen denken.

RAVENSGAT, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Bakel-en-Milheze*, 20 min. Z. W. van *Bakel*; met 2 h. en 30 inw.

* RAVENSHORST. Zie Wbk. bl. 375.

* RAVESTEIN, heerl., bevatte mede het d. Herpen. — Bl. 379, *reg.* 21 en 22, *staat:* Twessburggen, *lees:* Twessbruggen,

* RAVESTEIN, gem. Bl. 380. De kerk is in 1735 door de Jezuiten gebouwd. — Bl. 381. Het fonds van de Ravesteinsche loterij afkomstig, is nog aanwezig. Uit de inkomsten wordt voorzien in de behoeften van de eeredienst, het onderwijs en tot andere nuttige einden. Het wordt beschouwd als een bijzonder eigendom der ingezetenen van de stad en lande van Ravestein, die daarvan het vruchtgebruik hebben, als een onverdeeld en onvervreembaar goed. De opperadministratie behoort aan den Souverein, die eenen der ingezetenen van Ravestein tot Administrateur benoemt. Deze heeft het beheer over het fonds, volgens de door den Koning vastgestelde instructie, en is rekenpligtig aan Gedeputeerde Staten. — Het wapen van Ravestein bestaat uit een veld van goud (niet van keel).

RAVESTEIN, oud adell. h., prov. *Geld.* Zie Geldermalsen (Huis-Te-).

* RAVESTEIN, prov. *Zeeland*, is voor ongeveer vijftig jaren gesloopt. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans 31 bund. 31 v. r. 80 v. ell. wei- en bouwland.

* RAVESTEIN (HET KASTEEL-VAN-). Bl. 383, reg. 15 en 16, *staat:* twee vereenigde Vorsten *lees:* twee vereenigde Vorsten, van Brandenburg en Neuburg,

* RAVESTEIN (LAND-VAN-), pold. Bl. 384, *bovenste reg., staat:* gesteld, *lees:* blootgesteld,

* RAVENSTEIN-EN-MEGEN. De 16 past. worden bediend door even zoo veel Pastoors, vijftien Kapellaans en eenen Adsistent. Er zijn bovendien twaalf kapellen, drie mans- en vier vrouwenkloosters. Men telt er 18,600 zielen, onder welke 14,000 Communikanten.

RAWAH-BOEWAJA, meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, nabij de Tjitandoewi.

RAWAH-DJAMBOE, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. *Serang*, afd. *Anjer*, distr. *Tjiligon*.

RAWAH-POELOE 1 en RAWAH-POELOE 2, twee distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en afd. *Soerabaja*.

* RECKINGEN. De par. waartoe de d. Reckingen en Ehlingen, benevens de geh. Roedtgen en Pissingen behooren, telt 710 zielen, onder welke 550 Communnikanten. De kerk te Reckingen is aan de H. Cunegunda en de kerk te Ehlingen aan den H. Jacobus toegewijd.

RECOLLETTEN-KLOOSTER, te *Roermond*, prov. *Limburg*, in de *Neerstraat*. — Dit kloost. werd in 1307 door Reinald I, Graaf *van Gelder*, gesticht. Het is in 1797 door de Franschen vernietigd, en dient thans gedeeltelijk tot *Magazijn*, terwijl een gedeelte hersteld is en tot *Protestantsche kerk* dient. — In de vroegste tijden was het een kasteel, Pot genaamd (1), aan den Graaf van Gelder toebehoorende; hij stichtte er een klooster in van Conventuale Monnikken, doch in 1569 kregen zij de benaming van Broeders van de Observantie. — Bij de inneming van Roermond in 1572 door de Staatsche troepen werd het klooster en de kerk geplunderd en de kloosterlingen er uitgejaagd; vier jaren later kregen zij echter het klooster terug, herstelden de gebouwen en de kerk en kregen in 1619 den naam van Recolletten of Franciskanen, die het tot de vernietiging behouden heeft (2).

§ REDEMPTORISTEN (KLOOSTER-VAN-), kloost., prov. *Limburg*, gem. *Wittem*. — Het was vroeger een Kapucijnenklooster, gesticht in het jaar 1732, en werd door Ferdinand, Graaf van Plettenburg, bij akte van schenking, van 16 Mei 1733, aan de Paters Kapucijnen afgestaan. Deze behielden het tot aan de Fransche omwenteling, als wanneer het klooster verkocht werd aan den Heer Ernst, Abt van 's Hertogenrade, die wist te bewerken, dat de aan het klooster verbonden kerk voor de R. K. eeredienst werd bestemd. Daar hij echter buiten staat was de kooppenningen te voldoen, was hij verpligt het klooster te verkoopen aan Georges Baron van Pallandt, te Aken, die het, bij zijne dood, naliet aan zijne nicht Mevrouw van Veldhoven, te Eindhoven, van wie de Congregatie der Redemptoristen het kocht, welke er zich den 12 Januarij 1836 vestigde. Het klooster werd op den 18 Junij 1841 door een bezoek van Z. M. Willem II vereerd, die alstoen eigenhandig zijnen naam op het register der weldoeners inschreef.

* REDENBURG ligt in *Delfland* (niet in *Rijnland*), 5 min. W. van *Voorburg*.

* REDICHEMSCHE-WAARD watert uit op de Lek door eene steenen sluis, wijd 0,75 ell.

* REDING. De kerk is aan den H. Remigius toegewijd.

* REDINGEN, kant., grooth. *Luxemburg*. Het heeft de zelfde uitgestrektheid, welke vroeger het kant. Osperen uitmaakte, naar welk artikel wij dus verwijzen.

* REDINGEN, gem. — De par. telt 800 zielen, onder welke 500 Communnikanten. — De kerk is aan den H. Victor, de kapel te Lannen aan den H. Stephanus en die te Nieder-Pallen aan den H. Bernardus toegewijd.

---

(1) Zie Teschemacher, *Annalis Cliviae, Juliae, etc.* fol. 490 (verbeterd door Knippenberg *Hist. Ecc. ducatus Geldria* in de Errata).

(2) Knippenberg, *Loco Citat*, fol. 76.

REDJONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordoostkust.

* REEDIJK, geh., prov. *Zuid-Holland*, bestaat uit 8 h. en 50 inw.

REEF (DE), water, in *Kennemerland*, prov. *Zuid-Holland*, dat met eene noordelijke rigting in de *Wijversloot* uitloopt.

* REEK, gem., prov. *Noord-Braband*, paalt W. aan Schayk en Herpen.

§ REELAAR (HET) geh. en havez. prov. *Overijssel*. Zie Relaar (Het) W. en Relaersbroek. W.

* REEMST (NIEUW-) ligt 3½ u. van *Wageningen*, 1 u. Z. O. van *Otterloo*, en bestaat slechts uit één h.

* REEMST (OUD-) ligt 1 u. O. van *Otterloo*, en telt 4 h. en 30 inw.

* REEMSTERZAND beslaat eene oppervlakte van 99 bund.

REENDERSCHE BEEK (DE), of Riendersche-beek, prov. *Gelderland*, gem. *Brummen*. Zij ontstaat bij het erve den Els, en loopt door eene steenen sluis, wijd 1,38, in den *IJssel* uit.

REESLOOT (DE), water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Meeuwen-Hill-en-Babyloniënbroek*, in eene noordelijke rigting, loopende van de straat van Babyloniënbroek naar den Middelgraaf, zijnde de scheiding van het Oud- en Nieuwland van Babyloniënbroek, van den Hill.

* REET, ligt ½ u. Z. van *Elst*, telt 20 h. en 125 inw.

* REETSCHE-BRUG, houten brug, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. Z. van *Elst*, in de b. *Reet*, over de *Verloren Zeeg*, in den grooten weg van Nijmegen naar Arnhem.

* REEUWIJK, gem., bevat behalve de in het Wbk. vermelde, mede de b. Oud-Reeuwijk, Vogelzang en 's Gravenbroek.

REEUWIJK (OUD), b, prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. N. O. van *Reeuwijk* aan de Oud-Reeuwijksche-dijk; met 10 h. en 70 inw.

* REEUWIJK-BROEKVELD-WIJK-VOSHOL-RAVENSBURG c. a., ligt gedeeltelijk in het arr. *Rotterdam*, kant. *Gouda*, en daarin ten deele gem. *Reeuwijk*, ten deele gem. *Sluipwijk*, en gedeeltelijk in het arr. *Leyden*, kant *Alphen*, gem. *Zwammerdam*.

* REEUWIJKSCHE-BRUG. Dit geh. ontleent zijnen naam van eene brug, welke aldaar over de Oud-Reeuwijksche-watering ligt.

REEUWIJKSCHE-BRUG (DE OUDE-), brug, prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. O. van *Reeuwijk*, ter plaatse, waar de oude weg over de Vaartwatering gaat.

REEUWIJKSCHE-DIJK (OUD), dijk, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Reeuwijk*, in eene zuidoostelijke rigting loopende, van Voshol naar de Zaten.

REEUWIJKSCHE-WATERING (DE OUD), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Zwammerdam*, in eene zuidoostelijke rigting loopende van de Wonne-watering, langs den Oud-Reeuwijksche-dijk tot aan de Vaarwetering.

*REEVAART *staat:* Vecht (de Nieuwe), *en zoek dat woord hiervoor.*

*REEVE (DE), begint aan de grenzen van *Kampen* en *Kamperveen* bij de Roskam; neemt westwaarts loopende den naam van Buiten-Reeve aan, en ontlast zich door de *Drontersluis* in de *Zuiderzee*.

REEVE (HET), landg., prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. Z. O. van *Gorssel*, in de buurs. *Harfsen*, met de bouwplaatsen Groot- en Klein-Reeve; de katersteden het Achterkamp en de Koele, en de daaronder behoorende bouw- en weilanden, bosschen en heide, eene oppervlakte beslaande van 123 bund. 3 v. r. 20 v. ell.

REEVE (BINNEN), water, prov. *Overijssel*. Het begint aan den *Zwartendijk* en loopt zuidwestelijk in de *Buiten-Reeve*.

REEVE (BUITEN-), dat gedeelte van de *Reeve*, prov. *Overijssel*, hetwelk van de Binnen-Reeve naar de Drontersluis loopt.

REEVE (NIEUWE), water, prov. *Overijssel*, welke begint ten Noorden van de Zwartendijksche-sluis onder *Kampen*, het water van de Cellebroerswetering opneemt en westelijk, door een sluis, in de *Zuiderzee* uitloopt.

REEVLIET (DE), water, prov. *Noord-Braband*. Zie VLIET (DE REE-) W.

REGELINK (GROOT), landg., prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. N. O. van *Hengelo*; met heerenhuis en eene daghuurderswoning, groot 13 bund. 60 v. r. 40 v. ell.

REGTENDIJKSCHGAT (HET), ook wel het GAT-VAN-MOERDERMALIET geheeten, water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Oosterhout*, beginnende ruim 20 min. N. O. van het dorp aan den straatweg en loopende een eind wegs langs den grooten rijksweg no. 3. Lager of noordwaarts op draagt het de naam van KROMMEGAT. Zie dat woord. W.

* REGTVAART ligt ½ u. W. van *Waalwijk*, met de Kaatsheuvel aan eene zelfde regte straat, die van het Westen naar het Oosten loopt; zoodat beide eene reeks van huizen uitmaken.

* REGULIERSDAM ligt Z. W. van *Soetermeer*.

REGULIERSHUIS, voorm. kloost., te *Utrecht*, op de *Oude-Gracht*. Zie het art. UTRECHT. bl. 454.

* REGULIERSKLOOSTER, voorm. kloost. in *Rijnland*, ligt Z. W. van *Soetermeer*. Waar het gestaan heeft ziet men thans eene bouwmanswoning.

REIGERBOSCH, voorm. fort, prov. *Zeeland*. Zie REIGERSBOSCH. W.

* REIGERSBERGSCHE-POLDER. Bl. 401, reg. 9, *moeten de woorden:* buiten het fort tegen den dijk *wegvallen*.

REIGERSBOSCH, voorm. adell. h., prov. *Noord-Braband*. Zie GIESSEN (HUIS-TE-).

* REIGERSDAAL. Reg. 13, *staat:* kool *lees:* koolzaad

REIGERSHOFTE, buurs., prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo*, ½ u. Z. van *Almelo*; met 5 h. en ruim 30 inw.

* REYERSCOP-ST.-PIETERS, *lees:* REYERSCOP-ST.-PIETER.

* REYERSKOOP, landstreek, telt 16 h. waaronder 6 boerderijen.

* REYERSOORD. Het getal h. en inw. is fautief opgegeven, zijnde de hier vermelde getallen het bedrag van de geheele geregtsbank van Tricht.

* REIJERWAARD (NIEUW-) watert uit door eene steenen sluis, wijd 4,20 ell.

REISBACH (DE), beek, in het grooth. *Luxemburg*. — Zij ontspruit bij het d. Nagem; vloeit in eene zuidwestelijke rigting, en valt bij Redingen in de *Attert*.

* REISDORFF, gem., ligt gedeeltelijk in het balj. van *Diekirch*, gedeeltelijk in het graafs. *Vianden*; paalt N. aan Fouren, N. O. aan de Our, die haar van de Pruisische prov. Rijnland scheidt, O. aan de Sure, de gem. Befort en de gem. Erensdorf, W. aan de gem. Bettendorf. — De voortbrengselen van den grond bestaan in tarwe, rogge, gerst, haver, boekweit, erwten, aardappelen en kalksteen. De veestapel beloopt 120 paarden, 380 runderen en 150 zwijnen. — De inw. vinden hun bestaan in landbouw en veeteelt. — Er zijn hier twee scholen. — Het d. REISDORFF ligt aan de Sure, tegen over den mond van den Erenz, telt 37 h. en 285 inw. — De kerk is aan den H. BARTHOLOMEUS toegewijd. — Er is een gemeentebosch groot 166 bund. 42 v. r. 90 v. ell.

REISERMUHL, geh., hert. *Luxemburg*, ligt 1½ u. van *Diekirch*.

* REITDIEP (HET). Reg. 9, staat: *Ferwert*, lees: *Feerwert*,

REITERWALD, bosch, in het regtsgebied van *Remich*, grooth. *Luxemburg*, N. van Bons, W. aan Stadbredimus.

* REITSUM. Reg. 6, *staat:* vlasteelt. *lees:* veeteelt. — De kerk is klein.

REIZENDE-MAN (DE), hofstede in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, gedeeltelijk gem. *Heilo-en-Oesdom*, 40 min. Z. van *Heilo*, gedeeltelijk gem. en 20 min. van *Limmen*. — Deze hofst. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 29 bund. 90 v. r.

* REKER-POLDER (DE NOORDER-) is onbehuisd; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 114 bund. 41 v. r. 50 v. ell., alles schotbaar land, en wordt, gezamenlijk met den Mangelpolder, door eenen molen bemalen. Het bestuur bestaat uit den Burgemeester, als Dijkgraaf, en twee Poldermeesters.

* REKER-POLDER (DE ZUIDER-) is onbehuisd; beslaat, gezamenlijk met den Middel-Reker-polder, eene oppervlakte van 140 bund., alles schotbaar land en wordt door eenen molen op het Groot-Noordhollands-kanaal van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Poldermeesters.

REKHEM, veelal verkeerdelijk REKKOM geschreven, buit. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. Z. van *Zutphen*, kant. en ¼ u. N. W. van *Doetinchem*, gem. *Ambt-Doetinchem*. — Op dit buit., hetwelk zeer boschrijk is, treft men een sierlijk landhuis aan, aangenaam gelegen aan de Beilheimerbeek, ter plaatse, waar vroeger het klooster Beilhem gestaan heeft. Voorheen had men er ook eene ijzergieterij, die in het jaar 1800 naar Keppel verplaatst is. Vroeger was het een eigendom van wijlen den Graaf VAN LIJNDEN VAN HOEVELAKEN, in leven Gouverneur van Gelderland, die dit huis gesticht en den naam van REKHEM gegeven heeft. In het jaar 1836 zijn deze goederen, welke eene oppervlakte besloegen van 139 bund., door de erven van gezegden Graaf verkocht en aan verschillende personen overgegaan. Het landhuis, met 39 bund. is een eigendom van den Heer G. H. HORSTING.

§ REKKOM, buit., prov. *Gelderland*. Zie REKHEM.

§ REKVISSCHERS-POLDER, pold., prov. *Utrecht*. Zie RIKVISSCHERS-POLDER. W.

* RELAERSHOEK, *lees:* RELAARSHOEK.

* REMBANG, reg., bestaat uit de distr.: Rembang, Waroe, Binangon, Kragang, Soelang, Pamotjan en Sedan.

* REMBANG (DE), riv., op *Java* is 12 palen lang, aan den grooten weg, 40 voeten breed, en aan den mond voor haven en scheepstimmerwerf dienstbaar.

REMBANG (DE BAAI-VAN-), baai op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, tusschen de voorhoeken Njamploeng en Tandjong Boewang. Er liggen daarin vijf kleine koraaleilandjes, met riffen en banken, waardoor de reede gevaarlijk is. De diepte is tot 12 vademen ver uit den wal.

* REMERSCHEN, gem., grooth. *Luxemburg*, telt in de kom van het d. 720 inw.

§ REMICH, dek. in het vic. apost. van *Luxemburg*, bestaande uit de volgende zeventien par. als: Remich, Bous, Canach, Dalheim, Ellingen, Elvingen, Greveldingen, Lenningen, Mondorff, Remerschen, Schengen, Schwebsingen, Stadtbredimus, Syren, Waldbredimus, Weiler-zum-Thurm en Wellenstein, welke ieder eene kerk hebben; terwijl

men in dit dek. nog negen kapellen en bijkerken telt, als: eene te Bech, eene te Burmeringen, eene te Trintingen, eene op den Stephanusberg, eene te Klein-Macher, eene te Filsdorf, eene te Welfringen, eene te Altwies en eene te Hassel. De dienst wordt in dit dek. waargenomen door achttien Pastoors en acht Kapellanen, en men telt er bijna 15,000 zielen.

*REMICH, gem., heeft 2400 inw. De par. telt 2000 Communikanten.

*REMICH-EN-GREVENMACHER. Reg. 8, *staat:* 32 *lees:* 33

REMMELINK, boerenerve, prov. *Gelderland*, gem. *Wisch*, 50 min. van *Varsseveld*, eene oppervlakte van 39 bund. 17 v. r. 50 v. ell.

*REMSERT of REMSWERT bestaat uit 3 h., met 20 inw.

*REN ligt ¼ u. Z. Z. O. van *Gemert*, 5 min. Z. Z. W. van *Mortel*, waaronder het behoort; met 7 h. en 40 inw.

*RENCUM telt slechts 550 huisgez. Het d. komt voor in 1101 als HERKEKE in een giftbrief, waarbij de kerk door Bisschop BURCHARD wordt afgestaan aan de kosterij St. Maria te Utrecht. Bl. 422, reg. 3, *staat:* stomp spits *lees:* spits — De R. K. kerk, aan den H. LAMBERTUS toegewijd, is in het jaar 1837 gesticht.

*RENCUMS-HARTE, *staat:* Zie HATTE. (RENCUMS). *lees:* Zie HATTE (RENKUMS).

RENDEZ-VOUS-EILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie POELOE-BAUWAL.

RENGEL, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java* resid. *Rembang*.

RENKENVOORT, of RINKESFORT, geh., prov. *Limburg*, gem. en 5 min. Z. O. van *Maasbree*, met 15 h. en 90 inw.

*RENNEBERG, Staat. Zie RUNNENBERG. Lees. Zie RUNNEBERG.

RENNEBURG (DE), geh., prov. *Groningen*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Vlagtwedde*, met 2 h. en 15 inw.

*RENOY. Staat: *Beest-en-Rhenoy*, lees: *Beest-en-Renoy*, — De R. K. stat. telt 670 inw.

*RENSEL (DE) is gebezigd om het trekdiep van Groningen naar Winschoten te verlengen. Het loopt van laatstgemelde plaats, ter lengte van ongeveer 20 min., naar Winschoterzijl, waar het door eene sluis met de Pekel-Aa verbonden is. — Deze neemt bij de Bult nog de Westerwoldsche-Aa op, loopt, met deze vereenigd, voorbij de Nieuwe- of Langakker-Schans, en ontlast zich door de Statenzijl in den *Dollart*. Door middel van DE RENSEL, heeft Groningen dus gemeenschap met den Dollart, en er bestaan geregelde veren van Pekela en Nieuwe-Schans naar Groningen en vice versa. Het veer naar de Nieuwe-Schans, langs een klein kanaal (het Snikdiep) uit de Aa gegraven, onmiddellijk bij deze vesting eindigende, is van belang voor het verkeer met Oost-Friesland, ofschoon het door de stoombootendienst op de Eems veel van dit belang verloren heeft.

*RENSELERBERG ook MALENPOLL geheeten, bestaat uit eenen door menschenhanden opgeworpen ronden heuvel, welks voet omringd is door eene drooge gracht, terwijl de middellijn van het bovenvlak eene lengte van 20 passen heeft.

*RENSWOUDE telt in de kom van het d. 62 h. en 480 inw. — Bl. 433, reg. 2, *staat:* TAETS-VAN-AMERONGEN, *lees:* TAETS VAN AMERONGEN, — Bl. 434, reg. 15, *staat*: getande baren *lees:* gebretesseerde fascen

*RENSWOUDE (HET HUIS TE). Reg. 24, *staat*: op den gezegden Heer *lees*: op den Heer

*RESPELHOEK, buurs., prov. *Gelderland*; en telt 19 h. en 140 inw.

*RESSEN. Bl. 437. De kerk behoort aan de Herv. en heeft eenen vierkanten toren met lage spits.

*RETERSBEEK of RITTERSBEEK ligt W. van *Heerlen*. De eerste melding van deze plaats komt voor in een Charter van WALRAM, Heer *van Valkenburg en Montjoije*, gedagteekend 1 Mei 1288.

RETRANCHEMENT. Bl. 440, reg. 11 en 16, *staat:* schansen. *lees:* forten. — Reg. 19, *staat:* schans *lees:* fort — De ruimte binnen de wallen bedroeg ruim 30 bund., doch met den hoofdwal 55 bund.

RETRAITE (LA), buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Serooskerke-Rijnsburg-en-Hondegems-Ambacht*, en ten W. buiten de kom van het d. *Serooskerke*, aan den klinkerweg naar Domburg, eene oppervlakte beslaande van 2 bund. 11 v. r. 9 v. ell.

*REULAND, voorm. heerl. Reg. 5 *staat:* Hulzingen *lees:* Halzingen — Deze heerl., was in drie meijerijen namelijk die van Reuland, Holler en Asselborn, verdeeld, en bevatte, volgens eene lijst van het jaar 1692, de volgende plaatsen: Reuland, Bullingen, Holler, Binsfeld, Breidfeld, Massen, Asselborn, Sassel, Biwisch en Watermahl, benevens deelen van Landscheid, Steinbach, Lieler, Boxhorn, Rimlingen, Nieder-Besling, Weis-Wampach en Lingeler. — Onder het Oostenrijksche bestuur over het hertogdom Luxemburg betaalde deze heerl. 5 flor. 9 sols 5 deniers van elke 1000 Florijnen, die het gezamenlijke land opbragt. — REULAND was de wieg en bakermat van een oud-adellijk geslacht. Of WERNERUS DE REULAND, die in eene oorkonde van het jaar 1173, waarbij Keizer FREDERIK I de bezittingen, vrijheden en regten van het klooster Siegburg bevestigde, tot dit geslacht behoorde, is niet met zekerheid op te geven. Eer is dit te vermoeden van WALTER en CUNO VAN REULAND, beide in eene oorkonde van Keizer HENDRIK VI, ten jare 1194, onder de Leenmannen van het klooster te Echternach vermeld. CUNO VAN REULAND bezegelde in het jaar 1270 eenen leenbrief van graaf HENDRIK VAN VIRNEBURG. ARNOLD Jonker (Domicellus) VAN REULAND deed in 1299 *in vigilia pasche* afstand van zijne regten op de tienden te Euren ter gunste van zijne zuster JUTTA, echtgenoot van WILLEM VAN MANDERSCHEID, terwijl hij het patronaatregt over de kerk te Euren aan het klooster van St. Agnes te Trier opdroeg. Twee jaren later (1301) verkocht jonker ARNOLD de heerl. Müringen aan FREDERIK VAN SCHLEIDEN, en omstreeks en in 1313 vinden wij hem ook onder de leenmannen van den Trierschen Keurvorst genoemd. Met dezen ARNOLD stierf het geslacht der Heeren VAN REULAND in den mansstam uit en REULAND schijnt aan FREDERIK VAN BLANKENHEIM gekomen te zijn, ELSA VAN NEUENSTEIN, FREDERIKS weduwe, stond REULAND in 1321, voor zekere geldsom, aan Koning JAN *van Bohemen* af, en bevestigde in 1327 dezen koop. Toen koning WENCESLAUS zich in het jaar 1384 als Hertog *van Luxemburg* liet huldigen, benoemde hij EDMUND VAN ENGELSTORF tot Erfkamerheer des hertogdoms en beleende hem als zoodanig met de heerl. REULAND en met een aandeel van Ober-en Nieder-Besling. Nog ten huidigen dage ziet men in de bouwvallen van het kasteel REULAND, thans tot den Pruissischen Kreits Malmedy behoorende, eenen steen op welken twee kruisselings liggende sleutels als teekenen der waardigheid van Erf-kamerheer uitgehouwen zijn. — Door EDMUNDS kleindochter ALVERADA, kwam REULAND aan de Heeren VAN PALLANDT, als zijnde die jonkvrouwe ten jare 1401 met Heer WERNER VAN PALLANDT in het huwelijk getreden en door den echt van MARGARETHA VAN PALLANDT met Heer

Diederik van Mylendonk en Schonau werd Reuland eene bezitting van het in het stift Keulen bloeijende geslacht van Mylendonk. Balthasar van Pallandt van de linie Bredenbend verwierf, door zijn huwelijk met Elizabeth van Mylendonk, een aandeel van Reuland. De plaats, waar zijn ligchaam en dat zijner gemalin in de slotkapel te Reuland rusten, wordt aangeduid door een fraai zwart marmeren blad waarop men de volgende opschriften leest:

Anno Domini M. D. C. X. X. V. obiit illustris Dominus Balthasar, Ex Baronibus de Pallant, Bredenbend et in Reuland, Bourgraf et dominus in Alpen, Camerarius Ducatus Luxemburgensis et Comitatus de Chiny. — Obiit illustris D. Elisabetha ex Baronibus de Milendonck, Bourgravia in Drachenfelz et Domina in Meydrich conjux, quorum animae requiescant in pace (d. i.: In het jaar onzes Heeren 1625 overleed de Edele Heer Balthasar Baron van Pallandt, *Bredenbend* en *in* Reuland Burggraaf en Heer *van Alpen*, Kanselier van het hertogdom Luxemburg en het graafschap Chiny. — Overleed de Edele Vrouw Elizabeth Barones van Mylendonck, Burggravin van Drachenfels en Vrouw in Meydrich, zijne echtgenoot. Dat hunne zielen rusten in vrede!)

In vervolg van tijd wisselde Reuland nogmaals van beheerschers, want Odilia van Pallandt liet hare goederen aan hare nicht (de dochter harer zuster Johanna Geertruida), Maria Magdalena van Soetern, na, en deze droeg ze haren echtgenoot den Burggraaf Johannes Franciscus van Berghes over. — Graaf Ferdinand van Berghes, zoon van Johannes Franciscus van Berghes en Maria Magdalena van Soetern, geboren 4 Junij 1665, hield zich steeds te Reuland op, waar hij druk bezoek ontving van zijne pleitbezorgers in de talrijke processen, die hij met andere Edelen over verschillende erf- en leenregten voerde. Hij overleed te Reuland den 12 Februarij 1736. — Na zijnen dood werd de heerl. Reuland, wegens de vele daarop rustende schulden, in beslag genomen en in naam des Hertogs van Luxemburg geadministreerd. Aan de stukken, bij die gelegenheid opgemaakt en waarvan de origineelen op het provinciaal-archief te Luxemburg berusten, zijn belangrijke mededeelingen te ontleenen, gelijk uit het hier volgende kan blijken. De Heer van Reuland bezat aldaar een kasteel door grachten omringd, met drie vischvijvers en eene schapenfokkerij. In het bezit van het laatstgenoemde was de kapel van Onze Lieve Vrouw te Reuland gekomen. Bij het kasteel waren onderscheidene tuinen en akkervelden, eenige schuren en weiden. Op eene weide, Esaunel of Esawvel genaamd, moesten de bewoners van Asselborn het hooi maaijen, de burgers van Reuland het droogen en drie inwoners van Bracht, die van Stupach, Lascheid, Lommersweiler en Beiler het binnen rijden — Den Heer van Reuland behoorde een beukenwoud van 15 morgen grootte, Helpelt genaamd. Alle afgewaaide takken mogten de burgers van Reuland zich toeëigenen, maar zij moesten daarvoor jaarlijks 30 boomen planten. Het zelfde regt beweerden de bewoners van Reuland ook in het bosch op den berg Guirscheid te hebben. De aan den Heer van Reuland behoorende hof te Walhausen, bij Durler, bestond uit woning, bosch, akkergronden en weiden. De hof was tiendvrij en gaf 8 malter veldgewas (half rogge, half haver), 7½ daalder, 12 potten boter, 100 eijeren en een speenvarken. De 8 malter trok de Heer van Baring van Wallerode. De kapel van Onze Lieve Vrouw te Reuland trok 12 schellingen van dezen hof. — Aan den Heer van Reuland behoorde wijders de molen te Reuland, waar de burgers van Reuland, Lascheid en Weveler maalpligtig waren. De molenaar moest jaarlijks

15½ malter rogge, een half malter havermeel, een vet zwijn, een pond kaneel, een pond *Ingber* (gember), een pond peper en 12 pond Hollandsche kaas den Heer opbrengen. Uit deze inkomsten van den molen genoten de erfgenamen der Heeren D'HAMES van St. Veit 8 malter rogge en 6 daalders in geld, als intresten voor een kapitaal van 300 patagons. Ook KAREL THEODOOR VAN PORTZENHEIM beurde jaarlijks 18 sesteren rogge, en even zooveel de gevolmagtigde van MICHAEL WALDE uit de inkomsten des molens, uithoofde van den waterloop. De ingezetenen van Beiler, Lascheid en Lommersweiler moesten de noodige hand- en spandiensten verrigten, wanneer de molen vernieuwd of vertimmerd werd. — De Heer van REULAND spande de hooge, middelbare en lage vierschaar te REULAND, Lascheid, Lommersweiler, Beiler, in het deel van Stupach dat op den regter oever van den Our ligt en over eenen ingezeten van Lingeler. De Heer had het regt den Regter en de zeven Schepenen te benoemen, en ook eenen bijzonderen leenhof op te rigten. Hij bezat het regt der jagt en visscherij, op een deel waarvan echter FRANS VAN LINSTER aanspraak maakte. — Ook in den hof van Thommen bezat de Heer VAN REULAND een deel van het hooge, middelbare en lage regtsgebied, namelijk een derde, terwijl hij het regt had er eenen Meijer, 3 Schepenen en eenen geregtsdienaar te benoemen. LEONHARD FAYMONVILLE had zich door aankoop in het bezit der waardigheid van Meijer des hofs van Thommen gekocht, even als van eenige inkomsten, die weleer aan den Heer VAN REULAND hadden toebehoord. Tot den hof *Thommen* behoorden, Thommen, Grüffelingen, Oudler, Espeler, Braunlauf, Weisten, Aldringen, Weppeler, Leithum, Maldingen, Maspelt, Crombach, Hinderhausen, Auel, Weveler, Arstel, een deel van Lengeler, een deel van Beho, en een deel van Durler. — De Heer VAN REULAND ontving insgelijks de tienden te Oudler, welke 12 malter, half rogge, half haver, bedroegen, maar waarvan echter een deel aan de erven van zekeren WINTGEN verpand was. — De zouttienden te Weissen en Braunlauf, 7 à 8 malter rogge en haver bedragende, waren aan de erfgenamen van SERVATIUS SCHEUREN en die van NICOLAAS WINTGEN te St. Veith verpand. De laatstgenoemde bezaten ook de tienden te Thommen en Crombach pandswijze. — Van eene belasting, die onder de benaming van tolregt (*Zollrecht*) op de St. Matthias jaarmarkt te Maldingen werd geheven, erlangde de Heer van REULAND een derde deel. — Zes inw. van Thommen, zes van Crombach en drie van Grüffelingen waren tot bepaalde hand- en spandiensten verpligt. Drie ingezetenen van Lengeler en drie van Bracht moesten alle jaren één dag mest rijden en één dag op den akker van den Heer van REULAND ploegen. — Van den molen te Durler, welke insgelijks aan den Heer VAN REULAND behoorde, moest de molenaar jaarlijks 6 malter rogge, 4 sesters havermeel, een pond kruidnagelen, een pond ingber, een pond peper, 12 pond Hollandsche kaas en een vet zwijn of 5 daalders opbrengen. Zes sesters van de rogge vielen ten deel aan de erfgenamen van VAN MUTTART wegens pandregt. — De molen te Thommen, almede aan den Heer VAN REULAND behoorende, gaf jaarlijks 10 malters rogge, een vet zwijn of in plaats daarvan 5 daalders, verder een pond foelie, een pond peper, 12 pond kaas en 4 sesters havermeel. — De inkomsten van den molen te Crombach werden betaald aan de kapel aldaar ten gevolge eener schenking. — De inwoners van Asselborn

en Holler moesten een, beneden den molen te Thommen gelegen, meer reinigen en in stand houden, en de inwoners van Hinderhausen moesten het daartoe noodige rijswerk leveren. — In den hof van Thommen bezat de Heer van Reuland ook nog een bosch, Streitwald genaamd, tusschen de bosschen van den Baron de Montigny en die der Graven van Salm gelegen. Dat bosch was ongeveer 50 morgen groot en daartoe behoorden nog twee weiden, die omstreeks 3 wagens hooi gaven. — Bij Maspelt bezat de Heer van Reuland twee morgen land. — De Heer van Reuland was ook oppergeregtsheer in den Hof Holler, waartoe de d. en geh. Holler, Breitfeld, Binsfeld en Marsen en zeven huizen te Lieler behoorden. Hij benoemde er den Meijer, den Geregtsschrijver (Secretaris) en den Geregtsdienaar, doch de benoeming der zes Schepenen stond aan de abdij *Prüm*. — De tienden van Holler bestonden uit 13 of 14 malter veldgewas, half rogge en half haver, en 7 schellingen in geld; alles insgelijks het eigendom der Heeren van Reuland. Sinds 1758 had de Keurvorst van Trier zich in het bezit dezer tienden gesteld. Ook de mouttienden die 13 tot 14 sesters, half haver, half rogge, bedroegen, had de Keurvorst van Trier bemagtigd. Nog had de Keurvorst zich hier van het schaftgeld meester gemaakt, bestaande uit 21 daalders, 10 malters schafthaver, 4 malters rogge, 15 hoenders en 150 eijeren. De inw. waren tot hand- en spandiensten verpligt. — Ook in den hof Watermahl, waartoe eenige huizen te Ourth behoorden, was de Heer van Reuland hoog-, middelbaar en grondgerigtsheer, benoemde er den Meijer, 6 Schepenen en den Geregtsdienaar en ontving er de strafgelden en de tienden. De laatsten bedroegen 14 à 15 malters, half rogge, half haver, en waren aan Leonhard Demaine, vroeger Burgemeester te Luik en Heer van *Beaumel* en van de helft van *Houffalise* verpand. — Uit den hof Watermahl trok de Heer van Reuland jaarlijks 11 daalders schaftgeld, 4½ malters schafthaver; in het eene jaar 8, in het andere 7 kapoenen en 5 hoenders. Zeven inwoners moesten ieder een negenponds brood leveren en ieder bekwam daarvoor een wit tarwebroodje van eenen stuiver. De molen te Ourth gaf de zelfde pacht als de overige molens, die aan den Heer van Reuland behoorden, doch die inkomsten waren deels aan de kerk van Watermahl, deels aan de erfgenamen van François Dieudonné Doné, te Malmedy, verpand. — In den hof Asselborn was de Heer van Reuland Opper-Geregtsheer, ontving er de boeten, het schaftgeld en de schaftvrucht, alsmede van elk inwoner een hoen, het *vastenavondshoen* genaamd. Hij bezat er het regt van jagt en visscherij. De dorpen en gehuchten Asselborn, Bivers, Boxhorn, Rimmeling, Sassel, Semkein en twee huizen te Demmingen (Demeschbach) vormden den hof *Asselborn* — De abdij van St. Maximin moest jaarlijks den Heer van Reuland, als Opper-Geregtsheer een malter rogge, 2 kapoenen en 2 pond was uit den molen te Asselborn leveren. Maar deze belasting was der abdij St. Maximin verpand. — De Heer van Reuland was ook Heer van *Ober-* en *Nieder-Besling* (*Haut-Bellain* en *Bas-Bellain*), en ontving een deel van het wachtgeld, dat op de jaarmarkt, die op St. Michael te Ober-Besling werd gehouden, gestort werd. Daarvoor moest de Heer echter de helft der kosten van eenen maaltijd betalen, die daags na de jaarmarkt aan de leden van het geregt werd gegeven. De aandeelen, welke de Heer van Reuland aan de tienden te Ober- en Nieder-Besling had, waren aan het geslacht Baring van Wallerode en aan de

erfgenamen van Gerhard Duré, te Malmedy, verpand. De laatsten bezaten ook pandswijze het aandeel aan de tienden te Holdingen (Holdange), het aandeel aan de tienden te Trois-Vierges en aan die te Limerlé. Met 5 malters uit deze tienden was het hospitaal te Bastenach (Bastogne) beleend. — Te Breidfeld, in de heerl. *St. Veit*, had de Heer van Reuland het regt 7 gulden schaftgeld in te vorderen; dit was echter aan de kerk te St. Veit verpand. — Als Grondheer te Cruchten benoemde de Heer van Reuland Meijer en Schepenen en deelde de boeten met de Heeren van Schleiden. Hij had het regt der jagt en visscherij te Cruchten, ontving er onderscheidene vruchten en hoenders en 6 stuivers, het laatste onder de benaming van *hartpenning*. — De ingezetenen der heerl. Reuland en die der hoven Thommen, Holler, Asselborn en Watermahl, moesten de noodige hand- en spandiensten voor het onderhoud van het kasteel te Reuland verrigten; wanneer dit van hen gevorderd werd. — De Heer van Reuland was Erf-kamerheer van het hertogdom Luxemburg en het graafschap Chiny en Patroon der parochiën Reuland, Thommen, Besling Lommersweiler en Limerlé. De leenmannen der heerlijkheid Reuland moesten hunne leenen bij het leenhof Reuland verheffen. Bij elke verandering van Heer, of bij elk sterfgeval van een Vassal moest het leen op nieuw verheven worden; in het eerste geval bragt de Vassal eene gouden en eene silveren munt op, niet te klein en niet te groot. Wanneer de Leenman stierf moesten zijne erfgenamen den Heer 26 schellingen betalen. — Uit een en ander blijkt duidelijk, dat de heerlijkheid Reuland in het midden der achttiende eeuw nog zeer uitgestrekt was, maar dat ook vele der inkomsten verpacht of op andere wijze vervreemd waren. — Het wapen der heerl. Reuland was van goud, met eenen dwarsband van azuur. Op den gekroonden helm prijkten twee paauwenvederen.

* REUSEL bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, nog de geh. Heikant, Lensheuvel, de Peel, Hoeve, Kattenbosch, Voort en Weijerland. — Bl. 442. Nadat de schuurkerk was afgebrand is de oude par. kerk eerst in 1795 aan de R. K. teruggekomen.

* REUTUM, prov. *Overijssel*. In de R. K. kerk is een orgel geplaatst.

* REUVER is de gewone pleisterplaats der diligences, welke van Maastricht op Venlo rijden. Vroeger stond hier een kapel, die, bouwvallig en te klein geworden zijnde, in 1835 door eene nieuwe kerk aan den H. Lambertus toegewijd, vervangen werd. Zij wordt thans door eenen Pastoor bediend.

REUZENBERG, berg, prov. *Gelderland*. Zie Riesselenberg (de) W.

* REUZENHOEK, b. onder *Zaamslag* heet eigenlijk Rozenhoek, zijnde het eerste de benaming volgens de uitspraak der landlieden.

REWONG d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Baglen*.

* REYD, geh., prov. *Noord-Braband*, telt 35 h. en 200 inw.

* REYMARE-AMBACHT. *Staat*: of het eil. *lees*: op het eil.

REYT (DE DUIVELS-) poel prov. *Noord-Braband*. Zie Rijt. W.

* REXNA *zoek dat woord* bl. 446 Wbk. *Aldaar staat*: 1670. *lees*: 674.

* RHEDEN, Reg. 8 *staat*: Luug-Soeren. *lees*: Laag-Soeren. Bl. 448 reg. 25, *staat*: en getal, *lees*: eèn getal.

* RHEDEN (WORDT) buurs, prov. *Gelderland*, telt 24 h. en 200 inw.

RHEDERBROEK (WORDT-), pold., prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Arnhem*, gem. *Rheden*. Hij watert uit op den IJssel, door eene steenen sluis wijd 1,21 ell.

* RHEMMERSTEIN, *staat:* kw. *lees:* kast.

RHEMMERDEN, geh., prov. *Utrecht.* Zie Rhemmerden. W.

* RHENEN, gem., bl. 455. De kommanderij der duitsche orde bestaat slechts in naam. — Men heeft te Rhenen ook eene Bank van leening.

* RHENENSCHE-NUEDEN-EN-ACHTERBURGS-HOOILAND, *lees:* RHENENSCHE-NUEDEN-EN-ACHTERBERGS-HOOILAND.

* RHIENDEREN, b., prov. *Gelderland.* Zie Rheinderen.

* RHODES, *lees:* RHODUS. Het ligt 10 min. N. O. van *Bodegraven,* en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 10 bund. 43 v. r. 45. v. ell.

RHOONSCHE-VEER (HET), rijks voetveer, over de Oude-Maas, prov. *Zuid-Holland,* gem. en N. van *Oud-Beijerland.* Men zet er over van Oud-Beijerland op de Haven van Rhoon en van beide die plaatsen op Middelharnis.

RIAM (DE), riv. in *Oost-Indië,* in het eil. *Borneo,* aan de noordwestkust, met eene noordelijke rigting in de *Chinesche-Zee* uitloopende.

*RIBWEILER is geen geh. maar een d.

* RIDDERKERK bevat, behalve de in het Wbk. opgegevene geh., mede de b. Rijsoordsterstraat.

RIDDERSTRAAT (DE) of Veldstraat, weg, prov. *Noord-Braband,* gem. *Wijk-en-Aalburg,* in eene westelijke rigting loopende van het d. Wijk naar de Broeksche straat. Deze weg ontleende den eersten naam van eenige adellijke gebouwen, welke er vroeger aanstonden. Thans treft men er nog vele aanzienlijke boerderijen aan.

RIED, kadast. gem., prov. *Friesland,* kw. *Westergoo,* griet. *Franekeradeel,* arr. *Leeuwarden,* kant. *Harlingen,* bestaande uit de d. Ried, Boer, Dongjum, Herbaijum, Peins, Schalsum, Sweins en Midlum, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2962 bund. 46 v. r. 44 v. ell., waaronder 2936 bund. 73 v. r. 44 v. ell. belastbaar land.

RIED (DE), meertje, prov. *Friesland,* kw. *Oostergoo,* griet. *Dantumadeel,* ½ u. W. van Zwaag-Westeinde, dat O. met het *Wijdwater* in verbinding staat.

* RIEDERWAARD. *Staat:* Zie rijerwaard (Oud-en-Nieuw-). *lees:* Zie Rijerwaard (Oud-en-Nieuw-).

RIEGE (DE), geh., prov. *Friesland.* Zie Ryge.

* RIELSCHE-HEIDE beslaat eene oppervlakte van 15 bund. 8 v. r. 30 v. ell.

RIEONG, d. in *Oost-Indië,* op het eil. *Java* resid. *Bandjarmasing,* in het binnenland, aan de Doeson. Het is bewoond door Dajakkers, regelmatig en op eene eigenaardige wijze gebouwd; bestaat uit 8 h., waarvan vier eene lengte hebben van 30—45 ell. en ieder door vijf of tien, meestal aan elkander vermaagschapte, gezinnen bewoond worden. De huizen staan hoog boven den grond, op stevige stijlen, de met boomschors bekleede wanden, van de lange voor- en achterzijden, hellen vrij sterk naar buiten over, en zijn daar het breedst, waar zij het insgelijks uit boomschors bestaande dak stutten. Vier dezer huizen, met het front naar de rivier gerigt, vormen eene rij langs den oever, en tien schreden achter hen verheft zich reeds het groote en digte bosch. Behalve ongeveer anderhalf honderd Dajaksche bewoners, hebben zich daar ook twee Mohhammedaansche huisgezinnen van Bandjarmasing gevestigd. Hoenderen, kleine zwarte varkens, van het zoogenoemde Siamsche ras, loopen er in menigte onder de

woningen rond, en voeden zich met hetgeen door de vloerreten naar beneden wordt geworpen. Men ziet daar vele suikerbroodvormige op een gestapelde hoopen bruinijzersteen, grootendeels uit de hooge in de Doeson vallende zijrivier de Patakej afkomstig, in de nabijheid van welker mond deze ertsrijke steenklompen door duikers worden opgehaald en vervolgens bij den Goenong-Ratauw uitgesmolten. Dit ijzer wordt ondertusschen voor minder deugdzaam gehouden dan dat uit de Soengej–Manbanen.

RIESBERKAMPEN, b., prov. *Friesland*, Zie Rysberkampen. W. en A.

RIET (DE GROOTE-), voorm. hofstede, prov. *Utrecht*, gedeeltelijk gem. en ¼ u. O. van *Leusden*, gedeeltelijk gem. en 5 min. Z. van *Stoutenburg*. — Deze hofstede, welke, met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte besloeg van 63 bund. is in het jaar 1851 aan percelen verkocht.

RIETBAAN (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, zijnde een der beide vaarwaters, waarin *de Noord* verdeeld wordt, door het Roode-Zand. Het is het westelijke en geringste, hebbende slechts eene diepte van 1,00 tot 2,40 ell. bij middelbaren rivierstand. Het wordt weder in twee vaarwaters verdeeld door de Galgeplaat, waarvan het oostelijke en voornaamste den naam behoudt, terwijl het westelijke dien van Strooppot aanneemt. Zie dat woord.

* RIETBEKE, Rotbeek of Rutbeek ligt 5 u. O. Z. O. van *Almelo*, ¼ u. Z. W. van *Enschede*, 2¼ u. Z. W. van *Lonneker*; telt 16 h. en ruim 120 inw.

RIETKADE (DE), kade prov. *Noord-Braband*, gem. *Almkerk-en-Uitwijk* in eene oostelijke rigting, langs de noordzijde van de Alm van Almkerk naar Uitwijk loopende.

RIETLAND, geh., prov. *Groningen*. Zie Reidland. W.

* RIETPOLDER paalt N. O. aan den Spekpolder, Z. O. aan den Westeindsche-polder, Z. W. aan den Huiszitten-polder, N. W. aan de trekvaart naar Leyden. — Deze pold. is onbehuisd, en wordt door eene molen, op de trekvaart, van het overtollige water ontlast.

RIETVELD, b., prov. *Utrecht*, gem. en ¼ u. Z. van *Schalkwijk*; met 13 h. en 160 inw.

RIETVELDSCHE-POLDER (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*. Zie Rietveld (Het Bezomerkade). W.

* RIETWIJK, voorm. d. in *Kennemerland*. Van dit d. is nog eene boerderij aanwezig die den zelfden naam draagt.

* RIETWIJK, voorm. adell. h., *Staat:* Zie Reeuwijk. *lees:* Zie Reewijk.

* RIEZENBERG. *Staat*: Zie Russelenberg. *lees:* Zie Riesselenberg.

* RIJDERWAARD. *Staat:* Zie Reijerwaard. *lees:* Zie Reijerwaard (Oud-en-Nieuw-).

RIJERSKOP, voorm. heerl., prov. *Utrecht*. Zie Reijerscop-Creuningen. W.

* RIJGERIJ. *Staat:* geh. *lees:* plaats

RIJKEBUURT, geh. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Serooskerke–Rijnsburg–en–Hondegems–ambacht*, ¼ u. N. O. van *Serooskerke*; bestaande uit 4 boerderijen met ruim 20 inw.

RIJKLOF-VAN-GOENS-BAAI, baai in *Australië*, aan de Westkust van *Nieuw-Guinea*.

* RIJN (DE). Bl. 488. De afstand is van de Grebbe tot aan Amerongen 10628 ell. en van Amerongen tot aan Wijk-bij-Duurstede 9640. Zie verder de Lek.

* RIJN (DE), geh. in *Hunsingo*, *moet wegvallen*.

RIJN (DE BOVEN-), naam, welken men geeft aan dat gedeelte van den *Rijn*, begrepen tusschen de Pruissische grenzen en het separatiepunt tusschen Waal en Neder-Rijn.

* RIJN (DE KROMME-) heeft te Wijk-bij-Duurstede een sluisje, wijd 1,25 ell.

RIJN (DE NEDER-), dat gedeelte van den *Rijn*, van het separatiepunt van de Waal en het Pannerdensche-kanaal af tot aan Wijk-bij-Duurstede, alwaar hij den naam van Lek aanneemt.

RIJN (DE OUDE-), riviertak in de prov. *Gelderland*, zijnde de oude loop van den *Rijn*, vóór 1696, die zich alstoen even boven Schenkenschans van de Waal afscheidde en noordwaarts liep naar het Lobith tot aan den Houwberg en van daar westwaarts, en kronkelende langs Aardt, stroomde tot aan Caudia, alwaar hij den tegenwoordigen loop des Rijns volgde. — Deze oude tak is nog geheel zigtbaar, ofschoon de oude Rijnmond, beoosten de Tolkamer te Lobith, des zomers geheel droog is, en aldaar in 1800 met een rijsberm is voorzien, die eenen overlaat heeft van 49 ell. breedte, overloopende op 4,08 ell. Arnhemsch peil, hetgeen des winters plaats heeft, door den toevoer van water uit den Boven-Rijn, indien deze tot boven 13,456 ell. boven A. P. gerezen is; wanneer nu daardoor de Oude-Rijn wast tot 4,25 ell. boven de middelbare rivierstand, dan loost hij weder zijn overtollig water door den Lijmerschen overlaat op de Lijmers en zoo verder op den IJssel. — Bij ijsstopping van het Pannerdensche-kanaal is deze riviertak dus dienstig om den Neder-Rijn en IJssel van water te voorzien. — De breedte van den Oude-Rijnmond is 339 ell.

RIJN (OUDEN-), d., prov. *Utrecht*. Zie Oudeн-Rijn.

* RIJN (DE VAARTSCHE-). Het peil is 0,60 ell. boven A. P.

* RIJNAUWEN (HET HUIS). — Bl. 492, reg. 1 en 2 staat: *de Kwak*, lees: *de Quack*, — Reg. 4 en 5 *staat:* Strik van Linschoten. *lees:* Strick van Linschoten.

RIJNDIJK (AAN-DEN-), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 35 min. N. van *Voorschoten*; met 61 h. en 470 inw. Ook heeft men er eene school.

* RIJNENBERGER-POLDER. *Staat:* Zie Rijnenburgsche-polder. *lees:* Zie Rijnenburgsche-polder.

RIJNERWATERING (DE), vaart, prov. *Zuid-Holland*. Zie Watering (De Korte.) W.

RIJNHUIZEN, b., prov. *Utrecht*, gem. en 5 min. O. van *Jutphaas*; met 5 h. en ruim 20 inw.

* RIJNLAND, hoogheemraadschap. Het peil van Rijnland is 0.62 ell. onder A. P.

* RIJN-LEVEN ligt 10 min. Z. O. van *Bodegraven*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 15 bund. 65 v. r. 46 v. ell.

* RIJNLUST, buit., prov. *Utrecht*, ligt 20 min. W. van *Utrecht*, buiten de Catharine-barière, nabij den Hommel.

RIJNLUST, buit., prov. *Zuid-Holland*, ligt in de onmiddellijke nabijheid van het d. *Bodegraven*, en, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 24 bund. 64 v. r. 68 v. r.

* RIJNSATERWOUDE, paalt alleen N. aan de Noord-Hollandsche gem. Leymuiden-en-Vrieseekoop. — Niet den geheelen Wassenaarsche polder, maar een aanzienlijk deel daarvan, ligt in deze gem. — Men had er weleer een scheepmakerij, bierbrouwerijen, en touwslagerij, doch deze zijn allen vervallen. — Niet uit de burg. gem. Alkemade maar uit de burg. gem. Woubrugge behooren eenigen tot de Herv.

gem. van *Rijnsaterwoude*. — Volgens overlevering was JOHANNES SNOECKAART eerst Pastoor te RIJNSATERWOUDE, maar omhelsde, in 1573, met een gedeelte zijner gemeente, de leer der Hervormden. — Bl. 510. Het kerkgebouw te RIJNSATERWOUDE is ruim en sterk, met een koor; de muren zijn stevig en worden door zware beeren ondersteund. De toren heeft een trotsch aanzien, gaande van onderen af vierkant op, tot eene tamelijke hoogte boven het dak, alwaar hij veel van zijne dikte verliest en de klokkenzolder is; van daar rijst hij achtkantig op tot aan de kap, welke niets anders dan eene stompe spits is. Deze kerk is in het jaar 1831 geheel hersteld, nadat de Predikantswoning, in het jaar 1828, nagenoeg geheel vernieuwd was. — De buitenplaats Meerzigt bestaat niet meer. — Het Departement der Maatschappij: *Tot nut van 't Algemeen*, draagt thans den naam van *Alkemade-Leymuiden-en-Rijnsaterwoude*.

*RIJNVLIET eigenlijk RHIJNVLIET, ligt ½ u. van *Utrecht*, 1½ u. N. van *IJsselstein*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 30 bund. 17 v. r. 48 v. ell.

*RIJP (DE), buit., prov. *Noord-Holland*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 17 bund. 45 v. r. 82 v. ell.

RIJPERSLUIS (DE), uitwateringsluis van het hoogheemr. van *Waterland*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Ransdorp-Durgerdam-en-Holysloot*, en 1 u. N. O. van Ransdorp, in den zeedijk, dienende tot uitloozing van het opgemalen wordende binnenwater in de zoogenaamde Rijperkolk, ter drooghouding van de landerijen, liggende onder het hoogheemraadschap van Waterland.

RIJPERSLUISJE (HET), voorm. sluisje, prov. *Noord-Holland*. Zie WORMERSLUISJE (HET). W.

*RIJPWETERING is geen geh. maar een dorp.

*RIJSBERGEN, prov. *Friesland*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 17 bund.

RIJSDAM (DE), geh., prov. *Groningen*, gem. en 2 u. Z. van *Vlagtwedde*; met 5 h. en ruim 20 inw.

*RIJSENBURG, gem. bevat het d. *Rijsenburg* en het geh. *Oud-Rijsenburg*. Er is nu mede eene hoedenfabrijk. — Het d. is geheel, met kerk en logement, door den Heer PETRUS JODOCUS VAN OOSTHUYSEN gebouwd, terwijl daar vroeger geen enkel huis stond. Thans bestaat het uit 39 h., met ruim 180 inw.

*RIJSENBURG, oud adell. h. heette vroeger SPARRENDAAL.

RIJSENBURG (OUD), geh., prov. *Utrecht*, gem. en ¼ u. van *Rijsenburg*; met 7 h. en ongeveer 60 inw.

*RIJSENBURGSCHE-WARANDE *lees*: RIJSENBURGSCHE-BOSCH. Het ligt gedeeltelijk gem. *Driebergen*, gedeeltelijk gem. *Rijsenburg*.

*RIJSHOF, ligt 50 min. N. W. van *Tilburg* en bestaat uit 2 h. met 10 inw. Ter plaatse waar thans dit geh. ligt heeft vroeger eene kapitale heerenhuizing gestaan, welke door zekeren Heer VAN REE is gesticht, waardoor zij den naam van REESHOF en later RIJSHOF heeft bekomen; dit huis is, ongeveer 40 jaren geleden, gesloopt en laatst door zekeren Heer LOTTELIER bewoond geweest. Ten tijde dat deze huizinge door gemelde Heeren bewoond werd, vond men aldaar fraaije tuinen, vischvijvers en boomgaarden, benevens eene landhoeve. Na de slooping van het gebouw, is alles met hout beplant, hetwelk aldaar welig groeit. De daartoe behoord hebbende gronden beslaan eene oppervlakte van 75 bund. 60 v. r. 50 v. ell. en behooren aan verschillende personen in eigendom.

RIJSOORDSCHE-STRAAT, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 35 min. Z. van *Ridderkerk*; met 26 h. en 320 inw.

* RIJSSEL of RIJSSELT is in 1850 aangekocht voor de vereeniging Nederlandsch Mettray, ten einde er hulpbehoevende en verwaarloosde knapen, mits tot één der Protestantsche kerkgenootschappen behoorende, in eene landbouwkundige kolonie te vereenigen en voor hun onderhoud en hunne opvoeding, gedurende eenigen tijd, te zorgen.

* RIJSWIJK, gem., prov. *Zuid-Holland*, bevat mede de b. Geestbrug.

* RIJSWIJK, gem., prov. *Noord-Braband*, bevat mede het geh. Ruigenhoek. De moutwijnstokerij uit aardappelen bestaat niet meer. — Bl. 536. De school staat aan den Maasdijk. — De toren heeft eene stompe spits.

* RIJSWIJK, d., prov. *Gelderland*, ligt 8 u. van *Nijmegen*. — Men telt er 94 h., bewoond door 106 huisgez., uitmakende eene bevolking van bijna 580 inw., onder welke ongeveer 520 Herv. en omtrent 60 R. K. De school wordt gemiddeld door 90 leerlingen bezocht.

* RIJSWIJK (HET HUIS-TE-). *Staat*: Zie NIEUWBURG (HET HUIS-TE-). *lees*: Zie NIEUWBURG.

* RIJSWIJKSCHE-SLUIS (DE), watert uit op de haven van Vlaardingen, is wijd 4,11 ell. en ligt 2,15 ell. beneden middelbare eb.

* RIJSWIJKSCHE-WAARD (DE), watert uit op den Rijn door eene sluis, wijd 1,07 ell.

* RIJTSETERP is een geb. (geen b.).

* RIJXDORP. Reg. 12, *staat*: HUYSSENS VAN KATTENDIJKE, *lees*: HUYSSEN VAN KATTENDIJKE,

* RIJZENBURG. *Staat*: Zie RYSENBURG, *lees*: Zie RIJSENBURG.

RIKKERDA (HET HUIS). — Bl. 540, reg. 10 *staat*: ALBERDA VAN MENKEMA *lees*: ALBERDA VAN MENKEMA

* RILLAND wordt thans in eigendom bezeten door de erven van Mevrouw HINLOPEN, geb. SCHORER, de erven Mevrouw de wed. LANTSHEER, geb. SCHORER, Mevrouw PASPOORT VAN GRIJPSKERKE geb. SCHORER, den Heer Mr. JOHAN CORNELIS SCHORER VAN DE SOUBURGEN, allen woonachtig te Middelburg; JOHAN CORNELIS GLOTTERBOKE PATIJN, Mr. HENDRIK JACOB Baron VAN DOORN VAN WESTKAPELLE, Opper-Hofmaarschalk, en de erven van wijle Vrouwe ADRIANA WILHELMINA MAGDALENA VAN DOORN, geb. SCHORER. — Men telt er 41 h., bewoond door 67 huisgez., uitmakende eene bevolking van 350 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. In 1850 is er een steenen wind-korenmolen gebouwd.

* RILLAND-EN-MAIRE paalt N. aan het verdronken land van Zuid-Beveland en aan Krabbendijke; O. aan het Bathsche-gat, W. aan Krabbendijke en Waarde-en-Valkenisse. — Deze gem. bestaat uit de heerl. Rilland en Maire, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1659 bund. 61 v. r. 31 v. ell., waaronder 1022 bund. 65 v. r. 32 v. ell. belastbaar land en 33 bund. 14 v. r. 32 v. ell. visscherij en watergang, zijnde het overige gedeelte schorren en kreken (1). Men telt er 50 h., bewoond door 76 huisgez., uitmakende eene bevolking van 410 inw., die allen in den landbouw hun bestaan vinden.

RIMMERSTOK *staat*: zie REYMERSTOK, *lees*: REYMERSSTOK.

---

(1) Omtreeks 500 bund. van die schorren, gelegen ten Z. van den Polder van Maire, en den Reigerbergsche-polder, zijn in dit jaar (1851) ter bedijking aan den Heer GELDOF te Gent, in België, verkocht, en worden thans ingedijkt onder den naam van FREDERIKA-POLDER.

RINDO-MODJO, theetuin in *Oost-Indië*, resid. *Kadoe*, Z. O. van den *Soembing*, 1039 ell. boven de oppervlakte der Zee.

* RINDSCHLEIDEN, d., is zeer klein, bevattende slechts 2 h. met 18 inw. De parochie waartoe eenige omliggende geh. behooren, telt 520 zielen, onder welke bijna 400 Communikanten.

RINGERSKERKE, heerl., prov. *Zeeland*. Zie Rengerskerke. W.

* RINGGIT, b., ligt resid. *Bezoeki*, distr., *Panaroekan*, op 7° 42′ 30″ Z. B. 131° 32′ 15″ O. L.; 1260 ell. hoog.

* RINGET (KAAP-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Madura*, aan de noordostkust van het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*. Het is een gekarteld voorgebergte met spitse rotspunten op verren afstand kenen zigtbaar. In de nabijheid staat 24 vademen water.

RINGPOLDER (DE), pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Haringcarspel*; palende N. aan St. Maarten, O. aan den Schagerwaard, Z. aan Geestmerambacht, W. aan St. Maarten. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 385 bund. 21 v. r. 40 v. ell.; telt 96 h., waaronder 38 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de Raazmaatsboezem, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en drie Molenmeesters.

* RINGWIEL (DE) staat ten W. in verbinding met de *Vlakke-Brekken*.

RINKESFORT, geh., prov. *Limburg*. Zie Renkersvoort.

* RINKVELD geh., prov. *Noord-Braband*, telt 4 h. en ruim 30 inw.

* RIO-DE-ST.-JAAN. *lees:* RIO-ST.-JUAN. Reg. 2 *staat:* Zie Jaan (Rio-St.-) *lees:* Zie Juan (Rio-St.-)

RIPERA, b., prov. *Friesland*. Zie Holpryp.

* RIPPERDA. *Dit art. moet wegvallen.*

RISBECHA, oude naam, onder welken het d. Rijsbergen, prov. *Noord-Braband*, in 965 voorkomt. Zie Rijsbergen. W.

§ RITMEESTERS-COMPAGNIE, uitgestrekt heideveld en veen in *Dieverderdingspil*, prov. *Drenthe*, arr. en 7 u. Z. van *Assen*, adm. en jud. kant., gem. en 1 u. Z. van *Hoogeveen*; toebehoorende aan de zoogenaamde participanten te Hoogeveen.

* RITSEBUREN, geh., prov. *Friesland*, telt 4 h. en 20 inw.

* RITSEBUURSTER-POLDER telt 9 h., waaronder 7 boerderijen en wordt door 2 molens van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit Gecommitteerden uit de ingezetenen.

* RITTHEM, heerl. op het eil. *Walcheren*, bevat het dorp Ritthem, en de forten Rammekens, Admiraal-Zoutman en Admiraal-de Ruiter, benevens eenige verspreide huizen, waaronder het Directiehuis der Zuidwatering. — Bl. 560. De kerk van Ritthem is een klein oud langwerpig gebouw met vierkanten toren, gedekt door eene lage spits, tegen dien toren is een rond traptorentje aangebouwd.

* RITTHEM-EN-NIEUWERVE (INLAAG-VAN-) is niet bedijkt in 1678, doch is ontstaan door den, in 1678 aangelegden, inlaagdijk, welken is opgeworpen uit vrees voor eene doorbraak van den daarvoor liggenden zeedijk. Daarin staat ééne woning.

* RIXTEL. De oude kerk, welke reeds in de twaalfde eeuw bestond, werd in 1588 geplunderd en verbrand, doch is later hersteld. In 1818 echter bouwvallig geworden zijnde, is zij met den toren weggeruimd. In het jaar 1846 is er te Aarle-Rixtel eene nieuwe kerk gesticht, welke O. L. V. als Patrones viert. Het is een langwerpig vierkant gebouw met koor, binnen zijn de kolommen tegen de

buitenmuren geplaatst en alzoo zonder zijbeuken, de toren maakt een gedeelte van den voorgevel uit, en gaat verder vierkant boven het dak op en vervolgens met een spits. De kerk is van een orgel en drie altaren voorzien.

ROBOLLIGEN-HOEK, geh., prov. *Overijssel*. Zie ROEBOLLEGENHOEK. W.

* ROBONSBOSCH behoort tot de gem. *Alkmaar*.

ROBROEK, geh., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. van *Heerlen*, met 11 h. en 60 inw.

* ROCKANJE is de geboorteplaats van den landbouwkundige HERMAN POSSE, geb. 10 December 1746, † in September 1831 als Rijks-Ontvanger in den Bommel.

* ROCKANJE (NIEUW-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 95 bund. 79 v. r. 60 v. ell., waaronder 86 bund. 36 v. r. schotbaar land; telt 19 h., waaronder 4 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Maas te Brielle, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Schout, vijf Leden en eenen Secretaris.

* ROCKANJE (OUD-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 93 bund. 64 v. r. 60 v. ell., waaronder 72 bund. 87 v. r. 95 v. ell. schotbaar land; telt 42 h., waaronder 7 boerderijen, en wordt door eene sluis, op de Maas te Brielle, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Schout, vijf Leden en eenen Secretaris.

* RODE-LE-DUC. *Staat:* Zie HERTOGENRADE (LAND-VAN-). *lees:* Zie HERTOGENRADE (LAND-VAN-'S-).

* RODENBURG, gem., heeft kapellen te Bruch, te Eschweiler en te Olingen, van welke de beide laatste tot de par. RODENBURG behooren. — De kerk te RODENBURG is aan den H. NICOLAAS toegewijd.

RODENBURGH, naam, welken men wel eens abusivelijk geeft aan de voorm. stins ROORDABURG, prov. *Friesland*. Zie ROORDABURG. W. en A.

* RODENRIJS heerl., telt 27 h. en 190 inw.

RODICHEM. Een gerigt of heerlijkheid ten W. van *Brakel*, prov. *Gelderland*, strekkende langs de Waal tot aan Loevestein. De Heeren VAN BRAKEL hebben het van Ameide te leen gehouden tot in 1781. In 1264 werd het RODERGOIJE gespeld, toen EUSTACHIUS VAN BRAKEL er een gedeelte van afstond, dat vervolgens, met meerder landen en eilanden, is ingedijkt, onder den naam van MONNIKENLAND.

* ROEBOLLEGENHOEK of ROBOLLIGENHOEK bestaat uit 10 h.

ROEDJEJ, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjermasing*, in het binnenland, aan de Doeson, met 5 door Dajakkers bewoonde huizen.

* ROELIG of ROLIGT ligt 20 min. Z. W. van *Roggel*, en telt 18 h. en 110 inw.

* ROELOF-ARENDSVEEN. De kerk ging in 1726, over aan de R. K. van de Oude Clerezij of Jansenisten. In 1776 verbrandde de pastorij, waarbij de Pastoor mede omkwam. Hierna ging de kerk in dat zelfde jaar aan de R. K. gemeente over, die intusschen de godsdienstoefening te Oude-Ade hadden moeten bijwonen. In 1777 werd zij geheel vernieuwd en toen tevens weder eene pastorij gebouwd.

ROELOFSDIJK, bij het kadaster ROLOFSCHE-DIJK, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Nieuw-Vossemeer*; met 14 h. en 100 inw.

ROELWATERSVEEN, naam, welken men in de wandeling wel eens geeft aan het d. ROELOF-ARENDVEEN, prov. *Zuid-Holland*. Zie ROELOF-ARENDSVEEN. W. en A.

ROEMDE, oude naam van het dorp Rumpt, prov. *Gelderland*. Zie Rumpt. W.

ROEMER of Romer, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 40 min. O. van *Hazerswoude;* met 6 h. en 50 inw.

*ROEMPING. In den nacht tusschen den 12 en 13 Augustus 1848, zijn aldaar tien huizen door de hoog gezwollen wateren van de Tjidani weggespoeld.

*ROERMOND, voorm. bisd. — Bl. 580, reg. 14 *van onderen*, *staat:* Gyesteren, *lees*: Geysteren,

§ROERMOND, voorm. apost. vic. gen., van het Noord-Nederlandsche gedeelte des voormaligen bisdoms van dien naam, thans met het apost. vic. van *'s Hertogenbosch* vereenigd.

§ROERMOND, dek., prov. *Limburg*, vic. apost. *Limburg*. — Dit dek., bevat de volgende vier en twintig par., als: Roermond, Beegden, Buggenum, Echt, Grathem, Haelen, Heel, Herkenbosch, Herten, Horn, Linne, Maasbracht, Maasniel, Melick, Montfort, Neer, Nunheim, Odilienberg, Posterholt, Roosteren, Stevensweert, Swalmen, Vlodorp en Wessem. — Men heeft in ieder dezer par. eene kerk, en nog drie bijkerken, als: eene te Asselt en twee te Roermond, mitsgaders acht kapellen; wordende in dit dek. de dienst verrigt door 24 Pastoors en 27 Kapellaans. Men telt er 30,000 zielen, onder welke 21,200 Communikanten.

*ROERMOND, gem. De par. telt 4200 Communikanten.

*ROESER heeft geene kapel te Berchem. — De kerk te Roeser is aan den H. Remigius toegewijd. Het d. heeft 320 inw.

*ROESTENBERGSTER-MAAR, *lees:* ROESTENBORGSTER-MAAR.

*ROETENHUIZEN. *Staat:* Zie Ruitenhuizen. *Zoek dat woord hierachter.*

ROETERSUM, voorm. beerenhuis, prov. *Groningen*, gem. en ½ u. Z. O. van *Ezinge*, aan den rijweg van Feerwerd naar Aduard. De daartoe behoord hebbende gronden beslaan eene oppervlakte van 40 bund. 12 v. r. 90 v. ell. Aan den rijweg naar Feerwerd, ½ u. N. van Roetersum is vroeger een gerigtsplaats geweest.

*ROGGEBROEK (KORT) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 12 bund. 5 v. r. 64 v. ell., en wordt op den pold. Sluipwijk, waaronder hij behoort, van het overtollige water ontlast.

*ROGGEBROEK (LANG) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 73 bund. 78 v. r. 67 v. ell. alles schotbaar land; bevat 2 boerderijen en eene arbeiderswoning. De belangen van den polder zijn opgedragen aan het bestuur over het waterschap *Sluipwijk*, waarvan Lang-Roggebroek een gedeelte uitmaakt.

*ROGGEL bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, mede de b. Klapvaren, de Laak, Asbroekerheide en Roligt.

ROHEL, geh., prov. *Friesland*. Zie Rooehl. W.

ROI (LE-), geh. in de heerl. *Everlingen*. Zie Roy (Le-). W.

ROIJESTEIN of Rooijestein, buit., prov. *Utrecht*, gem. en 20 min. Z. W. van *Cothen*. — Deze buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 12 bund. 16 v. r. 97 v. ell., doch is thans in vervallen staat en wordt door arbeiders bewoond.

*ROLDE, gem., prov. *Drenthe*, heeft 1 koren- en pelmolen, terwijl 1 tweede korenmolen ook tot schors- en volmolen dient. De alhier bestaan hebbende katoenweverij is opgeheven, het gebouw gedeeltelijk afgebroken en gedeeltelijk tot woonhuisjes ingerigt.

*ROLDUC, *staat:* Zie HERTOGENRADE (LAND-VAN-). *lees:* Zie HERTOGENRADE (LAND-VAN 's).

ROLDUC ook wel KLOOSTERRADE genoemd, voorm. abdij, prov. *Limburg,* gem. en 10 min. N. O. van *Kerkrade.* — Deze abdij werd in het jaar 1104 door ALBERT Kannunik van het Bisdom Doornik gesticht. De kloosterlingen, die haar tot aan de Fransche omwenteling bewoonden, behoorden tot de orde van den H. AUGUSTINUS, en onderscheidden zich steeds door de getrouwe onderhouding der kloosterlijke tucht en den werkzamen ijver voor den bloei der wetenschappen. De Abt van ROLDUC was in der tijd Lid der Staten des Lands en Afgevaardigde van den geestelijken stand voor zijn geheel leven, en zulks beurtelings met den Abt van Godsdal. — Nadat de abdij velerlei lotgevallen had ondergaan, werd in het jaar 1831 aldaar een Seminarie opgerigt. Sedert het jaar 1843 bestaat er, benevens het Seminarie, in een gedeelte der gebouwen, een Handels-Instituut. Beide gestichten staan onder het beheer van den Bisschop van Roermond; onder het getal der Professoren telt men 22 Priesters. De Kerk is een merkwaardig gebouw der middeleeuwen; in haar midden ziet men de sierlijke grafstede van WALRAM, Hertog van Limburg, den voornaamsten begunstiger der oude abdij en een der Voorvaderen der Koninklijke familie van het huis van Oranje. Omtrent een voet onder de oppervlakte van den vloer is zijn beeld levensgrootte, in eene liggende houding, uitgehouwen, het graf is bedekt met een koperen rooster. De zijmuren zijn versierd met de grafsteenen van onderscheidene Prelaten der oude abdij. — Bijzonder op te merken is hier de onderaardsche kerk in byzantinische stijl; deze crypte rust op 18 zuilen, die ieder verschillende zijn uitgehouwen. Het is een der schoonste gebouwen van dien aard en wordt door alle deskundigen bewonderd, dagelijks wordt er Godsdienst in verrigt. De gebouwen dezer abdij zijn ruim en goed onderhouden; onder de menigvuldige uitgestrekte localen onderscheidt zich de sierlijke zaal (*aula*), die voor de openbare letterkundige oefeningen en voor de plegtige uitdeeling der prijzen bestemd is. Zij kan nagenoeg 1000 personen bevatten. — De ligging op de helling van eenen berg, het uitzigt op het bevallige Wormdal, met zijne kunstwerken en steenkolenmijnen, de fraaije aanleg van boschaadjen, vijvers, enz. maken van ROLDUC eene zeer aangename en gezonde woning voor de jeugd. Zijne vijf antieke torens beheerschen de geheele omstreek. — In 1841 werd ROLDUC vereerd door het bezoek van Willem II, Koning *der Nederlanden,* en in 1850 door dat van Maximiliaan I, thans regerende Koning *van Beijeren.* — De steenwegen van Maastricht, Sittard, Aken en Geilenkirchen maken den toegang van het gesticht van alle zijden zeer gemakkelijk. Op 7 min. afstand te 's Hertogenrade, is het station van den nieuw aangelegden Aken-Dusseldorper spoorweg, en te Kerkrade zal eene station van den zijtak van den aanteleggen Aken-Maastrichtschen spoorweg gevestigd worden.

ROLIGT, geh., prov. *Limburg.* Zie ROELIG. W. en A.

ROLLINGEN, geh., grooth. *Luxemburg,* gem. en nabij *Wilts;* met 18 h. en 120 inw.

ROLOFSCHE-DIJK, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie ROELOFSDIJK.

ROME, buurs., prov. *Gelderland,* gem. en ½ u. ten W. N. W. van *Rossum,* aan den Maasdijk; met 10 h. en 80 inw.

ROMER, geh., prov. *Zuid-Holland.* Zie ROEMER.

* ROMI, voorm. sterkte in *Oost-Indië*, werd in Mei 1605 door Cornelis Bastiaansz veroverd, bij welke gelegenheid Jan Jansz. Mol zich op eene allezins heldhaftige wijze gedroeg. De eerste storm had plaats op den 19den des morgens zeer vroeg, doch zonder vrucht; Mol greep nu het vaandel, en voerde zijne manschappen tot eenen tweeden storm aan. Slechts zeven man volgden hem tot binnen het kasteel. Bij gebrek aan behoorlijke ondersteuning was het hem echter onmogelijk zich te handhaven, hij stortte van den muur ter neder, en brak een been. Toen de zijnen hem, zijns ondanks, wegdroegen, moedigde hij hen nogmaals tot eenen nieuwen storm aan. Zij gingen; eene ontploffing van het buskruid in eenen der torens van het kasteel begunstigde den derden storm, en de vijandelijke sterkte werd vermeesterd. De Portugezen waren ruim driemaal zoo talrijk als hunne bestrijders.

ROMMEGATSCHE-DIJK of Romgatsche-dijk, dijk, prov. *Noord-Braband*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*. Het is dat gedeelte van den *Altenasche-Binnenzeedijk*, dat van het d. Dussen-Munsterkerk, in eene oost-zuidoostelijke rigting, tot aan den Drongelsche-dijk onder Hagoort loopt, en maakt alzoo met den Kornsche- en den Drongelsche-dijk eenen zelfden dijk uit. — In het jaar 1809 ontstond er in dezen dijk, onder Meeuwen, eene doorbraak.

* ROMMERSTOCK. *Staat:* Zie Reymerstok. *lees:* Zie Reymersstok.

RONDE ('T), geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, 10 min. N. W. van *Elsloo*; met 13 h. en ruim 80 inw.

RONDEEL (HET), voorm. geestelijke stichting in de st. *Zutphen*, gebouwd op een der rondeelen der stad, waarvan het zijnen naam ontleende. Het is naderhand bijna geheel afgebroken. De Maagden, die het bewoonden, waren aan geene kloostergeloften verbonden. Op den grond waar het gestaan heeft, ziet men thans het Burger Weeshuis.

* RONDE-HOEPEN-POLDER ook Ouderkerksche-Hoep-polder genoemd, bevat 98 h., bewoond door 550 zielen. Het polderbestuur bestaat uit zes Poldermeesters en eenen Secretaris.

* RONDENHOEK. *Staat:* Zie Engelbrechtsplekske. *lees:* Zie Engelbrechtsplekje.

* RONDE-POLDERTJE (HET) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 19 bund. 19 v. r. 62 v. ell., waaronder 10 bund. 19 v. r. 60 v. ell. schotbaar land; telt 2 h., waaronder 1 boerderij en wordt door de sluizen, op de Breede-watering-bewesten-Yerseke, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Gezworenen.

RONENBURG, voorm. kast., prov. *Gelderland*, gem. *Wamel*.

* ROOBOUWE (HET HUIS). Reg. 9, *staat:* Wijkersloot van Schalkwijk, *lees:* Wijckersloot van Schalkwijk,

* ROODE-BRUG (DE), *lees:* HOOGLANDSCHE-BRUG (DE).

* ROODELAND-ONDER-THOLEN. *Staat:* Zie Roolands-polder. *lees:* Zie Rooland-polder.

ROODENBROEK, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. *Bergh*, 1½ u. N. van *'s Heerenberg*, in de buurs. *Wijnbergen*, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 12 bund. 4 v. r. 90 v. ell.

* ROODENBURG, hoogte in *Hunzingo*, moet wegvallen.

ROODENDIJK (DE), dijk, prov. *Overijssel*, langs den IJssel, bij Deventer.

* ROODENHOEK, gedeelte van den *Oranje-polder*, *staat*: Zacharis-polder *lees*; Zacharias-polder — Het telt 39 h., waaronder 7 boerderijen, bewoond door 240 zielen.

* ROODE-POLDER in *Rijnland*, ligt gedeeltelijk ook gem. *Rijnsburg*. — Deze pold., welke vroeger bestaan heeft uit acht onderscheidene poldertjes, doch in het jaar 1628 tot eenen bekaden polder gebragt is, staat onder het bestuur van vier Molen- of Poldermeesters.

* ROODE-POLDER, pold., prov. *Zeeland*. Zie RODE-POLDER. W.

* ROODE-SCHOOL, gem. *Middelstum*, heette oudtijds DE ROEDE-SCHOELE, en ligt 3½ u. W. ten N. van *Appingedam*, ½ u. Z. O. van *Onderdendam*, aan den Woldijk, op eene wierde van 2,66 ell. hoog, welke vroeger aan de abdij van *Aduard* behoorde en van 340 grazen (170 bund.) land zijlschot betaalde.

* ROODE-SCHOOL, gem. *Uithuizermeeden*, ligt O. N. O. van *Uithuizermeeden*, aan den Hooilandsche weg. Men heeft er eene school, in het jaar 1730 gesticht, welke gemiddeld door een getal van 35 leerlingen wordt bezocht.

ROODE-SCHUUR, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*, 20 min. Z. Z. W. van *Augustinusga*, aan de Nieuwevaart; met 11 h. en 60 inw.

* ROODE-SLUIS, prov. *Noord-Braband*, is wijd in den dag 3,25 ell., hoog 2,94 ell. en voorzien van een paar puntdeuren en schotbalken. De slagbalk ligt 1,49 ell. boven A. P. Zij is ter gelegenheid van aanzienlijke herstellingswerken, in 1825, op de tegenwoordige wijdte gebragt. Vroeger was zij slechts 2,72 ell. breed en 2,40 ell. hoog, terwijl de slagbalk 0,21 ell. lager dan tegenwoordig lag. — Men is bezig nabij deze sluis een dijkpost met verdedigbaar wachthuis aan te leggen.

* ROODE-WATERING. *Dit art. moet wegvallen.*

ROODE-WETERING, water, prov. *Noord-Braband*, in *Maasland*, loopt langs de grens der gem. *Alem-Maren en-Kessel* naar de Roode-sluis en ontlast daardoor den Polder-van-het-Laag-Hemaal, op de Maas.

ROODEWOLD (HET), geh , prov. *Groningen*, gem. *Bedum*; met 4 h. en ruim 20 inw.

ROODE-ZAND (HET), plaat in de *Noord*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmanskinderen-Ambacht*, bestaande uit drie bekade poldertjes, het Voetpad, de Groote- en de Kleine-Noord. Het deelt den rivierarm in twee vaarwaters: de Pelser en de Rietbaan. Zie die woorden.

ROODE-ZAND (HET GROOTE-), bekaad poldertje, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmanskinderen-Ambacht*, uitmakende het middelste gedeelte van de plaat het *Roode-Zand*, tusschen het Voetpad ten N. en het Kleine-Roode-Zand ten Z. Het beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 33 bund. 3 v. r. 60 v. ell., en watert uit door eenen houten duiker, op de Noord.

ROODE-ZAND (HET KLEINE-), bekaad poldertje, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmanskinderen-Ambacht*, uitmakende het zuidelijke gedeelte van de plaat het *Roode-Zand*. Het beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 33 bund. 71 v. r. 30 v. ell., en watert uit door eenen houten duiker, op de Noord.

ROODEZAND (POLDERTJE-BEWESTEN-HET-KLEINE-), bekaad poldertje, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Hendrik-Ido-Oostendam-en-Schildmanskinderen-Ambacht*; palende N. en Z.

aan de Buitengronden. O. aan het Kleine-Roodezand en W. aan de Rietbaan. — Dit poldertje heeft geene uitwatering.

ROOIJESTEIN, buit., prov. *Utrecht*. Zie Roijestein.

* ROOMBURG. *Staat:* Zie Rodenburg. *lees:* Zie Rodenburgh.

* ROORDABURG was geen state, maar eene stins. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaan eene oppervlakte van 36 bund. 46 v. r. 90 v. ell.

ROORDAHUIZUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, bestaande uit de d. Roordahuizum, Aegum, Friens en Idaard en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1390 bund. 5 v. r. 91 v. ell., waaronder 1372 bund. 63 v. r. 49 v. ell. belastbaar land.

ROORSTRAAT, geh., prov. *Limburg*, gem. en ½ u. W. van *Heythuizen*; met 31 h. en 170 inw.

* ROOSENDAAL, vlek, prov. *Noord-Braband*, ligt kant. en 1½ u. Z. Z. W. van *Oudenbosch*.

* ROSENDAAL-NISPEN-EN-WOÜW, op bladz. 637, reg. 1 van onderen *lees:* ROOSENDAAL-NISPEN-EN-WOUW.

* ROOSENDAALSCHE-SAS. *Staat:* Zie Sas (Het Roosendaalsche-), *lees:* Zie Sas-van-Roosendaal. *en zoek dat woord hierachter.*

ROOS-EN-DOORN, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en N. van *Middelburg*, even buiten de Noordpoort, aan den straatweg van Serooskerke, eene oppervlakte beslaande van 2 bund. 98 v. r. 92 v. ell.

ROOSKENSKANT, geh., prov. *Limburg*, gem. en ½ u. O. van *Sevenum*; met 52 h. en ruim 300 inw.

ROOSTEN, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. Z. van *Stratum*, aan den straatweg; met 4 h. en 30 inw. Aldaar ligt een landgoed van dien naam. Zie het volgende art.

ROOSTEN, landg. prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. Z. van *Stratum*, in het geh. *Roosten*; eene oppervlakte beslaande van 41 bund. 34 v. r. 89 v. ell.

ROOTH, geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. N. O. van *Maasbree*; met 20 h. en 120 inw.

* ROOTH (HET), ligt ½ u. W. N. W. van *Margraten*.

ROOY (DE NIEUWE), voorm. kast., prov. *Noord-Braband*, gem. *Oudheusden-en-Elshout*, buiten den Zeedijk van den Polder van Oudheusden-en-Elshout.

* RORAC-EN-KLAVERBLAD, telt 113 slaven. Reg. 6, *staat:* di Forron. *lees:* di-Forron.

* ROSEGYN. *Staat:* Zie Rosingain. *lees:* Rosingayn.

ROSELIJN-EILANDJES (DE), groep eil. in *Oost-Indië*. Zie Weeda-Eilandjes. W.

* ROSKAM (DE). Reg. 3, staat: *Kapelleburg*, lees: *Kapellebrug*,

ROSMALENSCHE-SLUIS, sluis, prov. *N.-Brab.* Zie Nieuwe-Sluis (de).

* ROSMALENSCHE-WETERING (DE GROOTE). Reg. 12, *staat:* slotbalken *lees:* schotbalken

* ROSPORT. Reg. 6, *staat:* Osport, *lees:* Rasport.

ROSSA (POELOE) thans meestal de Bandieten-eilanden geheeten, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Lombok*, ten Z. O. van Bali. Zij zijn onbewoond, doch worden nu en dan door zeeschuimers bezocht.

* ROSSUM, gem., bevat mede de b. Rome, doch het fort Willem of Nieuw St. Andries behoort niet onder *Rossum*, maar onder de gem. *Heerewaarden*. Bl. 651, reg. 16, *staat:* Overvaart, *lees:* Overwaard,

*ROSSUM, buurs., ligt kant. en ⅛ u. N. van *Oldenzaal*. Men telt er 97 h. en ruim 500 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — De inw. zijn allen R. K. De stat. die alleen door eenen Pastoor bediend wordt, telt ruim 1320 zielen, onder welke 900 Communikanten. De kerk, welke sedert onheugelijke jaren bestaan heeft, en in het jaar 1845 vernieuwd werd, is een steenen gebouw, met eenen houten toren, doch zonder orgel.

*ROSVELD, wordt ook wel-eens, doch verkeerdelijk, ROOSVELD genoemd.

*ROSWINKEL heeft eenen koren- en pelmolen. — Reg. 25, *staat:* A. D. WITERUS, *lees:* ALBERTUS DUITERUS of DWITERUS,

*ROTSTERGAAST, ROOSTERGAAST of KLEINE-GAAST, telt 12 h. en 60 inw. — Reg. 10, staat: *Delstrahuizen*, lees: *Delfstrahuizen*,

*ROTSTERHAULE telt in de kom van het d. 63 h. en 380 inw. en, met het geh. de Polle, 72 h. en 430 inw. — Reg. 7, staat: *Delstrahuizen* lees: *Delfstrahuizen*

ROTHENBURG, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. *Eich*, kerkelijk tot de par. van *Septfontaines* behoorende; met 34 h. en 200 inw.

*ROTHEM, geh. prov. *Limburg*, ligt 20 min. Z. W. van *Meerssen*.

*ROTTE (DE) loopt uit door vier overwelfde sluizen als: de Kralingsche-Sluis, de Donkere-Sluis, de Dubbele-Sluis en de Keizerinne-Sluis. Zie die woorden.

*ROTTE-POLDER. *Staat:* Zie SPAARNWOUDE (ZUIDER-POLDER-VAN-). *lees:* Zie SPAARNWOUDE-EN-HOUTRIJK-EN-POLANEN (DE ZUIDER-POLDER-VAN-).

*ROTTERDAM. Bl. 668. Onder de aldaar gestaan hebbende Predikanten verdienen nog melding SIMON SIMONIDES, die er in 1652 beroepen werd en in 1664 naar 's Gravenhage vertrok; JACOBUS BORSTIUS, die er in 1654 kwam en in 1680 overleed; ABRAHAM HELLENBROEK beroepen in 1695, Emeritus in 1728, † in 1731; JACOBUS FRUITIER, beroepen in 1700, † 23 Mei 1731; PETRUS HOFSTEDE, beroepen in 1749, † 27 November 1803; GIJSBERT BONNET, beroepen in 1756, naar 's Gravenhage vertrokken in 1758; PAULUS BONNET, beroepen in 1757, Emeritus in 1800 † 18 December 1803; GERARD JOHAN NAHUYS, beroepen in 1770, naar Amsterdam vertrokken in 1778. — Bl. 670. De R. K. hebben thans vier statien, zijnde eene vierde kerk, de Jezuitenkerk geheeten, aan de *Wijnhaven*, in aanbouw. — Bl. 684. De Rijkswerf is opgeheven. — Bl. 689. De Zuiderkerk is den 22 April 1849 ingewijd; in 1850 is daarin een orgel geplaatst, van hetwelk den 27 October van dat jaar het eerst is gebruik gemaakt. — Reg. 11, *van onderen*, *staat:* 1681 *lees:* 1687 — Onder de vermaarde mannen welke te ROTTERDAM geboren zijn, verdienen nog melding, de Godgeleerde FREDERIK VAN TEUTEM, geb. in 1774, † 17 Januarij 1848, de Schilder P. M. MOLIJN, geb. in 1820, † den 28 April 1849, en de door zijn heldhaftig gedrag op Formosa beroemde Predikant ANTONIUS HAMBROEK, geb. in 1605 of Januarij 1606, † in 1661. — Bl. 705. Mr. JOHANNES VAN LIER was geb. in 1726, † te Cleve in 1799. — Bl. 721, reg. 21, *staat:* LANTSLAAR, *lees:* CANTZLAAR, — Reg. 22, *staat:* RUDOLF PIETERMEES *lees:* RUDOLF PIETER MEES

*ROTTERDAM, fort, op *Celebes*. In 1847 is buiten dit fort de eerste steen gelegd voor eene Herv. kerk, de Hendrikskerk geheeten.

ROTTEVALLE, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Schoterland*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Bergum*, bevattende de d. Rottevalle en Opeinde, beslaande, volgens het kadaster, eene

oppervlakte van 1895 bund. 42 v. r. 82 v. ell., waaronder 1698 bund. 47 v. r. 78 v. ell. belastbaar land.

* ROTTUM, prov. *Friesland*, is geen d. maar een geh. Het telt 36 h. en 210 inw. en met de kerkelijk daartoe behoorende geh. Rotstergaast en Snakkerburen 51 h. en 280 inw., allen Herv., behalve 4 Doopsgez. De Herv. hadden hier vroeger eene kerk, welke in 1790 afgebroken is.

ROUENBURG, voorm. kast., prov. *Gelderland*, gem. en 3 min. ten N. van *Wamel*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans een partikulier huis, hetwelk, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 55 bund.

* ROULINGEN, geh., in *Luxemburg*, heeft 18 h. en 120 inw.

* ROUVEEN. Reg. 4 *van onderen*, *staat:* echter in de kerk *lees:* achter in de kerk — Bl. 733, reg. 22, *staat:* KIRCKPRATIK. *lees:* KIRCKPATRICK.

* ROUWDONK bevat 2 h. met 20 inw.

* ROVELD *staat:* ROWELD, *lees:* ROSVELD,

* ROVERT, geh., prov. *Noord-Braband*, telt 20 inw.

ROWO, meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, in het Zuiden van de resid. *Kediri*.

* ROY (LE), geh., ligt in het grooth. *Luxemburg*.

ROZENBERG, geh., prov. *Zeeland*. Zie ROVERSBERG. W.

* ROZENBURG, buit., prov. *Zeeland*, beslaat met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 3 bund. 27 v. r. 92 v. ell.

ROZENDAAL, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hillegom*, aan den straatweg van Haarlem op Leyden en 's Gravenhage.

ROZENDAL, h., prov. *Overijssel*, gem. en ½ n. Z. W. van *Heino*.

* ROZENKAMP behoorde, tot aan de invoering van het kadaster, grootendeels onder de gem. *Appingedam*, sedert die invoering geheel onder *Bierum*. Het stond ter plaatse, waar nu het geh. NIEUWE-KLOOSTER gevonden wordt.

ROZENKRANS (HET HUIS TE), voorm. naam van het buit. ZOMERLUST, prov. *Noord-Holland*. Zie ZOMERLUST. W.

* RUBROEK, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 181 bund. 42 v. r. 22 v. ell., waaronder 169 bund. 5 v. r. 85 v. ell. schotbaar land; als: onder *Rotterdam*, volgens het kadaster 148 bund. 63 v. r. 90 v. ell., waaronder 16 bund. 27 v. r. 53 v. ell. schotbaar land onder *Hillegersberg-en-Rotteban*, volgens het kadaster, 32 bund. 78 v. r. 32 v. ell., alles schotbaar land. Alle de daarin staande h. behooren onder *Rotterdam*.

* RUBROEK (ACHTER-) is onbebuisd, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 32 bund. 78 v. r. 32 v. ell., alles schotbaar land.

* RUBROEK (VOOR-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 181 bund. 42 v. r. 22 v. ell., waaronder 169 bund. 5 v. r. 85 v. ell. schotbaar land. — De h. aan den Goudsche-singel, de Karnemelks-haven, Goudsche-weg enz. staan in dezen pold.

* RUCPHEN-VORENSEINDE-EN-SPRUNDEL paalt voor een klein gedeelte N. W. aan de gem. Oud-en-Nieuw-Gastel.

RUDTVENNE, oude naam van het d. RUCPHEN, prov. *Noord-Braband*. Zie RUCPHEN. W.

* RUEEMD of RUEMDE is geen oude naam van DRUMPT, maar wel van RUMPT. Zie dat woord. W.

* RUETE, *staat:* het geh. *lees:* het d.

* RUGAHUIZEN, d., prov. *Friesland*, bestaat uit 12 h.

RUGDIJK, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. N. ten O. van *Tilburg*, een gedeelte van de wijk *Oost-Heykant* uitmakende; met 21 h. en 100 inw.

* RUGGE, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 241 bund. 56 v. r. 13 v. ell, waaronder 227 bund. 56 v. r. 13 v. ell. belastbaar land; telt 35 h., bewoond door 50 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 270 inw, waaronder bijna 220 Herv. en omtrent 50 R. K.

* RUGWIJK, voorm. adell. h., *staat:* Zie REEUWIJK. *lees:* Zie REEWIJK.

* RUIGE-KLUFT. Zie bl. 752. Wbk. maakt, met de *Kale-kluft*, *Haakswold*, *Oosteinde* en *de Kraak*, eene streek huizen uit, welke 2 u. gaans lang is.

* RUIGELAANSCHE-POLDER ligt geheel en al in de gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk* en paalt N. aan den Zonneveldsche-polder, O. aan den Omme-dijksche-polder, Z. O. aan den Oostdorper-polder, Z. aan het d. Wassenaar en W. aan de duingronden. — Deze pold., welke thans met den *Zonneveldsche-polder* een geheel uitmaakt, beslaat, volgens het kadaster 201 bund. 83 v. r. 80 v. ell. bevat 1 boerderij en watert uitdoor de Kaswatering met behulp van een watermolen.

* RUIGELAANSCHE-EN-ZONNEVELSCHE-POLDER (DE GECOMBINEERDE) paalt N. O. aan het Buitenwater, Z. O. aan de Zijlwatering, Z. W. aan den Schulpweg, N. W. aan den Katwijksche-weg en het Buitenwater en wordt door eenen watermolen op de Kaswatering van het overtollige water ontlast. — Reg. 7 *staat:* 33 v. r. *lees:* 83 v. r. — Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en vier Poldermeesters.

RUIGE-LAGE, boschachtige streek en lage meerlanden, prov. *Groningen*, gem. *Vlagtwedde*, 20 min. N. O. van *Ter-Apel*.

* RUIGENHIL (DE), in de heerl. *Willemstad*, is ingedijkt ten gevolge eenen uitgiftbrief van 14 November 1563; telt 103 h. waaronder 23 boerderijen, als: 83 h. en 20 boerderijen onder *Willemstad* en 20 h., waaronder 3 boerderijen en eene meestoof, onder *de Klundert*. — In 1850 is daarin een steenen windwatermolen gebouwd. Reg. 22, *staat:* drie Gezworenen *lees:* vier Gezworenen.

* RUIGENHIL (DE), pold., in den *Alblasserwaard*, watert uit door eenen houten duiker op de Noord.

RUIGENHOEK, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en ¼ u. W. van *Rijswijk*; met 2 h. en 13 inw.

RUIGEPLAAT, droogte in de *Maas*, prov. *Zuid-Holland*, voor *Delfshaven*, met een bekaad poldertje, hebbende twee duikers.

* RUIGEZAND (HET), pold., telt ruim 20 Herv.

* RUIGPLAAT (DE), in de *Oude-Maas*, prov. *Zuid-Holland*, bij *Hoogvliet*, lang 450, breed 110 ell. en liggende 0,90 ell. boven middelbare eb.

* RUIMEL, geh., bestaat uit 22 h., met 100 inw.

RUMMELSCHE-DIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Braband*, gem. *St. Michielgestel*, langs het geh. Ruimel loopende.

* RUINEN heeft eenen korenmolen tevens pelmolen. — In de kerk waren 4 altaren en het praalgraf van den Ridder JOHAN VAN RONEN, dat in 1795 berooft en geschonden en thans verdwenen is.

* RUINERWOLD telt ruim 1820 inw., onder welke 1570 Herv. ruim 240 Christelijk Afgescheidenen en 11 Israëlieten. De Christel. Afgesch. maken sedert het jaar 1840 eene erkende gem. uit, welke

tot eersten Leeraar gehad heeft Wolter Alberts Kok die in het jaar 1842 herwaarts kwam en in het jaar 1845 naar Hoogeveen vertrok. De in het jaar 1841 gebouwde kerk is langwerpig vierkant en heeft toren noch orgel.

RUISCHENDE-GAT, b in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, gem. en 20 min. W. van *Boschcapelle*; met 23 h. en ruim 120 inw.

RUIT (DE), hofstede in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 40 min. Z. O. van *Rijswijk* aan de Delftsche vliet en den straatweg.

* RUITE is geen geh. maar eene b.

* RUITENBERG *lees:* RUITENBORG of Ruitenborch. Aldaar is een voetveer over de Vecht, het Ruitenborgerveer genaamd.

RUITENHUIZEN of Roetenhuizen, geh., prov. *Overijssel*, gem. en 50 min. van *Nieuw-Leusen*; met 21 h. en 120 inw.

RUITENVEEN, geh., prov. *Overijssel*, gem. en 25 min. W. van *Nieuw-Leusen*; met 76 h. en 440 inw.

RUITER (DE), b., prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. Z. van *Someren*, een gedeelte van het geh. of wijk *Endeschot* uitmakende; met 18 h. en 100 inw.

RUITERSBEEK, beek, prov. *Gelderland*, gem. *Rheden*, zich ontlastende op den *IJssel*, bij Dieren, door eenen houten duiker

RUITERSBOS (DE GROOTE-), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie Groote-Ruitersbos (De).

RUKKER, geh., prov. *Limburg*, gem. en 35 min. van *Heerlen*; met 9 h. en 60 inw.

* RUKVEN, geh., prov. *Noord-Braband*, telt 10 h. en 70 inw.

* RUL, geh., prov. *Noord-Braband*, bestaat uit 26 h. en 140 inw.

* RUL (DE). Reg. 4, *staat:* Buulderbrug, *lees:* Buulderberg, — Reg. 5 en 6, *staat:* Gestel, *lees:* Gastel, — Reg. 13, *staat:* Rol, *lees:* Col,

* RUL (DE KLEINE) *staat:* Zie Aa (Sterkzel). *lees:* Zie Aa (Sterksel).

* RUMPT heeft een pontveer over de Linge. Het werd in 1354 Robúde en in 1359 Rumude gespeld.

RUNDERVREUGD, hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Nieuwer-Amstel*, 10 min. N. van *Amstelveen*, gedeeltelijk in den *Middelpolder* en gedeeltelijk in den *Buitendijksche-Bovenkerkerpolder*, aan den Amstelveensche-weg. Deze hofstede beslaat eene oppervlakte van 22 bund. 76 v. r. 50 v. ell.

* RUNKSPUTTE *staat:* Zie Kapel te Runxputte. *lees*: zie Kapel te Runkputte.

* RUNNEBERG ligt N. O. van *Heerlen* en beslaat eene oppervlakte van 8 bund. 21 v. r. 70 v. ell.— Reg. 11 *staat*: Mens, *lees*: Francis Meens,

RUSTENBURG, ook wel den Kleinen-Eber genaamd, buit., prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. N. N. O. van *'s Princenhage*, ½ u O. N. O. van *de Beek*, waaronder het behoort; eene oppervlakte beslaande van 15 bund. 12 v. r. 70 v. ell.

RUSTENBURG, voorm. hofst. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en in het dorp *Kleverskerke*. — De gebouwen zijn afgebroken en de landerijen onder andere hofsteden verdeeld.

* RUSTENHOVEN ligt 3 u. Z. W. van *Hoorn*, ½ u. N. W. van *Purmerende*.

* RUST-EN-LUST ligt 1½ u. Z. ten O. van *'s Gravenhage*, kant., gem. en even buiten de gewezen schoolpoort der stad *Delft*.

RUSTHOEK, buit., prov. *Utrecht*. Zie Zeerust. W.

* RUSTHOF, gem. *Voorburg*, is groot 21 bund. 9 v. r. 78 v. ell.

RUSTLAND, buit., prov. *Noord-Braband*, gem. en 1 u. Z. van *Teteringen*, in het geh. *de Zandbergen*, eene oppervlakte beslaande van 12 bund. 58 v. r. 20 v. ell.

RUSTLUST, voorm. hofst., eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, in het d. *West-Souburg*. Zij is voor eenige jaren gesloopt.

RUST-NA-ARBEID, buit. op het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, gem. *Kappelle-Biezelingen-en-Eversdijk*, Z. van *Kappelle*, aan de westzijde van den straatweg.

RUST NA ONRUST, hofst., eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, en ½ u. N. *Oost-Souburg*, in het geh. *Abeele*, aan den straatweg van Middelburg op Vlissingen; eene oppervlakte beslaande van 24 bund. 12 v. r. 75 v. ell.

* RUSTPLAATS, buit., gem. *Arnhem*, beslaat eene oppervlakte van 65 v. r. 22 v. ell.

RUWAARD of Ruwert, b., prov. *Noord-Braband*, gem. en 20 min. Z. van *Oss*; met 21 h. en 110 inw.

* RUWELAAR is thans in de gem. *Dalfsen* niet meer bekend.

RUWERT, b., prov. *Noord-Braband*. Zie Ruwaard.

* RUWIEL, voorm. adell. h. Reg. 2, *staat:* Jacobi-bruggen. *lees:* Jans-bruggen.

* RUYTER (DE), fort bij Willemstad is eene vijfhoekige redoute.

RYAH, kaap in *Oost-Indië*. Zie Riejab. W.

* RYDERWAARD. *Staat:* Zie Riederwaard, *lees:* Zie Reijerwaard (Oud-en-Nieuw).

RYGE, eigenlijk de Pingjumer-Ryge, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, 10 min. N.W. van *Pingjum*, waartoe het behoort; met 9 h. en 60 inw.

RYLST (DE), b., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Doniawarstal*, 1 u. Z. van *St. Nicolaasga*; met 9 h. en 40 inw.

* RYP (DE), griet. *Wymbritseradeel*, telt 5 h. en 40 inw.

* RYP (DE), griet. *Wonseradeel*, bestaat uit 8 h. met 50 inw.

* RYS, b., prov. *Friesland*, telt 16 h. en 110 inw.

* RYS, landg. Aldaar is in Maart 1849 een hunnebed ontdekt van 7 ell. lengte en 2 à 3 ell. breedte, hetwelk 2 ell. beneden den boschgrond lag en zamengesteld was uit zware keisteenen van verschillende grootte, waarvan de geheele hoeveelheid op ruim 30 lasten steen werd geschat. Op den bodem daarvan zijn verscheidene zoogenaamde donderbeitels en urnen gevonden. Door de onkunde der vinders is het echter in zijn geheel niet bewaard gebleven. Onderscheidene dier voorwerpen zijn door den eigenaar aan het bestuur van het *Friesch Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde* gezonden. De Heer Dr. L. J. F. Janssen, Conservator van het Museum van Oudheden te Leyden heeft een bepaald onderzoek deswege gedaan, waarvan een verslag voorkomt in het Tijdschrift: *de Vrije Fries*, D. V, bl. 338.

* RYSBERKAMPEN is eene b.

S.

* SAAKSUM telt 320 Herv. en 2 Doopsgez., doch geen R. K. — De Herv. gem. was in 1609 nog met *Oldehove-en-Niehove* (niet

met *Ezinge*) vereenigd. — De kerk, reeds sedert jaren in eenen bouwvalligen toestand verkeerende, is in 1849 afgebroken en door eene andere vervangen, welke den 17 Februarij van dat jaar aanbesteed en den 7 October ingewijd is. Het is een smal langwerpig gebouw, met eenen stompen, niet hoogen of zwaren toren, doch zonder orgel. *In de noot staat:* in den voorleden zomer *lees:* in den zomer van 1846,

*SAAKSUM (LUTJE-). Reg. 24, *staat:* dekomene *lees:* bekomene

*SAAKSUMER-POLDER beslaat eene oppervlakte van 154 bund.

*SAAKSUMER-RIJT (DE). Reg. 7 *staat:* noordelijke *lees:* zuidelijke — Reg. 8, *staat:* Ferverd, *lees:* Feerwerd,

*SAARD behoort niet tot de griet. *Wonseradeel*, maar tot de gem. *Bolsward*, en telt 3 h. en 20 inw.

*SABA. Reg. 5, *staat:* stijl, *lees:* steil, — Bl. 8, reg. 17, *staat:* doskies. *lees:* doksies.

*SABBINGE (HUIS-TE-). Reg. 5 *staat:* hooge, *lees:* hooggelegene,

*SABBINGE (NIEUW-). Reg. 3. *staat:* Zuidlandsche-polder, *lees:* Zuiderlandsche-polder,

SADEGA, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*.

SADONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, op de noordwestkust, aan de rivier van den zelfden naam, aan wier eene zijde meest alle de huizen staan. Een *Petingi* oefent hier met eenige andere Hoofden, door den Vorst van Eigenlijk-Borneo aangesteld, eenen zweem van gezag uit. Hoe groot het is, kan men echter daaruit opmaken, dat de zeeroovers, die hier in groot getal hun verblijf houden, bij hunne terugkomst van eenen strooptogt den buit met den *Petingi* deelen. Daar dit aandeel evenwel niet vast bepaald is, gebeurt het dikwijls, dat hierover twist onstaat en hevige vechtpartijen plaats hebben. De zeeroovers bewonen hieromtrent 150 huizen, buiten welke de plaats nog drie honderd weerbare Maleijers in de wapens kan brengen. Zij gaan niet alleen langs de kusten van Borneo op roof uit, maar breiden hunnen werkkring zelfs tot Java uit, waar zij zich veelal nabij het eil. Mandelike ophouden. Uit dien hoofde bevindt zich alhier een aantal geroofde mannen en vrouwen van Java, welke zij te Riouw en Linga verkoopen. Ofschoon deze plaats zeer gunstig voor den koophandel is, hebben zich hier tot nog toe geene Chinezen met der woon nedergezet, daar niemands eigendom veilig is.

SADONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noord-westkust, met eene noordelijke rigting, in de *Chinesche-Zee* uitloopende.

SAEGEMUHLE, molen, grooth. *Luxemburg*, gem. *Hobscheid*. De bewoners parochiëren te Eischen.

*SAEUL, gem., grooth. *Luxemburg*, heeft in de kom 66 h. met 390 inw. Het dorpsbosch is ruim 114 bund. groot.

SAHARI (GOENONG-) of GOENONG-SARI, voorheen JAKATRA, weg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Batavia*. Hij heeft onderscheidene bogten; gaat tusschen de Chinesche graven door, en heeft eene zijtak, de Prinsenbaan genaamd, welke op het Molenvliet uitloopt.

*SAKANO. *Staat*: Zie SETTHAAN. *lees*: SEITAN.

SAKARRAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, die met eene noordelijke rigting zich in de *Chinesche-Zee* ontlast.

*SAKET. *Staat:* Zie PURMEREND. *lees:* Zie PURMERENDE.

*SALA of TANDJONG-SALA. *Staat:* Zie SIJAH. *lees:* Zie SIEJAH.

SAKOEKING, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, ten N. van het eil. *Madura*.

SALAKETOE of SALANKETOE, kaap in *Oost-Indië*, in de *Baai-van-Boni*, aan de kust van de zuidelijke landtong van *Celebes*.

SALANGARI-EILANDJES, groep eilanden in *Oost-Indië*. Zie TELENADING. W.

SALANKETOE, kaap in *Oost-Indië*. Zie SALAKETOE.

SALIMBOUW, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de Kapoeas. In de nabijheid worden steenkolen gevonden.

* SALOOMAH. *Staat:* Zie SOENDSJEILAMI. *lees:* Zie SALOEMAH.

SALSATERRA, naam, waaronder het d. ZOUTELANDE, prov. *Zeeland*, in de handschriften der Utrechtsche kerk vermeld staat. Zie ZOUTELANDE. W.

SAMALADOENG, kaap in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-Zee*, aan de Noordwestkust van het eil. *Borneo*.

SAMALAKI (DE), WAY-SAMALAKI, riv. in *Oost-Indië*, resid. *Ambon*, op het eil. *Boeroe*, aan de Noordkust, met eene noordelijke rigting in den *Archipel-van-St-Lazarus* uitloopende.

SAMARAHANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, kon. *Eigenlijk-Borneo*, aan den mond der Samarahang.

SAMARAHANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, zich met eenen noordelijken loop in de *Chinesche-Zee* ontlastende.

SAMARANG, voorm. naam van de hofst. DE OORSPRONG, op het *Eijerland*. Zie OORSPRONG (DE). W.

SAMATANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, welke met eene noordelijke rigting in de *Chinesche-Zee* uitloopt.

SAMGSIT (DE), riv. in *Oost-Indie*, in het eil. *Borneo*, met eene zuidelijke rigting in de *Zee-van-Java* uitloopende.

SAMPANG-JAVA, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, N. aan het eil. Java.

* SAMPANMANGIO. *Staat:* TANDJONG-MATA, *lees:* TANDJONG-MATEA,

SANDBERGEN of ZANDBERGEN, landg., prov. *Noord-Holland*, gem. en ½ u. N. van *Bussum*, ½ u. Z. O. van *Naarden*, aan den straatweg op *Amersfoort*, ter plaatse waar het huis van JAN TABAK stond.

* SANDENBURG, voorm. kast. Aldaar is de Latijnsche dichter MAXIMILIAAN VRIEND in het jaar 1559 geboren.

SANDFORT, geh., prov. *Limburg*. Zie SANTFORT. W. en A.

* SANDHORST, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 35 bund. 95 v. r. 59 v. ell.

* SANDVOORDE ligt gem. en ½ u. N. ten W. van *Midwolde*. Deze streek is thans in weiland veranderd.

* SANDVOORT, d., prov. *Friesland*. *Staat:* Zie SANDFORDE, *lees:* Zie SANDFIRDE.

* SANDWEILER, gem., grooth. *Luxemburg*, telt in de kom 150 h. en ruim 800 inw.

* SANDWIJK, buit., prov. *Utrecht*, ligt in het *Overkwartier*.

SANGGOUW, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de Kapoeas.

SANGKOER, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, distr. *Banjarang*.

SANGSIT, vl. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Boleling*, op de Noordkust, aan de uitwatering eener rivier, weinig bevolkt doch gunstig voor den handel gelegen. Buiten de plaats staat een tempel

of pagode aan de Sivadienst toegewijd, door onderscheidene voorhoven of pleinen, met muren van gedroogde kleisteenen omgeven.

SANIBAS, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, op de Noordwestkust, aan de riv. van dien zelfden naam. Ofschoon de Maleijers in dit d., waarover een Orangkaja het bevel voert, omtrent 50 h. bewonen, hebben zij er echter volstrekt niets te zeggen en zijn de Dajakkers geheel onafhankelijk. Deze gaan dikwijls met hunne praauwen, die aan hare lengte kenbaar zijn, op roof uit. De handel is er gering en de uitvoer van rijst en *liling* of waskaarsen van weinig beteekenis.

SANLEAN, naam welken men in de wandeling geeft aan het d. Sonderland, prov. *Friesland*. Zie Sonderland. W.

SANIBAS (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de noordwestkust. Het binnenvaren van deze riv. is door geene bergen gekenmerkt.

*SANTFORT of Zandfort ligt ook gedeeltelijk gem. en ¼ u. O. van *Ittervoort* en telt 15 h. en 70 inw., als: 6 h. en 30 inw. onder *Thorn*, 9 h. en ruim 40 inw. onder *Ittervoort*. De weg van Maastricht op Venlo loopt door dit geh.

SAPELLOELE voorm. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Xoela-Mangoli*. Het is door den oorlog ontvolkt en eindelijk geheel verlaten.

*SAPELLALE (XOELA), *lees:* SAPELLOELE (XOELA).

SAPOEDI, eil. in *Oost-Indië*, Zie Sapodi. W.

*SAPPEMEER, voorm. regtstoel, had zijnen oorsprong te danken aan het vergraven der hooge veenen, sedert het begin der zeventiende eeuw, en bevatte toen de tegenwoordige groote kerkdorpen: het Hoogezand, Windeweer en Lula en het eigenlijke Sappemeer. — De Ambtman van Selwert en het Gooregt schreef zich vroeger: *Ambtman van het gerigt van Selwert en Regter van Sappemeer cum annexis* en later *Drost van de Jurisdictie van het Gooregt en Sappemeer.*

SARABOES (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, met eenen noordelijken loop, zich in de *Chinesche-Zee* ontlastende.

SARAWAK of Srawak, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, op de Noordwestkust. Het springt boven den mond der riv. van den zelfden naam in eene smalle landtong vooruit, die zich naar het N. uitstrekt en in de zelfde rigting met eene rij heuvels doorsneden is. Ten W. daarvan liggen onderscheidene eilandjes. Twee hoofden uit Eigenlijk-Borneo oefenen hier, althans in schijn, eenig gezag uit. Zij heffen van de Dajakkers eene jaarlijksche schatting van drie kojang padie en twee pikols eetbare vogelnesten, van welke laatsten de bergen in den omtrek en misschien ook de nabij gelegene eilandjes, die daarom waarschijnlijk tot de kalkformatie behooren, eene groote hoeveelheid opleveren: althans de jaarlijksche uitvoer wordt op bijna honderd pikols geschat. Men vindt hier ook tin, en het met Sarawak in verbinding staande *Konday* levert veel goud op.

SARAWAK of Srawak, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, lands. *Sarawak*, ongeveer twee uren roeijens boven den mond van de Sarawak en aan de beide oevers dier rivier gelegen. Het is eene aanzienlijke plaats, bewoond door ruim honderd Maleijers, meest zeeroovers, die echter ook handel drijven op Riouw, Singapore en Malakka. Ook heeft de koophandel eenige Chinezen uitgelokt, om zich hier neder te zetten, door welke drie huizen bewoond worden. Veel grooter is het getal der oorspronkelijke inwoners, die zich vooral op den rijstbouw toeleggen.

SARAWAK (DE) of de Srawak, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de noordwestkust, welke met onderscheidene takken uit

het *Krimbanggebergte* voortkomt en zich met eene noordelijke rigting in de *Chinesche-Zee* ontlast.

*SARDINGEN. *Staat*: Zie JARDINGEN. *lees*: Zie JARDINGA.

SASAK-PADJANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, welke zich met de Angkee vereenigt.

*SASBERGEN ligt 40 min. N. van *Noordwijkerhout*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 20 bund.

*SASSENHEYM bevat slechts gedeelten van den Beek-polder, den Mottige-polder, den BontsKriel-polder, den Lisserpoel-polder en den Hellegats-polder.

SASSLUIS (DE BENEDENSTE), sluis, prov. *Noord-Braband*, gem. en 40 min. ten N. van *Oosterhout*, wijd 1,75 ell., voorzien van eene drijfdeur en sluis. Zij voert het jaartal 1750 en dient tot ontlasting van den *Westpolder* op de Oosterhoutsche haven.

SASSLUIS (DE BOVENSTE-), sluis, prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ uur ten N. van *Oosterhout*, wijd 1,66 ell. en voorzien van eene drijfdeur en schuif. Zij draagt het jaartal 1777 en dient tot uitwatering van den Westpolder op de Oosterhoutsche haven.

*SAS-VAN-DINTEL (HET) heeft twee sluizen, elk wijd 8 ell. met 1 paar hooge en 1 paar lage vloed-, 1 paar eb- en 1 paar waaijerdeuren, de eene dient voor de uitwatering en de andere voor de scheepvaart, doch kunnen tot beide einden dienen. Aldaar staat ook het huis van het Hoogheemraadschap van Mark en Dintel.

*SAS-VAN-GENT heeft een Postkantoor.

SAS-VAN-ROOSENDAAL, ook wel het BOVENSAS genaamd, schut- en uitwateringsluis, prov. *Noord-Braband*, gem. *Roosendaal-en-Nispen*, gelegd in 1823 op de *Roosendaalsche-vliet*, 2 u. N. W. van *Roosendaal*, 1 u. O. ten N. van *Steenbergen*. Zij heeft eene wijdte van 6,90 ell., de hooge slagbalk ligt 1,497 ell. onder A. P.

*SAS-VAN-STEENBERGEN, ook wel het BENEDEN-SAS genaamd, is eene schut- en uitwateringsluis, gelegd in 1823, wijd 8 ell.; de slagbalk ligt 3,147 ell. onder A. P. — Niet lang na het leggen van deze sluis waren de deuren reeds zoodanig, door den paal- of boorworm (*teredo navalis*), doorknaagd, dat men ze daartegen heeft moeten voorzien. Bij het afgraven van het zwarteveen of de turfspecie in de put voor dit sas, ontdekte men de stompen of stameinden van een afgehakt mastbosch, namelijk op omtrent 5,70 ell. beneden de boven oppervlakte van het gors of ongeveer 3.50 ell. beneden A. P. en omtrent 4,75 ell. beneden de gewone vloeden, in eene vrij geregelde verdeeling, doorgaans 1,50 ell onderling van elkanderen, enkelen schenen niet afgehakt, maar zijn liggende bevonden, van deze was de lengte 1,50 tot 2,50 ell.; terwijl de stompe of overeind staande stameinden, waarvan de kenmerken van afgehakt te zijn zeer onderscheidend zijn opgemerkt, boven de struiken 0,50 tot 0,80 ell. hoog waren en eene dikte hadden, in den omtrek van 0,60, 0,70 tot 0,80 ell. Velen waren nog met den schorsbast, schil of buitenhuid voorzien, en daardoor dan ook heeft men de soort van boomen niet behoeven in twijfel te trekken. Ook heeft men daarbij enkele stukken van berken, en zware berkentakken aangetroffen. Dit hout was intusschen zoo verre verteerd of tot eenen zachten staat overgegaan, dat men op het tijdstip, als het eerst zigtbaar en van de omgevende veengronden ontbloot was, de dikste stomp met eene gewone aardspade geheel doorstak en in tweeën scheidde, ja zelfs kon men

een groot deel daarvan met den voet afschoppen, de schors of buitenhuid was echter aanmerkelijk minder zacht, terwijl verder ontdekt is, dat deze oude boomstronken, eenige oogenblikken na de ontblooting, reeds begonnen te verharden, doch altijd kortbrokkig en zonder zamenhang bleven. Vermoedelijk heeft te dier plaatse voor den Cimbrischen vloed een bosch gestaan.

SAS-VAN-STRIJEN, gem., prov. *Zuid-Holland*. Zie Strijensche-sas. W. en A.

* SAS-VAN-WERKENDAM of het Werkensche-Sas is eene schutsluis, wijd 4,35 ell. en de slagbalk ligt 0,929 ell. beneden A. P.

SATANG, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, aan de noordwestkust van het eil. *Borneo*, W. van Kaap-Sipang.

SATONDA, eil. in *Oost-Indië*. Zie Siloeda. W.

§SAUHLEAN *lees*: SANLEAN en zie dat woord hiervoor.

SAUVO (KAAP), kaap in *Oost-Indië*. Zie Zuidhoek (de).

* SAVELBORN is geen groote toren, maar een geh. van 4 h., met ruim 40 inw.

SAWADJADJAR (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de Noordkust van het eil. *Java*, resid. *Tagal*, aan den mond der *Tji-Pamali*.

SAWAL (DE), berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. — Deze berg vormt, even als alle bazaltgebergten, welke men hier aantreft, een aantal kleine kruinen, die door smalle tusschenruggen van elkander gescheiden zijn. Zijne hoogere afhellingen zijn, als gewoonlijk, met wouden bedekt, terwijl de lagere zachter afloopende streken met ligt groene grastapeten of alang-alang-velden bekleed zijn. Nog verder naar beneden maken deze plaats voor de rijstveldep, welke terrasvormig in de vlakten afloopen, tusschen welke de boschaadjen, die de dorpen omgeven, met hunne kokospalmen, verspreid liggen. De Gonnong Sawal schijnt niet meer dan 1570 ell. hoog te zijn. Hij onderscheidt zich door eenige diepe en wijde kloven, welke sommige zijner toppen van elkander scheiden en door vroegere vulkanische uitbarstingen ontstaan schijnen.

SCHAAIK of Schaayk, geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie Schaik.

SCHAAPSKUIL-POLDER (DE), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie Schaapskuil-meer.

* SCHADEWIJK, adell. h., ligt ¼ u. N. W. van *Didam*. Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 171 bund. 23 v. r.

* SCHADRON ligt 5¼ u. van *'s Hertogenbosch*, N. O. van *Veghel* en telt 17 h. en 100 inw.

SCHAERRO, geh., prov. *Limburg*. Zie Scharen.

* SCHAESBERG bevat het d. Scheidt, de geh. Lichtenberg en Palenberg benevens het kast. Schaesberg. Een dorp Schaesberg bestaat er niet, maar de kerk staat te Scheidt.

* SCHAESBERG (KASTEEL-VAN-), een uitgebreid goed, bestaande uit een oud gebouw, met eenen hoogen vierkanten toren. Daar het niet bewoond wordt, is het eenigzins in verval geraakt, het is door eene brug aan de pachthoeve verbonden. Deze is zeer uitgestrekt en prijkt mede met twee zware vierkante torens, op de hoeken, en eenen minder hoogen, boven de poort, welke vroeger door eene valbrug versterkt was; thans voert eene lange steenen brug over de gracht, welke het geheel omringt; de pachthoeve wordt bewoond; het eigenlijke kasteel dient slechts tot berging van granen, en schijnt in het begin der zestiende eeuw gebouwd te zijn.

*SCHAGEN, vl. heeft een **Postkantoor.**

*SCHAKERLO, heerl. Bl. 102, reg. 21, *staat:* Ruimerswaal *lees:* Reimerswaal.

SCHAIK, SCHAAIK of SCHAAYK, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. N. N. O. van *Leerdam*, langs den Schaiksche dijk, met 33 h. en ruim 180 inw.

SCHAIKSCHE-DIJK, begriude dijk, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Leerdam*, in eene zuid-zuidwestelijke rigting, zich uitstrekkende van Schoonrewoerd naar Leerdam, loopende de gewone rijweg tusschen die twee plaatsen over dezen dijk.

*SCHAKENBOSCH, ligt ten N. van den straatweg. Deze heerl. wordt in eigendom bezeten door den Heer Mr. M. W. DE JONGE VAN CAMPENS NIEUWLAND, woonachtig te 's Gravenhage.

SCHALKHAAR, geh., prov. *Overijssel*, gem. en 50 min. van *Diepenveen;* met 7 h. en 50 inw.

*SCHALKWIJK (HUIS-TE-). Het wapen is verdeeld in zes horizontale deelen (*fascé*) van zilver en keel.

SCHALOEN, naam, welken de landlieden geven aan het KASTEEL-VAN-OUD-VALKENBURG, prov. *Limburg.* Zie VALKENBURG (HET-KASTEEL-VAN-OUD). W. en A.

*SCHANDEL, telt 26 h. en 210 inw. Reg. 6, *staat:* stat. *lees:* par. — De kapel is aan de *H. Drieëenheid* toegewijd.

*SCHANS (DE), gem. *Tilburg*, behoort tot de wijk *Oostheykant*, en telt 16 h. en 70 inw.

SCHANS (DE), geh., prov. *Noord Braband*, gedeeltelijk gem. en 25 min. N. ten W. van *Oudenbosch*, en gedeeltelijk gem. *Oud-en-Nieuw-Gastel*, en 1 u. O. N. O. van Oud-Gastel, ter plaatse alwaar de haven van Oudenbosch in de Mark valt, over welke eene houten ophaalbrug ligt, in den rijweg van Oudenbosch naar het tegenoverliggende d. Standaarbuiten. Ook is aldaar een boompontveer voor paarden en voetgangers, over genoemde haven, in het jaagpad langs de Mark. De 2 h., welke aldaar staan, zijn binnen veldwerken besloten, welke na den opstand in 1830 werden opgeworpen en nog aanwezig zijn. Men telt er 6 inw. Vroeger lag daar ter plaatse eene schans, waarvan het den naam heeft ontleend.

SCHANS (DE GROOTE en DE KLEINE), twee forten, prov. *Noord-Braband.* Zie GROOTE-SCHANS (DE). W. en KLEINE-SCHANS. W.

*SCHANSE-EN-DUCATONS-SLOOT, *lees*: SCHANSE-EN-HONDERD-DUCATONS-SLOOT. Zij ontlast zich op de grenzen van *Ambt-Hardenbergh*, in de *Kolken*, en wordt door de Dedemsvaart doorsneden.

SCHANSHOEK (DE), gedeelte onbehuisd polderland in den *Polder-van-der-Eigen*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Empel-en-Meerwijk*, alwaar vroeger eene schans heeft gelegen.

SCHAPENBOUT, voorm. naam van het landg. CROESBEEK, prov. *Noord-Holland.* Zie CROESBEEK.

SCHAPENWEI-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland.* Zie SCHAAPWEI. W.

SCHAPERSHOEK, geh., in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, gem. en 5 min. van *Boschkapelle*, met 19 h. en 100 inw.

*SCHARDAM (NOORD-) loopt van de twee Alkmaarder uitwaterende sluizen, in eene noordelijke rigting, langs den Zeedijk, tot aan de Beemster uitwaterende sluis, bij het Huis de Horn, en van daar langs de Noordzijde van de Ring-sloot tot op drie huizen na aan het Oudendijker tolhek. Ook behoort de hofstede het **Zeegat**, nog meer noordelijk aan den Zeedijk gelegen, op halfweg *Noord-Schardam* en *Scharwoude*, tot deze buurt.

SCHAREN, Scharn of Schaerbo, geh., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. van *Heer*, met 31 h. en 240 inw.

*SCHARLO, geh., prov. *Noord-Braband*, telt 18 h. en 103 inw.

*SCHARMER, d. in *Fivelgo*, komt in de kronijk van Emo en Menco reeds in het jaar 1231 voor.

SCHARN, geh., prov. *Limburg*. Zie Scharen.

*SCHARNEBUREN of Schenneburen, ook Opperderburen en Olferderburen genoemd, ligt W. van *Sneek*, en ½ u. Z. van *Ferwoude*, en telt 7 h. en ongeveer 50 inw.

SCHARNEGOUTUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr. en kant. Sneek, bestaande uit het d. Scharnegoutum, met zijn behoor, en volgens het kadaster eene oppervlakte beslaande van 2421 bund. 80 v. r. 41 v. ell., waaronder 2279 bund. belastbaar land.

*SCHARNEGOUTUM, d., ligt ½ u. N. van *Sneek;* telt in de kom van het d. 148 h., en 320 inw. en, met de b. *Nijeklooster*, 81 h. en 350 inw. De kerk der Christelijk Afgescheidenen, ten W. van het d., is een nieuw gebouw, zonder toren of orgel. De R. K. parochiëren te Roodhuis.

*SCHARNEHUIZUM, *lees*: SCHARNEHUIZEN,

*SCHARREN (DE), geh., prov. *Friesland*, telt 21 h. en 120 inw.

*SCHARTERBRUG, *lees*: SCHARSTERBRUG.

SCHARWEYDE, buit., prov. *Utrecht*, gem. en 15 min. N. van *Zeyst*, aan den straatweg. Dit buit. is groot 6 bund. 95 v. r.

*SCHARWOUDE. De inw. vinden niet hun bestaan in den landbouw, maar in het kaasmaken.

*SCHATSENBURG, *lees*: SCHATZENBURG, ligt Z. O. van *Berlikum*. Reg. 5, *staat*: Questius. *lees*: Quaestius.

§SCHATSENBURG, voorm. buit., prov. *Friesland*, griet. *Barradeel*. Zie Hottinga. W.

SCHECK, alleenst. huis, grooth. *Luxemburg*, gem. *Ettelbruck*.

SCHEELESTRAAT (DE), bij het kadaster de Scheellestraat, weg, prov. *Noord-Braband*, gem. *den Dungen;* van de Aa naar de Zuid-Willemsvaart loopende.

*SCHEEMDA (DE), gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog het geh. Napels.

*SCHEENE (DE), *lees*: SCHEEN (DE).

*SCHEERE (DE), ligt ½ u. N. O. van *Gramsbergen*, ½. u. Z. van *Koevorden*. — In de jaren 1813 en 1814 diende de Scheere voor eene bezetting van den landstorm, en van de Kozakken, ten einde van daar zooveel mogelijk de uitvallen der Fransche bezetting van Koevorden, aan die zijde, te keer te gaan, zijnde dit gebouw gespaard gebleven, terwijl andere in den omtrek door de Franschen zijn verbrand geworden.

*SCHEIDINGSDIJK (DE). *Staat*: Zie Klandijk. *lees*: Zie Klandijk (Noorder-).

*SCHEIDT is een d., 5 u. van *Maastricht*, ½ u. O. N. O. van *Heerlen*, 20 min. O. van het kasteel Schaesberg. Men telt er 104 h. en 710 inw. — De kerk, welke tot de par. van *Schaesberg* behoort en aan de H. H. Petrus en Paulus toegewijd is, is een steenen gebouw, met eenen spitsen toren en van een orgel voorzien. — De dorpschool wordt gemiddeld door 80 leerlingen bezocht. De kermis valt in in de maanden Junij en December.

*SCHEI-ZWEN (DE). Reg. 2 en 3, *staat*: in het dijkskanaal ontlastte, *lees*: oostwaarts ontlastte,

*SCHELD-WATER (HET). *Staat:* Zie Scheld-meer. *lees:* Zie Schild-meer.

SCHELLERWAARD, uiterwaard, prov. *Overijssel*, arr. en kant. *Zwolle*; gem. *Zwollerkerspel*; uitwaterende op den IJssel door eenen steenen duiker.

SCHELLESTRAAT (DE), weg, prov. *Noord-Braband*. Zie Scheelestraat (De).

*SCHELLING (TER-) behoort tot het 14 m. k. De haven is ingesloten tusschen twee dammen van rijs en steen op 80 ell. van elkander, de westelijke is lang 480 ell. en is door een steenen dam tegen de duinen aangesloten; de oostelijke is lang 725 ell. en daartegen sluit aan eenen zoogenaamden verlengden dam, lang 975 ell. De spuikom wordt gevormd door het Sas, hetwelk eene oppervlakte heeft van 103 bund. en ligt 1,10 ell. onder hoog water; de vloed dringt door het Sas en vindt geenen anderen uitweg dan door de haven. — Het verschil tusschen eb en vloed bedraagt aldaar 1,60 ell. — In 1848 werd deze haven bezocht door 397 vaartuigen, zonder de te huis behoorende. In 1850 door 156 schepen.

*SCHELLING (WESTER), d. De R. K., die er 8 in getal zijn, parochiëren op Ameland.

*SCHELLINKHOUT. Reg. 3, staat: *Blokker* lees: *Wester-Blokker*

*SCHELLUINEN paalt Z. aan den Banne van Gorinchem en komt van ouds ook als eene heerl. voor. — Reg. 7 *staat:* Kwakernaatsche-polder, *lees:* Kwakernaaksche-polder, — Bl. 141. De pastorij was van ouds een burg en doet zich nog voor als een oud heerenhuis. De kerk trekt nog van de Duitsche orde eene jaarlijksche uitkeering voor onderhoud, alsmede voor wijn en brood van het H. Avondmaal. — Reg. 41, *staat:* Vinkenstein *lees:* Finkenstein

*SCHELTEMA, griet. *Ferwerderadeel*, ligt W. (niet O.) van Blija.

*SCHELTINGA, voorm. state, griet. *Kollumerland-en-Nieuw-Kruisland*, lag N. O. van *Leeuwarden*, Z. O. van *Dockum*.

*SCHELTINGE, voorm. burg, prov. *Groningen*, gem. *Noorddijk*, van welke men de plaats, waar zij gestaan heeft, niet meer weet aan te wijzen.

SCHENGEN, grooth. *Luxemburg*. De kerk is aan den H. *Verlosser* toegewijd.

*SCHENKEL-BINNENDIJK, ook Nieuw-Altenasche-Zeedijk genaamd, loopt van den Nieuwendijk naar den Werkensche-dijk. Men is bezig aldaar een dijkpost met verdedigbaar wachthuis aan te leggen.

*SCHENKELDIJK. *Staat:* Zie Schenkeldijk. *lees:* Zie Schinkeldijk.

SCHENKELDIJK (DE ZUID-), dijk, prov. *Noord-Braband*, gem. *Emmikhoven-en-Waardhuizen*, in eene oost-zuidoostelijke rigting loopende van den Nieuwendijk (grooten weg der eerste klasse no. 3) naar de Kornsche-sluis in den Dussensche-dijk. In dezen dijk is, volgens het reglement voor de hulpgaten, in geval van inundatie in 1798 vastgesteld, het hulpgat no. 7 gelegen, hetwelk de lengte heeft van 75,50 ell., en de kruin der kade daarin, breed 3,50 ell., ligt 1,18 ell. boven A. P. Het is bestemd, om het inundatiewater van *Oud-Altena*, hetwelk door het hulpgat no. 5 in den Oud-Altenasche-Zeedijk, bij den zoogenaamden Perenboom, in den Emmikhovensche-polder gevoerd wordt, in den Dussensche- of Zuid-Hollandsche-polder over te storten.

*SCHENKENSCHANS, voorm. stat. Reg. 5 *staat:* Mej. *lees:* Mevr.

*SCHENKENSCHANS, b., ligt aan de Harlinger- en Sneeker-trekvaarten, bestaat uit 7 h. en twee houtzaagmolens, met 35 inw.

SCHENKWATERING (DE), op sommige plaatsen Scheyng-watering gespeld, water, prov. *Zuid-Holland*, dat bij de landscheiding tusschen *Rijnland* en *Delfland* ontstaat en in eene Zuidwestelijke rigting, door de gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, naar 's Gravenhage loopt, terwijl het zich ten W van die stad in de vaart ontlast.

SCHENNEBUREN, b., prov. *Friesland*. Zie Schaarnebuuren. W. en A.

* SCHERMEER (BEDIJKTE). Het zomerpeil is 0,58 ell. onder A. P.

* SCHERMER (GROOT-). Reg. 1 *staat:* het d. Schermer, *lees:* het voorm. d. *Schermer,*

SCHERMEER (NOORD-), d., prov. *Noord-Holland*. Zie Schermeer (Bedijkte-). W. en A.

* SCHERMEER (ZUID-), telt 84 h. en 470 inw., als: 41 h. en 200 inw. onder *Akersloot*, 12 h. en 60 inw. onder *Graft*, 31 h. en 210 inw. onder *Zuid-en-Noord-Schermeer*. — Onder de inw. zijn 340 Herv. en 130 R. K., welke laatste te *Akersloot* en te *Alkmaar* parochiëren.

* SCHERMERHORN telt 470 Herv. en 230 R. K. De Herv. gem. telt 600 zielen. — Bl. 180. De kerk is nog gedeeltelijk met geschilderde glazen voorzien. — Het wapen van Schermerhorn is eene mol.

* SCHERMERHORN-EN-WEST-MYZEN, *lees:* SCHERMERHORN-EN-WEST-MIJZEN. Zij bevat het d. Schermerhorn, benevens gedeelten van West-Mijzen en van de Schermeer. De ingezetenen vinden voornamelijk hun bestaan in den kleinhandel, het kaasmaken en het vetweiden en de behoeftige klasse in het hennep spinnen voor de rolrederijen.

* SCHERPENISSE. Tot deze gem. behoort mede de b. Gorishoek.

* SCHERPENISSE (POLDER VAN) is calamiteus.

* SCHERPENZEEL, d., prov. *Friesland*. Reg. 9 *staat:* Scheene *lees:* Scheen

* SCHERPENZEEL-SPANGA-MUNNEKEBUREN-EN-NIJETRYNE, Reg. 9 *staat*: **Ick heb geleef en lebe nogh.** *lees*: **Ick heb geleeft en lebe nogh.**

SCHERPENZEELSHANK (DE), water, prov. *Overrijssel*, dat zich op den IJssel ontlast, door eene steenen sluis, wijd 0,70 ell.

SCHETECOVEN, geh., prov. *Limburg*. Zie Schietekoven. W.

* SCHEVENINGEN. Bl. 163, reg. 9 *van onderen*, *staat:* marmeren beelden *lees:* beelden — Bl. 164. De kustlantaarn op de duinen is in 1851 vervangen, door een stilstaand licht, zijnde een catadioptriek lichttoestel der derde grootte, ruim 29 ell. boven gewoon volzee verheven, staande op 52° 6′ 16″ N. B. en 21° 57′ 20″ O. L. en zigtbaar op 4 Duitsche zeemijlen. Hierdoor is het licht op den toren van Brielle vervallen.

§ SCHEYNG-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*. Zie Schenkwatering (de).

* SCHIE (DE DELFTSHAVENSCHE-) *lees*: SCHIE (DE DELFSHAVENSCHE.) De ijzeren spoorweg gaat over dit water door eene ijzeren kraanbrug, gelegd in het jaar 1846, hebbende een dubbel spoor en 3 openingen, de middelste wijd 8, en de beide anderen 6 el in den dag.

* SCHIE (DE ROTTERDAMSCHE) loopt te Rotterdam in de *Nieuwe-Maas* uit, door eene overwelfde schutsluis, met een paar vloed- en een paar ebdeuren, wijd 4,80 ell.

* SCHIE (DE SCHIEDAMSCHE). De ijzeren spoorweg gaat over dit water door eene ijzeren kraanbrug, wijd 8 el in den dag.

*SCHIEBROEK. Reg. 6 *moeten de woorden* en is gelegen *wegvallen*. — De buurt Aan den kleiweg ligt N. W. van Rotterdam, Z. W. van Hillegersberg.

*SCHIEBROEK (DROOGGEMAAKTE-POLDER-IN-) paalt N.W. aan den Zuidpolder van Berkel, N. O. aan den Boterdorpsche-polder, O. aan de Honderd-en-tien-morgen, en den Bergpolder en W. aan den Zestienhovensche-polder.

*SCHIEDAM ligt 5½ u. Z. Z. O. van 's Gravenhage, 2¼ u. Z. Z. O. van Delft en nabij de Maas. — Bl. 172. In 1850 zijn te SCHIEDAM uit zee binnen gekomen en aldaar gelost 326 en naar zee gezeild 213 schepen. — Sedert den aanvang van 1851 is SCHIEDAM ook eene lading en losplaats van de Nederlandsche Handelmaatschappij. Er is bepaald, dat jaarlijks zes schepen van daar zullen uitgaan en er even zoo veel zullen binnen komen. — Bl. 175. Onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding THEODORUS ADRIANUS CLARISSE, van 1769 tot 1772, FRANS VAN GOGH, van het jaar 1795 tot 1819 toen hij Emeritus werd; CASPARUS VAN HERWERDEN, van 1805 tot zijn overlijden den 14 April 1822; GERBRAND ELIAS van 1808 tot 1 Augustus 1814 toen hij overleed; JACOB WIJS J. Cz. van 1818—1822, HENRICUS CATS, van 1819—1825, en JACOB DERMOUT van 1830 tot 1836. — Bl. 182. De schutsluis in de haven heeft een paar eb- en een paar vloeddeuren en is wijd 6,90 ell.; tot spuijing der haven is mede eene sluis wijd 9,40 ell. — Bl. 193. Er is te SCHIEDAM ook eene bank van leening.

*SCHIEDAM. *Staat*: (POELOE-OEBIE-) of AARDAPPELEN EILAND, *lees*: door de Javanen POELOE-OBI, (d. i. AARDAPPELEN-EILAND) genoemd,

*SCHIELAND, voorm. balj. — Bl. 210, reg. 8, *staat*: 8 stat. *lees*: 9 stat. — Reg. 9, *staat*: 4 Kapellaans, *lees*: 11 Kapellaans,

SCHIELAND, een der acht dekenaten of landdekenschappen waarin het aartspr. van *Holland-en-Zeeland* verdeeld is. Dit dek. bevat 25 kerkelijke gemeenten (statiën) en ongeveer 31,000 Communikanten; 25 Pastoors en 25 Kapellanen bedienen die gemeenten, welke 25 kerken en 2 kapellen hebben. Die kerken zijn gevestigd: te Bergschenhoek, Berkel, Brielle, Delfshaven, Dordrecht, Gouda (de H. Maria en H. Joseph), Hellevoetsluis, Kethel, Kralingen, Middelharnis, Moordrecht, Ooltgensplaat, Oud-Beijerland, Oude-Tonge, Over-Schie, Pijnacker, Rhoon, Rotterdam, (de H. Laurentius, H. Dominicus, H. Franciscus en de Jezuitenkerk, die in aanbouw is) Schiedam, Vlaardingen en Waddinxveen-aan-de-Goudkade. De twee kapellen behooren onder Rotterdam.

*SCHIEMEER is thans weiland, hetwelk, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaat van 12 bund. 90 v. r., en door eenen molen van het overtollige water ontlast wordt.

SCHIERMONNIKOOG, kad. gem., prov. *Friesland*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Dockum*, bevattende het geheele eil. Schiermonnikoog en beslaande alzoo, volgens het kadaster, 1087 bund. 98 v. r. 65 v. ell., waaronder 1079 bund. 54 v. r. 36 v. ell. belastbaar land.

*SCHIERMONNIKOOG. — Bl. 218, reg. 24 *staat*: 270 *lees*: 300 — Reg. 34, *staat*: sedert eenige jaren *lees*: sedert 1825. — Het aldaar op bl. 219 vermelde Werkhuis heeft het bestuur van het eiland, in het jaar 1842, laten timmeren. — Bl. 220. De dijken op dit eil. zijn sedert 1825 niet weder hersteld.

*SCHIEVEEN, voorm. heerl., paalt N. aan Ackersdijk, O. aan Rodenrijs en den Tempel, Z. aan Overschie en W. aan Kethel.

Reg. 7 en 8, *staat:* Drooggemaakte-Polder-van-Schieland, *lees:* Drooggemaakte-Polder-van-Schieveen,

*SCHIEVEEN (BOVEN-POLDER-VAN-), ook genaamd de Hoog-Schieveensche-polder, paalt O. aan den Berkelschen-polder, Z. aan den Drooggemaakte-Polder-van-Schieveen en aan den Zestienhovensche-polder.

*SCHIEVEEN (DROOGGEMAAKTE-POLDER-VAN-), ook genaamd de Laag-Schieveensche-polder, paalt O. aan den Zuidpolder-van-Berkel.

*SCHIEVEN, buit., prov. *Gelderland*, beslaat eene oppervlakte van 66 bund.

*SCHIEWACHT. *Staat:* Zie Schuwacht. *lees:* Zie Schuwaet.

SCHIFFELAAR, buit., prov. *Limburg*, gem. *Heerlen*.

*SCHIFFLINGEN. De kerk is aan den H. Martinus toegewijd.

*SCHIJNDEL. Bl. 225. Bij Koninklijk besluit van 8 Julij 1825, no. 115, is de zuivere opbrengst der Schijndelsche tienden wederom aan hare vroegere bestemming hergeven, op den voet van het Koninklijk besluit van 26 December 1818 (Staatsblad no. 48), zijnde het regt tot vergeving der daarop gevestigde beurzen toegekend aan den Kerkvoogd van het apost. vic. van 's Hertogenbosch.

SCHIJTELBROEKSTOREN, kaap in *Oost-Indië*, aan de zuidkust van het eil. *Ceram*.

SCHILBERG, geh., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. van *Echt*; met 11 h. en 60 inw.

SCHILD (HET NIEUWE-), geh. op het eil. *Texel*. Zie Nieuwe-Schild. W.

*SCHILDMANSKINDEREN-AMBACHT paalt N. en O. aan Hendrik-Ido-Ambacht, Z. aan Heer-Oudelands-Ambacht en W. aan Sandelingen-Ambacht.

*SCHILDPADS-EILANDEN (DE). Reg. 8, *staat:* Tagia *lees:* Togia

*SCHILDWOLDE. De R. K. behooren tot de statie van *Kleine-Meer*.

*SCHILKAMPEN, b., prov. *Friesland*, telt 19 h. en 100 inw.

*SCHILKERPOLDER (DE) bestaat uit de Korte-Schilk en de Lange-Schilk.

SCHILLERSHEIDE, geh., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. van *Ittervoort*; met 6 h. en 40 inw.

SCHILT, b., prov. *Noord-Braband*, gem. en 6 min. O. van *Erp*. Het is een gedeelte van het geh. *Schilt-en-Burg*, en telt 11 h. en 70 inw.

SCHILT-EN-BURG, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 6 min. O. van *Erp*, met 39 h. en 240 inw. Het bestaat uit de buurten Schilt en Burg.

*SCHIMMERT, gem., heeft eenen windkorenmolen.

SCHIN (GEBROKEN-), d., prov. *Limburg*. Zie Schinnen. W. en A.

SCHINDELECH, naam, onder welken het kast. Schoenfeltz, grooth. *Luxemburg*, vroeger weleens voorkomt. Zie Schoenfeltz.

*SCHINKELDIJK, prov. *Zuid-Holland*, is een gehucht (geen buurt) en ligt Z. O. van *Oud-Beijerland*, één uur Z. Z. W. van *'s Gravendeel*, aan den dijk van dien naam, welke den Trekdamsche-polder van den Noord-Kavelsche-polder scheidt; telt 45 h. en 360 inw.

*SCHINNEN, dek. Te Sweykbuizen, is eene bijkerk, welke onder de par. van *Schinnen* behoort, doch door eenen eigen Geestelijke bediend wordt.

*SCHINNEN, gem. De drie scholen tellen gezamenlijk gemiddeld 100 leerlingen. — Het d. Schinnen heette vroeger Gebroken-Schin.

*SCHIN-OP-GEUL. Reg. 5 en 6 *staat:* Waehem, *lees:* Waelem,

SCHIPBEEK, naam, welken men ook wel eens geeft aan de buurs. Schipbeekhuizen, prov. *Overijssel.* Zie Schipbeekhuizen.

* SCHIPLUIDENSCHE-SLUIS is wijd 4,11 ell., de vloer ligt 2 ell. beneden middelbare eb. De uitwatering geschiedt op de Vlaardingsche haven.

SCHLACHTMAAT. *Staat:* Zie Slagtmaat. *lees:* Zie Slachtmaat.

SCHOBBERTSBRUG of brug No. 6, prov. *Gelderland,* gem. en 1 u. Z. O. van *Epe.* Het is een houten ophaalbrug over het Apeldoornsche-kanaal, in den weg van Epe naar Apeldoorn.

SCHOENFELTZ, kast., grooth. *Luxemburg,* te *Schoenfeltz.* Het ontleent zijnen naam van de rots, die het ten Westen beheerscht. — In den stichtingsbrief der abdij Marienthal, door Gravin Ermesinde, komt het onder den naam Schindelsch voor.

§ SCHOORSTRAAT. Bl. 242, reg. 1, lees: SCHOIRSTRAAT, geh., prov. *Limburg.* Zie Schoor. W.

* SCHOKLAND. Ter vervanging van het kolenvuur, is in 1845 opgerigt een catadioptriek lichttoestel van de vierde grootte, met een wit stilstaand licht.

SCHOMER (OP), alleenstaand h., prov. *Limburg,* gem. en ½ u. N. van *Wijlre.*

SCHONENBERG (DEN), naam, welken men geeft aan den Schoonenburger-heuvel, prov. *Zuid-Holland.* Zie Schoonenburger-heuvel. W.

* SCHOONDERLOO is geen heerl. meer, en paalt N. aan Beukelsdijk, O. aan Oost- en West-Blommersdijk, Z. aan de Maas, W. aan Delfshaven. Deze voorm. heerl. telt 64 h. en 580 inw.

* SCHOONDERLOO, pold., paalt N. aan den pold. Beukelsdijk, O. aan den pold. West-Blommersdijk, Z. aan de Maas, W. aan de stad Delfshaven.

* SCHOONDIJKE, gem., heeft ook eenen gort- en pelmolen.

* SCHOONDONK, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 58 bund. 60 v. r. 41 v. ell.

* SCHOONEBEEK (NIEUW-). In het jaar 1848 en 1849 is aldaar eene R. K. kerk gebouwd, waartoe Z. M. Koning Willem II 4500 gulden geschonken heeft en die den 16 October 1849 is ingewijd. Het is een langwerpig vierkant gebouw, met eenen houten toren en één altaar, doch zonder orgel.

SCHOONENBURG, buit. op het eil. *Walcheren,* prov. *Zeeland,* gem. en in het dorp *Oost-Souburg,* bestaande uit een fraai heerenhuis, koetshuis, stalling en eene zwitsersche boerenwoning, alles aangenaam gelegen langs den straatweg tusschen Middelburg en Vlissingen; eene oppervlakte beslaande van 35 bund. 93 v. r. 37 v. ell., en toebehoorende aan den Heer Mr. M. C. Paspoort van Grijpskerke, Burgemeester van Middelburg.

SCHOONERLUCHT of Ter-Lucht, kast., prov. *Gelderland,* gem. *Valburg,* met eenen sierlijken toren.

* SCHOONEVELDS-BANK. *Staat:* Zie Scoenevelt. *lees:* Zie Schoneveld.

* SCHOONOORD, gem. *Rijswijk,* is thans ingerigt tot een Instituut van Middelbaar Onderwijs.

SCHOONOUWEN, geh., prov. *Zuid-Holland,* gem. en ½ u. Z. Z. O. van *Stolwijk,* aan de Schoonouwensche-watering.

SCHOONOUWENSCHE-POLDER (KORT-), pold., prov. *Zuid-Holland,* arr. *Rotterdam,* kant. *Schoonhoven,* gem. *Stolwijk;* palende N. aan den Geerpolder en Westzijdsche-polder, O. en Z. aan den

Berg-Ambachtsche-polder en W. aan den Lang-Schoonouwensche-polder.

SCHOONOUWENSCHE-POLDER (LANG-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Stolwijk*; palende N. aan den Bovenkerksche-polder, O. aan den Kort-Schoonouwensche-polder, Z. aan den Berg-Ambachtsche-polder, en W. aan den Koolwijksche-polder.

SCHOONOUWENSCHE-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Stolwijk*, loopende benoorden den Lang-Schoonouwsche-polder, van de Vaartsloot, in eene oostelijke rigting, tot aan de Bergvliet.

* SCHOONREWOERD paalt W. aan Heikop-en-Boeikop en bevat mede de b. den Diefdijk. — Bl. 275, reg. 39 en 40, *staat:* gebrittesseerde en gecontrabrittesseerde fasces *lees:* gebretesseerde fasces

SCHOONVELD, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, ¼ u. N. O. van *Oost-Souburg*.

* SCHOORL. De kerk is een fraai gebouw met een spitsen toren. Bl. 278, reg. 52 en 53, *staat:* zesendertig *lees:* zeventien

* SCHOORL-GROET-EN-CAMP. De eerste, die in deze combinatie het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Theunis van Brakel, die in het jaar 1806 herwaarts kwam en in het jaar 1810 naar Winkel vertrok. Het beroep geschiedt onder agreatie van de Ambachtsheeren van Schoorl-en-Camp en van Groet.

* SCHOORL-GROET-HARGEN-EN-CAMP bevat mede de geh. Aagdorp, Buitenduin, Bregdorp, Catrijp en een gedeelte van Schoorldam. Het in deze gem. gevonden wordende schuurzand heeft eene bijzondere hardheid, fijnheid en doorschijnendheid, zoo als elders niet aangetroffen wordt, en is diensvolgens uitnemend geschikt, om fijn wit glas te maken. Het regt om dit zand te halen, is sinds eene reeks van jaren en het laatst in 1847 voor eenen termijn van 6 jaren verpacht geworden, voor ƒ1900 's jaars, over eene uitgestrektheid van 1821 bund. 86 v. r. 90 v. ell.

* SCHOORLSCHEDIJK strekt zich, in eenen bogtigen loop, uit van Krabbendam naar den Zijpe-dijk en dient thans tot waterkeering voor de Zijpe.

* SCHOORLSCHE-DUINEN strekken zich uit van Bergen tot Camp.

SCHOORVELD, geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. van *Maasbree*; met 20 h. en 100 inw.

* SCHOOTEN, heerl., telt in het geheel 32 h., bewoond door 36 huisgez., uitmakende een getal van 190 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — Er zijn 10 Herv. en 180 R. K. — Er is in deze heerl. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Schooter-Vlieland*. — Tot de R. K. stat. behooren mede eenigen uit de gem. Bloemendaal-Tettenrode-Aalbertsberg-en-de-Vogelenzang en Velsen.

* SCHOOTEN-EN-GEHUCHTEN, gem., telt 86 h., bewoond door 89 huisgez., uitmakende eene bevolking van 450 inw., onder welke ongeveer 76 Herv., ruim 380 R. K., 5 Evang. Luth. en 1 Israëliet. — Het wapen bestaat uit dat van Heemskerk, gevierendeeld met dat van Zanen; zijnde dat van Heemskerk van azuur met eenen leeuw van zilver, geharnasseerd van keel, en dat van Zanen, van zilver met een kruis van keel.

* SCHOOTERBOSCH, heerl., telt 2 h. en 14 inw., allen R. K.

* SCHOOTERVEEN, pold., paalt N. aan de Jan-Gijzenvaart, O. aan het Schooter-voetpad, Z. en W. aan den Delf. — Deze pold. bevat

SCHIPBEEK, naam, welken men ook wel eens geeft aan de buurt Schipbeekhuizen, prov. *Overijssel.* Zie Schipbeekhuizen.

* SCHIPLUIDENSCHE-SLUIS is wijd 4,11 ell., de vloer ligt 2 ell. beneden middelbare eb. De uitwatering geschiedt op de Vlaardingsche haven.

SCHLACHTMAAT. *Staat:* Zie Slagtmaat. *lees:* Zie Slachtmaat.

SCHOBBERTSBRUG of brug No. 6, prov. *Gelderland,* gem. en 1 u. Z. O. van *Epe.* Het is een houten ophaalbrug over het Apeldoornsche-kanaal, in den weg van Epe naar Apeldoorn.

SCHOENFELTZ, kast., grooth. *Luxemburg,* te *Schoenfeltz.* Het ontleent zijnen naam van de rots, die het ten Westen beheerscht. – In den stichtingsbrief der abdij Marienthal, door Gravin Ermesinde, komt het onder den naam Schindelech voor.

§ SCHOORSTRAAT. Bl. 242, reg. 1, lees: SCHOIRSTRAAT, geh., prov. *Limburg.* Zie Schoor. W.

* SCHOKLAND. Ter vervanging van het kolenvuur, is in 1855 opgerigt een catadioptriek lichttoestel van de vierde grootte, met een wit stilstaand licht.

SCHOMER (OP), alleenstaand h., prov. *Limburg,* gem. en ¼ u. Z. van *Wijlre.*

SCHONENBERG (DEN), naam, welken men geeft aan den Schoonenburger-heuvel, prov. *Zuid-Holland.* Zie Schoonenburger-heuvel. W.

* SCHOONDERLOO is geen heerl. meer, en paalt N. aan Beukelsdijk, O. aan Oost- en West-Blommersdijk, Z. aan de Maas, W. aan Delfshaven. Deze voorm. heerl. telt 64 h. en 380 inw.

* SCHOONDERLOO, pold., paalt N. aan den pold. Beukelsdijk, O. aan den pold. West-Blommersdijk, Z. aan de Maas, W. aan de stad Delfshaven.

* SCHOONDIJKE, gem., heeft ook eenen gort- en pelmolen.

* SCHOONDONK, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 58 bund. 60 v. r. 41 v. ell.

* SCHOONEBEEK (NIEUW-). In het jaar 1848 en 1849 is aldaar eene R. K. kerk gebouwd, waartoe Z. M. Koning Willem II 4000 gulden geschonken heeft en die den 16 October 1849 is ingewijd. Het is een langwerpig vierkant gebouw, met eenen houten toren en één altaar, doch zonder orgel.

SCHOONENBURG, buit. op het eil. *Walcheren,* prov. *Zeeland,* gem. en in het dorp *Oost-Souburg,* bestaande uit een fraai heerenhuis, koetshuis, stalling en eene zwitsersche boerenwoning, alles aangenaam gelegen langs den straatweg tusschen Middelburg en Vlissingen; eene oppervlakte beslaande van 35 bund. 93 v. r. 37 v. ell., en toebehoorende aan den Heer Mr. M. C. Paspoort van Grijpskerke, Burgemeester van Middelburg.

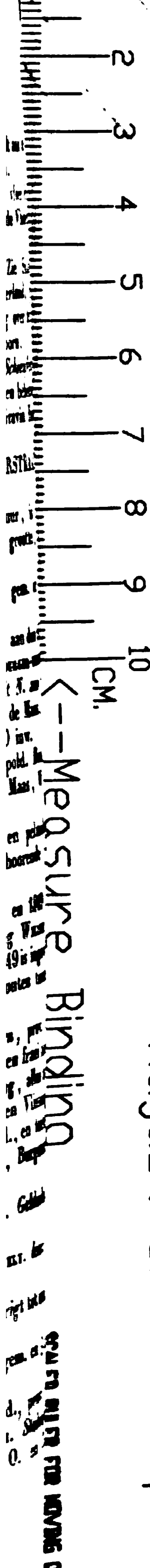
SCHOONERLUCHT of Ter-Lucht, kast., prov. *Gelderland,* gem. *Valburg,* met eenen sierlijken toren.

* SCHOONEVELDS-BANK. *Staat:* Zie Scorreveld. *lees:* Zie Schooneveld.

* SCHOONOORD, gem. *Rijswijk,* is thans ingerigt tot een Instituut van Middelbaar Onderwijs.

SCHOONOUWEN, geh., prov. *Zuid-Holland,* gem. en ½ u. Z. Z. O. van *Stolwijk,* aan de Schoonouwensche-watering.

SCHOONOUWENSCHE-POLDER (KORT-), pold., prov. *Zuid-Holland,* arr. *Rotterdam,* kant. *Schoonhoven,* gem. *Stolwijk;* paalt N. aan den Geerpolder en Westzijdsche-polder, O. en Z. aan de

aan den Lang-Schoonouwensche-

ER (LANG-), pold., prov. *Zuid-Hol-*
Schoonhoven, gem. *Stolwijk;* palende
. O. aan den Kort-Schoonouwensche-
sche-polder, en W. aan den Kool-

RING (DE), water, prov. *Zuid-Hol-*
oorden den Lang-Schoonouwsche-pol-
telijke rigting, tot aan de Bergvliet.
. aan Heikop-en-Boeikop en bevat
l. 275, reg. 39 en 40, *staat:* ge-
de fasces *lees:* gebretesseerde fasces
l. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem.
van *Oost-Souburg*.
fraai gebouw met een spitsen toren.
zesendertig *lees:* zeventien
De eerste, die in deze combi-
genomen, is geweest THEUNIS VAN
waarts kwam en in het jaar 1810
geschiedt onder agreatie van de
mp en van Groet.
EN-CAMP bevat mede de geh. A g-
r p, Catrijp en een gedeelte van
gevonden wordende schuurzand heeft
doorschijnendheid, zoo als elders
volgens uitnemend geschikt, om fijn
t zand te halen, is sinds eene reeks
voor eenen termijn van 6 jaren ver-
ars, over eene uitgestrektheid van

ch, in eenen bogtigen loop, uit van
dient thans tot waterkeering voor

kken zich uit van Bergen tot Camp.
Limburg, gem. en 20 min. van

et geheel 32 h., bewoond door 36
190 inw., die meest in den land-
10 Herv. en 180 R. K. — Er is
de kinderen genieten onderwijs te
stat. behooren mede eenigen uit de
d e-Aalbertsberg-en-de-Vo-

, gem., telt 86 h., bewoond door
volking van 450 inw., onder welke
., 5 Evang. Luth. en 1 Israëliet. —
maskerk, gevierendeeld met dat van
van azuur met eenen leeuw van
em dat van Zanen, van zilver met

elt 2 h. en 14 inw., allen R. K.
N. aan de Jan-Gijzenvaart, O. aan
an den Delf. — Deze pold. bevat

SCHIPBEEK, naam, welken men ook wel eens geeft aan de buurs. Schipbeekhuizen, prov. *Overijssel*. Zie Schipbeekhuizen.

* SCHIPLUIDENSCHE-SLUIS is wijd 4,11 ell., de vloer ligt 2 ell. beneden middelbare eb. De uitwatering geschiedt op de Vlaardingsche haven.

SCHLACHTMAAT. *Staat:* Zie Slagtmaat. *lees:* Zie Slachtmaat.

SCHOBBERTSBRUG of brug No. 6, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. Z. O. van *Epe*. Het is een houten ophaalbrug over het Apeldoornsche-kanaal, in den weg van Epe naar Apeldoorn.

SCHOENFELTZ, kast., grooth. *Luxemburg*, te *Schoenfeltz*. Het ontleent zijnen naam van de rots, die het ten Westen beheerscht. — In den stichtingsbrief der abdij Marienthal, door Gravin Ermesinde, komt het onder den naam Schindelsch voor.

§ SCHOORSTRAAT. Bl. 242, reg. 1, lees: SCHOIRSTRAAT, geh., prov. *Limburg*. Zie Schoor. W.

* SCHOKLAND. Ter vervanging van het kolenvuur, is in 1845 opgerigt een catadioptriek lichttoestel van de vierde grootte, met een wit stilstaand licht.

SCHOMER (OP), alleenstaand h., prov. *Limburg*, gem. en ½ u. N. van *Wijlre*.

SCHONENBERG (DEN), naam, welken men geeft aan den Schoonenburger-heuvel, prov. *Zuid-Holland*. Zie Schoonenburger-heuvel. W.

* SCHOONDERLOO is geen heerl. meer, en paalt N. aan Beukelsdijk, O. aan Oost- en West-Blommersdijk, Z. aan de Maas, W. aan Delfshaven. Deze voorm. heerl. telt 64 h. en 380 inw.

* SCHOONDERLOO, pold., paalt N. aan den pold. Beukelsdijk, O. aan den pold. West-Blommersdijk, Z. aan de Maas, W. aan de stad Delfshaven.

* SCHOONDIJKE, gem., heeft ook eenen gort- en pelmolen.

* SCHOONDONK, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 58 bund. 60 v. r. 41 v. ell.

* SCHOONEBEEK (NIEUW-). In het jaar 1848 en 1849 is aldaar eene R. K. kerk gebouwd, waartoe Z. M. Koning Willem II 4300 gulden geschonken heeft en die den 16 October 1849 is ingewijd. Het is een langwerpig vierkant gebouw, met eenen houten toren en één altaar, doch zonder orgel.

SCHOONENBURG, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en in het dorp *Oost-Souburg*, bestaande uit een fraai heerenhuis, koetshuis, stalling en eene zwitsersche boerenwoning, alles aangenaam gelegen langs den straatweg tusschen Middelburg en Vlissingen; eene oppervlakte beslaande van 35 bund. 95 v. r. 37 v. ell., en toebehoorende aan den Heer Mr. M. C. Paspoort van Grijpskerke, Burgemeester van Middelburg.

SCHOONERLUCHT of Ter-Lucht, kast., prov. *Gelderland*, gem. *Valburg*, met eenen sierlijken toren.

* SCHOONEVELDS-BANK. *Staat:* Zie Scoenevelt. *lees:* Zie Schoneveld.

* SCHOONOORD, gem. *Rijswijk*, is thans ingerigt tot een Instituut van Middelbaar Onderwijs.

SCHOONOUWEN, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. Z. Z. O. van *Stolwijk*, aan de Schoonouwensche-watering.

SCHOONOUWENSCHE-POLDER (KORT-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Stolwijk*; palende N. aan den Geerpolder en Westzijdsche-polder, O. en Z. aan den

Berg-Ambachtsche-polder en W. aan den Lang-Schoonouwensche-polder.

SCHOONOUWENSCHE-POLDER (LANG-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Stolwijk*; palende N. aan den Bovenkerksche-polder, O. aan den Kort-Schoonouwensche-polder, Z. aan den Berg-Ambachtsche-polder, en W. aan den Koolwijksche-polder.

SCHOONOUWENSCHE-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Stolwijk*, loopende benoorden den Lang-Schoonouwsche-polder, van de Vaartsloot, in eene oostelijke rigting, tot aan de Bergvliet.

* SCHOONREWOERD paalt W. aan Heikop-en-Boeikop en bevat mede de b. den Diefdijk. — Bl. 275, reg. 39 en 40, *staat:* gebrittesseerde en gecontrabrittesseerde fasces *lees:* gebretesseerde fasces

SCHOONVELD, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, ¼ u. N. O. van *Oost-Souburg*.

* SCHOORL. De kerk is een fraai gebouw met een spitsen toren. Bl. 278, reg. 32 en 33, *staat:* zesendertig *lees:* zeventien

* SCHOORL-GROET-EN-CAMP. De eerste, die in deze combinatie het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Theunis van Beekum, die in het jaar 1806 herwaarts kwam en in het jaar 1810 naar Winkel vertrok. Het beroep geschiedt onder agreatie van de Ambachtsheeren van Schoorl-en-Camp en van Groet.

* SCHOORL-GROET-HARGEN-EN-CAMP bevat mede de geh. Aagdorp, Buitenduin, Bregdorp, Catrijp en een gedeelte van Schoorldam. Het in deze gem. gevonden wordende schuurzand heeft eene bijzondere hardheid, fijnheid en doorschijnendheid, zoo als elders niet aangetroffen wordt, en is dienvolgens uitnemend geschikt, om fijn wit glas te maken. Het regt om dit zand te halen, is sinds eene reeks van jaren en het laatst in 1847 voor eenen termijn van 6 jaren verpacht geworden, voor ƒ 1900 's jaars, over eene uitgestrektheid van 1821 bund. 86 v. r. 90 v. ell.

* SCHOORLSCHEDIJK strekt zich, in eenen bogtigen loop, uit van Krabbendam naar den Zijpe-dijk en dient thans tot waterkeering voor de Zijpe.

* SCHOORLSCHE-DUINEN strekken zich uit van Bergen tot Camp.

SCHOORVELD, geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. van *Maasbree*; met 20 h. en 100 inw.

* SCHOOTEN, heerl., telt in het geheel 32 h., bewoond door 36 huisgez., uitmakende een getal van 190 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — Er zijn 10 Herv. en 180 R. K. — Er is in deze heerl. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Schooter-Vlieland*. — Tot de R. K. stat. behooren mede eenigen uit de gem. Bloemendaal-Tettenrode-Aalbertsberg-en-de-Vogelenzang en Velsen.

* SCHOOTEN-EN-GEHUCHTEN, gem., telt 86 h., bewoond door 89 huisgez., uitmakende eene bevolking van 450 inw., onder welke ongeveer 76 Herv., ruim 380 R. K., 5 Evang. Luth. en 1 Israëliet. — Het wapen bestaat uit dat van Heemskerk, gevierendeeld met dat van Zanen; zijnde dat van Heemskerk van azuur met eenen leeuw van zilver, geharnasseerd van keel, en dat van Zanen, van zilver met een kruis van keel.

* SCHOOTERBOSCH, heerl., telt 2 h. en 14 inw., allen R. K.

* SCHOOTERVEEN, pold., paalt N. aan de Jan-Gijzenvaart, O. aan het Schooter-voetpad, Z. en W. aan den Delf. — Deze pold. bevat

SCHIPBEEK, naam, welken men ook wel eens geeft aan de buurt. Schipbeekhuizen, prov. *Overijssel.* Zie Schipbeekhuizen.

* SCHIPLUIDENSCHE-SLUIS is wijd 4,11 ell., de vloer ligt 2 ell. beneden middelbare eb. De uitwatering geschiedt op de Vlaardingsche haven.

SCHLACHTMAAT. *Staat:* Zie Slagtmaat. *lees:* Zie Slachtmaat.

SCHOBBERTSBRUG of brug No. 6, prov. *Gelderland,* gem. en 1 u. Z. O. van *Epe.* Het is een houten ophaalbrug over het Apeldoornsche-kanaal, in den weg van Epe naar Apeldoorn.

SCHOENFELTZ, kast., grooth. *Luxemburg,* te *Schoenfeltz.* Het ontleent zijnen naam van de rots, die het ten Westen beheerscht. — In den stichtingsbrief der abdij Marienthal, door Gravin Ermesinde, komt het onder den naam Schindelsch voor.

§ SCHOORSTRAAT. Bl. 242, reg. 1, lees: SCHOIRSTRAAT, geh., prov. *Limburg.* Zie Schoor. W.

* SCHOKLAND. Ter vervanging van het kolenvuur, is in 1848 opgerigt een catadioptriek lichttoestel van de vierde grootte, met een wit stilstaand licht.

SCHOMER (OP), alleenstaand h., prov. *Limburg,* gem. en ¼ u. N. van *Wijlre.*

SCHONENBERG (DEN), naam, welken men geeft aan den Schoonenburgerheuvel, prov. *Zuid-Holland.* Zie Schoonenburger-heuvel. W.

* SCHOONDERLOO is geen heerl. meer, en paalt N. aan Beukelsdijk, O. aan Oost- en West-Blommersdijk, Z. aan de Maas, W. aan Delfshaven. Deze voorm. heerl. telt 64 h. en 380 inw.

* SCHOONDERLOO, pold., paalt N. aan den pold. Beukelsdijk, O. aan den pold. West-Blommersdijk, Z. aan de Maas, W. aan de stad Delfshaven.

* SCHOONDIJKE, gem., heeft ook eenen gort- en pelmolen.

* SCHOONDONK, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 58 bund. 60 v. r. 41 v. ell.

* SCHOONEBEEK (NIEUW-). In het jaar 1848 en 1849 is aldaar eene R. K. kerk gebouwd, waartoe Z. M. Koning Willem II 4300 gulden geschonken heeft en die den 16 October 1849 is ingewijd. Het is een langwerpig vierkant gebouw, met eenen houten toren en één altaar, doch zonder orgel.

SCHOONENBURG, buit. op het eil. *Walcheren,* prov. *Zeeland,* gem. en in het dorp *Oost-Souburg,* bestaande uit een fraai heerenhuis, koetshuis, stalling en eene zwitsersche boerenwoning, alles aangenaam gelegen langs den straatweg tusschen Middelburg en Vlissingen; eene oppervlakte beslaande van 35 bund. 95 v. r. 37 v. ell., en toebehoorende aan den Heer Mr. M. C. Paspoort van Grijpskerke, Burgemeester van Middelburg.

SCHOONERLUCHT of Ter-Lucht, kast., prov. *Gelderland,* gem. *Valburg,* met eenen sierlijken toren.

* SCHOONEVELDS-BANK. *Staat:* Zie Scoeneveld. *lees:* Zie Scheneveld.

* SCHOONOORD, gem. *Rijswijk,* is thans ingerigt tot een Instituut van Middelbaar Onderwijs.

SCHOONOUWEN, geh., prov. *Zuid-Holland,* gem. en ½ u. Z. Z. O. van *Stolwijk,* aan de Schoonouwensche-watering.

SCHOONOUWENSCHE-POLDER (KORT-), pold., prov. *Zuid-Holland,* arr. *Rotterdam,* kant. *Schoonhoven,* gem. *Stolwijk;* palende N. aan den Geerpolder en Westzijdsche-polder, O. en Z. aan den

Berg-Ambachtsche-polder en W. aan den Lang-Schoonouwenschepolder.

SCHOONOUWENSCHE-POLDER (LANG-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Stolwijk;* palende N. aan den Bovenkerksche-polder, O. aan den Kort-Schoonouwenschepolder, Z. aan den Berg-Ambachtsche-polder, en W. aan den Koolwijksche-polder.

SCHOONOUWENSCHE-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Stolwijk*, loopende benoorden den Lang-Schoonouwsche-polder, van de Vaartsloot, in eene oostelijke rigting, tot aan de Bergvliet.

* SCHOONREWOERD paalt W. aan Heikop-en-Boeikop en bevat mede de b. den Diefdijk. — Bl. 275, reg. 39 en 40, *staat:* gebrittesseerde en gecontrabrittesseerde fasces *lees:* gebretesseerde fasces

SCHOONVELD, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, ¼ u. N. O. van *Oost-Souburg*.

* SCHOORL. De kerk is een fraai gebouw met een spitsen toren. Bl. 278, reg. 32 en 33, *staat:* zesendertig *lees:* zeventien

* SCHOORL-GROET-EN-CAMP. De eerste, die in deze combinatie het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Theunis van Beeken, die in het jaar 1806 herwaarts kwam en in het jaar 1810 naar Winkel vertrok. Het beroep geschiedt onder agreatie van de Ambachtsheeren van Schoorl-en-Camp en van Groet.

* SCHOORL-GROET-HARGEN-EN-CAMP bevat mede de geh. Aagdorp, Buitenduin, Bregdorp, Catrijp en een gedeelte van Schoorldam. Het in deze gem. gevonden wordende schuurzand heeft eene bijzondere hardheid, fijnheid en doorschijnendheid, zoo als elders niet aangetroffen wordt, en is diensvolgens uitnemend geschikt, om fijn wit glas te maken. Het regt om dit zand te halen, is sinds eene reeks van jaren en het laatst in 1847 voor eenen termijn van 6 jaren verpacht geworden, voor *f* 1909 's jaars, over eene uitgestrektheid van 1821 bund. 86 v. r. 90 v. ell.

* SCHOORLSCHEDIJK strekt zich, in eenen bogtigen loop, uit van Krabbendam naar den Zijpe-dijk en dient thans tot waterkeering voor de Zijpe.

* SCHOORLSCHE-DUINEN strekken zich uit van Bergen tot Camp.

SCHOORVELD, geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. van *Maasbree;* met 20 h. en 100 inw.

* SCHOOTEN, heerl., telt in het geheel 32 h., bewoond door 36 huisgez., uitmakende een getal van 190 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — Er zijn 10 Herv. en 180 R. K. — Er is in deze heerl. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Schooter-Vlieland*. — Tot de R. K. stat. behooren mede eenigen uit de gem. Bloemendaal-Tettenrode-Aalbertsberg-en-de-Vogelenzang en Velsen.

* SCHOOTEN-EN-GEHUCHTEN, gem., telt 86 h., bewoond door 89 huisgez., uitmakende eene bevolking van 450 inw., onder welke ongeveer 76 Herv., ruim 380 R. K., 5 Evang. Luth. en 1 Israëliet. — Het wapen bestaat uit dat van Heemskerk, gevierendeeld met dat van Zanen; zijnde dat van Heemskerk van azuur met eenen leeuw van zilver, geharnasseerd van keel, en dat van Zanen, van zilver met een kruis van keel.

* SCHOOTERBOSCH, heerl., telt 2 h. en 14 inw., allen R. K.

* SCHOOTERVEEN, pold., paalt N. aan de Jan-Gijzenvaart, O. aan het Schooter-voetpad, Z. en W. aan den Delf. — Deze pold. bevat

SCHIPBEEK, naam, welken men ook wel eens geeft aan de buurs.

SCHIPBEEKHUIZEN, prov. *Overijssel*. Zie SCHIPBEEKHUIZEN.

* SCHIPLUIDENSCHE-SLUIS is wijd 4,11 ell., de vloer ligt 2 ell. beneden middelbare eb. De uitwatering geschiedt op de Vlaardingsche haven.

SCHLACHTMAAT. *Staat:* Zie SLAGTMAAT. *lees:* Zie SLACHTMAAT.

SCHOBBERTSBRUG of brug No. 6, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. Z. O. van *Epe*. Het is een houten ophaalbrug over het Apeldoornsche-kanaal, in den weg van Epe naar Apeldoorn.

SCHOENFELTZ, kast., grooth. *Luxemburg*, te *Schoenfeltz*. Het ontleent zijnen naam van de rots, die het ten Westen beheerscht. — In den stichtingsbrief der abdij Marienthal, door Gravin ERMESINDE, komt het onder den naam SCHINDELSCH voor.

§ SCHOORSTRAAT. Bl. 242, reg. 1, lees: SCHOIRSTRAAT, geh., prov. *Limburg*. Zie SCHOOR. W.

* SCHOKLAND. Ter vervanging van het kolenvuur, is in 1845 opgerigt een catadioptriek lichttoestel van de vierde grootte, met een wit stilstaand licht.

SCHOMER (OP), alleenstaand h., prov. *Limburg*, gem. en ½ u. N. van *Wijlre*.

SCHONENBERG (DEN), naam, welken men geeft aan den SCHOONENBURGER-HEUVEL, prov. *Zuid-Holland*. Zie SCHOONENBURGER-HEUVEL. W.

* SCHOONDERLOO is geen heerl. meer, en paalt N. aan Beukelsdijk, O. aan Oost- en West-Blommersdijk, Z. aan de Maas, W. aan Delfshaven. Deze voorm. heerl. telt 64 h. en 380 inw.

* SCHOONDERLOO, pold., paalt N. aan den pold. Beukelsdijk, O. aan den pold. West-Blommersdijk, Z. aan de Maas, W. aan de stad Delfshaven.

* SCHOONDIJKE, gem., heeft ook eenen gort- en pelmolen.

* SCHOONDONK, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 58 bund. 60 v. r. 41 v. ell.

* SCHOONEBEEK (NIEUW-). In het jaar 1848 en 1849 is aldaar eene R. K. kerk gebouwd, waartoe Z. M. Koning WILLEM II 4300 gulden geschonken heeft en die den 16 October 1849 is ingewijd. Het is een langwerpig vierkant gebouw, met eenen houten toren en één altaar, doch zonder orgel.

SCHOONENBURG, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en in het dorp *Oost-Souburg*, bestaande uit een fraai heerenhuis, koetshuis, stalling en eene zwitsersche boerenwoning, alles aangenaam gelegen langs den straatweg tusschen Middelburg en Vlissingen; eene oppervlakte beslaande van 35 bund. 93 v. r. 37 v. ell., en toebehoorende aan den Heer Mr. M. C. PASPOORT VAN GRIJPSKERKE, Burgemeester van Middelburg.

SCHOONERLUCHT of TER-LUCHT, kast., prov. *Gelderland*, gem. *Valburg*, met eenen sierlijken toren.

* SCHOONEVELDS-BANK. *Staat:* Zie SCOENEVELT. *lees:* Zie SCOENEVELD.

* SCHOONOORD, gem. *Rijswijk*, is thans ingerigt tot een INSTITUUT VAN MIDDELBAAR ONDERWIJS.

SCHOONOUWEN, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. Z. Z. O. van *Stolwijk*, aan de Schoonouwensche-watering.

SCHOONOUWENSCHE-POLDER (KORT-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Stolwijk*; palende N. aan den Geerpolder en Westzijdsche-polder, O. en Z. aan den

Berg-Ambachtsche-polder en W. aan den Lang-Schoonouwenschepolder.

SCHOONOUWENSCHE-POLDER (LANG-), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Schoonhoven*, gem. *Stolwijk*; palende N. aan den Bovenkerksche-polder, O. aan den Kort-Schoonouwenschepolder, Z. aan den Berg-Ambachtsche-polder, en W. aan den Koolwijksche-polder.

SCHOONOUWENSCHE-WATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Stolwijk*, loopende benoorden den Lang-Schoonouwsche-polder, van de Vaartsloot, in eene oostelijke rigting, tot aan de Bergvliet.

* SCHOONREWOERD paalt W. aan Heikop-en-Boeikop en bevat mede de b. den Diefdijk. — Bl. 275, reg. 39 en 40, *staat*: gebrittesseerde en gecontrabrittesseerde fasces *lees*: gebretesseerde fasces

SCHOONVELD, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, ¼ u. N. O. van *Oost-Souburg*.

* SCHOORL. De kerk is een fraai gebouw met een spitsen toren. Bl. 278, reg. 52 en 53, *staat*: zesendertig *lees*: zeventien

* SCHOORL-GROET-EN-CAMP. De eerste, die in deze combinatie het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest Theodus van Beekum, die in het jaar 1806 herwaarts kwam en in het jaar 1810 naar Winkel vertrok. Het beroep geschiedt onder agreatie van de Ambachtsheeren van Schoorl-en-Camp en van Groet.

* SCHOORL-GROET-HARGEN-EN-CAMP bevat mede de geh. Aagdorp, Buitenduin, Bregdorp, Catrijp en een gedeelte van Schoorldam. Het in deze gem. gevonden wordende schuurzand heeft eene bijzondere hardheid, fijnheid en doorschijnendheid, zoo als elders niet aangetroffen wordt, en is dienvolgens uitnemend geschikt, om fijn wit glas te maken. Het regt om dit zand te halen, is sinds eene reeks van jaren en het laatst in 1847 voor eenen termijn van 6 jaren verpacht geworden, voor ƒ 1909 's jaars, over eene uitgestrektheid van 1821 bund. 86 v. r. 90 v. ell.

* SCHOORLSCHEDIJK strekt zich, in eenen bogtigen loop, uit van Krabbendam naar den Zijpe-dijk en dient thans tot waterkeering voor de Zijpe.

* SCHOORLSCHE-DUINEN strekken zich uit van Bergen tot Camp.

SCHOORVELD, geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. van *Maasbree*; met 20 h. en 100 inw.

* SCHOOTEN, heerl., telt in het geheel 32 h., bewoond door 36 huisgez., uitmakende een getal van 190 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden. — Er zijn 10 Herv. en 180 R. K. — Er is in deze heerl. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Schooter-Vlieland*. — Tot de R. K. stat. behooren mede eenigen uit de gem. Bloemendaal-Tettenrode-Aalbertsberg-en-de-Vogelenzang en Velsen.

* SCHOOTEN-EN-GEHUCHTEN, gem., telt 86 h., bewoond door 89 huisgez., uitmakende eene bevolking van 450 inw., onder welke ongeveer 76 Herv., ruim 380 R. K., 5 Evang. Luth. en 1 Israëliet. — Het wapen bestaat uit dat van Heemskerk, gevierendeeld met dat van Zanen; zijnde dat van Heemskerk van azuur met eenen leeuw van zilver, geharnasseerd van keel, en dat van Zanen, van zilver met een kruis van keel.

* SCHOOTERBOSCH, heerl., telt 2 h. en 14 inw., allen R. K.

* SCHOOTERVEEN, pold., paalt N. aan de Jan-Gijzenvaart, O. aan het Schooter-voetpad, Z. en W. aan den Delf. — Deze pold. bevat

O. aan den Hooglandsche-polder, Z. aan den Moerbeeker-polder, en aan den Wester-Kamper-polder, W. aan den Schagerwaard en de Oosterkaag. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 312 bund., alles schotbaar land; telt 3 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door eenen molen van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier Leden.

* SLIMTOGT-BRUG (DE) ligt in den Bobeldijker-weg.

* SLINGELAND (NEDER), gem., paalt W. ook aan Ottoland.

* SLINKSLOOT (DE) begint aan de Vlaardingsche-kade.

* SLIPPENDAMME (WATERING-VAN-). De Belgen hebben het water sinds 1843 afgeleid in het Kanaal-van-Zelzate, zoodat het niet meer over Nederlandschen bodem komt. Hierdoor is de Oostsluis, bij Sluis, thans zonder gebruik. Over het eigendom van den verlaten watergang door de Beooster-Eede en de Trachels daarvan is een regtgeding tusschen dezen polder en de voormalige watering aanhangig.

SLOBBENGORS (HET), uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Sliedrecht*, gem. *Papendrecht-en-Matena;* paalt N. O. en Z. O. aan de Geul, Z. en W. aan de Noord, en N. aan de Pelsert. Het is dienvolgens een eiland, dat bekaad, doch onbewoond is en door eenen houten duiker, op de Noord, uitwatert. Het beslaat eene oppervlakte van 42 bund. 17 v. r. 80 v. ell. water, riet-, booien weiland.

SLOOT (HET), voorm. kast., prov. *Noord-Braband*, gem. *Deurne-en-Liessel*, 1½ u. Z. van *Deurne*, 10 min. Z. van *Liessel*, tusschen dit laatste d. en Heytrak. Van dit kast., hetwelk gezegd wordt eertijds eene fortificatie tegen de Geldersche invallen te zijn geweest, vond men voor 12 jaren nog de overblijfselen. Thans ziet men ter plaatse, waar het gestaan heeft, eene bouwhoeve, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 2 bund. 38 v. r. 4 v. ell.

SLOOTEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, arr. *Sneek*, kant. *de Lemmer*, bevattende niets dan de burgerlijke gem. Slooten en alzoo eene oppervlakte beslaande van 225 bund. 41 v. r. 68 v. ell., waaronder 222 bund. 97 v. r. 2 v. ell. belastbaar land.

* SLOOTEROORD. *Staat:* Zie Cloosterroord. *lees:* Zie Clooster-oord.

* SLOTEN. In het jaar 1849 is de kerk hersteld, waartoe de fondsen uit eene collecte in de gem. zijn bijeen gezameld; terwijl, hetgeen er nog aan ontbrak, door eenige ingelanden, hoewel niet in de gem. woonachtig, werd bijgedragen.

* SLOTER-BINNEN-POLDER wordt ook wel eens de Overtoomsche-polder genaamd.

* SLOT-TE-CAPPELLE-OP-DEN-IJSSEL (HET). *Staat:* Zie Cappelle-op-den-IJssel. *lees:* Zie Cappelle-op-den-IJssel (Het Slot-te-).

* SLUIPWIJK paalt O. ook aan de gem. Oudkoop.

SLUIPWIJKSCHE-SLUIS, sluis, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Stein*, dienende om het water uit de Sluisvliet op den IJssel af te zetten.

* SLUIPWIJKSCHE-SLUISVLIET (DE), *staat:* Zie Sluisvliet. Zoek dat woord hierachter.

* SLUIS. Bl. 458. Tot de consistoriale kerk van Sluis behoorde mede Oostburg.

SLUIS (DE KLEINE-), buit., prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. N. ten O. van *Elst*, bij *Elden*.

* SLUISBUURT, gem. *Akersloot*, telt 12 h. en 90 inw.

SLUISVLIET (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Lekkerkerk*, hetwelk in eene zuidelijke rigting van de Oudewatering naar de Lek loopt.

SLUISVLIET (DE) of Sluipwijksche-Sluisvliet, water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Stein*, dat, in eene zuidelijke rigting, van de Achterwetering naar den IJssel loopt, waarin het zich door eene sluis ontlast.

SLUSSEBRON-POLDER (DE), voorm. pold. in *Staats-Vlaanderen*. Zie Slijssebron-polder (de).

* SLYKENBURG heeft eene ophaalbrug over de Linde gehad, die in 1843 is afgebroken, ten gevolge van de afsluiting der rivier door het leggen van eenen zeedijk van den Statendijk, bij Slykenburg, naar Kuinre, prov. Overijssel. Waar vroeger de ophaalbrug was is de Linde thans gedempt. — Ook is er eene school met 40 leerlingen.

* SMAGT is een geh., bestaande uit 2 h. met 14 inw.

* SMAKKER-POLDER (DE) paalt N. en O. aan den Rijnenburger-polder, Z. aan den Geeren-polder.

SMALBROEK, geh., prov. *Drenthe*, gem. en 9 min. Z. W. van *Beilen*; met 3 h. en 15 inw.

* SMALLAND, heerl., grenst N. aan de Maas, O., Z. en W. aan de heerl. Pernis.

* SMALLAND (NIEUW-) paalt N. en O. aan de gorzen tegen de Maas, Z. aan Oud-Smalland, W. aan Langebakkersoord.

* SMALLAND (OUD-) paalt N. aan Nieuw-Smalland, O. aan Madroel, Z. aan Roozand en W. aan Langebakkersoord. — Hij watert uit op de Maas, door eene steenen sluis, wijd 1,01 ell.

SMALLEBEEK (DE), water, prov. *N.-Brab.* Zie Wouwsche-beek (de). W.

* SMALLEBRUGGE. Reg. 3, *staat:* N. O. O. *lees:* O. N. O.

SMALLEBRUGGE (OOST-), geb., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Doniawarstal*, nabij *Dyken*, waartoe het kerkelijk behoort.

* SMAU. *Staat:* Zie Simo. *lees:* Zie Simao.

* SMEDINC lag onder *Delden*.

SMEENK, hofst., prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. Z. W. van *Gorssel*, eene oppervlakte beslaande van 38 bund.

* SMEERLING bestaat uit 8 h., waaronder 3 boerderijen, met 50 inw.

* SMEERMAAS ligt voor een klein gedeelte in de Nederlandsche prov. *Limburg*, gem. *Vroenhoven*, en grootendeels in de Belgische prov. *Limburg*, gem. *Lanaken*, ½ u. N. N. W. van Maastricht. Men telt er 49 h. en ruim 200 inw., van welke 17 h. en ongeveer 80 inw. onder *Oud-Vroenhoven*. Het is eene levendige plaats, door hare ligging aan de Maas, de Zuid-Willemsvaart en den straatweg van Maastricht naar Maaseyk, en doordien de grenskantoren der beide koningrijken er gevestigd zijn.

* SMIDSHORNE. *Staat:* Zie Horne (DE). *lees:* Zie Horn (De).

* SMIDS-EILANDEN. *Staat:* Zie Tomrang-Besie. *lees:* Zie Besi.

* SMILDE, gem. In 1847 is aldaar eene synagoge gebouwd, welke den 3 December van dat jaar ingewijd werd, zijnde een klein langwerpig vierkant gebouw, met eenen kleinen toren.

* SMINIA, griet. *Utingeradeel*, lag in de onmiddellijke nabijheid van *Akkrum*. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, met 29 bund. 23 v. r. grond.

SMITSHOEK, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. van *Charlois*; met 48 h. en 240 inw.

SMITSSTRAAT, b., prov. *Limburg*, gem. en 12 min. van *Hunsel*; met 9 h. en 60 inw.

SMOKKELBRUG (DE), brug, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, ½ u. van *Wassenaar*, in den schouwbaren Wassenaarsche-weg.

* SMUIGEL (DE) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 14 bund. 42 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land.

* SNAKKEBUREN, gem. *Zuidhorn*, ligt ¼ u. N. W. van *Noordhorn*, en telt 2 h. en 20 inw.

SNAKKERBUREN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Schoterland*, ¼ u. Z. O. van *Rottum*; met 2 h. en 14 inw.

SNEEK, kadast., gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, bevattende niets dan de burgerlijke gem. Sneek en alzoo eene oppervlakte beslaande van 892 bund. 48 v. r. 47 v. ell., waaronder 847 bund. 76 v. r. 76 v. ell. belastbaar land.

* SNEEK heeft mede eene stoomgrutterij. — Bl. 809. Er zijn nog heden ten dage vier verschillende munten van deze stad bekend en afgebeeld uitgegeven, zoo in *de Vrije-Fries*, als in de door Teylers tweede genootschap bekroonde verhandeling van den Hoogleeraar van der Chijs, *Over de munten onzer voormalige Hertogen, Graven, Heeren en Steden*.

* SNEEKERMEER (HET) behoort ook gedeeltelijk tot de griet. *Utingeradeel*. Het beslaat eene oppervlakte van 456 bund. 95 v. r. 80 v. ell., waarvan 20 bund. 48 v. r. 80 v. ell. onder *Utingeradeel*.

* SNEL (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Woerden*, watert uit door eenen molen op de Lange-Linschoten. Het peil is 1.42 ell. onder A. P.

* SNELLE. Het land tot deze boerderij behoorende, dat tegen den IJsseldijk paalt en door den IJsel omgeven is, wordt veelal Snelle-polder genoemd.

SNEWO (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ontspringende uit het voorgebergte van den Merapi en zich ontlastende in de *Pabelan*, waarvan zij als eene der bronnen kan worden aangemerkt.

SNIJDERSBERG, geh., prov. *Limburg*, 18 min. Z. O. ten O. van *Geul*; met 24 h. en ongeveer 120 inw.

* SNIPPELINGS-OVERLAAT is lang 787 ell. en werkt op 5,96 ell. Deventersch peil.

* SNOLLEVEEN (HET) ligt ½ u. Z. O. van *Roosendaal*.

* SNOYSHOF, eigenlijk Sonnoyshof, stond aan de *Nieuwersloot*, te *Alkmaar*, is thans gedeeltelijk ingerigt tot het Diakonie-oude-mannen-en-vrouwen-huis. De Zuidoosthoek wordt gemeenlijk nog het Hof genoemd. Reg. 12 *staat: Heerenstraat.* lees: *Veerenstraat.*

SODONG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*.

SOEDIMANIK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Tjibilong*.

SOEDIMANIK (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*.

SOEGI-AJA en SOEHAID, twee d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de Kapoeas.

SOEKABOEMI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Tjandjor*, aan den zuidwestelijken voet van de Gedé. Men heeft er eene *pandopo* (opene gaanderij), welke het gezigt heeft op eene grazige vlakte.

SOEKADANA, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Karang-Assam*, waarvan het de meest noordelijke havenplaats is; doch ze schijnt van weinig beteekenis te wezen en zelden besocht te worden.

SOEKAPOERA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. en distr. *Soekapoera*, aan het zuider zeestrand. Het is er drukkend warm en door de uitwasemingen van poelen en plassen zeer ongezond.

SOEKOREDJO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Kedirie*, distr. *Soekoredjo*.

* SOELA-EILANDEN. *Staat:* Zie Xoela-Eilanden. *lees:* Zie Xoela.

SOELANG, distr. in *O.-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Rembang*.

SOELANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Rembang*, distr. *Soelang*. — In dit d. zijn den 14 November 1847, door eene windvlaag, 40 bamboezen woningen omgerukt.

SOEMADANG, reg. en d. in *Oost-Indië*. Zie Sumadang. W.

* SOEMADANGAN behoorde vroeger tot *Buitenzorg*, doch werd bij resolutie van den Gouverneur Generaal en Rade, d. d. 23 September 1823, aan de ads. resid. *Krawang* toegevoegd.

SOEMBER-SREWEL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*.

SOEMEDANG, reg. en d. in *Oost-Indië*. Zie Sumadang. W.

SOEMEEREN (DE), stille waters, prov. *Noord-Braband*, gem. *Deurne-en-Liessel*, 1½ u. Z. O. van *Liessel*, welke eene groote diepte hebben en eene oppervlakte beslaan van 9 bund. 75 v. r. 40 v. ell.

SOEMOWONO-GEBERGTE (HET), gebergte in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ads. res. *Temangong*, distr. *Soemowono*. Het is de zuidwestelijke afhelling van het gebergte *Oengaran* en heeft op den top eene hoogte van 930 ell. boven de oppervlakte der zee.

SOEMPOEDIEN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, met eene noordelijke rigting in de *Chinesche-Zee* uitloopende.

* SOENBONG (DE). *Staat:* Zie Soembong (De). *lees:* Zie Soembonng (De).

SOENDA, eil. in *Oost-Indië*. Zie Goendt.

SOENGEJ-DAKANEN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke zich in de *Doeson* ontlast. In hare bedding wordt eene menigte stukken bruinkool gevonden.

SOENGEJ-LIAT, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bangka*.

SOENGEJ-RADJA of Soengej-Raja, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*.

SOENGEJ-RAGI, merkwaardig grotwerk in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, dat tot verblijf van den voor eenige jaren overleden Sultan Sepoeh diende. Het is geheel in den Chineschen smaak, in de overal gewelfswijze uitgeholde rots, op eene kleine schaal aangelegd, zoodat de hoogste rotswanden naauwelijks zes ellen hoog zijn. Op alle uitstekken der rotsen zitten uit klei vervaardigde vogelen en andere dierlijke of menschelijke gedaanten, en in de groeven van het gesteente zijn onderscheidene boompjes en struikjes geplant. Talloos zijn de versierselen van konstig snijwerk aan de houten pijlers en balken aangebragt en overal blinken nog sporen van fraaije verwen en vergulsel.

SOENGEJ-RAJA, d. in *Oost-Indië*. Zie Soengej-Radja.

SOENGEJ-SLAM, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bangka*.

SOENGIE, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de Zuidelijke landtong, kon. *Boni*, aan de riv. van den zelfden naam; met 164 h. aan den regter- en 60 h. aan den linkeroever.

SOENGIE (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Celebes*, in de Zuidelijke landtong, kon. *Boni*, welke met eene westelijke rigting in de *Baai-van-Boni* uitloopt.

* SOENIA-WENANG ligt in het reg. *Tandjor*.

* SOENKAR (BATOE-). *Staat*: Zie Capelle (van-der-). *lees:* Zie Capellen (van-der-).

SOERA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg., distr. en 8 palen Z. van *Brebes*, aan den weg van Lebaksioe. — Men heeft er heilige graven, waarvan echter de overlevering niets bewaard heeft.

*SOEREL. Het hier vermelde Eerdgat ligt niet in de buurs. Soerel maar in de buurs. *Hoog-Soeren*.

SOEREN, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. van *Rheede*; met 44 h. en 340 inw.

SOESELANG (HOEK-VAN-), kaap in *Oost-Indië*. Zie Tobai. W.

*SOETERMEER paalt Z. W. aan Nootdorp en bevat mede de b. de Voorweg, en maakt oogenschijnlijk met het d. Zegwaard een enkel d. uit, zijnde alleen door de Wallewatering daarvan gescheiden. Bl. 555. Het orgel in de Herv. kerk is den 1 April 1839 ingewijd. — Reg. 12 en 11 *van onderen*, *staat*: tot ontzetting der Leydenaren *lees:* tot ontzet van de Leydenaren,

*SOETERMEER (NIEUW-DROOGGEMAAKTE-POLDER-VAN-) paalt N. O. aan den Geerpolder en den Nieuwe-Gelderwoudsche-polder, W. aan den Groote-Drooggemaakte-polder-van-Stompwijk.

*SOETERMEERSCHE-MEER (HET) paalt N. aan den Kleine-Blankaart en den Geer-polder, W. aan den Groote-Drooggemaakte-polder-van-Stompwijk.

*SOETERWOUDE, gem., grenst N. aan de gem. Oegstgeest-en-Poelgeest, Leyden en Leyderdorp, zijnde van eerstgenoemde door den Rijn gescheiden, O. aan Hazerswoude en Benthuizen, Z. aan Benthuizen en Soetermeer, Z. W. aan Stompwijk, W. aan Voorschoten. Deze gem. bevat ook den Nieuwe-Gelderwoudsche-polder Het d. ligt ½ u. Z. van *Leyden*.

*SOETERWOUDE (GROOTE-POLDER-VAN-). Reg. 3, *staat:* Kronenburgsche-polder, *lees:* Kronensteinsche-polder,

SOEVAT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Groot-Key*.

SOEWAKONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, welke in de *Tjiomal* valt.

SOISSEM, naam, welken de landlieden geven aan het d. Sassenheim, grooth. *Luxemburg*. Zie Sassenheim. W.

SOKO (DE). riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, welke zich in de *Soengej-Moerong* ontlast.

SOKOWINKING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*.

SOKSONGAN of Sosokgan, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Mengoewi*, aan straat *Bali*. Vroeger was er eene druk bezochte haven, aan de monding eener riv., die nu verstopt is. Een vlak, zandig strand veroorlooft aan inlandsche praauwen, onder den wal ten anker te komen en de rijst af te voeren. Eene veilige legplaats hebben die vaartuigen echter niet. Te voren was hier handel in rijst en slaven.

SOLDATEN-KAMPONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madioen*, afd. en reg. *Ngawi*. Het bestaat uit ongeveer 150 bamboezen gebouwen, bewoond door de vrouwen en kinderen der inlandsche soldaten, en is den 14 September 1850 geheel in de asch gelegd.

SOLEUVRE, *staat:* Zie Zolver, *lees:* Zie Zolwer.

*SOLEUVRE (MONT-). *Staat:* Zie Zolver-berg, *lees:* Zie Zolwer-berg.

*SOLKAMA, b. in *Doniawarstel*, bestaat niet.

*SOLKAMA, voorm. state, griet. *Doniawarstal*. Van deze state weet men de juiste plaats, waar zij gestaan heeft, niet meer aan te wijzen.

* SOLLEURE, *staat:* Zie Zolver. *lees:* Zie Zolwer.

SOLO (ZEE-VAN-), in *Oost-Indië.* Zie Celebes (Zee-van-). W.

SOLOMBO (KLEIN-), eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, Z. van het eil. *Borneo.* Het is laag en met bosch bedekt.

SOLOR (STRAAT-VAN-), straat in *Oost-Indië.* Zie Zimanno. W.

SOLOSCHE-RIVIER, riv. in *Oost-Indië.* Zie Bengawan. W.

SOLO-ZEE, in *Oost-Indië.* Zie Celebes (Zee-van-). W.

* SOMEREN, gem. De eene beestenmarkt valt in Maandag na (niet vóór) St. Marcus.

* SOMERSZORG. Reg. 5, *staat:* de Hoen. *lees:* de Haan.

SOMORATOE of Sembaratoe, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust. Vroeger stond het onder het gezag van eenen *Orang-Kaja* en twee *Pompakols;* tegenwoordig is er een opperhoofd uit eigenlijk Borneo, die den titel van *Petingi* voert. Het land, dat zoo wel door Dajakkers als Maleijers bewoond wordt, vormt ten N. eenen breeden uithoek; is zeer bergachtig, en als bezaaid met een aantal heuvels, die in het algemeen van het Noordwesten loopen. De Dajakkers bouwen tamelijk veel rijst, waarvan een gedeelte wordt uitgevoerd; ook worden hier vele *tjikars* of matten vervaardigd. De Maleijers bestaan voornamelijk van den koophandel, die zij op de naburige eilanden, alsmede op Sambas en Pontianak drijven. De aldaar ingekochte goederen verkoopen zij dan weder aan de Dajakkers. Vreemde vaartuigen wagen het niet hier te komen.

SOMORATOE of Sembaratoe, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust, aan de riv. van den zelfden naam, aan welker eenen oever de Maleijers aan den anderen de Dajakkers wonen. Het getal der Maleijers is echter gering en zal wel niet meer dan twintig weerbare mannen beloopen.

SOMORATOE (DE) of de Sembaratoe, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, welke zich in de *Chinesche-Zee* ontlast.

* SONDER-EYGSCHE-BEEK (DE) ontspringt ½ u. bezuiden Baarl-Nassau.

* SON-EN-BREUGEL beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3290 bund. 44 v. r. 79 v. ell., waaronder 3162 bund. 44 v. r. 50 v. ell. belastbaar land. — Reg. 7, *staat:* Eikersreit, *lees:* Ekkersrijt,

* SONNEVELDT (HET HUIS-) ligt 2 u. Z. ten W. van *Noordwijk-Binnen* en 20 min. Z. van *Valkenburg.*

SONOBAIT, rijk in *Oost-Indië*, in het eil. *Timor.* Het hoofd voert den titel van Keizer.

SONSBEEKERBRUG, brug, prov. *Overijssel*, ¼ u. O. N. O. van *Denekamp*, over de *Geele-beek*, in den weg van Denekamp naar Eekman enz.

* SONSBRUG ligt in de heerl. *Schoonrewoerd*, aan den Diefdijk, 20 min. N. van Leerdam.

SOPHIA'S-BURG, buit., prov. *Noord-Braband*, gem. en ten N. O. in de kom van het d. *Vught*, ter plaatse, waar vroeger het Karthuizer-klooster stond, zich uitstrekkende langs den straatweg van 's Hertogenbosch naar Eindhoven en achter tegen den Dommel. Dit alleraangenaamst gelegen buit. behoorde aan Z. M. Willem II, doch is voor diens Erven verkocht en wordt thans in eigendom bezeten door den Heer Mr. F. J. E. Bergmann, Raadsheer bij het Provinciaal-Geregtshof te 's Hertogenbosch, en beslaat eene oppervlakte van 7 bund.

SORANGAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Tjibiliong.*

SORG, fort in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*. Het is aldus genoemd naar den Luitenant-Kolonel Sorg, die, den 11 September 1850, in een gevecht bij Pemangkat, aan het hoofd onzer troepen gekwetst en aan de gevolgen dier wonde overleden is.

*SORGVLIET ligt ruim ½ u. W. N. W. van *'s Gravenhage*, en bijna ½ u. Z. Z. O. van *Scheveningen*.

*SORMORRE, beter Sonnemorre, ligt 3 u. van *Heerenveen*, 1 u. van *Oldeboorn*, ½ u. van *Nes*, waartoe het gedeeltelijk behoort, en telt 5 h. en ongeveer 40 inw. van welke 3 h. en ruim 20 inw. onder *Oldeboorn*, en 2 h. en 15 inw. onder *Nes*.

SORODJO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, op de noordelijke rug van den berg Prauw.

SORONDEL, distr. en d. in *Oost-Indië*. Zie Serondel. W. en A.

SORREMORRE, geb., prov. *Friesland*. Zie Sonnemorre. W. en A.

SOSOKGAN, d. in *Oost-Indië*. Zie Soksongan.

*SOUBURG, gem. *Alblasserdam*, ligt 10 min. O. N. O. van het dorp.

*SOUBURG (OOST-) is met West-Souburg door eenen keiweg vereenigd. — Bl. 588. Tegen den kerkmuur aan de zuidzijde is een eenvoudig gedenkteeken voor den Vice-Admiraal Gerrit Verdoorn van Asperen.

SOULEZ, Fransche naam van het d. Soller, grooth. *Luxemburg*. Zie Soller. W.

SOURETH, geh., prov. *Limburg*, gem. en 50 min. van *Heerlen*; met 5 h. en 30 inw.

SOUVIGNIERSMUHLE, molen in het grooth. *Luxemburg*, kw. en arr. *Luxemburg*, kant. *Mersch*, gem. *Bissen*.

*SOUWERD. *Staat:* Zie Sauwerd. *lees:* Zie Sauwert.

*SOVENHAREN. Staat: de *Zevenaar*, lees: de st. *Zevenaar*,

*SPAARNDAM werd, even als de daar liggende sluizen, vroeger tot *Kennemerland*, thans tot *Rijnland* gerekend. — Bl. 595. De aldaar vermelde steenen beer is bij den watervloed van 1825 met zijne vleugels in zijn geheel gebleven, doch ten gevolge het bezwijken van eenen dergelijken steenen beer in den Waterlandschen zeedijk door genoemden watervloed, is in het jaar 1827 de dijk ter wederzijde van dezen steenen beer en ook van dien bij Halfwegen doorgetrokken. — Bl. 596, reg. 2, *staat:* vier *lees:* vijf — De op deze bl. vermelde grafelijkheidstol is tot in het jaar 1795 te Spaarndam geheven.

*SPAARNDAM (DE GROOTE-SLUIS-VAN-). Reg. 36, *staat:* 1854. *lees:* 1804. Het schutpeil zoo voor de *Grootesluis* als voor de *Kolk-* en de *Kleinesluizen* is 0,47 ell., boven A. P., mogende er met geen hoogeren waterstand geschut worden. Het peil aan deze sluis is 0,065 ell. onder A. P., niet 0,65 ell.

*SPAARNDAM (DE KLEINE-SLUIS-TE-), is wijd 3,50 ell.

*SPAARNDAM (DE KOLKSLUIS-TE-). Reg. 23, *staat:* 18,80 ell. en wijd 6,90 ell. *lees:* 28,80 ell. en wijd 6,25 ell.

*SPAARNDAM (DE UITWATERINGS-SLUIS-TE-) is gebouwd en wordt onderhouden door de commissie van beheer en toezigt over de droogmaking van het Haarlemmermeer. Zij is diep op den slagbalk 3 ell. onder A. P.

*SPAARNDAMMER-POLDER paalt O. aan Spaarndam en het Spaarne, Z. aan het Spaarne.

*SPAARNDAMSCHE-ZEEDIJK. De overloop of overstorting van een gedeelte van dezen dijk bewesten Spaarndam, genaamd de Slaperdijk, lang 2300 ell., welke wel eens ter hoogte van 1 ell. en in het jaar 1803

nog tot 1,10 ell. plaats had, veroorzaakte dikwijls groote schade aan den dijk en achter liggende landen; daar zij echter moest dienen tot verlaging van het IJ, bij hooge vloeden werd zij vooral door de stad Amsterdam op hoogen prijs gesteld. Genoemde stad heeft dan ook lang de verhooging van dien dijk tegengegaan, doch eindelijk daarin toegegeven.

* SPAARNWOUDE-EN-HOUTRIJK-EN-POLANEN (DE ZUIDER-POLDER-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 103 bund. 95 v. r. 82 v. ell.; als: onder *Spaarnwoude*, volgens het kadaster, 80 bund. 81 v. r. 42 v. ell.; onder *Houtrijk-en-Polanen*, volgens het kadaster, 23 bund. 14 v. r. 40 v. ell. Het polderbestuur bestaat uit 3 Leden.

* SPAARNWOUDE-HOF-AMBACHT-EN-NOORD-HOUTRIJK (VEREENIGDE-BINNENPOLDER-VAN-) paalt N. aan de Mooije-Hel, O. aan den Hooge- of Rijnland-dijk, Z. aan de Amsterdamsche-vaart, W. aan de Liede. Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 705 bund. 81 v. r. 87 v. ell., als: onder *Spaarnwoude*, volgens het kadaster, 490 bund. 16 v. r. 55 v. ell.; onder *Haarlemmerliede-Noord-Schalkwijk-en-Hof-Ambacht*, volgens het kadaster, 94 bund. 83 v. r. 30 v. ell.; onder *Houtrijk-en-Polanen*, volgens het kadaster, 120 bund. 82 v.r. 2 v. ell.; telt onder *Spaarnwoude* 29 boerderijen, en wordt door twee molens, in de Mooije-Hel en de Liede, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit zeven Leden.

SPAGET, b., prov. *Noord-Braband*, gem. en 5 min O. van *Stiphout*; met 4 h. en 30 inw.

* SPANBROEK bevat mede het Baarsdorpermeer, benevens de b. Oosteind, Westeind, Westwal, Bobbeldijk en Waterkant. — De heerl. Spanbroek is in het jaar 1848 bij koop overgegaan op den Heer Petrus Francois van der Steen, Burgemeester van Spanbroek. Het d. Spanbroek ligt N. W. van Hoorn, Z. W. van Medemblik. De kerktoren is in 1850 gedeeltelijk gesloopt.

* SPANBROEK-EN-OPMEER telt 450 zielen, onder welke 225 Ledematen. Het beroep geschiedt onder agreatie van de Ambachtsheeren van Spanbroek en Opmeer. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de vermaarde Nicolaas Schotsman, die er van het jaar 1787 tot het jaar 1788 stond, en er nog geen jaar in dienst was.

* SPANJAARDS-BERG (DE) ligt 50 min. O. van *Vlagtwedde*, ½ u. van *Bourtange*. Hij is 1½ ell. hoog.

* SPANJAARDSDIEP (HET) heeft, in eene noordwestelijke rigting, van Bourtange naar Vlagtwedde geloopen.

* SPANJAARDPUTJE (HET), 10 min. N. van *Brigdamme*, is gedempt en nu zaailand, hetwelk echter nog teekenen draagt, dat aldaar vroeger eene kom geweest is.

SPANKERSCHE-WAARDEN (DE), uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. en kant. *Arnhem*, gem. *Rheede*. — Deze uiterwaarden wateren uit, door eenen houten duiker, op den IJssel.

SPANSWEERD, voorm. havez., prov. *Gelderland*. Zie Spaansweert. W.

SPARRENDAAL, vroegere naam van het oud adell. h. Rijsenburg, prov. *Utrecht*. Zie Rijsenburg. W. en A.

* SPAUBEEK behoort tot het dek. *Schinnen*. De school wordt door 60 leerlingen bezocht. In 1847 is er een orgel in de kerk geplaatst. De pastorij, die 7 min. O. van de kerk gelegen was, is door het Fransche

Gouvernement met ongeveer 15 bund. lands verkocht en in 1819 met eenige gronden terug gekocht door de gemeente. Zij was geheel bouwvallig geworden, waarom een deel der stallingen in 1830 is afgebroken en zij door eene subsidie van het Gouvernement in 1845 herbouwd is. — De kermis valt in den vierden Zondag in October en Zondag voor Pinksteren.

SPECKHOLTZ (ONDER-), geh., prov. *Limburg*. Zie ONDER-SPECKHOLTZ. W.

*SPEELBERG, buit. met boerderij, prov. *Utrecht*, gem. en in de kom van het d. *Baarn*, eene oppervlakte beslaande van 7 bund. 31 v. r. 5 v. ell.

*SPEELHEUVEL, eigenlijk DE GROOTE-SPEELHEUVEL, is een bepoot plein of marktveld, tot de kom van het d. *Someren* behoorende, omgeven door 19 h., bewoond door ruim 100 inw. Daarop staat het raad- of gemeentehuis.

SPEELHEUVEL (DE KLEINE-), bepoot plein of marktveld, prov. *Noord-Braband*, gem. *Someren*, tot de kom van het dorp behoorende. — Dit plein is omgeven door 13 h., bewoond door 75 zielen. Daaraan stond de school, welke in 1848 afgebroken en door eene veel aanzienlijkere op den Groote-Speelheuvel vervangen is.

*SPEELHUIS (HET), bij *Breda*. Het Sterreboschje of zoogenaamd Belcrumsboschje was vroeger door een staketsel omgeven en diende tot een hertenkamp. Derwaarts ging men door de achterpoort van het kasteel door eene dubbele laan van ijpenboomen, waarnevens eene palmasiebaan was. De boomen dezer laan, nabij de stad, zijn, bij de belegering in 1624, omgehouwen.

*SPEELHUIS-POLDERTJE (HET). *Staat*: Zie BELCRUM. *lees*: Zie BELCRUM-POLDER.

SPEERS of SPEERSTERHUIZEN, geh., prov. *Friesland*, gedeeltelijk kw. *Oostergoo*, griet. *Rauwerderhem*, 10 min. W. van *Sybrandaburen*, ¼ u. Z. W. van *Deersum*, tot welke beide d. dit gedeelte behoort; gedeeltelijk kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, 20 min. N. W. van *Gauw*; met 7 h. en 32 inw., van welke 5 h. en 16 inw. onder *Sybrandaburen*, 3 h. en 10 inw. onder *Deersum* en 1 h. met 6 inw. onder *Gauw*.

*SPEKETERS-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 145 bund. 44 v. r. 16 v. ell. schotbaar land; telt 5 h., waaronder 2 boerderijen, en wordt door eenen molen, op den Raaksmaatsboezem, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en drie Molenmeesters.

SPEKHOLTZER-HEIDE, geh., prov. *Limburg*. Zie SPECKHOLTZER-HEIDE. W.

SPEKOPWIJK (DE), water, prov. *Overijssel*, zijnde een zijtak der *Dedemsvaart*, lang 2500 ell., uit het zesde pand dier vaart tot digt bij den Vriezendijk loopende.

*SPERGIE-POLDER (DE) paalt N. aan het Vloeispui, O. aan de Binnen-en-Buiten-Rib, Z. aan den Amelia-polder, W. aan den Ossenkop, en beslaat eene oppervlakte van 8 bund.

SPERKHEM, h., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, ten Z. even buiten *Sneek*.

*SPERNEREWALD. *Staat:* Zie SPAARNEWOUDE. *lees:* Zie SPAARNWOUDE.

*SPEUL ligt gem. *Hilvarenbeek*.

SPIEGEL (HET). Dat gedeelte der uitgegravene landen, rondom de vesting *Naarden*, prov. *Noord-Holland*, gelegen ten Z. W. dier stad,

tusschen de Karnemelksloot en den kerkweg naar Bussem. Daarin staan 4 verspreid liggende h., bewoond door 20 zielen.

*SPIEGELNISSE-POLDER. Het land ligt 2,04 ell. onder A. P.

*SPIERDIJK, d., prov. *Noord-Holland.* — In 1849 is alhier eene nieuwe R. K. kerk met toren aanbesteed, zijnde de oude kerk met pastorij voor afbraak verkocht. De nieuwe kerk, even als de pastorij, een sterk en doelmatig ingerigt gebouw, met eenen toren en van een orgel en drie altaren voorzien, is uit eigen fondsen door de gemeentenaren opgetrokken.

*SPIERDIJK (ZUID-), b. in *Noord-Holland*, zijnde dat gedeelte van het d. *Spierdijk*, hetwelk onder *Berkhout-en-Baarsdorp* behoort.

*SPIERIEN. *Staat:* Zie GUADELOUPE. *lees:* Zie GUADALOUPE.

*SPIERINGSHOEK (HET HUIS-TE-) ligt $1\frac{1}{2}$ u. W. van *Rotterdam.*

SPIERINGSWATERING (DE), water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Rijswijk*, in eene zuidoostelijke rigting loopende van den Wateringscheweg naar de Kastanje-watering

*SPIJK, d. in *Fivelgo.* Bl. 627. Er is in 1847 eene Christelijke Afgescheidene gem. opgerigt, welke bij koninklijk besluit van 17 October 1847, no. 55, erkend is en tot eersten Leeraar gehad heeft J. R. KREULEN, die in het jaar 1846 herwaarts kwam en in het jaar 1849 vertrok. De kerk is een nieuw steenen gebouw, zonder toren of orgel.

*SPIJK, buurs. op de *Lijmers*, ligt niet ter plaatse waar de Rijn en de Waal van elkander scheiden, maar bijna 1 u. O. van Lobith, alwaar het Spijksche veer is op Griethuizen.

SPIJK (HET) of SPEIK, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 20 min. Z. van *Oisterwijk*; met 4 h. en ruim 30 inw.

SPIJK (HET), landg., prov. *Noord-Braband*, gem. en 20 min. Z. van *Oisterwijk*, eene oppervlakte beslaande van 34 bund. 15 v. r. 11 v. ell.

SPIJK (BENEDEN-), pold., prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Zevenaar*, gem. *Herwen-en-Aardt.*

SPIJK (BOVEN-), pold., prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Zevenaar*, gem. *Herwen-en-Aardt.*

*SPIJK (HET HUIS-TE-), prov. *Zuid-Holland*, lag $\frac{1}{2}$ u. van *Gorinchem*, en is in 1814 afgebroken. Men ziet er nog de singels, het bassecour en den waterkom aan de grachten, die het huis omringden.

SPIJK (POLDER-VAN-), pold., gedeeltelijk prov. *Gelderland*, gedeeltelijk prov. *Zuid-Holland.* Zie SPIJKSCHE-ELD (HET).

*SPIJKENISSE-EN-BRABAND bevat het d. Spijkenisse, de geh. Haastel en Hoek, benevens de b. Westdijk.

*SPIJKER, voorm. adell. h., *staat*: Zie POLLENSTEIN. *lees*: Zie POLLESTEIN.

*SPIJKER (DE), in den *Bommelerwaard.* Reg. 5, *staat:* dik torentje; *lees:* daktorentje; — Reg. 11, *staat:* JEANNETTA VAN EVERDINGEN *lees:* JEANNETTE, VAN EVERDINGEN

SPIJKER (DE), ook wel AAN-DE-MOLENS en BUITEN-DE-KOPPEL, geh., prov. *Utrecht*, gem. *Hoogland*, $\frac{1}{4}$ u. Z. van *den Ham*; met 11 h., 2 houtzaagmolens, 1 korenmolen en 60 inw.

*SPIJKERBOOR, vaarwater in *Rijnland*, loopt tusschen den Kooipolder en den Kaager-polder door, van het *Zweiland* in de *Kever.*

*SPIJKERBOOR, geb. in *Waterland.* Aldaar is eene wipbrug in het jaagpad van het Noord-hollandsche-kanaal, wijd in den dag 6,28 ell.

§ SPIJKERHOFSTEDE, *lees:* SPIJKERSHOFSTEDE, hofstede, prov. *Utrecht.* Zie VREESWIJK. W. en A.

SPIJKERVELD, duinvallei, prov. *Noord-Holland*, gem. *Schoorl-Groet-Hargen-en-Camp*, 20 min. W. van *Schoorl*, eene oppervlakte beslaande van 1 bund., en meest begroeid met hei en kreupelhout.

* SPIJKSCHE-VELD (HET) behoort gedeeltelijk tot de gem. *Spijk* en wordt door drie watermolens en eene sluis op de Linge van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, twee Heemraden, eenen Waardsman en eenen Gaardermeester, en is onderworpen aan het gezag van de Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland.

SPIJKSCHE-WAARD (DE), uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Kedichem-en-Oisterwijk*, in de *Linge*, bij Kedichem.

* SPIJKSCHE-ZEEVANG is geen dijk, maar eene waterkeering.

* SPIJKSTER-SLUIS ligt 25 min. van *Spijk*.

* SPIJKSTER-UITERDIJK *lees:* SPIJKSTER-BUITENDIJKS paalt N. W. aan Godlinzer-buitendijks, N. aan den zoogenaamden Middeldijk, waarachter de pold. in 1840 is binnengedijkt, O. aan den zeedijk, Z. aan den Ouden-Zeedijk. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 942 bund. 13 v. r. 90 v. ell., meest schotbaar land; telt 41 h., waaronder 24 boerderijen. Hij waterde vroeger door eene sluis op de Wadden uit, en ten gevolge van eene gebrekkige waterlozing had dit vlakke land eene ongunstige ligging; doch sedert de bedijking van den Oost-polder, in 1840, watert het door twee pompen af, welke door den zeedijk loopen en alzoo, langs den Oost-polder, in den Eems ontlasten, waardoor het land thans eene goede afwatering heeft. Hij staat onder het Dijkregt der Vierburen.

SPIJTBROEK, voorm. toren te *Enkhuizen*, aan de westzijde der stad, in 1489 gebouwd, ter plaatse, waar de Grootebroekers en Kennemers de stad hadden gezocht te verrassen. — De juiste plaats, waar hij gestaan heeft, is niet met zekerheid te bepalen, maar is vermoedelijk thans door eene gracht ingenomen.

SPIK, geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. O. van *Maasniel*, met 15 h. en 70 inw.

SPINHOVEN is het noordoostelijkste gedeelte van den pold. *Leksmond*.

SPOELDE, buurs., prov. *Overijssel*. Zie SPOOLDE. W. en A.

* SPOELSCHE-SLUIS is eene kapitale waaijersluis met twee punt- en twee waaijerdeuren, wijd 7,90 ell. De slagdrempel ligt 0,43 ell. boven A. P. Daarover ligt eene vaste houten brug, lang 8,92 ell., breed 3,77 ell.

* SPOELWIJK, pold., *bestaat niet*.

* SPOELWIJK is eene boerenhofstede (geen geh.) en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van ongeveer 90 bund., zoo in het *Ambacht-van-Middelburg* als in den *Gecombineerde-polder-aan-de-Oostzijde-van-de-Gouwe.*, onder *Middelburg*, *Boskoop*, *Randenburg* en *Zuidwijk*.

SPONTURFSWIJK, geh., prov. *Overijssel*, gem. en 25 min. van *Avereest*; met 42 h. en 220 inw. Aldus genoemd naar eene wijk van dien naam, ook de SCHOTKAMPSWIJK genaamd. Zie dat woord. W. en A.

* SPOOLDE telt 26 h.

* SPOORDONK, geh., ligt ¾ u. van *Oirschot*.

§ SPOORDONK of DEN BURG, voorm. kast., prov. *Noord-Braband*, gem. en ¾ u. N. W. van *Oirschot*, dat sedert onheugelijken tijd gesloopt is. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans bouw- en weiland.

* SPRANG bevat mede het geh. de Oude-Straat en beslaat 422 bund. 98 v. r. 67 v. ell. belastbaar land. Er wordt ook veel landbouw

uitgeoefend en er bestaan nog 4 leerlooijerijen. — De Christelijke Afgescheidenen behooren tot de gem. *Capelle*.

SPRANGBLOK (DE), oude naam van het d. Moerdijk, prov. *Noord-Braband*. Zie Moerdijk. W.

SPRANGE (DE), voorm. water in het *Land-van-Strijen*, prov. *Noord-Braband*, van de Zwaluwe naar de Okkerlake loopende.

* SPRANG (HET-OOSTEINDE-VAN-) telt 62 h. en 609 inw.

* SPRANG (HET-WESTEINDE-VAN-) bevat 86 h., met 650 inw.

SPRENKENG, naam, welken de landlieden veelal geven aan het d. Sprinkingen, grooth. *Luxemburg*. Zie Sprinkingen. W.

* SPREEUWENDIJK (DE). Langs dezen dijk staan 11 h., bewoond door 50 zielen, welke eene b. van de gem. *Petten-en-Nolmerban* uitmaken.

SPRINCKINGEN of Springingen, d., grooth. *Luxemburg*. Zie Sprinkingen. W.

* SPROKKELBOSCH, b., prov. *Noord-Braband*, telt 36 h. en 260 inw.

SPRONG, geh., prov. *Friesland*. Zie Wijzwerd.

SPRONGBERG, berg, prov. *Limburg*, gem. en 20 min. Z. W. van *Voerendaal*.

SPRUYT-EN-DAM, hofstede, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Noord-Waddinxveen-en-St.-Hubertsgeregt*, ligt 10 min. van Waddinxveen, in den *Achterafsche-polder*, eene oppervlakte beslaande van 76 bund. 33 v. r. 82 v. ell.

SPUI (HET), sluis, prov. *Noord-Braband*, gem. *Made-en-Drimmelen*, in het d. *Drimmelen*, wijd 4,03 ell., voorzien van twee paar puntvloed- en twee paar punt-ebdeuren en dienende om den Emilia-polder van het overtollige water te ontlasten.

SPUI-POLDER, onbehuisde pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. *Vlaardingen*, gem. *Maasland*; palende N. aan het haventje der Boonersluis, O. aan den Delflandsche-Maasdijk, Z. aan den polder de Jonge-Vettenoord, W. aan het Scheur. — Deze pold., welke alleen door eene zomerkade is omgeven, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 63 bund. 79 v. r. 24 v. ell., waaronder 56 bund. 40 v. r. 19 v. ell. schotbaar land, en watert uit op het *Scheur*, door 7 houten duikers. Het polderbestuur bestaat uit de weinige eigenaars of ingelanden, daarin gelegen.

SPURK (DE), hooge landen, prov. *Noord-Braband*, gem. *den Dungen*, eene oppervlakte beslaande van 68 bund. 93 v. ell.

SPURKSTRAAT, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 10 min. O. Z. O. van *den Dungen*.

SRAWAK, distr., st. en riv. in *Oost-Indië*. Zie Sarawak.

SROEWEN, d. in *Oost-Indie*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Salatiga*.

§ STAAKENBERG, hoogte, prov. *Gelderland*. Zie Stakenberg. W.

STAAKENBROEK (HUIS-VAN-), voorm. adell. h. te *'s Gravenhage*. Zie Stakenbroek (Huis-van-).

* STAALBRINK. Reg. 3, *staat:* 1780 *lees:* 1580

* STAART, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, is eene buurt geen gehucht.

STAARTDIJKJE (HET), dijkje, prov. *Noord-Braband*. Zie Staartdijkje (Het).

STAARTJEDIJK, dijk in *Westerwolde*, prov. *Groningen*, in de gem. *Wedde*, met eene oostelijke rigting, loopende van Blijham naar Bellingewolde.

*STAART-VAN-ELLEWOUDSDIJK, *lees:* STAART-VAN-ELLEWOUTSDIJK — Het ligt 20 min. W. van *Driewegen*, en telt 4 h. en 25 inw.

STAD, b. in *Noord-Braband*, telt 9 h. en 60 inw.

STAD (DE), b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Hooge-Lage-Mierde-en-Hulsel*, 5 min. Z. O. van *Hooge-Mierde;* met 18 h. en ruim 100 inw.

STAD-AAN-'T-HARINGVLIET, gem. In het jaar 1851 is in de Herv. kerk een orgel geplaatst, dat den 21 April van dat jaar werd ingewijd.

*STADS-EN-GODSHUIS-POLDER (DE) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 106 bund. 35 v. r., alles schotbaar land; telt 1 boerderij en wordt door eenen windmolen, op de Kostverlorenwetering, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vijf Poldermeesters en eenen Secretaris.

*STADS-HAMRIK (OOSTER-EN-WESTER-). Reg. 2, *staat:* Suiwerderwolde, *lees:* Luiwerderwolde,

*STADS-KANAAL (NIEUW-). De eerste, die in de Christelijk-Afgescheidene gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest J. M. Kloppenborg, die in het jaar 1839 herwaarts kwam en in het jaar 1841 overleed. De kerk heeft toren noch orgel. De R. K. maken sedert 1848 eene afzonderlijke par. uit, welke tot eersten Pastoor gehad heeft A. F. J. Wijnants, die in het jaar 1848 herwaarts kwam, en er nog staat. De kerk, aan de *H. Maagd* en *Moeder Gods* Maria toegewijd, is een fraai ebouw, met eenen toren en van een orgel en een prachtig gothiek altaar voorzien.

*STADS-POLDER, gem. *Leyderdorp*, paalt N. aan den Broekpolder, O. aan den Zijllaan- en Meije-polder, Z. aan de st. Leyden en W. aan de trekvaart van Haarlem. — Deze pold. wordt door eenen molen, op de Stinksloot, van het overtollige water ontlast. Het land ligt 1,27 ell. onder A. P.

STADSWAARD, gedeelte polderland, prov. *Gelderland*, gem. *Huissen*, in den *Buitenpolder-van-Huissen*, tegenover Arnhem, dat door eene steenen sluis, wijd 2,48 ell., op den Rijn uitwatert.

*STADTBREDIMUS, gem., grooth. *Luxemburg*. Er is een modern kasteel, hetwelk in 1727 op de bouwvallen van het oude is gebouwd en waarvan nog heden zelfs eenige gedeelten zijn gespaard. In 1802 is het aan het geslacht de la Fontaine gekomen.

STADWIJK, buit. in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, gem. en zeer nabij N. van het d. *Voorschoten*, aan den straatweg van Delft naar Leyden, en met de weilanden, strekkende tot aan de Leydschevliet. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 17 bund. 64 v. r. 50 v. ell. Eertijds behoorde het aan den beroemden Johannes Meerman, die er veel werk van maakte, het huis bijna geheel en op eenen grootschen voet verbouwde, en de plaats door opvolgende aankoopen van grond zeer vergrootte. Na het overlijden van zijne weduwe, die er den zomer op bleef doorbrengen, kwam het in openbare veiling en werd toen aangekocht door Jonkheer Daniel François van Alphen, Lid van de Staten-Generaal en Hoogheemraad van Rijnland, die er vele jaren, met zijn talrijk gezin, de genoegens van eene stille afzondering genoot, zoo dikwijls hem dit gegund werd. Nadat hij er was overleden, werd het in 1841 een eigendom van den Heer Petrus de Raadt.

STADWIJK, buit., prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. N. O. van Arnhem, aan den straatweg naar Velp, eene oppervlakte beslaande van 56 v. r.

* STAET. *Staat:* Zie STAATS. *lees:* Zie STAAT.

* STAGHORST. *Staat:* Zie HAAGHORST. *lees:* Zie HAAGHOUT.

STAKENBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel.* Zie ZWARTKOTTERBEEK (DE). W.

STAKENBROEK (HUIS-VAN-), ook wel het HUIS-VAN-HOORNE genoemd, voorm. adell. h. te *'s Gravenhage*, in het *Voorhout.* Het was gebouwd door zekeren STAKENBROEK, die van gering soldaat tot Luitenant-Generaal was opgeklommen en in den oorlog zijne beurs had weten te maken, waarom het in den beginne BOERENZWEET genoemd werd.

STALLENBERG, boerenerf, prov. *Overijssel.* Zie STOUTENBURG.

STAMMERDIJK, geh., prov. *Noord-Holland*, gedeeltelijk gem. en 10 min. W. van *Weesp*, gedeeltelijk gem. *Weespercarspel;* met 33 h. en 130 inw., van welke 6 h. en 30 inw. onder *Weesp*, en 17 h. en 100 inw. onder *Weespercarspel.*

* STAMPERSGAT telt 22 h. en ruim 130 inw. — Nog ligt hier eene sluis, welke 2,35 ell. wijd en 1,48 ell. hoog is. Zij is van een paar puntdeuren en eene schuif voorzien, om het water van den pold. Nieuw-Gastel op de Mark-en-Dintel af te zetten.

* STANDAARBUITEN. Het pontveer is vervangen door eene dubbele houten ophaalbrug.

* STANIABUREN bestaat uit 2 boerenhofsteden, welke de voorm. state STANIA vervangen hebben en bewoond worden door 10 zielen.

* STAP is een gedeelte van het geh. *Stap-en-Paashoef.*

* STAPELBROEK ligt 1 u. N. O. van *Hengelo*, en ook voor een klein gedeelte gem. *Zelhem.* Dit landg. beslaat eene oppervlakte van 77 bund. 56 v. r. 22 v. ell.

STAP-EN-PAASHOEF, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 18 min. van *Gemert;* met 18 h. en 130 inw. Het bestaat uit de b. Stap en Paashoef.

* STAPHORST heeft eenen houtzaagmolen.

* STARMEER (HET) ligt mede gedeeltelijk gem. *Uitgeest-en-Marken-Binnen* en is groot, volgens het kadaster, 575 bund. 12 v. r. 42 v. ell., waarvan onder *Akersloot* 260 bund. 45 v. r. 20 v. ell.; onder *Graft* 170 bund. 55 v. r. 80 v. ell.; onder *Wormer* 71 bund. 41 v. r. 85 v. ell. en onder *Uitgeest-en-Marken-Binnen* 12 bund. 48 v. r. 30 v. ell.; telt onder *Akersloot* 21 h., alle boerderijen, onder *Jisp* 12 h. en onder *Uitgeest-en-Marken-Binnen* 1 h.

* STARREVAARTS-POLDER (DE GROOTE-) paalt N. aan de Vliet, O. aan den Meeslouwen-polder, Z. aan Stompwijk, W. aan den Leydschendam. — Deze pold., welke in het jaar 1620 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 475 bund., en wordt door drie molens van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en vijf Molenmeesters.

* STARREVAARTS-POLDER (DE KLEINE-) paalt N. aan de Vliet O. en Z. O. aan den Groote-Starrevaarts-polder, Z. W. van den Leydschendam. — Deze pold., welke in het jaar 1815 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9 bund.

STARTDIJKJE (HET) of STAARTDIJKJE, dijkje, prov. *N-Braband*, gem. *Bokhoven*, zijnde het verlengde van den zoogenaamden *Bokhovensche-dijk*, loopende van de Haarsteeg en zich in eene noordoostelijke rigting tusschen den *Hooge-* en den *Lage-polder* door uitstrekkende naar het d. Bokhoven.

* STARTING ligt 18 min. van *Akersloot;* met 6 h. en 50 inw.

* STATEN-OUDENMAN. *Staat:* Zie OUDEMAN-POLDER. *lees:* Zie OUDEMANS-POLDER (DE).

STAUTZENHOF, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. *Folscheid*.

* STAVORDERMEER (HET ZUIDER-). Bl. 677, reg. 25, *staat:* MOKKEMA *lees:* MOCKEMA

STAVOREN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. *Sneek*, kant. *Hindeloopen*, bevattende niets dan de burgerlijke gem. Stavoren, en alzoo eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 373 bund. 23 v. r. 19 v. ell., waaronder 367 bund. 67 v. r. 23 v. ell. belastbaar land.

* STAVOREN, gem. Bl. 678. De Doopsgez. gem. wordt door den Leeraar van Warns bediend. — Bl. 679, reg. 12, *staat:* Zuiden *lees:* Zuidoosten — Reg. 29, *moeten de woorden*, en eenige zerken der oude grafsteden *wegvallen*. — Bl. 680, reg. 26, *staat:* kon men met behulp *lees:* kon men, naar men zegt, met behulp — Reg. 21 en 22 *van onderen, staat:* in de stadskist *lees:* weleer in de stadskist — Reg. 16 en 17, *van onderen, staat:* De Grietslieden in Westergoo, *lees:* de Grietslieden en Mederegters der vijf deelen in Westergoo, — Bl. 682. Het stadhuis staat aan de *Binnengracht;* de kerk der Herv. in het midden der stad. — Bl. 683. De toren der Herv. kerk is in 1845 afgebroken. Reg. 18, *van onderen, staat:* COPPES, *lees:* COPPENS, — Bl. 684, reg. 23, *van onderen, staat:* WILLEM, *lees:* WILLEM IV, — Bl. 685, reg. 30, *staat:* Noordwesten *lees:* Zuidwesten — Bl. 686, *moeten* de reg. 24—27 *wegvallen*. — Reg. 28, *staat:* 1580, *lees:* 1581,

* STAVOREN (KASTEEL-TE-) lag Z. W. van *Stavoren*. Het werd in 1580, niet door den Graaf VAN RENNEBERG, maar door de uitgeweken burgers ingenomen en gesloopt.

* STEDEHOUDERS. Ter plaatse waar het gestaan heeft ziet men thans eene boerenplaats. De daartoe behoord hebbende gronden beslaan eene oppervlakte van 35 bund. 20 v. r. 1 v. ell.

* STEDUM beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2451 bund. 71 v. r. 59 v. ell., waaronder 2420 bund. 17 v. r. 74 v. ell. belastbaar land. — De Christelijke Afgescheidene gem. telt 150 zielen, onder welke 16 Ledematen, doch heeft tot nu toe nog geen eigen Leeraar. — De Doopsgez., die men er 40 telt, worden tot de gem. van *Huizinge* gerekend. — De R. K., die er ongeveer 20 in getal zijn, parochiëren te *Stedum*. — De drie scholen worden gemiddeld door 240 leerlingen bezocht. — Men telt er in de kom van het d. 67 h. en 499 inw.

STEEGENBERGER-PAAL of STEEGENBERGS-PAAL, scheipaal in de *Peel*, ruim 20 min. N. van Bakel. Deze scheipaal was reeds aanwezig in 1454, blijkens eenen verkoopbrief van den Peel aan den Kommandeur van Gemert, den 7 December 1434.

* STEEGINGA. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men tegenwoordig een boerenhuis, met 40 bund. grond.

* STEEN (DE) is thans een onbehuisde polder.

* STEENBEEK. Aldaar is door den Predikant O. G. HELDRING een gesticht opgerigt, waarin vrouwen, die tot zedeloosheid vervallen zijn, ter harer verbetering worden opgenomen.

* STEENBERGEN, plattelandstad, is geheel bestraat. — Bl. 695. Het kleine poortje ten Z. is afgebroken, en op de plaats, waar het gestaan heeft, ziet men nu eene woning. — Bl. 696, reg. 16, *staat:* 550 *lees:* 350

* STEENBERGEN (VERDRONKEN-AANWAS-VAN-). *Staat:* Zie AANWAS (VERDRONKEN-). *lees:* Zie AANWAS.

*STEENBERGEN-EN-KRUISLAND. De R. K. maken de drie par. van Steenbergen, Kruisland en de Heen uit.

§STEENEGRACHT, vaart, prov. *Overijssel.* Zie Stijenegracht. W.

*STEENENDAM, *lees:* STEENDAMME. Het is geen geh. maar een zeedijkpunt, 5 min. Z. van *Coudorpe.*

*STEENENDIJKSCHE-POLDER (DE) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 58 bund. 57 v. r. 48 v. ell., alles schotbaar land, telt 2 boerderijen en wordt door 2 sluizen, op de Maas, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de eigenaren.

*STEENENHOEK (KANAAL-VAN-) loopt door eene schutsluis in de Merwede uit. Deze sluis heeft buiten een paar eb- en een paar vloeddeuren en binnen een paar waaijerdeuren; de schutkolk is lang 25 ell., de doorvaartwijdte 10 ell., de slagbalk ligt 2,87 ell. onder A. P. Over deze sluis ligt eene dubbele draaibrug. — Het kanaal is lang 9500 ell., breed in den bodem 54 en op den waterspiegel 65 ell. Bij eene hoogte van 2,14 ell. aan het peil te Gorinchem mag het niet meer werken.

STEENENKAMER (DE), gem. *Meerdervoort.* Aldaar is een haventje gevormd door twee steenen hoofdjes en een voetveer op de Steenplaats ten Westen van Dordrecht.

STEENEN-MAN (DE), gedenkzuil, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Barradeel.* Zie Harlingen W. bl. 176—178.

*STEENOVEN, geh., prov. *Noord-Braband*, telt 10 h. en 70 inw.

STEENPAD, weg, prov. *Noord-Braband*, gem. *Raamsdonk.*

*STEENSTRAAT, prov. *Utrecht. Dit art. valt weg.*

STEENSTRAAT (OP DE), geh., prov. *Limburg*, gem. en 1 u. Z. W. van *Meerssen*, aan den grooten weg.

*STEENWAARD (DE), tegenover Culenborg, heeft geene sluis, maar eene steenen duiker met valschut wijd 0,71 ell.

STEENWEG, b., prov. *Noord-Braband*, gem. en ten W. van en grenzende aan de st. *Helmond*, met 61 h. en 330 inw.

*STEENWIJKERWOLDE. Bl. 719, reg. 6 en 7, *staat*: Willemsoord en een klein gedeelte der Vrije-kolonie, *lees:* de vrije kolonie Willemsoord. — Er zijn 1200 Herv. — Tot de Herv. gem. behoort niet het geh. Muggebeet, maar het geh. Eeze. — De dorpschool wordt gemiddeld door 200 leerlingen bezocht.

*STEINSEL, gem., grooth. *Luxemburg.* In 1236 droeg Graaf Hendrik II *van Luxemburg* het patronaat over de kerk te Steinsel aan de abdij Marienthal op.

*STELLE-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 76 bund. 42 v. r. 55 v. ell., waaronder 76 bund. 2 v. r. 55 v. ell. schotbaar land; telt 4 h., waaronder 3 boerderijen, en wordt door de sluis van 's Heer-Arendskerke, op de Schenge, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de Directie van de wateringe Heinkenszand.

*STELLINGWERF-OOSTEINDE heeft slechts 7 Herv. kerken, als: te Oldeberkoop, te Makkinga, te Elsloo, te Oosterwolde, te Appelscha, te Donkerbroek en te Haule en eene bijkerk te Haulerwijk.

*STELLINGWERF-WESTEINDE heeft slechts 14 Herv. kerken, als: te Wolvega, te Oudelamer, te Oudetrijne, te Scherpenzeel, te Munnekeburen, te Oudeholtpade, te Teridsert, te Noordwolde, te Beuil, te Steggerda, te Finkega, te Peperga en te Blesdijke.

STENVERT, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. Z. O. van *Gorssel*, ½ u. N. van *Almen*, in de buurs. *Harfsen*, in de onmiddellijke nabijheid van den geprojecteerden kunstweg van Deventer naar Lochem en Borculö. Deze hofst. beslaat eene oppervlakte van ruim 58 bund.

* STEVENSHOFJES-POLDER telt onder *Wassenaar-en-Zuidwijk* 3 h., waaronder 2 boerderijen. Hij wordt door eenen watermolen, op de Veenwatering, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en twee Poldermeesters.

* STICHTRUST, vroeger eene groote buit., gem. en ¼ u. Z. Z. W. van *Loenen*, bij de Nieuwersluis, is thans geheel vervallen en daarop staan slechts eenige daggelderswoningen.

STIENZENHOEK, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, ¼ u. N. W. van *Stiens*; met 8 h. en ruim 50 inw.

* STIEROP telt 5 h. en 30 inw.

STIKVALLEI (DE), dal in *Oost-Indië*. Zie PERKARANDAN. W.

§ STINKWEG (DE), *lees:* STINKVAART (DE), vaart, prov. *Groningen*, gem. *Delfzijl*, van Farnsum, in eene zuidelijke strekking langs de Schaapbulten naar Wagenborgen loopende.

* STIPHOUT bevat ook nog de geh. Kruisschot en Croy, benevens de b. Spaget.

* STOEKROE. *Staat:* Zie ANNA'SRUST-EN-HAAST-U-LANGZAAM. *lees:* Zie ANNA'SRUST, en HAAST-U-LANGZAAM.

STOFMOLEN (DE), geh., prov. *Noord-Holland*. Zie MOLENBUURT.

* STOKHOEK, geh., prov. *Noord-Braband*, telt 46 h. en 250 inw.

STOKT, b., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. Z. W. van *Broekhuysen*; met 17 h. en 90 inw.

* STOLTERIJ, geh. in *Fivelgo*, moet wegvallen.

* STOLWIJK telt 234 h., bewoond door 291 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1570 inw., onder welke 1540 Herv. en ruim 30 R. K. — Men heeft er ook eene grutterij en eene wolkammerij. — De in 1846 herbouwde school wordt gemiddeld door 160 leerlingen bezocht. — Reg. 13—10 *van onderen, moeten wegvallen.* — Men telt er in de kom van het d. 83 h. en 520 inw. Het koor is thans van de kerk gescheiden door eenen muur.

* STOLWIJK (KLEIN-), *lees:* STOLWIJK (POLDER-VAN-). Hij paalt N. W. aan den Bilwijksche-polder, O. aan de Vlist c. a., Z. aan Bergambacht. — Deze pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1940 bund., waaronder 1778 bund. 52 v. r. 27 v. ell., schotbaar land; telt 169 h., waaronder 77 boerderijen en wordt door 4 molens en 2 sluizen op den IJssel van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, zeven Poldermeesters en eenen Secretaris-Gaardermeester.

* STOMPE-TOREN (DE). *Staat:* Zie SCHERMEER (BEDIJKTE-) *lees:* Zie SCHERMEER (BEDIJKTE-).

* STOMPWIJK is nog eene heerl., welke bevat de geh.: Stompwijk, Wilsveen en het oostelijke gedeelte van den Leydschendam-Zuidzijde; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1600 bund. bouw-, wei- en teelland; telt 265 h., bewoond door 291 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1290 inw., onder welke 260 Herv. en 1030 R. K. De twee scholen zijn te Stompwijk en te Wilsveen. — Het hert in het wapen staat nabij de stronk van eenen boom.

* STOMPWIJK-WILSVEEN-LEYDSCHENDAM-ZUIDZIJDE-EN-TEDINGERBROEK, gem., thans alleen STOMPWIJK geheeten, ligt gedeeltelijk in *Rijnland*, gedeeltelijk in *Delfland*, en bestaat uit de heerl.

Stompwijk en Tedingerbroek, waarin de geh. Stompwijk, Wilsveen, Tedingerbroek en Zuidzijde van den Leydschendam. — De Herv. maken gedeeltelijk de gem. van Leydschendam-en-Wilsveen uit, en behooren gedeeltelijk tot de gem. *Voorburg*. De R. K. maken gedeeltelijk de stat. van Stompwijk uit, doch behooren, voor zooveel den Leydschendam aangaat, onder *Veur;* die te Wilsveen en den Veenweg onder *Nootdorp*, en die onder Tedingerbroek, langs de Westvliet, onder *Voorburg*.— De drie scholen worden gemiddeld door 400 leerlingen bezocht.

*STOOFPOLDER, *staat:* voorm. eil. *lees:* eil.

*STORM-POLDER, prov. *Zuid-Holland*, werd oudtijds ook Kralingen genaamd, en watert uit op de Sliksloot, door eene steenen sluis met drijfdeur, wijd 1,05 ell.

*STORTEMELK. In het jaar 1844 zijn in dit zeegat vier zeetonnen gelegd, als: voor de buitenton, een wit en rood geschakeerde zeeton, op de merken: de Molen op de Oostpunt van den duin aan de grootte strandkaap op de diepte van 108 palm; een witte ton op de merken: de kleine kaap en vuurtoren overeen op Vlieland op 65 palm diepte; een zwarte ton op de merken: de duinkaap aan den voet van den vuurtorenduin op Vlieland, op de diepte van 54 palm; een zwarte ton, op de merken: de molen vrij aan den haardkant van de witte duin op Vlieland en de toren van Midsland, een windboomslengte bezuiden den hoek van Terschelling, op de diepte van 57 palm en is de koers van de buitenton tot de ton No. 4 O.Z.O. en van daar naar de reede Zuiden. Aangezien in dit zeegat op het droogste met laag water, gewoon getij, niet minder dan 75 palm diepte gevonden wordt, is dit het beste zeegat tusschen Vlieland en Terschelling, vooral met Zuidelijken wind uitgaande, of Noordwesten wind binnenkomende; en kan men op 63 palm, langs het strand van Vlieland heenloopende, de buitenton in het gezigt bekomen, mits men het voornoemde eil. O. ten Z. van zich af hebbe. De diepten zijn met laag water gewoon getij en de koers bij miswijzend kompas genomen.

STOUPICH, alleenst. huis, grooth. *Luxemburg*, gem. *Fischbach*.

*STOUTENBURG, gem. in Eemland. De R. K. kerk, aan den H. Joseph toegewijd, is een steenen gebouw, met eenen toren, en van een orgel voorzien.

*STOUTENBURG, voorm. state, prov. *Friesland*. De juiste plaats, waar deze state gestaan heeft, is thans niet meer bekend.

STOUTENBURG, ook Stallenberg genoemd, boerenerf, prov. *Overijssel*, gem. en ½ u. N. W. van *Olst*, in *Welsum;* eene oppervlakte beslaande van 5 bund. 50 v. r. 65 v. ell. Vroeger schijnt aldaar een heerenhuis te hebben gestaan.

STRAAT, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Volkel. W.

STRAAT, b., prov. *Noord-Braband*. Zie Putsche-Straat. W.

STRAAT, geh., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. O. van *Maasniel;* met 7 h. en ongeveer 30 inw.

STRAAT, b., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. van *Klimmen;* met 7 h. en 40 inw.

STRAAT (DE), geh., prov. *Groningen*, gem. en 40 min. Z. van *Bellingewolde;* met 15 h. en 90 inw.

STRAATBEEK, geh., prov. *Limburg*. Zie Straabeek. W.

STRAATWEG (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie Oosthoek.

*STRASSEN, d. in het grooth. *Luxemburg*, is met zijnen ban in 1849 eene eigene burgerlijke gemeente geworden.

* **STRATUM** bevat mede de geb. Poeijers, Heihoeven en de b. Roosten.

STREEK (DE), buurs., prov. *Groningen*, telt 15 h. en 150 inw.

STREPEN, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Uden*, een gedeelte van de wijk Volkel uitmakende.

STREUKEL, buurs., prov. *Overijssel*, bestaat uit 25 h.

STRIJBEEK. De kapel, een klein oud gebouw, met een rond torentje met hooge spits, is buiten gebruik.

STRIJBOSSCHE-HOEVEN, b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Gemert*, een gedeelte van het geb. *Strijbosch* uitmakende.

* STRIJENSCHE-SAS of STRIJEN-SAS telt 48 h., bewoond door 61 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 300 inw., die meest in landbouw, aardappelen- en vlasteelt hun bestaan vinden.

* STRIJP, in de wandeling ook wel het MOLKWERUM DER MEIJERIJ geheeten, bevat, behalve de in het Wbk. opgegevene b., ook nog *Claviersstraat*.

* STRIJPHEULE is geen geh., maar eene heul of brug ¼ u. Z. O. van *Haamstede*.

* STROE, b., prov. *Gelderland*, heeft eene school, welke gemiddeld door 60 leerlingen bezocht wordt.

STROMBROEK, goed, prov. *Gelderland*, gem. *Bergh*, 1½ u. N. van 's Heerenberg, in de buurs. *Wijnbergen*, bestaande in bouw- en weilanden, akkermaalsbosschen en elzenpassen, waarop twee arbeiderswoningen, van welke eene voorzien van eenen koepel of kamer, in het geheel groot 34 bund. 85 v. r. 60 v. ell.

STROO, naam, onder welken het geh. ZEVENHUISSEN, prov. *Noord-Braband*, meestal bekend is. Zie ZEVENHUISSEN. W.

* STROOBOS in het *Oldambt*, is geen geh., maar een h.

* STROODORP (HET), geh., prov. *Noord-Braband*, *staat:* Zie ZEVENHUISEN. *lees:* Zie ZEVENHUISSEN.

* STOOIJEDORP (HET), *staat*: b. in de heerl. *lees:* geh. in het balj.

STROOPPOT (DE), vaarwater, prov. *Zuid-Holland*, in de *Noord*, en wel het westelijkste en geringste der beide vaarwaters, waarin het vaarwater de *Rietbaan* door de Galgeplaat verdeeld is. Het loopt alzoo langs den Zwijndrechtsche-wal, en heeft 1,10 à 2 ell. diepte.

STROPSTEEG, b., prov. *Overijssel*, gem. en ½ u. N. van *Zwolle*, in de buurs. *Dieze;* met 73 h. en 340 inw.

* STRUCHT, gem., bevat mede het geh. Gerendal.

STRUKBERGEN (DE). *Staat:* Zie STRUCKBERGEN (DE). *lees:* Zie STRUIKBERGEN (DE).

* STUIVEZAND, geh., gem. *Oosterhout*, telt 20 h. en 160 inw.

STUKJE (KLEIN-), pold. in den *Biesbosch*. Zie DONDERZAND (KLEIN-). W.

* SUCOHT. *Staat:* Zie CONSTANCE-EN-HASARD (NIEUW-). *lees:* Zie CONSTANCE (LA) en HAZARD (NIEUW-).

SUESSERENGHE, oude naam van ZWEZER-ENG, prov. *Utrecht*. Zie ZWEZER-ENG. W.

* SUETA. *Staat:* Zie ZWIETEN. *lees:* Zie ZWIETEN (HET HUIS-TE-).

* SUEVENKAMP of HEIDENSCHE-KAMP. Er zijn op de *Veluwe* vier dergelijke plaatsen, welke bijna in eene regte lijn, in de rigting van het Z. naar het N. of van Wageningen op Hierden liggen; als eene in *Mocoroth*, de Heilige berg, te *Roekel;* eene op den Drieberg te *Lunteren;* eene aan de grenzen van *Leuvenum* en de *Putterdellen*, en eene W. van *Beekhuizen*, bij Hierden, onder Harderwijk, op het Molenveld.

* SUIK. *Staat:* Zie ZUIDWIJK. *lees:* Zie ZUIDWIJK (HET HUIS-TE-).

* SUIKERBROODJE. *Staat:* Zie TAU. *lees:* Zie TAHU en zoek dat woord hier achter.

SUIKERBRUG of brug no. 20, prov. *Gelderland*, op de grenzen der gem. *Epe* en *Heerde*, 20 min. Z. O. van Epe en 25 min. N. O. van Heerde, over het *Apeldoornsche-kanaal*. Het is een houten ophaalbrug in den weg van Heerde naar Wapenveld.

SUIKKERRIET (HET), hofst., prov. *Zuid-Holland*, gem., en in het d. *Zevenhoven*; beslaande 41 bund. 24 v. r. 86 v. ell.

SULMONDE, plaats vermeld in de negende eeuw, als geschonken door Graaf ROTGARIUS aan de Utrechtsche kerk, thans ZOELMOND.

SUMPEL (DE), waterkolk, prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo.*

SUNDELDORP, d., prov. *Noord-Holland.* Zie ZUNDERDORP. W.

SUOLLA, Latijnsche naam van de st. ZWOLLE, prov. *Overijssel.* Zie ZWOLLE. W.

SUR-END, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, 20 min. Z. van *Parrega*; met 3 h. en 16 inw.

SURHUIZUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Achtkarspelen*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Bergum*, bestaande uit de d. Surhuizum en Surhuisterveen, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2943 bund. 66 v. r. 87 v. ell., waaronder 2898 bund. 25 v. r. 56 v. ell. belastbaar land.

* SURINAME. Bl. 829. Het zendelingswerk, dat vóór omtrent 20 jaren tot ééne plantaadje bepaald was en zijnen ondergang scheen te naderen, was in 1848 over 150 plantaadjen uitgebreid. Meer dan 13,000 Negers staan onder het opzigt der Broeders; meer dan 18,000 hooren het woord van God, en het getal dergenen, die het hooren kunnen, bedraagt ongeveer 23,000, hetgeen meer dan de helft der tegenwoordige slavenbevolking is. Ook onder de Boschnegers wordt niet zonder vrucht gearbeid.

* SUSTEREN. Bl. 338. De aldaar vermelde abdij was gesticht op eene landhoeve, door Vorst PEPIJN en zijne huisvrouw PLECTRUDIS gekocht en aan den H. WILLIBRORD vereerd. Deze abdij was later een kollegie van adellijke Kanunnikessen.

SUTTUM, geh., prov. *Groningen*, gem. en ¼ u. Z. Z. W. van *Ezinge*, aan den Ezinger-Oudedijk; bestaande uit 2 boerderijen en 2 arbeiderswoningen, met 20 inw. Nabij dit geh. is een oude kolk, de Poel genaamd, in vroegere eeuwen door dijkbreuk ontstaan, doch nu droog.

* SUYCK. *Staat:* Zie ZUIDWIJK. *lees:* Zie ZUIDWIJK (HET HUIS-TE-).

SWALGEN, d., prov. *Limburg.* Zie SWOLGEN. W. en A.

* SWANBURGER-POLDER (DE). *Staat:* Zie ZWANENBURGER-POLDER (DE). *lees:* ZWANBURGER-POLDER (DE).

* SWANENDAAL beslaat eene oppervlakte van 5 bund. 86 v. r. 5 v. ell.

* SWANVELT. *Staat:* Zie KARMELIETER-KLOOSTER. *lees:* KARMELITER-KLOOSTER.

* SWEIKHUIZEN. *Staat:* Zie SWIJCKHUIZEN. *lees:* Zie SWIJCKHUYSEN.

SWESTERHINGE, oude naam van ZWEZER-ENG, prov. *Utrecht.* Zie ZWEZER-ENG. W.

* SWEYKHUZEN. *Staat:* Zie SWEYCKHUYSEN. *lees:* Zie SWYCKHUYSEN.

* SWEYLAND (HET). *Staat:* Zie ZWEELAND. *lees:* Zie ZWEILAND (HET).

* SWIJNSMEER (HET) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 16 bund.

SWINRE, oude naam van het geh. Zwinderen, prov. *Drenthe*. Zie Zwinderen. W.

* SWOLGEN, Zwollegen of Zwalgen, ligt W. van *Horst*, 25 min. N. van *Meerlo*. De kerk is een oud gebouw, met eenen koepeltoren, doch zonder orgel. — De dorpschool wordt gemiddeld door 50 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den laatsten Zondag van September.

SWOLLA, Latijnsche naam van de st. Zwolle. Zie dat woord.

SYANG, eil. in *Oost-Indie*. Zie Siang.

* SYARDA. *Staat:* Sjaardama. *lees:* Spaardema.

* SYDSWERD telt 5 h. en 25 inw.

SYMA, voorm. state, prov. *Friesland*. Zie Zinia. W.

* SYNSERBUREN. *Staat:* Zie Tsinserabuuren. *lees:* Zie Zinserburen.

* SYNA bestaat uit 2 h. met 11 inw.

* SYONA is eene voorm. state (geen b.).

* SYPEN (DE OOSTER-) stond door de Broekster-vaart met de *Zijlroede* in verbinding, doch is nu droog.

* SYPEN (DE TEROELSTER-) staat alleen door de Nieuwesloot met het *Koevordermeer* in verbinding.

* SYPEN (DE WESTER) is nu droog.

* SYRWERD, *staat:* Zie Sydswerd. *lees:* Zie Sydswert.

T.

* TAALSTRAAT ligt onmiddellijk ten N. van de kom der gem. *Vught*, en telt 210 inw.

TAAM (DE LANGE-), hofstede, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 5 min. W. van *Maasland*, in den *Dijkpolder*, eene oppervlakte beslaande van 7 bund. 21 v. r. 93 v. ell.

* TAANSCHUUR-POLDER (DE) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 160 bund. 73 v. r. 34 v. ell., waaronder 41 bund. 32 v. r. 34 v. ell. schotbaar land; watert uit door eenen houten duiker op het Scheur en door eenen dergelijken op de Haven van Maasluis. Daarin staan geene andere gebouwen dan drie schuren. Het polderbestuur bestaat uit de Eigenaren.

TABANAN, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Tabanan*. Het is het verblijf van den Radjah en wel bevolkt.

TABANIO of Tabaniouw, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, afd. *Landen-Laut*.

TABANKANOH (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, welke zich in de *Soengej-Soebeit* ontlast. In de nabijheid zijn, in een nagenoeg geheel onbewoond oord vol bosch en wildernis, sporen van eene aanzienlijke hoeveelheid steenkolen gevonden.

* TACORARY. *Staat:* Zie Taciorary, *lees:* Zie Taccorary.

TAGAL (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*. Het is oorspronkelijk een tak der *Maribaija*, op 18 palen afstands. De breedte is slechts 40 à 50 voeten. Nabij Tagal wordt zij verminderd door het Kanaal van Pagangan, ter bevochtiging der rijstvelden. De monding is zeer ondiep en voor kleine vaartuigen tot haven dienende. Een palenhoofd brengt haar in zee.

TAGALANDONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, distr. *Doekoewaringen*. — In dit d. zijn, den 1 en 2 Januarij 1851,

15, zoo groote als kleine, Javaansche woningen, benevens 5 buffelstallen en 4 padi-pakhuizen omgewaaid.

*TAGAL-WAROE. Reg. 2, staat: *Krawong*, lees: *Krawang*,

TAHI-KOESKOES-GEBERGTE (HET), gebergte in *Oost-Indië*. Zie TAAI-KOESKOES. W.

TAHU of HET SUIKERBROOD, klip in *Oost-Indië*, in den *Archipel-van-St.-Lazarus*, aan de Westkust van het eil. Ambon.

TAJAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*, aan de Kapoeas.

TAIDJOK, vorm. d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Bandjarmasing*, aan de Doeson, in het binnenland. De bevolking is van daar meest naar Djamoet verhuisd.

TAKOELOEMPEI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de zuidelijke landtong, rijk *Boni*, aan de Soengie; uit 20 h. bestaande.

TALISONG, twee eilandjes in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-Zee*, aan de Noordwestkust van het eil. *Borneo*.

TALISONG (TANDJONG-), kaap in *Oost-Indië*, in de *Chinesche-Zee*, aan de Noordwestkust van het eil. *Borneo*, tot *Eigenlijk-Borneo* behoorende.

TAMAJANG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, afd. *Bodjonegero*.

TAMBORA, kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, aan de Noordkust van het eil. *Sumbawa*.

TAMEJANG (DE), *lees:* TAMEGANG (DE),

TAMPAT-DEWA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Boleling*, nabij Djagaraga.

*TAMPOERAN *staat:* Zie SOENGY-TAMPOERA. *lees:* Zie SOENGEI-TAMPOERAN (DE).

TANA-DATA, lands. in *Oost-Indië*. Zie TANAH-DATAR. W.

TANAH-DJAMPEA, eil. in *Oost-Indië*. Zie TJAMPEA.

TANALAGANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Madura*, kon. *Sumanap*.

*TANALOON. Reg. 4, *staat:* gewilde *lees:* gevelde

TANBOENOE, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, Z. van Celebes.

TANDJOLAUT, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, distr. *Tjikoemboelang*.

TANDJONG-BAGINDA, kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de Zuidwestkust van het eil. *Bangka*.

TANDJONG-BANKOEWAN of TJIKOENING, kaap in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*. Het is de westelijke uithoek van het eil. *Java*, ten zuiden van de Bogt-van-Anjer.

TANDJONG-BANTOELAN, kaap in *Oost-Indië*, aan de Westkust van het eil. *Java*, met lagen zandigen uitloop.

*TANDJONG-KAIK-TRASIA *lees:* TANDJONG-KAIK (TOASIA).

*TANDJONG-MATER, *staat:* Zie SAMPANGANIE. *lees:* Zie SAMPANMANGIO.

TANDJONG-PAGAT, *staat:* Zie SIDAYOE (HOEK-VAN-). *lees:* Zie SIDAJOE (HOEK-VAN-) en zoek dat woord hiervoor.

*TANDJONG-PESERIOT. *Staat:* Zie PISERAHAT *lees:* Zie PISERAHOT.

TANDJONG-SAMPANMANGIO, kaap in *Oost-Indië*. Zie SAMPANMANGIO. W.

TANGE (DE), b., prov. *Groningen*, gem. en 40 min. van *Onstwedde*; met 5 h. en 20 inw.

TANGOLANG (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie TEDOERAN (DE).

TANIABUREN. *Staat:* Zie BILGAART, *lees:* Zie BILGAARD.

TANKA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de zuidelijke landtong, kon. *Boni*, aan de rivier van den zelfden naam, met 10 h. Het is de resid. van de Vorstin van Lamatte.

TANKA (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Celebes*, op de zuidelijke landtong, in de *Baai-van-Boni* uitloopende.

* TANKILAN ligt resid. *Samarang*, distr. *Grogol.*

* TANOENO staat onder eenen Radja der Alfoeren, die aan het Nederlandsch Gouvernement onderworpen is.

TAPPERSHEUL, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Papekop-en-Diemerbroek;* met 3 h. en 20 inw.

TARAKA (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Honimoa*, een der *Uliassers.*

TARIJK, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Zundert-en-Wernhout*, 40 min. van *Groot-Zundert;* met 21 h. en 100 inw.

TAROESAN (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie TEROESAN (DE). W.

* TASJEM. *Staat:* Zie TJASSEN. *lees:* Zie TJASSEM.

* TAUTENBURG, prov. *Friesland*, is geen voorm. stins, maar eene state.

* TAVEN. *Staat:* Zie TOVE. *lees:* Zie TOVEN.

TAWANG (GOENONG), d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, reg. *Magelang.*

TAYKONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak.*

* TEAN ligt niet op het eil. *Boero*, maar op het eil. *Bonoa.*

TEBON, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Demak*, distr. *Singen-Kedoe*. Den 5 September 1850 werden aldaar 18 h. en 125 bamat padi door brand vernield.

TEBOENKOES, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Boleling*. Het is eene kleine zeeplaats, waar weinige handelsprauwen eenige levendigheid geven.

* TECHUM telt 5 h. en 30 inw.

§ TEDONG, lands. in *Oost-Indië*. Zie TIROEN. W.

* TEERD. *Staat:* Zie TEAD. *lees:* Zie TAARD (OP-DE-).

* TEERNS. Reg. 16, *staat:* 1681, *lees:* 1651,

* TEERSDIJK (DE). Reg. 8, *staat:* Z. *lees:* O.

TEGAL-PAPAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam.*

TEILONG, lands. in *Oost-Indië*. Zie TIROEN. W.

TEISING, naam, welken men in Groningerland geeft aan het d. THESINGE, in *Fivelgo*. Zie THESINGE. W.

* TEISTERBAND. Bl. 51, reg. 6 *van onderen*, staat: *ronceraye*, lees: *ronceroi*,

TEKELANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Demak*, op een der ruggen van den berg Merbaboe. Het bestaat uit 8 houten huisjes, wier bewoners van het kappen van hout leven, dat zij naar Koppen, Abla, Thoutel, Tajiman en andere plaatsen te koop brengen.

* TEKKOP is geen d., maar eene b.

TELAGA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, Z. van Tjermai. In dit d. worden de poesaka of heilige erfenissen bewaard, bestaande in eenen kris en eenige ijzeren gereedschappen, die vermoedelijk aan eenen der invoerders van het Islamismus of aan eenen Boedahsche tegenstrever behoord hebben.

TELAGA-LERI, groot bekken van warme bronnen, in *Oost-Indië*, in het eil, *Java*, resid. *Pekalongan.*

TELAGA-NGEBEL of Teloco-Ngebel, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Madion*.

TELAGA-PATENGAN, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, aan de westelijke helling der *Patoeha*. Het is volgens Junghuhn ruim 1640 ellen boven de oppervlakte der zee gelegen, terwijl de thermometer van Fahrenheit er in de opene ucht 46° en die van Reaumur 22° stond. Stil en eenzaam wederkaatst zijn groene waterspiegel het dikke loofgewelf van den met bosch bezetten oever. — Geen menschelijke stem wordt er in deze woestenij gehoord, slechts het plassen van wilde eenden breekt van tijd tot tijd de stilte dezer eenzaamheid af. Het meer is cirkelrond, doch vormt eene menigte hoogten en uitstekken van klipsteen. De grootste diameter van het N. naar het Z. is ruim 760 ellen lang. Behalve een eiland, dat met planten begroeid is, en twee kale klippen, welke uit den waterspiegel naar boven steken, is er nog eene landtong, welke een klein oostelijk deel van het eigenlijke meer scheidt. Dat oostelijk gedeelte is even als de engte, welke het met het eigenlijke meer verbindt, zeer ondiep en bijna geheel verlamd, zoodat de grassoorten tot omtrent in het midden opgroeijen. Hier storten zich twee, van den Patoeha komende, beken uit, zijnde de eenige toevloed van water, welke het meer bij voortduring ontvangt. De hoogste oever is oostelijk, waar de bodem altijd naar den stompen kegel van den Patoeha, die zich op den achtergrond voordoet, oploopt. De overige oevers zijn minder hoog en hellen zachtkens af. Slechts onmiddellijk aan den oever van het meer vindt men naakte, door het water bespoelde rotsen, en hier en daar verstrooide blokken, allen uit eene zwartachtige graauwe basalt bestaande, waaruit ook den bodem van het meer is zamengesteld, dat niet zeer diep is, beloopende op slechts weinige plaatsen 3,50 tot 5 ellen; ontzaggelijke klompen van eene soort van fonteinkruid (*potamogeton*), welke onder het water in de klippen wortel schiet, zwemmen op de oppervlakte, en aan den oever groeijen eenige waterplanten. Van watervogelen vindt men er, behalve groote scharen eenden, hier en daar een zwarte vlekkige pijlbek. Slechts van tot tijd ziet men sijn kop met een klein gedeelte van den slangvormige hals als een zwart punt boven den spiegel des waters uitkomen. Dit meer schijnt zijnen oorsprong te danken te hebben aan eene aardstorting, waardoor eene diepte ontstond, in welke het water der derwaarts vloeijende beken zich verzameld heeft. Men kan niet ontdekken, waar het water afloopt, de Javanen gelooven echter, dat dit langs onderaardsche wegen geschiedt, en er lager onderscheidene bronnen, welke uit den berg ontspringen, door ontstaan.

TELAGA-PENGILONG, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*. Het wordt slechts door eene smalle tusschenruimte, van eene vlakke moerassige geaardheid, van het meer Telaga-Warna gescheiden.

TELAGASARI of Telogosari, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, op den noordwestelijken rug van den berg *Oengaran*.

TELAGA-TJIBING, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, in het *Diengsche-gebergte*, op eene hoogte van 3000 ell.

TELAGA-TRINGO (Kalmus-meer), meer in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, in het *Diengsche gebergte*, welks waterspiegel 1958 ell. boven de oppervlakte der zee ligt. De oevers loopen zeer zacht, ongeveer 60 tot 70 ell. diep, tot den waterspiegel van

het meer af, dat cirkelrond is en 2000′ tot 2500′ in doorsnede heeft. In het Zuiden zijn zij het laagste en door een kleine opening afgebroken, door welken in den regentijd een beekje afvliet. Het meer ontleent zijnen naam van de kalmus die er in groeit, want het is tot op een ongeveer 165 ell. breed bekken, geheel met kalmus en gras zoo digt bedekt, dat het water naauwelijks door het groen heenschemert. Ook is het met honderde eenden bevolkt, die hier bij voorkeur hun verblijf schijnen te houden.

TELAGA-TROES, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*. Het is ongeveer 100′ lang; staat door eene kleine dalkloof met de Diengsche bergvlakte in verbinding ligt in eenen engen ketel in het woud verborgen. Slechts een klein gedeelte van den bodem des ketels wordt door dit meer aangevuld, dat daardoor van breede moerassige oevers omgeven is; terwijl de weekheid van den grond belet, dat men den waterspiegel nadert.

TELAGA-WORDODO, meer in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Pekalongan*, in den grond van eenen ketel, die even als een krater door steile wanden omgeven is. Het meer, dat rond van omvang is en 630 ell. in doorsnede heeft, vult den grond des ketels niet geheel maar een vlak, moerassig, doch welig met grassoorten, biezen, kalmus en andere moerasplanten bewassen strand, blijft tusschen de wanden en den rand van den waterspiegel open. Het meer vloeit slechts door eene kleine beek af en is met eene menigte eenden bevolkt.

TELLAHAB, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*.

* TELLEBOIJE. *Staat*: Zie Telleboeje. *lees*: Zie Telleboeije.

* TELLO (NOESA-) *Staat*: Zie Telo (Noesa-). *lees*: Zie Teloe.

* TELLO-BAAI (GOENONG-). *Staat*: Zie Goenong-Talo (Baai-van-). *lees*: Zie Goenong-Talo (Golf-van-).

* TELLOESJONG is geen haven, maar eene baai.

§ TELOGO-KALI-PAWAN, beroemde bron in *Oost-Indië*. Zie Telaga-Kali-Pawan. W. (1).

TELOK-BOEGEL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djapara*.

TEMAJANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, reg. *Bodjonegero*.

TEMBORA (HOEK VAN), kaap in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Madura*, aan de westzijde van de Baai-van-Bezoeki.

§ TEMO, vorst. in *Oost-Indië*. Zie Timo. W.

TEMPEL, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 1¼ u. van *Zwammerdam*; met 31 h. en 200 inw.

* TEMPEL (DE). Er is op dit buit. eene altoos springende fontein, eene zeldzaamheid in dit laag gelegen oord.

* TEMPEL (DE GROOTE-EN-KLEINE-). Bl. 64 in de noot, staat: *Flundr.* lees: *Flandr.*

TEMPELIEREN-KLOOSTER, voorm. kloost. in het grooth. *Luxemburg*, te *Gilsdorf* en *Diekirch*. Het hoofdgebouw stond op eene hoogte onder Heichel en had door eenen onderaardschen gang gemeenschap met het gebouw, dat de orde nevens de kerk te Diekirch bezat, in welke kerk ten hunnen behoeve een klein kapittel van Domheeren was opgerigt. — Het gesticht te Diekirch was een zwaar gebouw met torens en ook onder den naam van het koningshuis bekend. Na

(1) Evenens zoeke men de overige woorden met Telogo beginnende, op Telaga.

het verdrijven der Tempelieren, in 1314, diende het tot een magazijn van vruchten en wijnen. Later werd het door een der Hertogen aan de stad tot eene waag geschonken.

*TENANG-PASSANG is geen kanaal, maar een meer.

TENARLO, geh., prov. *Drenthe*. Zie TINARLO. W.

TENDENWEGE, haventje op het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, gem. en 10 min. N. van *'s Heer-Arendskerke*. Bij dit haventje staan 2 h. en er ligt aldaar eene sluis, waardoor de watering van 's Heer-Arendskerke c. a. en die van Heinkenszand, van het overtollige water ontlast worden.

TENGAH, POELOE-TENGAH, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*, aan de Noordkust van het eil. *Java*, tegenover Djapara.

TENGAHAN, distr. in *Oost-Indie*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*, afd. *Grissé*, reg. *Lamongngan*. In dit distr. zijn, den 23 September 1849, 268 woningen en 1324 hamatten padi door brand vernield.

*TENGER. *Staat*: Zie ZINGAR. *lees*: Zie ZINGER.

TENGOEH, of TENJOEH, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*.

TEN-RIJSS, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en ¼ u. N. W. van *Nijkerk*, in de buurs. *Holk*; met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van ongeveer 26 bund.

TENTEN (DE) ligt ¼ u. Z. voor *Grootegast* en telt 8 h. en 30 inw.

TERAARSCHE-ZUWE (DE), naam, welken men in de wandeling geeft aan de DEMMERIKKER-ZUWE, prov. *Utrecht*. Zie ZUWE (DE). W.

TERANJOE, naam, welken men ook wel geeft aan het eil. TRANNA, een der *Aroe-eilanden*. Zie TRANNA. W.

*TER-BANDSTER-MOLEN. *Staat*: Zie BANDSTERMOLEN. *lees*: Zie BANDTSTER-MOLEN.

TEREIKEN, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie TERRIJKEN. W. en A.

TERHEIDE, d. in *Delfland*. Zie HEYDE (TER-). W.

*TERHEYDEN. Het d. is slechts voor een gedeelte met lindeboomen beplant. — De R. K. kerk heeft geenen dikken stompen toren, maar eenen vierkanten, niet hoogen toren met uurwerk, gedekt door eene lage spits. — De Kleine-Schans ligt nabij het d. en de Groote-Schans (Spinola), aan den weg op Breda. — Het *Slotje* is een eenvoudig heerenhuis, omringd door eene gracht. Het is thans door den Heer ENSCHEDÉ bewoond. — De drie wegen, waarnaar dit h. den naam van *Drijweg* zonde dragen, maken wel eenen driesprong, waarvan een weg naar den Moerdijk, een naar Breda en een achter om de kom van het d. loopt, doch de weg van TERHEYDEN op Zevenbergen en die op de Moerdijk zijn bij dit punt één weg en scheiden eerst later van een.

TERHORNE, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, arr. en kant. *Heerenveen*, bevattende de d. Terhorne, Terkaple en Akmarijp, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1690 bund. 85 v. r., waaronder 1455 bund. 3 v. r. 43 v. ell. belastbaar land.

*TERHORNE, geh. in *Wonseradeel*. *Dit art. moet wegvallen.*

TERHORST, geh., prov. *Limburg*, gem. en 18 min. van *Mheer*; met 18 h. en ruim 40 inw.

*TERKAPLE heeft eene timmerwerf voor kleine vaartuigen. De kerk is bekend door een geschilderd verwulf en eene fraaije zerk of grafsteen. — De dorpschool wordt gemiddeld door 25 leerlingen bezocht, onder welke die van het nabij gelegen d. *Akmarijp*.

*TERKAPLE-EN-AKMARIJP. De toren te Akmarijp is in 1844 afgebroken en daarvoor een klokhuis in de plaats gesteld. De eerste, dien wij als leeraar in deze gem. vermeld vinden, is geweest Ammanus Spillerij, die in het jaar 1621 overleden is.

*TERMIED is een h., geen geh.

TERNAARD, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *West-Dongeradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Holwerd*, bevattende de d. Ternaard, Brantgum, Foudgum, Hantum, Hantumer-Uitburen, Hantumhuizen, Hiaure en Waaxens, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3316 bund. 75 v. r. 41 v. ell., waaronder 3267 bund. 90 v. r. 74 v. ell. belastbaar land.

TERNADIE, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djepara*, reg. *Koedoes*.

*TERPEN (DE DRIE-) is geen geh., maar een h., met ongeveer 1 bund. grond.

*TERRIJKEN of Terrieken telt 4 h. en ruim 20 inw.

*TERS (DEN), *staat:* Zie Teers (De). *lees:* Zie Teers (De).

§TER-SCHEER, havez., prov. *Overijssel*. Zie Scheere (De). W.

TERSCHELLING, eil., prov. *Noord-Holland*. Zie Schelling (Ter-). W.

TERSLUIS, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Venhuizen-en-Hem*, ½ u. van *Venhuizen;* met 10 h. en 70 inw.

*TERTAJASSA is geen d. maar eene st.

*TERWISGA, geh., reg. 5, *staat:* Kondumerdam *lees:* Koudumerdam

*TETERINGEN. Kerkeind en Hoolstraat zijn b. De R. K. kerk is een eenvoudig langwerpig gebouw, met smallen vierkanten toren, middelmatige spits en uurwerk, benevens een kloktorentje op het dak, staande op een ommuurd kerkhof.

TETES, distr. en d. in *Oost-Indië*. Zie Djetis. W.

*TEUGE, geh., prov. *Gelderland*, telt 37 h. en 340 inw.

*TEUNIS (ST.). *Staat:* Zie Antonis. *lees:* Zie Antonis (St.)

*TEVEKOP. *Dit art: moet wegvallen*

TEWEJ, riv. in *Oost-Indië*. Zie Soengei-Tewej (de). W.

*TEXEL behoort tot het 1 k. d., 13 m. k., 9 s. d., en bevat mede de geh. het Nieuwe-Schild, de Westen en Zuidkappel. In 1849 zijn van Texel uitgevoerd 36,670 Ned. ponden schapenkaas.

*TEYLINGERBROEK. *Staat:* Zie Teilingerbroek. *lees:* Zie Teilingerbroek.

THEBESHOF, alleenstaand h., grooth. *Luxemburg*, gem. *Ettelbrück*. De bewoners behooren kerkelijk tot *Nieder-Schieren*.

*THEDINGWEERD. Ter plaatse, waar het kasteel vroeger gestaan heeft, ziet men thans eene in 1850 geheel nieuw gebouwde en fraaije heerenhuizinge, welke het oude en sinds lang vervallen woonhuis vervangen heeft. Nabij deze huizinge staat een kapitaal en voortreffelijk ingerigt bouwhuis. Het landgoed is aangenaam gelegen aan de Linge, welke het doorsnijdt en wordt door vijvers, breede en diepe grachten en fraaije lanen omgeven, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 104 bund. 90 v. r. 76 v. ell.

*THEDINGWEERDSCHE-BRUG (DE) ligt ½ u. Z. O. van *Kapel-Avezaath*. Deze brug behoort tot het landg. *Thedingweerd*, is uitsluitend voor de bewoners daarvan gelegd en slechts bij vergunning voor anderen opengesteld.

THEERE-HEIDE, ontgonnen heideveld, prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. Z. Z. W. van *St. Michielsgestel*, nabij het landg. *Zegenwerp*; daaromtrent staan 37 h. verspreid, met 290 inw.

THEMA. voorm. burg, prov. *Groningen*. Zie Tedema. W.

* THEMAAT (DE HEGGE-OP-). Reg. 9, *staat:* de Donde van Troostwijk, *lees:* de Doude van Troostwijk,

* THEMAAT-UTEN-ENG, Reg. 6, *staat:* schotbaar *lees:* belastbaar — Reg. 9, *staat:* thans *lees:* toen

THERESIANEN-KLOOSTER, voorm. kloost. te *Roermond*. Zie Karmelitessen-klooster.

* THEZINGE ligt ½ u. van *Ten-Boer*. In het vierkant, waarin vroeger het klooster stond, staan thans 53 h., bewoond door 250 inw. Tot dit d. behoort niet het geh. *Stierwolde*, maar eenige boerderijen. Bl. 121, reg. 22, *staat:* 1825 *lees:* 1829 — De eerste, die in de Christelijk Afgescheidene gem. te Thezinge het leeraarambt heeft waargenomen is geweest H. M. Wiersma, die in het jaar 1844 derwaarts kwam en in het jaar 1848 naar Giessendam vertrok.

THEZINGER-MAAR, water, prov. *Groningen*, gem. *Ten-Boer*, in eene noordwestelijke rigting loopende van de Rolle, bij het Damsterdiep, naar Thesinge. Het maakt de scheiding tusschen de gem. *Ten-Boer* en *Noorddijk* uit. Daarover ligt eene houten brug met ijzeren leggers en steenen landhoofden, in den grooten weg van Groningen naar Delfzijl.

* THOLEN, gem. Bl. 130 *in de noot*, reg. 2, *staat:* met zijne *lees:* beleent met zijne — Bl. 132, reg. 13, *staat:* aanwassingen *lees:* aanwassen

* THOMAES-POLDER. Reg. 3, *staat:* Hon- *lees:* Hont

THORINGIA, oude landstreek. Zie Thoringia.

* THORN (HET LAND-VAN-). Reg. 4 en 5 *staat:* het later te vermelden *lees:* het reeds op bl. 143 vermelde

§ THORUM, voorm. st., prov. *Groningen*. Zie Torum. W.

* THREE-BROTTERS. *Staat:* Zie Drie-Broeders. *lees:* Zie Drie-Gebroeders.

THURINGIA of Thoringia, oude landstreek, welke men volgens sommigen in ons vaderland zoeken moet, en waarvan dan Doringen, Duur, Doornenburg, Dorenweerd, Dorestadum, Dordrecht enz. hunne namen zouden ontleend hebben.

THYSSELINGSKERKE, voorm. kerk in *Holland*. Zie Tiesselinkskerke. W.

* TJA (DE). *Staat:* Zie Tja-rytt. *lees:* Zie Tja-rijt (De Groote-).

* TJABANG-BOENGIN, *lees:* TJABANG-BOEMI. — Het is een gouvernementsdistr. aan de Tjitaroem.

TJAHIJANA, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Banjoemaas*, afd. *Poerbolingo*.

TJAKTAKAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Bezoekie*, afd. *Bondowoso*.

TIALARANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*.

TJALLEBERD, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Aengwirden*, bevattende de d. Tjalleberd, Lunjeberd, Gersloot en Terband, en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4064 bund. 83 v. r. 71 v. ell., waaronder 4042 bund. 27 v. r. 20 v. ell. belastbaar land.

* TJALLEHUIZUM telt 7 h. en 50 inw., van welke de R. K. te *Oosterend* parochiëren.

*TJALLINGA', bij *Ferwerd*. De juiste plaats, waar deze state gestaan heeft, weet men niet meer aan te wijzen.

*TJALLINGA, bij *Nijkerk*, lag 1¼ u. W. ten Z. van *Holwerd*, 5 min. Z. W. van *Nijkerk*.

*TJALLINGSMEER, *staat:* griet., gem. *lees:* gem.

*TJALMA. Reg. 6, *staat:* Idsenga *lees:* Idsinga

TJAMBOETIPA, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*.

TJAMPEA, ook wel Tanah-Djampea, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, Z. O. van de Postiljons-eilanden.

TJANDI-GROEP, eilanden in *Oost-Indië*, in het W. van de *Key-Archipel*.

TJANDJOR, reg., st. en eil. Zie Tjanjor. W. en A.

TJANGKREB, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*, afd. *Poeworedjo*.

TJANJOLIE, *staat:* eil. *lees:* eil. en d.

TJANJOR (DE) of Tjandjor, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Tjandjor*. Het is eene heldere riv., wier water met een statig geruisch over zware steenen vloeit.

TJAROEBAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*, reg. *Tjaroeban*. In de nabijheid is een bosch van den zelfden naam.

*TJATJABAN-KOELAN (DE) loopt door de resid. *Tagal*, en is een der twee takken, waaruit de *Pamalawangan* ontstaat. Zij ontspringt uit den berg *Wanalaba*, bewesten den Slamat, omtrent 2500 ell. beoosten het d. Wanalaba, in het distr. *Lebaksioe*; neemt haren loop noordelijk door het distr. *Lebaksioe* tot het d. Doekoedjati, en valt daar in het distr. *Gantoengan*, hetwelk zij in eene noordwestelijke rigting doorsnijdt. Na, bij Djati-Laban, de Tjatjaban-Wetan te hebben opgenomen, neemt zij den naam van Palawangan aan, onder welken naam zij zich, na eenen loop van 25 palen, bij het poststation Maribaja, in de *Zee-van-Java* ontlast.

TJATJABAN-WETAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Tagal*. Zij is een der twee takken, waaruit de *Pamalawangan* ontstaat; heeft onderscheidene bronnen, waarvan die bij de d. Djati-Negara en Lebakwangi de voornaamste zijn. Van haren oorsprong af stroomt zij noordwaarts tot Karang-Djati; van daar noordwestelijk door het distr. *Gantoengan* tot het d. Ranjoe-Weroe; loopt vervolgens, in eene noordelijke rigting, door het distr. *Balamoa*, tot het dorp Karang-Waloeg, en valt daar weder in het distr. *Gantoengan*, en bij het d. Djati-Laban in de *Tjatjaban-Koelan*.

TJATJEAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*.

TJATOOR (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Madion*.

TJAWIT, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*, distr. *Boengas*.

TJAWOR-BOTI, distr. in *Oost-Indië*. Zie Tjauer-Botti. W.

*TIBMA, geh., prov. *Friesland*, telt 14 h. en 80 inw.

TIEDOENAN (DE), riv. in *Oost-Indie*. Zie Tedoenan (De) W.

TIEGA-EILANDJES, eil. in *Oost-Indië*. Zie Drielingen (De).

*TIEKE, b., prov. *Friesland*, griet. *Smallingerland*; telt 32 h. en 150 inw.

*TIEKE, geh., prov. *Friesland*, griet. *Tietjerksteradeel*, bestaat uit 18 h. en 100 inw.

*TIEL, gem. Bl. 170. Het plan tot bouwing eener korenbeurs is in zoo verre gewijzigd, dat zij nu gebouwd is tusschen de *Korenmarkt* en de *Agnietenstraat*, hebbende op de eerste een op- en in de

laatste eene afrij. — Bl. 171. De havenmond is wijd 8 ell. en daarover ligt eene dubbele ophaalbrug. — Onder de vermaarde Tielenaars verdienen ook melding: de Regtsgeleerde Mr. HERMAN JACOB DIJCKMEESTER, geb. 1 Februarij 1771, † 16 Junij 1850, en de Krijgsheld DAVID HENDRIK Baron CHASSÉ, geb. 17 Maart 1765, † in den nacht tusschen 1 en 2 Mei 1849, als Generaal der Infanterie.

TJELEGEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. *Serang*, afd., distr. en 4 u. van *Anjer*.

*TIELLANDT. Bl. 191, reg. 9, *staat:* fasces *lees:* fasce

TIENDE-VEEN, geh., prov. *Drenthe*, gem. en 2¼ u. Z. W. van *Beilen*; met 20 h. en ruim 140 inw.

TIENDE-WEG, b., prov. *Zuid-Holland*. Zie TIENDWEG.

*TIENDGORZEN (DE VLAS-). *Staat:* Zie VLAS-TIEND-GORZEN. *lees:* Zie VLAS-TIENDE-GORZEN (DE).

TIENDWEG of TIENDE-WEG, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. W. van *Leerdam*; met 5 h. en 30 inw.

*TIENT, geh., prov. *Noord-Braband*, ligt 25 min. Z. O. van *Zeeland* en telt 14 h. en 90 inw.

*TIERE. *Staat:* Zie ONZE-LIEVE-VROUW-TE-BERG. *lees:* Zie LIEVE-VROUW-TEN-BERG.

TJERKWERD, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. *Sneek*, kant. *Bolsward*, bevattende de d. Tjerkwerd, Allingawier, Dedgum, Exmorra, Greonterp, Hieslum, Longerhouw en Parrega, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3830 bund. 28 v. r. 71 v. ell., waaronder 3400 bund. 15 v. r. 64 v. ell. belastbaar land.

TJERKWERD, d., telt 34 h. en 150 inw.

*TJERKWERDER-POLDER (DE). *Dit art. moet wegvallen.*

TIERO, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, op de Zuidelijke landtong.

TIERO-BAAI, baai in *Oost-Indië*, in de *Golf-van-Boni*, aan de Oostkust van de Zuidelijke landtong van het eil. *Celebes*. Het is eene tamelijk wel ingesloten ankerplaats. Binnen de baai staat meer dan 50 vademen water, tot nabij den noordelijken hoek, alwaar het plotselings ondieper wordt en een inham is, welke eene mijl of iets meer inloopt, met 14 vademen water. Het zuidelijke gedeelte der baai is onzuiver, hebbende een rif, dat bij laag water droog loopt.

TJESMAWIER, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, ¼ u. N. N. O. van *Grouw*, waartoe zij behoorde, doch waarvan thans niets meer bekend is.

*TJESSENS, griet. *Achtkarspelen*. Men weet de juiste plaats, waar deze state gestaan heeft, niet meer aan te wijzen.

*TJESSINGA, voorm. state, griet. *Leeuwarderadeel*. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenplaats en grachten, welke eene oppervlakte beslaat van 26 bund. 10 v. r. 15 v. ell.

§TJETSMA of TJITSMA, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Barradeel*, 3 min. O. bij *Wynaldum*. — Ter plaatse, waar hij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke eene oppervlakte beslaat van 37 bund. 34 v. r. 39 v. ell.

TIGCHELWERK (HET STIENZER-), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, 40 min. O. van *Stiens*, aan de Ee; met 11 h. en ruim 60 inw.

TJIAMPLONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*. Zij doorstroomt de streek, die op eenigen

afstand westwaarts van de Tjimanok loopt. Hare wateren nemen de beken op van de bergruggen, die de scheiding der Preanger-landen ten Noorden vormen, beoosten het gebergte Tampomas. Doch in haren loop neemt zij verder geen tak meer op. De loop is bogtig, wendende eerst noordnoordoost, dan noordwest, noordoost en eindelijk noorden ten oosten. Na eenen afstand van 40 palen doorstroomd te hebben, valt zij, even bewesten de monding der Tjimanok, met twee monden in zee.

TJIANTI, baai in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*. Zie TJAIJANTIE. W.

* TJAO (DE GOLF-VAN-), bl. 208, *lees:* TJIAO (DE GOLF-VAN-),

TJIAPIS (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Menes*.

TJIBADAK (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, ads. resid. *Buitenzorg*, welke in de *Tjibet* uitloopt.

TJIBALAPOLANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke uit den *Goenong-Karang* voortkomt, door een bekoorlijk dal, dat 880 ell. boven de oppervlakte der zee ligt, zuidwestwaarts stroomt, en zich in de *Tjiboenikassi* ontlast.

TJIBAMA (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Menes*.

TJIBAMPARANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*.

TJIBANGANDANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Menes*.

TJIBEURUM (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke zich te Grobogan met de *Tjidoerian* vereenigt.

TJIBOENBOELAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*. Zij ontspringt uit den berg *Pabagti*, distr. *Parong*, en loopt van het Zuiden naar het Noorden door dit distrikt.

TJIBOENI (DE), riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke in de *Tjiboenikassi* uitloopt. — Zij stroomt door een diep, eng bed, dat steile oevers heeft.

TJIDJARO (DE), riv. in *Oost-Indië*, resid. *Preanger-Regentschappen*. — Zij komt uit het Noordwesten, en ontlast zich in de *Tjimandiri*.

TJIDOERI (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*. Zij komt uit den berg Kiamis voort, vloeit naar het Westen en valt eindelijk in de *Tjikaro*.

TJIELEGON, d. in *Oost-Indië*. Zie TJILIGON. W.

TIJEOORT, beter HET IJ-OORD, de mond van het *IJ*, prov. *Noord-Holland*, wanneer men over Pampus dezen zeeboezem instevent, benoorden Jaap-Hannes.

TJIERANA (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie TJIRRANA (DE). W.

* TIJFJESSLOOT. *Staat:* Zie TYSSENSGRACHT. *lees:* Zie TIJSSENSGRACHT.

TJIGAMEA, waterval in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. resid. *Buitenzorg*, welke door de Tjiantan gevormd wordt.

TJIGEROBAK, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Cheribon*, aan de helling van den hoogen berg Tjermai. Het onderscheidt zich door eene ontzaggelijke menigte van arenga-boomen. Hier staat geheel afzonderlijk eene zeer groote bamboezen schuur, waarin door de bewoners der naburige kampongs, het geheele jaar door, het zoete sap van dezen boom door uitdamping verdikt en in suiker hervormd wordt. De hoeveelheid van dit produkt is ongeloofelijk groot, want de zware vruchttrossen worden bijna een half jaar lang alle dagen afgetapt.

TJIGOENDOEL (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*.

TJIGOWONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Buitenzorg*, distr. *Djasingga*, land *Belang*. — In dit d. is den 26 October 1850 brand ontstaan, waardoor 22 h., eene kleine inlandsche tempel, 15 padischuren en 2 buffelkralen vernield zijn.

TJIHADJOER of TJIHANDJOER, st. in *Oost-Indië*. Zie TJANJOR. W.

TJIJABON (DE) en de TJIJANJOR, twee riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, welke zich met de *Tijbeet* vereenigen.

* TJIJINKO. *Staat:* baai en d. *lees:* baai en klein eil.

TJIJOENOOP, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Tjibiliong*.

TJIKADOEN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, welke zich in de *Tamban* ontlast.

TJIKALING (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Tjibiliong*.

TJIKANDANG (DE), waterleiding in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, in 1821 door den Regent van Soemedang op zijne kosten voltooid.

TJIKAPOENDOENG (DE), waterleiding in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, distr. *Oedjong-Brom*, door den Heer A. DE WILDE in 1818 aangelegd.

TJIKARAHA (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke uit den berg Kiamis voortkomt, naar het Oosten vloeit en eindelijk in de *Tjikaro* valt.

TJIKARO (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*.

* TJIKASSO (DE) valt in de resid. *Cheribon*, in de *Zee-van-Java*. Reg. 4 en 5, *staat:* TJIKASSI *lees:* TJIKASSO

TJIKENDANG (DE), waterleiding in *O.-Indië*. Zie TJIKANDANG (DE). W.

TJIKOEMBAR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, 30 palen van *Tjanjor*. Het is eene aanzienlijke nette plaats, die in de nabijheid van eene kleine heuvelketen ligt.

TJIKOENING, kaap in *Oost-Indië*. Zie TANDJONG-BANKOEWAN.

TJIKOENIR (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie TJIKONIR (DE). W.

TJIKOPPO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, ads. res. *Buitenzorg*, land *Pondok-Gedee*.

TJIKROETOEK (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke zich in de *Tjiboenikassi* ontlast. — Zij loopt langs den voet van het Brengbreng-gebergte en neemt onderscheidene beekjes op, door welke watervallen gevormd worden.

* TIJL, *staat:* of TIEL, *lees:* of TEIL, — De b. bestaat uit 2 arbeidershuisjes met 10 inw.

TJILINDOE (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Celebes*, in de Zuidelijke landtong, gouv. *Makassar*, gebied *Boelekomba-en-Benthain*.

TJILINTJONG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke zich in de *Tjiboenikassi* ontlast.

TJILOEMOET (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke, ten W. van den berg Passir-Goeng, door een dal kronkelt.

TJILOSARI (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie LASARI (DE). W.

TIJM (DE), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Wonseradeel*, onder *Witmarsum*.

* TJIMAHEE, *lees:* TJIMAHI.

TJIMAJ (DE) of DE TJIMAKI, riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Tjanjor*, distr. *Tjimaki*, met eenen schilderachtigen waterval.

TJIMAPAKOLAN (DE), waterleiding in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, reg. *Bandong*, distr. *Oedjong-Brom*, door den Heer A. DE WILDE in 1818 aangelegd.

TJIMONOK (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie TJIMANOK (DE). W.

TJINKING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Besoeki*, reg. *Banjoewangi*. — Den 26 September 1850 ontstond er in dit d. brand, waardoor 56 huizen en bijgebouwen eene prooi der vlammen zijn geworden.

* TJINZERBUREN, *staat:* Zie TSINSERBUREN. *lees:* ZINSERBUREN.

TJIOMAL en TJIOMAL-KIDOEL, twee distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Tagal*, reg. *Pamalang*. — Het eerste wordt ook wel TJIOMAL-LOR genoemd.

TJIPAMINKIS (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Buitenzorg*, welke zich met de *Tjibet*, vereenigt.

TJIPELLANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke zich in de *Tjimandiri*, ontlast.

TJIPINANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Batavia*, welke in de *Sonthar* uitloopt.

TJIRINGIN-LOR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg., afd. en distr. *Tjiringin*.

TJIROMPANG (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen*, welke in het Tjanjorsche distr. *Kendangwessi* ontstaat, en na eenen loop van 14 palen door gemeld distr. zich 2 palen van de passangrahan Kendang in de *Tjikendang* ontlast.

TJISAPAN (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bantam*, reg. en afd. *Tjiringin*, distr. *Menes*.

* TJISSEBUREN, *staat:* Zie TZIRSEBUREN. *lees:* Zie ZIRSEBUREN.

* TIJSSENGRACHT komt op sommige kaarten ook onner den naam van TIJSJESSLOOT voor.

TJITJAMPANG (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie TJIDAMPANG (DE). W.

TJITSMA, voorm. state, prov. *Friesland*. Zie TJETSMA.

* TILBURG. Bl. 246. De R. K. hebben thans nog eene derde par. te Korvel. Aan de kerk, welke in aanbouw is, werd den 31 Mei 1851 den eersten steen gelegd.

TILLE (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 min. Z. W. van *den Bommel*, aan den Tilledijk; met 6 h. en 60 inw.

* TILLIGTE, ligt aan den Dinkel en telt 85 h. en 460 inw.

TIMBANG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Kendal*, distr. *Troekoe*. — In dit d. zijn, den 28 November 1849, een twintigtal inlandsche woningen door eene windhoos omver gerukt.

* TIMERTS-MEER. Reg 3 staat: *Auke-Hennes-meer*, lees: *Auk-Hinnesmeer*,

TIMOR-KOEPANG, st. in *Oost-Indië*. Zie KOEPANG. W.

TIMOR-SANGSIT, vl. in *Oost-Indië*. Zie SANGSIT.

TINDJOELAUT, berg in *Oost-Indië*, resid. *Preanger-Regentschappen*, op de scheiding van het distr. *Tjikoemboelan*, met het distr. *Limbanang*, ongeveer 6 palen noordwaarts van de hoofdplaats Lelles.

TINGKIR, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*. Dit distr. heeft bij het verplaatsen van den distriktszetel van Tingkir naar Tangaron in 1844, den naam van die plaats bekomen.

TINGKIR, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Samarang*, distr. *Tangaron*.

TJOELIK, st. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, kon. *Karang-Assam*, aan de uitwatering van eene kleine rivier; met eene reede, welke alleen in de westmoeson voor grootere schepen bruikbaar is, als wanneer de ankergrond een weinig uit den wal goed is. De boomvruchten en andere ververschingen zijn er voortreffelijk en zeer goedkoop.

TJOMAL, distr. in *Oost-Indië*. Zie Tjiomal.

TJONKING, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bezoeki*, reg. *Banjoewangi*. — Den 26 December 1850 ontstond in dit d. brand, waardoor 56 h. en bijgebouwen eene prooi der vlammen zijn geworden.

TIRKILO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, aan de noordwestelijke helling van den berg Oengaran.

* TITELBERG behoorde niet tot het voorm. hertogdom *Lotharingen* maar lag in de heerl. *Differdingen*, naar de zijde van Ober-Korn.

TJUM of Tzum, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franekeradeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. Harlingen, bevattende de d. Tjum, Hitsum en Achlum, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2955 bund. 27 v. r. 39 v. ell., waaronder 2927 bund. 8 v. r. 71 v. ell. belastbaar land.

* TJUM, d., reg. 12, *staat*: 64 h. *lees*: 164 h.

TOBOALY, distr. en fort in *Oost-Indië*. Zie Toeboali. W.

TOEBAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Bali*, rijk *Bandong*, aan de *Pantee-Toeban*, 3 palen van Kotta. — Het is eene plaats van weinig beteekenis, met eene geringe bevolking, meest bestaande uit Boeginezen en eenige visschers.

TOENGOENG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, aan de Noordwestkust.

TOENTANG (DE), riv. in *Oost-Indië*. Zie Demak. W.

TOENTIL, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*; resid. *Samarang*, op de noordelijke rug van den Merbaboe.

* TOERATTE, staat, ligt niet op den Zuidoosthoek maar op den zuidwesthoek van de zuidelijke landtong van *Celebes*.

TOERATTA (BAAI-VAN-), baai in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, aan de Zuidwestkust der zuidelijke landtong van het eil. *Celebes*.

TOESOEWAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid., afd. en reg. *Rembang*, distr. *Binangoen*. — In dit d. zijn den 17 Februarij 1850, 25 h. door het water medegesleept en 2 menschen in den vloed omgekomen.

TOLBRUG (DE), houten brug met steenen landhoofden, prov. *Gelderland*, in den grooten weg van Zutphen naar Winterswijk.

* TOLHEK (HET MEDEMBLIKKER-) is in het jaar 1725 gezet aan den in het zelfde jaar aangelegden rijweg, loopende van daar tot Zwaagdijk, van waar hij verder naar Medemblik geleidt.

TOLKAMER (DE), gebruikelijke naam, welken men geeft aan de b. 's Gravenwaard, prov. *Gelderland*. Zie Gravenwaard ('S).

* TOLLINGSLOOT *moet geheel wegvallen*, als zijnde eene verkeerde spelling van Jollingsloot.

TOLSTEEG (DE), weg in den *Alblasserwaard*, prov. *Zuid-Holland*, loopende, in eene noord-noordoostelijke rigting, van *Sliedrecht* naar *Wijngaarden*. Deze weg was vroeger klei en is in 1847 gezand.

* TOMBOEKOE. *Staat*: d. en kast. *lees*: d. en kust

* TOMELIHOE, d. *Staat*: Zie Tomelahoe. *lees*: Zie Tomilehoe.

* TOMILEHOE. *Staat*: eil. *lees*: d.

* TOMINI (BAAI-VAN-). *Staat:* Zie GORNOGTALO (GOLF-VAN-). *lees:* Zie GORNONGTALO (GOLF-VAN-).

TONEE, naam, welken de Negers geven aan de suikerpl. HET VERTROUWEN, in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*. Zie VERTROUWEN (HET). W.

* TONGEREN, geh., gem. *Bextel*, telt 35 h. en 270 inw.

* TONGERLAND (OUD-). *Staat:* OUD-EN-NIEUW-SLINGELAND, *lees:* OUD-EN-NIEUW-HONGERLAND,

TONGERLOO, geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. van *Maasbree*, met 12 h. en 100 inw.

TONNEKREEK-EN-DE-NOORDSCHANS (TUSSCHEN-DE-), bekade buitengorzen, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Zevenbergen*, gem. *de Klundert*; palende N. aan het Hollandsdiep, O. aan de haven van Klundert, Z. aan den Zeedijk, W. aan de verlande Tonnekreek. Deze buitengorzen beslaan, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 18 bund. 41 v. r. 40 v. ell., en worden door eene sluis, op het Hollandsdiep, van het overtollige water ontlast.

* TONSEL behoort gedeeltelijk tot de gem. *Harderwijk*, en telt in dat gedeelte 6 h. en ruim 40 inw.

* TORBAJA, d., heeft eene niet ruime haven, waar kleine vaartuigen gekalefaterd worden.

§ TORENBRUG, *lees:* TORENBURG, voorm. kast. in *Kennemerland*. Zie TOORENBURG. W.

TORENHOFSTEDE (DE), ook wel genaamd HET TORENTJE, hofstede in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*, gem. en ruim ½ u. Z. O. van *Groede*, in het Zuidoosten der watering van dien naam, tegen de Nieuwkerksche-kreek. Zij is groot ruim 82 bund., en behoort in eigendom aan MARIA VAN HOUTE, wed. ZEGER CORNELIS. Aan de achterzijde ziet men eenen toren, waarin, behalve de bovenzolder, nog een graanzolder en eene slaapkamer. In de vrij dikke muren zijn toegemetselde schietgaten, niet alleen voor klein geweer, maar ook voor geschut van gering kaliber. Sommigen meenen, dat vóór het bedijken van den polder hier een tolkantoor geweest zij.

* TORENPOLDER (DE), prov. *Noord-Braband*, watert uit op de haven van Dinteloord.

* TOREN-POLDER (DE), pold. in *Staats-Vlaanderen*. *Staat:* Zie LOVEN-POLDER. *lees:* Zie LEOVEN-POLDER.

TORENTIJD, hofstede op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en 20 min. Z. O. van *Middelburg*.

TORENVLIEDT, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en ½ u. O. N. O. van *Koudekerke*, aan den klinkerweg naar Middelburg. Dit buit. heeft een fraai heerenhuis met sierlijk torentje, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 42 bund. 3 v. r. 34 v. ell.

* TORENZIGT is een hofstede, ¼ u. Z. van *Koudekerke*, beslaande eene oppervlakte van 19 bund. 62 v. r. 4 v. ell.

§ TOROTEA, staat en st. in *Oost-Indië*. Zie TORRATTE. W. en A.

TOROTEA (GEBERGTE-VAN-) of GEBERGTE-VAN-BONTHAIN, bergen in *Oost-Indië*, op het eil. *Celebes*, lands. *Bonthain*.

TORRENGA-POLDER, pold., prov. *Groningen*. Zie STORPEN-POLDER. W.

TORTEL-EILAND, eil. in *Oost-Indië*. Zie GILI-LOEWAK.

* TORUM is in 1277 door het water verzwolgen.

TOUGGONG-SEBAUW, eil. in *Oost-Indië*, in de *Indische-Zee*, tot de *Riouwsche-eilanden* behoorende.

* TOYPENSA, *lees:* TOYPINSAN.

*TRADJOE, oud d. *Staat:* Zie voorts op KAWONGO. *lees:* Zie voorts op KAWONGAN.

TREACHEROUS-BAY. *Staat:* Zie VERRADERLIJKE-BAAI. Zoek dat woord hier achter.

*TREVES. *Staat:* Zie TINDJIL. *lees:* Zie TINDJIEL.

*TREVIREN. Reg. 11 *staat:* Gallu *lees:* Gallië

*TRICHT. Reg. 4 *staat:* 154 h. *lees:* 134 h.

*TRIESTE. *Staat:* Zie RIFLAND (HET). *lees:* Zie RIF-EILAND (HET).

*TRINTELEN, geh., prov. *Limburg.* Zie TRIENTELEN. W.

*TRIPAMOETI. *Staat:* Zie KOPPIGALLI. *lees:* Zie KOPPIGOLLA.

*TRITON beslaat eene oppervlakte van 13 bund. 96 v. r. 60 v. ell.

TROGONG, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Preanger-Regentschappen.*

*TROIS-VIERGES. *Staat:* Zie UFFLINGEN. *lees:* Zie UFFLINGEN.

TROUW, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Honimoa*, een der *Uliassers.*

*TSIGERA lag 20 min. W. van *Holwerd*, en besloeg eene oppervlakte van 23 bund. 15 v. r.

TSINSERBUREN, b., prov. *Friesland.* Zie ZINSERBUREN. W.

*TUBBERGEN. Tot deze gem. behoort mede de buurs. Lageveen.

*TUINEKEN (HET). Reg. 4, *staat:* WILLEM LAURENS *lees:* WILLEM DU CROY

*TUINEN (DE) is geen geh., maar eene b.

*TUITGENHORN telt 28 h. en 210 inw., onder welke 12 Herv. en de overige R. K.

*TUITHOFS-POLDER. *Staat:* Zie UITHOFS-POLDER. *lees:* Zie UITHOFS-POLDER (DE GROOTE-) W. en UITHOFS-POLDER (DE KLEINE-). W.

*TULLE. *Staat:* de b. *lees:* het geh.

*TUSSCHEN-DE-VIER-WEGEN ligt gem. *Oosterhout.*

*TUUKWERD. *Staat:* Zie TUIKWERD. *lees:* Zie TUIKWERD.

*TWAALF-HOEVEN (DE) is een voorm. pold., welke sedert lang in den *Polder-van-Maartensdijk* versmolten is.

TWEEDE-POLDERTJE-VAN-DE-NESSE (DE). *Staat:* NES (TWEEDE-POLDERTJE-VAN-). *lees:* Zie NES (DE VIER-POLDERTJES-VAN-DE-).

TWEEL, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en 25 min. Z. W. van *Barneveld;* eene oppervlakte beslaande van 47 bund. 45 v. r. 15 v. ell.

*TWELLO ligt 8 u. van *Arnhem*, en 1½ u. van *Voorst*, telt in de kom van het d. 146 h. en 1200 inw. en met de buurs. *Teugen* 183 h. en 1740 inw.

TWENTHSCHE-WEG (DE), weg, prov. *Overijssel.* Zie WEG (DE TWENTHSCHE-).

TWIETEL, b., prov. *Friesland.* Zie TWIJTEL. W.

*TWIKKELSCHE-KANAAL (HET), het TWICKELSCHE-KANAAL of de TWICKELSCHE-VAART loopt door *Overijssel*, niet door *Drenthe.*

*TWISK bevat mede het geh. Coppershorn. — Bl. 344. De Doopsgez. kerk is een houten gebouw, zonder toren of orgel.

TWISKER-KOGGE beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 725 bund. 13 v. r. 63 v. ell., waaronder 719 bund. 54 v. r. 19 v. ell. schotbaar land; telt 117 h., waaronder 50 boerderijen, en wordt door bemaling van de molens der Vier-Noorderkoggen, op de Zuiderzee, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit de Leden van het Gemeentebestuur.

TWISSEL, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie WISSEL (HET). W.

*TWIST (DE). *Staat:* heidevlakte, *lees:* weidevlakte,

TYFORE, eil. in *Oost-Indië.* Zie TIEFORA. W.

TYNJE of Wiela-Tynje, b. met zet of hooireed, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, 10 min. W. van *Terwispel*, waartoe zij behoort; met 5 h. en 14 inw.

TYPACH, d., grooth. *Luxemburg*. Zie Dippach. W. en A.

U.

*UBIERBERG. *Staat:* Zie Ubbagsberg. *lees:* Zie Upagsberg.

*UDEN bevat mede het geh. Vloet. — Reg. 11, *staat:* Kapel, Straat, — *lees:* Kapelstraat, — Reg. 4, *van onderen*, *staat:* Veghel *lees:* Volkel — In September 1848 heeft men onder Uden, ter plaatse, waar vroeger reeds eenige urnen en andere oudheden opgedolven waren, bij nieuwe opdelvingen, een borstbeeld gevonden, blijkbaar van eenen der Romeinsche keizers (men denkt van Diocletianus). Het is goed bewaard; jammer dat de schedel iets van de spade schijnt te hebben geleden.

UELENPAS (DEN), havez., prov. *Gelderland*. Zie Ulenpas (Den). W.

*UITEINDE. *Staat:* b. *lees:* geh.

*UITERBUURT telt 6 h. en 35 inw.

*UITERDIJK bestaat uit 14 h. en 100 inw.

UITERDIJKEN, b., prov. *Utrecht*, gem. en 1 u. van *Linschoten*; met 5 h. en ruim 30 inw.

UITERWAARDSCHE-POLDER, pold., prov. *Utrecht*. Zie Honswijksche-polder.

*UITERWIJK ligt 6 min. van *Wilsum*, en telt 11 h. en 40 inw.

*UITGEEST-EN-MARKEN-BINNEN bevat mede de b. den Dam en den Busch.

UITGEESTER-LAGEDIJK, ook wel enkel de Lagedijk, dijk, prov. *Noord-Holland*, gem. *Uitgeest-en-Marken-Binnen*, van het dorp of van de Maaldijk af loopende, eerst in eene oostelijke, vervolgens in eene zuidelijke en eindelijk in eene zuidwestelijke rigting tot aan den Nieuwendam, bewesten het geh. den Busch.

*UITGEESTERWOUDE of Woudes-polder beslaat, volgens het kadaster, 396 bund., waaronder 385 bund. schotbaar land. Hij wordt, behalve door de Woudaap, door 3 sluizen op de Togtsloot van het overtollige water ontlast.

UITHOEK (DE), hofstede in *Rijnland*, prov. *Zuid-Holland*, ½ u. N. van *Zevenhoven*, in den *Zevenhovensche-polder*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende wei-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte van 37 bund. 81 v. r. 30 v. ell.

*UITHOORN. Bl. 369, reg. 35, *staat:* Johannes Voorhorst, *lees:* Johannes Voorhout, geb. 11 November 1647.

*UITWIERDE, gem., telt in de kom van het d. 34 h. en 210 inw. en met de daartoe behoorende b. en geh. 62 h. en 350 inw.

UITWIERDERTIL, houten brug met steenen landhoofden, prov. *Groningen*, gem. en ½ u. W. van *Delfzijl*, ½ u. Z. van *Uitwierde*, in den grooten weg van Groningen naar Delfzijl.

*UITWIJK, oudtijds Oudwijk genaamd, telt 36 h. en 160 inw. De eerste, die bij de Christelijk Afgesch. gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest G. F. Gezelle Meerburg, die zulks slechts tijdelijk deed. — De kerk is een nieuw gebouw, zonder toren of orgel.

ULATH, d. in *Oost-Indie*, op het eil. *Honimoa*, een der *Uliassers*.

*ULEPUT. *Staat:* Zie Uilsput. *lees:* Zie Uilenput.

* ULFT telt 52 h. en 320 inw., waaronder 290 R. K. en 30 Herv. — In de ijzergieterij worden geen kogels, bommen en granaten, maar kagchels, gaspijpen en allerlei soort van ijzerwerk gegoten. — De R. K. maken, met die uit eenige aangrenzende buurten, eene stat. uit, welke tot het aartspr. van *Gelderland* behoort, en door eenen Pastoor bediend wordt. De kerk is aan de H. H. Petrus en Paulus toegewijd. De dorpschool wordt gemiddeld door 60 leerlingen bezocht. De kermis te Ulft valt in op St. Pieter en Paulus. — In dit dorp is den 1 April 1848 brand ontstaan, waardoor vijftien woningen eene prooi der vlammen zijn geworden.

* ULFT, slot, is thans geheel in vervallen staat. In eenen ouden kelder zijn nog marteltuigen, als tangen, ketens enz. aanwezig.

* ULST is geen geh., maar een d.

* ULVENHOUT is een d. (geen geh.)

* URBANUSLOCH, *lees:* URBANUSLOCH (ST.).

URBERTSGRAFT (DE), water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Empel-en-Meerwijk*, in eene westelijke rigting loopende van 's Hertoten wetering, door het Empelsche veld, naar de Empelsche sluis, waar het zich in de *Dieze* ontlast.

URETERP, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Opsterland*, arr. *Heerenveen*, kant. *Beetsterzwaag*, bestaande uit de d. Ureterp en Sigerswolde en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4702 bund. 63 v. r. 21 v. ell., waaronder 4672 bund. 12 v. r. 85 v. ell. belastbaar land.

* URK, eil. De vloot bestaat thans uit 119 vischschuiten, metende 3392 ton. De haven in 1849 bezocht door 832 vaartuigen, behalve de aldaar te huis behoorende.

* URK (HET VAL-VAN-). Het water kan er bij stormweder vrij hol staan en door den sterken stroom, die er gaat, is het zeer gevaarlijk. Er is geen plaats in de Zuiderzee, waar zoo veel schepen gebleven zijn, als daar.

* URKHOVEN, ook Orkhoven genoemd, telt 66 h. en 330 inw.

* URSUI. *Staat*: Zie Orsok. *lees*: Zie Orsoko.

URSULA-KLOOSTER (ST.), voorm. kloost., prov. *Zuid-Holland*, te *Warmond*. Zie Elfduizend-Maagdenklooster. W.

* USELDINGEN. De kerk is aan de H. H. Petrus en Paulus toegewijd.

* USSELER-BROEKHEURNE wordt ook wel enkel Broekheurn genaamd. — Men telt er 43 h.

* USSELO-GEERDINKZIJD en USSELO-HELMIGZIJD. *Staat:* Zie Geerdinkzijd en Helmigzijd. *lees:* Zie Geerdinkzijt en Helmigzijt.

* UTRECHT, prov. Bl. 241, bevat 43 R. K. stat., van welke er 1 tot het aartspr. van *Gelderland* behoort. Zij hebben 42 kerken, bediend wordende door even zoo vele Pastoors en 27 Kapellanen.

* UTRECHT, aartspr. Reg. 1 *staat:* kiesdistrikt *lees:* kerkdistrikt — Reg. 6, *staat:* Amersfoort, *lees:* Amersfoort (2), — Men telt er 90,000 zielen, onder welke 57,000 Communikanten.

* UTRECHT, vierde ring van het Ned. Evang. Luth. Kerkgenootschap, telt 2200 (niet 22,000) Ledematen.

* UTRECHT, gem. Bl. 428. Onder de aldaar gestaan hebbende Remonstrantsche Predikanten verdient mede melding Frederik van Teutem, van 1804—1845. — Bl. 455. Het Oud-Roomsche-Katholijke Weeshuis, hetwelk sedert acht en dertig jaren door den drang der omstandigheden gesloten was, is den 28 Januarij 1850 weder geopend. Gedurende die sluiting werden de weezen besteed, maar

dit liet voor hunne opvoeding en verzorging veel te wenschen over. Het thans herbouwde weeshuis bij den *Driehoek*, op de *Mariaplaats*, is uitmuntend ingerigt en op den gezegden dag door 17 jongens en 10 meisjes betrokken. In eene met dat gebouw verbondene school genieten 110 kinderen der gemeente onderwijs. — Bl. 467. Onder de te Utrecht geboren vermaarde mannen, verdienen mede melding den Staatsman Anton Reinhard Falck, geb. 19 Maart 1776, † 16 Maart 1843, en de Geschied- en Oudheidkundige Dirk Cornelisse de Witt of de Witte, † 27 October 1631. — Bl. 469, reg. 5, *staat:* broeerd- ndries *lees:* broeder Andries

* UTTILOCH. Reg. 2, *staat:* de b. *lees:* het geh.

V.

* VAALS, gem., heeft een Postkantoor.

* VAALTE. *Staat:* Zie Volte. *lees:* Zie Volthe.

* VAARSEL ontleent zijnen naam van de bijzonderheid, dat men daar de stieren of varren voor de veeteelt plagt te houden, en telt 10 h. en 50 inw.

* VAART, prov. *Noord-Braband*, telt 10 h. en 70 inw.

* VAART (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, telt 10 h. en 110 inw. Het ontleent zijnen naam van de Hilversumsche-vaart, die van daar in eene westelijke rigting naar de 's Gravelandsche-vaart loopt.

* VAART (DE), in *Zalland*, is geen geh., maar eene veenkolonie.

* VAARTBROEK telt 4 h. en 20 inw.

* VAART-EN-VAARTKANT telt 24 h. en ruim 180 inw.

* VAARTKANT, gem. *Loon-op-Zand*, telt 14 h. en ruim 110 inw.

VAARTSCHE-GRAAF, dijk of kade, prov. *Noord-Braband*, loopende van het O. naar het N. W., ter lengte van ongeveer ½ u. langs de noordoostelijke grensscheiding van de gem. *Geffen*.

VAARTSCHE-HEIKANT, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 50 min. *Loon-op-Zand;* met 11 h. en 70 inw.

* VAARTSCHE-RIJN heeft eene lengte van 11,000 ell., van de Waardsluis af, tot aan de sluizen te Vreeswijk. — Aan den ingang van dit water of het begin der zoogenaamde Keulsche-vaart ligt eene schutsluis te Vreeswijk, gebouwd door den waterbouwkundige J. Blanken Jz., in de jaren 1821—1824 aanbesteed voor 250,000 gulden, voltooid en geopend op 1 Mei 1824; zijnde in 1817 eerst eene hulp- of noodsluis boven Vreeswijk aangelegd, om gedurende dien tijd, de scheepvaart niet te stremmen. — Deze schutsluis bestaat uit drie afzonderlijke waterkeeringen, door twee ruime schutkolken gescheiden; de wijdte van doorvaart is 8 ell.; de slagdorpels liggen: de buitenste op 0,51 ell. beneden A. P.; de middelste op 1,08 ell. onder A. P.; de benedenste op 1,76 ell. onder A. P. De waterstand is 0,58 ell. boven A. P. Wanneer de Lek op 4,24 ell. boven A. P. staat blijven de sluisdeuren gesloten. De genoemde hulpsluis is wijd 4,76 ell. Nabij Utrecht is eene schutsluis, geschikt ook voor militaire inundatie. Te Utrecht is de Waardsluis, die deze vaart van de Vecht scheidt. Zie Waardsluis.

VAARTSCHE-SLUIS (DE), schutsluis te *Vreeswijk*, prov. *Utrecht*. Zie Vaartsche-Rijn. W. en A.

* VAARTZIGT, prov. *Friesland*, ligt ¼ u. Z. W. van Kollum, waartoe het behoort, tegenover het Kollumer-verlaat, aan de trekvaart

van Dockum op Stroobos, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 2 bund. 64 v. r. 61 v. ell.

* VAASSEN telt in de kom van het d. 78 h. en 600 inw. en met de daartoe behoorende buurs. 189 h. en 1420 inw.

* VAELTE. *Staat:* Zie Volte. *lees:* Zie Voltbe.

* VAERSEL. Reg. 1, *staat:* Voersel, *lees:* Vaarsel,

* VAESHARTEL, ook Vaeshartelt, belend aan den spoorweg van Maastricht naar Aken en is een fraai landgoed, bestaande in eene heerenwoning met koetshuizen, stallen, schuren en verdere toebehooren, tuinen, bosschen, lanen, vijvers, grachten, waterleidingen, bouw-, wei- en hooilanden, boomgaarden, alsmede in eene pachterswoning met schuur, stallingen, tuinen en verdere aanhoorigheden, groot omtrent 108 (niet 112 bund.) — Den 30 Junij van dit jaar (1851) zijn bij finale verkooping daarvan eigenaars geworden, de Heeren P. en J. Regout, woonachtig te Maastricht, voor eene som van 183,358 guld.

VALDRIK, oude naam van het d. Varik, prov. *Gelderland*. Zie Varik. W.

VALK (DE), geh., prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. N. van *Ede*, 1 u. N. van *Lunteren*, waartoe het kerkelijk behoort; met 24 h. en 130 inw.

* VALKENBURG, voorm. heerl. Bl. 501, reg. 10, *staat:* St. Trassen *lees:* St. Truijen — Reg. 11, *staat:* Heinsberg *lees:* Heinsbers — Bl. 506, reg. 24 *staat:* 70 ellen *lees:* 10 ell.

* VALKENBURG, gem. prov. *Limburg*, telt ruim 800 inw., bijna allen R. K. — Men heeft er 3 looijerijen, 2 branderijen en 3 bierbrouwerijen. — De kruidmolen No. 11, genaamd Prins Frederik der Nederlanden, is gesprongen in het jaar 1822 en in 1825. De eerste maal verloren daarbij drie werklieden het leven en de laatste reis één werkman. — Daar de Herv. meestal beambten waren, zijn zij sedert de omwenteling, op het laatst der vorige eeuw, grootendeels verhuisd, zoo dat de Herv. gem. nu te niet is. Thans wonen er nog slechts 3 van die gezindte. — Bl. 507. De school wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht. — De kerk, aan den H. Nicolaas en aan de H. Barbara toegewijd, is een vierkant, redelijk oud, regelmatig gebouw van mergelsteen, in navolging van den Gothischen stijl, voorzien van eenen vierhoekigen toren met eene achthoekige naald. In deze kerk, welke een orgel heeft, werd vóór de Fransche omwenteling, die op het einde der vorige eeuw plaats had, de godsdienst zoo wel door de Herv. als door de R. K. waargenomen. De Herv. oefenden hunne eeredienst Zondags, te 9 ure des morgens, in het midden der kerk, terwijl het tot de R. K. eeredienst benoodigde, in het koor geplaatst, door eene gordijn bedekt bleef. De R. K. kwamen er alle dagen van 8 tot 9 ure en Zondags 's morgens van 11 tot 12 ure, wanneer de gordijn werd weggeschoven; het zelfde had in den namiddag plaats. Sedert het begin der tegenwoordige eeuw hebben de Herv. in het geheel geen gebruik meer gemaakt van de kerk. — Johan Erard Kerkenbdere is niet te Valkenburg, maar te *Hulsberg* geboren. — Bl. 508. De aldaar vermelde brand was, zoo als bij nader onderzoek bleek, veroorzaakt door de onvoorzigtigheid van twee kinderen. — De kermis valt in op den eersten Zondag in Julij. Den volgenden dag heeft er eene jaarmarkt van alle vee plaats, die buitengewoon veel bezocht wordt. — Het wapen dezer gem. bestaat in eenen valk op eenen heuvel gezeten.

* VALKENBURG, gem., prov. *Zuid-Holland*. Bl. 511. Cornelis Boersboom was geb. 9 November 1668.

* VALKENBURG (HET KASTEEL-TE-). De bouwvallen van dit kast. toebehoorende aan den Heer DE VILLERS de MASBOURG, in huwelijk met de Gravin PHILIPPINE DE HORN, woonachtig te Eclaije, gem. Pondrom, bij Dinant, zijn bijzonder merkwaardig en overtreffen alle bouwvallen van de prov. Limburg, zoo dat men daaruit de magt en grootheid der oude Heeren van dit land gereedelijk kan opmaken.

* VALKENBURG (HET KASTEEL-TE-OUD-) was voorheen de zetel van eene kleine heerl. en hoewel het veel geleden heeft door den tachtigjarigen oorlog, zoo als blijkt uit een opschrift, dat op blaauwen steen in den voorgevel geplaatst, te lezen is, is het nogtans heden eene tamelijk goede woning, omgeven van schoone en vischrijke vijvers.

VALKENBURGER-POORT, geh., prov. *Limburg*. Zie VILT. W. en A.

VALKENHUIZEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 1 u. N. W. van *Kerkrade*; met 2 h. en 20 inw.

* VALKENSWAARD, gem., ligt in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Kempenland*. — Bl. 519. De R. K. kerk heeft een orgel.

VALKENVEEN of OUD-VALKENVEEN, landgoed met boerderij en zomerhuis, prov. *Noord-Holland*, gem. en ½ u. gaans N. O. van Naarden, nabij de Zuiderzee. Het is tevens een uitspanningsoord voor de stedelingen.

VALKENVEEN (NIEUW-), buit. met fraai heerenhuis, prov. *Noord-Holland*, gem. en 20 min. O. van *Naarden*, aan den klinkerweg van die stad naar Huizen.

VALKENVEEN (OUD-), landg., prov. *Noord-Holland*. Zie VALKENVEEN.

VALKEVEEN, pold., prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. en gem. *Naarden*; palende N. aan de Zuiderzee, O. aan Oud-Naarden, Z. aan de Hooge landen, W. aan de Meent. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 34 bund.

* VALOM (DE), geh., prov. *Friesland*, telt 65 b. en 390 inw.

VAN-DER-WAEIJEN, voorm state, prov. *Friesland*. Zie ANDRINGA. W. en A.

VAN-DER-WERFFIE, naam, welken de Negers geven aan de suikerplant. DESTOMBESBURG, in *Nederlands-Guiana*, kol. *Suriname*. Zie DESTOMBESBURG W.

* VANNAPIN. *Staat:* Zie VENNEP (DE). *lees:* Zie BEINSDORP.

* VANUARY. Reg. 1, *staat:* kostgr. *lees:* verl. plant.

VAREBEUKER, geh., prov. *Limburg*, gem. en ½ u. van *Heerlen*; met 14 h. en 80 inw.

VAREBUREN, geh., prov. *Friesland*. Zie VAARDEBUREN W.

* VARENHOUT telt 37 h. en 290 inw.

* VARIK, heerl., telt 115 h. en 750 inw.

VARINEN of VERINEN, in het Latijn WARNI, oude bewoners dezer landen, welke zich aan den uitloop van den Rijn moeten hebben opgehouden. Volgens sommigen zou het d. W a r m o n d van hen zijnen naam ontleend hebben.

* VARKEN (HET) paalt N. aan het Vlocispui, O. aan de Rib, Z. aan den Emilia-polder, W. aan den Buitendijk. — Deze pold. beslaat eene oppervlakte van 8 bund. en wordt door eenen houten duiker, op den Amer, van het overtollige water ontlast.

* VARKENSEIND ligt 50 min. N. van *Tilburg* en telt 8 h. en ruim 30 inw.

* VARKENSOORD ligt geheel onder *Oost-en-West-IJsselmonde*, en loost zijn water op het Zwanengat door eene steenen sluis, wijd 2,28 ell.

VARKENSOORD-KADE, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Oost- en West-IJsselmonde*, ½ u. W. ten Z. van *IJsselmonde*; met 3 h. en ruim 30 inw.

* VARSSELDER telt 22 h. en 160 inw.

* VARSSEVELD. Bl. 533, reg. 14, *staat:* Sillevelde *lees:* Sillevolde

* VASSE heeft mede eenen chicorei-watermolen.

VATTENHOVEN, verkeerde spelling van NATTENHOVEN, geh., prov. *Limburg*. Zie NATTENHOVEN.

VAUPUTS, geh., prov. *Limburg*, gem. en 25 min. W. van *Kerkrade*; met 3 h. en 25 inw.

VECHT (DE NIEUWE-), REEVAART of NIEUWE-VAART, regt gegraven vaart, afsnijdende eene bogtige kromming van de Vecht. Zij begint bezuiden Hinderdam, loopt zuidwaarts langs Nederhorst-den-Berg, waar eene brug over dit water ligt, en eindigt benoorden Overmeer. Zij maakt een gedeelte uit van de *Keulsche-vaart*.

VECHTDIJK, b., prov. *Noord-Holland*, gem. *Weespercarspel*, ½ u. van Weesp; met 19 h. en 18 inw.

VECHTDIJK, geh., prov. *Utrecht*, gem. *Achttienhoven*; met 12 h. en 90 inw.

* VECHTERWEERD is in 1844 verkocht en in onderscheidene handen geraakt. Het heerenhuis is toen afgebroken en het grootste gedeelte der boerderij en bosschen aangekocht door den Heer J. DE VOS VAN STEENWIJK, woonachtig te Vollenhove.

* VECHTVLIET, buit., is thans met *Vechtstroom* vereenigd.

VECHTZIGT (KLEIN), hofst., prov. *Noord-Holland*, 40 min. O. van Weesp, gem. *Weespercarspel*, in de *Kevendijksche* en *Spijkerpolders*, aan den 's Gravenlandsche weg. Deze hofstede, bestaande in boerenwoning en verdere getimmerten, werf, boomgaard, moestuin, wei- en hooiland, beslaat eene oppervlakte van 31 bund. 26 v. r.

* VEEBEEK. Den 15 April 1815 werd hier het R. K. Seminarium van het apost. vic. van 's Hertogenbosch opgerigt, hetwelk in 1817 naar Beekvliet, gem. St. Michielsgestel, werd overgebragt.

* VEEGTAS is geen geh., maar eene bekende herberg.

VEELUST, hofst., prov. *Utrecht*, gem. en onmiddellijk ten N. van *Jutphaas*, in het *Nedereinde van-Jutphaas*, bestaande uit heeren- en bouwmanswoning, boomgaarden, tuin-, wei-, hooi- en groenlanden, te zamen groot 25 bund. 26 v. r. 48 v. ell.

* VEEN of NIJKERKER-VEEN, buurs., gem. *Nijkerk*, telt 215 h. en 1570 inw. Het is sedert eene halve eeuw opgekomen door de bebouwing van het afgegraven veen. De grond is goed voor tuinvruchten, rogge enz. Men heeft er eene school, welke gemiddeld door 160 leerlingen bezocht wordt

* VEEN, geh. in *Twenthe*. Dit art. vervalt.

VEEN (HET), buurs., prov. *Gelderland*. Zie HATTEMERVEEN. W.

VEEN (HET), geh., prov. *Groningen*, gem. en 10 min. W. van *Muntendam*; met 24 h en ruim 140 inw.

VEEN (NIJKERKER-), buurs., prov. *Gelderland*. Zie VEEN. W. en A.

* VEENDAM heeft een Postkantoor. — Bl. 544, reg 19, *staat:* 1678, *lees:* 1686, — Bl. 545. VEENDAM is de geboorteplaats van den wiskundige ABRAHAM CORNELIS HAZEWINKEL, geb. 18 April 1772, † 1 Januarij 1842.

* VEENDER-EN-LIJKER-POLDER- (DE BEDIJKTE-EN-DROOG-GEMAAKTE). Reg. 5, *staat:* Veenderpolder, *lees:* Drooggemaakte-Veenderpolder, — Deze pold., welke in het jaar 1781 bedijkt is,

beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 609 bund. 52 v. r. 35 v. ell., en wordt door twee molens van het overtollige water ontlast. Op den ringdijk staan eenige boerderijen. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en drie Poldermeesters.

* VEENDER-EN-LIJKERPOLDER-BUITENDIJKS. (DE) Reg. 4, *staat:* Veender-polder *lees:* Drooggemaakte-Veender-Polder. — Deze onverveende en met eene kade bedijkte polder, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 313 bund. 7 v. r. 1 v. ell., en wordt door twee molens van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en vier Poldermeesters.

VEENDIJK (DE), streek in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*. Zie Amstelveensche-weg. W.

* VEENENDAAL, gem., prov. *Utrecht*, bevat mede de b. Middelbuurt en de geh. Hondsenelleboog en den Haspel.

VEENENDAAL (STICHTS-), gem., prov. *Utrecht*. Zie Veenendaal. W. en A.

* VEENESLOOT (DE) is naauwelijks meer kenbaar.

* VEENESLOOT-POLDER (DE) bestaat niet meer.

VEENHUIS, geh., prov. *Gelderland*. Zie Veenhuizen. W.

VEENHUIS (HET), landgoed, prov. *Overijssel*, gem. en ½ u. Z. van *Diepenveen*, aan den straatweg van Zwolle op Deventer. — Het beslaat eene oppervlakte van ongeveer 40 bund.

* VEENHUIZEN, gem., paalt Z. O. aan Obdam, Z. W. en W. aan den Heer-Hugo-waard. Het d. telt 14 h. en 70 inw. — Bl. 552. De kermis valt in den laatsten Zondag in Augustus. Het wapen dezer gem. bestaat uit eene zwaan.

* VEENHUIZEN, pold., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 725 bund. 80 v. r. 29 v. ell., waaronder 712 bund. 52 v. r. 18 v. ell. schotbaar land, telt 54 h., waaronder 41 boerderijen, en wordt door twee sluizen op de Zuiderzee van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en twee Molenmeesters, vereenigd met het gemeente-bestuur.

* VEENHUIZEN, geh. in het *Oldambt*, telt 4 h. en ruim 20 inw.

* VEENHUIZER-GRONDEN beslaan eene oppervlakte van 292 bund. 80 v. r. 50 v. ell.

VEENHUIZER-MIDDELWEG (DE), weg in het noordoostelijk gedeelte van den *Heer-Hugowaard*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Veenhuizen*, een begin nemende ten W. van Oude-Niedorp, en in eene zuidelijke rigting loopende tot en bij de Vijfmolens.

VEENHUIZER-KERKWEG (DE), weg, prov. *Noord-Holland*, gem. *Veenhuizen*, een begin nemende bij Sappewerf, in den *Heer-Hugowaard* en in eene oostelijke rigting door de gem. Veenhuizen naar de Lange-Reys loopende.

VEENHUIZER-RINGDIJK (DE), dat gedeelte van den ringdijk van den *Heer-Hugowaard*, prov. *Noord-Holland*, hetwelk de gem. Veenhuizen al kronkelende van het N. naar het Z. doorloopt.

* VEENKLOOSTER behoort ook gedeeltelijk tot Westergeest, en telt 41 h. en 280 inw., van welke 31 h. en 210 inw. onder *Westergeest* en 10 h. en 70 inw. onder *Oudwoude*.

VEENKOTEN, geh., prov. *Friesland*. Zie Veenekoten. W.

* VEENPOLDER (DE BOVEN-), pold. in *Delfland*, gem. *Voorburg*, wordt ook wel de Bovenpolder-van-Voorburg genoemd. Hij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 368 bund., alles schotbaar land; telt 10 h., waaronder 1 boerderij, en wordt ook

ten aanzien van dat gedeelte van dien polder, hetwelk gelegen is onder 's Gravenhage en een afzonderlijk bestuur heeft, door 2 molens, waarvan het onderhoud in gemeenschap is door het polderbestuur van Voorburg en dat van 's Gravenhage of Haag-Ambacht, op de Schenkwatering en in het Haagrak, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Schout, eenen Ambachtsbewaarder, die tevens Molenmeester is, eenen Volger, twee Afgevaardigden uit Ingelanden, onder de benaming van Commissarissen, welke ieder eenen plaatsvervanger hebben en eenen Secretaris, terwijl er drie Slijk of Krooshecrenraden zijn, om met den Schout, Ambachtsbewaarder, Molenmeester en Volger schouw te drijven.

* VEENPOLDER (DE), arr. *'s Gravenhage*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ruim 432 bund., waarvan slechts 73 v. r. 30 v. ell. onder *Wassenaar-en-Zuidwijk*, het overige onder *'s Gravenhage*. Men telt er 22 h., waaronder 5 boerderijen.

* VEENPOLDER-VAN-DE-BROEK-EN-VETTEBROEK (DE) *lees:* VEENPOLDER-VAN-DE-BROEKVELDEN-EN-VETTENBROEK (DE). Hij behoort gedeeltelijk tot de gem. *Zwammerdam* en gedeeltelijk tot de gem. *Sluipwijk;* paalt N. aan de Broekvelden, O. aan den Gravekoopsche-polder, Z. aan het blok Vogelenzang, W. aan het blok Ravensberg, en beslaat, onder *Sluipwijk*, volgens het kadaster, 43 bund. 38 v. r. 22 v. ell.; telt onder *Sluipwijk*, 2 h. en 1 boerderij.

* VEENPOLDER-VAN-ZWAMMERDAM-EN-REEUWIJK (DE GECOMBINEERDE) paalt N. aan de Wijk, O. aan de Broekvelden, Z. O. aan Groot-Oud-Reeuwijk en W. aan het overige deel van de Tempel, aan Foreest en Nieuwkoop; bestaat uit de pold. Voshol en de Wonne en een gedeelte van de Tempel, welke polders grootendeels uitgeveend zijn; beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 231 bund.; als: onder *Zwammerdam*, volgens het kadaster, ruim 186 bund., onder *Reeuwijk*, volgens het kadaster, 44 bund. 96 v. r. 80 v. ell.; telt onder *Reeuwijk* 4 h. en 2 boerderijen. Hij wordt door eene sluis, op den Rijn, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Opperbestuurder, met den Schout van Reeuwijk en vier Ingelanden.

VEENSLAGEN (DE), bouwlanden, prov. *Overijssel*, gem. en buiten de Bergpoort der stad *Deventer*, welke in de eerste helft der dertiende eeuw tot vruchtbaar land schijnen gemaakt te zijn, naardien Wilbrandus van Oldenborg, de vijf en dertigste Bisschop van Utrecht, in eenen giftbrief van het jaar 1230 verhaalt, dat de tienden daarvan ten zijnen tijde aan de kerk waren gekomen. Deze landen lagen voormaals buiten dijks, tot dat de Snippelingsdijk in plaats van den Douvelderdijk was opgeworpen.

VEENSLOOT (DE), water in het *Oldambt*, prov. *Groningen*, gem. *Oude-Pekela*, in eene noordelijke rigting uit de *Winschoter-veenen* naar het *Hoofddiep* loopende.

VEENTJES (DE), pold. in *Amstelland*, prov. *Noord-Holland*, arr. *Amsterdam*, kant. *Weesp*, gem. *Diemen-en-Diemerdam;* palende N. aan de Rietlanden in het Nieuwe diep, O. aan den Diemerweg, Z. aan de Trekvaart van Amsterdam op Muiden, W. aan den Ringdijk van het Watergraafsmeer.

VEENWOUDEN, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Dantumadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Dockum*, bestaande uit de d. Veenwouden en Zwaag-Westeinde en, volgens het kadaster eene oppervlakte beslaande van 2190 bund. 76 v. r. 73 v. ell., waaronder 2058 bund. 97 v. r. 82 v. ell. belastbaar land.

* VEENWOUDEN, d., telt 125 h. en 620 inw. en met de b. Veenwoudsterwal 153 h. en ruim 800 inw., onder welke ruim 750 Herv., 30 Doopsgez., van welke 10 Ledematen, en 15 R. K. — De school wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den laatsten Maandag vóór 12 Mei.

* VEENWOUDSTERWAL telt 28 h. en 180 inw.

* VEENZIGT, in het *Land-van-Ravestein*, is een landgoed, 20 min. Z. van *Velp* en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 69 bund. 47 v. r. 16 v. ell.

* VEENZIJDSCHE-POLDER paalt N. aan den Paapwegs-polder, Z. O. aan de gem. Voorschoten en Veur, Z. W. aan 's Gravenhage, N. W. aan de Hooge-Veenzijde en den Raaphorster-polder. — Men telt er 4 huizen, zijnde alle boerderijen, en hij wordt door eenen watermolen op de Veenwatering van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester en twee Poldermeesters.

* VEER ('T), geh. in *Westwoldingerland*, behoort kerkelijk tot *Wedde* (niet tot *Blijham*) en telt 9 h. en 50 inw.

VEER (HET), geh. in *Staats-Vlaanderen*. Zie ZAAMSLAGSCHE-VEER (HET).

VEER (HET KESSELSCH-), geh., prov. *Limburg*, gem. en 5 min. Z.W. van *Kessel*; met 27 h. en ruim 150 inw. — Het ontleent zijnen naam van het sedert 1809 daar bestaande veer over de Maas.

* VEERBRUG (DE), in *Kennemerland*, ligt ½ u. van *Bergen*.

* VEERPOLDER (DE WEST), in het eil. *Zuid-Beveland*, is calamiteus.

* VEERSTE-VELDHUIS (HET). *Staat*: Zie VELDHUIS (HET VEERSTE-). *lees*: VELDHUIS.

* VEERTIG-MORGEN, pold. in het *Land-van-Putten*, *lees*: VEERTIG-MORGEN (DE GROOTE- en DE KLEINE-). Zie voorts op het art. WELPLAAT. W.

VEESTRAAT, b., prov. *Limburg*, gem. en 3 min. W. van *Grubbenvorst*; met 12 h. en 80 inw.

* VEGHEL-ERP-EN-GEMERT-EN-UDEN, *lees*: VEGHEL-ERP-GEMERT EN-UDEN.

* VEGILIN-STATE, griet. *Utingeradeel*, was voormaals SEIMA geheeten, en lag in de onmiddellijke nabijheid van Akkrum. — Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men eene boerderij, welke met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 29 bund. 25 v.r.

* VELDDRIEL is geen b., maar eene buurs.

* VELDE (IN DE) ligt in het kw. *Oostergoo*.

VELDEN, adell. h., prov. *Gelderland*. Zie VELDE (HET). W.

* VELDHOVEN, geh., gem. *Tilburg*. De huizen staan er rondom een drieboekig plein. — De school wordt door 200 leerlingen bezocht.

* VELDHUIZEN, gem. bevat de geh. Veldhuizen, Veldhuizen-Ligtenberg, Rosweyde, Reijercop-Cruiningen en Reijercop-St.-Pieters.

VELDHUIZEN, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en ½ u. van *Nieuwe-Niedorp*.

VELDHUIZEN, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 10 min. van *Charlois*; met 7 h. en 60 inw.

* VELDHUIZEN, denneboscb is 2 u. Z. van *Apeldoorn*.

§ VELDHUIZEN, verkeerde spelling van VETHUIZEN, geh., in het graafschap *Zutphen*. Zie VETHUIZEN. W.

VELDHUIZEN-LIGTENBERG, geh., prov. *Utrecht*, gem. *Veldhuizen*; met 3 h. en ongeveer 30 inw.

* VELDHUNTE telt 24 h. en 150 inw.

VELDKAMP (HET), boereerve, prov. *Gelderland*, gem. en 1¼ u. Z. O. van *Gorssel*, tot het landg. het *Huis-te-Voorst* behoorende.

VELDSCHUUR, geh., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. W. van *Steyn*; met 7 h. en 30 inw.

VELDSHUIZEN of VELDSEHUIZEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 5 min. O. van *Maasbree*; met 17 h. en 100 inw.

VELDSTRAAT, b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Zundert-en-Wernhout*, 5 min. N. W. van *Groot-Zundert*, waartoe het kerkelijk behoort; met 15 h. en 120 inw.

VELDSTRAAT (DE), weg, prov. *Noord-Braband*. Zie RIDDERSTRAAT.

VELDSTREEK, b., prov. *Groningen*, gem. en 1½ u. Z. W. van *de Leek*, een gedeelte van de gem. *Zevenhuizen* uitmakende; met 104 h. en 510 inw.

VELDWEZELD, geh., gedeeltelijk prov. *Limburg*, gem. *Oud-Vroenhoven*, 12 min. N. van *Wilre*, gedeeltelijk tot het kon. *België* behoorende. In het tot het kon. der *Nederlanden* behoorende gedeelte staan slechts 2 h. met 10 inw.

VELDZIGT, fraaije boerenplaats, prov. *Friesland*, gem. en 10 min. W. van *Leeuwarden*, aan den Harlinger straatweg, in eigendom bezeten wordende door den Heer Mr. JAN HENDRIK VAN BOELENS, Burgemeester van Leeuwarden.

VELDZIGT, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, ½ u. Z. Z. O. van *Oost-Souburg*, even buiten de stad Vlissingen, aan den straatweg naar Middelburg.

VELGART, geh., prov. *Limburg*, gem. *Arcen-en-Velden*, 1 u. ten Z. van *Arcen*, 70 min. O. van *Velden*; met 21 h. en ruim 100 inw.

* VELP, d., prov. *Gelderland*, telt 300 h. en 2450 inw., en met de daartoe behoorende buurs. W o r d t - R h e d e n, 324 h. en 2630 inw.

* VELPERBROEK beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 759 bund. 8 v. r. 95 v. ell.; telt 21 h., allen boerderijen, en watert uit door de Hank, met eene steenen sluis, wijd 2,18 ell. en eene sluis te Arnhem in den Rijn. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, drie Heemraden, vijf Ingelanden en eenen Secretaris, tevens Ontvanger.

*VELUWE, landstreek. Bl. 590, telt ruim 105,000 inw., onder welke 85,500 Herv. — Bl. 595. Men telt er thans 15 statiën, zijnde die van D u i s t e r v o o r d e - e n - B u s l o o in tweeën gescheiden.

* VELUWE (DE), gedeelte van de *Peel*, s t a a t: prov. *Noord-Holland*, l e e s: prov. *Noord-Braband*,

* VELUWE, geh., prov. *Noord-Braband*, ligt geheel in de gem. *Erp*, en telt 17 h. en ruim 80 inw.

VEMDERBROEK (HET), weide, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. van *Epe*, eene oppervlakte beslaande van 100 bund.

VEMDERBRUG of brug no. 11, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. N. O. van *Epe*, over het *Apeldoornsche-kanaal*. Het is eene houten ophaalbrug in den weg van Epe naar het Vemderbroek.

* VEN, b., gem. *Veghel*, telt 24 h. en 140 inw.

VENEBUREN, geh., prov. *Friesland*. Zie VEENEBUREN. W.

VENEKOTEN, geh., prov. *Friesland*. Zie VEENEKOTEN. W.

VENESTEIN, landg., prov. *Noord-Braband*. Zie VEENZIGT.. W en A.

* VENHUIZEN-EN-HEM bevat mede de geh. T e r s l u i s, de W e e d, de H o u t, de S t o f m o l e n en E l b a.

VENNE, geh., prov. *Limburg*, gem. en ½ u. W. van *Neer*; met 12 h. en 60 inw.

* VENNEMEER beslaat eene oppervlakte van 4 bund. 55 v. r.

* VENNEN, geh. in *Fivelgo*, ligt ¼ u. Z. O. van *Delfzijl*, 5 min. Z. O. van *Farmsum*, en telt 2 h. en 18 inw.

VENNEN, geh., prov. *Groningen*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Baflo*; 10 min. Z. O. van *Tinallinge*, waartoe het behoort; met 3 h. en 20 inw.

* VENNER-POLDER (DE) komt op sommige kaarten ook onder den naam van DE ACHTER-SLOTERDIJKSCHE-POLDER voor.

* VENRAY, gem., bevat, behalve de in het Wbk. opgegevene, ook nog de geh. Veulen en Brabander.

§ VENUSBERG (DE), heuvel in *Gooiland*. Zie LEEUWENBERG. W.

VERBETERING (DE), hofst., prov. *Utrecht*, gem. en 2 u. W. van *Mijdrecht*, in den *Zevenhovensche-polder*, beslaat met de daartoe behoorende wei-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte, van 51 bund. 56 v. r. 40 v. ell.

VERDERF-POLDER (DE), onbehuisde pold. in het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*. Zie SNOODIJKS-POLDER (DE). W.

* VERE, st. Bl. 624, reg. 34, *staat:* ANDERSON *lees:* HENDERSON — Bl. 632, reg. 19 van onderen, *staat:* 1801 *lees:* 1808

VERGELD, geh., prov. *Limburg*, gem. en 1 u. Z. van *Maasbree*, 5 min. Z. van *Baarle*, waartoe het kerkelijk behoort; met 27 h en 190 inw.

VERINEN, oude bewoners dezer landen. Zie VARINEN.

VERLAAT (HET), pold., prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. en gem. *Oosterhout*; palende N. aan den Emilia-polder, Z. aan het Steelbovensche-vaartje, W. aan de Handen.

* VERLAAT (HET), buurs., gem. *Steenwijk*, telt 3 h. en 17 inw.

VERLAAT (HET URETERPER-), geh., prov. *Friesland*. Zie URETERPSTER-VALLAAT. (HET). W.

VERLANGEN (HET), hofstede, prov. *Utrecht*, gem. en 1¼ u. W. van *Mijdrecht*, in den *Zevenhovenschepolder*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende wei-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte van 39 bund. 6 v. r. en 60 v. ell.

VERLATEN-GANTEL (DE), water, prov. *Noord-Braband*. Zie VERLAATSCHE-GANTEL (DE). W.

* VERMANING is geen geh., maar de benaming der Doopsgez. kerk van *Witveen*, bij Rottevalle, prov. *Friesland*.

VERRADERLIJKE-BAAI, door de Engelschen TREACHEROUS-BAY geheeten, baai in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Karimata*, aan de oostzijde van het eil. *Billiton*, met vele ondiepten.

VERREHEIDE telt 23 h. en 170 inw.

VERRENBEST, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie VERREBEST. W.

* VERSEL. *Staat:* Zie VEERSEL. *lees:* Zie VAARSEL.

* VERSTONDE. *Staat:* Zie VOORSTONDE. *lees:* Zie VOORSTONDEN.

VERWELLE-SLUIS, b., prov. *Zuid-Holland*. Zie GORJAN-VERWELLESLUIS. W. en A.

* VETTENBROEK maakt een gedeelte uit van den *Veenpolder-van-de-Broekvelden-en-Vettenbroek*, en is in het jaar 1810 bedijkt. Hij wordt door twee sluizen, op den Rijn en de Gouwe, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit den Burgemeester van Zwammerdam en twee Gecommitteerden.

* VETTENOORDSCHE-POLDER (GROOTE-) watert uit op de haven van Vlaardingen, door eene steenen sluis, wijd 1,15 ell.

* VETTENOORDSCHE-POLDER (DE JONGE-) is slechts met zomerkaden omgeven; loopt met hoog water onder, en wordt door twee sluizen, op de Maas, van het overtollige water ontlast.

* VETTENOORDSCHE-POLDER (DE KLEINE-) watert uit op de Maas, door twee houten duikers.

* VIANDEN, graafs. Bl. 652. FREDERIK II, Graaf VAN VIANDEN, moet vroeger dan in 1224, welligt in of vóór 1220, overleden zijn, want de leenbrief van Hamm, door zijnen zoon Graaf HENDRIK gegeven, welke later, in dat art., vermeld wordt, draagt reeds het laatstgenoemde jaartal.

* VIANEN, gem., heeft eene synagoge, zijnde een eenvoudig gebouw, zonder toren.

* VIANEN, geh. in het *Land-van-Cuyk*, telt onder *Beers*, 33 h. en 170 inw., en onder *Cuyk-en-St.Agatha*, 101 h. en 480 inw.

* VIERAKKER, buurs., telt 68 h. en 530 inw.

* VIER-AMBACHTEN, pold., prov. *Zuid-Holland*. Het zomerpeil is 4,24 ell. onder A. P.

* VIERBANSCHE BOEZEM (DE) beslaat onder *Emmikhoven-en-Waardhuizen* eene oppervlakte van 22 bund. 12 v. r. 3 v. ell. en onder *Dussen-Munster-en-Muilkerk* van 22 bund. 36 v. r. 52 v. ell.

* VIERDE-POLDERTJE VAN-DE-NES (HET). *Staat:* Zie NES (HET VIERDE-POLDERTJE-VAN-). *lees:* Zie NES (DE VIER-POLDERTJES-VAN-).

VIERENDIJKSCHE-MOEREN (DE), voorm. moeras aan het eil. *Tholen*. Zie VRIEZENDIJKSCHE-MOEREN. W.

VIERHOEKJE, prov. *Noord-Braband*, gem. en 5 min van *Oss*; met 33 h. en ruim 150 inw.

VIERHOLTEN, b., prov. *Gelderland*. Zie VIERHOUTEN. W.

* VIERHOUTEN, onder *Elspeet*, heeft thans eene school.

* VIERHUIS, b., prov. *Friesland*, griet. *Schoterland*, telt 3 h. en 15 inw.

VIERHUIS, b., prov. *Friesland*, griet. *Wonseradeel*. Zie VIERHUIZEN. W. en A.

* VIERHUIS (HET), h., ligt ½ u. van *Leeuwarden*.

* VIERHUIZEN, prov. *Friesland*, griet. *Wonseradeel*; telt 3 h. en 10 inw.

VIERHUIZEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet *Achtkarspelen*, ½ u. N. W. van *Surhuisterveen*, aan de Compagnons-vaart; met 4 h. en ongeveer 20 inw.

VIER-KINDEREN (DE), voorm. plant. in *Nederlandsch-Guiana*, kol. *Suriname*, aan het pad van Wanica, ter regterhand komende van Poelepantjes-brug; palende N. aan Frederikshoop, O. aan den rijweg, Z. aan Abigaëlshoop, W. aan onuitgegevene bosschen en zwampen; 200 akkers groot, behoorende thans aan *Ephraïmszegen*.

* VIERLINGSBEEK. De par. wordt bediend door eenen Pastoor, eenen Rector en twee Kapellanen.

* VIERLOOS (JAN-). *Staat*: Zie FIERLOOS (JAN-). *lees:* Zie JAN-FIERLOOS-POLDER.

* VIERPOLDERS (DE). Bl. 686, reg. 6, *staat*: daaronder geplaatst. *lees:* daaromheen geplaatst.

* VIERSSEN, *staat:* LYKLAMA *lees:* LYCKLAMA

* VIERWEGEN. Reg. 5 *staat:* BRAUS, *lees:* BECIUS,

* VIJFDEELEN-ZEEDIJK (DE). Reg. 25, *staat:* Kornwert, *lees:* Cornwerd, — Reg. 33, *staat:* SCHENK *lees:* SCHENCK — Bl. 688, reg. 19 *van onderen*, *staat:* 1572 *lees:* 1570 — Bl. 689,

reg. 5, *staat:* DE ACHELEN, *lees:* VAN ACHELEN, — Reg. 22, *staat:* VIGLIUS ZUICHEMIUS *lees:* VIGLIUS VAN AYTTA VAN ZWICHEM — Reg. 7 *staat:* naar advenaat *lees:* naar advenant

VIJFHOEVEN, geh, prov. *Utrecht*, gem. en 1 u. van *Laag-Nie-koop;* met 3 h. en ongeveer 20 inw.

* VIJFHUIS, prov. *Friesland*, ligt O. van *Wolsum*, en telt 9 h. en 60 inw.

* VIJFHUIZEN, gem. *Franeker*, ligt 3 u. van *Leeuwarden*.

* VIJFHUIZEN, prov. *Noord-Braband*, ligt 1½ u. van *Tilburg*, en telt 8 h. en ongeveer 40 inw.

* VIJFHUIZEN, prov. *Utrecht*, telt 6 h. en ruim 30 inw.

* VIJFMEEREN is niet één meertje maar vijf kleine meren.

VIJFMOLENS (DE), plaats, prov. *Noord-Holland*, in het Z. der gem. *Veenhuizen*, aldus genoemd wordende naar vijf aldaar staande watermolens, dienende tot uitmaling van den *Heer-Hugowaard*.

* VIJFSLUIZEN telt 9 h. en ruim 50 inw. De thans aldaar liggende sluis is wijd 6,35 ell., de vloer ligt op 1.30 ell., beneden middelbare eb. Ter wederzijden van deze sluis is eene spuisluis met toldeur.

* VIJHLEN, beter VIJLEN, ligt 4 u. van *Maastricht*, telt, met de kerkelijk daartoe behoorende geh. Lemiers, Harles, Mamelis, Cottessen en Camerig, 238 h. en 1200 inw. — De dorpschool wordt gemiddeld door 60 leerlingen bezocht.

* VIJVEL. *Staat:* FIVEL (DE). *lees:* Zie AA (DE FIVEL-).

* VIJVERSBURG ligt 1½ u. van *Leeuwarden*, 20 min. Z.W. van *Ryperkerk*.

* VIJVERSBUURT ligt langs de oostzijde der stadsgracht van *Leeuwarden*.

* VIJVERVREUGD ligt ½ u. van *Middelburg*, 1 u. van *Vlissingen*, ½ u. O. N. O. van *Koudekerke*. Dit buit. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 10 bund. 75 v. r.

* VIJVERZIGT *bestaat niet*.

VILDERSTEEG, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 1½ u. van *Charlois*.

VILHEIDE (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Mill-en-St.-Hubert*, 10 min. N. W. van *Mill;* met 37 h. en 200 inw.

* VILT ligt ½ u O. Z. O. van Berg, aan den grooten weg van Maastricht naar Valkenburg.

VILTERHEIDE, gemeene heide, prov. *Limburg*, gem. *Berg-en-Terblijt*, 5 min. O. van *Vilt*, eene oppervlakte beslaande van 90 bund. 37 v. r. 85 v. ell.

VINK, geh., prov. *Limburg*, gem. en ½ u. ten N. van *Kerkrade;* met 35 h. en 170 inw.

* VINK (DE). De bij deze herberg liggende ijzeren rolbrug, is wijd in den dag 6 ell.

* VINKENBRUG (DE), brug, onder *Diemen*, ligt niet over *den Diem*, maar over *de Muidertrekvaart*. Het is eene enkele ophaalbrug, terwijl nabij en ten W. van deze brug, nog eene vaste houten brug over den Diem, in dien zelfden weg, ligt.

* VINKEVEEN-EN-DEMMERIK, onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdient mede genoemd te worden de Oostersche taalgeleerde JACOBUS VERBORG, die er in 1802 kwam.

* VINKEVEEN-EN-WAVERVEEN. De Herv. maken niet alleen de gem. van Vinkeveen-en-Demmerik, maar ook die van Waverveen uit

* VINKEVEENSCHE-ZUWE (DE) is 1½ u. lang en wordt in de wandeling veelal de BAAMBRUGSCHE-ZUWE genoemd.

* VINKEVELD, buit. in *Rijnland*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, bestaande in moestuinen, boomgaard, bosschen en wandeldreven, eene oppervlakte van 25 bund. 63 v. r. 90 v. ell.

VISCHBUURT ligt 1 u. O. van *Holwerd* en N. W. van *Ternaard*. — Reg. 11 en 12, staat: *Holwerd-en-Vischbuurt*, lees: *Holwerd-Blija-en-Vischbuurt*,

* VISCHMAAR (HET) wordt in de wandeling genaamd het VISKWERDERMAAR.

* VISCHMAARZIJL (DE), in de wandeling genaamd het VISKWERDERZIJLTJE, bestaat sedert lang niet meer, maar op de plaats, waar het geweest is, ligt thans eene til in den kleiweg, te Bovendijks, waardoor het Viskwerdermaar zijne uitwatering heeft in de Delft of het Damsterdiep en in welke maar 1072¼ grazen (536 bund.) uitwateren. Deze til is in 1848 vernieuwd en heeft eene wijdte van 2,70 ell. Bij de vernieuwing was het zigtbaar, dat onder de oude til een sluisje had bestaan.

VISSCHEDIJK, geh., prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo*, ¼ u. W. van *Almelo*; met 46 h. en ongeveer 300 inw.

* VISSCHERSBUREN telt 6 h. en ruim 20 inw.

VISSCHERSGAT (HET), vaart, prov. *Noord-Braband*, gem. *Oosterhout*.

* VISSCHERSHAVEN. Reg. 3, *staat:* Nieuw-comme-je-te-pousse, *lees:* Nieuw-va-comme-je-te-ponsse,

* VISSCHERTJE (HET) of HET VISSERTJE telt 32 h. en 160 inw., die, volgens tijdelijke overeenkomst, kerkelijk onder *Dubbeldam* behooren.

* VISVLIET. Aldaar ligt eene ophaalbrug over de Lauwers, in den grooten weg van Groningen naar Leeuwarden.

* VLAARDINGEN, gem., prov. *Zuid-Holland*. Bl. 729, reg. 20 *van onderen*, *staat:* Waddingsveen *lees:* Waddinxveen — De R. K. statie telt 1300 zielen.

VLAARDINGER-AMBACHT-EN-BABBERS-POLDER. Reg. 3 en 4 *staat:* Kethel-en-Sapland, *lees:* Kethel-en-Spaland,

* VLAARDINGSCHE-SLUIS (DE) is thans eene sluis met drie openingen, elk ter wijdte van 3,95 ell., door welke de volgende polders op de Maas uitwateren: Holiërhoek-polder, Broek-polder, Zouteveen, de Aalkeet-Binnen-polder, de Aalkeet-Buiten-polder, de Noord-polder, de Plaspoel-polder, de Schapenwei-polder, de Oud-Broek-polder, de Nieuw-Broek-polder, de Klaas-Engelbregts-polder, de Kerkpolder, de Dorp-polder, Woud-Hrnas, de Hodenpijlsche-polder en het Hooi-poldertje.

VLAAS, geh., prov. *Limburg*, gem. en 25 min. N. W. van *Neer*; met 9 h. en ruim 40 inw.

* VLAGTWEDDE bevat slechts gedeelten van Wessinghuizen, Hanetang en de Wiltskamp. — Bl. 738. Het beroep geschiedt overeenkomstig het reglement bij Burgemeester en Raad in Groningen, den 21 Februarij 1673 gearresteerd.

VLAKE (DE MOEREN-VAN-), streek lands in het eil. *Zuid Beveland*, prov. *Zeeland*, arr. en kant. *Goes*, gem. *Schore-en-Vlake*, in de heerl. *Vlake*; palende N. W. aan de heerl. Kapelle, N. O. aan de Moeren-van-Yerseke, O. aan de Watering-van-Kruiningen, Z. O. en Z. W. aan de heerl. Schore, W. aan de heerl. Eversdijk en den zeedijk. — Deze streek bestaat uit laag gelegene gronden, deel makende van de zoogenaamde Breede-Watering-bewesten-Yerseke. Daarin staat eene boerderij.

* VLAREN (DE), in *Baarderadeel*, ligt 1¼ u. W. Z. W. van *Rauwerd*. Er staat thans slechts 1 h. met ongeveer 20 inw.

* VLAS ligt 4 u. van *Eindhoven* en telt 6 h. en 40 inw.

VLASHOEK, b., prov. *Noord-Braband*, gem. en 3 min. van *Oss*; met 26 h. en ruim 120 inw.

VLASROOD, geh., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. van *Heythuizen*; met 37 h. en 200 inw.

* VLEEK ligt 10 min. Z. W. van *Ulestraten* en telt 24 h. en 100 inw.

VLESSENBERGER-BRUG of brug no. 21, brug, prov. *Gelderland*, gem. en 25 min. N. van *Heerde*, over het *Apeldoornsche-kanaal*. Het is eene houten ophaalbrug in den weg van den Enk naar Wapenveld.

VLIED, b., prov. *Noord-Braband*, gem. en 7 min. van *Oss*; met 70 h. en ruim 260 inw.

* VLIEDORP, voorm. d., thans geh. Reg. 7, *staat:* dezer provincie, *lees:* der prov. *Groningen*, — Men telt er 40 Herv., 60 Christelijke Afgescheidenen, 6 Doopsgez. en 4 R. K. — Vóór ruim eene eeuw had men, niet te Vliedorp, maar onder Vliedorp, te Houwerzijl, eenen houten toren met klok en uurwerk, na het afbreken van de kerk te Vliedorp, misschien wel van de afbraak daarvan, gebouwd. Zie het art. Houwerzijl. W.

* VLIEDORSTER-POLDER (DE), *lees:* VLIEDORPSTER-POLDER (DE).

VLIEDZORG, ook genoemd het Kleine-Paviljoen, buit., prov. *Noord-Holland*, gem. en 10 min. Z. van *Haarlem*, in de Kamperlaan. — Dit buit. beslaat eene oppervlakte van 65 v. r. 50 v. ell.

* VLIEGENBERG ligt 20 min. Z. W. van *Kerk-Avezaath*. Thans ziet men er eene boerenhofstede, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 36 bund. 46 v. r. 20 v. ell.

* VLIELAND, eil. Bl. 751. De Vice-Admiraal Albert Kikkert, † 18 December 1819 als Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden.

* VLIERBEEK (DE), riv. in *Twente*. Daarover ligt eene vaste houten brug, in den grooten weg van Zutphen naar Deventer.

* VLIERDEN bevat, behalve de in het Wbk. vermelde geh., ook nog Beersing en Hoeven.

* VLIERT-POLDER (DE) grenst W. aan de Muntel, en wordt door de Vliertsche-wetering, met eene sluis op de Dieze, van het overtollige water ontlast.

VLIERTSCHE-WETERING (DE), water, prov. *Noord-Braband*, gem. *'s Hertogenbosch*, uit den *Vliertpolder* in eene west-zuidwestelijke rigting naar de *Dieze* loopende. Daarover ligt eene vaste houten brug in den grooten weg van 's Hertogenbosch naar Utrecht.

VLIET (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 20 min. N. W. van *Soeterwoude*, aan de Vliet of Leydsche trekvaart; met 19 h. en 80 inw.

* VLIET (HET), gem. *Leeuwarden*, telt 310 h. en 1670 inw.

* VLIET (HET), in *Wonseradeel*. Reg. 3, *staat:* gem. en ½ u. Z. O. van *Witmarssum*, lees: ¼ u. Z. O. van *Witmarssum*; met 5 h. en 20 inw.

* VLIET (DE ROOSENDAALSCHE-EN-STEENBERGSCHE-). *Staat:* Zie Roosendaalsche-en-Steenbergsche-Vliet. *lees:* Zie Roosendaalsche-Vliet (De) en Steenbergsche-Vliet (De).

* VLIETE-POLDER (DE) is calamiteus.

*VLIETHOVEN beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 57 bund. 70 v. r. 10 v. ell.

VLIETLUST, buit., prov. *Zuid-Holland*, ¼ u. van *Voorburg*, gem. *Veur-en-Noordzijde-van-den-Leijdschendam*, aan den straatweg van Leyden naar Delft en Rotterdam, uitkomende aan de Leydsche en Delftsche trekvaart. Dit buit., bestaande uit heerenhuis, boomgaard en verdere beplantingen, beslaat eene oppervlakte van 1 bund.

*VLIJMEN. Bl. 766, reg. 13, *staat:* Melia, *lees:* Melis, — Reg. 14, *staat*: 6 h. *lees:* 16 h.

VLIJMEN-ENGELEN-EN-HEDIKHUIZEN (GECOMBINEERDE-POLDERS-VAN), pold., prov. *Noord-Braband*. Zie HEDIKHUIZEN (GECOMBINEERDE-POLDERS-VAN-ENGELEN-VLIJMEN-EN-). W.

*VLIJT-EN-ZEGEN, landg., prov. *Noord-Braband*. Zie voorts SOPHIA'S-BURG.

VLIJT-EN-ZEGEN, hofst., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ¼ u. O. van *Zevenhoven*, in de *Noordsche-Buurtsche-* en *Zevenhovensche-polders*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende wei-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte van 39 bund. 68 v. r. 51 v. ell.

*VLISSINGEN, gem., telt eene bevolking van 10,000 zielen. — De Isr., van welke men er ongeveer 60 aantreft, behooren tot de ringsynagoge van *Middelburg*. — Bl. 771. De Schelde is aldaar breed 6900 ell. De stoombootvaart is onregelmatig, naarmate van het tij, soms tweemaal en ook wel geen enkele maal daags. — Bl. 774. De toren van het fort Kenau Hasselaar, alsmede het gemetselde reduit in de middenredoute, zijn afgebroken. — Bl. 775. De Pottenhaven wordt soms gebruikt door binnenschepen. — Bl. 775. De Tonnenbrug is vervangen door eene kostbare breede kistenbrug, alleen voor voetgangers bestemd. — Bl. 778. De Artillerie-kazerne is tegenwoordig in de *Oranjestraat*. Het is een groot en ruim gebouw, zeer doelmatig ingerigt en door de stad bekostigd en werd den 1 Mei 1851 betrokken. — In 1848 zijn de kerkramen der Hervormde kerk geheel vernieuwd en de kleine glasruiten door groote, in ijzer gevatte, vervangen. — Bl. 781, reg. 13, *staat:* Graaf *van Vere lees:* Markgraaf *van Vere* — Bl. 782. Het R. K. Weeshuis staat aan het *Drooge dok*. — In de *St. Jacobstraat* staat nog een huis, met eenen steen in den voorgevel, waartegen een toren is aangebragt, met het onderschrift:

Der Bossche toren bov
Die heb ick hier doe stelle
Ter eeren van Nassov
Tot spit al sijn rebelle

ter gedachtenis aldaar gesteld door een der vorige eigenaars van dat huis, PIETER JANSSEN genaamd, welke in 1629 als vrijwilliger uitgetrokken zijnde, om 's Hertogenbosch te helpen veroveren, toen er bres geschoten werd, zich door de bres in de stad en vervolgens naar de kerk begaf; den toren beklom, en zijn vaandel daaraan vastmaakte, waarvoor Prins FREDERIK HENDRIK hem, onder anderen, eenen zilveren toren vereerde, welke nog op het Stadhuis te VLISSINGEN bewaard wordt. — Bl. 785, bovenste reg., *staat:* op twee daalders, *lees:* hierop twee daalders,

*VLIST (DE OOSTZIJDE-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 346 bund. 57 v. r. 58 v. ell., alles schotbaar land.

*VLIST (DE WESTZIJDE-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 363 bund. 27 v. r. 27 v. ell., alles schotbaar land.

VLOEDSPUI (HET) of Vloedspui, water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Hooge-en-Lage-Zwaluwe*. Het neemt een begin 10 min. N. N. W. van *Hooge-Zwaluwe*, ter plaatse waar de uitwatering van den Binnenpolder van Terheyden daarin uitloopt; heeft van daar eerst eene noordoostelijke rigting, langs de Maria-, Willem-Frederik- en Spergie-polders, aan de eene zijde, en de Alblas-, Brand- en Oudgors-polders ter andere zijde, en neemt dan eenen noordwestelijken loop naar den Amer, waarin zij zich ontlast. De haven van Hooge-Zwaluwe watert er op uit.

VLOEDSTEGEBRUG, brug, prov. *Overijssel*, gem. *Haaksbergen*, in den kunstweg naar Neede.

VLOGLANDEN (DE), katerstede, prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. Z. O. van *Gorssel*, tot het landg. het *Huis-te-Voorst* behoorende.

VLOOSWIJK, geh., prov. *Utrecht*, gem. en 40 min. van *Wulvenhorst*; met 6 h. en ongeveer 40 inw.

* VOERHOOI ('T), meertje, ligt niet in de prov. *Groningen*, maar in de prov. *Drenthe*, gem. en 2½ u. N. O. van *Odoorn*, en beslaat eene oppervlakte van 50 v. r.

* VOERSEL is geen b. maar een geh.

* VOETPAD (HET). Reg. 6 *staat:* de Noord *lees:* de Rietbaan — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 52 bund. 9 v. r.

VOGELENZANG of Vogelsang, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 1 u. O. Z. O. van *Reeuwijk*, in den *Vogelenzang-polder;* met 10 h. en ongeveer 80 inw.

* VOGELENZANG (DE), prov. *Friesland*, heet eigenlijk Vogelsang-State

* VOGELENZANG (DE) op de *Over-Veluwe*, ligt ter wederzijde van den Zuiderzeesche straatweg. — Dit landg. beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 43 bund. 76 v. r. 53 v. ell.

VOGELSANG-STATE, landh., prov. *Friesland*. Zie Vogelenzang (De) W.

VOGELSBERG, geh., prov. *Noord-Braband*. Zie Wbk. bl. 805.

VOGELS-EN-HEIHOEK, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 20 min. Z. Z. O. van *Escharen*, bestaande uit de b. *Vogelhoek* en *Heihoek;* met 20 h. en 140 inw.

* VOGELSHOEK is niet een geh., gem. *Gassel*, maar eene b. van het geh. *Vogels-en-Heihoek*, gem. en 20 min. Z. Z. O. van *Escharen*.

VOGELTJE (HET), plaats, prov. *Noord-Braband*, gem. *de Klundert*, waar thans eene arbeiderswoning staat.

VOGELZANG, geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie Vogelenzang.

* VOGELZANG, prov. *Drenthe*, is geen geh., maar eene boerenwoning, onder het geh. *Zulten*.

VOGELZANG, hofstede, prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. van *Wittem*, met 2 h. en 20 inw.

VOGELZANGSCHE-WEG (DE), weg in de *Vijf-Heerenlanden*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hagestein*, in eene zuidoostelijke rigting van het d. Hagestein naar de Outenasche-kade loopende.

* VOLENDAM. De h. zijn allen van hout, armoedig en onder langs den zeedijk gebouwd. — De vloot telt 102 botters van 20 tot 46 ton inhoud. — Bl. 812. De kapel is aan den H. Vincentius de Paula toegewijd. — De Herv. kerk is een houten gebouw met een vierkant kloktorentje midden op het hooge dak. — De haven is een eigendom der gemeente.

VOLGEREN, b, prov. *Friesland.* Zie FOLGEREN. W.

VOLHARDING (DE), hofstede, op het eil. *Texel*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Texel*, in het *Eijerland*, ½ u. N. N. O. van *den Burg*. Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, meest bestaande uit bouwland, eene oppervlakte van 20 bund. 5 v. r. 20 v. ell.

* VOLKEL. Reg. 10. *Staat:* KAPELSTAAT, *lees:* KAPELSTRAAT, ook wel enkel de KAPEL genoemd. — Het geh. VOLKEL telt 19 h. en 170 inw.

* VOLLE-HAND, prov. *Groningen*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 47 bund. 69 v. r. 60 v. ell.

* VOLLENHOF beslaat eene oppervlakte van 160 bund. 63 v. r. 91 v. ell.

* VOLLENHOVE, gem. Bl. 821. In de Herv. kerk is in 1849 een orgel geplaatst, zijnde een geschenk van den Heer G. J. JACOBSEN, oud Burgemeester der stad, hetwelk den 10 Februarij 1850 is ingewijd.— Bl. 822, reg. 14 *van onderen staat:* de beide stukken *lees:* de beide landschappen (*Utrecht* en *Overijssel*)

VONDELING (DE), bies- en rietplaat, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Pernis-en-'s Gravenambacht*, in de *Nieuwe-Maas*.

* VOORDIJKHOORNSCHE-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 281 bund. 45 v. r. 42 v. ell.

* VOORDORP. Reg. 1. staat: *St. Maartensdijk*, lees: *Maartensdijk*,

* VOORHOUT. — Bl. 834. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de welsprekende kanselredenaar ABRAHAM LEES, van 1804—1806.

* VOORLAND. Reg. 2 staat: *Groote-Lindt-en-Dortmond*, lees: *Groote-Lindt-en-Dortmond*,

* VOORLINDEN ligt 1 u. W. van *Wassenaar*, en beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 105 bund. 65 v. r. 92 v. ell.

* VOORNE, voorm. heerl. Bl. 482, *staat:* eene parig *lees:* eenparig

* VOORNE (KANAAL-VAN-) is aangelegd in 1827—1829. De vier kommen zijn breed op den waterspiegel 65 ell., diep 5,118 ell. bij gewonen waterstand of 0,88 ell. onder A. P. — De lengte der schutkommen is 72,36 ell. Het kanaal heeft twee voorhavens, die aan de Nieuwe sluis lang 265 ell. en die nabij Hellevoetsluis 390 ell., beide breed 37 ell., op den waterspiegel. Het heeft gekost 1,600,000 guld.

* VOORNE (OOST-). Reg. 9 *staat:* maar deze van tijd tot tijd aanmerkelijk zijn verminderd. *lees:* maar deze zijn van tijd tot tijd aanmerkelijk verminderd.

* VOORPOLDER. Staat: *Kralingen*. Thans lees: *Kralingen* thans

* VOORST, gem. De 6 scholen werden door 1000 leerlingen bezocht.

* VOORST, buurs., telt 54 h. en 450 inw.

* VOORST (HET HUIS-DE-) ligt ¾ u. N. O. van *Zutphen* en geheel in de gem. en 1½ u. Z. O. van het d. *Gorssel*. — Bl. 858. Daartoe behooren ook nog, behalve de in het Wbk. vermelde, de boerenerven Zoreboom en de Voorster-Bouwhof, benevens de katersteden de Molenbelt en het Blek. Reg. 35, *staat:* de Vlaglanden, *lees:* de Vloglanden, — Reg. 45, *staat:* van VOORST *lees:* DE VOORST — Het werd vroeger in eigendom bezeten door den Heer GUSTAAF FREDRIK WILLEM Baron VAN NEUKIRCHEN, genaamd NIJVENHEIM, die in het jaar 1846 de kleinste helft dezer gronden heeft verkocht, alsmede het huis, hetwelk sedert gedeeltelijk is

afgebroken en thans bewoond wordt door den tegenwoordigen eigenaar de Heer Lodewijk Caris Elisa Stuyvesant Kibbe.

* VOORST (OUD-). *Staat*: Zie Alvoorst. *lees*: Zie Altvoorst.

* VOORSTE-DIEP (HET). Reg. 8, staat: *Vunse* lees: *Hunse*

* VOORSTER-BEEK. *Staat*: Zie Deutsche-Beek. *lees*: Zie Doetinchemsche-Beek.

VOORSTER-BOUWHOF, boerenerve, prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. Z. O. van *Gorssel*, tot het landg. het *Huis-te-Voorst* behoorende.

VOORSTER-KLEI, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. O. van *Voorst*.

VOORT, b., prov. *Noord-Braband*, gem. en 10 min. W. van *Reusel*; met 8 h. en ruim 50 inw.

* VOORT (DE), geh., gem. *Hilvarenbeek*, telt 31 h. en 210 inw.

VOORT (OP-DEN-), ook wel de Vorst genoemd, geh., prov. *Limburg*, gem. en ½ u. Z. O. van *Posterholt*; met 24 h. en ruim 140 inw.

VOORTHUIZER-MALENVELD (HET), streek lands op de *Neder-Veluwe*, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. van *Barneveld*, onder *Voorthuizen*, eene oppervlakte beslaande van 1247 bund. 14 v. r. 10 v. ell.

VOORTSCHE-STRAAT (DE), weg, prov. *Gelderland*, gem. *Gendringen*.

* VOORVLIET (DE) is een gedeelte der vroeger bestaan hebbende vaart van Zalt-Bommel op Culemborg, en dient thans tot algemeene uitwatering op de Linge van de pold. Heesselt, Opijnen, Neerijnen, Est, Waardenburg en Tuil. — Reg. 6, *staat*: Bontenstijnsche sluis, *lees*: Bautenstijnsche-sluis,

VOORWATER (DE), voorm. water, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Hillegersberg-en-Rottebam*, dat van Hillegersberg noordwaarts op liep, doch thans door de verveening en inpoldering verdwenen is.

VOORWEG (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. O. Z. O. van *Hazerswoude*; met 8 h. en ruim 40 inw.

VOORWEG (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Soetermeer*; met 79 h. en 570 inw., zich uitstrekkende van de kom van het d. in eene west-noordwestelijke rigting, over eene lengte van ½ u. gaans, langs den rijweg naar den Leydschendam.

* VOORWERK (HET), gem. *Stedum*, telt 7 h. en 50 inw. en wordt onderscheiden in Groot-Voorwerk en Klein-Voorwerk, waarvan het eerste 4 h. en 30 inw. en het laatste 3 h. en 20 inw. telt.

VORGTER-WAARDEN (DE), uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Elburg*, gem. *Heerde*; uitwaterende op den IJssel door eenen steenen en eenen houten duiker.

VORST, in het *Land-van-Kessel*. Reg. 1 en 2, *staat*: het Grubbenvoorst *lees*: het d. Grubbenvoorst — Reg. 3, *staat*: Zie Grubbenvoorst. *lees*: Zie Grubbenvorst.

VORST, geh., prov. *Limburg*, gem. *Arcen-en-Velden*, ½ u. van *Velden*; met 27 h. en ruim 170 inw.

VORST (DE), geh., prov. *Limburg*, gem. *Posterholt*. Zie Voort (Op-den-).

* VORSTENBOSCH, d., prov. *Noord-Braband*, is in 1850 tot eene parochie verheven. De eerste, die aldaar Pastoor is geweest, was W. van Kuiken, die reeds sedert 1834, in hoedanigheid van Rector te *Bedaf*, Vorstenbosch bediend heeft en er nog staat.

VORTMAN, b., prov. *Overijssel*. Zie Vorrhorn. W.

VOR-WATTICH, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. *Hecher*; met 3 h. en 16 inw.

VOSBERGER-BRUG (DE), ook de Roodoren-brug genaamd of brug no. 15, brug, prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. O. N. O. van *Heerde*, over het *Apeldoornsche-kanaal*, zijnde eene houten ophaalbrug in den weg van Heerde naar Assendorp.

VOSBERGER-VOETBRUG (DE) of brug no. 16, brug, prov. *Gelderland*, gem. en 12 min. O. N. O. van *Heerde*, over het *Apeldoornsche-kanaal*, zijnde een draaivonder in het voetpad van Heerde naar Wapenveld en Vorgten.

VOS-EN-BIL (DE), landg., prov. *Overijssel*, gem. *Wijhe*, in de nabijheid van den grindweg van Wijhe op Raalte. Het bestaat uit twee boerenerven, uitgestrekte akkermaalsbosschen, groote kweekerij van eiken- en andere boomen, en beslaat eene oppervlakte van 47 bund.

* VOSHOL, Bl. 870. Reg. 10 *staat:* 24 bund. 12 v. r. 3627 v. ell. *lees:* 3627 bund. 12 v. r. 24 v. ell.

* VOSKUIL (DE), bouwerve, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van ongeveer 5 bund. — Reg. 4, staat: *Vulshorst*, lees: *Hulshorst*.

* VOSKUIL (DE) buurs. Reg. 7, *staat:* Veerder-Wezop en Vattemer-Wezop, *lees:* Heerder-Wezop en Hattemer-Wezop.

VOSSEBELT (DE), geh., prov. *Drenthe*, gem. en ½ u. Z. W. van *Dalen*; met 13 h. en ruim 60 inw.

VOSSEGAT (HET), water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Hedikhuizen*.

*VOSSEMEER, heerl., reg. 37, *staat:* gem. *lees:* heerl. — Bl. 875, reg. 2 en 1 van *onderen*, *staat*: Mr. H. J. Baron van Doorn van Kapelle *lees:* Mr. Hendrik Jacob Baron van Doorn van Westkapelle. — Bl. 876, reg. 1, *staat:* Mr. J. J. Slicher van Domburg *lees:* Mr. Johan Jacob Slicher van Domburg, te Middelburg. — Reg. 6 *staat:* Jonkheer N. J. Steengracht van Duivenvoorde *lees:* Jonkheer N. J. Steengracht van Duivenvoorde, te 's Gravenhage.

* VOSSEMEER (NIEUW-). Bl. 882, reg. 25, staat: (4800 guld.) lees: (5000 guld.).

* VOSSEMEER-EN-VRIJBERGEN (OUD-). De stat. *Oud-Vossemeer* telt 230 Communikanten.

* VOSSEN ligt 3 u. W. van *Apeldoorn*, en telt 2 h. en 16 inw.

* VOSSENBERG (DE), in *Westerwolde*, is eene verhevenheid in het veen, ½ O. van *Vlagtwedde*.

* VOSSENBURG, in het *Gooregt*, telt 6 h. en 30 inw.

VOSSENPELS, geh., prov. *Gelderland*. Zie Vossebelt. W.

* VOUTER-MEERSLOOT. Reg. 2, staat: *Veer* lees: *Veersloot*

* VRACHELEN, geh., prov. *Noord-Braband*, telt 58 h. en 350 inw.

* VRANK, geh., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. van *Heerlen*; met 9 h. en 60 inw.

* VREDEBURG, voorm. kast., bl. 890, *lees:* VREDENBURG. — Bl. 891, reg. 6, *staat:* verhaald *lees:* vertaald.

* VREDENBURG. Staat: landg. op het *Nederkwartier*, lees: landg. in het *Nederkwartier*,

VREDENBURG, hofst. op het eil. *Walcheren*, gem. en ¼ u. Z. O. van *Middelburg*, eene oppervlakte beslaande van 18 bund. 43 v. r. 10 v. ell.

* VREDENBURG (GROOT-) beslaat eene oppervlakte van 21 bund. 51 v. r. 40 v. ell.

* VREDENBURG (KLEIN-) beslaat eene oppervlakte van 22 bund. 20 v. r. 50 v. ell.

* VREDEPOLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 37 bund., en watert uit door eene sluis, wijd 1,60 ell.

* VREDERIJK. Reg. 3, staat: *Abcoude-en-Baambrugge* lees: *Abcoude-Baambrugge*,

* VREEBURG, voorm. kast., *staat*: Zie VREDENBURG (DE). *lees*: Zie VREDEBURG (DE).

* VREELAND, gem. Aldaar ligt eene brug over de Vecht.

* VREESWIJK, gem. Bl. 907. De aldaar in 1839 en 1840 gelegde brug rust op 25 vaartuigen en is breed op het dek 6,40 ell.

* VREESWIJK, voorm. buit. Bl. 911, reg. 2, *staat:* STRICK VAN LINSCHOTEN VAN RIJNANDNKEN. *lees:* STRICK VAN LINSCHOTEN VAN RIJNAUWEN.

* VREKWIJK telt 53 h. 200 inw.

* VRESSEL bestaat uit 36 h. en 280 inw.

* VRIES, gem. Reg. 8, *staat*: Nieuw-Ubbema, *lees*: Nieuw-Ubbena,

VRIESCHELOOSCHE-HEIDE, geh., prov. *Groningen*, gem. en 1 u. Z. W. van *Bellingewolde;* met 8 h. en ongeveer 40 inw.

* VRIESEKOOP, heerl., telt 33 h. en 280 zielen. — Het geh. VRIESEKOOP telt 26 h. en 240 inw.

VRIESLAND, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 1 n. N. van *Tilburg;* met 13 h en ruim 60 inw.

* VRIESSCHELOO, d., prov. *Groningen*. Zie VRIESCHELOO. W.

VRIESSCHEN-BROEK of VRIESSCHENBROEK, geh., prov. *Limburg*. Zie VRUSSEMICH. W.

§ VRIEZENDIJKSCHE-MOEREN (HET LAND-VAN-DE), voorm. streek land op het eil. *Tholen*, van welke ⅔ deelen, in het jaar 1256, door WILLEM I, Graaf *van Holland* en Roomsch Koning, werden ter leen gegeven aan ALAERDE MARGRIETENZOON VAN DUVENEE; terwijl ⅓ behoorde aan de Heeren van Breda. De gift door Graaf WILLEM gedaan, werd door diens zoon FLORIS V, in het jaar 1271 bevestigd, bij eenen brief, waarin de grenzen aldus omschreven worden: *En dit voirz. Lant* enz. Zie voorts het Wbk.

VRIEZENVEENSCHE-AA (DE), riviertje in *Twenthe*. Zie AA (VRIESCHE-). W.

* VRIJBERGEN paalt N. en O. aan het Rammegors, Z. O. aan de heerl. Oud-Vossemeer, Z. aan de jurisdictie van Tholen, en de heerl. Poortvliet, W. aan de schorren tegen de Krabbenkreek. — Bl. 920 reg. 27 *staat:* 1683 *lees:* 1685

* VRIJEDIJK. Reg. 4, staat: *Ondermans-polder* lees: *Oudemans-polder*

* VRIJEHOEVE, geh., *staat*: Zie VRIJHOEVEN-CAPEL. *lees*: Zie VRIJHOEVEN-CAPELLE.

* VRIJENBAN-EN-BIESLAND bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de h. het Koningsveld.

* VRIJEPOLDER-BEZUIDEN-DE-LINIE (DE) werd reeds in het begin der zeventiende eeuw in de bedijking van *het Eiland* begrepen.

* VRIJHOEF-MET-KALVERENBROEK behoort tot het kant. *Gouda*.

VRIJHOEVEN, gem., is volgens Z. M. Besluit van 10 Julij 1840, no. 96, vereenigd met de gem. *Ter-Aar*, en maakt thans daarmede de gem. *Ter-Aar-en-Vrijhoeven* uit.

* VRIJHOEVEN-CAPELLE, gem., heeft eenen windkorenmolen. — In het geh. heeft vroeger eene kapel gestaan.

* VRIJTGERS. Reg. 2, *staat*: Fruges *lees*: Frugersa

VROELEN, geh., prov. *Limburg*. Zie Vroulen. W. en A.

* VROLLIKHOVEN. *Staat*: Zie Vrolikhoven. *lees*: Zie Vrilikhoven.

* VROONDER-MEER. Bl. 941, reg. 2, *staat*: Pancras, *lees*: St. Pancras,

* VROULEN of Vroelen ligt 10 min. N. van *Noorbeek* en telt 18 h. en 90 inw.

* VROUWENBROEDERS-KLOOSTER (HET), voorm. kloost. te *Monnickendam*, *staat*: Zie Mariëngaard. *lees*: Zie Mariëngaard.

VROUWEN-KLOOSTER (HET), voorm. kloost. van Karmelieten, te *Woudsend*, prov. *Friesland*, dat in het jaar 1339 gesticht was en tijdens de Reformatie vernietigd is.

* VROUWEN-PAROCHIE. *Staat*: Zie Lieve-Vrouwen-Parochie. *lees*: Zie Lieve-Vrouwe-Parochie.

VROUWENVAART, b., prov. *Zuid-Holland*. Zie Vrouwevaart. W. en A.

* VROUWE-POLDER, heerl. Bl. 945. In de kerk werd er vroeger niet een Mariabeeld, maar eene schilderij, de *H. Maagd* voorstellende, gevonden. — Reg. 7 en 6 *van onderen*, *staat*: verkocht aan zijn Richard Baradot, *lees*: verkocht zijn aan Richard Barradot, — Bl. 947, reg. 16, *staat*: 1503 en 1594 *lees*: 1593 en 1594

* VROUWE-POLDER (ONZE-). *Staat*: Zie Hinkel-polder (Oost-). *lees*: Zie Hinkelen-polder (Oost-).

* VROUWEVAART, gem. *Soeterwoude*, is eene b., met 2 h. en 13 inw.

VROUWE-VERDRIET (HET), geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en ½ u. O. van *Assendelft*, aan de Nauwernasche-vaart; met 4 h. en ruim 40 inw.

* VROUW-JACOBA'S-LAND. *Staat*: Zie Fijnaard (Oude-). *lees*: Zie Fijnaard (Den Ouden-).

* VROUWINC. *Staat*: Zie Vrowinc. Zoek dat woord hieronder.

* VROUWKENS-VAART, vaart. Reg. 4, *staat*: de Oude-Maas, *lees*: het Oude-Maasje,

VRUSSCHENHUSKEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 1 u. van *Heerlen*; met 4 h. en ruim 20 inw.

VRUWINC of Vrouwinc, erve, hetwelk in 1188 wordt vermeld als te liggen onder *Markelo*, prov. *Overijssel*.

* VUCHT (DE HOOGE-EN-LAGE-). Reg. 9, *staat*: 60 v. r. *lees*: 68 v. r.

* VUGHT, gem. Bl. 951. Men telt er in de kom van het d. 92 h. en 430 inw. — Bl. 955, reg. 7 *van onderen*, *staat*: 1495 *lees*: 1795.

* VUCHT-EN-CROMVOIRT, op bl. 954 *lees*: VUGHT-EN-CROMVOIRT,

* VUGHTSCHE-HOEVEN telt 28 h. en 190 inw.

* VUGT-POLDER. *Staat*: Zie Vugt (De Hooge-en-Lage-) *lees*: Zie Vucht (De Hooge-en-Lage-).

* VUILKOOP (HET HUIS-). *Staat*: Zie Vuilcoop. *lees*: Zie Vuilcoop (Het Huis-).

* VUILPAN (DE) ligt 2½ u. Z. O. van *Sluis*, ¾ u. O. van *Eede*.

VUILPOOK (DE), het zuidelijke der beide vaarwaters, waarin de *Nieuwe-Maas* verdeeld wordt door de plaat de Groote-Zaag.

VULENCOP, oude naam, onder welken het Huis-Vuilcoop, gem. *Schalkwijk*, in het jaar 1344 voorkomt. Zie Vuilcoop (Het Huis-). W.

W.

* WAAL (DE), riv., is breed aan den bovenmond tusschen den hoofddam en den Millingsche-waard 407 ell.; op 54 ell. boven de kraan te Nijmegen 374 ell.; even beneden de gierbrug te Nijmegen 267 ell.; aan den Rooden Leeuw te Dremmel 645 ell.; aan de Kluit te Gameren 490 ell., en te Brakel 532 ell. De nul der peilschaal aan de Waal te Tiel is 2,494 ell. boven A. P., én te Zalt-Bommel 2,698 ell. boven A. P.

* WAAL ('T). Reg. 2, *staat:* arr., gem. en 1 u. N. O. van *Roden*, *lees:* arr., judic. en adm. kant. en 5 u. N. W. van *Assen*, gem. en 1 u. N. O. van *Roden*, — Reg. 3, *staat:* benkenhout. *lees:* berkenhout.

WAAL (DE OUDE-), water, prov. *Gelderland*, dat den Bijlandsche-waard aan de West-, Noord- en Oostzijde omringt. Het is eene genoegzaam verlande bedding der *Waal*, die door het graven van het Bijlandsche-kanaal daarvan afgesneden is. — De monding boven den Bijlandsche-waard is geheel verzand en die beneden dien waard heeft eene breedte van 115 en eene diepte van 0,65—2,65 ell.

* WAAL-EN-BURG, pold. op het eil. *Texel*. Reg. 5, *staat:* 1436 *lees:* 1486

WAALSMONDE, oude naam van het d. ALBLASSERDAM, prov. *Zuid-Holland*. Zie ALBLASSERDAM. W.

* WAALWIJK, gem. — Bl. 13, reg. 32, *staat:* HIERONYMUS DE VRIES, *lees:* HENRICUS DE VRIES, — Bl. 14. Het vlek WAALWIJK wordt, bij MELIS STOKE, WALEWIJC OP DAT VEEN genoemd. — Bl. 15. Sedert het jaar 1689 hadden de R. K. te WAALWIJK de godsdienst in eene schuurkerk verrigt. Aan de tegenwoordige, zeer fraaije kerk is den 9 October 1827 de eerste steen gelegd en den 21 October 1829 werd zij ingewijd. — Er is te WAALWIJK mede een Postkantoor.

* WAALWIJK (BUITENPOLDER-VAN-). Bl. 18, reg. 4, *staat:* boven *lees:* boven A. P.

WAANSERBUREN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Menaldumadeel*, 5 min. Z. O. van *Menaldum;* met 25 h. en 160 inw.

WAARD (DE), eil. in het *IJ*. *Staat:* Zie JAN-REBELLE-EILAND. *lees:* Zie JAN-REBELLEN-EILAND.

*WAARDE, heerl. — Bl. 21, reg. 5 en 9 van onderen, staat: in *pointen* lees: en *pointe*. — Reg. 6 van onderen staat: locange lees: *losange* — Bl. 23. *Onderste regel staat:* de derde Allerheiligen-vloed *lees:* de vijfde Allerheiligenvloed — Bl. 25, reg. 37 *staat:* Reigensbergsche-polder, *lees:* Reigersbergsche-polder,

* WAARDE (DE POLDER-VAN-) is een calamiteuse polder.

WAARDENBURGSCHE-SLUIS (DE) of HET WAARDSCHE-SLUISJE, sluis, prov. *Gelderland*, gem. *Waardenburg*, wijd 1,60 ell. en dienende tot uitwatering van de uiterwaarden van Waardenburg en Opijnen.

* WAARD-EN-GROETGRONDEN paalt N. W. aan den Wieringerwaard en is bij de Geestmer-ambacht-sluis, aangesloten in de Westfriesch Zeedijk. Het uitwateringskanaal van het Geestmer-ambacht loopt door den pold. de Groet met eene Spui-sluis, bij de Groote-sluis van het Kolhorner diep. — Als belooning is genoten van de Maatschappij 17½ bunders vrij land en aan concessionarissen 10 bunders vrij land liggende aan beide zijden van het Kolhornerdiep. — Thans staan daarin 17 boerenwoningen, 1 timmermanswinkel, 1 herberg en 5 arbeiderswoningen.

* WAARDER, gem., bevat mede het geh. Korte-Waarder.

WAARDER (KORTE), geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. N. van *Waarder*; met 15 h. en ongeveer 100 inw.

* WAARDJE (HET), pold. in den *Biesbosch*. *Staat*; Zie Klaas-Lauwenwaard. *lees*: Zie Klaas-Laauwen-waard.

WAARDSCHENDAMSCHE-SLUIS (DE), sluis, prov. *Gelderland*, aan de Waal, gem. en ½ u. N. O. van *Beuningen*, gebouwd in 1828, wijd 2 ell. en dienende tot uitwatering van den Beuningsche-Weurtsche-en-Heersche-uiterwaarden-polder.

WAARDSCHE-SLUISJE (HET), sluis, prov. *Gelderland*. Zie Waardenburgsche-sluis (de).

WAARD-SLUIS (DE), schutsluis, prov. *Utrecht*, gem. en 1½ min. N. van *Utrecht*, in *Lauwenregt*, scheidende de Vecht van den Vaartsche-Rijn. Deze sluis heeft twee kokers, als: de grootste wijd 8,16 ell., afgesloten door 2 puntdeuren, naar den Vaartsche-Rijn gekeerd, en de kleinste wijd 5,30 ell., met een paar puntdeurtjes en eene waaijerdeur.

WAARLAND, naam, welken men in de wandeling veelal geeft, aan den Waterlandsche-polder, prov. *Noord-Holland*. Zie Waterlandsche-polder (De).

WABSE, buurs. prov. *Drenthe*. Zie Wapse. W.

* WAD (HET UITHUIZER-) *staat*: Zie voorts Wadden (De). *lees*: Zie voorts Uithuizer-Wad (Het).

* WADAN. Staat: d. in *West-Indië*, lees: d. in *Oost-Indië*,

* WADDINXVEEN-EN-GOUDKADE. Reg. 6 *staat*: aan geene zijde *lees*: aan gene zijde

* WADENOIJEN, gem., bevat de d. Wadenoijen, Drumpt en het geh. Passewaay.

* WADENOIJEN, heerl. In het d. ligt eene vaste houten brug over de Linge.

* WADWERD. Reg. 18 en 19, *staat*; de in het jaar 1737 doorgebrokene dijk liep over de zeewierde heen. *lees*: de in het jaar 1717 doorgebroken dijk liep over deze wierde.

WAEIJEN (VAN-DER-), voorm. state, prov. *Friesland*, in *Franekeradeel*. Zie Andringa. W. en A.

* WAERT (HET HUIS-TE-). *Staat*: Zie Waard. *lees*: Zie Waard (Het-Huis-te-).

* WAGENBERG. De huizen van dit d. zijn grootendeels gelegen aan den klinkerweg van Geertruidenberg naar Willemstad, terwijl een dergelijke weg van dit d. naar de Hooge-Zwaluwe aangelegd is. — Er is hier eene bierbrouwerij en een windkorenmolen. — De R. K. kerk heeft eenen smallen vierkanten toren tegen de kerk aangebouwd, met uurwerk en klok en een houten koepelvormig dak.

* WAGENINGEN, kant., bevat, behalve de in het Wbk. opgegevene fabrijken, ook nog 1 pottenbakkerij, 1 fabrijk van Keulsch-aardenwerk, 1 zoutziederij en 2 runmolens.

* WAGENINGEN, gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde buurs., ook nog het Lekskensveer.— Onder de hier gestaan hebbende Predikanten was ook de door zijne schriften bekende Willem Nicolaas Muntinge, van 1812—1819. — Bl. 56. Er is te Wageningen ook eene Bank van Leening. — Bl. 57, reg. 2 staat: *Ketkstraat*, lees: *Kerkstraat*,

* WAGENINGS-HARTEN is geen b. maar een geh.

WAJANG, berg in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Zie Wayang (De).

* WAIJESTEIN. *Staat*: Zie Waaijenstein. *lees*: Zie Waaijenstein.

WAIJESTIJN, adell. h., prov. *Gelderland.* Zie WABBESTIJN. W.

* WAISSELA-A. *Staat*: Zie WAUSSELA-A. Zoek dat woord hierachter.

WAL (DE), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Tietjerksteradeel*, 1½ u. Z. van de kerk van *Oostermeer*. Het is een aanzienlijk geh., bestaande uit eene dubbele rij huizen, ter wederzijden van den weg van Suameer naar Oostermeer. Het heeft eenen korenmolen, en telt met Snakkerburen, dat er eene b. van uitmaakt, 81 h. en 440 inw.

WAL (DE), b., prov. *Noord-Braband*, gem. *Empel-en-Meerwijk*, het oostelijke gedeelte van het d. *Empel* uitmakende.

* WALCHEREN. Bl. 69, *staat:* have voormalige haven, *lees:* hare voormalige haven, — Bl. 72, staat: Graaf *Holland* en *Zeeland*, lees: Graaf *van Holland en Zeeland*, — Bl. 74, reg. 27, *staat:* naar het kanaal van Vere *lees:* naar den kant van Vere — Reg. 36 en 37, *staat:* VAN CHATHAM. *lees:* Lord CHATHAM.

* WALCHEREN, polderarrondissement. Reg 9 *staat:* belastbaar land, *lees:* schotbaar land,

WALCHEREN, hofstede op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en ¼ u. N. W. van *Middelburg*, aan den straatweg naar Buttinge.

WALDAMME, hofstede op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en 25 min. Z. O. van *Middelburg*, eene oppervlakte beslaande van 33 bund. 78 v. r. 50 v. ell.

* WALDBREDIMUS. Bl. 80, reg. 1 en 4, *staat:* WALDBREDIMUS *lees:* WALDBREDIMUS — Reg. 5 en 6, *staat:* en een vruchtbaar *lees:* in een vruchtbaar

WALK, geh., prov. *Limburg*, gem. en 5 min. van *Heythuizen*; met 24 h. en 120 inw.

* WALRICH, voorm. kloost., is, naar men wil, ten tijde der Reformatie in den Spaanschen oorlog gesloopt. Men ziet er thans nog de grachten, fondamenten en muren van eene kapel. Reg. 6, *staat:* A. D. W. MUNSTER, *lees:* A. D. W. MUNTER,

* WALS telt 16 h. en 110 inw.

* WALSUM. *Staat:* Zie WELSEM. *lees:* Zie WILSUM.

* WALTA, voorm. state, griet. *Wonseradeel*, lag ten O. van en aan het d. *Tjerkwerd*. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 31 bund.

* WALTER. Reg. 2, staat: *Doncolt*, lees: *Doncols*,

* WALWILLER is geen geh., maar een d.

* WAMEL, gem. Reg. 3, *staat:* Tel *lees:* Tiel

* WAMEL, gem., bevat 1374 bund. belastbaar land — De inw. vinden veel hun bestaan in den landbouw, de tabaksplanterij, ooft- en veeteelt. — De twee Israëliten, die er wonen, behooren tot de bijkerk te *Druten*. — De 2 scholen worden gezamenlijk door 200 leerlingen bezocht. — Men telt in de kom van het d. 61 h. — De Herv. kerk was vroeger eene kruiskerk, van welke alleen het koor en de zijvleugels nog aan- wezig zijn; zij heeft eenen spitsen, houten toren. — De in 1828 gebouwde R. K. kerk is een fraai gebouw, met eenen koepeltoren en van een orgel en drie altaren voorzien.

* WAMEL-EN-DREUMEL. Reg. 2, staat: *Botenburg*. lees: *Batenburg*.

*WAMELSCHE-UITERWAARDEN-POLDER paalt N. aan de Waal, O. aan Leeuwen, Z. aan den Bandijk en het dorp, W. aan de Dreumelsche uiterwaarden. — Deze polder beslaat, volgens het kadaster, eene

oppervlakte van 165 bund.; telt 6 h., waaronder 2 boerderijen en wordt door eene sluis op de Dreumelsche-uiterwaarden van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit twee Poldermeesters, eenen Secretaris en eenen Ontvanger.

* WAMMERT ligt Z. W. van *Leeuwarden*, telt 7 h. en ruim 40 inw.

WANASEPI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Krawang*, met aanplantingen van suikerriet.

WANGI-WANGI-ARCHIPEL, groep eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, ten Z. van het eil. *Celebes*.

* WANNEPERVEEN. Reg. 7 en 8, *staat:* Boekebosch, *lees:* Roekebosch,

* WANNIAHUIZEN *lees:* WARNIAHUIZEN. Het is geen b. maar een geh. en telt 7 h. en ruim 40 inw.

* WANROY bevat, behalve de in het Wbk. vermelde b. en geh., ook nog de geh. de Noord, de Kuilen en de Park, benevens de b. de Peelstraat en de Heidensche-straat.

* WANSWERD heeft eene Hervormde kerk, zijnde een hecht, ruim, langwerpig vierkant gebouw, met eenen stompen toren en van een orgel voorzien.

* WAPENVELDE. De kerk is een halve cirkel, tegen de pastorij aangebouwd. Boven den predikstoel is het kleine orgel.

WARCHORST, landhoeve, prov. *Overijssel*. Zie WERKHORST (DE). W. en A.

* WARENDORPER-SCHANS (DE). *Staat* : DE BUIRSERREEK-SCHANS *lees* : DE BUIRSERBEEK-SCHANS

* WAR. Staat: *Vriesland*, lees: *Friesland*,

* WARF (HET OUDE-). Reg. 7, *staat:* OUDE-WARE *lees:* OUDE-WARF

* WARFFUMBORG. — Bl. 103, reg. 9, *staat:* Sebathuis *lees:* Schathuis

* WARFFUMMER-KWELDER. De Noordpolder werd in 1811 (niet in 1812) binnengedijkt. — Reg. 10, staat: *Buflo*, lees: *Baflo*, — Reg. 12 en 13, *staat:* VAN CLANRICARTY, *lees*: VAN CLANCARTY, — De scharen te Ooldorp en te Warffum gevonden, waren zoo zeer door roest aangetast en verteerd, dat zij niet vervoerbaar waren, en dadelijk in stukken zijn gevallen. Er is dus geen van die scharen naar het archief te Groningen overgebragt. Maar de monsterschaar te Groningen, in het archief aanwezig en volkomen gelijk aan de beide eerstgenoemden, is in het veen bij Bourtange gevonden (1).

* WARFFUMER-MAAR (HET) vereenigde zich aan de Haantil met het Rasquerder-maar (niet met het Bafloër-maar).

* WARFSTER-MOLEN telt 20 h. en 120 inw.

WARFUMBURG, burg, prov. *Groningen*. Zie WARFFUMBORG. W. en A.

WARGA, beter WARREGA, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Idaarderadeel*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Rauwerd*, bevattende de d. Warrega, Warstiens en Wartena, en beslaande, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2856 bund. 21 v. r. 10 v. ell., waaronder 2851 bund. 26 v. r. 76 v. ell. belastbaar land.

* WARGAASTER-VAART (DE). Staat: kw. *Westergoo*, lees: kw. *Oostergoo*,

* WARKEMAHEERD beslaat met de daartoe behoorende gronden eene oppervlakte van 138 bund.

---

(1) Men zie over de eerstgenoemden Dr. R. WESTERHOFF, *de Kwelderkwestie nader overwogen*. Gron. 1844, *aanteek.*, bl. 4.

* WARLESLE, *lees:* WARNESLE.

* WARM, buurs., prov. *Gelderland*, telt 51 h. en ongeveer 220 inw.

* WARMELO of WERMELO. De Heeren van WARMELO zijn in de oude geschiedenissen zeer vermaard als leden der hooge regering van *Overijssel*. WYBROCH VAN WARMELO wordt vermeld, in den jare 1460, als verschenen op den landdag te Deventer.

WARMONDER-LEE (DE), riviertje in *Rijnland*. Zie LEDE (DE). W.

WARNI, Latijnsche naam van de VARINEN, die hier oudtijds woonden. Zie VARINEN.

* WARNIAHUIZEN is geen b., maar een geh.

* WARNS. *Staat:* WARLESLE, *lees:* WARNESLE. — Het telt in de kom van het d. 35 h. en 250 inw. en met de daartoe behoorende b. 106 h. en ruim 560 inw.

* WARNSVELD bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de buurs. Ooijershoek en Baronsbergen. — Reg. 7, *staat:* Snideras, *lees:* Suideras, — Bl. 119. De beide scholen worden gemiddeld door 150 leerlingen bezocht.

* WARNSVELDSCHE-DIJK (DE) heeft eene overlaat lang 228 ell., en werkende op 5,65 ell. Deventersche peil.

* WARVELDER-SCHANS. Ter plaatse, waar zij gelegen heeft, ziet men thans eenen vierkanten aarden wal, omgeven van eene breede en drooge gracht. De oorsprong van deze schans is onbekend zoomede waarvan zij haren naam heeft ontleend.

* WARVEN (DE), geh., ligt 70 min. Z. W. van *Oterdum*, en telt 12 h. en ongeveer 50 inw.

* WASCHTER-MOLEN is geen b., maar een geh.

* WASKEMEER (HET GROOT-) en WASKEMEER (HET KLEIN-) liggen in de Friesche griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, ½ u. N. ten O. van Donkerbroek.

* WASPIK (BUITENDELLEN-VAN-GROOT-). *Staat:* Zie BUITENDELLEN-VAN-WASPIK-OOST-EN-WEST-VROUWKENSVAART, *lees:* Zie BUITENDELLEN-VAN-WASPIK-OOST-EN-WEST-VAN-VROUWKENSVAART.

WASPIKSDIJKSKEN, b., prov. *Noord-Braband*. Zie DIJKSKEN.

* WASSEMEER (HET HILVERSUMSCHE-) of HET HILVERSUMSCHE-WASCHMEER beslaat eene oppervlakte van 6 bund 50 v. r.

* WASSEMEER (HET LAARDER-) of HET LAARDER-WASCHMEER ligt gedeeltelijk gem. en 40 min. O. van *Hilversum*, gedeeltelijk gem. en ½ u. Z. W. van *Laren* en beslaat eene oppervlakte van 50 bund. 4 v. r. 90 v. ell. — Dit water en het *Hilversumsche-Wassemeer* loopen ineen. De grensscheiding der gem. *Hilversum* en *Laren* loopt er door. Het zijn overblijfselen van afgegraven veenen en zij worden gebruikt om de schapen te drenken en te wasschen, van daar de benaming, doch zij verminderen jaarlijks in omvang.

* WASSENAAR. Onder de hier gestaan hebbende Predikanten verdient melding de Oostersche taalgeleerde ALBERTUS SCHULTENS, van 1711—1713. — Reg. 3, *van onderen*, *staat:* 1148, *lees:* 1847,

* WASSENAAR (OUD-). Reg. 6, *staat:* GIOLLAUME *lees:* GUILLAUME

* WASSENAAR-EN-ZUIDWIJK bevat het d. Wassenaar, benevens de geh. den Deyl, Leydsche kant, Veenzijde, Haagkant, Duinkant, Smokkelbrug, Oostdorp en Zeeduinen.

* WASSERBILLIG, d. Reg. 18, *staat:* WASSERBILLES, *lees:* WASSERBILLIG, — Bl. 155, reg. 10, *staat:* Trienenaars *lees:* Trierenaars

WATER (HET), groote watervlakte in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Made-en-Drimmelen*, tuschen de Pietersplaat, Maltha en de Ganzewei. — Het gat van de Gans en het Drooggat loopen er in uit.

WATERBGGE, buurs., prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo*, 1½ u. N. van *Almelo*; met 50 h. en ruim 210 inw.

WATERGANG (DE), water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Capelle*, in eene westelijke rigting loopende van het geh. de Hooge-vaart naar de Nieuwe-vaart in die gemeente.

WATERGOOR, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en ¼ u. N. van *Nijkerk*. In dit geh. lag vroeger het laudg. W a t e r g o o r.

* WATERGOOR, hofstede, is in 1849 voor afbraak verkocht.

* WATERGRAAFSMEER. Het zuidelijk gedeelte der ringvaart, begrepen tusschen de Hardveldsche brug en den Amstel, maakt een gedeelte uit van de *Keulsche-vaart*, en heeft eene breedte van 21 ell. — Bl. 142, reg. 16, s t a a t : *Onder-Amstel*, l e e s : *Ouder-Amstel*,

* WATERHOEK, buurs. in *Twenthe*, telt 7 (niet 74) huizen.

* WATERING (DE), gegraven vaart onder de *Veenkop*. *Staat:* Zie Beetskoopwatering. *lees:* Zie Beetskoogwatering.

* WATERINGEN, gem., bevat mede de b. N o o r d w e g en de Z w e t. — Bl. 145. reg. 18, *van onderen staat:* 1596 *lees:* 1496 — Bl. 146, reg. 6, *staat:* De Herv. kerk, *lees:* In de Herv. kerk,

* WATERINGSCHE-SLUIS is wijd 4,05 ell.

* WATERINGSKANT (DE). Reg. 3, staat: *Shagen*, lees: *Schagen*, — Het bestaat uit 2 h. en 15 inw.

* WATERKANT, geh., prov. *N.-Holland*, telt 26 h. en ruim 180 inw.

* WATERLAND, dijkgraaf-en-hoogheemraadschap. Het zomerpeil is 1,10 ell. onder A. P. — Reg. 11, *staat:* in den Waterlandsche-Zeedijk, *lees:* en den Waterlandsche-Zeedijk,

WATERLANDSCHE-POLDER (DE), in de wandeling veelal het Waarland genoemd, polder, prov. *Noord-Holland*, arr. *Alkmaar*, kant. *Schagen*, gem. *Haringcarspel*; palende N. aan den Slootgaardpolder, O. aan den Leijerpolder, Z. aan den Heer-Hugo-polder, W. aan de Bleekmeer en den Speketers-polder. Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 545 bund. 63 v. r. 80 v. ell. alles schotbaar land; telt 30 h., waaronder 14 boerderijen, en wordt door eenen molen, op de Raazmaatsboezem, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en eenen Molenmeester.

* WATERLOO, b. in *Staats-Vlaanderen*, ligt 3½ u. van *Sluis*.

WATERMOLEN-BRUG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, gem. *Weerselo*, wijd tusschen de landhoofden 2,70 ell.

WATEROP, geh., prov. *Limburg*, gem. en ½ u. Z. van *Gulpen*; met 36 h. en ongeveer 160 inw.

* WATERVAL ligt Z. Z. W. van *Ulestraten*.

* WATINGA. Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij.

WATOEKOEROE, d. in *O.-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Djocjokarta*.

WATOE-SOEMBER, bergrug op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*. — Van dezen bergrug heeft den 28 October 1849 eene aardstorting plaats gehad, waardoor eenige weinig beduidende bergstroomen zoodanig opgestopt zijn, dat deze eenen geheel anderen loop hebben genomen, en in de dorpen Sebawi en Kezengi, in het distr. Tjangkreb, belangrijke verwoestingen hebben aangerigt, zijnde er onder anderen 12 woningen ingestort, 9 door het water medegesleept en een groot aantal vruchtboomen ontworteld en omgevallen. Daar dit onheil in den vroegen morgen plaats had, toen vele der bewoners nog sliepen, hebben daarbij twaalf menschen het leven verloren.

* WATSMA. Ter plaatse, waar deze state gestaan heeft, ziet men thans eene arbeiderswoning

WAU (DE), Way wau, riv. in *Oost-Indië*, op het eil. *Amboina*, met eene noordwestelijke rigting, tusschen de d. Lebaleboe en Wausela-a door, in den *Archipel-van-St.-Lazarus* uitloopende.

§ WAUSELA-A of Waissela-a, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Amboina*, in *Hitoe*, aan de Noordkust, gesp. *Oeli-Ala*, ½ mijl van Ceyt.

* WAVER (RIJKE-) is eene b., geen geh.

* WAVEREN. Reg. 24, staat: (*losauges*) lees: (*losanges*)

WAWA-KARANG, d. in *Oost-Indie*, op het eil. *Celebes*, op het zuidelijke Schiereiland.

* WAY is geen eil. maar een d.

* WAYGAMME. *Staat:* Zie Missewal. *lees:* Zie Missowal.

WEBRIG of Webberg, geh., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. van *Spaubeek;* met 3 h. en 20 inw.

* WECKDAM is een geh. in *Twenthe*.

WEDERGEVONDEN (NIEUW-) koffijplant en kweekgrond, kol. *Suriname*. Zie Weergevonden (Nieuw-). W.

* WEDERHOOP (NIEUW-). Reg. 4, *moeten de woorden:* benedenwaarts aan de Commewijne *wegvallen*.

WEED (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Venhuizen-en-Hem*, ¼ u. Z. van *Venhuizen;* met 3 h. en ruim 20 inw.

* WEEDA-EILANDJES worden door Arrowsmith de Widey-eilanden genoemd. Het zuidelijkste gedeelte ligt op 0′ 40″ Z. B., ofschoon de meeste kaarten dit 10″ meer noordelijk plaatsen. Het is eene groep van 15 lage en ongelijk groote eilanden, door banken met elkander vereenigd, het is niet raadzaam ze te digt te naderen; de nabijheid is vuil en de stroom trekt sterk.

* WEEGGELO is geen b., maar eene buurs.

WEEGJE (HET) geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Broek* c. a., 5 min. N. W. van *Broek*, nabij de Gouwe.

* WEELE. *Staat*: Reigersberrg *lees*: Reigersbergh

* WEEL-EN-BRAKEN paalt N., O., Z. en W. aan Obdam, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 74 bund. 61 v. r. 70 v. ell.; bevat slechts 1 h.; wordt door eenen molen, op de watering van Obdam, van het overtollige water ontlast, en staat onder het bestuur van eenen Dijkgraaf, Penningmeester en twee Heemraden.

* WEELZIGT. Reg 7, *Staat*: Jacob Moolenberg. *lees*: Jacob Moolenburgh.

WEERDIJK (DE OUDE-), dijk, prov. *Groningen*. Zie Westerdijk (De). W. en A.

* WEERDINGA ligt prov. *Drenthe*.

WEERDSLUIS (DE), sluis, prov. *Utrecht*. Zie Waardsluis (De).

* WEERDT of Weert, ligt ¼ u. N. W. van *Linnen* en telt 8 h. en 70 inw.

* WEERE (DE), prov. *Noord-Holland*, ligt ook ten deele gem. *Zijbecarspel-en-Benningbroek*, en telt 59 h. en 330 inw., als: 21 h. en 150 inw. onder *Abbekerk-en-Lambertschagen;* 33 h. en 170 inw. onder *Hoogwoud-en-Aartswoud* en 5 h. en 30 inw. onder *Zijbecarspel-en-Benningbroek*.

WEERE (DE), geh., prov. *Noord-Holland*. Zie Weeren (De). W.

* WEEREN (DE), streek lands, prov. *Friesland*. Aldaar staan 9 h. met ruim 60 inw.

WEEREN (DE), geh., prov. *Friesland*. Zie Terzoolster-Weeren. W.

WEERHUIS of Weerhuizen, geh., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Utingeradeel*, ¼ u. N. W. van *Akkrum*; met 2 h. en 15 inw.

* WEERKLANK (DE), b., bij *Leeuwarden*, telt 24 h. en 140 inw.

* WEERSELO. Reg. 3, *staat*: Lossen, *lees*: Losser,

* WEERT, bevat, behalve de in het Wbk. vermelde geh., ook nog de voorpoorten: Beekpoort, Dries, Maaspoort en Molenpoort, benevens de b. Boshoverbeek, vroeger deel gemaakt hebbende van het geh. Boshoven, waarvan zij thans door de Zuidwillemsvaart gescheiden is, en de Biest. — De st. Weert heeft mede een Postkantoor.

* WEERT, geh., gem. *Meerssen*, ligt W. N. W. van *Meerssen*, aan den Straatweg op Maastricht.

WEERT, geh. prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. van *Bunde*; met 3 h. en 12 inw.

WEERT, geh., prov. *Limburg*, gem. *Horn*. Zie Weerd. W.

WEERT, geh., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. van *Roermond*; met 15 h. en 130 inw.

WEERT (DE), geh., prov. *Limburg*, gem. *Linnen*. Zie Weerdt. W. en. A.

WEERT (DANIELS), naam, welken men wel eens verkeerdelijk geeft aan het geh. Danielsweert, prov. *Limburg*. Zie Danielsweert.

WEERT (VISSER-), geh., prov. *Limburg*. Zie Visserweert. W.

* WEESP, gem., bevat ook het geh. Bloemendaal, benevens de b. Klompweg en 's Gravelandsche-weg en gedeelten van het geh. Smal-Weesp en van den Stammerdijk. — Bl. 206. In het jaar 1849 zijn aldaar doorgevaren 11,844 schepen en 733 vlotten. — Onder de alhier gestaan hebbende Herv. Predikanten verdient vooral melding de beroemde Balthasar Bekker van 1677—1679. — Bl. 207, reg. 4 *van onderen*, *staat*: Hendrik *lees*: Hendrik — Bl. 208. De schutsluis is wijd in den dag, 8,11 ell., de schutkolk lang 85,65 ell. en heeft 3 paar deuren, allen naar de Vecht gekeerd.

WEESP (HATTEMER-), buurs., prov. *Gelderland*. Zie Wezep (Hattemer). W.

WEESP (SMAL-), geh., prov. *Noord-Holland*, gedeeltelijk gem. en 5 min. W. van *Weesp*, gedeeltelijk gem. *Weespercarspel*; met 6 h. en ruim 30 inw. onder *Weesp*.

* WEESPERCARSPEL bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de geb. den Horn, Klomp, de Gaasp, Lange-Muiderweg, Vechtdijk, 's Gravelandsche-vaart, het Gein, Abcouder-straatweg en gedeelten van het d. Ankeveen, van het geh. Smal-Weesp en van den Stammerdijk.

WEZEN-ERF, bouwhoeve, prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. Z. ten W. van *Apeldoorn*, in de buurs. *Ugchelen*; eene oppervlakte beslaande van 12 bund. 35 v. r. 8 v. ell.

WEG (DE OUDE-TWENTHSCHE-), weg in *Overijssel*, van Zwolle in eene oost-zuidoostelijke rigting, langs Almelo, Borne en Enschedé naar de Duitsche grenzen loopende. Hij wordt vervangen door den grooten weg der tweede klasse No. 2, die van Zwolle in bijna de zelfde rigting over Raalte, Wierden, Almelo, Borne en Enschedé loopt, in 1832 aangelegd en gedeeltelijk beklinkerd en gemacadamiseerd is.

* WEGBUURTE. *Staat*: Zie Weybuurte. *lees*: Zie Weybuurt.

* WEGER is geen geh., maar een d.

* WEGGELE is geen b., maar eene buurs.

* WEHE. Van dit d. is in 1850 een grindweg naar Ulrum door Leens aangelegd, welke den 4 December van dat jaar voltooid was. — De kerk en pastorij zijn in 1850 geheel herbouwd, en op 12 Januarij 1851 is het nette kerkje ingewijd, de pastorij is van eenen smaakvollen tuin, waarin een groot aantal fraaije heesters, omgeven.

WEIDE (DE), h., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Oosteinde*, ½ u. van *Langedijke*, waartoe het kerkelijk behoort.

* WEIDE (DE ANDELSCHE-EN-DE-GIESSENSCHE-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 219 bund. 91 v. r. 64 v. ell., waaronder 219 bund. 10 v. r. 64 v. ell. schotbaar land, als: onder *Andel*, volgens het kadaster 133 bund. 54 v. r. 40 v. ell. en onder *Giessen* 86 bund. 37 v. r. 24 v. ell. Het zomerpeil van de *Andelsche-weide* is 0,20 ell.

* WEIDE (DE HOOGE-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 335 bund. 33 v. r. 41 v. ell.; telt 61 h., waaronder 15 boerderijen, en watert, wegens zijne hooge ligging, uit op de Vleutensche-Wetering, die gemeenschap heeft met den Leydsche-Rijn door de sluizen bij Jaffa en aan den Heldam, en met de Vecht door de sluis bij den Zuilensche koornmolen. Het polderbestuur bestaat uit eenen Weigraaf, drie Heemraden, eenen buitengewonen Heemraad en eenen Secretaris.

WEIMERT, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Zundert-en-Wernhout*, ½ u. Z. W. van *Groot-Zundert*; met 13 h. en 80 inw.

* WEIPOLDER (DE), gem. *Sommelsdijk*, is onbehuisd, en wordt door eene sluis, op de haven van Sommelsdijk, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur bestaat uit vier Heemraden, drie Gezworenen, eenen Penningmeester en eenen Secretaris.

WEIPOORTSVLIET (DE) is eigenlijk eene tak of sprank van de *Zwet*, welke tak ook wel de ZWIET genoemd wordt.

* WEIS (ALT-). *Staat:* Zie ALTWEIS. *lees:* Zie ALTWIES.

WEIWERT-ARKEMA, boerderij, prov. *Groningen*, gem. en 25 min. N. N. O. van *Grijpskerk*, op *de Waarden*, eene oppervlakte beslaande van 37 bund. 79 v. r. 4 v. ell.

* WELBERGSCHE-POLDER (DE), prov. *Noord-Braband*, telt 30 h.

WELDENNES, voorm. amb., prov. *Noord-Braband*. Zie WIELNES. W.

* WELDSEN (GROOT-) en KLEIN-WELDSEN. *Staat:* Zie WELSDEN. *lees:* Zie WELSDEN (GROOTE-) en WELSDEN (KLEINE-).

WELERI, d. in *Oost-Indië*. Zie WILLERIE. W.

* WELEVELD. Reg. 4, *staat*: borg *lees*: burg

WELGELEGEN, hofst. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, ½ u. Z. ten W. van Oost-Souburg, even ten N. O. buiten de stad Vlissingen, aan den straatweg naar Middelburg.

WELGELEGEN, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en even ten Z. van *Middelburg*, aan den straatweg naar Vlissingen.

§ WELHERI, d. in *Oost-Indië*. Zie WILLERIE. W.

WELHERI, bosch in *Oost-Indië*. Zie WELERIE. W.

* WELIE. *Staat*: Zie WELIJ. *lees*: Zie WELY.

WELIRI, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*. Zie WILLERIE. W.

WELIRI, bosch in *Oost-Indië*. Zie WELERIE. W.

* WELIS (DE), bergketen, is 3387 ell. hoog.

WELLAHAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en reg. *Djapara*, aan de Tangoel-Angien, grootendeels door Chinezen bewoond.

* WELLAND. Bl. 261, reg. 16 en 17, *staat* : LOCMER. *lees* : LOCKER.
* WELLENSEIND is een geh.

WELLENLOOY, geh., prov. *Limburg*, gem. en 2 u. van *Bergen*; met 37 h. en 240 inw.

* WELLENSTEIN. De kerk is aan de H. ANNA toegewijd.

WELLES, gebergte in *Oost-Indië*. Zie WELIS. W. en A.

WELLSCHE-BROEK (HET), gedeelte polderland in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Ammerzoden*; palende N. W. aan den Ham, N. O. aan de Riemers, Z. O. aan den Maasdijk, Z. W. aan den Binnenpolder-van-Hemert. Het slaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 91 bund. 10 v. r. 40 v. ell.; bevat 1 h., en wordt door de Wellsche-beek en de Oensloot, op den Binnenpolder-van-Hemert, van het overtollige water ontlast.

* WELSCHEN. De kerk is aan den H. JACOBUS toegewijd.

* WELSDEN (GROOTE-) ligt ½ u. N. W. van *Margraten*, en telt 32 h. en 200 inw.

* WELSDEN (KLEINE-) ligt 20 min. W. N. W. van *Margraten*, en telt 12 h. en 90 inw.

* WELSOORDE, watering, *staat*: WALSOORDEN *lees*: WELSOIRDE

WELSUM, buurs., prov. *Overijssel*. Zie WILSUM. W.

WELSUMER-BUITENWAARDEN, uiterwaarden, prov. *Overijssel*, arr. en kant. *Deventer*, gem. *Olst*; palende N. aan Veessen, gem. Heerde, O. aan den IJssel, Z. aan Terwolde, gem. Voorst, W. aan den IJsseldijk, en eene oppervlakte beslaande van ongeveer 240 bund. Zij wateren uit, door eenen houten duiker, op den IJssel.

* WELTERHOVEN. Reg. 2, staat: *Noord-Braband*, kw. *Kennemerland*, lees: *'s Hertogenbosch*, kw. *Kempenland*,

WELTEVREDEN, buit., prov. *Gelderland*, gem. en in het d. *Brummen*, aan den straatweg, eene oppervlakte beslaande van 1 bund. 28 v. r. 92 v. ell.

WELVLIET, water in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Simonshaven-en-Schuddebeurs*, in den *Simonshavensche-polder*, welks westelijke zijde het kronkelende van het Zuiden naar het Noorden doorstroomt.

* WELZINGE. Reg. 27, *staat*: WILLEM IV, *lees*: WILLEM VI, — Reg. 34 *staat*: veertiende eeuw, *lees*: achttiende eeuw,

* WELZINGEN-POLDER is, naar het schijnt, tusschen de jaren 1545 en 1552 bedijkt.

* WEMELE. Reg. 2, *staat*: WEMELDINGEN, *lees*: WEMELDINGE,

WENDELGORSGOOT, water, prov. *Overijssel*, gem. *Wierden*.

* WENERANGE. *Staat*: in de heerl. *Clerff*, *lees*: in het balj. van *Bastenack*,

WENGELERWAARDEN, uiterwaarden, prov. *Overijssel*, arr. en kant. *Deventer*, gem. *Wijhe*; uitwaterende op den IJssel door eenen steenen duiker, wijd 0,60 ell.

* WEPEREN of WEPER telt 6 h. en ongeveer 50 inw.

* WEREHUIZEN. *Staat*: Zie WERRHUIS en zoek dat woord hier voor.

* WERENDIJKE bevat 4 h., bewoond door 4 huisgez., uitmakende eene bevolking van 24 inw., die meest in den landbouw hun bestaan vinden.

* WERFHORST ligt 10 min. Z. van *Doornspijk*, en telt 46 h. en ongeveer 340 inw.

WERINEN, oude bewoners dezer landen. Zie VARINEN.

WERKEN (DE). Bl. 267, reg. 27 en reg. 29 en 30, *staat:* de ROEST VAN ALKEMADE, *lees:* ROBST VAN ALKEMADE,

* WERKENDAM bevat de pold. Keizersguldenwaard, Kalverwaard, Kievitswaard, Happenhennip, Hardenhoek, en Rijerwaard. — Bl. 271, reg. 26 en 27, *staat:* gereisterd *lees:* geteisterd

WERKEN-EN-SLEEUWIJK (DE) bevat de d. de Werken en Sleeuwijk, zijnde het d. *de Werken* verdeeld in de b. of wijken Kom, Werkensche-dijk en Kille, en het d. *Sleeuwijk* in de b. Kerkeinde en Hoekeinde.

* WERK-EN-HOOP, hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Weespercarspel*, aan den Langen weg van Weesp naar Muiden. Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 31 bund.

* WERKENSCHE-DIJK (DE). Langs dezen dijk staan 35 h. met ruim 200 inw., welke eene b. vormen, die tot de gem. *de-Werken-en-Sleeuwijk* behoort.

WERKHOEVE, hofst., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Overschie-en-Hoogeban*, in den pold. *Blijdorp*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 9 bund. 7 v. r. 76 v. ell.

* WERKHORST (DE). Reg. 2, *staat:* zwart beenbranding, *lees:* beenzwartbranding,

* WERNSE. Reg. 2, staat: *Oostergoo,* lees: *Westergoo,*

WERP (DE), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, ½ u. N. W. van *Wirdum*; met 5 h. en 25 inw.

WERPHEMBURG, oude naam van den voorm. burg WARFFUMBORG, prov. *Groningen*. Zie WARFFUMBORG. W.

* WERPSTERDIJK (DE) is geen dijk, maar een opweg.

* WERPSTERDIJK (DE VAART-LANGS-DE-), *lees:* WERPSTER-VAART (DE), loopt in eene zuidoostelijke rigting langs den Werpsterdijk.

* WERWOLDE. *Staat:* Zie WERWOLDE (HET SLOT-). *lees:* Zie VERWOLDE (HET SLOT-).

WESSINGEN (HOF-VAN-), bouwhoeve, prov. *Gelderland*, gem. en 10 min. O. van *Doornspijk*, in de buurs. *West-Engen*. — Deze bouwhoeve is eene *curtile of rentmeisterschuur*, aldus genoemd in den giftbrief van Keizer HENDRIK IV, in 1064; waaraan thans nog alle opkomsten der zaadtinsen van de onderhoorige landerijen, om St. Marten, worden afgeleverd, onder de benaming van *'t Papenzaad-van-Epe*, bij welke aflevering telkens een vaatje Eperbier aan de tinsschuldigen wordt ten beste gegeven.

* WESSINGHUIZEN telt 8 h. en ongeveer 60 inw., van welke 7 h. en 50 inw. onder *Onstwedde* en 1 h. en 6 inw. onder *Vlagtwedde*.

* WESTBROEK, d. in het *Gooregt*. Staat: Zie *Westbroek*. lees: Zie *Westerbroek*.

* WESTBROEK-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 210 bund. 18 v. r., waaronder 205 bund. 68 v. r. schotbaar land; telt 17 h., waaronder 12 boerderijen.

WESTDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 20 min. W. N. W. van *Mijnsheerenland-van-Moerkerken*, aan den dijk van dien naam; met 46 h. en 370 inw.

WESTDIJK, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Spijkenisse-en-Braband*, ½ u. Z. W. van *Spijkenisse*, aan den Westdijk, waarvan zij haren naam ontleent.

WESTDIJK, dijk in het *Land-van-Putten*, prov. *Zuid-Holland*, in eene zuidelijke rigting loopende van den Spijkenisse-polder, tusschen den Simonshavensche-polder en den Brabandsche-polder door, naar den pold. Vriesland, terwijl hij de grensscheiding tusschen de gem. *Spijkenisse-en-Braband* en *Simonshaven-en-Schuddebeurs* vormt.

* WESTDORP, prov. *Noord-Holland*, ligt ½ u. van *Bergen*, en telt 20 h. en*ongeveer 120 inw.

* WESTDORPE. De par. telt 780 Communikanten.

WESTEIND, b., prov. *Noord-Holland*; gem. en het westelijke gedeelte van het d. *Spanbroek* uitmakende; met 6 h. en ongeveer 40 inw.

WESTEINDE, b., prov. *Friesland*. Zie HARICH (WESTER-).

WESTEINDE, geh., prov. *Noord Holland*, gem. en zich uitstrekkende ½ u. W. van *Enkhuizen*; met 55 h. en 270 inw.

WESTEINDE, b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en onmiddellijk ten W. van de kom van *Hazerswoude*; met 56 h. en 520 inw.

* WESTEINDE-VAN-ACHTERBROEK (HET) is slechts het westelijke gedeelte van den pold. *Achterbroek*, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 230 bund., alles schotbaar land en telt 37 h., waaronder 17 boerderijen. Het land ligt 1,36 ell. onder A. P.

* WESTEINDE-VAN-LIMMEN (HET). *Staat*: Zie LIMMEN (HET WESTEINDE-VAN-). *lees*: Zie LIMMEN (DE WESTZIJDE-VAN-).

* WESTENDORP, gem. *Epe*, telt 21 h. en 130 inw.

* WESTENENK. *Staat*: Zie ENK (WESTER-). *lees*: Zie ENK (WESTEN-).

* WEST-EN-OOSTPOLDER is groot, volgens het kadaster, 33 bund. 92 v. r., en watert uit door twee houten duikers op de Maas.

* WESTERWOUD. Bl. 291, reg. 1 *lees*: WESTENWOUD.

WESTER, geh., prov. *Groningen*, gem. en 1 u. Z. W. van *Bellingewolde*, 10 min. Z. W. van *Vriescheloo*, waartoe het kerkelijk behoort met 25 h. en 110 inw.

* WESTERBEEK, voorm. buit. op het eil. *Walcheren*, ligt 40 min. van *Vlissingen*, ½ u. Z. van *Koudekerke*. — Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerenhofstede, eene oppervlakte beslaande van 6 bund 52 v. r. 60 v. ell.

* WESTENBORG. Bl. 293, reg. 12 *van onderen*, *lees*: WESTERBORG.

* WESTERBORK-EN-BROEKVEEN. Reg. 2, staat: *Westerberk*. lees: *Westerbork*. — Er staan thans aldaar 3 h. bewoond door 20 zielen.

* WESTERBUREN, b., griet. *Wymbritseradeel*, ligt 12 min. van *Oosthem*, waartoe het kerkelijk behoort; telt 2 h. en 10 inw.

* WESTERDIJK (DE), dijk in *Westerwolde*, hoewel in der tijd gesloopt, is nog op sommige punten zigtbaar. Hij werd ook de OUDE-WEERDIJK genoemd; was in 1454 en volgende jaren gelegd en liep van Pogum, in *Oost-Friesland*, in eene noordelijke rigting, langs de Oude-Schans, over Winschoten en Beerta, naar Finsterwolde.

* WESTEREND, geh., griet. *Achtkarspelen*; telt 16 h. en ongeveer 100 inw.

WESTEREND of WESTEREIND, naam, welken men in de wandeling geeft aan het d. ZWAAG-WESTEINDE, prov. *Friesland*. Zie ZWAAG-WESTEINDE. W.

* WESTEREND, b., griet. *Opsterland*, reg. 3 staat: *Beesterzwaag*, lees: *Beetsterzwaag*.

* WESTERGAAST bestaat uit de westelijke huizen van het voorm. d., thans geh. *Gaast* of *Rotstergaast*.

* WESTERGAST. Reg. 3, *staat*: Hankemaburg. *lees*: het Huis Hankema. — Op dezen heuvel staan 8 boerderijen. — Aldaar werden

den 24 September 1731, op last van den Heer DE MEPSCHE VAN FAAN, 22 personen verbrand.

* WESTERGAST (LUTJE-) ligt 1 u. N. O. van *Wedde*, 10 min. O. van *Blijham*.

WESTERGEEST, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kollumerland-en-Nieuw-Kruisland*, arr. *Leeuwarden*, kant. *Dockum*, bevattende de d. Westergeest, Kollumerzwaag en Oudwoude, benevens Veenklooster, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3402 bund. 76 v. r. 34 v. ell., waaronder 3394 bund. 66 v. r. 54 v. ell. belastbaar land.

* WESTERGEEST, d., ligt 2 u. Z. O. van *Dockum*; telt 40 h. en ruim 260 inw. en met de kerkelijk daartoe behoorende geh., 142 h. en ongeveer 1000 inw., onder welke 7 Doopsgez., die tot de gem. van *Dantumawoude* behooren. — De dorpschool wordt gemiddeld door 50 leerlingen bezocht.

* WESTERHEIKANT. *Staat:* Zie WESTERHEIKANT. *lees:* Zie HEIKANT (WEST-).

* WESTERHEM. Reg. 4, *staat:* gestaan *lees:* afgestaan

* WESTERHORN bestaat uit 15 h. en 19 boerderijen met 260 inw., van welke 14 h. en 11 boerderijen, met 190 inw., onder *Grijpskerk* en 1 h. en 8 boerderijen, met 70 inw., onder *Lutkegast*.

WESTERHOUT, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wijk-aan-Zee-en-Wijk-aan-Duin*, ½ u. O. van *Wijk-aan-Zee*; met 14 h. en 80 inw.

* WESTERHUIS, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en 2 u. van *Ede*, 3 min. W. van *Otterloo*, waartoe zij kerkelijk behoort; met 5 h. en ongeveer 30 inw.

WESTERING, geh., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. W. van *Neerbree*; met 20 h. en 140 inw.

WESTERKAMPEN (DE), pold., prov. *Noord-Holland*. Zie KAMPER-POLDER (WESTER-). W. en A.

* WESTERKLOOSTER, in *Hunsingo*, is eigenlijk eene boerenbehuizing, met 3 arbeiderswoningen, welke, met de daarbij behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 17 bund. 65 v. r. 50 v. ell.

* WESTERKWARTIER, prov. *Groningen*. Bl. 307, reg. 6, *staat:* 26 *lees:* 27

WESTERKWARTIER, kw. in *Oost-Indië*. Zie TANGERANG. W.

* WESTERLEESCHE-VEENEN beslaan eene oppervlakte van 7 bund. 48 v. r. 29 v. ell.

* WESTERMEER, in *Haskerland*, telt ongeveer 100 inw., onder welke 70 Herv., 15 Doopsgz. en 15 R. K.

* WESTEROIJEN. Reg. 2, *staat:* 38 v. r. *lees:* 50 v. r.

WESTER-TUINEN (DE), b., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wijk-aan-Zee-en-Wijk-aan-Duin*, ¼ u. O. van *Wijk-aan-Zee*, het westelijke gedeelte van de *Wijkertuinen* uitmakende; met 29 h. en 140 inw.

WESTERVOORTSCHE-WAARDEN (DE), uiterwaarden, prov. *Gelderland*, arr. *Arnhem*, kant. *Zevenaar*, gem. *Westervoort*, uitwaterende door de Hank, op den IJssel, door eene sluis, wijd 1,22 ell.

WESTERZIJ (DE) of WESTERZIJDE, geh., prov. *Noord-Holland*, gedeeltelijk gem. *Heilo-en-Oesdom*, 25 min. W. van *Heilo*, gedeeltelijk gem. en ¼ u. W. van *Limmen*; met 15 h. en 80 inw.

* WESTFRIESLAND. Bl. 329, reg. 17 *van onderen, staat:* 81,855 bund. *lees:* 51,855 bund.

* WESTGEERE-VEENDERIJ-POLDER (DE), ook enkel DE VEENDERIJ genoemd, paalt N. aan den Geere-polder, O. aan den Butter-polder, Z.

aan den Ambacht-polder, W. aan den gemeenen weg. — Deze pold., welke in het jaar 1846 bedijkt is, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 22 bund., alles schotbaar land; is onbehuisd, en watert uit door ééne sluis, op het Ambachts-water en verder op den Rijn. In 1846 is met DE VEENDERIJ drooggemaakt eene andere plas, *de Kat* genaamd, groot ruim 18 bund., welke gewoonlijk de KLEINE-DROOGMAKERIJ genoemd wordt. Het bestuur over deze droogmakerij bestaat uit den Burgemeester en twee Poldermeesters.

* WESTHEM telt in de kom van het d. 18 h. en ruim 120 inw. en, met de kerkelijk daartoe behoorende b., 41 h. en ruim 170 inw. Men heeft er eene school.

* WESTHOVE, oud kast. op het eil. *Walcheren*, lag 2½ u. van *Middelburg*, 20 min. van *Oostkapelle*.

WEST-KIL (DE), het NIEUWE-GAT of de NIEUWE-KIL, kil in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Werkendam*, voortkomende uit de *Oude-Wiel*, en tusschen het Kraaijennest, den Thomaswaard en den Oostelijke-Opslag ter eener en den Kalverwaard, de Groeningswaarden, den Japenwaard en den Kievitswaard ter andere zijde door, in eene zuidwestelijke rigting in *Snap in de Kast* en het *Gat van het Steenenhuisje* uitloopende.

WESTLAAN (DE) of DE VELSERLAAN, weg, prov. *Noord-Holland*, gem. *Velsen*, in eene zuidwestelijke rigting, loopende van den straatweg van Haarlem op Alkmaar naar Sparendam en den Rijnlandsche-dijk.

* WESTLAAR. *Staat:* in de bar. *lees:* in het markgr.

* WESTLOON telt 5 h. en ongeveer 50 inw.

* WESTMERVELD, bewesten Rinsumageest, beslaat eene oppervlakte van ongeveer 750 bund.

* WEST-ORISANT. *Staat:* voorm. pold. *lees:* voorm. heerl. en pold.

WESTRIK, hoeve, prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. N. W. van *'s Princenhage*, ½ u. Z. van *de Beek*, waartoe zij kerkelijk behoort, in het geh. *Westrik*.

* WEST-TER-HOFSTEDE (DE POLDER-), *staat:* Zie POLDER-WEST-TER-HOFSTEDE. *lees:* Zie POLDER-BEWESTEN-TER-HOFSTEDE.

WESTVLIET, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, gem. en ten W. onmiddellijk grenzende aan de stad *Franeker*; met 46 h. en ruim 200 inw. Het is het westelijke gedeelte van het geh. *Vliet*.

WESTWAL, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en 20 min. van *Spanbroek*; met 4 h. en ruim 20 inw.

* WESTWERD. Reg. 11, *staat:* CORNELISZOON *lees:* CORNELIUS — Reg. 17, *staat:* LAMRIK, *lees:* LAMRIEK,

* WESTWOUD, d., behoort tot de gem. *Westwoud-en-Binnewijzend*.

* WESTWOUD, pold. Reg. 2, staat: *Westwoud;* lees: *Westwoud-en-Binnenwijzend;*

* WESTWOUD-EN-BINNEWIJZEND. Onder de hier gestaan hebbende Leeraren verdient melding de later als Staatsman beroemd gewordene JACOBUS KANTELAAR van 1782—1783.

* WESTZAAN. Bl. 358, reg. 3 *van onderen*, *staat:* 300,000 guld. *lees:* 30,000 guld. — Bl. 359, reg. 4 en 3 *van onderen staat:* en de bezigheden vertoonden, *lees:* de bezigheden vertoond, — Bl. 361. Het weduwen en wezenfonds telt 140 Deelnemers.

* WESTZAANDAM. Bl. 363, reg. 19, *staat:* LEENDERTZ *lees:* LEENDERSZ

* WESTZANER-OVERTOOM, grenst onmiddellijk aan *Westzaan* en telt 7 h. en ongeveer 40 inw.

* WESTZIJDE-VAN-AARLANDERVEEN (DE DROOGGEMAAKTE-). *Staat*: Zie DROOGGEMAAKTE-WESTZIJDE-. *lees*: Zie DROOGGEMAAKTE-POLDER-WESTZIJDE.

* WETANG (KARANG-). *Staat*: Zie KARANG-WETANG. *lees*: Zie KARANG-WETAN.

* WETERING (DE), scheepvaart in *Vollenhove*. *Staat*: Zie KALENBURGER-GRACHT (DE). *lees*: Zie KALENBERGER-GRACHT (DE).

§ WETERING (DE OUDE-), water in *Amstelland*. Zie OUDE-WETERING. W.

* WETERINGEN (LAGE-), b., gem. *Diepenveen*. Aldaar is eene Herv. kerk, met pastorij, gesticht in de laatste jaren.

* WETSENS telt 18 h. en 130 inw., allen Herv. De kerk is een langwerpig vierkant gebouw, zonder toren of orgel. Er is in dit d. geen school, maar de kinderen genieten onderwijs te *Aalzum*.

* WETSINGHE ligt ¼ u. van *Adorp*, en telt 34 h. en ongeveer 190 inw.

* WETSINGHER-ZIJL ligt gem. en ⅜ u. N. W. van *Adorp*.

WETZENS, d. prov. *Friesland*. Zie WETSENS. W. en A.

WEURTSCHE-PLAAT, plaat in de *Waal*, prov. *Gelderland*. Zij is lang 640, breed 112 en hoog 0,75 ell. boven middelbaren rivierstand en is door eene geul, breed 60 ell., van den linkeroever gescheiden.

WEUSSINGVEEN (HET), heideveld, prov. *Overijssel*, gem. en 1¼ u. Z. van *Lonneker*; groot 92 bund. 82 v. r. 50 v. ell.

WEVERWIJK (DE), geh., prov. *Zuid-Holland*, gedeeltelijk gem. en 35 min. W. ten N. van *Leerbroek*, gedeeltelijk gem. en 10 min. Z. O. van *Meerkerk*; met 25 h. en 120 inw., als 16 h. en 80 inw. onder *Meerkerk* en 7 h. en 40 inw. onder *Leerbroek*.

WEYNDELNESSE, voorm. amb., prov. *N.-Braband*. Zie WIELNES. W.

WEZEBEKE (DE), waterloop, prov. *Overijssel*. Zie KOLDERGRAVEN.

* WEZENBERG. *Staat*: Zie WESEMBERG. *lees*: Zie WESENBERG.

WIANG, POELOE-WIANG, eil. in *Oost-Indië*, tot de *Papoesche eilanden* behoorende, O. van het eil. *Gilolo*.

* WIBRANDA is thans eene boerderij, met 30 bund. grond.

* WICHMOND telt 32 h. en ruim 260 inw.

WIDEY-EILANDEN, naam, welken ARROWSMITH geeft aan de WEEDA-EILANDJES, in den *Moluksche-Archipel*. Zie WEEDA-EILANDJES. W. en A.

* WIELDRECHT, heerl., bestaat enkel uit dat gedeelte van den Wieldrechtsche-polder hetwelk tot de gem. *Wieldrecht* behoort en ruim 480 inw.

* WIELDRECHT-MET-LOUISA POLDER *lees*: WIELDRECHT, gem. bestaat uit het grootste gedeelte van den Wieldrechtsche-polder, den Louisapolder, den Oude-Rui-polder, den Cannemans-polder, den Van-Dijks-polder, den Oude-Beerpolder, den Nieuwe-Beer-polder, den Polder-Beneden-den-Oudendijk, den Polder-Boven-den-Oudendijk, het Boven-poldertje, den Engelsche-polder, den Braberspolder en den Koperenberg-polder, alsmede de Tongplaat en andere platen in den Biesbosch. — Er is sedert 1844 eene school. — In deze gem. zijn drie overzetveren; als: een stoombootveer van Willemsdorp op de Moerdijk; een pontveer van Wieldrecht op 's Gravendeel en een schuitenveer van Louisapolder op de Zwaluwe.

* WIELDRECHTSCHE-POLDER (DE). *Staat*: Zie DUBBELDAM (WIELDRECHTSCHE-POLDER). *lees*: Zie DUBBELDAM (WIELDRECHTSCHEN-POLDER).

* WIELEN (DE ZES-). *Staat*: Zie ZESWIELEN. *lees*: Zie ALKMAARDER-OVERTOOM.

WIELER, geh., prov. *Limburg*. Zie WILLER. W.

WIELERHEIDE, geh., prov. *Limburg*. Zie HEIDE. W. en A.

* WIELSCHE-HOEVEN (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, telt 20 h. en 100 inw.

WIELSTERZIJL, voorm. sluis, prov. *Friesland*. Zie WIELZIJL (DE). W.

* WIELWAARD (DE). Staat: *Land-van-Allena*, lees: *Land-van-Altena*,

* WIEMERS (DE). *Staat:* Zie WIJMERS (DE). *lees:* Zie WYMBRTS (DE).

WIENTJESBRUG (DE), houten brug, prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. W. ten Z. van *Luren*, over de Nettelhorster-sloot, in den grooten weg van Zutphen op Goor.

WIER (DE KLEINE-), b., prov. *Friesland*. Zie LUTKEWIER. W en A.

WIEREN (DE), geh., prov. *Friesland*. Zie TERZOOLSTER-WEEREN. W.

* WIERICKERDIJK (DE) ligt 1.00 ell. boven A. P.

* WIERINGEN bevat mede, behalve de in het Wbk. vermelde geh., de Gest, Oud-Gest, Vartrop, Zandburen, de Hoelem en de Houkes. — Bl. 386, reg. 34 *staat:* Zie het volgende art. *lees:* Zie het art. WIERINGER-NIEUWLAND.

* WIERINGER-NIEUWLAND. Zie voorts het art. NIEUWLAND (HET). W.

WIERUM, voorm. d., prov. *Groningen*, door het Reitdiep in twee geh. (niet dorpen) verdeeld. De voorm. kerk stond in *Wierum ten Oosten het Reitdiep*.

* WIERUM (KLEI-), geh., telt 4 h. en ongeveer 30 inw.

WIEUWENS of SPRONG, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Baarderadeel*, 5 min. Z. van *Oosterlittens*, waartoe het kerkelijk behoort; met 4 h. en ruim 20 inw.

WIEUWERD of WIEWERD, d., prov. *Groningen*. Zie WEIWERT. W.

WIEUWERDER-BOSCH, naam, welken men thans veelal geeft aan de b. BESSENS, prov. *Friesland*. Zie BESSENS.

WIJDE (DE), pold., prov. *Groningen*, arr. *Winschoten*, kant. *Zuidbroek*, gedeeltelijk gem. *Muntendam*, gedeeltelijk gem. *Veendam*; palende N. aan het diep van Muntendam, O. aan de Medemer-veenen, Z. aan Veendam, W. aan Veendam en Muntendam. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 170 bund. waarvan onder *Muntendam*, 60 bund. en onder *Veendam* 110 bund. Vroeger stond deze polder 's winters onder water, thans wordt het uitgemalen door eenen molen.

* WIJDE-GEEUW (DE) kwam vroeger uit het vaarwater *de Greven*, in *Haskerland*.

* WIJDEMEER (HET). *Staat:* Zie STIENSER-WIJDEMEER. *lees:* Zie STIENZER-WIJDEMEER.

* WIJDENES. — Bl. 402, reg. 1 en 2 *staat:* de stat. van *Venhuizen-en-Hem*. *lees:* de stat. *Hem-en-Venhuizen*.

* WIJDENES-EN-OOSTERLEEK, gem., bevat mede de b. de Molens en de Molenbuurt.

* WIJDENMUHL. *Staat:* Zie WEIDENMUHL. *lees:* Zie WEIDEMUHL.

WIJDGAARD, d., prov. *Friesland*. Zie WIJTGAARD. W.

WIJDVLIETSCHE-GAT (HET), water, prov. *Noord-Braband*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*. Het is eene uitwatering op het Oude-Maasje, voor eene sluis, behoorende aan den Zuid-Hollandsche-polder.

* WIJER (DE), voorm. kast., prov. *Noord-Braband*, is in het jaar 1720 gesloopt, als wanneer men er vele oudheden heeft opgedolven, waaronder een metalen vijzelaar, gemerkt met het jaartal D. Waar het gestaan heeft, ziet men thans eene boerderij, met 50 bund. grond.

WIJGEEST, geh., prov. *Friesland.* Zie WYGEEST. W. en A.
WIJGERSHOF, landg., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. N. N. O. van *Borcharen*, eene oppervlakte beslaande van 75 bund.
* WIJHE. Bl. 404, reg. 20 v. o. *staat:* uit welken *lees:* aan welken
* WIJHEZIGT. Reg. 7 *aldus te lezen:* ruime weide, en beslaat eene oppervlakte van 3 bund. 53 v. r. 25 v. ell.
* WIJK, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 903 bund. 70 v. r. 40 v. ell.
* WIJK (DE), gem., prov. *Drenthe.* Reg. 9 en 10 *staat:* schotbaar land; *lees:* belastbaar land;
* WIJK-AAN-DUIN bevat mede het geh. Westerhout. — Reg. 16 staat: *Beemskerk*, lees: *Heemskerk*,
* WIJK-BIJ-DUURSTEDE, klass., telt 4550 (niet 45,500) Ledematen.
* WIJK-BIJ-DUURSTEDE, gem. Bl. 416, reg. 6, *staat:* landen ooftbouw *lees:* land- en ooftbouw
* WIJKER-TUINEN (DE) zijn thans verdeeld in de Ooster-tuinen en de Wester-tuinen.
WIJKSCHE-STEEG (DE), weg, prov. *Noord-Braband*, gem. *Wijk-en-Aalburg*, in eene westelijke rigting loopende van Wijk naar het gehucht den Biesheuvel.
* WIJLRE, bevat, behalve de in het Wbk. vermelde geh., ook nog Kandel, Ransdaal, Bertzenhoven, Hastadt, Keutenberg, Bergh, Wolfhuis, Gasthuis en een gedeelte van IJzeren.
WIJLSEHOF, boerderij, prov. *Limburg.* Zie WIELDERHOF. W.
* WIJNANTSRAEDE bevat, behalve de in het Wbk. vermelde geh., ook nog het geh. Aalbeek. De par. behoort tot het dek. van *Schinnen.*
* WIJNANTSRAEDE (HET KASTEEL TE). — Bl. 430, reg. 3 *staat:* Paffendorf *lees:* Pfaffendorf
* WIJNBERGEN ligt Z. W. van *Ter-Borg*, ¾ u. N. O. van *'s Heerenberg*, ½ u. van *Doetinchem.*
WIJNHORST (DE), alleenstaand h., prov. *Drenthe*, gem. en ¾ u. Z. W. van *Koevorden*, met 5 inw.
* WIJSEND (DE). *Staat:* Zie WIJZEND (DE). *lees:* Zie WIJZEND.
* WIJSSEL. *Staat:* geh. *lees:* b.
WIJSTER, geh., prov. *Drenthe*, gem. en 1 u. Z. van *Beilen*; met 54 h. en 320 inw.
WIJSTERLAND, naam, onder welken het d. WESTERLAND, op het eil. *Wieringen*, in een handschrift van de Utrechtsche kerk voorkomt. Zie WESTERLAND. W.
* WIJZEND. Staat: *Niedorper-koggen*, lees: *Niedorperkogge*,
WIJZEND (BINNEN), d., prov. *Noord-Holland.* Zie BINNENWIJZEND. W.
* WIKION. *Staat:* Zie JACOBUSDAL. *lees:* Zie JACOBA'SDAL.
WILAHAN, stadje in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, aan de Tangalangin. Het is geheel door Chinezen bewoond.
* WILD (HET), adell. h. *Staat:* Zie WILT (DE). *lees:* Zie MILT (DE) en zoek dat woord hiervoor.
WILDT (DE), buurs. en landg., prov. *Gelderland. Staat:* Zie WILT. *lees:* Zie MILT (DE) en zoek dat woord hiervoor.
WILDENES, voorm. ambacht, prov. *Noord-Braband.* Zie WIELNES. W.
WILDER (DE), geh., prov. *Limburg*, gem. en 35 min. N. van *Grubbenvorst*; met 15 h. en 70 inw.
* WILDEVEENEN, telt 38 h., waaronder 13 boerderijen, gezamenlijk bewoond door ongeveer 300 zielen.

* WILDRUST, ligt 1¼ u. van *'s Gravenhage*, ½ u. Z. W. van *Wassenaar*. Deze hofstede, welke thans vereenigd is met *Groot-Haesebroek*, was groot 36 bund. 17 v. r. 9 v. ell.

WILGEN (DE), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smallingerland*, 40 min. N. van *Boornbergum*; met 38 h. en 150 inw.

* WILHELMINA-POLDER, in *Staats-Vlaanderen*. Reg. 6, *staat:* Heukels-polder, *lees:* Beukels-polder.

* WILKENS. Reg. 2, staat: *Suriname*, lees: de *Suriname*.

WILLEMSDORP, bies- en rietplaat, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Dordrecht*, kant. *Ridderkerk*, gem. *Pernis-en-'s Graven-Ambacht*; in de *Nieuwe-Maas*.

* WILLEMSDORP, geh., prov. *Zuid-Holland*, heeft eene haven en telt 7 h. en ruim 50 inw.

* WILLEMSLUIS. Bij deze sluis staan thans 7 h. met ongeveer 50 inw. Zie voorts het art. NOORDHOLLANDSCH-KANAAL (HET). W. en A.

* WILLEMSOORD, kolonie der maatschappij van weldadigheid, ligt ook gedeeltelijk prov. *Friesland*, griet. *Stellingwerf-Westeinde*, 5 min. Z. van *Steggerda*, waartoe dat gedeelte behoort, en telt thans 180 h. met ongeveer 1060 inw., als: 162 h. en 930 inw. onder *Steenwijkerwold*, en 28 h. met 140 inw. onder *Steggerda*. In het jaar 1851 is aldaar, aan de oostzijde van den straatweg van Meppel naar Leeuwarden en op korten afstand daarvan, eene Herv. kerk gesticht, zijnde een klein gebouw, met eenen houten toren, doch zonder orgel.

* WILLEMSOORD, etablissement der marine. Het groote dok is lang 311 ell., breed 133 ell., diep ruim 7 ell. — Zie voor de sluiswerken het art. NOORDHOLLANDSCH-KANAAL (HET). — De stoommachine voor het kieldok is van 48 paardenkracht en werkt met 9 pompen. — Bl. 455. De aldaar vermelde tweede weg is thans mede bestraat en over de koopvaarders-binnenhaven ligt thans eene fraaije dubbele ophaalbrug in genoemden zijtak. — Er is nog een derde uitgang aan de westzijde van het etablissement met een wachthuis daarneven.

* WILLEMSTAD, gem. Reg. 41, *staat:* op Bergen-op-Zoom. *lees:* van Bergen-op-Zoom. — Bl. 463, reg. 22, *staat:* fort Ooltgensplaat *lees:* fort te Ooltgensplaat

* WILLEMSTAD, st. in *West-Indië*. Bl. 406. De R. K. gemeente, wordt bediend door eenen Pastoor, twee Kapellaans en twee Hulppredikers.

* WILLEMSVAART (DE) verbindt den IJssel met de buitengrachten der stad Zwolle en het Zwarte water. Dit kanaal is breed in den bodem 17 ell. en op den waterspiegel 21 ell., diep 1,89 ell. onder gewoon hoog water of 1,80 ell. onder A. P. Het bestaat slechts uit één pand, waarvan de waterstand verandert met dien van het Zwarte-water, van hetwelk het slechts door eene keersluis, aan den singel der stadsgracht, afgesloten is. — Aan den IJssel is eene schutsluis, de Willemsluis genaamd, wijd 6,04., diep op den slagbalk 2,14 ell. onder A. P., en bestaande uit ééne binnen- en ééne buitensluis, ieder met een paar deuren, vormende te zamen eene schutkolk lang 96 en breed 26 ell. — Er liggen over dit kanaal twee ophaalbruggen over sluizen. — De zuivere opbrengst van dit kanaal is jaarlijks 9 à 10,000 gulden. — Reg. 40 *staat:* pennestreed *lees:* pennestreek

§ WILLEMSVAART (ZUID-), kanaal, loopende door de provinciën *Noord-Braband* en *Limburg*, tusschen hare hoofdplaatsen *'s Hertogenbosch* en *Maastricht*. Het dient tot gemakkelijker en spoediger vervoer dan langs de kronkelende en snel afstroomende Maas, terwijl, door

het thans (1851) voltooide kanaal van *Maastricht* naar *Luik*, eene belangrijke gemeenschap tusschen deze drie steden is ontstaan. — Op den 18 November 1822 werd de eerste steen aan dit werk gelegd en in 1826 werd het voltooid, volgens het ontwerp van den Inspecteur-Generaal GOUDRIAAN. — Dit kanaal, dat eenen aanvang neemt binnen de stad *Maastricht*, ontvangt zijn water aldaar uit een bassin, dat eene oppervlakte heeft van 12500 v. ell. en waarin ook het genoemde Luiksche kanaal zich stort, dat door eene schutsluis daarvan afgesloten wordt. — Door de hoofdsluis of schutsluis no. 0 wordt de gemeenschap van dit bassin met de Maas daargesteld; deze sluis heeft 4 paar deuren, 2 paar keeren een verval dat tot op 4,20 el kan klimmen, en de twee andere paren dienen tot keering voor de inundatie; de lengte dezer sluis is 81,80 ellen. — Uit deze havenkom, loopt het kanaal Noordwaarts aan, door de vestingwerken, waartoe in 1825 drie gewelven onder de wallen gebouwd zijn; treedt aan de *Smeermaas* op *Belgisch grondgebied;* ontvangt, even boven sluis no. 18, onder *Bocholt*, het Kempensche kanaal; komt voorbij sluis no. 17 weder in Nederlandsch *Limburg;* loopt langs het stadje Weert; vormt aldaar eene kom, lang 110 en breed 70 ellen, en treedt bij de Zevenmoeren onder de gem. *Someren*, in de prov. *Noord Braband;* loopt voorts in eene Noordwestelijke doch hoekige strekking, nabij Someren en Lierop, langs Helmond en Donk en van daar, bijna in dezelfde strekking, langs Middelrode naar 's Hertogenbosch, daarbij de dorpen Veghel, Dinther, Heeswijk, den Dungen en Berlicum, op korten afstand voorbijgaande. Aan den kleinen Hekel komt het kanaal binnen de stad door eene keersluis, die, met eene tweede keersluis, gelegen op 123 ell. van de eerste, eene schutkolk vormt en loopt aan den zoogenaamden Boom, bij de Citadel, in de Dieze. — Dit kanaal heeft twee zijtakken, als eene tusschen sluis no. 8 en 9 bezuiden Helmond op Eindhoven en eene bij sluis no. 4 op Veghel en heeft losplaatsen te Weert, Someren en Beek en in de havens van Helmond en Veghel. — De kosten van het onderhoud worden door het Rijk, onder genot der inkomsten, gedragen. — De lengte van het kanaal bedraagt 122549 ellen of ruim 22 uren gaans, verdeeld als volgt: van de Hoofdsluis te Maastricht tot aan de Noord-Brabandsche grenzen 67549 ell., en van die grenzen tot aan de rivier de Dieze 55000 ell., de breedte op den bodem bedraagt 10 ell., de breedte op den waterspiegel 18 ell., de gemiddelde diepte 2,10 ell. Het peil der Maas bij middelbare zomerstand aan de hoofdsluis te Maastricht is 41,95 ell. boven A. P. of 0.40 ell. boven de nul der peilschaal aan de Maasbrug aldaar. — Het peil te 's Hertogenbosch is 2,70 ell. boven A. P. of 1,41 ell., beneden de nul der peilschaal aan den havenmuur der Dieze. — Het geheele verval van het kanaal, is diensvolgens 39,25 ell. — Dit verval is verdeeld over 20 panden, door 20 schutsluizen, daaronder begrepen de hoofdsluis te Maastricht, genommerd van 0 tot 19 en ieder wijd in den dag 7 ell., bovendien heeft men 4 keersluizen, waarvan twee binnen de vestingwerken te Maastricht en de twee reedsgenoemden binnen de vesting 's Hertogenbosch, welke elk te zamen genomen eene schutting vormen, bestaande iedere keersluis uit een paar puntdeuren, behalve die in het glacis te Maastricht, welke koppeldeuren heeft. — Daarover liggen 2 vaste bruggen in de traversen der vestingwerken te Maastricht, eene draaibrug te Lanklaar, eene dubbelde ophaalbrug in den grooten weg der 1e klasse no. 8 binnen 's Hertogenbosch en 36 enkele ophaalbruggen; liggende in het geheel 13 ophaalbruggen over de sluizen,

terwijl nog 8 veerponten tot overgangsmiddel dienen. — De kosten van dit kanaal hebben bedragen 4,450,000 gld.

WILLERHEIDE, geh., prov. *Limburg*. Zie Heide. W. en A.

* WILLERIE wordt ook wel Welbri gespeld, doch de eigenlijke naam is Welbri.

WILLERIE, bosch in *Oost-Indië*. Zie Welbri. W.

* WILLERIE. Bl. 474, reg. 22, *lees:* WILLIRIE.

* WILLESKOP-EN-KORT-HEESWIJK. Reg. 8 *staat:* 53 h. *lees:* 33 h.

* WILLIGE-VLAK (DE). Deze duinvallei bestaat heden niet meer. Alleen op het strand meent men er nog sporen van te vinden in de aldaar liggende dariën en wortels van oude boomen.

* WILLOUTS-POLDER beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 12 bund. 16 v. r. 90 v. ell.; bevat slechts ééne boerderij en watert uit door de sluis van Baarland, gemeen met andere polders, op de Wester-Schelde. Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Gezworenen en eenen Ontvanger-Griffier.

* WILMKEBBREEK. *Staat:* Zie Willikkebreek. *lees:* Zie Cadoelerbeek.

WILNISSER-ZUWE (DE), weg in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*. Zie Zuwe (De). W.

* WILP, d. Bl. 476. In het jaar 1849 is het oude orgel door een nieuw sierlijk en welluidend vervangen, hetwelk door vrijwillige bijdragen der gemeente is daargesteld en den 23 December van dat jaar is ingewijd.

* WILP (DE), geh., telt 122 h. en ongeveer 730 inw., als: 26 h. en ruim 140 inw. in *Opsterland* en 96 h. 480 inw. onder *Marum*.

* WILPSCHE-EN-NIJENBEEKER-KLEI (POLDER-VAN-DE-) watert uit door den Ouden-IJssel op den IJssel, met eene steenen sluis, wijd 3,45 ell.

* WILRE wordt door de landlieden niet Wilder maar Wolder genoemd, en ligt ½ u. van *Maastricht*.

WILSEN, buurs., prov. *Overijssel*. Zie Wilsum. W.

WILSINK (HET), boerenerve, prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. Z. O. van *Gorssel*, tot het landg. het *Huis-te-Voorst* behoorende.

* WILSUM, gem., bevat de buurs. de Nieuwstad, Harsenhorst, Uiterwijk en het Onderdijksche, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 726 bund. 20 v. r. 70 v. ell., waaronder 726 bund. 2 v. r. 10 v. ell. belastbaar land. — Bl. 479. Het R. K. huisgezin dat er woont parochiëert te *Kampen*. — Bl. 488. Van het Gasthuis, waarvan Lindeboom gewaagt en dat waarschijnlijk oorspronkelijk een klooster geweest is, bestaan nog eenige opkomsten, waaruit enkele behoeftigen worden bedeeld. — De kermis valt in den eersten Dingsdag in October.

* WILSUMER-WEERD watert uit door eenen houten duiker op den IJssel.

* WILSVEEN telt 29 h. en 210 inw.

WILT (DE), buurs. en landg., prov. *Gelderland*. Zie Milt.

WILT (DE SLUIS-AAN-HET-), voorm. sluis, prov. *Noord-Braband*, gem. *Alem-Maren-en-Kessel*. Deze sluis, welke in November 1824 is weggenomen, was wijd in den dag 3,766 ell. en hoog 3,661 ell., voorzien met een paar puntdeuren en eene rei schotbalken. Buiten deze sluis is in het jaar 1737 een houten watermolen gebouwd, opmalende boven het zomerpeil 1,25 ell., doch welke molen in 1835 is afgebroken.

* WILTHOF. *Staat:* buit. *lees:* voorm. adell. h.

WILTSKAMP (DE), geh., prov. *Groningen*, gedeeltelijk gem. *Vlagtwedde*, gedeeltelijk in het koningrijk *Hannover*. Het gedeelte, dat tot *Nederland* behoort, telt 8 h. en ruim 60 inw.

* WILTZ, kant. Reg. 3, *staat:* de Belgische kant. *lees:* het Belgische kant.

* WILTZ, voorm. graafs. — Bl. 483, reg. 7, *staat:* de Gravin Ermesinde, *lees:* Ermesinde, Gravin *van Luxemburg*.

* WILTZBACH (DE). Staat: *Luvemburg*. lees: *Luxemburg*.

* WILWERDINGEN. De kapel is aan den H. Lambertus toegewijd en behoort tot de par. *Weiswampach*.

* WILWERWILTZ. De bijkerk is aan den H. Willibrordus toegewijd.

WIMMENHOVEN, geh., prov. *Drenthe*. Zie Wemmenhove. W. en A.

WINAAM, naam, welken men bij verkorting geeft aan het d. Wynaldum, prov. *Friesland*. Zie Wynaldum. W.

* WIND (HET) ligt op de afscheiding tusschen de *Ilper-Gouw* en de *Purmerlander-Gouw*, en dient om de pramen en schuiten van het eene vaarwater in het andere te brengen. Aan het Wind eindigt de schulpweg, die van Purmerende door Purmerland loopt, en begint het planken voetpad naar den Ilp.

* WINDA *moet vervallen*.

* WINDAS (HET) ligt 20 min. N. van *Hauwert*, en telt 16 h. en ruim 70 inw.

WINDELBRUNNEN (DE), bron, grooth. *Luxemburg*, gem. *Ettelbruck*. — Deze bron ontleent haren naam van de menigte doeken of windselen, die hier werden gewasschen, toen in 1668 de pest te Diekirch was uitgebroken en de inwoners naar het woud Seitert gevlugt waren, waardoor hier vele geboorten onder den blooten Hemel plaats hadden.

WINDELBURGHOF of NEUHOF, alleen staande hoeve, grooth., *Luxemburg*, gem. *Ettelbruck*.

* WINDENBURG, lag ten Z. en tegen het d. *Dreischor*. De daartoe behoord hebbende gronden, beslaande eene oppervlakte van 24 v. r. 90 v. ell., erf en vijver, worden thans in eigendom bezeten door den Heer Adriaan Zonnevylle, woonachtig te Dreischor.

* WINDESHUM, op bl. 488, *lees:* WINDESHEIM.

* WINDESHEIM (HET HUIS-TE-) staat in het d. *Windesheim*, en beslaat eene oppervlakte van 41 bund. 25 v. r. 62 v. ell.

* WINDEWEER telt 202 h. en 1170 inw.

* WINDEWEER-EN-LULA telt 241 h. en ruim 1340 inw. — Reg. 7, *staat:* 1786 *lees:* 1756

WINDHAGEN, geh., prov. *Groningen*. Zie Winthagen. W.

WINDOESSAN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Madion*, met eene indigofabrijk

WINDSHOEK, geh., prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo*, 10 min. O. van *Almelo*; met 37 h. en 190 inw.

* WINKEL, gem., bevat slechts een gedeelte van de Langereis en telt 800 (niet 1800) Herv.

* WINKEL (DE), voorm. state. Ter plaatse waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenhofstede, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaat van 21 bund. 56 v. r. 26 v. ell.

WINKEL (DE), geh., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. Z. O. van *Posterholt*; met 4 h. en ruim. 40 inw.

* WINKEL (LUTJE-) ligt ½ u. N. van *Winkel* en telt 24 h. en 120 inw.

* WINKELDER-WERRE, staat: *Niederkogge*, lees: *Niedorperkogge*,

WINKELMOLEN, geh., prov. *Limburg*, gem. en 6 min. Z. O. van *Neer*; met 8 h. en 40 inw.

WINNEWEER, geh., prov. *Groningen*, gem. en 1 u. O. van *Ten-Boer*, ½ u. N. van *Wittewierum*, waartoe het behoort; met 3 h. en 20 inw.

WINONG, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Samarang*, reg. *Demak*, distr. *Mangar*. — Den 5 September 1850 ontstond aldaar brand, waardoor 4 h. en 15½ hamat padie vernield werden.

* WINSCHOTEN. Reg. 5, *staat*: de plattelandst. *lees*: het vl. — Bl. 498, reg. 10, *staat*: Het d. *lees*: Het vl.

* WINSCHOTERZIJL telt 9 h. en ongeveer 70 inw.; als: 1 h. en 10 inw. onder *Winschoten*; 2 h., een houtzaagmolen en 20 inw. onder *Beerta*, en 6 h. en ongeveer 40 inw. onder *Wedde*.

* WINSCHOTER-ZUIDERVEEN, geh., prov. *Groningen*, telt 25 h. en ruim 150 inw.

WINSINGE-SLOOT (DE), waterafleiding in het dingspil *Noordenveld*, prov. *Drenthe*, gem. *Roden*, ten Z. van het Leekstermeer, in eene noordelijke rigting, loopende van Roderwolde naar de Matsloot, bij het Leekstermeer.

* WINSUM, gem., prov. *Groningen*, bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de geh. Winsumermeeden, Alinghuizen en Ernstheem. — Tot de ringsynagoge te Winsum behooren mede de gem. Adorp, Warffum, Baflo, Eenrum, Leens en Ulrum; zij telt 130 zielen. — Het d. Winsum heeft eene steenen brug over het Winsumerdiep. — De ringsynagoge bestaat slechts uit eene kamer, die tot kerk is ingerigt.

* WINSUM, d., prov. *Friesland*, telt 78 h. en 550 inw., en, met de daartoe behoorende geh. Memerd en Weakens en de b. Winsumer-Brugbuurt, 86 h. en 590 inw., onder welke 545 Herv., 30 Doopsgez. en 12 R. K. — De kerk heeft eenen stompen toren, doch geen orgel. — De dorpschool wordt gemiddeld door 75 leerlingen bezocht.

* WINSUMER-BRUGBUURT heeft eene brug over de vaart van Franeker naar Sneek.

WINSUMERDIEP (HET), water, prov. *Groningen*, gem. *Winsum*, in eene oostelijke rigting loopende van Winsum naar Onderdendam en de Winsumer- en Schaaphalster-zijlen.

WINSUMERMEEDEN, geh., prov. *Groningen*, gem. en 20 min. O. van *Winsum*, bestaande uit eenige boerderijen op een groot, vlak en laag veld. Men telt er 34 h. en 210 inw.

WINTER (DE), hofstede, prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. N. van *Zevenhoven*, in den *Zevenhovensche-polder*. — Deze hofstede beslaat, met de daartoe behoorende wei-, hooi- en bouwlanden, eene oppervlakte van 38 bund. 11 v. r. 80 v. ell.

WINTERDIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Braband*. Zie Zeedijk (De).

* WINTERSWIJK, kerk. ring, telt 18,000 zielen, onder welke 8800 Ledematen.

* WINTERSWIJK. De Herv. gem. telt 6800 zielen, onder welke 3200 Ledematen. — Van 1600 tot 1700 is de dienst in de Doopsgez. gem. gratis waargenomen door Liefdeprekikers of ook voorlezingen gehouden door een der Leden in eene kamer. In het laatst der zeventiende eeuw kwam wel eens een Doopsgez. Predikant uit Zutphen de dienst waarnemen, doch in 1700 werd als vasten Predikant beroepen Jan Jetses Wekkelaar uit Harlingen, die den 15 Januarij 1741 overleed. — Bl. 515. In October 1629 is de hooge spits, welke toen op den toren

der Herv. kerk te WINTERSWIJK stond, omtrent 3 of 3,50 ell. boven het steenwerk door eenen fellen wind afgerukt en op het kerkhof neêrgezet, waarna er vermoedelijk de tegenwoordige spits op geplaatst is. — De Doopsgez. kerk is in 1711 gebouwd.

* WINTRAAK ligt ook voor een klein gedeelte gem. *Schinnen*, ½ u. N. van het d. *Schinnen*. Dit gedeelte telt 2 h. en 10 inw.

* WIP (DE) *moet wegvallen.*

WIRDUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Leeuwarderadeel*, arr. en kant. *Leeuwarden*, bevattende de d. Wirdum, Wijtgaard en Zwichem, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 2094 bund. 91 v. r. 34 v. ell., waaronder 2050 bund. 34 v. r. 12 v. ell. belastbaar land.

* WIRDUM, d., prov. *Friesland*, daartoe behooren mede de geh. Noorden, Tjaard, de Werp, Marwird en de Hem. — De dorpschool wordt gemiddeld door 100 leerlingen bezocht. — De kermis valt in den tweeden Dingsdag in Augustus.

* WIRDUMER-NIEUWLAND beslaat eene oppervlakte van 800 bund.

* WISCH, gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde buurs., ook nog Heelweg. — In deze gem. is een gasthuis.

* WISKE (DE GROOTE-) ligt ¼ u. N. van *Koudum*, en is groot, met de daartoe behoorende gronden, 61 bund. 75 v. r. 50 v. ell.

* WISSEKERKE, heerl. op het eil. *Noord-Beveland*, is groot, volgens het kadaster, 624 bund. 52 v. r. 7 v. ell., waaronder 584 bund. 95 v. r. 5 v. ell. belastbaar land; en telt 173 h., bewoond door 255 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1100 inw.

* WISSEKERKE, heerl. op het eil. *Zuid-Beveland*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 174 bund. 13 v. r. 12 v. ell., waaronder 153 bund. belastbaar land; en telt 14 h., bewoond door 23 huisgez., uitmakende eene bevolking van 110 inw., onder welke 8 R. K. en de overige Herv.

* WISSEL, buurs., gem. *Epe*, telt 78 h. en ongeveer 270 inw.

* WISSELINK ligt 2 u. van *Ter-Borg*, ¾ u. N. O. van *Varseveld* en beslaat eene oppervlakte van 75 bund.

WISSELOORD, hofst., prov. *Noord-Holland*, gem. *Muiden-en-Muiderberg*, ½ u. O. van *Muiden*, te *Muiderberg*, eene oppervlakte beslaande van 7 bund. 29 v. r. 30 v. ell.

WITHEM, gem., prov. *Limburg*. Zie WITTEM. W. en A.

WITHUIS (HET), geh., prov. *Limburg*, gem. *Eysden-Breust-en-Oost*, 25 min. Z. O. van *Eysden*; met 10 h. en ongeveer 50 inw.

WITMARSSUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wonseradeel*, arr. *Sneek*, kant. *Bolsward*, bevattende de d. Witmarsum, Arum, Pingjum, Schettens, Kimswerd en Ruigclollum, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3026 bund. 26 v. r. 73 v. ell., waaronder 2979 bund. 65 v. r. 32 v. ell. belastbaar land.

* WITMARSSUM, d., prov. *Friesland*. Tot dit d. behooren de geh. Rypend, Fylens, Koudehuizum, het Vliet, Oosthem, de Kampen en het huis de Wym.

* WITTE-HEEREN-KLOOSTER. *Staat:* ANTONIS-PROOSTDIJ. *lees:* ANTONIS-PROOSTDIJ (ST.)

* WITTE-HUIS (HET) is thans eene boerenplaats, met 12 bund. 97 v. r. 20 v. ell. grond.

* WITTEM, gem., bevat behalve de in het Wbk. vermelde ook nog de geh. Cartils, Bommerig, Einsterberg, Elzet en de

Vogelzang. — Benevens het Klooster der Redemptoristen is in het geh. *Parthey* ook een fraai Begijnenklooster gesticht.

* WITTEM (HET SLOT-TE-). De eerste familie, welke men weet, dat deze heerlijkheid heeft bezeten, was die van SCAVEDRIES, zijnde een tak der JULEMONTS; — de eerste Heer VAN WITTEM, van wien melding wordt gemaakt, heette ARNOUD, welke eene dochter huwde van WERY, Sire van *Hondsbroeck*; na hem ARNOUD II en ARNOUD III. HERMAN, Heer van *Charneux*, de broeder van ARNOUD III, volgde hem op in 1283. — Het kasteel werd onder diens regering, in 1286, door WALRAM, Heer van *Valkenburg*, belegerd. Het werd in 1329 aan JAN II, Hertog van *Braband*, verkocht, die er zijnen natuurlijken zoon, JAN DE COSLAR, mede beleende. JAN II en III volgde hem op; en FREDERIK, de zoon van dezen laatste, verkocht het, in 1466, aan THIRY VAN PALLAND en deze vervolgens aan FLORIS II, Graaf van *Culenborg*. Laatstgenoemde droeg het over aan zijnen neef FREDERIK THEODOOR VAN WALDEK, in wiens geslacht het verbleef tot in 1717, als wanneer de Graaf VAN BRETTBACH het aankocht; deze verkocht het weder in 1720 aan den Graaf DE GARICH, en deze op zijne beurt aan de Graven VAN PLETTENBERG. — De heerl. WITTEM werd ten gunste van FLORIS I VAN PALLAND, in 1555, tot graafschap verheven. Het kasteel, dat thans zeer vervallen is, had vroeger zeven torens, tot versiering en versterking, en dient thans tot pachthoeve, welke, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 41 bund. 36 v. r. 45 v. ell., in eigendom bezeten wordt door de wed. MERKELBACH, Postmeesteresse te Wittem.

WITTENBRINKSCHE-BRUG (DE), brug, prov. *Gelderland*, op de grenzen der gem. *Hummelo* en *Zelhem*, ¼ u. W. van Hummelo, 1 u. O. van Zelhem, over de Hummelosche-beek, in den kunstweg van Hengelo naar Ruurlo.

*WITTENBURG, prov. *Utrecht*. Reg. 3, staat: *Bannik*, lees: *Bunnik*,

WITTENHOF, voorheen GUIANA, hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zijpe-en-Hazepolder*, met 42 bund. 63 v. r. 20 v. ell. grond.

WITTE-RUITER (DE), herberg, tevens boerderij, in de heerl. *Steenbergen*, prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. *Bergen-op-Zoom*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, 25 min. Z. Z. W. van Steenbergen, aan den grooten weg naar Bergen-op-Zoom.

* WITTE-WIJK. De Witte-Wijksbrug is lang 5,00 ell.

* WITVEEN telt 41 h. en 240 inw.

* WITZENBURG. *Staat:* Zie WITSENBURG. *lees:* Zie WITSSENBURG.

* WLARDAM-HEMRIJCK, *lees:* WLARDAMA-HEMRYCK,

* WOBBINGA of WOBBEMA, in *Baarderadeel*, ligt 1¼ u. N. N. W. van *Rauwerd*. — Nevens de plaats, waar deze uithof gestaan heeft, ziet men thans eene hoogte of wier.

* WODGIER, eil. in *Oost-Indië*. Zie WADGIER. W.

* WOELWIJK, buit., in het *Gooregt*, bestaat niet meer.

* WOENSDRECHT. Bl. 536. De dorpschool telt gemiddeld 140 leerlingen. — De kermis in September wordt niet meer gehouden.

* WOESDRECHT (DE ZUIDPOLDER-VAN-), bl. 536, *lees:* WOENSDRECHT (DE ZUIDPOLDER-VAN-),

* WOENSDRECHT-HOOGERHEIDE-EN-HINKELENOORD. Tot de gem. behoort ook een gedeelte van den Noordpolder.

WOENSEL. Bl. 538. Den 19 Mei 1851 sloeg de bliksem in den toren van dit dorp, waardoor er brand ontstond, die evenwel spoedig gebluscht werd. — Reg. 18 en 19, *staat:* boven de gemelde koren- en

oliemolens, *lees:* boven de in de gem. *Woensel-en-Eckart* aanwezige vol- en korenmolens,

* WOENSEL-EN-ECKART. De inw. zijn er op 10 (niet 20) na, allen R. K.

* WOERDEN, voorm. balj., heeft, behalve de in het Wbk. vermelde fabrijken, ook nóg eene boorhoutmakerij.

* WOGMEER (HET) beslaat onder *Obdam* 279 bund. 2 v. r. 6 v. ell., en telt 43 h. met 300 inw., als: onder *Hensbroek* 29 h. en 210 inw., onder *Obdam* 14 h., waaronder 8 boerderijen en 90 inw. — Het polderbestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, twee Hoofdingelanden, drie Heemraden en eenen Penningmeester. Hij watert uit op de Raaxmaat.

* WOGNUM-EN-WADWAY, gem., bevat mede het geh. de Noordermeer en de b. de Leek en de Zomerdijk, benevens een gedeelte van Zwaagdijk en van de Wijzend.

WOGNUMERBUURT, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en 8 min. van *Alkmaar;* met 7 h. en ruim 40 inw.

* WOKAN. Reg. 10, *staat:* 9,41 ell. *lees:* 0,94 ell.

WOLANDA, d. in *Oost-Indië*. Zie HOLLANDSCHEWIJK.

* WOLBERS, hofstede, ligt gem. en W. van *Grijpskerk*.

* WOLBOOMSVEEN ligt ½ u. van *Lichtenvoorde*, en beslaat eene oppervlakte van 727 bund., als: 620 bund. onder *Aalten*, 105 bund. onder *Lichtenvoorde* en 2 bund. onder *Wisch*.

* WOLD (HET). Reg. 3, *staat:* O. Z. O. 2 u. van *Aalten*, *lees:* 2 u. O. Z. O. van *Aalten*,

WOLDA, voorm. havez. in het *Laar*, of ook *Laarwold* genaamd, in het graafs. *Bentheim*, kon. *Hannover*, aan de Zallandsche grenzen, prov. *Overijssel*, gem. en ½ u. O. van *Gramsbergen*, in welke gem. dan ook het grootste gedeelte der daarbij behoord hebbende landerijen ligt. — Deze havez. is door verkoop versnipperd en van het huis is een gedeelte blijven staan, terwijl het grootste gedeelte zoo ook de bouwhuizen zijn afgebroken. Vroeger werd deze havez. bezeten door de Heeren BENTINCK; had toen eene uitgestrektheid van ongeveer 95 bund. land, en bezat het regt van jagt aldaar; ook had het huis stem en zitting op den landdag. De tegenwoordige eigenaar is de Heer H. J. KRYTER, woonachtig op het huis WOLDA.

* WOLFAARTSDIJK. *Staat:* Zie WOLPHAARTSDIJK. *lees:* Zie WOLPHAARSDIJK.

WOLFARI, oude naam van het voorm. d. WOLPHEREN, prov. *Zuid-Holland*. Zie WOLPHEREN. W.

* WOLFEREN (LAAG-). *Staat:* Zie WOLMEREN. *lees:* Zie WOLFEREN (LAAG).

* WOLFHAG ligt gem. en 20 min. Z. W. van *Vaals* en telt 34 h. en 230 inw.

WOLFHUIS, geh., prov. *Limburg*, gem. en 1½ u. W. van *Wijlre;* met 5 h. en ruim 30 inw.

* WOLFOE. *Staat:* Zie KLEINHOOP. *lees:* Zie HOOP (KLEIN-). en zoek dat woord hiervoor.

* WOLFSBOSCH telt 15 h. en ongeveer 80 inw.

WOLFSHOEF, bouwhoeve, prov. *Noord-Braband*, gem. en ½ u. N. ten W. van *Teteringen*, in het geh. *Meerberg*. Deze hoef, later ook wel de ABTSHOEF genoemd, uithoofde zij aan de abdij van Tongerloo heeft toebehoord, is groot 139 bund. 93 v. r. 25 v. ell.

* WOLFSNEST is geen geh., maar eene b., 20 min. Z. O. van *Graveldsin-Capelle;* met 9 h. en ruim 40 inw.

* WOLFSNEST (DE) *staat:* kast. b., *lees:* kast.

* WOLFSWINKEL, geh., behoort gedeeltelijk ook tot de gem. *Son-en-Breugel*, 12 min. N. van *Son*, en telt 12 h. en 90 inw., als: onder *St.-Oederode*, 3 h. en 40 inw. en onder *Son-en-Breugel*, 9 h. en 50 inw.

WOLLEKET, ook PESANG gespeld, eil. in *Australië*, O. van *Missowal*.

WOLLENDORP, d., prov. *Groningen*. Zie WOLDENDORP. W.

* WOLLINGHUIZEN ligt 4 u. Z. Z. O. van *Winschoten*, 1 u. Z. Z. O. van *Vlagtwedde*; met 14 h. en ongeveer 80 inw.

WOLPUTSTEIN, buit., prov. *Noord-Braband*, gem. en 5 min. W. van *Vlijmen*, aan den klinkerstraatweg van 's Hertogenbosch naar Geertruidenberg. Dit buit. bevat een in 1846 nieuw gebouwd huis en beslaat eene oppervlakte van 34 v. r.

WOLSLAGE (TER-), h., prov. *Groningen*. Zie WALSLAGE (TER-). W.

* WOLSUM staat: WILSEEN, lees: WOLSEEN,

* WOLSUMER-KETTING, ook wel enkel HET KETTING genoemd, b., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, 5 min. N. van *Wolsum*; met 3 h. en ruim 20 inw.

WOLSWINKELSCHE-HOEVE of HET BOSCH, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Bladel-en-Netersel*, ½ u. N. van *Bladel*; met 6 h. en ongeveer 30 inw.

WOLT, buurs., prov. *Gelderland*. Zie WOOLD. W.

WOLTERSBRAK, meertje, prov. *Friesland*. Zie BRAK (GROOTE-).

* WOLTERSUM, d., prov. *Groningen*, ligt gem. *Ten-Boer*.

WOLVEGA, kadast, gem., prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Stellingwerf-Westeinde*, arr. *Heerenveen*, kant. *Oldeberkoop*, bevattende de d. Wolvega, Nijeholtwolde, Oldeholtwolde, Nijeholtpade, Teridzerd en Oldeholtpade en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 5721 bund. 89 v. r. 5 v. ell., waaronder 5651 bund. 90 v. r. 96 v. ell. belastbaar land.

* WOLVENHORST. Reg. 3 en 4, *staat*: bovenwaarts aan de verl. katoenpl. Ceres, *lees*: benedenwaarts aan de verl. katoenpl. Ceres.

WOMMELS, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Hennaarderadeel*, arr. *Sneek*, kant. *Bolsward*, bevattende de d. Wommels, Edens, Hennaard, Kubaard, Spannum, Waaxens, Welsrijp en Bajum en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 3563 bund. 27 v. r. 94 v. ell., waaronder 3561 bund. 19 v. r. 52 v. ell. belastbaar land.

* WOMMELS, d. Reg. 1 en 2, staat: *Hennaarderaal*, lees: *Hennaarderadeel*,

WONESTEIN, voorm. kast., prov. *Utrecht*, gem. en 10 min. N. van *Jutphaas*. Het is den 13 Junij 1850 voor afbraak verkocht. Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans 2 bund. 40 v. r. 20 v. ell. bouwland.

* WONNEBUREN bestaat uit 2 h. met ruim 10 inw.

* WONNEBUURSTER-POLDER paalt N. aan de Gaaster-vaart, O. aan het Parregastermeer, Z. aan het Ferwoudermeer, W. aan Ferwoude. — Reg. 1 en 2, staat: prov. *Westergoo*, lees: kw. *Westergoo*,

WONOKARTO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en 11 palen O. van *Samarang*, 199 palen W. van *Soerabaja*.

WONOKROMO, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. en afd. *Soerabaja*, distr. *Djabo-Kotta*. Aldaar zijn, in den nacht tusschen 12 en 13 September 1850, 50 huizen door brand vernield.

WONOKRONO (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*. Het is een der takken van de *Kediri* en wordt weder in takken gesplitst,

die door *Soerabaja* vloeijen, en van welke een, benoorden die stad, bij de dessa Kalimaas in zee stort, na den naam van KALI-MAAS te hebben aangenomen.

WONOROTTO, distr. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Bagelen*, reg. *Ambal.*

WONOSIRI, geh., in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Kadoe*, ter plaatse waar de Pabelan de Gendal opneemt.

* WONOSOBO. Reg. 2, staat: *Pekolongang*, lees: *Pekalongang*,

* WONS telt in de kom van het d. 24 h. en 140 inw.

* WONSERWEEREN telt 5 h. en 30 inw.

WOOLBEEK (DE), landg., prov. *Gelderland*, grootendeels gem. en ½ u. W. van *Laren*, en gedeeltelijk gem. en 1 u. O. van *Gorssel*, ¾ u. N. van *Almen*, waaronder dat gedeelte behoort. Dit landg. besloeg met de bouwplaats de Meijer, en de daghuurdersplaatsjes Bosman en de Draaiom, benevens de daartoe behoorende hof- bouwen weilanden, bosch- en heidegronden enz. eene oppervlakte van 125 bund. 29 v. r. 54 v. ell. doch is in 1850 publiek verkocht en aan onderscheidene personen overgegaan.

* WOOLDERBEEK (DE). Daarover ligt eene vaste houten brug in den grooten weg van Zwolle naar Enschede, lang 8,70 ell.

WORKUM, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. *Sneek*, kant. *Hinlopen*, bevattende niets dan de gem. Workum en alzoo eene oppervlakte beslaande van 2929 bund. 62 v. r. 82 v. ell., waaronder 2578 bund. 77 v. r. 34 v. ell. belastbaar land.

* WORKUM (DE KLOKSLAG-VAN-) bevat de b. Algeraburen, de Nieuwebuurt, Snakkerburen, de Buitenbuurt, het Klooster, het Workumerveld, het Heidenschap en een gedeelte van het Workumer-Nieuwland, en telt 134 h. en 920 inw.

WORKUMER-NIEUWLAND, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, gem. en 40 min. van *Workum*; met 13 h. en ongeveer 70 inw.

* WORKUMER-VELD (HET). Aldaar staan 18 h. met ruim 150 inw.

* WORM (DE), *lees:* WORM (TER-). Het wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Baron DE LOE D'IMSTENRADE, die aldaar onderscheidene artesische putten heeft doen booren, ten einde eenen hem toebehoorende molen (Eykholdermolen) van water te voorzien.

* WORMER (DE WIJDE-). Bl 621, reg. 4 *van onderen*, *staat:* 14 Januarij *lees:* 14 Januarij 1827. Men is thans (1851) bezig eenen straatweg te leggen door den WIJDE-WORMER langs den Purmerender- of Noorderweg, van Neck tot het Kalf.

WORMERSLUISJE (HET), naam, welken men in de wandeling geeft aan de WESTERSLUIS, in *Waterland*, prov. *Noord-Holland*. Zie WESTERSLUIS (DE). W.

* WORMERVEER heeft een Postkantoor.

§ WORMINGEN, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en 5 min. Z. O. van *Apeldoorn*; met 145 h. en 950 inw.

* WOUBRUGGE. De Herv., die er 960 in getal zijn, maken voor het grootste gedeelte eene gem. uit, maar behooren voor een klein gedeelte tot de gem. *Rijnsaterwoude-en-Hoogmade*. — Bl. 628. Onder de alhier gestaan hebbende Predikanten verdienen melding de door hunne schriften beroemde ALEXANDER COMRIE, van 1735 tot 1773 toen hij Emeritus werd, en BARTHOLOMEUS OSBOTER, van 1773 tot 1788, toen hij zijn Emeritaat heeft verkregen.

* WOUD, heerl., telt 27 h. en 120 inw. — Reg. 630 in de Noot. Staat: *Pratronaatregt* lees: *Patronaatregt*

* WOUD (HET), boerderij in de *Beemster*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 16 bund. 85 v. r. 79 v. ell.

WOUD (LAAG-), gem., prov. *Gelderland*. Zie GROENEVELT. W.

* WOUD ('T), geh., gem. *Bergen*, telt 14 h. en ruim 90 inw.

* WOUD ('T), prov. *Noord-Braband*, ligt ook onder de gem. *den Dungen* en *Schijndel*, en bevat, behalve een aantal bosschen van eiken-, mast- en andere boomen, benevens hakhout, eene groote uitgestrektheid bouw- en weiland en heidevelden, waarop gevonden worden 51 groote en kleine boerderijen, met haar aan- en bijbehooren, alles eene oppervlakte beslaande van 393 bund. 45 v. r. 85 v. ell., als: onder *Berlicum-en-Middelrode* 279 bund. 5 v. r. 59 v. ell.; onder *den Dungen* 71 bund. 75 v. r. 44 v. ell. en onder *Schijndel* 42 bund. 64 v. r. 82 v. ell. Men vindt in dit woud veel wild en gevogelte, als ook adders of slangen, doch geene gevaarlijke.

* WOUDBUREN, buurs., prov. *Friesland*, telt 6 h. en ruim 40 inw.

* WOUDEN (HET DEPARTEMENT-DER-). Reg. 5, *staat:* het dorp *lees:* het dep.

* WOUDRICHEM. Van oudsher heeft deze stad het regt der visscherij op de Merwede, als: 1° van de Maas tot aan de raailijn tusschen de torens van Arkel en Almkerk en 2° de zuidelijke helft van het gedeelte dier rivier, begrepen tusschen de raailijn der scheiding van het land van Arkel en den Alblasserwaard en den Langendam boven Steenenhoek — De inundatiesluis in den Maasdijk buiten Woudrichem, is wijd in den dag 8 ell. over de frontmuren gemeten, diep op den slagbalk 1.245 ell. onder A. P. Het dijks noodpeil is aldaar 5.82 el boven A. P. Zij heeft een paar waaijerdeuren en twee rijen schotbalken en daarover ligt eene vaste houten brug, lang 9.45 en breed 3.76 el.

WOUDSEND, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Wymbritseradeel*, arr. en kant. *Sneek*, bevattende de d. Woudsend, Smallebrugge, Indijk en Ypekolsga, en, volgens het kadaster, eene oppervlakte beslaande van 1586 bund. 37 v. r. 30 v. ell., waaronder 1083 bund. 70 v. r. 24 v. ell. belastbaar land.

* WOUDSEND-YPEKOLSGA-SMALLEBRUGGE-EN-INDIJK. De eerste, die in deze gem. het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest MELCHIOR CLANT, die hier waarschijnlijk reeds in 1596, doch zeker in 1599 in dienst was en in het jaar 1603 naar Goingaryp vertrok.

WOUTHUIS', buurs., prov. *Gelderland*. Zie WOUDHUIS. W.

* WOUWSCHE-PLANTAADJE beslaat eene oppervlakte van 831 bund. 32 v. r. als: onder *Wouw* 511 bund. 13 v. r.; onder *Bergen-op-Zoom* 156 bund. 5 v. r. 60 v. ell. en onder *Huibergen* 164 bund. 13 v. r. 40 v. ell. Het daarin staande heerenhuis is reeds in 1845 gebouwd. De Heer DE CATERS te Antwerpen heeft het voor 120,100 guld. gekocht.

* WRINS is thans niet meer bekend.

WULFTSHUIS, voorm. kloost. te *Zutphen*. Men noemde het aldus naar de stichteres, zekere weduwe DE WULVEN, ofschoon het meest bekend was onder den naam van HEER-HENDRIKSHUIS, naar den eersten bestuurder HENDRIK VAN HEUSDEN. Dit gebouw werd bewoond door Franciskaner-Nonnen en is nog gedeeltelijk in wezen, als hebbende het Oude-Gasthuis en het Pesthuis, nu met het Nieuwe-Gasthuis in eenen ringmuur besloten, gedeelten daarvan uitgemaakt.

* WULPEN, in het *Vrije-van-Sluis*, staat: Zie WULPEN. lees: Zie WULPEN-POLDER.

* WULVEN (OUD-), voorm. afzonderlijke heerl. is groot 131 bund. 20 v. r. 5 v. ell., belastbaar land; telt 5 h. en 40 inw.

* WULVERHORST, heerl., bevat alleen het adell. h. Wulverhorst, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte beslaande van 74 bund. 16 v. r. 32 v. ell.

* WULVERHORST, meest bekend onder den naam van Vlooswijken-de-Haar, pold., paalt N. aan de gem. Woerden en Linschoten, Z. O. aan Linschoten en Snelrewaard, Z. aan de gem. Papekop, W. aan de gem. Woerden. — Deze pold. is groot 354 bund. 50 v. r. 69 v. ell.; telt 14 h., waaronder 10 boerderijen, en watert uit door eene sluis op de Vaart-van-Linschoten. Het land ligt 1,40 ell. onder A. P.

WUURDEN (DE), bouwhoeve, prov. *Gelderland*, gem. *Elst*, beslaande, met bouwmanswoning, met daaraan verbonden heerenhuis en daarbij gelegen bouw- en weilanden, eene oppervlakte van 55 bund.

* WYGEEST telt 70 h. en 340 inw.

* WYKEL. Bl. 658, reg. 19 van onderen, *staat*: I Kon. X, vers 16. *lees*: I Cor. X, vers 16.

* WYKELER-YBERT *lees*: WYKELER-IJBERT. Het ligt 3½ u. Z. Z. W. van *Sneek*.

WYLREHOF, boerderij, prov. *Limburg*. Zie Wildershof. W.

* WYMBRITSERADEEL telt 12 (niet 11) Herv. gem.

* WYN-HORNSTERA-ZIJL, *lees*: WYNHORNSTER-ZIJL, — Het is thans eene sloot of waterlosaing, met steenen brug in den Zuiderstraatweg, scheidende de st. Leeuwarden van het d. Huizum.

* WYNJETERP of Wijnjeterp ligt N. O. van Heerenveen. — De Leidijk bestaat niet meer.

* WYNS komt bij Latijnsche schrijvers onder den naam van Winsemia voor. De Doopsgez. aldaar behooren tot de gem. van *Leeuwarden*.

WYSTERLAND, naam, onder welken het d. Westerland, op het eil. *Wieringen*, in een handschrift van de Utrechtsche kerk voorkomt. Zie Westerland. W.

* WYTEL (HET) *staat*: Zie TwyTel. *lees*: Zie Twijtel.

* WYTENDENGHERADEEL, *lees*: WYTENGHERADEELE,

Y.

YAHUDI of Dagwumba, st. in *Afrika*, in *Opper-Guinea*, aan de *Goudkust*, rijk *Dagoumba*.

* YANEN, Hjang of Djanens is ruim 1883 ell. hoog.

* YBERT (SONDELER en WYKELER). *Staat*: twee b. *lees*: geh. en b.

* YDARDELRADELLE *lees*: YDARDERADELLE.

* YECKSCOT. *Staat*: Zie Jekschot. *lees*: Zie Jeckschot.

YEMSWOLDE of Yemswoude, b., prov. *Friesland*. Zie Eemswoude. W.

* YERSEKE, gem. Reg. 26, *staat*: 104 *lees*: 1040 — Bl. 669, reg. 5, *staat*: 1523 *lees*: 1524

* YERSEKE (BREEDE-WATERING-BEWESTEN-) paalt N. aan den Goessche-polder en den Wilhelmina-polder, N. O. aan de Ooster-Schelde, O. aan het Verdronken Zuid-Beveland, Z. O. aan den Molen-polder, den Tolsende-polder en de Watering van Kruiningen, Z. aan de Wester-Schelde, de Watering van den Willem-Annapolder en 's Gravenpolder, Z. W. aan den Buiten-polder-van-Nisse, de Watering van Heinkenszand c. a. en N. W. aan den Perponcher-polder. Deze watering is groot, volgens het kadaster, 9445 bund. 97 v. r. 47 v. ell., waaronder 8904 bund. 47 v. r. 79 v. ell. schotbaar land. Men telt

daarin ruim 200 boerderijen en bij watert uit door eene houten en twee steenen sluizen, op de Ooster-Schelde. Het bestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf, tien Gezworenen en eenen Penningmeester tevens Griffier.

YESSE, voorm. kloost. in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*. Zie MARIA's KAMP. W.

*YLEKEN, *lees:* YLEKE,

YLST, kadast. gem., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, arr. en kant. *Sneek*, bevattende niets dan de gem. Ylst en alzoo eene oppervlakte beslaande van 715 bund. 10 v. r. 77 v. ell., waaronder 671 bund. 25 v. r. 58 v. ell. belastbaar land.

*YLST, kerk. ring, reg. 4, *staat:* Follega, *lees:* Folsgara,

*YLST, gem. heeft ook eene teer- en pikkookerij. — Er ligt aldaar eene houten brug, met steenen landhoofden over de Kerksloot, in den grooten weg van Leeuwarden naar de Lemmer. — Bl. 672, reg. 17 *van onderen*, *staat:* SCHELTE VAN LIAUKEMA *lees:* SCHELTE VAN LIAUCKEMA — Reg. 11 en 10 *van onderen*, *staat:* SCHENK, *lees*: SCHENCK, — Bl. 674, reg. 11 *van onderen*, *staat:* ABRAHAMUS FREDERICUS SCHUERMAN, *lees:* ABRAHAM FREDERIK VAN SCHURMAN, — Bl. 675, reg. 13, *staat:* RICHT HYNES, *lees:* RICHT HEYNES,

*YMSWALDA. *Staat:* Zie EEMSWÖUD. *lees:* Zie EEMSWOUDE.

*YPEKOLDEGE, *lees:* YPEKOLDESGE,

*YPENBUURSTER-MEER (HET), ligt 10 min. van *Parrega.*

YSLUMBUREN, geh., prov. *Friesland.* Zie EESLUMABUREN. W.

YTENS, d., prov. *Friesland.* Zie ITENS. W.

*YTSUM ligt 10 min. N. W. van *Wolsum* en telt 2 h. en 20 inw.

Z.

ZAAG (DE GROOTE-), plaat in de *Nieuwe-Maas*, prov. *Zuid-Holland*, deelende dit water in twee vaarwaters, het noordelijke genaamd de *Bakkerskil* of *Noord-van-Crimpen* en het zuidelijke de *Vuilpook*. Zie dat woord.

*ZAAN (OOST-). *Staat*: Zie Oostzaan. *lees*: Zie OOSTZAAN.

*ZAANDAM. Bl. 13. De R. K. stat. telt 1100 zielen, onder welke ongeveer 780 Communikanten. — Men telt er 60 R. K. van de Oude-Clerezij, onder welke ruim 30 Communikanten. — Bl. 22. De kerk der R. K. van de Oude-Clerezij is aan de H. MARIA MAGDALENA toegewijd. Na de scheuring tusschen de Katholijken in 1724 ontstaan, verbleef die kerk aan de R. K. der Oude-Clerezij, terwijl de anderen zich van toen af van de kerk aan *het Kalf* bedienden en eerst in 1784 de in het Wbk. vermelde kerk bekwamen.

*ZAANDIJK. De Predikant JOHANNES COOPS werd in 1692 Emeritus.

ZAANEN, heerl., prov. *Noord-Holland.* Zie ZANEN. W.

ZAANSCHE-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland.* Zie GROOTE-POLDER (DE). W.

ZAATEN (DE), bij het kadaster DE ZATEN, gronden, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Gouda*, gem. *Reeuwijk*; palende N. aan de Broekvelden-van-Zwammerdam, O. aan Alijs-ambacht, Z. aan 'sGravenbroek, W. aan Groot-Oud-Reeuwijk, in den *Polder-van-Reeuwijk*, van welke laatste het een gedeelte uitmaakt. Het beslaat eene oppervlakte van 53 bund.

*ZACHARIAS-POLDER EERSTE GEDEELTE, ZACHARIAS-POLDER TWEEDE GEDEELTE en ZACHARIAS-POLDER DERDE

GEDEELTE. Deze polders zijn aldus genoemd naar den Heer ZACHARIAS PASPOORT, tijdens de bedijking te Middelburg wonende.

ZAKSCHE-GAT (HET), water in het eil. *Zuid-Beveland*, prov. *Zeeland*, gem. *Driewegen-en-Coudorpe*, in eene zuidwestelijke rigting de polders *Noord-Blazekop* en *West-Blazekop* doorloopende. Het is vermoedelijk een overblijfsel van het voorm. vaarwater *de Zwake*.

ZALKSCHE-SLUIS (DE), sluis, prov. *Overijssel*, gem. *Zalk-en-Veecaten*, in den linker IJsseldijk, nabij Zalk, is wijd 1,02 ell. met twee drijfdeuren.

*ZALLAND-DRENTHE-EN-GRONINGEN. Men heeft in dit aartspr. 43 kerken, 6 bijkerken en 1 kapel, welke door 43 Pastoors en 15 Kapellaans bediend worden.

ZALLANDSCHE-WETERINGEN (DE), onderscheidene waters, prov. *Overijssel*, als: de Nieuwe-wetering, de Oude-wetering, de Zand-wetering, de Kolk-wetering, de Steen-wetering en de Hondemots-wetering of Raalter-wetering, die zich onderling vereenigen en van de Geeren af, onder den naam van NIEUWE-WETERING naar Zwolle loopen, om verder het *Zwartewater* te vormen. Zij zijn bevaarbaar door schuitjes van 3—4 last. — Zie verder deze woorden.

*ZALT-BOMMEL beter ZALT-BOMMEL, gem., heeft 1135 bund. 57 v. r. 3 v. ell. belastbaar land. Men heeft er eene boek- (geen plaat- en steen-) drukkerij en er is nog slechts ééne looijerij. Bl. 50. De R. K. kerk is, even als de pastorij, in 1838 aanmerkelijk verbeterd. — De afdeeling van het Nederlandsch-Bijbelgenootschap telt 10, die van het Nederlandsch-Tractaatgenootschap 6 en van het Nederlandsche-Zendelings-genootschap 8 leden. Bl. 51. NICOLAAS VAN RAVESTEIN is in 1661 (niet in 1601) geboren.

ZAND, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Son-en-Breugel*, 12 min. W. van *Son*.

*ZAND (HET), gem. *Bakel-en-Milheze*; telt 4 h. en ongeveer 40 inw.

*ZAND (HET), pold., gem. *Ridderkerk*, is groot, volgens het kadaster, 74 bund. 28 v. r. 65 v. ell., waaronder 67 bund. 40 v. r. 83 v. ell. schotbaar land en watert uit door twee steenen sluizen, wijd 1,26 à 1,28 ell., op de Noord.

ZAND (HET), buit., prov. *Limburg*, gem. en 20 min. Z. W. van *Herten*; eene oppervlakte beslaande van 7 bund. 1 v. r. 25 v. ell.

*ZAND (HET) of HET ZANDT, voorm. heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 18 bund. 78 v. r. 87 v. ell. belastbaar land. — In deze heerl. staat het zoo gunstig bekende Instituut voor R. K. jongeheeren, hetwelk thans 100 leerlingen telt. Zie KATWIJKEN-EN-HET-ZAND (DE BEIDE). W.

ZANDBERG, b., prov. *Overijssel*, gem. en ½ u. O. van *IJsselmuiden*; met 44 h. en ruim 260 inw. Deze b. maakt een gedeelte van het geh. *de Plas-en-Zandberg* uit.

ZANDBERG, geh., prov. *Limburg*, gem. en 10 min. Z. van *Maasbree*; met 10 h. en ongeveer 80 inw.

*ZANDBERGEN, buit., gem. *Rosmalen*, beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 12 bund. 19 v. r. 18 v. ell.

ZANDBERGEN, buit., prov. *Gelderland*, gem. en 1 u. N. van *Barneveld*, ½ u. van *Voorthuizen*, eene oppervlakte beslaande van 48 bund.

ZANDBULTEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Kollumerland-en-Nieuw-Kruisland*, ½ u. Z. van *Westergeest*, waartoe het kerkelijk behoort; met 25 h. en ruim 220 inw.

ZANDBUREN, geh. op het eil. *Wieringen*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Wieringen*, ½ u. Z. van *Westerland;* met 10 h. en 80 inw.

ZANDE (GROOT-), buit., prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. O. van *Hummelo*, ½ u. Z. van *Keppel*, waartoe het kerkelijk behoort; eene oppervlakte beslaande van 8 bund. 51 v. r.

*ZANDKANT, b., gem. *Helvoirt;* bestaat uit 2 h., met 13 inw.

ZANDPAD, b., prov. *Noord-Holland*, gem. en ½ u. van *Naarden;* met 8 h. en 60 inw.

*ZAND-POLDER. Reg. 4 *staat* : 1582 *lees:* 1682

*ZANDPOORT ligt niet Z. maar N. van Haarlem. — De Herv. kerk staat op een hoekje grond, door den Heer Mr. JAN BONDT ten geschenke gegeven. In Mei 1846 is aan deze kerk eene consistorie gebouwd. De pastorie zou, naar men wil, vroeger eene consistorie geweest zijn.

*ZANDT ('T). Bl. 81, reg. 7 en 8, staat: *Uithuizen-en-Appingedam*. lees: *Uithuizen* en *Appingedam*.

ZANDT (HET), geh., prov. *Zuid-Holland*. Zie ZAND (HET). W. en A.

*ZANDVOORT. Bl. 84. Het orgel in de Herv. kerk is den 16 December 1849 ingewijd. Het is door den Heer A. KNIPSCHEER te Amsterdam vervaardigd en munt uit door sierlijke eenvoudigheid en welluidenden toon.

ZANDVOORT, geh., prov. *Drenthe*, gem. en 1½ u. Z. O. van *Anloo;* met 15 h. en ruim 70 inw.

ZANDWEER, d., prov. *Groningen*. Zie ZANDEWEER. W.

§ZANEWEER, verkeerde spelling van ZANDWERVEN, geh., prov. *Noord-Holland*. Zie ZANDWERVEN. W.

ZATEN (DE), gronden, prov. *Zuid-Holland*. Zie ZAATEN (DE).

*ZEDERIK-KANAAL. De gewone zomerstand is 0,80 ell., boven A.P. en 0.60 ell. onder Zederikpeil. De stoommachine aan den Arkelsche-dam dient om den Zederikboezem uit te malen, indien de stand van de Linge te hoog is, om het water door de schutsluis daarop af te laten.

ZEEDIJK (DE) of DE WINTERDIJK, dijk in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Raamsdonk*, *Waspik*, *Capelle*, *Vrijhoeve-Capelle*, *Sprang*, *Besoijen*, *Waalwijk*, *Baardwijk*, *Nieuwkuik-en-Onsenoort* en *Vlijmen*, in eene oostelijke rigting loopende van Raamsdonk naar Vlijmen. Daarover loopt de klinkerstraatweg van Geertruidenberg naar 's Hertogenbosch.

*ZEEDIJK (AAN-DE-) is eene buurs. geen geh.

*ZEEDIJK (DERDE-. *Staat:* Zie BILDTDIJK (TWEEDE). *lees:* BILDTDIJK (EERSTE-).

*ZEEDIJK (TWEEDE-). *Staat:* Zie BILDTDIJK (OUDE-). *lees*: Zie BILDTDIJK (NIEUWE-).

ZEEDIJK-EN-DE-HULK, b., prov. *Noord-Holland*, gem. *Berkhout-en-Baarsdorp*, 1 u. Z. van *Berkhout;* met 5 h., 3 bewoonde watermolens, en ongeveer 60 inw.

ZEEDUIN, buit. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en 20 min. N. O. van *Oostkapelle* groot 70 bund. 98 v. r.

ZEEDUINEN, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wassenaar-en-Zuidwijk*, 1½ van *Wassenaar;* met 13 in de duinen verspreid liggende h. en 90 inw.

ZEEHONDEN-GAT (HET), kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wieldrecht*, uit het *Zuid-Maartensgat* voortkomende en in eene zuidzuidwestelijke rigting tusschen de Zeehondenplaat en den Beneden-Noorden-Elsplaat doorloopende, om zich in het *Voordiep* te ontlasten.

ZEEHONDEN-PLAAT (DE), plaat in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wieldrecht*, zich tusschen den polder de Oude-dijk en het Zeehondendiep en Voordiep uitstrekkende.

*ZEELAND, voorm. graafs. Reg. 2 en 3 *staat*: Wolfaarsdijk, *lees*: Wolphaarsdijk, — Bl. 105, reg. 11 en 10, *staat*: Zeeland-Bewester-Schelde en Zeeland-Beooster-Schelde, *lees*: Zeeland-Bewesten-Schelde en Zeeland-Beoosten-Schelde,

*ZEELAND, prov. Bl. 107. De R. K. hebben er 9 stat. en 25 parochiën; onder het apost. vic. van *Breda* behooren 23 kerken, welke door 6 Pastoors, 17 Desservanten en 7 Vicarissen bediend worden.

*ZEELAND, gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de b. Pruttelaar.

*ZEELST, gem., bevat ook de b. Akkereind, Diep, Biezenkuilen, Heistraat, Muggenhool en Kopbeek.

*ZEELST (HET HUIS-TE-) beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 14 bund. 76 v. r. 2 v. ell.

ZEEWIJK, hofst., op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, 8 min. Z. W. van *Oost-Souburg*, eene oppervlakte beslaande van 10 bund. 67 v. r.

*ZEGBROEK behoort tot *Delfland*, en strekt zich van het landg. Zorgvliet in eene zuidwestelijke rigting tot op de hoogte van het landgoed Ockenburg uit. Daarin liggen de h.: Vinkenstein, Hanenburg, Daal-en-Berg, Berg-en-Daal, Groenendaal, Meerbosch enz. De landen ontlasten zich door de Beek op de grachten der stad 's Gravenhage.

§ZEGGERSBEEK (DE), riviertje in *Twenthe*, prov. *Overijssel*, dat uit *Egberinkveen*, gem. *Lonneker*, voortkomt, door een gedeelte van de buurs. *Oele* loopt en zich in *Woolde*, bij de Horst, in eene tak van de *Woolderbeek* ontlast.

*ZEGVELD, gem., bevat mede de geh. Zegvelderbroek en en Zegveldermeije.

ZEGVELDERBROEK, geh., prov. *Utrecht*, gem. en 27 min. N. O. van *Zegveld*; met 32 h. en ruim 200 inw.

ZEGVELDERMEIJE, geh., prov. *Utrecht*, gem. en 40 min. N. van *Zegveld*; met 17 h. en ongeveer 110 inw.

*ZELDEN-ZAT, *lees*: ZELDENZATE, — Het beslaat, met de daartoe behoorende gronden, eene oppervlakte van 17 bund. 48 v. r. 66 v. ell.

*ZELDERT, geh., telt 30 h. en 180 inw.

ZENNENBOOM, bosch, prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. N. van *Groesbeek*. — Dit bosch, hetwelk meest beplant is met dennen- en akkermaalshout, 75 bund. 1 v. r. 10 v. ell.

*ZESBOERSTER-POLDER. *Staat*: Zie Hoornhuisters-polder (Wester-). *lees*: Zie Hoornhuister-polder (Wester-).

*ZES-VEREENIGDE-POLDERS (WATERING-VAN-DE-). *Staat*: Zeven-Vereenigde-Polders (Watering-der-). *lees*: Zeven-Vereenigde-Polders.

ZEUMEREN, b., prov. *Gelderland*. Zie Sommeren. W.

ZEVELEN of Zevelingen, gem. weide, prov. *Overijssel*, gem. en 10 min. N. O. buiten de *Hogenpoort* der st. *Kampen*, eene oppervlakte beslaande van 170 bund. 9 v. r. 70 v. ell. Hij die het groot burgerregt bezit kan daarop , tegen betaling, 2 beesten laten weiden.

*ZEVENBERGEN (HET SLOT-TE-). *Staat*: Zie Zevenbergen (Het Huis-te-). *lees*: Zevenbergen (Het Kasteel-te-).

*ZEVENBERGSCHE-KANAAL (HET). De schutsluis aan de Mark, in 1734 gebouwd en 1830 verbeterd, is wijd 6,58 ell., liggende de benedenste slagbalk der hooge deuren 2,415 ell. onder A. P.

*ZEVENBOERSTER-POLDER (DE). *Staat*: Zie HORNHUISTER-POLDER (OOSTER-). *lees*: HORNHUISTER-POLDER (NOORDER-).

ZEVENDAAL, geh., prov. *Limburg*, gem. *Mook-en-Middelaar*, 23 min. O. Z. O. van *Mook*, bij *Middelaar*, waartoe het kerkelijk behoort; met 2 h. en 12 inw.

ZEVEN-EILANDEN, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Java*. Zie NOORDWACHTER (DE). W. en A.

§ ZEVEN-EILANDEN, eil. in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Karimata*. Zie TOBJOE. W. (1).

*ZEVEN-GRIETENIJEN-EN-STAD-SLOOTEN (HET DIJKSBESTUUR-VAN-DE-). Reg. 3, *staat*: Heeger-en-Flussinger-meren, *lees*: Heeger-en-Fluesser-meren,

ZEVENHOEVEN, kleine oude pold., prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Maarssen*, gem. *Maartensdijk*, welke sedert lang in den *Polder-van-Maartensdijk* versmolten is.

*ZEVENHOVEN, gem. in *Rijnland*. De eerste, die in de Herv. gem. aldaar het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest SIMON JANS STOUTHANDEL, die in het jaar 1580 herwaarts kwam en in het jaar 1588 overleed. — Bl. 159. Men telt er in de kom van het d. 35 h. en 280 inw. De Herv. kerk is in 1840 en 1849 inwendig vergroot. — Bl. 160. De voorm. Remonstrantsche kerk, welke midden in het d. stond, is afgebroken. — De arend in het wapen is van keel (niet van sabel).

ZEVENHUIZEN, bij het kadaster ZEVENHUIS, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. en 11 min. Z. O. van *Leende*; met 5 h. en 30 inw.

ZEVENHUIZEN, geh., prov. *Noord-Holland*, gem. *Heilo-en-Oesdom*, 14 min. Z. W. van *Heilo*; met 8 h. en ongeveer 70 inw.

*ZEVENHUIZEN of NEDER-DORP is geen pold. maar een geh., met 4 h. en ruim 30 inw.

*ZEVENMANS-POLDER (DE) is onbehuisd, en 16 bund. 17 v. r. 93 v. ell. groot. Hij watert uit door eenen houten duiker, op de Maas.

*ZEVEN-SPRONGEN ligt gem. en 20 min. Z. W. van *Voerendaal*, aan den Sprongberg.

*ZEVERREYND. *Staat*: Zie SEVERIJN (ST.). *lees*: Zie SEVERYN (ST.).

*ZEYST, gem., heeft een Postkantoor.

*ZIEK, buurs., telt 13 h. en ongeveer 90 inw.

*ZIERIKZEE. Bl. 182. In 1850 zijn te ZIERIKZEE binnengekomen 25 en uitgezeild 28 zeeschepen.

*ZIJBECARSPEL-EN-BENNINGBROEK, gem., bevat mede een gedeelte van het geh. de Wijzend.

*ZIJDERVELD. De kerk is een langwerpig vierkant gebouw, met eenen daaraan vaststaanden toren, doch zonder orgel.

*ZIJDEWIND. De Herv. kerk, diep in verval zijnde, is in 1850 uit milde bijdragen, vooral uit Amsterdam, hersteld en den 4 Augustus van dat jaar weder ingewijd.

*ZIJDWENDING (DE). *Staat*: Zie ZUIDWENDING. *lees*: Zie ZUIDWENDING.

ZIJL (HET), watergang in de *Langestraat*, prov. *Noord-Braband*, loopende door den *Gecombineerde-Buitendijksche-Hooipolder*, gem.

(1) Hierdoor vervallen de beide art. ZEVEN-EILANDEN in het Wbk.

Waspik en *Raamsdonk*, in eene noordelijke rigting, van den Zeedijk naar het Oude-Maasje.

ZIJLBRUGGE, vorm. heerenhuis, thans eene boerenhofstede, prov. *Groningen*, gem. en ¾ u. N. van *Eenrum*, ¼ u. Z. W. van het *Water-Nieland* en onmiddellijk ten N. aan het Nielandster-Maar; met de daartoe behoorende gronden, groot 56 bund. 25 v. r. 20 v. ell.

*ZIJPE (HET), h. op het eil. *Duiveland*. Het verschil tusschen eb en vloed is aldaar 3,35 ell. — Met nieuwe of volle maan is het aldaar te 2¼ u. hoog water.

ZINKWEG, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en ½ u. Z. Z. W. van *Oud-Beijerland*, aan den dijk van dien naam; met 33 h. en 330 inw.

*ZION. Bl. 245, *in de noot, staat*: Morns van Bloas *lees*: Morns van Blois

*ZIONSBURG. In de noot staat: *uitvoerige dagen*, lees: *uit vorige dagen*,

ZODDEBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel*. Zie Roddebeek (De). W.

ZOETENSTEGE, geh., prov. *Overijssel*, gem. *Ambt-Almelo*, 12 min. Z. van *Almelo*; met 36 h. en 190 inw.

ZOMER (DE), hofstede, prov. *Zuid-Holland*, gem. en 3 u. O. van *Zevenhoven*, in den *Zevenhovensche-polder*, groot 77 bund. 22 v. ell.

*ZOMERDIJK ligt gedeeltelijk ook gem. en 2 u. Z. O. van *Delfzijl*, ½ u. Z. van *Heveskes*, waartoe dat gedeelte kerkelijk behoort. Men telt er 14 h. en omtrent 100 inw., als: 7 h. en ongeveer 60 inw. onder *Delfzijl* en 7 h. en 40 inw. onder *Ter-Munten*.

ZOMERDIJK of Leegte, b., prov. *Groningen*, gem. en 40 min. van *Nieuwolde*; met 3 h. en 15 inw.

ZOMERDIJK (DE), geh., prov. *Noord-Holland*, gem. en grenzende aan *Oudendijk*, doch zich van daar 10 min. in de lengte uitstrekkende; met 6 h. en ongeveer 40 inw.

ZOMERDIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Braband*, in eene oostelijke rigting door de kom der gem. *Geffen*, zich uitstrekkende van de gem. *Nuland* naar de gem. *Oss*.

ZOMERLAND, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 5 min. van *Heinenoord*; met 3 h. en ruim 20 inw.

*ZOMERLAND is, volgens het kadaster, groot 24 bund. 11 v. r. 96 v. ell., en watert uit door eene sluis op de Maas. Daarin staat slechts één h. Het bestuur bestaat bij de eigenares zijnde de Ambachtsvrouw van IJsselmonde.

*ZOMERLANDSCHE-POLDER (WEST-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 219 bund. 93 v. r. 46 v. ell.

*ZONDERWIJK, b., prov. *N.-Braband*; telt 55 h. en ruim 250 inw.

ZONNEVECHT, boerenhofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Weespercarspel*, 20 min. Z. O. van *Weesp*, aan den 's Gravelandsche-weg, in den *Keverdijksche-polder*, groot 20 bund. 33 v. r.

*ZONNEVELDS-POLDER (DE), bij het kadaster Oost-polder genoemd, is, volgens het kadaster, groot 57 bund. 99 v. r. 73 v. ell., en watert uit door twee sluizen, op den boezem van Rijnland.

ZONNEZAAD, hofstede, prov. *Utrecht*. Zie Middenhoek (Klein-).

ZORENBOOM (DE), boererve, prov. *Gelderland*, gem. en 1¼ u. Z. O. van *Gorssel*, tot het landgoed het *Huis-te-Voorst* behoorende.

ZORGVLIET, buit., prov. *Friesland*, gem. en 8 min. O. Z. O. van *Leeuwarden*, in de b. *Achter-de-Hoven*. In de vorige eeuw was het Katershoven geheeten en werd vermoedelijk vroeger Jelgersmastate genoemd.

ZORGVLIET (KLEIN-), buit. in *Delfland*, prov. *Zuid-Holland*. Zie Buitenlust. W.

ZOTERBEEK, geh., prov. *Limburg*, gem. en ½ u. van *Maasbree*; met 31 b. en 220 inw.

*ZOUTELANDE, heerl., prov. *Zeeland*. Het d. ligt slechts 2 u. van *Vlissingen*, en is met keijen bestraat. De kerk is een klein, oud gebouw, met vierkanten toren en lage spits.

*ZOUTENHAARD. *Staat:* Zie Haard (Zouten-): *lees:* Zie Haard (Zoute-).

ZOUTEN-POLDER (DE) of Zoute-polder, ook Heer-Hugen-polder genoemd, pold. in het eil. *Tholen*, prov. *Zeeland*, arr. *Zierikzee*, kant. *Tholen*, gem. *Scherpenisse*; palende O. aan den Polder-van-Oud-Poortvliet, Z. aan de heerl. Scherpenisse, W. aan de Pluimpot.

*ZOUTE-BOLDER (DE), in *Staats-Vlaanderen*. *Staat:* Zie Hengstdijk. *lees:* Zie Hengstdijk (Klein-).

*ZOUTE-POLDER (DE), in het eil. *Tholen*. *Staat:* Zie Zouten-polder (De). Zoek dat woord hierboven.

*ZOUTEVEEN, gem., bevat mede de b. Vlaardingsche-weg,

*ZOUWENDIJK (DE). Langs dezen dijk staan 14 h., bewoond door ruim 100 zielen.

ZUID (HET) of Zuiderburen, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde*, ¼ u. N. van *Warns*, waartoe het behoort; met 12 h. en ruim 80 inw.

ZUID-BENEDEN-GAT (HET-), kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wieldrecht*, uit het *Zuidgat-voor-het-Noordplaatje* voortkomende en tusschen het Noordplaatje en de Beneden-Noorder-Elsplaat door naar het *Voordiep* loopende.

*ZUIDBROEK, gem., prov. *Groningen*, bevat de geh. Tusschenloegen, Zuidbroeksterveen, Oosteinde, Uiterburen en Uiterbuursterveen.

ZUIDBROEKSTER-VEEN, geh., prov. *Groningen*, gem. en W. van *Zuidbroek*; met 3 h. en 22 inw.

*ZUIDBUURT, op het eil. *Schokland*. *Staat:* geh. *lees:* b.

ZUID-CAROLINA, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Mill-en-St.-Hubert*, ¼ u. N. W. van *Mill*; met 18 h. en ongeveer 120 inw.

ZUIDDIEP (HET), vaarwater in den *Biesbosch*, van het Gat-van-Kielen naar den Amer loopende en op dat punt de grensscheiding tusschen de prov. *Noord-Braband* en *Zuid-Holland* uitmakende.

ZUIDEND, geh., prov. *Friesland*. Zie Suderend.

ZUIDEND-ONDER-PANCRAS, geh., prov. *Noord-Holland*. Zie Pancras (Zuideinde-van-).

*ZUIDERBRAAK is groot 24 bund. 58 v. r. 48 v. ell.

ZUIDERBROEK, poldertje, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gedeeltelijk gem. *Meeuwen-Hill-en-Babyloniënbroek*, gedeeltelijk gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*.

ZUIDERBUREN, geh., prov. *Friesland*. Zie Zuid (het).

ZUIDERBUURT, b., prov. *Noord-Holland*, gem. *Oterleek*.

ZUIDER-END, geh. in de Friesche griet. *Idaarderadeel*. Zie Zuur-end.

ZUIDER-END, geh. in de Friesche griet. *Wonseradeel*. Zie Sur-end.

ZUIDER-ENK, geh., prov. *Overijssel*, gem. *Haaksbergen*, dat reeds als erve bekend was in het jaar 1188, onder den naam van Suderinc.

ZUIDERGORS, bekade onbehuisde uiterwaard, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Rotterdam*, kant. en gem. *Schiedam*; palende N. aan Oud- en Nieuw-West-Frankenland, O. en Z. aan de buitengorzen der Maas, W. aan wei- en boschland. Hij beslaat eene oppervlakte van 28 bund.

29 v. r. 60 v. ell., en watert uit op de *Maas*, door twee sluizen of zijlen, de eene wijd 0,80 ell., de andere 0.60 ell.

*ZUIDERGRACHT (DE). *Staat:* Zie JAN-HOSENGRACHT. *lees:* Zie JAN-HOZENGRACHT.

ZUIDERKWARTIER, een der vier kwartieren, waarin de resid. *Batavia*, in *Oost-Indië*, verdeeld is. Zie MEESTER-CORNELIS.

*ZUIDERLAND (HET), pold. in het voorm. eil. *Wolphaarsdijk*, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 156 bund. 41 v. r. 57 v. ell. schotbaar land; telt 2 boerderijen en wordt door den Oosterlandsche-polder, op de Zandkreek, van het overtollige water ontlast. Hij behoort onder het polderbestuur van Oud-Wolphaarsdijk.

*ZUIDERLANDSCHE-GORZEN (DE) beslaan eene oppervlakte van 25 bund. 66 v. r.

*ZUIDERMEER telt 15 h. en ongeveer 100 inw. als: 10 h. en 70 inw. onder *Berkhout-en-Baarsdorp* en 5 h. en 30 inw. onder *Spanbroek*. Onder de inw. telt men 5 Herv., zijnde de overige alle R. K.

ZUIDERMIEDEN, geh., prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Ferwerderadeel*, 10 min. Z. O. van *Hallum*; met 11 h. en 90 inw.

ZUIDERPLAAT, plaat in de *Maas*, prov. *Zuid-Holland*, bij *Zwartewaal*, lang 375, breed 100 en hoog 1,50 ell. boven middelbare eb.

ZUIDERROT (HET) of HET ZUIDERSTAD, buurs., prov. *Overijssel*. Zie NOORDERREINDE (HET). W. en A.

ZUIDERWEG-EN-OOSTEINDE, buurs., prov. *Noord-Holland*, gem. en 15 min. Z. W. van *Opperdoes*; met 19 h. en ongeveer 80 inw.

*ZUIDERWOUDE, d., telt 21 h. en ruim 160 inw.

*ZUIDERZEE. Het verschil tusschen eb en vloed is: aan het Nieuwe-diep 1,15 ell.; aan het Oude-Schild 1,04 ell.; bij Stavoren 0,56 ell., en aan den IJsselmond 0,16 ell.

ZUIDEVELD (HET) of HET ZUIDVELD, geh., prov. *Groningen*, gem. en 1 u. van *Vlagtwedde*; met 3 h. en 15 inw.

ZUIDGAT (HET), kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, dat uit het *Gat-van-den-Zuider-Els* voortkomt en in eene westelijke rigting tusschen de Zuid-Elsplaat, de Middel-Elsplaat en den Zwanepolder ter eenre en den Langen-Hof en den Tongplaat ter andere zijde door, in het *Zuidgat-voor-het-Noordplaatje* uitloopt en aldaar de grensscheiding tusschen de gem. *Dubbeldam* en *Wieldrecht* uitmaakt.

ZUIDGAT-VOOR-HET-NOORDPLAATJE (HET), kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wieldrecht*, dat uit de zamenvloeijing van het *Zuidgat* en het *Kwalgat* ontstaat, en tusschen de Beneden-Noorden-Elsplaat en het Noordplaatje door in het *Zuid-Benedengat* uitloopt.

*ZUIDGEEST of ZUYDGEEST telt 43 h. en ongeveer 280 inw.

ZUIDHAFFEL, geh. op het eil. *Texel*, prov. *Noord-Holland*, gem. *Texel*, ¼ u. Z. van *den Burg*; met 9 h. en ongeveer 40 inw.

ZUIDHOEK of SCHULPWEG, geh., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 min. Z. Z. W. van *Charlois*; met 60 h. en ruim 510 inw.

*ZUIDHORN, kant., heeft 2 steen- en pan-, 1 pot- en panfabrijken, 3 kalkbranderijen, 4 olie-, 1 olie- en pel-, 12 pel- en koorn- en 14 koorn- en pelmolens.

*ZUIDHORN, gem. Bl. 301. — Het beroep van den Predikant van ZUIDHORN behoort aan de daartoe stemgeregtigden. De tegenwoordige eigenaar van Hanckema, Mr. ARNOLDUS GELDERMAN, Griffier van het kantongeregt, is bezitter van de meeste stemmen en daardoor *Primarius Collator*. — Bl. 302, reg. 2, *staat:* WIARDUS SICCEMA,

Burgemeester van Groningen, *lees:* Wiardus Siccama, Heer *van Klinckema*, en Burgemeester van Groningen. — De dorpschool telt gemiddeld 180 leerlingen. — Het bosch van het buitengoed *Klinckema* is niet geheel verdwenen, maar slechts voor een gedeelte gerooid en de grond tot bouwland gemaakt.

ZUIDKADE, b., prov. *Zuid-Holland*, gedeeltelijk gem. *Broek c. a.*, gedeeltelijk gem. en ½ u. Z. O. van *Zuid-Waddinxveen*, langs den westelijken oever der Gouwe; met eenen zaag-, 4 papiermolens, 50 h. en ruim 360 inw.

* ZUID-KRAAIJERT-POLDER (DE). *Staat:* Zie Craayert-polder (Zuid-). *lees:* Zie Craijert-polder (Zuid-).

ZUID-MAARTENS-GAT, kil in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *Wieldrecht*, welke uit het *Noorderdiep* voortkomt, en zich in het *Zeehondengat* ontlast.

* ZUIDMOER-POLDER (DE NIEUWE-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 9 bund. 88 v. r. 40 v. ell. schotbaar land, en wordt door eene heul, in den Stavenisse-polder, van het overtollige water ontlast. Hij staat onder het bestuur van den eigenaar.

* ZUID-POLDER (DE), in den *Riederwaard*, is groot, volgens het kadaster, 438 bund. 22 v. r. 70 v. ell., waaronder 436 bund. 12 v. r. schotbaar land; telt 7 h., waaronder 2 boerderijen.

* ZUID-POLDER (DE), pold. in *Waterland*, ligt enkel onder *Edam*.

ZUIDVEENSCHE-AA (DE), riviertje, prov. *Overijssel*, onder *Steenwijkerwoud*, begint aan het einde van de Langesloot, bij Zuidveen, en loopt naar het Noorden in de *Steenwijker-Aa* uit.

ZUIDVELD (HET), geh., prov. *Groningen*. Zie Zuiderveld (Het).

* ZUIDWOLDE, d. in *Hunsingo*, telt 61 h. en 450 inw., en met de kerkelijk daartoe behoorende geh. 105 h. en ruim 680 inw.

ZUIDWOLDE (HET OOSTEN-VAN-), b., prov. *Groningen*, gem. en 1 u. Z. van *Bedum*, 5 min. O. van *Zuidwolde*, waartoe het kerkelijk behoort; met 19 h. en ongeveer 120 inw.

ZUIDZIJDE (DE), b. op het eil. *Goedereede-en-Overflakkee*, prov. *Zuid-Holland*, gem. *den Bommel*.

* ZUIK beter ZUUK, geh., telt 69 h. en ruim 550 inw.

* ZUNDERDORP telt 46 h., 2 watermolens en 330 inw., als: ruim 310 Herv., onder welke 150 Ledematen, 2 Evang. Luth. en 13 R. K., welke laatste te *Nieuwendam* parochiëren. De dorpschool wordt gemiddeld door 50 leerlingen bezocht.

* ZUNDERT-EN-WERNHOUT bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de geh. Weimert, Tarijk, de Geest, Lavybos, den Buys, de Moeren, Hulsdonk, het Schijf, Groot-en-Klein-Maalbergen en Laarheide.

ZURICH, d., prov. *Friesland*. Zie Surig. W.

* ZUTHARDESHAGE. *Staat:* Zie Zuidhardeshage. *lees:* Zie Zuidhardshage.

* ZUTPHEN, gem. Bl. 342, reg. 16, *staat:* dek. *lees:* aartspr. Bl. 351. De tegenwoordige R. K. kerk verstrekte tot in 1793 ten dienste der Herv. In 1794 is dit gebouw tot een Hospitaal ingerigt, van 1795 tot 1809 diende het tot eene veldbakkerij, maar bij besluit van Koning Lodewijk, d. d. 22 Maart 1809 werd het den R. K. afgestaan. Bl. 356, reg. 1, *staat*: 1841, *lees:* 1849, — Bl. 362, reg. 14 en 15, *staat:* de Heeren B. J. Versteghe, F. J. van der Capelle tot Rijsselt en A. Rode van Heeckeren, *lees:* de Heeren Bernard Joost Versteghe, Frederik Benjamin van der Capelle tot Rijsselt

en Wigbolt Alexander Rode van Heeckeren, — Reg. 23, *van onderen, staat:* H. de Leeuw van Koolwijk, *lees:* Herman de Leeuw van Coolwijk, — Reg. 10, *van onderen, staat:* van Nagel *lees:* van Nagell — Bl. 365, reg. 14, *van onderen, staat:* Haskebroek *lees:* Haesebroek — Bl. 366, reg. 8, *staat:* van Heeckeren van Zuideras *lees:* van Heeckeren van Suideras — Reg. 13 en 14, *staat:* even buiten een der stadspoorten, *lees:* ¼ u. gaans buiten eene der stadspoorten, — Bl. 367, reg. 21, *staat:* Weeers, Versteege, Wittenberg, Wijers en van der Meulen *lees:* Jan Weerts, Govert Abel Verstegge, Gerrit Jan Wijers en Jan Carel van der Meulen. — Reg. 25 en 30, *staat:* Stroobenzee, *lees:* Straubenzee, — Bl. 368. Het wapenschild is gedekt met eene kroon met vijf fleurons van goud en vastgehouden door twee leeuwen.

ZUURBEEK, havez., prov. *Overijssel.* Zie Suirbeek. W.

ZUUR-END of Zuider-End, geh., prov. *Friesland,* kw. *Oostergoo,* griet. *Idaarderadeel,* 10 min. Z. W. van Grouw; met 7 h. en 40 inw.

ZUWE (KADE-BENOORDEN-DE-), b., prov. *Utrecht,* gem. en 1 u. W. van *Mijdrecht;* met 35 h. en ongeveer 240 inw.

ZUYDGEEST, geh., prov. *Noord-Braband.* Zie Zuidgeest. W. en A.

* ZUYLEN bevat, behalve het in het Wbk. opgegevene, ook nog het geh. Vijfhuizen.

* ZWAAG-HOOG-EN-LAAG-ZWAAGDIJK, gem., bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook nog de geh. Bangert-Noordzijde, Zwaagdijk-Noordzijde, Zwaagdijk-Zuidzijde en het Keern.

ZWAAGDIJK-NOORDZIJDE, b., prov. *Noord-Holland,* gem. *Zwaag-Hoog-en-Laag-Zwaagdijk,* ½ u. N. O. van *Zwaag;* met 5 h. en 40 inw.

ZWAAGDIJK-ZUIDZIJDE, bijgenaamd het Zevenhuis, b., prov. *Noord-Holland,* gem. *Zwaag-Hoog-en-Laag-Zwaagdijk,* 12 min. N. van *Zwaag;* met 13 h. en ruim 90 inw.

ZWAAN-EILAND, geh., prov. *Zuid-Holland,* gem. *Hillegersberg-en-Rotteban,* 25 min. van *Hillegersberg;* met 14 h. en 40 inw.

* ZWAANSHALS telt 37 h. en ongeveer 180 inw.

* ZWAANWIJCK ligt ½ u. O. van *Nigtevecht.* — Dit buit. is groot met de daartoe behoorende gronden, 7 bund. 31 v. r. 77 v. ell.

* ZWAKE (OOSTER-) beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 86 bund. 54 v. r. 75 v. ell., waaronder 70 bund. 18 v. r. 61 v. ell. schotbaar land; telt 7 h., waaronder 2 boerderijen.

* ZWAKE (OOSTER-EN-MIDDEL). *Staat:* Zie Zwake *lees:* Zie Zwake (De).

ZWAKENBERG, hofstede, prov. *Overijssel,* gem. *Olst* eene oppervlakte beslaande van 2 bund. 74 v. r. 10 v. ell.

* ZWALUWE (HOOGE-EN-LAGE-), gem., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 4905 bund.; telt 530 h., bewoond door 688 huisgez., uitmakende eene bevolking van 3270 inw., die gedeeltelijk ook in zalm-, steur- en kleinvisscherij hun bestaan vinden. — Men telt er 1370 Herv. en ongeveer 1900 R. K. — De twee gemeentescholen worden gezamenlijk door 200 leerlingen bezocht. — Ook is er eene partikuliere school met 60 leerlingen. — Het wapen der gem. bestaat uit twee zwaluwen.

* ZWALUWE (HOOGE-) ligt 2½ u. van *Breda;* telt in de kom van het d. 109 h. en 670 inw. en met de daartoe behoorende geh. Gaete en Helkant 220 h. en ongeveer 1340 inw., onder welke ongeveer 490 Herv. en 850 R. K. — In dit d., hetwelk de zetel der gem. uitmaakt, staat het Raadhuis, zijnde een in 1835 vernieuwd gebouw. —

Er is hier mede eene leerlooijerij en eene handboogschutterij: *de Geest des Tijds*, opgerigt den 18 Junij 1846, welke 15 leden telt.

* ZWALUWE (LAGE-) ligt 3½ u. van *Breda*; telt in de kom van het d. 183 h. en 1240 inw., en met de daartoe behoorende b. Oudlandschendijk en Groenendijk, 275 h. en 1830 inw., onder welke 870 Herv. en 960 R. K. — De dorpschool wordt gemiddeld door 160 leerlingen bezocht. — In de kom van dit d. staan vele aanzienlijke huizen, ter wederszijden van eene keistraat en ter lengte van ½ u. gaans. Het zuidelijk gedeelte van het d. vormt met de kom eene reeks van huizen, ter lengte van ¼ u. gaans; dit gedeelte is met klinkers bestraat en bevat vele geringe woningen, alsmede de R. K. kerk, staande in de b. Plantsoen, die daaraan onmiddellijk grenst, zoodat deze geheele behuisde streek ¾ u. lengte heeft.

*ZWAMMERDAM (BURG-TE-) *staat:* voorm. kast. *lees:* voorm. plaats.

ZWANENBURG, voorm. kast. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en ¾ u. Z. van *Koudekerke*. Aldaar staat thans eene aanzienlijke boerderij van dien naam, benevens nog drie woningen, allen aan den voet der duinen, 20 min. N. W. van Vlissingen, 1¼ u. van Middelburg; te zamen groot 24 bund. 26 v. r. 50 v. v. ell.

* ZWANENBURG, adell. h. in het graafs. *Zutphen*, is een kolossaal, bijna vierkant kasteel van ouden bouwtrant, waarvan den ingang gevormd wordt door eenen fraaijen achtkanten toren. Bij den ingang der voorplaats stonden vroeger twee dikke torens met spitsen, waarbij een zware steenen brug en stevig muurwerk gevonden werden, doch een en ander is in het jaar 1835 afgebroken. Dit kasteel Zwanenburg was, naar men wil, vroeger eene abdij. In den twist tusschen Zweder van Culenborg en Rudolf van Diepholt, om den Utrechtschen Bisschopszetel, ten jare 1425, hadden de Gelderschen, aanhangers van Zweder, zich in Zwanenburg genesteld, plunderden en roofden van daar tot Nijmegen toe, tot dat eindelijk Arnoud, Hertog *van Gelder* en Graaf *van Zutphen*, op de klagt zijner onderdanen, de roovers aanviel en den Zwanenburg belegerde; de verdediging was echter geduchter dan hij verwacht had, en hij moest het slot, na acht dagen belegs, stormenderhand innemen.

ZWANENBURG, bouwhoeve, prov. *Noord-Braband*, gem. *Roosendaal-en-Nispen*, ¾ u. Z. Z. W. van *Roosendaal*, aan den weg van Nispen naar Wouw, in het geh. *Warberg*, groot met de daartoe behoorende gronden, 26 bund. 44 v. r.

ZWANE-POLDER, pold. in den *Biesbosch*, prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Dubbeldam*; palende W. en N. aan het Kwalgat, O. aan het Gat-van-den-Zuider-Elsteek, Z. aan het Zuidgat.

ZWARTEBERGEN (DE), landg., prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. N. W. van *Posterholt*, ¼ u. van *Odilienberg*, in 1830 aangelegd en eene oppervlakte beslaande van 22 bund.

* ZWARTEBROEK, b. op de *Neder-Veluwe*; telt 90 h. en 600 inw.

* ZWARTENBERGSCHE-VEER (HET) is een pontveer, in den rijweg van de Leur naar Zevenbergen.

ZWARTE-RUITER (DE), herberg, prov. *Noord-Braband*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, 20 min. W. ten N. van *Steenbergen*, aan den rijweg naar de Heen.

* ZWARTEWATER. Op dit water wordt thans eene tol geheven, waarvan de wettigheid door sommige die stroom bevarende schippers betwist wordt en welke aanleiding tot processen geeft.

* ZWARTEWATERDIJK (DE). Reg. 24, *staat:* Arenberger-schutsluis, *lees:* Aremberger-schutsluis,

* ZWARTEWATER-EN-VECHTDIJKEN. Van dit art. *moeten de regels* 8 tot en met 11 *wegvallen.*

ZWARTEWEG, buurs., prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. N. O. van *Oldebroek;* met 50 h. en ruim 290 inw.

* ZWARTEWOUDE, streek lands, prov. *Friesland.* Er staan aldaar 7 h., met ongeveer 60 inw.

* ZWARTKOTTERBEEK (DE). Reg. 3, *staat:* STATERBEEK *lees:* STAKERBEEK

ZWART-POLDERTJE (HET), pold., prov. *Zuid-Holland*, gem. *Loosduinen;* paalt N. W. aan de Duinen, N. O. aan West-Escamppolder, Z. O. aan de Uithofs-polder (Tuithofs-polder) en Z. W. aan den Oostmade-polder. Het land ligt 1,11 onder A. P. Daarin staat een watermolen, aan den Nieuwen-weg, alsmede de kerk en een groot gedeelte van het d. Loosduinen.

ZWARTVEEN (HET), geh., prov. *Friesland*, kw. *Oostergoo*, griet. *Smallingerland*, 12 min. N. W. van *Opeinde;* met 16 h. en 80 inw.

* ZWEIKHUIZEN, *staat:* Zie SWYCKHUIZEN, *lees:* Zie SWIJCKHUIZEN.

ZWENE of SWENE, naam, onder welken HET ZWIN, prov. *Zeeland*, bij MELIS STOKE voorkomt. Zie ZWIN (HET). W.

ZWET (DE), b., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 25 min. Z. O. van *Wateringen*, langs het water van dien naam; met 10 h., 2 watermolens en ongeveer 150 inw.

ZWET (DE), geh., prov. *Zuid-Holland.* Zie WOUDSCHEBEEK (DE). W.

* ZWIJNDRECHT telt ruim 2100 inw. De hier gevestigde zoutkeeten hebben met elkander 13 pannen, om het zout te zieden of te zuiveren. — Men heeft er thans 2 korenmolens. — Bl. 431. Bij het overlijden van Vrouwe JOHANNA ONDERWATER, weduwe ABRAHAM POMPE VAN MEERDERVOORT, is deze heerl. bij erfenis gekomen aan de tegenwoordige bezitster, Vrouwe JOHANNA ANTONIA PICHAUD, echtgenoot van Mr. SIMON VAN WALCHEREN VAN WADENOIJEN. — Bl. 432. De kerk der Afgescheidenen is verkocht, en wordt thans tot timmerwinkel gebruikt. — De paardenmarkt is vervallen. — De kermis valt in den tweeden Pinksterdag en duurt drie dagen.

ZWIJNHAVEN, naam onder welken HET ZWIN, prov. *Zeeland*, bij VAN METEREN, voorkomt. Zie ZWIN (HET). W.

* ZWOLLE, gem. Bl. 452, reg. 17 *van onderen*, staat: *Salle à pas perdu* lees: *Salle des pas perdus*

* ZWOLLERKERSPEL bevat, behalve de in het Wbk. vermelde, ook de buurs. Langenholte.

BIJVOEGSELS EN VERBETERINGEN,

WELKE TE LAAT ZIJN INGEKOMEN, OM IN HET AANHANGSEL TE WORDEN OPGENOMEN.

*AA of Westerveldsche-Aa. Over deze riv. ligt eene vaste brug, aan de Vrolijkheid, nabij Zwolle, in den grooten weg van Zwolle naar Assen, lang 16 ell.

AALSKREEK (DE), voorm. haven van *de Klundert*, prov. *Noord-Braband*, naar de Noordschans loopende, doch thans aldaar toegedamd. Er is, doch altijd te vergeefs, veel moeite aangewend, om die haven weder te openen.

†AAMSVEEN. Dat gedeelte hetwelk in ons rijk ligt, groot 150 bund. 17 v. r. 20 v. ell., is gedeeltelijk uitgeveend.

*AARDENBURG, gem., behoort tot het 4 k. d., 9 m. k. en 4 s. d.

°AARLE (HOOGE-), geh., ligt 4½ u. N. O. van *Eindhoven*, kant. en 1½ u. N. O. van *Helmond*, gem. en ½ u. Z. O. van *Gemert*; met 4 h. en 40 inw.

†AARTSWOUD. De R. K. kerk is in 1850 van een orgel voorzien.

†ABBESTEE, eigenlijk Abstede, telt 5 h. en ongeveer 20 inw.

*ABEELE. De Kleine-Abeele ligt 5 min. N. ten O. van de *Groote-Abeele* Er staan aldaar 3 b., waaronder de hofstede Tuinenburg, doch er zijn geene herbergen meer.

† ABELTJESHUIS beslaat, 15 bund. 46 v. r. 10 v. ell.

†ACHT telt 24 h. en 130 inw. De school telt 70 leerlingen.

†ACHT (NIEUW-) telt 32 h. en 190 inw.

ACHTERDIJK (DE), binnendijk in de bar. van *Asperen*, prov. *Zuid-Holland*, loopende met eene groote bogt, tusschen het Binnenland en het Blokland van den Laardijk, naar de bar. van Heukelum.

ACHTERDIJK (DE), binnendijk, prov. *Zuid-Holland*, in eene eerst noordelijke en vervolgens noordoostelijke rigting van den Lingedijk naar den Koendersweg loopende en alzoo de grensscheiding tusschen de gem. *Kedichem-en-Oosterwijk* ter eenre en *Nieuwland* en *Arkel-en-Rietveld* ter andere zijde uitmakende.

ACHTERDIJK (DE), dijk in den *Tielerwaard*. Zie Spijksche-Achterdijk (De). W.

†ACHTERLAND. Reg. 2, *staat:* Oud-Goudwaardsche-polder, *lees:* Oud-Goudriaansche-polder, — Reg. 5, *staat:* door molens *lees:* door eenen molen

†ACHTHUIZEN, gem. *Ooltgensplaat*. — Reg. 4, *staat:* 1600 inw. *lees:* 160 inw.

†ADER-POLDER ligt 1,76 (niet 1,70) ell. onder A. P.

*ADUARDERDIEP. Daarover ligt eene ophaalbrug in den grooten weg van Groningen naar Leeuwarden.

†ADWARTH. *Staat:* Zie Aduard. *lees:* Zie Aduard.

†AEKAMP ligt 2½ u. Z. O. van *Zuidbroek*, en telt onder *Oostwolde* 24 h. en ruim 110 inw.

†AFGELATEN-VEN (DE) ligt ½ u. W. van *Woensdrecht*. Zij beslaat eene oppervlakte van 3 bund. 93 v. r. 80 v. ell.

†AKKRUM. Aldaar ligt eene houten draaibrug over de Boorn, in den grooten weg van Leeuwarden naar Zwolle.

† AKMARYP. Reg. 3 en 4 *staat:* Buvema. *lees:* Banema.

† ABEMARLE, bl. 525 *lees:* ALBEMARLE.

† ALBLASSERDAM. Er wordt aldaar eene nieuwe achtkante koepelkerk gebouwd.

ALDEGONDE, hofst. op het eil. *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. *Oost-en-West-Souburg*, te *West-Soubrug*. Daartoe behoort mede eene gracht en een vierkant stuk weiland, de eenige overblijfselen van het aldaar gestaan hebbende kast. Aldegonde.

† ALKEMADE, gem., reg. 10 en 11, *staat:* Oude-Hooi, *lees:* Oude-Kooi-polder,

† ALLERTSSOOG, *lees:* ALLERTSOOG.

† ALMELO. Aldaar ligt eene steenen brug over de stadsgracht, in den grooten weg van Zwolle naar Enschedé, lang 41 ell.

† ALMENUM. De gedenkzuil staat Z. (niet N.) van Harlingen.

† ALMSLUIS (DE) of Emmikhovensche-sluis dient tot uitwatering van den Alm, op welke verschillende polders, door middel van molens, hun water afzetten.

† ALMSTEIN. Reg. 2, *staat:* punten, aan het boyeneind van keel. *lees:* punten aan het boveneind, van keel.

ALTENA, fort, prov. *Noord-Braband*, gem. de *Werken-en-Sleeuwijk*, ½ u. Z. O. ten O. van *de Werken*. Ter plaatse, alwaar den Oud-Altenasche-binnenzeedijk door den grooten weg der 1e kl. no. 3 wordt doorsneden en in vroegeren tijd ook eene schans heeft gelegen. Het is eene aarden redoute met natte grachte en batterij op dien weg.

† ALTENA (LAND-VAN-). Reg. 17 en 18 *moeten de woorden* alles voorzien van dammen, die als dan opgeruimd worden; *wegvallen en volgen achter* reg. 20.

AMERSFOORTSCHE-BRUG (DE), ophaalbrug, prov. *Noord-Holland*, 5 min. Z. O. van *Naarden*, over de Oenersloot, in den grooten weg van Naarden naar Amersfoort.

AMSTELSLUIS (DE) of de Hooge-sluis, brug te *Amsterdam*, aan de zuidzijde der stad, ter plaatse, waar de Amstel binnen hare muren treedt. — Zij werd in het jaar 1662 gebouwd, en beslaat de geheele gordijn tusschen de naast gelegene bolwerken van de Weesper en Utrechtsche poorten. De bevloering rustte vroeger op 15 overwelfde bogen, doch deze zijn sedert het jaar 1823 verminderd, ten einde de Keulsche schepen eene doorvaart te bezorgen. De randen en buitenkanten dr zuilen zijn van hardsteen, het overige is van gebakken steen gemetsele. — Deze sluis rust op ingeheide masten en roosterwerk, is omgevendvan eenen ijzeren leuning, en heeft eene lengte van 207 ellen en eene breedte van ongeveer 22 ell. Ter wederzijden aan de vleugels en in de binnenzijden der bolwerken zijn diepe kelders en verborgen kazematten, die, bij den aanleg, gewapend waren met grof geschut, hetwelk, waterpas gerigt, den toegang te water tot de sluis en den Amstel kon verdedigen. De kelders zijn later gebruikt tot bewaring van gevangene krijgslieden, vooral tijdens de Fransche overheersching; thans zijn het ongebruikte gewelven. De ingangen zijn toegeworpen en geheel voor het oog verborgen. In 1848 zijn door deze sluis 10,155 en in 1849 9,414 schepen gevaren.

† AMSTELWIJK ligt ruim ½ u. van *Dordrecht*.

† AMSTERDAM, gem. Bl. 554 de schutkolk van de kleinste koker der Oosterdoksluis is lang 44 (niet 42 ell. — De grootste koker van de Westerdok-sluis is diep op den slagbalk 3,83 (niet 5,13) onder A. P. — Bl. 557. Onder de aldaar geboren vermaarde mannen, verdienen

nog melding: de Staathuishoudkundige Cornelis Vollenhoven, geb. 3 Februarij 1778, † 14 November 1849, de Wijsgeer Cornelis de Waal, geb. 5 Augustus 1771, † 1 December 1849 als Hoogleeraar te Groningen. Bl. 560. Anton Reinhard Falck was niet te Amsterdam, maar te *Utrecht* geboren.

†ANDRINGA in *Utingeradeel*. Reg.4, *staat:* Lijckleama *lees:* Lyckleama.

†ANDRINGA in *Franekeradeel* lag in het kant. *Harlingen*. Ter plaatse, waar zij gestaan heeft, ziet men thans eene boerenplaats.

ANGEL (DEN), gedeelte polderland, prov. *N. Braband*, arr. *Breda*, kant. *Ginneken*, gem. *'s Princenhage*, in den pold. *Hall-enStrijpen*.

* ANGTERP ligt 3 u. van *Sneek*.

†ANJUM, kadast. gem., bevat de dorpen Anjum, Morra en Lioessens.

†ANNEBUREN (ST.), *lees:* ANNEBUREN. — Het ligt 10 min. N. W. van *Tirns* en bestaat uit 2 h. met 20 inw.

†APELDOORN, gem., telt 7060 (niet 2060) Herv. zij bevat de Christelijk Afgescheidene gem. van Apeldoorn, den Brink en Beekbergen. De eerste Leeraar bij de Afgescheidene gem. te Apeldoorn, is geweest Gerrit Beugel, die er omstreeks het jaar 1820 reeds oefeningen hield. — Men heeft in de gem. Apeldoorn ook 1 olie- en 7 korenmolens. — De Herv. kerk heeft eerst sedert 1846 een orgel.

†APELDOORNSCHE-KANAAL (HET). Het 5e pand is lang 907 (niet 1907). Brug no. 14 heet Griftbrug, no. 26 Hezenbergerbrug.

†ARENDSDORP ligt 1¼ u. Z. W. van *Wassenaar* en is 19 bund. 13 v. r. groot.

†ARNEMUIDEN, gem., heeft eene scheepstimmerwerf, 4 weverijen en een pontveer over het Arnemuidsche-gat. — Ten W. is een sas tot spuijing van het oostelijke gedeelte van het Arnemuidsche-gat.

†ASPEREN. De twee defensieve inundatiesluizen in de beide Lingedijken zijn wijd in den dag 7,85 ell. en over elk ligt eene vaste houten brug, lang 9,40 en breed 3,77 ell.

°ASPEREN (POLDER-VAN-) of ASPERSCHE-POLDER, pold. in de bar. van *Asperen*, prov. *Zuid-Holland*, arr. *Gorinchem*, kant. *Vianen*, gem. *Asperen;* palende N.W., N. en N.O. aan de Uiterwaarden der Linge, O. aan Asperen, Z. O. aan den Nieuwe-Zuider-Lingendijk, Z. W. aan den Heukelumsche-polder. Deze pold. is groot, volgens het kadaster, 333 bund. 60. v. r. 96 v. ell., waaronder 300 bund. schotbaar land en watert uit door 2 sluizen op de Linge. Het bestuur bestaat uit eenen Dijkgraaf en Polderschout, twee Hoogdijkheemraden en vier lage Heemraden.

°ASPERSCHE-VELD (HET), pold. in de bar. van *Asperen*, prov. *Gelderland*, arr. *Tiel*, kant. *Geldermalsen*, gem. *Herwijnen;* palende N. W. aan den Nieuwe-Zuider-Lingedijk, N. O. en O. aan de Linge, Z. aan den Polder-van-Herwijnen, W. aan de gem. Vuren. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 1023 bund. 75 v. r. 41 v. ell.; telt 2 h., zijnde boerderijen, en wordt door twee sluizen, op de Linge, van het overtollige water ontlast. Het polderbestuur is het zelfde als dat van den Aspersche-polder.

†ASSELT ligt 5 u. van *Arnhem*, 1¼ u. N. W. van *Apeldoorn* en telt slechts 7 bewoners.

†ASSELT (OVER-) is groot 2247 bund. 18 v. r. 1 v. ell. (niet 20 v. ell.)

*AVENHORN heeft eenen wind-koorn- en pelmolen. — Reg. 6, *staat:* 1662 *lees:* 1642

†AUVERGNE-POLDER. De meestoof is niet in 1748 maar in 1845 gebouwd.

BAAFIES-POLDER, pold. in *Kennemerland*, prov. *Noord-Holland*, arr. en kant. *Alkmaar*, gem. *Heilo-en-Oesdom*; palende N. aan de Egmond-Binnenvaart, O. aan de Heiloër-bosschen, Z. aan den Vennewaters-polder, W. aan den Maalwaters-polder. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 303 bund. 46 v. r. 40 v. ell., alles schotbaar land; telt 8 h., waaronder 7 boerderijen. Het polderbestuur bestaat uit drie Poldermeesters.

† BAGIJNENHOEK, ook wel NONNENHOEK genaamd, telt 11 h., behalve het klooster der Carmelitessen, uitmakende 20 woningen, bewoond door 120 inw.

BALEKAMPEN (DE), gedeelte polderland, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*.

† BALKVEN beslaat eene oppervlakte van 2 bund. 20 v. r. 20 v. ell.

BANZELT, geh. in het balj. *Grevenmacher*, grooth. *Luxemburg*, gem. en 1¼ u. van *Grevenmacher*, kerkelijk tot *Rodenburg* behoorende.

BARACKEN-AUF-DEM-HARDERBACH, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. en 25 min. N. van *Goesdorf*, kerkelijk tot *Dahl* behoorende; met 3 h. en 15 inw.

BARACKEN-AUF-DER-STRASSE, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. *Ober-Wampach*; met 8 h. en 40 inw.

BARACKEN-AUF-DER-WILTZ en BARACKEN-BIJ-HET-TECK-BUSS, twee geh., grooth. *Luxemburg*, gem. en 25 min. W. van *Goesdorf*, kerkelijk tot *Dahl* behoorende; het eerste met 2 h. en 6 inw., het laatste met 12 h. en 60 inw.

BARACKEN-VON-DEIFFELT, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. en ¼ u. N. van *Bögen*, kerkelijk tot *Donningen* behoorende.

BARACKEN-VON-TROTTEN, geh., grooth. *Luxemburg*, gem. en 1¼ u. N. N. W. van *Bögen*, kerkelijk tot *Trotten* behoorende.

BARNICHSHOF, alleenst. h., grooth. *Luxemburg*, gem. *Arsdorff*.

† BARSINGERHORN. De aldaar vermelde brand heeft niet te BARSINGERHORN, maar te K o l h o r n plaats gehad.

BARTRINGEN, d., grooth. *Luxemburg*. Zie BERTRINGEN. W.

* BASCHLEIDEN is een d. (geen geh.), in het balj. *Arlon*, gem. *Bauschleiden*. De par. behoort tot het dek. van *Wiltz*.

§ BASTENDORF, gem., grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en kant. *Diekirch*; palende N. aan Fouhren, O. aan Bettendorf, Z. aan Diekirch, W. aan Ettelbruck en Bourscheid. — Zij werd in 1828 opgerigt uit onderscheidene gedeelten der gem. *Bettendorff*, *Fouhren* en *Stoltzemburg*, en bevat de d. B a s t e n d o r f, B r a n d e n b u r g, L a n d s c h e i d en T a n d e l; het geh. B l e i s m u h l e en de alleenst. h.: F i s c h b a c h e r h o f, F r o e n e r h o f, G r o s s e n b o u r, H e i n t z e n b o u r, H o s c h e t t e r h o f, K a t z e n b o u r, K i p p e n h o f, L a n g w i e s, W e i d i n g e r h o f of S e l z e r h o f en W i l t g e r h o f, en telt 184 h. en 200 inw., die meest allen in landbouw, ooftteelt en veefokkerij hun bestaan vinden. Men bouwt er tarwe, rogge, gerst, boekweit, peulvruchten en aardappelen. De veestapel beloopt 300 paarden, 500 stuks hoornvee en 200 varkens. — De inw., die allen R. K. zijn, maken de par. *Bastendorf* en *Brandenburg* uit, en behooren deels ook tot de par. van *Diekirch*. Te B a s t e n d o r f en B r a n d e n b u r g zijn kerken, te T a n d e l eene kapel en te L a n d s c h e i d eene filiaalkerk. Het d. BASTENDORF ligt ruim ½ u. N. O. van *Diekirch*, aan de Blees, en telt 60 h. en 420 inw., die met die van G r o s s e n b o u r en H e i d i n g e r h o f, alsmede met die van H e r s g r a c h t, gem. Fouhren, eene par. uitmaken, welke tot het dek. van *Diekirch* behoort, hier eene kerk heeft en 440 zielen telt.

BATJAN, groep eil. in *Oost-Indië*, in den *Moluksche-Archipel*, resid. *Ternate*. De voornaamste zijn: Batjan, Tavali en Maregolang.

† BAUSCHLEYDEN. *Staat:* Zie Bouluide. *lees:* Zie Boulaide.

† BAVESBEEK (DE). Reg. 4, *staat:* bij hoogen winterwaterstand *lees:* bij hoogen of winter-waterstand

* BAVIGNE, in het Hoogd. Böwen, telt 67 h. en 360 inw.

§ BAVING, verkeerde spelling van Bögen. Zie dat woord. W.

BAVOORTSCHE-BRUG (DE), houten jukbrug, prov. *Utrecht*, gem. en ½ u. O. ten Z. van *Leusden*, in den grooten weg van Amersfoort naar Arnhem, over de Woudenberger-beek.

* BEAUFORT, heerl., bragt tijdens het Oostenrijks bestuur 5 flor. op. — Onder de Heeren van Beaufort heeft zich vooral onderscheiden Charles de Beaufort, Grootmeester der Duitsche Ridderorde, † 1343.

† BEAUFORT, gem., telt 1620 inw. — Het vlek in het Duitsch Befört of Beffort geheeten, bevat 1470 inw. — Er is eene filiaalkerk te Ditlingen.

* BECH, gem., bevat de d. Bech, Hemstal, Hirschberg, Rippig en Zetting en buiten de in het Wbk. genoemde, de geh. Grossenberg, Hinseckerhof, Kobenbour en Roswinkel. — Het d. Bech ligt aan de Becherbach, telt 380 inw. en maakt met Geijerhof, Jacobsberg, Roswinkel en Grossenberg eene par. uit, welke 460 zielen telt.

BECHERBACH (DE), beek, grooth. *Luxemburg*, die zich met de *Hemstalerbach* en de *Rippingerbach* vereenigt en dan te zamen in de *Syren* uitloopt.

† BECKERICH, gem. Reg. 3 en 5, staat: *Giersch*, lees: *Guirsch*, — Deze gem. bevat de d. Beckerich, Elvingen, Noerdingen, Hovelingen, Huttingen, Schweich, Ober-Palen en Levelingen, alsmede de geh. Dideling of Diggel en Wasserbach, benevens de kapel op den Kohlenberg.

BECKERSMUHLE, molen, grooth. *Luxemburg*, gem. *Mondorf*.

BEEREBRUG (DE), houten ophaalbrug, prov. *Drenthe*, gem. en te *Meppel*, over eene zijtak van de *Hoogeveensche-vaart*, in den grooten weg van Assen naar Zwolle, lang 4,45 ell.

BEERSLUIS (DE), sluis, prov. *Noord-Braband*, gem. en N. van *'s Hertogenbosch*, bij Papenbril.

BEKAF (HET GAATJE-), kil in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Dussen-Munster-en-Muilkerk*, dat uit de Bakkerskil voortkomende, eerst in eene westelijke rigting, tusschen de Hennip en de Kijfhoek, en vervolgens in eene zuidelijke strekking, tusschen het Domein-poldertje en de Spits door, in de *Westkil* uitloopt.

BELTRUMSCHE-BRUG (DE), houten brug, prov. *Gelderland*, gem. en over de stadgracht W. van *Groenlo*, in den grooten weg van Zutphen naar Winterswijk.

BERGSCHE-DIJK (DE), dijk, prov. *N.-Braband*, gem. *Oosterhout*.

† BERKENBOSCH, *lees:* BERKENBOS, ligt 2½ u. van *Middelburg*, N. van *Oostkapelle*, en is 20 bund. groot.

† BERKMEER telt onder *Obdam* 4 h., waaronder 3 boerderijen. Het watert uit door eenen molen op de Raaxmaat.

* BERKUMERBRUG is eene val of ophaalbrug, met 17 jukken- en steenen landhoofden; zij ligt niet N. maar O. N. O. van Zwolle, in den grooten weg van Zwolle naar Assen, en is lang 113 ell.

BERKUMERSCHUTSLUIS (DE), sluis, prov. *Overijssel*, gem. *Zwollerkerspel*, ½ u. O. N. O. van Zwolle, gelegd in 1847. Door deze

sluis heeft de scheepvaart van de Vecht en Zwolle enz., door het kanaal naar de Lichtmis, gemeenschap met de Dedemsvaart.

BERNSCHE-DIJK (DE), dijk in het *Land-van-Heusden*, prov. *Noord-Braband*. Het is dat gedeelte van den *Hoogen-Maasdijk*, hetwelk door de gem. *Herpt-en-Bern* loopt.

† BESCHOOT telt onder *Grosthuizen* 10 boerderijen.

† BEST beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 924 bund. 36 v. r. 79 v. ell., alles belastbaar land.

† BEUGEN-EN-RIJKEVOORT heeft 2 bierbrouwerijen, 1 leerlooijerij en 1 graanmolen. De twee scholen worden gezamenlijk in den winter door 270 leerlingen bezocht, doch in den zomer door 135.

† BEVERWIJK, gem. Reg. 7, *staat:* 1847 *lees:* 1842

* BIERVLIET, gem. Reg. 2, *staat:* 12 k. m. *lees:* 10 m. k.

† BIJDUIN beslaat eene oppervlakte van 29 v. r. 59 v. ell.

BIJENHEUVEL, onbehuisd bekaad poldertje, in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, arr. *'s Hertogenbosch*, kant. *Heusden*, gem. *Werkendam*: palende N. en O. aan het Gat van den Eijerwaard, Z. aan den Eijerwaard, W. aan de Braspenning. — Dit poldertje is groot, volgens het kadaster, 1 bund. en watert uit door een sluisje, op het Gat van den Eijerwaard. De kaden liggen 2,25 ell. boven A. P. Het somerpeil is 0,75 ell. boven A. P.

BIJRCKESKAMP, plaats, prov. *Overijssel*. Zie BRECKSKAMP.

† BISWETERING. Reg. 2, *staat:* W. van *Zwolle*, *lees:* N. W. van *Zwolle*,

† BLAAUWCAPEL. De kerk is in het jaar 1850 zeer verbeterd en verfraaid.

† BLANKENBURG, buit. in *Rijnland*, ligt 1 u. N. van *'s Gravenhage*, Z. van *Wassenaar* en is groot 19 bund. 32 v. r. 19 v. ell.

† BLIK, onder *Hagestein*, watert uit door een sluisje op de Lek.

BOERSTER-TIL (TEN-), houten brug, met steenen landhoofden, prov. *Groningen*, gem. en 10 min. Z. O. van *Ten-Boer*, in den grooten weg van Groningen naar Delfzijl, over de Schipsloot.

BONTEBRUG (DE), houten jukbrug, met steenen landhoofden, prov. *Gelderland*, over de Aastrang, in den grooten weg van Doesborgh naar Anholt.

† BORG (TER-), kant., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 17,752 bund. 78 v. r. 45 v. ell., waaronder 17,543 bund. 17 v. r. 2 v. ell. belastbaar land. De bevolking is ruim 16,000 inw.

† BORG (TER-), gem. De kerk bezit een fraai orgel. — Bl. 671, reg. 2, *staat:* koepeltoren, *lees:* vierkante toren,

BORGGRAAF, voorm. kast. in *Opper-Gelder*, prov. *Limburg*, gem. en ¼ u. ten W. van *Kessel*. Ter plaatse, waar dit kast. gestaan heeft, ziet men thans 1 bund. 51 v. r. land.

* BOSCHKAMPBRUG, prov. *Drenthe*, ligt in den grooten weg van Assen naar Zwolle en is lang ongeveer 12 ell. met de aanbruggen.

BOTERPOTTEN, pold., prov. *Noord-Braband*, arr. *Breda*, kant. gem. en ten Z. W. van *Oudenbosch*, W. van den klinkerweg.

BRABERS-POLDERS (DE), pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Wieldrecht*.

† BRAKEN-POLDER bevat 74 bund. 61 v. r. 70 v. ell. schotbaar land. — Het bestuur bestaat uit Dijkgraaf, Penningmeester en twee Heemraden.

BRANDENBURG, voorm. buit., in *Walcheren*, prov. *Zeeland*, gem. en 8 min. N. O. van Middelburg.

BRECKSKAMP of Brieckeskamp, plaats in *Colmschate*, prov. *Overijssel*, waar vóór eenige eeuwen de schouw over de Zand-wetering begon, doch waarvan men thans de juiste ligging niet meer weet.

BREESTEEG, weg, prov. *Z.-Holland*, gem. *Hagestein*, in eene zuidelijke rigting, loopende van den Biezenweg naar de Autenasche-kade.

BROEKDIJK (DE), dijk, prov. *Noord-Braband*, in eene noordwestelijke rigting, loopende van den provincialen klinkerweg van 's Hertogenbosch op Geertruidenberg naar Cromvoirt en de grensscheiding tusschen de gem. *Cromvoirt* en *Vlijmen* uitmakende. Het is een verlengde van den Hollandsche-dijk en loopt even als deze langs de Bosschesloot, die hij volgt tot aan den hoogen heidegrond, benoorden Cromvoirt.

† BROEKHOVEN, gem. *Tilburg*, telt 15 h., waarin 25 woningen en 150 inw.

BROEKSTEEG, geh., prov. *Noord-Braband*, arr. en 5 u. O. ten Z. van *'s Hertogenbosch*, kant. en 1¼ u. N. O. van *Vegchel*, gem. *Uden*.

† BROUWERSHAVENSCHE-GAT. Het verschil tusschen eb en vloed is bij Scharendijke 2,60 ell.

BRUNINKSWEERDSBRUG (DE), steenen brug, prov. *Gelderland*, in den grooten weg van Zutphen naar Goor.

BUIKSLOOTERHAM (DE), voorm. inham van het *IJ*, prov. *Noord-Holland*, tegenover Amsterdam, besloten tusschen de Nes en de Volewijk, welke thans wordt ingedijkt en een pold. zal uitmaken, die tot de gem. *Buiksloot* zal behooren, en 207 bund. beslaan.

† CAPELLE. De kerk, welke na den bekenden watervloed van 1421 gesticht was, geheel vervallen en onbruikbaar geworden zijnde, is in 1743 vervangen door de tegenwoordige.

† COLMSCHATE. In 1850 is in de kerk een orgel geplaatst, dat en 22 September van dat jaar is ingewijd.

† DEDEMSVAART, kanaal, is lang van het Zwartewater bij Hasselt tot aan sluis no. 1, 750 ell.; tot aan sluis no. 2, 7980 ell.; tot aan sluis no. 3, 12900 ell.; tot aan sluis no. 4, 17700 ell.; tot aan sluis no. 5, 20670 ell.; tot aan sluis no. 6, 29240 ell.; tot aan sluis no. 7, 32120 ell.; tot aan sluis no. 8, 33980 ell.; tot aan sluis no. 9, 36480 ell. — De geheele lengte van het Zwartewater tot in de Vecht bij Ane is 40850 ell.; de bodemsbreedte der Dedemsvaart is 5,02 ell. (niet 5,20). Peil te Hasselt aan de keersluis 1,50 ell., op den bovendorpel; aan sluis no. 5, 3,59 ell., op den bovendorpel; aan sluis no. 9, 7,37 ell., op den bovendorpel. — Het heeft thans 17 zijtakken die allen op hunne onderscheidingsnamen beschreven zijn.

* DEDEMSVAART, veenkolonie, telt thans 546 h. De R. K. kerk te Slagharen is in 1848 gebouwd. — Er zijn 3 Nederduitsche en eene kostschool. In 1848 zijn 11658 en in 1849, 13182 schepen heen en terug gevaren.

† DEUR-TOE (HET-HUIS-DE) ligt ½ u. W. van *Streefkerk*.

DIEPENHEIMERBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel*. Zie Molenbeek (de).

† DIEPENVEEN. Reg. 2, *staat:* 2850 bund. *lees:* 8850 bund.

* DINKEL. Daarover ligt eene jukbrug met steenen landhoofden lang 14 ell. in den grooten weg van Deventer naar Denekamp en eene lang 30 ell. in den grooten weg van Oldenzaal naar Bentheim.

DINKEL (DE OMMEDIJKSCHE-) of Omme-Dinkel, water, prov. *Overijssel*. Daarover ligt eene jukbrug, lang 18 ell., in den grooten weg van Deventer naar Denekamp en eene dergelijke brug, lang 12 ell., in den grooten weg van Oldenzaal naar Bentheim.

DOMMERBEEK (DE), beek, prov. *Gelderland*, gem. *Gorssel*, met eene westelijke rigting in den *IJssel* uitloopende. Daarover ligt eene steenen brug, in den grooten weg van Zutphen naar Deventer.

† DONKERSLOOT beslaat eene oppervlakte van 67 bund. 65 v. r. 76 v. ell. en heeft eenen watermolen.

DOORNBOSCH, geh., prov. *Noord-Braband*, gem. *Steenbergen-en-Kruisland*, 1 u. Z. O. van *Steenbergen*, 20 min. W. van *Kruisland*; met 5 h. en 40 inw.

DREUMELSCHE-UITERWAARDEN (DE), onbehuisde pold., prov. *Gelderland*, arr. *Nijmegen*, kant. *Druten*, gem. *Dreumel*; palende N. aan de Waal, O. aan de Wamelsche-Uiterwaard, Z. aan den Dreumelsche-Bandijk, W. aan de Waal en den polder de Rooy. — Deze pold., bestaande in uitmuntende hooi- en weilanden en rijswaarden, beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 130 bund. 69 v. r. 10 v. ell., waaronder 115 bund. schotbaar land en wordt door eene sluis, op de Waal, van het overtollige water ontlast, behoort thans aan eenen eigenaar zonder polderbestuur.

* DROOGGAT komt uit het *Kooigat*, en loopt met eene zuidwestelijke rigting in het *Water* uit.

DUINWEIDE, buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. en in de onmiddellijke nabijheid van *'s Gravenhage*, aan den straatweg langs het Scheveningsche-kanaal groot 6 bund. 40 v. r.

† DURGERDAM. De vloot telt 27 vischschuiten, waarvan slechts 16 meer dan 8 ton inhoud hebben. De haven is een eigendom der gem.

DUURSCHENHOEK, b., prov. *Overijssel*. Zie DUUR. W.

EBBINK (HET), landgoed, prov. *Gelderland*, gem. en 1½ u. Z. O. van *Gorssel*, in de buurs. *Harfsen* groot 46 bund. 46 v. r.

EEFDSCHE-BRUG (DE), brug, prov. *Gelderland*, gem. en ½ u. Z. van *Gorssel*, over de Eefdsche-beek, in den grooten weg van Zutphen naar Deventer.

† EENDENNEST ligt niet gem. *Stedum*, maar gem. *Kantens* en beslaat, eene oppervlakte van 34 bund. 70 v. r. 40 v. ell.

† EINDHOVEN, gem. Reg. 4 *staat:* ⅛ *lees:* ⅙ — Men heeft te EINDHOVEN geen lakenfabrijken meer; een daarvan wordt uitsluitend gebezigd tot wolspinnerij.

EVERT-HENDRIKS-WIJK (DE), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke, in eene noordwestelijke rigting, naar de grenzen der prov. Friesland loopt.

FEENSTRA-BRUG (DE), ophaalbrug, prov. *Drenthe*. Zie VEEN-EN-FEENSTRA'S-BRUG (VAN DER-).

† FORTUIN (DE) ligt 1½ u. N. O. van *den Burg*.

† FREDERIKSOORD heeft thans ook eene Herv. kerk.

FUIK (DE), water, prov. *N.-Holland*, gem. *Haarlem*, in eene oostelijke rigting uit het *Zuider-Spaarne* naar het *Spieringmeer* loopende.

GALGEKAMPSBRUG (DE), brug, prov. *Drenthe*. Zie VEENEBRUG (DE). W. en A.

† GAMERSCHE-WETERING. Reg. 2, *staat:* noordelijke rigting, *lees:* westelijke rigting.

GANS (HET GAT-VAN-DE-), kil in den *Biesbosch*, prov. *Noord-Braband*, gem. *Werkendam* en *Made-en-Drimmelen*, voortkomende uit het *Gat-van-den-Zalm* en in eene eerst zuidelijke en daarna zuidwestelijke rigting, tusschen de Ganzenwei en Maltha door in het *Water* uitloopende.

GANZEPANSBRUG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, gem. en 1 u. N. W. van *Heino*, over de Steenwatering in den grooten weg van Zwolle naar Enschede. Zij is 10 ell. lang.

†GASTEL (OUD-EN-NIEUW-). Tot deze gem. behoort ook het geh. Over-Esseldijk, men heeft in die gem. slechts 2 graanmolens.

GEEUWENBRUG (DE), brug, prov. *Drenthe*, gem. en ½ u. N. O. van *Dieveren*, over de *Smilder-vaart*, in den grooten weg van Zwolle op Assen.

GELDERSCHE-TOREN (DE), hofstede, prov. *Gelderland*, arr. en 5 u. N. W. van *Arnhem*, kant. en 3½ u. N. van *Ede*, 1 u. N. van *Lunteren*, waartoe zij kerkelijk behoort, in het geh. de Valk, eene oppervlakte beslaande van 11 bund.

GENNEP, kant., prov. *Limburg*, arr. *Roermond*, paalt N. aan het kant. Nijmegen, O. aan Pruissisch Rijnland, Z. aan het kant. Venlo, W. aan de Maas, die het van Noord-Braband scheidt. — Het bestaat uit de 4 gem. Gennep, Bergen, Mook-en-Middelaar en Ottersum, en beslaat, volgens het kadaster, 17,833 bund., waaronder 17,605 bund. belastbaar land; telt 1262 h., bewoond door 1452 huisgez., uitmakende eene bevolking van 5000 inw.

§GEUSSELT, oud adell. kast., prov. *Limburg*. Zie Guesselte A.

GEYNEWEG (DE), hofst. prov. *Noord-Holland*, arr. en 2 u. Z. O. van *Amsterdam*, kant. en ½ u. W. ten Z. van *Weesp*, gem. *Weespercarspel*, in den *Gein-en-Gaasperpolder*, aan de westzijde van het Gein, eene oppervlakte beslaande van 16 bund. 95 v. r. 90 v. ell.

GRIETMANSWIJK (DE), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke uit die vaart, in eene noordwestelijke rigting, naar de achter gelegen veenen loopt.

†GROEVENBRUG, ook Grovebrug, is eene vaste brug over den Rijn, in den grooten weg van Woerden naar Utrecht, 20 min. N. O. van eerstgemelde plaats.

†GROOTE-BROEK, de Herv. kerk is naar de Toskaansche orde gebouwd, en heeft eenen toren in Gothischen stijl, 62 ell. hoog. Het orgel is den 1 (niet den 18) September 1850 ingewijd.

HAAGVLIET (OUD-), voorm. buit., prov. *Zuid-Holland*, gem. en 10 min. Z. W. van *Voorburg*. De grond, welke 11 bund. 42 v. r. 26 v. ell. besloeg, is thans vereenigd met het buit. *Middenburg*.

†HAESEBROEK (GROOT-) beslaat, met het thans daarmede vereenigde *Wildrust*, 265 bund. 92 v. r. 62 v. ell.

†HANEPOL is groot 46 bund. 60 v. r. 90 v. ell.

†HANSEM ligt O. van *Neer* en telt 20 h. en 110 inw., van welke 12 h., met 70 inw. Groot-Hansem en 8 h., met 40 inw. Klein-Hansem uitmaken.

*HARTELUST. Het oude heeren huis is in 1847 gesloopt en in 1848 vervangen door een fraai en ruim gebouw, van heerlijke wandelingen, waterwerken en een hartenkamp omgeven. Het behoort thans aan den Heer J. Boaski te Amsterdam.

†HEIKANT (DE) behoort tot het geh. of wijk *Slieven*, en telt 13 h. en 50 inw.

†HELBERGEN beslaat eene oppervlakte van 58 bund. 38 v. ell.

†HEILIGE-BERG, op de *Over-Veluwe*, ligt ½ u. van *Ede*, 20 min. O. van Lunteren.

†HEUVEL (DE GROOTE-), b., maakt een gedeelte van het d. *Someren* uit en telt 31 h. en 158 inw.

†HEUVEL (DE KLEINE-), b., bevat 15 h. en 100 inw. en maakt een gedeelte van het d. *Someren* uit.

HILLIGJESBERG (DE) heuvel, prov. *Overijssel*, gem. *Staphorst*, bij welke eertijds de kerk heeft gestaan en die zijnen naam zou ontleend hebben van een heilig beeld.

† HILVERSUM. De twee gemeentescholen tellen gezamenlijk 600 leerlingen, ook is er eene Zondagsschool, met 100 leerlingen.

† HOOP (KLEIN-). Reg. 5, *staat:* WOSMOS, *lees:* WOLMOS,

HORST (DE), erve en goed, prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. O. van *Epe*, aan eenen grindweg en aan het Apeldoornschekanaal; eene oppervlakte beslaande van ruim 51 bund.

HUIS-IN-'T-BOSCH, voorm. buit., prov. *Zeeland.* Zie BOSCH (HUIS-IN-'T-). A.

HUIZINGERBOEREN (DE), geb., prov. *Overijssel.* Zie HUIZEN (TER-). W.

HUIZINGERWIJK (DE), zijtak van de *Dedemsvaart*, prov. *Overijssel*, gem. *Avereest*, lang 1400 ell., welke een begin neemt bij sluis No. 5 en in eene noordelijke rigting loopt tot aan de Huizingerboeren.

* HUNGERINK is groot 14 bund. 88 v. r. 90 v. ell.

† HUNNERLOK ligt 25 min. O. van *Lunteren.*

* JELTESLOOT, over dit water ligt eene draaibrug in den grooten weg van Leeuwarden naar de Lemmer.

* IJ (HET). Het verschil tusschen eb en vloed voor Amsterdam is 0,34 ell.

JONKERSWIJK (DE), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke uit die vaart, in eene west-noordwestelijke rigting, naar de grenzen der provincie Friesland loopt.

JOUSTERBRUG (DE), vaste houten brug, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Haskerland*, in den grooten weg van Leeuwarden naar Zwolle, ¼ u. N. O. van Joure.

* KAAG-POLDER (DE BUITEN-) beslaat, volgens het kadaster, 93 bund. 94 v. r. 10 v. ell., alles schotbaar land, en watert uit door eene sluis, op het Wijkermeer. Het polderbestuur bestaat uit drie Schepenen, onder het bestuur van den Dijkgraaf der algemeene polders.

* KADZAND, gem., behoort tot het 9 m. k.

KALKWIJK (DE), kanaal, prov. *Overijssel*, gem. *Avereest.* Het is eene zijtak der *Dedemsvaart*, welke een begin neemt bij de Herv. kerk van Dedemsvaart en in eene noordelijke rigting dwars door de Kruizinga's wijk tot aan de Sponturfswijk loopt. Zij is 1600 ell. lang.

* KAMPBEEK (DE). Over deze beek ligt eene jukbrug, lang 2 ell., in den grooten weg van Deventer naar Hannover.

KEDOELANGI (DE), riv. in *Oost-Indië*, in het eil. *Java*, resid. *Bagelen*, welke zich bij Brinkelan met de *Bogowonto* vereenigt.

KEPPELBRUG (DE), brug, prov. *Overijssel*, gem. en 2 u. O. van *Staphorst*, over de Keppelsloot, in den grooten weg van Meppel naar Ommen. Zij is lang 12 ell.

KEPPELSLOOT (DE), water, prov. *Overijssel*, gem. *Staphorst*, in eene oostelijke rigting, loopende van IJhorst naar Nieuw-Leusen.

KETTING (HET), b., prov. *Friesland.* WOLSUMER-KETTING. A.

KIJMMELSBRUG (DE), veelal de KIMMELSBRUG genoemd, brug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, 5 min. Z. W. van de kerk, over de *Smildervaart*, in den grooten weg van Assen naar Zwolle; 5 ell. lang.

KIJMMELSWIJK (DE), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke aan de Kijmmelsbrug een begin neemt en in eene west-noordwestelijke rigting naar de Friesche grenzen loopt.

KLAARWATERSCHE-BRUG (DE), steenen brug, prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. O. van *Hoevelaken*, in den grooten weg van Deventer op Amersfoort.

KLOOSTER (HET), hofstede, prov. *Noord-Holland*, gem. *Zuid-en-Noord-Schermer*, in de *Schermeer* aan den Groot-Schermer-weg, nabij het d. Groot-Schermer, groot 22 bund. 8 v. r. 30 v. ell.

KOERHUISBRUG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, gem. en ½ u. Z. van *Deventer*, over de *Koerhuisbeek*, in den grooten weg van Zutphen naar Deventer.

KOLKBRUG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, te *Weerselo*, over de *Roode-beek*, wijd tusschen de landhoofden 3,10 ell.

KOLONIEWIJK (DE), zijtak van de *Dedemsvaart*, prov. *Overijssel*, uit het vijfde pand, in eene zuidelijke rigting, naar de Ommerschans loopende. Zij is lang 1500 ell.

KORENMOLENBRUG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, te *Weerselo*, over de *Molenbeek*, wijd tusschen de landhoofden 2,50 ell.

KOPERENBERG-POLDER, pold., prov. *Zuid-Holland*, arr. en kant. *Dordrecht*, gem. *Wieldrecht*.

† KORTEHEIDE ligt ½ u. N. W. van *Maasbree*.

KRAANERWEERD, KRAANENWEERD, ook wel KRAMERWEERD, eil. in het *Meppelerdiep*, prov. *Overijssel*, gem. *Zwartsluis*, groot 31 bund. 14 v. r. 80 v. ell. Op dit eil. staan 15 kalkovens, met daarbij behoorende 7 lesch- of bluschhuizen en eene groote schuur tot bergplaats van turf. Er is verder zeer goed hooiland; het is omgeven door het Oude- en Nieuwe-Meppelerdiep.

† KRABBENDIJKE. Na het overlijden van Mr. CORNELIS JACOBUS VERSLUYS, in 1849, is deze heerl. overgegaan aan zijnen oudsten zoon CLEMENT PIERRE VERSLUYS.

° KRAMERWEERD, naam, welken men wel eens geeft aan den KRAANERWEERD, prov. *Overijssel*. Zie KRAANERWEERD.

KRUIZINGA'SWIJK (DE), zijtak van de *Dedemsvaart*, prov. *Overijssel*, een begin nemende tegenover de Koloniewijk en bij sluis No. 6 weder in het zelfde kanaalpand komende. Zij is 4400 ell. lang.

* LAGELAND (HET), in *Rijnland*, is geen pold. op zich zelven, maar eene vereeniging van polders; daartoe behooren: de Vliet-polder, de Voorofsche-polder, de Kooi-polder, de Does-polder, de Bosch-polder, de Roode-polder, de Pies-polder en de Frederiks-polder.

† LAGELANDEN (DE), gem. *Spanbroek*, beslaat 546 bund.; telt 17 h., waaronder 12 boerderijen, en watert uit door twee molens, op den Vier-Noorderkoggen-boezem. Het polderbestuur bestaat uit eenen President, drie Molenmeesters en eenen Penningmeester.

† LAGEWEI, *lees:* LAGEWEG.

LANDGENOEGEN, boerenhofstede, prov. *Utrecht*, gem. *Kamerik-Houtdijken*; groot 25 bund. 32 v. r. 70 v. ell.

LEEMBRUG (DE), ophaalbrug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, ½ u. N. van de kerk, over de *Smildervaart*, nevens den grooten weg van Zwolle op Assen.

LEMMINGSTEDE, hofstede, prov. *Gelderland*, gem. en onmiddellijk nabij *Zevenaar*, groot 25 bund. 29 v. r. 40 v. ell.

† LICHTENBERG, geh., prov. *Limburg*, ligt O. van *Schalsberg* en telt slechts 36 h.

LICHTMIS-KANAAL (HET), het LICHTMISSER-KANAAL, ook de LICHTMISVAART genoemd, kanaal in *Overijssel*, loopende uit de Dedemsvaart, bij de herberg de Lichtmis, in eene zuid-zuidoostelijke rigting naar de Berkumersluis en van daar door eene geul, lang 360 ell., tot in de *Vecht*. — Dit kanaal is in 1830, volgens vroegere overeenkomst,

begonnen door den Baron van Dedem, om door de Nieuwe-Vecht gemeenschap te water tusschen den IJssel en Zwolle met de Dedemsvaart open te stellen en is later voor rekening van de provincie voltooid. Het kanaal zelf is lang 6800 ell.

LIERSBRUG (DE VAN-), ophaalbrug, prov. *Drenthe*, over de *Smildevaart*, gem. en 1 u. N. van de kerk, nevens den grooten weg van Zwolle naar Assen, lang 1,160 ell.

LIERSWIJK (DE VAN-), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke van de van Liersbrug in eene noordwestelijke rigting, naar de achter gelegene veenen loopt.

LODEGRACHT (DE), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke bij de Hooge-Smilde een begin neemt en in eene west-noordwestelijke rigting naar de Friesche grenzen loopt.

† MAAR telt 9 h. en ruim 40 inw.

MAMALAKKA, eil. in *O.-Indië*, in de *Zee-van-Floris*, N. van Tjampea.

* MEERPOLDER ligt gedeeltelijk gem. *Soetermeer*, gedeeltelijk gem. *Stompwijk-Wilsveen-Leydschendam-Zuidzijde-en-Tedingerbroek*; paalt N. aan den Kleine-Blankaart en den Geerpolder, O. en Z. aan den Nieuwe-Drooggemaakte-polder van Soetermeer, W. aan den Grootte-Drooggemaakte-polder-van-Stompwijk. — Hij is in het jaar 1612 bedijkt; beslaat, volgens het kadaster, 525 bund. 54 v. r. 42 v. ell., waaronder 516 bund. 5 v. r. 69 v. ell. schotbaar land; telt 6 boerderijen onder *Soetermeer* en 7 onder *Stompwijk* en watert uit door 4 watermolens, op de Noord-Aa. Het bestuur bestaat uit Dijkgraaf en Heemraden.

MEESTER-SIKKENBRUG (DE), ook enkel de Meesterasbrug genoemd, ophaalbrug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, ruim ½ u. N. O. van de kerk, over de *Smildervaart*, nevens den grooten weg van Assen op Zwolle; zij is lang ongeveer 12 ell.

MEESTERSWIJK (DE) of de Meester-Sikkeswijk, zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke van de Meester-Sikkenbrug, in eene noordwestelijke rigting, naar de achter gelegene veenen loopt.

† MEGCHELEN. De Herv. kerk is een klein gebouw, met eenen toren, doch zonder orgel. Ook heeft men er thans eene school.

* MEISPELT telt 40 h. en 230 inw.

† MILT (HET). Het huis is in 1741 bijna geheel vervallen. Alleen is van het oude slot een achtkante toren overgebleven, waartegen eene nieuwerwetsche woning gebouwd is.

MOENLO, geh., prov. *Gelderland*. Zie Mun. W.

§ MOEREN-VAN-VLAKE (DE), streek gronds, prov. *Zeeland*. Zie Vlake (de Moeren-van-). A.

MOEZEL (DE), prov. *Friesland*. Over dit water ligt eene vaste houten brug, in den grooten weg van Leeuwarden naar Zwolle.

MOFFENBRUG (DE), houten jukbrug, prov. *Utrecht*, gem. en ½ u. O. van *Leusden*, over de Woudenberger-beek, in den grooten weg van Amersfoort naar Renswoude.

MOLENBEEK (DE), riv., prov. *Overijsel*, onder *Diepenheim*, wordt ook wel de Diepenheimer-beek genoemd. Er ligt over dit riviertje eene brug in den grooten weg van Zutphen naar Goor, lang 3,80 ell.

MOLENWIJK, turfvaart op de *Smilde*, prov. *Drenthe*, lang 3½ u., loopende ten Z. O. van de Hoofdvaart evenwijdig met en op eenen afstand van 3 min. van die vaart. Zij dient, om de anders noodige menigvuldige doorsnijdingen van den grooten weg, langs de Hoofdvaart, voor te komen.

† MOLLINKVAART is in 1829 gegraven en heeft twee sluizen.

MUNLO, geh., prov. *Gelderland.* Zie Mun. W.

NATTENHOVEN, geh., prov. *Limburg*, gem. *Obbicht-en-Papenhoven*, 10 min. Z. van *Obbicht;* met 20 h. en 100 inw.

NEGENHOEVEN, kleine voorm. pold., prov. *Utrecht*, arr. *Utrecht*, kant. *Maarssen*, gem. *Maartensdijk*, welke reeds sedert lang in den *Polder-van-Maartensdijk* versmolten is.

* NEUZEN (KANAAL-VAN-TER-). Het peil is 4,40 ell. boven den Slagbalk der Bovensluis te Sas-van-Gent.

NIEUWENDIJKSBEEK (DE), beek, prov. *Overijssel.* Over deze beek ligt eene houten brug, lang 7,50 ell., in den grooten weg van Deventer naar Hannover.

* NIEUWE-WETERING (DE), prov. *Friesland.* Over dit water ligt, bij de Oude-Schouw, onder *Akkrum*, eene dubbele brug, in den grooten weg van Leeuwarden naar Groningen.

† NIEUWLANDE. Reg. 4 *staat:* zoogenaamde Kruiningsche-vliet, *lees:* Hinkelinge, — De inw. behooren kerkelijk tot *Krabbendijke* (niet tot *Kruiningen*).

† NIEUWELANDE-POLDER paalt Z. O. aan Oud-Nieuwlande en Tolsende. — Er staan daarin 2 h., waaronder eene boerderij.

* NIEUWVEEN, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 852 bund. 47 v. r. 4 v. ell., waaronder 849 bund. 9 v. r. 54 v. ell. belastbaar land; telt 130 h. en ruim 730 inw.

NIJEVEENSCHE-BRUG (DE), vaste houten brug, prov. *Drenthe*, gem. en ¼ u. Z. van *Nijeveen*, over de Nijeveensche-grift, nabij Meppel, in den grooten weg van Assen naar Zwolle; lang 4,20 ell.

† NIJSIESOORD ligt Z. van *Midwolde* en telt 28 h. en 130 inw.

† NOLDIJK telt slechts 12 h. en 90 inw.

NONNENHOEK, b., prov. *Noord-Braband.* Zie Bagijnenhoek.

† NOORD (DE GROOTE-) is groot 13 bund. 1 v. r. 40 v. ell.

† NOORDENSCHE-BUURT-POLDER (DE) beslaat, volgens het kadaster, 289 bund. 20 v. r., alles schotbaar land; telt 24 h., waaronder 4 boerderijen en heeft ééne sluis, dienende om het binnenstroomen van den Amstel te voorkomen, maar niet tot ontlasting van water; dit geschiedt door eenen watermolen. Het bestuur bestaat uit eenen Schout, twee Ambachtsbewaarders en twee Poldermeesters.

NOORDVEENSCHE-BRUG (DE), brug, prov. *Gelderland*, gem. en 20 min. N. van Zutphen, bij de batterij, buiten de nieuwe stadspoort dier stad.

* NOORDZEE (DE). Bij Katwijk is het verschil tusschen eb en vloed 1,66 ell.

† NOTENLUST beslaat eene oppervlakte van 6 bund.

* OELERBEEK (DE). Over deze beek ligt eene houten brug, lang 4 ell., in den grooten weg van Deventer naar Hannover.

OETGENSBRUG (DE), houten brug met steenen landhoofden, prov. *Noord-Holland*, gem. en 5 min. Z. van *Amsterdam*, in den grooten weg tusschen Amsterdam en Muiden.

† OLDEBERKOOP, kadast. gem., bevat alleen het d. Oldeberkoop en zijn behoor.

† OLMENVELD, is groot 43 bund. 92 v. r. 24 v. ell.

† OLSTERHOF. Reg. 2 *staat:* 50 v. r. *lees:* 66 v. r.

† OORNS (GROOT- en KLEIN-). Groot-Oorns is groot 30 bund. Klein-Oorns 25 bund.

OOSTERTUINEN (DE), b., prov. *Noord-Holland*, gem. *Wijk-aan-Zee-en-Wijk-aan-Duin*, ¼ O. van *Wijk-aan-Zee*, het oostelijke gedeelte van de *Wijkertuinen* uitmakende; met 13 h. en 80 inw.

*OOST-INDIEN is slechts een gedeelte polderland van den *Kortenkoefsche-polder*, groot 80 bund. 5 v. r. 72 v. ell.

†OTTERLOOSCHE-BERGEN liggen 20 min. van *Otterloo*.

°OUDWEG, buit., prov. *Utrecht*. Zie Oudeweg. W.

*OVERHORN ligt in den *Spijker-polder*, en is, met de daartoe behoorende boerenhofstede, groot 45 bund. 23 v. r. 41 v. ell.

*OVERIJSSEL. De geconcessionneerde kanalisatie in deze provincie, waarmede reeds een begin gemaakt is, wordt op de volgende wijze bewerkstelligd, volgens het plan, dat met de uit te voerene kanalisatie in *Drenthe*, voor een gedeelte in verband staat, als: een kanaal van Zwolle naar de Regge, langs de Nieuwe-wetering, lang 25650, breed in den bodem 7,5 ell. met 2 dubbele schutsluizen met bruggen, 8 ophaalbruggen, eene stuw en 4 steenen duikers; een kanaal van de Regge naar de Vecht bij Loozen, zijnde een voedingskanaal, lang 26000 ell., in den bodem breed 7,5 ell., met 2 enkele schutsluizen met bruggen, 2 ophaalbruggen, 5 vaste bruggen, 1 stuw en 6 groote duikers; een kanaal van Daarle naar Almelo, lang 15600 ell., bodemsbreedte 7,50 ell., met 1 enkele schutsluis met brug, 5 ophaalbruggen, 1 valschut en 4 steenen duikers; een kanaal van Deventer naar Dalmsholte, lang 28800 ell., bodemsbreedte 7,5 ell., met 1 dubbele schutsluis, 1 keersluis met brug, 11 ophaalbruggen en 8 vaste bruggen of duikers; een kanaal van Almelo naar Borne, lang 10486 ell., bodemsbreedte 4 tot 7,5 ell., met 3 enkele schutsluizen, van welke 2 met bruggen, 9 ophaalbruggen en 7 vaste bruggen of duikers; een kanaal van Borne naar den Dinkel, lang 18000 ell., bodemsbreedte 4 tot 7,5 ell. met eene dubbele en 2 enkele schutsluizen met bruggen, 8 ophaalbruggen, 1 stuw en 8 vaste bruggen of duikers; een zijkanaal van Borne naar Delden, lang 4000 en bodemsbreedte 4 ell., met 1 enkele schutsluis, 1 vaste brug en 2 duikers; een zijkanaal van Delden naar Hengelo, lang 2900 en bodemsbreedte 4 ell., met vaste brug en 3 duikers; een zijkanaal van Wierden naar Exlo, lang 5300 en bodemsbreedte 4 ell., met valschut, 2 vaste bruggen en 3 steenen duikers; de *Regge* tusschen Rhaan en Goor, lang 41100 en bodemsbreedte 10 tot 30 ell., met stuwen te Rhaan, Nijverdal, Rijssen, Enter en Velte. — Een kanaal van de Vecht bij Hasselt naar de Eems bij Meppen, in Hannover, bestaande uit: 1°. de Dedemsvaart, 2°. een kanaal uit de Dedemsvaart naar Koevorden en 3°. een kanaal van Koevorden langs Schoonebeek naar Meppen. Omtrent dit laatste kanaal is men in onderhandeling met de Hannoversche regering.

*OVERSTEEN, buit., prov. *Zuid-Holland*, ligt in den *Oudbroeker-polder*, en beslaat, 7 bund. 7 v. r. 26 v. ell.

†PAPENDRECHT (DE POLDER-VAN-) beslaat, volgens het kadaster, 610 bund. 75 v. r. 39 v. ell., alles schotbaar land; telt 197 h., waaronder 65 boerderijen, en watert uit op de Noord, door eene overwelfde sluis, wijd 1,90 ell. Het bestuur bestaat uit eenen Polderschout, vijf Heemraden, eenen Waardsman en eenen Secretaris.

†PAPIERMOLENSTREEK ligt 10 min. W. van *Idsegahuizen*.

*PETER-BEEK (DE). Over deze beek ligt een houten brug, lang 94 ell., in den grooten weg van Deventer naar Hannover.

PIJLEBRUG, ook Pillebrug, alleenstaand h. en brug, prov. *Drenthe*. Zie Piel-Brugge. W.

POLSBRUG, houten brug, prov. *Gelderland*, gem. *Wisch*, 40 min. O. van Terborg, over de *Beilheimer-beek*, in den grooten weg van Doesborgh naar Anholt.

* REEST (DE). Daarover ligt, bezuiden Meppel, eene houten brug, lang 20,42 ell., in den grooten weg van Assen naar Zwolle.

* REGGE (DE). Over deze rivier liggen twee valbruggen met steenen landhoofden, eene bij Nijverdal, in den grooten weg van Zwolle naar Enschede, lang 25,80 ell., en eene in den grooten weg van Rijssen naar Wierden, lang 30 ell.

† REITDIEP (HET). Het verschil tusschen eb en vloed is te Zoltkamp 2,30 ell.

RIETVELDSBRUG (DE), brug, prov. *Friesland*, kw. *Zevenwouden*, griet. *Haskerland*, bij Haskerdijken, over de *Nieuwe-Vaart*.

† RIJSOORDSCHE-STRAAT (DE) telt slechts 140 inw.

* ROBIJNSCHE-KIL (DE). Van deze van ouds als riviertak bekende, doch later even beneden de kerk te Sleeuwijk afgedamde waterloop, is thans niets anders te zien dan een overgebleven zoogenaamde wiel, nabij de huizinge van den Heer H. E. VERSCHOOR. Blijkbaar is de loop van die kil zuidwaarts geweest, alwaar de lager gelegene landen nog de KILLEN worden genoemd.

* ROTTI, eil. Bl. 724, reg. 7 *van onderen*, *staat*: 3400 *lees*: 34,000

* RUIGELAANSCHE-EN-ZONNEVELDSCHE-POLDER (DE GECOMBINEERDE-). Reg. 8, *staat*: 204 bund. *lees*: 104 bund.

RUIMZIGT, hofst., prov. *Utrecht*, gem. *Oud-Wulven*, aan den Waaijensche-dijk, groot 15 bund. 50 v. r.

† SCHANS (DE), geh., prov. *Noord-Braband*, telt 3 h. en 9 inw.

* SCHANSEGAT (HET) is breed 132 tot 162 ell., diep 3 à 3,8 ell.

* SCHELDE (DE OOSTER-). Het verschil tusschen eb en vloed is voor Vlissingen 3,70 ell., voor Hansweert 4,00 ell. en te Bath 4,25 ell.

* SCHELDE (DE WESTER-). Het verschil tusschen eb en vloed is voor Zierikzee 3,20 ell.

* SCHENKEL-BINNENDIJK (DE). De in dezen dijk liggende defensie- en inondatiesluis is wijd in den dag, op den slagbalk, 7,42 ell., diep op dien balk 1,42 ell. onder A. P. Zij heeft één paar waaijerdeuren en twee rijen schotbalken. Daarover ligt eene vaste brug lang 10,26 en breed 3,11 ell. Het dijksnoodpeil aan deze sluis is 4,14 ell. onder A. P.

† SCHOOTEN. Aldaar is eene stoomfabrijk tot het malen van meekrap.

* SCHIPBEEK (DE). Over deze vaart ligt eene jukbrug in den grooten weg van Zutphen naar Goor, lang 20 ell.

SCHREVENBURG (DE), houten brug, prov. *Overijssel*, bij de Peppelweide, in den grooten weg van Zwolle naar Enschede. Zij is lang 6,50 ell.

* SCHULPBRUG (DE) is eene houten brug met steenen landhoofden, in den grooten weg van Amsterdam naar Muiden.

SIKKENSWIJK (DE), zijtak van de *Smildervaart*. Zie MEESTERSWIJK (DE).

SOLITUDE (LA), buit., prov. *Zeeland*. Zie WALCHEREN.

* SOLOR. Reg. 3 *staat*: 1° 50′ Z. B. *lees*: 8° 50′ Z. B.

SPAANSCHE-WEERD, buit., prov. *Gelderland*, gem. *Brummen*, aan den Bronkhorster-Veerweg; groot 9 bund. 30 v. r. 20 v. ell.

* STEENHARSTER-TILLE is eene houten brug, met steenen landhoofden, in den grooten weg van Leeuwarden naar Groningen.

° STEENPAD, b., prov. *N.-Braband*, gem. *Raamsdonk*, aan de haven.

STIENZER-TIGCHELWERK (HET), geh., prov. *Friesland*. Zie TIGCHELWERK (HET STIENZER-).

STRATUMSCHE-BRUG (DE), houten brug, prov. *Noord-Braband*, Z. van *Eindhoven*, over den *Dommel*, in den grooten weg van 's Hertogenbosch naar Valkenswaard. Zij is lang 8,50 ell.

*SUMATRA. Bl. 804, reg. 4, *staat:* 5° 20′ en 5° 32′ Z. B. *lees:* 5° 20′ N. B. en 5° 32′ Z. B.

† TEXEL. De wiermaaijerij, thans een belangrijk middel van bestaan, heeft in 1850 opgebragt 150,000 Ned. ponden, die voor 9000 guld. in den handel gebragt zijn.

*TIMO ligt niet op het eil. *Java*, maar op het eil. *Savo*.

TOGTSLOOT (DE), water, prov. *Overijssel*. — Over dit water ligt eene houten brug, lang 2,80 ell., bij het Harreveld, in den grooten weg van Zutphen op Goor.

† TORENTIJD beslaat eene oppervlakte van 53 bund. 66 v. r. 40 v. ell.

† UITWIERDERTIL ligt ½ u. N. W. van Delfzijl.

* VEENEBRUG (DE) of VAN VEENSBRUG is eene ophaalbrug met steenen landhoofden over de Wold-Aa, lang 8 ell.

* VEENENDAAL, vl. Aldaar wordt eene nieuwe synagoge gebouwd, waaraan den 9 Julij van dit jaar (1851) de eerste steen gelegd is.

VEENHOOPSBRUG, ophaalbrug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, 5 min. Z. W. van de kerk, over de *Smildervaart*, in den grooten weg van Assen naar Zwolle, lang ongeveer 12 ell.

VEENSBRUG (VAN-), brug, prov. *Drenthe*. Zie VEENEBRUG (DE). W. en A.

VEEN-EN-FEENSTRA'S-BRUG (VAN-DER), ophaalbrug, prov. *Drenthe*, gem. *Smilde*, 3 u. N. O. van de kerk, over de van-der-Veen-en-Feenstra's-Wijk, in den grooten weg van Assen naar Zwolle, lang 5 ell.

VEEN-EN-FEENSTRA'S-WIJK (VAN-DER-), zijtak van de *Smildervaart*, prov. *Drenthe*, welke in eene zuidoostelijke rigting uit die vaart naar de Molenwijk loopt, zij draagt vermoedelijk den naam gedeeltelijk naar den verdienstelijken Burgemeester van Leeuwarden THIJS FEENSTRA die in den omtrek eigendommen bezat.

VIERHOLTEN, voorm. bosschen op de *Veluwe*. Zie QUATUOR-FORESTI. W.

VLOOSWIJK-EN-DE-HAAR, pold., prov. *Utrecht*. Zie WULVERHORST. W. en A.

† WALCHEREN of LA SOLITUDE, is groot 1 v. r. 80 v. ell.

WENTGER, naam, welken de landlieden geven aan het d. WINTGER, grooth. *Luxenburg*. Zie WINTGER. W.

† WERENDIJKE beslaat, volgens het kadaster, 62 bund. 58 v. r. 3 v. ell.

† WESTERVOORTSCHE-WAARDEN (DE) palen Z. W. en N. aan den IJssel, O. aan de gem. Duiven; beslaan 74 bund. 95 v. r.

† ZUIDKADE heeft 1 zaag- en 1 papiermolen, van welke 1 zaag- en 4 papiermolens onder *Broek c. a.*, de overige onder *Zuid-Waddinxveen*.

NABERIGT.

Na het voltooijen van het Aanhangsel *op het* Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden, *achten wij ons verpligt een woord over de bewerking daarvan in het midden te brengen.*

Wij hebben gemeend, ten einde het naslaan daarvan gemakkelijker te maken, alle de verbeteringen te brengen onder het woord waartoe zij behooren, en hebben tevens, om te doen zien wat geheel omgewerkte artikelen waren, die met eene § *geteekend; terwijl voor die, waarin slechts verbeteringen worden opgegeven, een* * *geplaatst is. De geheel nieuwe artikelen zijn ongeteekend gebleven en daardoor dan ook ligtelijk te onderscheiden.*

Sommigen hebben aanmerkingen gemaakt, dat wij in dit Aanhangsel *de reeds vroeger achter de eerste deelen gevoegde* Bijvoegsels en Verbeteringen *hebben opgenomen; maar, behalve dat dit, indien wij het niet gedaan hadden, het naslaan van het werk uiterst moeijelijk zou gemaakt hebben, kwamen daarin zaken voor, die sedert het afdrukken daarvan ook al weder veranderingen hadden ondergaan, waarom ons die opneming onvermijdelijk voorkwam. Anderen hebben zich verwonderd over de uitgebreidheid van dit* Aanhangsel, *maar deze verwondering moet zeker verminderen, wanneer zij bedenken, welk eene menigte veranderingen er al in een tijdsbestek van vijftien jaren op onderscheidene plaatsen in ons vaderland zijn voorgevallen; terwijl bovendien ook vele het gevolg zijn geweest van het te laat inkomen der gevraagde inlichtingen. Aan deze laatste omstandigheid is het dan ook te wijten, dat wij ons genoodzaakt hebben gezien, na het* Aanhangsel *nog eenige* Bijvoegsels en Verbeteringen *te laten volgen, welke wij meenden onze inteekenaren niet te mogen onthouden, indien wij althans*

—

het werk zoo volledig mogelijk wilden maken. Ten einde men echter kunne weten, welke der daarin voorkomende veranderingen betrekking hebben op het Woordenboek *en welke op het* Aanhangsel, *zijn de eerste met een* *, *de andere met een* † *geteekend; terwijl de geheel omgewerkte art. van het* Woordenboek *daarin met eene* § *en die van het* Aanhangsel *met een* ° *voorkomen. De uitgebreidheid, welke dit laatste heeft bekomen, heeft ons doen besluiten, daarbij eenen afzonderlijken titel te voegen, opdat men dit deel in twee stukken zou kunnen laten binden, hetgeen ongetwijfeld ook het naslaan gemakkelijker zal maken.*

Alzoo dan nu onzen arbeid voltooid hebbende, gevoelen wij ons gedrongen nogmaals onzen hartelijken dank te betuigen, in de eerste plaats aan onze geachte medearbeiders, wier namen vroeger door ons zijn opgegeven, van welken echter de Heeren A. F. Lammens, J. van Wijk Roelandsz., Mr. H. O. Feith, A. de Geus en Mr. C. P. E. Robidé van der Aa, *tot onze grievende smart de voltooijing niet mogten beleven van eenen arbeid, waarin zij met zoo veel ijver ons zijn behulpzaam geweest. Almede moeten wij onze erkentelijkheid wijden aan schier alle Burgemeesters der gemeenten in ons rijk, van welke slechts zeer weinigen in gebreke zijn gebleven onze aanvragen om inlichtingen te beantwoorden, en eindelijk aan onderscheidene Predikanten van verschillende gezindten, vele Pastoors en andere R. K. Geestelijken en menig ander persoon, die ons zoo volvaardig door hunne medewerking verpligt hebben. Dat toch onze arbeid die graad van volledigheid bekomen heeft, welke daaraan zoo vaak wordt toegekend, hebben wij grootelijks aan hunne hulpvaardigheid en belangloozen ijver voor de wetenschap te danken.*

Gorinchem, Julij 1851.

A. J. van der Aa.

